

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
עשירי

היכל
תשיעי

תורת מנחם רשימת היומן

(ה' טבת ה'תרפ"ט – ב' ניסן ה'תש"ד)

של

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

נענתק מגוף כתי"ק

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י היים תשע"ט

הוצאה שלישית עם תיקונים והוספות

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושש לבריאה
שנת המאה וחמישים להסתלקות הילולא של אדמו"ר ה"צמח צדק"
שנת הקהל

TORAS MENACHEM — RESHIMAS HAYOMAN

Published & Copyrighted © 2006

Second Printing 2009

Third Printing 2015

by

Kehot Publication Society

770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213

(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718

editor@kehot.com

Order Department:

291 Kingston Avenue / Brooklyn, New York 11213

(718) 778-0226 / FAX (718) 778-4148

www.kehot.com

All rights reserved, including the right to reproduce this book or portions thereof, in any form without prior permission, in writing from the publisher, except by a reviewer who wishes to quote brief passages.

The Kehot logo is a trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

ISBN: 978-0-8266-5171-6

Printed in Israel

פתח דבר – להוצאה הראשונה

בקשר עם יום הבהיר י"א ניסן, יום הולדת הק"ד של כ"ק אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, הננו מוציאים לאור הספר „תורת מנחם – רשימת היומן“.

יומן זה נמצא בתכריך כתי"ק אדמו"ר שרשם לעצמו במשך השנים שלפני נשיאותו¹ (כפי שמזכיר בעצמו בכ"מ²), מהזמנים שבהם שהה במחיצת חותנו כ"ק אדמו"ר מהורי"צ נ"ע³, וכולל: עניני הנהגות⁴, סיפורים מדברי ימי רבותינו נשיאינו ומדברי ימי החסידים, חזיונות ודיבורים מיוחדים שבהם מתגלה אפס קצהו ושמץ מנהו מהיחס והקירוב פנימי ועצמי של כ"ק אדמו"ר מהורי"צ לחתנו כ"ק אדמו"ר, גם בענינים השייכים לרבותינו נשיאינו בלבד ובאים ביחוד וביאור מרכי לרבי⁵.

*

יומן זה יצא לאור בחוברות בודדות במשך השנים תשנ"ה-תש"ס, וכעת יוצא לאור בשלימותו, לפי סדר כתיבתו על סדר השנים.

חלקו הראשון של הספר – נעתק אות באות מכת"ק אדמו"ר, ובחלקו השני – הנה לתועלת הלומדים והמעיינים ניתוסף גם פיענוח ותיבות-קישור המשולבים בין דברי הרב, וכן ניתוספו בשוה"ג ציוני מראה-מקומות⁶, שנערכו ע"י המו"ל, בדרך אפשר ועל אחריותם בלבד, ובפרט שעמקו וכו' דברי רבינו, כנודע.

-
- 1) רובו ככולו – קודם בואו לחצי כדור התחתון, ביום הבהיר כ"ח סיון תש"א.
 - 2) ולדוגמא: „מרשימותי תשרי תרצ"א ריגא ותשרי תש"ח ברוקלין“ (אג"ק ח"ב ע' רנב), „אנתיק בזה הרשום אצלי מה ששמעתי מוכ"מ מו"ח אדמו"ר כו"“ (אג"ק ח"ו ע' קצח), „וברשימותי משנת תרצ"ז“ (ספר המנהגים ע' 33), וב„היום יום“ שיצא לאור לאחרונה ובו נדפסו (בשוה"ג) הציונים שרשם כ"ק אדמו"ר – מצויין ככו"כ מקומות „רשימותי“. ומהם המפורטים יותר: „ליקוט דרשימותי“, „ליקוט תרפ"ו רשימותי“, „רשימותי אייר רצ"א“, „רשימותי אלול צד“.
 - 3) ומהם: כסלו-טבת תרפ"ט. מנחם-אב תר"ץ; אלול תר"ץ-תשרי תרצ"א; ניסן-סיון תרצ"א; תשרי תרצ"ב; חשוון תרצ"ב; ניסן-מנחם-אב תרצ"ב; תשרי-כסלו תרצ"ג; תמוז-אב תרצ"ד; אלול תרצ"ד-תשרי תרצ"ה; חורף תרצ"ה; ניסן-אייר תרצ"ה; קיץ תרצ"ה; תשרי תרצ"ז; קיץ תרצ"ז; אדר-ניסן תרצ"ז; כ"ח סיון תש"א ואילך.
 - 4) מרשימות אלה ליקט כ"ק אדמו"ר לאחר זמן „מנהגי חסידי חב"ד“ שהדפיס ב„היום יום“, ו„ליקוט מנהגים .. שיש בהם חידוש“ שהדפיס בקונטרסי המאמרים שיצאו לאור מזמן לזמן, בתוספת מראי-מקומות והערות, ואח"כ לוקטו ורוכזו יחד בספר המנהגים.
 - 5) ולדוגמא: הנחת תפילין בתשעה באב בבוקר (ע' קנה); נתינת אתרוג (ע' קסא); ברכת שעשה לי כל צרכי למחרת יוה"כפ (ע' קסט); חבטה על השכם הימני בהושע"ר (ע' רסו). וראה גם ע' רצד (החלום הנפלא של אדמו"ר מהורי"צ); ע' רצו (ד' זוגות תפילין – „פאר דיר איז אַן אַלץ אַ ענין“). ועוד.
 - 6) בסוף הספר נערך לוח השוואה לחוברות הבודדות.
 - 7) כמה ספרים שהובאו ריבוי פעמים, ציינו בקיצור: ספר המנהגים (ספר המנהגים – חב"ד); אג"ק (אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר זי"ע); תו"מ (תורת מנחם – התועודיות); תו"מ סה"מ (ספר המאמרים מלוקט – על סדר חדשי השנה); ספר התולדות אדמו"ר מהרי"ט (הוצאת תש"ז (תשנ"ז) – בעריכת כ"ק אדמו"ר).

פתח דבר

לתועלת המעיינים – בא בהתחלת הספר תוכן העיניים מפורט, ובסופו – מפתחות: עיניים, שמות⁸, מקומות, פסוקים, מחז"ל, ספרים וספרי דא"ח.

לחכיבותא דמילתא – באו בראש הספר כמה פאקסימיליות מגוף כתב־יד קודש אדמו"ר.

*

בהוספות – באו רשימות אחדות שהעתיק כ"ק אדמו"ר ממק"א.

*

ויהי"ר שחפץ ה' בידינו יצליח וה' יגמור בעדינו בכי טוב להוציא לאור גם את יתר הרשימות, ותיכף ומיד ממש יקויים היעוד „והקיצו ורננו גו"⁹, וישמיענו נפלאות מתורתו, „תורה חדשה מאתי תצא"¹⁰.

מערכת „אוצר החסידים"

יום הבהיר ה' טבת, ה'תשס"ו¹¹
ברוקלין, נ"י.

(8) לשלימות הענין – ניתוספו בהערות גם ציונים אודותם וקיצור תולדותיהם (ע"פ הנסמן בהערות לספרי השיחות דכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ).

(9) ישעי' כו, יט.

(10) שם נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

(11) ע"ז שנה להתחלת כתיבת היומן – ה' טבת תרפ"ט.

בס"ד.

פתח דבר – להוצאה החדשה

הננו מוציאים לאור בהוצאה חדשה את הספר „תורת מנחם – רשימת היומן" שאזל מן השוק. בהוצאה זו תוקנו כמה מטעויות הדפוס שנפלו בהוצאה הקודמת וכן ניתוספו עוד איזה מראה־מקומות וציונים.

מערכת „אוצר החסידים"

יום הבהיר י"ד כסלו, ה'תשע"ו, שנת הקהל
ברוקלין, נ"י.

(* בכל מקום שצויין: כתר שם טוב (בהוספות), הכוונה להוצאת תשנ"ט ואילך; אג"ק אדמו"ר הזקן; אדמו"ר האמצעי; אדמו"ר הצמח־צדק, הכוונה להוצאת תשע"ב־תשע"ג ואילך.

מפתח

III	פתח דבר
V	מפתח
IX	פאקסימיליות מגוף כתב־יד קודש
XIII	תוכן הענינים
א-קמג	רשימת היומן
		רשימת היומן — עם פענוחים:
קמט	תרפ"ט
קנה	תר"ץ
קנט	תרצ"א
ריז	תרצ"ב
רנז	תרצ"ג
שלא	תרצ"ד
שמג	תרצ"ה
שפט	תרצ"ז
שצה	תרח"צ
תג	תש"א
תיא	תש"ב
תכז	תש"ג
תלא	תש"ד

הוספות

תלז	רשימה קצרה משלהי חורף תפר"ח
תמב	רשימה קצרה מי"ד כסלו תרפ"ט
תמו	רשימה קצרה מתמוז תרצ"א
תמח	רשימה מי"ב כסלו תש"ה
תנא	ילקוט
תסז	„היום יום“ חלק שני
תפז	מפתחות

תוכן העניינים

תוכן הענינים

תרפ"ט

אור ליום ג', ה' טבת

- קמט (1) אדמו"ר מוהרי"צ: חזיונות
אמירת דא"ח ע"י כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע בפני ר' ישראל ארי' ליב אחי רבנו (א)
פעם קודמת שראה בחזיון את כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע – לא אמר דא"ח, רק דיבר בענין
„נתיב לא ידעו עיט" (ב)
- קנ (2) מסירות-נפש על יהדות
אי-הדיבור אודות המס"נ שבעבר, והמס"נ הנדרש עתה; סיפור הדו"ד של רבנו הזקן עם ר'
שמואל מונקעס בזמן מאסרו (ג)

תר"ץ

מוצש"ק ט' מנחם-אב

- קנה מנהגי חודש מנחם-אב
הפטרת שבת ראש-חודש מנחם-אב אצל אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע (א)
הנחת תפילין בת"ב שחרית – בצנעא (ב)
הנהגת אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע בת"ב (ג)

ליל שבת פ' נצבים

- קנו אדמו"ר מוהרש"ב: סיפור בשעת טיול עם אדמו"ר מוהרי"צ
סיפור אודות הצ"צ בהיותו נער, שבכה שכל עשיותיו יהיו לשם שמים

תרצ"א

הנהגות תשרי

- קנט (1) סליחות
- קנט (2) ראש-השנה
- קס (3) אחר ראש-השנה
- קס (4) ערב יום-הכפורים
- קס (5) יום-הכפורים
- קסא (6) מוצאי יום-הכפורים
- קסא (7) סוכות
- קסג (8) שבת חול-המועד סוכות
- קסג (9) שמיני עצרת

ראש־השנה

קסה **ראש־השנה: הנהגות שונות**
 התקיעות של אדמו"ר מהר"ש; מנהג הרה"ק מרוזין באמירת תשליך; אמירת סליחות אחרי ר"ה

מוצאי ראש־השנה

קסה (1) **אדמו"ר מוהרי"צ: בילדותו**
 בקיאות בתנ"ך ומשניות; הכנסה ל"חדר"; לא הכיר את אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע בשובו מנסיעתו
 (א)

קסו (2) **סיפורים בענין כיבוד אב**
 כתיבת הנחות למאמרי ר"ה תרס"א במשך כל הלילה – ע"פ הוראת אביו (ב)
 ברכת הציצית פעם שני' – ע"פ הוראת אביו (ג)
 המתנת אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע כל הלילה – ע"פ הוראת אביו להמתין מעט (ד)

קסז (3) **אדמו"ר מהר"ש: לבושיו**
 בגדי משי לבן – רק לעתים מיוחדים (ה)

אור לח' תשרי

קסז **ספר התניא**
 בדפוסים הראשונים – אגה"ת מהדו"ק; כתי"ק מהרי"ל עם הגהות ותיקונים מאדה"ז; התניא משנת תר"ס – הוגה ע"י אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע

ערב יום־הכפורים

קסז **ערב יוהכ"פ בליובאוויטש**

מוצאי יום־הכפורים

קסח **יום־הכפורים: הנהגות שונות**
 פתיחת הארון לנעילה; ברכת „שעשה לי כל צרכי” – דוחין למחר; התענית – כ"ו שעות;
 עיוהכ"פ – חרטה על העבר, ויוהכ"פ – קבלה על להבא (א"ד)

ליל א' דחול־המועד סוכות

קע (1) **אדמו"ר מוהרש"ב: פרטים שונים בהנהגתו**
 הנהגתו בשמחת בית השואבה; התחלת נשיאותו לגמרי – בתרנ"ד, אבל דא"ח אמר מתרמ"ג;
 הרבה מאמרים לא העלה על הכתב (א)
 בטבעו – בעל מרה שחורה ביותר, אבל שינה טבעו (ב)

קע (2) **אדמו"ר מהר"ש: שלילת טלית מכונה, אתרוג קורפו ויי"ש של פסח (ג)**

קע (3) **אדמו"ר מוהרש"ב: מעלת „פוילישע חיצוניות” (ד)**

קע (4) **אדמו"ר מוהרש"ב: אמירת דא"ח ביחוד (ה)**

חול־המועד סוכות

קעא **ר' שמואל מונקעס**
 פעולתו לביטול ענין הכישוף בעירו, ותוכחת רבנו הזקן; השייכות למאסר אדה"ז (א)
 סיפור הדו"ד שהי' לו עם אדה"ז בזמן המאסר (ב)

ב' דחול-המועד סוכות

- קעב **ביאור במאמר ד"ה בסוכות תשבו**
 הטעם שמבארים ב' המשלים דתהום וכח הצומח יחד – מצד שייכותם זל"ז; ההמשכה שבאין
 הב' בעשבים שבלי זריעה – מלחלוחית הארץ, ובהנמשל – ע"י המרירות על ריחוק

מוצאי שבת חול-המועד סוכות

- קעג (1) אמירת ענינים השייכים לשבת – בשבת הוה"מ
 א"א ויתן לך, שלום עליכם, אשת חיל, מזמור לדוד, דא היא סעודתא; היו זמנים שאמרו (א)
 קעג (2) הצ"צ: הנהגות שמיני-עצרת ושמחת-תורה בליובאוויטש
 בליל שמע"צ – כאו"א מהבנים ערך „קידוש" והצ"צ לא ערך; ביום שמח"ת – הרבנית ערכה
 בשם כל הבנים (ב)

כ"ז-כ"ט תשרי

- קעד (1) משחק „שחמט" עם רא"ד מרזוב
 פתגם אדמו"ר מוהרש"ב: סברות אלו יש להם מקום יותר בענין בריאה יש מאין
 קעד (2) הכאה על השכם כדי להמשיך אהבת ויראת ה' – אצל רבותינו נשיאינו
 אדה"ז עשה כן להצ"צ, הצ"צ לאדמו"ר מהר"ש ואדמו"ר מהר"ש לאדמו"ר מוהרש"ב; ומשמע
 שכן עשה אדמו"ר מוהרש"ב לאדמו"ר מוהרי"צ (א)
 קעד (3) אדמו"ר מוהרש"ב: שמיעת מאמר מאדמו"ר מהר"ש בליל שמחת-תורה תרמ"ט
 הרז"א שתה הרבה משקה, ואמר לו אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע שישמעו חסידות מאביהם; התאוננות
 רז"א על חסרון באמונה מצד המסך המבדיל (ב)
 קעה (4) רבנו הזקן: הבריחה מנפוליון
 השתדל לדחות ככל האפשר; טעות הדרך של העגלון; אדה"ז ציוה לא להשאיר מאומה, ובבוא
 נפוליון חיפש חפץ מחפציו; עצת אדה"ז שלא יעזוב חיל רוסיא את העיר; ההתחרות בין ר"ש
 מקרלין ואדה"ז מי ינצח (ג)
 קעו (5) רבנו הזקן: הויכוח עם ר"י מפאָלאַצק ור"ש מקרלין בענין החרם על הגר"א
 אדהאמ"צ למד עם ר"א מסטראָשעלע, ושמעום מדיינים ביניהם, ושכב אדהאמ"צ על הארץ
 לשמוע דבריהם; אדה"ז לא הסכים, כי עי"ז יכפור המוחרם ויהי' חילול השם גדול, ותשובת ר"ש
 מקרלין (ד)
 קעז (6) רבנו הזקן: העתקתו מליאזני לליאדי
 ההעתקה – לבקשת הגרף ליובאָמירסקי שפעל שיותר לאדה"ז לשוב למקומו אחרי פטרבורג (ה)

מוצאי ש"פ נח

- קעז **בענין המאמר ד"ה צהר תעשה**
 אופן לימוד פסוק זה בגן-עדן התחתון

ב' דחול-המועד פסח

- קעח (1) הנהגות ערב פסח וחול-המועד פסח
 קעט (2) ביאורים בהגדה של פסח
 ביאור סימני הסדר – בהגדת האלשיך (א)

„לשנה הבאה“: בפעם הא’ – מלעיל, בפעם הב’ – מלרע (ב)
הצנעת האפיקומן של ב”ב יחד עם שלו (ג)

- קפ (3) הנהגות חג הפסח (ד)
- קפא (4) רבנו הזקן: ענינים שונים
משך תפלתו – שעה וחצי; נקרא „דער ליטוואַק“; ביקש מרבו המגיד גילוי אלי’ (ה)

מוצאי ימים הראשונים דחג הפסח

- קפא (1) הצ”צ: הדלקת נר ע”י אינו יהודי בש”ק
לאחר שהדליק צוה לו הצ”צ לחכות בחדר אחר כדי שלא יחזור ויכבה (א)
- קפא (2) אדמו”ר מוהרש”ב: כתיבת דא”ח בחול-המועד (ב)
- קפא (3) אמירת „תיקון”
בשביעי של פסח (ג)
זמן אמירת תיקון ליל שבועות אצל אדמו”ר מוהרש”ב (ד)
- קפב (4) ר’ הלל מפאריטש
היו לומדים דא”ח שלו; הצ”צ שלח אנשים אליו ולאחרים; התחלת נסיעתו לליובאוויטש ע”י
ר”ז זשעזמער; פירוש ר”ז על „גולל אור מפני חושך“; לימוד המשך תרס”ו עם אדמו”ר מוהרש”ב
(ה)
- קפב (5) אדמו”ר מוהרש”ב: „ווי דערפילט מען ניט אלקות” (ו)
- קפב (6) סדר אמירת מאמרים
אצל אדמו”ר מוהרש”ב (ז)
אצל אדמו”ר מהר”ש (ח-ט)

שביעי של פסח

- קפג אדמו”ר מוהרש”ב: הנהגתו בקריאת התורה

אחרון של פסח

- קפד (1) הצ”צ: עם ה„תורת חסד” מלובלין
ה„תורת חסד” אמר בפניו ענין, וא”ל הצ”צ „זהו משנה“, ורק לאחר זמן הבין כוונתו; בכה ואמר
„זהו תורה לשמה” (א)
- קפד (2) קידוש בשעת תשמיש
הוראה מר’ מיימון אבי הרמב”ם (ב)
- קפד (3) הצ”צ: לימודו
אמר שצ”ל בקי בש”ס; למד כל יום שש שעות בעמידה ועבר על הש”ס בבלי וירושלמי ושו”ע
בעיון (ג-ד)

אחרון של פסח, בצהרים

- קפה צירוף יין שבתוך הסעודה עם „כוס של ברכה” לברכת מעין שלש

ש”ק, כ”ד ניסן

- קפו אדמו”ר מוהרש”ב: הנהגות בלימוד

תוכן הענינים

במשך שנת האבילות; שיעוריו בגמרא ופוסקים, מדרש, חומש עם פירושים, תנ"ך, זוהר, פרקי אבות; השלמת ג' סעודות – ע"י מזונות בין שחרית למנחה

יום א', כ"ה ניסן

קפח אדמו"ר מהר"ש: חזרת המאמר לפני רשב"ץ בחיי הצ"צ
ה' מצביע על ה"נוכחים" בשמותיהם

יום ב', כ"ו ניסן

קפח (1) עניני ברמ"צוה

ב' מאמרי אדמו"ר מהר"ש לברמ"צוה – המאמר „איתא במדרש תילים” (שנכתב עבור אדמו"ר מוהרש"ב) ועוד מאמר (שנכתב עבור הרז"א) (א)
לבושי ברמ"צוה; התחלת לבישת אבנט והנחת תפילין אצל אדמו"ר מוהרי"צ (ב"ג)
נתינת אבנט להברמ"צוה ע"י הרבנית רבקה והסיפור לאדמו"ר מוהרש"ב ע"ז; סיפור המלמד ר' ניסן אודות נתינת האבנט מאדמו"ר מהר"ש לאדמו"ר מוהרש"ב ולא לרז"א (ד)
המאמרים שנתן אדמו"ר מוהרש"ב לאדמו"ר מוהרי"צ קודם הברמ"צוה; חזרת המאמרים בזמן הברמ"צוה (ה"ו)

קצב (2) סדר הנחת תפילין

הנחת תפילין דרש"י ור"ת יחד אצל אדמו"ר מהר"ש; אופן הנחת תפילין אצל אדמו"ר מוהרש"ב (ז)

קצג (3) אדמו"ר מוהרש"ב: בילדותו

ה' „פרומער” מאד; „אָ גיט איז איינער, אַ רבי איז איינער”; „יחידות” אצל הצ"צ בהיותו בן ג' וחצי – ד' שנים (ח"ט)

קצד (4) אדמו"ר מוהרש"ב: הנהגות שונות (י)

כ"ז ניסן – ט' אייר

קצה (1) קריאת תורה נביאים וכתובים

אדה"ז לימד את רב"ש; אדמו"ר מהר"ש ידע קריאת כתובים; אדה"ז ה' קורא בעצמו (א)

קצה (2) ספרי-תורה ממהר"ם מרוטנבורג ומעזרא הסופר

סיפור כתיבת הס"ת ע"י מהר"ם מרוטנבורג עד שהגיעה לווארמס; ס"ת בפראָג שקבלה בידם שהג' עזרא הסופר; בשניהם – „דכא” באל"ף (ב)

קצו (3) אדמו"ר מהר"ש: מגילה בכת"ק

עשרת בני המן – אינם בעמוד לבדן (ג)

קצו (4) ברכה על שתיית מים לרפואה

אין לברך אלא לומר „יה"ר שיהי' לרפואה” (ד)

קצו (5) ר' חיים מברסק: מקור בש"ס לפקידת עקרות ע"י שמיעת „כתר” (ה)

קצז (6) אדמו"ר מוהרש"ב: אופן אמירת „נה"י” (ו)

קצז (7) הכנת כלי לכל דבר

אדה"ז שלח לחולה חצי כוס מים ופרוסת שמורה (ז)

קצז (8) קריאת ההפטרה כשהפרשיות מחוברות

בינם לבין עצמם קוראים ב' ההפטרות (ח)

תוכן הענינים

יום ב', י' אייר

- קצח (1) **כתיבת הגהות על מאמרים**
אדמו"ר מהר"ש כתב על גליון הצ"צ רק במקום אחד, משא"כ המגן אבות; הצ"צ רק פעמים
שהציב סימנים, אותיות או הגהות למאמרי אדהאמ"צ (א)
- קצח (2) **אדמו"ר הזקן: אמירת דא"ח וקבלת "יחידות"**
משנת תקס"ו – אמר דא"ח פעמיים בחודש; לא הי' אומר בשבת ר"ח (ב)
משנת תקס"ט – לא הי' מקבל ליחידות בענינים רוחניים, אלא הי' שולחם לאדהאמ"צ והי'
נכנס אל אביו; ברצון אדה"ז הי' אדהאמ"צ אומר דא"ח ברבים (ג)
- קצט (3) **אדמו"ר האמצעי: אמירת דא"ח**
בתחלה מאמרים קצרים, ואח"כ בארוכה, ולפעמים ג"פ בשבת א'; פעמים שהצ"צ לא בא
לשמוע; רח"א הי' שומע מאדהאמ"צ, ופעמים אדהאמ"צ הי' שולח אליו לקבלת עצה וכו'; אמר
שימסור המופתים לחתנו הצעיר, ואמרה הרבנית מוסיא שלהצ"צ כבר יש מזקנו (ד"ה)
- קצט (4) **אדמו"ר הזקן: הגביע שקידש עליו בכפר פיענא**
הי' אצל הצ"צ ומהר"ש ובו שיירי הקידוש, עד שהדיחתו המשרתת (ו)
- קצט (5) **הצ"צ: אמירת הלל ביו"ט לפני העמוד (ז)**

יום ה', כ' אייר

- ר (1) **אדמו"ר מוהרש"ב: שחרורו מעבודת הצבא**
הצ"צ קנה עבור נכדיו אגרות חוב ממשלתיות כדי לפוטרם, אבל לאדמו"ר מוהרש"ב לא הועיל;
מושל וויטעפסק שלח לקחתו לצבא, וקודם שהגיעו השוטרים שלח אדמו"ר מהר"ש את אדמו"ר
מוהרש"ב לנסיעה, ואח"כ באו לחפש אצלו; אדמו"ר מהר"ש נסע לוויטעפסק, ולאחר שהמושל
סירב לבטל הגזירה, נסע לפטרבורג וביטל הגזירה, ומיד אח"כ מת המושל בייסורים גדולים (א)
- רב (2) **אדמו"ר מהר"ש: תוקף הנהגתו**
א' מאנשי רחש"ז מליאדי נופף באגרופו למולו, והביט בו ומת כעבור ד' חדשים (ב)
הי' לו מכתב שהמשרה צריכה להשמע לפקודתו, וכשבאו להתנכל אליו תוך אמירת דא"ח
בדווינסק הראה את המכתב, והפקיד הלך לו (ג)
הרכבת המתינה עד שסיים אמירת דא"ח; ופעם כשלא המתינה – נענש ראש התחנה (ד)
- רג (3) **אדמו"ר מהר"ש: עם ר' מאַניע מאַנעזסאָהן**
ר"מ מאַנעזסאָהן הקשיב אצל הפתח, ופתאום עברו במחשבתו מאורעות שקרו לו בימי בחרותו,
ואמר לו אדמו"ר מהר"ש שהוא מאמירתו „זכר רב טובך“; פעם נפלה לו מחשבה לא טובה, ואמר
לו אדמו"ר מהר"ש שהוא הולך קרוב מדי אליו (ה)

יום א', כ"ג אייר

- רד **הצ"צ: פתקא בכתי"ק המתחלת „מה שמסר אביגדור“**
אדה"ז לא חפץ להכחיש דבר שנאמר בשם הבעש"ט; כל הגדול יותר מרגיש הביטול יותר; אדה"ז
אמר שלא הצליח לפעול שדור רביעי לא יצטרכו לבריות; ביקור אדה"ז אצל מהר"י צייטליש

שבועות ויום טוב

- רה (1) **הנהגות חג השבועות**
- רה (2) **חג השבועות: אצל רבותינו נשיאינו**
אצל אדמו"ר מוהרש"ב (א)
אצל הצ"צ (ב)

- רה **3 מאמרים וחיבורים מרבותינו נשיאינו: פרטים שונים**
 אדמו"ר מוהרש"ב אמר י"ח פעמים דא"ח בחתונה (קרוב לודאי – של אדמו"ר מוהרי"צ) (א)
 בתרנ"ז-תר"ס ה' אדמו"ר מוהרי"צ חוזר את המאמרים (ד)
 הצ"צ ה' חוזר לפני אדמו"ר מהר"ש את המאמרים ששמע מאדה"ז (ה)
 ג' הנחות על ביאורי הזהר (ו)
 אדמו"ר מהר"ש לא ה' אומר המאמר תחלה לפני בניו וחתנו, מלבד פעמים אחדות (ז)
 בס' החקירה חסרות הגהות; הצ"צ חברו בקשר לנסיעותיו לפטרבורג (ח)
- רו **4 רד"ץ: מעולם לא ה' „אינגעל” (ט)**
- רי **5 ר' זלמן ניימאָרק: סיפורים שונים**
 ישב במאסר ח' שנים עבור אדמו"ר מהר"ש; אמר שרוצה להיות נכלל עתה בעצמות; אמר על
 טבילת אדמו"ר מוהרש"ב שהמקוה צריך לו ולא להיפך (י)
- רז **6 אדמו"ר מהר"ש: המענה לבקשת א' ללמוד עמו חסידות**
 „אָ פערד ווייס גאָר פון קיין הימל ניט” (יא)
- רז **7 מהרי"ן מניעז'ין: מנע עלילה על אשה**
 אמר להמעליל שלא יוציא שנתו אם לא יאמר את האמת, והודה (יב)
- רז **8 הלחש „חד חד נחית כו” (שבת סז, א)**
 שייך גם בזמננו (יג)
- רח **9 שתיית תה חם כשבאים מיוזעים מחום**
 אפשר להחשיב זאת כ„אתכפיא” (יד)

ט' וי"א סיון

- רט **1 הצ"צ: זמן נישואיו**
 בהיותו בן י"ב"ג שנה (א)
- רט **2 אדמו"ר מהר"ש: הנהגות ברוממות**
 הנהגתו שונה משל אחיו; התנהג ברוממות גם עם החסידים הזקנים; נסע לטיול עם הרכב
 למקום רחוק וכיסה עצמו בנמלים, וכשסיפר הרכב עד"ז רצה לפטרו; ה' מספר סיפורי מעשיות
 (ב)
- רי **3 אדמו"ר מוהרש"ב: המסע לוויין בשנת תרס"ג**
 בהיותו בוויין ישב על הספה בעיניים פקוחות משעה ה' אחה"צ עד 3 ורבע בבוקר, ואח"כ הביט
 בתמהון על שעונו, וה' צורך להזכירו מהו היום; למחרת כתב ענין עמוק בדא"ח (ג)
- רי **4 אדמו"ר מוהרש"ב: הנהגות שונות**
 קביעת מזוזה במלון וב„דאָטשע”;; אמירת הלל בברכה (ד)
- רי **5 אדמו"ר האמצעי: ההתנגדות אליו**
 בכלל ה' יחס הממשלה טוב, אלא שהמתנגדים השתדלו למעט; פגישת אדהאמ"צ עם הקיסר,
 ואעפ"כ חיו חיי פחד ממלשינות (ה)
 מאסרו – בשנה האחרונה לחייו, ולכן לא נקבע ליו"ט כ"כ (ו)
 ההתנגדות לאדהאמ"צ מצד חסידי פולין, עד שאיבד חבל טערקישע מוהילוב (ז)
- ריב **6 אדמו"ר הזקן: כבר בימיו היו „שד"ר” ו„מעמד” (ח)**
- ריב **7 אדמו"ר האמצעי: פעולתו לייסוד המושבות בפלך חרסון**
 האדמה ניתנה לו ונכתבה על שמו, ופטרו את המתיישבים מתשלום מסים; מכתבו בתועלת
 עבודת האדמה (ט)

- 8) ר' משה בן אדמו"ר הזקן: פרשת חיינו ריב
 הי' מיוחד בידיעת השפה ובעל חושים נפלאים ביותר, ולכן הי' מליץ בין אדהאמ"צ והממשלה;
 לא הרגיש הוד מלכות, וא"ל אדהאמ"צ, "חכמים הזהרו בדבריכם"; הקיסר סיפר אודותיו לא'
 הגלחים, והכריחוהו לערוך ויכוח, ואח"כ אסרוהו ושמוהו במנזר, וברח משם; פעם א' בא
 לליובאוויטש; „ביכלאך" כתב ידו (י)
- 9) אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע: פיאותיו וזקנו ריג
 לא הי' סורק זקנו אלא שורהו במים; לא צמחו אצלו פאות אלא שיערה א' (יא)
- 10) הצ"צ: קניית כרטיסי הגרלה ריג
 הי' קונה עבורו ועבור אדמו"ר מהר"ש, ואדמו"ר מהר"ש זכה לפעמים, אבל הצ"צ לא (יב)

תרצ"ב

תשרי

- הנהגות סנדקאות ריז

מוצש"ק, כ' מרחשון

- 1) אדמו"ר מוהרש"ב: כ' מרחשון ריח
 הי' אומר דא"ח כמעט בכל שנה בפני אדמו"ר מוהריי"צ לבדו, ופעם בא במיוחד מפטרבורג כדי
 לשמוע המאמר (א)
- 2) אדמו"ר מוהרש"ב: הנהגות בנסיעותיו ריח
 תמיד מחלקה ראשונה ולבדו בתא, והמלוה היא כמעט כל הזמן במסדרון או בתא אחר; הנהגתו
 בשעת השינה ברכבת; תפלת הדרך כל יום אחר התפלה (ב)
- 3) אדמו"ר מוהרש"ב: כ' מרחשון (המשך) ריט
 המאמרים אינם בכתב אלא הנחות ור"ד; אמר שהתראה עם מי שהתכוון להתראות עמו;
 לפעמים הי' מספר מימי נעוריו (ג)

מוצש"ק, כ"ז מרחשון

- 1) תפלה בהתבוננות רכ
 ההתבוננות – הן קודם התפלה והן בשעת התפלה, וא"צ לחפש שייכות לפירוש המלות; אף
 שהיא מחשבה זרה בענינה, אומרת תורת החסידות שצ"ל כן; דברי אדמו"ר מוהרש"ב לרז"א
 – „דאָס וועסט פּאַרשטיין אין 12 יאהר אַרום", ואז נסתלק (א)
- 2) אדמו"ר מוהרש"ב: הנהגות בהעברת הסדרה רכא
 העברת הסדרה בפסוקים הראשונים דפ' לך ווירא – עשה את אדמו"ר מוהריי"צ לבעל תשובה;
 זמני העברת הסדרה ואופנה (ב)
- 3) אדמו"ר מוהרש"ב: כשיושבים עם לקו"ת פתוח מרגישים עצמות א"ס (ג) רכא
- 4) אדמו"ר מוהרש"ב: לבישת בגדי משי רכא
 על הרגלים אין לובשים; אדמו"ר מהר"ש לבש (ד)

י"ב"כ' ניסן

- 1) הנהגות ערב פסח וחג הפסח רכב

תוכן הענינים

- 2 אדמו"ר מוהרש"ב: הנהגות חג הפסח רכב
הנהגות שונות; ביאורים בהגדה – ענינים שונים בשייכות לדא"ח שדיבר (א"ב)
- 3 אדמו"ר מוהרי"צ: הניתוח בשנת תרנ"ז רכד
סבל ייסורים גדולים, ובתור פיוס אמר אדמו"ר מוהרש"ב דא"ח בשבילו (ג)
- 4 ר' הלל מפאריטש: תחלה הי' חסיד טשערנאָביל רכד
ביקש מרבו רשות לעזבו (ד)
- 5 אדמו"ר מוהרש"ב: שבעים פנים לתורה – ושבעים וכו' (ה) רכד
- 6 ביאורים בהגדה רכד
„כל דצריך ייתי ויפסח“ (א)
„אלו לא הוציא וכו' לפרעה במצרים“ (ב)
„מעשה ברבי אליעזר וכו' קריאת שמע של שחרית“ (ג)
„ימי חייך הימים וכו'“ (ד)
„וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק“ (ה)
„ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אותו“ (ו)
- 7 אדמו"ר האמצעי: ענינים שונים רכה
ה„קאפעליע“; הי' נוטף זיעה מכובעו מרוב עומק מחשבותיו (א)
- 8 הצ"צ: לימודו עם רב"ש (ב) רכו
- 9 אדמו"ר מהר"ש: „אָ דרבנן וואָלגערט זיך אויך ניט“ (ג) רכו
- 10 אדמו"ר מוהרש"ב: עם אדמו"ר מהר"ש לאחר הסתלקותו רכו
בשנה שאחר הסתלקותו „התפלל עמו“; אדמו"ר מוהרי"צ ראה איך ש„נכנס אליו ליחידות“ (ד)
- 11 אדמו"ר מוהרש"ב: אדמו"ר מהר"ש הי' מורה לו שלא להשלים תעניתו (ה) רכו
- 12 אדמו"ר מוהרש"ב: שיחת ש"פ אחרי תרמ"ט רכו
„ושכנתי בתוכם“ – בתוך כל או"א, אבל „דער חסידישער תוך איז גאָר אַנדערש“; חסידות
תובעת „ורחץ במים את בשרו“ – „את הטפל לבשרו“, בכח עצמו דוקא, ואז אפשר ללבוש
„בגדי קודש“ – מחשבת ודיבור חסידים והנהגות של חסידים; חטא בני אהרן הי' רצוא בלי
שוב, וע"ז אמר הקב"ה למשה לאמר לאהרן שגם כשנכנסים „מבית לפרוכת“ צ"ל „ולא ימות“,
כי כוונת הצמצום היא בשביל הגילוי („כי בענן אראה“), והמבוא לזה הוא „ואל“ – ביטול

ל"ג בעומר

- אדמו"ר מוהרש"ב: המסע לוויין בשנת תרס"ג (המשך) רכט
סבל מנמיכות הרוח, ולכן נסע לוויין וביקר אצל פרויד, וצוה שהסביבה תהי' „יפה“; הסדר בג'
חדשי הביקור בוויין; „בעל-שם'סקע מעשה“ – שהשיא ב' יתומות (א"ג)

תנאים – ל"ג בעומר

- 1 נוסח שטר התנאים רלא
- 2 ר' הלל מפאריטש: היתר התוועדות לפני מעריב רלב
אמר כמה טעמים, והשיב הצ"צ שכיון שהוא במעמד רבים א"צ לחפש עוד טעמים (א)
- 3 נוסח שטר התנאים: אין גורסים „המגיד מראשית אחרית“ (ב) רלב
- 4 ל"ג בעומר: אמירת דא"ח רלג
הצ"צ ואדמו"ר מהר"ש אמרו; אדמו"ר מוהרש"ב – לפעמים (א)

תוכן הענינים

י"ט-כ"ט אייר

- רלד (1) הצ"צ: דבריו אודות ה"קף" בהדפסת הלוקו"ת
על יסוד דברי אדה"ז שכשהשכלת המוח מאיר בפנימיות הלב הוא ביאת משיח הפרטי (א)
- רלד (2) אדמו"ר האמצעי: אופן ביטולו – „איבערנערענטע היי" (ב)

כ' אייר

- רלד ענינים שונים
טיול וחזרת מאמר בפני רבנו; אדמו"ר מוהרש"ב – חורף א' למד דא"ח עם הציבור; ה"חדרים"
אצל אדה"ז – בליאזני ולא בליאדי; תולדות הישיבות בליובאוויטש

ערב שבועות

- רלה פתגם הבעש"ט: פגישת נושאי מים – סימן ברכה

שבועות

- רלה (1) ענינים שונים
אמירת דא"ח בחג השבועות; מתנה לרבנו – חזיון מאדמו"ר מוהרש"ב נ"ע עה"פ „ובהנשא
החיות מעל הארץ ינשאו האופנים"
- רלו (2) מכתבים מאדמו"ר מוהרי"צ
התבוננות אדה"ז על כתיבת וא"ו א' בתניא – ו' שבועות, ובשבוע השביעי מאיר באור עצמי;
הלומד ספר זה כהלכתו – יחברו האור פנימי עם א"ס ב"ה
מעלת ר' גרשון בער פאהאָרער – שפועלים בו מוח ולב כאחד; סיפר בשם אדה"ז הטעם
שהמצוה הראשונה היא „פרו ורבו" – יהודי צריך לרצות שיהי' יהודי נוסף; אמירת דא"ח ע"י
אדמו"ר מוהרש"ב עד שקיבל הנשיאות
- רלז (3) אדמו"ר מהר"ש: ברכה לפרנסה לרי"י ראפאלאוויץ
מלכות מבקשת פרנסה מז"א כו', עד שחכמה מבקשת פרנסה ממקור הפרנסה – „והחכמה
מאין תמצא"

סדר החתונה, יו"ד סיון

- רלס פרטי סדר החתונה

סיון-מנחם-אב

- רמא (1) הרבנית רבקה: היתה עושה חלוטה
למדה אופן עשייתו מהצ"צ שלמד מאדה"ז; בשנים האחרונות כבר לא עשתה (א)
- רמא (2) ר' ברוך אבי אדה"ז: ערך גלות (ב)
- רמא (3) שמירת אותיות המאמרים
אדמו"ר מהר"ש – היו זמנים שלא שמר; הצ"צ שמר (ג)
- רמא (4) נמנום קודם הדלקת נרות בע"ש
אדה"ז הי' מתנמנם; אדמו"ר מוהרש"ב הי' נשען על ידו (ד)
- רמא (5) ר' הלל מפאריטש: הי' נזהר מלהשתמש בכהן (ה)
- רמא (6) אדמו"ר האמצעי: „העניו באמת"
נכתב עליו בציווי אדה"ז; החילוק בין שפל לעניו (ו)

תוכן הענינים

- 7) אדמו"ר מוהרי"צ: נתינת מעות במוצש"ק. רמב
החזיר וצוה שיביאו ביום א'
- 8) העתקת דירה. רמב
כשהוסיפו חדרים בשביל אדמו"ר מוהרי"צ – העתיקו לשם בתחלה ת"ת; כשהלכו לראות חדר ברוסטוב – הצטער אדמו"ר מוהרש"ב על גרימת צער ולא לשם תכלית אלקי (ז)
- 9) אדמו"ר מוהרש"ב: הנהגות שונות. רמב
מה שהי' נופל בשעת האכילה – שוב לא הי' נוטל (ח)
בכ"ף מרחשון האחרון – אמר מאמר; איחל לאדמו"ר מוהרי"צ שיאמר חסידות ביום-הולדתו, ונשמך 7 שנים; בזמן הדאטשע הי' נכנס לבקר לרגל יום-הולדת (ט)
הי' משתמט מלדבר על ה"ביכלאך" הישנים, ואמר שיש לסמוך עליהם (י)
הגבי' כובעו לאות כבוד בהלוויית אינו יהודי (יא)
- 10) אדמו"ר מוהרי"צ: שמיעת מאמר מאדמו"ר מוהרש"ב אחרי הסתלקותו. רמג
אחרי המאמר אמר שצריך להתייגע ולהבין את החילוק בין "העלם" ל"נעלם" (יב)
- 11) הרב מזא"ה: הי' מסור לאדמו"ר מוהרש"ב (יג). רמג
- 12) אדמו"ר מוהרש"ב: מאמר ד"ה שמע ישראל מהיכן זכו תרמ"ט (יד). רמג
- 13) ר' הלל מפאריטש: כובעו ללא מצחי'. רמג
על יסוד פתגם אדה"ז שצ"ל "שאו מרום עיניכם" (טו)
- 14) חסידים שונים. רמג
ר משה וילענקער – הי' בחדר א', ר' וועלוול וילענקער – בחדר ג' (טז)
ר' בנימין קלעצקער: מגודל התעמקותו לא הבחין שנסעה העגלה שהיתה רגלו מונחת עלי' (יז)
ר' מאַניע מאַנעסזאָן: יחידות הראשונה אצל הצ"צ (יח)
- 15) הצ"צ: הי' שולח קבוצות ללמוד מחסידים שונים (יט). רמד
- 16) ישיבת תומכי-תמימים: יסודה והתחלתה. רמה
התלמידים הראשונים נמסרו לר' גרונום; לימוד הנגלה הי' ללא השגחה (כ)
- 17) אדמו"ר מהר"ש: הליכה לאוהל. רמה
לא היו הגבלות בזמן (משא"כ אדמו"ר מוהרש"ב – רק בבוקר); פעם הלך בנוגע למאורע חשוב, ובחזירתו אמר "דער טאַטע זאָגט עס איז גאַרניט" (כא)
- 18) אדמו"ר הזקן: ענינים שונים. רמו
המגיד ציוה עליו לנסוע בעגלה, ועי"ז שמע מר"א המלאך את הפתגם "שמייס די פערד זיי זאָלן ווערן אויס פערד"; אמר שהוא דרך חדשה בעבודה (כב)
בבריחתו מנפוליון – שלח שליח להביא דברים שנשכחו, כדי שלא ימצאם נפוליון; בביתו הציתו אש (כג)
- 19) הצ"צ: ענינים שונים. רמז
התאונן לפני אדמו"ר מהר"ש מה רוצים ממנו ולולא זה הי' יכול לעסוק בתורה, והשיב לו אדמו"ר מהר"ש: האם גם ספרי הכתבים היו לו? והשיב שהצדק עמו (כד)
ר' יעקב בן הצ"צ; זיווגו הראשון של אדמו"ר מהר"ש; שנות חיי הצ"צ (כה)
כשהי' בן שלש שנים השתעשע בחדר אדה"ז בשעת אמירת דא"ח, ואמר אדה"ז לרי"א מהאמיל שעתיד הוא לדעת שהצ"צ שומע; וכשקיבל את הנשיאות – בזכות ר' פרץ חן שהביא ראי' ממחז"ל "איש מזריע תחלה כו" – חזר המאמר הנ"ל, ואמר לריא"ה: מה אעשה וזקני ציוני לעשות כן (כו)
אמר שיש לו עשרים שנה של דא"ח מאדה"ז, ונמצא שבהסתלקותו הי' בן כ"ג; הרב"ש הי' אז בן ח' (כזח)

תוכן הענינים

- רמט 20 אדמו"ר מהר"ש: זיווגו השני
בתר"ט או תר"י (כט)
- רמט 21 ר' הלל מפאריטש: „חול המועד" (ל)
- רמט 22 הצ"צ: כתב ידו בצעירותו – ככת"י איש בא בשנים (לא)
- רמט 23 ר' אייזיק מוויטעפסק: בעל נגלה (לב)
- רנ 24 אדמו"ר מהר"ש: לבושו בשעת „יחידות" (לג)
- רנ 25 מאמרי דא"ח באידיש (לד)
- רנ 26 אדמו"ר האמצעי: ענינים שונים
מצד הבושה – ה' עולה לתורה רק בשמח"ת, וגם בשנת האבילות לא ירד לפני התיבה (לה)
מכתבו אודות פגישתו עם הגר"ע איגר בקארלסבאד (לו)
מאמרו ד"ה ואדונירם על המס (לז)
- רנא 27 אדמו"ר מהר"ש: אמירת מאמרים ביחוד
כך רשום בכת"ק על כמה מאמרים בהמשך מים רבים תרל"ו (לח)
- רנא 28 רשב"ץ: לימודו אצל ר' מיכעלע אפאצקער
הכוהו כשמצאו אצלו ספר התניא; למד אצלו נגלה ודא"ח; הנהגת ר"מ אפאצקער ודבריו
במעלת אדהאמ"צ והצ"צ; סיפר לרשב"ץ אודות תורת אדה"ז עה"פ „יתבררו ויתלבנו גו" (לט)
- רנב 29 אדמו"ר מוהרש"ב: „כל ישראל ערבין זה בזה" – לשון עריבות ומתיקות (מ)
- רנב 30 אדמו"ר מוהרש"ב: נשיאת מרכבתו ע"י החסידים
רד"ץ אמר שהי' מייחל לשברון לב בשעת נעילה כמו שהי' אצלו בשעת מעשה (מא)
- רנב 31 אדמו"ר מהר"ש ובניו: צורת זקנם
הקצה השמאלי ארוך מעט מהימני (מב)
- רנב 32 אדמו"ר מוהרי"צ: ביקור בקברי צדיקים בלאדמיר
דבריו בשעת ביקורו על ציון ר"ש מקארלין, אבי הט"ז וחותנו וגיסו
- רנג 33 הנהגות שונות

תרצ"ג

תשרי

- רנז 1 ברכת המינים: נוסח והנהגות
- רנז 2 אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע: הנהגות ראש-השנה
- רנז 3 הנהגות ראש-השנה
- רנח 4 נענוע הרגלים – נוגע לאב ולאם
- רנח 5 אדמו"ר מוהרש"ב: „א איד איז א סאלדאט" (א)
- רנח 6 אדמו"ר מהר"ש: הניגון 1, 2, 3, 4
התעורר לזה ע"י קריאת התוים שבסו"ס הון עשיר, שכמעט שלא יכלו לקרותם מלבדו (ב)
- רנח 7 אדמו"ר מוהרש"ב: הנהגות ערב יום-הכפורים (א)

רנט	8) אדמו"ר מהר"ש: ענינים שאמר לאדמו"ר מוהרש"ב ע"י חזרת מאמר 60 פעמים זוכים להכרה ב"עצמי" (ד) מי ששייך לידיעת סדר השתלשלות ואינו יודע – אינו בסוג „מדבר" (ה)
רנט	9) אדמו"ר מוהרש"ב: מעלת ההליכה לבית-הכסא קל יותר לסדר את המחשבות; אדמו"ר מהר"ש הי' מעיין בספרי רפואה וחשבון (ו)
רנט	10) עולם האצילות עד ז"א – מעולמות האינסוף (ז)
רס	11) יוקר מעלת הגוף – שבשבילו משפיעים הרבה תורה (ח)
רס	12) דירה בתחתונים: טוב בשבילנו (ט)
רס	13) ערב יום-הכפורים: נתינת „לעקאח"
רס	14) חסידים שונים ר' זלמן סרעבינע: הי' משתתף בהתוועדות עיוהכ"פ; זכה לגילוי אלי', ולא ידע מהו (י) ר' יהודה לייב האַפּמאַן: „דעם זיידענס אַ איד"; דבריו לפני פטירתו (יא)
רסא	15) אדמו"ר מוהרש"ב: זכרונות מימים נוראים „מאַרש נפוליון" – התחילו לנגנו בתרנ"ט (יב) פעם לא תקע בר"ה (יג) תרמ"ו – תפלת נעילה מוקדמת עם נשיאת כפים (יד)
רסא	16) אדמו"ר מהר"ש: מחלתו חלה בהיותו בן י"ט-כ'; החולי הי' סיבת פטירתו מעגמ"נ (טו)

סוכות

רסב	1) חג הסוכות: הנהגות שונות ברכת „לישב בסוכה"; חזרת מאמר בפני רבנו וגיטו; הנהגות אדמו"ר מוהרש"ב בארבעת המינים; נתן לרבנו ולגיסו גם אתרוג מא"י (בחשאי)
רסג	2) אדמו"ר מוהרש"ב: סיפורים בעניני חג הסוכות אדה"ז אצל המגיד בחג הסוכות; ברכה על אתרוג מקאַלאַבריא – מיד כשציוו „ולקחתם לכם"; עבור רלוי"צ מבאַרדיטשוב נטע עצמות א"ס גרעין מיוחד בקורפו
רסג	3) אדמו"ר מוהרש"ב: המסע לוויין בשנת תרס"ג (המשך) באותו מעשה שהתעמק במחשבותיו – הבין מהלבושים שהוא יום חול; הדא"ח שכתב אח"כ – ד"ה „לא תירא לביתה משלג" (א) התוועד בביהכנ"ס בוויין, ואח"כ נשכב על הספסל, ולמחרת קם כולו כואב, ואמר שבעבודה ננס הוא ננס גם ע"ג הענק (ב) בוויין שמעו הסיפור אודות ר"מ מפרעמישליאַן – „כשקשורים למעלה אין נופלים למטה", ואמר שהוא במדריגת ר"ה מפאַריטש (ג)
רסה	4) חג הסוכות: „לישב בסוכה" בקידוש והבדלה
רסה	5) אדמו"ר מוהרש"ב: אופן כינוי רבותינו נשיאינו
רסו	6) הכוונות בברכת השנים
רסו	7) ברכה לכחות שלמעלה ממדריגת בעה"ב „פסקה זוהמתן" – שחדלו להיות במדריגת בעה"ב
רסו	8) השפעה מאצילות לבי"ע או להיפך – ע"י מסך השמחה לכן הי' אדמו"ר מוהרש"ב מקבל פני הנכנסים בשחוק

- 9 חג הסוכות: שריפת הסכך, הלולב וההושענות רסו
- 10 אדמו"ר מוהרש"ב: דפיקה בדלת בכניסה לאוהל רסו
- 11 הושענא רבה: הנהגות שונות רסו
הכאה ג"פ על השכם; חלוקת הושענות לכל בני המשפחה
- 12 פירוש מאמרי רז"ל ע"ד החסידות רסו
דרך זו היתה לפנים, ואדמו"ר נ"ע לקחה לו; פירוש עד"ז במח' ר"ע וחכמים בענין ירק ודלועין
אם שליח מימלך

שמיני-עצרת ושמחת-תורה

- 1 אדמו"ר הזקן: למד עם הצ"צ ואדמו"ר מהר"ש משנה באופן הלימוד דג"ע התחתון .. רסח
רש"ב באריסאווור סיפר ששמע שהצ"צ הודיע לאדמו"ר מהר"ש עד"ז, ואח"כ אל הצ"צ שאברך
השומע מאחורי הדלת יהיו בניו עמי-הארץ; לרבנו סיפר אדמו"ר מוהרי"צ תוכן הביאור על
המשנה „החליל מכה לפניהם”; מלבד זה ישנו ד"ה החליל מכה לפניהם מאדה"ז, כשבאו אליו
חסידים מטערקיש מוהילוב
- 2 אדמו"ר מוהרש"ב: שמחת-תורה תרס"ו רסט
בלילה ה' „אויפגעלייגט”, אבל ביום בכה בכי רב, ואח"כ התחילו הפרעות רח"ל (א)
- 3 אדמו"ר מוהרש"ב: כתיבת מאמרי עד
מאמרים שכתב בכת"י קטן (ב)
- 4 אדמו"ר מוהרש"ב: הנהגות שונות עד
הנהגות בחדרו; ישעוריו בתורה; סיפורי מעשיות; הבטיח לאחיו שלא יתפרנסו מעסקים;
מתרמ"ח עד תרנ"ד שמעו ממנו דיבורים קשים (גד)

י"ז מרחשון

- 1 אדמו"ר מהר"ש: ענינים שונים ערב
הכבוד לזוגתו הרבנית; שכר המלמדים – ה' נותן על ידה (משא"כ שאר ההוצאות); לפני יו"ט
ה' פודה את התכשיטים שמשכנה לצדקה (א)
ה' נכנס לבחון את הילדים (ב)
לא ה' מתייעץ עם בניו ובנותיו, משא"כ הצ"צ (ג)
דבריו לזוגתו הרבנית בער"ה האחרון קודם הסתלקותו: אני אלך 31 מעלות רוחניות ואת תלכי
31 מעלות גשמיות (ד)
בנסיעותיו היתה הרכבת ממתנה לו, ופעם נסעה בלעדיו ואירעה תאונה (ה)
מאורעות נסיעתו לחו"ל דרך דווינסק: נכנס צעיר „אינטיליגענט” שנשלח ע"י המשכילים כדי
לירות בו, וזרק אדמו"ר מהר"ש את אקדחו דרך החלון, ופעל עליו להתפלל; אמר לר' יעקב רשל
שצריך לבוא לקבר ישראל, ואמנם לבסוף עלה הדבר בעמל רב וביגיעה (ו)
דבריו על המשכיל בערגמאן שנשתרבה לשונו למוות בכניסתו לראיון עם שר ההשכלה –
בהשואה למרגלים שנשתרבו לשונם עד טבורם; אח"כ שלח את ר"נ גערמנט להזהיר את הברון
גינבורג שיפסיד כספו, ונתן את הכסף לבניית ה„קופעצ'עסקע שול” בפטרבורג; תולדות
משפחת הברון גינבורג (ז)
- 2 אדמו"ר מוהרש"ב: שינת צהרים ערה
אדמו"ר מוהרי"צ ה' מציע מטתו (משא"כ בלילה); השינה והמנוחה ביחד – $\frac{3}{4}$ שעה (ח)

כ"ף מרחשון – ש"ק וירא

- 1 רעו אדמו"ר מוהרש"ב: כ' מרחשון (המשך)
לא היתה אמירת לחיים, רק ה' אומר דא"ח (א)
- 2 רעו אדמו"ר מוהרש"ב: בילדותו (המשך)
שאלתו אצל הצ"צ מפני מה נראה הקב"ה לאברהם ולא אלינו, ומענה הצ"צ (ב)
כניסתו (עם אחיו ואחותו) אל הצ"צ – פעמים ביום (ג)
אמר לרז"א „דו וועסט קיין רבי ניט זיין, און איך וועל קיין גבאי ניט זיין“; מקור שמותיהם של
אדמו"ר מוהרש"ב והרז"א (ד"ה)
סירובו להצעת אחותו לשחק בסוסים, כי קבעומו"ש צ"ל תמיד; בכלל ה' שקוע בילדותו בענינים
כגון אלו; שאלתו את אדמו"ר מהר"ש בענין „שאו מרום עיניכם“ (ו)
לידתו (וכן של אדמו"ר מוהרי"צ) – ביום ב' בשבוע (ז)
- 3 רעו אדמו"ר מוהרש"ב: שנות נשיאותו הראשונות
בשנת האבילות – התפלל בחדר אדמו"ר מהר"ש נ"ע; נסיעותיו למקומות הרפואה בתרמ"ג
מ"ה (ח)
תפלתו – בביהכנ"ס אבל ביחידות (מלבד ביו"ט) (ט)
- 4 רעח אדמו"ר מוהרש"ב: טובה הפרישות עם הבריות
אמר שנמשך כמה שנים עד שהגיע לדרך זו (י)
- 5 רעח אדמו"ר הזקן: הוראה לדורותיו שלא להחזיק דברים בכיס (יא)
- 6 רעט אדמו"ר מוהרש"ב: היניקתו אמו הרבנית
לרז"א היתה מינקת; יום הולדת הרז"א – י"ט תמוז (יב)
- 7 רעט אדמו"ר מוהרש"ב: „אָ חסיד .. דאַרף ער קיין שי"ן ניט זיין“ (יג)
- 8 רעט רמ"מ אחי אדמו"ר מוהרש"ב: שאלתו את אדמו"ר מהר"ש היכן השי"ת
כשענה לו „מלא כל הארץ כבודו“ – קיבל (יד)
- 9 רעט אדמו"ר מוהרש"ב: משחקו עם רז"א ברבי וחסיד
אמר לאמו הרבנית שה„תיקון“ של הרז"א לא יועיל, כי לא נאנח בדבריו (טו)

כסלו

- 1 רפ הדפסת ה„לקוטי תורה על ג' פרשיות“
הכוונה היתה להדפיס דרושי אדמו"ר מהר"ש, אלא שמקאפוסט באו בתחבולות והחליפו את
כת"י דרושי אדמו"ר מהר"ש בהגהות הצ"צ על דרושי תו"א, ואח"כ באו לליובאוויטש וגנבו את
גותיק אדמו"ר מהר"ש מדרושים אלו; כשביקש אדמו"ר מוהרי"צ – לקנותם – אמרו לו
ששרפום; אח"כ הרעישו מקאפוסט שייחסו הגהות הצ"צ לאדמו"ר מהר"ש (א)
- 2 רפא אדמו"ר מהר"ש: שלח לאוהל הצ"צ לבקש שיבוא אליו ליעצו
ביאר שבעניני גשמיות צריכה הנשמה ליטול רשות כדי לבוא (משא"כ ללמד תורה) (ב)
- 3 רפב רבותינו נשיאינו: תמיד ה' „משהו“ בין רבי לרבי שלאחריו
בנוגע לאדהאמ"צ והצ"צ – אין לומר שהיו חילוקי שיטות כי שניהם קיבלו מאדה"ז, כי רבי
הוא ענין אחר (ג)
- 4 רפב הצ"צ: השתתפותו בחתונות
נסע לחתונת א' מצאצאיו של רי"א מהאמיל; בחתונת ר' שניאור נכד אדהאמ"צ אמר לחתן
„דער זיידע וויל דיר בענטשען“ (ד)

- 5) אדמו"ר מהר"ש: „תפארת שבתפארת” רפג
 דברי הצ"צ אודותיו: כשהצליח בלימודו – „מהו ההתפעלות שתפארת שבתפארת מצליח”;
 כשהתווכח בלימודו – „לא לחנם היתה הסרת הערלה בתפארת שבנצח” (ה)
- 6) בני הצ"צ: הנהגתם בחייו ולאחר הסתלקותו רפג
 הצ"צ צוה על אדמו"ר מהר"ש לומר דא"ח ואמר „אליו תשמעו”, ואח"כ צוה גם על שאר
 האחים; מהרי"ל – נסיעתו לקרעמענצ'יג עוד בחיי הצ"צ, תפלתו בהתלהבות, בשנת תר"ג נסע
 עם הצ"צ לפטרבורג ואז „ניתוסף חסיד” (ו)
 עוד בחיי הצ"צ ה' לכאור"א מהם מנין, ולאחר הסתלקותו כולם עברו לפני התיבה ואמרו דא"ח;
 מהר"ש ומהרי"ל אמרו שניהם ד"ה „אז ישיר גו' עלי באר” כמ"פ, ואז א"ל מהרי"ל שאביו הוא
 האומר ולא הוא, וא"ל מהר"ש שהוא זקן ממנו בשנותיו של הצ"צ (ז)
 הצ"צ נתן פ"נ לאדמו"ר מהר"ש (ח)
 צוואת הצ"צ – שכל בניו יהיו שוה בשוה; הבי"ד שבירר אודות הצוואה (ט)
 לידת מהרי"ל – תקע"א או תקע"ב (י)
 לאדהאמ"צ היו בנות כמספר בני הצ"צ שנשארו בחיים (יא)
 רש"ז מקאפוסט: אמר אל אדמו"ר מהר"ש שהוא מורכב מאדהאמ"צ והצ"צ; המוהל שלו –
 „יאשע דער מוהל”, ובשכר זה נתברך מהצ"צ לאריכות ימים (יב)
- 7) אדמו"ר מהר"ש: ענינים שונים רפה
 הנהגתו ברחבות; סחר בשטרות בחיי הצ"צ (יגד)
 לימודו בילדותו עם רש"ז מקאפוסט ובנו של ר"נ מדובראָוונא – הם היו נזקקים לעיין, והוא
 ה' אומר בע"פ; פעם נכנס מהרי"ל ודיבר בזכות בנו שהוא גדול מאדמו"ר מהר"ש, והדו"ד שה'
 ביניהם; אח"כ נכנסו אל הצ"צ, ושיבח את תמימות בן הר"נ מדובראָוונא, ואח"כ אמר לאדמו"ר
 מהר"ש שבתיקון צריך לעשות מ"מר" – „רם” (טו)
- 8) הצ"צ: פסיקת שאלות רפז
 ה' פוסק רק בשלשה; לא נזקק לעגונה ולבסוף הסכים להתירה לינשא, ואח"כ בא אדם ואמר
 שהוא בעלה, והביאוהו לליובאוויטש והודה שבעלה מת וממנו למד הפרטים שידע (טז)
- 9) אדמו"ר מוהרש"ב: חתונתו רפח
 נסעו ללוותו אדמו"ר מהר"ש והרבה חסידים, ואמר ב"ג' פעמים דא"ח; במשך זמן החתונה ערך
 אדמו"ר מהר"ש סעודות בליובאוויטש, וס"ה אמר ל"ב פעמים דא"ח (יז)
- 10) אדמו"ר מהר"ש: מינוי רש"נ לרב בבאָברויסק רפח
 אנ"ש שם לא הסכימו, והיו שהתנגדו גם לאחר ששלח אליהם אדמו"ר מהר"ש בדברים קשים,
 ולמחרת פרצה שריפה רח"ל בביתם (יח)
- 11) הצ"צ: עם גיסו רי"י מטשערקאס רפט
 היו לומדים יחד; רי"י התחפש בשוובותו לנשמה המבקשת תיקון, ושפך עליו הצ"צ מים ואמר
 „טהור טהור” (יט)

ט"ו"ד כסלו

- 1) ר' מיכעלע אָפּאַצקער רצ
 דבריו במעלת אדה"ז, אדהאמ"צ והצ"צ (באופן אחר מדלעיל) (א)
 שלח פ"נ להצ"צ ע"י הרשב"ץ, וגער בו הצ"צ שלא מיהר לתתו (ב)
- 2) אדמו"ר מוהרש"ב: עצב המשפיע על כח הזיכרון וההעמקה רצ
 אחיו רמ"מ סיפר שקרא עד"ז בעיתון, והראה לו אדמו"ר מוהרש"ב שכ"כ בכת"י מאדהאמ"צ (ג)
- 3) הצ"צ: חילק עיירות לבניו רצא
 ה' מבקש מבני העיירה לתמוך בבן פלוני וכיו"ב (ד)

תוכן הענינים

- 4 אדמו"ר מוהרש"ב: הי' מטה ראשו לימין או לשמאל (ה) רצא
- 5 ט"ו"ד כסלו רצא
- פתגם הצ"צ לענין אמירת תחנון ביארצייט – שהוא זמן טוב לבקש (ו)
- פרשת המאסר והגאולה (ז)
- א"א תחנון במנחת ט' כסלו; לא היו אומרים דא"ח ביו"ד כסלו, ולא היו מאריכין בשיחה; ספק בשנת המאסר והגאולה; אודות לידת אדהאמ"צ (ח)

י"ב כסלו

- אדמו"ר מוהריי"צ: חלום אודות רבנו רצד
- הורה לרבנו לנשקו; חלם שא"ל אדמו"ר מוהרש"ב שאצלו אור בלילה, והלך ומצא את רבנו מעיין בספר

כסלו (ב)

- 1 הפטרות פרשיות ויצא ווישלח רצה
- 2 ר' חיים אברהם בן אדמו"ר הזקן רצה
- נקרא ע"ש ר"א המלאך, בתוספת „חיים" כדי שיהי' שייך לעוה"ז; מעולם המחשבה, והי' ממעט בדיבור; הבטחותיו – לבנים זכרים (א)
- 3 ספק בשנת לידת אדמו"ר הזקן והצ"צ רצה
- אין לברר ממכתב הבעש"ט הידוע, כי אין זה נוגע לזמן הלידה בפועל (ב)
- 4 חותן אדמו"ר האמצעי רצו
- מ"ש שהי' מלמד – טעות, והי' איש אמיד
- 5 תפילין דשמושא רבא וראב"ד: „פאר דיר איז אלץ אַ ענין" רצו
- אמר לרבנו ששיג עבורו בעצמו כדי שלא יהי' בפרסום
- 6 הצ"צ: עם גיסו רי"י מטשערקאס (המשך) רצו
- אופן ריקודו בצעירותו; דבריו אל רי"י בשעת ריקוד במסיבה – „פוילישער בעל מופת", „לי נתן את הפנימיות ולך נתן את החיצוניות"; ברכה לשניהם מאדה"ז (ג)
- 7 בערקע בן דבורה-לאה בת אדמו"ר מהר"ש רצז
- בעל כשרון; אדמו"ר מהר"ש אמר לו לשאול את אלי' הנביא, אבל נרדם בב' הלילות; אח"כ למד עמו את הפסוק „כי ימצא חלל גו" בניגע לקבורת ישראל, ואח"כ נחלה ונפטר בדרך ונקבר שם (ד)
- 8 הצ"צ: הנהגות שונות רחצ
- קידוש וסעודה (ה)
- ברכת כהנים; ידע מקומות ההפסקה ב„רבוננו של עולם" – ממה שהי' אדה"ז לוקחו תחת טליתו (ו)
- קידוש בשמחת – על יין או יי"ש (ז)
- 9 אדמו"ר מוהרש"ב: בעת חליו בשנת תרנ"א רצט
- סיפר הרבה סיפורים (ח)
- 10 מהרי"ל: שנת לידתו (ט) רצט
- 11 אדמו"ר מוהריי"צ: התחלת הנחת תפילין דשמושא רבא רצט
- אחר החתונה, ובימים מסויימים ע"פ הוראת אדמו"ר מוהרש"ב – בין התנאים לחתונה (י)
- 12 אדמו"ר הזקן: ענינים שונים רצט
- אופן אמירת דא"ח, והמניחים מהרי"ל ור"פ רייזעס (יא)

- בואו לכפר פיענא – ימים אחדים קודם ההסתלקות; מקום שהותם בימים הנוראים האחרונים (יב)
- רצט **13 אדמו"ר מהר"ש: ענינים שונים** מאורעות לידתו; אמר שיבואו בהקדם להברית מילה, אבל נתאחרה (יג)
הי' בעל בשר בסיבת חולי; לא הי' מרגיש צד גופו האחד (יד)
קבלת „סמיכה“ ונתינתה – לשלשה בכת"ק, ולעוד א' צוה שיכתבו בשמו (טו)
רשב"ץ הי' חשוב אצלו (טז)
ביאורו לאדמו"ר מוהרש"ב נ"ע בילדותו בענין תשובה עילאה ותתאה (יז)
- שא **14 אדמו"ר מוהרש"ב: השגחה פרטית באופן כפיפת השיבולת (יח)**
- י"ט כסלו**
- שב **1 ר' אברהם המלאך: נשיאותו אחר הסתלקות אביו** כל תלמידי המגיד (ואדה"ז בתוכם) נתקשרו אליו (א)
- שב **2 י"ט כסלו: אדה"ז שלח פ"נ לר' לוי"צחק מבאָרדיטשוב קודם מאסרו** השליח איבד את הפ"נ, ואמר לרלוי"צ בע"פ; רלוי"צ שאלו לשם אמו של אדה"ז ולא ידע, ואח"כ אמר „כי יש שבר במצרים“, ר"ת שניאור בן רבקה; במאסר השני הובא גם רלוי"צ לפטרבורג (ב)
- שג **3 ספר התניא: עצות ומאמרי דא"ח (ג)**
- שג **4 האחים ר' משה ור' וועלוול ווילענקער** ר"מ – בחדר א', ר"ו – בחדר ג'; פעם העיר אדה"ז את ר"מ, ושאלו ר"מ אודות נשמה ואלקות, והורה לו אדה"ז לשכב לישון (ד)
- שג **5 אדמו"ר האמצעי: מאמרי אדה"ז בכת"ק אדהאמ"צ** נרשם עליהם בכת"ק אדמו"ר מהר"ש: „הנחות על לשונו ממש“ (ה)
- שג **6 י"ט כסלו: פרשת המאסר והגאולה** רח"א הי' מספר לפני הצ"צ; רז"א רשם מפי ר' נחום בן אדהאמ"צ ואח"כ שרפו (ו)
י"ט כסלו תק"ס – בליאָזני; תקס"א – במאסר השני; תקס"ב – בליאָזני; אח"כ – בליאָדי (ז)
אדה"ז הצטער על הזמן שהי' אצל המתנגד יותר מכל המאסר, כי המאסר לא הי' איכפת לו, בהיותו יחד עם המגיד והבעש"ט (ח)
הצ"צ סיפר שבשנת תקנ"ט בעת התקיעות ראה שתהי' צרה לאדה"ז (ט)
י"ט כסלו תק"ס: ד"ה ברוך שעשה נסים, מאמר ארוך (לגבי מאמרי אותו זמן), בדרך הוראת שעה, כדי להגבי' המוחין ולבטל ההתפעלות (י)
- שו **7 המגיד ממעזריטש: מסר לתלמידיו „יחודים“ על כל המדינות לבד אשכנז (יא)**
- שו **8 ר' יקותיאל ליעפלער** ביקש מאדה"ז שיבטל את „הצד השמאלי“ שלו, ולאחר זמן אמר לו אדה"ז „ואתה מחי' את כולם שטייט“, „אמרי בינה“ נכתב בשבילו; כשהאיר אצלו גילוי הי' רוקד ומכריח לרקוד עמו; אדהאמ"צ התחיל להלבישו „לבושים“; הי' מברר קושיותיו עם רש"ב מבאָרדיטאָוו (יב)
- שז **9 אדמו"ר הזקן: ה„חדרים“** זמן קיומם והתנאים להתקבל בהם (יג)
- שח **10 המגיד ממעזריטש: „פי שנים ברוחך“** אצל הבעש"ט – ששים תלמידים, ואצל המגיד – מאה ועשרים (יד)
- שח **11 ר' משה ווילענקער** אדה"ז הטיל עליו עבודה, ואז „עשה“ חסידים בבעסאָראַביע (טו)

תוכן הענינים

- 12) אדמו"ר הזקן: אגה"ק קטונתי – העתק מגוכתי"ק (טז) שח
- 13) אדמו"ר הזקן: הכל באופן פנימי שח
רלו"צ מבאָרדיטשוב תבע ממנו שהי' יכול לעשות הכל במקיפים, וענה לו אדה"ז שהוא פנימי, ודוקא באופן זה עושים דירה בתחתונים (יז)
- 14) הצ"צ: פעולת תורת החסידות שט
במענה לתלונת מהרי"ל – אמר שאדה"ז רצה שלא יהיו „אטימין כו“, וכן הוה (יח)
- 15) אדמו"ר הזקן: קבלתו מר' אברהם המלאך שט
קיבל ממנו סדר בירור המדות (יט)
פתגם ר"א המלאך אודות הכאת הסוסים – ב' נוסחאות (כ)
- 16) אדמו"ר מוהרש"ב: ציוה על ר' אשר מניקולוב לסיים תענית הפסקה (כא) שט

בסעודת הצהרים, י"ט כסלו

- 1) ר' ברוך אבי אדמו"ר הזקן: תולדותיו שיא
נולד במדינות נהר הרין וברח לאיזור ליאזנע; הלך לערוך גלות, וכשבא לליאָזנע התנה שלא ייודע מזה; הי' גדול בלימוד; עובד אדמה, ישוב'ניק (א)
- 2) אדמו"ר הזקן: ענינים שונים שיא
ההעתיקה מליאָזנע לליאָדי – לבקשת הגרף ליובאָמירסקי (ב)
ישב במאסר נ"ג יום, כנגד פרקי ספר התניא (ג)

ליל כ' כסלו

- 1) אדמו"ר מוהרי"צ: מאמר ראש־השנה תרפ"ז שיב
במאמר זה נזכר ע"ד הגשג"פ אף שלא הי' שייך למאמר, וכשהחליט להעתיק לחו"ל – כשנזכר במאורע זה נח רוחו (א)
- 2) אדמו"ר הזקן: המאסר השני שיב
מחלוקת מתי נשתחרר; מקום ישיבתו; נסיעתו אל גדולי המתנגדים לאח"ז (ב)
- 3) ליל „ניטל“ שיג
אינו שייך ללימוד חסידות; אין יודעים אם הצ"צ הי' לומד (ג)
- 4) אדמו"ר הזקן: ענינים שכתב קודם הסתלקותו שיג
אגה"ק ד"ה איהו וחיוהי – הוגה ג"פ; מ"ש בליל הסתלקותו ונתן להצ"צ – נשרף (ד)
- 5) אדמו"ר הזקן: שנת לידתו שיג
אין לברר מהקדמת השו"ע, כי אדהאמ"צ לא הי' מדייק בזה (ה)
- 6) אדמו"ר מוהרש"ב: מצוה להגביל שעה בכל יום לענין הדרכת בני הבית (ו) שיג
- 7) הבעש"ט: ענינים שונים שיג
אדמו"ר מהר"ש דיבר ב„שבע ברכות“ לאדמו"ר מוהרש"ב אודות יום הולדתו בח"י אלול; סיפר שעד כ"ו שנה הי' איש פשוט, ומזה נמצא שנוולד בח"י אלול תנ"ח (ז)
רמ"מ מהאָרְאָדאָק הי' מזכירו וכנראה שהי' אצלו; ר"נ מטשערנאָביל התארח אצלו בש"ק, ואמר הבעש"ט שבניו יסעו במרכבות של כסף, ומ"מ אדה"ז והצ"צ לא היו שבעי רצון מהנהגת משפחתו בעשירות (ח)
- 8) אדמו"ר האמצעי: ענינים שונים שיד
תשובתו לר"מ מטשערנאָביל על טענתו „יוקח נא מעט מים“ (ט)

תוכן הענינים

היו צריכים להזכירו אודות אכילה ושת' ושינה, אבל לא אודות „הוא רחום“, „יעלה ויבוא“ וכיו"ב; אופן תפלתו (י)

9) י"ט כסלו: פרשת המאסר והגאולה (המשך) שטו
מאורע שבירת העגלה וכו' כדי שלא יסעו בשבת – א' מהג' פעמים שאמר אדה"ז שנזדמנה לו
הנהגה שלמעלה מן הטבע (יא)

10) הצ"צ: בסוף ימיו נשא משקפים שטו
לא לצורך הראי' אלא מפני עין הרע (יב)

11) י"ט כסלו: פרשת המאסר והגאולה (המשך) שטז
המעות שגבו לצורך פדיונו – חלק החזירו לנותנים וחלק שלחו לא"י (יג)
הביאו לו „אינגעמאכץ“, והחזירו עם פתקא „שמע ישראל גו“; מאכלו בשעת המאסר (יד)

י"ט וכ' כסלו

1) אדמו"ר מוהרי"צ: „אז מ'היט זיך, היט דער אויבערשטער“ (א) שיז

2) הרבנית דבורה-לאה: מסירות-נפשה להצלת אדמו"ר הזקן שיז
סדר קריאת האנשים להודיע להם עד"ז – ע"פ קבלה (ב)

3) הבעש"ט: „זיי וועלן האבן אַ בעש"ט בגוף, מיר וועלן האבן אַ זיידען אין נשמה“ (ג) ... שיז

4) אדמו"ר הזקן: נתינת שם בברית מילה – ע"י האב דוקא שיז
אדה"ז הי' סנדק אצל כמה מבני הצ"צ (ד)

5) אדמו"ר הזקן: „ממני פריך נמצא“ – צמצום העצמות שיז
הבנת הענין במוחש – מספר התניא (ה)

6) אדמו"ר מוהרש"ב: אמירת מאמר כפי שאמר כאו"א מרבתינו נשיאינו (ו) שיח

7) הרבנית דבורה-לאה: מסירות-נפשה להצלת אדמו"ר הזקן (המשך) שיט
סדר המאורעות בהסתלקותה; המאורע שאדה"ז לא הרגיש בצעקת הצ"צ (ז)

8) אדמו"ר הזקן: החיוך שקיבל מהמגיד שיט
שייך לנשמה דאצילות, נשמה כללית, נשמה עליונה (ח)

9) הצ"צ: היחידות שנתבטלה כשאמר לו מהרי"ן שאברכי חסידים בושים להכנס (ט) .. שיט

10) ביכל „להבין ענין זיווג הנשמות“ (י) שיט

11) „אַ פּאַלשער חסיד“ עדיף על „אַן אמת'ער מתנגד“ (יא) שכ

12) אדמו"ר מוהרש"ב: „קול מעורר הכוונה“ שכ
ביאור הענין; בשמיעת דא"ח – צריך תחלה לשמוע בהנחת עצמותו ואח"כ להתייגע ולהבין,
משא"כ בהתוועדות (יבג)

13) גזירת יון – לקיחת בני ישראל לאנשי חיל (יד) שכ

14) „אַנגערירט אין דער זיבעטער ריפ“ (טו) שכ

15) אופן לימוד דא"ח שכ
התעסקות עם עצמו, ולא בהבנות והשגות; שלילת לימוד דא"ח של ר' הלל ור' אייזל (טז)

16) אדמו"ר מוהרש"ב: „פועלי ציון“ עשו פוגרום בדירתו שכ
חפצו להתערב בהנהגת תומכיתמימים (יז)

17) ר' חיים אברהם בן אדמו"ר הזקן שכא

תוכן העיניים

ביאור הסדר בשמו; אדה"ז הי' שולח לו במופתים (יח)

- 18) אדמו"ר הזקן: דרכי פולין – „אתי היתה ושלחתי” שכא
עצירת העגלה בדרכו לפטרבורג – „צווחין אף עקתי” מעצמם (יט)
- 19) אדמו"ר הזקן: ב„יחידות” הי' נשען על ידו (כ) שכא
- 20) חקירה: במשפחת בית הרב שכא
אזהרת לימודה עד עשרים שנה; סדר לימודה (כא)
- 21) הבעש"ט: תוספת „טוב” על „בעלי שם” אחרים (כב) שכב
- 22) אדמו"ר הזקן: „וראו כל עמי הארץ גו” שכב
כשהניח תפילין וכיוון ראשו – העומד לא יכול הי' לישב, והיושב לא יכול הי' לעמוד (כג)

חנוכה

- אדמו"ר מוהרש"ב: הנהגות חנוכה שכג

תרצ"ג

- 1) אדמו"ר מוהר"ש: זמירות שבת שכד
חפץ שאדמו"ר מוהרש"ב והרז"א ידעו הזמירות; ב„דאטשע” אמר ה„פולישע זמירות”
- 2) פתגמים ממאמרי דא"ח שכד
הבעש"ט אמר שביכלתו לעלות השמימה; כל המחברים עד הט"ז וש"ך חיברו ברוה"ק; לימוד תושב"כ עם פרש"י בכל יום, ולכה"פ מסכת גמרא בשנה
- 3) „נפילת הלאַמפ” בשנת תרל"ח שכד
- 4) אדמו"ר מוהרש"ב: ענינים שונים שכה
ירא מפני שנת תרס"ו; התחיל לכתוב „לו ית' בתחתונים” ע"י חלום; „טובה פעולה אחת מאלף אנחות”; „ולחיותם ברעב”; נט"י לסעודה – ג' פעמים רצופים; סעודה שלישית

תרצ"ד

מאריענבאד

- 1) אדמו"ר מוהרש"ב: ירא מפני שנת תרס"ו שלא
להיותה שנה שיש בה קץ, וגם שנת העיבור (א)
- 2) אדמו"ר האמצעי: „שועתי אליך ותפאני” שלא
פירש „ותפאני” – מל' חלישות, שיחליש כח נה"ב (ב)
- 3) אדמו"ר מהר"ש: שני בנים נוספים שלא
הפלות כשרונותיו של הבן שבין דבורה לאה ורז"א (ג)
- 4) אדמו"ר מוהרש"ב: הנהגות קידוש והבדלה (ד) שלב
- 5) ברכה על שתיית מים לרפואה (המשך) שלב
אין לברך אלא לומר „יה"ר שיהי' לרפואה”; הטעם – שלא לשכוח (ה)
- 6) אדמו"ר מהר"ש: נסיעתו לחו"ל בפעם הראשונה (ו) שלב
- 7) אדמו"ר הזקן: קופסת הטאבאק שלג

שבר את הכיסוי והשתמש בו כדי לכוון את התפילין (ז)

- 8) אדמו"ר מהר"ש: נסיעותיו לפטרבורג שלג
 ע"פ ציווי הפרופסור הי' משתמש בחדר התעמלות; מכיריו של מלווהו ר"נ הערמאנט ביקשו להכירם עם אדמו"ר מהר"ש, ומרוב פחד שלחם אל הפרופסור (ח)
- 9) אדמו"ר מוהרש"ב: ענינים שונים שלד
 נחלש מפני התחבולות להינצל מהגיוס לצבא, ואח"כ חלה בשחפת; צוואתו הראשונה – בשנת תרמ"ח; סיפר לאדמו"ר מוהרי"צ כל מאורעות חייו, מלבד מצב בריאותו (ט)
 דבריו לאדמו"ר מוהרי"צ כשלקח כתב שלא ברשות (י)
 מאורעות שונים: תר"ס – נסיעת אדמו"ר מוהרי"צ לראשונה לחו"ל; תרס"ב – ענין האיליער; תרס"ח – מצב רוחו לא טוב; תרנ"ז – יסוד הישיבה ע"פ הצעת אדמו"ר מוהרי"צ (יא)
- 10) הצ"צ: ענינים שונים שלה
 לכל בר-מצוה הי' אומר דרוש „נעשה אדם“; מהברית הי' קובע שם לבניו ולנכדיו בר"ת (יב)
- 11) אדמו"ר הזקן ואדמו"ר האמצעי: תפלתם בראשי-השנה שלה
 אדהאמ"צ אמר שהתפלל עם „וכל קומה לפניך תשתחוה“, וא"ל אדה"ז שהתפלל „מיטן שטענדער“ (יג)
- 12) אדמו"ר מהר"ש: עשה מנורה גבוהה מקומת איש (יד) שלה
- 13) הצ"צ: עם „תורת חסד“ מלובלין (המשך) שלו
 המשנה שהזכיר לה„תורת חסד“ – במס' כלים; אמר שכך לימדו זקנו (טו)
- 14) אדמו"ר מוהרש"ב: שריפת מה שכתב בארמון הקיסר וילהעלם שלו
 שרפו קודם הסתלקותו, והניח במקומו פתקא מיוחדת לאדמו"ר מוהרי"צ (טז)
- 15) תפלת מוסף ומנחה: הנהגות שונות (יז) שלו
- 16) אדמו"ר הזקן: אמירת תהלים שלו
 הן לפי החלוקה לימי החודש והן לפי החלוקה לימי השבוע (יח)
- 17) אדמו"ר הזקן: בירך את אבי ה„תורת חסד“ בבן מאיר (יט) שלו
- 18) אדמו"ר מוהרש"ב: פתגמים שונים שלו
 „איך קוק אויף דער שיינע וואָס אין יעדער זאָך“ (כ)
 „אלמלא ח"ו לא ניתנה תורה לישראל“ (כא)
- 19) אדמו"ר מוהרי"צ: צילום תמונתו ב„שפאלערקע“ שלו
 בתחלה הי' באמצע התפלה והורה להם ללכת, ואח"כ בא הנאטשאַלניק וא"ל שלא יעשה בש"ק, ונדחה לאחר הש"ק; כשהביאוהו לקחת רושם האצבעות – דיבר בפני הנוכחים מבנ"י (כב)

אלול תרצ"ד – חשון תרצ"ה

- 1) אדמו"ר הזקן: „מיט איין מצוה בין איך דיינער כו"“ (א) שלח
- 2) אדמו"ר האמצעי: כשאבא קורא „הערט זיך ניט קללות“ (ב) שלח
- 3) אדמו"ר האמצעי: נישואיו שלח
 בשנתו הט"ו (ג)
- 4) ערב יוהכ"פ: ג' זמנים מחולקים שלח
 החסידים היו יוצאים בריקוד גם בליל א' דר"ה ואחרי סליחות, ופעם התוועדו לפני „זכור ברית“ (ד)
- 5) המשך לביאור החילוק בין משה לדוד במכתב לאת"ה שלט

תוכן הענינים

- כששאל את אדמו"ר מוהרש"ב מהו ענינו של חור – הגיב ב"פייג", שאינו רוצה לענות; הרמז ד"פייג" – ע"פ מארז"ל „עץ הדעת תאנה היתה” (ה)
- 6 אדמו"ר הזקן: הציל משומד באמירת „ונפש כי תחטא – תוהא” שלט
סיפר שכך אירע גם אצל רבו; כששב – הי' מהאדוקים לאדה"ז (ו)
- 7 ישות: „איך וויל”, „איך דארף”, „איך בין” שמ
אדמו"ר מהר"ש כתב „איך וויל”, „איך דארף”, והוסיף אדמו"ר מוהרש"ב „איך בין” (ז)
- 8 קריאה למפטיר בפרשת נצבים שמ
מתחיל משביעי (ח)
- 9 אדמו"ר מוהריי"צ: „איצט בין איך אלעמאל ווי נאך אַ ביסל משקה” (ט) שמ

תרצ"ה

הנהגות אלול תרצ"ד – חשון תרצ"ה

- 1 ימי הסליחות וערב ראש־השנה (א) שדמ
- 2 ראש־השנה שדמ
תפלות (ב)
סעודות (ג)
תקיעות (ד)
משמר – כל ר"ה ביום ובלילה (ה)
- 3 יום־הכפורים (ו) שמה
- 4 הפטרת פרשת בראשית שמה
חילוק בין שנה פשוטה למעוברת (ז)

ראש־השנה

- 1 ראש־השנה: נשיא בישראל צריך לדבר אודות מלכים שמו
הצ"צ סיפר שכך אמר אדה"ז בשם המגיד בשנת המאסר הא'; בשנה ההיא קראו את הצ"צ לפטרבורג, והקיסר שרף בטעות את הפקודה שהצ"צ יישאר שם
- 2 אדמו"ר הזקן: בקשת שכר על פעולתו במשך השנה שמו
משמע שגם הצ"צ סיפר זאת בסיום תביעה כזו; וסיים אדמו"ר מוהריי"צ בענין השכר אודות אמירת התהלים אחר התפלה
- 3 אדמו"ר מוהריי"צ: תקיעותיו אצל אדמו"ר מוהרש"ב שמז
אופן תקיעותיו; השופרות שלו – של אדמו"ר מוהרש"ב; השופר שאמר עליו אדמו"ר מהר"ש שתקע בו מהר"ל מפראג (א"ב)

ערב (ומוצאי) יום־הכפורים

- 1 יום־הכפורים: הנהגות שונות שמט
אין להרבות בטבילות ערוהכ"פ (א)
התפלות – בעמידה, בלי נדר; מכוונים לזה בהתרת נדרים (ב)
סדר הכריעות (ג)

תוכן הענינים

- 2) אדמו"ר מוהרש"ב: הנהגות יוס"הכפורים שמט
יוה"פ תרנ"א: התוועדות במוצאי יוה"כ"פ, דא"ח ושיחה בענין „והכהנים והעם כו" (ד)
קרה שהתפלל נעילה בארון הקודש; קרה שכרע והציבור כבר אמר הסליחות (ה)
עד שנת תרנ"ד ה' מתוועד במוציוהכ"פ (ו)
- 3) אדמו"ר מוהרש"ב: קונטרסים שכתב בשנים הראשונות לנשיאותו שנ
קונטרס הצדקה, ההשכלה, התפלה והעבודה (ז)

סוכות

- 1) הנהגות נשיאת כפים (א) שנא
2) סוכות: פעם ביארו סדר הנענועים (ב) שנא
3) אדמו"ר הזקן: מאמר ד"ה כי מי גוי גדול – מוצאי יוה"כ"פ תקנ"ו שנא
בתקס"ו – שוב בתוספת ביאור; לא ה' סדר קבוע לאמירת דא"ח במוציוהכ"פ (ג)

ליל שמע"צ

- 1) אדמו"ר מוהרש"ב: התוועדויות שנג
קודם תרנ"ד – חסידישע, אח"כ – רביישע; התוועדות קודם הקפות תרמ"ח (ד)
- 2) שמיניעצרת: יוקר הזמן שנג
פעם דיבר אדמו"ר מוהרש"ב עם אחדים בשמע"צ, ואמר שהוא מס"נ אצלו (ה)

חורף

- 1) אדמו"ר מוהרש"ב: ה' כותב פ"נ בנוגע להמאמרים – „שיפעול בי ובהשומעים" (א) ... שנד
- 2) הצ"צ: איסור אכילת דגים בחלב שנד
אף שהוא פליטת הקולמוס נזהרין בזה, ולכן מערבין חמאה או סמעטענע (ב)
- 3) הצ"צ: הנהגות העברת הסדרה (ג) שנד
- 4) מאמרי דא"ח: דיוק במלות שנד
עד אדמו"ר מוהרש"ב לא היו מדייקים כ"כ (ד)
- 5) אדמו"ר מהר"ש: הכנת מאמר – 15-20 מינוט (ה) שנד
- 6) אדמו"ר מהר"ש ואדמו"ר מוהרש"ב שנד
בליל ב' דחה"ס תרס"ג אמר רשב"ץ לאדמו"ר מוהרש"ב „ולמכור בנכסי אביו עד שיהא בן כ",
ואזל סומקא כו" (ו)
החילוק ביניהם: רצון ותענוג (ז)
אדמו"ר מוהרש"ב החליף חלק מחלקו בירושה תמורת הכתבים (ח)
- 7) אדמו"ר מוהרש"ב: ענינים שונים שנה
הביא מתנה לאדמו"ר מוהריי"צ בילדותו, והרבנית רבקה נטלתו ממנו, והתאפק ולא אמר
מאומה (ט)
זמני הדוחק בגשמיות – תר"נ"א; ב' מחזות מתקופה זו שעשו רושם קשה; רצונו לילך לגלות (י)
שלח להזהיר אשה שלא התנהגה כדבעי, ושלח את אמה שתבוא אלי' בחלום (יא)
- 8) פסיקת דינים בבית הרב שנו
ר"ד יעקבסאָן המ"ץ דלויבאוויטש ה' למדן ובעל הוראה, ואעפ"כ לא שאלו אצלו מבית הרב
מפאת גילו הצעיר; אף שהיו פטורים ממסים, היו משלמים שכירות לר"ד המ"ץ ולשלמה חיים
השו"ב (יבג)

אדמו"ר מהר"ש שלח לאדמו"ר מוהרש"ב לפסוק, וסיים „יורה וידין" (יד)

9 אדמו"ר מוהרש"ב: עורר על גידול זקן שנו
אמר לא' שיגדל לו זקנו בשני שפיצען, וכן הוה (טו)

כ"ח מרחשון

1 אדמו"ר מוהרש"ב: המשך תרס"ו שנה
חלק מההגהות כתב בוורצבורג, וכשהשלימם קרא לאדמו"ר מוהרי"צ והביא בענעדיקטין; בין פ' דברים וראה הי' דא"ח, אבל לא מהמשך (א)

2 אדמו"ר הזקן: עם המגיד ותלמידיו שנה
הי' אצל המגיד י"א שנה (ב)
רח"ח אמדורער, רלוי"צ מבאָרדיטשוב ור"ז מהאַניפּאָלי – היו אוהביו עד מס"נ (ג)

3 ר' אהרן מסטראשעלע: „אַיע אָיע קיך אַיאָפּ" שנט
התפעל ביותר מהדא"ח, וא"ל ר"מ ווילענקער כנ"ל (ד)

4 אמירת ביאורים בנגלה ע"י לימוד תורה מלמעלה שנט
ר' זושא מהאַניפּאָלי השיב על קושיא בנגלה שהקשה המגיד, ואמר אדה"ז שהיא תורה שלמעלה;
ר"מ מפרימישליאַן תירץ רמב"ם מוקשה, וביאר שביקש מהרמב"ם ללמדו ענין זה (ה)

חורף (ב)

1 אדמו"ר הזקן: הלך ביוהכ"פ לבשל לילודת שסא
אדמו"ר מוהרש"ב לא אהב לספר עד"ז; המתנגדים הרעישו, והשיב „מצוה בגדול" (א)

2 ר' שמואל מונקעס: השלכת הבשר בכלי השופכין שסא
אמר לאח"ז שחסידים פעלו בעצמם שלא לעשות דבר שמתאווים לו; הלשינו עליו לאדה"ז,
ואמר „זוטרא דבכו מחי' מתים" (ב)

3 ר' מרדכי האַראָדאַקער: ויכוחו עם ר"מ מטשערנאָביל שסב
בא אליו לקבל שלום, והראה מופת, ור"מ האַראָדאַקער ביטל זאת; תוכן הויכוח ביניהם – אם
יש נשמות שאין צריכים עבודה (ג)

4 מאמרי דא"ח: דיוק במלות שסג
אדהאמ"צ והצ"צ ואדמו"ר מהר"ש לא רצו שידייקו, משא"כ אדה"ז (ד)

5 יו"ט המצוינים – אצל אדה"ז, אדהאמ"צ והצ"צ שסג
אצל אדה"ז – חג השבועות; אצל אדהאמ"צ – ל"ג בעומר; אצל הצ"צ נחלשו, אבל בשנת
תר"ד לערך חזר בל"ג בעומר תורה מהבעש"ט, וסיפור אודות בחינת אדה"ז בכל החכמות
בפטרבורג (ה)

6 אדמו"ר הזקן: אסיפת בעלי-בתים כדי שיתעסקו בחכירה וכיו"ב שסג
לאחר שלקחו מהיהודים את משרפות היי"ש; „מכלכל חיים בחסד" ולא בהברייהויז (ו)

7 הצ"צ: ההבדל בין שטחיות ועומק שסד
הצ"צ כתב תשובה ט' פעמים, ומהרי"ל כתבה ד' פעמים; ואמר הצ"צ שבשטחיות מפעם לפעם
מתרחב, ובעומק מפעם לפעם מתקצר (ז)

8 השבעת השמות שסד
הצ"צ עשה ב"פ; אדמו"ר מהר"ש עשה פעם אחת וסבל צרות כמה חדשים; אדמו"ר מוהרש"ב
אמר שפוחד כיון שחס על חסידות; כשספרו לו שאדהאמ"צ הי' כותב בהשבעת הקולמוס –
שלל זאת (ח)

- 9) ליל ניתל: הנהגות שונות (ט) שסה
- 10) אדמו"ר מוהרש"ב: הי' זמן שהי' נועל תחלה נעל שמאל (י) שסה
- 11) ר' ליב שרה'ס: הציל מקטרוג ביוהכ"פ שסה
טענת הס"מ הי' מכומר א', ור' ליב שרה'ס פיתהו שישיא אשה (יא)
- 12) אדמו"ר מוהרי"צ: גילויים בעת מחלת הטיף ובשפאלערקע שסה
בעת הטיף – אמר שאדהאמ"צ אומר שבביכל פלוני חסרים ג' שורות; בשפאלערקע שמע דא"ח מאדה"ז (יב)
- 13) אדמו"ר מוהרי"צ: דו"ד עם א' בעת ביקורו באה"ק שסו
„מיט אונזער משפחה צ'עפעט מען זיך ניט" (יג)
- 14) טעם הבכי ביוהכ"פ שסו
מענה א' – שמא החסיר דבר בק"ש; מענה ב' – מסופק בקיום מצות הפגע (יד)
- 15) ר' ברוך, גדול משקלאון: „מדאמר ברוך ולא ר' ברוך שמע מינה אלי' הוא" שסו
בישבו בסוכה שמע קול קורא שמו, ונתברר שהי' „שפיצעל" מחיים שייגאץ (טו)
- 16) אדמו"ר מהר"ש: אריכות ימים – שכל יום בפ"ע ארוך הוא (טז) שסו
- 17) ר' אהרן מסטראשעלע: מחלוקתו שסז
בשנת תקס"א – הפירוד הראשון; לאחר השנים הראשונות של אדהאמ"צ – המליכו ר"מ ווילענקער ור"י דרויער ועוד את ר"א מסטראשעלע, ושנים אלו איבדו את מהותם מקפידת אדהאמ"צ; י"א שהתחלת המחלוקת ממאורע שבחזרת המאמר נכנסו בטעות לבית תפלתם (יז)
- 18) אדמו"ר הזקן: חשב את נפוליון למכשף (יח) שסח

ש"ק ומוצש"ק, סתו

- „א פערעלע": האמת עצמה עבודה היא שסח

ברית מילה אצל קאפלאן

- ברית מילה שסט
סדר הסרת הערלה קודם ולאחר מ"ת; הצ"צ העדיף מוהל אומן שלא ידע כ"כ הכוונות, כי „עשי' לעילא"; נתינת דמי קדימה לשכר לימוד עבור הילד

תרצ"ה

- אדמו"ר מוהרי"צ: עניני חלומות שע
ראה את אדמו"ר מוהרש"ב ואמר לו היכן נמצא ענין בדא"ח שחיפש; זהו דמיון שאינו „דמיון שוא" (א)
אמר לא' „ומה כל החלומות הולכין אחר הפה כו", ונתברר שבה אליו בעקבות חלום (ב)

ניסן

- 1) הנהגות ליל הסדר שעא
- 2) ליל הסדר: סיפורים והנהגות שעא
אדמו"ר מוהרש"ב: „איינגעשפאנט דעם וואָגען" (א)
אדמו"ר מהר"ש: הי' אומר „מה נשתנה" יחד עם השואל (ב)
הנהגות באמירת ההגדה; „לשנה הבאה בארעא דישראל" (ג)

תוכן הענינים

ניגון אמירת ההגדה; אמירת רבותינו נשיאינו למלאי מקומם „קום הערן ווי .. זאָגט די הגדה“ (ד)
אופן עריכת הסדר של אדמו"ר מהר"ש; א' מזג לו את הכוס, וא"ל אדמו"ר מהר"ש שמזיגת הכוס
הו"ע המשכת המוחין במדות, כי אפילו בן 68 יכול להתנהג בהתגברות המדות כבן 23; ואמנם
כשנעשה בן ס"ח אירעו נסיון (ה"ו)

אדמו"ר מוהרש"ב צוה ללמוד ההגדה עם פי' האלשיך (ז)
עוד מעניני עריכת הסדר של אדמו"ר מהר"ש (ח)

שעד **3 ביאורים בהגדה**

„משועבדים היינו לפרעה במצרים“ (א)

„ואילו לא הוציא וכו' הרי אנו ובנינו ובני בנינו וכו'“ (ב)

„מעשה ברבי אליעזר וכו' והיו מספרים כו'“ (ג)

„ימי חיך הימים וכו' להביא הלילות כו' להביא לימות המשיח“ (ד)

„אחד חכם וכו'“ (ה)

„מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו וכו'“ (ו)

„ואתן וכו' לרשת אותן“ (ז)

„חשב את הקץ וכו'“ (ח)

„והיא שעמדה וכו' שלא אחד בלבד וכו'“ (ט)

שעה **4 הנהגות ליל הסדר (המשך)**

שעו **5 הספר „סיפורים נוראים“**

אדמו"ר מוהרש"ב צוה לאדמו"ר מוהרי"צ לקראו, באמרו שעל ר"י קאָדאַניר יש לסמוך (א)

שעו **6 אחרון של פסח אצל אדמו"ר מהר"ש**

היו אוכלים „מצה“; היתה התוועדות ואמירת דא"ח (ב)

שעו **7 אדמו"ר הזקן: הגבהת הכוס ל„והיא שעמדה“**

הצ"צ ור"נ מדובראונא נחלקו בסדר הדברים, ואמר שנשמה פרטית צריכה לומר תחלה „והיא

שעמדה“, ונשמה כללית צריכה להגבי' הכוס תחלה (ג)

שעו **8 אדמו"ר מהר"ש: יגיעה בלימוד**

לא ה' מתייגע, ופעם התחיל להתייגע לאחר ששנאנח ע"ז אדמו"ר הצ"צ, אבל לא החזיק מעמד

זמן רב כי הופיעו כתמי דם על מצחו (ד)

ש"ק, ראש־חודש אייר

שעו **1 „שלום עליכם כו'“: הטעם שפוטרים המלאכים תומ"י**

שעו **2 ר' אברהם דוד לאַוואוט: הנהיג מצות מכונה**

אף שאדמו"ר מוהרש"ב לא ה' שבע רצון ממצות מכונה, מ"מ הנהיגם כי לא ה' חסיד בשלימות;

הגהות אדמו"ר מוהרש"ב על „שער הכולל“ (א)

שעו **3 רשב"ץ: בצעירותו**

ר' מיכאל אָפּאַצקער שלח על־ידו פ"נ להצ"צ והזהירו שלא יקראנו, ולא התאפק והביט בו והי' חלק;

כשהגיע לליובאוויטש נרדם, ואח"כ גער בו הצ"צ שלא מיהר לתת הפ"נ; ר"מ אָפּאַצקער הי'

מלוח את ההולכים לליובאוויטש דרך עירו (ב"ג)

הי' בכתה היותר גדולה בישיבת הצ"צ; שמע את הצ"צ ד' פעמים; בשנת תרי"א בטלה הישיבה (ד)

התייגע ביותר עד שנעשה חסיד אדמו"ר מהר"ש, ולא עלתה בידו ליעשות חסיד אדמו"ר

מוהרש"ב (ה)

ששה שבועות למד דא"ח עם אדמו"ר מוהרש"ב, ובעקבות זאת החל אדמו"ר מוהרש"ב להאריך

בתפלתו עד שנזל דם מחוטמו, ולקחוהו מאתו (ו)

תוכן הענינים

- 4 אדמו"ר הזקן: לילה של חורף ויום של קיץ הם שנה שלימה (ז) שפ
- 5 רשב"ץ: עם אדמו"ר מוהרי"צ שפ
היו ישנים בחדר א', ולפעמים הי' מעירו באחת אחר חצות (ח)
- 6 אדמו"ר מוהרש"ב: נתן לאדמו"ר מוהרי"צ מאמר ללמוד ולהבין שפא
נתנית המאמר היתה בש"ק, וביום ג' או ד' עדיין לא גמרו, וחזר בפניו אדמו"ר מוהרש"ב ג'
פעמים; ביום ה' אמר שמחזיק לו טובה, כי אדמו"ר מהר"ש ציוהו לחזור המאמר 36 פעמים (ט)

קיץ

- 1 ר' הלל מפאריטש (המשך) שפב
הצ"צ שלח אליו אברכים; כשהיו נוסעים עמו בעגלה הי' אומר ענין בגמרא ותוס' (א)
בא אל אדה"ז כדי לשאול קושיא במס' ערכין, אבל כשנכנס אדה"ז לחדר התעלף ולא זכה
לראותו; אח"כ נסע לר"מ מטשערנאָביל, וכשנתפשט נשיאות אדהאמ"צ ביקש מרבו רשות ללכת
אליו, ולא נתן לו, ומ"מ נסע לאדהאמ"צ; משך ה' שנים נסע להצ"צ במס"נ עד שהרגיש רבי (בי"ג)
- 2 ר' שלמה פריידעש שפג
הי' מנגד על אדהאמ"צ, ומ"מ לא רצה אדהאמ"צ ליקח ממנו כחו בהסברה (ד)
- 3 אדמו"ר הזקן: ה"חדרים" שפד
היו ה' חדרים, אלא שאדה"ז למד רק עם חדר א' ב' וג' (ה)
- 4 רבותינו נשיאינו ובני ביתם: מראיהם ולבושם שפד
גובה קומתם וצבע שערותיהם (ו)
היו לובשים ד' בגדי לבן, ובשויו"ט בזמן נשיאותם – ח' בגדי לבן (ז)
- 5 אדמו"ר מוהרש"ב: ד"ה כל המאריך באחד תנ"ח שפד
אמרו ז' שבתות בלי הוספות (ח)
- 6 פרקי אבות: כל שבתות הקיץ (ט) שפד
- 7 מכתבים מאדמו"ר מוהרי"צ שפד
אמירת דא"ח של אדה"ז, אדהאמ"צ והצ"צ
הצ"צ: מעלת אמירת זוהר, מדרש ותהלים בדמעות
- 8 אדמו"ר מהר"ש: זמן לידתו שפה
ב' סברות: שבט או ב' אייר (י)
- 9 השיעור להפטר מחיבוט הקבר ומכף הקלע שפה
מחיבוט הקבר – חלק ששי מהמעל"ע לומר אותיות התורה; מכף הקלע – לחזור במשך היום
בע"פ ככל שביכלתו (יא)
- 10 נוסח הפ"ג (יב) שפה
- 11 אדמו"ר האמצעי: המאורע ביחידות שלא מצא בעצמו מעין השאלה שפה
השאלה – חטא עם נכרית מתה; ומצא בעצמו מעין זה – שהתאנח כשאמר לו המשרת ע"ד
החובות (יג)
- 12 אדמו"ר מוהרש"ב: דיוקים בברכת המזון שפו
לא ענה אמן אחרי „אל יחסרנו" אלא אחרי „ונאמר אמן"; קיבל מר"ח זאלמאָנסאָן לומר
„יפרנסנו" בפ"א דגושה; הי' בעל דקדוק (יד)
- 13 אדמו"ר מהר"ש: באמצע המאמר הי' אומר מלים שאינן קשורות שפו
לפעמים א' שמע מלות אלו, והב' – מלות אחרות; אדמו"ר מוהרש"ב ביקש מתנה – לשמוע
הכל (טו)

תרצ"ז

תשרי

- (1) הנהגות חודש תשרי שפט
- (2) אדמו"ר מוהרש"ב: „היאכל תפל מבלי מלח” שפט
האומר פסוק זה – בעה"ב יר"ש מ„עוץ”
- (3) אדמו"ר מוהרש"ב: הוצאת ספרי-תורה ל„כל נדרי” שצ
היו פעמים שרצה שיוציאו כל הס"ת

קייץ

- (1) יריקה ב„עלינו לשבח” שצא
טעם הדבר – כדי לא ליהנות מרוק המתהווה מדיבור זה (א)
- (2) ר' הלל מפאריטש: שמיעת חסידות במחשבה שצא
ביקש מהצ"צ לומר דא"ח במחשבה (כי ה' קשה לו הדיבור), וכך הוה, ואח"כ חזר ר' הלל את המאמר (ב)
- (3) המגיד ממעזריטש: אם רוצים להביא סחורה – צריכים להיות שם שצא
זוהי פעולת תורת החסידות (ג)

תרח"צ

פורים

- (1) הנהגות פורים שצה
- (2) בעל „אור החיים": שמירה ע"י ארי כשלא רצה לנסוע בש"ק שצה
השמירה – ע"י שהראה לו הברית כו'

ב' ניסן

- הנהגות תפלה לפני התיבה שצז

פאריז תרח"צ

- הצ"צ: נסיעתו לפטרבורג בשנת תר"ג שצח
קראו את נציגי החסידים, המתנגדים והמשכילים רק כדי לקחת חתימתם על הצעות מוכנות; כשבאו דיבר הצ"צ בתוקף ואסרוהו לעשרה ימים; פעל על המשכיל שטערן בכמה ענינים; סיפר לאדמו"ר מהר"ש שאדה"ז ה' עמו כל העת; הבין שפת רוסיא; הרגיש כניסת המלך ניקולאי אף שהופיע כגנרל

תשא

ד' מנחם-אב

- „חזק חזק ונתחזק” תג
הטעם – מצד התחלת ספר חדש, ומ"מ אינו הפסק כי כל התורה היא תיבה אחת

מוצאי ט' באב – נדחה

- תד (1) אדמו"ר מוהרש"ב: הנהגות תשעה באב
- תד (2) תשעה באב: המעשה עם הרה"ק מרוזין
 חסידי הרה"ק מרוזין נהגו בשובבות, ובת"ב הגביהו בטעות את הרה"ק מרוזין אל הגג, ואמר:
 אם אין בניך שומרים על היו"ט שלך, קחהו מהם

מנחם-אב

- תה הבעש"ט: ירדת הנשמה לעולם – לעשות מ"אני" "אין"

י"ד מנחם-אב

- תה (1) המגיד ממעזריטש ותלמידיו
 ההפלאה לא הי' קורא להמגיד "רבי", משא"כ שאר התלמידים (א)
 כשגילה ר"ז מאניפולי הביאור בקושיית המגיד הי' אצל אדה"ז התגברות הלב על המוח (ב)
- תה (2) אדמו"ר מוהרש"ב: הורה לאדמו"ר מוהרי"צ לרשום סיפורים
 לפרקים הי' לומד עמו ענינים שונים, ובי"ד מנ"א לפני חמשים שנה למד עמו המשנה "עשה לך
 רב וקנה לך חבר" – מל' "קנה", והורה לו לרשום הסיפורים כו'; כן אמר גם אדה"ז להצ"צ
 בהיותו בן ח', ואמר אדמו"ר מהר"ש שמאז עד הסתלקותו כתב כדי ג' וחצי בויגען ליום (גד)
- תו (3) הצ"צ: מהירותו בחשבון
 חתנו ר' לוי"צ קרא בפניו את רשימת נותני המעמד, וכשסיים אמר לו הצ"צ הסה"כ (ה)
- תז (4) ר' יעקב שמש אבי ר' אהרן מקארלין
 "אהרן אותיות נראה" – הוא מאמר הבעש"ט אליו זמן רב לפני לידת בנו ר' אהרן (ו)
- תז (5) אדמו"ר מוהרש"ב: לא הי' הורג יתושים
 רז"א אמר שבכיתו בתפלה היא לפי שהרג יתוש בשגיאה (ז)

תש"ב

שבת

- תיא (1) הסתלקות הרבנית שטערנא שרה
 ההסתלקות וההנהגה עד הקבורה; סיפר אדמו"ר מוהרי"צ שגם אמו זקנתו נסתלקה
 בפתאומיות, ואמרה אמו שמאחלת לעצמה כן; ההלוי', הקבורה וסעודת הבראה; ההנהגה
 בתפלות ימי האבלות ובשבת; הקימה מה"שבעה"; תפלה ואמירת קדיש לאחר ה"שבעה"
- תטו (2) הפטרת פרשת החודש
 אדמו"ר מוהרי"צ אמר גם "כל העם .. מאחזותו", אבל אינו שייך לאחרים; כך נהג אדמו"ר
 מוהרש"ב, ולא הרז"א; הנהגות היארציט של רבותינו נשיאינו
- תטז (3) הקדיש שאחרי קריאת התורה במנחת שבת
 מתחילים בעת הגלילה ומאריכים עד שיכניס הס"ת
- תטז (4) י"א טבת תש"ג: סיום אמירת קדיש

ליל ש"ק פרשת החודש

- תיז (1) הצ"צ: חסידות צריכה יראת שמים ומדות טובות להאחז בהם (א)

תוכן הענינים

- 2) אדמו"ר מוהרש"ב: סדר היום תיז
סדר ברכות השחר ותפלת שחרית (ב)
סדר קבלת שבת וליל שבת (ג)
- 3) אדמו"ר מוהרש"ב: התועדויות תרמ"ו-רס"א תיז
לא היו במרירות; היתה הרחבה „בעל-שם-סקע” באופן של דחי' (ד)
- 4) הרבנית רבקה: היתה קוראת באידית לפני נשים (ה) תיח

ליל ב' דחג המצות

- תיט התבוננות במשך הסדר – „אויף זיין אַ מענטש”

יום אחרון של פסח

- 1) אמירת „אב הרחמים” ע"י מי שאינם מזכירים נשמות תיט
אם רוצים יכולים לומר (א)
- 2) נוסח הפ"נ (ב) תיט
- 3) אדמו"ר מוהרי"צ: התחלת הנחת תפילין (ג) תיט
- 4) סיומי מאמרי דא"ח תיט
מאמרי אדמו"ר מוהרש"ב מסיימים ב„וכו””; הצ"צ שלל כתיבת „סליק” בסיום המאמר (ד)
- 5) אגה"ק סי' כא: „פעולת צדקה לחיים” תכ
זה מכבר העירו שבכתוב נאמר „צדיק” (ה)
- 6) אדמו"ר מוהרש"ב: אמר פרקי אבות כל שבתות הקיץ (ו) תכ
- 7) ברכת כהנים: הבטה על הש"ץ (ז) תכ

מוצש"ק י"ב תמוז

- תכא אדמו"ר מוהרש"ב: באסיפות רבנים
באסיפת תרס"ח – אמר מאמר הידוע „רק הגופות ניתנו בגלות”; באסיפת עת"ר – מסר בשם
אדה"ז שהתחלת נפילת הממשלה תהי' ע"י שיצרו לתשב"ר, ואסרוהו ורק למחרת שחררוהו;
סטאליפין אמר עליו „רעוואָלוציאָנער שניאורסאהן”

תשעה באב

- 1) אמירת הקדישים – ע"י ר"ש לעוויטין תכב
אמר לרש"ל שלא ילמד המשניות
- 2) הצ"צ: לא שמע קול רעם תכב
שמע רק פעם אחת כשהתפלל שמו"ע והתאנח, ואמרו שבזה הציל הבית שפגע בו הברק

זמנים שונים – תש"ב

- 1) טבילת הלחם במלח תכג
דוקא באופן זה, ולא לזרוק המלח על הלחם
- 2) אדמו"ר הזקן: פגישתו עם ר' יהושע צייטליש תכג
אמר שמשיח יהי' מתנגד; כשהתפאר בתורתו ובחתיניו א"ל שמתורה שלא לשמה נעשה חתן
משומד

3) אדמו"ר מוהרש"ב: אכילת לפתן פירות בשבת תכג
ה' עוצם עיניו מחשש בורר

תש"ג

זמנים שונים

תכז הנהגות שונות
אין מריחין מעשן נר הבדלה (א)
אין מהבהבין נר של שבת (ב)
באמירת שמו"ת – כופלין פסוק שמע, אין כופלין פסוק מקרא בסוף הסדרה (ג)
בחליצת התפילין – אין מקפדין בהסדר שבשער הכוונות (ד)
ארבעה שצריכים להודות – אין אומרים פ' תודה ונסכים (ה)
בעטיפת הטלית – מכסים גם העינים (ו)
הנחת תש"י – הוראה לרבים: בעמידה (ז)

תש"ד

ב' ניסן

תלא 1) הנהגות היארצייט
תלא 2) אדמו"ר מהר"ש: שינוי היחס בין אדמו"ר מוהרש"ב והרז"א
אמר: ומה אעשה שהם מתחלקים מאליהם

הוספות

רשימה קצרה, וואַרשאָ-אַטוואָצק, שלהי חורף תפר"ח

תלז פרטי ביקור אדמו"ר מוהרי"צ בוואַרשאָ-אַטוואָצק
קבלת פנים על הגבול, בתחנונות ובוואַרשאָ; קבלת שלום – שלא להישאר בע"ח על אמירת
התהלים בעת המאסר; יחידות – אחרי שמיעת דא"ח; אמירת דא"ח וחזרה; ביקור בישיבה;
תפלה בציבור בליל ש"ק – לבקשת א' מאנ"ש; סדר ימי הפורים; הביקור באַטוואָצק

רשימה קצרה מהחתונה, י"ד כסלו תרפ"א

תמב פרטי סדר החתונה
האורחים שבאו לחתונה; סעודת „חתן מאהל" עם התמימים; קבלת הפנים והחופה; חלוקת
משקה; שיחה בפני תלמידי הישיבה; הסעודה; סעודת ז' ברכות למחרת

רשימה קצרה, וואַרשאָ, תמוז תרצ"א

תמו פרטי ביקור אדמו"ר מוהרי"צ בוואַרשאָ דרך מסעו למאריענבאָד

יום ג', י"ב כסלו תש"ה

תמח חלומות וחזיונות
 תורת אדמו"ר מהר"ש עה"פ, ויקח העבד עשרה גמלים גו"; תורת אדמו"ר מאוורוטש עה"פ
 „בראשית ברא אלקים גו"; ברכה לאדמו"ר מוהריי"צ משני זקני

ילקוט

תנא (1) תרפ"ה
 ה„שפאלער זיידע" – איש נלהב במאד; „עשה כאן ארץ־ישראל"; „צי גוט איז גוט איז בעסער
 ניט בעסער"; נסיעת אדמו"ר מוהרש"ב למענטאָן, חורף תרע"ג; הדר בעיר מחויב לשאת בעול
 הקהלה; הקץ של שנת תר"ח; ד"ה אין הקב"ה בא בטרוניא תרמ"ח

תנג (2) תרפ"ו
 שוחט – בעל ציפרנים; הפיכת כובע המצחי לצד העורף; אמירת חסידות – לעצמו ומתוך
 מס"נ; השגחה פרטית – גם בנוגע לאופן גלגול העלה; ההנהגה בד' זוגות תפילין; הכאת
 הסוסים עד שישכחו שהם סוסים; מרע"ה ה' חסיד חב"די, ופרעה – מתנגד; לימוד פירוש
 המלות; רד"ץ – עובד אלקים; תפלה – חוט השדרה, אמונה – עצם הנפש; „גשיאים ורוח
 וגשם אין", ושרשם משור שקרנותיו דומות לפרסותיו

תנו (3) תרפ"ז
 בית עקד הספרים של אדמו"ר מוהר"ש ומוהרש"ב; יסוד מושבות ע"י אדהאמ"צ והצ"צ; מס"נ
 – סילוק ושעבוד הרצון; מעלת ישראל בעת קרי"ס; גמ"ח בנפש ובכחות הנפש; פעולות אדה"ז
 בשנות תקל"ה־תק"ן; דברי אדמו"ר מוהרש"ב באסיפת הרבנים קיץ תרס"ח בוילנא

תנח (4) תרפ"ח
 „לכתחילה אַריבער"; לימוד מדת הענוה מהרר"א שניאורסאהן; דיירי הבית הסמוך להאהל;
 מופת כפול עם עגונה אצל הצ"צ; ביקור הקאָנטאַניסטן אצל הצ"צ; הישיבה אצל הצ"צ;
 ה„יושבים" בשנת תרנ"ד

תס (5) תר"ץ
 „וקנה לך חבר"; „ליכטיקייט ציט צו"; „בשבילי נברא העולם" – ד' פירושים

תס (6) תרצ"א
 רצון לאכול הוא התעוררות בהנשמה; „אידישע גשמיות איז רוחניות"; הנשמות המוזכרות
 בתו"א – אלו שתקנו את העולם; „דכא" באל"ף בס"ת מיוחסים; ענין החטא במלאכים;
 התחככות בזקני החסידים; זהירות בתומ"צ לצורך הבנת דא"ח; ד"ה והאבן הזאת רנ"ד

תסב (7) תרצ"ב
 מלים שבדבור, שבכתב ושבדפוס; הצדיק שבתניא – מדרגה בבינונים; קביעת חצי שעה
 להתעסקות בהדרכת בניו וביתו; „עיני ה' משוטטים" מקבלים התפעלות מהתחתונים; נוסח
 עלינו וברכת המינים

תסג (8) תרצ"ג
 שכירת מלמד ע"י אדה"ז – חליפין מצוה במצוה; „לא תשנא" – תנאי מוקדם ל„הוכח תוכיח"

תסג (9) תרצ"ד
 „על מה צריכים אותך – אינך דואג"; ר"א מליעפלא מלמד אדהאמ"צ בילדותו; ביאור אדהאמ"צ
 בנערותו לשבת קיח, ב

„היום יום...“ – חלק שני

תסז

קבלה על לימוד דא"ח ועבודה ב"ט כסלו; הארת נשמת בעל השמועה בחזרת דא"ח; שלילת זכר חיכוני של כבוד; פרנסת הגוף – עשיית כלי בלבד, פרנסת הנפש – דורשת יגיעה מרובה; „זה היום עשה הוי' גו'“ – גילוי אלקות לעוסקי תורה; התבוננות פעמים ושלוש בלימוד דא"ח; הקמת ארץ רחוקה לתחי'; לימוד החסידות – מסודר כגליא שבתורה; בכל איש ישראל יש טוב גלוי; לב ישראל חי, בדוגמת באר שצריך לגלות מימי'; חסיד בעל בכי וחסיד בעל שמחה; דיני פסול בס"ת; אדה"ז תבע עבודת הלב, אדהאמ"צ תבע עבודת המוחין; חזרת מדרש, זוהר ומשניות בע"פ אצל אדה"ז; „עמוד ברזל משנה“; אמירת תיקון ליל שבועות; תורת אדה"ז עה"פ „משכני אחרך נרוצה“; „איתן שבנשמה“ – ג' פירושים; ב' אופנים באחדות – התקשרות ודביקות; התקשרות – מדות, דביקות – מוחין; עשר כחות הנפש – כנגד ע"ס, רעותא דליבא – כנגד אוא"ס; הוראת אדמו"ר מוהרש"ב למי שהתחיל לומר קדיש אחר קריה"ת; תורת המגיד עה"פ „וישלח יעקב מלאכים“; ביאור הבעש"ט בענין „רחמנים ביישנים וגומלי חסדים“; כל ישראל אשר התומ"צ נחלתם אינם תומרים; ב' מיני רפואה – מתוקה ומרה; אנחה על צער הזולת; שבת תשובה – „אָ שבת'דיקע תשובה“; מאברהם אבינו ואילך – הכל קיים למעלה מעשרה טפחים; „צועק אבא אבא“ – העיקר הוא הצועק; הקב"ה מתאוה לשבחן של ישראל יותר מלתפלתן של צדיקים; שלילת נוי סוכה; זימון בני הצ"צ בנוכחות אביהם; התורה צריכה להאיר במעשה המצוות בפועל; צום גדלי' אצל הצ"צ; „אני חומה – זו תורה“; כל צעד הוא שליחות מלמעלה; יעקב – יו"ד עקב, ישראל – ישר א"ל; פיזור בני" באיים רחוקים – לטהר ארץ העמים; אי אמירת תחנון בז' אדר; הגהות אדמו"ר מוהרש"ב על „תורת חיים“; הגהותיו על שו"ת צ"צ; זמני טבילת „המוציא“ בדבש; הקפות בשנת האבילות; חביטת הערבה – גבורות ממותקות; מנהגי תקיעות; ההקדמה לתושב"כ – לובן של ארבע שיטין; ההקדמה לתושבע"פ – מאימתי קורין את שמע“; „אָ איד איז אַ קבלת'יעול'ניק“; מחאה אחת לשלש שנים; השכלה – עניות, אלקות – עשירות; „אתה הבדלת אנוש מראש ותכירהו לעמוד לפניך“; קבלת עול מלכות שמים דראש השנה; סוף אלף הששי – ע"ש בין השמשות; א"צ לעמוד ב„שפוך חמתך“; „עין רואה ואוזן שומעת“; עיקר העבודה – מוחין; עבודת המוח – תחה"מ; בכל ענין צריך לדעת מי מהנפשות הוא האומר זאת; „ימי חייך – הימים כו'“; רצונו של הקב"ה שכל ישראל ישתתפו במשכן; נ"ג ימי המאסר כנגד נ"ג פרקים שבתניא; תפלת ר"ה – על מדות טובות; תורת אדה"ז בענין „עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות“; מאמר הבעש"ט עה"פ „טוב עין הוא יבורך“; ביאור זקני החסידים בענין „רשות הגבוה בכסף, רשות ההדיוט בחזקה“; „הגס לבו בהוראה שוטה רשע וגס הרוח“; מהותו של לימוד; לכאו"א מסומן המקום שאוחז ב„סידור“; „אחד ה' אברהם“; תורת אדה"ז בענין „שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו כו'“; הלשון – קולמוס הלב, השיר – קולמוס הנפש; אדה"ז ה' מדבר ברבים בענין ההנהגה עם ב"ב; פחדו של משה מקבלת התורה; עקבתא דמשיחא – תוקף האמונה; עבודה ומדות בפועל; מאמר הצ"צ עה"פ „הבאים ישרש יעקב גו'“; מנין הטרומיטין אצל אדה"ז ואדמו"ר מהר"ש; קבלת עול דשבועות – מעצם הנשמה; חסיד הוא פנימי; מראות הצובאות – הברורים בעיני העולם; התגברות המוח על הלב; התעוררות – יציאה מכלל התעלפות; התקשרות פנימית – קביעות עתים לתורה והתוועדות רעים; התעמקות ר' בנימין קלעצקער בחסידות; כאו"א מישראל הוא נר אלקים; הוספת אומץ בלימוד דא"ח ברבים; כדי להבין חכמת התורה צ"ל קיום המצוות בקבועוּמ"ש

רשימות משנת תרפ"ט

אור ליום ג' ה' טבת. פ"ט. רינא.

נכנסתי ע"פ הקריאה לחדר כק"ש. אמר שחפץ הוא למסור לי פ"ש מאחי ליב נ"י (הדר בלנינגרד). על שאלתי, אם קבל מכ' ממנו, ענני: „שמעתי מאמר דא"ח ביחד עמו מאדנ"ע. וזה הדבר: בלילה הזה, ראיתי את אדנ"ע. מטפחת-המשי בידו ובפנים צוהלים עד למאד. בפעם האחרונה הי' כן מראהו בשנת תרס"ח. ואמר לי: מז"ט, פאָר דער היטל. זיי קאָנען אַרײַנגיין. פתחתי הדלת ונכנסו כמה אנשים, וכיניהם אחיך. מעט מעט קרב – או קרבותי אליו – וחבקותי בידו אחת. אאדנ"ע שאלני: ווער איז דער יונגערמאן? אבל כעבור רגעים אחדים, אמר: אַ! איך קען דאָך דיר. אמר דא"ח „שחורה אני ונאווה“ (קוטב הענין: ירידת הנשמה בגוף הוא עצם הנשמה. והראי' באור דמל' ורדל"א. ואף שיש להקשות ממקום פלוני צריך לעיין במאמר תקס"ו (או תקס"ב), ענין דנסיון, שהדבר אינו במציאות, וכחלוק שבין נסיון וברור. ד' צדיק יבחן וכמשל היוצר שאינו בוחן וכו'). וצריך לשאול אצל אחיך עד"ז. אחר הדא"ח נגשתי אל אאדנ"ע ושאלתיו ע"ד איזה דבר, ונעלם ממני כל החזיון. ראיתיו ברור – עד להפליא. באיזה עיר או מקום הי' זה – א"י. פני אחיך לא ראיתי. כובעו הי' מוטה מעט הצדה, ולעס בשפתיו. א"י אם פפירוסה, צפרניו, או איזה דבר אחר. זהו פעם הב' שרואה אני את אאדנ"ע אחרי החתונה. בפעם הא' הייתי ג"כ לבוש בהיטעל, אבל אז לא אמר לי מז"ט. ההיטל היא של אאזנ"ע, חפצתי ללבוש כובע של אאדנ"ע. אבל ... כך הוא הדבר שלבשתי את של אאזנ"ע. בפעם הא' – לא דבר דא"ח. הי' כעין מסיבה. דבר ע"ד נתיב לא ידעו עיט. צא מאיצטגנינות שלך. שעייט שהוא הטבע. טבעי גם נתיב „לא“ איני יודע. ופשיטא שנתים הל"ב לא ידע. ונתיב הל"ב זהו ציצית. ופעולתם נראה בזה שאין הולכים אל הזונה, טפחו לו ציציותיו. קיין השגה העלפט ניט וכו' ועוזרים לו הציציות. אברם אינו מוליד אברהם מוליד. ששכל הנעלם השגה בנפש לחודי' אינו מוליד אבל שכל הנעלם כשה"א – מחדו"מ. הבפועל ממש – אז יש תולדות.

אם הי' לי מסנ"פ על יהדות, איני חפץ לדבר עד"ז. כי הרי כל דבור פועל וזהו נוגע לרבים. אבל עתה נצרך למס"נ אויף דעם אויבערשטען, זאך שטעלען. ע"ע הי' ההו"א מס"נ נגד הגפ"ו, ועתה ... כי אין המצב יכול להשאר כמו שהוא עתה ... כשבאו לאסור את הרבי – (אדה"ז. הכותב) – התחבא בבית החיים. שאלו את הרבנית אַיהו. וענתה שא"י. הכוה על הלחי, והיפילו שן אחת. כשהלכו חזר אדה"ז לביתו, ובלילה בא לשם שמואל מונקעס. בדפקו על הדלת, שאלו אדה"ז: מי שם? – שמואל! – ער דאָרף זיך אויסקלייבען באַ נאכט! – איך האָב ניט געוואָסט אַז באַם רבי'ן איז אויך דאָ נאכט! –

ווייסט, מען איז מיר געקומען אַרעסטירען? – איך ווייס. – עס איז דאָך אַ סכנה. – וואָס זאָל איך אייך זאָגען. באַ מיר קומט אויס, אַז איר דאַרפט פאַרען. – עס איז דאָך אַ סכנה. – אויב איר זיינט אַ רבי, וועט אייך קיין קויל ניט נעמען. און אויב ניט, זיינט איר דאָך ווערט מ'זאָל אייך שיסען. – אדה"ז נשען בראשו על ידו. ואח"כ אמר לש"מ: צי דו ביסט גערעכט, ווייס איך ניט, נאר – גיי געזונט. בבוקר טבל א"ע. קרא לאחיו מהרי"ל, אדמו"ר האמצעי ולר' אברהם, ויצוום שיצומו. ואמר להם שהיום "יקחוהו", בערב באו לתפסו. התפלל מנחה ואח"כ נסעו.

רשימות משנת תר"ץ

מוצש"ק ט' מנ"א ר"ן. יהפך לשמחה, ברלין.

הייתי אצל כ"ק מו"ח אד"ש. שכב על הספה. ספר ע"ד אמירת ההפטרה בשבת ר"ח מנ"א (אם לאמר השמים כסאי או שמעו). פעם אמר אדנ"ע „השמים כסאי“, אבל כעבור שנים אחדות, ואירע עוד הפעם שר"ח מנ"א. אמר „שמעו“. ואמר אדנ"ע שמתחרט על אשר מלפנים אמר השמים כסאי.

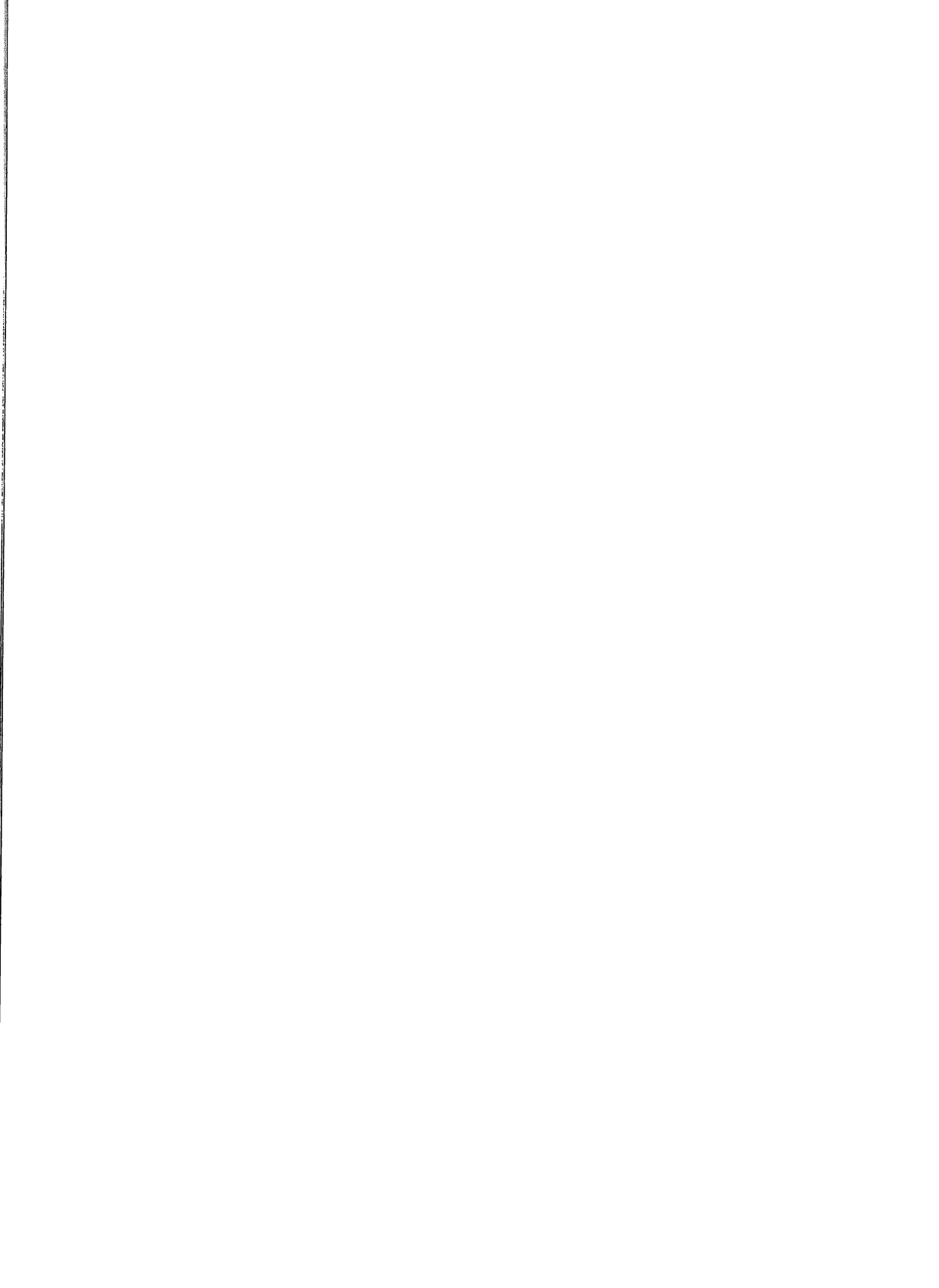
שאלני, איך אתנהג בהנחת תפלין למחר. ענית: עפ"י המבואר בשו"ע, להניח במנחה. ויאמר לי שאניח בצנעא גם בבוקר (ובלבד שלא ירגישו בדבר) תפלין דרש"י. וכן ה' נוהג אדנ"ע, להניח בחדרו שלא יראו. ובעת שהתפללו – אמר תילים וכיו"ב. פעמים רבות שאלוני – את כ"ק מו"ח אד"ש – עד"ז, ולא גיליתי זה. הטלית – רק במנחה.

ראה את אדנ"ע לומד דא"ח בט' באב, וכנראה למיגרס בעלמא. פעם אירע ערב ט' באב בש"ק. ואמר מאמר דא"ח, אחר חצות היום. אלא שאז אמר עוד הפעם מאמר, שכבר אמרו, שכנראה לא הבינו אותו השומעים כל צרכו, בפעם הא'.

ליל ט' באב כמעט שלא הי' אדנ"ע ישן כל הלילה.

ליל שבת פ' נצבים, ר"ן. ריגא. בסעודה.

ספר: פעם הייתי מטייל עם אאדנ"ע בשדה הי' זה בקייץ בדאצ'ע (כמדומני שאמר בבאָלְעוֹקִי. הכותב). הייתי אז כבן טו'. אאדנ"ע הלך תפוש ברעיונותיו. פתאום חייך ואמר: וואָס אַ אינגעל איז. דער זיידע – הצ"צ – כשהי' נער (כמדומה שאמר שהי' עוד קודם הברמ"צ. הכותב) בכה פעם אחת בכי רב אַף דערופ אַז כל עשיותיו יהיו לש"ש. והפסיק מעט – אאדנ"ע – והמשיך דבורו: אויך אַ מדרגה! התנועה היתה – מדברי כ"ק מו"ח אד"ש – שמילתא זוטרתא היא זה. אחרי הטיול באתי לעליתי, ששם הייתי לומד. ועפ"י סדר הקבוע שהי' לי – הי' אז זמן קריאת זוהר. והפיסקא היתה מתחלת: ר' יוסף ור' חייא הוו אזלי באורחא, ונמוגותי בדמעות, בקראי.

רשימות משנת תרצ"א

הנהגות סליחות ר"ה עשי"ת יוהכ"פ סוכות שמע"צ וש"ת. רצ"א רינא.

הסליחות

הא' – במוצאי מנוחה – במוצש"ק אחר חצות. זכור ברית – באשמורת הבוקר.
בער"ה אין נופלים.

ר"ה.

יה"ר שאומרים על אכילת התפוח מתוק בדבש – אומרו בין הברכה לאכילה.
בברכת בפה"ע שעל התפוח מכוון להוציא גם הקאמפאָט. מלבד יה"ר זה אין אומרים
יה"ר גם לא על אכילת הרמון. הר' הוא יחדש עלינו את השנה בברהמ"ז הי' אדנ"ע
אומרו אבל בלחש. ברהמ"ז בלא כוס. בליל א' אינו מדבר מאומה – וכן הוא
המנהג בכל שנה. קודם תפלת מעריב (לילה הא') אמר תהלים בביהמ"ד.

תקע ר"פ זאלמאנאוו נ"י. וכ"ק מו"ח אד"ש אמר הפסוקים והברכות. לא הי' מקריא
– התקיעות – בדבור, רק מראה באצבע בסדור. אחרי התפלה ואמירת תהלים
(הנחלק לל' יום) בצבור – צוה לתקוע הסדר דמיושב. ככל סדר זה גם ביום
ב'. העובר לפני התיבה במנחה ומעריב בלי טלית, ואפי' בר"ה (לבד מעריב דיוהכ"פ.
וכן הי' מנהג ליובאוויטש. יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת אמרו ג"כ יגמה"ר
(לקריאת התורה). תשליך – ביום ב' (אחר המנחה קודם השקיעה) ואחר התשליך
נער שוליו (כמדומה של הט"ק. מ"מ).

אחר ר"ה

אין אומרים סליחות. כל עשי"ת בקדיש „לעילא“. בנעילה „לעילא ולעילא“.

ערוהכ"פ

שחרית הלך כ"ק מו"ח אד"ש לא"ז הרבנית תי' בקש לעקאח וגם אכלו.

יוהכ"פ

לפני תתקבל דקדיש האחרון דנעילה. אחר אמירת ד' הוא הא, מנגנים כל המתפללים נגון מעין מארש.

פתיחת הארון דנעילה מתחילת אשרי עד אחרי כל התפלה. התקיעה צ"ל לפני תתקבל. בדוקא לפני תתקבל.

אמר לי: בכריעה: תחלה כריעה על ברכיו וגודלי רגליו. אח"כ על גודלי ידיו וההשתחוואה (מתקומם מברכיו. במצחו מגיע עד הרצפה ונשאר עומד על אצבעות רגליו וגודלי ידיו. מ"מ).

מוציוהכ"פ

קדוש לבנה בסדור ובחגירת האבנט. תפלת המעריב – בשליאפּע. ברהמ"ז דסעודת מוציוהכ"פ – על כוס של יין. אמר שבברכתו על הכוס ש"ב – בפה"ג – אין יוצאים השומעים. וכ"א יברך לעצמו (מלשונו הי' משמע שכן הוא תמיד בברכת כוס של ברכה. הכותב). אין מברכין שעש"ל כל צרכי עד למחרתו. אמר לי: במוציוהכ"פ היו מדברים ע"ד הסוכה. „זאגען מענדל'ן אַז מ'דאַרף וכו'.

סוכות.

בלילה הראשונה נתן לי ב' אתרוגים מקאָלאַברי וא"י. באמרו: כן נתנו גם לי. וצוני לברך בתחלה על הקאל' ואח"כ לנענע עוד הפעם גם בשל א"י. ולא לפרסם עד"ז עכ"ל. בליל ב' – שהחיינו ואח"כ לישב בסוכה. הבדלתי על היין וציוני לברך גם לישב בסוכה (אלא שהי' בדעת – וכן הי' – לאכול אח"כ סעודת הערב). [הבדלתי על השכר וציוני לא לברך לישב בסוכה (אטואצק רצ"ז)]. בקדוש היום מברך לישב בסוכה על היין וגם בשבת חהמ"ס עושה כן. הד' סעודות של יו"ט ברהמ"ז ככוס של ברכה. כשמברך בעשרה מתקומם מעט מכסאו באמרו „אל" שאכלנו משלו וכו'. אוחוז הכוס מורם בידו עד אחרי „ירושלים אמן" ואח"כ מעמידו על השולחן. בש"ק ג"כ נ"כ אבל לא יגמה"ר לבד בר"ה ויוהכ"פ.

במענה על שאלתי: כשנותנין לאחר – הד"מ – לברך לאמר בפירוש שנותן במתנה עמלה"ח. „ובפרט ביום א'. והוא תועלת לנותן ולמקבל".

אוגד הלולב בסוכה דוקא. ומקפיד לאוגדו עיו"ט. על הלולב ב' כריכות ואוגד עוד בג' מקומות ביחד עם ההדסים וערבות. ס"ה בה' מקומות. אמר לי: באורך הלולב מהדרים שיהי' לכה"פ יא' טפחים.

אינו שותה חוץ לסוכה. ב' הכריכות מכוסים בהדסים וערכות. גם העליונה במעט עכ"פ.

גם כל חוהמ"ס לבוש משי.

הנענועים: מ' – לאמצע המזרח. דו"צ – לקרן מזרחית דרומית ומז' צפ', ולא לצדדין. למעלה – בהובאה תחילה מורידים מעט המשכה בעולם ואח"כ אל החזה. למטה – בהובאה תחלה מעלים מעט. העלאת העולם. ואח"כ אל החזה. מערב – ב"פ לקרן דר' מע'. כ"ז בכלים. האחרונה – לאמצע מערב. אור, יחוד שכינה במערב. ומגלים מעט מהאתרוג (בהג') שרק הוא מכוסה. הלולב מחברו לשליש העליון של האתרוג. באמת הי' צ"ל על האתרוג אלא שמפני טעם אין עושים כן.

[לקח יג' הדסים. רצ"ה].

שחוהמ"ס.

אמר לי: במוצשחוה"מ אין אומרים ויתן לך. וכן אין אומרים שלום עליכם, אחעט"ב, מזמור לדוד ודא היא סעודתא בין בשחוה"מ, בין בשבת ויו"ט. עיין לקמן מוצשחוהמ"ס.

בהו"ר קודם הלל מסירין ב' האגודות – שעל הלולב, ונשארין רק הג' שעל הג' מינים. בליוב' הי' מסיימין תילים במשך $\frac{5}{4}$ שעה ואדנ"ע הי' מסים כל קאפיטל קודם הש"ץ.

[רצ"ג אמר תהלים – ליל הו"ר – באכנט. וכן רצ"ה].

שמע"צ.

הסדר של הנאספים: קדוש מעריב הקפות והסעודה. ליל שמח"ת מאמר דא"ח, מעריב קדוש פארבריינגען הקפות והסעודה. יום שמח"ת: תפלה, הקפות בקצור, מוסף, קדוש, מנחה, הסעודה. אתה הראית: שמע"צ – ג' פעמים. ליל שמח"ת – ב' פעמים. יום שמח"ת – א'. בב' הלילות הולך בהקפה הא' והז'. ביום מקיפים התיבה רק שלשה פעמים ובפעם הד' רוקדים (אומרים) כל סדר ההקפות גם ביום). ההולכים להקפה הא' מקיפים כל הג"פ. בשנה זו הי' חתן בראשית.

[רצ"ג – חתן בראשית (לא חכה אצל הבימה עד שעלה המפטיר. ואולי מפני שהי' חלוש). בעליתו לתורה מורה ונוגע בטליתו לא רק בתחילת הפרשה שיקראו אלא גם במקום סוף הקריאה. וכן עושה גם בש"ק].

ר"ה רצ"א. ריגא.

ספר: מהרשנ"ע הי' מהדר לתקוע ארבעים ושנים שברים קטנים בתרועה. והשברים שלשה לכל היותר ארבעה. הרוזינער הי' הולך לתשליך לא בר"ה כ"א י"ג מדות (ד' דעשי"ת). בהיותי בארצה"ב – ניו יארק – אשתקד הלכתי לתשליך ימים אחדים לפני ר"ה, במוצאי ר"ה ולי"ג מדות. הצ"צ הי' אומר י"ג מדות. הרבנית נ"ע (אשת מהרשנ"ע) היתה אומרת ג"כ והי' בשבילה מנין מיוחד. כי אדנ"ע לא הי' בא אל המנין לאמר (אם אמר ביחידות, א"י. אבל כנראה מדברי כ"ק מו"ח אד"ש מבין השיטין, שגם ביחידות לא אמרו סליחות אחרי ר"ה).

מוצאי ר"ה, בסעודת הלילה.

ספר: כשהייתי בן ח' שנה הייתי בקי בסדרי זרעים ומועד תורה נביאים ראשונים וישע"י. יחזקאל הי' קשה לי לחזור ע"פ. בירמ"ה הייתי ממעט מפני שהוא „מ"ש עצבות". אדנ"ע הי' בוחן אותי והוא רואה בספר. האינפירען אין חדר – ואני בן שלשה. כשבא אדנ"ע מנסיעתו (על משך שנים אחדות לחו"ל) לא הכרתיו. מוצאי ר"ה רס"א, היו מאמרי דא"ח תקעו ומן המיצר, נכנסתי אל אדנ"ע. אמר לי „מדארף דאך וויסען”. „מארגען אין דערפרי, וועסט מיר בריינגען א הנחה. איך וויל גארניט וויסען” וכתבתי ההנחות כל הלילה. פעם אחת קראני אדנ"ע – (והי' אז כבן ד' והי'. הכותב) וצוני לברך על הציצית. עניתי שכבר ברכתי. האָט ער מיר אויסגעצויגען. התחלתי לבכות, באמרי: פֿאַר וועמען דאַרפען בענצ'ען ציצית. פֿאַר דעם אויבערשטען, אָדער פֿאַר דעם טאַטען... אויב דו וועסט מיר זאָגען, אַז פֿאַר דעם טאַטען, וועל איך בענצ'ען... באותו מעמד, לא ענה לי דבר ע"ז. אבל כעבור איזה ימים, איני זוכר בבירור כמה, אבל שבת ודאי היתה באמצע. אמר לי: בענצ'ען דאַרפען פֿאַר דעם אויבערשט אָבער ביז וואַנעט מען ווערט אַ בר־דעת, איז דער טאַטע אַ משגיח. און פון אַ משגיח טאַר מען גארניט באַהאַלטען. און דאָס האָב איך דיר נִיט פֿאַר דעם בענצ'ען, נאר פֿאַר נִיט פֿאלגען דעם משגיח.

מהרשנ"ע הי' לומד לפרקים עם אדנ"ע. ובלבד שלא ירגישו בדבר, מפני קנאת אחים. פעם אחת בחורף בליל מוצש"ק, שעה ה' לערך. כשנכנס אליו אדנ"ע. אמר לו מהרשנ"ע: אַביסעל שפעטער. אַז מען וועט אויפהערען אַרומדרייען זיך. ויצא אדנ"ע לחדר הסמוך לחכות. והוא עודנו בבגדי שבת, בגדי משי וכובע עגול – (על שאלתי בזה: מתחיל מהברמ"צ, היו לובשים בגדי משי, בשבת. ומהחתונה – כובע עגול. הכותב). – וחכה שם כל הלילה. מפני קלקול התנור בחדר זה, לא היו מסיקים שם. בבוקר בשעה

חצי השמינית, כשפתח מהרשנ"ע דלת חדרו, לשמוע אם כבר התחילו אנשי המנין להתאסף. ראה את אאדנ"ע, וישאלהו מה זה. ויענהו: האסט געזאָגט, איך זאָל אַביסעל צו וואַרטען... בגדי משי לבן הי' לובש גם מהרשנ"ע, ובלבד לעתים מיוחדים. בש"ק רק פעמים מספר.

אור לח' תשרי.

ספר: בתניא דפוסים הישנים, נדפס אגה"ת מהד"ק. ישנו כ"ק מהרי"ל אחי אדהזנ"ע עם הג' ותקונים מאדהזנ"ע, אבל איני זוכר אם מהד"ק או מהד"ת. התניא מתר"ס הוגה ע"י אאדנ"ע בעצמו.

שחרית עיוהכ"פ.

הלכתי עמו לא"ז הרבנית תי'. בקש ממנה „לעקאָח" וגם אכלו. ספר: בליובאוויץ אור לעיוהכ"פ, משעה 8⁸/₂ בערב, לא הי' צריך להיות איש מאנשים זרים בביתי. בפּערעֶדניץ היו אנשים, אבל לא בחדרים. 9¹/₂ לערך, אכלו ארוחת הערב. 2¹/₂ - 3 הי' אאדנ"ע קם משנתו. כפרות הי' 5²⁰ לפנות בוקר, כל אותם השנים שהנני זוכר, בזה הזמן. בקומו - 3 בלילה - הי' לומד פרע"ח השייך ליוהכ"פ, וגם שותה כוס תה. למודו הי' מסיים - פּאַרבניסען - בעץ חיים. יושב בקרעסלא וחושב הרבה. בשעה 6⁶/₂, אחרי הכפרות, השו"ב הי' נכנס לחדרו - כנראה, שהי' נותן לו כסף, וגם משוחח עמו - הולך אל המקוה. - (רק פעם אחד במשך כל היום. רק שנה אחת, אני זוכר, שהלך שתי פעמים). מתפלל. ובכלל עריוהכ"פ שחרית הי' שמח. פרייליך. בשחרית, אחרי הכפרות, הי' לובש בגדי משי וגם מצוה לי ללבוש. בשעה 12¹/₂ הי' אומר תילים. מלקות לפני מנחה. מנחה וכל הסדר. בודוי שלפני כניסת יוהכ"פ מאריך קצת. ליל יוהכ"פ - בכלל, שמח. ובשנים הראשונות, לפעמים גם מחייך - אַ שמייכעל טאָן בביהכ"נ לתנועות החזנים וכיו"ב. 8²⁰ - 8³⁰ בלילה, הי' בא לביתו (מלבד הד' קאָפּי' תילים הראשונים, הי' אומר מעט תילים עם הצבור והולך לביתו). שנה אחת האריכו בתפלה ונמשך עד 9 והי' זייער ניט צופריֶעדען מזה. בק"ש שעשהמ"ט לא הי' מאריך, ובלא אמירת ע"ח. ומיד הולך לישון. בחדרו, ולא בחדר המטות, על קאַנאַפּ, ולפעמים היו מכניסים לחדרו את מטתו. לא הי' פושט כל בגדיו, רק את הסיורטוק. בשעה 11 הי' קם משנתו. לומד עד שעה 2. ישן עד שעה 3³/₃. ולומד עד שעה 6 וישן עוד הפעם, כשעה לערך. נוטל ידיו רק עד קשרי אצבעותיו. הלימוד בלילה בלא טלית.

[רצ"ה: בנ"א וכו' ולשלום ג"פ. בלכתנו לביה"ט לזה ממני אבנטי הקטן בבואנו

החזירו לי. ספר: ליל עריוהכ"פ הי' אדנ"ע הולך לישון בשעה 9. קם 1¹/₂. לומד

גמרא, קבלה – לאו דוקא מס' יומא – בקול, אויפגעלייגט, פריילאך. 2½ הייתי נכנס אליו לכפרות אומר לפדות הכפרות, לזרוק הבני מעים, ללבוש איזה דבר חדש, לאכול ביד ממש, לאכול בב' ידים בעריוהכ"פ לא הי' נוהג אדנ"ע].

מוציוהכ"פ.

ספר: פתיחת הארון דנעילה, מתחילת אמירת אשרי, עד אחרי כל התפלה. ויש מעשה ע"ז מאדה"ז נ"ע (לא ספרה. הכותב).

על שאלתי אם לברך שעש"ל כל צרכי בנעה"ס במוציוהכ"פ, ענני: לייג אָפּ אָף מאַרגען. כשהייתי ילד שאלתי שאלה זו את אאדנ"ע וענני בלשון זה, לייג וכו'. וכשגדלתי, ספר לי, ששאלה זו שאל את מהרשנ"ע, וגם זה שאלה אצל הצצנ"ע והצצנ"ע אצל אדהזנ"ע. וכולם ענו כנ"ל.

יוהכ"פ קומט אויס צו פּאַסטען 26 שעה. ואאדנ"ע שאל פעם: וקוצו ש"י? כי הרי זהו כנגד שם ד'.

עריוהכ"פ, העבודה היא חרטה על העבר. ביוהכ"פ – קבלה על להבא.

ליל אדחומ"ם.

ספר: עד שנת רנ"ה הי' אאדנ"ע פארבריינגען שמחת ביה"ש לילה א' ולפעמים ב' לילות ויותר. שותה הרבה משקה, מנגן נגונים וגם רוקד, שעות אחדות ולפעמים כל הלילה. מבאר ענין בחסידות, אבל בלא התחלת פסוק. בכלל, אפשר לומר שהתחיל לנהוג נשיאותו לגמרי מר"ה רנ"ד. כי ער"ה זה לסליחות, התפלל על מקומו הוא בביהכ"נ. באותו ער"ה שהה על האוהל הרבה יותר מרגילותו בכל ער"ה. וכשבא לתפלת המעריב, הלך ישר למקום מהרשנ"ע, כל הנאספים ראו כן תמהו. אאדנ"ע דבר דא"ח עוד בשנת רמ"ג. הרבה מאמרים שדבר לא העלה על הכתב. בטבעו הי' מ"ש ביותר, אבל שינה טבעו בזה. ומעולם לא ראו עצבות ע"פ. אבל, אחרי כ"ז, אף בעת שמחה ופארבריינגען, אפשר הי' להכיר בפניו רגש של יאוש. של בדידות. לאמר: אין איש עם מי לדבר.

מהרשנ"ע אמר: מ'דארף נעמען דעם מתנגד, איינוויקלען אין אַ מאַשניאווען טלית, געבען עם אַ קרפירער אחרוג, באַגיסען מיט פסח'דיגע בראַנפּען ...

אאדנ"ע אמר: אני מיצר ודואג על שאין אנו דרין בפולין. פולישע חיצוניות (לענין הלבושים).

רמ"ט דבר אאדנ"ע דא"ח – אחרי מות. תהו ותקון – ביום חול ביחוד לפני חיים בער ע"ה (וילנסקי, מקרעמנצוג).

חוקה"ם.

ספר: ר"ש מונקעס – שהי' נקרא כן ע"ש אביו שמואל, כי הי' יתום – דר בעיר אצל פאלאצק, כמדומה. בגליל ההוא היו ב' מכשפים. – א"י – והיו מצירים הרבה ליהודים. בכלל, היו משתדלים להתקרב ליהודים, כי שמחים היו בזה שיהודי ישב שעה א' בלי כובע וכיו"ב. אבל לא עם רש"מ. פעם אחת הראו להם על רש"ם, כי הוא זה. ויחלו לדבר אתו ע"ד וכוח דתי. ומענין לענין התחילו לדבר אודות כשוף. ויאמר רש"מ – והי' כ"ז בקרעטשמע ובמעמד כמה אנשים, יהודים וא"י – כי הוא מכשף יותר גדול מהם. ויחלו המכשפים לעשות מעשה כשוף. ורש"מ אינו עושה מאומה. ויציעו לו כי יקחו כוס יי"ש, יתנו לאיש לטעום. למען יראו כי אינו סם וכו' הם ילחשו על הכוס והוא ישתה אח"כ את הכוס. רש"ם הסכים לזה. ובתנאי שאח"כ ישתו הם כוס יי"ש שיתן הוא להם. ויתרצו המכשפים גם לזה. ויקחו כוס יי"ש, ויתיצבו בפנה, לחשו על הכוס ויתנוהו לרש"ם. הלזה לקח את הכוס ברך עליו שהנ"ב וישתהו. בראות המכשפים שלא הצליחו בכשפיהם נבהלו עד מאד, ולא חפצו לשתות הכוסות שנתן רש"ם לכאו"א מהם. אבל המסובים והעומדים שם הכריחום ע"ז. וישתו. האחד מת באותו יום. והב' – למחרתו. כ"ז הי' בקייץ. בר"ה הי' רש"ם בלאזני (איני זוכר ברור. ולברר אם דר אז אדה"ז בלאזני או בליאדי. הכותב) אצל אדה"ז. ולאחר ר"ה הלך לו. ליוהכ"פ הלך עוד הפעם לליאזני. והנה בדרכו, ולא יכול בשו"א ליכנס העירה. כי בהיותו בשדה ועל כל צעד ואָראָנעס שחורים פודין ווייז נופלין עליו ואין מניחין אותו ללכת. רש"ם קצר בתפלת המנחה, הולך הולך וא"י להגיע העירה. בכיהמ"ד של אדה"ז כבר הגיע העת לאמר כל נדרי. ויפנה אדה"ז אל אדהאמ"צ ויאמר לו: שמואל הולך ואינו יכול דערגיין. גיי עם אַרויס איינקעגען (איני זוכר אם אמר לו ג"כ שיקח עוד אנשים עמו. הכותב). וילכו אדהאמ"צ, ר"א האַמלער, ר"פ רייזעס (לא הבנתי אם הלכו עוד אנשים או לא. הכותב). כעבור איזה זמן יצא ג"כ אדה"ז מביהכנ"ס אין גאַס ויחזור לביהכנ"ס. בראות רש"מ את הבאים לקראתו, התחיל לצעוק על ר"פ רייזעס: מי בקש זאת מכם, שיצאתם לקראתי. דער רבי האָט מיר געשיקט יאַלאָפּעס ... ביוהכ"פ לא בא רש"מ לביהכ"נ (הגיע העירה אבל לא בא לביהכנ"ס של אדה"ז. הכותב). אדה"ז האט עם שטאַרק אויסגערעדט. באותה שנה תפסו את אדה"ז. על שאלתי אם ישנה שייכות בין ב' הספורים (מעשה המכשפים ותפיסת אדה"ז) ענני שתמיד היו מסיימים מעשה הנ"ל (דמכשפים) „באותה שנה" וכו'.

רש"מ הי' מעין גורם שאדה"ז נסע לפ"ב. כי: כשבאו לתפוס את אדה"ז, התחבא. דרשו מאשתו הרבנית שתגלה איפוא הוא. כשלא הגידה הכוה על הלחי ויפילו שן מפ"י. ויסעו (הבאים לתפוס). כעבור איזה זמן ופעם בלילה בשעה מאוחרת דפק רש"ם בבית אדה"ז. אדה"ז הלך בעצמו אל הדלת וישאל מי שם. (ויענה רש"ם אַ איד. אדה"ז הכירו

רשימת היומן תרצ"א

בקולו ויפתח לו. ויאמר רש"ם: עס איז אַ אַידישע שטוב מ'מעג זיך אַנאַרמען. ויאמר לו אדה"ז – והם עומדים שניהם אצל התנור – הרובע – דו ווייסט שמואל מען וויל מיך צונעמען. ויענה רש"ם: נו איז ואַס זיינט איר אַ רבי וועט אייך קיין קויל ניט נעמען. אויב ניט זיינט איר ווערט. ווי נעמט מען דאָס אָפּ אזוי פיל חיות אין גשמיות באַ טויזענטער אידען. כל המוקף – הענין אמתי אבל איני זוכר ברור האותיות. הכותב). ויצוו למחר בעיר שלא לאמר עוד שאין אדה"ז בעיר – כי עד אז הוציאו קול שאינו בעיר. וכעבור איזה זמן תפסו את אדה"ז.

ב' רחוקים.

הא דתמיד מבארים ב' המשלים דתהום וכח הצומח יחד (לענין יש ואין), מפני שכח הצומח הנצמי – והדגיש מלה זו – שבארץ ותהום שמתחת לארץ יש להם שייכות זל"ז. אבל אין מפרסמים טעם זה. ההמשכה שבאין הב' בעשבים שבלי זריעה לא נתבאר במאמר. ולפעמים מבארים שהוא מלחלוחית הארץ. אבל בטוב מתבאר זה בנמשל בעבודה המרירות על ריחוקו ודוקא בידיעה ג"כ טיב ועלוי הענינים שנתרחק מהם. תהום הוא מים ולא רק כח וכו' לזה. לפעמים איתא באו"א מפני הענין שנתבאר שם.

מוצשחוקים.

אמר: במוצשחוקים מ"א ויתן לך. כן א"א שלום עליכם, אחעט"ב, מזמור לדוד ודא היא סעודתא בין בשחוקים, בין שיו"ט. אדנ"ע וכן אאזמור"ר נ"ע לא אמרו. היו זמנים שאמרו (א"י אם בחוקים או ביו"ט או בשניהם. הכותב) אבל זה אינו שייך לאחרים. פעם אמרו לי טעם ע"ז (א"י אם על הפרישה או האמירה. הכותב) בעל-שם/סקע ווערטער.

בליובאויטש ליל שמע"צ ערכו הבנים כאו"א קדוש (בני הצ"צ ובני מהרשנ"ע). הצ"צ לא עשה. יום שמח"ת ערכה הרבנית קדוש בשם כל הבנים בשביל הצ"צ.

ב"ז – כ"ט תשרי צ"א ריגא.

ספר: פעם שחקתי עם ר"ח מרזוב שחמט. אאמו"ר נ"ע עזר לי. וסו"ס נצח אף שר"ח הוא משחק טוב. ואמר אאדנ"ע שבסברות אלו – שבשחמט – הרי בענין דבריאה יש מאין יש להם מקום יותר. כ"ט תשרי – אור ליום ג' שתה תה אצלנו. ספר: הצ"צ בהיותו ילד נכנס פעם לאדה"ז בבואו מהחדר (ויאמר לו אדה"ז מדארף לערנען. הצ"צ: עס ווילט זיך ניט. אדה"ז: אזוי עס ווילט זיך ניט. הלך לפינת החדר, לקח את מקלו. ויכה על שכם הצ"צ ויאמר: בזה הנני ממשיך בכך אהבת ד' ויראת ד'. דו זאָלסט דעם אויבערשטען ליב האבען און דו זאָלסט פאַר עס מורא האַבען. הלשון איני זוכר בדיוק.

רשימת היומן תרצ"א

יט

הענין ברור. הכותב). כה ספר לי אדנ"ע. גם ספר לי שכן עשה הצ"צ למהר"ש ומהר"ש לאדנ"ע. (וכהבנתי מדבריו: אדנ"ע למו"ח כק"ש. הכותב). וזה הי' אז באותו זמן כשאמר לי – בהמשך לאיזה מאורע – וואָס מיינסט איך דאַרף האָבען דיין פלייש, פלייש קאָן איך האָבען פרישע יעדע וואָך. בשנת מ"ט הלך גם אדנ"ע לקדוש אל הרז"א. כי ליל שמח"ת היו מקדשים אצלו, ובשנים הראשונות הי' המנהג שהם אמרו ג' פסוקים הראשונים (א"ה – רז"א. ל"נ – אדנ"ע. א"כ – רממנ"י) ומפרשים אותם עפ"י חסידות. רז"א שתה הרבה, בכלל, לא הי' שותה. רק ג"פ ראיתיו ששתה הרבה ובהפלגה יתרה עד לה' כוסות ראם זא"ז. אז, חתונת מ' תי' וחתונתי. אדנ"ע נגש אליו, אחז בידו ויאמר: קום הערען חסידות פון טאַטען. רוקט זיך פאַנאָנדער (כי היו באותו מעמד כשני מנינים. כי לא כל החפץ נכנס). שניהם לבשו כובעיהם והאבנטים ויעמדו על רגליהם משך זמן ובבטול גדול וכו'. ויאמר רז"א: אַ ליטואַק גלייבט ניט ביז ואַנעט ער ציילט ניט דורך. דורכציילען און ניט גלייבען... מער ניט ווייל עס איז אַ מסך מבדיל... עד כמה שאפשר הי' לדחות לא חפץ אדה"ז לנסוע מליאדי (או ליאזני. א"י. הכותב). ונסעו משם עש"ק מברכין אלול. ונסעו גם בש"ק. עד קראַסנאַווע. מסמאַלענסק שלחו שני פּאַלק בני חיל עם ארטילעריע לשומרם. ר' נחום הי' במקום עגלון. ועל פרשת דרכים טעה והטה העגלות לדרך אחרת. אדה"ז הי' תפוש ברעיונות. אבל פתאום נתעורר: ואַ איז מען! לחזור כבר הי' א"א כי נשמעו כבר קול יריות כלי תותח של האויב. ונסעו בהקפה עד בואם לקראַסנאַווע. קודם נסעו צוה אדה"ז שלא לעזוב מאומה מכליו. ולעקור וליקח אתם גם השטענדער שהתפלל אצלו (הי' מחובר) וגם להקציע את הטיח שבמקומו בביהכ"נ וחלק מהרצפה שעליו הי' עומד. ותיכף בנסעם מהעירה פרצה דליקה בבית אדה"ז. בבוא נאַפּאָליען להעירה התחיל תיכף לדרוש אחר איזה חפץ מחפצי אדה"ז. ועכ"פ דרש שירוהו מקום שעליו הניח אדה"ז ידו (פעם אחר ספר כק"ש: שסו"ס נודע ע"י החקירה שאצל יהודי א' נשארה חבית או עריבה מבית אדה"ז. אבל עד שבאו שליחי נאַפּ' לקחתה אירע שהסיקה אשת האיש את התנור בעצי העריבה. קרוב לדא"י. הכותב). בהיותם כבר בדרך נזכרו ששכחו דבר מה (פאַנטאַפעל. כמדומה. הכותב) ושלח אדה"ז שליח להביאו. בבואם למוסקבא היתה עצת אדה"ז שלא יעזוב חיל רוסיא את העיר. כשהביא לו האמצ' הידיעה שעזוב החיל את העיר. צוה גם הוא לנסוע. והיו בפלך קורסק פולטבא וכו'. בר"ה הי' ההתחרות בין ר"ש קרלינער ואדה"ז מי ינצח (א' צדד שאלכס' ור"ש – נאפ'). שניהם חכו לתקיעות. מי שיתקע הא' – ינצח. ורש"ק גם ישב בתענית ע"ז. תיכף כשהאיר הבוקר צוה אדה"ז שהאמצעי והחסידים ילכו עמו יחד (עם אדה"ז) לטבול ומיד בבואו מהמקוה התחיל למנצח. ותקע. ובזה נצח. [אדה"ז בהסתלקותו מת שלא לפי ערך שנותיו ובריאותו. כי הי' בריא אולם, ביותר].

אדהאמ"צ נקרא ע"ש הה"מ. כשהי' אדהאמ"צ בן יב"ג' שנה – כי קרה זה לערך

בשנת מח'מט' – וישב ולמד ביחד עם ר"א מסטאַראַשעלע אשר הלה נתחנך בבית

אדה"ז מקטנותו. וכמדומה לי שהי' ג"כ איזה יחס משפחתי לאדה"ז. — דירת אדה"ז היתה: קאָרְיִדָּאר ושם הקיך מצדו האחד חדרי הרבנית והב"ב, ולצד הב' של הקאָרְיִדָּאר החדר שבו למדו אדהאמ"צ ור"א מסטאראשעלע ולפנים הימנו חדר אדה"ז. — הנערים ישבו ולמדו והנה עמדה עגלה ובה ר"י פאלאצקער ור' שלמה קאָרְלִינֶער. רי"פ נשאר בעגלה ורש"ק נכנס. כשפתח רש"ק את הדלת מצד זה (א"י אם של הקארידאר או של חדר הלמוד. מ"מ) פתח אדה"ז דלת חדרו, לפגשו. ונכנסו שניהם לחדר אדה"ז. וישמע קולם כשהם מדיינים ביניהם בקול רם. אדהאמ"צ שכב על הארץ כדי לשמוע דבריהם. וישמע את קול אדה"ז באמרו: זהו אסור עפ"י התורה. כעבור עוד איזה משך זמן נפתחה הדלת ויצא רש"ק ואדה"ז מלוהו והם ממשיכים שיחתם. ויאמר אדה"ז: יהי' מזה חלול השם גדול. ויענהו רש"ק דבר קללה, וילך לו. (אדה"ז לא יצא החוצה ור' ישראל פ' לא נכנס הביתה) ויתעלף אדהאמ"צ. ומשך ירחים אח"כ הי' חולה. אח"כ ספר אדה"ז אשר עשרה רביים פולישע נתאספו ויחליטו להטיל חרם על הגר"א (מיראם אשר אדה"ז לא יסכים ע"ז העלימו ממנו את הדבר) ויעשו שאלה מן השמים, התשובה היתה אשר ממנינם יהי' אחד גדול בלמוד התורה לכה"פ כמו הגר"א. ויסעו רי"פ ורש"ק אל אדה"ז להשתדל אשר גם הוא יהי' מהמנוים. אדה"ז ענה את רש"ק: כשמטילין חרם אזי כורתין את הנשמה. חיות האמיתי של איש ישראל הוא מחי' יחידה. והטלת חרם גורם אשר יכפור המוחרם. ולכן אינו יכול להסכים ע"ז כי יהי' מזה חה"ש גדול.

סיבת העתק מושבו מליאזני לליאדי הוא: בתחלה חפצו בפ"ב לגזור על אדה"ז שישאר לדור בפ"ב. וגרף ליובאָמִירסקי פעל שירשו לו לחזור למקומו. בעד זה בקש מאדה"ז שידור באחת העירות אשר לו. הי' בין אלו ליאדי וליוב'. אדה"ז נסע דרך ליובאָוין אבל לא התעכב שם וקבע דירתו בליאדי.

מוצש"ק פ' נח.

הי' מאמר צהר תעשה. נכנסתי לחדרו. אמר: אזוי לערנט מען אין געה"ת. דאָס איז אַ פּשֶׁט פּוֹן ג"ע. צ' ת' לת' זוהר תעשה לתיבה. ואל אמה און דעמאָלט וועט זיין א' מלך העולם, תכלינה מלמע', שגם הכלים יעשו מלמע'. און דער רבי האט געגעבן איינעם דערמיט חיים בשרים בפו"מ.

ב' רחוקהמ"פ. רצ"א ריגא.

למים שלנו — של שמורת ע"פ — הולך — כ"ק מו"ח אד"ש — בעצמו. העמידו הצלוחית עם המים שלנו — של זכוכית — בחדרו עד למחרתו. ביום הובילוה, מעוטפת בנייר ואלונתית למקום האפי'. ספר שלאפית שמורת ע"פ הי' תמיד אדנ"ע בעצמו

רשימת היומן תרצ"א

כא

ג"כ. הי' אומר ג"כ הלל, והי' מפסיק גם באמצע פרשה כדי להורות איך לאפות וכיו"ב. מצאתיו אומר „קרבן פסח" ומשניות פסחים פתוח מונח אצלו על השולחן. בשנה זו סדר ה„מצות" – לסדר – על טס של כסף. למרור וחזרת הן חריין, הן סאלאט. המצות מניח בין כפלי אלונתית (ע"ד כמו בין דפי ספר, ודף בין מצה לחברתה). קדוש בעמידה. הא לחמא בניירי. ליחץ הוצאתי את האמצעיית כדי לפורסה, ואמר לי שצריך לפורסה בלי ראות. לא הי' מגבי' הקערה ורק מגלה מקצת הפת. אינו מקפיד עה"ס הכתוב בסדור שתחלה יעמיד הכוס ואח"כ יגלה הפת וכיו"ב. בשעת אמירת „מצה זו שא"א ע"ש מה" או „מרור זה" וכו', אוחז המצה או המרור בידו עד „על שום" הב'. באמירת הללוי' – למעינו מים מעמיד הכוס. הולך אל הדלת לאמירת „שפוך חמתך". ליל א' מקפיד שתהי' אכילת אפיקומן קודם חצות, ולא בלילה הב'. ליל ב' מבאר בהגדה. לוקח האפיקומן של ב"ב (גיסי ואני) אליו, ומצניעם ביחד עם שלו.

באר בביל ב': באור הסמנים קדש ורחץ וכו', צוהו אדנ"ע ללמדם בהגדה של מהרמ"א (קצת מסופק אצלי. הכותב), וכמדומה לו שנקראת ההגדה „הגדת בן חורין". אדנ"ע הי' תמיד אומר „לשנה הבאה" הא' מלעיל והב' מלרע. פעם אחת שאלו, וענהו – בחיוד – „וועסט עלטער ווערען, וועסט קליגער ווערען, וועסט פארשטיין". פעם שאלו אדנ"ע מה דעתו הוא בזה, ויענה: שלפ"ד הוא ע"ד ורחל באה וגו' באה, כי בארעא דישראל אין צריך הקדמות לזה, ומחכים בכל עת, משא"כ בני חורין צריך הקדמת הגאולה, ואינו מוחלט [צ"ע הפי' בזה והיחס לחלוק דמלרע ומלעיל. ולפענ"ד אולי אפ"ל שהחירות כבר ניתן במ"ת, ובלמוד התורה כראוי נעשה ב"ח וכדאיתא (אבות פ"ו מ"ב), משא"כ ביאת הארץ צריך לגאולה וכו'. הכותב]. באר נטילתו האפיקומן של ב"ב והצניעו עם שלו, „שמעתי שהוא כמו תכוסו על השה, שיעשו קרבן פסח ביחד. פעם בקש נחמן מריאסין את אאמו"ר לקחת גם את שלו, ויענהו „דארפסט דאך וויסען צי איך וויל". גם אצל המגיד הי' מנהג זה. והי' מחלק תלמידיו לג' מחיצות. מחיצה א' ב' וג'. לא שמעתי אם הי' מצרפם לאפיקומן שלו, או רק שלהם. וכן הי' ג"כ אצל אדה"ו. – פעם א' לא לקח מאחד מחתניו ונעדר חתנו באותה שנה – כן הי' נוהג גם אדהאמ"צ. והצ"צ – הי' זמן שהי' סמוך על לגמרי על שולחן חותנו, זמן – שהי' בא רק להשלים הסדר אצל אדהאמ"צ, וזמן שהי' עושה כל הסדר לעצמו.

כל הפסח אוכל – מו"ח כ"ק אד"ש – רק בכף ולא במזלג. המצות שלו – בעת האכילה – מכוסים תמיד במפה. מרק כמעט שאינו אוכל. באחרון ש"פ אוכל גם במזלג, וגם מרק. אבל גם אז רק שמורה, ובלי סוכר.

תפלת חול של אדה"ז נמשכה שעה וחצי. אדה"ז הי' נקרא „דער ליטואק". פעם ספר לו הה"מ דבר בשם אלי, ויבקשהו אדה"ז שיתגלה אליו.

מוצאי חה"פ.

פעם כלו הנרות בש"ק אצל הצ"צ. קרא א"י ואמר שיתן לו כוס י"ש, וידליק נר, וככלותו לשתות כבהו. ויאמר לו הצ"צ שיתן לו עוד. ויהי כאשר הדליק הנר עוד הפעם, ויצוהו הצ"צ לחכות בחדר אחר עד שיתן לו.

אדנ"ע הי' כותב דא"ח בחוה"מ גם בדיו.

במענה על שאלתי: לא שמעתי גם סברא לאמר תקון בשש"פ. אדנ"ע הי' נייער כל ליל שש"פ.

תקון שבועות הי' אומר אדנ"ע בדרך בנסיעתו להדאצ"ע. והיו פעמים שאמר ב' פעמים התקון, באמרו: כדעת הלל – מפאָרִיץ – במעמד רשב"ץ הי' קורוהו „ר"ה", רק בפני „הלל". – כי ר"ה מפאָרִיץ הי' אומר תקון ב' הלילות של שבועות. גם לאותם שהיו נוהרים ללמוד רק דא"ח של „רבי", היו מקילים בשל ר"ה, כי הוא הי' שומר ביותר דברי הרב. כן הי' שולח הצ"צ אנשים „זיצען" אצלו וללמוד מדרכיו. כן שלח הצ"צ גם ל אַזאַריצער והרבה אנשים לר"פ מאלאָסטאיקער. התחיל לנסוע לליובאוויץ ע"י ר' זלמן זשעזמער. – על ר"ז זה ספר לי אדנ"ע שהוא פי' גולל אור מפני חושך – הוא הצמצום, וחושך מפני אור – הקו"ח. [הובא סתם בהחלצו רנט"]. וסיים אדנ"ע: דאָס איז פיה"מ פון אַמיטוואָכדיקען מעריב. ספר לי כשלמד עמי המשך רס"ו. סדר למוד זה: למדנו יום ב' ד' ומוצש"ק. לומדים מתוך הכתב. הוא אחז כתב וגם אני, וכן למדנו. גם התחלת המאמרים לכל פרשה ופרשה. אחרי הלמוד הייתי עושה „הנחה" מכל המדובר בעת הלמוד.

מסרתי לאדנ"ע שאלת איש אחד (לא פי' שמו. הכותב), „ווי דערפילט מען אלקות". ענני: זוהי שאלה, אבל בנוסחא אחרת „ווי דערפילט מען ניט אלקות".

כשהיו מחכים – קודם התחלת המאמר או טרם צאת אדנ"ע לאמור המאמר – הי' כאו"א נדחק לעמוד בשורה היותר קרובה וגם כ"ק מו"ח אד"ש בין כולם, עומד לבוש שטרײַמיל והזיעה נוטפת על פניו, ולא הי' מוחה אותה בעת המאמר. חשתי מעין עונג מדחוקא זו. ובזמנים שמצד בריאותי מוכרח הייתי לעמוד מן הצד, חשתי אַווייטאָג מזה. בשנת רמ"ח כשנבחר אאמו"ר לגבאי בחברה קדישא, אמר דא"ח – „אין הק' בא בטרוניא עם בריותיו" – בביהמ"ד אצל העמוד בעמידה. וגם אז עמדתי אצלו. „לפעמים לא יכולתי להתאפק מלחייך מעונג בטוב איזה סברא שכליית בעת המאמר, והייתי סוגר עיני מיראתי לבלבל. ר' גרשון בער פּאָהאַרער הי' עומד – בתחלת המאמר. אח"כ א"י, כי לא ראיתיו – בעינים סגורות ואצבעו בין שניו (הראה לצד הימני בפיו. הכותב). מהרשנ"ע הי' אומר דא"ח בעינים סגורות. באמצע האמירה הי' פותחן לאיזה זמן וחוזר וסוגרן. למולו עמד אדנ"ע, רז"א לא יכול לידחוק ולעמוד מפני בריאותו, רק

רשימת היומן תרצ"א

כג

באותן הפעמים כשהי' מהרשנ"ע מדבר דא"ח מעל הבימה – בישיבה ג"כ – הי' גם רו"א על הבימה. טרם צאת מהרשנ"ע לאמירת דא"ח היו כל הנאספים דוחקים א"ע, מתאמצים להתקרב וכו', אבל משיצא לא הניע איש ידו ורגלו. והצווי הי' שבצאתו יסגרו הדלתות ואיש לא יצא ולא יבוא. מי שישן יוציאווהו וגם יתנו לו צעמער־צע להריח (אבק מעורר לזורר – ניסען – ביותר). פעם אירע ואחר רג"ב מפאהאר רגעים אחדים, ונשאר כל זמן המאמר מעבר לדלת. היו מאמרים שאמרם – מהרשנ"ע – פאר די קינדער מקודם, וחוזר ואומרם גם בש"ק, ולפעמים אמר בש"ק מאמר אחר. עד יום א' לפנות בוקר – פארטאָג – הרשות ניתנה לכנוס אליו ולשאל בהמאמר. פעם נכנסו אדנ"ע ורו"א במוצש"ק לשאל דבר מה בהמאמר, ואמר שיחכו מחוץ לחדרו. חכו עד שעה 4½ לפנות בוקר, שאז פתח מהרשנ"ע פתח חדרו וקרא אותם.

שש"פ בצהרים.

במענה על שאלתי: כמעט תמיד הי' אדנ"ע עומד בעת הקריאה ופניו הצדה. בעת קריאת השירה ועשה"ד מיסב פניו אל הס"ת. בשעת קריאת שירת מרים מיסב פניו אל ארון הקודש.

אחרון ש"פ.

רשב"ץ הי' מוכר ספרים. להליובלינער לא הי' נותן מקודם הספרים גם לדפדף, אף שדרך מוכרי ספרים הוא, מפני זכרונו העצום, אלא שהי' לוקח מאתו אַ פּיאָטאָק שכר הלוואת ספר. פעם נכנס רשב"ץ אל הליובלינער וימצאו צוטראָגין ביותר והולך בחדרו אנה ואנה. עבר זמן רב ובראות הרשב"ץ שאין הוא מפסיק מהילוכו שאלו לסיבת הדבר. „ווי רעכענסט דו איך בין קלאָר משניות?" ויתפלא רשב"ץ מאד לשאלה זו, כי מילתא זוטרתי היא לגבי הליובלינער. ויספר לו הליובלינער: פעמיים בשנה הי' מנהגו לבוא לליובאָויץ (והוא עודנו רב בפאָלאָצק), והי' מותנה עם הצ"צ שבכל פעם יציע לפני הצ"צ איזה ענין אַ דורכגעארבעטען במשך חצי שנה זו, וש"ט תרוויהו בזה. גם בפעם זה, כשנכנס אל הצ"צ התחיל להציע לפניו איזה ענין. הצ"צ שמע ורק אומר „נו, נו, נו". ויאמר לבסוף „זהו משנה". מובן איך נתבלבלתי בשמעתי מענה זה. ויסף הצ"צ ויגד לי גם באיזה סדר ואח"כ גם המסכת (כמדומה לי מס' בכורות. כ"ק מו"ח אד"ש), ואח"כ התחיל לאמר גם המשנה בלשונה. אבל גם אז כשאמר ב"ה תבות הראשונות של המשנה, עדיין לא הבנתי השייכות אל הענין שבו דברתי, ורק אח"ז אורו עיני. וסיים הליובלינער: „זהו תורה לשמה". האָט געכליפּעט – לשון הרשב"ץ – ואמר „אם לפני ארבעים שנה הרגיש הרמת הרוח מעסק התורה, קאן מען שוין ניט צוקומען צו תורה לשמה אין דעם גלגול". עד כמה גדול כח קדוש בשעת תשמיש אפשר לראות מר' מימון. שנשמת הרמב"ם לא היתה נשמה דאצילות, וע"י קדוש ר"מ הגיע הרמב"ם לזה שהשיג עד עולם הבריאה.

הצ"צ אמר: אַ אַיִד דאַרף זײַן קלאָר ש"ס, ווי דער רמב"ם. וישאלהו דודי הרי"ל אודותו, ויענה הצ"צ „עטליכע מסכתות, והתחיל למנותן, ולא מנה רק מס' קטנות ומס' ערובין.

ישנו העתק מהרשנ"ע מצעטיל כ"ק הצ"צ שהחליט ללמוד בכ"י שש שעות בלילה בעמידה נגלה. ות"ל שקיים ועבר על ש"ס בבלי וירושלמי וד"ח שו"ע בעיון.

צהרים

אדנ"ע עשה מעשה ושתה יין בתוך הסעודה בברכה (כי לא הי' סמוך לקדוש), כיון שלא לצאת בברהמ"ז חובת ברכה מעין שלש על היין, וצרפו למה שטעם מכוס של ברכה, שיהי' כדי שיעור, וברך ברכה מעין ג' אחר הטעימה.

ש"ק כ"ד ניסן רצ"א. רינא.

אדנ"ע אמר פעם הדרן בגמרו הש"ס בפעם הג'. ההדרן הי' מאמר דא"ח – מהו הדרן. במשך שנת האבילות, בא' שעל אמו זצ"ל, סיים כל הש"ס להיא"צ, וש"ס משנה לסוף יא' חדש. כי הי' לומד בכ"י – לבד שעוריו – ג' פרקים משניות, בשחרית, מנ' וערבית, ואח"כ אומר קדיש דרבנן. בכלל הי' לומד המשניות לעצמו אבל הי' נשמע קול הברה. לסוף היא' חדש, בלמדו ממשנה האחר', הגבי' קולו ששמעו הכל. למד המשנה, אח"כ המפר' (רע"ב ותיו"ט) ע"ד הפשוט. ואח"כ אמר דא"ח „עמד וימודד ארץ" כעשרים מינוט – איש לא פלל שיאמר, ולא נאספו – אמר אח"כ בלחש בישיבה ואצל העמוד בעמידה כעשרים מינוט, ואח"כ אמר קד"ר. הי' חוזר משניות בע"פ, וגם בשנת הסתלקותו. ולפעמים הי' מו"ח רואה בספר והוא אומר בע"פ. בכלל היו אצל אדנ"ע שעורים רבים. הי' לומד בכ"י ב' שעורים גמרא. א' לעיוני ב' דפים בשבוע. והב' למיגרס, הרבה יותר. ושעור זה הי' לומד גם ביוהכ"פ בין מוסף למנחה. (שאלתי ע"ד ת"ב והשתמט מלענות. אבל, כנראה גם אז למד. הכותב) גם שעור – לא בכ"י – בלמוד פוסקים. ואמר אדנ"ע שחומ"מ הוא לומד בעונג, וא"ח יו"ד ואה"ע בדרך קבלת עול. בת"ב הי' לומד כל המדרש איכה, וגם סוגית ר"י בגיטין, בכל שנה ושנה. במשך כל השנה מסיים גם המד"ר – לוח מסדרות הארוכות ופורע באחרות. בכ"י פרשה חומש עם פירש"י, ובליל ה' מפרשת השבוע עם פירש"י. מהרשנ"ע אמר „אַ חסידישער יונגעראַמן דאַרף לערנען חומש מיט רש"י, והי' אדנ"ע תמיד עושה כן. וגם הצ"צ למד בכל ליל ה' מפרשת השבוע עם פירש"י. מלבד זה הי' לומד תורה (חומש) עם איזה פי', בכל שנה פי' אחר. פעם פנ"י. שאלתי ע"ד פי' הראב"ע, ואמר שפ"ז ג"כ. הי' אומר בכ"י תנ"ך בע"פ. שאלתי ע"ד דברים שבכתב וכו', ואמר שלא היו נזהרין בזה. בכ"י במשך שעה ורבע הי'

רשימת היומן תרצ"א

כה

„א שפאציר בין הספרים". והי' לוקח איזה ספר ומעיין בו. הי' הולך עם צעטיל ובוחר ספר. הי' אומר זוהר.

מפרשת ויקרא עד פ' נצבים, הי' אומר לפני קבלת שבת שה"ש – לא עם הטעמים, כ"א בנגון מיוחד לזה. בשבתות הקיץ הי' לומד פרקי אבות – לפעמים ב' וג' משניות – בשבת, ולכן נמשך אצלו כל הקיץ. בש"ק מקדש, מזונות, אח"כ לומד ומתפלל מנחה, ואח"כ אוכל הסעודה. וכנראה, שהי' זה כדי להשלים ג"ס (בפעם אחר שמעתי ממו"ח, ששאל את אדנ"ע איזה מהם לסעודה ג'. וענה איזה שתרצה. הכותב) כי לא הי' אוכל סעודה ג', וגם אם אכל פירות, לא הי' זה להשלים ס"ג. און דאס האָט עם געקוועצט. כך הי' רובא דרובא, גם בשבתות הקיץ. ואם, לפעמים, לא התפלל מנחה קודם הסעודה, היתה איזה סיבה בדבר.

א' כ"ה ניסן.

מהרשנ"ע הי' חוזר המאמר לפני רשב"ץ (בחיי הצ"צ). היתה אצלו אסיפת מקטרות (פיפקעס), והי' אומר לרשב"ץ: קום, זיי זינען שוין אַלע דא. דאס (בהראותו על מקטרת) איז יאשע (טומרקין), דאס איז אייזיל האמלער, דאס איז פרץ וכו' – כי את כולם הי' קורא בלא ר', גם דעם ליובלינער. לבד את ר"ה מפאריטש הי' קורא בצרוף ר' – והי' חוזר המאמר.

ב' כ"ו ניסן.

יש אצלי בכת"י אדנ"ע המאמר – איתא במד"ת – שאמרתי להברמ"צ שלי, שנתן לי במתנה, שהוא הוא המאמר שדבר אדנ"ע ביום הברמ"צ שלו. וישנו אצלי ג"כ בכת"י מהרשנ"ע שנתן – להברמ"צ של אדנ"ע – לאדנ"ע במתנה. גם לברמ"צ של רז"א כתב מהרשנ"ע מאמר דא"ח שיאמרנו רז"א, אבל אח"כ לקחו בחזרה, והוא כרוך בביכעל של שנה ההיא. משא"כ במאמר של אדנ"ע. בב' המאמרים ניכר שהם בשביל נערים לאומרים לברמ"צ. אבל עתה, אין זעכציג יאָהר אַרום, לאחר שידועים דברי ימי חייו של אדנ"ע ורז"א, רואים ווי עס שפיגלעלט זיך אָפּ בהמאמרים האלו חייו של כאו"א. מלבד זה, אמר גם מהרשנ"ע, חסידות לכל ברמ"צ. לברמ"צ של אדנ"ע „הוא הי' אומר בן ה' למקרא". אדנ"ע ורז"א לבשו להברמ"צ סיורטוק משי ושלפּעס. בני הצ"צ קיילעכדיגע היטלעך ג"כ. שטריימלעך הי' נושא הצ"צ, גם מהרשנ"ע (כנראה בעת נשיאותו. הכותב). אני לבשתי אבנט בשנת נא', אבל באופן שלא יראו. ובאייר נג', שאז התחלתי להניח תפלין בגלוי, בגלוי. תפלין התחלתי להניח בתמוז נב'. ימים אחדים לחנוך, וביב' תמוז נב' בברכה. הנחתים בחדר אדנ"ע שאיש לא ידע מזה. מתחלה הייתי רק קורא ק"ש בלא ש"ע בהם, ובאלול נב' כל התפלה בתפלין. הייתי הולך לביהמ"ד, נושק

הציצית, עומד לש"ע וכו', אבל בשעת מעשה הייתי אומר פסוד"ז, תהלים ומשניות בע"פ. באייר נג' התחלתי להניח תפלין גם בפרהסיא. אמא זקנתי – (הרבנית רבקה ע"ה) – קראה אותי, נתנה לי במתנה אבנט (אבנט סתם), באמרה אני נותנת לך אבנט כמו שנתנו לאביך, – להברמ"צ (או לתחילת הנחת תפלין? הכותב) של מהרשנ"ע אמר הצ"צ להרבנית מוסיע תי', איך רעכען עם געבען אַ גאַרטעל ווי דער זיידע האט מיט מיר געטאהן. ותשאל אותו הרבנית מפני מה לבניו האחרים לא נתן, ויענה הצ"צ: באַ אונז פרעגט מען קיין קשיות ניט און אָף אונז פרעגט מען קיין קשיות ניט. להברמ"צ של אדנ"ע נכנסתי אל מהרשנ"ע – כ"ז הוא מדברי הרב' הזקנה זצ"ל – ואמרתי לו ע"ד נתינת אבנט לאדנ"ע. „עס איז אַ גלצכע זאך" ענה מהרשנ"ע. – ושאל אצל אביך מה שאמר לו אז אביו בשעת הנתינה. רצתי תומ"י לשאול, אבל בדרך מרוצתי נחתי מההתפעלות, ולא הי' בי די עז להכנס לשאול. הלכתי להמלמד שלמד אתי אז – ר' ניסן שמו, מלמד טוב. הי' לומד אתי גמרא ב' מס' שונות. א' עם כל התוס' ובעיון. מס' שני' למיגרס ולא כל התוס' – וספרתי לו מה שספרה לי א"ז. יעצני שלא אספר לאיש מזה ושאל את אדנ"ע. ועוד סיפר לי – ר"נ הנ"ל – בשם חמיו ר' פסח מלמד דרדקי – עם בניו של הצ"צ, ואח"כ עם בניו של מהרשנ"ע. ולכל ברמ"צ היו נותנים לו מתנה עשרה רוי"כ (כנראה, גם אצל הצ"צ. הכותב). להברמ"צ של אדנ"ע נכנס ר"פ הנ"ל אל מהרשנ"ע, קבל את י' רוי"כ, ונכנסה גם הרבנית, ויתנו אבנט (או שמהרשנ"ע רק ספר לר"פ שנתן אבנט וכו' ולא הי' בפניו. הכותב), ויאמר ר"פ למהרשנ"ע: כמו שעשה אביכם עמכם, שעודני זוכר, איך שנתן לכם אבנט להבמ"צ, ואמר חגרה בעז מתני', חגור הוא על הירך, מ'דאַרף איצט אין דערוף ניט טראַכטען ... מיט דער צייט ... חגור חלציו (או חלצים והוא לשון חנך. מאמר המוסגר של מו"ח אד"ש) חגור לחלציו. להברמ"צ של רז"א לא חפצתי לשאול, אבל עתה ... מפני מה השנוי? „פסח, (וזכורני שבעת שספר לי ר"נ כ"ז נשתוממתי על שקרא אותו מהרשנ"ע בלא ר' אף שהי' רבו. מאמר המוסגר של מו"ח אד"ש) באַ אונז פרעגט מען קיין קשיות ניט און אָף אונז פרעגט מען קיין קשיות ניט. ווער ס'פאַרשטייט – פאַרשטייט. ווער ס'פאַרשטייט ניט – פאַרשטייט ניט. [מהברמ"צ (?) הי' מקפיד מהרשנ"ע שיקראו את בניו וחתנו בר"ת רז"א וכו'. וגם הוא עצמו הי' אומר גייט צו רז"אין, צו רמ"ל'ן וכו'. פעם עמד מהרשנ"ע אצל חלון חדרו וישמע את רד"צ חן אומר שילך לחזרה אל אדנ"ע, וקראו בשמו בתוספות ר'. ויקראו מהרשנ"ע ויאמר: קום איך וויל אַ קוק טאהן ווער ביסט דו וואס דו רופסט עם וכו'! רד"ץ פרץ בבכי וכו'. מוסגר ממו"ח אד"ש]. ויספר לי ר"נ איך הברמ"צ של רז"א היתה ברוב פאר. היתה יט' תמוז, ויתחילו לחגוג ימים אחדים קודם יז' תמוז. הסעודה ערכו בגן וכו'. חשבתי לשאול את אדנ"ע עוד באותה לילה. אני לא הייתי אוכל בצהרים, לבד בש"ק, אתו יחד, כי לא הי' מתאים אל סדה"י שלי. כן סעודת הערב לא הייתי אוכל אתו, אבל ממעריב הלכנו יחד – כי בימי הספירה היו מתפללים מעריב בצבור. ואדנ"ע הי' מאריך הרבה מאד

בברכת הספירה ובעצם הספירה. וחשבתי שבחזירתנו הביתה אעשה תנועות המורים שיש לי דבר לשאול, וכאשר ישאלני יוסף – והי' קוראני יוסף כמעט כאלו נכתב ב"שין" – יושף. ולפעמים בשעתא דבדיחותא, בסיבת מאורע אחד, ר' איצל, וואס זאָגט ר' איצל וכדומה – מה לך, אשאלנו. אבל באותו ערב באו אל החצר כמה בע"ב בד"ת שיפשרו ביניהם, ולא אסתעייא בידי מילתא. ולמחרתו בבקר כשראני מחכה אצל דלת חדרו ושאלני, ספרתי לו ע"ד נתינת האבנט. נתרגש מאד ומיד נראו דמעות בעיניו, וישקני על מצחי. עוד קודם מלאת לי יג' שנה, היו בידי ב' מתנות מאדנ"ע כת"י דא"ח. מאמר „מה רבו מעשיך” – כת"י אדנ"ע בעפרון – ו„ת"ר נ"ח” – כת"י ר"ש כותב עם הג' אדנ"ע – . „מה רבו מעשיך” נתן לי בשנת נב', באמרו זהו א חסידישע נשיקה ובמשך הימים אספר לך. ובשנת נו' ספר לי אשר בשנת מד' – ואדנ"ע דר אז בב' חדרים. חדר המטות, וחדר שבו ישב אז אדנ"ע עם רי"מ מפאלטאווע ולמדו. וגם מטתי עמדה שם. זה הי' בלילה וישנתי במטתי. מספרים שהייתי יפה און אַ ליכטיגער קינד. ויראני רי"מ בישני, ויתחילו לדון ביניהם, ע"ד בני תמורה ע"פ פשט, ויותר בדקות ע"פ באור דא"ח. ויאמר רי"מ, שמראה שלי וזיו פני מורה על טהרת המחשבה וכו'. ונתעורר אז החפץ אצל אדנ"ע לנשקני. ויעלה ברעיונו איך שבביהמ"ק מלבד שהיו מביאים קרבנות, הביאו ג"כ כסף, זהב וכו' לבדה"ב. והחליט להחליף נשיקה זו בדא"ח. ויכתוב אז את המאמר „מה רבו מעשיך” אשר נתנו לי בשנת נב'. כן קבלתי בשנה זו גם מאמר „ת"ר נ"ח”. זה הי' אחרי חתונת דודתי מושקע תי'. אמר לי בחיור: ביסט אַ שְׂקָץ. ווי קומט אַ אינגל פון 12 יאהר זיין אויף (שטייען?) אַ גאַנצע נאכט צו חסידות. אלטע אידען זיינען ניט געווען. ונתן לי את המאמר במתנה. „מה רבו מעשיך” למד עמי כ־1% חדשים לפני הברמ"צ. בתחלה כולו ואח"כ מעט מעט עד שידעתי לחזור. מלבד זה צוה לי ללמוד המאמר לברמ"צ שגם הוא אמרו, וכנ"ל, ומאמר „הוא הי' אומר”. הברמ"צ שלי הי' ביום ב' ואז עליתי לתורה. כשהייתי עמו על האוהל, צוה לי לאמר שם „הוא הי' אומר”, ועוד מאמר (כמדומה שלברמ"צ. הכותב), בעמידה, וגם הוא עמד, לבוש בקיילעכדיקע היטל. עמדתי לפני אל המקום ששם ישב תמיד, והוא עמד מן הצד. ה„חזרה” היתה קשה לי, כי הי' מאמר ארוך, ובמקומות אחדים עוד לא הבנתי. גם „למדות” בנגלה למדתי בע"פ, אבל לא אמרתי. רז"א הי' מניח רק תפלין דרש"י ור"ת. מהרשנ"ע הי' איזה זמן שהי' מניח דרש"י ור"ת בב"א, ומתפלל בהם כל התפלה. והי' קטנים ביותר, פחות מאצבעים וכו'. ואדנ"ע גם הוא הניחם איזה זמן, והי' קשה בעיניו מאד, מפני קוטנם פחות מאצבעים. והי' מכון להיסח הדעת, פושטם, וגם הטלית, ואח"כ לובש דרש"י עוד הפעם בברכה. ושאלתיו – דברי מו"ח אד"ש – אלא איך להתנהג, ויענני, איך בין געפארין צום טאטען און געפרעגט. אח"כ היתה הנהגת אדנ"ע: הי' מניח דרש"י ומתפלל כל התפלה עד אחרי עלינו. פושט ש"ר דרש"י ולובש ש"ר דשימושא רבה, אומר ק"ש, ולומד

פרק א' משניות. פושטן, לובש דר"ת, אומר בתחלה ק"ש, אח"כ וידבר, ואח"כ תהלים (יום
 בחדש), וגמרא למיגרס דף א' (כמדומה שבתפלין דר"ת הי' לומד גמרא. הכותב) על הסדר.
 אח"כ פושט ש"ר דר"ת ולובש ש"ר דראב"ד, אומר ק"ש, ולומד ירושלמי, ולא הי' שעור
 קבוע ללימוד הירושלמי. ושלושה דפים גמרא למיגרס הי' לומד בכ"י, אחרי תפלת שחרית,
 מנחה וערבית. משניות רק בבוקר, כנ"ל. כן הי' אומר קאפיטעל א' מתורה, כן מנביאים,
 וכן מכתובים. התנך הי' מונח פתוח לפניו. אבל הוא הי' אומר בע"פ. גם בקטנותו הי'
 אַ פרומער מאד. רז"א פלעגט עם דערגין די יאהר, והוא הי' שומר חיוב מנהג כבוד באחיו
 הגדול. רז"א הי' רב עם אחותו ד"ל, תופסה בשערותי, אבל הוא הי' נזהר גם מלתת לה
 ידה וכדומה. פעם שחקו ברבי חסיד. ויאמר אדנ"ע „איך וועל קיין רבי ניט זיין — ומפני
 קוטנו אמר עוד אז י' במקום ר' — איך וועל זיין אַ חסיד. אַ ג"ט איז איינער, א רבי איז
 איינער, חסידים איז אַסך". בכ"י היו באים אל הצ"צ, אומרים שמע ישראל ובשכמל"ו,
 והוא הי' נותן להם אַ צווייער. פעם בעת יחידות — והי' אחרי הסתלקות הרבנית, והיו
 דרים עם הצ"צ — חפץ גם אדנ"ע ליכנס, והוא אז כבן ג' וחצי-ד' שנים, באמרו שגם הוא
 צריך ליכנס. ורז"א מתגרה עמו שלא יתנו לו ליכנס. כאשר לא הרשו לו ליכנס, התחיל
 לבכות. וישמע הצ"צ וישאל „וואס וויינט ער? וצוה להכניסו. ולאדנ"ע אז אומנת — גינקע
 — א"י, והי' אדנ"ע מדבר גם רוסית עי"ז, ולא חפץ לעזבה מבחוץ, וכריח שגם היא תכנס,
 וידחקה לבין התנור והכותל, והוא נגש אל הצ"צ וישאל: וואס פרעגט מען בא דיר,
 זיידע? ויושיביהו הצ"צ בחיקו, ויקח את ידו וישימה בשערות זקנו, באמרו „צו באַרשט
 מיר די באַרד, צו באַרשט מיר די ב'. וסיים „דאַכצאָך צובאַרשט". וספר זה אדנ"ע
 פעמים רבות בקורת רוח. וישאלהו אם חפץ הוא כסף, ויענהו בשלילה. ויתן לו מטבעות
 אחדות שיתן לחסידים על משקה, ויצא, באמרו להחסידים „דער זיידע, דער יעבע האט
 געגעבען אויף משקה". שנים רבות אח"ז. הי' ניעור ליל ה' ומוצש"ק. ער"ש הי' רוחץ
 בחמין (לא כל גופו). ביום ו' אחר חצות ישן ב'ג' שעות. נוטל צפרניו וגם הציצים
 הסובבים. שמו"ת בע"ש אחר חצות פסוק פסוק. לא הי' טובל בע"ש רובא דרובא,
 כ"א בש"ק שעה 3-4 בבוקר. בין מנחה למעריב בש"ק הי' מיקר כל רגע. בש"ק הי'
 בא לתחלת התפלה 8½ ולפעמים עוד קודם ההתחלה. מסיים בשעה 4 או 3½ אחה"צ.
 בתחלה לא חפץ לעכב הסעודה, כי ע"פ רצון אמו הרב' זצ"ל חכו עליו, והתחיל להתפלל
 שעה 6½; אבל היא בכתה ע"ז, וחזר לדרכו. בימות החול הי' מסיים התפלה בשעה
 2½-3 אחה"צ. אבל היו פעמים שסיים עם המנין — עשרים מינוט אח"ז, ופעמים שהי'
 מסיים 5½ אחה"צ.

כ"ז ניסן — מ' אייר, רצ"א. ריגא.

אדה"ז למד את ר' אברהם בעל מגי' קריאה בתורה ודקדוק. לאיש א' העמדת הסכין.

רשימת היומן תרצ"א

כט

את רב"ש נ"ע – קריאת התורה, והוא אז כבן ז' כבן ח', והי' קורא רבשנ"ע כשנה לפני ההסתלקות (בשעת ההסתלקות הי' בן ח' וחצי, ט – [איני זוכר ברור. הכותב]) במנינו של אדה"ז, בש"ק מנחה וביום ב' וה'. כן למד אותו אדה"ז קריאת כתובים ג"כ. גם מהרשנ"ע ידע קריאת כתובים. פעם אמר פסוק בתהלים עם הטעמים, און האט זיך געֶהאַלטען דערנאך אַ פערטעל שעה פֿאַרן אַרצען. רז"א לא יכול ללמוד קריאה זו. אדה"ז הי' קורא בעצמו בתורה בש"ק וביו"ט. והי' עומד מצד הימני, וטליתו על פניו, עד למטה מעיניו, אלא בשעה שנגש העולה לתורה, הי' מגבי' עיניו ומביט בו. כשהיתי בוואַרמס ראיתי שם ס"ת שקבלה בידם שכתבה מהר"ם מרוטנברק. וכידוע שלא רצה שיפדוהו בדמים מרובים, ואמר להשר שיביאו לו יריעות לכתיבת ס"ת, והשר ימכרה. ויכתוב את הס"ת. כשבא ליתנה, לא יכול השומר בשו"א לקחתה. וע"פ הצעת מהר"ם, הניחה מהר"ם בארגז שהביאו לו, וילך מהר"ם אל שפת הנהר (או הים) ויניח הארגז בנהר, ויחזור לביהא"ס. הארגז צף עד לעיר ווארמס, ושם נתקרב לשפת הנהר. כשיצאו אנשים לשפת הנהר וחפצו לקחתו, נתרחק לאמצע הנהר. ויצא ההגמון עם צלמיו וכו', ויתכסה הארגז תחת המים. ויגזרו קהלת היהודים ת"צ וכו', ואז נתקרב הארגז ויקחו את הס"ת. את הארגז לקח לו ההגמון במתנה, והי' יוצא עמו במלחמה ומצלית. ניכר בכתיבתה – שאינו סופר אומן. הרבה אותיות מלופפות. ופצוע דכא ב"אלף", כהוראת אדה"ז. וכן היא כתובה גם בס"ת בפראַג, שקבלה בידם שהגי' עזרא הסופר. כי המהר"ל כותב שבימיו זכתה פראג שהביאו לשם ס"ת, שעפ"י הקבלה הגי' עזרא הסופר, וע"פ קבלה זו הי' ס"ת זו עצמה שראתי. קורין בה בשמח"ת ובלא ברכה, לא תחלה ולא בסוף, אחרי מעשה שקרה זה רבות בשנים. וגוללין אותה תמיד על פרשת שמע. השמש ירא לקחתה מן הארון, ולקחתי אנכי. מצאתי דכא באלף. באיזהו מקומן אותיות מלופפות. במגלה כתי"ק של מהרשנ"ע י' בני המן אינם בעמוד לבדן.

ע"ד שתית מים ממעיני הרפואה אם לברך ע"ז. יש ברכה ותפלה. ברכה היא ברוך, תפלה – היא יה"ר. וקודם השתי' רק יאמר: יה"ר שיהי' לרפואה. כן הורה הצ"צ למהרשנ"ע הלכה למעשה. ואמר שיכון מקודם כמו לברכה: ינקה ידיו וכו'. ויש ע"ז ראי' משני מקומות בש"ס. (מק"א) שא"צ לברך, (מק"ב) שיה"ר נחשב לברכה (?). הכותב).

[ר"ח מבריסק הי' מספר מעשיות מצדיקים. הי' איש חכם מאד. ספר בשעת האסיפה בפ"ב ע"ד צענו לרבנים: זהו דבר ידוע ששמיעת "כתר" מרל"י מבאָרדֶיצעב בימים הנוראים הי' פוקד עקרות. ויש לזה מקור בש"ס. והתחיל להציע הראי', והיו שם רמ"מ תן ורי"י ראפלאוויץ נ"י ונתפלאו במאד מאד].

פעם אמר אדנ"ע לקאפעל זעליקסאהן במעמד מו"ח אד"ש, במענה על דבריו של ק"ז שאמר שאומרים „נהי": קאפעל, קאפעל, אָן אַ קעפעל! איך אינך זוכר שאמר לנו אאמו"ר (מהרשנ"ע), שאומרים „נהי" או „נהי". „נהי" זאָגט אַ מתנגד, מת־נְגִיד.

... לכל דבר צ"ל כלי – בשיחה ע"ד פרנסה – וכידוע דאדה"ז שלח לחולה חצי כוס מים ופרוסת שמורה. כשב' פרשיות מחוברות היו אומרים – בינם לבין עצמם – ב' ההפטרות, וכן אם ה' שבת ור"ח וכה"ג – אחרי קריאת שמו"ת ב' הפרשיות. כן למדו אותי.

יום ב' י' אייר רצ"א. ריגא.

רק במקום אחד מצאתי שכתב מהרשנ"ע על גליון כ"ק של הצ"צ הג' קצרה, לשון הע"ח עם איזה אותיות, וג"ז תימה בעיני. משא"כ כ"ק של הצ"צ שהיו בקאפוסט נמצא הג' – על הגליון – של המג"א. וכן מפאת ההתרשלות נאבדו ונשרפו הרבה כת"י, ומהם אחדים כ"ק של הצ"צ אצל מהרי"ן. מהצ"צ נמצא שהציב סמנים על הכ"ק של אדהאמ"צ, או אותיות (לסמן מקום ההג' שלו, או הקצורים). באיזהו מקומן, על הגליון, הג'. אבל ע"פ הרוב גם בלא סמנים. אלא שמציין „עמוד ... שיטה ... (ומציינים המלה שבהתחלת העמוד או השיטה. וכן ראיתי גם אצל מהרשנ"ע ואדנ"ע שמציינים כן לכתבים שלהם גופא ג"כ. הכותב), אף שלא ה' כ"כ חסידים לאדהאמ"צ. בתחלה ה' יותר ... לאדהאמ"צ, אבל כשהתחיל לומר מאמרים הארוכים, ה' גם פעמים שלא ה' בשעת אמירת הדא"ח. משנת תקס"ו ואילך, ה' אדה"ז אומר דא"ח ברבים, פעמיים בחודש. שבת מברכין ועוד פעם. אם ה' שבת ר"ח לא ה' אומר. משנת תקס"ט, לא ה' אדה"ז מקבל אנשים השואלים (כ"א אלו השואלים יחידות גשמיית, פרנסה עצה וכיו"ב, או עניני העיר וכו'), וה' שולחם אל אדהא"מ באמרו: „גייט צו מנין רבי"ן. והי' נכנס אדהאמ"צ אל אדה"ז מקודם, ובא אח"כ מוסמך, ועונה על היחידות של עניני עבודה, השכלה. כשהיו מבקשים ברכה ה' נכנס אל אדה"ז על איש פרטי זה בפרט, ובא ועונה. פעם כשבא אליו איש אחד, והתחיל להכין ליחידות, ענה: צו וועמען דו ביזט געקומען, איז ניטא אין דער היים. ורק חזר אתו דא"ח ששמעו, אבל לא קבל היחידות. וברצון אדה"ז, ה' אדהאמ"צ אומר דא"ח ברבים, מאמריו של אדה"ז בהוספת אותיות, או גם ענינים, אלא שה' אומר לא בזמן אמירת אדה"ז. היו גם ש"ק כאלו ששניהם אמרו, לא בב"א וכנ"ל. לפעמים חזר המאמר שאמר אדה"ז, ולפעמים מאמר אחר. אירע ג"כ, שאדה"ז שמע אמירת אדהאמ"צ, ופשיטא שהרבה מהחסידים שספרו לאדה"ז המאמר שאמר אדהאמ"צ. ונפלא הוא מסירת ונתינת כחות מאדה"ז לאדהאמ"צ, עוד בחייו. בתחלה ה' אומר אדהאמ"צ מא' קצרים, אף שהי' כותב בארוכה, ואח"כ התחיל גם לאמר בארוכה. ואז אירע שהצ"צ לא בא לשמוע. קרה שאדהאמ"צ אמר דא"ח ג"פ בשבת אחת, או שהודיע פתאום שבשעה ד' לפנות בוקר יאמר דא"ח, ואז לא ה' שייך שיהי' הצ"צ, כי לא ה' מתאים לסדרו שלו. רח"א אחי אדהאמ"צ איז געווען אַ בעה"ב. זייער אַ קלוגער, אַ שיינער. און האָט גאַרניט גערעדט. געדאווענט און געלערנט. ה' שומע דא"ח

מאדהאמ"צ. מופתים פלעגט דער מיטעלער רבי, צו עם אָפּשיקען אַן עצה, רפואה סגולה וכו'. כשהיו באים אל רח"א הי' אומר: „אזוי ער האט אָפּ געשיקט צו מיר ... הי' לובש השטריימיל, כי הי' לבוש כובע עגול, ועונה. פעם אמר אדהאמ"צ לא"ז הרבנית מוסיע (בתו): זאָג עם ... (להצ"צ. הכותב) אַז די מופתים רעכען איך אָפּגעבען דעם יונגערען איידים (ר' יעקב ישראל. הכותב). ותען: דו קאָנסט געבען, וואָס דו האָסט. וואָס דער זיידע האט עם געגעבען, איז זינע. ויען אדהאמ"צ: עם איז דאָ כדי חלוקה. (סיום המעשה לא ספר. הכותב). אצל הצ"צ הי' הגביע שעליו קדש אדה"ז בשבת האחרונה בכפר פיענא, ובו גם שיורי היין מהקדוש (כמובן נקרש ונתייבש). והי' מעמידו על השלחן בשעת הסדר בפסח. כן הי' עושה גם מהרשנ"ע, ואח"כ גם אשתו הרבנית רבקה נ"ע. עד שפעם בשגיאה הדיחתו המשרתת. היו זמנים שהצ"צ הי' אומר ביו"ט הלל לפני העמוד, במקום הש"ץ.

יום ה' ב' אייר.

הצ"צ קנה בשביל כל נכדיו זאצ'עטנע בילעטען – שמחיר כ"א הי' ת"ק רובל – ובוה היו נפטרים מעבודת הצבא. רו"א יצא חפשי מפני שהי' בעל בשר, והחזיר כרטיסו, וקבל את הכסף בחזרה. אבל לאדנ"ע לא הועיל. הצ"צ וכן מהרשנ"ע היו נרשמים בפלך וויטעפסק ודרו בפלך מוהילעב. ולוויטעפסק ולגובערנאטאר שלה יתרון על מוהילוב וגובר' שלה, כי איזה זמן היתה וויטעפסק קניאזשעסטווא וכו'. ויבקש הגוברנ' של וויטעפסק והוא ממשפחה מיוחסת – ווערעווקין שמו – את רשיון הגובר' של מוהילוב לתפוש את אדנ"ע ולהכניסו בצבא – חפצו מאד בזה שאחד ממשפחת ש"ס יעבוד בצבא. ויהי' בזה תעמולה גדולה בין בניי שיעבדו ג"כ בצבא, ולא יעלימו את בניהם. וגם הבטיחו כמה הנחות שידור בדירתו ולא בקאזארמע, שיהיו הבגדים בדוקים משעטנו וכו' – ויענו ממוהילוב, שלא יפריעו בעדו, אבל גם לא ישתתף בדבר. וישלח הגוב' מוויטעפסק ז'שאנדארמ' אחדים, ופקודה בידם להביא את אדנ"ע. $\frac{3}{4}$ שעה לפני בואם לליובאוויטש קרא מהרשנ"ע את איוואן – הרכב שלו – ויצווהו שיכין הכל לנסיעה, ויסעו במהירות אף שאולי ימותו הסוסים. לראשונה יחנו בהוסיין (?) – והיא 35 ווירסט מליובאוויטש – וזה יסעו במשך שעה וחצי, ואח"כ ב' ווירסט אחרי סמאלענסק, וכל הנסיעה – במשך 4 שעה. ויושיב את אדנ"ע ואחיו הגדול של ראובן וואַראַבאיציק בפטרבורגער שליטעל – כי זה הי' בחורף – ויסעו כנ"ל. מאחרי סמולנסק חזר איוואן, בסמולנסק לא התעכב – כי כ"ז צוה עליו מהרשנ"ע – אבל הסוסים מתו בדרך. ומהרשנ"ע נתן לו מתנה עשרה רובל, עבור זה. מהרשנ"ע צוה לשומרי החצר שלו – כי שני שומרים היו בחצר וב"ש מבחוץ והלכו עם שעונים – קאנטראַל זייגער – שבבוא איש יענו, אשר נצטוו שלא לפתוח השער בלילה עד שעה ו' בבקר. (וגם פקודה היתה בזמן ההוא, אשר בבית אזרח נכבד לדורותיו, אסור לחפש בלילה). וכך הוה. ויחזור הפקיד

עם הז'שאַנדרמים בשעה 9, וימסור להם מהרשנ"ע שאין הוא יכול צונעמען עד שעה 12, ויכנסו אז לחדרו. ויאמר הפקיד שצריך הוא לעשות בקור. ויענהו מהרשנ"ע: נו, חפשי. אני רגיל שאין מחפשים אצלי, אלא שואלים אותי ועושים עפ"י דברי. ויאמר הפקיד האם יודע הוא מי שלחו, ויענהו: אני יודע מי הוא, היודע הוא מי אני? אבל ידע! ואהי בוויטעפסק ואתראה עמו. ועתה חפשי. ויצא מחדרו אל הסוכה. הגובר' ממוהילוב צריך הי' לנסוע אחרי חדש וחדשים לבקר את פלכו. ובפעם הזה הקדים נסיעתו, ויסור לליובאָוויטש ויספר למהרשנ"ע את אשר בקשו הגוב' מוויטעפסק, ותשובתו וכו'. מהרשנ"ע נסע לוויטעפסק וילך – וד' ה' מהחסידיים (ביניהם גם מחותנו גינזבורג, וישנאָק ועוד) אל הגובר', לא בביתו, אלא במקום ש, מקבל אנשים". הגוב' קבלו בספ"י. ויאמר לו מהרשנ"ע שמבקשו להסיר הגזירה מעל בנו וכו', ויענה הגוב' שזה תלוי בפ"ב, וכי קבל משם פקודה וכו'. למחרתו בקר הגוב' את מהרשנ"ע, ועוד הפעם דברו עד"ז. ויבקש הגוב' את מהרשנ"ע שיבקרו עוד הפעם, אבל בביתו. וויערעווקין הי' נוח לכעוס. וכשבא מהרשנ"ע עתה לביתו ויאמר לו ברור אשר בנו לא יעבוד בצבא, קצף עד מאד והתחיל לדבר קשות. ויאמר לו מהרשנ"ע: היום ערב הנני נוסע לפ"ב. מחר ערב הנני בא לשם (כמדומה שכן ספר. הכותב). ליום הג' בוקר אהי במיניסט' ואבטל הגזרה. בא"ל יתרכז לזה, הרי רק אחת נשאר לי לצאת מהנתינות (פאָדאַנסטוויץ) ולנסוע עכב"ב לא"י. ולכן אני מבקשך להכין בכל אופן כל הנצרך לזה, גוברנ' פס. אבל אם הדבר תלוי בכ', בטל אתה את הגזירה, ואל תכריחני לנסוע, כי במחיר יקר תשלם בעד זה. והנני נותן לך זמן עד צאת המסע. וילך לך. הגובר' ענה בודטע זדאָראָווי. אבל הוא לא ענה. נסע לפ"ב שהוא שם ימים אחדים, הגיש חומר המראה כי בפלכי מוהילוב וויטעפסק אין בני" משתמטים מעבודת הצבא (שזה הי' טענת ווערווקין. כי כ"ז עורר ווערעווקין בהרצאה שלוחה ע"י מוויטעפסק לפ"ב) וכו', ובטל את הגזירה. בחזרה נסע ג"כ דרך וויטעפסק. אמר שם דא"ח, ובתוך המאמר אמר "החל הנגף" (בכלל הי' אומר פעמים רבות בתוך הדא"ח תיבות שלא הי' להם שייכות אל המאמר) ויסע לליובאָוויטש. ותומ"י חלה ווערעווקין – האָט עם צונויפגעדרייט ווי אַ בייגעל, סבל מכאובים גדולים. אשתו שלחה לליובאָוויטש לבקש מחילה, אבל מהרשנ"ע לא קבלו. וכעבור איזה זמן מת ווער' מתוך יסורים גדולים. עוד פעם הלשינו על אדנ"ע בנוגע לפרזיוו, ואז סו"ס מוכרחים היו להגיש תעודה מג' פרופ' שאינו ראוי לעבודת הצבא. אחד מהם הי' בערטענסאָן. יש אצלי דא"ח של אדנ"ע כתוב בפ"ב במרתף שבו התחבא אז. בקיץ שאחרי הסתלקות הצ"צ הביט מהרשנ"ע בחלון. ברחוב עבר אחד מווידיז מאנשיו של הליאָדיָער, ובראותו את מהרשנ"ע, נופף באגרופו למולו. מהרשנ"ע חיך. ויושט האיש ג' אצבעות (א' בין ב'), ויסתכל בו מהרשנ"ע, ותשאר יד האיש כמו שהושיטה, ולא יכול להניעה, ויחלה מאד, וילך הלוך ורפה, וימות כעבור ד' חדשים. ולא הועיל כל בקשת מחילה. למהרשנ"ע הי' מכ' מהממשלה שכל הפולצי חשאית ושבלוי תשמע

לפקודתו. פעם נסע דרך דווינסק, והיא אז עיר בצורה, ושם מחסידי קאָפּוסט, ויתנכלו אליו, ויבקשו את מהרשנ"ע לאמר דא"ח בין רכבת לחברתה בבית התחנות, ויאמר. מרוב העם, או בכונה, נשברו אחדים מהספסלים. ויקראו שוטרי העיר, ויבוא גם מהפקידים, אבל בראותו את מהרשנ"ע – און אַז מפלעגט דערזען עם פלעגט מען האָבען אָפּשיין – ויסוג אחור וילך לו. ויבוא הפקיד על המבצר, ולא הפסיק מהרשנ"ע, ורק לקח מכיסו – בדברו את הדא"ח – נייר – מכ' הנ"ל ויראהו. ומיד עשה הפקיד אות הכבוד וילך לו. פעם בנסעו מליובאוויטש נתקבצו האכרים מליובאוויטש ומהסמוכות על הגשר לקחת מאתו ברכת הפרידה. ויתעכב על הגשר וגם אמר שם דא"ח ברוך תהי' מכל העמי'. והרכבת צריכה היתה לחכות, עד שיבוא. פעם אחת לא חכו לבואו, ויסע דרך עיר אחרת במרכבתו, וכעבור שבועות אחדות יצא ראש התחנה בדימוס. הסדר בליובא' הי' שבחדר החיצון הי' איש מהמשרתים הפשוטים. לפנים הימנו – המשרת ר' לויק (דער מילכיגער), הי' מעתיק דא"ח בשביל מהרשנ"ע וכיו"ב, וגם הכניסה לחדר זה, בקושי עלתה. ולפנים הימנו – חדר מהרשנ"ע. ויעמוד פעם ר' מאָניע מאָנעזסאהן בחדר ששם ר"ל, ויקשב אצל הפתח אולי ישמע דבר מה ממהרשנ"ע, שמא יצא מחדרו וכיו"ב. והזמן אחה"צ. ופתאום התחילו עוברים במח' מאורעות שקרו לו עוד בימי בחרותו ואח"כ, ולא יכול לסלק מח' מזה. כעבור איזה זמן יצא מהרשנ"ע מחדרו, ויאמר לרמ"מ, כשמתפללים זכר רב טובך בכונה, אזי במקיף הקרוב הוא פועל שנזכרים כל הנעשה מיום עמדו על דעתו. פעם אחת טיילו ביחד – בחו"ל – ויחשוב רמ"מ שלימים נוראים יהי' בליובא' ויתעכב שם עד אחרי חה"ס. בלכתם הלאה נפלה לו איזה מח' לא טובה. ויסב מהרשנ"ע פניו אליו ויאמר לו: דו גייסט צו נאָענט צו מיר. ויוסף: בכלל א"צ לקחת נדרים ע"ע ואפילו במח'.

א' ב"ג אייר.

ראיתי פתקא בכת"ק של הצ"צ מתחלת „מה שמסר אביגדור" על אדמו"ר שמעורר אף (וחימה) על המלוכה בשמו"ע, אמר אדמו"ר שיכול להכחיש זה, אבל לא חפץ להכחיש מפני שאמרו זה בשם הבעש"ט. ואמר שאף שקורין פא' והוא בל"א בוזינע וידוע שכל אדם צ"ל בבטול, וכל הגדול יותר מרגיש הביטול יותר, עד שאברהם שהי' בבטול גדול, אמר ואנכי עו"א, שהוא דומם. ומשה ואהרן שהיו יותר גדולים, אמרו ונחנו מה. דוד שלא הי' בבטול גדול כ"כ, אמר ואנכי תולעת וגו'. ואנו שאיננו כ"כ, מתדמין רק כקוף בפני אדם. פעם אחת האט זיך אדמו"ר צוגילייגט ואמר חפצתי שעכ"פ דור רביעי לא יצטרכו לבריות וגם זה האב איך ניט געפועלט. כשהי' אדמו"ר אצל מהר"י צייטליש חפץ לנסותו אם הוא צדיק. ואצל מהר"י צ"ה נער עכו"ם שגדל בביתו ודבר בלשון יהודי ולא הי' ניכר שהוא עכו"ם. וצוהו מהר"י צ"ה שיביא ב' כוסות יין מהקעלער (כן כתוב בפיתקא. הכותב) לאדמו"ר ולו. ולקח אדמו"ר הכוס ובירך שהנ"ב ושתה. ושאלו מהר"י צ

מפני מה בירך שהנ"ב על היין, ויענהו אדמו"ר כי זהו מעד, "כי הנער עכו"ם טעה ולקח" מהחביות מעד. ויאמר מהר"צ שהוא לא יאונה לצדיק וגו'. ע"כ תוכן הפתקא.

שבועות ויום טובות. רצ"א רינא.

יום א'. מעריב – ע"ד הרגיל. בסעודה דבר הרבה, עד 12½. כנראה נייעור כל הלילה. תפלת הבוקר – ע"ד הרגיל. א"א אקדמות. נכנס להרכבנית הזקנה תי' לקדוש. אכל מאכלי חלב. בין מנחה למעריב – דא"ח.

יום ב' ש"ק. ע"ד הרגיל. בין מנחה למעריב (מוצש"ק) – דא"ח. כל העת בספ"י יפות. ימים האחרונים לפני העצרת מייקר הזמן.

לילה הא' הי' אדנ"ע נייעור. הב' – הי' אומר: הינטט דאַרף מען ניט אויף זיין (והדגיש מלת "אומר". הכותב). הצ"צ הי' "עושה" טיש ביום ב' בקר, והי' נקרא דער "רבנישער" טיש. כל הרבנים היו קרואים, כמוכן גם בניו. גם הצ"צ הי' סועד עמהם. והיו מדברים בנגלה ובדרך שקו"ט. לא הי' מאריך, כ"א כ¼ שעה'ני' מינוט. מהרשנ"ע – הי' עורך רק קדוש בשביל הרבנים. הי' שואלם ע"ד השאלות האירגילות שהיו במשך העת – ג"כ בנגלה. הצ"צ הי' אומר דא"ח ער"ש בבוקר אחר התפלה. ליל א' דשבועות, הרי אף בני הצ"צ בחייו הי' כ"א בחדרו ולא ב"מנינו".

להחתונה אמר אדנ"ע – מהאופרופעניש עד אחר זיה"מ – (איני זוכר אם נ"ב או נ"ז, וקרוב לודאי נ"ז. הכותב) ט"ז פעמים דא"ח. ובקש שישארו, כי חפצו לומר י"ח פעמים, שכן אמר מהרשנ"ע על חתונתו של אדנ"ע. פעם במשך האמירה הפסיק ואמר: דער ענין איז באַ מיר נתעלם געווארין. חכו מעט. ונגש אל השיפלאד, לקח הכתב, עיין בו, ואח"כ המשיך האמירה. נ"ז, וגם לפני החתונה, נ"ח נ"ט וגם מקצת ס', הייתי חוזר הדא"ח, וכל הרוצה הי' נכנס. הייתי נכנס אל אדנ"ע – בעצמי – קלייבען ווערטער, והי' "חוזר" אתי ב' וג' פעמים, פעם קרה שכל הלילה, ובבקר הייתי יודע המאמר. הצ"צ הי' חוזר לפני מהרשנ"ע – ביום ג' – המאמרים ששמע מאת אדה"ז. הי' אומר לו מתי שמע המאמר מאדה"ז, ומהרשנ"ע הי' עושה הנחה, וכו'. על באוה"ז יש ג' הנחות מאדה"מ"צ, אחיו ר' משה ור"פ משקלאוו. מהרשנ"ע לא הי' אומר המאמר מקודם לפני בניו וחתנו. לכל היותר עשה כן רק ד"פ. ומהם פעם או ב' שאמר אח"כ מאמר אחר. בספר חקירה הנדפס נחסר הרבה מההג'. הצ"צ חברו ביחס עם נסיעותיו לפ"ב שצריך הי' לענות על שאלות ה' שטער' (?)

הצ"צ אמר על רד"ץ שמעולם לא הי' אַ אינגעל.

ר' זלמן ניימאַרק – הי' רב בסטאַראָדוב – כשהעלילו על מהרשנ"ע ביחד עם העלילת דם, לקח את כל האשמה ע"ע באמרו: זינע אַ שעה... וישב בתפיסה שמונה שנים בעד זה. הוא אמר בשמעו "כל הנהנה" מאדנ"ע: עמך לא חפצתי וגו'. איך דארף

רשימת היומן תרצ"א

לה

משיחין ניט ... אט איצט נכלל ווערען אין עצמות, און עס וואָלט דאך געווען פאר ביידען גוט. פאר עצמות גוט און פאר מיר גוט ... כשהלכו מהשלחן לטבול, ונכנס אדני"ע, וכולם נשארו לחכות עליו, אמר ר"ז בל' הרמב"ם: לא וכו' ולא המקוה מטהר אלא גזירה וכו' (). ווי איך בין אַ איד, איז די מקוה דאַרף איהם, ניט ער די מקוה, אבל גזירה גזרתי חקה חקתי.

שמעתי ממאניע מאנעסזאהן שפעס בא שליח מ[...]. אל מהרשנ"ע, שחפצו לבוא לליובאוויטש. ושלמוד עמו מהרשנ"ע ג' פעמים חסידות, ולא ביום א' וכו'. המענה הי' – אַ פשטן ... אַ פערד ווייס גאר פון קיין הימעל ניט ... מהרשנ"ע אמר עליו: ברוך המקום!! מה שספרתי לך שאמר עליו שהוא מכשף. זה שמעתי רק בדרך השערה שאמר כן.

מהרי"ן הן הי' תמים ופעם אירע שאיש אחד חפץ להפטר מאשתו, ויעליל עלי' שילדה לזנונים ח"ו. ויקראהו מהרי"ן לחדרו, וישאלהו עוד הפעם אם עומד על דבריו שלא ממנו, אבל יתיישב מתחלה טרם ענותו, כי אם יענה שלא כהאמת לא יוציא שנתו ... ויודה האיש שרק תואנה היא.

היו לומדים את הילדים את הלחש חד חד נחית וכו' (שבת זז:), ואומרים אותו כשהי' עומד, ח"ו, עצם בגרון. מניחים – מלבד זה – קערה על ראשו. (כמדומה במהרי"ל, שלחש זה גם עתה משתמשים בו, ולא כשאר לחשים. מ"ח).

מנהג מאבותינו כשבאים צוהיצט, שלא לשתות כ"א וואַרעמע טיי. פעם אמר לי אדני"ע: אַז דו ווילסט רעכען דאס צו צו אתכפיא.

ט' וי"א סיון. רצ"א. רינא.

נשואי הצ"צ הי' בהיות לו יב' או יג' שנה, כי רב"ש הי' בערך ט' שנים לעת הסתלקות אדהזנ"ע. התנהגות מהרשנ"ע היתה שונה מזו של אחיו. הם היו מתרועעים עם הבאים, חוזרים דא"ח ברבים וכו', משא"כ הוא הי' איש שמח – אַ פרייליכער – אבל שטיפעריש, לא חזר דא"ח ברבים. בהיותו כבר רבי – אחרי הסתלקות הצ"צ – התנהג ברוממות גם נגד החסידים הזקנים, גם עם בניו. (כמדומה שכך שמעתי שנשואי מהרשנ"ע הי' קודם הב"מ שלו. הכותב). בכל יום ערך 8½ בבוקר, הי' נוסע לטייל. הי' נוסע עמו רק הרכב איוואן. בבואם חוץ לעיר הי' יורד מהמרכבה ומטייל רגלי. פעם צוה לרכב לנסוע ביער יותר רחוק מרגילותם, ושם ירד ממרכבתו, פשט את הראק, וישב בין מוראַשקעס, ונתכסה כולו במוראַשקעס, וישב ובכה. כעבור איזה זמן קם, וכרגע סרו כל המוראַשקעס, קק רוקאי סניאַלאַ. וישען על אגרופו בעץ, ויעמוד כך משך זמן. איוואן ספר אח"כ עד"ז. (וכשנודע זה למהרשנ"ע, קראו ויודיעו שפוטרו ממשרתו. איוואן נחלה מרוב עגמ"ג, נפל לרגליו, ויתחנן בדמעות שלישי להחזירו למשרתו. זה שמעתי בפעם

אחר. הכותב). אלא שקרה שהי' מדבר עם הנכנס אליו ליחידות הרבה מאד, כשעה, מספר לו מעשיות. גם קרה שיצא אל החצר, היו נאספים גם מבני העיר, והי' יושב ומספר מעשיות.

בהיותנו בוויין וחדרינו היו זה אצל זה ודלת פתוחה ביניהם. אדנ"ע נתן לי איזה כתב להעתיק, והוא ישב על הספה – לערך שעה ה' אחה"צ – רגלו א' על הספה ורגלו א' על הארץ, ופפירסה בין אצבעותיו. נגשתי פעמים אחדים, וראיתיו יושב בלי נוע, עיניו פתוח, וכן ישב עד שעה 3/4 לפנות בוקר! אז התעורר, הביט בחפזה על הפפירוסה, וזרקה. לקח שעונו ובתמהון ראה את השעה. נגש אל החלון, ואח"כ שאלני שכנראה כבר העריב והגיעה השעה להתפלל ערבית! עד שגיליתי, שכבר עברה כמעט כל הלילה. כן צריך הייתי להזכיר גם היום, כי הי' לגמרי מסולק מהעולם. הי' לומד אז אתי רמב"ן עה"ת, והתחיל לשאול אותי "מן הצד" ע"ד מה שצריכים אנו ללמוד, וראיתי כונתו למען עי"ז ידע באיזה יום אנו עומדין. למחרתו מצאתיו כותב בביכעל בענין עמוק בדא"ח, וכנראה שבזה הי' משוקע. כשהי' אדנ"ע דר במלון ימים אחדים הי' קובע מזוזה באמרו: נאַשאַ בראַטיאַ אינאַצֶע. בא אונז איז אַ שעה – אַ טאג, און אַ טאָג – אַ יאהר. בדאַצֶע היו קובעים המזוזות למחרת בואם, ולא חכו עד אחרי ל"י. (היו דרים שם ירחים אחדים. הכותב). כן תמיד אמר הלל בברכה. על אמרו בברכה גם בהתפללו בצבור בימים שא"ג את ההלל, ולא יצא בברכת הש"ן, אמר ג"כ נאַשאַ בראַטיאַ אינאַצֶע. וצוה לי שלא לספר עד"ז. שאלתיו מפ"מ לא יתפלל בעצמו לפני התיבה ויהי' טוב לד"ה, ויענה: מה לי לקחת הכל אפן וואָגֶען.

ההתייחסות מצד הממשלה למשפחתנו גם אחרי פטירת אדה"ז טובה היתה. אלא שהמתנגדים השתדלו למעט הצורה, בעיני בני"י, מפני שלקחו להם דרכים חדשות, וגם הקרוב למלכות, ובעיני הממשלה – חשד שלוח כסף להשולטן וכו'. שנים אחדות אחרי פטירת אדה"ז הי' בבאביןאווין סמאָטר בנוכחיות הקיסר אלכסנדר הא'. ונסע אדהאמ"צ, ביחד עם כמה חסידים לראות פני המלך. נפגשו על הפלאץ. האָאודיענין שלו ארכה הרבה יותר מהרגיל. ושני פעמים קראו הקיסר ראב"ן. ברכה ראשונה, ובשעת הפרידה: פראָשציאַ ראַב"ן. ובכ"ז היו חיים – אדהא"מ והצ"צ – חיי פחד, ממלשינות וכה"ג. היו נזהרים ביותר כשהביאו מרז"ל כמו מלכות אדום וכיו"ב, או לכתוב רק "וכו". חשו א"ע בלי מחסה מהממשלה. מאסר אדהא"מ הי' בשנה האחרונה, פ"ז – ונאסר בוויטעפסק. ולכן לא נקבע י' כסלו ליו"ט כ"כ, כי כבר לשנה הבאה לא הי' אדהאמ"צ, בהאי עלמא. התנגדות הי' גם מצד פולין, אלא ששם היתה חשאית. והשדוך עם ר"מ מטשרנוביל עורר תמהון על ר"מ מטש', איך השתדך עם אדהאמ"צ, כ"כ התנגדו לו. וכל חבל טרָקישֶע מהילוב שהי' שייך לאדה"ז, נפל מאדהאמ"צ. – פעם באו משם – רגלי – 1300 חסידים אל אדה"ז – על ר"ה, כמדומני – ויצא אדה"ז מחוץ לעיר

לקראתם, ואמר דא"ח „החליל מכה לפניהם“, ואמר הַחֲלִיל במקום הַחֲלִיל, ופי' החלל ומקו"פ, שמציאות החלל גופא הוא צמצום, וזהו צמצום הב'. – (אלא שברייסיין נתוספו לו חסי') וחזרו להצ"צ. שד"ר וגם על מעמד, היו עוד בזמן אדה"ז. מצב היהודים בזמן אדהא"מ הי' – בגשמיות – ברע. והוא הציע להממשלה שיתנו לו אדמה, ויושיב עלי' לא פחות משני אלפים קולוניסטים, וינתן לו – וזהו המושבות בפלך חרסון. כל האדמה נכתבה ע"ש אדהא"מ"צ. כן פטרום מתשלום מסים. נתנו סוסים להוליכם להמושבות, ורשות לרעות בהמתם בדרכם להמוש' בשדות הממשל'. אדהא"מ"צ פרסם מכ' בתועלת עבודת האדמה, תועלתה במעוט האנטוֹשמייות. ימצאו עי"ז חן בעיני הממשלה שאינה אוהבת את המסחר המרובה. גוף כתי"ק המכ' לא נמצא, אבל בביכלאך של מהרשנ"ע – רמ"א או רמ"ב – נמצא העתק המכ'.

תחלת ענין רמנ"ע הי' מזה שהוא הי' המליץ בין אדהא"מ"צ והממשלה בענין הקולוניעס. כי רמנ"ע הי' המיוחד – הן מצד ידיעת השפה, דבר פליעסענד רוסיית, פולאָניית, צרפתית, והן מצד ידיעותיו – שאָתו יכלו לדבר – רמנ"ע חושיו היו נפלאים ביותר. הי' ג"כ אָקִינצֶלער, מאַכען צאַצקעס, שניצען וכו'. פעם בא מעיר חותנו אל אדה"ז, מיט 3 (?) פערד וכו'. ויאמר לו אדה"ז: אָף ועמען דֶּפּעסט דו. אָף מיר ... דו ועסט מיין טיר אין ג"ע ניט טרעפּען (געפינען ? מ"מ). עצה אחת יש לי בשבילך. נשוק את הציצה שלי, וחקוק תמונתה במוחק, ואז קאן מען שפּרינגען פון שפיץ פון העכסטען דאָך – ואז א"ל אלכסנדר שיתן לו עָרד. – אדהא"מ"צ השתדל מראש שיתנו בפלך ויטעפסק ולא התרצו ע"ז אלא במאַלאַראָסיע – по указу ולא ע"י אמצעות הסינט וכיו"ב. אדהא"מ"צ האט געפֿילט הוד מלכות. אבל רמנ"ע לא הרגיש הו"מ כי דבר פריי ... אדהא"מ"צ אמר אח"כ לרמנ"ע האסט פאַרגעסען אָף חכ' הזהרו בדבריכם. אחד ממקורבי אלכסנדר הי' פון די העכערע גלחים מיאַרצעוּ. ויספר לו אלכס' ע"ד רמנ"ע. ונחלט בדעתם לערוך וכוח דתי ומצד בניי יהי' רמנ"ע. הוכוח נמשך יותר משנה, כי הי' ביאַרצעוּ, קיוב'סקע לאַברע, מוסקבא ... ולסוף בויאַזמע – הוכוח הי' רק בנוגע לדתינו ולהבדיל בין הטהרה לטומאה דתם. בויאַזמע אסרו את רמנ"ע וישימוהו בקלויסטער. ומשם ברח. אשתו וב"ב נסעו לא"י. פעם א' בא לליובאוֹיטש. כשברחו מנאַפּאַלעאָן נשאר הוא מצד זה. יש אצלי כמה ביכלאָך כתי" רמנ"ע. מהם הרבה הנחות על ביאוה"ז. שנים מהביכלאָך שנכתבו אחר המאורע הנ"ל.

אדני"ע לא הי' סורק זקנו במסרק, כ"א שורהו במים. לא צמחו אצלו פאות, כ"א שערה אחת בפאה הימנית, והיתה ארוכה ומסתימת עם שערות הזקן.

הצ"צ קנה פעמים הרבה וַאיגרישנע בילעטען בשבילו ובשביל מהרשנ"ע. ונמצא כתוב בכתי"ק יהי רצון שיזכה בגורל מהרשנ"ע. היו פעמים שזכה וסכומים נכונים. והצ"צ לא.

רשימות משנת תרצ"ב

וארשא — אטואצק תשרי צ"ב.

הי' על ברית מילה. הי' סנדק. קודם הסנדקאות רחש בשפתיו, אבל לא נשמע קולו. על שאלתי אם מברך על הטלית אמר כי בלבשו הטלית בעת התפילה, מכון להוציא גם לבישתו להסנדקאות [צ"ע בסדור סוף הל' ציצית. הכותב].

מוצש"ק כ' חשוון, צ"ב. רינא.

אמר: היום חפצתי לדבר דא"ח* — אמר דא"ח ד"ה כי נר מצוה — כי כמעט בכל שנה ושנה הייתי שומע דא"ח מאדנ"ע ביום זה, שהוא יום הולדת את אדנ"ע. כ' מ"ח. פעם אירע והייתי בזמן זה בפ"ב — אשר שלחני לשם ע"ד איזה ענין — וקבלתי ממנו מכ' ובתוכו „בטח תזכור אשר יום ג' (או ד') הבע"ל הוא כ' מ"ח ותבוא לפה על איזה שעות", וכן עשיתי. הי' ברצוני ללון בליוב, אבל למעשה לא הי' כן, כי שמעתי ממנו דא"ח — ובכל שנה רק אנכי לבדי. פעמים אמר בהתחלה, פעמים בלא התחלה (פסוק). לפעמים גם מענינא דיום הולדת. אבל לא תמיד. כשאירע בש"ק, והוא הי' אומר דא"ח בליל ש"ק, הי' אומר עוד פעם בזמן סעודת הג' אחרי מנחה ורק לפני — ובלילה נסעתי חזרה לפ"ב.

אאדנ"ע הי' מייקר כל רגע. תמיד הי' נוסע 1 קלאס ולבדו בקופע. אף באותם הזמנים שהיתה ההכנסה דחוקה עד מאד, הי' זה מההכרחיות. תמיד הי' מי שהוא נוסע עמו, אני או אחר, אבל מובן שהיו המלוים אותו נמצאים כמעט כל העת בקארידאָר, או בקופע אחר, ורק לפעמים לעת השינה היו נכנסים להקופע לישון. אאדנ"ע הי' ישן על הספסל התחתון, והי' ישן גם בנסעו ברכבת, אבל מעט. לנט"י הי' מעמידין הכלי של רוק ומים בגלאָז. לא הי' מקפיד גם אם הי' ישן לבדו בקופע. לפעמים הי' מניח המנורה הירוקה דולקת, אבל ג"ז ל"ד. והיו פעמים שהי' ישן יחידי ובאפילה. הי' אומר תפלת הדרך בכי"ו אחר התפלה — בלא שם ומלכות — עד שהי' חוזר לביתו, אף שהי' נשאר במקום אחד ירחים אחדים. וכמו שהי' במק"א בחו"ל (כמדומה בוירצבערג. הכותב) מפ' חיי שרה עד פסח ומשבועות עד אלול. המאמרים מכ' מ"ח, אין כתב עליהם. ישנם הנחות ורש"ד, אבל בלא הוראת היום. אמר — אדנ"ע — אז עַר האָט זיך געזעהן מיט דעם צו וועמען עַר האָט געהאַט הכנה. בהקיץ ולא בחלום. לפעמים הי' מספר בכ' מ"ח מהקורות אותו בימי נעוריו.

מוצש"ק כ"ז מ"ח. ריגא.

דבר ע"ד התבוננות שקודם התפלה פאָרוואָס אין מתפללים (בהתבוננות) ובפרט שיכולים לנגן [לעייין לקו"ת הקטן מ"ז ע"ב . הכותב]. צריך להתבונן קודם התפלה באיזה ענין שהוא הילול ושבח שזהו ג"כ חלק מהתפלה כמו בקשת צרכיו, ובטלית ותפלין. ויש ע"ז ג"כ מאמר דא"ח להבין ענין ההתבוננות בדא"ח בטו"ת. ולהתבונן בענין שכבר השיגו וצריך יגיעה רק על ההרגש – דערהערען. להתבונן גם בתוך התפלה. היו גם כאלו שהיו פאָרשריבען המקום – בתפלה – שבו הפסיקו (לידע ולחזור ממקום שפסקו). ואח"כ להתפלל בפיה"מ, אף שאינו שייך להענין שבו התבונן. וגם אין לחפש בפיה"מ שייכות לענין זה, אבל מעצמו ימצא היחס בפעם הב' ג' וכו'. והיתכן שהחולה לא יחפוץ לשתות סמי הרפואה עד שיבנוהו מתחלה אופן פעולתה. שאלתי והלא לכאורה יהי' זה בעת התפלה מח"ז, שלא אמרו מח' אסורה אלא זרה – בענינה. ענה: וע"ז אומרת תורת החסידות שצ"ל כן. שאלתי: ומה ענין התבוננות זו לתפלה. ענה: שייך ושייך. אאדנ"ע ענה לרז"א על אמרו שאין שייכות בין ההתבוננות והתפלה, דאָס וְעַסְט פֿאַרשטיין אין 12 יאָהר אַרום". ובשנת רס"ט הבנתי – דברי קק"ש – כונת אאדנ"ע (אז הי' הסתלקות רז"א. והשיחה היתה יב' שנה לפני זה).

ב' פעמים ואני עודני נער שמעתי את אאדנ"ע, מעביר הסדרה" פסוקים הראשונים של פ' לך וירא, וזה עשאני לבעל תשובה. אמר ויאמר ד' וגו' ומבית אביך, ושתני עיניו זולגות דמעות. דער גוף צוגייט פון נעימות אלקות. אאדנ"ע הי' מקפיד במאד על הבעל קריאה שלא ישמיט איזה טעם – טראָפּ. וכששמעו אותו מעביר הסדרה, הי' כאלו איש פנוי לגמרי מכל עסקים הוא ואין לו אלא דבר זה. לפעמים הי' מסיים בש"ק. כי הי' מפסיק בחזרת פרשת השבוע, אבל לא באמצע פרשה. לפעמים הי' מתחיל להעביר ביום ה' ומסיים בש"ק. האָט נײַט געװאָלט קײַן כח. וכן גם בפ' וירא. הי' מעביר בלא אבנט ובלא כובע עגול וגם לא בבגדי משי און אָגעשפּילעט.

אמר אאדנ"ע: כשיושבים אצל שולחן לקו"ת פתוח דערהערט מען עצמות א"ס.

אמר אאדנ"ע לאחד ע"ד בגדי משי: בכ"ז על הרגלים אין לובשים משי. רק אבי (מהרשנ"ע) שלבש סאָמעט על רגליו. כי אאזמורנ"ע לבש על רגליו סאָמעט – בחורף ומשי – בקיץ.

יב' – כ' ניסן צ"ב. ריגא.

עשה סיום על מס' סנהדרין. מכירת חמץ ליהודי ובע"ק, והיהודי מוכרו אח"כ לא"י. כ"ק מו"ח אד"ש חתם שטר המכירה בלילה – ליל יד' – ערערו שלא יכתבו בשטר היום יום יג' וכו' כיון שהוא כבר יד'. מו"ח לא התרצה לזה וצוה לכתוב יג'. כ"ך

רשימת היומן תרצ"ב

מג

ראיתי מעשה אצל כ"ק אדנ"ע שהי' חתום השטר בשעה 11 בלילה לערך ובכ"ז כתבו יג' ניסן. ויש טעם על מכירת החמץ ביג' ניסן". סדר הג' מצות שלו על טס של כסף (פאָדנאַס). אכילת האפיקומן בליל א' הקפיד – קודם חצות. בליל ב' נתאחר הרבה. יום א' שחרית צוה שיגמרו תפלת שחרית קודם חצות היום. שאלתי אם כן הוא בטל וגשם ואמר כי כ"ק אדנ"ע נהג כן. – [א"י אם בקביעות. הכותב] ופעם חפץ ליגמר תפלת השחרית – עד הלל – עד שעה 9. והתפללה ביחידות וגמרה עד שעה זו. כי היו זמנים מיוחדים, וואָס עַר האָט געלעבט ע"פ קבלה, טרוקענע קבלה.

כ"ק אדנ"ע הי' אומר שאין לנהוג בהדורים בחהמ"צ. – הטעם שלא יחול בקבלה בנדר. כ"ק מו"ח אד"ש. – לא כל שנותיו אכל כל ימי הפסח שמורה הנאפית בע"פ. אכל בכף ולא במזלג. אחר כל לקיחה אל פיו הי' קונחה. לא הי' בפיו עוד איזה מאכל בב"א עם השמורה, לכד יין, שבו הי' מרכז את השמורה. אחרון ש"פ פלעגט ער דוקא בראָקען. גם לכורך הי' לוקח חריין שלא שרוהו במים. ואם הי' סאַלאַט הי' אוכלו אח"כ ולא ביחד עם השמורה. כ"ק אדנ"ע הי' נייער ליל זש"פ. אומר דא"ח ליל זש"פ. בסעודת יום אחרון ש"פ אומר ג"כ דא"ח, אבל מאמר קצר 15-20 מינוט. כ"ק אדנ"ע הי' יוצא לסעודה זו 5-4½ אחר חצות היום. בשחמה"פ אין לומר „שלום עליכם“. אין להפסיק באמירת הטו' דיינו. בברכת פרה"א אין לפטור אלא את הכזית מרור ולא זה של כורך. כן אמרו לי (כנראה כ"ק אדנ"ע. הכותב). רבות קרה שכ"ק אדנ"ע הי' מעשן אחר אכילת האפיקומן.

כ"ק אדנ"ע הי' מבאר בהגדה: בלילה הא' – בחצי הב' כדי שיהי' אכילת האפיקומן קודם חצות. וביותר בלילה הב'. לא ע"ד פי' ההגדה כ"א ענינים ענינים. הרבה פעמים בשייכות אל הדא"ח שדבר. פעם (פסח נז). קצת מסופקני. הכותב) דבר ע"פ ועברתי בארמ"צ משך ב' שעות ויותר. באר מלאך שרף שליח – יצירה ב"א, ועוד למעלה יותר אחה"צ וקודם הצמצום וכו'. קרה שהפסיק וחשב אבל לא אמר, ואח"כ קרא אותי ואמר לי את זה חשבתי ורשום הדברים. בשנת נ"ז היינו במוסקבא, שאז היתה האַפּעֶרֶאַציא אצלי. סבלתי אז יסורים גדולים, עד שקרחו כל שערותי, אבל לא הוצאתי אף אנוחה אחת. ובתור פיוס הי' אומר כ"ק אדנ"ע דא"ח בשבילי, ואני הייתי שוכב ומעלה על הכתב.

ר"ה מפאָריץ הי' מתחלה „חסיד" של ר"מ מצ'ערנאָביל, וקודם נסעו לליובאוויץ בקש ממנו רשות „אויף אַרויס פון פּאָדאַנסטיע".

כ"ק אדנ"ע אמר לאחד – שלא הי' שבע רצון משו"ת שלו – הרי יש ע' פנים לתורה, ומזה הי' החדו"ת מלפנים, אבל הרי יש ג"כ וכו' לפנים, ומהם בדו החדושים אח"כ.

מה שביאר:

כל דצריך ייתי ויפסח. הקושיא הידועה דא"נ אלא למנויו. אלא דכ"ז בזביהמ"ק, אבל

עתי שהאפיקומן במקום הפסח וכו'.

רשימת היומן תרצ"ב

אלו לא הוציא וכו' לפרעה במצרים. אבותינו – מוחין. ואלו לא הוציא המוחין, אף שהי' גאולת המדות, וכמוש"נ ומביא גואל לב"ב, בכ"ז השעבוד הי' נשאר, אף שהיתה גאולתם.

מעשה בר"א וכו' ק"ש ש"ש. יקשה מפני מה עד שבאו תלמידיהן דוקא. אלא שזה ניכר בתלמידים. ובאר בזה כ"ק אדנ"ע שהתנאים ה"ז שמות, וכמבואר אליעזר יהושע אל-עזר עזריי, לבד ר"ע ור"ט, שר"ע זהו – מסנ"פ, ור"ט המשכה בעולם, שהוא הי' עשיר, נתעסק עם אריסין וכו'. וצריך שהתלמידים יבואו לק"ש וכו' יחו"ע.

ימי חייך הימים וכו'. בכריה"ע היום אחר הלילה אבל בביהמ"ק, אכילת קדשים הלילה אחר היום. ימי חייך הימים לעבדניגע טעג. כל ימי חייך להביא הלילות שיביאו גם בלילות וכו' (ע"ד חכ"א וכו' המשיח, הנני זוכר רק זה שאמר שדבריהם באור על בן זומא. הכותב).

וארבה א"ז ואתן ל"א יצחק. כדי שיהי' רבוי צ"ל ע"י יצחק גבורות וכמו גבורות גשמים וכו' (קצת בספק. הכותב).

ואתן לעשו אה"ש לרשת אותו. בקצרה: ואתן לאה"ש כדי לרשת אותו.

בהקאפעלע של האמצעי היו גם כלי זמר. היו נקראים אליו גם אפראסטען מיטוואך – מוצאים דלת חדרו סגורה – כדי לנגן ולשורר לפניו. ביוהכ"פ היו עושים הפסק בין מוסף למנחה ובין מנחה לנעילה (הב' מסופק קצת אצלי. הכותב). והאמצעי הי' מוריד טליתו מראשו על כתפיו ולובש הכובע שלו. כדי להקל כובד הכובע הי' עשוי האמצע רק סאמעט בלבד (לא הי' כלום בפנים) ולכן הי' תלוי למטה לפעמים לפניו או על הצד. ונטפו טפות זעה מן הסאמעט מרוב ועומק מחשבותיו.

הצ"צ הי' לומד אחר הצהרים בשבתות הקייין ע"ח ופרע"ח עם בנו הבכור רב"ש – הי' קורא לו הצ"צ מ"ן בעה"ב – פעם נכנס מהרשנ"ע אל הצ"צ לשאול אצלו איזה דבר בהנ"ל ויענהו: לך שאול את רב"ש – כי הצ"צ הי' מזכיר את בניו בר"ת. גם בדבריו עם הקרובים אליו ביותר.

ישנו מכתב קצר ממהרשנ"ע לחתנו רמ"ל גינזבורג שכותב לו שאף שכיבוד חותן הוא דרבנן אבער א דרבנן וואלגערט זיך אויך ניט.

שמעתי מאדנ"ע „א יאהר האב איך געדאווענט מיט דעם זיידען (מהרשנ"ע) אחר הסתלקותו" אני הבנתי בזה די חזותא קרוב עצם על עצם וכו' ווי יעדער פארשטייט. ראיתי איך שאדנ"ע האט געפראוועט יחידות אצל מהרשנ"ע הי' תחלת חורף תרמ"ד. אני שחקתי – געשפילט – בחדר עם כסא. ראיתי והנה בספאלניע נכנס

רשימת היומן תרצ"ב

מה

אדנ"ע לבוש פוטער, והתחיל לפושטו. אמרתי אולי אלי כונתו, והתחבאתי מאחורי הכסא. אדנ"ע נכנס בחדר זה יצא והביא עמו נר שהעמידו על החלון. והוא הוציא פון בוזעם די קיילעכדיקע היטעל ולבשה. הניח על השלחן פתקא – נייר. ועמד משך זמן נשען באצבעותיו על השלחן. ראיתיו מאחוריו. ולכן א"י אם היו שפתיו נעות. כן איני זוכר אם שמעתי קול הברה. אבל הכרתי, ווי מע חליפעט... כמוכן הי' חגור באבנט.

שמעתי מאדנ"ע אשר מהרשנ"ע פעמים הי' קורא אותו אף שלא נשאה אלא שעה קלה שיפנה היום, ואומר לו: גיי עסען. (לענין תענית).

קיינ רמ"ט היו בליוב' ז' זלאטפולסקי וח"ב וילנענסקי. הי' מאמר אחרי. תהו ותיקון. מעלת ר"ע על חבריו שנכנס בשלום ויצא בשלום. שיחת אדנ"ע בסעודת ש"ק הנ"ל: כ"א יש לו מקדש שלו, ושכנתי בתוכם, בתוכו ל"נ אלא בתוכם, בתוך כאו"א מישראל. כאו"א יש לו התוך שלו, אשר הוא המקדש שלו, אבער דער חסידישער תוך, איז גאר אנדערש. יהי שם ד' מבורך, אשר בחר ברבינו הגדול נ"ע, לגלות ע"י מאור תורת הבעש"ט נ"ע. חסידים האט השי"ת מזכה געוען מיט אַ אש לא יכבה לעד ולנצח נצחים. חסידות מאנט, אַז ורחץ את בשרו במים ולבשם, ד.ה. די השכלה פון חסידות מוז אויסזאשען דעם בשר, און אַראפשוניקען דעם את בשרו [מודגש במכ" כ"ק מו"ח אד"ש. מ"מ] /את הטפל לבשרו/ ד.ה. די אַלע רגילות'ען ועלכע בשר מאַכט, און דאן קען מען ערשט אנטאן די בגדי קודש. מח' ודבור חסידות והנהגות של חסידים בהתבוננות קודם התפלה, בגדי קודש הם. דאס איז בגדים, ועלכע מען האט געגעבען מן הקודש. אבער דעם ורחץ במים את בשרו, דאס דאַרף מען אליין. לבושי הנפש דאס גיט מען מלמעלה, אבער דעם אפואשען דעם טפל ואס וערט פון בשריות, און דעם בשר אליין מאכען פאר אַ בשר קודש, דאס איז נאר בכח עצמו. און דאס מאנט חסידות. און אויף דעם האט רבינו הגדול געהאט מס"נ, ער האט געעפענט דעם צינור פון מס"נ אויף עבודת ד' בתפלה, זיין צוגעבונדען צו עצמות א"ס. חסידות שטעלט אועק א חסיד פנים אל פנים צו עצמות א"ס. דער חטא פון בנ"א הי' בקרבתם לפני ד' וימותו, רצוא בלא שוב. דער אמת איז אז מען קומט לפני ד' דאַרף זיין תטהרו, ריין און קלאר, עס מוז זיך דערהערען אין מעשה בפועל. כל הגבוה גבוה ביותר יורד למטה ביותר. ורצוא בלא שוב הוא מיתה. וע"ז בא ציוי ד' אל משה לאמר לאהרן' שהוא אותיות נראה, ובכוחות הנפש הוא השכלה, לאמר בשביל לבוא אל הקודש, גם מבית לפרוכת, שהוא לפני הצמצום דאַרף מען ויסען אז על הארץ/אותיות נראה שהוא השכלה/ איז פאראן א כפרת א כונה פון אַ פארשטעל, ואס דאס איז דער פני הכפורת. אשר ע"כ ולא ימות זאל מען ניט בלייבען ביים רצון [כנראה צ"ל „רצוא". מ"מ] אליין, כי בענן אראה על הכפורת, דער צמצום הראשון איז כוונת הגלוי. און דער מבוא צו דעם איז דער וואַל מיטן ואל בטול עצמי, טאן ואס חסידות הייסט, ניט נאר דאס וואס שכל זאגט, דאן אזי יבוא אל

הקודש. חסידות זאגט אויס דעם אמת, אז יעדער השכלה גאר די טיפסטע מוז ארויס בריינגען אטיפערען פועל במדה טובה און עס מאכט דעם בשר פאר אספקלריא המאירה.

[ממכ' כ"ק מו"ח אד"ש לה' זלטפולסקי. 1/2 צ"ב. ריגא]

ל"ג בעומר. צ"ב. ריגא.

שנת ס"ג סבל אדנ"ע מנמיכת הרוח. לי לא ספר כ"כ בפרטיות, אבל לפני אמי תי' התאונן רבות, על שאחרי שנים של עבודה, בכ"ז אין אף מדה אחת כדבעי למיהוי, ואין כל השכלה בהירה אצלו, ושאינו יכול להעמיק שכלו באיזה ענין — זה הי' באותו חורף, שראיתיו איך שהתעמק ברעיונותיו וכו' [עיין ט"יא' סיון רצ"א], וגם אחרי היט' כסלו דשנה ההיא, שיש לו שם — ובחורף ההוא נסענו מפני זה לוינ', לשאול בעצת הרופאים. הי' אצל פרייד. הלה אמר: די קאפ באַגרייפט, וואָס די האַרץ פאַרטראָגט ניט, און די האַרץ פאַרטראָגט ניט וואס די קאפ באַגרייפט. וצוה אשר תהי' הסכיבה שלו „יפה“: ילמדו דבריו ודבוריו, יראו שינדע לו עד"ז וכו', למען אשר עי"ז יעוררו רגש הרוממות בנפשו. היינו אז בוין ג' חדשים. היינו הולכים לביהמ"ד אבנטו תחת הסיורטוק ללמוד. והי' לומד אז עמי הל' טוען ונטען — טושו"ע. קרו אז ג"כ בעל-שם/סקע מעשות. השיא ב' יתומות. ואמר לי הזהר והזהר [שלא לספר עד"ז. מ"מ]: פעם אמר לי: היום ועלען מיר מאַכען אַ אויספלוג. קח את הטו"ת. נסענו מחוץ לעיר משך שעות אחדות (3/2 ? מ"מ). באנו לעיירה אחת קטנה בשעה 9/2 לילה. לנו בבית מלון פחות במדריגה, כדרך עיירות קטנות. למחרתו בבוקר אמר לי: צריך ללכת לנחם אבלים. באנו לבית אחד, ומצאנו שם אלמנה ושתי יתומות עודנם בתוך שבעה, ר"ל. דבר על לבם ונחם אותם. אמר אשר הוא עובר אורח, ישאר בעיירה יום א'. ובקש את האלמנה אשר תשיג בעדו חלב כשר. נשארנו בעיירה זו עד למחרתו בערב — [ב' מעל"ע. מ"מ] — והוא הי' פעמים אחדים אצלם. פעם א' לא הלכתי עמו — על שאלותיהם מי הוא ענה — אַ ויטער קרוב. אם הכיר את אביהם? הן זה אינו נוגע — ופעם גם התפלל שם, במנין של מנחה ומעריב — מנחה התפלל עוד מקודם, ורק הי' בשעת התפלה, אבל מעריב גם הוא התפלל. אח"כ נסע לפרעסבורג איזה פעמים, ובחר שם ב' בחורים מתלמידי הישיבה לחתנים בעד ב' היתומות. חתונה של א' מהן, היתה עוד בהיותנו שמה. והב' — אחרי חג השבועו' דשנה זו. אדנ"ע בעצמו הלך לקנות כל הנצרך להיתומות וכו'. און עס האט עס אפגעקאסט שיינע עטלעכע הונדערט רובל.

תנאים — ל"ג בעומר. צ"ב. ריגא.

נוסח התנאים שצוה להעתיק מהתנאים של חנה תי' [אלא ששם הי' כתוב שמקום החתונה „בירושלים תובב"א", וכבתנאים של אדנ"ע, עיין התמונה, משא"כ בזה

שכבר הותנה המקום]. למז"ט יעלה ויצמח כגן הטוב מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מד' הטוב. אלו הן ראשי הפרקים בעזר שוכן שחקים שנדברו והותנו בין הני שני הצדדים, מצד האחד ה"ה החסיד הנעלה הרב ר' משה שי' הכהן בר' זלמן שאול ז"ל הארינשטיין העומד מצד בנו החתן מר מנחם מענדל שי' הכהן, ומצד השני כ"ק אדמו"ר הרב ר' יוסף יצחק שליט"א בן כ"ק אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע העומד מצד בתו הכלה המהוללה מרת שיינא תי'. ראשית דבר ה"ה החתן מר מנחם מענדל שי' הנ"ל ישא למז"ט את הכלה מרת שיינא תי' הנ"ל בחופה וקדושין כדת משה וישראל. ואל יבריחו ואל יעלימו לא זה מזו ולא זו מזה. וישלטו בנכסיהון שוה בשוה וידורו ביניהם באהבה וחבה כאורח כל ארעא. ה"ה הרה"ח הר' משה שי' הכהן העומד מצד בנו החתן התחייב א"ע ליתן מתנה במזומן ומזונות כמדובר ביניהם ולהשלישם ביד שלישי המרוצה לשני הצדדים. ה"ה כ"ק אדמו"ר הרב ר' יוסף יצחק שליט"א העומד מצד בתו הכלה התחייב א"ע נדוניא ומזונות כמדובר ביניהם ולהשלישם ביד שלישי המרוצה לשני הצדדים. החתונה תהי' בעזה"י למז"ט בהזמן ומקום שהותנו שני הצדדים על הצאות אבי הכלה הנ"ל, רח"ש וכל"ז לחצאין, מ"מ צור"ד טו"ק כנהוג. ע"ק מצד החתן ר' שמעון שי' בר' הלל בלינער. ע"ק מצד הכלה ר' אהרן ארי' ליב שי' בר' אלי' שאול ז"ל חפץ. והצדדים הנ"ל מחויבים לפצות את הע"ק שלא יגיע להם שום הזק וגר"ה וקנינא מן הצדדים ומן הע"ק הנ"ל על כל הא דכתוב ומפורש לעיל במנא דכשר למיקניא ב"י והכלל שרייר וקייים וכל הנ"ל נעשה בת"כ ובקאג"ס ובכל אופן היותר מועיל עפ"י ד"ת כמנהג וכתוקף תנאים ראשונים דנהיגן בישראל בפנינו עדים הח"מ היום יום ג' שמונה עשר יום לחדש אייר לג' בעומר שנת חמשת אלפים ושש מאות ותשעים ושנים ליצירה. ובאנו על החתום יום הנ"ל שנת הנ"ל פה ק"ק ריגא נאום יעקב בן אלחנן הענדיל הלוי הרויץ ונאום יחזקאל בר' שמואל ז"ל פייגין

[במקומות ההפסק – שורות אחדות חלק בגוף השטר]

ר"ה פאריצער פסק פעם במסכת הרבי (הצ"צ) כמוכן כך שלא הי' מדבר בפני הצ"צ אם לא הי' בשעתא דשמחתא – הי' פארבריינגען, ולפני מעריב – אשר שמחה פוריץ גדר. אמר איינס מעריב מעג מען – רצה לחלק דמוזכר במשנה תפלת המנחה. רשות. אין לה קבע – האט דער רבי אויף עם אַקוק געטאן. האט ער גלייך געזאגט – צוויי – רבים (מדכרו אהדדי). אמר הצ"צ דאס איז איינס. וא"צ לחפש עוד. והא דזהו גדר (דין בשו"ע וכו') שמחה פוריץ גדר. ויאמר הצ"צ: יישר. לקח אַ כוס קאָוּט וואמר: מי שישתה עמי ויהי' ראוי לכך יהי' עמי במחיצתי. התחלת המגיד מראשית אחרית אין אצלנו בתנאים. כ"א כנוסח הזה [מתחיל למז"ט יעלה ויצמח וכו'. מ"מ]. דא"ח המתחיל המג' מר"א נאמר על חתונה ולא על תנאים. הי' פעם אחת, וייחסו מה שאירע [המובן מיחס הענינים שלא

רשימת היומן תרצ"ב

עלה יפה. מ"מ] לזה. בתנאים שלי אמר חותני שליט"א שמהרי"ן אמר בתנאים דא"ח שהתחיל הממ"א. ויענה אדנ"ע: בא' אונז איז מען דאָס ניט גורס. ישנו מאמר דא"ח הוא יתן ש"ט ושארית באריכות בזה. ומפרש שם – מל', שארית – כתר. כי מפרש שארית – ראשית. הצ"צ וכן מהרשנ"ע אמרו דא"ח כל"ג בעומר. אדנ"ע פעמים כך ופעמים כך, אבל בלא סעודה.

יט' – כט' אייר צ"ב. ריגא.

דברי הצ"צ כששאלוהו ע"ד הקץ בשנת תר"ג (או תר"ח. שנה שנדפס הלקו"ת. לברר) וענה שהדפסת הלקו"ת גלוי מביאת המשיח היו על יסוד דברי אדה"ז מה שענה לאדהאמ"צ – על דבריו שהרי כל ישראל מייחלים בכ"י לביאת המשיח רלי"צ מבארד' ה' מרבה לספר ולדבר בזה וכו' – כשהשכלת המוח מאיר בפנימיות בלב זהו ביאת משיח הפרטי [האותיות – מסופקני. התוכן ברור. מ"מ]. אדנ"ע אמר על אדהאמ"צ ואופן בטולו „איבערגעברענטע היי" שבחצוניות נשאר ונראה כל הציוור, אבל וכו'.

כ' אייר

לפנות ערב. לויתיו בטיולו. וחזר המאמר שה"ל הנה מה טוב וכו' בהוספת החלק שהשמיט בסעודת התנאים – לג' בעומר.

בחורף מח' או מט' ה' אדנ"ע לומד דא"ח בביהכנ"ס לפני הצבור. לקו"ת, תניא, תו"א. אחרי תפלת ערבית. משך שעה או שתיים. נמשך רק חורף אחד. חדר א' וב' וכו' ה' אצל אדה"ז בליאזני אבל בליאדי לא היתה ישיבה קבועה כל העת. אצל אדהאמ"צ – קשה לברר. אצל הצ"צ היתה ישיבה גדולה, בליובאוויטש. אאזמו"ר – יושבים. בשנת נד' – היו ג"כ יושבים.

לאנדווארוב. ער"ש.

נסענו למקוה לטרוקי. פגענו בנושא דליים מלאים מים. אמר: אַז מ'באָגעגענט ואָסער, זאגט דער בעל שם: אַז מ'באָגעגענט ואָסער, זאל מען זאגען אַז דער בעל שם זאגט, אַז דאס איז אַ סמן ברכה.

שבועות.

דא"ח ליל א' וליל ב' דשבועות קודם מעריב. תקון גם לא התחיל עדיין (כך אמר בא"ח). משנת רס"ו ה' דא"ח בסעודת יום ב' דשבועות. לא היו סועדים עם אדנ"ע רק אנשים אחדים, קרובים וכו'. וכל הנאספים רק באו לשמוע. ביום א' בצהריים: איך ועל דיר געבען אַ מתנה. אדנ"ע אמר לי: ובהנשא החיות מעל הארץ ינשאו האופנים. באַ

רשימת היומן תרצ"ב

מט

דין ואם זינען שייך דערצו, דאָרף זײַן די עבודה ובהנשא החיות מעל הארץ, אויפהייבען דעם חיות פון ארציות, ינשאו האופנים אויפגעהייבען די אופנים פון המשכת הברכה. זה הי' מענה אף אקלאגען זיך. ער איז געווען זייער אויפגעלייגט. אמרתי לו אז מגייט אָועק פון דעם עולם, פאָרגעסט מען אף דעם עולם. ענני אַסך איז מען אליין שולדיג. מ'זוכט צופיל דרכי הטבע. ובהנשא החיות וכו'. והקיצותי והנה השעה 7½. הנני נותן זה במתנה רק לך לבד. ובהנשא החיות, הן זהו תורה. אבל פרטי הדברים – לך לבד.

„רי"ל אחי כ"ק רבינו הגדול הנקרא בפי כל דער פעטער לייבעלע, אל כ"ק אחי רבינו הגדול ומצא אותו כי יושב אצל שולחנו, וגליוני נייר כתובים לפניו, ובידו הימנית אוחו העט, ובידו השמאלית מחזיק את ראשו המראים על התעמקות פנימי. ויחכה כ"ק הרי"ל שעה ויותר וב"כ התעורר כ"ק רבינו הגדול וירא את כ"ק אחי עומד, ויאמר לו הנה זה שבוע הג' שהנני מתבונן בכתיבת תיבה זו (הראה על הגליון הכתוב (מספר התניא) שהי' מונח לפניו) אם לכותבה בוא"ו החבור (כמו תיבת ועיקרה ושרשה בפמ"א בתחלתו, והי' יכול לכתוב ראשית העבודה עיקרה, וכתב ועיקרה) ואמר בזה"ל אויף א וא"ו אין בינונים מאג מען אועקגעבען זעקס ואכען, און אויף דער דער ואך ועט וערען ליכטיג ממש מיט א אור עצמי. אויף יעדער אות החבור ואס עס איז אין ספר בינונים האב איך איבערגעטראכט דעם גאנצען ספר. וסיים כ"ק רבינו הגדול נ"ע, הקב"ה משלם מדה כ"מ. ומדה כנגד מדה במדת א"ס ב"ה. בין איך בטוח בחסדו של א"ס ב"ה אז דער וער עס ועט לערנען ספר זה כהלכתו, איז בכל זמן ובכ"מ ועט אים דער או"פ מחבר זיין צו א"ס ב"ה בעהר"צ והבחירה במצות מעשיות דוקא ובתורה בהבנת שכל אנושי.

[מכ' לחי' בונין. כ"ח תמוז. צ"ב]

ר' ג"ב פאָהאַרער הי' תלמיד מובהק של ר"ה פאָריצער. בשיחה ע"ד משכילי החסידים – והי' בחורף נ"ד – הפליא אדנ"ע במעלת רש"ב באריסאָוער רח"ב וילענסקי, וסיים און ר"ג דוב איז עפעס גאר אַנדערש. בא אים ארבעטען מוח ולב כאחד. – פיה"מ של שבת זה: מוח ולב זהו שכל ומדות. מ' הנולדים מן השכל התגלותם אחרי התעלמות המוחין. אמנם זהו בחיצוניות הלב שהמדות הם בהתפעלות ובמורגש. אבל בפנימיות הלב הרי כל האור כמו שהוא במוח נמשך ג"כ בלב, והוא חבור המוח והלב והמדות הן בלתי מורגשים. זהו פיה"מ הנ"ל – רגב"פ כשהי' אצלי בביקור סוף תשרי רנ"ח – הי' כבד פה – סיפר: פעם בסעודת נשואין בנוכחיות ר' הלל פ' ור' בצלאל אַרְיָצֶער, ספר האחרון ששמע מר"א סטְרֶשעלער שסיפר שפעם קרא אדה"ז אותו ועוד ב' יושבים וציום ללכת לקרעטשמע אחת קרובה ליאנאוויץ על שמחת חתונה של בעה"ב חסיד ואמר: תורה איז ג-טליך וכולה רוחניות. ולכאורה מוקשה מדוע מצוה הראשונה היא פו"ר אלא היא הנותנת להיותה אלק' ורוחניות לכן גם דרכי' וסדרי' הם דרכי נועם די מצוה הראשונה

איז א איד דארף ועלין עס זאל זיין נאך א איד. מחה"ס רמ"ג הי' אדנ"ע אומר דא"ח ברבים. המאמר הראשון הי' כתר יתנו לך. מדבר במעלת הנשמות בעלייתן אחרי היותן בגוף בעלמא דין. והי' לוקח פ"ג לקרוא אותן באהל. לפעמים הי' גם מיישב על שאלות החסידים בעניניהם בגור, אבל עם זה הי' משתמט א"ע מעניני נשיאות באמרו כי תעודתו היא רק לחזור חסידות בלבד. ובסוף אלול נ"ג ור"ה נ"ד נראה תנועה אחרת ומאז התחיל סדר הנשיאות.

אז מ'לייגט תפילין און מ'דאווענט מנחה יעמאלט קאן מען פארשטיין חסידות.

[מכ' לר"ה זלאטופולסקי מנ"א צ"ב]

רי"י ראפאלאויץ נעשה חתן ר"י טומרקין והוא צעיר לימים (בן ט"ז?). כעבור שנים אחדות נפטר רי"ט וריי"פ נתכהן לרב. לא הספיק למחיתו ופרנסתו. נכנס ל"יחידות" והתאוונן על שאין לו פרנסה. ענה: פרנסה? מל' בעט פרנסה בא' ז"א. ז"א בעט פ. בא' מוחין בכלל און בינה בפרט. בינה בעט פ. בא' חכ' חכ' בעט פ. בא' מקור הפ. והחכ' מאין תמצא. זעהסט די זוהן? – והי' שעת שקיעת החמה – זי בעט אויך פ. ומקבלת... (שכחתי איזה תיבות. מ"מ) ביז אין עלטער ועט דיר קיין פ. ניט פעלען.

מהנשאר בזכרוני סדר החתונה. לאנדוארוב.

קק"ש לא התענה ביום החופה. מסר להכלה ע"י מוסיא תי' שתאמר תילים (הרבה קאפ'. איזה א"י. מ"מ). נוסח ההזמנות הועתק מהזמנות שלנו שהועתקו משל קק"ש. בכולם הי' כתוב זמן החופה שעה החמישית בערב. בשעה ה' הלכו – הלוך ונגן – כל הנאספים ובראשם קק"ש לקבלת פנים אל האכסניא של המחותנים והחתן. העמידו כבוד. קראו הכתובה – כתובה ע"י הרב מפוסטוב – עפ"י השאלה מכק"ש שיינא כותבים במשפחתנו בשני יו"דין – קבלת קנין. חתימת העדים (הרבנים ר"ל שיינין ור"ג וילענסקי נ"י). הנאספים שתו "לחיים" אבל לא המחותנים (עפ"י דברי קק"ש שכן יעשו). ביחד עם החתן – בנגונים – חזרה. הושיבו החתן ואביו (בתחלה גם קק"ש) בחדר מיוחד. חכו בחופה לבוא רחע"ג נ"י. שבא לערך שעה 9. הוליכו את החתן – קק"ש אבי החתן וכו' – לבאדעקעניש. משם – כשהבדלות בוערות בידי המחותנים וכו' וגם קק"ש נשא אחת – בנגן נגון אדה"ז הידוע (ד' פעל) הוליכו את החתן והעמידוהו תחת החופה. חזרו למקום מושב הכלה ויובילוה ג"כ בהבדלות ובנגון הנ"ל אל תחת החופה – החופה תחת כפת השמים. בטבעת של זהב דוקא. צוה שיגררו מקודם הפראָבע. החתן ציווהו שיפשוט שעונו, זאפאָנקעס ואם יש אצלו עוד איזה שוה כסף (ארנקי וכו'). גם התירו קשר עניבתו [כמדומני בחתונתי פתחו ג"כ הפאָדטישקעס. מ"מ]. שושבינין הורים מב' הצדדים. סבוב.

רשימת היומן תרצ"ב

נא

ברכה. קריאת הכתובה. שאר הברכות [כל הברכות אמרם כק"ש כל זיה"מ] שבירת הכוס למז"ט – אותו שבו קדשו – כמדומה, אחר קריאת הכתובה. הכוס שמה אהרן נ"י. אח"כ – חזרה אל הבית (איני זוכר אם ג"כ בנגון) ובראש חו"כ. המחותנים עם הזוג לחדר האוכל ששם שתו חו"כ תה (בחתונתי הקפיד כק"ש למזוג כוס חמין בעצמו להחור"כ. מ"מ). ציוה כק"ש שישתמטו אחד אחד מן החדר שישארו החור"כ לבדם. מפני כהנ"ל התחילה הסעודה בשעה מאוחרת ביותר. אמר כק"ש כיון ששני ברירות בדבר או שיקצרו בסעודה ביותר (עלות השחר לערך בשעה ב' אחר חצות) או להאריך, שיאריכו בסעודה עד אור היום. המחותן – ברהמ"ז. כק"ש – הברכות. שתו הכוס אף שהאיר כבר. יום ד' אחה"צ סעודה. נמשכה עד קרוב לחצי הלילה. ברהמ"ז גיסי נ"י. ברכות – כק"ש. לא בכיו"י היו ז' ברכות. בש"ק לילה נכנסו אחדים להשלים למנין י' וברכו. בש"ק אחה"צ סעודה גדולה.

פולין סיון - מנ"א צ"ב.

ספרה דו"ז ח"מ תי' בת מהרשנ"ע: אמי נ"ע היתה עושה חלוטה. הסדר כך הי': על הפליטע העמידו דוד נחושת ובו מים רותחין כשהן מעלין אבעבועות. אצל הדוד עמד אחד מהמשרתים (כמדומה פיניע. מ"מ) ידיו כרוכות שלא יכוו באידיים העולים. ובידו כף שבה הוא בוחש הדוד בלי הרף. ואמי נ"ע שיט מעהל – אל הדוד – גלייכמעסיק והוא בוחש. בשנים האחרונות כבר לא חפצה לעשות כי המשרת הנ"ל מת והיתה חוששת ג"כ שירעדו ידי' ולא תשפוך הקמח במדה שוה. אמרה אשר אופן עשית חלוטה לימדה הצ"צ נ"ע שאותו לימד אדה"ז.

אביו של אדה"ז האט געפראָועט גלות. מהרשנ"ע היו עתים ואס ער האט נ"ט געהיט די אותיות של הצ"צ. הצ"צ האט געהיט. כ' אנדערע אותיות. אדה"ז הי' מתנמנם בע"ש פֿאַר ליכט בענשען. אדנ"ע פלעגט זיך אנשפּאַרען (הראה כק"ש בהניח ראשו על ידו. מ"מ) לפני הדלקת הנרות. ר"ה מפאַריץ הי' נזהר במאד מלהשתמש בכהן. אדה"ז צוה לכתוב על אדהאמ"צ „העניו באמת" (באר כק"ש: „השפל" זהו שהוא שפל ג"כ. אבל „עניו" כשנצרך מראה התנשאות). כק"ש נתן קודם הש"ק כסף לפרט. הביאו לו במוצש"ק. החזיר וצוה שיביאו לו ביום א'. [לכאורה צ"ע מיו"ד]

כשהוסיפו בבנין חדרים אחדים בשבילי, העתיקו לשם בתחלה ת"ת ולמדו שם כשבועים ואח"כ העתקנו דירתנו לשם. ברוסטוב-דון הלכו לראות חדר שרצפתו היתה משוחה זה לא כבר ועוד לא נתייבשה. חמותי הרב' דינה תי' לא ידעה מזה וצעדה לתוך החדר. אדנ"ע, שגם הוא הי' בין ההולכים, תפשה בזרועה שלא תלך. נסוגה אחור בחפזון ואדום פנים. אמר אדנ"ע (ע"ע): מאַכען טוט ווי א מענשען און נ"ט צוליב א תכלית אלקי... און ואס פֿאַר א מענשען אַ צובראכענעם... און דאס הייסט אַ חסיד... ודמעות ירדו

על לחיו. אז עם פלעגט אַרויספאַלען, פלעגט דער טאַטע ניט נעמען דערנאך. באַ געוויסע זאַכען (נפלה מיד כק"ש פפירוסה והגבתי, ועשה תנועה שאין צריך להגבי' וע"ז באר. מ"מ), אַ ביסען באַם עסען... פעם אמר בחיור: ע"ד ויל נאך ניט. חתיכת אוגערקע הי' אָנשטעקען בחוזק ואם הי' מחליק מעל המזלג ונופל לא הי' לוקחו. ביום הולדת אדנ"ע האחרון אמר דא"ח נתת נס ליריאך למ"ק סלה. אח"כ אמר: ביום הולדת צ"ל חסידות. יתן לך השם מתנה שתאמר חסידות ביום הולדת שלך. אלא שיהי' בחסד וברחמים – האט דאס געווערט 7 יאהר. יום הולדת של חנה תי' ה"ה בזמן הדאָצע פלעגט ער אַלעמאל אַריינגיין טרינקען אַ גלאז לימאַנאַד, ואַסער, זאגען אַ פאר ווערטער. אדנ"ע הי' משתמט מדובר ע"ד הביכלעך הישנים (כת"י חסידים וכו'), באמרו: כיון שעמדו בארון מהרשנ"ע יש לסמוך עליהם. הלכנו ברחוב. היתה הלוייתו של א"י. כשהעבירו המטה הגבי' אדנ"ע מעט את כובעו, באמרו שזהו מפני כבודו של מת. לפני שנה וחצי לערך והייתי עסוק באיזה ענין עמוק והרבה דמעות שפכתי על איי-הבנתי אותו ונדמה לי ואני שומע מאמר דא"ח מאדנ"ע. לבסוף אומר לי: לייג אַריין די קאפ אַף פאַרשטיין דעם חלוק פון העלם און נעלם. איז באַ מיר ברור שהם ענינים חלוקים. מַזָּאָה הי' מסור לאדנ"ע. אמר: אַלץ קאן איך סותר זיין אַ חוץ אמת. בשנת מט' חורף הי' מאמר קטן – כ"ה מינוט, לערך – ד"ה שמע ישראל מהיכן זכו ישראל לק"ש. המאמר של מהרשנ"ע. בתחלה לא הי' בדעתו לאמר דא"ח. ור' הענדיל ואַרע דוקשיצער האָבען געפועלט. אמרו ליל ש"ק, נשנה פאַרטאָג שבת, ונשלש מוצש"ק, עד שגם אני ידעתי את המאמר. שמעתי ווי אַזוי האט ר"ה מפאַריץ גענומען דאס (שהי' כובעו בלא קאַזירעק) פון רבי'ס אַ ווארט – אדה"ז, שאמר: שמע – שאו מרום עיניכם. די התבוננות... (שכחתי איזה מלות. מ"מ). און מרובה מדה טובה שאין יצה"ר שולט אלא במה שענינו ראות. וכן כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך מעורר יר"ש. מאַשע וילענקער הי' בחדר א' (של אדה"ז. והוא מלמעלמ"ט. מ"מ) ועלועל וילענקער בחדר ג'. האחרון הי' זקנו של אשת ר"א פערסאָן ע"ה. בסוף ימיו של הצ"צ האָט ער געהאַט רחוק. זעלטען וער האט גוט אַגעשניטען. דלטוריא'ס וכו'. ר' בנימין קלעצקער הי' מחסידי אדה"ז והעיקר מחסידי אדהאמ"צ. הי' עמקן. פעם בהלכו מביהכנ"ס עם הטו"ת, והי' יום השוק, התעמק במח'. הניח הטו"ת על עגלה א' שעמדה בשוק (מאַרק) רגלו אַפן אַקס פון ראָד ויעמיק במח'. הא"י גמר עסקיו ויסע בעגלה. ורב"ק נשאר עמד ורגלו מורמה. אח"כ הורידה אבל לא הרגיש מאומה. ורק כשהגיע זמן תפלת המנחה נתעורר ממח'. ות"ח עד היכן כחה של יר"ש שזמנה של תפלה הרגיש וזה עוררו מהתעמקותו. הא"י בהגיעו לרחוב אחר והי' אצלו עוד איזה מיני מאכל למכור. הציעם ליהודי א' לקנות. הלזה ראה טו"ת על העגלה ובאופן כזה באו חזרה לרב"ק. ר"מ מאנעסזאן בא לליובאוויטש לזמן הברמ"צ שלו. המלמד שלו צוהו שיצום ג' ימים מקודם ואח"כ יכנס אל הצ"צ. והי' זה בשנת רט' או רי'. הי' צם עד 10½ בלילה. אף שהי' בחורף, אוכל אז ולומד כל הלילה.

ישן שעות אחדות וכסדר הזה יום ב' וג' בערב – שלמחרתו נעשה ברמ"צ – נכנס אל הצ"צ ליחידות, אחרי שחכה ה' שעות. הצ"צ לקח הסטאָציק – מנורה. הבדלה כרוכה בעגול מושכת – נגש אליו, אַ קוק געטאָן אין ד׳ אויגען, ויאמר: אריכות ימים ... אידישע טעג און חסידישע נעכט ... וחזקת והיית לאיש ... זווגים (אפשר שמעתי בסדר הפוך „זווגים ... וחזקת וכו׳״. ה׳ אלמן ונשא פעם ב׳. מ״מ). הצ"צ ה׳ מסדר קבוצות. דהיינו שה׳ שולח אברכים או בחורים למקומות שונים וכמו לר״א מהאמיל, ר׳ אהרן בעליניצער, לתכלית שמוש חכמים. וגם למוד הנגלה כפי הוראתם של אלו ששלח אליהם, שהיו לומדים ולהם דרכים שונים בלמוד: בעל הוראה, למוד כדבעי וכו׳. והצ"צ ה׳ המסדר מי יסעו למי. על ר״א בעליניצער אמר: א בעל הוראה למדן (מסופקני במלה זו. מ״מ) וחכם. וכל אלו שהיו אצלו לא היו ... את אברהם־קע זשעבינער שלחו הצ"צ אל שמואל בער (באריסאוער) אלא ששילוח זה ה׳ מהנקרא אַ נאָז כי ה׳ פוליש אַביסעל. וה׳ כבר בעל מדריגה. ער האט געקאנט ביום קייץ נעמען ניט מער ווי אַביסעל בראנפען מיט בחורים. ניט פארבייסען און זיך אַפּפּאַסטען נאך מעריב. תחלת ענין הישיבה אמר אדנ״ע שכונתו היא שיזכרו את נותן התורה. והבאים אז – הדור הא' – נמסרו לגרונם, שגם הוא למד באחת הקבוצות הנ״ל, כי ה׳ עוד מחסידי הצ"צ. איש מסודר ובעל פעולה. נמסרו לגרונם על משך שנה אחת. וכעבור זמן זה א״א ה׳ להכירם כי נשתנו תכלית שנוי. עם הנ״ל למד דא״ח. פעמיים בשבוע – פארבריינגען. כל הלילה, כל היום. עד רס״א ה׳ למוד הנגלה בלא השגחה. בישיבת תורת ה׳ משגיח וְעָלִיע (אביו של מהרש׳ לעויטין נ״י). למדן. זקני נתן לו סמיכות לרבנות בכת״י ממש. פעם בא אברהם זלמן גינזבורג (מחותנו) אל מהרשנ״ע ובפיו ידיעה מיוחדת קענקער – הלה ה׳ המתווך בין המתנגדים וביחוד המשכילים ומהרשנ״ע – ע״ד איזה מאורע חשוב – אצל מהרשנ״ע לא היו הגבלות בזמן ההליכה על האוהל. ע״ד אדנ״ע יודע אני רק ב' פעמים. פעם פּאַרנאַכט ופעם א' באַנאַכט – שה׳ על האוהל לא אין דער פּרײַא. אבל ע״ד מהרשנ״ע א״י מהיותו שם בלילה אבל לילך לשם פּאַרטאַג פּלעגט דאס זײַן אַ סדר אַזוי. אבל גם – פּאַרנאַכט. ואַנקע – הקוצ׳ער ידע שצריך הוא דערלײנגען ד׳ פּערד פּאַר 5 מינוט. ובאם לאו יפטר ממשמרתו. מהרשנ״ע ה׳ אומר ללויק, לויק לפיניע לייב, הלה – לבענצ׳ע, והאחרון לפעמים אמר בעצמו להעגלון ופעמים ע״י יוסף מרדכי. וה׳ אומר ג״כ אם ליכטען, או לנדא. ברוינע פּערד, או סעֶרע. וה׳ נוסע בעצמו. ועפ״י הוראת מהרשנ״ע באצבעו יודע ה׳ הרכב באיזה דרך לנסוע – כעבור 20 מינוט חזר מן האוהל. ובפשטו את מעילו העליון בפרוזדור נשמע מפיו: פטור. דער טאַטע זאָגט עס אין גארניט. בפּאַרבריינגען שמענו מאדנ״ע מעשי׳ מדויקה: בפעם הא' כשנסע אדנ״ע מהה״מ ה׳ לזה יום קבוע (ידע מקודם שביום זה יסע). וה׳ בדעתו ללכת רגלי. ויצו הה״מ וישכרו עגלה (כמובן, לא רק הוא נסע בעגלה). כשיצא המלאך ללות את אדה״ז אמר אל העגלון: „שמיס ד׳ פּערד, זײ זאלען וערען אויס פּערד״. ויאמר אדה״ז כי עתה מבין הוא

ציווי הה"מ שיסע בעגלה. וזהו דרך חדשה בעבודה שמייסען די פערד זיי זאלען וערען אויס פערד. כי ע"ע אמר שהפערד צריך שיהיו מציאות ומהות. ועתה רואה הוא חדשה שצריך שלא יהיו פערד. (פערד – גוף. כ"ק מו"ח אד"ש). ושיהיו למציאות ולמהות זהו בעולם התחי'. כל אשר חפץ ד' עשה. – וזה הי' היסוד לענין המתבאר בדא"ח כל אשר חפץ ד' עשה, ובדבר ד' שמים נעשו. חומר וצורה וכו'. – ואמר אדה"ז שלמד מזה כמה ענינים – ורשומים כולם ברשימותי – כ"ק מו"ח אד"ש – א' מהם: אַז רבי'ן דאַרף זײַן נוגע דעם תלמיד'ס אָועק פארען אויך. בשנת כ"כא' היו אנשים בליובאוויטש שהם היו באותו מעמד בעת אשר נאפאלעאָן מיט גענעראלען זיינען צוגעלאפען אף פערד אין ליאדי (ליאזנע?) ויכריזו אשר כל איש אשר יביא אחד מהחפצים של אדה"ז ינתן לו סכום (סכום גדול. ואיני זוכר כמה, כי אמר לי מ"מ). והמרמה – יירה. וכן עמדו בידם אחת אַ בייטעל. ובשני' רובה. בנסעם בדרך נזכרו אשר שכחו איזה מהחפצים. וישלח אדה"ז שליח להביאם וציוהו שיסע גם בש"ק. בבית אדה"ז הציתו אש (כמובן מדברי אד"ש ע"פ ציווי אדה"ז. מ"מ) ותיכף נשרף. דער גאנצער שטעטיל האט עס ניט געשאַט. מהרשנ"ע בשנת תר"ו או תר"ז – כי הי' זה לפני הדפסת הלקו"ת בשנת תר"ח – והוא נולד שנת צד. נכנס אל הצ"צ. – ובכיו"י הי' נכנס אל הצ"צ פעם א' או פעמים אחדים כי הי' הצ"צ מחבבו. והי' נכנס אליו אם קודם יחידות או לאחר יחידות. בכל אופן לא הי' הולך לישון בלי ראות את הצ"צ – והי' זה בשעה מאוחרת אחרי יחידות. ויתאונן לפניו הצ"צ ואָס ויל מען פון עָם. כמה בטול תורה עיי"ז וכו' ולולא זה הי' יכול לעסוק בתורה וכו'. מבלי לענות נגש מהרשנ"ע אל שאַפע הכת"י – הספרים וגם הכתבים הי' עומדים בפאָליצעס – ולא בארגזים עם דלתות – עם פאָרהאַנגען. צדד המסך הצדה. וימנה את ספרי הכתבים. היו שם הרבה. ל' וכו'. ויאמר מהרשנ"ע להצ"צ: דאָס ואלסט אויך אנגעשריבען (געהאַט?). ויענהו הצ"צ: ביזט גערעכט (שאלתי: הכתבים היו של הצ"צ? ויענני: כך שאלתי ג"כ את אדנ"ע וענני אָזוי איז דאך משמע. מ"מ). הצ"צ אמר שיש לו ג' סוגים כתבים. הנחות כאמירתן. יגיעה ווי אַ חסיד. און חסידות פון אַ רבי'ן. ר' יעקב נולד בין ריי"ץ ומהרשנ"ע. זווגו הא' הי' רק ב' או ג' חדשים – של מהרשנ"ע. הצ"צ חי עו' או עז' שנים כי ספק בזה וא"כ נולד מט' או נ'. כשהי' הצ"צ בן ג' שנים והי' יתום והשתעשע בחדר אדה"ז הניח תפלין עשויים מתפוחי אדמה ואח"כ סחב אותם על הרצפה. במרוצתו האָט זיך פאָרפלאַנטערט ברגל השולחן, ויראו אלו שחכו בחדר הב' אשר אדה"ז האט זיך אָנגעבייגען און אָגעצ'עפּעט. אח"כ נכנסו המחכים לחדר אדה"ז. ואדה"ז חזר מאמר דא"ח „על ג' דברים העולם עומד” – כי אמרו כבר מקודם לזה און מ'האט עָם ניט געוואָסט. בתוך הנכנסים הי' ג"כ ר"א מהאמיל – שהי' אז צעיר – . גם הצ"צ האט זיך געשטופט בין השומעים. וירכין אליו ר"א ויאמר: ר' מענדעלי – כי כן קרא את הצ"צ גם אז – ... ויאמר אדה"ז – ובנגון: לאז עָם. ער הערט. דו ועסט ויסען אַז ער הערט. וימשיך את המאמר. כעבור שנים רבות והי' זה

אחרי הסתלקותו של אדהאמ"צ והצ"צ לא חפץ לקבל הנשיאות. תיכף אחר ההסתלקות גם לא דבר דא"ח. אח"כ דבר דא"ח אבל לא קבל הנשיאות, ניט צוגענומען וכו'. הגורם שיקבל הנשיאות הי' ר' פרץ. הצ"צ אמר ע"ד ר' חיים אברהם, ר' נחום מניעזשין נ"ע. נכנסו אליו ר"פ עם מנין וגם ר"א מהאמיל הי' בתוך הבאים אבל נסתמו טענותיו. ויאמר ר"פ: דעם רבי'נס אן אייניקעל צ"ל. וראי' מן הכתובים ועפ"י ההלכה שאתם נכד האמת. איש מזריע תחלה יולדת נקבה זהו אמכם. ואשה כי תזריע וילדה זכר אשה מזרעת תחלה יולדת זכר זהו אתם. האט דער רבי פאָראַרפּען די קאפּ אין קרעסלאָ און זיך פּאַרדביקעט. נשמטו כולם מן החדר. וכעבור אוילע יצא הצ"צ אין אַ וויסע זופּעצע און אַ וויסען שטריימקל של אדה"ז (הכובע, או הזופעצע או שניהם? מ"מ). יצא לביהכנס"ס של אדהאמ"צ – הביהכנס"ס הי' גדול עד למאד. עד שהיו אומרים: מתחילים הודו במזרחו ועלינו במערבו – ישב אל השולחן והתחיל לומר המאמר על ג"ד העולם עומד. ויאמר ר"א מהאמיל ער ווייזט אַ קונץ... דער צ"צ האט זיך אויפגעהייבן, נשען על בוהני ידיו על השולחן ויאמר: פּע... אַ חרפה, אַ בושה שיחשדוני בכך... ואָס בין איך שולדיג אַז דער זיידע איז געקומען וציוני לומר זה המאמר. זה הי' ערחה"ש תק"ץ – כי מנהג הצ"צ הי' לומר דא"ח ערחה"ש ער"ה וביום ב' דחה"ש ור"ה. קרה שאמר ב' פעמים ביום ב' דר"ה. – ר"א מהאמיל הלך לאכסניא שלו, וחלה – ל"ע – בחולי הקדחת. לאחר היו"ט הלך הצ"צ לבקרו. הצ"צ אמר למהרשנ"ע שיש לו עשרים שנה של דא"ח של אדה"ז, ומזה משמע שבהסתלקות אדה"ז הי' בן כ"ג. וזהו – מעשי' הנ"ל – בן ג"ש הכיר ולמכור בנכסי אביו עד שיהא בן כ'. בהסתלקות אדה"ז הי' רבשנ"ע בן ח'. זווג ב' של מהרשנ"ע הי', כמדומני, בשנת תרט"ו, או תר"י. איני מאַמת לך את העובדא גופא אבל את ר"ה מפאָריץ היו קורים „חווה"מ" טלית קודם לתפלין. כת"י הצ"צ משנת קס"ו ככת"י איש בא בשנים. ר' אייזיק מויטעפסק מחסידי אדה"ז. בעל נגלה. מהרשנ"ע כשנכנסו אליו ליחידות הי' לבוש שלי"פע. ישנם מאמרים דא"ח בזרנגון מאדהאמ"צ „פוקח עורים". מהצ"צ: שמע ישראל – אמרו להקאנטוניסטיים. „מזמור שיר ליום השבת" – „אחת שאלתי". אחד מב' אלו נאמר בקשור להבלבול שהי' אז על החסידים שהם סעקטע וכו'. מקובל אשר אדהאמ"צ לא הי' עולה לתורה כ"א בשמח"ת עם כל הנערים. ער האָט זיך געשעמט. פעם אמר הפטורה והיתה נדפסה בב' עמודים, ואמר ב' השורות לרוחב זא"ו. אומרים אשר גם בשנת האבלות לא הי' יורד לפני התיבה ורק אמר קדיש. ישנו העתק המכ' אשר כתב מקאַרלסבאָד, ע"ד התראותו עם רעק"א. כותב להצ"צ: אשר אמר לרעק"א איזה מחידושי הצ"צ, ונהנה. גם ביאר לו ענין בדא"ח „ונתפעל". גם כותב אשר רעק"א מסר לו מחד"ת ובמכ' הבא „אבאר לך". זהו קאַרלסבאָד שבחול"ל. כי גם אחת מאחוזות ריי"ש ברלין בטאָראָפּיעצער אויעזד נקראת כך, ואדהאמ"צ נסע לשם – של ריש"ב – משך שנים אחדות. ישנו מאמר מאדהאמ"צ „ואדונירם על המס". ואדנירם בב' מלות. שלוב הוי' באדנ' ושלוב אד' בהו', בענין הברור

שתלוי בבחירה. אבל זהו בנוגע להמברר אבל המתברר קצוב שיתברר וזהו מס. במאמר „מים רבים” רל"ו ישנם איזה מאמרים שרשום על הגליון בכתי"ק מהרשנ"ע שאמרם ביחוד לפני ר"ז זלאטופולסקע. רשב"ץ הי' לו חריץ בקדקדו, רושם מכה שהכוהו בקאצעלקע כשמצאו אצלו ס' התניא. הלך ללמוד אצל ר' מיכעלע אָפּאָצקער – שמה של קרעצ'מ'ע ולא העיר אָפּאָצק – ר"מ הי' מהחסידיים הראשונים של אדה"ז. פעמים אחדים הי' אצל אדהאמ"צ ופעם א' אצל הצ"צ. ואמר שעם אדהאמ"צ א"י להיות אונטער איין דאך. בתוך ד' אמותיו יכול להיות אבל לא כשהוא מקורה. ועם הצ"צ א"י להיות אין זינע ד' אמות. עיין כסלו צ"ג ריגא. הי' מתענה משבת לשבת. והי' דר בעלית בית התבן. פעם כשנכנס אליו רשב"ץ מצאהו יושב בטו"ת נשמע קול דברים אבל לא נראה איש. והוא למד עם רשב"ץ נגלה ודא"ח. ספר לרשב"ץ שפעם – וזה הי' עוד קודם שנולד הצ"צ ואדהאמ"צ הי' נער בן ו' ז' שנים. והיו אצל אדה"ז „גדודים, גדודים יונגעלייט לומדים גאונים”, ויצא אדה"ז, נשען על ב' אגרופיו (הראה לי בועג"ז. מ"מ) האט זיך פארדביקותעט וירם ראשו ויאמר (בנגון) עם ועט זיין אַ צייט אַז יתבררו ויתלבנו [(דניאל יב' י) וגו' – ל' הכתוב יו"י ויצרפו רבים והרשיעו רשעים. מ"מ] וגו' יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים וגו' ויראו נייע רשעים, צדיקים ועלען זיין רשעים. ונכנס. ו„חמרים חמרים” האבען געחלש'ט.

אדנ"ע אמר במסיבה על פירש"י ר"ה כט. כל ישראל עריבין זב"ז במצות, עריבין מל' מתיקות ועריבות. „אַ אַיַד אַ אַיַדען איז זײַס” ודקדק זה בל' רש"י שמוסיף תיבת במצות.

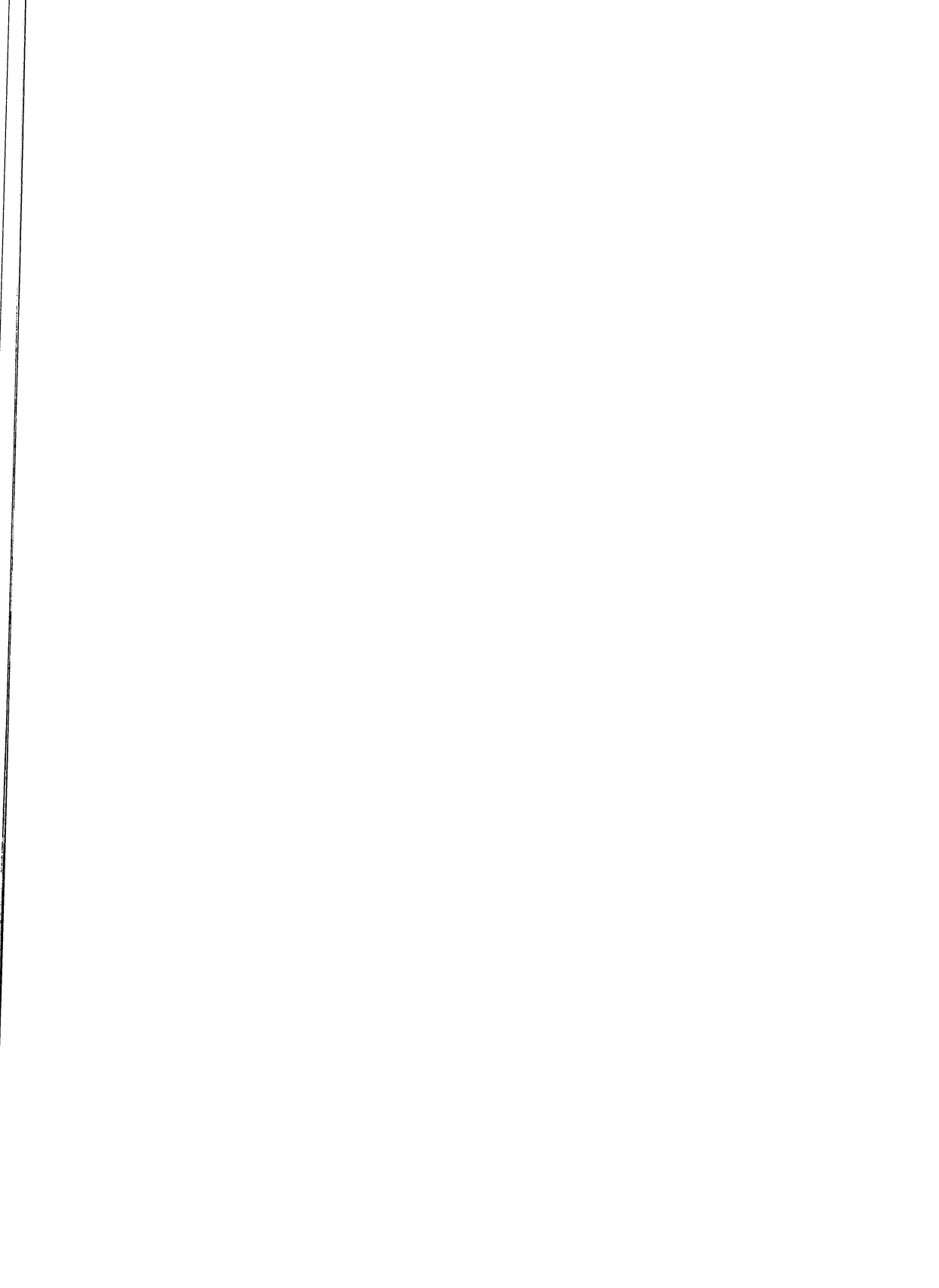
[מכ' זלאטופולסקי. תמוז – דרוסקעניק. – צ"ב]

אדנ"ע אמר לאולמן – במענה על מה שאמר שעדיין אינו חסיד (?) – ישראל עריבין זל"ז. אַ אַיַד אַ אַיַדען איז זײַס ווי ער איז. איי ואס (האותיות בספק קצת. מ"מ), איז סוף הכבוד לבוא. שנת רנ"ד הי' אדנ"ע בראָמאַנאָוקע. מ'הָאָט אויסגעשפּאַנט די פּערד, און דער עולם האט געפירט המרכבה. גם רד"ץ ועוד היו אז. ואמר רד"ץ אַז ער וינשט זיך עריוכ"פ און צו נעילה, אַזאַ צובראַכענקייט ווי אדנ"ע איז דעמאָלט געווען צובראכען. אצל מהרשנ"ע, אדנ"ע ואחיו מ"מ נ"י קצה השמאלי של הזקן הי' ארוך מעט מהשני. כ"ק מו"ח אד"ש הי' בלאדמיר, והי' על ציון ר"ש קארלינער. אמר שם בהזכירו פלוגתתו עם אדה"ז בדבר שהיו שרצו להטיל וכו' (כנ"ל ברשימותי. מ"מ) אף שזה הי' רק על פנימיות התורה וכו' ועתה בתעלולי הבולשיביקים וכו' ואין שמים על לב. הי' ג"כ על ציון אבי הט"ז וחותנו וגיטו (של אבי הט"ז) שם. אמר להנאספים: העבר שלנו נאווה הוא. ג"כ העתיד שיקוים ונגלה כבוד ד' וראו כ"ב וגו'. ורק צריך לתקן את ההוה. כן הוא ג"כ באדם פרטי. העבר ועתיד טובים. גם בהתאווה תאוה, ר"ל, זהו רק לרגע כי אחר מלוי התאוה מתחרט. כן בטורח מצוה רק באותה שעה קשה בעיניו ואח"כ שבע רצון הוא. וכן העתיד בא או מקיומה של מצוה או אחרי התחרטו על עבירה. וכאו"א

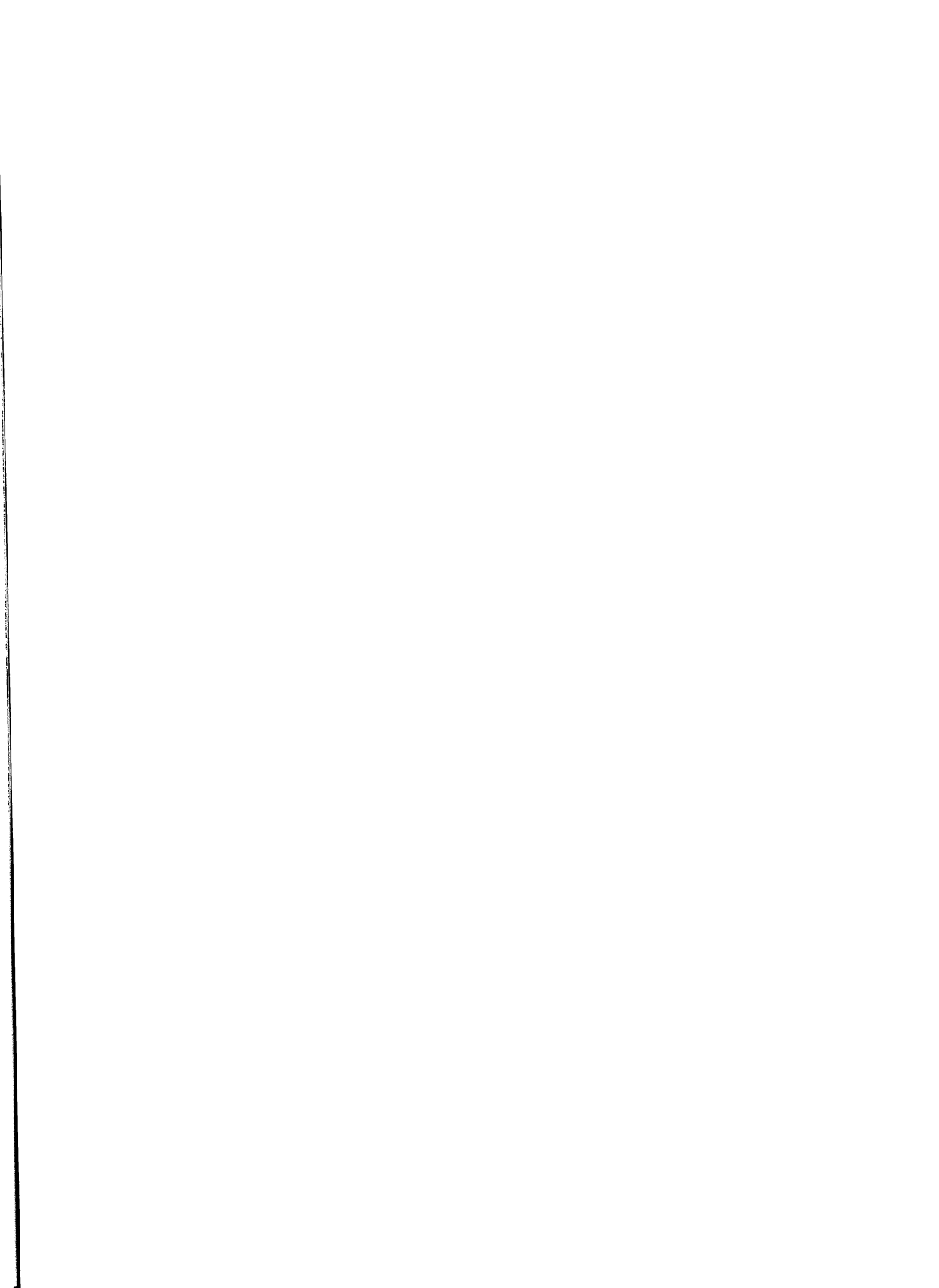
רשימת היומן תרצ"ב

נז

דעת ניתן לו שיתקן את ההוה. לדוד אורי – מיום א' דר"ח. תק"ש – מיום ב' דר"ח. בט' באב אמר אדנ"ע ב' ההפטורות (שנת צ"ב דרוסקעניק – לא עלה כק"ש לתורה כלל. מ"מ). הפטרת שמעו: עד „אלקיך יודא" ואח"כ פסוק „הלוא ... נעורי אתה". עפ"י עדות ר' משה לייב וקרוב לודאי של ר"מ שו"ב: הפטרת פקודי רצ"ב (והי' אז בפאסטאב. מ"מ) – פקודי היתה הפסקה. ויקהל פ' שקלים. ויקרא פ' זכור – ותשלם.

רשימות משנת תרצ"ג

תשרי. רצ"ג. ריגא.

הנוסח שהרגילו אותי מילדותי, וכן שמעתי מאדנ"ע בעברו לפני התיבה, ולמלשינים וכו' וכל אויבי עמך מהרה יכרתו ומל' הרשעה מהרה וכו'. ואדנ"ע בעת התפלה הי' מפסיק בין ותמגר לתיבת ותכניע, מתאים להכונה המבוארת בשע"ת, כי הג' לשונות הם נגד ג' קליפות שצריכים העברה לגמרי, והד' נגד נוגה, הכנעה, ויש בה בירור.

[נוסח מכ' כק"ש לאולמאן]

לפני מג' שנה שמענו דא"ח היום הרת עולם הינט ציעטערט ד' ועלט. יגמה"ר אמר אדנ"ע גם כשחל ר"ה בש"ק, ובחשאי בדיוק (הבחשאי), ואמרו גם אם המתפללים לא אמרו. אמר גם היה"ר (שאחר ויהי בנסוע), אלא שבכלל הי' היה"ר שהי' אומרו בנוסח אחר מהנדפס. בר"ה הי' תמיד ב"פ דא"ח. תמיד אין לומר, כי הי' זמן שביום א' אמר רז"א וביום ב' – אדנ"ע. במוצאי ר"ה היו יוצאים במחול, אבל לא אור ליום ב'.

לילה א' וגם ב' לא דבר מאומה. נ"כ ויגמה"ר גם ביום א' שחל להיות בש"ק. תשליך ביום ב' אחר מנחה קודם השקיעה, ונער שוליו אחרי האמירה (כמדומה של הט"ק. מ"מ).
נזכרתי כשהייתי אצל כק"ש בקיסלאואדסק בשנת בקייץ. ישבנו על ספסל ונענעתי ברגלי. א"ל שאין כדאי לעשות כזאת. „דאס איז נוגע טאטען און מאמען“.

שמעתי מאדנ"ע – פעם בער"ה ופעם בעריוהכ"פ – אַ אַיִד איז אַ סלדאַט. אַז מ'דאַרף איז ער פריילעך, אַז מ'דאַרף וויינט ער [אולי: אַט איז ער פריילעך וכו'. מ"מ]. בסו"ס הון עשיר לבעהמ"ס משנת חסידים ישנם תוי נגינה (באַטען), וכמעט שלא יכלו לקרותם ולהבינם. מהרשנ"ע קראם. אמר שה"מעלאַדיע" עוררה אצלו נגון זה [1, 2, 3, 4 שלמדתי מאא"ז שליט"א. מ"מ], נגון „אין סוף“. אצל אדנ"ע: כפרות $\frac{5}{4}$ – $\frac{1}{2}$ ולא הי' מאריך. לא הי' זורק תחת השולחן. סומך ב' ידיו ומניחו על הרצפה או על כסא כשהי' קשה לו (כנראה להרכין ראשו. מ"מ). גם הלך אל הקיץ ששם היו שוחטין. בעת השחיטה מפנה ראשו הצדה. מכסה הדם וחוזר לחדרו. כשגמר השו"ב השחיטה וכו', נכנס לחדר אדנ"ע, שהי' שואלו ווי איז געוען ד' נאַכט. אדנ"ע הי' זייער פריילעך. כשהי' קם בעריוהכ"פ הי' אומר כל ברכות השחר, מלבד ברכות התורה, שאמר כשהתחיל להאיר, ובמילא הי' קודם הכפרות. מהרשנ"ע צוה לאדנ"ע – על מאמר פרטי – אַ שבת'דיקער מאמר – ער זאל אים חזון 60 מאָל: דורך דעם קריגט מען אַ הכרה אין עצמי, ואז וערט יעדער ענין נתעצם. והוסיף – לי – אדנ"ע: און דעמאלט איז קיין איך ניטא, נאר עס איז אַ אויסגויס (אַ ציא?). בשנת רל"ה – תחלת השנה – כשנכנס אליו ליחידות –

בכלל, גם אם לא הי' ליחידות — לא הי' נכנס אליו בלא אבנט — אין א' פארטאָג — אזוי האט מען געהערט, יחידות של אדנ"ע אצל מהרשנ"ע הי' פארטאָג — א"ל בתוך הדברים: דער ואס ער איז שייכות צו ויסען סדר ההשתלשלות וא"י, אינו בסוג מדבר, כי בכל עת ובכל רגע דארף מען ויסען ווא די נשמה איז. ידיעת סדר ההשתל' היא מצוה וחובה. אמר לי אדנ"ע, כי לפעמים שבע רצון הוא אז דער בויך טוט עם ווי, אדער אן אנדער זאך, חאָטש ס'איז ניט קיין סדר, כי (כשהולך לפנות) איז דאך גרינגער מסלק זיין די מחשבות. דער טאַטע [מהרשנ"ע. מ"מ] פלעגט דארט קוקען ספרי דאָקטאָריע וספרי חשבון — שלא להרהר. עולם האצי' עד ז"א דאצי' הוא מעולמות הא"ס. ווי טייער דאס איז [הגוף. מ"מ] אז צוליב דעם גיסט מען אזוי פיעל תורה וכו'. מה שנתאוה וכו' איז דוקא גוט פאר אונז. ב"ה ואס נתאוה.

„איך ועל דיר געבען לקח. און דער אויבע' זאל דיר, דיר און זיין ווייב, געבען אשנ"ט ומתוקה בגשמיות ורוחניות“.

מז' מח' ומט' האט מען פארבראָכט ביי אדנ"ע ערויהכ"פ שעה 10 בוקר, א שעה. אחד מהמשתתפים הי' ר' זלמן סרעבינע (על שם עירו. מ"מ) שהי' אדנ"ע מיקרו ומחבבו. מחסידי הצ"צ. אדנ"ע אמר עליו בשנת נ"ד וכבר לא הי' בעלמא דין: בא' מיר איז צו גלייבען אז זלמן האט געהאָט גלוי אלי', און האט ניט געואסט ואס דאס איז. הי' ישוב'ניק, בקי בהרבה גמרא וגם דא"ח וקבלה. הי' אומר שקשה עליו המונה של ליובאָוין. ר"ל האַפּמאַן נעשה שד"ר בשנת נח', אחרי הסתלקותו של רג"ב פּאָהאַרער, שגם הוא נסתלק רנח'. דעם זיידענס א' איד (ר"ל האפמן). הייתי לבקרו בויטעפסק, והי' חליו אשר מת בו. אדנ"ע זייער נתפעל געווארען כשספרתי לו דבריו של רל"ה, אז ער פארט אָועק, שטאַרבט אָפּ מיט עם קבלה. — אָפּ אריכות בעט ער ניט, וארעם ער וייס (הי' ב' ג' שבועות לפני פטירתו), נאר ער זאל קאָנען טראַכטען ביז דעמאָלט. כשחפצתי לדבר אתו ע"ד ענינים, מאן, „אַנ'עכרה די צייט“. א' גנון — יא'. כן כשבאו לבקרו כל פני העיר — קצר. עם מאיר מרדכי דבר הרבה. בשנת נט' התחילו לנגן — אחר תפלת נעילה קודם התקיעה — נאַפּאַלעָאַנס מַרש. תמיד היו מנגנים במקום זה, אצל אדה"ז וכו' גם אצל האחים, אצל כאו"א, אלא שבשנת נט' צוה אדנ"ע שינגנו מרש זה. זוכר אני ואדנ"ע לא תקע, וביום א' תקע רז"א, ביום ב' חיים זלמנזאהן. גם זכורני — והי' זה בשנת מו' — שהיתה תפלת נעילה מוקדמת, והי' נ"כ בנעילה. לקחני ר"ז פראַדקין תחת טליתו, כי אדנ"ע התפלל ביחידות ועל עמדו בביהכנ"ס. אבל בכלל תמיד היתה תפ' נעילה מאוחרת. פעם דקדק הש"ץ ואמר היום פנה ובא — היתה השעה מאוחרת ביותר, האט ער געהאָט דערנאָך א' נאז — בשמח"ת — על זה. כשהי' מהרשנ"ע בן יט' כ' שנה הי' חולה: אָסך ווייסע שאַרְיקעס בדם — זה הי' תוצאות מחלה קשה שחלה אז — ונתרפא ע"י הרופא הייבענטייל. הצ"צ האט אָסך געטאן. האט זיך אויסגערעדט, אז ער ואלט

געוואָלט, חאטש ווי שמואל הנביא. וחולי זה הי' ג"כ סיבת פטירתו, אלא שאז הי' זה מעגמנ"פ. כשלשה שבועות לפני ר"ה תקפה עליו חליו. אף, שכמעט במשך כל השנה, הי' חולה.

סוכות.

ליל ב' וכן יום ב', הי' גשם שוטף, גם יותר משיעור דשו"ע. ואמר: לישב בסוכה צריך לברך. וכן עשה. לא אמר דא"ח ברבים. קראני וגיסי מ"מ נ"י וחזר המאמר דיג' תשרי – שלא שמעתי מפני שנסעתי לקנות לולבים – טעמו וראו וגו', בשטריימעל ואבנט, אבל בלא מטפחת. בשנים שהנני זוכר כבר לא היו שונים ואדנ"ע נטל שלשה עשר הדסים בלולבו (כן עשה בשנה זו. וכן גם בלולב א"ז שליט"א שציוני לאגדו. מ"מ). הי' מחליפם ביום ג' דחומה"ס, כל היג', והי' נותנם לי. רק פעמים אחדים קרה שהחליפם בליל דהור", אבל נראה הי' שזה שייך יותר לענין הור"ר מלחילוף ההדסים. הערבות לא הי' מחליף. ובכלל פלעגט מען ניט קוקען אף זיי, מחביאם בתוך ההדסים וכו'. אדנ"ע הי' אוגד לולבו בעצמו. ביום א' הי' נוטל הלולב מברך ענ"ט לולב, לוקח האתרוג בשמאל, מתחיל „שהחינו“, למלת „וקיימנו“ מחברו אל הלולב, ולתיבות „לזמן הזה“ מביאם אל חזהו (קודם הנענועים). כששאלוהו אמר שברכת שהחינו יאמרו כשהלולב בידו א' והאתרוג בשני'. מקום הפטום הי' מחבר אל הלולב, וא"כ הי' האתרוג בשפוע, והלולב, קצהו הי' על האתרוג – במקום הבליטה (של קאלאברי אתרוגים). בעת הנענועים הי' מוריד את הלולב, למען יגעו שניהם בחזה, ובודק אח"כ אם לא סרט באתרוג, אשר פעם קרה כן. נתן שנה זו גם אתרוג א"י – בשותפות עם גיסי מ"מ נ"י – ואמר שצ"ל בחשאי עד"ז.

אדנ"ע ספר: דער רבי האט געגאָרט זיין ביים רבי'ן – הה"מ נ"ע – סוכות, זען אצ'יקאווע זאך. דער רבי אַזאַ(?) פנימי, ווי וועט ער זיצען אין אַ מקיף. כשהי', אמר: אַז איך בין געווען, האָב איך געזעהן דעם ענן הקטורת פון יוהכ"פ, איז באַ מיר געוואָרען רעכט. דברי כק"ש: ענן הקטורת הרי הוא בין בדי הארון וכו'. וכבר מדובר בזה. דער רבי האט געזאגט: אַז מ'האָט געזאָגט לישראל ולקחתם לכם ביום הא' וגו', האט מען געשיקט אַ שליח אַף די ענני הכבוד להביא אתרוג מקאַלאַברי. והוסיף אדנ"ע ע"ד רל"י מבר"ד – הי' מנשק סכך הסוכה ובקפצו פלעגט ער פסל'ן די סוכה – (שהוא הי' מברך על אתרוג קורפו) שעצמות א"ס האָט אַראָגעווארפען אַ גרעין, און אַליין, ניט דורך אַ מלאך, וארעם אַ מלאך וואָלט אַגעטאַן אַ שפיצעל, וארעם אַ מלאך, אַפּטאַן אַ שפיצעל אַ נשמה איז דער גרעסטער עונג. מעשה הידועה שהתעמק במחשבות בהיותנו בוין [עיינ' ט' יא' סיון. רצ"א], מהלבושים הבין שזהו יום חול ולא שבת. כתב אח"כ דא"ח „לא תירא לביתה משלג“, און איך האב משער געווען אַז דאס איז דאס געווען. [ויש

למאמר זה קשור לבחודש הז' שנאמר תשרי רס"ג. רשב"ץ אמר על בחודש הז' שרואה הוא בו מוחין דגדלות. עד אז הי' ולמכור בנכסי אביו עשרים שנה, און פון איצט אָן הייבט זיך אן אייגענע. כשספרו זה לאדנ"ע אמר: אַ בלינדער משכיל. כי צריך להבין ולהשיג וגם זעהען. אבל זה – א בלינדער משכיל].

אז בוין, היינו נכנסים לביהמ"ד ומבלים שם שעות רצופות, וקרה שגם לנו שם. פעם נכנסנו לביהכנ"ס ואדנ"ע השתתף ג"כ בשיחה עם אחדים שהיו שם. עם אחד סר הצדה ושח עמו. כשנגשתי רמז לי שאסור מהם ולא אשמע. נתן מעות לקנית מעד בשביל הנוכחים בביהכנ"ס. התחילו לדבר מי הוא שילך לקנות, עד שאמר אחד: אפשר ועט עטץ גיין? וילך אדנ"ע בעצמו ויביא את המעד. נעשתה השעה מאוחרת ביותר. הצעתי אולי נסע הביתה, אבל אדנ"ע סרב באמרו: איך ועל זיך דאָ צושפּאַרען, וישכב על ספסל. אני ישבתי אל השולחן, וארשום דברי השיחה של אדנ"ע, מהם היו געשמאַקע רייד, מהם „גולמיות/דיקע“. לפנות בוקר קם אדנ"ע אַצובראַכענער, וכידוע אַז עס איז געווען אַ קנייטש אין די וועג סבל מזה ענוים (וכ"ש לישון על ספסל). ויאמר: ננס ע"ג הענק, קאן זיין אין השכלה. אין עבודה, איז דער ענק איז אַ ענק, און דער ננס איז אַ ננס [איך האב טועם געווען – בשינתו על הספסל – ואס דער רבי באַם מגיד, אבער דער ענק בלייבט אַ ענק]. באותו זמן היותנו אז בוין, שמענו ג"כ ספור מאחד ע"ד ר"מ פרעמישליאַנער. ער איז געווען אַ קליינער, אַ דאַרער, והמקוה במקומו הי' בתחתית הר, שלירד ממנו, וכ"ש לעלות עליו, לא הי' באפשרי בחורף, שקרח וכפור ע"פ הארץ. ודרך אחרת היתה ארוכה ביותר, אבל רמ"פ הי' יורד ועולה בהר זה גם בחורף. כששאלוהו ע"ד, ענה: אַז מ'איז צוגעבונדען אויבען, פאַלט מען נײַט אונטען. נזדעזעתי בשמעי הספור, ויאמר לי אדנ"ע: וער נײַט נתפעל, דאָס איז נײַט רבי, זהו במדריגת ר"ה פאַרצײער. הבדלתי בסוכה – במוצו"ט – שאלתיו ע"ד לישב בסוכה – אמר: ע"ד קדוש שמענו גלוי לברך לישב וכו'. בפעם הא' הי' זה שנת נט' ביום ב' דסוכות, בסוכת, און מען איז געווען וכו'. אבל ע"ד הבדלה כיון שזהו יין, ואח"כ הרי נאכל מה שחייבים לברך ע"ז לישב, א"כ צריך שתברך, אבל בחשאי. היו אוגדים הלולב גם בלילה. אדנ"ע הי' קורא את אדה"ז – רבי. הצ"צ – דער זיידע. מהרשנ"ע – דער טאַטע. ורק פעמים אחדים שמעתי באמרו דער טאַטע דער רבי, או דער רבי דער טאַטע. והי' לחביבות שם רבי. מלבד פאַר פרעמדע קרה שהי' אומר נשמתו עדן, וכן באשכנז דער זעליגער פאַטער. בוירצבורג, בהיותינו שם בשנת סו"ז, אמר דא"ח בל' אשכנז. איתא: שכל השנה צריך לכוין בש"ע באמרו ואת כל תבואתה לטובה אַחטים למצות ואתרוג, ואז במילא יהיו הכל לטובה. במקום אחר נזכר מלבד הנ"ל גם יין לקדוש. [כשברכו אותי שימלאו משאלות לבך לטובה, שאינך רוצה בחושי בעלי בתים, יתן לך השי"ת חושים העכערע פון בעה"ב/בישע, הי' זה אצלי די גרעסטע ברכה. כי, בינינו לבין עצמנו, מדרי' בעה"ב היא מדרי' פחותה, און באַ אַ ביסעל משקה קען מען זאגען מזהמת. וארז"ל פסקה זוהמתן, חדלו מלהיות במדרי' בעה"ב. – האותיות קצת

בספק אצלי. מ"מ]. כשנשמה דאצילות משפעת או מקבלת – העלאה – מבי"ע, זהו ע"י מסך השמחה – דברי כק"ש, ע"ז שאדנ"ע כשהיו נכנסים אצלו, ה' פותח בשחוק – שמי"כעל. הסכך היו שורפים במרחץ – אחרי חה"ס. לולב והושענות – שורפים אין א' מיטען מיטואך, ולא לשריפת החמץ. אדנ"ע קודם שהי' נכנס לאוהל – בליובאויטש – ה' דופק על הדלת. בהו"ר נגש אלי, בעמדי בחדר האכילה, וחבט על שכמי הימינית שלש פעמים. ואמר: גבורות ממותקות. על שאלתי ענה: עד יב' ויג' שנה ה' אין מאל (יאָהר?) פריער [היינו פעם א' יתרה על השנים. מ"מ], ואח"כ – ג' פעמים. כן ה' תמיד במשך כל היום, אבל בכל אופן אחר התפלה. מחלק הושענות – היום בוקר לכאור"א. בוקר ד' דחוו"מ ספרתי, עפ"י שאלתו, ראשי פרקים ממה שאמרתי באולם הישיבה, אמר: לפנים ה' זה [לפרש מרז"ל וכו'. מ"מ] אלא שאדנ"ע לקח לו דרך זו, וילך בנתיב דקיק, נתיב הל"ב שעליו איתא בווהר נתיב דקיק. היום בלמדי – השיעור ואס מ'דארף לערנען – בפלוגתת רע"ק וחק' [נדרים נד.] ירק ודלועין שליח מימלך וכו', ועלה לפרש שליח – מדות, ההמלכה – המשכה ממוחין, והפלוגתא היא אם הוא בקרוב המדות או ברחוק וכו'.

שמע"צ ושמח"ת.

אספר לכם מעשי, כאשר הבטחתי (אור לשמח"ת), ולא תשאלו פרטי העובדא, כי לא אספרם: רש"ב באר"סאָווער ה' בידידות ביותר עם אדנ"ע. ועד"ז לא ספר מעולם, ורק כשהרגיש שקרבו ימיו ספרה לאדנ"ע. בשנת תרי"ד בליל שמח"ת נרדם רש"ב – ובית דירתו של הצ"צ ה' במקום שאח"כ נבנה שם הזאל. ובצד בית הצ"צ ה' א' פליגעל ושם דר מהרשנ"ע – הקיץ משנתו, און האָט אַרײַנגעפּוּזעט לחדר הב'. והנה פתאום נפתחה דלת חדר הצ"צ, ויראהו יוצא במהירות, ויצא וידפוק בחלון דירת מהרשנ"ע, ויכנסו שניהם – הצ"צ ומהרשנ"ע – אל החדר ששם בפנה עמד רש"ב, און עס האט עם געטרייסעלט, וישמע את הצ"צ אומר למהרשנ"ע: דער זיידע האט צוגעזאָגט קומען אָפּלערנען אַ משנה אין סוכה ווי מען לערנט איהר בגן עדן התחתון. ושניהם נכנסו לחדר הצ"צ. ויגש רש"ב אל הדלת וישמע דבורים אחדים ויִרְדָּם. צו מנחה אין דער רבי געוען צוטראגען. האט געזאגט: אַ יונגעראַן ואס הערט אונטער דער טיר, באַקומט אַ שנעל אין נאז. די קינדער זיינען עמי הארץ'ים. [כשנכנסתי בקר אסרו"חג ספר לי: המשנה היא: החליל מכה לפניהם. החליל, יו"ד ה"א חלל. לפניהם, שיהי' בפנימיות. כי כל הצמצומים הם מו"ה נגלות, ויו"ד ה' הם הנסתרות, משא"כ צמצום הראשון הוא מ', הוי' דמל' דא"ס. הוי' הוי' הוי' שקודם הפסיק. וזה ה' דוקא בזמן נסוך המים, שניסוך הוא העלאה, העלאה דמים. מה שספרתי לך זה כבר ע"ד דא"ח החליל מכה לפניהם זהו דבר בפ"ע. ואז ה' כשבאו אליו מטערקיש – מוהילוב – עיין סיון צא' ריגא – שקצתם

באו כבר עוד על חה"ש, וזה היו הגדולין מזמן שבלה שם אדה"ז אַ פּאָר חדשים, כשלוה את רמ"מ מהאראדאָק, וגם הוא הי' בדעתו לנסוע לא"י. והובילו עמם גם בהמה, אַ ציגעלע מ'טאָר זאָך ניט זאגען ע"ד עלי' לרגל בקרבן. באו אַסך בעה"ב, מהם לא הסכימו ע"ז [הובאת הבהמה]. המאמר לא ראיתיו ולכן א"י אם הנ"ל זהו ג"כ קוטב מאמר דאן]. ליל שמח"ת דשנת רס"ו הי' אדנ"ע זייער אויפגעלייגט, ואז הי' הרייז "קמתי אני" (עצמי ושכלי) – כתי"ק אינו אצלי רק הנחה – ל"הקפות" כמעט לא הספיקה העת, כי הלכו להקפות 5/4 לפנות בוקר. אבל ביום שמח"ת בכה בכי רב. מ'האָט פּאָר זיך גאָר קיין אָרט ניט געהאָט. יש שתלו זה שבכה כמה שהעמידו השולחן שעליו היו מסובים במקום שעליו התפלל(?) מהרשנ"ע, וגם דבר הרבה אודותיו. אמר אז אדנ"ע: רכוש והון של ישראל נעם איך ניט אַף זיך, נפשות – נעם איך אַף זיך, און האט געחאַלעשט בישבו בשולחן. – ובזה נגמרה הסעודה, כי מ'האט אים אריינגעטראגען לחדרו, השיבו את רוחו, בקש מים לרחוץ ובירך ברהמ"ז. – כעבור איזה חדשים התחילו הפרעות, ר"ל, ברוסיא – שמח תשמח נכתב בכת"י קטן למאד וכתבו בקיין נז' – קודם החתונה – שש שעות קודם ארוחת הצהרים ושש שעות אח"ז. פעם אמר לי: אַ שכל עמוק קאָן מען שרייבען מיט קליינע אותיות (נאָר מיט וכו'. כמדומני מ"מ). עפ"י רוב, דא"ח שכתב אחרי אמרם – בכת"י רגיל. קודם האמירה – בכת"י קטן. עפ"י רוב, בחדרו הי' יושב אין אַ היטעל (עם קאזירעק. מ"מ. של משי), מלבד בימי הקיין ביחוד בדאָצע שהי' מבלה רוב עתותי היום בגן, שאז ישב ביאַרמאַלקע. לא הי' צריך לסגור דלת חדרו, כי גם בלאה"כ לא הי' נכנסים בלי רשות. גם הרבנית שליט"א – אשתו – נזרה מלהכנס, להכניס טה וכיו"ב – עפ"י הקריאה – ע"י פעמון שעמד על השולחן. הי' מצלצל לי בטיליפון: קאָנסט אריינגיין איך וויל פאַרייכערען אַ פּאַפּירוס. הייתי נכנס, מבעיר הגפרורית, ועומד עד שכלה לעשן. לפעמים הי' אז מספר מעשי, או משוחח מעין הענין שהי' עסוק בו. לפעמים הי' שואלני: ואַס האסט עפעס צו זאָגען, ואז הייתי מדבר. קרה שהושיט לי אחורי כף ידו ואומר: גיב אַ קוש. בין בקיין בין בחורף, כשפשט תפלין דרש"י, הי' תחתית התפלין נאָס פון שוייס. בקיין – יותר. השעורים הי' לומד גם בש"ק (שעורי משניות תנ"ך ש"ס פוסקים וכו') אפי' בר"ה. שאלתי: וביוהכ"פ וט"ב? ענני גם ביוהכ"פ. ט"ב? פלעגט ער ניט זאגען (בחיוך). ומשמעות דבריו שגם בט"ב למד, אלא בחשאי. מ"מ). כשהי' מספר מעשי – ספּר קורן, אָגעהאַקט, ולא מעשה קשורה במעשה. תחלת השיחה: שמעתי פון טאַטען וכו'. ספר גם מה ששמע מחסידים, בהוספה והוראת שמו. קרה שאמר אחרי ספרו מעשי' מפי חסיד: דער אינווייניג געפעלט מיר. שנת רמ"ח אמר אדנ"ע לרז"א נ"ע ורמ"מ נ"י, אַז ער איז זיי מבטיח שכל ימי חייהם ועלען זיי ניט האבען פרנסה פון עסק. איך זעה דאס ווי מיינע 5 פינגער. וביאר שיש כאלו שפרנסתם לחם מן הארץ, וכאלו – לחם מן השמים. בכלל, משנת רמ"ח עד רנ"ד, האט מען געהערט פון עם שטריינגע רייד. פון רנ"ד איז נתישב געווארען.

י"ז מ"ח, רצ"ג.

הכבוד מהרשנ"ע לזוגתו הי' במאד מאד. וגם הכבוד ממנה לו הי' באופן נעלה לא ישבה לפניו וכו'. על ההוצאה הי' נותן ליוסף מרדכי כי היא לא התעסקה בזה. לקנית עצים תבן וכו' הכל לו. שכר המלמדים הי' נותן על ידה והוא האָט געפירט דעם חשבון. יש אצלי חשבון ההכנסה והוצאה שלו משנה אחת בכתי"ק. כל חצי שנה לפני יו"ט הי' אויסקויפען דעם צירונג שהי' ממשכנת אותו. ס'איז געווען עפעס אין דעם, כי יכולה היתה לקחת כסף כמה שרצתה. ער פלעגט אַרײַנגיין פאַרהערען די קינדער, שלמדו אין הויף. הצ"צ פלעגט אַרײַנרופען ליישוב הדעת די זין וגם בתו דבורה לאה נ"ע. אבל אצל מהרשנ"ע – לא היתה כזאת. [הדגיש כ"ז. הכותב]. ער"ה האחרון – כי מנהג הי' אצל כל הרביים מאדה"ז וגם הוא בכלל, שער"ה אחר המנחה קודם לכתם לביהכנ"ס היו נכנסים לחדר הרבנית – זוגתם – לברך וגם לבקש ברכה. – המנהג לומר תילים קודם תפלת ערבית דר"ה גם הוא קדמון הוא – אמר לה: – שוחחו ע"ד הפוגרומין שהיו אז – אבי אמר לי שהגזירה האָט זיך געבראַכען, פוגרומין אין גשמיות ועט נײַט זײַן (אבל ברוחניות... איני זוכר האותיות. מ"מ) זאָלט היטען די קינדער. התחילה לבכות באמרה שירפא ויהיו ביחד וכו' ויענה: כובד הגזירה האב איך גענומען אָף זיך. ביחד, אבער פון באַזונדערע ועלטען. אני אלך 31 טרעפּלעך רוחניות דו ועסט גײַן 31 טרעפּלעך גשמיות. לך הרי הבטיח אבא אריכות ימים. ספרה לי כ"ז א"ז נ"ע בשנת רס"ח. ולא הבנתי הכונה שבוה. רק בהסתלקותה שהיו 31 שנה מאז, הבנתי הכונה. הי' נוסע למסה"ב לרודניע והי' מתעכב שם איזה מינוט, רבע שעה אצל פרומע צוקרמן, והרכבת חתה עליו. פעם אמר שחפצו לשתות תה. צוה שיעשו לו תה וכו'. געשיקט די פערד צום באַן, לומר שלא יסע עתה. כן שלח אַ רײַטער לליובאַו שלא ידאגו כי ניחם ויסע מחר. הרכבת נסעה ואצל ויטעבסק היתה אַ קרושעניע. אבל אסור הי' להרבות הדבור במעשיות כמו אלו. פעם נסע לחו"ל דרך דוינסק (בירבאַלען – הגבול –) ומשם ליוהו ר' יעקב רשל – למדן וחסיד – בדעת רשל הי' לרדת מהרכבת כשילך מהרשנ"ע לישון וגם טו"ת לא לקח אתו, אבל מהרשנ"ע א"ל: תסע עמי עד הגבול. גם ר' לויק ופיניע לייב נסעו. מהרשנ"ע הי' מתפלל בבוקר השכם. ויקראהו – את רשל – אַ זײַגער 7 לקופע שלו. מהרשנ"ע יושב בעינים סגורות ושוחק, ורשל עומד. דורכגעפארען אַ סטאַנציע. נכנס אַ יונגערמאַן אינטליגענט וכו'. הקופע הי' בן שש מיעסטעס – וישב שם. מהרשנ"ע פתח עיניו ויאמר: ואס דאַרף מען דאס האבען אַ מזיק באַ זיך. ואס איז באַ אייך אין קעשענע? באַזײַט מיר. אזיל סומקא וכו' און דער יונגערמאַן האט אַרויסגענומען אַ רעוואָלוער. ויזרקהו מהרשנ"ע דרך החלון. אמר לרשל: עדיין לא התפללת. הא לך התפלין שלי והניחם, און היט זאָך פון א מח"ז. דאס איז נוגע עד יום האחרון. ויצא רשל – עם התפלין – ויעש כן. כשנכנס אמר מהרשנ"ע להצעיר: אפשר חפץ הוא להתפלל.

ויתחיל לבכות חליפֶען, האט עם מהרשנ"ע אַ קלאַפּ געטאן אָף דער פּלייצע ויאמר: רשע
 שלא מדעתו לאו שמ"י רשע. ורשל האָט עם דאַקאַשעט א טו"ת וכו'. כשנכנס עוד הפעם
 לקופע אמר מהרשנ"ע: דוד האט געזאָגט אם כה יאמר ד' הנני, אבער צו קבר ישראל
 דאַרף מען קומען [ע"כ - כמדומני - בהמשך להקודם אחר „האחרון" ולא עתה. מ"מ]
 תתפלל און אָף דער וַע סטאַנציע תרד - הצעיר כבר ירד מקודם - . אח"כ אמר הדא"ח
 „ושנתם", מאמר קצר - כרבע שעה. אח"כ נודע שחפצו לירות במהרשנ"ע -
 המשכילים, שנלחם במ בכל עון. אצל רשל - שנסע בשנים הראשונות אחרי הסתלקות
 מהרשנ"ע לליאָדי - כי קאפוסט הי' אגעפרעגט באַ חסידים - ואח"כ לליוב' וגם לליאָדי,
 בכל אופן נחשב בין המקושרים לליובאָויץ - היו ירידות ועליות בגשמיות. הי' בעל עסק.
 נסע לפ"ב. כשנפטר - רק בעמל רב וביגיעה עלתה להביאו לקבר ישראל. ביזטומיר
 הי' איש א' שמו בערגמאַן מהמשכילים הנלהבים. ויסע לפ"ב, וביחד עם הבאָרון גינבורג
 הגביר ורשאַבסקי וואַועלבערג הלכו אל המיניסטור לעניני השכלה בערגמַן - המציע.
 ואַרש' וואועלב' פּינאַנסיסטען, והבאָרון גינז' ג"כ מהתומכים. כשנכנסו להאַאודיענץ,
 פתח בערגמַן את פיו אַרויסגעשטעקט דעם צונג, ולא יכול להחזירו. עשו לו נתוח ולא
 הועיל, וימות. מהרשנ"ע הי' על האוהל בבואו צחק מאד ואמר לרמ"ל חתנו: די מרגלים
 נתארך לשונם ביז דעם פופיק. מ'דאַרף דאס דוקא ביזן פופיק? איבער דער מאַרדע ג"כ
 מספיק. קרא את נחמן (נחום?) געַרמנט שדר בצאַרסקאיע סעלאַ לליוב' וישלחהו אל
 הבאָרון גינז', להזהירו, אַז ער ועט עם מאַכען פאַר אַ קבצן. ויתן לו אות, אשר כל
 האַקציעס שאינם אצלו, ויקנם עד דעם 10-ען לחודש הבא, יפסיד בהם. - כי הבאָרון
 הקציב אז סכום להביא חבורה מהברלינער לפ"ב - הוא נפחד, וישאל אָף ואַס
 איבערבייטען. ומזה בנו את הקופעצ'עסקע שול בפ"ב. ולכן מתפללים שם בנוסח
 שלנו. האַראַץ גינבורג הי' אַ פראסטער, אבל אוהב השכלה. בנו דוד - בילדונגס
 מענש. אבי זקנו של האַראַץ - כמדומני יוסף שמו הי' מחסידי אדהאמ"צ. א"ל: אתה
 חסיד, פאַרשטייט א חסידישען וארט. גבריאַל - בנו של יוסף. זקנו של האַראַץ - ועט
 געבען אַביסעל משקה חסידים. גבריאַל חכר אח"כ מכירת היי"ש, ומזה - גם מלחמה
 שהיתה אז סייעה לזה - נתעשר. די גרויסע סלואַסצע שלו היו מהחסידים.

בצהרים הייתי אני מציע לו מטתו שהי' נח וגם ישן לערך - ביחד - $\frac{3}{4}$ שעה. כלילה
 לא הייתי עושה זה. גם ראיתי אַז ער האָט דאָס ניט גורס געווען.

ב' מ"ח - ש"ק וירא.

הוא יום הולדת של אדנ"ע. אמירת לחיים וכה"ג לא הי', רק מאמר דא"ח. פעם
 - והי' ש"ק פ' וירא, והי' יום הולדתו או יום שלפ"ז או שלאח"ז - הכניסתו הרבנ' רבקה
 נ"ע אל הצ"צ נ"ע. - וא"כ הי' בן ד' או ה'. כי נולד תרכ"א. הכניסוהו לחדר - כמדומה

בן ג' שנים וחצי – והתחיל אדנ"ע לבכות באמרו מפני מה נראה הק"ב לאאע"ה ואנחנו אין רואים. ויענהו הצ"צ: אַז אַ אַיִד צו 99 יאהר מחליט, שצריך למול א"ע, איז ער וערט אַז דער אויבערשטער זאל זיך באַזיזען צו עם. עוד נוסחא: אַז אַ אַיִד אַ צדיק, צו וכו'. כי אדנ"ע בעצמו לא זכר מעשי' זאת. אדנ"ע רז"א וגם אחותם ד"ל, היו נכנסים פעמים ביום אל הצ"צ, אין דער פרי, הי' נותן להם כסף. שאר נכדיו הקטנים, רק ביום ועש"ק או ביומא דפגרא. גם מהרשנ"ע לא הי' דר אתו בבית א', כ"א בבית מיוחד. בביתו ודירתו הוא, הי' המנין, כן דרו שם ממשרתיו. אחרי הסתלקות הרבנית מ' נ"ע הי' „משמורת", שאחד מבניו הי' לן בדירת הצ"צ. פעם אמר רז"א לאדנ"ע – והם ילדים קטנים – קום, אני אהי' רבי, ואתה תהי' א' גבאי. ויענהו אדנ"ע: דו ועסט קיין רבי ניט זיין, און איך וועל קיין גבאי ניט זיין. אדנ"ע נקרא ע"ש אדהאמ"צ, וחצי שמו של אבי הצ"צ – ר' שלום שכנא. רז"א – ע"ש אדה"ז ואבי' של הרבנית רבקה נ"ע. פעם האט אים דבורה לאה פאַרחאפט אַף שפילען אין פערדלאַך – ואדנ"ע אז בן שבע, או חצי שנה לפ"ז או לאח"ז – ויענה לה: ואס וילסטו. מדאַרף ניט זיין קיין הולך בטל. קבלת עומ"ש דרף זיין פון מודה אני ביז בידך אפקיד. בכלל איז ער געלעגין אין אַזוינע ענינים (כנ"ל ענין אאע"ה) ועודנו ילד. ופעם שאל את מהרשנ"ע: כתוב שאו מרום עיניכם. נו, און די ערד? מהרשנ"ע ענהו כמו שעונין לילד, אבל בהרחב. אדנ"ע, אני וחנה תי' נולדנו ביום ב'. בשנת האבילות – רמ"ג – הי' בחדרו של מהרשנ"ע, שם אכוש וישן וגם המנין שלו הי' שם. – רז"א התפלל בהמנין. רמ"מ נ"י אין קאַמער – אדנ"ע התפלל לפני התיבה. ותיכף אחר התפלה הי' הענדל מוציא את האנשים מן החדר – הענדל אמר ע"ע ששנה זו הי' מבולבל ולא יכול להתפלל. פלעגט טייטלען מיט די פינגער און אַפזאגען. והוא לקח ע"ע את השמשות – ואדנ"ע הי' סוגר את הדלת. בקייץ מג' נסע להלימאן. חורף רמ"ד נסע לפאַריז. ליי"ג ניסן בא לליובאויטש. ותיכף אחר חה"פ חזר לפאַריז, ששהה שם עד אחרי חה"ש. משם נסע אין א' באַד בורבול – צרפת. והי' בדעה לחזור על ר"ה לליוב, אבל נחלה, ובא לליובא' רק אחרי (כל היו"ט. קצת בספק אצלי. הכותב). וכשבא לא הכרתיו, אלא שא"ז – רבקה נ"ע – א"ל: אביך בא. חורף רמ"ה נסעו ליאַלטע וגם אותי לקחו. בשנים הראשונות (כנראה גם רמ"ח – רמ"ט. הכותב) הי' הולך להתפלל להמנין. גם למנחה ומעריב. כן בש"ק ויו"ט. ביו"ט התפלל עם הצבור. בש"ק – בביה"כ, אבל ביחידות, אף שהי' משכים לביה"כ – בש"ק 8½ כבר הי' שם. – תחלת תפלת הצבור 8¼, לערך. זוכרני, שעמד נשען על שולחן הקריאה, פניו לצפון, טליתו עודנו מקופל על שכמו, והעמיק במח' לפני התפלה – הי' יום של הנחת תפלין – בביה"כ התפלל אז מנין א' ואח"כ גם ב', אמרו ברכו, קדושה וכו' והוא לא הרגיש מאומה, עד שנגש אליו קאדינער והעירהו. בחול הי' בא מביה"כ לערך 2½ אחה"צ. אלא זה כבר הי' אחרי גמרו את שיעורו במשניות (גמרא?) ופרע"ח שהי' לומד בביה"כ אחר התפלה. פעם התאונן על זה שהבאים אליו – דער עולם נעמט באַ עם אַפ צייט

וכו' אלא איך האב זיך גענומען דעם דרך פון טובה הפרישות עם הבריות, והבדירות בתוך בנ"א. עטליכע יאהר האט געווערט ביז איך בין ארוף אויף דעם דרך. אדה"ז אמר אז לדורותי דארף מען ניט טראגען א בגד מיט א קעשענע. מ'דארף ניט האלטען בכיס. מ'האט אָנגענומען שפי' רק אף ניט האלטען אין קעשענע. ואף שאדנ"ע פלעגט טראגען, אבל הי' אוחו המטפחת בידו וכה"ג. (לפעמים על צוארו). לרז"א היתה מינקת. אבל את אדנ"ע ינקה אמו הרבנית רבקה תי. רז"א נולד יט' תמוז. ערויהכ"פ שחרית רנ"ח אמר לי אדנ"ע: א חסיד, די ערשטע זאך דארף ער קיין שי"ן (א"י אם אמר המלה כולה, או רק שי"ן. מ"מ) ניט זיין. רמ"מ נ"י שאל את מהרשנ"ע – בילדותו –: איפוא השי"ת? ויענהו: מלא כה"א כבודו. האט ער עס אנגענומען. פעם שחקו רז"א ואדנ"ע ויגש אדנ"ע וישאל את רז"א – השאלה היתה ואס ער האט געקנאקט 3 ניסלאך בש"ק. ויאמר לו רז"א תקון שיאמר לכו נרננה בסדור. בכלל יתפלל בסדור ולא בע"פ, וגם ברכה יברך בסדור. ותשאלהו אמו מפני מה אינו עושה כל זה, ויענה: לא יועיל. אינו רבי. ער האט קיין קרעכץ ניט געטאן. עס העלפט ניט די עצה, עס העלפט דער קרעכץ. – כ"ז הי' לפני מעשה הקודמת (שאמר אתה לא תהי' רבי וכו'. מ"מ). (אדנ"ע בן 75. כנראה מהמשך השיחה. מ"מ). אדנ"ע בכה על שקרה לו עם האגוזים הנ"ל.

הקדמת ה"לקו"ת על ג' פרשיות" להבין ענין נפה"א, הוא מאמר דא"ח שאמר אדה"ז לפני הצ"צ, וחזרו הצ"צ לפני אדה"ז, ויאמר אדה"ז: נו, הטעמה? ויעש הצ"צ הנחה והג"ה הוסיף וכדרך ההגהות מוקף (או על הגליון או למטה. א"י. הכותב). אדה"ז הגיה ההנחה ויצוהו להכניס ההגהות בתוך המאמר. הלקו"ת הנ"ל עצמו הוא ס' בראשית ב' של הצ"צ, שהוא דרושי תו"א עם הגהות הצ"צ. הי' דרושי תו"א מג' פרשיות בראשית נח לך של תו"א שאמרם מהרשנ"ע בשנות תרל"ח – מ"א, בהרחב הבאור ובהוספות משלו, וחפצו הי', כפי שהבינו מדבריו, שידיפסום ויקראום לקו"ת של ג' פרשיות. בהודע מזה בקאפוסט באו בתחבולות ובעת ההדפסה שלחו אברך מתחפש כאלו חפצו לסייע ולעזור בההדפסה – נסעו להדפיס ר' משולם רי"ך (חתן רב"ש נ"ע) ור' רפאל מרדכי ש"ס נכד הר"ר חיים אברהם נ"ע וחתן הרר"ה נ"ע מפאריץ. והתרשלו מאד בזה – והוא גנב העתקות הכת"י של דרושי מהרשנ"ע הנ"ל והחליפם בהגהות הצ"צ על דרושי תו"א מפרשיות אלו. אח"כ בא אברך לליובאוויטש וגנב הביכלאך גוף כתי"ק מהרשנ"ע דרושיו הנ"ל והביאם לקאפוסט, ולא נשארו כי אם אחדים (מהם: „חייב אדם לברך מאה ברכות" שהוא – הרחב והוספות ובאור – שייך על דרוש להבין ענין הברכות) שהיו נכרכים עם דרושים אחרים משנת תרל"ח. אלא שהנשארים הם מה"ק. ומהרשנ"ע עבר עליהם עוד פעם. ומשנה אחרונה נכרכו בכיעל לבדו כל דרושי התו"א ג' פרשיות כמו שאמרם מהרשנ"ע עם הוספות שלו (ולא בתור הגהות לבד). בשנת תרס"א קנה כק"ש ביכלעך כתי"ק הצ"צ מישראל-איצ"ע (רודנער? מ"מ). ויאמר לו כי ימכור לו ביכעל

רשימת היומן תרצ"ג

עא

מהרשנ"ע הנ"ל (לקו"ת ג' פרשיות) ויתן לו בעדו ש' רו"כ. אח"כ אמר תק' רו"כ. אלף רו"כ. הלה הזדעזע. ויאמר: מה תועלת בזה? מ'האט זיי געברענט. אח"כ טענו והרעישו – מקאפוסט – שייחסו הגהות הצ"צ למהרשנ"ע. וכמו שעשה הצ"צ הגהות הלקו"ת, כן עשה גם לדרושי תו"א. אלא אלו אינם מעובדים כ"כ ע"י הצ"צ, כשל הלקו"ת. ויש על כל ס' בראשית וגם שמות. וזהו שנדפס – על ג' פרשיות הנ"ל – בשם לקו"ת. דרוש „להבין ענין נפה"א" נבחר להקדמה, עפ"י הצעת אדנ"ע.

סוף שנת תרמ"ב שלח מהרשנ"ע פ"נ ע"י אשתו הרבנית רבקה נ"ע שתקראנו על אוהל הצ"צ, ובו הוא מבקש את הצ"צ שיטול – הצ"צ – רשות ויבוא אליו – אל מהרשנ"ע – ליעצו ע"ד ענינים הצבורים שהיו אז (פוגרומים וכו'). וביאר אז מהרשנ"ע כי לבוא ללמד תורה, אין נשמה צריכה ע"ז נטילת רשות. ובפרט רבי ותלמיד, ובפרט אב. אבל בענינים (הקשורים ב)גשמיות צריך ליטול רשות. שוער צו זאגען אַזוינע וערטער, אבער צווישען דעם יונגען און דעם אַלטען, איז אַלעמאל עפעס דאָ. כמעט א"א להיות אחרת. ה' בין הבעש"ט וההמנ"ע. בין אדה"ז ואדהאמ"צ. בין אדהאמ"צ והצ"צ. וכידוע, שמשך זמן, לא הלך הצ"צ לשמוע הדא"ח מאדהאמ"צ. – על שאלתי, כי אדהאמ"צ והצ"צ הלוא ה' חלוקי שיטות, שהיו שניהם מקבלים מאדה"ז, ואינו דומה להקודמים וכו', ענה: אך, ווי קען מען דאָס זאגען. אחרי כל העילוי של הצ"צ, הרי בכ"ז וכו'. ועוד שהרי זהו „רבי", און דאס איז גאר אַנאַנדער זאָך. מהרשנ"ע אמר פעם: ער האט זאָך דאָס געזאָגט, וען ער איז געווען רבי! (כנראה, ביחס להצ"צ. מ"מ) – בנוגע להצ"צ ומהרשנ"ע – איני יודע. בשנת תקפ"ח היתה חתונת א' מצאצאיו של ר"א מהאמיל ונסע הצ"צ להאמיל – זה ה' אחר הסתלקות אדהאמ"צ. בחתונת ר' שניאור בן ר"ן בן אדהאמ"צ חתן הצ"צ הכריז הצ"צ שיהי' הס און מען זאל זיך היטען פון אַרהרור עבירה. דער זיידע קומט. כעבור איזה משך אמר: „חתן הרכן ראשך. דער זיידע וויל דיר בענשען". כ"ז ה' בעבור יחידות – סיים כק"ש – כי נכנס ליחידות אל הצ"צ ווי אַ יונגערמאַן גייט אַרײַן אָף יחידות מיט זײַנע ווייטאגען. מהרשנ"ע נולד תקצ"ג, בספירת ת"ת שבת"ת. – פעם והוא בהיות מהרשנ"ע בן שבע שנים, בחנו הצ"צ בלמודו. האט ער געמאַכט זייער גוט. רבו (פיישע, כמדומני. מ"מ) איז נתפעל געווארען. ויאמר אל הצ"צ: האַ ואס זאגט איהר, ער מאַכט גוט. ויענהו הצ"צ: מהו ההתפעלות שתפארת בתפארת מאַכט גוט. בהיותו כבן עשרה שנים, ולמדו אז ארבעה ביחד מהרשנ"ע רש"ז – בן מהרי"ל – מקאפוסט. והוא ה' גדול ממהרשנ"ע 2 יאהר 2½ יאהר, דא אַ ספק אָף 3 יאהר – ועוד שנים מנכדי הצ"צ. ויכנס הצ"צ לבחנם. ויקשה מהרשנ"ע, ויתרצו לו חבריו את הקושיא. וידחה את תירוצם. ויתרץ הצ"צ ויקשה מהרשנ"ע על תירוץ הצ"צ. ויענהו הצ"צ כשתגדל... ויאמר מהרשנ"ע: אַז איך ועל גרעסער וערען, ועל איך פרעגען גרעסערע קשיות. ויאמר הצ"צ: לא לחנם איז געווען הסרת הערלה תפארת שבנצח. אמר דא"ח בחיי הצ"צ ע"פ ציוויו. הצ"צ שלח אַ צעטעל צום עולם: אליו

תשמעון כאשר שמעתם אלי. אח"כ גם צוה את האחים זיי זאלען חזרען. (רב"ש האט ניט געחזרט בכלל. רק דבר מיט די יונגעלייט שהיו נכנסים אליו אין דעם דרוש). ומהרי"ן מלא את הצווי. דער ליאדיער האט ניט געואלט. וישנו צעטעל מה שכתב לו הצ"צ ע"ז שלא רצה... מזה נתעורר, שמהרי"ל נסע לנסיעה לקרעמענצוג — בחיי הצ"צ. בעת הסתלקות הצ"צ לא הי' מהרי"ל בליובאוויטש, ורק אחרי חה"פ חזר מנסיעתו. כשהי' מתפלל מהרי"ל — קבלת שבת — והוא הי' לבוש פאנטאפעל פלעגן די פאנטאפעל פליען ביז דער סטעליע. שנת תר"ג נסע עם הצ"צ לפ"ב. בכואם אמר הצ"צ להרבנית מ' נ"ע (זי זאל מאכען אַ וואַרמעס. קצת בספק אצלי. מ"מ) סי צוגעקומען אַ חסיד. עוד בחיי הצ"צ האט יעדער פון די קינדער געהאט אַ מנין באַ זיך. ולפניהם חזר הדא"ח. — הלוכם הי' באבנט או בלעטניק עם אבנט התפור עמו, כנהוג. — גם ריי"ץ בא לליובאוויץ לשנת האבלות, ר"ל. כ"א ירד לפני התיבה. וגם אמרו דא"ח. כליל ש"ק אחד אמר מהרשנ"ע דא"ח „אז ישיר וגו' עלי באר" ספרו לפני מהרי"ל. האט ער מבטל געווען דעם זאגען ויאמר הוא ש"ק בוקר „אז ישיר וגו' עלי באר" ויאמר מהרשנ"ע (כמדומה לפני אמירת מהרי"ל את הדא"ח. מ"מ): נו, זאל ער זאגען באַם טאַטען (היינו בדירת הצ"צ). — ושמעו איש מאחיו — ויאמר מהרשנ"ע עוד הפעם את המאמר ש"ק בערב, מהרי"ל — יום א' בוקר (כמובן, כל פעם בחדוש דבר), מהרשנ"ע — יום א' ערב, מהרי"ל — יום ב' בוקר, מהרשנ"ע — ב' ערב. מהרי"ל — ג' בוקר, מהרשנ"ע — ג' ערב. אז נגש אליו מהרי"ל ויאמר (הרא"ה כק"ש בידיו כאדם המראה שעתה א"י לעשות עוד דבר) דאס זאגסט ניט דו, דאס זאגט דער טאַטע. ויענהו: הלא זה כבר אמרתי לך שהנני זקן ממך (בספק קצת. מ"מ) — כי מרגלא הי' בפומי' שמהרי"ל גדול ממנו בשנים שלו, אבל הוא גדול ממהרי"ל בשנים של הצ"צ — מיט דעם טאַטענס יאהרען. הצ"צ נתן פ"ג למהרשנ"ע. בצואת הצ"צ הי' שכל בניו יהיו שוה בשוה. הב"ד שהי' אָף פאַרהערען: הי' ר"י טומרקין ר"פ מצ'רניגוב (והם היו אח"כ על צד מהרשנ"ע) ובעהמ"ס תורת חסד. מהרי"ל נולד תקע"א או ע"ב כמדומה. לאדהאמ"צ היו בנות כמספר הבנים — שנשארו בחיים — של הצ"צ. בהו"ל הדא"ח נ"ב — כל הנהנה — אמר רש"ז מקאפוסט ער איז אַ מורכב פון אדהאמ"צ והצ"צ. רש"ז נולד תק"ץ. להב"מ הי' הצ"צ סנדק. עד אז הי' יאָשע דער מוהל המוהל ב"חצר". הי' זקן כבן ע'. ואמר להצ"צ שכבר זקן וכו'. אבל הצ"צ צוהו שיהי' הוא המוהל וברכו באריכות ימים מיט אַנעקעל — און אזוי איז אַנגענומען אַז דאס הייסט אין די 80-ער. וגם הוא חי יותר מפ' שנה.

עוד בימי הצ"צ דר מהרשנ"ע ברחבות וגם רהיטים יפים. הי' חסיד אחד געדארפט נעמען אַ פאָדריאָד ולא ידע איפוא יוחלט עד"ז בנאוגאראָד או בפ"ב. התאונן לפני הצ"צ שאין לו רחבות כי מפחד הוא בזה. ויאמר לו הצ"צ שיביא אַשליטען רחבות מיין ר' שמואלין. ויהי' לו — להחסיד — רחבות. איך דאַרף ניט. בשטרות סחר מהרשנ"ע בימי

רשימת היומן תרצ"ג

עג

הצ"צ ויש אצלי מעטפה ועלי כתוב בכת"י הצ"צ שמות השטרות של מהרשנ"ע שהניחם אצל הצ"צ בפקדון כי אצל הצ"צ הי' אַ קאַסע של ברזל. מהרשנ"ע אמר שיש לו ברכה. והוא מוריש לבנים ובנות ויוצאי חלציהם שיצליחו אין פּראָצענט און אין פּאַפּירען.

שמעתי מניסן – שלמד עמי – חתנו של פיישע, שהוא למד עם מהרשנ"ע רש"ז מקאפוסט ושמעון לייב (בערע לייב? לברר. מ"מ) בנו של ר' נחמי' מדובראָונע שלמדו כולם ביחד אצל פיישע. מהרשנ"ע לא חפץ ללמוד אתם יחד כי הי' קוראם ד' שלעפער מיט פּאַרשטאַפּטע קעפּ (מוחות?). גם רש"ז הי' בעל חושים גם בנו של רנ"ד הי' תפסן וגם עמקן אבל כשצריכים היו להזכיר מה שלמדו כבר היו הם נזקקים לעיין ומהרשנ"ע הי' אומר בע"פ הגמרא עם ל' רש"י ותוס'. בזמן העובדא הי' מהרשנ"ע כבן עשר. עמדו באיזה קושיא. מהרשנ"ע ישב מן הצד פרק את שעונו וחברו וחוזר חלילה. אמר שיודע הוא תי' אבל אינו חפץ לאמר. התחילה טו"מ בין הנערים עד שנמשך הדבר ונכנס מהרי"ל אל החדר דבר כבושין עם פיישע על שתמיד מצדד הוא בזכות מהרשנ"ע וכו' וכו' ושידע שרש"ז בנו עלטער הוא ממהרשנ"ע. מהרשנ"ע שישב כל הזמן מן הצד אמר בניחותא כמדבר בינו לבין עצמו: דערפּאַר טראָגט ער ליינגערע הויזען. און ווי יעקב לייב דער בע"ג זאגט ואס ליינגער דער רוקען און ברייטער (גרעסער?) דער הינטען אַז מער פּערד. מהרי"ל: ביז גאר אַ בעל העז'ניק! מהרשנ"ע כבינו לב"ע: איך האב אָפּן את (לרבות אחיך הגדול. נ"ל מ"מ) אבער דו ברודערעל האסט אָפּן את דרע"ק (לרבות ת"ח. נ"ל מ"מ) פּאַרגעסען. ויקפוץ ממקומו ויאמר: עתה הבנתי מה שהוקשה לי ע"ע, מפני מה סמכו בגמרא דרשת דאת ה"א וכו' לדרשת את הטפל לבשרו. אלא שכנראה שכשדורשין את הטפל לבשרו ה"ז סותר (?) לדרשא דאת דרע"ק. סוף דבר הי' שקראו את כולם אל הצ"צ. וישאל את בנו של רנ"ד: ואָס זאָגסט דו איז דער פּשט? ויחל לבכות. על שאלת הצ"צ מה הוא בוכה ענה שיחונן בשכל ויח' להבין ללמוד. הצ"צ ספר להם – בשבחו את בנו של רנ"ד – ששמע מאדה"ז שההמנ"ע אמר: ואָס מיין זושיע ועט מאַכען מיט זיינע הייליגע תמימות'דיגע טרערען ועט ניט מאַכען אַ צדיק אַ גאון מיט זיינע בקיאות און חריפות. כשאמר הצ"צ המלות, הייליגע תמימות'דיגע חשב מהרשנ"ע – כך ספר לאדנ"ע – א"כ משמע שיש דמעות הייליגע אבל ניט תמימות'דיגע. ותיכף הפסיק הצ"צ באמצע

6. עיין כתובות קג. דמרכינן אחיו הגדול מוא"ו דואת אמך. ובי"ד הל' ממרים ספ"ו, ומד"ס שיהי' אדם חייב בכבוד אחה"ג ככבוד אביו. ובכ"מ שם דחשיב זה מד"ס כיון דלא מרכינן אלא מדרשה דוא"ו ולא מאת. אבל בוח"ג פג' ע"א. סה"מ להרמב"ם שורש ב'. רי"ו נ"ב ח"ה (עיי"ש) הגירסא את אביך לרבות אחיך הגדול. ויעויין ג"כ שו"ע יו"ד סי' ר"ם סכ"ב בבאה"ט ס"ק י"ז, הגדול. היינו הא' ולא הב' אף שגדול הימנו בשנים. הלק"ט קכ"ג. שבו"י. ע"ו. הובא ג"כ בגליון מהרש"א. אבל לא כן הוא דעת החיד"א, בברכ"י ושיוריו. עיי"ש פלפולו. והביא בשם האר"ז דל"ד הבכור כ"א הגדול ממנו.

דבורו ובפנותו אל מהרשנ"ע – כי ע"ע דבר עם בנו של רנ"ד – אמר: ומרה עד מאד (ברא' כו' לד') זהו תוהו. תקון צריך לעשות ממר – רם. ואח"כ סיים כנ"ל. – באר כק"ש ע"ז שהרי זה צעק עשו –.

הצ"צ ה' פסקענען אַ שאלה רק בשלשה. גם בסירכות הריאה – שהיו שואלין אותו אם היתה שאלה חמורה – ה' מצרף אליו עוד שנים. בשו"ת צ"צ – חאה"ע סי' ע"ד שומא. העגונה היתה זמן רב בליובאוויץ והצ"צ לא נזקק לה אף שכבר ה' לה מכמה רבנים וגב"ע וכו'. הרבנית מ' נ"ע השתדלה בזה וסוף דבר ה' שצירף אליו את ר"י טומרקין ואברהם המ"ץ דליובאוויטש והתירוה לינשא. כעבור אַ פּאָר יאהר אחרי נשואי, קבלה מכ' חתום בעלה. ובמכ' סמנים ודברים שבינו לבינה. כל העיר היתה כמרקחה. ותסע תיכף אל הצ"צ. הצ"צ ציווה שתענה על המכתב שמבקשת היא אותו לבוא אלי' וגם שתשלח לו 10 רובל אַסִיגנאַציעס (שהוא שליש מרו"כ) ול[...]. הודיע – (האַראַדישן כמדומה מ"מ) – שיראו שלא יברח, ויביאוהו לליובאוויץ. וכן עשו. בויטעפסק נשמט אבל תפשוהו עוד הפעם – ואחד מה[...]. ה' נחמן דער משרת – ויביאוהו לליובאוויץ. רי"ט ה' בא לליובאוויץ על חה"ש ובמשך החורף פעם א'. וה' נוסע וסר בדרכו לקרוביו בדובראָונע וכו'. וגם עתה ה' כן. וישלחו אחרי רי"ט שליח מיוחד שיבוא לליובאוויץ. אז הביאו את האיש אל הצ"צ. ותיכף בהכנסו א"ל הצ"צ: תן תודה וען האט איהר גערעדט נבול פה. ואז הודה שהתרועע עם בעלה של האשה הנ"ל עד שסיפר לו גם הנ"ל וכו'. ועי"ז נודעו ג"כ מקום קבורתו של בעלה.

לחתונת אדנ"ע נסעו מהרשנ"ע והרבה חסידים ללותם עד אַחרעמאָאָ. דבר שם ב'ג' פעמים דא"ח. – כשני מנינים נסעו עם אדנ"ע – אח"כ חזר לליובאוויץ געפראָועט דאָרט סעודות. במשך זמן החתונה דבר לב' פעמים דא"ח. מהרשנ"ע עשה את רש"ן לרב בבאָברויסק – רש"ן והרעצ'יצער ורש"ז מקאפוסט היו בניו של מהרי"ל – אנ"ש דבאבר' לא הסכימו. ויבוא לשם שליח ממהרשנ"ע שיקחו את רש"ן לרב ובאם לאו ועט ער זיי מאַכען פּאָר אויס בעלי-בתים. אחד מהראשים שם ה' מהמקושרים אל הצ"צ וכפוף למהרשנ"ע ובניו אנשים אַלמים. בלילה נאספו בזאָל של ר' הלל – זה ה' אחרי הסתלקותו, כי נסתלק תרכ"ד. וזה ה' תרכ"ח – והבנים הנ"ל לא חפצו להסכים ויאמר להם אביהם הלא הרבי אמר דבורים קשים וכו' ויענוהו: אַ רבי איז אַ רבי און חסידים זיינען חסידים. ובלילה זו או למחרתו פרצה שרפה, ר"ל, בבית הבנים. – וסיפר יעקב קאַפלאַן מבאבר' והוא אז צעיר לימים – שהבן הבכור בראותו האש צעק: אוי רבי ראַטעוועט! אַז מ'האַט געקאַנט וערען א בע"ת. הצ"צ ור' יעקב ישראל למדו ביחד בעלי' – וה' אצלם איזה זמן קביעות ללמוד בלילה עד חצות לילה נגלה ומחצות דא"ח. רי"י איז געווען א גרויסער שטיפער. פעם לקח ב' מקלות וילביש עליהם חלוק ויכניס כ"ז

רשימת היומן תרצ"ג

עה

מלמטלמ"ע בעלי" באמרו: אני מבקש תקון. הצ"צ נגש בלט ויקח את ההאנד פס שעמד שם – ובתוכו מים – וישפוך עליו – על רי"י העומד למטה – ויאמר: טהור טהור.

ר"מ אפאצקער אמר: ביים רבי'ן בין איך געוען פון עיילי בלא בר. מיט עס (אדהאמ"צ. מ"מ) קאן איך אונטער איין דאך נ'ט זיין. ער זאל געזונט זיין (הצ"צ. מ"מ), קאן איך אף איין ברעט נ'ט זיין [עיין סיון – מנ"א צ"ב]. מה שספרתי לך בנוסח ד' אמות וכו' נראה שזה הי' עוד פעם. כשהלך רשב"ץ ממנו ליובאוויטש שלח ע"י פ"נ להצ"צ. רשב"ץ הלך רגלי. בא לליובאוויטש ועש"ק פ' משפטים עיף ויגע. פעמים אחדים יצא השמש וקרא מי כאן מר"מ אפאצקער הרבי שואל. אבל רשב"ץ או שהי' נרדם מטלטול הדרך והקור או שלא שמע, כי רק אחרי התפלה, והשמש חקר עוד הפעם, הרגיש בזה וציוהו ליכנס אל הצ"צ. נכנס ויעמוד „ככול עץ" ויאמר הצ"צ: אזוי אַ יונגעראַמן בריינגט א פדיון מרמ"א (איני זוכר אם ר' או בלא ר'. מ"מ) געדארפט באַלד אַגעבען" ורשב"ץ עומד בלי נוע. עד אשר רמז או אמר הצ"צ שיכול ללכת, ויצא. וליחידות הכין אז א"ע ג' חדשים. כשנתן לו רמ"א את הפ"נ הזהירו שבשו"א לא יקרא אותו. והי' איזה סיבה בזה. געהאַט דערנאך מיט זיין זוהן, שהי' לו בן יחיד. הצ"צ א"ל שיהיו לו קינדער. ויאמר רשב"ץ: אַ בן זכר. ויאמר הצ"צ: קינדער לאריכות ימים. ורשב"ץ: אַ בן זכר.

פעם והי' זה כשרחץ אדנ"ע ידיו לאכילה קודם שנגבן – ולא הי' אוהב כשהיו מדברים אליו אז. גם כשאירע שהפסיק הוא עצמו בקריאה הם וכיו"ב, לא הי' מברך, כ"א מנגב ידיו ונוטלן עוד הפעם. – אמר אחיו מ"מ נ"י, שקרא ב"ניבא", שמצאו נערוו חדש מלא נוזל דק, ושהוא הגורם שבשעה שאדם מתאמץ לזכור דבר מה הוא מרים ראשו, וכשמעיין – מוריד ראשו. אדנ"ע נגב ידיו, ברך ואכל המוציא, ציווני שאטול ידי וכו', ויאמר: מענדל קום. נגשו אל הארון, ויוציא אַ ביכעל מאדאהמ"צ, ויראהו כתוב שם כנ"ל. „ועסט זאך מינען שהי' רופא, לא, הוא ידע זה מס' ההשתל' באדה"ע שהוא כך, ובמילא צ"ל גם באדם התחתון. הצ"צ האָט בחייו נאך צוגעטיילט עיירות לבניו – מלבד מהרשנ"ע – ולמשל לרש"ז מליאדי – שישנם מכ' מתרכ"ב שמבקשם רש"ז לתומכו וכו' – קריסלאוקע ועוד. אינו שייך להמעמד, אלא שהצ"צ הי' אומר להם שמבקש לתמוך את ר' זלמן. וכיו"ב. אדנ"ע איז געגאַנגען אנגעבויגען דעם קאפ, זמנים רעכטס, זמנים לינקס.

לענין שאנ"ש אומרים תחנון ביאצ"ט דרבתינו, וכמו כ"ד טבת, ט' כסלו (אדהאמ"צ), כי אמר הצ"צ: דעמאָלט איז גוט צו בעטען. אַז אַ אַרימאַן גייט אַרײַן אַף אַ גרויסע שמחה דאַרף ער בעטען. ואָס מען גיט, גיט מען, אבער אַז מ'בעט גיט מען... (משמעותו: יותר הרבה. מ"מ). ניכר הי' באדנ"ע שהי' נוח לו אם לא היו אומרים תחנון ביאצ"ט, וכמו ל"ג בעומר וכה"ג.

המסור ה' שמו (שמחה?) ליטמאן קרוב מצד אם אדהאמ"צ. אדהאמ"צ לא ישב בביהא"ס כ"א בבית א' – כנראה ה' איזה ממוסדי הממשלה איזה א"י בשעה זו – ואותו קנה אח"כ מהרשנ"ע. כשהודיעוהו ע"ד שחרורו, או כשבאו לשחררו, ה' באמצע דברו דא"ח "אתה אחד", כי ה' בש"ק. היבְעֵנְטָאָל האט אויסגעפֿירט שלא הושיבוהו בביהא"ס, ושהרשוהו מאנ"ש לבוא אליו. הגענעראַל-גובערנאַטאר של ויטעפסק – שמו חאַוַאָנסקי – ספר האַדיוטאַנט שלו לאביו של יודא קערלין שחאַוַאָנסקי מענה את הדיעלָאָ כי נעים לו לשוחח עם בתו של אדהאמ"צ – שהיא היתה משתדלת בזה, והי' קוראה לבאר לו ענין פ' ופ' – כי היו יפות. כשנודע עד"ז חדלה מללכת.

במנחה ט' כסלו התחילו לאמר תחנון, ואמר כק"ש שלא יאמרו. כמעט שאיני זוכר שיאמר אדנ"ע דא"ח י' כסלו. מהרשנ"ע – רק ע"ד פעם א' הנני יודע, תרל"ו במים רבים. גם בשיחת י' כסלו לא היו מאריכין כלל. יש ספק אם יצא לחרות תקפ"ו או פ"ז. נולד ג"כ ט' כסלו. כמדומה שאדה"ז נתן פ"נ להה"מ כשהיתה הרבנית מעוברת.

[יום א' יב' כסלו צ"ג ... „פאַר היינטיגען מיין חלום, ואלסט געדאַרפט געבען משקה. גיב מיר אַ קוש געבען משקה און אנהייבען לערנען חסידות“. חפצתי לנשקו על היד, והראה לי על מצחו וכו'. ואח"כ נשקני על הלחי. „אמר לי אאמו"ר ואס ביזט דו צובראכען, באַ דיר אין שטוב איז ליכטיג באַנאַכט“. הקיצותי, והנה הלכנה מאירה בחדר. אבל... (אין לזה כונתו, משמעות רמזתו. מ"מ) והלכתי לחדר הספרים ומצאתי מעיין בספר. עפ"י רוב הנני רואה אותו בבגדי שבת, אין יאַרמולקע].

הפטורת ויצא: ועמי תלואים עד ובנביא נשמר. וישלח – חזון עובדי'.

ר' חיים אברהם נקרא ע"ש המלאך – כי איזה פעמים קרא אדה"ז את המלאך גם בפרהסיא בשם רבי וכ"ש וכו' – בהוספת „חיים“ מקודם. ותמהו החסידים על שהקדים השם חיים לאברהם – ואמר ע"ז אדה"ז שיהי' אברהם של חיים כי מלאך שאינו שייך לעניני עוה"ז וכו' (איני זוכר על ברור האותיות. מ"מ). אמר עליו אדה"ז אַ נשמה פון עולם המחשבה. ה' ממעט בדבור ביותר. „בכלל זיינען מיינע הבטחות אַף זכרים. איך וויל עס זאלען זיין חסידים“. ע"ז ששאל אצלו א' בן זכר דוקא. גם בשנת לידת הצ"צ יש ספק, וכן בשנת לידת אדה"ז. (שאלתי והלוא אפשר לברר ממכ' בעש"ט הידוע ע"ד עלית הנשמה וכו', וענה) שמעתי מאדנ"ע שענינים אלו – מהמשכת נשמה גבוה במכ' שם – אין זה נוגע ללידה בפומ"מ, ויכול להיות מקודם או לאח"ז. [אואפ"ל מתילים ב' ז' אני היום ילידתיך, להצ"צ, „וי"ל ע"ד בשבת נשמה יתרה כך יומשך בו נשמה עליונה כו' ולכן שייך לידה זו גם אם הוא כבר בגוף“. מ"מ].

– [למחוק מש"כ לעיל דחותן אדהאמ"צ ה' מלמד. כי כנראה טעיתי אז. והי'

כמדומה איש אמיד. מ"מ] –

נסכה השיחה ע"ד תפילין דש"ר. „יש לך תפלין דשמושא רבא? עניתי שאין לי. ושאלתי אם זה ענין בשבילי. „פאר דיר איז אלץ אַ ענין“. וזה כולל ג"כ דראב"ד. בשניהם רק תש"ר. תש"י – הוא דרש"י (לש"ר) ודר"ת (לראב"ד). אני אכתוב עד"ז כדי שלא וכו'. אצלי אין ליתן לך, כי הרי דאדנ"ע לא תניח. גם אני איני מניח, ירא אני, רק לעת מן העתים.

הרקודים של הצ"צ יונגעהייט האט קיינער ניט געקאנט (מיטהאַלטען?) ממש אַ האַלב אַרשין געהייבען זיך וכו'. פעם האבען זיי פאַרבראַכט – הצ"צ וגם גיסו רי"י – במסיבה. הצ"צ הי' פריילעך וכו'. רקד געמאַכט פריער במטפחתו. אח"כ חטף כי אז נשאו זה הרבה גם מי שלא הוצרכו לכך, ונקרא אַ שנירעל – השנירעל געקלאַפט את רי"י באמרו: פולישער בעל מופת, פולישער בעל מופת... אמר – (כנראה ג"כ באותה מסיבה. מ"מ) דער זיידע האט אונז ביידען געגעבען... אַ פּינג... לי הפנימית לך החיצונית. און האט געזונגען: נוצר תאנה יאכל פרי, נוצר וגו'. כי דער טאטע האט דורכגעטאן מיט זיך אַלע סגופים (התוכן ברור. האותיות בספק קצת. מ"מ). גלגול שלג אויך – כך הי' מתחיל מהרשנ"ע מעשי' דלקמן – זיי – הצ"צ ורי"י – זיינען אריינגעגיין לביהמ"ד להתחמם. נכנס אדה"ו וראם: אַה... הניח ידיו על ראשיהם, הימנית על הצ"צ והשמאלית על רי"י וברכם... יברך את הנערים (שאלתי: המלאך הגואל? וענני: כך שמעתי יברך את הנערים. מ"מ). „בערקע" בנה של ד"ל הי' בעל כשרון. פעם ענה לו מהרשנ"ע על שאלתו: ואס פּרעגסטו? מארגען באַם סדר ועסטו פּרעגען אלי' הנביא ב"סדר" נרדם בערקע והקיץ רק לאחר זה. לסדר השני למחרתו עשה הכנות והתאמצות שלא להרדם. בכ"ז לא הועיל ונרדם גם אז. מהרשנ"ע שאלו אם שאל את אלי' הנביא ויענהו כי לא שאל כי נרדם ובהמשך הדבור אמר למהרשנ"ע כי חושב הוא שגם הוא בעצמו לא ראהו. נאך פסח קרא מהרשנ"ע את בערקע לחדרו, צבטו בלחיו וא"ל: ביזט אַ שייגעץ.. ויאמר כי ילמוד עמו פסוק חומש. וילמוד אתו הפסוק: כי ימצא חלל (דברים כא' א') וגו' אלא שאמר מהרשנ"ע „על פני השדה" (א"י אם במקום „באדמה" או במקום „בשדה"). מ"מ). ודיבר מהרשנ"ע ע"ד ניט דוקא אַז אנדערע הארגענען... קבורת ישראל... כ"ז שמעתי מבערקע. כשהייתי שואלו מה פי' כ"ז הי' עונה שא"י און פלעגט וערען ראַזסטראַייעט. אחרי המהפכה: נחלה והובילוהו לסמאַלענסק ומשם למוסקבא. נסע עמו אחיו אהרן יוסף ורופא. איזה תחנות אחרי סמאַלענסק תקפה עליו מחלתו. ויאמר הרופא שאין סכנה אבל צריך להפסיק הנסיעה לע"ע וירדו בתחנה קטנה. בערקע אמר: אז איצט פאַרשטייט ער מה שא"ל זקנו – הנ"ל – ב' ימים האחרונים בקש שלא לעשות מאומה מעניני הרפואה. ביום האחרון הניח תפלין וכו'. קברוהו ג"כ שם כי לא נתנו רשיון להוליכו משם. (כנראה, לא הי' שם בית החיים יהודי. מהמשך השיחה. מ"מ). כ"ז שמעתי מאהרן יוסף.

הצ"צ הי' מקדש בלילה על היין וביום על קאָוע שוואַרצע שטאַרקע מתוק ע"י פּאַטאַקע – כי סוכר לא ידעו אם מותר לאכול – מפני בריאותו – שאלתי אם הי' זה בשנים האחרונות, וענני: אבל השנים האחרונות זהו ג"כ צאָנציג יאהר (כנראה, שלא בדיוק 20 מ"מ). – לא הי' לוקח אח"כ מזונות כ"א כוס ב' של קאָוע. אמר: במקום סעודה הי' שמונה שורות תניא. והי' לומד ח' שורות תניא. לא חפץ לפרסם ע"ד הקידוש על קאָוע. והי' מקדש בחדרו – אבל הי' ידוע לכל שקידש. אח"כ הי' יוצא והי' מוכן טס ועליו כמה מינים שהי' מברך עליהם. דעמאָלט הי' שואלים אַ שאלה (נגלה), מספרים מעשה וכו'. ומעולם לא הי' מתארך יותר משלשה רבעי שעה. בכל ש"ק הי' סועד עמו אחד מבניו. הנשארים היו יושבים אל השולחן, טועמים והיו מברכין בעשרה ובכוס. הצ"צ בעצמו הי' מברך ונותן לאחר לשתות. בכלל הי' הוא תמיד המברך ברהמ"ז. ידוע מברית מילה וכן משתי חתונות – ראיתי באדנ"ע, שהי' אצלו קצת ספק אפשר הי' עוד חתונה א' – שנתן לאחר לברך ולא עלה ליפה אח"כ. לברכת כהנים וכן לתקיעות הי' אדה"ז לוקח את הצ"צ תחת טליתו. לבר"כ עד החתונה לתק"ש עד שנת תק"ס ולא עד בכלל. ומזה אנו יודעים איפוא להפסיק באמירת רבש"ע דבר"כ שאנו מחלקין לג'. בשעה שאומרים הכהנים מלת וישם – ח"א. לך – ח"ב. שלום – עד גמירא. והצ"צ אמר איך הי' אומר אדה"ז. אדנ"ע הי' מעמידני על הכסא ומראה לי באצבעו, איפוא להפסיק. בש"ת הי' מקדש על היין או יי"ש. שותה קאָויט (ספירט). פעם אמר – לענין מה שהוא מקדש על יין ויי"ש ואינו לפי בריאותו: דער גוף איז דאך דאס ניט מכיל. זהו ענין רוחני. וכמו היין ומצה שמורה שהי' אצל רשב"י במערה שהי' בלא עדות, וכן הבשר שהיו מביאים לאלי' ואס מלאכים גייען מיט – לענין בשר שנתעלם מן העין – נאר דאס ועלען מיר פּאַנאָדער קלייבען אין תחתון אח"כ (גם?) בגעה"ע. שנת רנא' שהי' אדנ"ע מושכב על ערש דוי כמה שבועות שמעתי ממנו הרבה ספורים. מהרי"ל נולד תקע"א.

אני התחלתי להניח תפלין דשמ"ר רנ"ז אחר החתונה. קודם לזה – בין התנאים לחתונה – הי' ימים שקוראני ומצוני: היום תניח תפלין דשמ"ר.

עד תק"ן הי' מהרי"ל מיאנאוויץ ה"מניח" הדא"ת. אח"כ נתוסף ר' פנחס, שהי' ממש מונה מלות. לפעמים הי' אדה"ז קניקלען זיך בשעת דא"ח והי' ר"פ מרכין (שוכב על הארץ) לשמוע היוצא מפיו. מהרי"ל ור"פ היו עומדים אצל אדה"ז בשעת אמירתו דא"ח. לפיענא באו ימים אחדים קודם ההסתלקות. ר"ה היו בטראיצע-סערגעווסק. יוהכ"פ – כמדומני בוואַלדימיר.

מהרשנ"ע נולד בבנין החדש על מטת עץ שהציעו תבן עלי'. כי אמו הר' מ' נ"ע היתה מטילת שם ואחזזה שם צירי לידה. שלחו להודיע להצ"צ. בא לשם והי' כל העת בחדר ופניו אל הכותל. ציווה לרב"ש מהרי"ל ורחש"ז שיאמרו – בחדר אחר – קאפטלעך תהלים: ... וקיט' עד גמירא (עוד הרבה קאפ' לפני סי' קיט', ולא יכולתי לזכור איזה.

רשימת היומן תרצ"ג

עט

מ"מ). – הרבנית הי' עז חפצה, שיהי' לה עוד בן ודוקא בן זכר. ושלחה פ"נ להאדין ונעזשין. – הצ"צ ציוה את המילדת שתטבול מקודם. כן הביא חתיכת בד לקבל בו (או לכרוך) את הנולד. להברית מילה אמר הצ"צ שיכואו בהקדם. ובשעה העשירית כבר נתאספו כל בני המשפחה וגם ר' חיים אברהם נ"ע. אבל הברית נתאחר.

זה שהי' מהרשנ"ע בעל בשר בא בסבת חולי. אדנ"ע לא הי' מרגיש צד גופו האחד. הי' מנענעו לוקח בידו וכו' אבל לא מרגיש. נודעו מזה כי פעם בהכנסו לסוכה נסה בידו אחת את התנור לראות אם הסיקו אותו ונדמה לו כי קר הוא. ובנסותו בשני היתה ידו סולדת וכמעט שנכותה תיכף. יראו שלא יעבור זה על הצד הב'. נסעו לכמה רופאים. – כנראה הי' כ"ז סוף נו"ן או תחלת סמ"ך. מ"מ. – ואמר פרופ' בברלין שיכול לחיות כמה וכמה שנים.

כשנתים אחר חתונת מהרשנ"ע א"ל הצ"צ ער זאל זיך פֿאַרהערען (לקבלת סמיכה. מ"מ) והי' אז בן יז' דער 18-ער. הי' לו סמיכות – בזמנים שונים – מר"א האמלער, בעהמ"ס תורת חסד, ר"ה מפאריטש ור"א בהאָרד מוֹיטעפסקער. מהרשנ"ע נתן סמיכות בכת"ק ממש לשלשה: רד"ץ רי"מ בעזפאלאו ור"מ ראזענבלום. האחרון נעשה רב בנאוגאראד-סעווערסק קייץ תרמ"ב. אחר יו"ט תרמ"ג שלח הקאָפּוסטער רב אחר לשם. היתה מחלוקת וכו' לועליע – אביו של ר"ש נ"י – לעויטין צוה שיכתבו הסמיכות בשמו. הוא בעצמו בחנם. ר"פ חן הי' רב בבעשענקאוין ורד"צ – בחייו – בנעועל. אח"כ העתיק ר"פ וקבל הרבנות בנעועל ורד"צ עבר לצ'רנגוב. רשב"ץ הי' מהחשובים אצל מהרשנ"ע. תרנ"א ספר לי אדנ"ע שבחתונת אחותו ד"ל והוא הי' אז דער 10-ער (או 11-ער?) יאהר ובהדא"ח דאז הי' ע"ד תשובה תתאה, ת' עילאה ולא הבין זה – מיר האט אַ קאראכע געטאן איך זה שהוא לא יבין תש"ת וכו' – ושאל את מהרשנ"ע וא"ל: אתה יודע שיש גוף ונפש. וחיות הנפש הוא כמו חיות הגוף. הגוף חי ע"י התקשרותו בנפש וגם הנפש חי ע"י התקשרותה ב(?). תתאה זה הגוף. עילאה – הנפש. ותש"ת – להסיר המניעות להתקשרות הגוף בנפש. תש"ע – להסיר המניעות להתקשרות הנפש ב... א"ל אדנ"ע – בטיוולנו: נא זעה די זאנג כפופה לצד זה. ושכולת זו לצד זה. השכולת וויס כלל ניט פון דרום וכו' אלא שההשגח"פ גזרה שזו תהי' כפופה וכו'.

י"ט כסלו. צ"ג ריגא.

כמה מכ"ז נדפס

המלאך נהג נשיאות אחרי הה"מ. וכל תלמידי הה"מ נתקשרו לו. אף שלא היו מקושרים אליו כמו להה"מ. גם אדה"ז בתוכם. אדה"ז קראו רבי ברבי. גם נתן לו פ"נ. אדה"ז למד עמו נגלה בחיי הה"מ. אדה"ז שלח פ"נ לרלווי"צ מב"ד ע"י ר' יעקב

סמיליאנער, והוא הי' פון די בעלי דעת'ן. „לעורר רחמים ולהשתדל אז אלע זיינע מחשבות זאלען ארויס מן הכח אל הפועל בלי היזק גופני ונפשי" וצוה את ר"י שיקרא את הפ"ג. און זאל זיי (התיבות) חוקק זיין. כשבא ר"י לב"ד ראה, והנה אבד את הפ"ג. בא אל רלי"צ, ואמר לו את הפ"ג. וישאלהו רלי"צ, מה שם אמו (של אדה"ז) ולא ידע רי"ס. וידליק רלי"צ את הליולקע – כ"ז הי' קודם התפלה – ויאמר: מיט דער ליולקע ואלט איך געקאנט פארברענען גאנץ פ"ב. ויענה רי"ס – ולא קראו רבי: בארדיצעווער רב, דער רבי איז אַ רייסעשער רבי. דער רבי איז חכמה בינה דעת. ער האט אָף אַיהם אַ קוק געטאָן ויאמר: ואַס אַ רייסעשער חסיד איז. עם איז גוט אַ רבי און אַ מאַמע. הלך למקוה, ורי"ס הולך אחריו. כשיצא ונטל ידיו, אמר שעתה יודע הוא: כי יש שבר במצרים. שבר הוא במצרים (שב"ר ר"ת בן רבקה. כנראה זהו הוספת מי שסיפר לכק"ש – לביאור. מ"מ). אחר התפלה אמר רלי"צ: יש שבר. – מען זאגט אַז למאסר השני הובא גם רלי"צ לפ"ב. ועוד נרשם אצלי: במאסר הב' שמע אדה"ז קול אמירת תהלים. בתחלה אמר שזהו רלי"צ. אַז ער האט זיך אַינגעהערט אין תוכן פנימי ראה שאין זה רלי"צ – שלח ג"כ פ"ג לר' נחום טשערנאבילער. התניא הוא מקודם פ"ב. והוא מעצות שענה, ומאמרים דא"ח. ר' משה וילענקער הי' גדול מאחיו ועלועל יב' או טו' שנה. הוא הי' מחדר א' של אדה"ז. ור' ועלועל – חדר ג'. ועל ר' ועלועל כותב הצ"צ „הותיק המשכיל". פעם הלך אדה"ז מיט אַ ליכט, לראות איך ישנים די יונגעלייט. העיר את ר' מאַשקע. געווען מבולבל, וישאל ר"מ את אדה"ז: ואס איז נשמה. ואס איז אלקות (או: ואס איז דער חילוק פון נשמה און אלקות. מ"מ) האט ער איהם געהייסען זיך לייגען שלאָפען. וישנו דא"ח מאדה"ז בזה. נשמה ואלקות. השאלה מהו עולם, זהו מאורע מאוחר שהי' אח"כ, עם ר"ש מונקעס. ישנו דא"ח בכת"ק אדהאמ"צ וכתוב עליהם בכת"ק מהרשנ"ע: „הנחות על לשונו ממש" (על ל' של אדה"ז. מ"מ).

[בסעודת הערב]

רח"א הי' מספר לפני הצ"צ. רז"א שמע מר' נחום והעלה בכתב. נתן לקרות לי, ולהבדיל בין חיים – לבערקע בן ד"ל. ואח"כ שרף מגלה זו. אדנ"ע אמר – ע"ד שיכתבו מגלה – אַז מ'האט ניט געוואָלט דאַרפן ניט. בקש את רז"א אולי יתן לו מש"כ מדברי ר"ג, או שיתן לו העתקה כשספרתי לאדנ"ע ששרף אמר: נו... (כאלו: אינו מופרך כ"כ מה ששרף. מ"מ). – רז"א נולד תרי"ח. ור"ג הי' כבר זקן כי הי' זקן מהצ"צ. ונפטר תרל"ו. וכידוע ש-102 שנה עברו מהולדת את אדהאמ"צ. וכן היו – הזכירני אדנ"ע ע"ז – 102 שנה בליובאוויטש. כי תקע"ד חדש מ"ח באו לשם, וחשון תרע"ו נסעו משם. – ור"ג הי' מספר פרשת הדברים: א – מעת ברחם מליאדי, והשנית – המלשינות המאסר וכו'.

יט' כסלו הראשון הי' בליאזנע. ליט' כסלו שאח"ז – הי' בתפיסה. ליט' כסלו שאח"ז בליאזני. ואח"כ בליאדי. ישנו דא"ח ורשום עליו שנה א' בליאדי ואתחנן תקס"ב. אולי

באו לליאדי על ש"ק נחמו. קניאז ליובאָמֶרסקי בנה בית בשביל החסידים וכו'. הגאולה היתה נאך מנחה. מנחה צייט. והי' אצל נאָטקין - המתנגד - ג' שעות. שמעתי וגם מאדנ"ע שמעתי הא דלקמן און עס האט זיך נִיט אָפּגעלייגט עד שנת תרפ"ז: שאדה"ז הצטער ביותר עם הג' שעות שהי' אצל נאטקין יותר מכל מה שהי' תפוס. כשבישרוהו שחפשי הוא האט ער נִיט געוואָלט גיין. וארעם די ג' תפלות פון יט' כסלו האט ער געדאווענט מיט דעם מגיד און בעל שם והי' רעדנ'ך במוחש במנחה. אין לנו ולדרכי פולין אבל ברור הוא שאם לא הי' אדה"ז חפץ, לא היו אוסרים אותו. וא"כ הי' ענין רוחני. וכיון ששחררוהו, הרי מוכח שנצח. וא"כ מאי איכפת לי' אם הי' אחר יום וכו' משם. און זייענדיג מיט דעם מגיד און הערענדיג דעם בעל שם - כך שמעתי „זייענדיג - הערענדיק" אָועקגיין אין אַ שטוב און נאך צו א מגיד! ורפ"ז נתיישב זה אצלי שבביהא"ס א"א להרגיש עצמו חפשי. אבל אפשר שיעמיד בציור שכמו שלבושים אין תובעים וכו' כך גם הגוף לבוש המאוחד, עכ"פ לבוש, ג"כ יהי' כך. הצ"צ הן הי' יתום ואדה"ז הי' כאב לו. לבר"כ - עד החתונה - ולתק"ש - עד שנת תק"ס - הי' לוקחו אדה"ז תחת טליתו. ואמר הצ"צ: תקנ"ט ראיתי אז דער זיידע ועט האבען אַ צרה. די ישועה האט ער נִיט געזעהן. א הוראה אַז עס איז נִיט אַ גאולה שלמה. יט' כסלו תק"ס הי' דא"ח ברוך שעשה נסים - ספר מהרשנ"ע ששמע מהצ"צ שכן שבע שנים התחיל לשמוע דא"ח, בכ"ז לא חפץ להעמיד בזה רק ע"ע - והי' מאמר זה הוראת שעה. כי הגבחה המוחין און אַראָפּזעצן התפעלות. שהיו אז מאנ"ש בהתפעלות גדולה. ישנו ביכעל נק' ע"ש המאמר הא' אתהלך ליאזנע. ד"ה' מאמרים בעמוד אחד. תקנ"ד, נה' וכו' ודא"ח ברוך שעש"נ ג' עמודים. כ"ז הנחות א"י משל מי. הה"מ מסר לתלמידיו יחודים על כל המדינות לבד מדינת אשכנז, כל תלמיד האט געהאַט זיין פעקעל. לא כל המדינות לכאו"א.

לא הי' צריך לעבודה (קודם פ"ב? מ"מ). יקותיאל ליעפלער טפס על עלית אדה"ז ומשם: רבי האקט מיר אפ דעם לינקען זייט. אדה"ז רמז לו שירד. כעבור איזה משך זמן - התענה וכו' - נכנס אל אדה"ז. ואדה"ז הי' אז לבוש תפלין דר"ת. האט זיך אָנגעשפּאַרט, אח"כ הגבי' ראשו ויאמר (בנגון): רבש"ע, ואתה מחי' את כולם שטייט. ואמר מהרשנ"ע שהתקשה במקום עיוני באמ"ב שער הק"ש, וידעו מקו'שע לעפלער. כי אדהאמ"צ לכל טפוס מחסידים כתב ספר. און אמ"ב האט ער געשריעבען פאַר יקותיאל ליעפלער. אַז עס פלעגט אַ שנין טאן, הי' מתחיל לרקוד. גם ברחוב. בנגנון התיבות: אַ טענצעל דאַרפן גיין, אַ טענצעל דאַרפן גיין... ומי שפגשו מוכרח הי' לרקוד. ובא"ל הי' מכהו במקלו. פעם בבאָרֶיסאָו פגש את הפּאַצטאָר - והי' א"י - והכריחו לרקוד עמו. אח"כ אמר: אוי מיט אַ נבלה. אמר עליו מהרשנ"ע: עם האט אַ שנין געטאן אור. אדנ"ע אמר: אדהאמ"צ (או הצ"צ? מ"מ) התחיל להלבישו לבושים. שילמוד קב הישר חומש

ופירש"י. געגיין גארניט גרינג. הי' ישובניק. מזמן לזמן הי' בא לכאריסאָן. נכנס לרש"ב באריסאוער ושוטו בידו. פלעגט אַ שמײַן טאָן, ואומר: זאג מיר ואס איז מיר ניט רעכט. — לדחותו בלצנות א"א הי'. פעם ענהו איש אחד בלצנות. ויאמר: לצנות?! איך האב געהערט פון רבי'ן אז דער ואס לְצײַט, פאַרצײַפּעט זיך מיט שדים. שדים ועלען עם (כק"ש כינה בלשונו. מ"מ) נעמען. וכן הי' לו. שיצא מדעתו, ר"ל וכו'. נסעו לליובאוויץ, ולא הועיל — רש"ב הי' א"ל ענין אחד. והי' עונה לא זה, לא זה וכו'. עד שסו"ס כיון הענין שהי' מוקשה לו.

היו ג' חדרים. הגדול — חדר א'. ובו שנים עשר יונגע לייט מהם מאשקע וילענקער. חדר א' משנת תקל"ח — עד תקמ"ג. ואדה"ז הי' עמם כרבי עם תלמידים געלערנט מיט זיי וכו' כמעט ווי פאַרשפּאַרט מיט זיי. אַ חוץ די נסיעות שהי' נוסע אז. חדר ב' — בשנת תקמ"ם. ג' — בשנת תקמ"ב. ר"ז זשעסמער כמדומני בחדר ב'. ר' ועלועל וילענקער — חדר ג'. תנאי אדה"ז שיקבל לתלמידי חדר א': בקיאות בש"ס. דורך גיין כוזרי עקרים. בקי במדרש. בעהאָוענט בזוהר. למד אתם נגלה, קבלה, חקירה, חסידות.

על מספר תלמידי הה"מ: פי שנים ברוחך. שאצל הבעש"ט ששים תלמידים. אצל הה"מ — מאה ועשרים. למאשקע וילענקער האט דער רבי געגעבען אַ שטיקל אַרבעט. ועד שלא יעשנה לא יבוא לליאזנע. ועבודה זו ארכה אצלו 15 חדשים. ואז „עשה" החסידים בקאַלאַראַש, בעסאַראַביע ר' יאַסער. חאַצקעל דרויער בא אחר ר"מ וילענקער אלא שהי' גדול ממנו בשנים. אדה"ז אמר עליו (מפני שהי' זקן מרמ"ו. נ"ל. מ"מ): שוּעָרע פּעַל. ביז עס האט דורכגענומען. ישנו אגה"ק קטונתי ומסיים עכ"ל הזהב מועתק מגכת"ק ועליו באור ג' בויגען (כמדומה שאמר מהצ"צ. מ"מ). רלי"צ מבד"צ תבע מאדה"ז — בשנת תקס"ט או תקס"ח — היסורים של כמה יהודים. והיסורים והצער שלמעלה. וגם שריפת השו"ע שלו — כי, לענין שריפת השו"ע, כל מנהיג ונשיא בישראל קאסט עס. קאסט בגוף בנפש ובנשמה — והרי הי' יכול לעשות כ"ז במקיפים. וא"ל רלי"צ: דער רבי האט געוואַלט און געדאַרפט דורכפירען דעם ענין... והי' ע"ז ג' דברים החרם שרצו להטיל עוד ענין (לא חפץ כק"ש לאמרו) והמאסר — נאך מער ווי דער רבי האט געמיינט... ענהו אדה"ז שהוא פנימי. האם אפשרי אמת ואס איז ניט אמת. אמת שהוא דמיון. רלי"צ אמר: מיט מקיפים. אפשר באופן זה. ויענהו אדה"ז: נתאוה הק' להיות לו דירה בתחתונים. עצמות זאל זיין בתחתונים. און דאס מאכט מען מיט פנימים ניט מיט מקיפים. מהרי"ל הרי ידוע שעתים הי' בהתרחבות ועתים בכווץ. פעם אמר אל הצ"צ: טאטע... חסידות, חסידים ואס (בצער). ויענהו הצ"צ: איך ווייס ניט ואס דו ווילסט. דער זידע האט געוואלט (שלא יהי') אטימין לבאין סתימין עיינין חמאין ולא ידעין מה חמין. (ועתה איז) אטימין וכו' וידעין מה דחמין. אדה"ז קבל מהמלאך הסדר דחג"ת נגד כל מדה. כל הג' נגד מדה אחת. בהנחות הצ"צ תקס"ה עם באור מהצ"צ. המשל

מהמלחמה – של ז' השנים – אולי הוא מהצ"צ (שגם במלחמה הנ"ל עשו כן). מה שאמר המלאך להעגלון במעמד אדה"ז יש ב' נוסחאות: וערען אויס פערד. או: דער פערד זאל ויסען אַז ער איז אַ פערד.

ר' אשר שו"ב מניק' התענה אז הפסקה. בא ביום ד'. ובקש הסכמה מאדנ"ע ע"ז. ציוהו לסיים. ע"ש לקדוש הסתכל אדנ"ע אפשר כבר מותר להתפלל ולקדש. לא הניחו להתפלל אלא קראהו ושיאכל שם עפ"י הוראתו – מיני מזונ' חתיכה קטנה בראשונה. – ביום א' ציוהו שטעלען אַ חלף. ברנ"ט שלח אדנ"ע את יחיאל לאסוף מעות על תו"ת ובלבד מאלו שלא יחור"ד.

בסעודת הצהרים יום יט'.

ר' ברוך אביו של אדה"ז גר אצל הריין. נולד במדינות ההם. נגזרה שם גזירה ללמוד ע"ד צואנג-שולע. וברח למדינת פויזען. הגיעה הגזירה גם לשם. וברח לכפר עטליכע וויאָרסט מליאזנע. ר' מרדכי ור' משה היו גדולים בשנים מאדה"ז. מהרי"ל יש ספק. כשנולד אדה"ז – ספק אם נולד בפוזן או אצל ליאזנע – ומתה אמו הלך ר' ברוך (גלות?). א"י איפוא הי'. פעמים אחדים בא לליאזנע. אבל תנאי התנה שלא יודע מזה. התנהגות אדה"ז לאביו – שאלתי אם הי' ע"ד מהר"ם מרטונבורג – א"י. כי בכלל הי' אדה"ז ווייניג אין שטוב. וגם זה המעט אין ידוע. אבל ר"ב הי' גדול בלמוד, כי כשדברו ע"ד שלוח למדן לאיזה מקום אמר אדה"ז: וען דער טאַטע ואלט געפארען, ואלט ער זיי מולל מלילות געוען. לא חפץ להתישב בליטא מפני שהם מנגדים על הבעש"ט. עסקו הי' עובד אדמה. אַ ישובניק. כשהלך ר"ב נשאר אדה"ז – והוא אז כבן ה' שנים – אצל ר' בער קאַבילניקער שהי' ג"כ מלמדו, בליאזנע. העתיקו מליאזנע לליאדי כי הבטיחו לקניאז ליובאָמירסקי עפ"י בקשתו שיודרו באחת מאחוזותיו. שמעתי מאאמו"ר שישב תפוס נג' יום. על כל פרק תניא יום א'.

ליל ב' כסלו. צ"ג.

בדא"ח ר"ה פ"ז הובא ע"ד השגח"פ* גם על אַ שטרייעלע. פארוואס האב איך דאס גערעט אין חסידות ווייס איך ניט. ר"ה באַנאכט... (ולא סיפר. מ"מ) בקייץ הוא הרי החלטתי ע"ד ההעקקה לחו"ל. והצטערתי אַ סאלדאַט פון פראנט וכשנזכרתי ע"ד איך שבא שדברתי מאמר הנ"ל בדא"ח ר"ה נח רוחי.

מאסר הב' של אדה"ז י"א שנשתחרר יט' כסלו. י"א נר הג'. וי"א נר ה'. ישב לא בפעטראפ' אלא בטאָינע סאועט. כשנסע אל גדולי המתנגדים, שאלוהו מפני מה אוכל

(* עיין ילקוט תרפ"ו [91]. ולעיל קודם רשימת יט' כסלו ש"ז.)

הוא בשר עוף ויענה ווייל עס איז געשמאקער. נוסע בעגלה רתומה לשלשה סוסים? ווייל עס איז גיכער. לבוש אדרת אַ פיקסענע? ווייל עס איז וארעמער און גרינגער. שמעתי מאדנ"ע בפשיטות שאי-הלימוד ב"ניתל" אינו שייך ללמוד פנימיות התורה, ללמוד חסידות (לא א"ל טעם ע"ז. כק"ש). אם הי' הצ"צ לומד ב"ניתל" ווייס ניט דער עולם. אגה"ק איהו וחיהי הוגה ג"פ. מש"כ אדה"ז בפיענא כליל הסתלקותו ונתן להצ"צ נשרף בשנת תרי"ז ואינו מאמר דא"ח. שאלתי: מענין פ"נ או עניני נשיאות, ענין בית הרב. וענני: מער דאס (אאחד מג' הנ"ל. וא"י איזה. מ"מ) אין לברר ע"ד שנת הולדת אדה"ז מהקדמת השו"ע (שש"כ אדהאמ"צ שהי' אדה"ז בן ל' שנים וכו'. מ"מ) כי אדהאמ"צ לא הי' מדייק בכמו אלה. רס' או רסא' שמח"ת והי' יום ד' - לברר עי"ז - אאדנ"ע: אידען היינט איז מיטראך. לא בכל יום ד' הערט מען דאס. כשם שמצוה להניח תפלין בכ"י שהוא מדאורייתא כך מצוה להגביל שעה בכ"י לחשוב ולעשות בענין הדרכת בני הבית ולהיות בונה בית. ז' ברכות האחרונות של אדנ"ע, עדיין לא באו אדנ"ע לליוב' - אמהרשנ"ע דא"ח ודבר עד"ז ע"ד ח"י אלול וכו'. החסידים הזקנים בשם חסידי רמ"מ מהאראדאק היו אומרים שזה שעד כ"ו שנה הי' איש פשוט זהו שם הוי' העצמי כו'. - וכן הוא ג"כ בא' מהמכ' שנוולד ח"י אלול תנ"ח - הרמ"מ מהאראד' כמעט שלא הי' פעם א' באמירתו דא"ח שלא הי' מדבר ע"ד הבעש"ט און אַ וארט פון מגיד. כנראה, שהי' אצל הבעש"ט. גם ר"ן מצ'רנאבעל הי' אצל הבעש"ט. געפראָועט אז גלות והבעש"ט האט עס געבעטען אף שבת - כאחד העניים - ר"נ האט געמאַכט קדוש באַם בעש"ט. קדש אַף אַ גלעזעל. בעת הקדוש האט דער בעל שם מגלה אור עליו, איז אראגעפאַלען הכוס ונשבר. ליל ש"ק ויום ש"ק תבע אצלו הבעש"ט מה ששיבר הכוס, גרם היזק וכו' עד שהרבנית א"ל: ואס וילסטו פון עם אַ איד אַ ארעמאַן וכו' ויענה הבעש"ט: אַ שיינער ארעמאַן, זיינע קינדער ועלען פארען אַף זילבערנע קאַראַטען. אדה"ז האט אויסגערעדט ר' מאטעל'ען בעד ההנהגה בעשירות וכו'. גם הצ"צ לא הי' שבע רצון ביותר מזה. הי' אומר: ואס נעמען זיי זאך איבער. אַלץ אַפֿן זיידענ'ס חשבון - על הנהגת ר' יעקב ישראל וכו'. כשנפגשו אדהאמ"צ ור"מ מצ'ער' אר"מ: יוקח נא מעט מים, (אביסעל תורה?) ויענהו אדהאמ"צ: יוקח נא מעט מים. דער ואס ויל ניט לערנען בעט, לכה"פ, מעט מים. אפשר שהי' זה בעת החתונה. והא דהי' גם אדה"ז אין זה סתירה כלל וכלל שיאמר אדהאמ"צ דא"ח. פעמים צריך הי' להזכיר את אדהאמ"צ ע"ד אכו"ש ושינה. אדה"ז אַז דאס איז ער בטוח שא"צ להזכיר אותו (אדהאמ"צ. מ"מ) ליינגען והוא רחום מאנטאג און דאנ' און יעלה ויבוא. וארעם אַז ער דאָוענט זעהט ער די ענינים למעלה. אבער די מתיקות פון תפילות שבת ואלט מען געדאַרפט אַ עומד ע"ג. ולא הי' ניכר כלל תנועות חיצוניות. לפעמים הי' נופל טליתו על כתפיו. בין מנחה לנעילה - ביוהכ"פ - הי' יושב בשטריימעל. וזה לא עשו לא אדה"ז ולא הצ"צ. פאַרוואס גם ע"ז ענה מהרשנ"ע אַז מ'וויל אַלץ ויסען וכו' את אדה"ז אסרו והובילוהו

רשימת היומן תרצ"ג

פה

יום ה' ערב – אור ליום ועש"ק – בש"ק לא נסעו. כי נשברה די' אַקס דערנאך געפאלען אַ פּערד. עקתין אַז די אַקסין האבען געשריען עכ"ל. בקשוהו את אדה"ז שיליכו, לכה"פ, את העגלה מן הדרך לצדדין – וארעם דער ואגען האט זיך ניט גערירט פון ארט – והסכים. וזהו א' מהג' פעמים שע"ז כיון אדה"ז באמרו: דריי מאל אין לעבען איז עם אויסגעקומען למעלה מן הטבע. כשהי' נשען אדה"ז על מקלו הי' חלוק אם הי' נשען וידו השמאלית למטה או להיפך. ולפעמים הי' מורה הדרך פון ואגען. הצ"צ לסוף ימיו נשא משקפים אבל על מצחו מפני עין הרע. המעות שהיו גובים – בימי מאסר הא' של אדה"ז – היו ניתנים לפקדון בידי הנאמן שבכל עיר ועיר – ר"א מסטאַראשעלע שגם הוא נסע לקבץ כסף, אסף מאה אלף ר"כ – כשיצא אדה"ז ולא הוצרכו לקחת הכסף מידי הנאמנים – והכלי כסף וזהב וכן בנדוניא של האברכים לא באו גם לידי גובינא – ואז לקח אדה"ז כסף המעמד של בית-רבי. כן מעמד דא"י וחלק מכסף הנגבה לצורך הפדי' ושלח לא"י – וע"ז הקפיד ר"א מקאליסק על שלא שלח כל כסף הפדי' לא"י – וחלק – מכסף הפדי' החזירו לנותנים. הועד החליט שבני בית רבינו לא יקחו חלק בכל עבודה זו. שר בביה"ס – פעטראפ' – הי' בא מזמן לזמן לראות שלום אדה"ז. שאלהו מה להביא לו לאכול ויאמר: איינגעמאַכץ. כשהביא א"ל שחפץ שיהי' משל יהודי. ובהחזירו לו האינגעמ' נתן לו גם פתקא ועלי' כתוב „שמע ישראל הוי' אלקינו וגו'" – (כך דייק כק"ש פעמים בדברו. מ"מ) – כשבאה הפתקא לפני הצענזור, הרשה למוסרה. וכן באה ליד ר' מרדכי ליעפלער. זמן רב לא הבינו פירושה. אחר"כ אמר ר"מ שמבין הוא כונת אדה"ז בזה. (על שאלתי מה היא, לא ענה. מ"מ). חסידים היו מספרים אַז מ'האט אריינגעבראַכט אַ קוואַרט ומים היו תמיד בחדרו. און ברויט וזה הי' מאכלו. בש"ק הי' ג"כ מביאים לקדוש בייער או מעד.

קודם ברכהמ"ז נגנו ניגון אדה"ז. בבא הג' עשרה פעמים.

י"ט' וכ' כסלו רצ"ג. רינא. מה שלא נרפס

(ר"י מתמיד הביא בקבוק משקה (זאליקוע. מ"מ) ששלח ע"י ליבל מרוסטוב שיעמיד על שלחן אד"ש. ואמר ששמרו בכל הזהירות וגם שלא יהי' תחת מטה) רגלי חסדיו ישמור אַז מ'היט זיך היט דער אויבערשטער. אַודאי מיט הדורים, הדורים פנימים, אבער...

דבורה לאה קראה ג' אנשים ואח"כ ז' ואח"כ מנין – שזהו הסדר ע"פ קבלה – ואמרה לפניהם: דער טאטע בשו"א וכו'. בני כ"ק אדה"ז הי' אומרים: זיי ועלען האבען א בעש"ט בגוף מיר ועלען האבען א זיידען אין נשמה. בברית מילה של אחד מבני הצ"צ א"ל אדה"ז שדוקא האב צריך געבען דעם נאמען. וא"ל דו זאג און איך ועל טראַכטען. אדה"ז הי' סנדק על ברמ"ל של רב"ש, מהרי"ל, ואפשר אצל עוד אחד מבני הצ"צ שלא האריכו ימים. אדנ"ע אמר בפאַרבריינגען: ממני פריך נמצא. אַז פון

עצמות זאל זיין אַ פרי איז דאס נאר ברצון העצמות ואס דאס איז ע"י צמצום העצמות. ובאורו צמצם שכינתו בין ב' בדי הארון, והמשל דר"מ עם המראות כמבואר בדא"ח. נאר פארשטיין במוחש קאן מען דאס פון רבין און תניא. מ'זאגט בשם א' מאדמו"רים הגדולים כשראה בפעם הא' את ס' התניא אמר אַ פלא אַזאָ גרויסען רבש"ע אריזן שטעלען אין אַזאָ קליין ספר. און איך בין מוסיף – אאדנ"ע – אַזעלכע ציורים אין מוחין און מדות בנ"א, הן אלו הדברים ואס זיינען מצד התולדה און הן אלו ואס זיינען געווארען מצד הרגילות והעבודה הן לטב און הן למוטב, מיט די חסרונות און די מעלות אין יעדער סוג, און די עצות הן אויף ארויס פון רע וגשמי, און הן לעלות בסולם הקודש, האט דאס געקאנט מגלה זיין אין אותיות הכתב נאר אַ נשמה דאצי' אַ נשמה כללית ואס כמו שהיא למע' אט אזוי איז זי געווען בהלבשה. וסיים תניא איז דער תושב"כ פון חסידות. יום ב' לפנות ערב אחר השקיעה נולדה חנה תי'. הי' אַ רייכער שבת פאַרבריינגען וכו'. א"ל אדנ"ע בזמן מנחה עתה הוא עת רצון וכו' בקשתיו שחפצי העריץ אַ מאמר ווי דער רבי האט עם געזאגט, דער רבי געזאגט וכו'. וא"ל: ואס דו בעטסט האב איך געבעטען באם טאטען, וא"ל אַז ער דאַרף הכנה, ואח"כ אמר וי ער האט געהערט פון צ"צ ואס ער האט געהערט פון אדה"ז... וא"ל אדנ"ע. שהה בערך 25 מינוט – אדנ"ע דברו אח"כ בשנת רס"ו – וזהו ששמע ממני בקשינוב ד"ה קמתי אני לפתוח. היו זמנים שאדה"ז אמר דא"ח לפני תקיעות – שאלו ביום א' או ביום ב' וענה אד"ש כך שמעתי סתם – ... כל הלילה היתה באם רבין, בבוקר געגיין אין ואסער און באטאג איז זי נסתלק געווארען. אדה"ז לא הרגיש בצעקת הילד ואמר געגעסען אַ בייגעל מיט פוטער און אַף דערוף ניט געהאלפען... מהיום והלאה זאל זיין אַנדערש... מוח שליט על הלב – התוכן ברור. אותיות מסופקים. מ"מ – אדנ"ע שאל את מהרשנ"ע אם זה (השמייכעל) עובר בירושה. ויענהו א נשמה דאצי' אַ נשמה כללית אַ נשמה עליונה האט דעם שמייכעל. וסיים אדנ"ע: אַזאָ בעל יסורים בגופו וי דער טאַטע האב איך ניט באַגעגענט (ותמיד הי' שמייכעל על פניו?) ... כשמוע זאת הצ"צ נפל מלוא קומתו ארצה והתחיל לבכות „כשור טבוח" וכו' געזאלט זיין יחידות ולא הי', והתחיל לומר קששעהמ"ט. כשנגש מהרי"ן אח"כ אל הדלת שמעו אומר על חטא. ואמר מהרי"ן אַז דאס האט עם מקצר ימים געווען. הביכעל להבין ענין זווג הנשמות הוא העתקות. אל תזכור לנו עונות ראשונים וכו' – במקום זה חפצתי לומר: „אַ פאַלשער חסיד האט מער האפנונג ועושה נח"ר לצדיקים בעולמות עליונים ווי אַן אמת'ער מתנגד". אבל מפני וכו' לא אמרתי. פעם א"ל אדנ"ע: קול מעורר הכונה. איז דאך דאס היפך השכלה. אבער דער אמת איז אַזוי. עס עפענט אויף ניט נאר פענסטער נאר טיר און טויער [יב' תמוז. צ"ב. דרוסקעניק: קול מעורר הכונה וצ"ל דהא קול הוא התפעלות, משא"כ כונה מוחין מנוחה. אלא כונה מל' וכיון פתיחה ל', חלון, המשכה מן המוח אל הלב ומן הלב אל המוח. וזהו ג"כ פי' מרז"ל אם כיון לבו יצא דהול"ל אם כיון מחשבתו וכו' אלא כנ"ל שהמשיך מן המוח

[וכו'] בהשכלה, שמיעת דא"ח צריך לשמוע בהנחת עצמותו והכנתו ואח"כ לייגע א"ע ולהבין. ואינו כן בפארבריינגען, אשר בימים מקדם פלעגט מען נעמען אפאר וערטער און דאס האט מספיק געוען אף אַ גאַנצע נאַכט, ומה שדברו אח"כ לא הי' שייך כבר אליו. גזירת יון שלקחו בנ"י לאנשי חיל. אנגערירט אין דער זיעבטער ריפּ חצי שעה התעצמות בענין יקר מכל יקר. פאַרנעמען זיך מיט זיך ולא בהבנות והשגות כמנחש ומעונן וכו'. לומד הוא ר' הלל'ס ר' אייזל'ס וכו' לך לך גיי צו זיך, ולא תלך בכרמים אחרים ללות חמאה קמח וכו' ולעשות אַ פּיינקאַקען. עס קאַרטאַפעל מיט ברויט אבער דינע... יש כאלו שזה דרך בשבילם, איסטניס...

פועלי ציון הפחידו ואיימו. עשו פוגרום בדירת אדנ"ע ביום א' ז' מנ"א. ירו בקנה רובה ב' ג' פעמים, שברו כלי בית וכו' כי חפצו להתערב בהנהגת תו"ת. — ותמהו החסידים שהי' צ"ל אברהם חיים. פעם אאדה"ז: דעם רבי'ס זוהן איז געוען אַ מלאך. אַ נשמה איז העכער ווי אַ מלאך. ובפרט אַ נשמה אַ מלאך. אבער מ'דאַרף האבען אַ שייכות מיט דער ועלט. וכמה יגיעות יגתי עד שבעזה"י עלה להביאו בחיים (וכידוע המעשה מתקון חצות שמצאו אוכל בייגעל עם פוטער) ולכן קראו חיים אברהם א נשמה לעבעדיקער אברהם. און אַ נשמה האט אַ שייכות צו ועלט אויף מאכען פון דער ועלט דעם כלי קבול לאור ווי דער רצון עליון איז בדרך או"פ. אַ מלאך איז אורות מקיפים, חשבוני'ט זיך ניט מיט דעם כלי קבול ער איז מאיר אור און אַ נשמה איז דער גלוי לפ"ע הכלי און איז מרחיב את הכלי ומגדילה. האמצעי הי' שולח לו במופתים ובפרט בעניני בנים — המובדל העתקתי מנייר כתי"ק אד"ש. דער שפאלער זידע תבע מאדה"ז פולישע דרכים ויענהו: אתי היתה ושלחתי. וישאלהו: א"כ די רעדער זינען דאך ניט געפארען. ויענהו: אַ צוחין אף עקתיין די אַקסען האבען געשריען (כאלו שלא הוא עשה אלא וכו' מ"מ). ליחידות הי' אדה"ז לכל שאלה ושאלה נשען מקודם על ידו, הימנית או השמאלית. האזהרה במשפחתנו בלמוד החקירה היא עד עשרים שנה. עיקרים כוזרי מו"נ. אדנ"ע למד בתחלה עקרים אח"כ כוזרי ואח"כ מו"נ. הצ"צ אמר למהרשנ"ע „קום ועלען מיר אפואשען דעם רמב"ם" (כשהי' לומד עמו מו"נ ע"ד החסידות. מ"מ) היו הרבה בע"ש קודם הבעש"ט, אבל לו ניתוסף מלת „טוב" ושמענו בזה (קרוב לודאי מאדנ"ע. מ"מ). כשנכנס אדה"ז להקאַנצעליאַריע תחילו לשחוק עליו (שזהו מלך וכו'). הטו"ת הי' בידו של אדה"ז. והתחיל להניח תפלין דר"ת. כשהניח תפלין ש"ר והביט אין אַ דעקעל פון אַ זילבערנע פושקע אם התש"ר מכוון, ונטה ראשו לכאן ולכאן, איז דער ואס איז געשטאַנען לא יכול לישב און דער ואס איז געזעסען לא יכול לעמוד. אמר אדה"ז שוראו כ"ע הארץ שקאי על תש"ר היינו שנצב כמו נד מ'וערט פאַרגליוערט

גכ"ז. יט' למ"ק. מעוברת. ר"ה - ג' ד' ר"ח כסלו - ו'. י' כסלו - א'. התקפ"ז: בש"ה
א' למ"ק. פשוטה. ר"ח כסלו - ה' ו'. י' כסלו - א'.

ש"ח - תחלה הבדלה, אח"כ הדלקת נ"ח ואח"כ ויתן לך. עש"ק - הדלקת נ"ח
ואח"כ נר שבת. אחר הדלקת נ"ח יושב אצל הנרות חצי שעה. אדנ"ע מברך נ"ח בין
מנחה למעריב. יושב בסמוך להם חצי שעה, קרה שהי' כותב אז. הי' לומד גמרא בסמוך
להם זה הי' ג"כ אבל אחר החצי שעה כי חפץ שידלקו 50 מינוט עד שפעם ציוה שיוסיפו
שמן כדי שידלקו שיעור זה. הי' מדליק נ"ח בבית אמו נ"ע, כל הח' ימים. אלא שבעש"ק
לא הי' מחכה שם החצי שעה אלא חוזר מיד לביתו. אבל במוצש"ק מתעכב שם החצי שעה.
פאָרבריינגען לא הי' בחנוכה בהשתתפותו אלא שהי' משוחח עם הקינדער, מקציב
בשבילי זמן יותר על הרגיל. נותן דמי חנוכה - מעות - בנר הד' או הה'. מדליק נ"ח
אחר הבדלה וקודם אמירת ויתן לך. לא הי' מדייק בפתח שיהי' מדרום לצפון או
מז"מ.

אדנ"ע ספר שמהרשנ"ע חפץ שהם - אדנ"ע רז"א וכו' - ידעו הזמירות (שבסי') וגם
על הפולישע זמירות אמר געשמאַקע וערטער. בהיותו - מהרשנ"ע - במאָנטרעָ אמר
הפולישע זמירות. וכאלו אזוי אָן עברה די צייט אבל בעת המנוחה ודאַצ'ע אמר.

„הבעש"ט ז"ל אמר שביכולתו לעלות השמים כמו אלי' רק שרוצה דורך גיין מ"ש
כי עפר אתה ואל עפר תשוב"

[בששה"ק תער"ב קפט]

„שמעתי בשם רבינו נ"ע שכל המחברים עד הט"ז וש"ך והם בכלל עשו חבוריהם
ברוה"ק. וענין רוה"ק אי' בקה"ע ספ"ג דשקלים שזהו שמגלים לו רזי תורה כו' שזהו
מבחי' העלם דחכמה"

[בששה"ק תער"ב רכא]

צריכים ללמוד בכ"י תושב"כ עם פירש"י שזהו תרומות מדרשי רז"ל. ונאם ד'
תושבע"פ כמ"ש בהל' ת"ת ובאגה"ק שלכה"פ צריך כ"א ללמוד מס' גמרא בשנה

[סד"ה על חומותיך. תרל"ח]

בוך תרל"ח מאמר ד"ה להבין ענין הנוסח כי באש הצתה וגו'. במפתחות ששיך
לנפילת הלאָמפ: בחדר מהרשנ"ע הי' תלוי לאָמפ זכוכית וּעֶנְעִיאָנִי עם קנים וכו' גדול
ויפה. פעם נפל מן התקרה. נשבר מקצתו ונשפך הקעראַסין שבו ונדלקה אש. אדנ"ע הי'

מכין אז א"ע להכנס ליחידות. רץ אל החדר אַראָגעחאַפּט בגד שעליו און אַרום געווקעלט על מהרשנ"ע וכבתה האש. חלק מהרצפה בער ג"כ. אדנ"ע ירא מפני שנת תרס"ו שאז הי' זמן אחד מה"קצים" המובאים בספרים. אדנ"ע התחיל לכתוב – להיות לו "ית" דירה בתחתונים – בהוספת תיבת "ית" ע"י חלום. אבל גם אח"כ כתב גם ל' המורגל "לו דירה". אבל אני כותב "לו ית' וכו'".

אדנ"ע במכתב לכק"ש "טובה פעולה אחת מאלף אנחות. אלקינו חי ותומ"צ נצחיים המה. עזוב את האנחה ושקוד בעבודה בפועל ויחנך האלקים

[מכ' לריזיק. ח' אדר ב' תרפ"ט]

אדנ"ע אמר לכק"ש עריוהכ"פ תרנ"ד קודם הברכה: צום הכפורים. הצום עצמו מחי' מזין ומפרנס את הגוף. וכמ"ש ולהחיותם ברעב. דהרעב עצמו הוא החיות. וביו"כ הוא בדרך מתנה מלמעלה. אַ מתנה פון א"ס. לפני הוי' תטהרו. די קלארקייט ואס לפני הוי' איז ניט ברעכין גשמי. נאר אנטאן דעם גשמי אין אַ בגד פון א רוחני. לחם ל"א ומים לא שתה. ומ"מ איז ער אין דער הגבלה פון א גשמי. ארבעים יום וא' לילה. זהו ביוהכ"פ אבל בכל השנה צ"ל ולהחיותם ברעב בדרך עבודה. רעב ענינו להרעיב א"ע. שלא לעשות מה שהוא רגיל ומה שהוא חפץ בין אם באכו"ש ושינה ובין בדבור והרהור ובין במעשה בפועל. ובשעה שמרעיב עצמו ילמוד ויתעסק בברור וזיכוך המדה. וכמו להעצים עיניו לאטום אזניו. שלא להיות כלי קבול לדברים לא טובים. ומי יאמר ח"ו רעים. ולהזהר בדבור. ל"מ דבור האסור דרכילות לה"ר א' בפה וא' בלב ושקר אשר כ"א ואבקהים אסורים והמה כצרת ר"ל. אשר מלבד החולי הרע ר"ל הנה מתמאס האיש ההוא במאוס גמור. עוד הרבה יותר מכמו מוכה שחין ר"ל שעכ"פ מרחמין עליו. לא כן המצורע ר"ל הלזה אסור לרחם עליו ולעמוד בד' אמותיו. עד כי ירפא א"ע. וכשמרעיב א"ע. הנה עב"ר זה נעשה אח"כ ער"ב. דער רע"ב אז וערט א גוט דורך גטאנענער עב"ר איז ער ערב. מבואר בדא"ח בענין ראשית ג"ע ואחריתו ע"א. קלי' עמלק משתנה מכל הגוים. דהז"א אינם יודעים את רבונם. אַז מי שטייט צו קאכט אין אַן אהבה זרה וכו' פאַרגעסט מען ח"ו אַף רבון כל העולמים. עמלק איז קאלט ער פאַרגעסט ניט. ער ווייס אַז דאָס איז א מדה רעה. ער איז יודע את רבש"ע, און מ"מ איז ער מיט זיין פעלער קאלט, ומצאן עמלק א"א להביא קרבנות, גם אפילו מיטב הצאן, דאס בעסטע פון א מדה רעה, א"א להפכה להשתמש בה בקדושה. ובוזה הי' טעות השאול מרחובות הנהר. דאס איז אַ טעות פון אַ משכיל. נצח והוד זאגט דעם משכיל, אַז מיט חכמות אליין, אן פועל טוב בברור המדות הנה לבד זאת שהוא בזוי ה"ה נמאס, כי מאסר, מי וערט מאוס בעיני הזולת ור"ל כמצורע הנ"ל. ובצאן עמלק אין ברור כ"א אבוד לגמרי

[כנראה רק ראשיתו דברי אדנ"ע. מכ' ט' ניסן תר"ץ]

ע"פ הג' אשר"י נט"י לסעודה ג"פ רצופים. כן הי' עושה מהרשנ"ע ומניח משפיכה
הג' מעט מים בכף יד השמאלית ובזה משפשף ב' ידיו

[מכ' אדנ"ע להרני"ב חורף רנג']

הא דבסעודה ג' היום לא וכו' היינו שא"צ פת אבל צריך לטעום איזה דבר ואר"י
יהא חלקי מאוכלי ג"ס

[מהרה ישמע. רמ"ח]

רשימות משנת תרצ"ד

מ"ב, רצ"ד.

אלול רס"ה הי' אדנ"ע בד'אצ'ע אצל ליובי. פעם מצאתיו זייער פאַרוינט – אף שמרגלא בפומא: הצנועה והחשובה מרת שחורה האב איך ניט ליעב. – חפצתי לכדחו ולא יכולתי. א"ל: בשנה זו – רס"ו – יש קץ. ומלבד זה היא גם שנת העבור – בכלל הי' שנת עבור ניכרת בהנהגת אדנ"ע – אח"כ בא רש"ל אליעזראו ודבר עמו בארוכה. וסיים אלו רק הייתי יכול אויספירען אַ מנין ואס זאל פאַסטען ר"ה און יוהכ"פ זיין אויף ...

[ממכ' אדנ"ע ע"ד התמים גדלי' נ"י] אדהאמ"צ בהיותו ילד שהה פעם בתפלה זמן ארוך בפ' שועתי אליך ותרפאני. כששאלוהו עד"ז ענה: ותרפ' מל' חלישות וביקש מד' שיחליש כח נה"ב שלו. „בהיותו ילד" שמעתי שזה הי' בהיותו בן ז'ח' שנים. כק"ש.

למהרשנ"ע היו עוד ב' בנים. א' בין ד"ל ורז"א. וא' בין אדנ"ע ומ"מ נ"י. שבין ד"ל (היתה בכורה) ורז"א חי ח' שנים. בן שנה כבר דבר שאַרף. בן ג' אנגעפירט אין חדר. יראו מעה"ר ועשו זה בליל חורף. וכבר הי' אז בקי בחומש. הי' בעל חושים גאונים. כשלמדו אתו המשנה אמר הגמרא. הי' חושב הרבה. כששאלו מהרשנ"ע ע"ז ענה: ואס צו טראַכטען איז דא. (הצ"צ אמר עליו: דאס איז דער זיידע. מסופקני קצת. מ"מ).

אדנ"ע הי' אומר – בקדוש ובהבדלה – גם כשאמרום על שכר או על לחם. והי' זה לתשלום סכום תיבות. מלבד מוציוהכ"פ הי' מבדיל לעתים רחוקות ביותר. כשהיו מבדילין על היין – ויוצא ע"י אחר – הי' אומר רק הפסוקים הנה וגו'. אם על שכר גם המבדיל. הנני זוכר גם הזמן שאמר גם ברכת הריח. אבל אח"כ פסק מפני קלקול חוש הריח. בשעת ברכת הנר: בתחלה ביד פשוטה אח"כ כופף ופושט. וזה כאיזה שנים שמצאתי כן בשו"ת הגאונים – כמדומה רה"ג – „כלומר שהותר לעשות מלאכה". הצ"צ הורה למהרשנ"ע לאמר – קודם שתית מי המעינות – „יה"ר שיהי' לרפואה". הי' זה בנוגע למ"ב וקארלס. אדהאמ"צ הי' ג"כ בקארלסבד. אח"ז מצאו מעינות בפלך פסקאו ע"ד מעיני קרלס' ונסע לשם. (שאלתי והרי ברכה ויה"ר הם ענינים שונים ענני) ע"פ פשוט איז מ'זאל ניט פאַרגעסין. מהרשנ"ע נסע בפעם הא' לחו"ל בן כה'. בשנת תרי"ט. לאדה"ז הביא א' מתנה קופסא של טאבאק. אמר יש אבר א' שאינו מוכרח וג"ז וכו'. שבר את הכסוי – דעקעל – ואמר (זהו תקונו של כלי. בספק קצת האותיות. מ"מ). ובו הי' רואה אם התש"ר מכוון. נסיעות מהרשנ"ע לפ"ב הי' עפ"י רוב ע"ד ענינים צבורים. אלא שלא ידעו מזה. הי' דר שם במלון סעראַפּינסקי. ברחוב זאַבאַלקאַנסקי. ראיתי שם חתימתו – כי מלפנים היו צריכים לחתום – פאט פאצאט. גראש שאַ שניאורסאהן. ברוסית. ראבין לא נכתב. החתימה בהתרחבות. באַניצ'קאָ דוואַרעץ הי' חדר להתעמלות. ע"פ ציווי הפרופ' היו מרשים גם לאנשים פרטים להשתמש

בו. היו מודיעים להפאטרול שבשעה פ' יבוא פ'. החוק ה' בפ"ב: כשנסעו באיזואשצ'ק ונראה מרכבה מהארמון צריך לעמוד פון אַ פּאָסטאואַי ביז אַ פּאָסטאואַי. אם נסעו בקפיאזש – רק אם נוסע מי מזרע המלוכה. אבל אם נסעו בעגלה שנק' „אינאָסטראַנע“ – המחיר בעד נסיעה בה ה' ר"כ – עוד קל מזה. ובאחרונה ה' מהרשנ"ע נוסע. פעם נסע עם נחמן (נחום?) הערמאנט – עשיר וחסיד. ע"ד ר"ש גו"א – לאַניצקאָו. כשנכנסו – ה' פושטים בגדיהם. מהרשנ"ע ה' לבוש פאָריק – נשאר נ"ה לשוחח עם מכיריו שמצא שם. בקשוהו שיכירם עם מהרשנ"ע. אָף עם – נ"ה – איז געווען דער אמת'ער פחד. ולכן ענה שטוב יותר שיבקשו את הפרופ. בערטענסאן. וכך הוה. מביניהם שמהרשנ"ע געגעבען די האַנד וכאלו שלא נתן. נ"ה ספר לו מה שהיו מדברים אודותו. ויענהו: אָף ועמען דען שטייט ונהרו אליו כל הגיוס. כעין מעשה לסתור: אחרי שידוך ממנ"י ואס מ'האט זיך שטאַרק געקאָכט אין דעם און געטאן כמה תחבולות. אמר ר"י ברלין אח"כ: נו, פעטער ... ויענהו: אָף ועמען דען שטייט משיב חכ' אחור, אָף דיר פתח ... עד 19-20 שנה ה' אדנ"ע אַ גבור. אח"כ מפני תחבולות הפריז'יו וגם געקראָגען אַ שטאַרקען קלאַפּ בכיס. ונעשה פיסטעל. משם עבר על כלי השתן וכו'. וכאן מצא הטובערקולאז מקום לנוח. עד שפרופ. זכראָו אמר לממנ"י שיחי' רק שני חדשים. צואתו הא' עשה בשנת תרמ"ח. רנ"ה סיפר לי ע"ד כל „זיינע איבערלעבונגען“. העגמ"נ מהאחים. סדר למודו. וגם כל היחידות (מלבד אחדים שמפני טעמים ידועים לא חפץ לספרם לי). רק ע"ד מצב בריאותו ל"א לי. אחרי זמן הבינותי שספר כ"ז כאב המספר לבנו מחמת אַנדערע מחשבות. האט גענומען באַ מיהר אַ וארט שאיש לא ידע אַז איך וויס עפעס. א"ל (על לקחי כתב שלא ברשות): אָף מַזין שרײַב טיש בין איך שוין אויך קײן בעה"ב נײַט. האָסט מיהר געמאַכט פאַר אויס בעה"ב. ג"י האב איך געוויינט. כשהי' נוסע לחו"ל ה' נותן לי המפתחות. אולי ה' לוקח אתו מה שלא חפץ שאראה. נסיעתי הראשונה לחו"ל ה' בשנת תר"ס ע"ד יק"א. וכדי להפריע בעד ההלואה שרצו אז לתת לממשלת רוסיא. נסעתי לקעניגסבערג. משם עם אבא פערזאן לפאריז. אח"כ הייתי בראטערדאם. רס"ב ה' הענין עם האיליער. רס"ח ה' אדנ"ע במצב רוח לא טוב. ולפכח סדרתי אשר לב' סעודות הש"ק היו נכנסים לחדר הסמוך לחדר האכילה בחורים ומנגנים, וזה גרם להגבהת רוחו. עד אדנ"ע לא ה' ענין עבודת התפלה כ"א אצל יחידי סגולה מחסידים הזקנים. רנ"ז כשהצעתי ע"ד יסוד ישיבה, האב איך געהאָט אַפּאַרציע: מתנגד'ישע שטיק וכו'. קבלתי זה בתור א' מהמתנות שבקשתי לחתונתי. ובכוא מהאוהל נתן הסכמתו בהוסיפו: אבער ווייס ואס דו נעמסט אויף זיך ... הצ"צ לכל ברמ"צ ה' אומר דרוש מתחיל „נעשה אדם“. ברמ"צ של רד"ץ ה' בליובאוויטש ואמר הצ"צ דא"ח נעשה אדם. בדא"ח תפלין דמרי עלמא (נ"ג) ישנו בכתב התחלה „נעשה אדם“. מהברית ה' הצ"צ קובע שם לבניו וכן לנכדיו בר"ת: מהרי"ן מהרי"ל מהר"ש רז"א וכו' וכן היו נקראים ע"י החסידים. פעם בדבר ר"ש גו"א לפני אדנ"ע והזכיר „רבי זלמן אהרן“, „רבי" ה'

רשימת היומן תרצ"ד

צה

בהבלעה מפני מהירות דבורו. אדנ"ע נרתע ויאמר: צי אַז מ'האט געלט איז מען אַ מיוחס" ... רש"ג בכה אח"כ וכו'. מעולם לא ראיתי את רז"א כועס או בעצבות. הי' – רז"א תקיף בדעתו ביותר. פעם אחר ר"ה נכנס אדהאמ"צ לאדה"ז וישאלהו – בנגון – בערעלע מיט ואס האסטו געדאָוענט. האמצעי: מיט וכל קומה לפניך תשתח' (קומה המתחיל ממל' דא"ק. ומתחת זרועות עולם. כק"ש). אדה"ז האט זיך פאַרארפען אין א דבקות. וישאל האמצעי: ואתה אבא במה התפללת. – „איך האב געדאָוענט מיטן שטענדער" (יחוד מלמעלמ"ט. אין עוד מלבדו. כק"ש) [לעיין במכ' לשיינדעל תי' באריכות. מ"מ]. מהרשנ"ע עשה בעצמו מגורה גבוהה כקומת איש בעלת 12-13 קנים. עובדא דבעהמ"ס תוח"ס הי' משנה במס' כלים וסיים הצ"צ: אזוי האט מיט מיהר געלערענט דער זיידע כשהייתי בן טז/שנה. מש"כ אדנ"ע בארמונו של וילהעלם הרי בפורים האחרון כשגמרו הסעודה ונכנס לחדרו נכנסתי ג"כ. לקח פאַרטפעל מכיסו הוציא משם גליון ושאלני: יוסף יצחק דו דערקענסט? הדליק גפרורית ושרפו. נתדעזעתי: טאַטע ... ענני: טאַטע .. ווייס דאך אַ טאַטע ואס ער טוט. לקח גליון אחר – והוא פתקא מיוחדת אלי שמלבד הצואה – והניח במקום שהי' מונח הקודם. ומזה נ"ל שנגליון הנשרף היו ג"כ ענינים מסוג זה. ישנו הדור להתפלל מנחה בתפ' דר"ת. אדנ"ע הן בקיין הן בחורף התפלל מנחה שעה 1¼2 אחה"צ. רק פעמים אחדים ידעתי שהתפלל בר"ת. בר"ח מניחים כל התפלין קודם מוסף. וכל השעורים למד אחרי התפלה בטלית. בר"ח הי' אדנ"ע מדייק להתפלל מוסף קודם זמן תפלת מנחה. בר"ח דוקא. אדה"ז הי' אומר תילים הן המחולק לימי החדש, הן המחולק לימי השבוע. אביו של התוח"ס דר בליאזני. הי' בעל גנות ופרדסאות. כשהעתיק אדה"ז לליאדי העתיק גם הוא לשם. והי' בזה מעין מסנ"פ. כשברחו מפני נאפאלעאן נפל לרגלי אדה"ז, בשאלו: מה הי' עמדי. ויענהו: פאר דיין מסנ"פ יתן לך דער אויבערשטער אַ בן מאיר. ועוד אל': אַ קינד עד שני חדשים עד ששה חדשים אַז ער שרייט איז דאס צו גוטען. והתוח"ס הי' אַ קינד אַ שרייער. אדנ"ע הי' אומר: איך קוק אַף דער שיינע ואס אין יעדער זאך. והי' מבאר שעדיין אין זה חסידות כ"א אנושיות. אדנ"ע בדא"ח הי' אומר בזה"ל: אלמלא ח"ו לא ניתנה תורה לישראל וכו'. אלא שמלת „ח"ו" הי' בקול יותר נמוך משלפני ואחרי'. כשישבתי – ל"ע – בשפאַלערקע ובאו לקחת פוטו, הי' זה בש"ק. והייתי עדיין מתפלל דעם טלית איבערן קאפ. שמעתי אשר נפתחה הדלת ומדברים אודות ה"צטווערטי" (אני הובאתי הרביעי לקאמעראַ 160. ואסור לקרות אסיר בשמו), אבל לא הפסקתי מתפילתי. תפס בזרועי, השמטתי הטלית על כתפי. והנה חיילים עומדים אצלי ופני ג' חברי לישיבה חורים כסיד. רמזתי שאסור לי לדבר ושילכו להם. וילכו. כעבור איזה שעות בא הנאצי'אלניק בעצמו. על שאלתי מה זה אמר בשביל פוטו. ואומר: הא' צריך לדעת אם מסכים אנכי. והב' בכל אופן לא בש"ק. התחיל לטעון שאין עלי לעשות דבר וכו'. הפסקתי ואומר שכ"ז ללא הועיל ולא אלך. ונדחה לאחר הש"ק. כשהביאני

לקחת רושם האצבעות. ומתחלה הכל מחכים בפרוזדור. שם התראתי עם רח"ל (הי' מיצר על שהי' בגלוי ראש) והיו עוד הרבה מבנ"י. פניתי אליהם ואומר: יהודים מכם ישחררו, מכם ישלחו לסאָלאָוקי וכיו"ב. בכל מקום בואכם תספרו שראיתם פה את הרבי מליוב' אשר נתפש בעד יסדו חדרים ת"ת וכו' אשר ע"כ עתה החובה על כ"א להתחזק בזה וכו'. רח"ל תפשני בידי: רבי ...

אלול רצ"ד. ורשא.

פעם בצאת אדה"ז מחדרו האט ער אנגעטראפען הרבנית ואיזה נשים שוחחות. והרבנית אומרת: „מיינער זאגט“. ויאמר אדה"ז: מיט איין מצוה בין איך דיינער, מיט מצות ויפעל איז מען דעם אויבערשטענ'ס. און איז געפאלען אָף דער פריטעלקע און האט זיך פאַרדב'קעט. ויאמר: צאור' אָף ארויסגיין פון זיך און זעהען אלקות וערט דאס פון בנות ציון. מל' מעוררת ז"א. לע"ל ועט זיין אהעט"ב. שמעתי ספור זה מאבא פערסאן. אדה"ז הי' הקורא בתורה. פעם לא הי' בליאזני פ' כי תבוא. ושמע האמצעי את הקריאה מאחר – האמצעי עדיין קודם הברמ"צ – ומהעגמנ"פ מהקללות שבתוכה נעשה כאב לב עד שליוהכ"פ האט אדה"ז געטראַכט צי זאל ער פאַסטען. כששאלו את האמצעי הרי גם בכל שנה וכו'. ענה: כשאבא קורא הערט זיך ניט קללות. נשואיו של האמצעי כשהי' בן יד' דער 15-ער. בעריוהכ"פ היו ג' זמנים מחולקים (אויפגעלייגט, מרירות וכו'). אבל החסידים הרי גם בליל א' דר"ה פלעגט מען גיין אַ רקוד. מעהר אָף די קואַרטירען. וג"כ אחרי סליחות. וקרה ג"כ שלזכור ברית האט מען זיך געשאקעלט אָף די פיס. בהמשך למש"כ במכ' לאת"ה פ' אז בתירוץ מה שמשעה לא ידע וכו' ואמר: לא הי' כנור, כי משה איז ניט געשלאפען. דוד, כי דם רב שפכת. הי' אצלו עבודת הנפש וגם הגוף. כ"א בענינו. משא"כ משה כי טוב הוא. דוד לא בנה ביהמ"ק רק הכנה. ובסדר מסודר את אשר לזהב לזהב וגו'. כי זהו מגבו' דע"ק. משא"כ משה בנה. אלא שהבפועל הי' ע"י דעת. ובאמצע הי' צ"ל חור. שאלתי – דברי כק"ש – מהו חור. והראה רמז (הגודל בזרת ?) המורה „פניג“. שאלתי – דברי כק"ש – מפני מה הרבי – (הצ"צ) – הי' רומז כזה כשלא חפץ לענות ויענני: עה"ד תאנה היתה. והרי אם היו כמו קודם החטא לא היו מקשיין. אשה אחת באה לאדה"ז – בליאזני. בשנים הראשונות של נשיאותו – ע"ד בנה שנשתמד. אדה"ז איז ארויסגעגיין ויאמר – בנגון: „ואס ווייס איך, ואס ווייס איך. באם רבי'ן איז געוען אזא מעשה ואמר. נפש כי תחטא תוהא. מה לנפש ולחטא. און האט געזאגט נאכאמאל. ונפש כי תחטא אז מ'פארטראכט אָף אַנאנדער זאך בא כזה. און האט געזאגט נאכאמאל ונפש כי תחטא תוהא. וא"כ צ"ל תחטא ריין וערען וחטאת את המזבח. און אָף מארגען איז דער נפש געקומען“. וחזר אדה"ז לחדרו. כששב הי' מהאדוקים לאדה"ז. והי' מאלו ששלחם אדה"ז לר"מ מייזעלש במלחמת נאפאלעאן. (על שאלתי מהו פ' אז מען פארטראכט ענה כק"ש) היו מפרשים על קדוש או"א. ישנו דא"ח ממהרשנ"ע מדבר ע"ד ישות. בכתב הל' איך וויל איך דאַרף. בהנחת אדנ"ע מוסיף: איך בין.

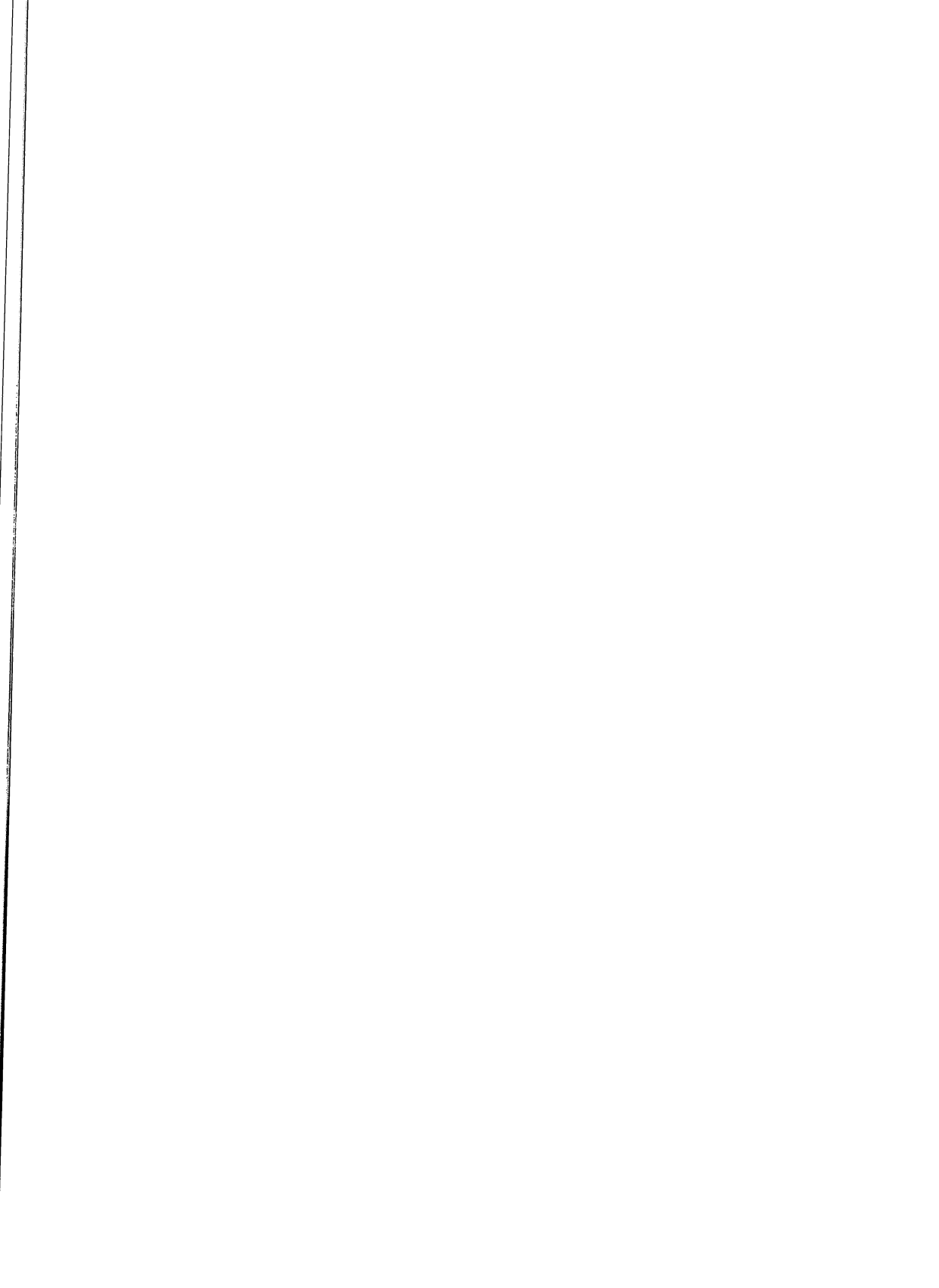
מפטיר פ' נצבים – בליוב' – מתחיל משביעי.

סוף אלול. „איצט בין איך אלעמאל ווי נאך אביסעל משקה. נאך אביסעל משקה איז

דאך אַנדערש. אַ וערשאַק העכער פון דער ערד“.

רשימות משנת תרצ"ה

אלול – חשון צ"ה. ורשא.

במוצאי מנוחה – אחר חצות. בכ"י הי' מנין לסליחות לערך 5½. זכור ברית – 4½ לפנות בוקר. 7 נסע לטבול. בבואו קבל פ"ג. אח"ז הפסקה וצוה שיתפללו. אח"כ קבלת פ"ג. על שולחנו מונח תילים וכנראה שבמשך ימי ער"ה ור"ה אומר תילים כמה פעמים ביום. צוה, על ידי, שיתפללו ערבית לא יוקדם מ-72 מינוט אההש"ק. תפלת ערבית לערך 7½. מקודם אמרו תילים. כ"א בפ"ע. וגם כק"ש בישיבה. סיים ערבית 10%. תפלת הבוקר בשעה 9. דא"ח ליל ב' אחר מעריב. ומוצר"ה קודם ערבית. כל התפלות התפלל מעומד. קודם תתקבל י' קולות. אחר התפלה והתילים (לימי החדש) ל' קולות. יה"ר שעל התפוח קודם האכילה. ברהמ"ז בלי כוס. אומרים בברהמ"ז: הרחמן הוא יחדש ע' את השנה הזאת לטובה ולברכה. [אדנ"ע הי' אומרו בחשאי. רצ"ז]. פרי לשהחינו. הי' של בפרה"א. מלבד זה הי' גם של פרה"ע חשוב. לקח מקודם של פרה"ע ואח"כ של פרה"א. על הצעתי לסלק של פרה"ע אמר: אדנ"ע הי' מהדר לאכול מכמה מיני פרות [ליל הב'] אף מאותם שכבר אכל. רצ"ז]. התקיעות – צוה לרפ"ז שי' – תקיעה שלפני של תשר"ת כ"כ קולות כמו ש"ר. שלאחרי – כמו תש"ר. תקיעה שלפני של תש"ת (תרת"ת) כ"כ קולות כמו ש' (ר). שלאחרי – כמו ת"ש (ת"ר). תרועה של תשר"ת לכה"פ יב' קולות. של תרת"ת – כד'. שברים לעולם ד'. וכ"א ג' קולות. ע"י רי"ף: חפצתי שיהי' משמר – שיאמרו תילים או יחזרו דא"ח וכו' – כל ר"ה ביום ובליילה (וכן נעשה). עריוהכ"פ כפרות 5¼. כסה הדם. טבל רק פ"א אחר תפלת שחרית. פתיחת הארון במשך כל תפלת נעילה. אשרי ביארמלקע והטלית על כתפיו. משא"כ ובל"צ וכל שאר התפלות. הפטורת פ' בראשית סיומה נפ"מ מפשוטה (עד ויאדיר) למעוברת (עד לא יהי'). רק בהפטרה זו נפ"מ.

ר"ה: כשלקחו את מהרשנ"ע ממלמד הא' ונתנהו להב' הי' סועד עם הצ"צ ב' הסעודות דש"ק. משא"כ שאר הבנים, שבת של מי היתה ורק סעודה אחת. מהרשנ"ע רושם שבר"ה תר"ג ליל א' דר"ה ספר הצ"צ: ליל א' דר"ה לא היו מדברים כלל אין טי"ש. אבל בשנת המאסר הא' של אדה"ז שהיא שנת מות פאָועל, ספר אדה"ז שהה"מ אמר אשר נשיא בישראל דאָרף רעדען ועגען מלכים. ובשנת תר"ג קראו את הצ"צ לפ"ב. וניקולאי הא' כבר חתם הפקודה שהצ"צ ישאר תושב בפ"ב. דערנאך האט ער גענומען אַביסעל משקה. כתב איזה מכ' ולא ישר בעיניו. הדליק גפרורית וחפץ לשרפו ויקח בטעות את הפקודה וישרפה. [עיין מכ' תרצ"ב. לוינ]. (ליל ב' בסעודה): תקס"ט ליל ב' דר"ה אחר הסעודה, קרא אדה"ז את האמצעי והצ"צ ויציע לפניו מה שפעל במשך השנה: כך וכך (המספר ולא שמות האנשים) בע"ת, עובדים, צדיקים וכו'. ומבקש שכר מהשי"ת.

והשכר הוא שלפלוני (ופי' בשמו) ישלח רפו"ש, לפ' וכו'. וסיים: ע"פ שנים עדים יקום דבר. אתם שנים עדים. ולכן יהי' יקום דבר. (שאלתי: בודאי כאשר ספר הצ"צ כ"ז הי' ג"כ בסיום תביעה כזו. והבנתי מרושמי הפנים, שכן הוא). זה משך איזה שנים שנתפשט אמירת התילים אחר התפלה. יכולני לבקש שכר ע"ז. איני יודע כמה מיליארדען תיבות יש בזה. אבל השכר צ"ל שכ"כ מיליארד פונט זהב יתן השי"ת לישראל בשנה זו. ועפ"י המדרש בטענת אברהם להערכיים במחיר הבשר שה"ז במדבר ומי יתן בשר במדבר וכו'. (יום ב' בטעודה): נח/נט' ס' סא' הייתי אני התוקע אצל אדנ"ע. הייתי תוקע מופלא ואמרו שמימות מהרשנ"ע לא שמעו תקיעות כאלו. פעם רצה אדנ"ע שאתקע בנשימה אחת. ועשיתי כן בסדר אחד. לפעמים רצה שאתקע ה' שברים (ולא ד'). והיו בינינו סמנים שע"י הבנתי רצונו. כל זמן שלא הי' מסיר אצבעו מן התיבה הייתי מושך (התקיעה או התרועה). פעמים רצה שתהי' התרועה (של תר"ת) של מב' קולות. וכן עשיתי. ואז התקיעה שלאח"ז כנגד כל מה שלפני. אבל התקיעה שלפני של כד' קולות, וכנ"ל. כי הם ב' עינינים. השופרות שאצלי הם של אדנ"ע. של מהרשנ"ע נשרפו. בליוב' הי' שופר שאמר עליו מהרשנ"ע שתקע בו מהר"ל מפראג. והי' ארוך ביותר. אני ראיתיו כשנחתך קצתו (מפני שנסדק). והי' איזה וערשאק פחות מ-1½ ארשין. אני הייתי יכול לתקוע בו.

יש טובלים הרבה פעמים (בעריוהכ"פ). פעם א"ל אדנ"ע ע"ז: אל תצדק הרבה, א' ש. צופיל דארפן ניט זיין. כל התפלות דר"ה ויוהכ"פ בעמידה בל"נ. ובהתרת נדרים ער"ה כיונו ביחוד ע"ז. אדנ"ע הי' מפרט זה מיט די קליינע וערטערלאך. אבל חפץ שתהי' עדת המתירים ברחוק קצת כדי שלא ישמעו. הכריעות כשהייתי בריא: בתחלה על צפורני גודלי ידי ורגלי אח"כ על צפורני גודלי ידי ורגלי ובלי נגוע לרצפה במצח. אם א"א טוב יותר להשען במצח על האגרוף. בכלל, ע"פ קבלה, צ"ל הפסק בין המצח והרצפה: הטלית, האגרוף...

רנ"א זכורני שאדנ"ע עמד כל ליל יוהכ"פ אצל ארון הקדוש. נשען על ידו. ולא נשמע ממנו כל הגה. אח"כ במוציהכ"פ הי' פארבריינגען עד הבוקר. משם הלכו לטבול. אמר דא"ח המשך לתקעו רנ"א. ורייד: והכהנים והעם וכו' כשהיו שומעים. אם היו שומעים. שלא הכל שמעו. און דער דערהער איז דא איצט אויך. ונופלים ע"פ. מען פאלט באַ זיך אראפ ואס מ'האט אַ פנים. הי' ע"ד שיחה. המסובים נכנסים לתוך דבריו, משיבים עליהם. רק די עלטערע האבען געהאט דרך ארץ. רז"א לא הי' נוכח. קרה שאדנ"ע התפלל נעילה בתוך ארון הקודש. מניח המחזור בתוכו. קרה שהוא כרע והצבור כבר אמר הסליחות. עד רנ"ד (ולא הוא בכלל) הי' פארבריינגען במוציהכ"פ. בכלל מרנ"ד נשתנה בכמה עינינים. מוזכר בשנים הראשונות: קונטרס הצדקה, ההשכלה, התפלה (ולא זהו מתר"ס) העבודה. ולא ראיתים. הי' זמן אַז ער האט געברענט.

רצ"ה. סוכות

נ"כ. בשעת נ"כ כשאומרים תיבת יברכך המתברך ראשו באמצע. ד' – מיסב לימינו
 שהיא שמאל המברך. וישמרך – באמצע. יאר – לשמאלו שהיא ימין המברך. וכו' שלום
 – באמצע. ע"פ קבלה. אמירת רבש"ע – בשעה שהכהנים מנגנים דוקא. כשאומרים
 וישם וכו' צריך לשמוע. כשמנגנים וישם – רבש"ע וכו' הצדיק. לך – ואם וכו' אלישע.
 שלום – וכשם וכו' לטובה. כשאומרים „שלום” – צ"ל ותש' ותח' ותר'. ההפסקות
 האלו אנו יודעים עי"ז שאדה"ז לקח את הצ"צ תחת טליתו לנ"כ עד זמן ידוע. אדיר
 במרום וכו' כשעדיין הטלית ע"פ. זוכרני שעמדתי לנ"כ תחת טליתו על כסא.

הי' פארבריינגען שבארו סדר הנענועים. במוציהכ"פ תר ספר אדנ"ע
 שבמוציהכ"פ תק אאדה"ז: כי מי גוי גדול וגו' קראנו אליו. הפרד"ס מפרש אליו אור
 המתלבש בכלים. הבעש"ט מפרש אליו התפשטות המהוה את הכלים. אליו זהו עצמות.
 עצמות א"ס ועצמות הנשמה. ג' וירא תקס"ו הי' עוה"פ מאמר זה בתוס' באור. התחיל
 כי מי וגו' ופי' וירא אליו ד' – בב' הענינים. שכדי שיהי' גלוי אליו עצמותו הוא ע"י הוי'.
 ונקבע זה, וירא אליו, בעצם הנשמה. יש ע"ז הנחת ר' משה נ"ע. לא הי' סדר קבוע
 שיאמר אדה"ז דא"ח מוציהכ"פ.

ליל שמע"צ רצ"ה. ורשא.

הפארבריינגען שעד רנ"ד ועד בכלל היו חסידישע, שאח"כ מעהר רביישע. זוכרני
 פארב' שבארו פיוטי ההקפות. רמח' הי' פארב' קודם הקפות ודברו אדנ"ע
 ורז"א. אדנ"ע א"ל: קום פארב' מיטן טאָטען מיטן זיידען. און דאס קען מען נאר אין
 אַ עגול. עשה עגול, על הרצפה, מאלונתית וישב על הרצפה. אמר: את לרבות את אחיך
 הגדול. און האט אָפגעגעבען צ'עסט, ויאחזו בזרועו באמרו לכו נא ונוכחה וכו' (והי'
 אריכות הדבור בזה). היינטיגען יאהר ועט איהר זיך אויסטרייסלען שירים דשירים (וכן
 הי'). בתחלת הדבור גרשו את הנאספים מן החדר. נשארו רק אחדים. א"ז (הר' רבקה
 נ"ע) התחילה לדבר בזה – קראתו „רש"ב” – ויענהו: איך בין א שליח.

בשמע"צ היו מיקרים מאד את הזמן. באמת בשמע"צ הם אותן הכוונות
 שבר"ה. פעם בשמע"צ (תרע"ה?) נכנסו אחדים וביניהם ר' שילם ז"ל. ואדנ"ע שוחח
 1½ שעה לערך. א"ל אח"כ שזהו מסנ"פ, אבער איך האב געוואלט חוקק חקיקה זיין בהם.
 אַז מען וויל חוקק חקיקה זיין קאן מען ניט טראַכטען 2 מחשבות. עכ"ל. פעם דיבר
 (בשמע"צ?) עד"ז שלא נכון הוא ואס מ'מאָנט פון זיך. כי הרי כל תנועה היא וכו' ובפרט
 וכו'.

חורף תרצ"ה.

אדנ"ע הי' כותב פ"נ בנוגע להמאמרים „שיפעול בי ובהשומעים". רק קורא את הפ"נ. אסור דגים בחלב חושבים לפליטת הקולמוס. אבל בכ"ז מערבין עוד מה (חמאה, סמעטענע) כ"ז הוראה מהצ"צ. הצ"צ הי' מעביר הסדרה: מתחיל אור לועש"ק ממשיך ביום ו' ומסיים בוקר ש"ק. הי' מאריך בהעברת פ' בראשית. באמרו: ווי מען שטעלט זיך, אַזוי גייט עס. מעביר: חומש ת"א רש"י ורמב"ן, פסוק אחר פסוק (א"י אם רק פ' בראשית. ממ"ש). עד אדנ"ע (וגם בנשיאותו בשנים הראשונות) לא היו מדייקים במלות. לבד בשל אדה"ז. וג"ז לא ברוב מאמרי תו"א ולקו"ת. העיקר בתניא. יש בהנחות אדנ"ע על של מהרשנ"ע „בפעם הא' אמר ... בחזרת המאמר אמר". אדנ"ע אמר על מהרשנ"ע שהוא צריך להכנת מאמר 15-20 מינוט. רס"ג ליל ב' דחה"ס אמר רשב"ץ לאדנ"ע: ולמכור בנכסי אביו בן כ'. ולכן מדובר עתה ע"ד חי בעצם. איך גלייב אז דער טאטע האט עס אייך געזאגט. — [בתחלה הי' פאַרבריינגען ורשב"ץ קדש על יין ישן ואח"כ שתה אַ גלאַז ראָם. וישב תפוש ברעיונותיו. אמר על המשך ר"ה (חי בעצם חי חי וכו') אז ער האט דערפילט רבי. אח"כ קראוהו אל הסעודה ואמר כנ"ל] — אדנ"ע אזל סומקא וכו'. אין לפרסם אבל נ"ל החילוק בין מהרשנ"ע ואדנ"ע. מהרשנ"ע — רצון. פועל בשבירה דחיפה, אף שלפעמים אין מרגישים זה. משא"כ אדנ"ע — עונג מושך אליו [עיין המשך ר"ה סעי' ממ"ש]. דער זיידע האט ניט געדארפט ליגען אין גשמיות. דער טאטע האט ניט געוואלט ליגען אין דעם. אודאי האט ער געליטען, אבער אז מ'פלעגט צו עם אַריינגיין פלעגט וערען פרייליך. אדנ"ע החליף חלק מחלקו בירושה תמורת הכתבים. בבואו לליוב' קודם חה"פ מ"ח (או מ"ט?) הביא לי מתנה. בחוהמ"פ קראני וא"ל שבתביבה זו היא המתנה אבל רצונו שלא אפתחנה עד אחרי ספירה וחבשה בפתיל ואחרי החג הניח ג"כ חותם עלי'. אחרי חה"ש פתחה והי' בה סלאָן. רצתי להראות לזקנתי. לקחה ממני, באמרה: צו ואַס דאַרף אַ אינגעל האבען צאָצקעס. ונתנתה למוסיע בת ד"ל. אדנ"ע התאפק ול"א מאומה. זמנים שהי' מצב הגשמי דחוק ביותר. תר"נ עד רנ"א הי' קצת בכיון מאנ"ש בכדי שיסכים לרצונם להעתיק מושבו מליוב' — שהי' בזה ג' סברות אצל אנ"ש: קרמנצוג, פולטבה, צרניגוב — ויקבל שם הנשיאות. ב' מחזות עשו עלי רושם חזק ביותר: א) סעדנו ארוחת הצהרים: ברויט, קרופניק וכו' בלא בשר. נכנס עני. אמי הביטה על אדנ"ע. הוא רמז לה שאין אצלו מאומה. ותקח פרוסת לחם ותתן לעני. והיו שביעי רצון מזה שקבל בלא סרוב. הייתי אז בקי ס' דברים ע"פ — כי הייתי חוזר חומש ע"פ — וציוני אדנ"ע לומר חומש ע"פ מואתם הדבקים וגו'. עמדתי והתחלתי לאמר לעבעדיג וכו' — לעולם כשהייתי חוזר לפני אדנ"ע הי' זה בעמידה. ב) בחורף אח"כ. קאפיל זעליקסאָן הביא בתור הלואה עשר רו"כ ואמר לאדנ"ע: איך האָב אייך דאָקאָזעט און גלייב אייך אָן אַ צעטיל. ע"פ אדנ"ע אזל סומקא וכו'. רוסטוב האט אַליין

רשימת היומן תרצ"ה

קה

אויסגיבעטין – דערנאך אליין חרטה געהאט – וארעם ער האט געואלט אָועק גיין אין גלות: „אַקח תרמיל ואלך ליי". בטענתו: וָאס ויל מען פון מיר האָבען. רצון זה הי' בתוקף ביותר. איש לא ידע מסברתו זו בלעדי. גם אמי לא ידעה. כל טענותי לא הועילו, עד שאמרתי שמי יודע פעולת דבר זה על זקנתי. פעם הי' זה עוד לפני הנסיעה לויין רס"ג. עוד פעם כשהי' כבר ההמשך תער"ב הגדול. בשנים הראשונות אחרי הסתלקות מהרשנ"ע: יצא קול על אשה אחת בהנהגותי' בענין טהרת המשפחה. שלח – אדנ"ע – ע"י שלמה חיים להזהירה ולא שמה לב. שלח אַז ער ועט איהר שיקען די מאַמע – אמה מתה עלי' כשהיתה בת ג' שנים – האט זי אַ לאַך געטאַן. באתה אח"כ בבכיות אל ש"ח כי באה אמה בחלום וכו'. את ש"ח העמיד מהרשנ"ע לשו"ב בליוב' בהיותו בן חמשה עשר שנה. אלא שציוהו ליקח אשה. ועד היותו בן יח' העמיד עוד א' אתו. אבל העיקר הי' ש"ח. דוד המ"ץ הי' חתנו של אברהם המ"ץ. והי' למדן ובעל הוראה ביותר. – ישנם מכ' מאדנ"ע אליו בחד"ת בנגלה. כשאירע שאלה חמורה במקואות גטין ואצ"ל חליצה הי' אדנ"ע קוראו ומפלפל עמו בזה. ובכ"ז מעולם לא שאלו אצלו „א שאלה". מהרשנ"ע אמר עליו: באַ אַ יונגערמאַן דאַרפען קיין שאלה ניט פּרעגען. ומעולם לא עשה אדנ"ע זה. הי' זמן שר' ניסן המלמד הי' פוסק, אלא שהי' אומר החלטתו מקודם לאדנ"ע. כ"ז ע"פ הציוי. מכל המסים וקאראבקע היינו פטורים. אבל הי' עולה ביוקר, כי היו משלמים שכירות לדוד מ"ץ כן לש"ח 50 ר"כ בערייהכ"פ וכו'. לערך רל"ח-רל"ט אירעה בבית שאלה השייכה להל' תערובות. וציוה מהרשנ"ע לאדנ"ע שיעיין ויפסוק הדין, במכתב: מתחיל „ב"ה". בלא דאָטום. „לבני הרב רש"ב שליט"א", ומסים „יורה וידין", „אביך האוהבך בלי גבול ומברכך בכל חותמי ברכות שמואל באאמור"ר הגאון הרמ"מ זצוקללה"נ ע"ז". שמח"ת רס"ה או רס"ו בא – פלישקין – און האט זיך אַרופגעחאפט אַף אַ בופעט. זקנו הי' מתוקן מיט אַ שפיץ וָאנסען. ויאמר אדנ"ע: אַז עס ציט צו אַ חסידישען פאַרבריינגען און מ'שטופט זיך נעשה במשך הזמן מיט 2 שפיצען והעביר בידו על זקנו שלו [זקן אדנ"ע הי' 2 שפיצען, ושל שמאל ארוך יותר מעט] עתה בא הנה וזקנו מגודל בשני שפ' באמצע שערות קטנות ביותר].

יא' המאמרים „דברים – וד' אמר המכסה" (המשך רס"ו) לא כתב אדנ"ע ההג' בליוב' כ"א בוירצבורג – שבוע פ' דברים ירו והוכרחתי לנסוע וכו' – כשהשלימם והי' זה ווייט אחרי חנוכה קראני ציוני להביא בענעדיקטין וא"ל: אספר לך מאורע. תרל"ח כשסיים מהרשנ"ע „וככה" קראני צוה להמשרת להביא יין טאַקאָיער. ציוני לסגור הדלת וא"ל בא ונשמח אני ואתה. ודבר אתי 1/4 שעה (עניני דא"ח) [כנראה אדנ"ע עם כק"ש. ממ"ש]. עיקר המאמר הי' אַסך ווייטער מהנאמר. ההג' אחרי האמירה. בין דברים וראה הי' ג"כ דא"ח אבל לא מההמשך. ישנם רק הנחות.

אדה"ז הי' אצל הה"מ יא' שנה כנגד י"ס עם ספי' הכתר. ל"ב חדשים. רח"ח אַמדורער רלי"צ מב"ד ור"ז מהאניפאלי היו מאוהבי אדה"ז עד למסנ"פ – כי „באדה"ז

הי' ויקנאו בו אחיו – ל' אדנ"ע – ואמר אדנ"ע ואביו שמר את הדבר, שאב צריך היטען, העלפט דעם זון אפילו וען ער איז אין לאָך – ועשו סימן לשנת תקנ"ט. ג"פ נ"ג. שאַחד גליא וסתים דאוריתא, ג"ן סדרים דאוריתא ג"ן פרקי תניא וג"ן יום שהי' תפוס. מרוב ההתפעלות מהדא"ח ששמעו קפץ פ"א ר"א מסטראַשעלע על השלחן והתחיל זיך דראַפּען אָף די בערוענעס. א"ל ר"מ וילענקער: אַיַע אַיַע קיך אַיאַפּ, ואס ביסט נתפעל געוואָרען. (לא יכול לבטא רי"ש). בכלל חדר א' הי' עבודתם בהתפעלות, וגם ר"א כן. ועל שלא הי' ניכר בהאמצעי אמר עליו אַ שוערען וָאַרט. פעם קרא הה"מ את רמ"מ מהאראדאָק ר"פ (הפלאה) ואדה"ז והציע לפניהם קושיא בנגלה. יצאו ושקו"ט ביניהם. ניגש אליהם ר"ז מהאניפאלי וישאל במה הם מדיינים. הרמ"מ ענהו שאין זה שייך לו בינתיים נכנס רלי"צ מב"ד ויספרו לו כל הענין ור"ז שומע. ויפרוש מהם ר"ז ויחל לבכות: רבש"ע, זושא אין חלק בתורה, אין זה שייך לו וכו'. לאחר זמן נגש אל אדה"ז וא"ל שהוא מתבייש לומר בפני כולם אבער באַ עם לייגט זיך אַזוי ויציע לפניו כל הענין. ואמר אדה"ז שזוהי תורה שלמע'. אח"כ הציע אדה"ז סברה זו לפני הה"מ בשם ר"ז והה"מ קיבלה. בהיותנו בוין ספרו לפני אדנ"ע ע"ד ר"מ מפרימישליאָן שגאון א' הציע לפניו קושיא ברמב"ם, ויקבע לו ר"מ מועד למחר. למחר האיר ר"מ את עיני הגאון בלמדו אתו את הרמב"ם. במענה על תמיהתו א"ל ר"מ: כשמאיר הולך למקוה גייט ער דורך דעם הימעל, ובקשתי שיוליכוני דרך היכל הרמב"ם והוא למד אתי ענין זה. בבואינו לביתנו אאדנ"ע: *Эту ласку у жида найдешъ*. מען דאַרף האבען דעם שער, אשר אז בין אם זהו בה"ז או לקו"ת או דרה"ח, אַלע זיינען זיי דרה"ח, או משניות או משנה גמרא עם הסוגיא וכו'. לאחר זמן: קומען פון דאָרטען און ער [ופשט את ידו והראה עלי'. ממ"ש] בלייבט ווי ער איז בגלוי, ווי ביטער דאס איז [האותיות בספק קצת. הכותב].

חורף תרצ"ה. וויין.

פעם בליאזנע – ביוהכ"פ – והי' זה בשנים הראשונות. השי"ן. באמצע שמ"ע של שחרית. אדה"ז רמז בידו שיקצר בחזרת התפלה. פשט טליתו וילך ברחוב רודניער (צופאָר?). נכנס לבית יולדת אחת. לקח קינעלאַך. הבעיר אש ובשל אַ קאַשקע. ואמר אדה"ז – בנגון: כל המקיים נפש א' וכו' כאלו קיים וכו' כל המקיים וכו' כאלו קיים וכו' כל המקיים וכו' מישראל קיים עולם מלא. מהרשנ"ע הי' מספר זה בכד' טבת. אדנ"ע לא אהב לספר עד"ז. הרעישו אז על אדה"ז ויקראוהו: דער מחלל יוהכ"פ. כששאלוהו עד"ז, ענה: כתוב מצוה בגדול ולא מצאתי גדול יותר ממני. וזהו מעין תשובתו לר"י צייטליש על הג' שאלות: שהולך לבוש מאַרדערנע פוטער מפני שהיא יותר חם וגם קל. רוכב בעגלה רתומה לג' סוסים מפני שרצה במהירות יותר. ואוכל בשר עוף – געשמאַקער. שאלות רי"צ היו אחרי המאסר, משא"כ מאורע הנ"ל הרבה זמן

לפ"ז. כן הי' אז גב"ע שאכל בשר ויין בת"ב. הודה ע"ז אבל הי' בת"ב שחל להיות בשבת. להמעשה דר"ש מונקעס [באריכות במכ' לש' תי'. מחורף זה] שזרק הבשר בכלי השופכין – והי' בשנים הראשונות לנשיאות אדה"ז – אמר רש"ם: שקודם שנכנסו לאדה"ז פעלו בעצמם אַז אַזאָך ואס עס וילט זיך זאל מען ניט טאן. ואם הרצון הוא בתוקף ביותר – בדבר גשמי – ה"ז סימן שיש בזה אסור. – והובא זה בדא"ח – תרע"ב – חסידים הישנים וכו' ועוד הובא שחסידים הישנים לא היו מבקשים ע"ד גשמיות (בביתם: גיב עסען וכיו"ב) [עייג"כ ר"ד דרוסקעניק, יב' תמוז רצ"ב]. הלשינו על רש"ם לפני אדה"ז: בעל מדריגה וכו' ויענה אדה"ז: זוטרא דבכו מחי מתים. הי' באותו מעמד גם מרדכי האראדאקער לא הי' מבני החדרים. אח"כ נחשב מהמשכילים. אדהאמ"צ עשהו למשפיע בצ'אסניק. פעם בא לשם ר"מ מטשערנאביל. הלך אליו לקבל שלום, באמרו הטעם כיון שאדה"ז אמר עליו – על ר"מ מטש', כשראהו בעת החתונה בזלאבין – אַ איידעלער יונגערמאַן. רמ"ט הראה מופת. אמר ר"מ הארדקער אף אַנאנדערען איז קיין מופת ניט. אַ מופת דאַרפען באַוּזען אַף זיך. און דאס קען ער ניט. והי' ביניהם אז וכוח גדול. שמעתי מאדנ"ע ששמע מרש"ב באַריסאָוער (בנערותו ידע את ר"מ הר'): ר"מ טש' אמר שיש נשמות שא"צ איבערמאָען זיך. ר"מ האר' אמר שאינו כן. כי גם האבות הי' ע"י עבודה. וכן משה. אפילו אלקות ואס אין עולם צריך ג"כ וכו'. [באריכות ע"ד ר"מ האר' במכ' למ' תי'].

האמצעי לא הי' רוצה אַז מ'זאל היטען וערטער. וכן אצל הצ"צ ומהרשנ"ע. על של אדה"ז הקפידו. אדה"ז הי' מקפיד שידייקו בתיבות ג"כ. אצל אדה"ז הי' חה"ש מהיו"ט המצוינים, הלולא דהבעש"ט. אדהאמ"צ – לג' בעומר. היו יוצאים אז אַפן פעלד. לא הי' נוטל לסעודה אבער נעמען משקה (שהי' אסור בזה מפני בריאותו). ואז ראו כמה מופתים. כל השנה היו מחכים ליום הלג' בעומר. רוב המופתים היו בנוגע לבנים. געוען אַסך פסקים אויך דעמאָלט. לא בעד אמירת הסבר בדא"ח, אלא בשביל יסודות משל עצמו. „מיט חסידות שפילט מען זיך ניט“. אצל הצ"צ זיינען ביידע זאָכען שלאָפער געווארען. אבל בשנת תר"ד לערך – אחרי ביאתו מפ"ב – בלג' בעומר. סיפר הצ"צ תורת הבעש"ט כי תהיו אתם לי ארץ חפץ [כשם שא"א לחקור עד סופה האוצרות שהטביע הק' בארץ כך כל איש ישראל הוא אוצר שא"א למצותו. בדיוק במכ' למ' תי']. וצירף לזה הסיפור: אז מ'האט געבראַכט דעם זיידען אין פ"ב האט מען עם פאַרהערט אין אלע חכמות (נ"א אינה מדויקת כ"כ: זיעבען חכ'). הכניסוהו לחדר מלא ציורים (געמעלדען). אדה"ז הביט זמן מה על התמונות. לבסוף הראה על א' מהן שהיא טובה. בביארו: א"א להתהות יש מיש כ"א ע"י אין באמצע. והציר הזה שכח ע"ע בעת הציוור. פעם צוה אדה"ז שיתאספו בעלי בתים – והי' זה בעת שלקחו מהיהודים את הבריייהויער – ויצא אליהם, ויאמר: מכלכל חיים בחסד כתיב. ולא בהבריייהויו. וצוה והשתדל שיתעסקו בחכירה וכיו"ב. גם אדהאמ"צ השתדל בזה. מהרי"ל (אחיו של אדה"ז) והצ"צ (והוא אז בן יז' לערך) ענו שניהם על

שאלה אחת. מהרי"ל התאונן שכתב וחזר וכתב את התשובה עד ד"פ. הצ"צ הי' שבע רצון מזה שכתב ושנה וכתב עד ט"פ. ואמר למהרי"ל שזהו הנפ"מ בין שטחיות לעומק. שבשטחיות מפעם לפעם מתרחב. עומק – מפל"פ מתקצר. הצ"צ במשך ימי חייו עשה שני פעמים השבעת השמות. אפילו בניו לא ידעו מזה. רק מהרשנ"ע ידע. מהרשנ"ע אמר: אין מאל האב איך ריזיקירט. האב דערנאך געהאט אַ פאר חדשים צרות. (אבל פעל מה שרצה. כק"ש) דער טאטע האט מיר איבערגעגעבען די כללים. אדנ"ע אמר: איך בין אַ פחדן. זיך זשאַלעווע איך ניט. איך זשאַלעווע חסידות. מען דארף האַלטען באַ די כונות בשעת די זאך טוט זיך, ניט נאר בעת ההשבעה. בכלל, זהו לא רק שהפעולה הנרצית נעשית אלא שרואים גם האמצעים. ושייך לחוש הראי' השמיעה וגם להמשוש, בדרך דמיון. ואז א' מב' אלה או שיהי' איש מופשט לגמרי, או שבשעת מעשה יעסוק באיזה ענין גופני בהמי כמו אכילת דבר מתוק וערב וכיו"ב מיט אַ געשמאַק עסען וכו' וגם האַלטען באַ די כונות. פעם ספרו לפני אדנ"ע – (כהא שאדהאמ"צ הי' כותב אותיות קטנות ושורות תכופות למאד – ובכתבו שורה האחרונה היתה הראשונה לחה עדיין מפני מהירות כתיבתו) – שהי' כותב בהשבעת הקולמוס. אדנ"ע לא ענה ע"ז דבר. אח"כ דבר ווי חסידים קאנען פאַרגרייזען. כי בהשבעה דרפען האַלטען באַ די כונות. ואדהאמ"צ האט געטראַכט נאר עצמות און חסידות. אדנ"ע אמר ע"ע שעי' דמעות האט ער מער אויפגיטאן אין חסידות ווי מ'האט געקאָנט ע"י השבעה. פעם נכנס המ"ץ אל הצ"צ בניחל ומצאו לומד. ויאמר בתמהוון: רבי, ניתל... ויענהו: וער האט דיר געבעטען זאגען. אבל סגר את הספר. מאדנ"ע שמעתי הטעם כדי שלא להוסיף חיות. גם דא"ח לא הי' לומד. וגם לא למיגרס. אם אירע בעש"ק הי' המאמר למחרת בבוקר ולא ע"ד הרגיל ליל ש"ק. רק עד חצות לילה. הי' אדנ"ע אומר: די מתמידים ואס די 8 שעה איז זיי נוגע בנפש האב איך ניט האלט. הי' זמן שאדנ"ע הי' מכון ללבוש מקודם נעל שמאל דוקא. לאחר זמן הבנתי טעמו. מהרשנ"ע ספר לאדנ"ע שפעם בעריוהכ"פ ויוהכ"פ ראה ר' לייב שרה'ס קטרוג למעלה. טענת הס"ם הי' מכומר – קסינזד – אחד שלא ראה מימיו וכו'. בראותו שהקטרוג אינו סר הלך אחרי מוסף אליו והתחיל לפתותו שישא אשה. כשלא הועיל התחיל לתאר לפניו באריכות עד שסו"ס וכו'. בשעת הטיף, ל"ע, ט' כסלו חפצתי לרדת ממטתי – הי' אז אצלי חום גדול – בצעקי שאדהאמ"צ אומר שבביכעל פלוני עמוד פלוני חסרים ג' שורות. וצעקתי: יענקעל (לנדא) מפני מה אינך נותן לי הביכעל וכו'. לקחו סו"ס הביכעל ומצאו כדברי. כשהייתי, ל"ע, בשפאלערקע שמעתי קול מתחננים שלא יהרגום. בקולות משונים. ופתאום נשמע קול ירי' והכל נשתתק. כשהתפללתי אח"כ מעריב הרי בהגיעי לאמת לא ידעתי, לפי שעה, אם צריך לאמר ויציב או ואמונה. עס האט זיך אָפגעלייגט (בשפאל') ששמעתי דא"ח מאדה"ז. וחשבתי אז: בשלמא בעת הטיף, ל"ע, אפ"ל שלא הי' בדעה צלולה אבל בשפאלערקע... אבל מי אני וכו'. אך אפ"ל שהוא ע"ד מ"ש בר"ח ש' האהבה פ"ג או ד'

רשימת היומן תרצ"ה

קט

שע"י אחד הכח אפשר לבוא... וכמעשה באחד שראה בת המלך בעלותה מן הרחצה ונתאזה לה ורמזה לו על ביה"ק, אמר בלבו שנתרצית ושם תמלא רצונו והלך לשם, ושהה שם ג"י ונתהפך לחסיד וכו' לאהבת הבורא עכ"ל. כי ענין ההפשטה אפשר שיביא לזה. כשבאנו לירושלים ת"ו קראתי את [...] וא"ל: (האותיות מסופקים) צו קיין מופתים זיינען מיהר קיין שייכות ניט, אבער מיט אונזער משפחה צ'עפעט מען זיך ניט, אַ ניט קען מען וערען אַ שליח אויף יענער ועלט. חפץ להתחיל במענה אבל הפסקתיו, באמרי: ידעתי את התירוצים. לשון כלביך וכו' אתי היתה ושלחתי. אבל מכאן והלאה וכו'. ותשקוט כל עת היותינו שמה. שאלתי את ר' [...] על מה היא בכיתו ביה"כ"פ. ויענה – בתמימות – הרי אפשר שבמשך השנים חסרתי אַטרָאָפּ אין ק"ש. שאלתי שאלה זו ג"כ את ר' [...] וענה: הכל ברי לי אבל מסופקני בקיום מצות הפגע. הא' ספרתי לאדנ"ע ואמר: אַ שיינער בר דעת... בשקלאו הוי עובדא – ספר ר"מ מאנאסזאן – גדול ושמו ר' ברוך, בא לביה"כ"נ ובירך שהחינו, באמרו: מדאמר ברוך ולא רכי ברוך ש"מ אלי' הוא. כי בישבו בסוכה שמע קול קורא שמו וכו' וכו' (נתברר שזה הי' אַ שפיצעל מחיים שייגאַץ. שו"ב. למדן. חסידישער הוליאַקע). שמעתי [כנראה בחלום. מ"מ] אריכות ימים פי' שכל יום בפ"ע ארוך. הצלחה בזמן. וזה הי' אצל הרשב"א. כך אמר מהרשנ"ע. בשנת תקס"א הי' הפרוד הראשון של ר"א סטאַראָשעלער. בעקרו נגד מהרי"ל מיאַנאַויטש על אשר האחרון דייק ביותר בהאותיות. כן הי' רא"ס אומר ג"כ ביאורים משלו. אדה"ז האט עס צורייבען. וג' שנים לא הרשה לרא"ס לבוא לליאדי. בשנים הראשונות של אדהאמ"צ האט מען זיך גאר אַפּגעלעבט מהדא"ה, החיות וכו', אבל אח"ז התחילו ר' משה וילענקער ור' יחזקאל דרויער לערער על אדהאמ"צ בעד אמרו דא"ח כ"כ בשפע, בעד קרבו את הצעירים וכו'. אח"כ נצטרפו עליהם עוד מבעלי השם, והם המליכו את רא"ס. אדהאמ"צ ענה לרמ"ו וריח"ד: דראַבעס (קוצים. מ"מ). אבי הי' יכול לדבר על העצים ועל האבנים, אַז ער איז אַ יורש, דאס ואס דער טאטע האט געזאגט, קען ער צונעמען. הזהירם ג"פ כל פעם ג' חדשים, זיי זאלען ניט האבען קיין עסקים מיט עם. אמר: דאס (המלכת רא"ס) הארט עם ניט, אבער אַף זיי – רמ"ו וריח"ד – האט ער קפידא. רמ"ו – נעשה אויס מהות – בא אח"כ לאדהאמ"צ לבקשו א' מב': או שיחזור לו, או שיסתלק. וכעבור חצי שנה נסתלק רמ"ו. ריח"ד לא בא אבל געוארען אויס מהות. הי' עומד זמן קודם התפלה וצועק: רבש"ע ווא איז חאַצקעל. יש שיחסו התחלת המחלוקת: פעם בליל ר"ה אחרי הדא"ח חזרו המאמר ג"כ בחוץ, כי הי' האויר טוב. ישבה חבורת אברכים על קורות וחזרו המאמר. בינתיים התחיל לרדת גשם. ראה שיצא גוי מבנין אחד – הי' זה גברילאָ השומר – ונכנסו לשם, והמשיכו החזרה. אח"כ נודע שהי' בית תפלתם. געוארען דערפון אַ שטורם וכו'. גם האברכים זיינען געלאפען לאדהאמ"צ. ער האט געלאַכט. אדה"ז חשב את נאַפּאַלעאָן למכשף. כשאמר נאפ' לעשות סנהדרין אמר אדה"ז שרוצה להשתמש בטומאה גם בכחות הקדושה.

ש"ק ומוצש"ק ורשא סתו רצ"ה

„צוגעקומען אַ פּערעלע: ניט עבודה איז אַז עבודה זאל זײַן באמת, נאר אמת אַליין איז אַ עבודה, אַז די נעגעל זײַנען אמת. מה אתה משתומם, מדת האמת ראה ונפל על פניו“.

ברית מילה אצל קאַפּלאַן.

לא בירך על הטלית (הטלית שלו). אמר: הסדר לאחר מ"ת הוא ערלת הגוף, הלשון, הלב, מדומ"ת. משא"כ אאע"ה שהי' קודם מ"ת הרי בתחלה הכיר את בוראו, אח"כ פירסם אלקותו דבור, ואח"כ מילה מעשה. הי' בר"מ אצל נכד הצ"צ והיו אז ב' מוהלים. הא' שייך לכונות ואינו אומן כ"כ כהשני שלא הי' שייך לכונות. וצוה הצ"צ שימול הב', באמרו: עשי' לעילא. ישנו עולם שא"צ לאדרעסען. אפשר שאז שאני, שהי' מי שכוון – הצ"צ – כי ישנם ענינים שהמעשה והכונה אפ"ל דשני אישים אבל בכל אופן ל' הצ"צ הי' כנ"ל. אומרים כשם שנכנס לברית כ"י לתחומע"ט. ונוהגין אצלינו שנותנין דמי קדימה אַז דער אינגעל זאל לערנען. זהו (הניח על השלחן 20 זהובים. ממ"ש) בשביל הישיבה.

בשנת האבילות, ל"ע, הי' נחוץ לי למצוא איזה ענין בדא"ת. זכור הייתי שנמצא בכתבי אדהאמ"צ, עלטער זיידען אבל לא ידעתי איפוא. ופעם – והי' זה פ' לך וירא – והנני רואה את אדנ"ע והוא א"ל: זה נמצא בביכל פ' מאמר פ' ועמוד פ'. תומ"י ניערותי משנתי. הכתבים היו בחדר אחר, בבית הי' קר, נרות לא היו בנמצא כ"כ. בכ"ז לבשתי תיכף את בגדי, הדלקתי פתילה בשמן ומצאתי הענין במקום הנ"ל. זה הי' דמיון אבל כיון שאומרים „דמיונות שוא“ מוכרח דישנם וכו'. נכנס אלי א' ממי שהי' מחסידי נאוּאָמִינסק. אמרתי לו: נו, מה נשמע (כי כשהי' אצלי לפני ר"ה א"ל ע"ד סדר בלמוד) ומה כל החלומות הולכין אחר הפה, הינט דער פה אַליין, כשהפה אומר ... – לא הי' זה ענין בשכל כשאמרתי לו כנ"ל, אָבער .. – ונרתע ונודעזע. ויענני שסיבת בואו עתה הוא שחלם והנהו יושב בכנופיא ומוכיחים אותו ביותר – רעדט אויס –: הרי שני דברים עשה והצליח ומפני מה פאלגט ער ניט .. ובא לומר שעתה קובע הוא ג"כ זמן למוד בלילה לבד הקביעות בבקר.

ניסן. רצ"ה. ורשא.

חהמ"צ.

המצות על טס של כסף. במענה על שאלתי: פעם שאלתי את אדנ"ע ואמר ש"זהו – סדור על קערה – שייך לרבי". הן צריך להתחשב עם חו"ד אחרים ולא כדיעת עצמו ידע אינש וכו' ולכן גם אני מסדר על טס. אחרי כרפס נשאר במקרה הבצל הנשאר

רשימת היומן תרצ"ה

קיא

על המצות והסירו והניחו על השלחן. קדוש בעמידה. במענה על שאלתי: לעולם קדשו בעמידה, אבל הנחת תש"י בישיבה, היינו: ברכה והדוק הקשר בעמידה אח"כ בישיבה. סאלאט וחריין הן למרור הן לחזרת. אאדנ"ע בסדרו הקערה: איינגעשפאנט דעם ואגען. והאריך במעלת הגשמי, שמרכבה שייך רק בגשמי. הנשמה היא חלק אל' ממעל ממש, גם ה"ממש" הוא רוחני. חלק דוקא. מרכבה היינו כולו. מהרשנ"ע הי' אומר מה נשתנה ביחד עם בן השואל. – ליל א' רז"א. ליל ב' אדנ"ע. כשגדל רממנ": ליל א' רז"א ואדנ"ע. ליל ב' אדנ"ע ורממנ". ומקודם הי' אומר בלחש: טאטע איך ועל בא דיר פרעגען פיער קשיות. לא הי' מתרגם לז'רגון. אין מגבי' הקערה. לוהיא שעמדה בתחלה כסה הפת ואח"כ הגבי' הכוס. השתא הכא וכו': מלפנים הי' די לומר לשנה"ב בארעא דישראל כי כשהיו בא"י הי' כדבעי, אבל עתה אין זה מספיק וכו'. הנגון של אמירת ההגדה הוא מקובל וכך היו מנגנים גם אצל אדה"ז. כשהי' הצ"צ בן יב' קראהו אדה"ז מן השולחן מבין המסובים – בעת הסדר – באמרו: קום הערען ווי דער רבי זאגט די הגדה. כשהי' מהרשנ"ע בן יב' קראהו הצ"צ וכו' ווי דער זיידע זאגט וכו'. כשהי' אדנ"ע בן יב' קראהו מהרשנ"ע וכו' ווי דער טאטע זאגט די הגדה. על שאלתי אם גם הנערים שמעו הקול: כן. אדנ"ע אמר לי, שמאז החל להבחין הרגשות נפלאים. המאורע הב' עד"ז הוא בהכאת המקל נא דיר אהבה, נא דיר יראה – תשרי צ"א – והי' בהיות הצ"צ וכו' בני ט' שנים. מהרשנ"ע להסדר הי' ביחד עם בניו וגם איזה מהקרובים, בחדרה של א"ז. – שבת סעד בחדרו, ורק אחד מבניו עמו. אלא שהיו נכנסין כדי שיברכו בזמון. – חפץ שכ"א יאמר ההגדה בקול. אאדנ"ע ע"ד הלצה: בה"סדר" של אבא האט מען געקענט האַבען אַ ציור אין „עונים באימה ואומרים ביראה“. הי' חפץ – מהרשנ"ע – שילדיו יגנבו אצלו האפיקומן. אבל הם לא הרהיבו עז. פעם האט זיך ד"ל אָטוואַציט. ער האָט זי געחאָפט באַ דער האַנד. קבלה בעד זה אַ שנירעל פערל. פעם מזג א' למהרשנ"ע את הכוס ויאמר: לקיים מה שנאמר מוזגין וכו'. ויענה מהרשנ"ע: פאַרשטייסט ניט דעם פשט. מוזגין את הכוס. כוס בגימט' הטבע. מוזגין מזיגת המדות. למע' מן הטבע בטבע, מוחין ומדות – למע' מן הטבע וטבע. וזהו המשכת המוחין במדות. המוזג עשה תנועה שפ"י מילתא זותרתא היא. וימשיך מהרשנ"ע: אומרים אשר זהו דבר קל. אבל כשאירע בפועל איז אַ 68 יאָהריגער וערט ווי א 23 יאָהריגער. הלואי ויכולת עמוד. באותה שעה הי' המוזג בן סא"סב' – הייתי מכירו אח"כ – וכשנעשה בן סח' אירעו נסיון. שנים אחדות האט אדנ"ע פאַרבראַכט בענין מוזגין הנ"ל. וביאר שמוחין שאינם שייכים אל המדות אינם מוחין. אלא שבשייכות זו יש ב' אופנים וע"ד משל מגענעראַל היושב סגור בחדרו ומחשבותיו נוגעים לטכסיסי מלחמה, או מגענעראַל המנצח את המלחמה. פעם ציוני אדנ"ע ללמוד ההגדה „בית חורין“ ששם מפורשים סימני ההגדה ע"ד המוסר והחקירה ואני אפרשם ע"ד החסידות. וישנה אצלי רשימה ממש"א והגי' בפ"י זה – בע"פ – מהרשנ"ע הי' מחלק כרפס ומרור משלו להנשים, גם להקרובות שהיו

סועדות עמם. אבל לא לאכילת מצה. לכרפס בצל רק אח"כ כשנחלשו הדורות לקחו תפוחי אדמה. אבל לא הי' שבע רצון מזה. הנשים היו סועדות באותו חדר אבל על שלחן מיוחד. משעבדים היינו לפרעה במצרים מלך קשה ומדינה קשה. ואלו לא הוציא וכו' ובנינו וב"ב וכו' אבותינו חב"ד בנינו וב"ב חג"ת נה"י [צ"ע „אנו"? הכותב]. מעשה בר"א וכו' מספרים מל' ספירות ובהירות. אצלם כבר הי' מאיר אלא שצריך שהתלמידים יבואו ויאמרו וכו'. ימי חייך הימים וכו' להביא הלילות. גם הלילה מאיר אלא שמפני בהירות היום נקרא זה לילה. וכו' לימות המשיח גם עוה"ז איז אַ עוה"ב'דיקער אלא שלגבי ימיה'מ נקרא זה עוה"ז. וביאר במעלת ימיה'מ שנפה"א תקבל מנה"ב. קונטרס ומעין מבית ה' יצא וכו' יסודו בשיחות בעת הטיול בימי הקייץ. אחד חכם וכו' ס'אַראַך אחד דאס איז! אז ער קאן זיין אי באַם חכם וכו'. להחכם עונים אין מפטירין וכו' חוקה בלי טעם. הקהה את שניו לקחת את ה"שי"ן" ונשאר „רע" ובמילא בטל. מתחילה עוה"ז וכו' והקשה אדנ"ע איזה שייכות יש לנו לתרת. אלא כשם שגוף הבן תלוי באו"א כך גם תכונות נפשו נלקחים מאו"א. ולכן הי' אצל אע"ה נטי' בנפשו לע"ז. ובזה מדויק ג"כ ל' הכיר אברהם את בוראו. ואתן וכו' לרשת אותו שירש הר שער את הניצוצות שבעשו ואח"כ ועלו מושיעים בה"צ לשפוט את ה"ש ליקח הניצוצין מהר שער. חשב את הקץ וכו' את הקץ שם לחשך [מסופק קצת. הכותב]. והיא שעמדה וכו' שלא אחד בלבד וכו' וצריך לדעת שאין זה בא במקרה ... פסח זה וכו' לא הביט כק"ש על הזרוע. מצה זו וכו' מרור זה וכו' נטילת הפרוסה או הנחת ידו על המרור וחזרת רק עד „שלא הספיק" או „שמררו".

בקייץ של התנאים שלי צוני אדנ"ע שאקרא הספר „ספורים נוראים" [של הבעש"ט, ההמנ"ע, אדה"ז, אדהאמ"צ, הצ"צ] של ר' יעקב קאדאניר (מחסידי אדהאמ"צ ואח"כ של הצ"צ. מובא ב"בית רבי") – [מונקאטש תרנ"ד ועוד] – כי על ריע"ק יש לסמוך.

בימי מהרשנ"ע אכלו מצה באחש"פ – אלא שהי' מרחים של מים, ולא פאַראַוע – וגם מהרשנ"ע בעצמו אכל. גם בימי מהרשנ"ע הי' אז פאַרבריינגען וגם דא"ח. פעם הי' מחלוקת בין הצ"צ ור"נ דובראונער. הא' אמר שבתחלה צריך להגבי' הכוס ואח"כ לומר והיא שעמדה. ור"נ אמר להיפך. – וזה נוגע בכונות ע"פ קבלה. כק"ש – וילכו לשאול את אדה"ז. הוא ענה: נשמה פרטית תחלה והיא שעמדה ואח"כ וכו'. נשמה כללית להגבי' הכוס ואח"כ וכו'. בימי נשיאות הצ"צ הזכירו ר"נ: זכור כי נשמה כללית צ"ל וכו'. בכלל האב איך ניט געהארעוועט אין לערנען. אַמאל האב איך אגעלערנט מס' מנחות און גוט אגעלערנט. דער טאטע האט מיר פארהערט און געווען צופריעדען. דערנאך באוייסט ער מיהר אַ ארט: דא האסטו געהארעוועט? וענית שבכלל האב איך ניט גע'. האט דער טאטע אַ קרעכץ געטאן ויאמר: ווי קען מען קענען לערנען אַז מ'הארעוועט ניט. דער קרעכץ האט מיר דורכגענומען ביז צום 12 ריפ. והחלטתי

אנהייבען האר'. ליינג האט עס ניט אנגעהאלטען, באַמיר זיינען ארויס פליאַמעס אויפן שטערן, און דערנאך פלעג איך אנשטעלען דעם כח העיון ווי מ'שטעלט אָן אַ זייגער.

ש"ק ר"ח אייר, צ"ה.

סעד ג"כ רחמ"א נ"י חאדאָקאו. מה שפוטרים המלאכים תומ"י (באמירת ש"ע) כי הרי בשבילם כל אות ואות ענין שלם הוא. רא"ד נ"י לאואט הנהיג מאַשין־מצות בחשבו כי באופן כזה יהי' ע"צ הכשרות יותר. ולא הי' לו מנוחה לפני חז"פ. תמיד הי' בבתי־האופים. לוקח ומגעיל את הוואַליקעס, משגיח על האפי' וכו'. תרס"ג ראה אדנ"ע אפי' ע"י מאַשין בוינא. ולא הי' שבע רצון לא מהמכונה גופא כ"א מהוואַליקעס הפירורים וכו'. אלא שלאואט הי' אַ שטאַרקער גוטער פרינד אבער אַ שוואַכער חסיד. ע"ד בעה"ב חסיד ולא רב חסיד. כשהי' שער הכולל בכתב הי' בליוב' ואדנ"ע שלח ללאואט שני קונט' השגות עליו. ראד"ל התפעל כי לא שיער אַז א יונגערמאַן וכו'. אינו מזכיר זה אבל אַ האַלבער שער הכולל איז דעם טאַטענס. מלבד ההג' שעל הגליון. רשב"ץ הי' תלמיד חסידי אדה"ז בשוענציאַן ור' מיכעלע אַפאַצקער. — הלזה הי', לפי הספורים אודותיו, אַ הימעל מענש. ד' שנים נסע להאמצעי אח"כ פסק. באמרו שא"י להיות עמו אונטער איינ דאָך. להצ"צ לא נסע: א"י להיות עמו אַף איין ברעט — רמ"א נתן לו פ"ג להצ"צ והזהירו שלא יקראנו ובא"ל: ניט האַלטען זיך קינדער — כן שמע רשב"ץ אזהרת עונש כזה גם מהצ"צ לענין דבר אחר — יצא ללכת לליוב' פ' נח ובא לשם אור ליום ועש"ק משפטים. — שנה לפני הסתלקות ר"י מרוזין נ"ע — תר"ח או תר"ט — בדרך לא התאפק והביט בהפ"נ והי' חלק מב' הצדדים. — בלילה שלפ"ז לן ברודניא הלך כעשרים ויארטס והי' עיף מאד. נכנס לביהמ"ד, שהי' מלא צעירים זקנים וכו' כי בכלל אור ליום ו' ומוצש"ק היו נעורים, ותומ"י ישן. נכנס חיים בער — משרת הצ"צ — והכריז: וער איז געקומען פון ר"מ אַפאַצקער? אבל הוא הי' ישן וגם איש לא ידעו מאן בא. כעבור איזה זמן נכנס ח"ב עוד הפעם והכריז — כנ"ל — עד שבפעם הד' ניעור משנתו ויגש לח"ב: שהוא הבא. ויגער בו ח"ב: שייגעץ וכו'. וא"ל רשב"ץ שא"י עדיין ליכנס להצ"צ כי חפצו לטבול מקודם וכו' ויקצוף ח"ב וכו' ויכניסו להצ"צ. כשנכנס עמד כאבן שיש ולא יכול להניד אבר. הצ"צ נגש אליו ויאמר: אַ יונגערמאַן דאַרף זײַן אַ פאלגער. ויכניס ידו אין בוזעם ויקח משם הפ"ג. ויתחיל לקרות בו! ורשב"ץ עומד כאבן שיש עד שח"ב הוציא מהחדר. כשהי' איש הולך לליוב' דרך מקום מושב רמ"א הי' הלזה מלוהו ונושא את חפציו פרסאות אחדים. כשהי' א' הולך חזרה דרך מקומו הי' יוצא לקראתו תופשו בזקנו ופאותיו ודורש ממנו שיספר לו מה ששמע. ברוב התפעלות — כשהיו מספרים לו — הי' מוחא כף, לפעמים על לחי המספר מרוב התפעלות. אצל הצ"צ היתה ישיבה ובה יותר ממאה בחורים. מחולקים לד' כתות. רשב"ץ הי' בכתה היותר גדולה. השעור אמרו יום א'

מהרי"ן יום השני – ר' לויק. מזמן לזמן יצא הצ"צ אין קליינעם ביהמ"ד און האט פאנאנדער גערעדט אַ סוגיא. היו נוכחים הבחורים שבחרו מהרי"ן ור"ל. בהשנה וחצי-שנתיים שלמד רשב"ץ שמע ד"פ. אבל לפ"ז הי' בתדירות יותר. כי בכלל עד תר"ג הי' הצ"צ משקיע כחתיו בתור מדריך ומלמד. ובשנת תר"ג כשהתחילה עבודת הכלל נשתנה הסדר. תרי"א הלשינו שמחנך מרגלים ואז בטלה הישיבה. „איך האב זיך געמוצט אַף טויט" עד שנעשה חסידו של מהרשנ"ע (רשב"ץ). עשה כמה ענינים ליעשות חסידו של אדנ"ע – הי' שומע חזרה, והוא בן סה, מהבחורים – ולא עלתה בידו. פעם נתן פ"ג בזה ראיתי בעד הדלת שאדנ"ע עשה תנועה כאילו לועג לרש וכו'. רשב"ץ יצא. נכנס לחדרו ונתעלף. נעשה מהומה כששבה נפשו אמר: כי גרשוני מלהסתפח בנחלת ד'. ששה שבועות למד דא"ח עם אדנ"ע. אדנ"ע אַז ער האט צו פערדיינקען רשב"ץ. התחיל להאריך בתפלתו. ואז אירע ג"כ מה שבתוך התפלה התחיל דם נוזל מחוטמו עד שנגש אליו מהרשנ"ע הסיר הטלית מפני אדנ"ע הניח ב' אצבעותיו על החוטם ופסק הדם. ואדנ"ע לא הרגיש בכל המאורע. זלמן זלאטופולסקי העיר שכ"ז הוא השפעת רשב"ץ ולקחוהו מאתו. ושנאה כבושה היתה מרשב"ץ לרז"ז ע"ז. אדה"ז הי' אומר: אַ ווינטערדיגע נאכט און אַ זומערדיגער טאג איז אַ קייליכדיקער יאהר. שינתינו הי' בחדר א'. לפעמים הי' מעירני בשעה 1 אחר חה"ל: „שטעה אויף, שטעה אויף, והנה ד' נצב עליו" ... הי' מקפיד מאד על הסדר. תרנ"ה ש"ק שאחר חהמ"צ ביום אחר הסעודה קראני אדנ"ע וא"ל: פרק דארפען לערנען אין אַ וילנער גמרא. און ואס מעהר פי' אַלץ מעהר ענין. ניט דער פי' זאל זיין אַ פי' אויף זיך נאר מ'זאל זיין אַ פי' אויפ'ן פי'. און עס זאל ניט נעמען קיין שעות ארוכות. כשתלמוד תכנס אלי. כשנכנסתי נתן לי הנחה שלו על דא"ח מהרשנ"ע „משה קבל תורה מסיני" (והוא משנת תר"ם בהמשך מצה זו. קטן. בן שני פרקים. כמאמרי זקני מועט מחזיק את המרובה. כק"ש) וא"ל: אַז דו ועסט אפּלערנען און פאַרשטיין תיכנס אלי. פאַרשטיין איז דאך אַ ברייטער וארט גם זמני הי' קבוע להלימוד עם רשב"ץ ולכן ביום ג' או ד' עדיין לא גמרתיו. קראני ושאלני: נו ... וא"ל שעדיין א"י. וחזר לפני המאמר ג"פ. ביום ה' א"ל: איך בין דיר מחזיק טובה. דער טאַטע האט מיר געהייסען חזר'ען דעם מאמר 36 פעמים. אַז דער טאַטע האט געהייסען חזר'ען איז דאס געווען בדיבור ניט נאר במחשבה (החזקת טובה כי עי"ז נזכר כמה מאורעות מעת ההיא. כק"ש).

הצ"צ הי' שולח אברכים לר"ה מפאריץ להיות אצלו זמן שיקבע בשבילם רהמ"פ. ר"ה הי' קובע בשבילם סדר בלמוד הנגלה ג"כ. כן היו נוסעים עמו בנסיעותיו. לפעמים הי' אומר לא' שיסע לביתו אַף אַוילע. קובע מקום שיבואו אליו למקום פ' שיהי' שם דרך נסיעתו. כשלא היו ממלאים שיעור המוטל עליהם היו אַנקאַרקעווען. כשהיו נוסעין עמו בעגלה אם הי' כבר אחרי התפלה הי' ר"ה אומר אַ שטיקעל גמרא דיוק בתוס' וכה"ג כי

רשימת היומן תרצ"ה

קטו

הי' בקי בש"ס אויסווינג. וכן ג"כ בכתהאריז"ל. את רד"ב (קאזשועווינקאו) ג"כ שלח אליו הצ"צ. וכן את ר"נ מאַריאַסין (המשרת) אבל אותו לא לקח בנסיעותיו. אבל לר"א מהאמיל לא שלח (מלבד מקרים בודדים). כן שלח לר"פ מאַלאַסטאיקער. ר"ה מפאַריץ שמע שאדה"ז עובר סמוך למקומו (דר בחומץ. ונק' העלוי מחומץ) ואף שהי' חלוש הלך מרחק רב לכפר שדרך שם צריך הי' אדה"ז לעבור התגנב דרך חלון להחדר ששם שהכינו בשביל אדה"ז והתחבא שם תחת ספה (והי' לו קושיא במס' ערכין). כשנכנס אדה"ז להחדר, אמר*: א יונגערמאַן האט אַ קשיא אין ערכין. אז ער ואלט ייסען אז דאס איז דבר ד', ואלט ער קיין קשיא ניט געפרעגט. נאר ער וייס פון דעם גאנצען ענין פון דבר ד' ניט. ר"ה התעלף (תחת הספה) ובינתים נסע אדה"ז. — וזהו פי' מה שהתאונן ר"ה על מדת ההתפעלות, שלולא היא ראה את אדה"ז. — אח"כ מפני מלחמת נאפאל' לא אסתעיא מילתא להיות אצל אדה"ז. אבל השתוקק לדא"ח ואחרי שר"מ מטשערנאביל נסע באותו מחוז התחיל לנסוע אליו. כשנתפשט שם האמצעי בא לר"מ מטש' לבקש מאתו רשות להעשות חסידו של אדהאמ"צ אבל לא נתן לו, גם איים עליו, אַז ער ועט זיך איבערקוליען. בכ"ז נסע. בהליכתו דרך הר א' נפל און האט זיך איבערגעקוליעט. האט ער זיך איבערגעק' עוד פעמים אחדים לקיים דברי ר"מ. כשבא להאמצעי א"ל: פון מקיף אין פנימי דאַרפען זיך איבערקוליען. ויחידות הראשונה אצל האמצ' התחיל ר"ה ממאמר אדה"ז הנ"ל. להצ"צ נסע ה' שנים במסנ"פ. ביז ער האט דערפילט רבי. ר"ה האט געהאט מסנ"פ אויף דעם צ"צ א וארט (לשמרו בדא"ח). הצ"צ הרשה לו גם לקחת פ"ג ולתת ברכות. ר"ש פריידעש הי' מסביר נפלא. הי' מנגד על האמצעי. והלזה אמר: שמשלמה לא רצה צונעמען (עיינ לעיל ווין. הכותב) עס זאל זיין די זאך פון דקות ההסברה. ר"ש פריידעש הי' גם מראה מופתים. עד שהאמצעי הי' אומר: וילסט אַ מופת גיי צו שלמה'ן. אצל אדה"ז היו ה' חדרים. אלא שד' ה' היו מעין מובחרים מהחסידים ולא כחדר א' ב' ג' שעמהם למד אדה"ז וכו'. אדה"ז הי' גבה קומה שערותיו בלאַנד ולא אדום. האמצעי מעט נמוך ממנו. ג"כ בלאַנד. רח"א עוד יותר גבוה מאדה"ז. הצ"צ יותר גבוה מהאמצעי שערותיו נוטה לאדמומיות. בבני הצ"צ גם שערות שחורות. אדה"ז, האמצ', הצ"צ, בניו (ממשעות דברי כק"ש גם אדנ"ע אף שמבחוץ הי' בגד שחור) היו לובשים ד' בגדי לבן — של פשתן — ובזמן נשיאותם (אבל לא הצ"צ בימי האמצ' בניו בחיי הצ"צ) ח' בגדי לבן בש"ק ויו"ט. דהיינו שהיו כופלים את הד' בגדים: ב' אבנטים וכו'. כנראה שבחשבון נכנסו זופעצע, מכנסים, פוזמקאות ואבנט. ט"ק לא שהרי אינו מפשתן. גם ר"ה לבש ד' בגדי לבן אבל לא ח' וכו' שהרי כהן הדיוט

* נ"א: (חורף רצ"ה) אדה"ז נכנס לשם להתפלל מעריב ויאמר — בנגון: אַז אַ יונגערמאַן האט אַ קושיא אין ערכין דארף ער זיך (אליין?) מעריך זיין ...
ר"ה בן יא' וחצי למד כבר רוב הש"ס. בן יב' וחצי גמרו.

ששימש בח' וכו'. (על שאלתי: הרי אין ח' בגדי לבן רק ד'. כן שקס"ד שטעם לבן הוא רק מפני שזהו גוון עצמי, לובן העליון וכו' ענני) בהד' שנתוספו בש"ק ויו"ט הכונה מפני שזהו גוון עצמי וכו' אבל בהד' דכל הימים ע"ד כהן בד' בגדים. גם מה שבתוך ההיטעל (פלייזש?) הי' לבן. אני עוד ראיתי את הבגדים של אדה"ז וכו'.

בקיץ תרנ"ח בדאצ"ע הי' דא"ח כל המאריך באחד. ודברו ו' שבתות בלי הוספות ובכ"ז חזרו אותו וכו'. פרק למדו כל הקייץ.

„הם (האמצעי והצ"צ) דברו (דא"ח) בכלל, ובפרט היו מדברים רק על יחידות או בדרוש מה שהי' נוגע להפרט שהי' בעת הדרוש ההוא. ור' הגדול בתחילת ההתיסדות הי' אומר ד' קצרים למאד, מרעישי הלב ומלהיבים מאד, ונק' בשם דרכים. ואח"כ נק' אגרות והם ארוכים יותר, ואח"כ השתלשל שנק' תורות והם שרשי הדרושים בלקר"ת ותו"א, ואח"כ ארוכים מעט יותר ונק' כתבים. והם בביאור בהשגה רחבה לפי ערך. שרשי הד' דסידור ובה"ז – ובסוף ימיו דרושים שהם ערוכים בסדר רחב לפי ערך הזמן ההוא“

[ילקוט סיון תרפ"א יב]

הצ"צ אמר לר' חנוך הענדל ז"ל על יחידות „זוהר איז מרומם דעם נפש און מדרש איז מעורר דיא הארץ און תהלים מיט טרערין ואשט אויס די כלי

[ילקוט תפא"ר ק"ג]

בזמן לידת מהרשנ"ע יש ב' סברות אם בשבט או ב' אייר. א"ז הר' רבקה נ"ע לא ידעה. השעור להפטר מחבוט הקבר הוא שחלק ששי פון מעל"ע זאגען אותיות התורה, תילים וכו' און זוכה זיין צו זיכוך הנפש לפטור מכף הקלע הוא לחזור בכל משך היום כמה שיש ביכולתו פנאי משניות תניא תילים בע"פ. „אנא לעורר ר"ר ממקה"ר והחסדים האמיתים ע"ד מכניסי הרחמים כמ"ש בתשו' מהרי"ב ז"ל עבורי בנו...“ המאורע מהיחידות שלא מצא אדהאמ"צ בעצמו מעין השאלה גם בדקות דדקות, השאלה היתה תקון שחטא עם נכרית מתה. מצא אח"כ בעצמו, כי מעולם לא ראה צורת מטבע וגם לא חשב בזה. אבל פעם כשנכנס זלמן המשרת בטענה ניטא אף דער הוצאה גרויסע בע"ח. התאנח אדהאמ"צ וזהו בדקות דדקות מהנ"ל. ר"ח זאלמאָנסאָן הי' אומר „אל יחסרנו" בקול, אבל אדנ"ע לא הי' עונה אמן. כ"א אחר „ונאמר אמן". פלעגט א שמייעל טאן צו אל יחסרנו. כן הי' רח"ז אומר „יפרנסנו" פ"א דגושה וקבל זה אדנ"ע ממנו. אדנ"ע למד דקדוק והי' בעל דקדוק. מהרשנ"ע קרה שבאמצע המאמר הי' אומר מלה או כמה מלות שלא הי' להם קשר לפנייהם או לאחרייהם. לא הכל היו שומעים. קרה שא' שמע מלות אלו והב' אחרות. פעם אמר בתוך מאמר: „ואס איז די פעולה אַז רבות מח' בלב איש אַז ועצת ד' היא תקום". אדנ"ע בקש ממנו מתנה שהוא ישמע הכל.

רשימות משנת תרצ"ז

תשרי צ"ז אטואצק.

תפלות דר"ה ויוהכ"פ בעמידה. אמר – שמעתי מהרי"ף – שחפצו שהצריכים לעמוד לפריז' יגמרו ה' פעמים את התהלים במשך ב' ימי ר"ה ולמחרתו ש"ת. בערש"ק שחל להיות ביו"ט אומרים פתח אלי. מוציוהכ"פ הבדיל בעצמו, ובדיוק שלא להוציא אחרים, ונתן לי שיורי כוס הבדלה שלו ושאוסיף עליהם ואבדיל ע"ז. על שאלתי הרי אין שותים משיורי כוס הבדלה (לעיין שו"ע או"ח סרצ"ו): כך הי' נוהג מהרשנ"ע עם אדנ"ע, אלא שמפני קנאת וכו' הי' עושה זה בחשאי, וכן נהג אדנ"ע עמדי, הי' נותן לי שיורי כוס הבדלת יוהכ"פ שלו, והייתי הולך לחדר אחר ומבדיל עליו. ציוני שאקח יב' הדסים. אני לוקח יג' אבל זהו ענין אחר, הייתי לוקח ג"כ יב' (בחיי אדנ"ע. הכותב). על שאלתי: מה שאמרת לי בשיעור הלולב יא' טפחים אינו בגשמיות. מוצש"ק א' דחיהמ"ס ציוני להחליף בלולב שלו את ההדסים (לקח יג'), לאו דוקא כולם. ותוכל לקחתם ללולב שלך. בהו"ר קודם שבירך ציוני להחליף ההדסים עוד הפעם. הפטרת שמע"צ, כמדומני ברור עד „ולישאל עמו“. הי' חתן בראשית. העובדא דהיאכל תפל – עיין ר"ד – הי' זה מהרי"ם. והוסיף „און וער האט עס געזאגט א בעה"ב'תישער יר"ש און וואו אין עוץ, עוץ בגימט' און ואס שטייט פאר דעם“. בליובאו' היו פעמים שרצה אדנ"ע שיוציאו כל הס"ת לכל נדרי – לבד שתיים שלשה – ויעמדו בחצי עגול סביב להש"ץ.

ויען קייץ תרצ"ז.

אצלינו אומרים בעלינו – גם בתפלת ר"ה – „שהם משתחווים להבל ולריק“ ואח"כ רוקקים. פעם שאלתי את אדנ"ע ע"ד ענין הרקיקה וא"ל דמהדיבור מתהוה רוק ואין רוצים ליהנות מרוק זה וישנו בשל"ה ענין זה. וכיון שאנו אומרים רק „שהם וכו' לריק“ לכן גם הרקיקה קטנה – סיום כק"ש – שמעתי מרד"ב קאזעוניקאו שר"ה פאריצער הי' קורא את אדה"ז „דער רבי נ"ע“ אדהאמ"צ „דער אלטער רבי“ הצ"צ „דער רבי“. אדנ"ע סיפר: פעם ביקש ר"ה את הצ"צ לאמר דא"ח. על תשובתו שהלא קשה לו הדבור ענה אשר „דער אלטער רבי“ אמר אלו קרבנו וכו' ולא נתן לנו את התורה בדבור נאר בהרגש. ער וויל די מח' פון חסידות. גם מהרשנ"ע הי' באותו מעמד. הצ"צ האט זיך פארטראכט, אח"כ החליף את הכובע וישב איזה זמן ידו על עיניו. וסיים מהרשנ"ע „דערנאך האט ער גיחזרט די חסידות“. לענין מענה הה"מ שאם חפצים להביא סחורה דארפען דארטען זיין סיים אדנ"ע דאס האט אויפגעטאן חסידות אז מיט א מח' עיונית איז מען דארט.

רשימות משנת תרח"צ

פאריו, צ"ח.

פורים

שהחינו גם ביום. כפילת המגילה לג"ח, כן היו עושים. כשאומרים אגרת הפורים הזאת, אגה"פ השנית הגבי' מעט את המגילה. ברכה שלאחרי' בשם ומל' אף שלא הי' מנין. – מפני חולשתו שמע בשיבה. – במגלה שכתב מהרשנ"ע לא היו י' בני המן בעמוד בפ"ע. נתן לשלשתנו משלוח מנות. לבוש משי. לשלחן בשטריימיל. מהרשנ"ע סיפר לאדנ"ע על יחידות – בהמשך לשאלתו במזוה"ק ויחי בענין תקון הברית סב חוט וחיט דלא פגום בשמירת הברית הוא כמו האוה"ח – בעל האוה"ח עה"ת הלך פעם בשיירא בקירוב לש"ק לא רצה ללכת הלאה ונשאר לבדו עם משרתו. בליל ש"ק ראו ארי הולך וקרב. האוה"ח הגבי' הט"ק ופתח את המכנסים וכו', והראה להארי. אז רביץ הארי ונשאר כך עד מוצש"ק. במוצש"ק רכב עליו אוה"ח להשיג השיירא. למשרתו נתן כת"י וציווהו שלא להניחו מידו ושילך רגלי והוא יחכה לבואו. וביום א' בקר השיגו השיירא.

ב' ניסן.

הדליק ה' נרות שידלקו כל המעל"ע. „זהו כנגד ה' שמות נק' לה". אדנ"ע הי' מדליק א' בגלוי וד' באופן שלא ידעו. הקפיד – מו"ח כק"ש – להדליקם בעצמו. מלבד הנ"ל ב' נרות על העמוד. ערבית כחמשים מינוט וכן מנחה. שחרית 13% - 10%. אחר כל תפלה משניות וקד' דרבנן. הנשיא והיה"ר קודם השיעור תילים. משניות אח"ז. באמירת „הטוב שמך וכו'” (לחש דשחרית ורם דמנחה. השאר איני זוכר): הטוב שמך – הרכנת הראש לימינו „ולך" באמצע. „נאה" לשמאל. „להודות" באמצע. אחרי „בשלוש" מפריד רגליו. אומרים גם היה"ר (שאחר הנשיא). בליובאו' גם כהנים ולוים אמרו וכן צוה אדנ"ע לדודי הרמה"כ שי, כי זה שייך לעבור (נשמה הבאה בס' עבור. הכותב). אין אומרים וערכה רק כשחל ער"פ בש"ק. אבל ביחידות אומרים ב' ההפטרות וכן בשר"ח וכה"ג.

פאריו זיל ד'אורייע.

בשנת תר"ג נסע הצ"צ בפעם הא' לפ"ב. המיניסטר להשכלה הי' שובאלאָו. היו ב' משפחות שובאלאָו: בימי הצ"צ – המן. בימי מוהר"ש – טוב. סגן המיניסטער הי' פּאַפּעלעוּ – אשכנזי שזקנו השתמד. מעיר בריון ושמו גרין. כשבא לרוסיא שינו שמו לפּאַפּעלעוּ. הי' מן ה„מענדעלזאניסטען” (הוא או זקנו? המעתיק) ושטערן – עשיר,

מלומד, מאדעס, מה"מענדעלזאניסטען" – הי' חברו. שטערן הציע שיעשו קצור מחומש (בלא קרבנות וכה"ג) וקצור מסדר התפלה בשביל בני הנעורים. גרין הוסיף מצדו שלא ידפסו רק קצורים הנ"ל ולא חומשים וסידורים וגם ספרי תורה יכתבו רק בקצור. כל הפראיעקטין היו כבר מוכנים וקראום רק לקחת חתימתם – הצ"צ, ר' איצעלע מאַמציסלאָו מהמתנגדים ושטערן מהמשכילים. והי' בדעה שזמן האסיפה יהי' ד' ימים [תמורת זה ארכה ט' שבועות שמהם הי' הצ"צ תפוס ששה שבועות] כשבאו להאסיפה אמר הצ"צ, אשר מתפלא הוא על ממלכה אדירה ומלך אדיר כזה ומתיחסים בלי שימת לב הראוי לשאלות כאלו. מיר זיינען דאָך עלטער. עס האָט זיך דאך אנגעהייבען פון אַ אידען. מילא דאס ואס ער איז געווען אַ ממזר, איז דא א דין אז ממזר ת"ח קודם לכה"ג ע"ה, אבער מיר האבען דאך דעמאלט שוין געהאט צווי טויענט יאהר תורה און סדר החיים. דבר אידית. באסיפה היו נוכחים הרבה משרי המלוכה. ותיכף אסרוהו להצ"צ על משך עשרה ימים. הצ"צ אמר אז לשטערן: ואס איר האט עובר געווען, נו ... אבער איצט איז יש קונה עולמו בשעה אחת. טוט תשובה. ובכמה פרטים הי' שטערן בדעה אחת עם הצ"צ, עד שתבעו משטערן מה זה הי' לו. אז אמר שטערן דרך צחות: ר' מענדעלע ור' איצעלע הכינו שניהם מס"נ ותכריכים פון כשרע' לייוענט, אלא שר"מ האט מיטגענומען די מס"נ און די תכריכים געלאזען אין דער היים, און ר"א האט מיטגענומען די תכריכים און די מס"נ געלאזען אין דער היים. ס' החקירה נכתב ביחס לאסיפות שהיו אח"כ בהשתתפות ליליענטאל. מהרשנ"ע סיפר לאדנ"ע שהוא הי' אז בן תשע. וכשהי' בן יב' סיפר לו הצ"צ ע"ד כל הקורות אתו בפ"ב. וסיים: זקני כשהי' בפ"ב והיו אתו הבעש"ט והה"מ האט ער אויסגעגאסען אַסך בלוטיגע טרערען. עמי הי' זקני כל העת. ילד קטן ההולך און מען גייט מיט עם, אין צריך דוקא לאחוז בו ממש, כי מספיק זה שהולכים בצדו ואינו נופל. וסיים מהרשנ"ע: דאס איז געזאגט מפני הענוה. הצ"צ הבין שפת רוסיא, כי הוא הי' הקורא מכ"ע – פראַױטעל טטועני ועסטניק – לפני אדה"ז. אדה"ז הי' יודע פולנית רוסית ואשכנזית, אלא שלא רצה להוציא בדבור. על צרפתית אמר אַז ער ויל אפילו די אותיות ניט קוקען. בין שרי המלוכה הנוכחים באסיפה הי' גענעראל אחד שלא השתתף בהיכוחים. פעם יצא הגענעראל וכעבור איזה רגעים חזר להחדר. ויקם הצ"צ ממקומו – כ"ז סיפר שטערן – ויברך ברכת המלך. השרים שאלו את שטערן מה זה – גם ר"א נתבלבל – וכשביאר להם שט' אמרו וכי הוא מורד במלכות. ויאמר הצ"צ אז ער האט דערפילט עול מלכות. אח"כ נתברר שזה הי' המלך ניקולאי. רנ"ט הי' מאדיעוסקי בפ"ב וראה בארכיון הרצאות הגראַדאַנאַצאלניק מפ"ב ע"ד שניאורסאהן [כנראה משנת תר"ג. המעתיק], אשר הוא היחידי שעמו מתחשבים לא רק חסידי פולין ורוסיא אלא גם המתנגדים.

רשימות משנת תש"א

ברוקלין. ד' מנ"א תש"א

חזק חונ"ת אומר גם העולה, ובין הקריאה והברכה. הטעם לאמירת חחו"נ „לכלול עצמו עם המאמינים הפשוטים". צ"ל ל' כזה בב"ת, להתחיל ספר חדש. (על שאלתי א"כ אינו שייך להקריאה, ואינו דומה לאייתי מלח, וצ"ל הפסק, ענה) כל התורה שמותיו של הק' כו' הראגאצאוער הי' אומר ב' דבראשית ול' דישראל איין וארט, א לאנגער וארט, מעין שופר של משיח. בענין אמירת חחו"נ"ת האבען זיך געקאכט מהרש"ל, רמ"א כו', עלטערע פוסקים.

מוצאי ט' באב — נדחה — תש"א

אדנ"ע הי' לובש הטלית — בבקר — ופושטו ואח"כ לובש התפלין ומתפלל בהם. כל הד' זוגות גם בבקר. למנחה הי' לובש הטו"ת כו' ע"ס הרגיל. שחרית היו מתפללין שעה ח' לא יאחר מ $8\frac{1}{2}$ מסיימין לערך $12\frac{1}{2}$ אח"כ הי' אומר איכה. לערך שעה וחצי. רק אח"כ יושב על הספסל. מנחה בשעה מאוחרת. רק פ"א קרה שלא עלה לתורה כלל. הי' עולה למפטיר ולפעמים שני המפטירים.

הצ"צ הי' קורא להרוזינאי „דער הייליגער רוזינער". וסיפר: דער ה"ר הי' מרחק עצבות ואפילו מרירות. איז בא חסידים געווארען שטיפעריי ט"ב האט מען זיך געשפילט אין בערעלאך. דערנאך געבליבען מ'זאל עפענען דעם דאך פון ביהמ"ד אראפלאזען א פעטליע ואיש הנכנס יגביהו אותו הגגה. וכן עשו. דערווייל אריין דער רוזינער האט מען אנגעהייבען אויפהייבען עם אז מ'האט דערזעהען האט מען אראפגעלאזען צוריק. האט דער רוזינער געזאגט: רבוש"ע אם דיינע קינדער האלטען ניט דייין יו"ט, טא נעם עם צו פון זיי.

מנ"א תש"א.

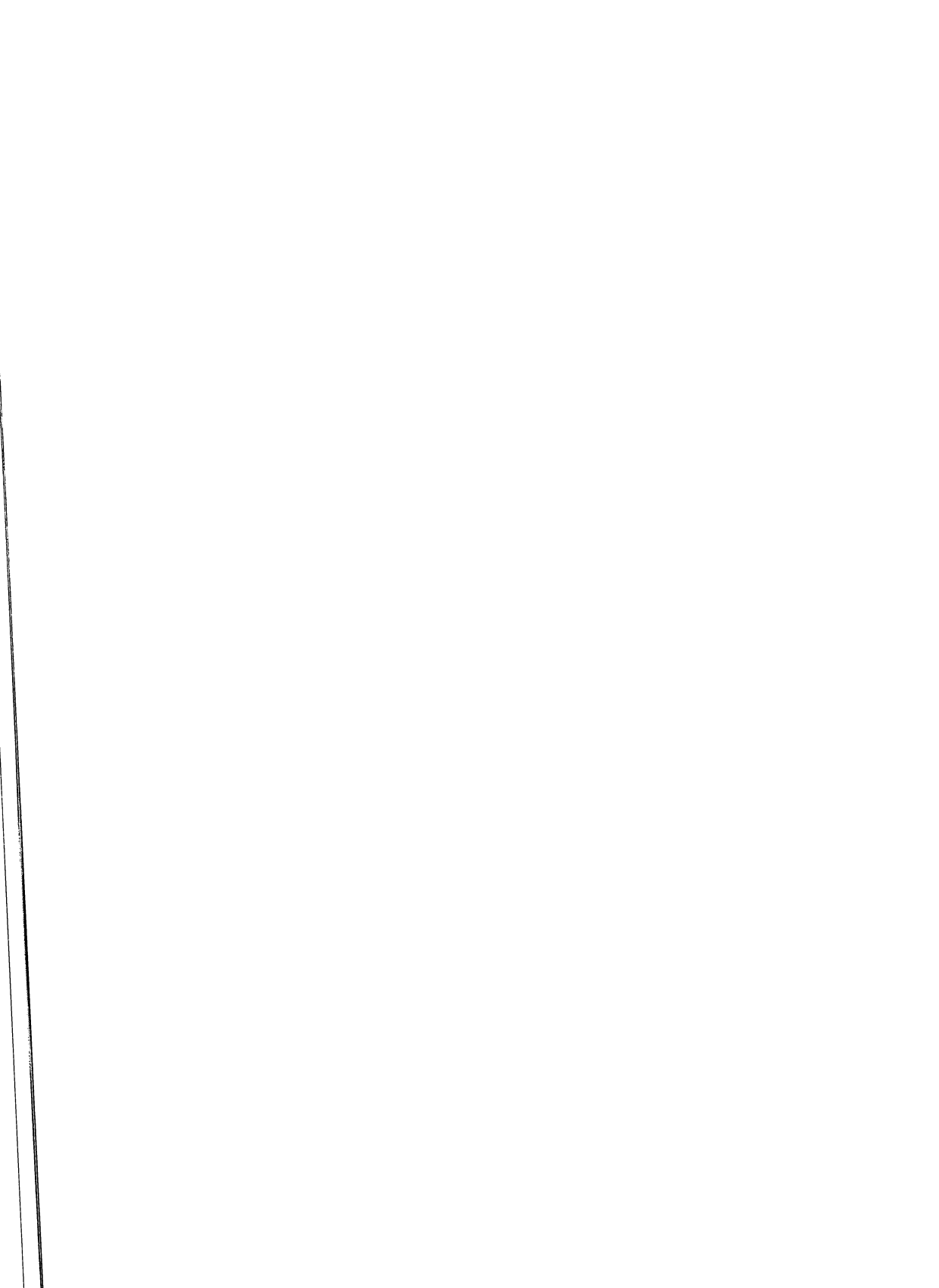
מאמר הבעש"ט: א נשמה לערנט תורה מפי הק' במתיכתא דרקיע און הק' שיקט אראפ די נשמה אויף דער ועלט ניט נאר צוליב לערנען תורה נאר אויך צוליב מאכען פון אני אין. אפילו דער ואס איז באמת א'אני פון תומ"צ בעדארף מען פון דעם אני מאכען אין, ווי מען איז באמת גארניט לגבי די תמימות'דיקע פשטות פון דעם פשוט'ען אידען.

יד' מנ"א

בעל ההפלאה לא הי' קורא להה"מ „רבי", משא"כ שאר התלמידים וגם ר' שמעלקע בתוכם. אדה"ז אמר „ז"פ הי' אצלי התגברות הלב על המוח, וזהו — כשפלפלו בחד"ת

ונגש ר"ז מאניפולי כו' – אחד מהם" כ"כ האט מען זיך געקאכט אין דעם ענין. היום י"ד מנ"א נמלאו נ' שנה מיום שא"ל אדנ"ע שאתחיל לרשום הסיפורים וכו'. בזמן ההוא הנה לפרקים הי' אדנ"ע לומד אתי איזה ענין מענינים שונים: רמב"ן עה"ת, חומש עם פי' הראב"ע, משנה, תניא וכיו"ב – פעם קרה שלמד אתי הזהר דאדמוני ויפה עינים דשער התפילין שבס"י – הטעם בלימוד ענין פ' או פ' איני יודע. הייתי לומד אז אצל מורי ר' ניסן – חתנו של פעשע לייב מלמד חסיד של אדהאמ"צ, חתנו של בנימין מלמד חסיד של אדה"ז – אבל ביום א' שבוע ההוא נסע לדובראונע לחתונת בנו. אדנ"ע למד אתי המשנה דעשה לך רב וקנה לך חבר, ויאמר: בעלי המסורה [על השאלה אם הכונה בזה היודעים מה שבא בקבלה ובמסורה, ענה כק"ש: כנראה, כן הוא] אומרים דאמתית המעלה דעשה לך רב הוא וקנה וקנה לך חבר. כך אמר אדה"ז להצ"צ בהיותו בן ח', שאז החל לכתוב ח"י בנגלה וחסידות ובן ט' התחיל לכתוב הנחות – אדנ"ע אמר שהכתב – תמונת האותיות – וסגנון הלשון אז הוא כזקן ורגיל בכתיבה. פ"א שמענו מאדנ"ע בשם אדה"ז וקנה – קולמוס – לך חבר. ופי' אדנ"ע קולמוס הלב, אז יעדער זאך ואס מ'לערנט, זאל מען איבערלעבען. אאזמור"ר – מהרשנ"ע – שהי' אוהב לתת חשבון ומספר בכל דבר – פעם שאל כמה פעמים מכים על החזה ביוהכ"פ. ומהמספר נתברר שגם באמירת סלח לנו מחל לנו כו' מכים, כי הי' ספק בזה – אמר שמספר הבויגען שכתב הצ"צ הוא* כדי ג' וחצי בויגען ליום, לכל ימי חייו מיום היותו בן ח' עד הסתלקותו וגם ש"ק ויו"ט בכלל. רלי"צ חתן הצ"צ הי' מהיר בחשבון והי' אומר שאינו בערך להצ"צ בזה, וסיפר: ר' יאסעלע דעם מגיד'ס הי' משולח. הנהוג מלפנים שהיו מביאים אותם המטבעות עצמם שהיו נותנים למעמד, ורק שלהוצאות הדרך היו לוקחים מהם. והי' אצל ר"י תיבה שבה הי' מניח המטבעות, אם של נייר או כסף ונחושת, ומצורף להם רשימות פ' נתן כו"כ וכו'. פעם בבוא ר"י מסר הצ"צ להרלי"צ הרשימות לעשות החשבון. הרלי"צ רצה להראות להצ"צ אופן הנהלת החשבונות ע"י ר"י, ויכנס לחדר הצ"צ ויתחיל לקרוא הרשימות פ' נתן פיאטאק, פ' נתן חצי פיאטאק וכו' בזא"ז, הצ"צ נגב אז את ידיו באמרו ברכת אשר יצר ורמז לו נו, נו, היינו שימשיך קריאתו. כשגמר הברכה ונגיבת הידים – ובינתיים קרא הרלי"צ כחמשה עמודים – אמר הצ"צ: הסה"כ הוא כך וכך. אביו של ר"א מקארלין הי' ר' יעקב שמש דעם בעל שם"ס א איד, מהנסתרים, עובדא דילי' הי' ללכת לבית היולדות להסיק שם התנורים ולתת לאכול לילדיהם. הפתגם בתו"א אהרן אותיות נראה הוא מאמר הבעש"ט לרי"ש הבעש"ט אמר על רי"ש שהוא רואה אלקות במוחש, פון אזא נראה ואקסט אויס אהרן הי' זה זמן רב לפני לידת את ר"א מקארלין. אדנ"ע לא הרג היתושים (קאמאר), כ"א הי' מבריחם ע"י נפיחה. רז"א אמר לקאפיל בשמעם פעם תפלת אדנ"ע בכבי' רבה: אף ואס וויינט ער, ואס בשגיאיה האט ער דערהרגעט א קאמאר.

רשימות משנת תש"ב

שבת תש"ב.

א"ז הרבנית הצ' וכו' מרת ש"ש נ"ע נפטרה יג' שבט בקר ש"פ בשלח שעה י' וחצי לערך. הקבורה יום ב' טו' שבט אהה"צ. כ"ק מו"ח אד"ש הי אז בטשיקאגא. נמסר מהפטירה ע"י הטליפון ביום ש"ק. אבל אחרי הישוב שם, לא הגידו לו אלא במוצש"ק. הרבנים שם החליטו, כי בכ"ז יקבל אנשים ליחידות במוצש"ק וכן ביום א', וכן הי'. כ"ק אד"ש בא לנ"י. יום ב' בקר. בגזירת הרבנים לא הי' מהמלויים לביה"ת, כי מפני שהתקרה, אסורה עליו היציאה מביתו החוצה.

ביום ש"ק – קודם שהגידו לכק"ש כו' – הי' בנוכחיותו התועדות ודא"ת. יום א' וב' הניח תפלין בלא ברכה – כן שמעתי מהרש"ל. צוה שהארון הי' מקרשי השלחן שלומדים עליו בישיבה. עד הקבורה יאמרו יומם ולילה תילים בעשרה בחדרה, אבל לא משניות. בעשית הטהרה יחכו לביאתם מטשיקאגא. כשנכנסתי אליו בהרכבת – לא נתן שלום – אף מס"נ דארפען אויך האבען א זכות. דארט – בטשיקאגא – איז געוען א הזזה, ואס מ'האט עס גארניט משער געוען. – יום א' הנסיעה מכאן לטשיקאגא, התענה. בלילה דא"ת. לא נט"י לסעודה רק בש"ק – סיפר: גם א"ז – בתרע"ד – הי' מיתה פתאומית. ביקשה הסי', ובגמר התפלה לקחתי מידה הסי', הניחה ידי' על ראשי, ואמרה א יישר כח פאר דער טרחא. הלכתי להניח הסי' על מקומו – כנראה שם בחדר – ובחזירתו כבר נח נפשה. כשספרתי הדברים במענטאן בנוכחיות אמי, אמרה: איך וינש זיך אַזוי. ציוה לקבור ראשה למערב ורגלי' למזרח. הרש"ל יאמר קדיש. עשרה רבנים יבקשו מחילה קודם הורדת הארון לקבר – ע"פ החוק מוכרחים לקבור בארון, ועשו בתחתיתו נקבים כמוציא רמון ויותר – וגם יודיעו, שרבנים גזרו עליו שמפני זהירות הבריות לא הי' ללות לביה"ת, ומבקש מחילה ע"ז. ה"צעטעל" הנמצא יניחו בידה הימנית – ככתוב בצואה – ויכפפו האצבעות באופן שלא ישמט. וכן הי'. אחרי הטהרה נכנס להחדר, ובמעמד כמה אנשים, קריעה ע"י מ' שי' קונין, ההתחלה, וגמר ע"י עצמו, הסירטוק זשילעט והחלוק. אח"כ ציוה לגלות פני המתה, על איזה רגעים. חזר לחדרו. ציוה שיכניסו המטה לביהכנ"ס ויקיפו פעם אחת את שולחן הקריאה. כשיוציאו מהחדר ילכו לאט לאט, והוא ילוה עד המדריות – הרבה יותר מד"א – בחזרה מביה"ח קרע עוה"פ – ע"י רח"ל – אבל א"י אם שהקריעה הא' לא היתה כדין או מטעם אחר. סעודת הבראה, כמדומה, קודם מנחה, בייגעל וביצה צלוי, אכל משניהם בנט"י וברהמ"ז. ציוה שלא יאכלו השירים. התפלל מנחה. צוה שפטום הקטורת יאמר אחר בקול רם, כי רבנים אין האבל אומר זה. אחר התפלה קאפ' מט', וכן אחר תפלת שחרית. אומר תתקבל. א"א ברכת כהנים בשחרית. מניח גם תפלין דר"ת ושמ"ר. אחר

התפלה ציוה שיצאו מחדרו, ויכנסו חזרה, ישבו ואח"כ נחום אבלים. — ה' איזה פעמים שציוה שלא יחכו עד שיתפתח הוא. — כל משנה גמרא וברייתא שבסדר התפלה יאמר אחר — אמרם ויילעך והרש"ל — כי ברבים אין האבל אומרם, אבל בפ"ע אומרם. — וכן ה' בנוגע לר' ישמעאל ותדב"א כו' אר"א אר"ח — וה"ה לשיעור תילים שבכ"י, ופסוק ואני זאת בריתי, וקאפ' מט' — אחר שחרית ומנחה — גם ביום ועש"ק אבל לא בש"ק — שאחר יאמרם. בש"ק אמרו א"ה וצ"צ. עלה לתורה יום ה', ש"ק שחרית ומנחה שלישי, אבל אמר שיעלה מעצמו ולא שיקראוהו לעלות. ליל ש"ק לא אמר הקדיש שלפני ברכו הב'. אמר הקדיש שלפני כגונא ושאר עלינו. מפני החלישות ה' פעם שהתפלל הרש"ל — שחרית — לפני התיבה, וכק"ש אמר קדיש שלפני ברכו, ברכו, ושמ"ע בקול רם עד גמירא. וביום א' ל"א מפני חלישותו אלא הקדישים, מתחיל מק"ת שאחר ובלצ"ג. בכ"י אחר קאפ' מט' קדיש. אח"כ למד — הרש"ל — ד' משניות נ'ש"מ'ה, ובקול רם, וכק"ש אמר אח"כ קדיש דרבנן. בשבת לבש כל בגדי שבת, גם השטריימעל. למעריב מוצש"ק ה' לבוש בגדי חול, ובנעלים שאינם של עור, כמו כל ימי האבלות. אחר קבלת שבת כשא"ל שבתא טבא, לא ענה. אמר: דער רבי וויל ניט לינדען ש"ש מאיזה סוג שיהי' אַ חוץ אַ חולה פרעגען ואס ער מאַכט. שאלתי והלא באיזה קהלות הולך הרב עם כמה בע"ב חשובים בביהכ"נ אל מקום ישיבת האבל. ענה: אומרים רק בשבת תתנחם, ובעיר גדולה יש לו דין אין לו מנחמים, כיון שהקרובים א"א להם לבוא מפני רחוק המקום. יום א' אחר התפלה ה' סדר נחום אבלים הרגיל, ויצאו. מסר על ידי, שיכנסו איזה פון די עלטערע, הרש"ל ועוד ב' — וא"צ מנין — ישבו, ינחמו בנוסח הרגיל, אח"כ יאמרו המקום יגדור פרצות עמו ישראל, ויגערו בו חבריו אַף אויפשטיין פון שבעה, ויסיימו בברכה לאריכות ימים. אחר שיצא הוא מן החדר, זאל מען אריינקלאפען א צועקעל — במקום שישב „שבעה" — מיט א שטיין, ניט מיט אן אייזען. וכן עשו. שאלתי שאומרים אז מען גיט משקה, והסכים ע"ז. יום א' למנחה — התפלל הרש"ל — אמרו תחנון. ל"א קאפ' מט'. למד בעצמו המשניות שבס"י — נ'ש"מ'ה או כל הפרק שבס"י? — בלחש, ואמר קדיש דרבנן אח"ז. וכן בתפלת מעריב. ביקש שיתנו לו ע"י. כן מונח אצלו משניות. — עוד בתחלת ימי האבלות ציוה שילמדו בהישיבה בכ"י פרק משניות מס' טהרות, אחד ילמוד והשאר ישמעו —

יום ב' כב' שבט לא עלה לתורה, וכנראה הוא מפני חלישות הבריאות. וכ"ה גם בימי הקריאה שלאח"ז ל"ע לתורה. וציוה שהרש"ל יעלה לוי, כדי שהקדיש יאמר אחר שכבר עלה לתורה. — „בשלשים הנני אומר „איש"ר מלולע"ע" בלחש, אבל אחר ל', ג"ז בקול רם. הרכנות הראש ב"עושה שלום" אינם שוים בקדיש וש"ע. בש"ע לשמאלו אמצע ימינו. בקדיש לימינו אמצע ושמאלו, „הוא" באמצע". הרש"ל בשם כק"ש]. „והעלה ארוכה" הכ"ף אומר בדגש. הפטרת ש"פ החדש אמר „כל העם — מאחזותו", „אבל

רשימת היומן תש"ב

קלג

אין זה אלא ענין פרטי, או, אם תרצה, ענין כללי, ואינו שייך לאחרים, שצ"ל, כה – תמיד". אדנ"ע אמר, כל – מאחזותו, רז"א, כה – תמיד". ושאל את אדנ"ע מפני מה אומר כנ"ל. על המענה שגם מהרשנ"ע אמר כנ"ל, ענה, דאס איז דאך דער טאטע. ויענהו אדנ"ע: ואס מיינסטו דער טאטע האט געזאגט און געמיינט זיין טאטען (הצ"צ. הכותב), איך זאג און מייין מייין טאטען. על שאלתי מה היא שייכות פה"ח לייג תשרי שאז יאצ"ט של מהרשנ"ע, ענה, שגם יא"צ של הצ"צ הי' נוהג כיא"צ של מהרשנ"ע, הן לירד לפני התיבה וכו', וסיפר פרטי הנהגות היא"צ של הרביים, כמ"ש במכ' שבקונ' ב' ניסן צ' . כל היא' חדש היו אומרים, לבד הפרק משניות שאחרי התפלות, גם תניא אז בע"פ. אם פרק, ב' פרקים או קטע מפרק, אבל אמרו תניא בע"פ. מלבד שמוסיפים כנ"ל בהפטרה, הרי במלת נשיא או בתיבות המדברים בפעולותיו, אומרים בטרראפ מיוחד, ודלא כנדפס. הקדיש שאחר קה"ת במנחת שבת, מתחילים לומר בעת הגלילה, ומאריכים בו קצת, כדי שלא יצטרך מכניס הס"ת להיכל לעבור בד"א המתפללים ש"ע. ועי' בש' הכולל. כן היו נוהגים כשהתפלל מנין בחדר אדנ"ע, או כשיצא הוא להמנין. ואם קצרו בקדיש, היו ממתינים, אלו העומדים בדרך המכניס הס"ת להיכל, להתחיל תפלתם עד שיכניס הס"ת. [פלפול בזה בקצה"ש – או בפיסקי הס"ת – לנאה, ומסיים בצע"ג בדברי שה"כ, ושכ"מ מתחילים הקדיש תיכף אחר אמירת יהללו, ומסיימו עם ההכנסה להיכל. הכותב]. בשבת יא' טבת אמר כק"ש קדיש, ואמר שמפסיק ביום זה. היא"צ יג' שבט תשג"ה (ולא טו').

ליל ש"ק פה"ח תש"ב.

הצ"צ אמר למהרשנ"ע: חסידות דארף האבען אן ואס אנצוהאלטען זיך. יר"ש און מדות טובות. פעם אמר הצ"צ להר"א מהאמיל: די השכלה פון חסידות אן עבודה איז כל באי' לא ישובון. און האט זיך שטארק פאנאנדערגעוויינט. אמירת מודה אני לא אירע שאשמע מאדנ"ע משא"כ ברכות השחר. ע"פ רוב אמרם בלא חגירת אבנט. בשעת האמירה הי' מביט בחלון, אין דער הויך. אח"כ הי' שותה כוס חלב. ואח"כ מה טובו. לק"ש שבה הי' לובש תפלין בברכה אבל לא טלית ואומר כל הג"פ. הי' מתפלל בהפסק שעה שעה וחצי ויותר ואז מברך עוה"פ על התפלין. כי הי' שותה איזה כוסות חלב עם מים בינתיים, נפנה וכו'. בשנים הראשונים היו סועדים ליל ש"ק בחורף תיכף אחר התפלה. ושעה יא' הי' אדנ"ע קם משנתו כבר. אם ישן אח"כ עוה"פ איני זוכר משנים ההמה. אח"כ לא קודם מאחר שעה ז'. אדנ"ע הי' מקבל שבת תיכף אחר הדה"נ. וממזמור שליוה"ש הי' אומר בשעה שהתפלל המנין. בההתוועדות שמשנות מו"ס' או סא' איני זוכר שיהי' אן טרערען. של מרירות ותביעה, אם פון זיך אדער פון אנדערען. די ברייטקייט פון די

ערשטע יארען איז געווען מעהר בעל'שם'סקע. אין אַ דחי'. כי היו משפחות ואס זיינען געווען ווי עלוקות אין הויף נאך הסתלקות. אבער דערנאך, האט זיך איינער געפעלט, דער געווארען אַ קבצן, יענער אועקגעפארען. ער האט מיט זיי געמאכט אַ טאַלק. די באבע – אשת מהרשנ"ע – פלעגט ליינען שבת צאו"ר, שארית ישראל, יוסיפון – כ"ז אידיט – לפני כמה נשים שהיו באים אלי' לשמוע.

ליל ב' דחהמ"צ קודם הסדר

אדנ"ע אמר לי פעם: „יוסף יצחק מ'דארף טראכטען – במשך הסדר – אף זיין א מענטש ועט דער אויבערשטער העלפען. ובפרט בעת פתיחת הדלת. ניט בעט קיין גשמיות בעט רוחניות“. אבל איני רוצה שידעו שספרתי לך זה. בסוף הלל: אינו אומר „כל" מעשיך.

אחש"פ. יום.

אדש"ש אמר, שאב הרחמים אם יאמרו גם אלו שא"מ נשמות, איז ווי זיי ווילען. דאס איז הזכרת נשמות פון א כלל. ולכן א"א ביום שא"א תחנון. אבל ביום שמ"נ פרטיות, ג"ז יוכלו לומר.

ראיתי נוסח פ"נ ברשימות כק"ש „אנא לעורר ר"ר ממקה"ר והחסדים האמיתים ע"ד מכניסי רחמים כמ"ש בתשובת מהרי"ב ז"ל עבור..“

כק"ש התחיל להניח תפלין, בברכה בשם ומלכות מיום א' יג' תמוז תרנ"א.

(ספרתי שיש מדקדקין, שכל מאמרי אדנ"ע מסיימים „כו"י. ואמר ע"ז) ספור או פתגם של מהרשנ"ע, הצ"צ או מה שמסרו החסידים בני סמכא בשמם הי' לאדנ"ע לחוק. פעם נתן הצ"צ מאמר להעתיק. בסוף ההעתקה כתב המעתיק „סליק". ואמר ע"ז הצ"צ: אצלו כבר סליק! פתח, עס זיינען אפען שערי חכמה. על מש"כ באגה"ק סי' כא' קרא „פעולת צדקה לחיים“, אף שנא' (משלי י' טז) צדיק, זכורני שזה מכבר העירו ע"ז. הצ"צ אמר: א צדיק אן צדקה איז קיין צדיק ניט. אדנ"ע אמר פרק כל שבתות הקיץ. כ"ק אדש"ש מביט על הש"ץ כשאומר ברכת כהנים.

מוצש"ק יב' תמוז

בהאסיפה רס"ח אמר אדנ"ע מאמר הידוע רק הגופות ניתנו בגלות כו'. עת"ר בהאסיפה בפ"ב אמר – והרמ"מ (חז?) הי' מעתיק כלשונו – „איך גיב איבער ואס איך האב געהערט פון טאטען ואס ער האט געהערט פון זיין טאטען אז דער רבי האט געזאגט אז התחלת הנפילה פון דער ממשלה ועט זיין אז מ'ועט מיצר זיין לתשב"ר. דארפען

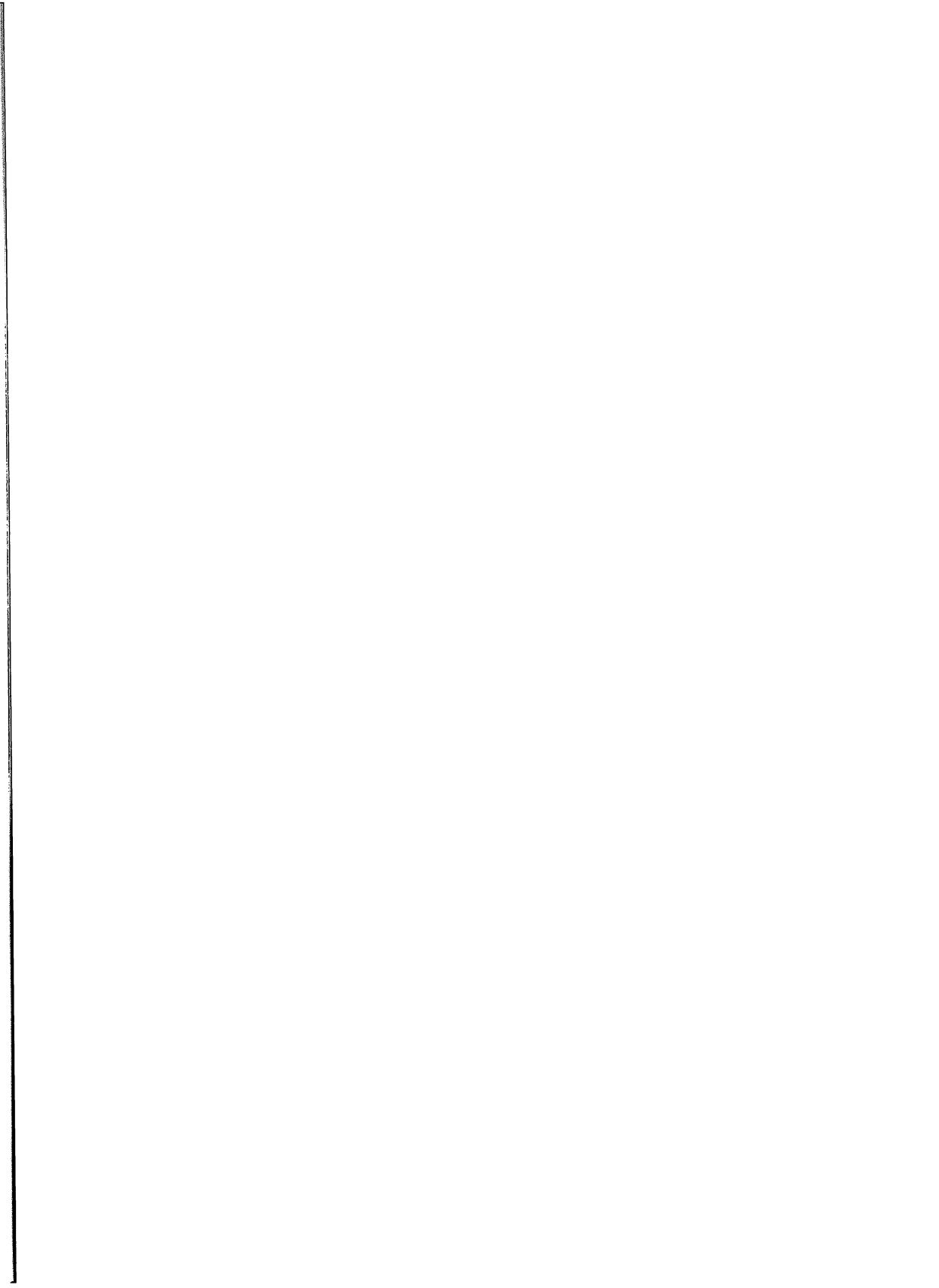
וויסען (איבערגעבען?) אז דעם טאג ואס עס ועט ארויס די גזרה איז די נפילה פון די ממשלה" וכבדוהו ב„שיבה". אני לא הייתי נוכח באסיפה זו. בשעה 2 אחר חצות לילה כשראיתי שאדנ"ע לא בא, טלפנתי. וענו לי „ראוין ש"ס אַרעסטאנואן" – רק למחרת לפנות ערב שחררוהו – הביאו לו הטו"ת, מקום לנוח. הנשיאות של האסיפה, צריכים היו להתיצב לפני סטאליפין האט זיי פארגעשטעלט באראן גינזבורג: באברוסקי ראוין ש"ס, ליובאוויטשסקי ראוין ש"ס. וענה סטאליפין „רעואליזיאנער ש"ס". וציוו אז שיקחו מאדנ"ע הגובערנ' פאָס – ורק בקושי השיגו בשנת תרע"א – כן ציוו להגובערנאטאר דמאהילוב שישגיח על אדנ"ע

ת"ב תש"ב

מפני החולשה אמר רש"ל גם הקדישים. אמר שלא ילמוד המשניות אחר התפלה ערבית ושחרית. [במנחה איני יודע]: תחלה תהלים ואח"כ המשניות. צוה לרש"ל שיאמר בשבילו קדיש גם אחרי קדוש לבנה. הצ"צ ירא מפני רעמים – אבל לא ברק – ואמר והאלק' עשה שייראו מפניו. ומעולם לא שמע קול רעם, אף שהיו רעמים בליוב' לא הי' שומעם, כי לא הי' מברך, רק על הברק עד שלפעמים הי' מסתפק אפשר זהו אַ היץ-בליץ שאין צריך לברך עליו. רק פעם התפלל שמו"ע – ספרה כ"ז הרבנית רבקה נ"ע – והי' מוסיא נ"ע שהיתה חלושה אז ישבה בחדרו אצל החלון פתוח לשאוף אויר – אצל החלון צמח עץ – ונשמע קול רעם גדול האט דער צ"צ א קרעכץ געטאן והניע בידו לרמז שיסגרו החלון. דער דונער איז אראפגעפאלען בריחוק מקום און האט אנגעצונדען הייזער וכו'. ואמרו אז אז מיט'ן קרעכץ האט ער מציל געוען די הויז.

תש"ב. זמנים שונים.

זרקתי המלח על הלחם והעירני שאטבול הלחם במלח. וסיפר שפעם בעשות רז"א כזה שאלו אדנ"ע האינג' זוכר איך הי' אבא עושה תוכן מענה רז"א הי' אז מ'האַלט דערביי איז אנדערש. מייחסים סיפור זה לאדה"ז: בהיותו אצל ר"י צייטליש, אחרי שנסהו עם המעד, שאלו ר"י צ אם משיח יהי' חסיד או מתנגד. אדה"ז ענה מתנגד, וארעם חסידים זיינען דאך מאמינים אבער מתנ' זיינען דאך בלתי מאמינים. אבער אז ער ועט זיין א מתנ' ועלען זיי גלייבען. זיי גלייבען דאך מער א מתנ' ציג ווי א חסידישען גאון. וישאלו ר"י צ מה ראה לדבר כזה וכגון אנה אזא מתנ' און תורה וגדולה במק"א און אויך גענומען איידימס כו' ויענהו אדה"ז פון תורה שלא לשמה האט מען אנ'איידים א משומד. וכן הוי לו. לא שמו לב לאופן אכילת אדנ"ע קומפוט מעורב מאיזה מינים בש"ק שלא יהא חשש בורר הי' עוצם עיניו בשעת לקיחת הפירות ע"י הכף. רק במקרה הכרתי בזה, כי פעם ראיתי כי הכף ריקה והוא מגישה לפיו! התבוננתי וראיתי כנ"ל.

רשימות משנת תש"ג

תשנ"ה. זמנים שונים.

לא נהגינן להריח מעשן נר הבדלה. לא נהגינן להבהב נר של שבת קודם
ההדלקה. גם פסוק שמע כופלין שמו"ת. אין כופלים פסוק מקרא בסוף
הסדרה. אין מקפידין במ"ש בש' הכונות שיסיר תש"ר ויניחנו בכיס אח"כ יסיר תש"י
ויניחנו בכיס ואח"כ יסיר הטלית. ברכת הודאה לא שמעתי שיאמרו גם פ' קרבן תודה
ונסכים (כ"כ בשו"ע מהד"ב א' ט' ומהד"ק). בעטיפת הט"ג מכסים גם העינים – בחלק
העליון. תש"י – לרבים – הכל בעמידה: ברכה הנחה, חליצה.

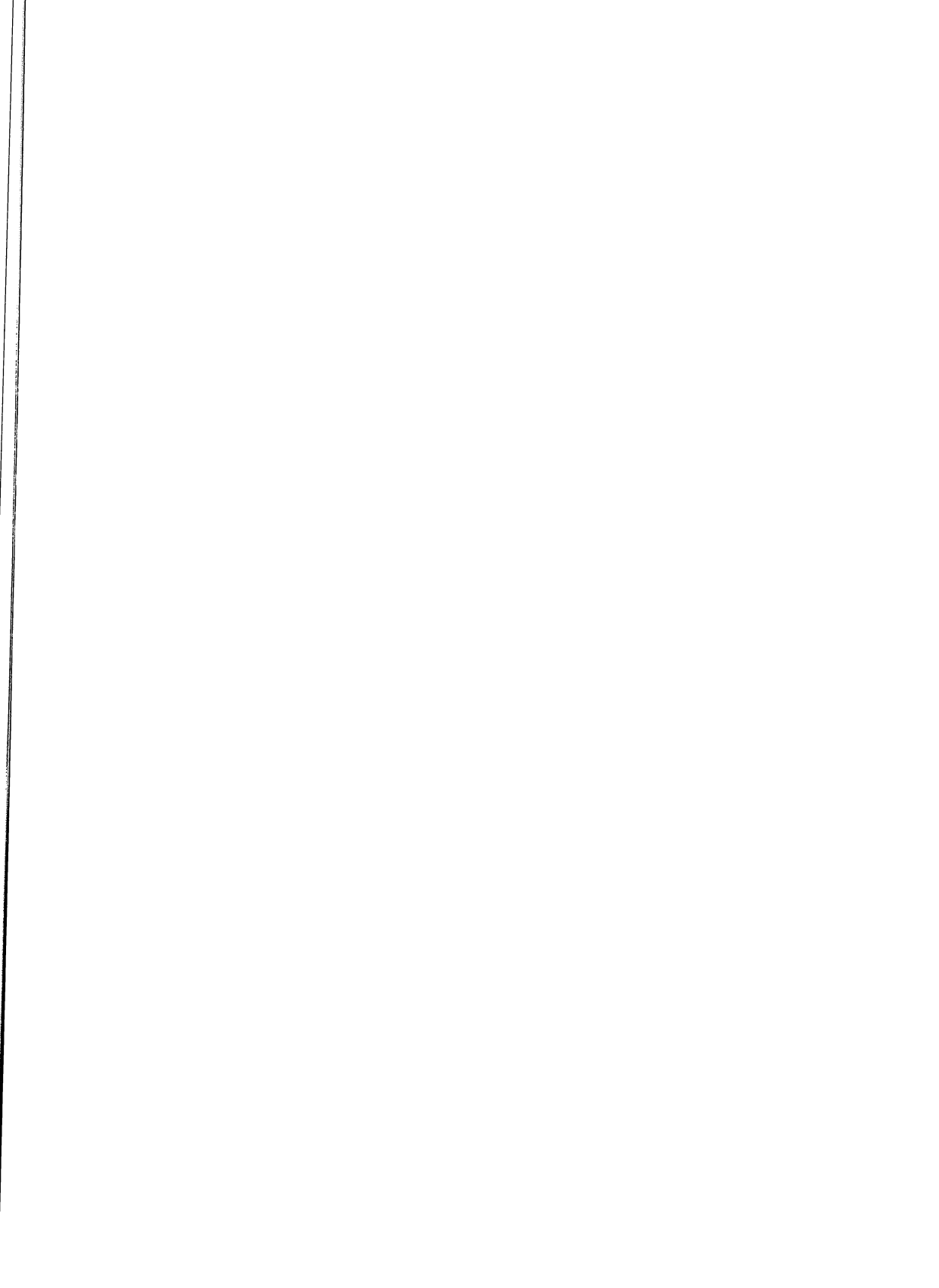
רשימות משנת תש"ד

תש"ד, ב' ניסן

היאצ"ט – יום א'. היאצ"ט-נר הדליקו קודם ברכו, ה' הנרות שעל העמוד – אחר ברכו. „אאמו"ר א"ל – כי ה' מבליע שלא ירגישו – שביום היאצ"ט אומר „והמרחם" (במודים) בתוס' וא"ו. וג"ז שייך רק למנהגי בית רבנו (הנשיאים?).

פעם שאל מהרשנ"ע את הצ"צ למה שמשנה ביחסו לאדנ"ע ולהרז"א ויענהו: אבער אז זיי זיינען זיך אליין מתחלק.

רשימות עם פענוחים

רשימות משנת תרפ"ט

עם פענוחים

אור ליום ג' ה' טבת. תרפ"ט. ריגא.

א. נכנסתי – ע"פ הקריאה – לחדר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א. אמר שחפץ הוא למסור לי פרישת-שלום מאחי ישראל ארי' ליב נ"י (הדר בלנינגרד). על שאלתי, אם קבל מכתב ממנו, ענני: "שמעתי מאמר דא"חי ביחד עמו מאני כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע".

והמשיך לספר וזה הדבר:

בלילה הזה, ראיתי² את אדמו"ר נ"ע, מטפחת-המשי בידו, ובפנים צוהלים עד למאד. בפעם האחרונה הי' כן מראהו בשנת תרס"ח. ואמר לי: מזל-טוב, פאר³ דער היטל.

ואח"כ אמר: זיני⁴ קאָנען אַריינגיין. פתחתי הדלת ונכנסו כמה אנשים, וביניהם אחיך. מעט מעט קרב – או קרבותי אליו – וחבקתיו בידו אחת. אבי אדמו"ר נ"ע שאלני: ווער⁵ איז דער יונגעראַן? אבל כעבור רגעים אחדים, אמר: א! איך⁶ קען דאָך דיר.

ואמר אבי אדמו"ר נ"ע דא"ח – ד"ה "שחורה אני ונאווה".

(קוטב הענין: ירידת הנשמה בגוף⁷ הוא עצם הנשמה⁸. והראי' באור דמלכות ורדל"א⁹. ואף שיש להקשות ממקום פלוני, צריך לעיין במאמר דשנת תקס"ו (או דשנת תקס"ב), ענין דנסיון¹⁰, שהדבר אינו במציאות, וכידוע החילוק שבין נסיון ובירור¹¹. "ד' צדיק יבחן"¹², וכמשל היוצר שאינו בוחן וכו'¹³).

וסיים כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: וצריך לשאול אצל אחיך עד זי¹⁴.

סי"א (קטז, ב): "עיקר בריאת האדם בעוה"ז הוא בשביל לנסותו בנסיונות אלו".

11 ראה סה"מ פר"ת שם. תרפ"ט ע' 206. וש"נ.

12 תהלים יא, ה.

13 ראה ב"ר פנ"ה, ב (עה"פ, והאלקים נסה את אברהם): "היוצר הזה כשהוא בודק את הכבשן שלו אינו בודק את הכלים המרועעים .. ומה הוא בודק בקנקנים ברורים שאפילו הוא מקיש עליו כמה פעמים אינו שובר, כך אין הקב"ה מנסה את הרשעים אלא את הצדיקים, שנאמר ה' צדיק יבחן". וראה גם רמב"ן עה"פ וירא (כב, א): "ודע כי ה' צדיק יבחן, כשהוא יודע בצדיק שיעשה רצונו וחפץ להצדיקו יצוה אותו בנסיון כו". ובסה"מ פר"ת ע' קט: "והיינו בכדי להצדיקו לגלות עצם פנימיות נקודת נפשו". ומוסיף: "וכמו כללות ענין ירידת הנשמה למטה .. בכדי שתבוא לבחי' רעו"ד שזה יש בנשמה בעצם .. שיתגלה בחי' יחידה שבנפש .. העיקר הוא ההתגלות כו".

14 להעיר גם ממכתב הרלו"צ אל רבינו (תומ"ר דרושי חתונה ע' שא) בתקופה זו: "הודיעני ג"כ תוכן החסידות שאמר לך, ששמע בחלום, ביחד עם ליבל יחי' .. לדעתי טוב הדבר שתודיע מזה לליבל יחי' כו".

1) "ר"ת, "דברי אלקים חיים" – שם תורת החסידות בספרות החסידים וגם מחוצה לה" (הערת רבינו ב"פתח דבר" להמשך והחרים תרל"א).

2) ע"ד "חזיונות" רבותינו נשיאנו – ראה גם סה"ש תרפ"ה ע' 69, ובהנמסן שם בשוה"ג.

3) = עבור הכובע ("שטריימל" – וראה לקמן ס"ב).

4) = הם יכולים להכנס.

5) מי הוא אברך זה.

6) = הרי מכיר אני אותך. – ולהעיר, שבגשמיות לא ראהו מעולם (וראה גם סה"ש תרפ"ז ע' 125 ובהערה 11).

7) בדרושי שחורה אני ונאווה (בלקו"ת ועוד) מבואר ש"שחורה אני" קאי על ירידת הנשמה בגוף, שדוקא ע"ז תתעלה בעילוי גדול יותר – "ונאווה".

8) אולי הכוונה שאף שירדת רק הארת הנשמה בלבד, מ"מ, נעשית העלי' גם בשרש ועצם הנשמה כמו שהיא למעלה (המשך ר"ה תרפ"ד ותש"ט בתחלתו).

9) בהמשך ה"ל: "הנהגה להבין כל זה כו", ומתחיל לבאר החילוק דספירת המלכות משאר הספירות, שרשה מרדל"א.

10) ראה לקו"ת ראה יט, סע"ב; ותכלית ירידתה היא בשביל הנסיונות כו". ועד"ז סה"מ"צ להצ"צ קפה, סע"ב.

סה"מ תרנ"ז ע' נב. סה"מ פר"ת ע' קז. וראה גם תניא אגה"ק

אחר אמירת הדא"ח, נגשתי אל אבי אדמו"ר נ"ע, ושאלתיו ע"ד איזה דבר, ונעלם ממני כל החזיון.

ראיתו ברור — עד להפליא.

באיזה עיר או מקום הי' זה — איני יודע.

פני אחיך לא ראיתי. כובעו הי' מוטה מעט הצדה, ולעס בשפתיו. איני יודע אם פפירוסה¹⁵, צפרניו, או איזה דבר אחר.

ב. והוסיף כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א לספר:

זהו פעם הב' שרואה אני את אבי אדמו"ר נ"ע אחרי החתונה¹⁶.

בפעם הא' שראיתו אחר החתונה, הייתי ג"כ לכוש בהיטעל¹⁷, אבל אז לא אמר לי מזל-טוב.

ההיטל — היא של אאזמו"ר מהר"ש נ"ע. חפצתי ללכוש כובע של אבי אדמו"ר נ"ע. אבל... כך הוא הדבר שלבשתי את הכובע של אאזמו"ר נ"ע.

בפעם הא' (הנ"ל) — לא דיבר אבי אדמו"ר נ"ע דא"ח, ורק הי' כעין מסיבה.

ודיבר אז ע"ד „נתיב לא ידעו עיט”¹⁸, „צא מאיצטגנינות שלך”¹⁹, שצריך לצאת גם מבחי' „עיט” שהוא הטבע, כי: טבעי — גם נתיב „לא” איני יודע, ופשיטא שנתיב ה"ל"ב לא ידע²⁰. ונתיב ה"ל"ב זהו ציצית²¹. ופעולתם נראה בזה שאין הולכים אל הזונה, כהסיפור שטפתו לו ציציותיו²², והיינו, שנמצא במצב ירוד כו', קיין²³ השגה העלפט ניט וכו', ואעפ"כ עוזרים לו הציציות — מעשה המצוות בפועל ממש. והו"ע אברם אינו מוליד, אברהם מוליד²⁴, היינו, ששכל הנעלם²⁵, השגה כנפש, לחודי' — אינו מוליד, אבל שכל הנעלם כשנתיסוף בו ה"א — שרומז על מחשבה דיבור ומעשה²⁶, שהו"ע הכפועל ממש — אז יש תולדות²⁷.

ג. עוד אמר לי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א:

אם הי' לי מסירות-נפש על יהדות — איני חפץ לדבר עד"ז, כי הרי כל דיבור פועל, וזהו נוגע לרבים. אבל עתה נצרך למס"נ אויף דעם אויבערשטען,

(15) = סיגרי'.

(16) של רבינו (עם הרבנית הצדקנית מרת ח' מושקא נ"ע זי"ע) ב"ד כסלו שנה זו (תרפ"ט) — זמן קצר לפני חזיון זה.

(17) להעיר מהמסופר ברשימת הרה"ח ר' אלי' חיים אלטהויו, שלקראת החתונה חבש כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ „שטריימל” בפעם הראשונה.

(18) איוב כה, ז. וראה זח"ג רנו, סעי"ב. תקו"ז ת"ל (עג, ב). פרדס שערי יב (שער הנתיבות) פ"ג (נתיב הא'). ד"ה וירד העיט באוה"ת לך לך (כרך ד) תשו, א ואילך. ד"ה הנ"ל תרנ"ח (סה"מ תרנ"ח ע' יז ואילך). סה"מ ה'ש"ת ע' 10, ובהערת רבינו שם.

(19) שבת קנו, סעי"א. ב"ר פמ"ד, יו"ד. פרש"י לך לך טו,

ה.

(20) בדרושים שבהערה 18 מבואר ש,נתיב לא ידעו עיט” קאי על נתיב ה"ל"ב (משא"כ נתיב ה"ל"א ידעו עיט, כמרומז

בכתוב „נתיב לא — נתיב ה"ל"א — ידעו עיט”), והחידוש כאן, שגם נתיב ה"ל"א לא ידעו עיט, ועפ"ז מתפרשת תיבת „לא” בשתיים: (א) נתיב ל"א, (ב) „לא” (לשון שלילה) ידעו”.

(21) כי, ל"ב חוטי הציצית רומזים על ל"ב נתיבות חכמה (בחיי ויקהל לה, לה. ר"ח שער הקדושה פ"ו (קמב, א). לקו"ת קרח נב, ד ואילך. ובכ"מ).

(22) ראה מנחות מד, א.

(23) = השגה אינה מועלת.

(24) ב"ר ופרש"י שבהערה 19.

(25) מדריגת „אברם” (תו"א ר"פ לך לך. ובכ"מ).

(26) ג' הקוין שבציור אות ה' (ראה תו"א מג"א זה, סעי"ב ואילך. ובכ"מ).

(27) להעיר גם מהמבואר בזה בדרושי חתונה תרפ"ט —

ד"ה כל הנהנה פ"ט (סה"מ תרפ"ט ס"ע 97 ואילך).

רשימת היומן תרפ"ט — עם פענוחים קנא

זאך שטעלען²⁸. עד עתה הי' ההוה-אמינא ע"ד מס"נ נגד הגפ"ו²⁹, ועתה... כי אין המצב יכול להשאר כמו שהוא עתה...

וסיפר: כשבאו³⁰ לאסור את הרבי — (אדמו"ר הזקן. הכותב) — התחבא³¹ בבית החיים. שאלו את זוגתו הרבנית³² איהו, וענתה שאינה יודעת. הכוה על הלחי, והיפילו מפי' שן אחת. כשהלכו, חזר אדמו"ר הזקן לביתו, ובלילה בא לשם שמואל מונקעס. בדפקו על הדלת, שאלו אדמו"ר הזקן: מי שם? — והשיב: שמואל! — ואמר אדמו"ר הזקן: ער³³ דארף זיך אויסקלייבען בא נאכט! — והשיב ר' שמואל: איך האב ניט געוואסט אז באם רבי'ן איז אויך דא נאכט! — ואמר אדמו"ר הזקן: וויסט, מען איז מיר געקומען ארעסטירען? — והשיב ר' שמואל: איך ווייס. — ואמר אדמו"ר הזקן: עס איז דאך א סכנה. — והשיב ר' שמואל: וואס זאל איך אייך זאגען, בא מיר קומט אויס, אז איר דארפט פארען. — ואמר אדמו"ר הזקן: עס איז דאך א סכנה. — והשיב ר' שמואל: אויב איר זיינט א רבי, וועט איך קיין קויל ניט נעמען. און אויב ניט, זיינט איר דאך ווערט מ'זאל אייך שיסען. — אדמו"ר הזקן נשען בראשו על ידו, ואח"כ אמר לשמואל מונקעס: ציי³⁴ דו ביסט גערעכט, ווייס איך ניט, נאך — גיי געזונט.

בבוקר טבל אדמו"ר הזקן את עצמו. ואח"כ קרא לאחיו מהרי"ל, לבנו אדמו"ר האמצעי ולבנו ר' אברהם, ויצווים שיצומו, ואמר להם שהיום "יקחוהו". ובערב באו לתפסו. אדמו"ר הזקן התפלל מנחה, ואח"כ נסעו.

השעה כו' שבעת שמתעוררים דינים על האדם צריך להסתתר בזו השעה ואז נמתקים ממנו וכמארו"ל בת דינא

בטל דינא כו'.

(32) מרת סטערנא.

(33) = (דוקא) בלילה צריך הוא לבחור (להגיע)?! והשיב ר"ש: לא ידעתי שגם אצל הרבי ישנו לילה... ואמר אדה"ז: היודע אתה שבאו לאסרני? והשיב ר"ש: יודע אני. ואמר אדה"ז: הרי סכנה היא זו. והשיב ר"ש: מה אומר לכם, לפי דעתי עליכם לנסוע. ואמר אדה"ז: הרי סכנה היא זו. והשיב ר"ש: אם „רבי" אתם — לא יפגע בכם שום כדור; ואם לאו — הרי ראויים אתם שיירו בכם.

(34) = אם צודק אתה — אינני יודע, אבל (בכל אופן) —

לך לשלום.

(28) = לעמוד בתוקף.

(29) = המשטרה החשאית.

(30) ראה גם לקמן ע' קעב. בית רבי ח"א פט"ו (כח, א) ובהערה ב שם. לקר"ד ח"ד תשנ, א. שיחות: כ"ף מנ"א הישי"ת סכ"ג (תו"מ ח"א ע' 171); ש"פ חיי שרה תשי"א (תו"מ ח"ב ע' 93); כ"ף מנ"א תשי"ב (תו"מ ח"ו ס"ע 123); שמחת ביה"ש תשכ"ג סמ"ט (תו"מ ח"ה ע' 115); י"ב תמוז תשכ"ז סמ"ה (תו"מ ח"ג ע' 195).

(31) בתו"מ ח"א שם, שאדה"ז התחבא תחילה באמרו, שיש לקיים מש"נ (ישע'י, כ), „חבי כמעט רגע עד יעבור זעם". ובבית רבי שם: כוונת רבינו לא הי' לברוח לגמרי כאשר הסוף הוכיח. רק אמר שמתחלה צריך לברוח כמו ויברח יעקב. חבי כמעט רגע כו'. וע"ד מארוז"ל ידחה מפני

רשימות משנת תר"ץ

עם פענוחים

מוצש"ק ט' מנ"א תר"ץ. יהפך לשמחה, ברלין.

א. הייתי אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א¹. שכב על הספה. סיפר ע"ד מנהג אמירת ההפטרה בשבת ראש חודש מנחם אב (שיש בזה שקו"ט אם לאמר ההפטרה שבת ראש חודש: „השמים כסא"י, או ההפטרה דג' השבועות: „שמעו דבר ה'"), שפעם אמר אדמו"ר נ"ע „השמים כסא"י, אבל כעבור שנים אחדות, ואירע עוד הפעם שבת ר"ח מנ"א, אמר „שמעו". ואמר אדמו"ר נ"ע שמתחרט על אשר מלפנים (לפני איזה שנים) אמר „השמים כסא"י³.

ב. שאלני, איך אתנהג בהנחת תפילין למחר. עניתי: עפ"י המבואר בשו"ע⁴, להניח במנחה. ויאמר לי שאניח בצנעא גם בבוקר (ובלבד שלא ירגישו בדבר) תפילין דרש"י. (והוסיף:) וכן הי' נוהג אדמו"ר נ"ע⁵. להניח בחדרו שלא יראו. ובעת שהתפללו – אמר תילים וכיו"ב⁶.

(ואח"כ אמר:) פעמים רבות שאלוני – את כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א – עד"ז, ולא גיליתי זה.

וכל זה – בנוגע לתפילין, אבל הטלית – רק במנחה⁶.

ג. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר, שראה את אביו אדמו"ר נ"ע לומד דא"ח בט' באב, וכנראה למיגרס בעלמא⁷.

עוד סיפר, שפעם⁸ אירע ערב ט' באב בש"ק⁹. ואמר אדמו"ר נ"ע מאמר דא"ח, אחר חצות היום. אלא, שאז אמר עוד הפעם מאמר, שכבר אמרו, שכנראה לא הבינו אותו השומעים כל צרכו, בפעם הא'¹⁰.

בליל ט' באב – כמעט שלא הי' אדמו"ר נ"ע ישן כל הלילה.

וכפי שראיתי התעסק אז בתיקון הדרושים שהגיד, והיינו לא שכתב כדרכו בהתעסקות בהענין שעומד בו, כ"א בקונטרס ההגהות, ואפשר דהוי דבר האבוד (וראה גם תו"מ – מנחם ציון ח"א ע' 100. וש"ג).

8) בין השנים תרמ"ג-ערט"ת – חל ערב ט' באב בש"ק בשנים: תרמ"ג. תרנ"ו. תרנ"ט. תרס"ג. עת"ד (ואמר אז מאמר ד"ה איכה ישבה ביד – נדפס בסה"מ עת"ר ע' ריג ואילך). כמו בקביעות שנה זו (תר"ץ).

10) ראה עמ"ד בספר המנהגים ע' 46: „בתשעה באב שחל בשבת ונדחה – אמר כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) מאמר דא"ח בזמן הרגיל (בליל שבת). נכנסו אליו „חזור" המאמר אחר סעודה המפסקת, ונמשכה החזרה בלילה" (ובהערה 11 שם, שהמאורע הי' בשנת תרע"ה, והמאמר, ד"ה ציון במשפט, הוא מההמשך דומן ההוא* ואינו מדבר בעניני ת"ב וכיו"ב**).

* נדפס בהמשך תער"ב ח"א ע' תקסד ואילך.

** מאמר זה – אמר רבינו (בשבת ערב) תשעה באב תשמ"א, (וכן) בשבת תשעה באב נדחה תשכ"ד, לאחר חצות היום. וביאר השייכות דתוכן המאמר – בענין האור – לת"ב נדחה, לפי שדחיייתו וביטול הגלות הוא ע"י אור (תו"מ סה"מ אב ע' קנג).

1) בעת ההיא שהה כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ בברלין, בדרך מטעו מארה"ב לביתו בריגא (ראה אג"ק שלו ח"ב ע' רנו).

2) „הדעות בזה ראה שו"ע או"ח סתכ"ה ובניכ. שערי אפרים ש"ט סכ"ב. משנה ברורה סתכ"ה" (הערת רבינו בספר המנהגים ע' 33. אג"ק ח"ג ע' שלב).

3) ראה גם שיחת ער"ח מנ"א (וש"פ מטו"מ) תשל"ד (נדפסה בהוספות ללקו"ש ח"ג ע' 278). ש"פ מטעי, ר"ח מנ"א תשמ"א. ש"פ וראת תשמ"ב סל"ג (התוועדיות תשמ"ב ח"ב ע' 747).

4) או"ח ר"ס תקנה.

5) ראה גם באר היטב שם: „מהר"ם גאלנטי הי' מניח בביתו והי' קורא ק"ש ואח"כ הי' הולך לבית הכנסת – כ"כ בהלק"ט ח"ב סקל"ט, וכתב שכן מצא כתוב להאר"י ז"ל". ובשערי תשובה שם: „המקובל מהר"ש שערי"ב הי' מניח דרש"י ודר"ת .. בתשעה באב בבוקר, וא' שהעמ"ד בסודו של דבר יראה שכן עיקר". וראה גם שו"ת שאלת יעקב סצ"ט שכן נהגו חתנים סופר ומהר"ם שיק.

6) ראה לקמן ע' תד. וש"ג.

7) ראה סה"ש תורת שלום ע' 202 (מיומנו של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ): „ביום א' תשעה באב (נדחה) בשעה 4 נכנסתי לכ"ק אמר"ר הרה"ק שליט"א מצאתי כותב דא"ח,

ליל שבת פ' נצבים, תר"ץ. ריגא. בסעודה.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

פעם הייתי מטייל עם אבי אדמו"ר נ"ע בשדה — הי' זה בקייץ בדאצען (כמדומני שאמר בבאָלעווקי². הכותב). הייתי אז כבן ט"ו. אבי אדמו"ר נ"ע הלך תפוש ברעיונותיו, ופתאום חייך ואמר: וואָס³ אַ אינגעל איז. דער זיידע — הצ"צ — כשהי' נער (כמדומה שאמר שהי' עוד קודם הבר מצוה. הכותב), בכה פעם אחת בכי רב אָף דערוף אַז כל עשיותיו יהיו לשם שמים. והפסיק מעט — אבי אדמו"ר נ"ע — והמשיך דיבורו: אויך אַ מדרגה!
התנועה היתה — מדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א — שמילתא זוטרתיא היא זה.

וסיים כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א:

אחרי הטיוול באתי לעליתי, ששם הייתי לומד. ועפ"י סדר הקבוע שהי' לי — הי' אז זמן קריאת זוהר. והפיסקא היתה מתחלת: „ר' יוסף ור' חייא הוו אזלי באורחא⁵, ונמוגותי בדמעות, בקראי⁶.

6) בשוחות ש"פ חיי שרה תשט"ו ס"ט (תו"מ ח"ג ע' 115 ואילך); פורים תשכ"ד סט"ו (תו"מ חל"ט ע' 148) סיפר רבינו סיפור דומה ששמע מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ בריגא, שבהיותו עם אביו במענטאָן, הלכו לטייל על שפת הים, ואביו דיבר עמו בעניני חסידות, ולאחרי הטיוול למד (כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ) מאמר הזהר ר' יוסי ור' חייא הוו אזלי על כיה ימא, והתמוגג בדמעות (וראה גם לקמן ע' תנב).

(1) = בנאות דשא (וראה גם סה"ש תש"א ריש ע' 150).
(2) ראה סה"ש קייץ הש"ת ע' 106. ע' 145. וראה גם סה"ש תש"ב ע' 81.
(3) = כמה גדולה (יכולה להיות) מעלתו של ילד.
(4) = על כך, שכל עשיותיו כו'.
(5) ח"ג צג, ב.

רשימות משנת תרצ"א

עם פענוחים

הנהגות

סליחות, ראש השנה, עשרת ימי תשובה, יום הכיפורים,
סוכות, שמיני עצרת ושמחת תורה.
תרצ"א, ריגא.

הסליחות

סליחות הא' — „במוצאי מנוחה" — במוצש"ק אחר חצות¹. בערב ר"ה — „זכור
ברית"² — באשמורת הבוקר.
בערב ראש השנה אין נופלים על פניהם.

ראש השנה.

„יהי רצון" שאומרים על אכילת התפוח מתוק בדבש — אומרו בין הברכה
לאכילה³.

בברכת בורא פרי העץ שעל התפוח — מכוין כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א להוציא
גם ה„קאמפאט"⁴.

מלבד „יהי רצון" זה — אין אומרים „יהי רצון", גם לא על אכילת הרמון⁵.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר: „הרחמן הוא יחדש עלינו את השנה" בברכת המזון
— הי' אדמו"ר נ"ע אומר, אבל בלחש⁶.

ברכת המזון — בלא כוס.

בליל א' דראש השנה, כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אינו מדבר מאומה — וכן הוא
המנהג בכל שנה⁷.

קודם תפלת מעריב (בלילה הא' דראש השנה) אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א תהלים
בכית"המדרש⁸.

התקיעות — תקע ר' שרגא פייביש זאלמאנאָו נ"י, וכ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א

4) להעיר משינויי המנהגים בזה אצל כ"ק אדמו"ר
מוהריי"צ מצד הפלוגתא שבדבר — ראה סה"ש תש"ב ע' 4.
תש"ה ע' 4. תש"ח ס"ע 158 ואילך.

5) ראה שו"ע אדה"ו או"ח ר"ס תקפג. וש"נ.

6) ראה לקמן ע' שמג. וראה גם שיחת יום ב' דר"ה
תשט"ו ס"ט (תו"מ חט"ו ע' 19).

7) ראה גם לקמן ע' רנז. ע' שמו. ע"ד הנהגת רבותינו
נשיאנו בזה — ראה סה"ש תש"ח ריש ע' 159, ובהערה 3 שם.
וש"נ.

8) ראה גם לקמן ע' ערב. וש"נ.

1) ראה גם לקמן ע' שמג. וב„היום יום" כה אלול:
„סליחות אחר חצות לילה ובסמוך לה" (כנראה מפני
שאומרים במוצאי מנוחה. ואין אומרים סליחות וי"ג מדות
קודם חצות לילה (מג"א סתקכ"ה סק"ה) — הערת רבינו
בספר המנהגים ע' 54).

2) ראה גם שיחת כ"ט אלול תשכ"ב סכ"ב (תו"מ חל"ד ע'
331).

3) ראה גם לקמן ע' שמג. „היום יום" א תשרי, א
דר"ה: „יהי רצון שעל התפוח — אחר הברכה וקודם
האכילה" (נתבאר בארוכה באג"ק ח"ג ע' קמ ואילך).

קס רשימת היומן תרצ"א – עם פענוחים

אמר הפסוקים והברכות. לא הי' מקריא – התקיעות – בדיבור, רק מראה באצבע בסידור⁹.

אחרי התפלה ואמירת תהלים (השיעור כפי שנחלק לל' יום) בציבור – צוה לתקוע הסדר דמיושב¹⁰.

ככל סדר זה הי' גם ביום ב'.

העובר לפני התיבה במנחה ומעריב – בלי טלית¹¹, ואפילו בראש השנה¹² (לבד מעריב דיוהכ"פ). וכן הי' המנהג בליובאוויטש.

ביו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת – אמרו ג"כ י"ג מדות הרחמים (לפני קריאת התורה)¹³.

תשליך – ביום ב'¹⁴ (אחר המנחה קודם השקיעה), ואחר התשליך ניער כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א שוליו (כמדומה של הטלית-קטן¹⁵. מ"מ).

אחר ראש השנה

אין אומרים סליחות¹⁶.

כל עשיית אומרים בקדיש "לעילא"¹⁷, ורק בנעילה – "לעילא ולעילא"¹⁸.

ערב יום הכיפורים

בשחרית הלך כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א לאמו, זקנתו, הרבנית שטערנא שרה תי', ביקש ממנה לַעֲקָאָח¹⁹, וגם אכלו.

יום הכיפורים

לפני "תתקבל" דקדיש האחרון דנעילה, אחר אמירת "ד' הוא האלקים", מנגנים כל המתפללים ניגון מעין "מאַרש"²⁰.

9 ראה, "היום יום" חלק שני (לקמן ע' תעה). סה"ש תש"ד ותש"ה ע' 3. תש"ט ס"ע 272. אג"ק ח"ה ע' קט. ר"ד יום א' דר"ה תשכ"ט ס"ד (תו"מ חנ"ד ע' 4). ספר המנהגים ס"ע 56.

10 ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסתקצ"ו. וש"נ.

11 "י"א שישנה סנהה בדבר – הדעות בשע"ת או"ח סי"ח. וראה ג"כ פרמ"ג שם. שו"ת שם משמעון (סאטמאר, תרצ"ב) מהדו"ק או"ח ס" א"ב" (ממכתב רבינו שנעתק בספר המנהגים ע' 25 בהערה. וראה גם אג"ק ח"ה ע' צא ואילך. ח"ט ע' ריד. ח"ג ע' רכז. חט"ז ע' צו ואילך. ח"ט ע' רמט).

12 ראה, "היום יום" יט כסלו.

13 ראה גם לקמן ע' קסב. ע' רנז"ח. "היום יום" י תשרי, יוהכ"פ. ספר המנהגים ע' 56. הדעות בזה – ראה מטה אפרים או"ח סתקפ"ד ס"טז. סתרי"ט סמ"ח ובקצה המטה שם.

14 כיון שיום א' דר"ה חל להיות בשבת (ראה גם לקמן ע' רנח. פרטי הדעות והשקו"ט בזה – ראה בארוכה שיחת וא"ו תשרי תשל" ס"ו ואילך (תו"מ חנ"ח ס"ע 38 ואילך). וש"נ).

15 ראה גם לקמן ע' רנח. – וכ"ה (שולי הט"ק) בסידור אדה"ז ובספר המנהגים ע' 57 (וראה הטעם בזה בהגהות כ"ק אדנ"ע על הסידור – נעתק בהערה שם).

16 ראה גם לקמן ע' קסה.

17 בספר המנהגים ע' 60: "לעילא ון כל – כמו בכל השנה" ובהערת רבינו שם: "הגהת הצ"צ בסידורו (נדפס בסי' תורה אור)".

18 "הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר וכ"כ בד"ה היתה כאלמנה תרל"ד [סה"מ תרל"ד ע' רפד] – הערת רבינו בספר המנהגים שם (וראה לקמן הערה 21).

19 ע"ד מנהג זה – ראה לקמן ע' רס. סה"ש תרפ"ט ע' 26. קייץ היש"ת ע' 11. תש"ה ע' 21. תש"ז ע' 64. שיחת ערב יוהכ"פ תש"א (תו"מ ח"ב ע' 9). ש"פ האזינו תש"ג ס"י (התוועדות תש"ג ח"א ע' 83 ואילך). וש"נ.

20 = שיר לכת (וראה לקמן ע' רסא. וראה גם, "אוצר מנהגי חב"ד" תשרי ס"ע רמ ואילך. וש"נ).

פתיחת הארון דנעילה – מתחילת אשרי עד אחרי כל התפלה²¹.
 התקיעה – צריכה להיות לפני „תתקבל”. בדוקא לפני „תתקבל”.
 כ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א אמר לי:

הסדר בכריעה²²: תחלה – כריעה על ברכיו וגודלי רגליו. אח"כ – על גודלי ידיו, ואח"כ ההשתחוואה (אופן ההשתחוואה: מתקומם מברכיו, במצחו – מגיע עד הרצפה, ונשאר עומד על אצבעות רגליו וגודלי ידיו. מ"מ).

מוצאי יום הכיפורים.

קידוש לבנה – בסידור ובחגירת האבנט²³.

תפלת המעריב – בשליאפּע²⁴.

ברכת המזון דסעודת מוצאי יוהכ"פ – על כוס של יין.

כ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א אמר, שבברכתו על ה„כוס של ברכה” – בורא פרי הגפן – אין יוצאים השומעים, וכל אחד יברך לעצמו.

(מלשונו הי' משמע שכן הוא תמיד בברכת „כוס של ברכה”²⁵. הכותב).

אין מברכין „שעשה לי כל צרכי” עד למחרתו²⁶.

כ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א אמר לי: במוצאי יוהכ"פ היו מדברים ע"ד הסוכה²⁷.

”זאָגען מענדל'ן אַז מ'דאַרף וכו'”.

סוכות.

בלילה הראשונה נתן לי כ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א ב' אתרוגים: א' מקאַלאַברי וא' מארץ ישראל²⁸, באמרו: כן נתנו גם לי. וצוני לברך בתחלה על הקאַלאַברי²⁹, ואח"כ לנענע עוד הפעם גם באתרוג של א"י. ולא לפרסם עד"ז. עכ"ל.

א' דחה"ס בעת תשכ"ט סוס"ג (תו"מ חנ"ד ריש ע' 95); ליל שמע"צ ס"א (תו"מ חנ"ח ע' 131); התוועדויות תשמ"ח ח"ב ע' 275; תש"נ ח"א ע' 105.

28) ראה לקמן ע' רסג. וראה גם סה"ש תרצ"א ע' 141 הערה 29. וש"נ.

29) בספר המנהגים ע' 65: „מברכים על אתרוג מקאַלאַברי (הגן) ג"כ „יאַנאַווער” ובהערת רבינו שם: „קבלה בידינו מאדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע – להדר אחר אתרוגי קאַלאַברי – יאַנאַווע, מטעם הידוע לו”. ואמר: כאשר אמר הקב"ה למשה ולקחתם לכם פרי עץ הדר גו' הושיבו שלוחים על ענן ושלחום להביא אתרוגים מקאַלאַברי (ראה ג"כ שיחת שמע"צ שמח"ת השי"ת הנדפסת בקונטרס פה [סה"מ תשי"א ע' 101. סה"ש השי"ת ס"ע 380. וש"נ]).

וראה בשו"ת חת"ס חאו"ח סר"ז: דינו של אתרוג כדין עוף טהור שאינו נאכל אלא במסורת ע"כ אותם הבאים מיאַנאַווא שמסורת בידינו מאבות אבותינו ורבותינו חכמי הצרפתים אשר מעולם יושבי מדינת אשכנז יוצאים ידי חובתם באתרוגים הבאים מיאַנאַווא, הן הנה הכשרים וא"צ שום סימן כו'. ובשו"ת בכורי שלמה סכ"ח אשר הרה"צ

21) „היום יום” י תשרי, יוהכ"פ. בספר המנהגים ע' 64: „לנעילה פותחין הארון ונשאר פתוח עד לאחר כל התפלה, כן אומרים בקדיש לעילא ולעילא כנ"ל”. ובהערת רבינו שם: „הוראת כ"ק מ"ח אדמו"ר. – וכיון שסילוק שכינה הוא בהתקיעה – נראה לי שעד התקיעה חלים שתי הוראות אלו”. – וראה לקמן ע' קסט.

22) ראה גם לקמן ע' שמש. וש"נ.
 23) ראה גם ספר המנהגים שם. ר"ד יום א' דחה"ס (בעת הסעודה) תשל"ס ס"ב (תו"מ חנ"ח ע' 98).

24) = כובע (וראה גם ספר המנהגים ע' 59).

25) להעיר מאג"ק חיד"ד ס"ע כט: „ובפרט כשהעם רב – וכמו בכוס של ברכה בסעודה, התוועדות וכיו"ב – שמפני אריכות הזמן בין שמיעת הברכה לשתית הכוס ע"י כל השומעים קשה להזהר מהפסק. ולכן יש להנהיג דוקא מנהג ההוא. ז.א. שכל אחד ואחד יברך לעצמו ברכת הנהנין”.

26) ראה לקמן ע' קסט. וראה גם ספר המנהגים שם.

27) ראה גם ספר המנהגים שם. ר"ד מוצאי יוהכ"פ תשכ"א ס"ב (תו"מ חכ"ט ע' 24); שיחת יום שמח"ת תשכ"ו סט"ו (תו"מ חמ"ה ע' 124 ואילך); ר"ד (בעת הסעודות): ליל

בליל ב' בקידוש — „שהחיינו” ואח"כ „לישב בסוכה”³⁰.
 במוצאי יו"ט הבדלתי על היין, וציוני לברך גם „לישב בסוכה” (אלא שהי' בדעת
 — וכן הי' — לאכול אח"כ סעודת הערב)³¹.
 [הבדלתי על השכר, וציוני לא לברך „לישב בסוכה” (מרשימותי — אָטוואָצק
 תרצ"ז)].

בקידוש היום מברך כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א „לישב בסוכה” על היין³², וגם בשבת
 חול המועד סוכות עושה כן.

הד' סעודות של יו"ט — ברכת המזון ב„כוס של ברכה”.
 כשמברך כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א בעשרה, מתקומם מעט מכסאו באמרו
 „אלקינו” שאכלנו משלו וכו'.

אוחז הכוס מורם בידו עד אחרי „ירושלים אמן”, ואח"כ מעמידו על השולחן³³.
 כשחל יו"ט בש"ק — ג"כ נושאים כפים³⁴, אבל לא אומרים י"ג מדות הרחמים
 (לפני קריאת התורה), לבד ברה"ו ויוהכ"פ, שאומרים י"ג מדה"ר גם כשחל בשבת³⁵.

במענה על שאלתי, אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: כשנותנין לאחר — הד' מינים
 — לברך, צריך לאמר בפירוש שנותן כמתנה על מנת להחזיר. „ובפרט ביום א'.”
 והוא תועלת לנותן ולמקבל³⁶.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אוגד הלולב בסוכה דוקא³⁷. ומקפיד לאוגדו בערב יו"ט³⁸.
 כורך על הלולב ב' כריכות, ואוגדו עוד בג' מקומות ביחד עם ההדסים
 וערבות. סך-הכל — בה' מקומות³⁹.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר לי: באורך הלולב מהדרים שיהי' לכל-הפחות י"א
 טפחים⁴⁰.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אינו שותה חוץ לסוכה⁴¹.
 ב' הכריכות שעל הלולב מכוסים בהדסים וערבות, גם העליונה, במעט עכ"פ.
 גם כל חול המועד סוכות לבוש כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א משי⁴².

35 ראה גם לעיל ע' קס. וש"נ.
 36 „ראה או"ח סתרנ"ח. חו"מ סרמ"א. והספרים שהובאו
 בשד"ח אסיפת דינים מע' ד' מינים סימן ג ס"ק יט” (הערת
 רבינו בספר המנהגים ע' 66).
 37 ראה סה"ש תרצ"ט ע' 294. תש"ד ע' 13. תש"ח ע'
 193. ד"ה נשא תשמ"א. לקו"ש חכ"ב ע' 129 הערה 55.
 38 ראה גם ספר המנהגים ע' 65.
 39 „ראה ט"ז ריש סתרנ"א. השלמת שו"ע רבינו הזקן
 (למהר"ן מדובראוונע) שם. ס' חיים וברכה ס"ק רפח” (הערת
 רבינו בספר המנהגים ע' 66).
 40 ראה לקמן ע' שפט.
 41 בלקו"ש חכ"ט ע' 211 מציין על זה: ראה משנה סוכה
 כו. ב. רמב"ם הל' סוכה פ"ו ה"ו. תושו"ע או"ח סתרל"ט ס"ב.
 שו"ע אדה"ז שם ס"יב.
 42 ע"ד לבישת בגדי משי בשבת ויו"ט — ראה סה"מ
 תרס"ב ע' רלא — בשוה"ג (וסימום שם ס"ע שמז). אעת"ר
 (הוצאת תשמ"ט) ס"ע רמו. המשך תער"ב ח"ב ס"ע תתעב

מטשעכאָנאָוו הי' מברך רק על אתרוג מיאָנאָוואַ וכ"כ בס'
 תולדות שלמה על המהרש"ק” (וראה גם לקמן ע' רסג.
 סה"ש תרצ"ט ע' 294. אג"ק ח"ג ע' רפ. ח"ד ע' כד. ועוד).
 30 „ראה הגהות כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע שנדפסו
 בסידור תורה אור (ברוקלין, תש"א) ע' רלג, ובסידור עם
 דא"ח. וראה הדעות בזה בנ"כ השו"ע סתרס"א. שד"ח מע'
 סוכה סימן א ס"ק ה” (הערת רבינו בספר המנהגים ע' 67.
 וראה גם שיחת ליל ב' דחגה"ס תרפ"ט ס"א (סה"ש תרפ"ט
 ע' 29). אג"ק ח"ה ס"ע ו ואילך).
 31 ראה גם לקמן ע' רסה.
 32 ראה גם לקמן שם. שיחת יום א' דחגה"ס תרצ"ט ס"א
 (סה"ש תרצ"ט ס"ע 295).
 33 ראה לקוטי מהרי"ח ח"ב קכב. ב. שלחן הטהור
 (קומרנא) סקצ"ט ס"ד. וראה גם „היום יום” יד כסלו. הגש"פ
 עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' לח. ספר המנהגים ע' 22.
 34 ראה גם לקמן ע' רנח. וראה שו"ע אדה"ז או"ח
 סקכ"ט סנ"ז. וש"נ.

הנענועים: מזרח — לאמצע המזרח. דרום וצפון — לקרן מזרחית דרומית ומזרחית צפונית, ולא לצדדין. למעלה — בהובאה, תחילה מורידים מעט, המשכה בעולם, ואח"כ ההובאה אל החזה. למטה — בהובאה, תחלה מעלים מעט, העלאת העולם, ואח"כ ההובאה אל החזה. מערב — ב"פ לקרן דרומית מערבית, כל זה בכלים, והאחרונה — לאמצע מערב, אור, יחוד שכינה במערב, ומגלים מעט מהאתרוג (בפעם הג'), שרק הוא מכוסה⁴³.

הלולב — מחברו כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א לשליש העליון של האתרוג. ואמר: כאמת הי' צ"ל על האתרוג⁴⁴, אלא שמפני טעם אין עושים כן⁴⁵.
[כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א לקח י"ג הדסים⁴⁶. (מרשימותי — תרצ"ה)].

שבת חול המועד סוכות.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר לי:

במוצאי שבת חול המועד אין אומרים „ויתן לך“.

וכן אין אומרים בליל שבת „שלום עליכם“, „אשת חיל“ (עט"ב). „מזמור לדוד“ ו„דא היא סעודתא“ — בין בשבת חול המועד, בין בשבת ויו"ט⁴⁷ (עיין לקמן⁴⁸ מוצאי שבת חוה"מ סוכות).

בהושענא רבה קודם הלל⁴⁹ מסירין ב' האגודות — שעל הלולב, ונשארין רק הג' אגודות שעל הג' מינים⁵⁰.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר שבליובאוויטש הי' מסיימין תילים במשך 5/4 שעה⁵¹, ואדמו"ר נ"ע הי' מסיים כל קאפיטל קודם הש"ץ.

[בשנת תרצ"ג אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א תהלים — בליל הושענא רבה — כאכנט. וכן בשנת תרצ"ה].

שמיני עצרת.

הסדר של הנאספים: בליל שמע"צ — קידוש⁵², מעריב, הקפות, והסעודה. בליל

האיזני, י"ג תשרי תשנ"ב סי"א (התועדויות תשנ"ב ח"א ע' 76).

47 אבל ב„היום יום“ יט ניסן; יז תשרי (ובספר המנהגים ע' 38. ע' 56) — שאומרים כל זה בלחש.

48 ע' קעג.

49 „וכ"מ בב"ח שו"ע או"ח סתרס"ד עיי"ש הטעם. וכ"כ גם בדרכי חיים ושלום תשצ"א“ (אג"ק ח"ט ע' כו). „ודלא כמשמע בס"י היעב"ץ“ (הערת רבינו בספר המנהגים ע' 68). 50 נתבאר בשיחת ליל שמח"ת תשח"י (לקו"ש ח"ד ע' 1368. תו"מ חכ"א ע' 102 ואילך).

51 = שעה ורבע (ראה גם שיחת ליל הושע"ר תש"ח ס"ב (סה"ש תש"ח ע' 1171)).

52 כ"ה בכת"ק. ואולי צ"ל: מעריב, קידוש.

ואילך. וראה גם שיחות: אסרו חג הסוכות תשי"א (תו"מ ח"ב ע' 53); פורים תשט"ו סי"ב (תו"מ ח"ג ע' 309). ד"ה זה יתנו דש"פ משפטים תש"כ פ"ט (תו"מ חכ"ז ע' 379). שיחת י"ט אלול תשמ"ח ס"ח (התועדויות תשמ"ח ח"ד ע' 304).

43 ראה גם ספר המנהגים שם (בשינוי לשון קצת).

44 ראה גם לקמן ס"ע רסב.

45 בהערת רבינו בספר המנהגים שם מציין על זה: „משוחות כ"ק מו"ח אדמו"ר בריגא“. וראה גם ד"ה ולקחתם לכם ד"ג תשרי תשל"ה פ"ג (סה"מ תשל"ה ע' 248).

46 ע"ד הוספה על שלשה הדסים, ושינויי המספרים בזה — ראה ספר המנהגים ע' 65 ובהנסמך שם (וראה לקמן ע' רסב. ע' שפט. סה"ש תש"ד ס"ע 13. שיחת י"ד תשרי, ערב חג הסוכות (לאנשי כפ"ח) תשכ"ח (תו"מ חני"א ע' 94); ר"ד ליל א' דחה"ס תשכ"ט סי"ב (תו"מ חנ"ד ע' 94); שיחת ש"פ

שמח"ת אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א מאמר דא"ח⁵³, אח"כ — מעריב, קידוש, פארבריינגען, הקפות, והסעודה.

יום שמחת תורה: תפלה, הקפות בקיצור, מוסף, קידוש, מנחה, הסעודה.
 „אתה הראית“: שמע"צ — ג' פעמים. ליל שמח"ת — ב' פעמים. יום שמח"ת — פעם א'⁵⁴.

כב' הלילות הולך כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א בהקפה הראשונה והשביעית⁵⁵.
 ביום — מקיפים התיבה רק שלשה פעמים, ובפעם הד'⁵⁶ רוקדים (אומרים כל סדר ההקפות גם ביום). ההולכים להקפה הא' מקיפים כל הג' פעמים.

בשנה זו הי' כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א חתן בראשית.
 [גם בשנת תרצ"ג⁵⁷ — הי' חתן בראשית (לא חיכה אצל הבימה עד שעלה המפטיר. ואולי מפני שהי' חלוש)].

בעלייתו לתורה מורה כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א ונוגע בטליתו⁵⁸ — לא רק בתחילת הפרשה שיקראו, אלא גם במקום סוף הקריאה. וכן עושה גם בש"ק].

53) ד"ה ביום השמיני עצרת — נדפס בסה"מ תרצ"א ע' פ ואילך.

54) להעיר שבביהכ"ס של רבינו נוהגים לומר אתה הראת ג' פעמים, הן בשמע"צ והן בשמח"ת.

55) ראה סה"ש תרצ"ו (ע' 77) שכך נהג אדמו"ר הזקן.

56) כנראה הכוונה להחצי פעם הנוספת — כבספר המנהגים שם: „ביום שמחת תורה — שלש פעמים וחצי“. ובהערת רבינו שם: „ראה נמוקי אור"ח סתרס"ט אשר מנהג בהכ"נ הישנה בקראקא — שנודע יושנה בערך תשע מאות שנה — ומנהג ביהכ"נ רמ"א, לעשות ג' הקפות וחצי (הן

בלילה הן ביום)“.

57) וכן הי' גם בשנת תרצ"ז — ראה לקמן ע' שפט. וראה גם סה"ש תש"ד ע' 25. שיחות ש"פ בראשית: תשל"ב; תשל"ו; תשד"מ (התועדות ב) ס"ז (התועדויות תשד"מ ח"א ע' 362).

58) ראה „היום יום" ד אלול (וראה גם אג"ק חי"ג ריש ע' קנד). — „ודלא כיש נזהרים (הוכאו דבריהם בס' שערי תמים ובס' שערי חיים על השערי אפרים שער ד' ס"ק ג וס"ק יז) לנגוע רק בגליון היריעה" (הערת רבינו בספר המנהגים ע' 13).

ראש השנה תרצ"א. ריגא.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

אדמו"ר מהר"ש נ"ע הי' מהדר לתקוע ארבעים ושנים שברים קטנים בתרועה¹. והשברים – שלשה, ולכל היותר – ארבעה².

הרוזנער³ הי' הולך לתשליך לא בר"ה, כי אם בי"ג מדות (יום ד' דעשי"ת).

[והוסיף כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: בהיותי בארצות-הברית – ניו יארק – אשתקד, הלכתי לתשליך ימים אחדים לפני ר"ה, במוצאי ר"ה ולי"ג מדות⁴].

הצ"צ הי' אומר י"ג מדות. הרבנית רבקה נ"ע (אשת אדמו"ר מהר"ש נ"ע) היתה אומרת ג"כ י"ג מדות, והי' בשבילה מנין מיוחד. והחידוש בזה – כי אדמו"ר נ"ע לא הי' בא אל המנין לאמר (אם אמר ביחידות, איני יודע. אבל כנראה מדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א, מבין השיטין, שגם ביחידות לא אמרו סליחות אחרי ר"ה)⁵.

מוצאי ראש השנה תרצ"א, בסעודת הליילה.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. כשהייתי בן ח' שנה הייתי בקי בסדרי זרעים ומועד⁶, תורה, נביאים ראשונים וישעיה'. יחזקאל – הי' קשה לי לחזור על-פה. בירמי' – הייתי ממעט, מפני שהוא "מרה שחורה, עצבות". אדמו"ר נ"ע הי' בוחן אותי, והוא רואה בספר.

האינפירען אין חדר' – ואני בן שלשה.

כשבא אבי אדמו"ר נ"ע מנסיעתו (על משך שנים אחדות לחו"ל) לא הכרתיו⁷.

¹ „אשת מהרשנ"ע, חמותה אשת הצ"צ וכן אשת אדהאמ"צ היו אומרות סליחות בעשי"ת, אבל לא האנשים.

² סיפר אאזמו"ר (מהרשנ"ע) לאאמו"ר, אשר פעם בראותו שאמו הלכה לסליחות – בעשי"ת – ואביו (הצ"צ) זיצט און לערנט, שאל אותו עד"ו. ויענהו הצ"צ: עס איז דאָ אַ צייט ווען מען דאַרף זאָגען און עס איז דאָ אַ צייט ווען מדאַרף טאָן.

³ במענה על שאלתי שכתוב לאמר סליחות בצו"ג, ענה כ"ק מו"ח אד"ש: צום גדלי' איז דאָך פון די ד' צומות."

⁴ ראה גם רשימת כ"ק אדמו"ר מהרי"צ מיום ד', ה' תשרי תרנ"ב (סה"מ תשי"א ע' 295 ואילך).

⁵ ע"ד ה"הכנסה לחדר' – ראה גם סה"ש תש"א ס"ע 29.

⁶ ראה גם לקמן ריש ע' רעח. סה"ש תרפ"ז ע' 241: „משנת תרמ"ז עד תרמ"ט לא ראיתי את הורי, כי נסעו לחו"ל למעינות שונים, והתעכבו שם כל משך זמן זה מסיבות שונות, מצד הבריאות וביותר מסיבות בייתיות. ורק לפעמים באו על ימים אחדים. ותנאי חיי במשך שתי השנים השביתו מלכי זכרון אבא מקדם."

(1) שבה „יכול להאריך בטורמיטין כמה שירצה" (שו"ע סתק"צ ס"ד). וראה גם ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 67. ס"ע 73. סה"ש תרח"ץ ע' 253. תש"א ע' 28. תש"ד ע' 136 (ושם גם: 53, 63, 72 קולות). וראה גם לקמן ע' שדמ. ע' שמו.

(2) ראה גם ר"ד בסעודות ר"ה תשכ"א ס"ב (תו"מ חכ"ט ס"ע 14 ואילך). וש"נ.

(3) כ"ק הרה"ק ר' ישראל פרידמאן זצוק"ל ז"ע מרוזין.

(4) ברשימת כ"ק אדמו"ר מהרי"צ ממוצאי ראש השנה תר"ץ: „נוסעים אנתנו אל חוף הים, כי לילך אל נהר לתשליך לא הי' אפשר מפני ריחוק המקום, וחפצתי לראות מים חיים במוצאי ר"ה, ולתשליך ניסע ביום ה' בשלש עשרה מדות. וברשימתו מיום ה', ו' תשרי: „הגני נוסע אל חוף הים, לתשליך".

(5) באג"ק ח"ב ע' רנב: „הגני מעתיק בזה מרשימותי תשרי תרצ"א ריגא, ותשרי תש"ח ברוקלין", ולאחרי העתקת ב' הקטעים הנ"ל (משיחות ר"ה תרצ"א). מוסיף ומעתיק משיחות תשרי תש"ח (סה"ש תש"ח ס"ע 164. וש"נ):

ב. במוצאי ר"ה תרס"א — שהיו אז ב' מאמרי דא"ח⁹: ד"ה „תקעו בחודש שופר” וד"ה „מן המיצר”¹⁰ — נכנסתי אל אבי אדמו"ר נ"ע. אמר לי: „מ'דארף' דאך וויסען”. „מאָרגען אין דערפרי, וועסט מיר בריינגען אַ הנחה. איך וויל גארניט וויסען”. וכתבתי ה„הנחות” על ב' המאמרים כל הלילה.

ג. פעם¹² אחת קראני אבי אדמו"ר נ"ע — (וכ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א הי' אז כבן ד' וה' הכותב), וצוני לברך על הציצית. עניתי שכבר ברכתי. האָט ער מיר אויסגעצויגען¹³. התחלתי לבכות, באמרי: פאַר¹⁴ וועמען דאַרפען בענצ'ען ציצית, פאַר דעם אויבערשטען, אָדער פאַר דעם טאַטען... אויב דו וועסט מיר זאָגען, אַז פאַר דעם טאַטען, וועל איך בענצ'ען...

באותו מעמד, לא ענה לי דבר על זה. אבל כעבור איזה ימים, איני זוכר בבירור כמה, אבל שבת ודאי היתה באמצע, אמר לי:

בענצ'ען¹⁵ דאַרפען פאַר דעם אויבערשטן, אָבער ביז וואַנעט מען ווערט אַ בר־דעת, איז דער טאַטע אַ משגיח, און פון אַ משגיח טאַר מען גארניט באַהאַלטען. און דאָס האָב איך דיר נִיט פאַר דעם בענצ'ען, נאָר פאַר נִיט פאַלגען דעם משגיח.

ד. אדמו"ר מהר"ש נ"ע הי' לומד לפרקים עם אבי אדמו"ר נ"ע, ובלבד שלא ירגישו בדבר, מפני קנאת אחים¹⁶.

פעם אחת בחורף, בליל מוצש"ק, שעה ה' לערך, כשנכנס אליו אבי אדמו"ר נ"ע, אמר לו אדמו"ר מהר"ש נ"ע: אַבִּיסעל¹⁷ שפּעטער. אַז מען וועט אויפהערען אַרומדרייען זיך. ויצא אבי אדמו"ר נ"ע לחדר הסמוך לחכות, והוא עודנו בכגדי שבת, בגדי משי וכובע עגול,

— (על שאלתי בזה, ענה כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: מתחיל מהבר־מצוה, היו לובשים בגדי משי, בשבת¹⁸, ומהחתונה — כובע עגול. הכותב). — וחיכה שם כל הלילה¹⁹.

מפני קלקול התנור בחדר זה, לא היו מסיקים שם.

בבוקר, בשעה חצי השמינית, כשפתח אדמו"ר מהר"ש נ"ע דלת חדרו, לשמוע אם כבר התחילו אנשי המנין להתאסף, ראה את אבי אדמו"ר נ"ע, וישאלהו מה זה. ויענהו: האָסט²⁰ געזאָגט, איך זאָל אַבִּיסעל צו וואַרטען...

(9) ראה גם לקמן ע' רנו. וש"נ.

(10) נדפסו בסה"מ תרס"א ע' קסא ואילך (ושם: המאמרים דר"ה הם תקעו וכבוד מלכותך, ומן המיצר — בש"ת).

(11) = הן עליך לדעת (את המאמרים). מחר בבוקר תביא לי „הנחה”. איני רוצה לדעת מאומה (לשמוע אמתלאות).

(12) סיפור זה סיפר רבינו בימי ה„שבעה” להסתלקות כ"ק אדמו"ר מהר"י"צ (לקו"ש ח"ב ע' 504. תו"מ ח"א ס"ע 4 ואילך).

(13) בתו"מ שם: נתן לי סטירה קלה.

(14) = בשביל מי צריכים לברך על הציצית — בשביל הקב"ה או בשביל אבא... אם תאמר לי (שצריך לברך) בשביל

אבא, אזי אברך...

(15) = לברך — צריכים בשביל הקב"ה. אבל עד שאדם נעשה בר־דעת, האב הוא משגיח, וממשגיח — אסור להסתיר דבר, ולכן (הענשתך) — לא עבור (א') הברכה, אלא עבור אי־הציות למשגיח.

(16) ראה גם סה"ש תש"ח ע' 196.

(17) = מעט מאוחר יותר, לאחר שיפסיקו להתהלך (כאן אחרים).

(18) ראה לעיל ס"ע קסב הערה 42. וש"נ.

(19) ראה גם לקמן ע' קפג.

(20) = הרי אמרת לי שאמתין מעט...

ה. בגדי משי לבן – הי' לובש גם אדמו"ר מהר"ש נ"ע²¹, ובלבד לעתים מיוחדים. בש"ק – רק פעמים מספר.

אור לח' תשרי תרצ"א.

כ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

כתניא דפוסים הישנים, נדפסה אגרת התשובה מהדורא קמא²². ישנו כתב-יד-קודש מהרי"ל, אחי אדמו"ר הזקן נ"ע, עם הגהות ותיקונים מאדמו"ר הזקן נ"ע, אבל איני זוכר אם זה מהדורא קמא או מהדורא תנינא²³. התניא משנת תר"ס – הוגה ע"י אבי אדמו"ר נ"ע בעצמו²⁴.

שחרית ערב יום הכיפורים תרצ"א.

הלכתי עמו לאמו, זקנתי הרבנית שטערנא שרה תי'. ביקש ממנה "לעקאח", וגם אכלו.

כ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א סיפר²⁵:

בליובאוויץ, אור לערב יוהכ"פ, משעה 8-8½ בערב, לא הי' צריך להיות איש מאנשים זרים בכיתי. בפ' ערעדיניע²⁶ היו אנשים, אבל לא בחדרים. בשעה 9½ לערך, אכלו ארוחת הערב. בשעה 3-2½ הי' אבי אדמו"ר נ"ע קם משנתו. כפרות הי' בשעה 5²⁰ לפנות בוקר, כל אותם השנים שהנני זוכר, בזה הזמן. בקומו – בשעה 3 בלילה – הי' אדמו"ר נ"ע לומד פרי עץ חיים השייך ליוהכ"פ, וגם שותה כוס תה. לימודו הי' מסיים – פארביניסען²⁷ – בעץ חיים. הי' יושב בקרעסלא²⁸ וחושב הרבה. בשעה 6-6½, אחרי הכפרות, השו"ב הי' נכנס לחדרו – כנראה, שהי' נותן לו כסף²⁹, וגם משוחח עמו – אח"כ הי' הולך אל המקוה, – (רק פעם אחד במשך כל היום³⁰). רק שנה אחת, אני זוכר, שהלך שתי פעמים).

בערך שנה ומחצה. הותחל תרנ"ח נדפס תר"ס". וראה גם אג"ק ח"ה ע' ער. ע' רצה.

(25) בהבא לקמן (הסדר דערב יוהכ"פ) – ראה גם לקמן ע' רנח. לקו"ד ח"א קלב, ב ואילך. שה"ש תרצ"ז ס"ע 155 ואילך. קייץ השי"ת ע' 10. תש"ב ע' 87 ואילך. תש"ה ע' 21 ואילך. תש"ז ע' 63.

(26) = חדר כניסה (פרוודור).

(27) = מקנח (ע"ד קינוח סעודה).

(28) = כורסה.

(29) ראה גם לקמן ע' שנו.

(30) ראה גם לקמן ע' שמו. שה"ש תש"ב, תש"ה, תש"ז

שם. רשימות הרב"ש ע' מ.

(21) כמו הצמח צדק (ראה לקמן ס"ע רמת. ע' שפד).

(22) בהוצאות: זאלקווא, תקנ"ט. זאלקווא, תקס"ה. לעמבערג, תר"ך. וראה ביבליוגרפיי' לספר התניא (קה"ת, תשמ"ב) ע' 16, ובהמצויין שם.

(23) בפתח דבר לליקוט פירושים וכו' לאגה"ת (קה"ת, תשמ"ו): „זכינו שלאחרונה קיבל כ"ק אדמו"ר שליט"א אגה"ת – מהדורא בתרא .. עם תיקונים בגוכתי"ק כ"ק אדמו"ר הזקן" (צילום הכי"ק נדפס בתחלת הספר). – אלא ששם (וכן בביבליוגרפיי' לספר התניא ע' 18), שכנראה הוא גוכתי"ק כ"ק אדמו"ר האמצעי (?), ויש לתקן ע"פ מ"ש כאן שהוא כ"ק מהרי"ל.

(24) ראה שה"ש קייץ הי"ש"ת ס"ע 109: „הגהת התניא

ואח"כ הי' מתפלל. ובכלל, בערב יוהכ"פ שחרית, הי' שמח, פרייליך.
בשחרית, אחרי הכפרות, הי' לובש בגדי משי, וגם מצוה לי ללבוש¹⁸.
בשעה 12½ הי' אומר תילים.

מלקות — לפני מנחה.

מנחה וכל הסדר (דאמירת וידוי).

בוידוי שלפני כניסת יום הכיפורים³¹ — מאריך קצת.

ליל יוהכ"פ — בכלל, הי' שמח³². ובשנים הראשונות, לפעמים הי' גם מחייך
— א שמייכלעל טאָן — בבית-הכנסת לתנועות החזנים וכיו"ב.

בשעה 8²⁰-8³⁰ בלילה, הי' בא לביתו (מלבד הד' קאפיטלאַך תילים הראשונים,
הי' אומר מעט תילים עם הציבור, והולך לביתו).

שנה אחת האריכו בתפלה ונמשך עד שעה 9, והי' זייער³³ ניט צופריעדען מזה.

בק"ש שעל המטה — לא הי' מאריך, ובלא אמירת על חטא³⁴. ומיד הולך
לישון.

הי' ישן בחדרו, ולא בחדר המטות, על קאנאפ³⁵, ולפעמים היו מכניסים לחדרו
את מטתו. לא הי' פושט כל בגדיו, רק את הסיוורטוק.

בשעה 11 בלילה הי' קם משנתו. לומד עד שעה 2. אח"כ הי' ישן עד שעה
3-3½, ואז הי' קם ולומד עד שעה 6, וישן עוד הפעם, כשעה לערך.

נוטל ידיו רק עד קשרי אצבעותיו³⁶.

הלימוד בלילה — בלא טלית.

[מרשימותי בשנת תרצ"ה:

כפרות: אמירת „בני אדם וכו' ולשלום” — ג"פ³⁷.

בלכתנו לבית הטבילה, לזה ממני אבנטי הקטן, כבואנו, החזירו לי.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר³⁸:

בליל ערב יום הכפורים הי' אדמו"ר נ"ע הולך לישון בשעה 9. קם בשעה
1½. לומד גמרא, קבלה — לאו דוקא מסכת יומא — בקול, אויפגעלייגט³⁸,
פריילאך.

בשעה 2½ הייתי נכנס אליו לכפרות. הי' אומר לפדות הכפרות³⁹, לזרוק הבני
מעים⁴⁰, ללבוש איזה דבר חדש, לאכול ביד ממש.

לאכול כבי' ידים בערב יוהכ"פ⁴¹ — לא הי' נוהג אדמו"ר נ"ע].

(36) נתבאר בארוכה באג"ק ח"ג ס"ע קמו ואילך.

(37) ראה שו"ע אדה"ו או"ח ר"ס תרה. וש"נ.

(38) = במצב רוח מרומם, שמח.

(39) ראה שם ס"ד. וש"נ.

(40) ראה שם ס"ו. וש"נ.

(41) ראה ע"ד מנהג זה — „המלך במסיבו" ח"ב ע' קיב

ואילך. „אוצר מנהגי חב"ד" תשרי ע' קצא. וש"נ.

(31) ראה שו"ע אדה"ו או"ח סתר"ז ס"ב. וש"נ.

(32) נתבאר בשיחות: ש"פ וילך תשכ"ט ס"ג (תו"מ חנ"ד
ע' 30); ש"פ משפטים תשכ"ט ס"ה (תו"מ חנ"ה ע' 271).

(33) = בלתי-מרוצה במאד.

(34) ראה אג"ק ח"ג ע' ט: „א"א תחנון וע"ח בק"ש
שעהמ"ט ביוהכ"פ גם אם לא חל בש"ק — ואמר כ"ק מו"ח
אדמו"ר ע"ח יוהכ"פ זאָגט מען נאָר וויפל מאַדאַרף.”

מוצאי יום הכיפורים תרצ"א.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. פתיחת הארון דנעילה – מתחילת אמירת „אשרי“, עד אחרי כל התפלה⁴². ויש מעשה על זה מאדמו"ר הזקן נ"ע (אבל לא סיפרה. הכותב).

ב. על שאלתי אם לברך „שעשה לי כל צרכי“ בנעילת הסנדל במוצאי יום הכיפורים, ענני כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: לַיִג אָפּ אָף מֶאָרְגֶען⁴³. וסיפר: כשהייתי ילד, שאלתי שאלה זו את אבי אדמו"ר נ"ע, וענני בלשון זה: „לייג וכו'“. וכשגדלתי, סיפר לי אדמו"ר נ"ע, ששאלה זו שאל את אביו אדמו"ר מהר"ש נ"ע, וגם זה שאלה אצל הצ"צ נ"ע, והצ"צ נ"ע – אצל אדמו"ר הזקן נ"ע, וכולם ענו כנ"ל.

ג. יוהכ"פ קומט⁴⁴ אויס צו פֿאַסטען 26 שעה⁴⁵. ואבי אדמו"ר נ"ע שאל פעם: ומה עם קוצו של יו"ד? כי הרי זהו כנגד שם ד'⁴⁶.

ד. בערב יוהכ"פ, העבודה היא חרטה על העבר. ביוהכ"פ – קבלה על להבא⁴⁷.

האזינו, י"ג תשרי תשכ"ה ס"ד (תו"מ חמ"א ע' 60). אג"ק ח"י ריש ע' רצז).

47) נעתק ב„היום יום“ ט תשרי, עיוהכ"פ (מ„מוציוהכ"פ צ"א“). נתבאר בד"ה ויגד לך תעלומות חכמה שנאמר במוצאי יוהכ"פ זה (תרצ"א) פ"ב ואילך. – נדפס בסה"מ קונטרסים ח"א קלז, סע"א ואילך. ולאח"ז בסה"מ תרצ"א ע' מד ואילך.

42) ראה גם לעיל ע' קסא. וש"נ.

43) = דחה זאת למחר (ראה גם לעיל ע' קסא).

44) = נמצא שמתענים 26 שעות.

45) נעתק ב„היום יום“ י תשרי, יוהכ"פ.

46) בסה"ש תש"ה ריש ע' 21, שצום יוהכ"פ הוא כ"ו

שעות, והטעם ידוע. ובהערת רבינו: „כנגד שם הוי' – מרשימות שיחות כ"ק מו"ח אדמו"ר“ (וראה גם שיחת ש"פ

ליל א' רחול המועד סוכות תרצ"א.

כ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. עד שנת תרנ"ה הי' אבי אדמו"ר נ"ע נוהג פֿאַרבריינגען² בשמחת בית השואבה לילה א', ולפעמים ב' לילות ויותר. הי' שותה הרבה משקה, מנגן ניגונים וגם רוקד, במשך שעות אחדות, ולפעמים כל הלילה. והי' גם מבאר ענין בחסידות, אבל בלא התחלת פסוק.

בכלל, אפשר לומר שהתחיל לנהוג נשיאותו לגמרי³ מראש השנה תרנ"ד⁴. כי, בערב ר"ה זה, לסליחות, התפלל על מקומו הוא בבית־הכנסת. באותו ערב ר"ה שהה על האוהל הרבה יותר מרגילותו בכל ערב ר"ה. וכשבא לתפלת המעריב, הלך ישר למקום אדמו"ר מהר"ש נ"ע⁵. — כל הנאספים ראו⁶ כן תמהו⁷. אבי אדמו"ר נ"ע דיבר דא"ח עוד בשנת תרמ"ג⁸. הרבה מאמרים שדיבר לא העלה על הכתב⁹.

ב. בטבעו הי' אבי אדמו"ר נ"ע מרה־שחורה ביותר¹⁰, אבל שינה טבעו בזה. ומעולם לא ראו עצבות על פניו. אבל, אחרי כל זה, אף בעת שמחה ופֿאַרבריינגען, אפשר הי' להכיר בפניו רגש של יאוש. של בדידות. לאמר: אין איש עם מי לדבר.

ג. אדמו"ר מהר"ש נ"ע אמר¹¹: מ'דאָרף¹² נעמען דעם מתנגד, אינווקלען אין אַ מאַשינאווען טלית, געבען עם אַ קרפירער אַתרוג, באַגיסען מיט פּסח־דִיגע ברֶאָנפֿען...

ד. אבי אדמו"ר נ"ע אמר: אני מיצר ודואג על שאין אנו דרין בפולין¹³, מצד המעלה שיש בפולישע חיצוניות (אמר זה בנוגע לענין הלבושים).

ה. בשנת תרמ"ט דיבר אבי אדמו"ר נ"ע מאמר דא"ח — ד"ה „אחרי מות"¹⁴. בענין תהו ותיקון — ביום חול, ביחוד לפני חיים בער ע"ה (וילנסקי, מקרעמנצוג)¹⁵.

תרמ"ח, תרמ"ט, תר"ן, ישנם שבעים ושבעה מאמרים שכתבם הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק הכ"מ, ואצל החסיד ר"א חוזר היו הנחות בכתב ידו, שני מאות תשעה ושלישים מאמרים, הרי כי מאה ששים ושנים מאמרים לא כתבם הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק הכ"מ.

(10) ראה גם סה"ש תורת שלום ס"ע 15.
(11) ראה גם אג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"ב ס"ע תקכה ואילך.

(12) = צריכים לקחת את המתנגד, לעוטפו בטלית של מכונה, לתת לו אתרוג קורפו, לשפוך (עליו) יין־שרף של פסח...

(13) ראה גם סה"ש תרפ"ג ס"ע 46 ואילך.
(14) נדפס בסה"מ תרמ"ט ע' רלג ואילך.
(15) ראה גם לקמן ע' רכו. אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ב ס"ע תו. לקו"ד ח"א קצח, א. סה"ש תרפ"א ע' 14. קונטרס „חנוך לנער" ס"ע 11 ואילך.

(1) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' רסט (אודות שנת תרנ"ב). סה"ש תש"ד ס"ע 12 ואילך; ס"ע 18 ואילך (אודות השנים: תרנ"א-תרנ"ג; תרנ"ד). וראה גם סה"ש תש"ז ע' 66. וש"נ.
(2) = להתוועד.

(3) לגמרי דייקא, כי הענין דהנהגת נשיאות בכללותו התחיל כבר באמירת דא"ח עוד בשנת תרמ"ג, כדלקמן בפנים (וראה בארוכה התוועדויות תשמ"ג ח"א ע' 469 ואילך).

(4) ראה גם לקמן ע' רלו. ע' שנו. ע' שנג. לקו"ד ח"א קצח, ב ואילך.

(5) ראה גם סה"ש תרצ"ו ע' 50. וש"נ.
(6) ע"פ לשון הכתוב — תהלים מח, ו.
(7) סיפור זה נעקד גם בהרשימה דשמחת בית השואבה תרצ"ב (נדפסה ב„רשימות" חוברת ז) בתחלתה.
(8) נדפסו בסה"מ תרמ"ג.
(9) ראה סה"ש תרפ"א ע' 17: „כפי האמור הנה במשך השמונה שנים תרמ"ג-תרמ"ד, תרמ"ה, תרמ"ו, תרמ"ז,

חול המועד סוכות תרצ"א.

כ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א סיפר :

א. ר' שמואל מונקעס — שהי' נקרא כן ע"ש אביו שמואל, כי הי' יתום — דר בעיר אצל פּאָלאַצק, כמדומה. בגליל ההוא היו ב' מכשפים — אינם יהודים — והיו מצירים הרבה ליהודים.

בכלל, היו המכשפים משתדלים להתקרב ליהודים, כי שמחים היו בזה שיהודי ישב שעה א' בלי כובע וכיו"ב. אבל לא היו מדברים עם ר' שמואל מונקעס.

פעם אחת הראו להם על ר' שמואל מונקעס, כי הוא זה. ויחלו המכשפים לדבר איתו ע"ד ויכוח דתי. ומענין לענין התחילו לדבר אודות כישוף.

ויאמר ר' שמואל מונקעס — והי' כל זה בקרעטשמע¹⁶, ובמעמד כמה אנשים, יהודים ואינם-יהודים — כי הוא מכשף יותר גדול מהם. ויחלו המכשפים לעשות מעשה כישוף. ור' שמואל מונקעס אינו עושה מאומה.

ויציעו לו המכשפים, כי יקחו כוס יין-שרף, יתנו לאיש לטעום, למען יראו כי אינו סם וכו', ואז הם ילחשו על הכוס, והוא ישתה אח"כ את הכוס. ר' שמואל מונקעס הסכים לזה, ובתנאי שאח"כ ישתו הם כוס יי"ש שיתן הוא להם¹⁷. ויתרצו המכשפים גם לזה.

ויקחו המכשפים כוס יי"ש, ויתיצבו בפניה, לחשו על הכוס ויתנוהו לר' שמואל מונקעס. רש"מ הלזה לקח את הכוס, ברך עליו „שהכל נהי' בדברו“, וישתהו.

בראות המכשפים שלא הצליחו בכשפיהם, נבהלו עד מאד, ולא חפצו לשתות הכוסות שנתן ר' שמואל מונקעס לכאו"א מהם. אבל המסובים והעומדים שם הכריחום על זה. וישתו. האחד מת באותו יום. והב' — למחרתו. כל זה הי' בקייץ.

בראש השנה הי' ר' שמואל מונקעס בליאזני (איני זוכר ברור. ויש לברר אם דר אז אדמו"ר הזקן בליאזני או בליאדי¹⁸. הכותב) אצל אדמו"ר הזקן. ולאחר ר"ה הלך לו.

ליום הכיפורים הלך עוד הפעם לליאזני. והנה בדרכו, ולא יכול בשום אופן ליכנס העירה, כי בהיותו בשדה ועל כל צעד — ואַראַנְעֶס שחורים פוּדִין וויניז¹⁹ נופלין עליו ואין מניחין אותו ללכת. ר' שמואל מונקעס קיצר בתפלת המנחה, הולך הולך ואינו יכול להגיע העירה.

בבית-המדרש של אדמו"ר הזקן כבר הגיע העת לאמר „כל נדריי“. ויפנה אדמו"ר הזקן אל אדמו"ר האמצעי ויאמר לו: שמואל הולך ואינו יכול דַּעְרְגִינִי²⁰, גיי עִם אַרְיִס איינקעגֶען (איני זוכר אם אמר לו ג"כ שיקח עוד אנשים עמו.

שנה תפסו את אדה"ז, נמצא, שסיפור זה אירע כשאדה"ז דר עדיין בליאזני.

(19) = עורבים שחורים בכמויות גדולות.

(20) = להגיע, צא לקבל פניו.

(16) = בפונדק, בבית מרוח.

(17) להעיר מנסהדרין סו, ב.

(18) ב„שלשלת היחס“ שב„היום יום“ בתחלתו, כותב רבינו שאדה"ז נסע לליאדי בי"א מנ"א תקס"א (לאחרי המאסר השני) בשנה ההיא. וע"פ מ"ש בהמשך הרשימה „באותה

הכותב). וילכו אדמו"ר האמצעי, ר' אייזיק האַמלעך, ר' פינחס רייזעס (לא הבנתי אם הלכו עוד אנשים או לא. הכותב). כעבור איזה זמן יצא ג"כ אדמו"ר הזקן מביהכנ"ס אין²¹ גאָס ויחזור לביהכנ"ס.

בראות ר' שמואל מונקעס את הבאים לקראתו, התחיל לצעוק על ר' פינחס רייזעס: מי בקש זאת מכם, שיצאתם לקראתי. דער²² רבי האָט מיר געשיקט יאַלאַפּעס...

ביום הכיפורים לא בא ר' שמואל מונקעס לביהכ"נ (הגיע העירה, אבל לא בא לביהכנ"ס של אדמו"ר הזקן. הכותב).

אדמו"ר הזקן האָט²³ עם שטאַרק אויסגערעדט.

באותה שנה תפסו את אדמו"ר הזקן.

על שאלתי אם ישנה שייכות בין ב' הסיפורים (מעשה המכשפים ותפיסת אדמו"ר הזקן), ענני כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א, שתמיד היו מסיימים מעשה הנ"ל (דמכשפים) "באותה שנה" וכו'.

ב. ר' שמואל מונקעס²⁴ הי' מעין גורם שאדמו"ר הזקן נסע לפטרבורג. כי:

כשבאו לתפוס את אדמו"ר הזקן, התחבא. דרשו מאשתו הרבנית שתגלה איפוא הוא. כשלא הגידה הכוה על הלחי ויפילו שן מפי'. ויסעו (הבאים לתפוס).

כעבור איזה זמן, ופעם בלילה בשעה מאוחרת, דפק ר' שמואל מונקעס בבית אדמו"ר הזקן. אדמו"ר הזקן הלך בעצמו אל הדלת ושאל מי שם. (ויענה ר' שמואל מונקעס: אַ איז אַ אידישע שטוב מ'מעג זיך אַנוואַרמען. ויאמר לו' אדמו"ר הזקן — והם עומדים שניהם אצל התנור — הרנבֶע — דו²⁶ ווייסט, שמואל, מען וויל מיך צונעמען. ויענה ר' שמואל מונקעס: נו, איז²⁷ וואָס, זיינט איר אַ רבי, וועט איר קיין קנייל ניט נעמען. אויב ניט, זיינט איר ווערט. ווי נעמט מען דאָס אָפּ אזוי פיל חיות אין גשמיות באַ טויעזענטער אידיען²⁸. כל המוקף בחצע"ג — הענין אמיתי, אבל איני זוכר ברור האותיות. הכותב).

ויצוו למחר בעיר שלא לאמר עוד שאין אדמו"ר הזקן בעיר — כי עד אז הוציאו קול שאינו בעיר.

וכעבור איזה זמן תפסו את אדמו"ר הזקן.

ב' דחול המועד סוכות תרצ"א.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר בקשר להמאמר²⁹ ד"ה, "בסוכות תשבו" שנאמר ביום ב' דחה"ס:

כדור; ואם לאו — ראויים אתם לכך, (שכן) כיצד (באיזו זכות) נוטלים (אתם) מאלפי יהודים כל-כך הרבה חיות בגשמיות? (28 ראה גם שיחת ש"פ חיי שרה תשי"א (לקו"ש חט"ו ע' 504. תו"מ ח"ב ע' 93). ובהערת רבינו על זה: "ויש להעיר יסוד לזה — ממארוז"ל, כל הישן בקילעא וכו'" (עירובין סג, ב).
29 נדפס בסה"מ תרצ"א ע' סג ואילך.

(21) = אל הרחוב.
(22) = הרבי שלח אלי כסילים, טפשים.
(23) = הוכיחו קשות.
(24) ראה גם לעיל ע' קנא. וש"נ.
(25) = בית יהודי הוא זה, מותר להתחמם.
(26) = יודע אתה, שמואל, רוצים לקחתני (לאסרני).
(27) = ומה בכך? אם, "רבי" אתם — לא יפגע בכם שום

הא דתמיד מבארים ב' המשלים דתהום וכח הצומח יחד (לענין יש ואין)³⁰, מפני שכח הצומח העצמי – והדגיש כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א מלה זו – שבארץ, ותהום שמתחת לארץ, יש להם שייכות זל"ז³¹. אבל אין מפרסמים טעם זה. ההמשכה שבאין הב' בעשבים שבלי זריעה³² – לא נתבאר במאמר. ולפעמים מבארים שהוא מלחלוחית הארץ. אבל בטוב מתבאר זה בנמשל בעבודה – המרירות על ריחוקו, ודוקא בידיעה ג"כ טיב ועילוי הענינים שנתרחק מהם. תהום – הוא מים, ולא רק כח וכו' לזה. לפעמים איתא באופן אחר – מפני הענין שנתבאר שם.

מוצאי שבת חול המועד סוכות תרצ"א.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר :

א. במוצאי שבת חול המועד אין אומרים „ויתן לך“. כן אין אומרים כליל שבת „שלום עליכם“, „אשת חיל“ (עט"ב), „מזמור לדוד“ ו„דא היא סעודתא“ בין בשבת חול המועד, בין בשבת שבו"ט³³. אדמו"ר נ"ע וכן אאזמו"ר נ"ע – לא אמרו כהנ"ל. היו זמנים שאמרו (איני יודע אם בחוה"מ או ביו"ט או בשניהם. הכותב), אבל זה אינו שייך לאחרים. פעם אמרו לי טעם על זה (איני יודע אם על הפרישה או האמירה. הכותב) – בעל-שם'סקע ווערטר³⁴.

ב. בליובאוויטש³⁵, כליל שמיני עצרת, ערכו הבנים כאו"א „קידוש“ (בני הצמח צדק ובני אדמו"ר מהר"ש נ"ע). הצמח צדק לא עשה. ביום שמח"ת ערכה הרבנית „קידוש“ בשם כל הבנים בשביל הצמח צדק.

עטר"ת ע' תנה ואילך. תרפ"ה ע' קנו ואילך. תרח"ץ ע' רסה ואילך. ובכ"מ.

(33) ראה גם לעיל ע' קסג. וש"נ.

(34) = דברים מופלאים.

(35) ראה גם אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' תא ואילך.

(30) פ"ז בהמאמר (שם ע' עב ואילך). וראה גם תו"ח שמות רסו, א ואילך. המשך והחרים תרל"א ע' לז ואילך. וככה תרל"ז פמ"ג ואילך. סה"מ תרנ"ז ע' רב ואילך. ובכ"מ. (31) ראה גם אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ב ע' שיב ואילך. (32) ראה המשך וככה שם פמ"ד. סה"מ תרס"ט שם ע' ת.

כ"ז — כ"ט תשרי תרצ"א, רינא.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

פעם שחקתי עם ר' האניע (אלחנן דובער) מרזוב „שחמט". אאמו"ר נ"ע עזר לי. וסו"ס נצח (אדמו"ר נ"ע, שעזר לי), אף שר"ת הוא משחק טוב. ואמר אבי אדמו"ר נ"ע שבסברות אלו — שב„שחמט" — הרי בענין דבריאה יש מאין יש להם מקום יותר.

ביום כ"ט תשרי — אור ליום ג' — שתה כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א תה אצלנו. וסיפר:

א. הצמח צדק, בהיותו ילד, נכנס פעם לאדמו"ר הזקן בבואו מהחדר (ויאמר לו אדמו"ר הזקן: מ'דארף לערנען. וענה הצ"צ: עס ווילט זיך ניט. ואמר אדמו"ר הזקן: אזוי, עס ווילט זיך ניט. הלך לפינת החדר, לקח את מקלו, ויכה על שכם הצ"צ, ויאמר: בזה הנני ממשיך בך אהבת ד' ויראת ד'. דו' זאלסט דעם אויבערשטען לוב האבען און דו זאלסט פאר עם מורא האבען. בהמוקה בחצע"ג — הלשוך, איני זוכר בדיוק. אבל הענין ברור. הכותב).

כה סיפר לי אדמו"ר נ"ע. גם סיפר לי, שכן עשה הצ"צ לאדמו"ר מהר"ש, ואדמו"ר מהר"ש לאדמו"ר נ"ע. (וכהבנתי מדבריו: עשה כן אדמו"ר נ"ע למו"ח כ"ק אדמו"ר שליט"א. הכותב).

ומאורע זה הי' אז באותו זמן כשאמר לי אדמו"ר נ"ע — בהמשך לאיזה מאורע — וואָס מיינסט איך דארף האַבען דיין פלייש, פלייש קאָן איך האַבען פרישע יעדע וואָך.

ב. בשנת תרמ"ט הלך גם אדמו"ר נ"ע לקידוש אל אחיו הרז"א,

— כי הסדר הי' שבליל שמחת תורה היו מקדשים אצלו, ובשנים הראשונות הי' המנהג שהם אמרו ג' פסוקים הראשונים („אתה הראת" — רז"א. „לעושה נפלאות" — אדמו"ר נ"ע. „אין כמוך" — רמ"מ נ"י), ומפרשים אותם על פי חסידות⁹ — רז"א שתה הרבה משקה¹⁰,

— בכלל, לא הי' שותה. רק ג' פעמים ראיתי ששתה הרבה ובהפלגה יתירה עד לה' כוסות ראם¹¹ זה אחר זה: אז, בחתונת מושקא¹² תי' ובחתונת¹³.

(7) = אהב את השי"ת וירא ממנו.
 (8) = וכי סבור אתה שצריך אני לבשר שבך? בשר טרי יכולני להשיג בכל שבוע (וראה גם סה"ש תרפ"א ס"ע 19 ואילך. שיחת ש"פ פינחס השי"ת סי"ב (תו"מ ח"א ע' 148)).
 (9) ראה גם לקמן ע' שנג. סה"ש תרצ"ז ריש ע' 193.
 (10) ראה גם סה"ש תרצ"ט ע' 300.
 (11) = מין משקה חריף.
 (12) אחותו הרבנית ח' מושקא (עם הרה"ח וכו' מו"ה משה הכהן האריגשטיין) — שהתקיימה ביום ו' עש"ק תצא, יו"ד אלול תרנ"ב.
 (13) חתונת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ב"ג אלול תרנ"ז.

(1) ראה גם שיחת ש"פ שמיני תשי"ב סט"ו (תו"מ ח"ה ע' 182).
 (2) ע"ד התוכן וההוראה דמשחק זה בעבודת ה' — ראה רשימת דברי רבינו משנת תשי"ח (ימי בראשית" ע' 338 ואילך (ובהערה 7 שם)).
 (3) לכאורה הכוונה שהסברות שבמשחק השחמט כפי שהם ברשר הענינים למעלה — בענין בריאה יש מאין — יש להם מקום יותר מכמו שהם בהמשחק למטה (ולכן יודעם אדני"ע בטוב יותר).
 (4) ראה גם לקמן ע' שעב. סה"ש תרצ"ו ע' 143. וש"נ.
 (5) = צריכים ללמוד.
 (6) = אין חשק לך .. כך? אין חשק לך?!

אדמו"ר נ"ע נגש אליו (לרז"א), אחז בידו ויאמר: קום¹⁴ הערען חסידות פון טאַטען¹⁵. (ואמר אל המסובים): רוקט זיך פאַנאַנדער (כי היו באותו מעמד כשני מנינים. כי לא כל החפץ נכנס).

שניהם לבשו כובעיהם והאבנטים, ויעמדו על רגליהם משך זמן, ובביטול גדול וכו'.

ויאמר רז"א (מרוב ענותנותו)¹⁵: א' לִטְוֹאָק גְּלִיבֵט נִיט בִּיז וואַנעט ער צײַלט נִיט דורך. דורכצײלען און נִיט גְּלִיבֵט... מְעַר נִיט ווייל עס איז אַ מסך מבדיל...

ג. בעת מלחמת נפוליון¹⁷, הנה עד כמה שאפשר הי' לדחות את הנסיעה — לא חפץ אדמו"ר הזקן לנסוע מליאדי (או ליאזני. איני יודע¹⁸. הכותב). ונסעו משם בערב ש"ק מברכין אלול¹⁹, ובגלל הסכנה נסעו גם בש"ק, עד קראַסנאַװע.

מסמאַלענסק שלחו (מטעם המלוכה) שני פּאַלק²⁰ בני חיל עם אַרטילעריע²¹ כדי לשומרם. ר' נחום²² הי' במקום עגלון. ועל פרשת דרכים טעה, והטה העגלות לדרך אחרת. אדמו"ר הזקן הי' תפוש ברעיונות. אבל פתאום נתעורר ושאל: וואָ²³ איז מען! לחזור — כבר הי' אי אפשר, כי נשמעו כבר קול יריות כלי תותח של האויב. ונסעו בהקפה עד כּוּאם לקראַסנאַװע.

קודם נסעו צוה אדמו"ר הזקן שלא לעזוב מאומה מכליו, ולעקור וליקח אתם גם השטענדער שהתפלל אצלו (השטענדער הי' מחובר לרצפה), וגם להקציע את הטיח שבמקומו בביהכ"נ, וחלק מהרצפה שעליו הי' עומד. ותיכף בנסעם מהעיירה, פרצה דליקה בבית אדמו"ר הזקן²⁴.

כּוּא נאַפּאַליען להעיירה, התחיל תיכף לדרוש אחר איזה חפץ מחפצי אדמו"ר הזקן²⁴, ועכ"פ דרש שיורוהו מקום שעליו הניח אדמו"ר הזקן ידו.

(פעם אחר סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: שסוף סוף נודע ע"י החקירה שאצל יהודי א' נשארה חבית או עריבה מבית אדמו"ר הזקן. אבל עד שבאו שליחי נאַפּאַליען לקחתה, אירע שהסיקה אשת האיש את התנור בעצי העריבה. קרוב לודאי. הכותב).

בהיותם כבר בדרך, נזכרו ששכחו דבר מה (פּאַנטאַפּעל. כמדומה²⁵. הכותב), ושלח אדמו"ר הזקן שליח להביאו²⁴.

כּוּאם למוסקבא, היתה עצת אדמו"ר הזקן שלא יעזוב חיל רוסיא את העיר.

18) ראה גם לעיל ע' קעא.

19) ראה גם סה"ש תרפ"ז ע' 232 הערה 120. וש"נ.

20) פלוגות.

21) תותחנים.

22) בנו של אדמו"ר האמצעי.

23) = היכן נמצאים אנו.

24) ראה גם לקמן ס"ע רמו.

25) כ"ה (פּאַנטאַפּעל" — נעליביט) גם בלקו"ד ח"א יד,

א. — נתבאר בשיחות: פורים תש"ח סמ"ח (תו"מ חכ"ב ע' 154 ואילך); אחש"פ תשכ"ג סכ"ג (תו"מ חל"ז ע' 320);

תשל"ג.

14) = בוא ונשמע חסידות מאבינו (אדמו"ר מהר"ש). פנו מקום.

15) להעיר משיחת ש"פ לך לך, י"א מרחשון תשי"ב ס"א (אַרציט של הרז"א (תו"מ ח"ד ע' 116)) ע"ד גודל ענותנותו של הרז"א.

16) = ליטאי (מתנגד) אינו מאמין כל זמן שלא מנה (היינו שרואה את הדבר בפועל, כמי שמונה מעות במזומן ויודע את מנינם). אבל למנות ולא להאמין — אין זה אלא לפי שישנו מסך המבדיל (וראה אג"ק ח"ח ע' רצט. ח"ט ע' קיג. וראה גם סה"ש תרפ"ט ע' 62. וש"נ).

17) בהבא לקמן — ראה גם ספר התולדות אדה"ז (הוצאת

תשמ"ו) ח"ד ע' 1026 ואילך. וש"נ.

וכשהביא לו בנו אדמו"ר האמצעי הידיעה שעוזב החיל את העיר, צוה גם הוא לנסוע. והיו בפלך קורסק פולטבא וכו'.

בראש השנה²⁶ הי' ההתחרות בין ר' שלמה קרלינער²⁷ ואדמו"ר הזקן — מי ינצח במלחמה (אדמו"ר הזקן צידד שינצח אלכסנדר קיסר רוסיא, ור"ש צידד שינצח נאפאָליען). שניהם חיכו לתקיעות. מי שיתקע הראשון — ינצח. ור' שלמה קארלינער גם ישב בתענית על זה. תיכף כשהאיר הבוקר, צוה אדמו"ר הזקן שבנו אדמו"ר האמצעי והחסידים ילכו עמו יחד (עם אדמו"ר הזקן) לטבול, ומיד כבואו מהמקוה התחיל „למנצח", ותקע. ובוה נצח.

[אדמו"ר הזקן בהסתלקותו מת שלא לפי ערך שנותיו ובריאותו, כי הי' בריא אולם, ביותר²⁸].

ד. אדמו"ר האמצעי נקרא ע"ש הרב המגיד²⁹.

כשהי'³⁰ אדמו"ר האמצעי בן י"ב י"ג שנה — כי קרה זה לערך בשנת תקמ"ח-מט — וישב ולמד ביחד עם ר' אהרן מסטאראשעלע, אשר הלה נתחנך בבית אדמו"ר הזקן מקטנותו. וכמדומה לי שהי' ג"כ איזה יחס משפחתי לאדמו"ר הזקן.

— דירת אדמו"ר הזקן היתה: קארלינער³¹ ושם הקיץ³², מצדו האחד של הקארלינער חדרי הרבנית והבנייבית, ולצד השני של הקארלינער הי' החדר שבו למדו אדמו"ר האמצעי ור' אהרן מסטאראשעלע, ולפנים הימנו הי' חדר אדמו"ר הזקן. —

הנערים ישבו ולמדו, והנה עמדה עגלה, ובה ר' ישראל פאלאצקער ור' שלמה קארלינער. ר' ישראל פאלאצקער נשאר בעגלה, ור' שלמה קארלינער נכנס. כשפתח ר' שלמה קארלינער את הדלת מצד זה (איני יודע אם פתח הדלת של הקארלינער או של חדר הלימוד. מ"מ), פתח אדמו"ר הזקן דלת חדרו, לפגשו. ונכנסו שניהם לחדר אדמו"ר הזקן. וישמע קולם כשהם מדיינים ביניהם בקול רם. אדמו"ר האמצעי שכב על הארץ כדי לשמוע דבריהם. וישמע את קול אדמו"ר הזקן באמרו: זהו אסור עפ"י התורה. כעבור עוד איזה משך זמן נפתחה הדלת, ויצא ר' שלמה קארלינער, ואדמו"ר הזקן מלוהו, והם ממשיכים שיחתם. ויאמר אדה"ז: הי' מזה „חלול השם" גדול. ויענהו רש"ק דבר קללה, וילך לו. (אדמו"ר

המגיד מקוניץ" (וראה גם סה"ש תרצ"א ע' 174 ואילך, ובהערות שם. ושי"נ).

28 ראה גם „רשימות" חוברת קכ ריש ע' 9. שיחת מוצש"ק פ' מקץ, זאת חנוכה תשמ"ו סי"ז (התוועדויות תשמ"ו ח"ב ריש ע' 188).

29 ראה סה"ש תש"ג ס"ע 155 ואילך.

30 בהבא לקמן — ראה בארוכה בית רבי ח"א פ"ד. לקו"ד ח"ב רנ"ג, א ואילך (וראה גם ח"א קמ, א). רשימת אדמו"ר מהוריי"צ (חוברת ח) „דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן (קה"ת, תשע"א) ע' נה.

31 = פרוודור.

32 = המטבח.

26 ראה גם סה"ש תורת שלום ע' 203. שיחות: ליל שמח"ת תש"פ סי"ד (התוועדויות תשד"מ ח"א ס"ע 307 ואילך); שי"פ חיי שרה תשמ"ז (התוועדויות תשמ"ז ח"א ע' 538).

27 להעיר מאג"ק חט"ז ע' תנ: „רווח הנוסח דבר פלוגתי" דאדה"ז בהנוגע למלחמת נפאליען הי' הרה"צ וכו' מהר"ש מקרלין .. ואינו, ע"פ המובא בסדה"י שהגיל נהרג על קדה"ש הרבה שנים לפני מלחמה זו. כמדומה ראיתי מכבר באיזה ס' שהעיר על זה. וי"א** שהבר פלוגתי הי'

(* ראה גם אג"ק אדה"ז ע' רכט: „ומ' שלמה גם כן נפטר זה זמן רב", ובהערה שם: בכ"ב תמוז תקנ"ב. — ומאורע דידן הי' בשנת תקנ"ג.

(** וראה בית רבי ח"א רפכ"ב בהערה.

הזקן לא יצא החוצה, ור' ישראל פּאָלאַצקער לא נכנס הביתה), ויתעלה אדמו"ר האמצעי משמיעת הדבר-קללה, ומשך ירחים אח"כ הי' חולה.

אח"כ סיפר אדמו"ר הזקן, אשר עשרה רביים פּוּלִישֶׁע נתאספו ויחליטו להטיל חרם על הגר"א (מיראם אשר אדמו"ר הזקן לא יסכים על זה, העלימו ממנו את הדבר), ויעשו שאלה מן השמים, התשובה היתה אשר ממנינם יהי' אחד גדול בלימוד התורה לכל-הפחות כמו הגר"א. ויסעו ר' ישראל פּאָלאַצקער ור' שלמה קאַרלינער אל אדמו"ר הזקן להשתדל אשר גם הוא יהי' מהמנויים. אדמו"ר הזקן ענה את ר' שלמה קאַרלינער: כשמטילין חרם, אזי כורתין את הנשמה. חיות האמיתי של איש ישראל הוא מחי' יחידה. והטלת חרם גורם אשר יכפור המוחרם. ולכן אינו יכול להסכים על זה, כי יהי' מזה, "חילול השם" גדול.

ה. סיבת העתק מושבו של אדמו"ר הזקן מליאַזני לליאַדי³³ הוא:

בתחלה חפצו בפטרבורג לגזור על אדמו"ר הזקן (לאחר המאסר) שישאר לדור בפטרבורג. וגרף ליובאַמירסקי פעל שירשו לו לחזור למקומו. בעד זה ביקש מאדמו"ר הזקן שידור באחת העיירות אשר לו. הי' בין אלו העיירות ליאַדי וליובאַוויץ.

אדמו"ר הזקן נסע דרך ליובאַוויץ, אבל לא התעכב שם, וקבע דירתו בליאַדי.

מוצאי ש"ק פ' נח תרצ"א.

ביום הש"ק הי' מאמר דא"ח ד"ה „צַהַר תַּעֲשֶׂה“³⁴.

נכנסתי לחדרו של כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א. אמר³⁵:

אַזווי³⁶ לערנט מען אין גן-עֵדן התחתון. דאָס איז אַ פֿשט פון גן-עֵדן. „צוהר“³⁷ תעשה לתיבה — זוהר תעשה לתיבה. „ואל אמה“ — און³⁸ דעמאַלט וועט זיין אלקינו מלך העולם (ר"ת אמה), „תכלינה מלמעלה“ — שגם הכלים יעשו מלמעלה³⁹. (וסיים): און⁴⁰ דער רבי האָט געגעבן איינעם דערמיט חיים בשרים בפועל ממש.

תעשה לתבה. והואיל לאמר: אָזוי לערנט מען כו" (ככפנים). וראה גם שיחת ש"פ בראשית (התוועדות ב) תשי"ז (לקו"ש ח"א ס"ע 10. תו"מ ח"ח ס"ע 159 ואילך).

(36) = כך לומדים בג"ע התחתון. זהו „פשט“ מגן-עֵדן.

(37) נח ו, טז.

(38) = ואז יהי'.

(39) ראה גם סה"מ תרצ"א שם ע' קיד ואילך. וש"נ.

(40) והרבי — אדה"ז — המשיך לאחד ע"י פתגם זה.

(33) לאחר המאסר השני בשנת תקס"א (כנ"ל ע' קעא הערה 18). — וראה גם לקמן ע' דש. שיא. קונטרס לימוד החסידות פ"ו (אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' שדמ). ספר התולדות אדה"ז (הוצאת תשמ"ו) ח"ג ע' 751 ואילך.

(34) נדפס בסה"מ תרצ"א ע' קז ואילך.

(35) באג"ק ח"א ע' מט: „ואסיים במילתא מרגניתא ששמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א — מוצש"ק פ' נח רצ"א — בהמשך למאמר דא"ח שאמר אז — ש"פ נח — צהר

ב' דחול המועד פסח. תרצ"א, רינא.

ל"מים שלנו" — של שמורת ערב פסח — הולך — כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א — בעצמו. העמידו הצלוחית עם המים שלנו — של זכוכית² — בחדרו עד למחרתו. ביום הובילוה, מעוטפת בנייר ואלונתית למקום האפי'.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר, שלאפיית שמורת ערב פסח הי' תמיד אדמו"ר נ"ע נוכח בעצמו ג"כ³. הי' אומר ג"כ הלל, והי' מפסיק גם באמצע פרשה כדי להורות איך לאפות וכיו"ב⁴.

כשנכנסתי אל כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א, מצאתיו אומר "קרבן פסח", ומשניות פסחים פתוח מונח אצלו על השולחן⁵.

בשנה זו סידר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א ה"מצות" — לסדר — על טס של כסף⁶. למרור וחזרת — נטל הן חריין, הן סאלאט⁷. המצות — מניח בין כפלי אלונתית (ע"ד כמו בין דפי ספר, ודף בין מצה לחברתה)⁸.

קידוש — בעמידה⁹.

„הא לחמא" — בצעירי¹⁰.

ל"יחץ" הוצאתי את האמצעית כדי לפורסה, ואמר לי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א שצריך לפורסה בלי ראות¹¹.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א לא הי' מגבי' הקערה, ורק מגלה מקצת הפת¹².

שניהם — הן למרור והן לכורד¹.
 (8) בהגש"פ הנ"ל ע' ו: „ונוהגין להפסיק במפה בין מצה למצה, והטעם מבואר בסי' קול יעקב. וכ"ה ג"כ בתפא"י סוף מסכת פסחים (תוספות חיים).“
 (9) ראה גם לקמן ע' שעא. וש"נ.
 (10) בהגש"פ הנ"ל ע' יב: „הא — בצעירי (מ"ח, סי' האריז"ל עיי"ש הטעם) ונמצא בכתוב בנקוד זה (בראשית מז, כג. יחזקאל טז, מג. דניאל ב, מג), אבל שם פירושו הנה, ולא זה" (וראה גם שיחות ליל א' דחה"פ תרח"ץ ס"ד, תרצ"ט ס"ג (סה"ש תרח"ץ ע' 261, תרצ"ט ע' 320) — נתבאר בשיחות ליל ב' דחה"פ תשי"ד, תשח"ו (נדפסו גם בהוספה להגש"פ הנ"ל ס"ע קו ואילך. וש"נ).“
 (11) בהגש"פ הנ"ל ע' יא: „ופורסין המצה כשהיא בתוך המפה, מכוסה.“
 (12) ראה גם לקמן ע' שעב. אף שבסידור איתא „ומגבי' הקערה“. — וראה הערת רבינו בהגש"פ הנ"ל ע' יב: „ונוגרי הקערה (רא"ש סוף פסחים, טוש"ע. אבל מ"ש בפסחים קטו, ב — קאי בסילוק הקערה שאנו עושין אחר אמירת הא לחמא עניא, ודלא כמ"ש בשעה"כ). בבית הרב אין מגביהין הקערה ורק מגליון מקצת המצות" (וראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תשכ"ד ס"ה ואילך (תו"מ חל"ש ע' 283 ואילך)).

(1) ע"ד אפיית מצות מצוה בע"פ אחר חצות — ראה שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תנת. וש"נ. וראה גם אג"ק חט"ו ס"ע נז.
 (2) ראה שו"ע אדה"ז שם סתנ"ה סי"ט.
 (3) ולהעיר מאג"ק ח"ה ע' שיב: „אין אני נוכח בעת אפיית המצה שמורה בע"פ.“
 (4) נעתק (בשינוי לשון קצת) ב„היום יום" יד ניסן.
 (5) ראה גם לקו"ד ח"א קלד, א. סה"ש תרפ"ז ע' 252. סה"מ תשי"א ע' 296.
 (6) ראה גם לקמן ע' רכב. ע' שעא.
 בהגש"פ עם לקוטי טעמים, מנהגים וביאורים (בעריכת רבינו) ע' ו (בהוצאת תנש"א) — שזוה מנהג האדמו"ר בלבד, אבל בבית הרב „מסדרין המצות על מפה ולא על קערה" (ושם ע' נו (מ,רשימת כ"ק אדמו"ר שליט"א): „ואולי רק על שולחן האדמו"ר יש לעשות כן, אבל בכ"מ צ"ל קערה כיון שהיא (ככתהאריז"ל) „בחי' מלכות הכוללת כו" — ראה במדבר"ר (פ"ג, יד): קערה כנגד הים. מאו"א מע' קערה" — וראה גם ר"ד: לילות חה"פ בעת ה„סדרים" תשכ"ה סי"ט (תו"מ חנ"ג ע' 159); יום אחש"פ (בעת הסעודה) תשכ"ט בתחלתה (תו"מ חנ"ו ע' 92).
 (7) ראה „היום יום" טו ניסן, א דחג המצות. וראה גם לקמן ע' שעא.
 בהגש"פ הנ"ל ע' ז — לאחר הקדמת אריכות השקו"ט בזה — מסיים: „ואנו נוהגין ליקח חזרת (סאלאט) ותמכא (חריין)

רשימת היומן תרצ"א – עם פענוחים קצט

אינו מקפיד על הסדר הכתוב בסידור שתחלה יעמיד הכוס ואח"כ יגלה הפת¹³ וכיו"ב.

בשעת אמירת "מצה זו שאנו אוכלים על שום מה" או "מרור זה" וכו', אוחז המצה או המרור בידו עד "על שום" הב'¹⁴.

באמירת "הללוי" – למעינו מים" מעמיד הכוס¹⁵.

הולך אל הדלת לאמירת "שפוך חמתך"¹⁶.

בליל א' מקפיד שתהי' אכילת אפיקומן קודם חצות, ולא כלילה הב'¹⁷.

בליל ב' מבאר בהגדה¹⁷.

לוקח האפיקומן של בני ביתו (גיסים¹⁸ ואני) אליו¹⁹, ומצניעם ביחד עם שלו²⁰.

*

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א ביאר כליל ב':

א. ביאור הסימנים קדש ורחץ וכו', צוהו אדמו"ר נ"ע ללמדם בהגדה של מהרמ"א²¹ (קצת מסופק אצלי. הכותב), וכמדומה לו שנקראת ההגדה "הגדת בן חורין"²².

ב. אדמו"ר נ"ע הי' תמיד אומר "לשנה הבאה" – בפעם הא' "לשנה הבאה בארעא דישראל" מלעיל, ובפעם הב' "לשנה הבאה בני חורין" מלרע²³.

פעם אחת שאלו כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א לטעם הדבר, וענהו – בחיוך – "וועסעט ע'לטער ווערען, וועסט קל'גען ווערען, וועסט פארשטיין".

תש"א ע' 93-4; תשי"א ס"א ואילך (ת"מ ח"ג ע' 15 ואילך); תשי"ג ס"ז (ת"מ ח"י ע' 81); תשי"ד בתחלתה (ת"מ ח"א ע' 187).

18 הרה"ג הרה"ר ר' שמרי' גורארי'.

19 ראה גם ר"ד ליל שש"פ תשכ"ט סוס"ב (ת"מ חנ"ו ריש ע' 87).

20 הטעם לזה – ראה לקמן ס"ג (ע' קפ).

21 מוהר"ר משה אלשיך.

22 כנראה הכוונה להגדת (מעלה) בית חורין, שבה נדפס גם פירוש האלשיך. – ראה גם לקמן ס"ע שעג ואילך. וראה סה"ש תרפ"ו ע' 105, שהאלשיך מבאר כל הסדר דפסח בעבודה בכחות הנפש. ובהערת רבינו בהגש"פ הנ"ל ע' ז: "האלשיך .. פי"ע המוסר".

23 נעתק (בהשמטת תיבת "תמיד") בהגש"פ הנ"ל ע' יב – מ"שיחות תרצ"א" (ומצייני: "ראה רש"י בראשית כט, וא"ו. זח"א רסה, א. רמב"ם הל' תשובה ספ"ח**). וראה גם שיחות: יום ב' דחה"פ תש"ט ס"יב (סה"ש תש"ט ע' 316); תש"טו בסופה (ת"מ ח"ד ס"ע 17 ואילך).

24 = לכשתתבגר, תחכים ותבין.

* אבל בשיחת ליל ב' דחה"פ תרצ"א סט"ז (סה"ש תרצ"א ע' 265); שולחן ערוך הבאה מלעיל, ולפעמים הבאה מלרע.

** בזהר שם: "העולם הבא, שכבר בא מוקדם שש"ט ימי בראשית". וברמב"ם שם: "זה שקראו אותו חכמים העולם הבא לא מפני שאינו מצוי עתה .. הרי הוא מצוי ועומד .. אלא מפני שאותו החיים באין לו לאדם אחר חיי העולם הזה".

13 ראה גם לקמן ע' שעא. – ועיין הערת רבינו בהגש"פ הנ"ל ע' כ.

14 ראה גם לקמן ע' שעו. – ובהערת רבינו בהגש"פ הנ"ל ע' ל (ד"ה "גוטל הפרוסה בידו כו' נוטל המרור בידו"): "בפסחים קטז, ב הל' להגביר. אבל בס"י רש"י ובמח"ו כתב: כשמגיע למצה זו מרור זה מניח ידו עליהם (ואולי נ"א הי' להם בשי"ס). ומנהג בית הרב לאחוז המצות, השני והשלישית (ע"י המפה שעליהם) ולהניח ידיו על המרור והכורך – עד על שום השני".

15 אף שבסידור איתא, וראוהו בידו עד סיום ברכת אשר גאלנו. – וראה הגש"פ הנ"ל ע' לא: "מנהג בית הרב .. להגביר הכוס ואחוזו עד שמימים ונאמר לפני הללו" – הובא מנהג זה בהגמ"י – ומעמידו על השולחן וחוזר ומגביר לברכת אשר גאלנו (וכ"כ בערוך השולחן). – וראה גם ר"ד: לילות חה"פ בעת ה"סדרים" תשכ"ה ס"ג (ת"מ חמ"ג ע' 157); ליל א' דחה"פ תשכ"ז בעת ה"סדר" תשכ"ז ס"ד (ת"מ חמ"ט ס"ע 293 ואילך).

16 ראה הגש"פ הנ"ל ע' מג: "קרה ואדמו"ר בעצמו, בלוי' א' מבני ביתו, הלך לפתוח הדלת כו'" (וראה גם שיחות: ליל א' דחה"פ תש"ד ס"יב (סה"ש תש"ד ע' 81); ליל ב' דחה"פ תש"ז ס"כג (סה"ש תש"ז ע' 108). ר"ד: ליל ב' דחה"פ תשכ"ח ס"ה (ת"מ חנ"ב ע' 237); יום א' דחה"פ בעת הסעודה תשכ"ט הערה 8 (ת"מ חנ"ו ע' 56).

17 ראה גם לקמן ע' רכב ואילך. "היום יום" טו ניסן, א דחה"פ צ'. לקו"ד ח"ג תא, א. שיחות: ליל שש"פ תרצ"ו ס"ב (סה"ש תרצ"ו ס"ע 129); ליל ב' דחה"פ תש"א ס"זי (סה"ש

פעם שאלו אדמו"ר נ"ע מה דעתו הוא בזה, ויענה: שלפי דעתו הוא ע"ד „ורחל באה וגו' באה²⁵, כי, בשביל להיות „בארעא דישראל“, אין צריך הקדמות לזה, ומחכים בכל עת, משא"כ בשביל להיות „בני חורין“ צריך הקדמת הגאולה, ואינו מוחלט.

[צ"ע הפירוש בזה, והיחס לחילוק דמלרע ומלעיל²⁶. ולפענ"ד אולי אפשר לומר להיפך, שבשביל להיות „בני חורין“ אין צריך הקדמות, שהרי ענין החירות כבר ניתן במתן תורה, ובלימוד התורה כראוי נעשה בן חורין וכדאיתא במשנה (אבות פ"ו מ"ב) „אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה“, משא"כ בשביל ביאת הארץ צריך לגאולה וכו'. הכותב].

ג. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א ביאר נטילתו האפיקומן של בני ביתו והצניעו עם שלו, באמרו:

„שמעתי שהוא כמו „תכוסו על השה²⁷, שיעשו קרבן פסח ביחד“.

וסיפר, שפעם בקש נחמן מריאסיץ²⁸ את אדמו"ר לקחת גם את שלו, ויענהו: „דאָרפּסט²⁹ דאָך וויסען צי איך וויל“.

(והוסיף): גם אצל המגיד הי' מנהג זה. והי' מחלק תלמידיו לג' מחיצות. מחיצה א' ב' וגו'. לא שמעתי אם הי' מצרפם לאפיקומן שלו, או שהי' רק לוקח את האפיקומן שלהם.

וכן הי' ג"כ אצל אדמו"ר הזקן. — פעם אחת לא לקח אדמו"ר הזקן האפיקומן מאחד מחתניו, ונעדר חתנו באותה שנה. —

כן הי' נוהג גם אדמו"ר האמצעי.

ובנוגע להצ"צ — הרי הי' זמן שהי' סמוך על³⁰ לגמרי על שולחן חותנו, הי' זמן — שהי' בא רק להשלים הסדר אצל אדמו"ר האמצעי, והי' זמן שהי' עושה כל הסדר לעצמו³¹.

וכדור"ל אל תקרי חרות אלא חירות“.

(27) בא יב, ד. — וראה רמ"ם הל' קרבן פסח רפ"ב: „אין שוחטין את הפסח אלא למגונו שנאמר תכוסו על השה“, והרי האפיקומן הוא זכר לקרבן פסח (וראה גם שיחת ח"י אלול היש"ת סוס"י (תו"מ ח"א ע' 201); לילות חה"פ בעת ה„סדרים“ תשכ"ה ס"ב (תו"מ חמ"ג ע' 156)).

(28) ר' ישראל נחמן (הכהן) מאריאשין. וראה גם שיחת ליל א' דחה"פ תש"ב (סה"ש תש"ב ע' 87): ר' נחמן מאריאשין הי' מהחסידים שהיו בחג הפסח אצל הרביים, „א פסחדיגער“, והיו רשומים אצלו ריבוי ענינים שראה ושמע בחג הפסח אצל הרביים (וראה גם ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 67). (29) = עליך לדעת (תחילה) אם רצוני בכך. וראה גם שיחות: ליל ב' דחה"פ תשי"ג סכ"א (תו"מ ח"א ע' 26); י"ט כסלו תשי"ג סכ"א (תו"מ ח"א ע' 224). ש"פ מקץ, תשח"י סי"א (תו"מ חכ"א ע' 294). ר"ד לילות חה"פ תשכ"ה הנ"ל שם. ליל ב' דחג הפסח תשכ"ז ס"ד (תו"מ חמ"ט ע' 299).

(30) כ"ה בכתי"ק (על לגמרי על), ואולי צ"ל לגמרי על.

(31) ראה גם לקמן ס"ע שעב. נתבאר בשיחת ליל ב' דחה"פ תשכ"ט סי"ו ואילך (תו"מ חנ"ו ע' 76 ואילך). סה"ש תורת שלום ע' 80. תרצ"ז ע' 230 ואילך.

(25) ויצא כט, ויט: „והנה רחל בתו באה עם הצאן .. ורחל באה עם הצאן“. ובפרש"י (שם, ו), (שבראשון), הטעם באל"ף (מלרע), ותרגומו אתיא, ורחל באה (השני), הטעם למעלה בבית" (מלעיל), ותרגומו אתת, הראשון לשון עושה, והשני לשון עשתה“.

(26) אולי קושיית רבינו היא, דכיון שגם „בארעא דישראל“ היו"ע שבעתיד, „מחכים בכל עת“, א"כ, מהי שייכותו „מלעיל“ (לשון עבר) יותר מאשר „בני חורין“.

ולהעיר מאג"ק ח"א ע' קעה (במענה לשאלה איך לפרש „לשנה הבאה בארעא דישראל, הבאה מלעיל, היינו לשון עבר“): „נראה לי לומר שפירושו כפשוטו, שזה תקופה שכבר התחילה, בשנת פסח זה עצמה, ולשנה הבאה מלרע — בני חורין, היינו, בעתיד. ולהוסיף גם בהבנת הדברים ובפרט ברוחניותם, כי לשנה הבאה בארעא דישראל תלוי רק בהאדם עצמו, שבחירה חפשית לו, ובפרט ברוחניות הדברים .. ולכן כשאומר ומחליט לשנה הבאה בארעא דישראל — בידו להעשות כך על אתר, וגם שעה אחת קודם, משא"כ להעשות בני חורין, היינו להשתחרר משעבודים, הרי, כמו בדין הנגלה צריך לטטר שיחרור או לענינים מעין זה, וברוחניות הי"ז כמה שנאמר שרק הקב"ה שוחטו ליצה"ר,

ד. הנהגות:

כל הפסח אוכל – מו"ח כ"ק אדמו"ר שליט"א – רק בכף ולא במזלג.³²
 המצות שלו – בעת האכילה – מכוסים תמיד במפה.³³
 מרק – כמעט שאינו אוכל.
 באחרון של פסח – אוכל גם במזלג, וגם מרק. אבל גם אז רק „שמורה“³⁴,
 ובלי סוכר.³⁵

ה. סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א:

תפלת חול של אדמו"ר הזקן נמשכה שעה וחצי.³⁶
 אדמו"ר הזקן הי' נקרא „דער ליטוואק“³⁷. פעם סיפר לו רבו הרב המגיד דבר
 בשם אלי' הנביא, ויבקשהו אדמו"ר הזקן שיתגלה אליו.³⁸

מוצאי ימים הראשונים דחג הפסח תרצ"א.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. פעם כלו הנרות בש"ק אצל הצמח צדק. קרא לאינו יהודי ואמר שיתן לו
 כוס יי"ש, וידליק נר, וככלותו לשתות, כבהו. ויאמר לו הצ"צ שיתן לו עוד כוס
 יי"ש. ויהי כאשר הדליק הנר עוד הפעם, ויצוהו הצ"צ לחכות בחדר אחר עד שיתן
 לו הכוס יי"ש, כדי שלא יחזור ויכבה הנר ככלותו לשתות.

ב. אדמו"ר נ"ע הי' כותב דא"ח בחול המועד גם בדיו.³⁹

ג. במענה על שאלתי – אמר:

לא שמעתי גם סברא לאמר „תיקון“ בשביעי של פסח.⁴⁰
 אדמו"ר נ"ע הי' נייער כל ליל שביעי של פסח.⁴¹

ס"ע 202 ואילך); ש"פ מקץ תשי"ג סכ"א (ת"מ ח"ז ע' 264),
 ושם, שהנהגה כזו שייכת ל„ליטוואק“ (וראה גם לעיל ע'
 קעה). ובשיחת יו"ד שבט תשי"ג ס"ל (שם ע' 332), שכוונתו
 הייתה שיוכל לפעול אצל חסידים וכל בני" שתהי' אצלם
 השגה מוחשית בעניני ריזן דרוין.

39) ראה סה"ש תורת שלום ע' 202 (מיומנו של כ"ק
 אדמו"ר מוהריי"צ): „לענין חוה"מ שמעתי ממנו מפורש
 שדא"ח כותב גם בענינים חדשים (לא בהגה"ה .. בלבד)
 ואמר לי שהעדר ההתעסקות בדא"ח הי' דבר האבוד ודאי“.
 40) ראה גם ר"ד ליל שש"פ תשכ"ט סוס"א (ת"מ חני"ו ע'
 86). „המלך במסיבו“ ח"ב ע' קטט.

41) ראה לקמן ע' רכג. „היום יום“ כא ניסן, שביעי של פסח.
 שיחות: אחש"פ תרח"ץ סכ"א (סה"ש תרח"ץ ע' 276); שש"פ
 תרצ"ט ס"ד (סה"ש תרצ"ט ע' 327). וראה גם שיחות: ליל שש"פ
 תרצ"ז ס"י; ליל אחש"פ תרצ"ז ס"ג (סה"ש תרצ"ז ע' 234); ע'
 236); ליל שש"פ: תרח"ץ ס"ד ובסופה (סה"ש תרח"ץ ע' 270);
 ע' 274); תש"ב ס"ז (סה"ש תש"ב ע' 100); תש"ט בסופה
 (סה"ש תש"ט ע' 319); תשכ"ח ס"ב (ת"מ חני"ב ע' 261); יום
 שש"פ תשל" (המלך במסיבו" ח"ב ע' קטט ואילך. וש"נ).

32) ראה גם לקמן ס"ע רכב. שיחת אחש"פ תשי"ב ס"ט
 (ת"מ ח"ה ע' 145). „המלך במסיבו“ ח"ב ע' קיב.

33) ראה הגש"פ הנ"ל ע' לו: „נוהרין ביותר ממצה שרוי
 (ראה שו"ת אדה"ז ס"ו. וראה שיע"ת סוסת"ס). ולכן המצות
 שעל השולחן מכוסות, שמה יפלו עליהם מים“ (וראה גם
 שיחת שבת חוה"מ" ש"ת ס"ב (סה"ש קיי"ץ הש"ת ע' 37).
 לק"ש חכ"ב ע' 30 הערה 2. ת"מ שם).

34) גם בזמנים שבליובאוויטש אכלו באחש"פ מצה
 (פשוטה, שאינה שמורה משעת קצירה) – ראה סה"ש תרצ"ז
 ע' 236. וראה גם לקמן ע' שעו. וש"נ.

35) ראה גם אג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"ד ע' רנב. שיחת
 שבת חוה"מ" הנ"ל ס"ג (סה"ש הש"ת שם). ר"ד יום אחש"פ
 (בעת הסעודה) תשכ"ט ס"ב (ת"מ חני"ו ע' 92). וש"נ.

36) ראה גם תניא אגה"ק ס"א (קג, א). סה"ש תורת שלום
 ע' 13. ע' 117. ע' 168. תרצ"ז ס"ע 194 ואילך. רשימת, ויכוח
 הגדול במינסק – תקמ"ג ע' טו.

37) ראה גם סה"ש תרפ"ד ע' 53. תרצ"ו ע' 80 ואילך.
 אג"ק ח"ח ע' רטו.

38) ראה גם שיחות: ח"י אלול השי"ת ס"ג (ת"מ ח"א

רשימת היומן תרצ"א — עם פענוחים — קפג

אדמו"ר שליט"א הי' נדחק בין כולם, עומד לכוש שטריימיל, והזיעה נוטפת על פניו, ולא הי' מוחה אותה בעת המאמר.

ואמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: חשתי מעין עונג מדוחקא זו. וכזמנים שמצד בריאותי מוכרח הייתי לעמוד מן הצד, חשתי אויטיטאג⁵⁷ מזה.

בשנת תרמ"ח⁵⁸, כשנבחר אדמו"ר לגבאי בחברה קדישא, אמר מאמר דא"ח — מאמר ד"ה "אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו"⁵⁹ — בבית-המדרש אצל העמוד, בעמידה. וגם אז עמדתי אצלו.

"לפעמים לא יכולתי להתאפק מלחייך מעונג בטוב איזה סברא שכליית בעת המאמר, והייתי סוגר עיני מיראתי לבלבל".

ר' גרשון בער פאָהאַרער הי' עומד — בתחלת המאמר. אח"כ איני יודע, כי לא ראיתיו — בעינים סגורות, ואצבעו בין שיניו⁶⁰ (כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א הראה בידו לצד הימני בפיו. הכותב).

ה. אדמו"ר מהר"ש נ"ע הי' אומר דא"ח בעינים סגורות. באמצע האמירה הי' פותחן לאיזה זמן, וחוזר וסוגרין⁶¹. למולו עמד אדמו"ר נ"ע, רז"א לא יכול לידחוק ולעמוד מפני בריאותו, רק באותן הפעמים כשהי' אדמו"ר מהר"ש נ"ע מדבר דא"ח מעל הכימה — בישיבה ג"כ — הי' גם רז"א על הכימה.

טרם צאת אדמו"ר מהר"ש נ"ע לאמירת דא"ח, היו כל הנאספים דוחקים את עצמם, מתאמצים להתקרב וכו', אבל משיצא — לא הניע איש ידו ורגלו. והציווי הי' שבצאתו יסגרו הדלתות ואיש לא יצא ולא יבוא. מי שישן — יוציאווהו, וגם יתנו לו צעמער־יצע להריח (אבק מעורר לזורר — ניסען — ביותר)⁶². פעם אירע ואיחר ר' גרשון בער מפאָהאַר רגעים אחדים, ונשאר כל זמן המאמר מעבר לדלת.

ט. היו מאמרים שאמרם — אדמו"ר מהר"ש נ"ע — פאָר⁶³ די קינדער מקודם, וחוזר ואומרם גם בש"ק, ולפעמים אמר בש"ק מאמר אחר⁶⁴.

עד יום א' לפנות בוקר — פאָרטאָג — הרשות ניתנה לכנוס אליו ולשאול בהמאמר.

פעם נכנסו אדמו"ר נ"ע ורז"א במוצש"ק לשאול דבר מה בהמאמר, ואמר שיחכו מחוץ לחדרו. חיכו עד שעה 4½ לפנות בוקר, שאז פתח אדמו"ר מהר"ש נ"ע פתח חדרו, וקרא אותם⁶⁵.

שביעי של פסח בצחרים תרצ"א.

במענה על שאלתי אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א :

(תרי"מ ח"ד ע' 24); ש"פ תולדות תשכ"ה סכ"ו (תרי"מ חמ"א ס"ע 300 ואילך); ש"פ חיי שרה תשל"ז; ר"ח ניסן תשמ"ג; ש"פ בהעלותך תשמ"א. ועוד.
(63) = בפני בניו (מקודם שאמרם ברכים).
(64) ראה גם לקמן ע' ר.ו. סה"ש תש"ו ע' 20.
(65) ראה גם לעיל ע' קסו.

(57) = כאב (צער).
(58) ראה גם לקמן ע' תנג. סה"ש תרצ"ו ע' 11. וש"נ.
(59) נדפס בסה"מ תרמ"ח ע' קפו ואילך.
(60) ראה גם סה"ש תרפ"ה ריש ע' 82.
(61) נעתק בספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 20.
(62) ראה גם שיחות: ש"פ האיוב, י"ג תשרי תשי"ב ס"ד

כמעט תמיד הי' אדמו"ר נ"ע עומד בעת הקריאה ופניו הצדה. בעת קריאת השירה ועשרת הדברות — מיסב פניו אל הס"ת⁶⁶. בשעת קריאת שירת מרים — מיסב פניו אל ארון הקודש.

אחרון של פסח תרצ"א.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. רשב"ץ⁶⁷ הי' מוכר ספרים. להליובלנינער⁶⁸ — לא הי' נותן מקודם הספרים גם לדפדף, אף שדרך מוכרי ספרים הוא, מפני זכרונו העצום, אלא שהי' לוקח מאיתו אַ פּיאַטאַק⁶⁹ שכר הלואת ספר.

פעם נכנס רשב"ץ אל הליובלנינער וימצאו צוטרָאָגין⁷⁰ ביותר והולך בחדרו אנה ואנה. כך עבר זמן רב, ובראות הרשב"ץ שאין הוא מפסיק מהילוכו, שאלו לסיבת הדבר, ואמר לו: "ווי?" רֶכְעֶנְסֶט דו, איך בין קלאָר משניות? ויתפלא רשב"ץ מאד לשאלה זו, כי מילתא זוטרתה היא לגבי הליובלנינער. ויספר לו הליובלנינער:

פעמיים בשנה הי' מנהגו לבוא לליובאוויץ (והוא עודנו רב בפאָלאַצק), והי' מותנה עם הצ"צ שבכל פעם יציע לפני הצ"צ איזה ענין אַ דורכגעאַרבעטען⁷¹ במשך חצי שנה זו, ושקלו וטרו תרווייהו בזה.

גם בפעם זה, כשנכנס אל הצ"צ, התחיל להציע לפניו איזה ענין. הצ"צ שמע, ורק אומר "נו, נו, נו". ויאמר לבסוף: "זהו משנה". מוכן איך נתבלבלתי בשמעני מענה זה. ויוסף הצ"צ ויגד לי גם באיזה סדר, ואח"כ גם המסכת (כמדומה לי מסכת בכורות⁷²). דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א), ואח"כ התחיל לאמר גם המשנה בלשונה. אבל גם אז, כשאמר ב"ה' תיבות הראשונות של המשנה, עדיין לא הבנתי השייכות אל הענין שבו דברתי, ורק אחר זמן אורו עיני.

וסיים הליובלנינער: "זהו תורה לשמה". האָט געכֶּלִּיפֶט⁷⁴ — לשון הרשב"ץ — ואמר: "אם לפני ארבעים שנה הרגיש הרמת הרוח מעסק התורה, קאָן⁷⁵ מען שוין ניט צוקומען צו תורה לשמה אין דעם גלגול".

ב. עד כמה גדול כח קידוש בשעת תשמיש⁷⁶ — אפשר לראות מר' מימון אביו של הרמב"ם, שהרי נשמת הרמב"ם לא היתה נשמה דאצילות, ואעפ"כ, ע"י קידוש ר' מימון הגיע הרמב"ם לזה שהשיג עד עולם הבריאה⁷⁷.

(71) = מה דעתך, האם בקי אני במשניות?

(72) = ענין שביירו וליבנו היטב.

(73) כ"ה (מסכת בכורות) גם בלקו"ד וסה"ש שם. ולקמן ע' שלו: מסכת כלים.

(74) = התפרץ בבכי חסר מעצורים.

(75) = שוב אי אפשר לבוא למדריגת לימוד התורה לשמה בגלגול זה.

(76) ראה גם תניא ספ"ב.

(77) ראה אוה"ת דברים ע' כג. סה"ש קייץ הי"ש ע' 41.

תש"ע ע' 17.

(66) להעיר שב,היום יום" (וספר המנהגים ע' 31) — בתור

הוראה לרבים — מובא ש,בשעת קריאת עשה"ד עומדים ופניהם אל הס"ת" (כד שבת; ו סיון, א דחה"ש; יג מנ"א), אבל בנוגע לקריאת השירה נזכר רק ש,בעת קריאת השירה — עומדים" (זו שבת, שבת שירה; כא ניסן, שביעי של פסח).

(67) בהבא לקמן — ראה גם לקו"ד ח"ב רפט, א ואילך. סה"ש תר"ץ ע' 87 ואילך. תש"ע ע' 16 ואילך.

(68) הרב הגאון החסיד ר' שניאור זלמן (פראדקין) בעהמ"ח שו"ת, "תורת חסד" (לקו"ד וסה"ש שם).

(69) = שם מטבע קטנה ברוסיה (ה' קאפּקעס).

(70) = מוטרד; מודאג.

רשימת היומן תרצ"א – עם פענוחים קפה

ג. הצ"צ אמר: א⁷⁸ איד דארף זיין קלאָר ש"ס, ווי דער רמב"ם⁷⁹. וישאלהו דודי הרי"ל⁸⁰ אודותו, ויענה הצ"צ: "עַטְלִיכֶע"⁸¹ מסכתות", והתחיל למנותן, ולא מנה רק מסכתות קטנות ומסכת עירובין.

ד. ישנו העתק אדמו"ר מהר"ש נ"ע מצעטיל כי"ק הצ"צ, שהחליט ללמוד בכל יום שש שעות בלילה בעמידה נגלה. ותודה לא"ל שקיים, ועבר על ש"ס בבלי וירושלמי וד' חלקי שולחן ערוך בעיון⁸².

אחרון של פסח בצהריים, תרצ"א.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

אדמו"ר נ"ע עשה מעשה, ושתה יין בתוך הסעודה בברכה (כי לא הי' סמוך לקידוש), כיון שלא לצאת בברכת המזון ידי חובת „ברכה מעין שלש" על היין, וצירפו למה שטעם מ„כוס של ברכה", שיהי' כדי שיעור, ובירך „ברכה מעין שלש" אחר הטעימה.

(81) = (מסכתות) אחדות.

(82) נעתק ב„היום יום" כט תמוז (מ„רשימוותי"), ובר"פ מתולדות הצ"צ (בעריכת רבינו) שנדפסו בסו"ס דרך מצותיך ע' 422 (בהוצאת קה"ת, תנש"א). ושם, שהעתקה של אדמו"ר מהר"ש נמצא „באוסף הכת"י אשר לכ"ק מו"ח אדמו"ר". וראה אג"ק אדמו"ר הצ"צ ע' נב.

(78) = יהודי צריך להיות בקי בש"ס, כמו (בקיאותו של) הרמב"ם.

(79) בלקו"ד וסה"ש שם, הוכח ענין הבקיאות בש"ס כהכנה ללימוד תורה לשמה, ובהמשך לזה בא הסיפור (דלעיל) אודות הלוברלינער.

(80) כ"ק אדמו"ר ר' יהודה לייב מקאָפּוסט, בנו של הצ"צ.

ש"ק כ"ד ניסן תרצ"א. ריגא.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

אדמו"ר נ"ע אמר פעם, "הדרן" בגמרו הש"ס בפעם הג'. ה"הדרן" הי' מאמר דא"ח — "מהו הדרן"י.

במשך שנת האבילות, באבילות שעל אמו הרבנית רבקה זצ"ל², סיים כל הש"ס להיאָרציט³, וש"ס משנה לסוף י"א חודש⁴,

כי הי' לומד בכל יום — לבד שיעוריו הקבועים — ג' פרקים משניות, בשחרית, מנחה וערבית, ואח"כ אומר קדיש דרבנן.

בכלל הי' לומד המשניות לעצמו, אבל הי' נשמע קול הברה.

לסוף הי"א חודש, בלמדו ממשנה האחרונה, הגבי' קולו ששמעו הכל. למד המשנה, אח"כ המפרשים (רע"ב ותויו"ט) ע"ד הפשוט. ואח"כ אמר דא"ח מאמר ד"ה "עמד וימוד ארץ" כעשרים מינוט⁵ — איש לא פלל שיאמר, ולא נאספו — אמר אח"כ בלחש בישיבה ואצל העמוד בעמידה כעשרים מינוט, ואח"כ אמר קדיש דרבנן.

הי' חוזר משניות בעל-פה, וגם בשנת הסתלקותו. ולפעמים הי' כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א רואה בספר והוא אומר בע"פ.

בכלל היו אצל אדמו"ר נ"ע שיעורים רבים⁶.

הי' לומד בכל יום ב' שיעורים גמרא: א' לעיוני — ב' דפים בשבוע. והב' למיגרס — הרבה יותר. ושיעור זה הי' לומד גם ביוהכ"פ⁷ בין מוסף למנחה. (שאלתי ע"ד לימוד השיעורים בתשעה באב, וכ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א השתמט מלענות. אבל, כנראה גם אז למד⁸. הכותב). הי' לו גם שיעור — לא בכל יום — בלימוד פוסקים. ואמר אדמו"ר נ"ע שחושן-משפט הוא לומד בעונג, ואורח-חיים יורה-דעה ואבן-העזר — בדרך קבלת עול.

בתשעה באב הי' לומד כל המדרש על מגילת איכה, וגם סוגיית "אמר ר' יוחנן כו" בגיטין⁹, בכל שנה ושנה¹⁰.

משניות. שיעור גמרא לעיוני ב' דפים בשבוע, שיעור למיגרס ג' דפים ליום. שיעור בירושלמי. גם שיעור — לא בכ"י — בפוסקים. במשך השנה הי' מסיים כל המד"ר: לווה בסדרות הארוכות ופורע בקצרות" (וראה גם סה"ש תש"ד ע' 25).
 (7) ראה גם לקמן ס"ע ער ואילך. סה"ש תש"ט ע' 271.
 שיחות: ש"פ שמות תשי"ג סכ"א (תור"מ ח"ז ע' 286); ש"פ בראשית (התוועדות ב) תשכ"ח ס"ט (תור"מ חנ"א ס"ע 196); ליל ו' דחה"ס תשמ"ו ס"ד (התוועדויות תשמ"ו ח"א ע' 302); ש"פ צו תשמ"ח סוסכ"ב (התוועדויות תשמ"ח ח"ב ע' 525).
 (8) וראה לקמן ס"ע ער, ש"משמעות דבריו שגם בט' באב למד, אלא בחשאי".
 (9) נה, סע"ב ואילך.
 (10) נעתק (בשינויים קלים) ב"היום יום" ט מנ"א (מ"רשימות").

(1) להעיר גם מאג"ק אדמו"ר מוהרי"צ (ח"ד ע' תק. ח"ח ע' שמג) — ד' פירושים בחיבות, "הדן עלך".
 (2) נסתלקה יו"ד שבת עדרת.
 (3) ראה גם רשימות הרב"ש (קה"ת, תשס"א) ע' קב ואילך.
 (4) נעתק (בשינויים קלים) ב"היום יום" ט שבת (מ"רשימות"). וראה גם שיחת ה' מנחם-אב (סוף י"א חודש מהסתלקות הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה ז"ל אמו של רבינו) תשכ"ה בתחלתה; כ"ף מנחם-אב תשכ"ה ס"ה (תור"מ חמ"ד ע' 151; ע' 192).
 (5) = דקות.
 (6) מהבא לקמן (וגם מלקמן ע' קצב) — נעתק (בשינויים קלים) ב"היום יום" ג ניסן (מ"רשימות"). ושם: "משיעורי אאמ"ר: בכל יום פרשה חומש עם פרש"י. אמירת תנ"ך בעל פה: קא"פ אחד מתורה וכן מנביאים וכן מכתובים. פרק אחד

במשך כל השנה מסיים גם המדרש רבה — לזה מסדרות הארוכות ופורע באחרות.

כן ה" לומד בכל יום פרשה חומש עם פירוש רש"י, ובליל ה' — ה" לומד מפרשת השבוע עם פירוש רש"י. אדמו"ר מהר"ש נ"ע אמר: "א"י חסידישער יונגערמאן דארף לערנען חומש מיט רש"י", וה"י אדמו"ר נ"ע תמיד עושה כן. וגם הצ"צ למד בכל ליל ה' מפרשת השבוע עם פירוש רש"י¹².

מלבד זה ה" לומד תורה (חומש) עם איזה פירוש, בכל שנה פירוש אחר. פעם למד פירוש הפנים יפות. שאלתי ע"ד פירוש הראב"ע, ואמר, שפירוש זה ג"כ¹³. ה"י אומר בכל יום תנ"ך בעל-פה¹⁴. שאלתי ע"ד דברים שבכתב וכו'¹⁵, ואמר, שלא היו נזהרין בזה¹⁶.

בכל יום, במשך שעה ורבע, ה"י עורך "א שפאציר¹⁷ בין הספרים", וה"י לוקח איזה ספר ומעיין בו¹⁸. ה"י הולך עם צעטיל¹⁹ ובוחר ספר. ה"י אומר זוהר.

מפרשת ויקרא עד פ' נצבים, ה"י אומר לפני קבלת שבת, שיר השירים²⁰ — לא עם הטעמים, כי אם בניגון מיוחד לזה.

בשבתות הקיץ ה"י לומד פרקי אבות — לפעמים ב' וג' משניות — בשבת, ולכן נמשך אצלו כל הקיץ²¹.

בש"ק ה"י מקדש, טועם מזונות, אח"כ לומד ומתפלל מנחה, ואח"כ אוכל הסעודה²². וכנראה, שה"י זה כדי להשלים ג' סעודות²³.

— (בפעם אחר שמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א, ששאל את אדמו"ר נ"ע איזה מהם לסעודה ג' (המזונות או הסעודה), וענה: איזה שתרצה. הכותב) —

כי לא ה"י אוכל סעודה ג', וגם אם אכל פירות, לא ה"י זה להשלים סעודה שלישית²⁴. און דאָס האָט עם געקוועצט²⁵.

כך ה"י רובא דרובא, גם בשבתות הקיץ. ואם, לפעמים, לא התפלל מנחה קודם הסעודה, היתה איזה סיבה בדבר.

20) ראה גם ר"ד ליל שש"פ (בעת הסעודה) תשכ"ט ס"ב (ת"מ תנ"ו ע' 86). ולהעיר מאג"ק חכ"א ע' עט: "כ"ק אדני"ע ה"י אומר בזמנים ידועים שה"ש בעש"ק, וכנראה לא ניתן להגלות איזה זמנים" (וראה גם ר"ד (בעת הסעודות): לילות חה"פ תשכ"ה ס"ו; יום א' דחה"פ תשכ"ז ס"ב; יום ב' דחה"פ תשכ"ט ס"א (ת"מ חמ"ג ע' 159; חמ"ט ע' 296; חנו"ו ע' 84).
21) ראה גם לקמן ע' שפא. ע' שפד. ע' תכ.
22) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ה ע' ערה. סה"ש תש"ב ע' 29.

23) ראה גם סה"ש תרצ"ו ע' 217. לקו"ש חכ"א ע' 84 הערה 7. וש"נ.

24) ראה גם סה"ש תרפ"ט ע' 30. וש"נ. נתבאר בלקו"ש שם ע' 84 ואילך.

25) ראה סה"ש שם ע' 31, שה"י מעיק לו ענין העדר אכילת שלש סעודות עד שנת תרנ"ד בערך, ואח"כ הונח אצלו הענין.

11) = אברך חסידי צריך ללמוד חומש עם רש"י.

12) ראה גם סה"ש תרפ"ג ע' 39. וש"נ.

13) ראה גם סה"ש תרצ"ו ע' 45. ע' 136. תרצ"ז ע' 197. תש"א ס"ע 150 (לקמן ע' תה). תש"ב ע' 27. תש"ו ע' 8 (ושם נזכרו (נוסף לפי פנים יפות ופי' ראב"ע) גם: מדרש זהר, רבינו בחיי, פי' הרמב"ן, אוה"ח). שיחת ש"פ בראשית (התועודות ב) תשכ"א סוס"ו (ת"מ חכ"ט ע' 113); ש"פ שמיני תשכ"ו סוס"י (ת"מ חמ"ו ע' 373).

14) ראה גם סה"ש תרצ"ו ע' 54. תש"ד שם. אג"ק ח"כ ס"ע מט ואילך.

15) ש"אי אתה ראשי לאמרן על פה" (גיטין ס, ב).

16) ראה שו"ע אדה"ז אר"ח סמ"ט. וש"נ. וראה גם אג"ק

חכ"ד ס"ע כד ואילך.

17) = טיול.

18) ראה גם סה"ש קיין הי"ש"ת ע' 114.

19) = פתקא.

יום א' כ"ה ניסן תרצ"א.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר¹:

אדמו"ר מהר"ש נ"ע הי' חוזר המאמר לפני רשב"ץ (בחי' הצ"צ). היתה אצלו אסיפת מקטרות (פיקקעס), והי' אומר לרשב"ץ: קום², זיי זיינען שוין אלע דאָ. דאָס (בהראותו על מקטרת) איז יאָשע (טומרקין), דאָס איז אייזיל האַמלער, דאָס איז פּרץ (חן) וכו' — כי את כולם הי' קורא בלא רי³, גם דעם ליובלינער⁴. לבד את ר' הלל מפאָריטש הי' קורא בצירוף רי⁵ — והי' חוזר המאמר.

יום ב' כ"ו ניסן תרצ"א.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר⁶:

א. יש אצלי בכתב-יד אדמו"ר נ"ע המאמר — ד"ה „איתא במדרש תילים” — שאמרתי להבר-מצוה שלי, שנתן לי במתנה, שהוא הוא המאמר שדיבר אדמו"ר נ"ע ביום הבר-מצוה שלי⁸. וישנו אצלי ג"כ בכתב-יד אדמו"ר מהר"ש נ"ע שנתן — להבר-מצוה של אדמו"ר נ"ע — לאדמו"ר נ"ע במתנה⁹.

גם לבר-מצוה של רז"א כתב אדמו"ר מהר"ש נ"ע מאמר דא"ח שיאמרנו רז"א, אבל אח"כ לקחו בחזרה, והוא כרוך ב"ביכעל" של שנה ההיא. משא"כ במאמר של אדמו"ר נ"ע, שנתן לו במתנה.

בב' המאמרים ניכר שהם בשביל נערים לאומרים לבר-מצוה. אבל עתה, אינ¹⁰ זעכציג יאָהר אַרום, לאחר שיודעים דברי ימי חייו של אדמו"ר נ"ע ורז"א, רואים ווי¹¹ עס שפּיגַעלֶט זיך אָפּ בהמאמרים האלו חייו של כאו"א מהם.

מלבד זה, אמר גם אדמו"ר מהר"ש נ"ע בעצמו מאמר חסידות לכל בר-מצוה. לבר-מצוה של אדמו"ר נ"ע אמר מאמר ד"ה "הוא הי' אומר בן ה' למקרא"¹².

בגכתי"ק¹.

9) ראה גם סה"ש תרפ"ז ע' 174.

10) = כעבור ששים שנה.

11) = איך משתקפים.

12) ב"רשימת מאמרי דא"ח של כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע" שבספר התולדות אדמו"ר מהר"ש: ד"ה אלה הן מעמדות כו' פנחס תרל"א, בר מצוה של בנו רז"א; ד"ה הוא הי' אומר בן ה' שנים כו' פנחס, מאמר בנו רז"א (ע' 34). ד"ה איתא במדרש תהלים כו' תרל"ד על בר מצוה של בנו אדמו"ר רשב" שליט"א (ע' 39). ד"ה נעשה אדם כו' וא"ו אדר תר"ם א"א בני מ"מ שי' בסעודת בר מצוה (ע' 51).

1) ראה גם סה"ש תרצ"ז ע' 195. שיחת ש"פ האיזנו, י"ג תשרי תשי"ב ס"ד (תו"מ ח"ד ע' 24).

2) = בוא, כולם נמצאים כבר כאן. זהו פלוני וכו'.

3) ראה גם לקמן ע' קצ.

4) הרב הגאון החסיד ר' שניאור זלמן (פראדקין) בעהמ"ח שו"ת „תורת חסד”.

5) ראה גם לעיל ע' קפב. וש"נ.

6) בהבא לקמן — ראה גם קונטרס בר מצוה תרנ"ג (קה"ת, תש"ס) ע' טו ואילך. הוספות לסה"ש תרצ"א ע' 271 ואילך.

7) נדפס בסה"מ תרל"ד ע' נג ואילך, תרנ"ג ע' רעט ואילך, תש"ח ע' 271 ואילך (וראה הערת רבינו שם בתחלת המאמר).

8) ראה קונטרס „חנוך לנער" ע' 9: „ביום כ' מרחשון תרל"ד — תגיגת הבר מצוה .. אמר אז — ברבים — המאמר איתא במדרש תהלים — והוא מאמר אדמו"ר מהר"ש וישנו

* כ"כ בכתב"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע על מאמר זה. „א"א" — אולי פ"י „אמר אותו" (הערת רבינו שם).

ב. אדמו"ר נ"ע ורז"א לבשו להבר-מצוה סיורטוק משי ושלפפס. בני הצ"צ לבשו קיילעכדיגע היטלעך ג"כ. שטריימלעך — הי' נושא הצ"צ, גם אדמו"ר מהר"ש נ"ע (כנראה בעת נשיאותו. הכותב).

ג. אני לבשתי אבנט בשנת תרנ"א, אבל באופן שלא יראו. ובאייר תרנ"ג¹³, שאז התחלתי להניח תפילין בגלוי — לבשתי גם האבנט בגלוי.

תפילין התחלתי להניח בתמוז תרנ"ב¹⁴. ימים אחדים — לחינוך¹⁵, ובי"ב תמוז תרנ"ב — בברכה¹⁶. הנחתים בחדר אדמו"ר נ"ע, כדי שאיש לא ידע מזה.

מתחלה הייתי רק קורא ק"ש בלא שמונה-עשרה בהם, ובאלול תרנ"ב התחלתי להתפלל כל התפלה בתפילין, בחדר אדמו"ר נ"ע. — הייתי הולך לביהמ"ד, כאילו להתפלל, נושק הציצית, עומד לשמונה-עשרה וכו', אבל בשעת מעשה הייתי אומר פסוקי-דזמרה, תהלים ומשניות בע"פ¹⁷.

באייר תרנ"ג התחלתי להניח תפילין גם בפרהסיא.

ד. אמא זקנתי — (הרבנית רבקה ע"ה) — קראה אותי, נתנה לי במתנה אבנט (אבנט סתם), באמרה, אני נותנת לך אבנט כמו שנתנו לאביך,

— להבר-מצוה¹⁸ (או לתחילת הנחת תפילין? הכותב) של אדמו"ר מהר"ש נ"ע אמר הצ"צ להרבנית מוסיע תי': „איך¹⁹ רעכען עם געבען אַ גאַרטעל, ווי דער זיידע האָט מיט מיר געטאַהן". ותשאל אותו הרבנית מפני מה לבניו האחרים לא נתן, ויענה הצ"צ: „באָ²⁰ אונז פרעגט מען קיין קשיות ניט און אַף אונז פרעגט מען קיין קשיות ניט". להבר-מצוה של אדמו"ר נ"ע נכנסתי אל אדמו"ר מהר"ש נ"ע — כל זה הוא מדברי הרבנית הזקנה זצ"ל — ואמרתי לו ע"ד נתינת אבנט לאדמו"ר נ"ע. „עס²¹ איז אַ גלייכע זאַך", ענה אדמו"ר מהר"ש נ"ע. —

(והוסיפה לומר): ושאל אצל אביך מה שאמר לו אז אביו בשעת הנתינה.

רצתי תיכף ומיד לשאול אצל אבי, אבל בדרך מרוצתי נחתי מההתפעלות, ולא הי' בי די עז להכנס לשאול.

הלכתי להמלמד שלמד אתי אז — ר' ניסן שמו, מלמד טוב. הי' לומד אתי גמרא ב' מסכתות שונות: מסכת א' — עם כל התוספות ובעיון, ומסכת שני' — למיגרס ולא עם כל התוספות — וספרתי לו מה שספרה לי אמא זקנתי. המלמד יעצני שלא אספר לאיש מזה, ושאל את אדמו"ר נ"ע.

[ועוד סיפר לי — ר' ניסן הנ"ל — בשם חמיו ר' פסח מלמד דרדקי — שהי' לומד עם בניו של הצ"צ, ואח"כ עם בניו של אדמו"ר מהר"ש נ"ע²², ולכל בר-מצוה היו נותנים לו (לר"פ הנ"ל) מתנה עשרה רובל-כסף (כנראה, גם אצל הצ"צ. הכותב):

(17) ראה גם סה"ש הי"ש שם.

(18) ראה גם סה"ש תרצ"ו ע' 114.

(19) = בדעתי ליתו „גאַרטעל” (אבנט), כפי שעשה זקני (רבנו הזקן עמי).

(20) = אצלנו אין שואלים קושיות, ועלינו (על הנהגתנו) אין שואלים קושיות.

(21) = דבר נכון הוא.

(22) ראה גם לקמן ע' רפג. ע' רפה. לקו"ד ח"ג תקכת, ב.

סה"ש תרצ"ו ע' 120. תרצ"ו ע' 160.

(13) „יום א' פ' אחו"ק י"א אייר תרנ"ג” (לקו"ד ח"א קו,

ב). וראה גם אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"י ע' קלו.

(14) ראה גם שיחת ש"פ בלק תשכ"ח ס"ח (תר"מ תנ"ג ע' 267).

(15) ראה אג"ק ח"א ע' עו ואילך. ח"ד ע' סג.

(16) במק"א (סה"ש קיין הי"ש ע' 152, הי"ש ע' 398 ואילך) מסופר שהתחיל להניח תפילין בלא ברכה ביום ו' עש"ק י"א תמוז תרנ"א, ומיום א' י"ג תמוז — בברכה (וראה לקמן ע' תיט. אג"ק ח"ג ע' קלז).

להבר-מצוה של אדמו"ר נ"ע, נכנס ר' פסח הנ"ל אל אדמו"ר מהר"ש נ"ע, קיבל את י' רובל-כסף, ונכנסה גם הרבנית, ויתנו אבנט (או שאדמו"ר מהר"ש נ"ע רק סיפר לר' פסח שנתן אבנט וכו', ולא הי' בפניו. הכותב), ויאמר ר' פסח לאדמו"ר מהר"ש נ"ע: כמו שעשה אביכם עמכם, שעודני זוכר, איך שנתן לכם אבנט להבר-מצוה, ואמר²³ חגרה בעז מתני', חגור הוא על הירך, מ'ד'ארף²⁴ איצט אין דערוף ניט טראַכטען... מיט דער צייט... חגור חלציו (או חלצים, והוא לשון חינוך. מאמר המוסגר של כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א) חגור לחלציו.

והוסיף ר' פסח ואמר לאדמו"ר מהר"ש נ"ע: להבר-מצוה של רז"א לא חפצתי לשאול ע"ד האבנט כו', אבל עתה... מפני מה השינוי? וענה לו אדמו"ר מהר"ש נ"ע: "פסח,

(וזכורני שבעת שסיפר לי ר' ניסן כל זה, נשתוממתי על שקרא אותו אדמו"ר מהר"ש נ"ע בלא התואר ר²⁵, אף שהי' רבו. מאמר המוסגר של כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א)

בא²⁰ אונז פרעגט מען קיין קשיות ניט, און אַף אונז פרעגט מען קיין קשיות ניט. ווער²⁶ ס'פאַרשטייט — פאַרשטייט. ווער ס'פאַרשטייט ניט — פאַרשטייט ניט.

[מהבר-מצוה (?) הי' מקפיד אדמו"ר מהר"ש נ"ע שיקראו את בניו וחתנו בראשי-תיבות: רז"א וכו'²⁷. וגם הוא עצמו הי' אומר: גליט²⁸ צו רז"א, צו רמ"ל²⁹ וכו'. פעם עמד אדמו"ר מהר"ש נ"ע אצל חלון חדרו וישמע את רד"צ חן אומר שילך ל"חזרה" אל אדמו"ר נ"ע, וקראו בשמו בתוספות ר'. ויקראו אדמו"ר מהר"ש נ"ע ויאמר: קום³⁰ איך וויל אַ קוק טאַהן ווער ביסט דו וואָס דו רופסט עם וכו'! רד"ץ פרץ בבכי וכו'. מאמר המוסגר מכ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א].

ויספר לי ר' ניסן איך הבר-מצוה של רז"א היתה ברוב פאר. הבר-מצוה היתה בי"ט תמוז, ויתחילו לחגוג ימים אחדים קודם י"ז תמוז. הסעודה ערכו בגן וכו'. חשבתי לשאול את אדמו"ר נ"ע (מה שאמר לו אביו, אדמו"ר מהר"ש נ"ע, בעת נתינת האבנט) עוד באותה לילה.

— הסדר הי' אז שאני לא הייתי אוכל בצהרים, לבד בש"ק, איתו יחד, כי לא הי' מתאים אל סדר היום שלי. כן סעודת הערב לא הייתי אוכל איתו, אבל מתפלת מעריב הביתה הלכנו יחד — כי בימי הספירה היו מתפללים מעריב בציבור. ואדמו"ר נ"ע הי' מאריך הרבה מאד בכרכת הספירה ובעצם הספירה.

וחשבתי, שבחזירתנו הביתה, אעשה תנועות המורים שיש לי דבר לשאול, וכאשר ישאלני: יוסף [והי' קוראני יוסף כמעט כאלו נכתב ב"שין" — יושף.

בעת הברית של בניו ונכדיו הי' קורא להם ג"כ שם בר"ת (מהר"ל, מהר"ש וכיו"ב). ויקרא לו: רז"א (וראה גם לקמן ע' רכו. ע' שלה. סה"ש תרצ"ו ע' 113. תש"ד ע' 149. תש"ו ע' 10).
 (28) = לכו אל רז"א, לכו אל רמ"ל.
 (29) חתנו ר' משה ארי' לייב גינזבורג מוויטעפסק (בעלה של מרת דבורה לאה).
 (30) = בוא הנה, רצוני להביט ולראות מי אתה, שהגך קוראו וכו' (בשמו, ולא בראשי-תיבות).

(23) ראה גם ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 12: "ואמר חגרה בעזו מתני', מאמר קצר בענין חגור חרבך על ירך גבור" (ראה ד"ה חגור חרבך על ירך גבור באוה"ת לתהלים (יהל אור) ע' קעא ואילך. סה"מ תרל"ג ח"ב ע' תד ואילך).
 (24) = עתה אין צריך לחשוב על כך... במשך הזמן...
 (25) ראה גם לעיל ע' קפח.
 (26) = מי שמבין — מבין, ומי שאינו מבין — אינו מבין.
 (27) ראה ספר התולדות שם ע' 22: "אדמו"ר הצ"צ הנה

קצא רשימת היומן תרצ"א — עם פענוחים

ולפעמים בשעתא דבדיחותא, בסיבת מאורע אחד, הי' קוראני: ר' איצל, „וואָס זאָגט³¹ ר' איצל" וכדומה] — מה לך, אשאלנו.

אבל באותו ערב באו אל החצר כמה בעלי-בתים בדין-תורה שיפשוּרו ביניהם, ולא אסתעייא בידי מילתא לשאול אותו.

ולמחרתו בבקר, כשראני מחכה אצל דלת חדרו, ושאלני, מה לך — ספרתי לו ע"ד נתינת האבנט.

אדמו"ר נ"ע נתרגש מאד, ומיד נראו דמעוּת בעיניו, וישקני על מצחי.

ה. עוד קודם מלאת לי י"ג שנה, היו בידי ב' מתנות מאדמו"ר נ"ע כתבי-יד דא"ח: מאמר ד"ה „מה רבו מעשיך"³² — כתבי-יד-קודש אדמו"ר נ"ע בעפרון — ומאמר ד"ה „תנו רבנן נר חנוכה" — כתבי-יד ר' שמואל כותב³³ עם הגהות אדמו"ר נ"ע³⁴.

המאמר ד"ה „מה רבו מעשיך" נתן לי אדמו"ר נ"ע בשנת תרנ"ב, באמרו: זהו אַ חסידישע נשיקה, והוסיף לאמר: ובמשך הימים אספר לך.

ובשנת תרנ"ו סיפר לי³⁵ אשר בשנת תרמ"ד — ואדמו"ר נ"ע דר אז בב' חדרים: חדר המטות, וחדר שבו ישב אז אדמו"ר נ"ע עם ר' יעקב מרדכי מפּאָלטאַווע ולמדו, וגם מטתי עמדה שם. זה הי' כלילה, וישנתי במטתי. מספרים שהייתי יפה און³⁶ אַ ליכטיגער קינד. ויראני רי"מ לאדמו"ר נ"ע בישני, ויתחילו לדון ביניהם, ע"ד „בני תמורה"³⁷ ע"פ פשט, ויותר בדקות — ע"פ ביאור דא"ח. ויאמר רי"מ, שמראה שלי וזיו פני מורה על טהרת המחשבה וכו'. ונתעורר אז החפץ אצל אדמו"ר נ"ע לנשקני³⁸. ויעלה ברעיונו איך שבביהמ"ק מלבד שהיו מביאים קרבנות, הביאו ג"כ כסף, זהב וכו' לבדק הבית. והחליט להחליף נשיקה זו בדא"ח. ויכתוב אז את המאמר ד"ה „מה רבו מעשיך" אשר נתנו לי בשנת תרנ"ב. כן קבלתי מאדמו"ר נ"ע בשנה זו גם מאמר ד"ה „תנו רבנן נר חנוכה".

מאורע זה הי' אחרי חתונת דודתי מושקע תי³⁹. ואמר לי בחיוך: „ביסט⁴⁰ אַ שְׂקִץ. ווי קומט אַ אינגל פון 12 יאָהר זיין אויף (שטיינען?) אַ גאַנצע נאַכט צו חסידות⁴¹. אַלטע אידען זיינען ניט געווען". ונתן לי את המאמר ד"ה „ת"ר נר חנוכה" במתנה.

אדמו"ר מוהריי"צ (לקו"ש ח"א ע' 138. תו"מ ח"א ע' 4), ונתבאר בשיחת יו"ד שבת תשכ"ב סי"ד ואילך (תו"מ חל"ג ע' 30 ואילך). וראה גם שיחת ש"פ וארא תשכ"ט הערה 121 (תו"מ חנ"ה ע' 156).

36 = וילד בעל פנים מאירות.

37 ראה נדרים כ, ב. טושו"ע או"ח סר"מ ס"ג.

38 ראה גם סה"ש תשי"ה-שי"ח (בהוספות) ע' 403.

39 עם ב"ג הרה"ח ר' משה שי' הכהן האָרענשטיין — יום ועש"ק תצא יו"ד אלול תרנ"ב.

40 = הנך „שְׂקִץ". מה לו לנער בן 12 שנה להיות נייעור (לעמוד?) כל הלילה (לשמיעת מאמר) חסידות! יהודים זקנים לא היו נוכחים (בעת אמירת המאמר, ואילו אתה היית נוכח).

41 ראה סה"ש תרפ"ז ע' 227: „נוכרתי בהיותי ילד בן י"ב שנה — תחלת שנת השלש עשרה, אלול תרנ"ב — חתונת דודתי.. ובחצי שעה השתים עשרה התחיל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לאמר הדרוש כל הנהגה".

31 = מה אומר.

32 נדפס בסה"מ תרמ"ד (הוצאת השנ"ב) ע' שיג ואילך.

33 „ר' שמואל סופר — ראש המעתיקים בליובאוויטש במשך שנים רבות" (לשון רבינו ב„פּתח דבר" להמשך והחרים תרל"א).

34 נדפס בסה"מ תרמ"ג ע' לה ואילך. — על המאמר רשם כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ: „המאמר כתב ידו של ר' שמואל כותב, וההגהות כ"ק הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק צוקללה"ה נבג"מ וז"ע. מאמר זה קבלתי במתנה חנוכה תרנ"ג* ולמדו עמי שלשה פעמים".

35 סיפור זה סיפר רבינו בימי ה„שבעה" להסתלקות כ"ק

(* ובסה"ש תשי"ב ע' 29: „שבת פרשה לך (תרנ"א). דער פאָטער האָט מיר פאַרהערט און האָט מיר געשענקט דעם מאמר ת"ר נר חנוכה, רמ"ג".

ו. את המאמר ד"ה "מה רבו מעשיך" למד אדמו"ר נ"ע עמי כמ"א חדשים לפני הבר-מצוה. בתחלה — כולו, ואח"כ מעט מעט, עד שידעתיו לחזור.

מלבד זה צוה לי ללמוד המאמר לבר-מצוה ד"ה "איתא במדרש תילים" שגם הוא אמרו, וכנ"ל⁴², ומאמר ד"ה "הוא הי' אומר".

הבר-מצוה שלי הי' ביום ב', ואז עליתי לתורה. כשהייתי עמו על האוהל, צוה לי לאמר שם המאמר ד"ה "הוא הי' אומר", ועוד מאמר (כמדומה ד"ה "מה רבו". הכותב).

בש"ק שלאח"ז חזרתי בחדרו המאמר ד"ה "הוא הי' אומר", ועוד מאמר (כמדומה המאמר של הבר-מצוה. הכותב), בעמידה, וגם הוא עמד, והי' לבוש בקיילעכדיקע היטל. עמדתי לפני אל המקום ששם ישב תמיד, והוא עמד מן הצד. ה"חזרה" היתה קשה לי, כי הי' מאמר ארוך, ובמקומות אחדים עוד לא הבנתי⁴³. גם "למדות" בנגלה למדתי בעל-פה, אבל לא אמרתי.

ז. רז"א הי' מניח רק תפילין דרש"י ור"ת.

אדמו"ר מהר"ש נ"ע — הי' איזה זמן שהי' מניח תפילין דרש"י ור"ת בבת אחת⁴⁷, ומתפלל בהם כל התפלה. והי' התפילין קטנים ביותר, פחות מאצבעיים וכו⁴⁴. ואדמו"ר נ"ע גם הוא הניחם איזה זמן, והי' קשה בעיניו מאד, מפני קוטנם פחות מאצבעיים. והי' מכוון להיסח הדעת, פושטם, ופושט גם הטלית, ואח"כ לובש תפילין דרש"י עוד הפעם בכרכה.

ושאלתיו — דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א — אלא איך צריך להתנהג, ויענני, איך⁴⁵ בין געפאָרין צום טאַטען און געפרעגט.

אח"כ היתה הנהגת אדמו"ר נ"ע כך⁴⁶:

הי' מניח תפילין דרש"י ומתפלל כל התפלה עד אחרי עלינו. פושט של ראש דרש"י ולובש של ראש דשימושא רבה, אומר ק"ש, ולומד⁴⁷ פרק א' משניות. פושטן, לובש תפילין דר"ת, אומר בתחלה ק"ש, אח"כ "וידבר גו' קדש גו' והי' כי יביאר", ואח"כ תהלים (יום בחודש), וגמרא למיגרס — דף א' (כמדומה שבתפילין דר"ת הי' לומד גמרא. הכותב) על הסדר. אח"כ פושט של ראש דר"ת ולובש של ראש דראב"ד, אומר ק"ש, ולומד ירושלמי, ולא הי' שיעור קבוע ללימוד הירושלמי. ושלשה דפים גמרא למיגרס הי' לומד בכל יום — אחרי תפלת שחרית, מנחה וערבית. משניות הי' לומד רק בבוקר, כנ"ל. כן הי' אומר קאָפיטעל א' מתורה, כן מנביאים, וכן מכתובים. התנ"ך הי' מונח פתוח לפניו, אבל הוא הי' אומר בעל-פה⁴⁸.

(45) = נסעתי אל (האוהל של) אבי (אדמו"ר מהר"ש)

ושאלתי.

(46) ע"ד הנחת ארבעת זוגות התפילין — ראה, "היום יום" יש מנ"א (מ"לקוט דרשימוות" (לקמן ס"ע תנד ואילך)). וראה גם לקו"ש ח"ב ע' 507. תו"מ ח"א ע' 7 ואילך, ובהערות שם.

(47) בנוגע לשיעורים דלקמן — ראה לעיל ע' קפו. הערה

6.

(48) ראה גם לעיל ע' קפו. וש"נ.

(42) ס"א (לעיל ע' קפח).

(43) ע"ד המאמרים שאמר ביום הבר מצוה שלו — ראה גם לקו"ד ח"א קד, א ואילך. סה"ש תרפ"ז שבהערה 9. תש"ג ע' 137 ואילך. וראה גם שיחת י"ט תמוז תשכ"ח (תו"מ חנ"ג ע' 298 ואילך).

(44) ע"ד השיעור דאצבעיים כו' — ראה גם אג"ק ח"א ע' שו. ע' ססז. חט"ו ע' תלו, ובהנסמן שם.

רשימת היומן תרצ"א — עם פענוחים קצג

ה. גם בקטנותו הי' אדמו"ר נ"ע אַ פרומער מאד⁴⁹.
רז"א פלעגט עם דערגיין ד' יאָהר⁵⁰, והוא הי' שומר חיוב מנהג כבוד באחיו הגדול⁵¹.

רז"א הי' רב עם אחותו דבורה לאה, תופסה בשערותי', אבל הוא הי' נזהר גם מלתת לה יד וכדומה.

פעם שיחקו אדמו"ר נ"ע ורז"א ברבי וחסיד⁵². ויאמר אדמו"ר נ"ע: "איך⁵³ וועל קיין רבי ניט זיין — ומפני קוטנו אמר עוד אז י' ("יעבע") במקום ר' ("רעבע")⁵⁴ — איך וועל זיין אַ חסיד. אַ גיט איז איינער, אַ רבי איז איינער, חסידים איז אַסך".

ט. בכל יום היו באים ילדי אדמו"ר מהר"ש נ"ע אל סבם הצ"צ⁵⁵, אומרים „שמע ישראל“ ו„ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד“, והוא הי' נותן להם אַ צוויינער⁵⁶.

פעם⁵⁷ בעת „יחידות“ — והי' זה אחרי הסתלקות הרבנית⁵⁸, והיו דרים עם הצ"צ⁵⁹ — חפץ גם אדמו"ר נ"ע ליכנס, והוא אז כבן ג' וחצי-ד' שנים, באמרו, שגם הוא צריך ליכנס. ורז"א מתגרה עמו שלא יתנו לו ליכנס.

כאשר לא הרשו לו ליכנס, התחיל לבכות. וישמע הצ"צ וישאל: „וואָס⁶⁰ וויינט ער? רצוה להכניסו. ולאדמו"ר נ"ע היתה אז אומנת — נִינקע — אינה יהודי', והי' אדמו"ר נ"ע מדבר גם רוסית עי"ז, ולא חפץ אדמו"ר נ"ע לעזבה מבחון, ויכריח שגם היא תכנס, וידחקה לבין התנור והכותל⁶¹, והוא נגש אל הצ"צ וישאל: „וואָס⁶² פרעגט מען באַ דיר, זיידע? ויושיביהו הצ"צ בחיקו, ויקח את ידו וישימה בשערות זקנו, באמרו: „צו⁶³ באַרשט מיר ד' באַרד, צו באַרשט מיר די באַרד.“ [סיים אדמו"ר נ"ע: „דאַכצאָך⁶⁴ צובאַרשט“. וסיפר זה אדמו"ר נ"ע פעמים רבות בקורת רוח]. וישאלהו הצ"צ אם חפץ הוא כסף, ויענהו בשלילה. ויתן לו מטבעות אחדות שיתן לחסידים על משקה, ויצא, באמרו להחסידים: „דער⁶⁵ זיידע, דער יעבע⁶⁶ האָט געגעבען אויף משקה.“

י. עוד ענינים אודות הנהגת אדמו"ר נ"ע — שנים רבות אח"ז:

הי' נייער ליל ה' ⁶⁷ ומוצאי ש"ק⁶⁸.

58) של הצ"צ, ח' טבת תרכ"א.

59) ראה גם לקמן ע' רעו. סה"ש קיין הי"ש ע' 95.

60) = מדוע הוא בוכה.

61) ראה גם סה"ש תרפ"א ע' 20. שיחת ש"פ וירא, כ"ף מרחשון תשי"ג בתחלתה (ת"מ ח"ז ע' 153).

62) = מה שואלים אצלך (ביחידות), סבא.

63) = סרק את זקני.

64) = כמדומני שאכן סירקתי היטב (כלומר, שבירר וליבן היטב את מאמרי החסידות שלו — ראה גם סה"ש קיין הי"ש ע' 99. תש"ד ע' 95).

65) = סבא, הרבי, נתן (מעות) עבור משקה.

66) כנ"ל „מפני קוטנו אמר עוד אז י' במקום ר“.

67) אודות מנהג זה — ראה גם סה"ש תרצ"א ע' 208.

תש"ז ע' 43. שיחות: י"ב תמוז: תשי"ג סל"א (ת"מ ח"ט ס"ע 66) ובהערה שם; תשכ"ג ס"ב (ת"מ חל"ז ריש ע' 164); י"ט

כסלו תשכ"ח סני"ט (ת"מ חנ"א ע' 383).

68) ראה קונטרס „חנוך לנער“ ע' 10. „אור ליום ועש"ק

49) ראה קונטרס „חנוך לנער“ ע' 9: „עוד בקטנותו הצטיין ביר"ש שלו, והרבה ספורים ספרו עדי"ז בני המשפחה“.

50) = הי' יורד לחייו (ראה גם סה"ש תרצ"ז ע' 239).

51) ראה הערת רבינו לקמן ע' רפו בהערה א. וש"נ.

52) ראה גם לקמן ע' רעו. ע' רעט. שיחת: ש"פ צו, שושן פורים תשי"ד ס"מ (ת"מ ח"א ע' 158); פורים תש"כ סכ"ז (ת"מ חכ"ז ע' 439 ואילך); ש"פ שמות תשמ"ז סכ"ד (התוועדיות תשמ"ז ח"ב ע' 304); ש"פ ויקרא תשמ"ט (התוועדיות תשמ"ט ח"ב ע' 431).

53) = אני — רבי לא אהי, אהי חסיד. ה' הוא אחד, רבי הוא אחד, חסידים הם רבים. (ראה גם שיחת שמחת ביה"ש תשי"א ס"יו (ת"מ ח"ב ע' 27)).

54) להעיר מחדא"ג מהרש"א לסוטה יא, ב.

55) ראה גם לקמן ע' רעו. קונטרס „חנוך לנער“ ס"ע 8.

56) = שם מטבע קטנה ברוסיא (חצי קאפקט).

57) ראה רשימת דברי ימי הרבנית רבקה (קה"ת תשע"ד) ע' מד.

בערב שבת הי' רוחץ בחמין (לא כל גופו)⁶⁹. ביום ו' אחר חצות הי' ישן ב"ג' שעות⁷⁰. נוטל צפרניו⁷¹ וגם הציצים הסובבים.

שנים מקרא ואחד תרגום — בערב שבת אחר חצות⁷² פסוק פסוק⁷³.
לא הי' טובל בערב שבת רובא דרובא, כי אם בש"ק בשעה 3-4 בבוקר.
בין מנחה למעריב בש"ק הי' מיקר כל רגע.

בש"ק הי' בא לתחלת התפלה בשעה 8½, ולפעמים עוד קודם ההתחלה. והי' מסיים בשעה 4 או 3½ אחה"צ⁷⁴. בתחלה לא חפץ לעכב הסעודה, כי ע"פ רצון אמו הרבנית רבקה זצ"ל חיכו עליו, והתחיל להתפלל בשעה 6½; אבל היא בכתה על זה, וחזר לדרכו.

בימות החול הי' מסיים התפלה בשעה 3-2½ אחה"צ. אבל היו פעמים שסיים עם המנין — עשרים מינוט אח"ז, ופעמים שהי' מסיים בשעה 5½ אחר הצהריים⁷⁵.

71 ראה שו"ע אדה"ז שם. וראה גם אג"ק חיי"ח ע' תקס.
72 ראה שו"ע אדה"ז שם סרפ"ה ס"ו. וראה גם לקמן ע' רכא. וש"ג.
73 ראה שו"ע אדה"ז שם ס"ג. „היום יום” ל סיון.
74 ראה גם סה"ש תרפ"ז ריש ע' 240.
75 ראה גם לקמן ע' רעת. ע' תיו.

וליל מוצש"ק, בד"כ, הי' ניעור ועוסק בלימוד וכתובה וביותר במחשבה — לשעבד את המחשבה משך כמה שעות רצופות לעיין באיזה ענין בתורת הנגלה או בדא"ח" (וראה גם לקמן ע' שעט).
69 ראה שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס רס.
70 ראה גם לקמן ע' רמא.

כ"ז ניסן — ט' אייר, תרצ"א. ריגא.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. אדמו"ר הזקן לימד את ר' אברהם בעל מגי' — קריאה בתורה ודקדוק. לאיש א' לימד העמדת הסכין. את רב"ש נ"עו — לימד קריאת התורה, והוא ה' אז כבן ז' כבן ח', והי' קורא רב"ש נ"ע בתורה כשנה לפני ההסתלקות של אדמו"ר הזקן (בשעת ההסתלקות הי' בן ח' וחצי, ט² — [איני זוכר ברור. הכותב]) במנינו של אדמו"ר הזקן, בש"ק מנחה וכיום ב' וה³. כן למד אותו אדמו"ר הזקן קריאת כתובים ג"כ.

גם אדמו"ר מהר"ש נ"עו ידע קריאת כתובים. פעם אמר פסוק בתהלים עם הטעמים, און⁵ האָט זיך געהאַלטען דערנאָך אַ פּערטעל שעה פאַרן האַרצען. רז"א לא הי' יכול ללמוד קריאה זו⁶.

אדמו"ר הזקן הי' קורא בעצמו בתורה בש"ק וביו"ט⁷. והי' עומד מצד הימני של שולחן הקריאה, וטליתו על פניו, עד למטה מעיניו⁸, אלא בשעה שנגש העולה לתורה, הי' מגבי' עיניו ומביט בו⁹.

ב. כשהייתי בווּאָרמס¹⁰ ראיתי שם ספר־תורה שקבלה בידם שכתבה מהר"ם מרוטנבורק. וכידוע¹¹ שלא רצה שיפדוהו בדמים מרובים, ואמר להשר שיביאו לו יריעות לכתיבת ס"ת, והשר ימכרה. ויכתוב את הס"ת. כשבא ליתנה, לא יכול השומר בשום אופן לקחתה. וע"פ הצעת מהר"ם, הניחה מהר"ם בארגז שהביאו לו, וילך מהר"ם אל שפת הנהר (או הים) ויניח הארגז בנהר, ויחזור לבית האסורים. הארגז צף עד לעיר וואָרמס, ושם נתקרב לשפת הנהר. כשיצאו אנשים לשפת הנהר וחפצו לקחתו, נתרחק לאמצע הנהר. ויצא ההגמון עם צלמיו וכו',

הרב"ש כפי שקיבל מאדה"ז.

- (5) ואח"כ הי' צריך להשיב את לבו במשך רבע שעה. — ובסה"ש תשי"א שם, שאדמו"ר מהר"ש, אף שהיתה לו נשימה ארוכה ביותר — הדרושה לטעמי הכתובים — מ"מ, האָט ער זיך באַדאַרפט האַלטן ביים האַרץ בסיים פרשה בכתובים.
- (6) ראה גם סה"ש תרצ"ו ותשי"א שם (ובתשי"א שם, שהרז"א הי' צריך להפסיק באמצע פסוק).
- (7) ראה גם שו"ת הצ"צ אור"ח סל"ה ס"ז (מו, ריש ע"ד). סה"ש תשי"א ע' 26. תש"ד ריש ע' 127. תשי"א ע' 64. "היום יום" יז אלול (מ, משיחותי אלול צד" — לקמן ע' שלח). שיחת י"ט כסלו תשכ"ט סיט" (תוי"מ חנה"ע ע' 34 ואילך).
- (8) ראה גם סה"ש תשי"א שם. רשימת, ויכוח הגדול במינסק — תקמ"ג ע' טו.
- (9) ראה גם סה"ש תש"ד ע' 25 — בנוגע להנהגת הצ"צ — שכאשר הביט על העולה לתורה הי' נופל עליו פחד גדול כו'. (10) = וורמייזא (ב, בשנת תרס"ז) — "היום יום" שבהערה (13). — ראה גם לקמן ע' תסא (מ, ה' אייר תרצ"א).
- (11) ראה יש"ש גיטין פ"ד סס"ו. הובא בשה"ג (להחיד"א) ערך מהר"ם מרוטנבורק.

- (1) ר' ברוך שלום — בנו בכורו של הצמח צדק (וראה גם סה"ש תרצ"ו ע' 54. תרח"ץ ע' 253. תשי"א ע' 28. ע' 64. תש"ג ע' 88. תשי"ד ע' 25. ע' 136).
- (2) ולקמן ע' רט: בערך ט' שנים. ולקמן ע' רמט: בן ח'.
- להעיר, שברשימת מאמרי כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ (ע' 8) מציין רבינו (מרשימת כ"ק מו"ח אדמו"ר), לדרוש אדה"ז, א' ערב חנוכה תקס"ו. בסעודת מצות פדיון הבן של רב"ש נ"ע (נדפס במאמרי אדה"ז תקס"ו ע' צח ואילך). ועפ"י, בעת הסתלקות אדה"ז (כ"ד טבת תקע"ג) הי' הרב"ש בן שבע, וקרא בתורה (כשנה לפני ההסתלקות) בהיותו כבן שש.
- (3) שקו"ט בנוגע לקרה"ת ברבים ע"י קטן (אף שאדה"ז פוסק בשו"ע (אור"ח סרפ"ב ס"ה) ש, אין הקטן יכול להיות מקרא .. שהוא יקרא בקול רם בס"ת .. וכל הצבור יוצאים י"ח בשמיעה ממנו) — ראה יגדיל תורה חוברת ח ע' טו ואילך. חוברת מט ע' שס ואילך.
- (4) ראה גם סה"ש תרח"ץ, תשי"א ותשי"ד שם — שלימדו

ויתכסה הארגז תחת המים. ויגזרו קהלת היהודים תענית ציבור וכו', ואז נתקרב הארגז ויקחו את הס"ת. את הארגז לקח לו ההגמון במתנה, והי' יוצא עמו במלחמה ומצליח.

ניכר בכתיבתה — שאינו סופר אומן. הרבה אותיות מלופפות¹². ו"פצוע דכא" ב"אלף", כהוראת אדמו"ר הזקן¹³.

וכן היא כתובה גם בספר-תורה בפראג, שקבלה בידם שהגי' עזרא הסופר. כי המהר"ל כותב שבימיו זכתה פראג שהביאו לשם ס"ת, שעפ"י הקבלה הגי' עזרא הסופר, וע"פ קבלה זו הי' ספר-תורה זו עצמה שראיתי¹⁴.

— קורין בה בשמח"ת ובלא ברכה, לא תחלה ולא בסוף, אחרי מעשה שקרה זה רבות בשנים. וגוללין אותה תמיד על פרשת שמע. השמש ירא לקחתה מן הארון, ולקחתי אנכי. —

מצאתי "דכא" באלף. באיזהו מקומן — אותיות מלופפות.

ג. במגילה כתב-יד-קודש של אדמו"ר מהר"ש נ"ע — עשרת בני המן אינם בעמוד לבדן¹⁵.

ד. ע"ד שתית מים ממעיני הרפואה, אם לברך על זה¹⁶ — אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א:

יש ברכה ותפלה. ברכה היא ברוך, תפלה — היא, יהי רצון¹⁷. ולכן קודם השתי' כדי לפעול הרפואה, לא יברך, אלא רק יאמר: "יהי רצון שיהי' לרפואה". כן הורה הצ"צ לאדמו"ר מהר"ש נ"ע הלכה למעשה. ואמר, שיכון מקודם כמו לברכה: ינקה ידיו וכו'¹⁸.

והוסיף, שיש על זה ראי' משני מקומות בש"ס: מקום א' — שאין צריך לברך, מקום ב' — שיהי' נחשב לברכה (? הכותב).

ה. [ר' חיים מבריסק הי' מספר מעשיות מצדיקים. הי' איש חכם מאד.

סיפר בשעת האסיפה בפטרבורג ע"ד צענז¹⁹ לרבנים:

16 ראה הנסמן בזה באנציק' תלמודית ערך ברכות הנהנין (כרך ד ע' שלב-ג). — וראה אג"ק אדמו"ר האמצעי ע' רכח: "בענין הברכה על המים דכאן (המים המרפאים שבקאָרילסבאָד) א' בגמ' רפואות הן כי מן השמים הן כו", עיי"ש. וראה גם לקמן ע' שלב.

17 כלומר: המשכת דבר חדש, ולא כמו ברכה שהיא על דבר שישנו כבר, עכ"פ — בשרשו ומקורו (ראה לקו"ת ראה יט, רע"א. ובכ"מ).

18 ראה ברכות טו, רע"א. שו"ע אדה"ו אורח ס"ד. וש"נ.
19 חיוב תעודת השכלה מינימלית ("צענז") למועמדים חדשים לרבנים — נושא שאודותיו דנו ב,ועידת הרבנים בפטרבורג" (ד' אד"ש — ו' ניסן עת"ר) — ראה אג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"ג ע' נח. וש"נ. ובארוכה ב"מבוא" לאג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"א ע' 35 ואילך.

12 ראה רמב"ם הל' ס"ת פ"ז הי"ת. שו"ת חת"ס יו"ד טרס"ה. תורה שלמה כרך כט ע' קו ואילך. ע' קט ואילך. וראה גם סה"ש תש"ז ריש ע' 64.

13 הוראת אדה"ו, והעדות ע"ד ב' ספרי התורה שבוארמס ובפראג — העתיקו רבינו ב,היום יום" ז אלוה, מ,רש"מתי א"יר רצא" (וראה גם אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' תעה. ח"ט ע' תיט). ומוסיף שם: "ועיין בשארית יהודא (יו"ד סי' ט"ז) ודברי נחמ"י (יו"ד סי' כ"ב). ובס' משנת אברהם (סי' לב) מצייין כמה ספרים הדנים בזה".

וראה גם מכתבי רבינו בענין זה, ומהם: אג"ק ח"ד ע' קסט, ובהנסמן שם (וראה גם חט"ו ע' קפט — על אלה ששינו במזיד מאלף לה"א).

14 "כשהייתי בפראג בשנת תרס"ח" ("היום יום" שם).

15 ראה גם לקמן ע' שצה. וש"נ.

זהו דבר ידוע ששמיעת "כתר" מר' לוי יצחק מבארדיצעב בימים הנוראים הי' פוקד עקרות²⁰. ויש לזה מקור בש"ס. והתחיל להציע הראי', והיו שם הרבנים ר' מנחם מענדל חן ור' יצחק יואל ראפלאוויץ נ"י²¹, ונתפלאו במאד מאד].

ו. פעם אמר אדמו"ר נ"ע להחסיד ר' יעקב קאָפּעל זעליקסאָהן – במעמד כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א – במענה על דבריו של קאָפּעל זעליקסאָהן שאמר בנוגע לאמירת הר"ת ד"נצח הוד יסוד", נה"י, שאומרים "נְהִי":

קאָפּעל, קאָפּעל, אָן אַ קעפּעל! איך אינך זוכר שאמר לנו אדמו"ר (אדמו"ר מהר"ש נ"ע), שאומרים "נְהִי" או "נְהִי"²². "נְהִי" זאָגט²³ אַ מתנגד, מְתִיב־נְגִיד.

ז. ... לכל דבר צ"ל כלי — מדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א בשיחה ע"ד פרנסה — וכידוע דאדמו"ר הזקן שלח לחולה חצי כוס מים ופרוסת שמורה²⁴.

ח. כשב' פרשיות מחוברות, היו אומרים — בינם לבין עצמם — ב' ההפטרות [וכן היו אומרים ב' ההפטרות אם הי' שבת וראש חודש וכה"ג] — אחרי קריאת שנים מקרא ואחד תרגום של ב' הפרשיות²⁵. כן למדו אותי.

(23) = אומר.

(24) ראה גם סה"ש תש"א ע' 102. תש"ב ע' 91. לקו"ש חט"ו ע' 285. אג"ק ח"ד ע' שנב. שיחת פסח שני היש"ת סי"ב (תו"מ ח"א ע' 55). ועוד.

(25) ראה גם לקמן ע' שצז. "היום יום" ד טבת. ל סיון. ספר המנהגים ריש ע' 25.

(20) ראה גם "שמועות וסיפורים" (כפ"ח, תשכ"ד) ע' טט.
 (21) שהשתתפו באסיפה הנ"ל — ראה אג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"ב ע' תקו (וראה גם שם ע' תיו).
 (22) ראה סה"ש תורת שלום (ובהערות רבינו) ע' 156 שצ"ל "נהי", נר"ן בחיריק (ובע' 12: "נהי", נר"ן בסגול), ולא "נהי", נר"ן בפתח. — ומוסיף שם, שזהו מהענינים שאינו יודע טעם הדבר. וראה גם סה"ש תרצ"ט ע' 301.

יום ב', י' אייר תרצ"א. רינא.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר:

א. רק במקום אחד מצאתי שכתב אדמו"ר מהר"ש נ"ע על גליון כתב־יד־קודש של הצ"צ הגהה קצרה — לשון הע"ח עם איזה אותיות, וגם זה תימה בעיני. משא"כ בכתב־יד־קודש של הצ"צ שהיו בקאָפּוּסְט, נמצא הגהות — על הגליון של המגן־אבות. וכן מפאת ההתרשלות נאבדו ונשרפו הרבה כתב־יד, ומהם אחדים כתב־יד־קודש של הצ"צ שהיו אצל מהרי"ן.

מהצ"צ נמצא שהציב סמנים — על הכתב־יד־קודש של אדמו"ר האמצעי — או אותיות (לסמן מקום ההגהות שלו, או הקיצורים). גם נמצא באיזהו מקומן, על הגליון, הגהה, אבל ע"פ הרוב — גם בלא סמנים, אלא שמציין "עמוד ... שיטה ... (ומציינים המלה שבהתחלת העמוד או השיטה. וכן ראיתי גם אצל אדמו"ר מהר"ש נ"ע ואדמו"ר נ"ע, שמציינים כן לכתבים שלהם גופא ג"כ. הכותב), וזאת — אף שהצ"צ לא הי' כ"כ חסידִיג לאדמו"ר האמצעי. בתחלה הי' יותר ... לאדמו"ר האמצעי, אבל כשהתחיל לומר מאמרים הארוכים, הי' גם פעמים שלא הי' בשעת אמירת הדא"ח.

ב. משנת תקס"ו ואילך, הי' אדמו"ר הזקן אומר דא"ח ברכים, פעמיים בחודש: שבת מברכין, ועוד פעם. אם הי' שבת ראש חודש — לא הי' אומר דא"ח.

ג. משנת תקס"ט², לא הי' אדמו"ר הזקן מקבל ל"יחידות" אנשים השואלים עניני עבודה, השכלה (כי אם אלו השואלים יחידות גשמיות, פרנסה, עצה וכיו"ב, או עניני העיר וכו')³, והי' שולחם אל בנו אדמו"ר האמצעי באמרו: "גייט צו מיין רבי'ן". והי' נכנס אדמו"ר האמצעי אל אדמו"ר הזקן מקודם, ובא אח"כ "מוסמך", ועונה על היחידות של עניני עבודה, השכלה.

כשהיו מבקשים ברכה — הי' נכנס אל אדמו"ר הזקן על איש פרטי זה בפרט, ובא ועונה.

פעם כשבא אליו איש אחד, והתחיל להכין ל"יחידות", ענהו: צו' וועמען דו ביזט געקומען, איז נײַטאָ אין דער היים. ורק חזר איתו דא"ח ששמעו, אבל לא קבל ה"יחידות".

וברצון אדמו"ר הזקן, הי' אדמו"ר האמצעי אומר דא"ח ברכים⁶ — מאמריו של אדמו"ר הזקן בהוספת אותיות, או גם ענינים, אלא שהי' אומר לא בזמן אמירת אדמו"ר הזקן. היו גם שבתות־קודש כאלו ששניהם אמרו, אבל לא בבת אחת, וכנ"ל שהי' אומר לא בזמן אמירת אדמו"ר הזקן. לפעמים חזר אדמו"ר האמצעי המאמר שאמר אדמו"ר הזקן, ולפעמים — מאמר אחר. אירע ג"כ, שאדמו"ר הזקן שמע

וש"נ.

(4) = לכו אל ה"רבי" שלי.

(5) = זה שבאת אליו — אינו נמצא בביתו (נתבאר בישיחת ש"פ בהוי"ב הנ"ל).

(6) ראה גם מכתב מהרי"ל מיאנאוויטש — נדפס בבית רבי ח"ב פ"ב.

(7) ראה גם לקמן ע' שטו.

(1) ראה גם לקמן ס"ד (ע' קצט). לקמן ע' רפב. בית רבי ח"ב רפ"ו הערה ב. שיחות: ש"פ ויצא, ט' כסלו תשי"ב ס"ה ואילך (ת"מ ח"ד ע' 159 ואילך); ש"פ ויצא, י"א כסלו תשמ"מ.

(2) ראה גם שיחות: ש"פ בהוי"ב תשי"ג ס"ב ואילך (ת"מ ח"ב ע' 167 ואילך); ש"פ ויצא, י"ד כסלו תשכ"ב ס"ד (ת"מ ח"ב ע' 244).

(3) ראה גם א"ג אדמו"ר מוהרי"צ ח"ב ס"ע תצב ואילך.

אמירת אדמו"ר האמצעי, ופשיטא שהיו הרבה מהחסידים שסיפרו לאדמו"ר הזקן המאמר שאמר אדמו"ר האמצעי. ונפלא הוא מסירת ונתינת כחות מאדמו"ר הזקן לאדמו"ר האמצעי, עוד בחייו.

ד. בתחלה הי' אומר אדמו"ר האמצעי מאמרים קצרים, אף שהי' כותב בארוכה, ואח"כ התחיל גם לאמר בארוכה. ואז אירע שהצ"צ לא בא לשמוע (כנ"ל ס"א).

קרה שאדמו"ר האמצעי אמר דא"ח ג' פעמים בשבת אחת⁸, או שהודיע פתאום שבשעה ד' לפנות בוקר יאמר דא"ח, ואז לא הי' שייך שיהי' הצ"צ, כי לא הי' מתאים לסדרו שלו.

ה. ר' חיים אברהם⁹ אחי אדמו"ר האמצעי איז¹⁰ געווען אַ בעה"ב. זייער אַ קלוגער, אַ שיינער, און האָט גאַרניט גערעדט¹¹. געדאווענט און געלעַרנט. הי' שומע דא"ח מאדמו"ר האמצעי. בנוגע לעניני מופתים — פלעגט¹² דער מיטעלער רבי, צו עם אַפשיקען אַן עצה, רפואה סגולה וכו'.¹³ כשהיו באים אל ר' חיים אברהם, הי' אומר: "אַזוי¹⁴ ער האט אַפ געשיקט צו מיר...". הי' לובש השטריימיל, כי הי' לבוש כובע עגול, ועונה.

פעם אמר אדמו"ר האמצעי לאם זקנתי הרבנית מוסיע (בתו): זאָג¹⁵ עם ... (לבעלה הצ"צ. הכותב) אַז די מופתים רעכען איך אַפגעבען דעם יונגע־רען איידיק (ר' יעקב ישראל¹⁶. הכותב). ותען: דו¹⁷ קאָנסט געבען, וואָס דו האָסט. וואָס דער זיידע האָט עם געגעבען, איז זיינע. ויען אדמו"ר האמצעי: עס איז דאָ כדי חלוקה. (סיום המעשה לא סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א. הכותב).

ו. אצל¹⁸ הצ"צ הי' הגביע שעליו קידש אדמו"ר הזקן בשבת האחרונה בכפר פיענא, ובו גם שיורי היין מהקידוש (כמובן שהיין נקרב ונתייבש). והי' הצ"צ מעמידו על השלחן בשעת ה"סדר" בפסח. כן הי' עושה גם אדמו"ר מהר"ש נ"ע, ואח"כ (אחרי ההסתלקות) — גם אשתו הרבנית רבקה נ"ע, עד שפעם בשגיאה הדיחתה המשרתת.

ז. היו זמנים שהצ"צ הי' אומר ביו"ט הלל לפני העמוד¹⁹, במקום הש"ץ.

בשלה תשי"ד סכ"ה (תו"מ ח"א ע' 70).

(14) = הוא שלח אלי אפוא?! ...

(15) = אמרי לו, אשר את ה"מופתים" — בדעתי למסור לחתן הצעיר.

(16) הרה"צ הרה"ק ר' יעקב ישראל מטשערקאס, בן הרה"ק ר' מרדכי מטשערנאָביל — בעלה של בתו (הרביעית) הרבנית דבורה לאה.

(17) = הנך יכול למסור (רק) מה שנמצא ברשותך. מה שסבא (אדמו"ר הזקן) מסר לו — שלו הוא.

(18) הובא גם בהגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' 1 — מ"שיחת ר' אייר תרצ"א" ו"שיחת חה"פ תש"ב" (סה"ש תש"ב ע' 90).

(19) ראה רשימות מיומנו של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ (סה"מ ליקוט ח"ב ע' רעט. סה"ש תורת שלום (בהוצאת תשנ"ג ע' 260). וראה גם סה"ש תשי"ו ע' 11. וש"נ.

(8) ענין זה סיפר רבינו גם בהתוועדות דש"פ ויצא, יו"ד כסלו (יום הגאולה של אדמו"ר האמצעי) תשכ"ב ס"ה (תו"מ חל"ב שם). — ולהעיר שבהתוועדות הנ"ל אמר גם רבינו דא"ח ג"פ: (א) ד"ה וחי' ורעך גו', (ב) ד"ה ושבת בשלום גו', (ג) ד"ה פדה בשלום גו' (נדפסו בסה"מ תשכ"ב ע' נא ואילך, ע' סג ואילך, ע' סח ואילך). — וראה מאמרי אדמו"ר האמצעי הנחות תקע"ו ע' תמח (עוד שבתות שאמר דא"ח ג"פ).

(9) ראה גם ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 6.

(10) = הי' "בעלי-בית", פיקח ביותר, יפה תואר, ולא הי' מדבר מאומה, (כי אם) התפלל ולמד.

(11) ראה גם לקמן ע' רצה.

(12) = הי' אדמו"ר האמצעי שולח אליו (ראה גם לקמן ע' שכא).

(13) ראה גם שיחות: ל"ג בעומר הישי"ת ס"ח (תו"מ ח"א ע' 60); ל"ג בעומר תשי"א סל"ב (תו"מ ח"ג ע' 95); ש"פ

יום ה', כ' אייר תרצ"א.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. הצ"צ קנה בשביל כל נכדיו זאצ'עטנע בילעטען — שמחיר כל אחד הי' ת"ק רובל — וזוהו היו נפטרים מעבודת הצבא. רז"א יצא חפשי מפני שהי' בעל בשר, והחזיר כרטיסו, וקיבל את הכסף בחזרה. אבל לאדמו"ר נ"ע לא הועיל (כדלקמן).

הצ"צ וכן אדמו"ר מהר"ש נ"ע היו נרשמים במשרדי הממשלה בפלך וויטעפסק, ודרו בפלך מוהילעב. ולוויטעפסק ולגובערנאטאָר² שלה הי' יתרון על מוהילוב וגובערנאטאָר שלה, כי איזה זמן היתה וויטעפסק קניאַזשעסטווא:³ וכו'. ויבקש הגובערנאטאָר של וויטעפסק — והוא ממשפחה מיוחסת, וויפּרעווקין שמו — את רשיון הגובערנאטאָר של מוהילוב לתפוש את אדמו"ר נ"ע ולהכניסו בצבא,

— הם חפצו מאד בזה שאחד ממשפחת שניאורסאהן יעבור בצבא. ויהי' בזה תעמולה גדולה בין בני"י שיעבדו ג"כ בצבא, ולא יעלימו את בניהם. וגם הבטיחו שאם ילך לצבא יעשו לו כמה הנחות: שידור בדירתו, ולא בקאַזאַרמֶע,⁴ שיהיו הבגדים בדוקים משעטנז וכו' —

ויענו ממוהילוב, שלא יפריעו בעדו, אבל גם לא ישתתף בדבר.

וישלח הגובערנאטאָר מוויטעפסק ז'שאנדאַרמֶע⁵ אחדים, ופקודה בידם להביא את אדמו"ר נ"ע.

^{3/4} שעה לפני בואם לליובאוויטש, קרא אדמו"ר מהר"ש נ"ע את איוואן — הרכב שלו — ויצוהו שיכין הכל לנסיעה, ויסעו במהירות, אף שאולי ימותו הסוסים. לראשונה יחנו בהוסיין (?) — והיא 35 ווירסט⁶ מליובאוויטש — וזה יסעו במשך שעה וחצי, ואח"כ יסעו עוד ב' ווירסט אחרי סמאָלענסק, וכל הנסיעה — במשך 4 שעה.

ויושיב את אדמו"ר נ"ע, ואחיו הגדול של ראובן וואָראַבאַיצינק,⁷ בפטרבורגער שליטעל⁸ — כי זה הי' בחורף — ויסעו כנ"ל.

מאחרי סמולנסק חזר איוואן, בסמולנסק לא התעכב — כי כל זה צוה עליו אדמו"ר מהר"ש נ"ע — אבל הסוסים מתו בדרך. ואדמו"ר מהר"ש נ"ע נתן לו מתנה עשרה רובל, עבור זה.

אדמו"ר מהר"ש נ"ע צוה לשומרי החצר שלו — כי שני שומרים היו בחצר, ושני שומרים מבחוץ, והלכו עם שעונים — קאַנטראַל זייגער⁹ — שבבוא איש,

(1) = אגרות-חוב ממשלתיות.	(6) = שוטרים.
(2) = מושל המחוז.	(7) ווירסט = מדת אורך כק"מ אחד.
(3) = נסיכות.	(8) ניכר גם בסה"ש תש"ה ע' 25.
(4) ראה גם שיחת ש"פ תצא תשי"א (תו"מ ח"ג ע' 300).	(9) = עגלת חורף.
(5) = צריף למגורי החיילים.	(10) = שעון מדוייק.

יענו, אשר נצטוו שלא לפתוח השער כלילה עד שעה ו' בבקר. (וגם פקודה היתה בזמן ההוא, אשר בבית אזרח נכבד לדורותיו¹¹, אסור לחפש כלילה). וכך הוה. ויחזור הפקיד עם הז' שאַנדרמים בשעה 9, וימסור להם אדמו"ר מהר"ש נ"ע שאין הוא יכול צונעמען¹² עד שעה 12, ויכנסו אז לחדרו.

ויאמר הפקיד שצריך הוא לעשות ביקור. ויענהו אדמו"ר מהר"ש נ"ע: נו, חפש. אני רגיל שאין מחפשים אצלי, אלא שואלים אותי ועושים עפ"י דברי. ויאמר הפקיד: האם יודע הוא מי שלחו, ויענהו: אני יודע מי הוא, היודע הוא מי אני? אבל הוא כבר ידע! ואהי' בוויטעפסק ואתראה עמו¹³. ועתה חפש. ויצא אדמו"ר מהר"ש נ"ע מחדרו אל הסוכה.

הגובערנאטאָר ממוהילוב צריך הי' לנסוע אחרי חדש וחדשים לבקר את פלכו. ובפעם הזה הקדים נסיעתו, ויסור לליובאָוויטש ויספר לאדמו"ר מהר"ש נ"ע את אשר בקשו הגובערנאטאָר מוויטעפסק, ותשובתו וכו'.

אדמו"ר מהר"ש נ"ע נסע לוויטעפסק, וילך — וד' ה' מהחסידיים (ביניהם גם מחותנו ר' אברהם זלמן גינזבורג, העסקן והנקאי ר' ישראל וישינאָק ועוד) אל הגובערנאטאָר, לא בביתו, אלא במקום ש"מקבל אנשים". הגובערנאטאָר קבלו בסבר פנים יפות. ויאמר לו אדמו"ר מהר"ש נ"ע שמבקשו להסיר הגזירה מעל בנו וכו', ויענה הגובערנאטאָר שזה תלוי בפטרבורג, וכי קיבל משם פקודה וכו'.

למחרתו ביקר הגובערנאטאָר את אדמו"ר מהר"ש נ"ע, ועוד הפעם דברו עד"ז. ויבקש הגובערנאטאָר את אדמו"ר מהר"ש נ"ע שיבקר עוד הפעם, אבל בביתו.

הגובערנאטאָר של וויטעפסק — וויַערַעווקין — הי' נוח לכעוס. וכשבא אדמו"ר מהר"ש נ"ע עתה לביתו, ויאמר לו ברור אשר בנו לא יעבוד בצבא, קצה עד מאד והתחיל לדבר קשות.

ויאמר לו אדמו"ר מהר"ש נ"ע: היום ערב הנני נוסע לפטרבורג. מחר ערב הנני בא לשם (כמדומה שכן סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א. הכותב). ליום הג' בוקר אהי' במיניסטרוים¹⁴ ואבטל הגזירה. באם לא יתרצו לזה, הרי רק ברירה אחת נשאר לי — לצאת מהנתינות (פאָדאַנסטווע), ולנסוע עם כל בני ביתי לארץ ישראל¹⁵. ולכן אני מבקשך להכין — בכל אופן — כל הנצרך לזה, גוברני פס¹⁶. אבל אם הדבר תלוי בך, בטל אתה את הגזירה, ואל תכריחני לנסוע, כי במחיר יקר תשלם בעד זה. והנני נותן לך זמן עד צאת המסע. וילך לך¹⁷. הגובערנאטאָר ענה: בודטע זדאַראָווי¹⁸. אבל הוא לא ענה.

אדמו"ר מהר"ש נ"ע נסע לפטרבורג, שהא שם ימים אחדים, הגיש חומר המראה כי בפלכי מוהילוב וויטעפסק אין בני ישראל משתמטים מעבודת הצבא (שזה הי' טענת וויַערַעווקין. כי כל זה עורר וויַערַעווקין בהרצאה שלוחה על ידו מוויטעפסק לפטרבורג) וכו', וביטל את הגזירה.

15) ראה גם סה"ש תש"ה ס"ע 32. ספר התולדות אדמו"ר

מהר"ש ע' 78. ספר הזכרונות ח"ג פכ"ג (ע' 190 ואילך).

16) = דרכון מחוזי.

17) כ"ה (וילך לך) בכתי"ק, ואולי צ"ל וילך לו.

18) = היו בריאים (ברכת פרידה).

11) כידוע שאדמו"ר הצ"צ קיבל תעודת אזרח נכבד

לדורותיו (ראשי פרקים מתולדות אדמו"ר הצ"צ ב"היום יום" בתחלתו. קונטרס ה"צמח צדק" ותנועת ה"השכלה" ע' 35).

12) = לקבלם.

13) עם שלוחו — הגובערנאטאָר של וויטעפסק.

14) = משרד הממשלה.

בחזרה נסע אדמו"ר מהר"ש נ"ע ג"כ דרך וויטעפסק. אמר שם מאמר דא"ח, ובתוך המאמר אמר "החל הנגף"¹⁹ (בכלל הי' אומר פעמים רבות בתוך הדא"ח תיבות שלא הי' להם שייכות אל המאמר²⁰), ויסע לליובאוויטש. ותיכף ומיד חלה וויִערֶווקין — האָט עֵם צונויפגעֶדרייט ווי אַ בייגעל²¹, סבל מכאובים גדולים. אשתו שלחה שליח לליובאוויטש לבקש מחילה, אבל אדמו"ר מהר"ש נ"ע לא קיבלו. וכעבור איזה זמן מת ווערעווקין מתוך יסורים גדולים.

עוד פעם הלשינו על אדמו"ר נ"ע בנוגע לפרוֹזיוֹ²², ואז סוף סוף מוכרחים היו להגיש תעודה משלשה פרופסורים שאינו ראוי לעבודת הצבא²³. אחד מהם הי' בערטענסאָן²⁴.

יש אצלי דא"ח של אדמו"ר נ"ע כתוב בפטרבורג במרתף שבו התחבא אז²⁵.

ב. בקיץ שאחרי הסתלקות הצ"צ, הביט אדמו"ר מהר"ש נ"ע בחלון. ברחוב עבר אחד מוויִדן, מאנשיו של הליאָדיִער²⁶, ובראותו את אדמו"ר מהר"ש נ"ע, נופף באגרופו למולו. אדמו"ר מהר"ש נ"ע חייך. ויושט האיש ג' אצבעות (א' בין ב'), ויסתכל בו אדמו"ר מהר"ש נ"ע, ותשאר יד האיש כמו שהושיטה, ולא יכול להניעה, ויחלה מאד, וילך הלוך ורפה, וימות כעבור ד' חדשים. ולא הועיל כל בקשת מחילה.

ג. לאדמו"ר מהר"ש נ"ע הי' מכתב מהממשלה, שכל הפוליציי²⁷ — החשאית ושבגלוי — תִּשְׁמַע לפקודתו.

פעם²⁸ נסע דרך דווינסק, והיא היתה אז עיר בצורה, ושם מחסידי קאָפּוסט, ויתנכלו אליו, ויבקשו את אדמו"ר מהר"ש נ"ע לאמר דא"ח בין רכבת לחברתה בכית התחנות, ויאמר דא"ח.

מרוב העם, או בכונה, נשברו אחדים מהספסלים. ויִקְראו שוטרי העיר, ויבוא גם מהפקידים, אבל בראותו את אדמו"ר מהר"ש נ"ע — און²⁹ אַז מפלעגט דערזען עם פלעגט מען האָבען אָפּשיין — ויסוג אחור וילך לו. ויבוא הפקיד על המבצר, ולא הפסיק אדמו"ר מהר"ש נ"ע אמירת הדא"ח, ורק לקח מכיסו — בדברו את הדא"ח — נייר — מכתב הנ"ל ויִראָהוּ. ומיד עשה הפקיד אות הכבוד וילך לו.

ד. פעם³⁰ בנסעו מליובאוויטש, נתקבצו האכרים מליובאוויטש ומהסמוכות על

24 ראה גם סה"ש קי"ץ הש"ת ע' 139. אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ע' תצד ואילך. ועוד.

25 ראה גם סה"ש תרצ"ז ס"ע 164 ואילך.

26 כ"ק אדמו"ר חיים שניאור זלמן מליאָדי, בן כ"ק אדמו"ר הצ"צ.

27 = המשטרה.

28 ראה גם סה"ש תש"ה ע' 29. ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ס"ע 76 ואילך (בשינויים קלים). שיחת ש"פ האזינו, י"ג תשרי תשכ"ב ס"ז (ת"מ חל"ב ע' 48 ואילך).

29 = וכשהיו רואים אותו, היו מסתגרים (ממאור פניו). ראה גם שיחות: ש"פ האזינו, י"ג תשרי תשי"ב ס"ב

(ת"מ ח"ד ע' 23); ש"פ שמיני תשי"ג ס"ז (ת"מ ח"ח ע' 136); ש"פ עקב, כ"ף מניא תש"ז ס"ג (ת"מ ח"ז ע' 145); ש"פ

19 לשון הכתוב — קרה יו, יא.

20 ראה לקמן ע' שפה. וש"נ.

21 = (אדמו"ר מהר"ש) עיקם את צורתו כדמות כעך (בייגל).

22 = גיוס חובה.

23 בארכיון ספריית אגודת חסידי חב"ד נמצאת תעודת הפטור של כ"ק אדנ"ע, תוממה בידי יו"ר לשכת הגיוס במחוז וויטעפסק, מ-25 ביולי 1879 (י"ז מניא תרל"ט), ובה צויין שתאריך ההתייצבות הי' בשנת 1877, אלא שע"פ בדיקת הרופאים אינו מסוגל לשרת בצבא, ולכן ניתן לו פטור תמידי.

(* נדפסה במוסף „אספּקליריא“ ל„כפר חב"ד“ (9) יתרו תשס"ח) גליון 1267 ע' 475.

הגשר, לקחת מאיתו ברכת הפרידה. ויתעכב על הגשר, וגם אמר שם מאמר דא"ח ד"ה „ברוך תהי' מכל העמים”³¹. והרכבת צריכה היתה לחכות, עד שיבוא³².

פעם³³ אחת לא חיכו הממונים על תחנת הרכבת לבואו, ויסע דרך עיר אחרת במרכבתו, וכעבור שבועות אחדות יצא ראש התחנה בדימוס³⁴.

ה. הסדר בליובאוויטש הי', שבחדר החיצון הי' איש מהמשרתים הפשוטים. לפנים הימנו — המשרת ר' לויק³⁵ (דער מילכיגער), הי' מעתיק דא"ח בשביל אדמו"ר מהר"ש נ"ע וכיו"ב, וגם הכניסה לחדר זה, בקושי עלתה. ולפנים הימנו — חדר אדמו"ר מהר"ש נ"ע.

ויעמוד פעם ר' מאַניע מאַנעזסאָהן בחדר ששם ר' לויק, ויקשב אצל הפתח, אולי ישמע דבר מה מאדמו"ר מהר"ש נ"ע, שמא יצא מחדרו וכיו"ב. והזמן הי' אז אחר הצהריים. ופתאום התחילו עוברים במחשבתו מאורעות שקרו לו עוד בימי בחרותו ואח"כ, ולא יכול לסלק מחשבתו מזה. כעבור איזה זמן יצא אדמו"ר מהר"ש נ"ע מחדרו, ויאמר לר' מאַניע מאַנעזסאָהן: „זכר רב טובך” בכונה, אזי במקיף הקרוב הוא פועל שנזכרים כל הנעשה מיום עמדו על דעתו³⁶.

פעם אחת טיילו אדמו"ר מהר"ש ור' מאַניע מאַנעזסאָהן ביחד — בחוץ-לארץ — ויחשוב ר' מאַניע מאַנעזסאָהן של „ימים נוראים” יהי' בליובאוויטש ויתעכב שם עד אחרי חג הסוכות. בלכתם הלאה נפלה לו איזה מחשבה לא טובה. ויסב אדמו"ר מהר"ש נ"ע פניו אליו ויאמר לו: דו³⁷ גייסט צו נאַענט צו מיר. ויוסף (גם בנוגע למחשבתו הראשונה ע"ד נסיעתו לליובאוויטש): בכלל אין צריך לקחת נדרים על עצמו, ואפילו במחשבה.

34 = גזר דין ועונש (ראה פי' מ"כ לשמו"ר פ"ב, ב. ועיין בערוך ערך דמס).

35 ר' לוי יצחק אידלעוויץ, הגבאי ראשון של כ"ק אדמו"ר מהר"ש.

36 ראה סה"ש תש"ד ע' 27. ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 71 (בשינויים קלים). וראה גם רשימת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ (לקו"ד ח"ד תקצד, סע"ב ואילך). שיחת ש"פ בראשית (התוועדות ב) תשכ"ד ס"ט (תו"מ חל"ח ע' 155).

37 = הנך הולך יותר מדי קרוב אלי.

בראשית תשי"ט סט"ו (תו"מ חכ"ד ע' 190); ש"פ עקב, כ"ף מנ"א תשכ"ו ס"א (תו"מ חמ"ז ס"ע 261 ואילך); ד"ה ולקחתם לכם דייג תשרי תשל"ט פ"ה (תו"מ סה"מ תשרי ע' קמט). ועוד.

31 ראה סה"מ תרכ"ט ע' תג. וש"נ.

32 ראה גם לקמן ע' רעג.

33 ראה גם שיחות: ש"פ מטות תשי"ד ס"ג (תו"מ ח"י"ב ע' 141); ש"פ עקב, כ"ף מנ"א תשט"ז ס"ג (תו"מ ח"י"ז ע' 144); ש"פ תולדות תשי"ז ס"ו (תו"מ ח"י"ח ס"ע 212).

יום א', כ"ג אייר תרצ"א.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

ראיתי פתקא בכתב-יד-קודש של הצ"צ מתחלת "מה שמסר אביגדור" על אדמו"ר הזקן שמעורר אף (וחימה) על המלוכה בתפלת שמונה-עשרה², אמר אדמו"ר הזקן שיכול להכחיש זה, אבל לא חפץ להכחיש מפני שאמרו זה בשם הבעש"ט³.

ואמר, שאף שקורין פא' והוא בל"א בוזינע⁴, וידוע שכל אדם צריך להיות בביטול, וכל הגדול יותר – מרגיש הביטול יותר⁵, עד שאברהם שהי' בביטול גדול, אמר⁶, "ואנכי עפר ואפר", שהוא דומם. ומשה ואהרן שהיו יותר גדולים, אמרו⁷, "ונחנו מה". ורוד שלא הי' בביטול גדול כ"כ, אמר⁸, "ואנכי תולעת וגו'". ואנו שאיננו כ"כ, מתדמין רק כקוף בפני אדם⁹.

והמשך הפיתקא: פעם אחת האט זיך אדמו"ר הזקן צוגילייגט¹⁰, ואמר, חפצתי שעכ"פ דור רביעי לא יצטרכו לבריות, וגם זה האב"י איך ניט געפועלט.

ועוד כתוב בפיתקא: כשהי' אדמו"ר הזקן אצל מהר"י צייטליש¹², חפץ מהרי"צ לנסותו אם הוא צדיק. ואצל מהרי"צ הי' נער עכו"ם שגדל בביתו, ודיבר בלשון יהודי, ולא הי' ניכר שהוא עכו"ם. וצוהו מהרי"צ שיביא ב' כוסות יין מהקעלער¹³ (כן כתוב בפיתקא. הכותב) – לאדמו"ר ולו. ולקח אדמו"ר הכוס ובירך, "שהכל נהי' בדברו" ושתה. ושאלו מהרי"צ מפני מה בירך, "שהכל נהי' בדברו" על היין, ויענהו אדמו"ר, כי זהו מעד¹⁴, "כי הנער עכו"ם טעה ולקח" מהחביות מעד¹⁵. ויאמר מהרי"צ שהוא, "לא יאונה לצדיק וגו'"¹⁶.

ע"כ תוכן הפתקא.

כלא ואין ואפס".
 (6) וירא ית, כז.
 (7) בשלח טז, זח. – וזהו ("ונחנו מה") ביטול גדול יותר מ"עפר ואפר", שאינם מציאות כלל (גם לא מציאות של דומם, כעפר ואפר).
 (8) תהלים כב, ז. – וביטול זה ("תולעת") אינו כמו הביטול דעפר ואפר שהוא דומם, כי אם תולעת, סוג החי. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 265 הערה 62, ובשוה"ג.
 (9) בבית רבי שם, שהסביר, ש"כשבא בתפלה להתפעלות עצומה ומתירא מאיזה הרגשה הוא צועק אפייע, שכל עבודתו נחשבת רק כקוף בפני אדם כו'".
 (10) = שכב (לנוח).
 (11) = לא פעלתי.
 (12) הגאון ר' יהושע צייטליש משקלאוו (לקו"ד שם). וראה גם לקמן ע' תכג.
 (13) = מהמתת.
 (14) = מיידיבש (תמד).
 (15) ובלקו"ד שם, שהוסיף ואמר, שאם הנכרי הי' בהמתת, אזי מתעוררת שאלה על היין!
 (16) משלי יב, כא (וראה תוד"ה השתא – גיטין ז, רע"א. וש"נ. וראה גם לקו"ש ח"ה ע' 187 הערה 23).

(1) אודות כתיב זה – ראה גם אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ב ס"ע שסב ואילך ("הכתיב הלזה הוא אוצר בלום בתוכנו .. נכתב בשנות תקס"ח-ט"). לקו"ד ח"א קמו, סע"א ואילך – שלש מעשיות מאת אדה"ו (באג"ק שם הובא סיפור א' שכרשימה זו, ובלקו"ד שם – סיפור ג').
 (2) באג"ק שם: "בהמשלינות הידועה הלשינו לאמר כי מורנו הבעש"ט נ"ע בעת תפלתו הי' רגיל לומר, "אף, אף, אף", ופירש המלשון כי התפלל אשר יוריד השי"ת אף וחרון על הממשה, ואשר ככה נוהג גם רבינו הגדול" (וראה גם בית רבי ח"א פט"ז).
 (3) ובאג"ק שם, ש"לא רצה להיות נפרד גם מתנועה אחת של מורנו הבעש"ט נ"ע גם לשעה קלה אף למראית עין". וראה סה"ש תש"ח ע' 259. וראה גם שיחות: י"ט כסלו תשכ"ז סי"ד (תו"מ חמ"ה ע' 22 ואילך); ש"פ משפטים תשכ"ז הערה 85 (תו"מ חמ"ז ע' 113).
 (4) בבית רבי שם: "בלשון צרפת אפייע הוא קוף (אבעזיאנע) כו'".
 (5) ראה תניא אגה"ק ס"ב: "כל שהוא קמי' יותר הוא יותר

שבועות ויום מנוחה. תרצ"א, רינא.

יום א'. מעריב — ע"ד הרגיל. בסעודה דיבר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א הרבה, עד השעה 12½. כנראה ניעור כל הלילה.² תפלת הבוקר — ע"ד הרגיל. אינו אומר „אקדמות“³. אחרי התפלה נכנס להרבנית הזקנה⁴ תי' לקידוש. אכל מאכלי חלב.⁵ בין מנחה למעריב — אמר מאמר דא"ח⁶.

יום ב' ש"ק. ע"ד הרגיל. בין מנחה למעריב (מוצש"ק) — אמר מאמר דא"ח⁷. כל העת — בסבר פנים יפות.

ימים האחרונים לפני העצרת — מייקר הזמן.

*

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. כלילה הא' דחג השבועות הי' אדמו"ר נ"ע ניעור⁸. כלילה הב' — הי' או מ'ר: „הינטט דארף מען ניט אויף זיין“ (וכ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א הדגיש מלת „אומר“¹⁰). הכותב).

ב. הצ"צ¹¹ הי' „עושה“ טיש¹² ביום ב' דשבועות בוקר, והי' נקרא דער „רבנישער“ טיש. כל הרבנים היו קרואים, כמובן גם בניו. גם הצ"צ הי' סועד עמהם. והיו מדברים בנגלה ובדרך שקו"ט. לא הי' מאריך, כ"א כ-¾ שעה-נ' מינוט. אדמו"ר מהר"ש נ"ע — הי' עורך רק „קידוש“¹³ בשביל הרבנים. הי' שואלם ע"ד השאלות האי-רגילות שהיו במשך העת — ג"כ בנגלה.

הצ"צ הי' אומר מאמר דא"ח בערב שבועות בבוקר אחר התפלה¹⁴.

ליל א' דשבועות, הרי אף בני הצ"צ, בחייו, הי' כל אחד בחדרו, ולא ב"מנינו".

ג. להחתונה אמר אדמו"ר נ"ע — מה „אופרופעניש“ עד אחר ז' ימי המשתה

אויף זיין, אבל למעשה בפועל הי' ניעור גם כלילה הב' (ראה גם סה"ש קיין הי"ש"ת ע' 114).

11 ראה גם אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ו ס"ע קעא ואילך. ח"ח ע' תצט. סה"ש תרצ"ו ע' 138. שיחות: יום א' דחגה"ש תשי"א בתחלתה (תו"מ ח"ג ע' 125); יום ב' דחגה"ש תשכ"ו ס"ב (תו"מ ח"ג ע' 60); תש"נ (סה"ש תש"נ ח"ב ע' 487).

12 = עורך „שולחן“ .. שולחן „רבני“.

13 ולא „טיש“.

14 ראה גם לקמן ע' רמט. אג"ק ח"ו שם: „הקביעות דחג השבועות .. הי' ביום הראשון ויום השני .. המאמר הראשון אמר ביום ועש"ק בצהרים — כמנהגו בכל ערב חגה"ש“ (וראה שיחת יום ב' דחגה"ש תרצ"ו (סה"ש תרצ"ו ע' 243) שכן נהג אדה"י). — נבאר בשיחת ערב חגה"ש תשי"ג ס"ד (תו"מ ח"ח ס"ע 181); ר"ד: לילות חג השבועות תשכ"ו הערה 12 (תו"מ ח"ח ע' 5); ליל א' דחגה"ש תשכ"ט ס"ג; יום ב' דחגה"ש (בעת הסעודה) תשכ"ט ס"ה (תו"מ ח"ח ע' 220); ס"ע (232).

1 מוצאי חג השבועות, אסרו חג (ראה שו"ע אדה"י או"ח תצ"ד ס"ט-כ).

2 ראה גם לקמן בפנים ס"א — בנוגע להנהגת אדני"ע.

3 ראה ר"ד יום א' דחגה"ש תשי"ג ס"ג (תו"מ ח"ח ס"ע 194); שיחת יום ב' דחגה"ש תשי"ז ס"ב (תו"מ ח"ב ע' 46); ר"ד לילות חג השבועות תשכ"ו ס"ה (תו"מ ח"ח ע' 6). ליל א' דחגה"ש תשכ"ט ס"ה (תו"מ ח"ח ע' 220).

4 אמו, הרבנית הצדקנית מרת שטערנא שרה.

5 ראה שיחת יום ב' דחגה"ש תשי"ג ס"ט (תו"מ ח"ח ע' 210) וש"נ.

6 ד"ה בשעה שהקדימו (נדפס בסה"מ תרצ"א ע' רצו ואילך).

7 ד"ה והחיות רצוא ושוב (נדפס שם ע' שט ואילך).

8 ראה גם סה"ש תורת שלום ע' 3. תש"ב ע' 100. „היום יום“ כא ניסן.

9 = היום אין צורך להיות ניעור.

10 אולי הכוונה שהי' רק אומר „הינטט דארף מען ניט

— (איני זוכר אם בשנת תרנ"ב (בחתונת אחותו) או בשנת תרנ"ז (בחתונת בנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א), וקרוב לודאי שהי' זה בשנת תרנ"ז. הכותב) ט"ז פעמים דא"ח. וביקש מהקוראים שישארו עוד משך זמן, כי הפצו לומר דא"ח י"ח פעמים, שכן אמר אדמו"ר מהר"ש נ"ע על חתונתו של אדמו"ר נ"ע¹⁵.

פעם במשך האמירה הפסיק אדמו"ר נ"ע ואמר: דער¹⁶ ענין איז באַ מיר נתעלם געוואָרן. ואמר להשומעים: חכו מעט. ונגש אל השיפלאד¹⁷, לקח הכתב, עיין בו, ואח"כ המשיך האמירה¹⁸.

ד. בשנת תרנ"ז — וגם לפני החתונה — תרנ"ח תרנ"ט וגם מקצת תר"ס, הייתי חוזר הדא"ח של אדמו"ר נ"ע, וכל הרוצה לשמוע הי' נכנס. הייתי נכנס אל אדמו"ר נ"ע — בעצמי — קלייבען ווערטער¹⁹, והי' "חוזר" אתי ב' וג' פעמים, פעם קרה ש"חזר" אתי במשך כל הלילה, ובבקר הייתי יודע המאמר.

ה. הצ"צ הי' חוזר לפני אדמו"ר מהר"ש נ"ע — ביום ג' — המאמרים ששמע מאת אדמו"ר הזקן²⁰. הי' אומר לו מתי שמע המאמר מאדמו"ר הזקן, ואדמו"ר מהר"ש נ"ע הי' עושה "הנחה", וכו'.

ו. על ביאורי הזהר יש ג' הנחות: מאדמו"ר האמצעי, מאחיו ר' משה²¹ ומר' פנחס משקלאו²².

ז. אדמו"ר מהר"ש נ"ע לא הי' אומר המאמר מקודם לפני בניו וחתנו. לכל היותר עשה כן רק ד' פעמים, ומהם — פעם אחת או ב' פעמים — שאמר אח"כ מאמר אחר²³.

ח. בספר²⁴ החקירה הנדפס — נחסר הרבה מההגהות. הצ"צ חיברו ביחס עם נסיעותיו לפטרבורג, שצריך הי' לענות על שאלות ה' שטער²⁵ (?).

ט. הצ"צ אמר על רד"ץ שמעולם לא הי' אַ אינגעל²⁶.

י. ר' זלמן ניימאָרק²⁷ — הי' רב בסטראָדוב — כשהעלילו על אדמו"ר

24) נעתק (בשינויים קלים) ב"היום יום" כח טבת (מ"סיון רצ"א). וראה גם "פתח דבר" שכתב רבינו לספר החקירה (הוצאת קה"ת).

25) המלומד המשכיל בצלאל שטערן מאדעסא — ראה קונטרס ה"צמח צדק" ותנועת ה"השכלה" ע' 24 ואילך. וראה גם לקמן ע' שצט.

26) =נער. ולהעיר מסה"ש תש"ג ע' 143, שכשהי' הרד"ץ בן י"ב שנה אמר לו הצ"צ: פאלג מיר ווער אויס אינגל.

27) הבא לקמן — נעתק (בשינויים קלים) במכתב רבינו לנכדו (אג"ק ח"ו ע' קצח ואילך): "והנה אעתיק בזה הרשון אצלי מה ששמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע .. וזלה"ק כו" (וראה גם אג"ק ח"א ע' שצט).

15) ראה לקמן ע' רפח. וש"נ.

16) = הענין נתעלם אצלי.

17) = מגירה.

18) נתבאר בשיח ש"פ תצא, י"ג אלול תשי"ד ס"ה (תו"מ ח"י"ב ע' 202).

19) בשם זה נקראת בפי החסידים ה"חזרה" על מאמר דא"ח ששמעו מהרבי, שבה היו "מלקטים" דברי הרב, ומשתדלים לדייק בכל מלה ומלה.

20) ראה גם ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 13. סה"ש קייץ הישית ע' 98. אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ע' תקה.

21) ראה גם לקמן ע' ריג. וש"נ.

22) ראה גם אג"ק שם ע' עט.

23) ראה לעיל ע' קפג. וש"נ.

מהר"ש נ"ע, ביחד עם העלילת דם, לקח את כל האשמה על עצמו, באמרו: זיינע אַ שעה²⁸... וישב בתפיסה שמונה שנים בעד זה²⁹.

הוא אמר בשמעו המאמר ד"ה "כל הנהנה"³⁰ מאדמו"ר נ"ע: „עמך לא חפצתי וגו'“³¹. איך³² דארף משיח'ן ניט... אָט איצט נכלל ווערען אין עצמות, און עס וואָלט דאָך געווען פאַר ביידען גוט. פאַר עצמות גוט און פאַר מיר גוט...

כשהלכו מהשלחן לטבול, ונכנס אדמו"ר נ"ע לבית הטבילה, וכולם נשארו לחכות עליו, אמר ר' זלמן בלשון הרמב"ם: לא וכו' ולא המקוה מטהר אלא גזירה וכו' (33). ווי³⁴ איך בין אַ איד, איז די מקוה דארף איהם, ניט ער די מקוה, אבל גזירה גזרתי חקה חקקתי.

יא. שמעתי ממאָניע מאָנעסזאָהן שפעם³⁵ בא שליח מ... אל אדמו"ר מהר"ש נ"ע, באמרו בשם משלחו שחפצו לכוּא לליובאַוויטש, ושילמוד עמו אדמו"ר מהר"ש נ"ע ג' פעמים חסידות, ולא ביום א' וכו'. המענה של אדמו"ר מהר"ש נ"ע הי' — אַ³⁶ פֿשטן... אַ פּערד ווייס גאָר פון קיין הימעל ניט...

אדמו"ר מהר"ש נ"ע אמר עליו: ברוך המקום!..

מה שספרתי לך שאמר עליו שהוא מכשף. זה שמעתי רק בדרך השערה שאמר

כן.

יב. מהרי"ן הן הי' תמים, ופעם אירע, שאיש אחד חפץ להפטר מאשתו, ויעליל עלי' שילדה לזנונים ח"ו. ויקראהו מהרי"ן לחדרו, וישאלהו עוד הפעם אם עומד על דבריו שהבן הנולד לא ממנו, אבל יתיישב מתחלה טרם ענתו, כי אם יענה שלא כהאמת — לא יוציא שנתו... ויודה האיש שרק תואנה היא.

יג. בבית הרב היו לומדים את הילדים את הלחש „חד חד נחית וכו'“ (שבת סז,

א³⁷), ואומרים אותו כשהי' עומד, ח"ו, עצם בגרון. מניחים — מלבד זה — קערה על ראשו³⁸.

הכתוב.. וכן הטבילה מן הטומאות מכלל החוקים הוא, שאין הטומאה טיט או צואה שתעבור במים אלא גזירת הכתוב היא“.

(34) = כשם שיהודי אנכי, כך (ברור הדבר ש)המקוה זקוקה לו (לאדמו"ר נ"ע), ואין הוא זקוק למקוה.

(35) סיפור זה נעתק גם בהרשימה דשמחת בית השואבה תרצ"ב (נדפסה ב„רשימות“ חוברת 2) בסופה — מ„רשימותי שבועות רצ"א, ריגא“.

(36) = פלוני הוא פשטן (שייך רק לחלק הפשט)... (כשם ש)סוס אינו יודע כלל אודות מציאותם של השמים.

(37) ושם (ובפרש"י): „כולהו (כל השנויות שם — בתוספתא דמסכת שבת שבהלכות דרכי האמורי) אית בהו משום דרכי האמורי, לבר מהני, מי שיש לו עצם בגרונו מביא מאותו המין ומניח לי' על קדקדו, ולימא הכי, חד חד נחית בלע בלע נחית חד חד (לחש הוא), אין בו משום דרכי האמורי“.

(38) ראה גם אג"ק ח"ג ע' עט: „פעם שמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר.. הלחש למי שנתחב לו עצם וכו' (שבת סז, א) שהיו

(28) באג"ק ח"א שם: „וביאר לי כ"ק מו"ח אדמו"ר, שכונתו שבלבול שעה א' של כ"ק אדמו"ר מוהר"ש יקרה אצלו כ"ב עד כי לקח ע"ע האשמה“.

(29) ראה (אודות מאסרו) — אג"ק אדמו"ר מהר"ש ע' כב ואילך, ובהערות שם. וש"נ.

(30) תרנ"ב — נדפס בסה"מ תרנ"ב ע' צא ואילך.

(31) תהלים עג, כה. וראה סהמ"צ להצ"צ שרש מצות התפלה פ"מ (דרמ"צ קלת, סע"א). — נעתק ב„היום יום“ יח כסלו.

(32) = איני צריך למשיח, (רצוני) להיות נכלל בהעצמות עתה, (ואילו הי' כן) הי' טוב לשנינו — טוב להעצמות וטוב לי.

(33) ראה תנחומא חוקת ח. במדב"ר פ"ט, ח: „לא המת מטמא.. ולא המים מטהרין, אלא אמר הקב"ה חוקה חקקתי גזירה גזרתי“. וזהו המקור לדברי הרמב"ם בסוף הלי מקוואות: „דבר ברור וגלוי שהטומאות והטהרות גזירות

(* מובן עפמ"ש ביד בסופו: „לא נתאו כו' אלא לדעת (ראה תניא 99ג) את ה' בלבד“ (הערת רבינו באג"ק ח"ו שם).

(כמדומה איתא במהרי"ל³⁹, שלחש זה גם עתה משתמשים בו, ולא כשאר לחשים. מ"מ).

יד. מנהג מאבותינו: כשבאים צוהי'צט⁴⁰, שלא לשתות כי אם וואַרעמע טייל⁴¹.
פעם אמר לי אדמו"ר נ"ע על מנהג זה: אַז⁴² דו ווילסט רעכען דאָס צו צו
אתכפיא⁴³.

(40) = מיוזעים (מרוב חום).

(41) = תה חם.

(42) = אם הנך רוצה, תצרף זאת ל„אתכפיא“.

(43) ראה גם שיחת י"ג תמוז תשט"ו סכ"ה (תו"מ ח"ד

ריש ע' 203).

למדים אותו אפילו לתינוקות של בית הרב, ובעת הצורך, ל"ע
ול"ע, היו אומרים אותו בהקדמת העמדת קערה על הראש".
39) בהערת רבינו באג"ק שם: „שוב מצאתי כן גם
במהרי"ל* – בסופו בליקוטים“.

* במהרי"ל שם (הובא בחידושי רע"ק ליו"ד ששל"ז): „כל
הרפואות והלחשים שבכל התלמוד אסור לנסות אותם משום דאין
אדם יכול לעמוד על עיקרם .. מלבד הא דאיתא במס' שבת ס"ט
במה אשה מי שנתחב לו עצם בגרונו מביא מאותו המין, ר"ל

מאותו מין עצם ויניח לו על קדקדו ויאמר הכי: חד חד נחית בלע
בלע נחית חד חד, והלחש הזה בדוק ומנוסה הוא, לכן אותו לבד
התירו ולא שום א' יותר“.

ט' וי"א סיון. תרצ"א. ריגא.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. נשואי הצ"צ הי' בהיות לו י"ב או י"ג שנה, כי בנו בכורו רב"ש הי' בערך ט' שנים¹ לעת הסתלקות אדמו"ר הזקן נ"ע בשנת תקע"ג².

ב. התנהגות אדמו"ר מהר"ש נ"ע היתה שונה מזו של אחיו. הם היו מתרועעים עם הבאים, חוזרים דא"ח ברבים וכו', משא"כ הוא הי' איש שמח — אַ פרייליכער — אבל שטיפעריש³, ולא חזר דא"ח ברבים.

בהיותו כבר רבי — אחרי הסתלקות הצ"צ — התנהג ברוממות גם נגד החסידים הזקנים, גם עם בניו.

(כמדומה שכן שמעתי שנשואי אדמו"ר מהר"ש נ"ע הי' קודם הבר-מצוה שלו⁴. הכותב).

בכל יום לערך בשעה 8½ בבוקר, הי' נוסע אדמו"ר מהר"ש נ"ע לטייל⁵. הי' נוסע עמו רק הרכב איוואן. בבואם חוץ לעיר הי' יורד מהמרכבה ומטייל רגלי. פעם צוה לרכב לנסוע ביער יותר רחוק מרגילותם, ושם ירד ממרכבתו, פשט את הרַאָק⁶, וישב בין מוראַשקעס⁷, ונתכסה כולו במוראַשקעס, וישב ובכה. כעבור איזה זמן קם, וכרגע סרו כל המורַשקעס, קק רַוקאַי סניאַלאָ⁸. וישען על אגרופו בעץ, ויעמוד כך משך זמן. איוואן ספר אח"כ עד"ז.

(וכשנודע זה לאדמו"ר מהר"ש נ"ע, קראו ויודיעו שפוטרו ממשרתו. איוואן נחלה מרוב עגמת-נפש, נפל לרגליו, ויתחנן בדמעות שלישי להחזירו למשמרתו⁹. זה שמעתי בפעם אחר. הכותב).

אלא שאף שהתנהג ברוממות כו', קרה שהי' מדבר עם הנכנס אליו ל"יחידות" הרבה מאד, כשעה, מספר לו מעשיות.

גם קרה שיצא אל החצר, ואז היו נאספים גם מבני העיר, והי' יושב ומספר מעשיות.

(בש"ק שאחרי חג השבועות) בשנת תר"ז¹. ועפ"ז היו נישואי לאחרי שמלאו לו י"ג שנה.

(5) ראה גם ספר התולדות שם ס"ע 20 ואילך.

(6) = מעיל עליון.

(7) = נמלים.

(8) = כאילו הסירם בידו.

(9) ראה גם שיחת פורים תשכ"ח סמ"ט (תו"מ חנ"ב ס"ע 154 ואילך).

(1) ראה לעיל ע' קצה. וש"נ.

(2) ולהעיר ממ"ש רבינו ב"ש לשלשלת היחס" שב"היום יום" בתחלתו, וכ"ט אלול, ובראשי פרקים מתולדות הצ"צ שבסו"ס דרך מצותיך, שהצ"צ נולד ביום כ"ט אלול שנת תקמ"ט, וחתונתו היתה בשנת תקס"ג^{*}.

(3) = בדרך שובבות.

(4) להעיר, שבספר התולדות אדמו"ר מהר"ש (ע' 12) כותב רבינו שאדמו"ר מהר"ש נולד בבי' אייר שנת תקצ"ד, ונישואיו

(*) אבל ב"היום יום" בתחלתו — שנישואיו היו בשנת תר"ח.

(*) אבל ראה מאמרי אדה"ז תקס"ד ע' שמג, ושם משמע שחתונתו היתה בשנת תקס"ד.

ג. בהיותנו¹⁰ (אני ואבי אדמו"ר נ"ע) בוויני¹¹, וחדרינו היו זה אצל זה ודלת פתוחה ביניהם.

אדמו"ר נ"ע נתן לי איזה כתב להעתיק, והוא ישב על הספה — לערך שעה ה' אחרי-הצהרים — רגלו א' על הספה ורגלו א' על הארץ, ופפירסה בין אצבעותיו. נגשתי פעמים אחדים, וראיתיו יושב בלי נוע, עיניו פתוחות, וכן ישב עד שעה 3/4 לפנות בוקר! אז התעורר, הביט בחפזה על הפפירוסה, וזרקה. לקח שעונו, ובתמהון ראה את השעה. נגש אל החלון, ואח"כ שאלני שכנראה כבר העריב והגיעה השעה להתפלל ערבית! עד שגיליתי לו, שכבר עברה כמעט כל הלילה. כן צריך הייתי להזכיר גם היום שבו עומדים, כי הי' לגמרי מסולק מהעולם¹². — אדמו"ר נ"ע הי' לומד אז איתי פי' הרמב"ן על התורה¹³, והתחיל לשאול אותי "מן הצד" ע"ד מה שצריכים אנו ללמוד, וראיתי כונתו — למען עי"ז ידע באיזה יום אנו עומדין.

למחרתו מצאתיו כותב בביכעל בענין עמוק בדא"ח, וכנראה שכזה הי' משוקע¹⁴.

ד. כשהי' אדמו"ר נ"ע דר במלון ימים אחדים, הי' קובע מזוזה, באמרו: נאשא¹⁵ בראטיא אינאצ'ע. בא' אונז איז א' שעה — א' טאג, און א' טאג — א' יאָהר. ב, דאָצע"16 היו קובעים המזוזות למחרת כואם, ולא חיכו עד אחרי שלשים יום¹⁷. (היו דרים שם ירחים אחדים. הכותב).

כן תמיד אמר אדמו"ר נ"ע הלל בכרכה¹⁸. — על אמרו הלל בכרכה גם בהתפללו בציבור בימים שאין גומרים את ההלל, ולא יצא בכרכת הש"ץ¹⁹, אמר ג"כ: נאשא בראטיא אינאצ'ע. וצוה לי שלא לספר עד"ז. שאלתיו, מפני מה לא יתפלל בעצמו לפני התיבה, ויהי' טוב לדברי הכל, ויענה: מה לי לקחת הכל (כל הציבור) אפן²⁰ וואָגן.

ה. ההתיחסות מצד הממשלה למשפחתנו — גם אחרי פטירת אדמו"ר הזקן —

נחשבת ליום, ויום — לשנה.

(16) = בנאות דשא.

(17) אף שמעיקר הדין, השוכר בית בחוצה לארץ והדר בפונדק בארץ ישראל פטור ממזוזה שלשים יום" (שו"ע יו"ד סרפ"ו סכ"ב).

(18) ראה גם סה"ש תשו"ו ע' 11 — הנהגת הצ"צ ואדמו"ר מהר"ש (וראה גם, קונטרס הסיפור" (להגרא"ח נאה) בסופו).

(19) אף שאדמו"ר כותב בסיפורו (לפני הלל) ש, בימים שאין גומרין את ההלל יש לנהוג ש, הש"ץ לבדו יברך בתחלה ובסוף והקהל יענו אמן ויצאו בכרכתו** (וראה גם ליקוט דיני ומנהגי ר"ח (קה"ת תש"ג) פ"ח ס"ב (ע' נג). וש"ג).

(20) = ע"ג ה, העגלה" (שלי).

(*) ומשא"כ ביחיד, כמ"ש רבינו ב, היום יום" א טבת, ר"ח (מ, רשימותי): "והגיים אשר היחיד מברך — בהלל — תחלה וסוף גם בימים שאין גומרים בהם את ההלל" (וראה גם אגיק חס"ז ע' 19).

(10) הבבא לקמן — ראה גם לקמן ע' רל. ס"ע רסג ואילך. סה"ש תרפ"ד ע' 62. תרצ"ו ע' 45. שיתות: יום ב' דחגה"ש תשי"ז סי"ט (ת"מ ח"כ ע' 52); ש"פ בחוקתי תשכ"ב סי"י (ת"מ ח"ג ע' 431); ש"פ שמיני תשד"מ (לקו"ש חכ"ז ע' 275).

(11) בחורף תרס"ג (יד שבט — ח' ניסן) — ראה סה"ש תר"ץ ע' 87. וש"ג.

(12) בלקו"ש שם: "ויש לומר שמאורע זה הוא בדוגמת הענין דכלות הנפש".

(13) ראה גם לעיל ע' קפז. וש"ג.

(14) לקמן ע' רסד: "כתב אח"כ דא"ח, לא תירא לביתה משלג", און א"ך האָב משער געוען אז דאָס איז דאָס געוען. ובלקו"ש חכ"ז שם מוסף רבינו: "ויש אומרים שלאחרי זמן גילה כ"ק אדמו"ר נ"ע לכ"ק מו"ח אדמו"ר, שעניני החסידות שבהם התבונן באותם שעות היו היסוד להמשך תער"ב הידוע".

(15) = אצלנו (במשפחתנו) הדברים הם אחרת. אצלנו שעה

רשימת היומן תרצ"א – עם פענוחים ריא

טובה היתה. אלא שהמתנגדים השתדלו למעט הצורה: בעיני בני ישראל – מפני שלקחו להם דרכים חדשות, וגם מפני הקרוב למלכות, ובעיני הממשלה – חשד שלוח כסף להשולטן²¹ וכו'.

שנים אחדות אחרי פטירת אדמו"ר הזקן, הי' בבאביןאווין²² סמאטר²³ בנוכחיות הקיסר אלכסנדר הא'. ונסע אדמו"ר האמצעי, ביחד עם כמה חסידים לראות פני המלך. נפגשו על הפלאץ²⁴. האודינעני²⁵ שלו ארכה הרבה יותר מהרגיל. ושני פעמים קראו הקיסר „ראבין“: ברכה ראשונה, ובשעת הפרידה: פראשציא ראבין²⁶.

ובכל זאת היו חיים – אדמו"ר האמצעי והצ"צ – חיי פחד, ממלשינות וכה"ג. היו נזהרים ביותר כשהביאו מאמר רז"ל כמו מלכות אדום וכיו"ב, או לכתוב רק „וכו““. חשו את עצמם בלי מחסה מהממשלה²⁷.

ו. מאסר אדמו"ר האמצעי הי' בשנה האחרונה בחיים חיותו בעלמא דין – בשנת תקפ"ז – ונאסר בוויטעפסק. ולכן לא נקבע י' כסלו ליום טוב כ"כ, כי כבר לשנה הבאה לא הי' אדמו"ר האמצעי, בהאי עלמא²⁸.

ז. ההתנגדות לאדמו"ר האמצעי הי' גם מצד פולין, אלא ששם היתה ההתנגדות חשאית. והשידוך של אדמו"ר האמצעי עם ר' מרדכי מטשרנוביל²⁹ עורר תמהון על ר' מרדכי מטשרנוביל, איך השתדך עם אדמו"ר האמצעי, כ"כ התנגדו לו.

וכתוצאה מזה, הנה כל חבל טרקישע מהילוב³⁰ שהי' שייך לאדמו"ר הזקן, נפל מאדמו"ר האמצעי,

— פעם³¹ באו משם – רגלי – 1300 חסידים אל אדמו"ר הזקן – על ר"ה, כמדומני³² – ויצא אדמו"ר הזקן מחוץ לעיר לקראתם, ואמר מאמר דא"ח ד"ה „החליל מכה לפניהם“³³, ואמר „החליל“ במקום „החליל“, ופירש³⁴ החלל ומקום פנוי, שמציאות החלל גופא הוא צמצום, וזהו צמצום הב'. — (אלא שברייסין ניתוספו לו חסידים)³⁵,

31 ראה גם לקמן ס"ע רסח ואילך. סה"ש שם ע' 337.

שיחת יום ב' דהגה"ש תשי"ג (תו"מ ח"ח ע' 215).

32 אבל בסה"ש שם, ולקמן ע' רסט, שבאו על חג השבועות.

33 הלשון הנאמר במשנה (ביכורים פ"ג מ"ג ד) במביאי ביכורים.

34 בסה"ש שם; ופירש: החליל לשון החלל היינו החלל ומקום פנוי, מכה לשון כזה (טונקל) לפנייהם – הכוונה כי הגיעו בעבודתם לאור שלמעלה מאור הממלא מקום החלל עד שאור החלל נבהה לפנייהם, איז טונקעל געוואָרן בפנייהם.

ועפ"ז, אולי הכוונה במ"ש כאן „מציאות החלל גופא“ – למקום החלל שהי' לפני צמצום (ולהאור שהי' ממלא מקום זה) ש„הוא צמצום“ לגבי אור שלמעלה מאור הממלא מקום החלל, וזה שאח"כ נסתלק האור ונעשה חלל ומקום פנוי (שאינו אור) – „זהו צמצום הב“ (וראה תו"מ סה"מ אדר ע' קיב"ג ובהערות).

35 ראה גם אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ג ע' שמה.

21 ראה גם שיחת פורים תש"כ סמ"א (תו"מ הכ"ז ע' 452) וש"נ.

22 עיר הסמוכה לליובאוויטש (ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ז ע' טו).

23 = הופעה (מצעד).

24 = הככר.

25 = ה„ראיון“.

26 = שלום עליכם רבי. – וראה גם סה"ש תש"א ע' 51 (ובספר הזכרונות ח"ג פ"ח ע' 155), שקראו „וועליקי ראבין“ (גרויסער רבי).

27 ראה גם שיחת ש"פ ויצא, יו"ד כסלו תשכ"ב ס"ז (תו"מ חל"ב ע' 244).

28 ראה גם לקמן ע' רצג. וש"נ.

29 בין בתו של אדמו"ר האמצעי, הרבנית דבורה לאה, עם בנו של ר' מרדכי מטשרנוביל, ר' יעקב ישראל מטשערקאס.

30 אשר על נהר דניעסטער. – וראה גם בית רבי ח"א פ"ח. „התמים“ חוברת ב' ע' נב ואילך. סה"ש תרצ"ט ע' 336.

ואח"כ הנה גם אלו שנפלו מאדמו"ר האמצעי — חזרו להצמח צדק.

ח. שד"ר³⁶, וגם על "מעמד", היו עוד בזמן אדמו"ר הזקן³⁷.

ט. מצב היהודים בזמן אדמו"ר האמצעי הי' — בגשמיות — ברע. והוא הציע להממשלה שיתנו לו אדמה, ויושיב עלי' לא פחות משני אלפים קולוניסטים³⁸, וינתן לו — וזהו המושבות בפלך חרסון³⁹.

כל האדמה נכתבה ע"ש אדמו"ר האמצעי. כן פטרום מתשלום מסים. נתנו סוסים להוליכם להמושבות, ורשות לרעות בהמתם — בדרכם להמושבות — בשדות הממשלה.

אדמו"ר האמצעי פרסם מכתב⁴⁰ בתועלת עבודת האדמה, תועלתה במיעוט האנטזי-שמיות, שימצאו עי"ז חן בעיני הממשלה שאינה אוהבת את המסחר המרובה.

גוף כתב-יד-קודש של המכתב לא נמצא⁴¹, אבל בכיכלאך של אדמו"ר מהר"ש נ"ע — משנת תרמ"א או תרמ"ב — נמצא העתק המכתב.

י. תחלת ענין ר' משה נ"ע⁴², הי' מזה שהוא הי' המליץ בין אדמו"ר האמצעי והממשלה בענין הקולוניעס⁴³, כי ר"מ נ"ע הי' המיוחד — הן מצד ידיעת השפה, דיבר פליקסענד⁴⁴ רוסית, פולאנית, צרפתית, והן מצד ידיעותיו — שאָתו יכלו לדבר,

— ר"מ נ"ע, חושיו היו נפלאים ביותר. הי' ג"כ אָקניצלער⁴⁵, מאַכען צאַצקעס, שניצען וכו'. פעם בא מעיר חותנו אל אדמו"ר הזקן, מיט 3 (?) פערד וכו'⁴⁶. ויאמר לו אדמו"ר הזקן: אָף⁴⁷ וועמען דוּפּעסט דו. אָף מיר... דו וועסט מיין טיר אין ג"ע ניט טרעפּען (געפּינען ? מ"מ). עצה אחת יש לי בשבילך: נשוק את הציצה שלי, וחוקק תמונתה במוחך, ואז קאָן⁴⁸ מען שפּרינגען פון שפּיץ פון העכסטען דאָך —

ואז (כשנפגשו בבאבינאָוויץ) אמר לו הקיסר אלכסנדר שיתן לו ערד⁴⁹. — אדמו"ר האמצעי השתדל מראש שיתנו האדמה בפלך וויטעפסק, ולא התרצו על זה, אלא

(36) = שלוחא-דרבנן.
 (37) ראה סה"ש תרצ"ז ע' 212. מקורות והערות לאג"ק אדה"ז אגרת ט (ע' ל ואילך). תולדות תב"ד בארה"ק ע' יג.
 (38) = מתיישבים במושבות, עובדי אדמה.
 (39) ראה סה"ש תרפ"ז ס"ע 233 ואילך. וש"נ. תרצ"ו ע' 26.
 "מבוא" לקונטרס, "ומעיין" ע' 14. ר"פ מתולדות אדהאמ"צ ב,היום יום" בתחלתו. ספר הזכרונות ח"ג פ"ז (ע' 147 ואילך). רשימת, "ויכוח הגדול במינסק — תקמ"ג" ע' כד. שיחת ש"פ ויצא, יו"ד כסלו תשכ"ב ס"ג (תו"מ חל"ב ע' 243). וראה גם קונטרס הצמח צדק ותנועת ההשכלה" ע' 3.
 (40) נדפס באג"ק שלו ח"א ע' שיג ואילך (וראה הנסמן שם במקורות והערות (ע' תקב)). וראה גם סה"ש תרצ"ו וספר הזכרונות שם. אג"ק ח"י ע' צט. חט"ז ע' שט.
 (41) להעיר מאג"ק ח"י שם בנוגע לצילום הכת"י שנדפס ב,התמים" (חוברת ב ע' יח), ובקונטרס, "תב"ד-ליובאוויטש" (קה"ת תשי"א) ע' 20 — שאין זה אופייני כ"כ לכתב יד אדמו"ר האמצעי.
 (42) כהבא לקמן — ראה גם אג"ק אדמו"ר מהר"י"צ ח"ז ע' טו ואילך. ח"ד ע' קסד ואילך. רשימת אדמו"ר מהר"י"צ (חוברת ח) "דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן" (קה"ת, תשע"א) ע' נא ואילך.
 (43) = המושבות.
 (44) = שותף.
 (45) = אומן, (הי') עושה מיני צעצועים, מחדד ומקציע וכו'.
 (46) = עם (מרכבה רתומה ל) סוסים.
 (47) = במי בוטח אתה, ביי — הרי (גם) את דלת חדרי בגי'עדן לא תמצא (ראה גם סה"ש תורת שלום ע' 171. שיחת ליל ב' דחה"פ תשח"י סכ"ג (תו"מ חכ"ב ע' 234).
 (48) = אפשר לקפוץ מראש הגג הגבוה ביותר.
 (49) = קרקע (עבור המושבות).

רשימת היומן תרצ"א – עם פענוחים ריג

נתנו האדמה במאֵלְאֶרְאָסִיעַ – по указу („פֶּאָ אוקאָזוֹ”⁵⁰), ולא ע”י אמצעות ה”סינט” וכיו”ב.

אדמו”ר האמצעי האָטִי⁵¹ געפֿילט הוד מלכות. אבל ר”מ נ”ע לא הרגיש הוד מלכות, כי דיבר עם הקיסר פריי⁵² ... אדמו”ר האמצעי אמר אח”כ לר”מ נ”ע: האָטִי⁵³ פֶּאָרגעסען אָף „חכמים הזהרו בדבריכם”⁵⁴.

אחד ממקורבי הקיסר אלכסנדר הי’ פון⁵⁵ די העכערע „גלחים” מיִאַרְצֶעוּ. ויספר לו אלכסנדר ע”ד ר”מ נ”ע. ונחלט בדעתם לערוך ויכוח דתי, ומצד בניי יהי’ ר”מ נ”ע. הויכוח נמשך יותר משנה, כי הי’ במקומות שונים: יאַרְצֶעוּ, קיובֿסקֶע לֶאַברֶע, מוסקבא ... ולסוף בוויאָזמע. – הויכוח הי’ רק בנוגע לדתינו ולהבדיל בין הטהרה לטומאה – דתם.

בוויאָזמע אסרו את ר”מ נ”ע, וישימוהו בקלויסטער⁵⁶. ומשם ברח.

אשתו ובני ביתו נסעו לארץ ישראל⁵⁷.

פעם א’ אחר המאורע הנ”ל – בא ר”מ נ”ע לליובאָוויטש.

כשברחו מנאַפֿאַלֶעאָן⁵⁸ – נשאר הוא (ר”מ נ”ע) מצד זה⁵⁹.

(וסיים כ”ק מו”ח אדמו”ר שליט”א): יש אצלי כמה ביכלאָך כתביִד ר”מ נ”ע⁶⁰. מהם – הרבה – „הנחות” על „ביאורי הזהר”⁶¹. שנים מהביכלאָך שנכתבו אחר המאורע הנ”ל.

יא. אדמו”ר נ”ע לא הי’ סורק זקנו במסרק⁶², כי אם שורוהו במים.

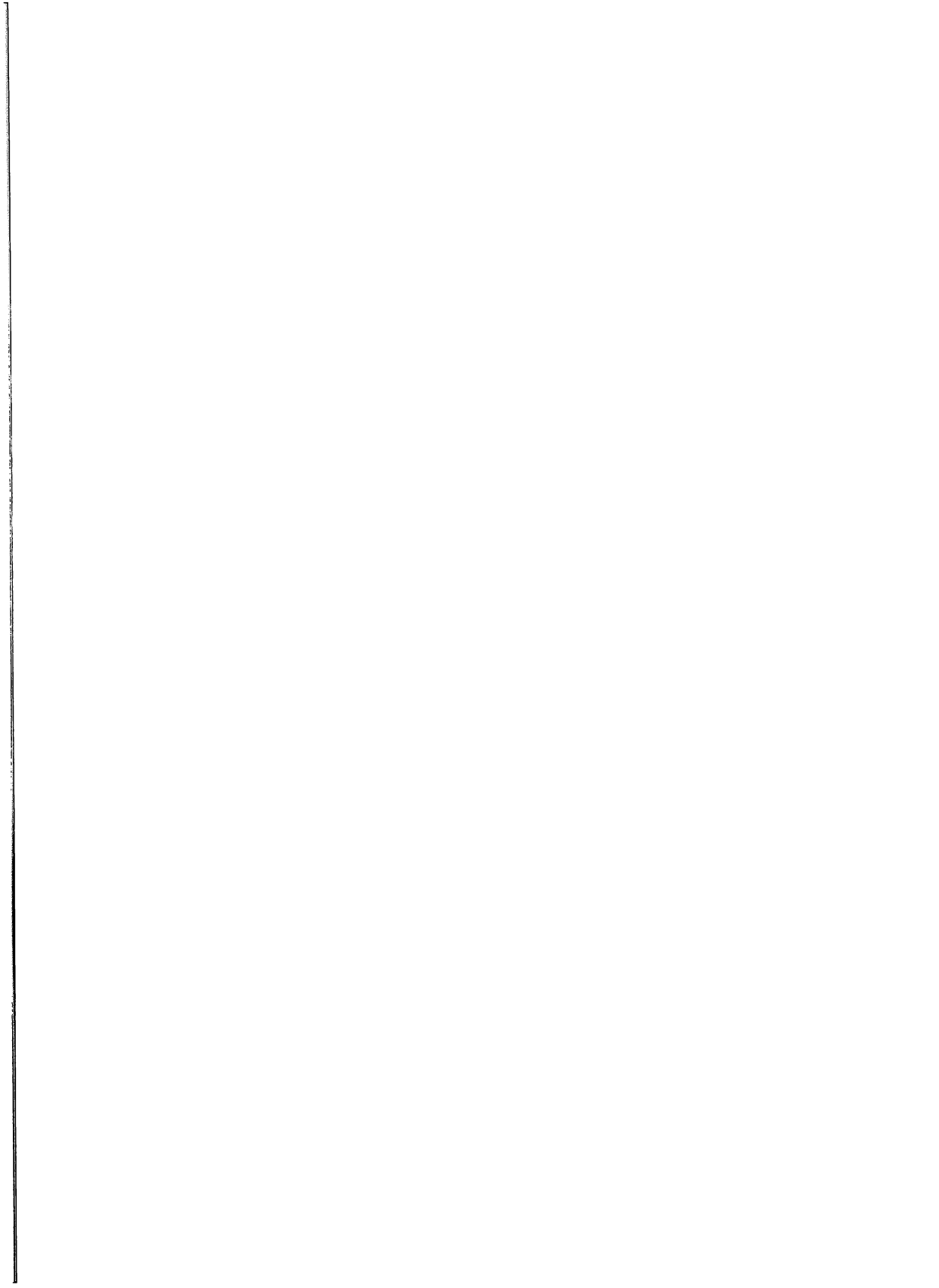
לא צמחו אצלו פאות, כי אם שערה אחת בפאה הימנית, והיתה ארוכה ומסתיימת עם שערות הזקן.

יב. הצ”צ קנה פעמים הרבה וַאֲגִרִישֶנֶע כילעטען⁶³ כשבילו וכשביל אדמו”ר מהר”ש נ”ע. ונמצא כתוב בכתביִד־קדשו: יהי רצון שיזכה בגורל⁶⁴ אדמו”ר מהר”ש נ”ע. היו פעמים שאדמו”ר מהר”ש נ”ע זכה בגורל ובסכומים נכונים, ואילו הצ”צ – לא זכה.

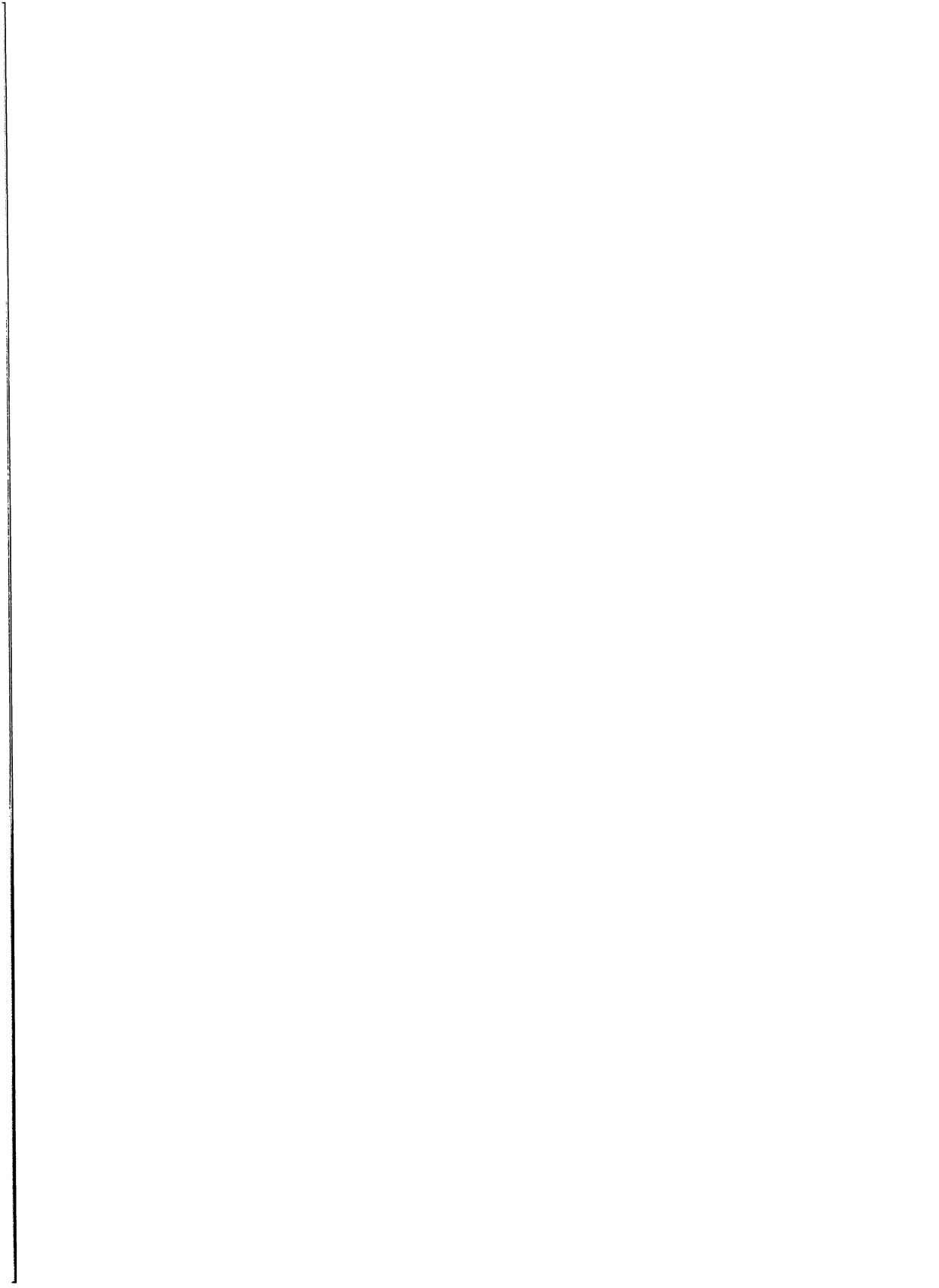
59) ראה גם שיחות: ש”פ נציבים השי”ת ס”ח (תו”מ ח”א ריש ע’ 213). כ”ד טבת תשט”ו ס”ג (תו”מ ח”ג ע’ 185).
60) ראה גם לקמן ריש ע’ שנב.
61) ראה גם לעיל ע’ רו.
62) ראה אג”ק ח”כ ע’ קפב – בנוגע „ליישר (הזקן) ע”י מסרק” – ש,ישנם יחידי סגולה שמהדרים ומקפידים על זה, ובלשון המובא – לא נגעו בשערת זקנם”.
63) כרטיסי־הגרלה.
64) ראה גם אג”ק אדמו”ר מוהרש”ב ח”ג ע’ רצ.

50) = ע”פ פקודה (של הקיסר בעצמו).
51) = הרגיש.
52) = בחפשויות.
53) = שכחת את (הוראת חז”ל) „חכמים כו””.
54) אבות פ”א מי”א.
55) = מראשי הכמרים.
56) = מנזר.
57) ראה גם רשימת „ויכוח הגדול במינסק – תקמ”ג” שבהערה 39.
58) ראה לעיל ע’ קעה.
59) ראה לעיל ע’ קעה.

רשימות משנת תרצ"ב

עם פענוחים

ווארשא — אַטוואַצק תשרי תרצ"ב.

כ"ק מו"ח אדמו"ר הי' נוכח על ברית מילה, והי' סנדק.
 קודם הסנדקאות רחש בשפתיו, אבל לא נשמע קולו.
 לבש הטלית שלו². על שאלתי אם מברך על הטלית, אמר, שאינו מברך, כי, בלבשו
 הטלית בעת התפילה, מכוין להוציא גם לבישתו להסנדקאות³.
 [צ"ע בסידור סוף הל' ציצית⁴. הכותב].

(3) ראה גם לקמן ע' שסט. ס' „היכל מנחם“ ח"ג ע' רמה.
 (4) ושם: „אם בא ללובשה אחר כמה שעות משפשטה,
 צריך לחזור ולברך .. ואפילו היתה דעתו מתחלה לכך“.

(1) ראה גם ר"ד ז' אד"ש (בעת ברית-מילה) תשי"א (תו"מ)
 ח"ב ע' 278.
 (2) ראה גם שם ע' 277.

מוצש"ק פ' וירא כ' חשוון, תרצ"ב. רינא.

א. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר: היום (בש"ק) חפצתי לדבר דא"ח*.

— אמר מאמר דא"ח ד"ה „כי נר מצוה”² —

כי, כמעט בכל שנה ושנה הייתי שומע דא"ח מאדמו"ר נ"ע ביום זה, שהוא יום הולדת את אדמו"ר נ"ע, כ' מר-חשוון³.

(והמשיך: פעם אירע והייתי בזמן זה (בסמיכות לכ' מר-חשוון) בפטרבורג — אשר אדמו"ר נ"ע שלחני לשם ע"ד איזה ענין — וקבלתי ממנו מכתב, ובתוכו כתב: „בטח תזכור אשר יום ג' (או ד") הבע"ל הוא כ' מר-חשוון, ותבוא לפה על איזה שעות”, וכן עשיתי.

כשבאתי לכ' מר-חשוון, הי' ברצוני להשאר ללון בליובאוויטש, אבל למעשה לא הי' כן, כי, שמעתי ממנו דא"ח,

— ובכל שנה הייתי רק אנכי לבדי בעת שאמר דא"ח. פעמים אמר דא"ח בהתחלה, ופעמים בלא התחלה (של פסוק). לפעמים דיבר גם מענינא דיום הולדת, אבל לא תמיד. כשאירע יום ההולדת בש"ק⁵, והוא הי' אומר דא"ח ברבים כליל ש"ק, הי' אומר דא"ח עוד פעם בזמן סעודת הג' אחרי מנחה, ורק לפני — ולאח"ז, בלילה, נסעתי חזרה לפטרבורג.

ב. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

אבי אדמו"ר נ"ע הי' מייקר כל רגע. גם בנסיעותיו, תמיד הי' נוסע 1 קלאַס⁶, ולבדו בקופע⁷, כדי שיוכל לנצל כל רגע לעסוק בעניניו באין מפריע. אף באותם הזמנים שהיתה ההכנסה דחוקה עד מאד, הי' זה (הנסיעה במחלקה ראשונה ולבדו בתא) מההכרחיות.

תמיד הי' מי שהוא נוסע עמו ללוותו, אני (אדמו"ר מוהרי"צ) או אחר. אבל מובן שהיו המלוים אותו נמצאים כמעט כל העת בקאָרִידאָר⁸, או בקופע אחר, ורק לפעמים, לעת השינה, היו נכנסים להקופע שלו לישון.

אבי אדמו"ר נ"ע הי' ישן על הספסל התחתון, והי' ישן גם בנסעו ברכבת,

* עיין ברשימת היומן מנ"א תרצ"ב¹.

בארבעה ימים שבימי השבוע, והוא ביום השני, ביום השלישי, ביום החמישי, וביום השבת קדש.

(5) ע"ד הסדר ביום הש"ק — ראה גם רשימות הנ"ל („התמים" שם ע' לג. סה"ש שם ע' 12).

(6) מחלקה ראשונה.

(7) תא של קרון הרכבת.

(8) פרוזודור.

(1) לקמן ע' רמב (ע"ד אמירת דא"ח ביום ההולדת).

(2) נדפס בסה"מ תרצ"ב ע' קכ ואילך.

(3) ראה גם אודות חגיגת יום ההולדת דכ"ף מרחשוון —

קטעי רשימות מיומנו של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ תרנ"ד-תרפ"א שנדפסו ב„התמים" חוברת ג ע' כו ואילך.

(4) לכאורה צ"ע, שהרי כ"ף מרחשוון אינו חל ביום ד',

וכמ"ש ברשימות הנ"ל („התמים" שם ע' לב. סה"ש תרפ"א ע' 11): „יום העשרים שבחדש מ"ח קביעתו יכול להיות רק

רשימת היומן תרצ"ב — עם פענוחים ריט

אבל מעט. לנטילת ידיים הי' מעמידין על יד הספסל ששכב עליו הכלי של רוק, ומים בגלאז⁹.

אדמו"ר נ"ע לא הי' מקפיד גם אם הי' ישן לבדו בקופע. לפעמים הי' מניח המנורה הירוקה דולקת, אבל גם זה לא דוקא, והיו פעמים שהי' ישן בתא יחידי ובאפילה¹⁰.

אדמו"ר נ"ע הי' אומר "תפלת הדרך" בכל יום אחר התפלה — בלא שם ומלכות — עד שהי' חוזר לביתו, אף שהי' נשאר במקום אחד ירחים אחדים¹¹. וכמו שהי' במקום אחד בחו"ל (כמדומה בוורצבורג. הכותב) מפ' חיי שרה עד פסח, ומשבועות עד אלול¹².

ג. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א המשיך לדבר אודות כ' מר-חשון, ואמר:

המאמרים מכ' מר-חשון, אין "כתב" עליהם (מ"ש אדמו"ר נ"ע בעצמו), ישנם רק "הנחות". ויש גם רשימות דברים שכתבם אדמו"ר נ"ע בעצמו, אבל בלא הוראת היום.

פעם (בכ' מר-חשון) אמר — אדמו"ר נ"ע — אַז¹³ עַר הָאָט זֶיך גְּעֻזְעָהן מִיט דַעַם צו וועָמָען עַר הָאָט גְּעָהָט הכנת. והי' זה בהקיץ ולא בחלום. לפעמים הי' אדמו"ר נ"ע מספר בכ' מר-חשון מהקורות אותו בימי נעוריו.

(9) = בכוס.

(10) להעיר מהדעות שהאיסור לישון יחידי באפילה הוא רק כשהוא לבדו בבית (כלשון אדה"ז בשו"ע חו"מ הל' שמירת גוף ונפש ס"ו ובקו"א), אבל כשיש עוד אנשים בבית, מותר לישון בחדר יחידי (ראה דרכי תשובה יו"ד סקט"ו סקט"ו. שד"ח כללים מערכת ש' סצ"ה, ודברי חכמים ספ"ה. כף החיים יו"ד סקט"ו סקמ"ט. ועוד).

(11) ראה גם, "היום יום" יט תמוז. סידור אדה"ז בדיני

תפלת הדרך.

(12) ראה מכתב כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ הנעתק לקמן ע' תנב (ע"ד נסיעותיו של אדמו"ר): "תרס"ז וירצבורג .. מחדש מ"ח עד ניסן .. מחצי סיון עד אלול". וב"חנוך לנער" ע' 14: "ג' פ' חיי נוסע לוורצבורג .. לתה"פ בא לליובאוויטש, ג' פ' שלח חוזר לוורצבורג, ימים אחדים לפני ר"ה בא לביתו".

(13) = שהתראה (עם הנמצאים בעולם העליון) — עם זה שהתכוונן להתראות עמו.

מוצש"ק פ' חיי שרה כ"ז מר"חשון תרצ"ב. רינא.

א. כ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א דיבר ע"ד התבוננות שקודם התפלה פארוואָס אינ מתפללים (בהתבוננות), ובפרט שיכולים לנגן [לעייין לקו"ת הקטן מ"ז ע"ב]. הכותב].

ואמר, שצריך להתבונן קודם התפלה באיזה ענין שהוא הילול ושבח, שזהו ג"כ חלק מהתפלה, כמו בקשת צרכיו³, וההתבוננות צריכה להיות בטלית ותפילין. ויש על זה ג"כ מאמר דא"ח — „להבין ענין ההתבוננות בדא"ח בטלית ותפילין⁴. ויש להתבונן בענין שכבר השיגו, וצריך יגיעה רק על ההרגש — דערהָערען. כן צריך להתבונן גם בתוך התפלה,

והיו גם חסידים כאלו שהיו נוהגים פאָרשרייבען⁵ המקום — בתפלה — שבו הפסיקו תפלתם כדי להתבונן כו' (לידע ולחזור ממקום שפסקו)⁶, ואח"כ (לאחרי ההתבוננות) — להתפלל בפירוש המלות, אף שאינו שייך להענין שבו התבונן. וגם אין לחפש בפירוש המלות שייכות לענין זה שהתבונן בו, אבל, מעצמו ימצא היחס בפעם הב' או הג' וכו'".

ובודאי שאין להמתין עד הבנת פעולת ההתבוננות כו', שהרי, היתכן שהחולה לא יחפוץ לשותת סמי הרפואה עד שיכוננוהו מתחלה אופן פעולתה.

שאלתי: והלא לכאורה יהי' זה בעת התפלה כמו מחשבה זרה, שהרי לא אמרו „מחשבה אסורה“, אלא „מחשבה זרה“ דייקא — זרה בענינה, כננדוד⁷, שמדובר אודות מחשבה והתבוננות בענין של דא"ח, אלא כיון שאינה שייכת לתוכן פירוש המלות, ה"ו מחשבה זרה ביחס לענין התפלה — וענה כ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א: ועל זה אומרת תורת החסידות שצריך להיות כן.

שאלתי: ומה ענין התבוננות זו לתפלה. וענה כ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א: שייך ושייך.

והוסיף: אבי אדמו"ר נ"ע ענה לרו"א על אמרו שאין שייכות בין ההתבוננות והתפלה⁸: „דאָס¹⁰ וועסט פאָרשטיין אין 12 יאָהר אַרום“. ובשנת תרס"ט הבנתי

(1) = מדוע.
 (2) בלקו"ת לג' פרשיות שם (נדפס באוה"ת בראשית (כרך 2) תקפה, ב): „מי שאינו מתפעל ע"י ההתבוננות עצמה כ"א ע"י סיוע מהניגון שהנגינה מעורר את האהבה. וזהו ענין השיר שהיו הלויים אומרים כו', שע"י הנגינה נתעורר ההתפעלות ע"י ההתבוננות. זהו ענין ונערים ממשותה נגינתם, שהנערים הם למטה במדריגה .. לכן לא יתפעלו מההתבוננות לבד כ"א צריך לנגינה לעורר הכוונה וכו'".
 (3) ראה ברכות לב, סע"א: „לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה ואחר כך יתפלל“. ושם לד, א: „לעולם אל ישאל אדם צרכיו .. אלא באמצעות .. ראשונות דומה לעבד שמסדר שבח לפני רבו, אמצעות דומה לעבד שמבקש פרס מרבו“. וברמב"ם הל' תפלה פ"א ה"ב: „חיוב מצוה זו (תפלה) .. שיהא אדם .. מגיד שבחו של הקב"ה ואח"כ שואל צרכיו כו'".
 (4) נזכר גם באג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ב ע' שלא: „המאמר להבין יתרון מעלת ההתבוננות קודם התפלה כשהוא מלוכב בטו"ת דוקא“. ושם, שמאמר זה (עם עוד כמה מאמרים) יצא מחליפות המכתבים בדא"ח במשך שנות תרמ"ח-תרנ"ג — ראה באג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"א ע' כב ואילך.
 (5) = לציין ולרשום.
 (6) ראה גם לקמן ע' תעט. סה"ש קיין ה"ש ע' 146. תש"ז ס"ע 75. ושי"ב.
 (7) ראה גם הקדמת אדמו"ר האמצעי לסידור עם דא"ח. סה"ש תורת שלום ע' 4 ואילך.
 (8) ראה גם לקו"ש חל"ג ע' 292 ואילך.
 (9) ראה גם סה"ש תש"א ע' 63.
 (10) = ענין זה תבין בעוד 12 שנה.

(1) = מדוע.
 (2) בלקו"ת לג' פרשיות שם (נדפס באוה"ת בראשית (כרך 2) תקפה, ב): „מי שאינו מתפעל ע"י ההתבוננות עצמה כ"א ע"י סיוע מהניגון שהנגינה מעורר את האהבה. וזהו ענין השיר שהיו הלויים אומרים כו', שע"י הנגינה נתעורר ההתפעלות ע"י ההתבוננות. זהו ענין ונערים ממשותה נגינתם, שהנערים הם למטה במדריגה .. לכן לא יתפעלו מההתבוננות לבד כ"א צריך לנגינה לעורר הכוונה וכו'".
 (3) ראה ברכות לב, סע"א: „לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה ואחר כך יתפלל“. ושם לד, א: „לעולם אל ישאל אדם צרכיו .. אלא באמצעות .. ראשונות דומה לעבד שמסדר שבח לפני רבו, אמצעות דומה לעבד שמבקש פרס מרבו“. וברמב"ם הל' תפלה פ"א ה"ב: „חיוב מצוה זו (תפלה) .. שיהא אדם .. מגיד שבחו של הקב"ה ואח"כ שואל צרכיו כו'".

רשימת היומן תרצ"ב — עם פענוחים רכא

— דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א — כוונת אבי אדמו"ר נ"ע (כי אז הי' הסתלקות רו"א, והשיחה בינו לבין אדמו"ר נ"ע בענין זה היתה י"ב שנה לפני זה).

ב. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

ב' פעמים — ואני עורני נער — שמעתי את אבי אדמו"ר נ"ע "מעביר הסדרה", והי' זה בפסוקים הראשונים של פרשיות לך ווירא. וזה עשאתי ל"בעל תשובה".

אבי אדמו"ר נ"ע אמר הפסוק, "ויאמר ד' וגו' ומבית אביך", ושתי עיניו היו זולגות דמעות. — דער גוף צוגייט¹¹ פון נעימות אלקות¹².

עוד סיפר: אבי אדמו"ר נ"ע הי' מקפיד במאד על הבעל קריאה שלא ישמיט איזה טעם — טראָפּ¹³.

והוסיף לספר אודות הנהגת אדמו"ר נ"ע בהעברת הסדרה: כששמעו אותו מעביר הסדרה, הי' נשמע כאילו איש פנוי לגמרי מכל עסקים הוא, ואין לו אלא דבר זה.

לפעמים הי' מסיים להעביר הסדרה בש"ק, כי הי' מפסיק בחזרת פרשת השבוע שהתחיל לפני ש"ק, אבל לא הי' מפסיק באמצע פרשה. לפעמים הי' מתחיל להעביר הסדרה ביום ה' ומסיים בש"ק¹⁴, כי, העברת הסדרה היתה עבודה גדולה כל כך (כמוכּוּן מתיאור הנ"ל) שהי' מוכרח להפסיק באמצע, ער¹⁵ האָט נִיט גֶעֶהאַט קיין כח. וכן אירע גם בפרשת וירא.

הי' מעביר הסדרה בלא אכנט, ובלא כובע עגול, וגם לא בכדי משי, און אַגעשפּילעט¹⁶.

ג. פעם אמר אבי אדמו"ר נ"ע: כשיושבים אצל שולחן עם לקוטי-תורה פתוח, דערהערט¹⁷ מען עצמות א"ס¹⁸.

ד. פעם אמר אבי אדמו"ר נ"ע לאחד ע"ד בגדי משי¹⁹: צריך לכוּש בגדי משי, אבל בכל זאת, על הרגלים אין לובשים משי, רק אבי (אדמו"ר מהר"ש נ"ע) שלבש סאַמעט²⁰ על רגליו. והסביר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: כי אאזמו"ר נ"ע לבש על רגליו סאַמעט — בחורף, ומשי — בקיץ.

(16) = כפתורי בגדו העליון היו פתוחים.

(17) = מרגישים.

(18) ראה גם סה"ש תורת שלום ס"ע 24 ואילך. תרצ"ט ע'

328. תש"ג ע' 63. תש"ה ס"ע 85. תו"מ סה"מ כסלו ע' קנא.

שיחות: ש"פ וישב תשכ"ד ס"ג (תו"מ חל"ח ע' 304); וא"ו

תשרי תשכ"ז ס"ב (תו"מ חמ"ח ע' 71). ועוד.

(19) ראה גם לעיל ס"ע קסב. וש"נ.

(20) = קטיפה.

(11) = הגוף נמש, וכלה מנעימות כו'.

(12) ראה גם סה"ש תש"ב ע' 29 (ושם, שהיו דמעות של שמחה).

(13) ראה גם סה"ש תרצ"ו ס"ע 51 ואילך. אג"ק ח"ד ע' שפו ואילך.

(14) ראה גם לקמן ע' שנד. סה"ש תש"ב ע' 27. "היום יום" ד תבת. אג"ק ח"ח ע' תקס.

(15) = לא הי' לו כח (לסיימה אלא לאחר הפסק משך זמן כו').

י"ב — ב' ניסן תרצ"ב. רינא.

בערב פסח, תענית בכורות¹, עשה כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיום² על מסכת סנהדרין. מכירת חמץ — ליהודי, ובערב קבלן³, והיהודי מוכרו אח"כ לאינו יהודי. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א חתם שטר המכירה בלילה — ליל י"ד. ערערו שלא יכתבו בשטר היום יום י"ג וכו', כיון שהוא כבר ליל י"ד, אבל כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א לא התרצה לזה, וצוה לכתוב י"ג, באמרו: "כך ראיתי מעשה אצל כ"ק אדמו"ר נ"ע, שהי' חתום השטר בשעה 11 בלילה לערך, ובכל זאת כתבו י"ג ניסן. ויש טעם על מכירת החמץ בי"ג ניסן"⁴.

*

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סידר הג' מצות שלו על טס של כסף⁵ (פאָדנאַס⁶). אכילת האפיקומן: בליל א' — הקפיד לאכול קודם חצות. בליל ב' — נתאחר הרבה⁷.

ביום א' שחרית — צוה כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א שיגמרו תפלת שחרית קודם חצות היום⁸. שאלתיו אם כן הוא הסדר ביום א' דפסח משום תפלת טל ובשמע"צ משום תפלת גשם, ואמר, כי כ"ק אדמו"ר נ"ע נהג כן [איני יודע אם נהג כן בקביעות. הכותב], ופעם חפץ ליגמר תפלת השחרית — עד הלל — עד שעה 9, והתפללה ביחידות, וגמרה עד שעה זו. וביאר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א בטעם הדבר — כי היו זמנים מיוחדים, וואָס⁹ עַר האָט געלעבט ע"פ קבלה, טרוקענע קבלה.

*

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. כ"ק אדמו"ר נ"ע הי' אומר שאין לנהוג בהידורים בחג המצות. — הטעם לזה הוא שלא יחול בקבלה בנדר. ביאור כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א. —

לא כל שנותיו אכל אדמו"ר נ"ע כל ימי הפסח מצה שמורה הנאפית בערב פסח. אדמו"ר נ"ע נזהר ביותר משריו, ולכן אכל בכף ולא במזלג¹⁰. וגם הכף — אחר כל לקיחה אל פיו, הי' קונחה¹¹.

מ"ג ניסן — ראה, "אוצר מנהגי חב"ד" ניסן בסופו.
 (5) ראה גם לעיל ע' קצת. וש"נ.
 (6) = מגש.
 (7) ראה לעיל ע' קצט. וש"נ.
 (8) ראה גם סה"ש תרצ"ט ס"ע 304. תש"ח ע' 172.
 (9) = שהי' חי (ומתנהג) על פי קבלה, "יבשה" (כפשוטה).
 (10) ראה לעיל ריש ע' קפא. וש"נ.
 (11) ראה גם שיחת אחש"פ תשי"ב ס"ט (תו"מ ח"ה ע' 145); ר"ד ליל שש"פ תשכ"ח ס"ה (תו"מ חנ"ב ע' 261).

(1) ראה טושו"ע ואדה"ז או"ח סת"ע.
 (2) להעיר משיחת י"ט כסלו תשט"ז ס"ז (תו"מ חט"ו ע' 259), שאף שכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ הי' עושה סיום, מ"מ, הי' גם מתענה.
 (3) ראה הל' מכירת חמץ בשו"ע אדה"ז (נדפסו לאחרי הל' פסח). וראה גם "היום יום" יד ניסן: "בבית רבינו נוהגין שלא לעשות את הרב למורשה, אלא למכור לו את החמץ ובערב קבלן".
 (4) פאָקסימיליות מטורי מכירת חמץ של רבותינו נשיאינו

רשימת היומן תרצ"ב – עם פענוחים – רכג

לא הי' בפיו עוד איזה מאכל בכת אחת עם השמורה, לבד ייץ¹², שבו הי' מרכך את השמורה.

אחרון של פסח פלעגט¹³ ער דוקא בראָקען.

גם: לכורך – הי' לוקח חריץ שלא שרוהו במים, ובמילא לא שייך בו חשש שרוי. ואם הי' גם סאַלאַט (ששרוהו במים לנקותו, אף שנגבוהו) – הי' אוכלו אח"כ, ולא ביחד עם השמורה, מחשש שרוי.

כ"ק אדמו"ר נ"ע הי' נייער ליל שביעי של פסח¹⁴. הי' אומר דא"ח ליל שביעי של פסח.

בסעודת יום אחרון של פסח הי' אומר ג"כ דא"ח, אבל רק מאמר קצר, 15-20 מינוט. כ"ק אדמו"ר נ"ע הי' יוצא לסעודה זו בשעה 5-4½ אחר חצות היום¹⁵.

בשבת חול המועד פסח אין לומר "שלום עליכם"¹⁶.

אין להפסיק באמירת הט"ו דיינו¹⁷.

בברכת בורא פרי האדמה לאכילת הכרפס שצריך לכיין להוציא גם המרור בברכה זו – אין לפטור אלא את הכזית מרור, ולא זה של כורך¹⁸. כן אמרו לי (כנראה כ"ק אדמו"ר נ"ע. הכותב).

פעמים רבות קרה שכ"ק אדמו"ר נ"ע הי' מעשן אחר אכילת האפיקומן.

ב. כ"ק אדמו"ר נ"ע הי' מבאר בהגדה: בלילה הא' – בחצי הב' של ההגדה (בחלק שלאחר ברכת המזון), כדי שיהי' אכילת האפיקומן קודם חצות. וביותר הי' מבאר בלילה הב'.

הביאורים לא היו ע"ד פירושי ההגדה, כי אם ענינים ענינים. הרבה פעמים היו הביאורים בשייכות אל הדא"ח שדיבר באותו פרק זמן.

פעם (בפסח תרנ"ז). קצת מסופקני. הכותב) דיבר על פסוק¹⁹, „ועברתי בארץ מצרים וגו' אני ה'“, „אני ולא מלאך כו' שרף כו' שליח כו'“²⁰ – משך ב' שעות ויותר. וביאר ג' הענינים דמלאך שרף שליח – שקאי על יצירה בריאה ואצילות²¹, ועוד למעלה יותר – אחר הצמצום וקודם הצמצום וכו'.

קרה שהפסיק הדיבור, וחשב, אבל לא אמר, ואח"כ קרא אותי, ואמר לי את זה חשבת, ורשום הדברים.

ח"ה ע' 114 ואילך; ליל ב' דחה"פ תשי"ג (ת"מ ח"ח ריש ע' 82); תשט"ז סכ"ג ואילך (ת"מ חט"ז ע' 207 ואילך); תשכ"ז סכ"א (ת"מ חמ"ט ע' 325).

18 ולהעיר, שבהגש"פ (הנ"ל ע' יא) כותב רבינו: „ומחזון להוציא גם המרור של כורך“ (השק"ט בזה ע"ד הנגלה – ראה „הסדר הערוך“ (ירושלים תשנ"א ע' שכ"ז. וש"ג).

19 בא יב, יב. – נתבאר גם בד"ה ששת ימים גו' תרנ"ז (סה"מ תרנ"ז ע' פא ואילך).

20 נוסח הגש"פ.

21 אף שבדרך כלל מבואר שקאי על ב"ע – ראה לקו"ת

צו יב, ג. סידור (עם דא"ח) סדר הגדה רצט, א. סה"מ תש"ה ע' 150. לקו"ש חל"ב ע' 43.

12 ראה גם שיחות: חוה"מ פ"ש ש"ת ס"ג (סה"ש קייץ הי"ש"ת ע' 37). ליל אחש"פ תשי"ב ס"ב (סה"ש תשי"ב ע' 105). יום א' דחה"פ תשי"ג סכ"ח (סה"ש תשי"ג ע' 64). הובא בספר המנהגים ע' 41.

13 = הי' נוהג בדוקא לשרות (לאכול שרוי). – ראה סה"ש תשי"ב שם. נתבאר בארוכה בלקו"ש חכ"ב ע' 30 ואילך.

14 ראה לעיל ע' קפא. וש"ג.

15 ראה גם „היום יום“ כב ניסן, אחש"פ. ר"ד יום אחש"פ (בעת הסעודה) תשכ"ז ס"א (ת"מ חמ"ט ע' 334).

16 ראה לעיל ע' קסג ובהערה 47.

17 הובא גם בהגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' כח. – נתבאר בשיחות: ליל א' דחה"פ תשי"ב ס"ה ואילך (ת"מ

ג. בשנת תרנ"ז היינו במוסקבא²², שאז היתה האפּעראַציא²³ אצלי. סבלתי אז ישורים גדולים, עד שקרחו כל שערותי, אבל לא הוצאתי אף אנחה אחת. ובתור פיוס, הי' אומר כ"ק אדמו"ר נ"ע דא"ח בשבילי, ואני הייתי שוכב ומעלה את הדברים על הכתב.

ד. ר' הלל מפאָרין הי' מתחלה "חסיד" של הרה"צ ר' מרדכי מצ'ערנאָביל, וקודם נסעו לליובאָוין (לאדמו"ר האמצעי) בקש ממנו רשות "אויף אַרויס פון פּדאַנסטיע"²⁴.

ה. כ"ק אדמו"ר נ"ע אמר לאחד — שלא הי' שבע רצון מהשו"ת שלו — הרי יש שבעים פנים לתורה²⁵, ומזה הי' החידושי-תורה מלפנים (בדורות שלפנינו), אבל הרי יש ג"כ וכו' „לפנים²⁶“, ומהם בדו החידושים אח"כ.

*

הלן מה שביאר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א בעיני ההגדה:

א. „כל דצריך ייתי ויפסח“:

הקושיא הידועה דהפסח אינו נאכל אלא למנויו²⁷, ואיך אפ"ל „כל דצריך ייתי ויפסח“ אם אינו ממנוי. אלא, דכל זה בזמן ביהמ"ק כשהיו מקריבים הפסח, אבל עתה שאין מקריבים פסח אלא האפיקומן הוא במקום הפסח וכו'²⁸.

ב. „אלו לא הוציא הקב"ה את אבותינו וכו'“ אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים“:

אבותינו — קאי על המוחין²⁹. ואלו לא הוציא את (אבותינו) המוחין, הרי אף שהי' גאולת המדות, וכמו שנאמר „ומביא גואל לבני בניהם“ (שקאי על המדות³⁰), בכל זאת השעבוד של המדות הי' נשאר („אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו“), אף שהיתה גאולתם.

ג. „מעשה ברבי אליעזר וכו'“. עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם הגיע זמן קריאת שמע של שחרית“:

יקשה מפני מה נאמר עד שבאו תלמידיהן דוקא ואמרו להם כו', ולא עד שהגיע זמן ק"ש. אלא שענין זה צריך להיות ניכר בתלמידים, כדלקמן.

והנה מגילה עפה כתובה פנים ואחור, מדאיכא פנים איכא גם אחור“, ומסיים, שהפירושים הסברות והאוקימתות של רש"י ותוס' וכו' הם משבעים פנים לתורה, ולעומתם יש גם כאלה שהם משבעים אחור לתורה.

(27) זבחים נו, ב (במשנה). רמב"ם הל' ק"פ רפ"ב.

(28) ראה בכ"ז במבוא להגדה שלמה ע' 110. וראה גם שיחות: ליל ב' דחה"פ תש"ד ס"ג (סה"ש תש"ד ע' 86); תשכ"ט ס"ז (תו"מ תני"ז ס"ע 68 ואילך); תשל.

(29) ראה גם לקמן ע' שעד. שיחת ליל ב' דחה"פ תרח"ץ סי"ח (סה"ש תרח"ץ ע' 265). תרצ"ט ס"א (סה"ש תרצ"ט ע' 323).

(30) ראה סידור (עם דא"ח) שער התפילין יז, ב. ובכ"מ.

(31) בסה"ש תרצ"ט שם: „אנו ובנינו ובני בנינו היינו וז"א ונה"י ומלכות“.

(22) להעיר מאג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' רלו: „תחלת חורף תרנ"ז, לרגלי חלישות הבריאות נסע הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, עם כבוד אמי מורתי הרבנית שליט"א ועמדי למאסקווא לעסוק ברפואות“ (וראה גם סה"ש קיץ הי"ש ע' 167).

(23) = הניתוח. — ראה גם מכתב אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע מי"ד אדר תרנ"ז מאסקווא (אג"ק שלו ח"א ס"ע קפה ואילך): „בראשית בואי לפה התחילה הטרדא בדבר ב' [בנין] ש"י וכו"י. (24) = לצאת מהנתינות-אזרחות (ראה גם לקמן ע' שפג. ויש"ג).

(25) זהר ח"א מז, ב. ח"ג כ, א. רטז, א. רכג, א. וראה במדבר"ר פי"ג, טז.

(26) כלומר: לה„פנים“ דתורה — יש ג"כ וכו' (בחי' אחור). וראה גם שיחת שמח"ת תרס"א (לקי"ד ח"ד תשצד, ב): „כתיב

רשימת היומן תרצ"ב – עם פענוחים רכה

וביאר בזה כ"ק אדמו"ר נ"ע, שמציאותם של התנאים ה"ז שמות של הקב"ה³², וכמבואר בשמותיהם של התנאים שנזכרו כאן: רבי אליעזר – שם א"ל, רבי יהושע – שם י"ה, ועד"ז רבי אליעזר בן עזרי' – ב' השמות א"ל וי"ה. לבד רבי עקיבא ורבי טרפון, שאף שלא נתפרש זה בשמותיהם, הרי, רבי עקיבא זהו כל ענינו – מסירת נפש³³, ורבי טרפון ענינו המשכה בעולם, כפי שמצינו³⁴ שהוא הי' עשיר, ונתעסק עם אריסין וכו'.

ומעלה זו של התנאים צריכה להיות ניכרת בתלמידים. וזהו הפירוש, עד שבאו תלמידיהם וכו' – שצריך שהתלמידים יבואו לק"ש וכו' (של שחרית), שענינה יחודא עלילה³⁵, שזוהי דרגתם של התנאים, שמות של הקב"ה, כנ"ל.

ד. ימי חייך הימים וכו':

בבריאת העולם – היום הולך אחר הלילה, אבל בביהמ"ק, אכילת קדשים – הלילה הולך אחר היום³⁶. וזהו, ימי חייך הימים – לעבעדיגע טעג³⁷, כל ימי חייך להביא הלילות – שיביאו החיות גם בלילות וכו'³⁸, שהלילות יהיו הולכים אחר הימים (ע"ד ביאור המשך הפיסקא, וחכמים אומרים וכו' לימות המשיח³⁹ – הנני זוכר רק זה שאמר שדבריהם של חכמים הם ביאור על דרשת בן זומא הנ"ל. הכותב).

ה. וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק:

כדי שיהי' ריבוי (וארבה גו') – צ"ל ע"י יצחק, שענינו גבורות⁴⁰, וכמו גבורות גשמים וכו'⁴¹ (קצת בספק. הכותב).

ו. ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אותו:

פיסקא זו נאמרה בקצרה, ופירושה: ואתן לעשו את הר שעיר כדי לרשת אותו, כלומר, הפירוש ד, לרשת אותו הוא (לא שעשו יורש את הר שעיר, אלא) שבני ישראל יורשים את עשו, וזהו ואתן לעשו הר שעיר כדי לרשת אותו, שע"ז ירשו בני ישראל את עשו⁴².

*

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. בהקאפעלעך של אדמו"ר האמצעי⁴³ היו גם מנגנים בכלי זמר. היו נקראים

(לקו"ש ח"ג בסופו. תר"מ חכ"ב ע' 225).
40 ראה גם שיחות: יום ב' דחה"ס תשי"ט ס"ה (תר"מ חכ"ד ריש ע' 64); ליל ב' דחה"פ תשכ"ז ס"ד (תר"מ חמ"ט ס"ע 319).

41 ראה סידור (עם דא"ח) סוף שער התקיעות (רמז, א"ב): כל השפעות ברבוי גדול הוא ע"י הגבו', כמו הגשמים שיורדים בגבורה .. וזהו וארבה את זרעו, ארבה בגי' יצחק שהוא בכחי' הגבורות כו'.

42 ראה גם לקמן ע' שעד. שיחות ליל ב' דחה"פ תשי"ג סמ"ב (סה"ש תשי"ג ע' 74). ליל א' דחה"פ תשי"ה ס"ז (סה"ש תשי"ה ע' 83). ליל ב' דחה"פ תשי"ז ס"ט (סה"ש תשי"ז ע' 106). תשי"ח ס"ח (סה"ש תשי"ח ע' 206).

43 ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ס"ע תמד ואילך (נעתק ב,היום יום' כה תשרי): היתה אצלו (אצל אדמו"ר האמצעי) קבוצת אברכים מנגנים – וידועה בשם „דעם מיטעלען רביס קאפעלעך“ – ונחלקה לשתי פלוגות: בעלי שיר – כפה, ובעלי זמרה – ככלים שונים. וראה גם סה"ש תשי"ב ע' 122. שיחות יום ב' דחה"פ תשכ"א ס"כ (תר"מ חל"א ע' 46).

32 לכאורה הכוונה שמציאותם של התנאים היא תורה, שהיא שמותיו של הקב"ה. – וראה גם תר"א שמות מט, ב ואילך.

33 כפי שאמר לתלמידיו, כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה – ככל נפשו, אפילו נוטל את נשמתך – אמרתי מתי יבוא לידי ואקיימנו" (ברכות סא, ב).

34 ראה נדרים סב, א. ויק"ר פל"ד, טז. כלה פ"א. כלה רבתי פ"ב.

35 ראה גם לקמן ע' שעד. שיחות: ליל ב' דחה"פ תרצ"ז ס"ז (סה"ש תרצ"ז ע' 225); ליל א' דחה"פ תרצ"ח ס"ט (סה"ש תרצ"ח ע' 262); ליל ב' דחה"פ תשי"ג ס"ז (סה"ש תשי"ג ע' 71); תשי"ד ס"ח (סה"ש תשי"ד ע' 88); תשכ"ה ס"ח (תר"מ חמ"ג ע' 171); ר"ד ליל א' דחה"פ תשכ"ט (תר"מ חנ"ו ע' 52).
36 חולון פג, סע"א. וש"ב.

37 ימים „חיים“.

38 ראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תשי"ג ס"ט (סה"ש תשי"ג ע' 72).

39 ראה גם סה"ש תשי"ג שם. שיחת ליל ב' דחה"פ תשח"י

אליו גם אַפְרָאָסְטֶען מיטוואָך⁴⁴ — מוצאים דלת חדרו סגורה — כדי לנגן ולשורר לפניו.

ביוהכ"פ היו עושים הפסק בין מוסף למנחה ובין מנחה לנעילה (הפסק הב', בין מנחה לנעילה, מסופק קצת אצלי. הכותב), ואדמו"ר האמצעי הי' מוריד טליתו מראשו על כתפיו, ולובש הכובע שלו⁴⁵. כדי להקל כובד הכובע, הי' עשוי האמצע של הכובע רק סאַמְעֶט⁴⁶ בלבד (לא הי' כלום בפנים), ולכן הי' תלוי למטה לפעמים לפניו או על הצד, ונטפו טפות זיעה מן הסאַמְעֶט מרוב ועומק מחשבותיו⁴⁷.

ב. הצמח צדק הי' לומד אחר הצהרים בשבתות הקייץ עץ חיים ופרי עץ חיים עם בנו הבכור כ"ק הרה"ח ר' ברוך שלום — שהי' קורא לו הצ"צ „מנין בעה"ב"⁴⁸. פעם נכנס אדמו"ר מהר"ש נ"ע אל הצ"צ לשאול אצלו איזה דבר בהנ"ל⁴⁹, ויענהו: לך שאול את רב"ש — כי הצ"צ הי' מזכיר את בניו בר"ת, גם בדבריו עם הקרובים אליו ביותר⁵⁰.

ג. ישנו מכתב קצר מאדמו"ר מהר"ש נ"ע לחתנו ר' משה ארי' ליב גינזבורג, שכותב לו שאף שכיבוד חותן הוא דרבנן, אָבער⁵¹ א' דרבנן וואַלגערט זיך אויך גיט.

ד. שמעתי מאדמו"ר נ"ע א"א⁵² יאָהר האָב איך געדאַווענט מיט דעם זיידען (אדמו"ר מהר"ש נ"ע) אחר הסתלקותו⁵³. ואמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: אני הבנתי בזה די' חזותא קרוב עצם על עצם וכו' ווי⁵⁴ יעדער פאַרשטייט.

פעם ראיתי⁵⁵ איך שאדמו"ר נ"ע האָט געפראָוועט⁵⁶ „יחידות" אצל אביו אדמו"ר מהר"ש נ"ע, והי' זה בתחלת חורף תרמ"ד.

אני שחקתי — געשפּילט — בחדר עם כסא. ולפתע ראיתי והנה בספּאַלניע⁵⁷ נכנס אדמו"ר נ"ע לבוש פוטער⁵⁸, והתחיל לפושטו. אמרתי אולי אלי כוונתו, והתחבאתי מאחורי הכסא. אדמו"ר נ"ע נכנס בחדר זה, יצא, והביא עמו נר שהעמידו על החלון, והוא הוציא פון⁵⁹ בוזעם די' קיילעכדיקע היטעל, ולבשה, הניח על השלחן פתקא — נייר, ועמד משך זמן נשען באצבעותיו על השלחן. ראיתיו מאחוריו, ולכן איני יודע אם היו שפתיו נעות. כן איני זוכר אם שמעתי קול הברה, אבל הכרתי, ווי⁶⁰ מע' חליפּעט...

כמוכן שאדמו"ר נ"ע הי' חגור באכנט.

(270). י"ג תמוז תשכ"ב סכ"ד (תו"מ חל"ד ס"ע 153 ואילך).

(52) = במשך שנה התפלתי עם זקנך.

(53) בי"ג תשרי תרמ"ג.

(54) = כל אחד לפי הבנתו.

(55) ראה גם סה"מ תרפ"ע י"ד (הובא ונתבאר בלקו"ש

חל"ב ע' 24 ואילך). סה"ש תרפ"ב ע' 30. תרח"ץ ריש ע' 262.

תשי"ד ע' 6 ואילך. תשי"ז ע' 65. ר"ד יום ב' דחה"פ תשכ"ז

ס"ב (תו"מ חמ"ט ע' 327).

(56) = ערך.

(57) = חדר-שינה.

(58) = מעיל פרוה.

(59) = מחיקו את הכובע העגול.

(60) = שמיללים בכבי.

(44) = ביום חול רגיל.

(45) ראה גם לקמן ע' שטו.

(46) = קטיפה.

(47) ראה גם סה"ש תרצ"ז ע' 163. תרצ"ט ע' 303. תש"ג

ע' 14. שיחות: וא"ו תשרי תשמ"א; ש"פ נח תשמ"ה סל"א

(התוודעויות תשמ"ה ח"א ע' 538).

(48) = בעל-הבית שלי.

(49) בעץ חיים או פרי עץ חיים.

(50) ראה גם לעיל ע' קצ. וש"נ.

(51) = אבל גם (ענין שהוא), דרבנן אינו מתגלגל (כלומר,

שלא יתא קל בעיניו כו'). — ראה גם אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ

חט"ו ע' שמו. שיחות: כ"ף מנ"א תשי"ד ס"ו (תו"מ ח"יב ע'

151); יום שמח"ת תשט"ז סוסמ"ו (תו"מ חט"ו ע' 175 הערה

ה. שמעתי מאדמו"ר נ"ע אשר אדמו"ר מהר"ש נ"ע פעמים הי' קורא אותו לקראת סוף היום, אף שלא נשארה אלא שעה קלה שיפנה היום, ואומר לו: גי' עסען (לענין תענית).

*

בקיין תרמ"ט היו בליובאוויטש החסידים ר' זלמן זלאטופולסקי ור' חיים בער ווילנענסקי. הי' אז מאמר חסידות הנודע בשם אחרי תרמ"ט, המדבר בענין תהו ותיקון⁶², ובמעלת ר' עקיבא על חבריו שנכנסו לפרדס, שהוא נכנס בשלום ויצא בשלום⁶³.

שיחת אדמו"ר נ"ע בסעודת ש"ק פ' אחרי הנ"ל:

כל אחד יש לו מקדש שלו, כאמור „ושכנתי בתוכם“⁶⁴, בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד מישראל⁶⁵. כל אחד ואחד יש לו התוך שלו, אשר הוא המקדש שלו. אָבער⁶⁶ דער חסידישער תוך, איז גאָר אַנדערש.

יהי שם ד' מבורך — המשיך אדמו"ר נ"ע את דבריו הלאה — אשר בחר ברבינו הגדול נ"ע, לגלות על ידו מאור תורת הבעש"ט נ"ע. חסידים⁶⁷ האָט השי"ת מְזַכֵּה געווען מיט אַ אש לא יכבה לעד ולנצח נצחים.

חסידות⁶⁸ מאָנט⁶⁹, אַז „ורחץ את בשרו במים ולבשם“⁷⁰, ד.ה. ד' השכלה פון חסידות מוז אויסוואַשען דעם בשר, און אַראָפּשוויינקען דעם אַת בשרו [התיבות „את בשרו“ באים במודגש במכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א. מ"מ] / את הטפל לבשרו⁷¹ / ד.ה. די אַלע רגילות'ען וועלכע בשר מאַכט, און דאַן קען מען ערשט אָנטאָן די בגדי קודש.

מחשבת ודיבור חסידות והנהגות של חסידים בהתבוננות קודם התפלה, „בגדי קודש הם“⁷⁰. דאָס⁷² איז בגדים, ועלכע מען האָט געגעבען מן הקודש, אָבער דעם „ורחץ במים את בשרו“, דאָס דאַרף מען אַליין. לבושי הנפש דאָס גיט מען מלמעלה, אָבער דעם אָפּוואַשען דעם טפל וואָס ערט פון בשריות, און דעם בשר אַליין מאַכען פאַר אַ בשר קודש, דאָס איז נאָר כּכח עצמו. און דאָס מאָנט חסידות. און אויף דעם האָט רבינו הגדול געהאַט מס"נ, ער האָט געעפענט דעם צינור פון מס"נ אויף עבודת ד' בתפלה, זיין צוגעבונדען צו עצמות א"ס. חסידות שטעלט אַוועק אַ חסיד פנים אל פנים צו עצמות א"ס.

את הבשר ולהסיר ע"י הדחה האָט בשרו" (את הטפל לבשרו), זאת אומרת, כל הרגילות שבעצמם מצד הבשר, ורק אז יכולים ללבוש את בגדי הקודש.

(70) אחרי טו, ד.

(71) ב"ק מא, ב.

(72) = אלו הם בגדים שניתנו מן הקודש, אבל „ורחץ במים את בשרו“ — צריך אדם לעשות בעצמו. את לבושי הנפש — נותנים מלמעלה, אבל רחיצת ה„טפל“ שנעשה מ„בשריות“, ועשיית הבשר „בשר קודש“ — הרי זה רק ככח עצמו. וזאת דורשת חסידות. ועל זה הי' לרבינו הגדול מס"נ, הוא פתח את הצינור של מס"נ על עבודת ה' בתפלה, להיות מקושר לעצמות א"ס. חסידות מעמידה את החסיד פנים אל פנים לעצמות א"ס.

(61) = לך לאכול. — והיינו, שאע"פ שהתענה מתחלת היום, מ"מ, לא ישלים התענית (ראה גם שיחת אחש"פ תשי"ב סכ"ח (ת"מ ח"ה ריש ע' 156)).

(62) ראה גם לעיל ס"ע קע. וש"נ.

(63) חגיגה יד, ב. טו, ב.

(64) תרומה כה, ת.

(65) ראה אלשיך עה"פ. של"ה סט, א. ועוד.

(66) = אבל ה„תוך“ החסידי הוא (ענין) אחר לגמרי.

(67) = השי"ת זיכה את החסידים באש כו'.

(68) קטע זה ושלאחריו — נעתקו ב„היום יום“ כו ניסן (מכתב ל„זלאטופולסקי ז אייר צב").

(69) חסידות דורשת, שיהי' „ורחץ את בשרו במים ולבשם“, כלומר, ההשכלה דורות חסידות מוכרחת לרחוץ

דער⁷³ חטא פון בני אהרן הי' „בקרבכם לפני ד' וימותו“⁷⁴, רצוא בלא שוב. דער⁷⁵ אמת איז אַז מען קומט „לפני ד'“ דאַרף זיין „תטהרו“⁷⁶, ריין און קלאָר. עס מוז זיך דערהערען אין מעשה בפועל. כל הגבוה גבוה ביותר יורד למטה ביותר. ורצוא בלא שוב הוא מיתה. ועל זה בא ציוי ד' אל משה לאמר לאהרן, שהוא אותיות נראה⁷⁷, ובכוחות הנפש הוא השכלה, לאמר, בשביל לבוא אל הקודש, גם „מבית לפרוכת“, שהוא לפני הצמצום, דאַרף⁷⁸ מען ויסען אז על האר"ן / אותיות נראה שהוא השכלה / איז פאַראַן אַ כפורת, אַ כונה פון אַ פאַרשטעל, וואָס דאָס איז דער „פני הכפורת“, אשר על כן — „ולא ימות“, זאָל מען ניט בלייבען ביים רצון [כנראה צ"ל „רצוא“⁷⁹. מ"מ] אַליין, „כי בענן אראה על הכפורת“⁸⁰, דער צמצום הראשון איז כוונת⁸¹ הגילוי. און דער מבוא צו דעם איז דער „ואל“, מיטן „ואל“, בטול עצמי, טאָן וואָס חסידות הייסט, ניט נאָר דאָס וואָס שכל זאָגט, דאָן איז „יבוא אל הקודש“.

חסידות⁸² זאָגט אויס דעם אמת, אז יעדער השכלה, גאָר די טיפסטע, מוז אַרויס בריינגען אַטיפערען פועל במדה טובה, און עס מאַכט דעם בשר פאַר אספקלריא המאירה.

[ממכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א להלל זלטפולסקי. ב/ז⁸³ תרצ"ב. ריגא]

הראשון כוונתו הגילוי. והמבוא לזה הוא „ואל (יבוא)“, עם ה„ואל“, ביטול עצמי, לעשות מה חסידות מצוה, לא רק מה שהשכל מחייב, ואז — „יבוא אל הקודש“.

(79) וכן העתיק רבינו ב„היום יום“ שם.

(80) שם, ב.

(81) כ"ה בגוכתי"ק. ובהעתיק שב„היום יום“ שם: כוונתו.

(82) = חסידות מגלה את האמת, שכל השכלה, גם

העמוקה ביותר, מוכרתת להביא פועל עמוק יותר במדה טובה, ועושה את ה„בשר“ ל„אספקלריא המאירה“.

(83) יום ד' לחודש אייר (חודש השני) תרצ"ב — נדפס

לאח"ז באג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ב ע' תו ואילך.

(73) קטע זה — נעתק ב„היום יום“ כז אד"ש (ממכתב ל„זלטפולסקי ו אייר תרצ"ב“).

(74) ר"פ אחרי.

(75) = האמת היא שכאשר באים „לפני ה'“, צריך להיות

„תטהרו“, נקי וברור. ובהכרח שיורגש במעשה בפועל.

(76) שם טז, ל.

(77) ראה לקמן ע' תז. וש"נ.

(78) = צריכים לידע ש„על האר"ן“ — אותיות נראה, שהוא

השכלה — ישנה „כפורת“, כוונה של הסתר (צמצום), שזהו

„פני הכפורת“, אשר על כן — „ולא ימות“, שלא ישארו

בה„רצוא“ בלבד, „כי בענן אראה על הכפורת“, דצמצום

ל"ג בעומר. תרצ"ב. ריגא.

א. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר לי:

בשנת תרס"ג סבל אדמו"ר נ"ע מנמיכת הרוח. לי לא סיפר כ"כ בפרטיות, אבל לפני אמי הרבנית שטערנא שרה תי' התאונן רבות, על שאחרי שנים של עבודה, בכל זאת אין אף מדה אחת כדבעי למיהוי, ואין כל השכלה בהירה אצלו, ושאינו יכול להעמיק שכלו באיזה ענין.

— והוסיף כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: זה הי' באותו חורף, שראיתיו איך שהתעמק ברעיונותיו וכו' באופן שהי' מסולק לגמרי מן העולם [עיי'ן פרטי הדברים בזה ברשימה דט"י"א סיון תרצ"א], וגם אחרי הי"ט כסלו דשנה ההיא, שיש לו שם², שמזה מובן גודל הפלאת מעלת מעמדו ומצבו אז, ואעפ"כ התאונן כו' — ובחורף ההוא נסענו מפני זה לווי'ן, לשאול בעצת הרופאים. הי' אצל הרופא הידוע פרייד.

הלה אמר בסביבת נמיכות הרוח: די³ קאָפּ באַגריפּט, וואָס די' האַרץ פּאַרטראָגט ניט, און די' האַרץ פּאַרטראָגט ניט וואָס די' קאָפּ באַגריפּט. ובתור עצה — צוה אשר תהי' הסביבה שלו "יפה": ילמדו דבריו ודבוריו⁵, ויראו שינדע לו עד"ז וכו' — למען אשר עי"ז יעוררו רגש הרוממות בנפשו.

ב. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א המשיך לספר:

היינו אז בווי'ן ג' חדשים.

היינו הולכים לביהמ"ד — אדמו"ר נ"ע הי' חוגר אכנטו תחת הסיורטוק — ללמוד, והי' לומד אז עמי הל' טוען ונטען — טושו"ע. קרו אז ג"כ בעל-שם'סקע מעשיות. ולדוגמא⁶ — המאורע שהשיא ב' יתומות, כדלקמן. ואמר לי הזהר והזהר [שלא לספר עד"ז. מ"מ].

דשנה ההיא*. — ולקמן ע' שנד: „רס"ג ליל ב' דחה"ס אמר רשב"ץ לאדנ"ע: ולמכור בנכסי אביו בן כ', ולכן מדובר עתה ע"ד חי בעצם .. אמר על המשך ר"ה .. אָז ער האָט דערפילט רבי" (ראה גם לקמן ע' רסד. וש"ג).

(3) = המוח משיג מה שהלב אינו יכול להכיל, והלב אינו מכיל מה שהמוח משיג (וראה גם „רשימות" חוברת יא ע' 10. לקו"ד ח"א פב, א ואילך. סה"ש תש"א ע' 28).

(4) בשיחה הנ"ל — מוסיף: הרופא שדיבר בשפה האשכנזית, אמר: „דאָס הערץ".

(5) אולי הכוונה: ילמדו דבריו — דברי תורה שלו, ויקיימו דיבוריו, הוראותיו וכו' (וראה שיחה הנ"ל: חסידים ילמדו ויתעמקו בדברים שאומר הרבי (ובלשונו: ה„אַרבינער"), ויביאום בפועל. ויודיעו לו מה שפעלו דבריו עליהם, והתוצאות מזה כו').

(6) כ"ה בשיחה הנ"ל. — ונתבאר גם הטעם שנקט דוגמא זו דוקא.

(1) נדפס לעיל ע' רי. וש"נ.

(2) התורעות ד"ט כסלו דשנה ההיא — נדפסה בסה"ש תורת שלום ע' 16 ואילך (הנחת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ). ע"ד המאמרים שנאמרו אז — ראה במפתח לסה"מ תרס"ג. וראה בהוספות לסה"מ שם (ע' רלב): „י"ט כסלו תרס"ג האָט מען אין ליובאַוויטש געמאַכט אַ שער הכבוד .. און מען האָט אָנגעצונדען תרי"ג נרות וכו'" (וראה גם שם ע' רלו). וראה גם „התמים" חוברת ה ע' נט: „בשעה חצי החמישית בקר, הואיל הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק לצוות לנגן את הניגון של הוד כ"ק רבינו הזקן בעל הארבע בבות וכו'", וביאר תוכן הניגון, עיי"ש בארוכה.

ובשיחת ש"פ בחוקותי תשכ"ב ס"י (תו"מ חל"ג ע' 431 ואילך). שהי' זה אחרי אמירת ההמשך המפורסם של ר"ה

* ראה גם טה"ש תש"א ע' 87: „שנת תרס"ג איז געווען באַ מי' אַ פּרייליכער יאָהר, כידוע", עיי"ש.

רל רשימת היומן תרצ"ב — עם פענוחים

ג. וזה דבר הבעל־שם'סקע מעשה ע"ד נישואי ב' היתומות':

פעם (לאחרי הלימוד) אמר לי: היום וועלען⁸ מיר מאַכען אַ אויספּלוג. ואמר לי: קח את הטלית ותפילין.

נסענו מחוץ לעיר משך שעות אחדות (3½ שעות ? מ"מ). באנו לעיירה אחת קטנה בשעה 9½ לילה. לנו בכית מלון פחות במדריגה, כדרך עיירות קטנות.

למחרתו בבוקר אמר לי: צריך ללכת לנחם אבלים⁹. באנו לכית אחד, ומצאנו שם אלמנה ושתי יתומות עודנם בתוך שבעה, רחמנא ליצלן. אדמו"ר נ"ע דיבר על לבם וניחם אותם.

אמר אשר הוא עובר אורח, וישאר בעיירה יום א'. וביקש את האלמנה אשר תשיג בעדו חלב כשר.

נשארנו בעיירה זו עד למחרתו בערב — [ב' מעת־לעת. מ"מ] — והוא (אדמו"ר נ"ע) הי' פעמים אחדים אצלם. פעם א' לא הלכתי עמו.

— על שאלותיהם מי הוא? ענה — אַ וויטער קרוב. אם הכיר את אביהם¹¹? ענה: הן זה אינו נוגע¹² —

ופעם גם התפלל שם, במנין של מנחה ומעריב. — כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א דייק בסיפורו לאמר שמנחה התפלל עוד מקודם, ורק הי' בשעת התפלה, אבל מעריב, גם הוא התפלל שם.

אח"כ נסע לפרעסבורג איזה פעמים, ובחר שם ב' בחורים מתלמידי הישיבה לחתנים בעד ב' היתומות.

החתונה של א' מהן, היתה עוד בהיותנו שמה (בוויזן). והחתונה של הב' — אחרי חג השבועות דשנה זו (תרס"ג).

אדמו"ר נ"ע בעצמו הלך לקנות כל הנצרך להיתומות וכו', און¹³ עס האָט עם אַפּגעקאַסט שיינע עטלעכע הונדערט רובל.

אבלים, ווען ניחום אבלים, ובמילא הלכו מיד.
(10) = קרוב (משפחה) רחוק.
(11) ראה סה"ש שם: „שמו הי' ר' אברהם ביק, והוא חיבר ספר קטן" (וראה „שמועות וסיפורים" שם ע' 126).
(12) בשיחה הנ"ל: כן הי' הלשון בסיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר, אף שכ"ק אדמו"ר נ"ע — שדיבר באידיש — אמר מסתמא „וואָס איז די נפּאק מינה", וכיו"ב.
(13) = והדבר עלה לו סכום נאה (הגון) — כמה מאות רובל.

(7) ראה סה"ש תרפ"ד ע' 62 ואילך — נעתק מ„שמועות וסיפורים" ח"א ע' 124 — בכמה שינויים. וראה גם אג"ק חכ"א ע' רכט. שיחת ט"ו תמוז תש"כ (תו"מ חכ"ח ע' 245). וראה גם קובץ „הערות וביאורים" (אהלי תורה) גליון תשלא ס"ע 20 ואילך. תשלב ס"ע 11 ואילך. תשלו ע' 17 ואילך.
(8) = נערוך מסע־טיול. (ובשיחה הנ"ל: בשפת המדינה נקרא „הייק").
(9) בשיחה הנ"ל: אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר לא הי' הסדר לשאול שאלות, ובמילא, לא שאל מאומה, „וואו ניחום

תנאים: — ל"ג בעומר, תרצ"ב. רינא.

להלן נוסח התנאים שצוה כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א להעתיק מהתנאים של בתו חנה תי' [אלא ששם הי' כתוב שמקום החתונה יהי' "בירושלים תובכ"א", וכבתנאים של כ"ק אדמו"ר נ"ע (עיי' התמונה משטר תנאים זה²)], כיון שבעת כתיבת התנאים לא הותנה עדיין מקום החתונה³, משא"כ בשטר תנאים זה שכבר הותנה המקום].

למו"ט יעלה ויצמח כגן הטוב מצא אשה מצא טוב; ויפק רצון מדי' הטוב⁵. אלו הן ראשי הפרקים בעזר שוכן שחקים שנדברו והותנו בין הני שני הצדדים, מצד האחד ה"ה החסיד הנעלה הרב ר' משה שי' הכהן בר' זלמן שאול ז"ל הארינשטיין⁶ העומד מצד בנו החתן מר מנחם מענדל שי' הכהן, ומצד השני כ"ק אדמו"ר הרב ר' יוסף יצחק שליט"א בן כ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע העומד מצד בתו הכלה המהוללה מרת שיינא תי'.

ראשית דבר ה"ה החתן מר מנחם מענדל שי' הנ"ל ישא למז"ט את הכלה מרת שיינא תי' הנ"ל בחופה וקדושין כדת משה וישראל. ואל יכריחו ואל יעלימו לא זה מזו ולא זו מזה⁷. וישלטו בנכסיהון שוה בשוה וידורו ביניהם באהבה וחבה כאורח כל ארעא⁸.

ה"ה הרה"ח הר' משה שי' הכהן העומד מצד בנו החתן התחייב א"ע ליתן מתנה במזומן ומזונות כמדובר ביניהם⁹ ולהשלישם ביד שלישי המרוצה לשני הצדדים.

ה"ה כ"ק אדמו"ר הרב ר' יוסף יצחק שליט"א העומד מצד בתו הכלה התחייב א"ע נדוניה ומזונות כמדובר ביניהם⁹ ולהשלישם ביד שלישי המרוצה לשני הצדדים.

החתונה תהי' בעזה"י למז"ט בהזמן ומקום שהותנו שני הצדדים על הוצאות אבי הכלה הנ"ל, רח"ש וכל"ז לחצאין, מ"מ צור"ד טו"ק כנהוג¹⁰.

ע"ק מצד החתן ר' שמעון שי' בר' הלל בלינער. ע"ק מצד הכלה ר' אהרן ארי' ליב שי' בר' אלי' שאול ז"ל חפץ. והצדדים הנ"ל מחויבים לפצות את הע"ק שלא יגיע להם שום הזק וגר"ה. וקנינא מן הצדדים ומן הע"ק הנ"ל על כל הא דכתוב ומפורש לעיל במנא דכשר למיקניא בי' וחכל שריר וקיים וכל הנ"ל נעשה בת"כ ובקאג"ס ובכל אופן היותר מועיל עפ"י ד"ת כמנהג וכתוקף תנאים

(5) נתבאר באג"ק ח"א ע' ערה ואילך.
(6) חתנו של כ"ק אדמו"ר מהר"ש — ראה ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 22. תמונתו שם מול ע' 23.

(7) נתבאר באג"ק שם ע' רסה ואילך.
(8) נתבאר באג"ק שם ע' רסז ואילך.
(9) בתנאים של אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע — נתפרשו פרטי הדברים.

(10) בתנאים הנ"ל ניתוספו התיבות „ומחמת וכו'“.

(1) של הכלה הרבנית וכו' מרת שיינא — בתו הצעירה של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ — עם החתן הרה"ח וכו' ר' מנחם מענדל הכהן הארינשטיין הי"ד.

(2) ראה גם אג"ק ח"ג ריש ע' קלה: „יש תחת ידי פוטוגרפיא מהתנאים“ — נדפס בסה"מ תרל"ה ח"ב ע' תקנז.
(3) להעיר, שהתנאים של אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע נכתבו בשנת תרכ"ה, והחתונה היתה בשנת תרל"ה (ראה קונטרס „חנוך לנער“ ריש ע' 9).

(4) נתבאר במכתב לרבינו בלקוטי לוי"צ אג"ק ע' רב.

ראשונים דנהיגן בישראל בפנינו עדים הח"מ היום יום ג' שמונה עשר יום לחדש אייר לג' בעומר שנת חמשת אלפים ושש מאות ותשעים ושנים ליצירה. ובאנו על החתום יום הנ"ל שנת הנ"ל פה ק"ק ריגא נאום יעקב בן אלחנן הענדיל הלוי הורוויץ ונאום יחזקאל בר' שמואל ז"ל פייגיץ

[במקומות ההפסקי — שורות אחדות חלק בגוף השטר]

מדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א בסעודת התנאים¹²:

א. החסיד ר' הלל פאָרציצער פסק פעם¹³ במסבת-התוועדות שבה ה' נוכח הרבי (הצמח-צדק).

— כמובן כך שלא הי' מדבר בפני הצמח-צדק אם לא הי' בשעתא דשמחתא (כבמסיבה הנ"ל) —

בקשר לכך שהי' פאָרבריינגען, ולפני מעריב — אשר שמחה פורץ גדר¹⁴, ולכן יכולים לערוך הפארבריינגען קודם תפלת מעריב.

וכך אמר ר' הלל: איינס¹⁵, מעריב מעג מען (כלומר): רצה לחלק דמוזכר במשנה¹⁶ החילוק בין תפלת המנחה לתפלת ערבית, שתפלת ערבית היא רשות, שזהו ש"אין לה קבע"י¹⁷, האָט¹⁸ דער רבי אויף עם אָקוק געטאָן, האָט ער גלייך געזאָגט — צוויי — ה"ז במעמד רבים (שמדכרו אהרדיי¹⁹). ואמר הצמח-צדק: דאָס²⁰ איז איינס, ואין צריך לחפש עוד טעמים. והמשך ר' הלל: והא דזהו גדר (דין בשו"ע²¹ וכו') — הרי שמחה פורץ גדר.

ויאמר הצמח-צדק: יישר כח. לקח אַ כוס קאָוויט²², ואמר: מי שישתה עמי ויהי ראוי לכך, יהי עמי במחיצתי.

ב. התחלת הנוסח „המגיד מראשית אחרית” — אין אצלנו בתנאים, כי אם כנוסח הזה [מתחיל „למזוט יעלה ויצמח וכו'” מ"מ].

מאמר דא"ח המתחיל „המגיד מראשית אחרית”²³ — נאמר על חתונה ולא על תנאים. הי' פעם אחת שנאמר על תנאים, וייחסו מה שאירע [המובן מיחס הענינים — שלא עלה הזיווג יפה. מ"מ] לזה.

תפלת הערב אין לה קבע"י ובגמרא (כו, ב): „מאי אין לה קבע, כמאן דאמר תפלת ערבית רשות”.

(17) ראה גם הערת רבינו בטה"ש שם (הערה 10).

(18) = והביט עליו הרבי (במבט של פליאה), ואמר מיד: והשנית.

(19) ראה שבת קמז, ריש ע"ב.

(20) = זהו — הא דרבים מיזכרו אהרדי — (הטעם) הראשון.

(21) ראה שו"ע או"ח סרלה" ס"ב: „אסור להתחיל לאכול .. סמוך לזמן ק"ש של ערבית”.

(22) = סוג משקה.

(23) ראה גם סה"מ תקט"ח ח"א ע' תקמה, ובהנמטן במ"מ

וציונים לשם (ח"ב ע' תתנד). וראה גם אג"ק ח"א ע' מח.

(11) שבהעקת רבינו — לעיל ע' מז (בהעקתה זו — באו קטעים חדשים במקומות ההפסק). — ולהעיר, שבתנאים הנ"ל באים כ' הקטעים האחרונים („החתונה”, „ע"ק”) בהמשך לקטע שלפניו („ה"ה” (הב)).

(12) נוסף על אמירת מאמר דא"ח — ד"ה שיר המעלות לדוד הנה מה טוב וכו', הנזכר לקמן בפנים (ע' רלד).

(13) ראה גם סה"ש תשי"א ע' 58. שיחת ל"ג בעומר תשי"א ס"ח (שם ס"ע 119 ואילך). שיחות: יום ב' דר"ה תשי"ד בתחלתה (תו"מ ח"י ע' 11); ל"ג בעומר — בין מנחה למעריב — תשל"ה בסופה.

(14) ראה בארוכה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.

(15) ראשית כל, (התוועדות קודם) מעריב — מותר.

(16) ברכות כו, א. — ושם: „תפלת המנחה עד הערב כו'

רשימת היומן תרצ"ב – עם פענוחים רלג

בתנאים שלי²⁴, אמר חותני הרה"ק ר' אברהם שניאורסאהן שליט"א, שאביו מהרי"ן אמר בתנאים מאמר דא"ח שהתחיל „המגיד מראשית אחרית“. ויענה אדמו"ר נ"ע: בא²⁵ אונז איז מען דאָס נײַט גוֹרס.

ישנו מאמר דא"ח (ד"ה „המגיד מראשית אחרית“) הוא יתן שם טוב ושארית כו' – באריכות בזה. ומפרש: שם – מלכות, שארית – כתר, כי מפרש שארית – אותיות ראשית²⁶.

ג. הצמח־צדק וכן אדמו"ר מהר"ש נ"ע – אמרו דא"ח בל"ג בעומר. אדמו"ר נ"ע – פעמים כך ופעמים כך, אבל רק אמירת דא"ח, בלא סעודה²⁷.

26) ראה גם סה"מ תקס"ח שם (ריש ע' תקנב): „שארית אותיות ראשית בהיפוך אתוון“.
27) ראה „אוצר מנהגי חב"ד“ אייר ע' רדע ואילך. וש"נ.

24) בקייץ* תרנ"ו, בנאות דשא – באַליווקע (סה"ש קייץ הי"ט ע' 48. תש"ב ע' 81).
25) = אצלינו אין גורסים זאת.

בחודש תמוז. ולהעיר שתאריך שטר התנאים: כ"ח סיון. ונמשכה החגיגה במשך שבוע, שבעת ימי המשתה (סה"ש שס).

* כ"ה גם לקמן ע' שנו. ובסה"ש קייץ הי"ט ס"ע 38:

י"ט — כ"ט אייר תרצ"ב. ריגא.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. דברי הצמח-צדק [כששאלוהו ע"ד הקץ בשנת תר"ג (או תר"ח). שנה שנדפס הלקו"ת. לברר²] וענה] שהדפסת הלקוטי-תורה היא גלוי מביאת המשיח³, היו על יסוד דברי אדמו"ר הזקן, מה שענה לאדמו"ר האמצעי — על דבריו שהיה כל ישראל מיחלים בכל יום לביאת המשיח (ר' לוי יצחק מבאָרדיטשוב הי' מרבה לספר ולדבר בזה וכו') — כשהשכלת המוח מאיר בפנימיות בלב זהו ביאת משיח הפרטי⁵ [האותיות — מסופקני, אבל התוכן ברור. מ"מ].

ב. אדמו"ר נ"ע אמר על אדמו"ר האמצעי ואופן ביטולו⁶: "איבערגעברענטע היז"י, היינו, שבחיצוניות נשאר ונראה כל הציור, אבל בפנימיות וכו'.

יום ה', כ' אייר תרצ"ב. ריגא.

לפנות ערב, לויתיו בטיולו, וחזר בפני המאמר ד"ה „שיר המעלות לדוד הנה מה טוב וכו'", בהוספת החלק שהשמיט באמירתו בסעודת התנאים — ל"ג בעומר⁸.

סיפר: בחורף תרמ"ח או תרמ"ט הי' אדמו"ר נ"ע לומד דא"ח בביהכנ"ס לפני הציבור — לקוטי-תורה, תניא, תורה-אור — אחרי תפלת ערבית, משך שעה או שתים. סדר זה נמשך רק חורף אחד⁹.

עוד סיפר: חדר א' וב' וכו'¹⁰ — הי' אצל אדמו"ר הזקן בליאזני, אבל בליאדי לא היתה ישיבה קבועה כל העת. אצל אדמו"ר האמצעי — קשה לברר¹¹. אצל הצמח-צדק — היתה ישיבה גדולה, בליובאוויטש¹². אצל אאזמו"ר (אדמו"ר מהר"ש) — היו יושבים. בשנת תרנ"ד (לאחרי הסתלקות אדמו"ר מהר"ש בשנת תרמ"ג) — היו ג"כ יושבים¹³.

(7) = גבעול חציר שרוף.
 (8) נדפס כסה"מ תרצ"ב ס"ע שנה ואילך (קשוורי התנאים בתי שיינא ח"י) — ולהעיר שבשנת תשכ"ב (ויהי בשלושים שנה) אמר רבינו מאמר מיסוד על ד"ה זה (נדפס בתו"מ סה"מ אייר ע' ער ואילך).
 (9) ראה גם סה"ש קייץ היש"ת ע' 151. ריש ע' 154. אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' תג.
 (10) ראה לקמן ע' שו. וש"נ.
 (11) ראה גם ספר הזכרונות ח"ג ע' 137.
 (12) ראה גם לקמן ס"ע שעט. וש"נ.
 (13) ראה לקו"ד ח"א קמד, ב. אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ב ע' קח. ע' שכד. וראה גם לקמן ריש ע' תס.

(1) ראה גם לקמן ריש ע' רמו.
 (2) ראה סה"ש תורת שלום ע' 237: „כידוע ממא' אדמו"ר נ"ע ע"פ ואת האלף ושבע מאות כו', שא' שבשנת תר"ג יבוא משיח, ולפי חשבון הדרוש הי' זה צ"ל בש' תר"ח .. וכשהגיע שנת תר"ח .. יצאו הלקו"ת לאור בדפוס כו'" (וראה גם סה"ש תש"ה ע' 1. ע' 3).
 (3) ראה גם אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' תפה (לקמן ריש ע' תנג). ח"ב ס"ע שכב.
 (4) ראה גם סה"ש תורת שלום שם ריש ע' 203.
 (5) ראה גם תניא אגה"ק ס"ד.
 (6) ראה סה"ש תורת שלום שם ע' 213. ד"ה כי נער ישראל: תרס"ו (המשך תרס"ו ע' תקפב; תשט"ז פ"ז תו"מ חט"ו ע' 124).

לְאַנְדְרוּוֹאֲרוּב. עֶרֶב שְׁבוּעוֹת תִּרְצ"ב.

נסענו למקוה לטרוקי. פגענו בנושא דליים מלאים מים, ואמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: אַזי מ'באָגעננט וואָסער, זאָגט דער בעל שם טוב: אַז מ'באָגעננט וואָסער, זאָל מען זאָגען אַז דער בעל שם זאָגט, אַז דאָס איז אַ סִימָן בִּרְכָה².

שְׁבוּעוֹת תִּרְצ"ב.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר מאמר דא"ח בליל א' וליל ב' דשבעות³ קודם מעריב. אמירת תיקון — גם לא התחיל עדיין (כך אמר באסרוי-חג).

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר: משנת תרס"ו הי' אדמו"ר נ"ע אומר דא"ח בסעודת יום ב' דשבעות. בהסעודה — לא היו סועדים עם אדמו"ר נ"ע רק אנשים אחדים, קרובים וכו', וכל הנאספים רק באו לשמוע אמירת הדא"ח.

ביום א' דשבעות בצהריים, אמר לי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: איך⁵ וועל דיר געבען אַ מתנה:

אדמו"ר נ"ע אמר לי⁶ (בחזיון לילה): כתיב⁷, ובהנשא החיות מעל הארץ ינשאו האופנים⁸. בא"ה די וואָס זיינען שייך דערצו, דאַרף זיין די עבודה, ובהנשא החיות מעל הארץ, אויפהייבען דעם חיות פון ארציות, ינשאו האופנים, אויפגעהייבען די אופנים פון המשכת הברכה.

והסביר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: זה הי' מענה אדמו"ר נ"ע אלי אַף⁹ אַקלאָגען זיך. והמשיך כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: ער¹⁰ איז געווען זייער אויפגעלייגט. אמרתי לו: אַזי¹¹ מ'גייט אַוועק פון דעם עולם, פאַרגעסט מען אַף דעם עולם. וענני: אַסך¹² איז מען אַליין שולדיג. מ'זוכט צופיל דרכי הטבע. וצריך להיות ובהנשא החיות וכו'. (וסיים כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א:) והקיצותי, והנה השעה 7¼.

ואח"כ אמר לי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: הנני נותן זה במתנה רק לך לבד. ובהנשא החיות — הן זהו תורה, ובמילא, הי' שייך לכל, אבל פרטי הדברים (ע"ד החזיון וכו') — לך לבד.

תשמ"ב ח"ג ס"ע (1591).
 (7) יחזקאל א, יט (בהפסורת יום א' דחג השבועות).
 (8) = אצל אלו השייכים לכך, צריכה להיות העבודה באופן ד"בהנשא החיות מעל הארץ — להעלות את החיות מארציות, ינשאו האופנים — להעלות את האופנים מהמשכת הברכה.
 (9) = על התאוננות. — ובשיחת ל"ג בעומר הנ"ל, שהי' זה בקשר למצב הבריאות כו'.
 (10) = הוא (כ"ק אדני"ע) הי' במצב רוח מרומם.
 (11) = כאשר מסתלקים מהעולם, שוכחים אידות העולם.
 (12) = במדה רבה אשם האדם עצמו, שמרבה יתר על המדה לבקש (עצות ב)דרכי הטבע.

(1) = כשפוגשים מים, אומר הבעש"ט: כשפוגשים מים יש לומר, שהבעל-שם אומר שזהו סימן ברכה.
 (2) נעתק ב"היום יום" — כא טבת (מ"נחמה"ש תרצ"ב).
 הובא ונתבאר בשיחת ליל א' דחגה"ס תשמ"ג ס"ט (התוועדיות תשמ"ג ח"א ס"ע 162 ואילך).
 (3) ליל א' — ד"ה וספרתם לכם. ליל ב' — ד"ה ויאמר משה אל העם אל תיראו (נדפסו בסה"מ תרצ"ב ע' שסה ואילך).
 (4) ראה גם לעיל ריש ע' קפב (ובהנסמן שם): "תיקון שבועות הי' אומר אדמו"ר נ"ע בדרך בנסיעתו להדאצ'ע".
 (5) = אתן לך מתנה (את הסיפור דלקמן).
 (6) ראה גם שיחות: ל"ג בעומר הש"ש סט"ו (ת"מ ח"א ע' 66 ואילך); יום ב' חגה"ש תשמ"ב סמ"ה (התוועדיות

ממכתבי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א

ר' יהודה ליב, אחי כ"ק רבינו הגדול, הנקרא בפי כל דערי פעטער לייבעלע, נכנס פעם אל כ"ק אחיו רבינו הגדול, ומצא אותו כי יושב אצל שולחנו, וגליוני נייר כתובים לפניו, וכידו הימנית אוחו העט, וכידו השמאלית מחזיק את ראשו, סימנים המראים על התעמקות פנימי.

ויחכה כ"ק הרי"ל שעה ויותר, ובתוך כך התעורר כ"ק רבינו הגדול, וירא את כ"ק אחיו עומד, ויאמר לו: הנה זה שבוע השלישי שהנני מתבונן בכתיבת תיבה זו (והראה על הגליון הכתוב (מספר התניא) שהי' מונח לפניו) אם לכותבה כוא"ו החיבור (כמו תיבת ועיקרה ושרשה בפמ"א בתחלתו, והי' יכול לכתוב, ראשית העבודה עיקרה, וכתב, ועיקרה⁽²⁾), ואמר בזה"ל: אויף³ אַ ווא"ו אין בינונים מאַג מען אַוועקגעבען זעקס וואַכען, און אויף דער זיעבטער וואַך וועט ווערען ליכטיג ממש מיט אַ אור עצמי. אויף יעדער אות החיבור וואַס עס איז אין ספר בינונים האָב איך איבערגעטראַכט דעם גאַנצען ספר.

וסיים כ"ק רבינו הגדול נ"ע: הקב"ה משלם מדה כנגד מדה, ומדה כנגד מדה במדת א"ס ב"ה. בין איך בטוח בחסדו של א"ס ב"ה, אַ דער ווער עס וועט לערנען ספר זה כהלכתו, איז בכל זמן ובכל מקום וועט אים דער אור פנימי מחבר זיין צו א"ס ב"ה בעל הרצון והבחירה במצות מעשיות דוקא ובתורה בהבנת שכל אנושי.

[מכתב לחיים יצחק בונין. כ"ח תמוז. תרצ"ב⁵]

ר' גרשון בער פּאָהאַרער הי' תלמיד מובהק של ר' הלל פּאַריצער. בשיחה ע"ד משכילי החסידים — והי' בחורף תרנ"ד — הפליא אדמו"ר נ"ע במעלת ר' שמואל בער באַריסאָווער ור' חיים בער ווילענסקי, וסיים: און ר' גרשון דוב איז עפעס גאָר אַנדערש. באַ אים אַרבעטען מוח ולב כאחד.

— פירוש המלות של שבח זה: מוח ולב זהו שכל ומדות. מדות הנולדים מן השכל, התגלותם אחרי התעלמות המוחין. אמנם זהו בחיצוניות הלב, שהמדות הם בהתפעלות ובמורגש. אבל בפנימיות הלב, הרי כל האור כמו שהוא במוח נמשך ג"כ בלב, והוא חיבור המוח והלב, והמדות הן בלתי מורגשים. זהו פירוש המלות הנ"ל. —

(5) אג"ק אדמו"ר מהרי"צ ח"ז ס"ע עד ואילך. וש"נ.
 (ראה גם פאקסימיליא בקונטרס "צדי"ק למלך" ח"א ע' 119 — "מורשימותו", "כח' תמוז, צ"ב"). וראה גם שיחות: מוצש"ק פ' בשלח, י"א שבט תשכ"ד סכ"א (תו"מ חל"ט ע' 51); ש"פ קרח תשכ"ד ס"ח (תו"מ ח"מ ע' 173); ש"פ נח תשכ"ה סט"ז (תו"מ חמ"א ע' 204); ש"פ וראר תשכ"ח סט"ז (תו"מ חנ"א ע' 464); ש"פ בראשית תשכ"ט סוסט"ו (תו"מ חנ"ד ע' 250).
 (6) = ואילו ר' גרשון דוב — הרי הוא ענין אחר לגמרי; אצלו פועלים מוח ולב כאחד.
 (7) ראה גם לקו"ש ח"ח ע' 155. חל"ט ע' 28. וש"נ.

(1) = הדוד.
 (2) = ראה גם אג"ק ח"ה ע' רצה.
 (3) = עבור אות וא"ו (בספר של) בינונים מותר להקדיש ששה שבועות, ובשבוע השביעי יאיר הענין ממש באור עצמי. עבור כל אות-החיבור שיש בספר (של) בינונים חזרתי במשכה על כל הספר.
 (4) = הנני בטוח בחסדו של א"ס ב"ה, שמי שילמד ספר זה כהלכתו, הנה בכל זמן ובכל מקום יחבר אותו האור פנימי לא"ס ב"ה כו.

רשימת היומן תרצ"ב — עם פענוחים רלז

ר' גרשון בער פֿאַהאַרער הנ"ל, כשהי' אצלי בביקור סוף תשרי תרנ"ח* — הי' כבד פה° — סיפר:

פעם בסעודת נשואין בנוכחיות ר' הלל פֿאַריצער ור' בצלאל אַזריצער, סיפר האחרון (ר' בצלאל) ששמע מר' אהרן סטַרשעלער שסיפר, שפעם קרא אדמו"ר הזקן אותו ועוד ב' יושבים, וציום ללכת לקרעטשמע אחת קרובה לַיאַנאַוויץ על שמחת חתונה של בעה"ב חסיד, ואמר: תורה¹⁰ איז ג-טליך, וכולה רוחניות. ולכאורה מוקשה: מדוע מצוה הראשונה היא „פרו ורבו“? אלא היא הנותנת: להיותה אלק' ורוחניות, לכן גם דרכי' וסדרי' הם דרכי נועם. די¹¹ מצוה הראשונה איז אַ איד דאַרף וועלין עס זאָל זיין נאָך אַ איד.

מחג הסוכות תרמ"ג (תיכף אחר הסתלקות אדמו"ר מהר"ש ביי"ג תשרי) הי' אדמו"ר נ"ע אומר דא"ח ברכים. המאמר הראשון הי' ביום ב' דחג הסוכות — ד"ה „כתר יתנו לך¹²“, שמדבר במעלת הנשמות בעלייתן אחרי היותן בגוף בעלמא דין¹³. והי' לוקח פ"נ לקרוא אותן באוהל¹⁴. לפעמים הי' גם מיישב על שאלות החסידים בעניניהם בגשמיות ורוחניות, אבל עם זה הי' משתמט את עצמו מעניני נשיאות, באמרו, כי תעודתו היא רק לחזור חסידות בלבד. ובסוף אלול תרנ"ג וראש-השנה תרנ"ד נראה תנועה אחרת, ומאז התחיל סדר הנשיאות¹⁵.

אַ¹⁶ מ'לייגט תפילין און מ'דאווענט מנחה יעמאַלט קאָן מען פֿאַרשטיין חסידות.

[מכתב לר' הלל זלאטופולסקי מנ"א תרצ"ב¹⁷]

*

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

ר' יצחק יואל ראפֿאַלאָוויץ נעשה חתן ר' יוסף טוֹמַרקיין, והוא צעיר לימים (בן ט"ז?). כעבור שנים אחדות נפטר ר' יוסף טוֹמַרקיין, ור' יצחק יואל ראפֿאַלאָוויץ נתכהן לרב¹⁸. שכן הרבנות לא הספיק למחיתו ופרנסתו. נכנס ל"יחידות" לכ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע¹⁹, והתאונן על שאין לו פרנסה. וענה לו: פרנסה? — מלכות²⁰ בעט פרנסה באַ ז"א. ז"א בעט פרנסה באַ מוחין בכלל און בינה בפרט. בינה בעט פרנסה באַ חכמה. חכמה בעט פרנסה באַ מקור הפרנסה —

(15) ראה גם לעיל ע' קע. וש"נ.
(16) = כאשר מניחים תפילין ומתפללים מנחה, או יכולים להבין חסידות.
(17) אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"י ע' עה ואילך.
(18) ראה בית רבי ח"ג פ"י.
(19) ראה גם סה"ש תש"א ע' 28.
(20) = מלכות מבקשת פרנסה מז"א. ז"א מבקש פרנסה ממוחין בכלל ומבינה בפרט. בינה מבקשת פרנסה מחכמה. חכמה מבקשת פרנסה ממקור הפרנסה כו'.

(8) ראה גם רשימת היומן של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מכ"ה תשרי — ב' מרחשון תרנ"ח „התמים“ וכו' ה' ע' לח ואילך.
(9) ראה גם סה"ש תרפ"ה ריש ע' 82.
(10) = התורה היא אלקית.
(11) = המצוה הראשונה היא — שיהודי צריך לרצות שיהי' עוד יהודי (ראה גם סה"ש תרצ"א ע' 262, ובהנסמן שם).
(12) ראה קונטרס „חנוך לנער“ ע' 11, סה"ש תרפ"א ע' 13.
ונזכר במפתח המאמרים דשנת תרמ"ג, ולא נמצא לע"ע. — וראה שיחת ש"פ וירא, כ"ף מ"ח תשמ"ג סכ"ז (התוועדויות תשמ"ג ח"א ע' 473), ע"ד השייכות ד„כתר יתנו לך“ לענין הנשיאות.
(13) כנראה בשייכות להסתלקות אדמו"ר מהר"ש.
(14) ראה גם אג"ק שלו ח"ג ע' ב.

(*) אולי הכוונה: ומתפללים באריכות עד מנחה. ואולי הכוונה להחובא לקמן (ע' שלו) שישנו הידור להתפלל מנחה בתפילין דר"ת.

„והחכמה מאין תמצא“²¹. והוסיף: זעהסט²² די זוהן? — והי' שעת שקיעת החמה
 — זי²³ בעט אויך פרנסה ומקבלת... (שכחתי איזה תיבות. מ"מ). וסיים: ביז²⁴ אין
 עלטער וועט דיר קיין פרנסה ניט פעלען²⁵.

(24) = עד עת זקנותך לא תחסר לך פרנסה.

(25) ראה גם שיחות: ליל ב' דחה"פ תשכ"ג ס"ה (תוי"מ

חל"ו ע' 271); פורים תשל"א סכ"ד.

(21) איוב כח, יב. וראה לקו"ת פקודי ג, סע"ג ואילך.

ובכ"מ.

(22) = הרואה אתה את השמש?

(23) = גם היא מבקשת פרנסה ומקבלת.

מהנשאר בזכרוני סדר החתונה: לאַנדוואַרוב.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א לא התענה ביום החופה.²
מסר להכלה — ע"י אחותה, זוגתי מוסיא תי' — שתאמר תילים (הרבה קאפיטלאך.
איזה — איני יודע³. מ"מ).

נוסח' ההזמנות⁴ הועתק מהזמנות שלנו⁵, שהועתקו משל כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א. בכולם הי' כתוב זמן החופה שעה החמישית בערב.

בשעה החמישית הלכו — הלוך ונגן — כל הנאספים, ובראשם כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א, לקבלת פנים אל האכסניא של המחותנים והחתן.

לקבלת פנים העמידו כבוד. קראו הכתובה — כתובה ע"י הרב ר' מנחם מענדל קופערשטאך מפוסטוב,

— עפ"י השאלה מכ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: „שיינא” כותבים במשפחתנו בשני יו"דין' —

קבלת קנין. חתימת העדים (הרבנים ר' לייב שיינין ור' גדלי' ווילענסקי נ"י). הנאספים שתו "לחיים", אבל לא המחותנים (עפ"י דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א שכן יעשו).

לאחרי הקבלת פנים הלכו ביחד עם החתן — בניגונים — חזרה. הושיבו את החתן ואביו (כתחלה גם את כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א) בחדר מיוחד.

חיכו בחופה לבוא ר' חיים עוזר גראָדזענסקי נ"י, שבא לערך בשעה 9.

הוליכו את החתן — כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א, אבי החתן וכו' — לבאָדעֶקעניש⁶. משם — כשנרות הבדלות בוערות בידי המחותנים וכו', וגם כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א נשא אחת — בנגן ניגון אדמו"ר הזקן הידוע (ד' פעל⁷), הוליכו את החתן והעמידוהו תחת החופה. חזרו למקום מושב הכלה, ויובילוה ג"כ בהבדלות ובניגון הנ"ל אל תחת החופה — החופה תחת כפת השמים¹⁰.

הקידושין — בטבעת של זהב דוקא¹¹. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א צוה שיגררו

(4) לכמה ענינים דלקמן — ראה גם שיחת ש"פ וישלח, י"ד כסלו תשי"ד (תו"מ ח"י ע' 198 ואילך).

(5) נדפסו באג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ב ע' תיח ואילך.

(6) נדפסו באג"ק שם ס"ע קכו ואילך. צילומם בתו"מ — דרושי חתונה ע' שיט ואילך.

(7) ראה גם סה"מ תשי"א ע' 106 בהערה.

(8) = לכסות את פני הכלה.

(9) = ד' הבבות.

(10) ראה גם אג"ק ח"יב ע' קיו. ח"ט ע' תיג. ר"ד (בעת

„קבלת־פנים”) א' דר"ח אד"ר תשי"א ס"א (תו"מ ח"ב ע' 246). וש"נ.

(11) ראה גם אג"ק ח"ג ע' תכט. ר"ד (בעת „קבלת־פנים”)

פורים קטן, תשי"א ס"ג (תו"מ שם ריש ע' 253). וש"נ.

(1) של הכלה הרבנית וכו' מרת שיינא — בתו הצעירה של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ — עם החתן הרה"ח וכו' ר' מנחם מענדל הכהן האָרענשטיין הי"ד. — יום ג', יו"ד סיון תרצ"ב.

(2) להעיר שבמק"א (ר"ד (בעת „קבלת־פנים”) פורים קטן, תשי"א ס"א (תו"מ ח"ב ע' 252). וראה גם שיחות: כ"ף מנ"א תשי"ד ס"י (תו"מ ח"יב ע' 154). ש"פ קרח תשח"י (תו"מ חכ"ג ע' 111)) סיפר רבינו שב"ק אדמו"ר מוהריי"צ התענה עד לאחר החופה אף שהיתה באיחור כו'. ואולי הכוונה שלא אכל, אף שגם לא התענה כיון ששתה.

(3) להעיר, שעל יסוד זה הורה רבינו שהכלה תאמר את כל התהלים, וממילא יהיו בזה גם מזמורים הנ"ל (אג"ק ח"ה ע' פז. שיחת יום ב' דחגה"ש תשי"ג סכ"א (תו"מ ח"ח ע' 220).

ספר המנהגים ע' 75).

מקודם הפראָבען¹². החתן — ציווהו שיפשוט שעונו, זאָפּאַנקעס¹³, ואם יש אצלו עוד איזה שוה כסף (ארנקי וכו') — שלא יהיו אצלו בעת הקידושין. גם התירו קשר עניבתו¹⁴ [כמדומני בחתונתי פתחו ג"כ הפאָדטישקעס¹⁵. מ"מ].

שושבינין — הורים מב' הצדדים. סיבוב הכלה עם השושבינין מסביב לחתן. ברכה. קריאת הכתובה. שאר הברכות [כל הברכות אמרם כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א כל ז' ימי המשתה]. שבירת הכוס למז"ט — אותו שבו קדשו — כמדומה, אחר קריאת הכתובה¹⁶. הכוס שתה משה אהרן נ"י.

אח"כ — הלכו חזרה אל הבית (איני זוכר אם ג"כ בניגון), ובראש — החתן וכלה. המחתנים עם הזוג נכנסו לחדר האוכל, ששם שתו חתן וכלה תה (בחתונתי הקפיד כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א למזוג כוס חמין בעצמו להחתן וכלה. מ"מ). ציוה כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א שישתמטו אחד אחד מן החדר, שישארו החתן וכלה לבדם.

מפני כהנ"ל התחילה הסעודה בשעה מאוחרת ביותר. ואמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: כיון ששני ברירות בדבר, או שיקצרו בסעודה ביותר (כיון שעלות השחר הוא לערך בשעה ב' אחר חצות), או להאריך — שיארכו בסעודה עד אור היום. המחתן — ברך ברכת המזון. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א — אמר שבע הברכות. שתו הכוס אף שהאיר כבר היום.

יום ד' אחר הצהרים — סעודה. הסעודה נמשכה עד קרוב לחצי הלילה. ברכת המזון — גיסי¹⁷ נ"י. ברכות — כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א.

לא בכל יום ויום משבעת ימי המשתה היו שבע ברכות.

בש"ק לילה — נכנסו אחדים להשלים למנין י', וברכו ברכת המזון ושבע ברכות. בש"ק אחר הצהרים — סעודה גדולה.

16) ראה שער הכולל פל"ה ס"ו, "שהי' מנהג קדמון .. לשבר כוס של אירוסין .. קודם ברכת נישואין כו".
17) הרה"ג הרה"ח ר' שמרי' גורארי' ז"ל.

12) חותמת-מבחן ע"ד סוג הזהב.
13) חפתים (cuff links).
14) ראה גם אג"ק שבהערה 1.
15) כתפיות (שלייקעס).
16)

פולין סיון - מנחם-אב תרצ"ב.

סיפרה דודתי זקנתי מרת חי' מושקא תי', בת אדמו"ר מהר"ש נ"ע:

אמי הרבנית רבקה נ"ע היתה עושה חלוטה בפסח¹.

הסדר כך הי': על הפלִיטֶע² העמידו דוד נחושת ובו מים רותחין כשהן מעלין אבעבועות. אצל הדוד עמד אחד מהמשרתים (כמדומה פיניע³. מ"מ), ידיו כרוכות שלא יכוו באידים העולים, ובידו כף, שבה הוא בוחש המים שנדוד בלי הרף. ואמי נ"ע שיט⁴ מעהל – אל הדוד – גלייכמעסיק⁵, והוא בוחש.

בשנים האחרונות כבר לא חפצה לעשות חלוטה, כי המשרת הנ"ל כבר מת, והיתה חוששת ג"כ שירעדו ידי', ולא תשפוך הקמח במדה שוה.

ואמרה, אשר אופן עשית חלוטה – לימדה הצ"צ נ"ע, שאותו לימד אדמו"ר הזקן.

*

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. אביו של אדמו"ר הזקן האָט⁶ געפראָוועט גלות.

ב. אצל אדמו"ר מהר"ש נ"ע – היו עתים וואָס⁷ ער האָט נִיט געהיט די אותיות של הצ"צ. הצ"צ האָט געהיט⁸, כִּי אַנדערע אותיות.

ג. אדמו"ר הזקן הי' מתנמנם בערב שבת פאַר⁹ ליכט בענשען. אדמו"ר נ"ע – פלעגט¹⁰ זיך אָנשפאַרען (הראה כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א בהניחו ראשו על ידו. מ"מ) לפני הדלקת הנרות¹¹.

ד. ר' הלל מפאָריץ הי' נזהר במאד מלהשתמש בכהן¹².

ה. אדמו"ר הזקן ציוה לכתוב על אדמו"ר האמצעי: "העניו באמת".

(וביאר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: "השפל" – זהו שהוא שפל ג"כ. אבל "עניו" – כשנצרך מראה התנשאות¹³).

*

(8) ראה גם בית רבי (ע' צט הערה א, ע' קא הערה ב), שהצ"צ הי' שומר דברי אדמו"ר הזקן בלשונו הזהב, ואח"כ הי' מוסיף ביאור.
(9) קודם הדלקת הנרות.
(10) הי' נשען.
(11) ראה גם לעיל ריש ע' קצד. סה"ש תורת שלום ע' 13.
סה"ש תשי"ג ס"ע 79. אג"ק ח"ח ע' ע' שנב.
(12) ראה גם סה"ש תשי"ד ס"ע 53 ואילך. – וראה פרטי הדינים בזה בשו"ע אדה"ז או"ח סו"ס קכת.
(13) ראה ביאורה"ז ס"פ פקודי לאדמו"ר האמצעי (נט, ב), ולאדמו"ר הצ"צ (ע' שט).

(1) להעיר משו"ע אדה"ז או"ח סתנ"ד ס"ו. וראה „אוצר מנהגי חב"ד" ניסן ע' מט.
(2) = כיריים.
(3) ר' פינחס ארי' לייב מאַגידסאָן, הגבאי השני של כ"ק אדמו"ר מהר"ש.
(4) = שופכת קמח.
(5) = במדה שוה.
(6) = ערך גלות (ראה גם לקמן ע' שיא. וש"ג).
(7) = שלא הי' שומר האותיות (דאמירת דא"ח) של הצ"צ.
הצ"צ הי' שומר (האותיות), כי (היו) אותיות אחרים (וראה גם לקמן ע' שנד. ריש ע' שסג).

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א נתן קודם הש"ק סכום כסף כדי לפרטו. כשהביאו לו הכסף במוצש"ק, החזיר, וצוה שיביאו לו ביום א'.

[לכאורה צ"ע מיו"ד ¹⁴].

*

עוד סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א:

ו. כשהוסיפו בכנין חדרים אחדים בשבילי, העתיקו לשם בתחלה תלמוד-תורה, ולמדו שם כשבועיים, ואח"כ העתקנו דירתנו לשם¹⁵.

ברוסטוב-דון הלכו לראות חדר שרצפתו היתה משוחה זה לא כבר, ועוד לא נתיבשה. חמותי הרבנית דינה תי' לא ידעה מזה, וצעדה לתוך החדר. אדמו"ר נ"ע, שגם הוא הי' בין ההולכים, תפשה בזרועה שלא תלך, והיא נסוגה אחור בחפזון ואדום פנים. ואמר אדמו"ר נ"ע (על עצמו): מאכען¹⁶ טוט ווי אַ מענשען, און ניט צוליב אַ תכלית אלקי... און וואָס פאַראַ מענשען, אַ צובראַכענעם... און דאָס הייסט אַ חסיד... ודמעות ירדו על לחיו.

ז. אַז¹⁷ עס פלעגט אַרויספאַלען, פלעגט דער טאַטע ניט נעמען דערנאָך. באַ געוויסע זאַכען, אַ ביסען באַם עסען... פעם אמר בחיור: ער¹⁸ וויל נאָך ניט. כשהי' אוכל חתיכת אוגערקע¹⁹ — הי' אָנשטעקען בחוזק, ואם הי' מחליק מעל המזלג ונופל, לא הי' לוקחו.

(נפלה מיד כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א בפירוסה, והגבתי, ועשה תנועה שאין צריך להגבי, ועל זה ביאר הנ"ל. מ"מ).

ח. ביום²⁰ הולדת אדמו"ר נ"ע האחרון בעלמא דין (כ"ף חשוון פר"ת), אמר מאמר דא"ח ד"ה, "נתת נס ליראיך להתנוסס מפני קושט סלה"²¹. אח"כ אמר: ביום הולדת צריך לומר חסידות²². יתן לך השם מתנה שתאמר חסידות ביום הולדת שלך, אלא שיהי' בחסד וברחמים²³ — האָט²⁴ דאָס געווערט 7 יאהר.

יום הולדת של חנה תי' הרי הוא בזמן הדאַצע²⁵, פלעגט ער אַלעמאַל אַריינגיין, טרינקען אַ גלאָז לימאַנאַד, וואַסער, זאַגען אַ פּאַר וערטער.

גם שיחות: ש"פ לך לך תשי"א ס"ו (תו"מ ח"ב ע' 71). יו"ד שבת תשי"ד סל"ב (תו"מ ח"א ע' 44).

(19) = מלפפון — הי' תוחב (המזלג).

(20) נעתק (בשינויים קלים) בהיום יום" כ חשוון — מ"רשימות.

(21) נדפס בסה"מ פר"ת ע' קה ואילך.

(22) ראה גם לעיל ע' ריח.

(23) ראה גם שיחת שמחת תרצ"ג (נעתקה באג"ק ח"ג ע' שנג, ובשיחת מוצאי ש"פ בשלח, י"א שבת תשכ"ח סל"ה (תו"מ חנ"ב ס"ע 59 ואילך)).

(24) = ונתארך הזמן שבע שנים (כלומר, שלאחרי שבע שנים) — בשנת תרפ"ז — כשנגאל כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ ממאסרו ב"ב תמוז, יום הולדתו, אמר חסידות ביום ההולדת).

(25) = (שנמצאים ב)נאות דשא (כ"ה מנ"א). והי' (אדני"ע) נוהג תמיד להכנס, לשותות כוס לימונדה, (או) מים, ולומר כמה מילים.

(14) עיין שו"ע יו"ד סקע"ט ס"ג ובנ"כ. וראה גם "התמים" חוברת ז ע' קה. שיחות: ש"פ וישב תשח"י ס"ח (תו"מ חכ"א ע' 272); מוצש"ק פ' וילך, ו' תשרי תשל"ט קרוב לסופה; מוצש"ק פ' צו, י"ג ניסן תשמ"ג סל"ז (התוועדויות תשמ"ג ח"ג ע' 1288 ואילך); מוצש"ק פ' נצבים, ליל ער"ה, כ"ט אלול תשמ"ה ס"ט (התוועדויות תשמ"ה ח"ה ע' 3062).

(15) ראה גם אג"ק ח"ג ריש ע' קיח. שיחות: פורים תשי"ב סכ"א ואילך (תו"מ ח"ה ע' 40 ואילך); ש"פ צו, שושן פורים תשי"ד ס"ט (תו"מ ח"א ס"ע 141 ואילך); ש"פ מקץ תשכ"ב ס"א (תו"מ חל"ב ע' 349); מוצאי ש"פ בשלח, י"א שבת תשכ"ד ס"ג ואילך (תו"מ חל"ט ע' 44 ואילך).

(16) = לגרום כאב לאדם, ולא בשביל תכלית אלקי... ואיזה אדם, בעל שברון-לב... ולזה חסיד יקרא...

(17) = כשהי' נופל (דבר מה) — לא הי' אממו"ר לוקחו אח"כ. בדברים מסויימים, נגיסה בעת האכילה...

(18) = הוא (המאכל) עדיין אינו רוצה (להתברר). — וראה

רשימת היומן תרצ"ב — עם פענוחים רמג

ט. אדמו"ר נ"ע הי' משתמט מלדבר ע"ד הביכלעך הישנים (כת"י חסידים וכו')²⁶, באמרו: כיון שעמדו בארון אדמו"ר מהר"ש נ"ע — יש לסמוך עליהם.

י. פעם אחת כשהלכנו²⁷ ברחוב, היתה הלוויתו של אינו"יהודי, וכשהעבירו המטה — הגבי' אדמו"ר נ"ע מעט את כובעו, באמרו, שזהו מפני כבודו של מת²⁸.

יא. לפני שנה וחצי לערך, והייתי עסוק באיזה ענין עמוק, והרבה דמעות שפכתי על אי"הבנתי אותו, ונדמה לי ואני שומע מאמר דא"ח מאדמו"ר נ"ע. ולבסוף אומר לי: לייג²⁹ אריין די קאָפּ אָפּ פאַרשטיין דעם חילוק פון העלם און נעלם. וסיים כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: איז באַ מיר ברור שהם ענינים חלוקים.

יב. מְזָאָה³⁰ הי' מסור לאדמו"ר נ"ע. פעם אמר (אודותיו): אַלץ³¹ קאָן איך סותר זיין, אַ חוץ אמת.

יג. בשנת תרמ"ט חורף הי' מאמר קטן — כ"ה מינוט, לערך — ד"ה „שמע ישראל, מהיכן זכו ישראל לק"ש". המאמר הוא של אדמו"ר מהר"ש נ"ע³².

בתחלה לא הי' בדעתו של אדמו"ר נ"ע לאמר דא"ח, ור' חנוך הענדיל וּאָרְעָ (ר' אהרן) דוקשיצער האָבען³³ געפּוּעלט על אדמו"ר נ"ע לאמר דא"ח.

אדמו"ר נ"ע אמרו בליל ש"ק, נשנה פּאַרטאַג³⁴ שבת, ונשלש במוצש"ק, עד שגם אני ידעתי את המאמר.

יד. שמעתי ווי³⁵ אזוי האָט ר' הלל מפּאַריץ גענומען דאָס (שהי' כובעו בלא קאָזירעק) פון רבי'ס אַ וואָרט — הכוונה לאדמו"ר הזקן, שאמר: שמע — ר"ת „שאו מרום עיניכם³⁶... די התבוננות... (שכחתי איזה מילות. מ"מ). און „מרוכה מדה טובה ממת פורענות³⁷ — שבמדת פורענות „אין יצה"ר שולט אלא כמה שענינו רואות³⁸, וכן במדה טובה — „כי אראה שמין מעשה אצבעותין גו"³⁹, שההסתכלות בשמים מעורר יראת שמים. ולכן הי' כובעו בלא מצחי, שמונעת לשאת העיניים ולראות את השמים.

טו. מאָשע ווילענקער הי' בחדר א' (מה„חדרים" של אדמו"ר הזקן. וסדר החדרים הוא מלמעלה למטה, היינו, שחדר א' הוא היותר מעולה⁴⁰. מ"מ), ואחיו וועלוועל ווילענקער הי' בחדר ג'⁴¹.

האחרון (ר' וועלוועל הנ"ל) הי' זקנו של אשת ר' אבא פּערסאָן ע"ה. בסוף ימיו

(34) = לפנות-בוקר.

(35) = איך ר' הלל מפּאַריץ למד ענין זה (שהי' כובעו בלא מצחי*) מפתגם של הרבי.

(36) ישע"י מ, כו. תקו"ז ריש תמ"ט.

(37) סוטה יא, א. וש"ג.

(38) שם ח, סע"א. וש"ג.

(39) תהלים ח, ד.

(40) ראה גם לקמן ע' שג.

(41) ראה גם לקמן ע' שז. וש"ג.

(26) ראה גם סה"ש תורת שלום ע' 214.

(27) כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ואביו כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב.

(28) ראה כל בו — הובא בב"י יו"ד שס"ז.

(29) = הכנס את ראשך (התייגע בשכלך) להבין את החילוק בין העלם לנעלם. ולכן ברור אצלי שהם ענינים חלוקים*.

(30) הרב יעקב מזא"ה ממוסקבה (נוכר כמ"פ באג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ואדמו"ר מוהרי"צ).

(31) = כל דבר יכולני לשתור, חוץ מאמת.

(32) ראה סה"מ תרכ"ז ע' שח ואילך. ע' תעא ואילך.

(33) = פעלו.

(*) אף שהיתה גזירת המלכות לחבוש עם מצחי' דוקא (ראה לקמן סי'ע תג ואילך, ובהנסמן שם).

(*) להעיר, שענין זה נתבאר בד"ה מה רב טובך דב' ניסן שנה זו פ"ד (סה"מ תרצ"ב ע' שיג). וש"ג.

של הצ"צ האָט ער געהאַט רחוק. זעלטען ווער האָט גוט אָגעשניטען, דלטוריאס וכו'.

טז. ר' בנימין קלעצקער הי' מחסידי אדמו"ר הזקן, והעיקר — מחסידי אדמו"ר האמצעי.

הי' עמק⁴². פעם בהלכו מבית הכנסת עם הטלית ותפילין, והי' יום השוק, התעמק במחשבתו, הניח הטלית ותפילין על עגלה אחת של אינו-יהודי שעמדה בשוק (מאַרק), ובעמדו, הרים רגלו אָפֿן⁴³ אַקס פֿון ראָד, ויעמיק במחשבתו. האיננו יהודי גמר עסקיו ויסע בעגלה, ור' בנימין קלעצקער נשאר עמד בשוק ורגלו (שהרימה על ציר גלגל העגלה) מורמה. אח"כ הורידה, אבל לא הרגיש מאומה. ורק כשהגיע זמן תפלת המנחה נתעורר ממחשבתו.

ותא חזי עד היכן כחה של יראת שמים — שאף שהי' שקוע במחשבתו עד שלא הרגיש שנסעה העגלה שעלי' היתה מונחת רגלו, מ"מ, זמנה של תפלה הרגיש, וזה עוררו מהתעמקותו.

בעל העגלה האיננו-יהודי, בהגיעו לרחוב אחר, והי' אצלו עוד איזה מיני מאכל למכור, הציעם ליהודי א' לקנות. היהודי הלזה ראה טלית ותפילין על העגלה, ובאופן כזה באו חזרה לר' בנימין קלעצקער.

יז. ר' מאַניע מאַנעסזאָן בא לליובאוויטש בפעם הראשונה לזמן הבר-מצוה שלו. המלמד שלו צוהו שיצום ג' ימים מקודם, ואח"כ יכנס אל הצ"צ. והי' זה בשנת תר"ט או תר"י.

הי' צם עד השעה 10½ כלילה, אף שהי' בחורף, אוכל אז, ולומד כל הלילה, ישן שעות אחדות, וכסדר הזה נהג ביום ב' וביום ג'. ובערב — שלמחרתו נעשה בר-מצוה — נכנס אל הצ"צ ליחידות, אחרי שחיכה ה' שעות.

הצ"צ לקח הסטאַציק — מנורה. הבדלה כרוכה בעגול מושכת — נגש אליו, א' קוק געטאַן אין די אויגען, ויאמר: אריכות ימים . . . אידישע⁴⁵ טעג און חסידישע נעכט . . . , וחזקת והיית לאיש⁴⁶ . . . זיווגים (אפשר שמעתי בסדר הפוך: "זיווגים . . . וחזקת וכו'"). הי' אלמן, ונשא אשה פעם ב' ("זיווגים" — לשון רבים). מ"מ).

יח. הצ"צ הי' מסדר קבוצות. דהיינו, שהי' שולח אברכים או בחורים למקומות שונים, וכמו לר' אייזיק מהאַמיל, ר' אהרן בעליניצער, לתכלית שימוש חכמים, וגם ללימוד הנגלה — כפי הוראתם של אלו ששלח אליהם, שהיו לומדים, ולהם דרכים שונים בלימוד: בעל הוראה, לימוד כדבעי וכו'. והצ"צ הי' המסדר מי יסעו למי. על ר' אהרן בעליניצער אמר: אַ בעל הוראה, למדן (מסופקני במלה זו. מ"מ) וחכם. וכל אלו שהיו אצלו, לא היו . . .

תשלה; ש"פ ואתחנן תשליז; ש"פ האיננו תשמ"ג ס"י (התועדויות תשמ"ג ח"א ע' 88); ש"פ אמור תשמ"ז סכ"א (התועדויות תשמ"ז ח"ג ע' 282).

(43) = על-גבי ציר הגלגל (של העגלה).

(44) = הביט בעיניו.

(45) = ימים יהודיים ולילות חסידיים.

(46) מלכים-א ב, ב. וראה ת"מ סה"מ תמוז ע' קג. וש"נ.

(42) ראה גם לקמן ע' תפב. סה"ש תרפ"ו ע' 100 ובשוה"ג להערה 30. וש"נ. שיחות: ש"פ במדבר תשי"ב סוס"ט (ת"מ ח"ה ריש ע' 208); שמחת ביה"ש תשי"ג סל"ט (ת"מ ח"ו ע' 56); י"ד שבט תשי"ג ס"י (שם ע' 314); ש"פ צו, שושן פורים תשי"ד סוסל"א (ת"מ ח"א ריש ע' 152); ליל שמחת תשט"ז ס"ח ת"מ חט"ו ע' 113); ש"פ קדושים תשי"ט ס"ז (ת"מ חכ"ה ע' 269); י"ט כסלו תשכ"ה ס"ט (ת"מ חמ"ב ס"ע 26 ואילך); ש"פ בלק תשכ"ו ס"ז (ת"מ חמ"ז ע' 217); ש"פ ראה

רשימת היומן תרצ"ב — עם פענוחים רמה

את אברהם'קע (לנדא) זשעבינער שלחו הצ"צ אל שמואל בער (באָריסאָווער), אלא ששילוח זה הי' מהנקרא „נאָז“⁴⁷, כי הי' פּוּלִישׁ אַבִּיסֵעֶל⁴⁸. והי' כבר בעל מדריגה. ער⁴⁹ האָט געקאָנט ביום קייץ נעמען ניט מער ווי אַבִּיסֵעֶל בראַנפּען מיט בחורים, ניט פאַרבייסען, און זיך אָפּפּאַסטען נאָך מעריב.

יט. בתחלת ענין יסוד הישיבה (תומכי תמימים) — אמר אדמו"ר נ"ע שכוונתו היא שיזכרו את נותן התורה⁵⁰.

והתלמידים הבאים אז — הדור הא' — נמסרו לגרונם⁵¹, שגם הוא למד באחת הקבוצות הנ"ל שסידר הצ"צ, כי הי' עוד מחסידי הצ"צ. הי' איש מסודר ובעל פעולה. התלמידים נמסרו לגרונם על משך שנה אחת, וכעבור זמן זה, אי אפשר הי' להכירם, כי נשתנו תכלית שינוי. עם התלמידים הנ"ל למד דא"ח. פעמיים בשבוע — הי' עורך פאַרבריינגען. לפעמים הי' מתוועד כל הלילה, כל היום.

עד שנת תרס"א הי' לימוד הנגלה בישיבת תומכי תמימים בלא השגחה.

בישיבת תומכי תמימים הי' משגיח ושמו ר' זאב וואָלף, וועָלִיע (אביו של מהר"ש לעוויטין נ"י). הי' למדן. זקני (כ"ק אדמו"ר מהר"ש) נתן לו סמיכות לרבנות בכתב-ידו ממש⁵².

כ. פעם בא אברהם זלמן גינזבורג (מחותנו של אדמו"ר מהר"ש) אל אדמו"ר מהר"ש נ"ע, ובפיו ידיעה מיוחדת קענקער — הלה הי' המתווך בין המתנגדים, וביחוד המשכילים, ואדמו"ר מהר"ש נ"ע — ע"ד איזה מאורע חשוב. ותיכף הלך אדמו"ר מהר"ש נ"ע על האוהל.

— אצל אדמו"ר מהר"ש נ"ע לא היו הגבלות בזמן ההליכה על האוהל. ע"ד אדמו"ר נ"ע יודע אני רק ב' פעמים — פעם א' פאַרנאַכט⁵³ ופעם א' באַנאַכט — שהי' על האוהל בזמן שהוא לא אין דער פּרִיאָ⁵⁴. אבל ע"ד אדמו"ר מהר"ש נ"ע אינו יודע מהיותו שם בלילה, אבל לילך לשם פאַרטאָג⁵⁵, פּלעגט דאָס זײַן אַ סדר אַזוי, אבל גם — פאַרנאַכט.

וואַנקע — הקוצ'ער⁵⁶ — ידע שצריך הוא דערלײַנגען⁵⁷ די פּערד פאַר 5 מינוט, ובאם לאו יפטר ממשמרתו.

הסדר הי' שאדמו"ר מהר"ש נ"ע הי' אומר להגבאי ר' לײַק (איידלעוויץ) שרצונו ליסע על האוהל, ולויק הי' אומר להגבאי פּיניע לייב (מאָגידסאָן), הלה — לבּענצ'ע המשרת, והאחרון — לפעמים אמר בעצמו להעגלון להכין הסוסים, ופעמים הודיע להעגלון ע"י יוסף מרדכי המשרת. והי' אומר ג"כ אם לײַכטען⁵⁸, או לנדא, ברוינע פּערד, או

(47) אבל לקמן ע' ש — ש"צה שיכתבו הסמיכה בשמו".

(48) היינו, שהי' קצת ע"ד חסידי פולין.

(49) = הי' יכול, ביום קייץ (שהוא ארוך), להסתפק

(50) בלגימת מעט „משקה“ עם בחורים, מבלי לקנח במאכל,

(51) ולסעוד (רק) לאחר תפלת מעריב.

(52) ראה גם שיחת ש"פ מקץ, שבת חנוכה, תשכ"ב ס"ה

(תו"מ חל"ב ע' 344).

(53) ר' שמואל גרונם אסתרמאן — ראה הקדמה לקונטרס

התפלה.

(47) = כמו חרי אף, קפידא.

(48) היינו, שהי' קצת ע"ד חסידי פולין.

(49) = הי' יכול, ביום קייץ (שהוא ארוך), להסתפק

(50) בלגימת מעט „משקה“ עם בחורים, מבלי לקנח במאכל,

(51) ולסעוד (רק) לאחר תפלת מעריב.

(52) ראה גם שיחת ש"פ מקץ, שבת חנוכה, תשכ"ב ס"ה

(תו"מ חל"ב ע' 344).

(53) ר' שמואל גרונם אסתרמאן — ראה הקדמה לקונטרס

התפלה.

סְעָרָע. ואדמו"ר מהר"ש נ"ע הי' נוסע בעצמו (ללא משרתים). ועפ"י הוראת אדמו"ר מהר"ש נ"ע באצבעו, יודע הי' הרכב באיזה דרך לנסוע —

כעבור 20 מִיְנוּט חזר אדמו"ר מהר"ש נ"ע מן האוהל. ובפשטו את מעילו העליון בפרוזדור, נשמע מפיו: פטור. דער⁶⁹ טאַטע זאָגט: עס איז גאַרניט⁶⁰.

כא. בפאָרבריינגען שמענו מאדמו"ר נ"ע מעשי' מדויקה:

בפעם הא' כשנסע אדנ"ע⁶¹ מהרב המגיד, הי' לזה יום קבוע (היינו, שידע מקודם שביום זה יסע). והי' בדעתו ללכת רגלי. ויצו הרב המגיד וישכרו עגלה (כמובן, לא רק הוא נסע בעגלה). כשיצא ר' אברהם המלאך ללות את אדמו"ר הזקן, אמר אל העגלון: "שמייס⁶² די פערד, זיי זאָלען ווערען אויס פערד"⁶³.

ויאמר אדמו"ר הזקן כי עתה מבין הוא ציווי הרב המגיד שיסע בעגלה — כדי שישמע את דברי ר' אברהם המלאך הנ"ל. וזהו דרך חדשה בעבודה — „שמייסען די פערד זיי זאָלען ווערען אויס פערד". כי עד עתה אמר שה„פערד" צריך שיהיו מציאות ומחות, ועתה רואה הוא דרך חדשה — שצריך שלא יהיו „פערד" („פערד" — קאי על הגוף. דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א), וזה צריך שיהיו למציאות ולמחות, זהו בעולם התחי'. והו"ע „כל אשר חפץ ד' עשה"⁶⁴.

— וזה הי' היסוד לענין המתבאר בדא"ח⁶⁵ בהחילוק שבין „כל אשר חפץ ד' עשה", ו„בדבר ד' שמים נעשו"⁶⁶, שהו"ע חומר וצורה וכו'.

ואמר אדמו"ר הזקן⁶⁷ שלמד מזה כמה ענינים — ורשומים כולם ברשימותי (דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א) — וא' מהם: אַז⁶⁸ אַ רביץ דאַרף זיין נוגע דעם תלמיד'ס אַוועק פאַרען אויך.

כב. בשנת תר"כ-תרכ"א היו אנשים בליובאוויטש שהם היו בזמן שברחו מנאפאלעאָן, באותו מעמד⁶⁹ בעת אשר נאָפּאַלעאָן⁷⁰ מיט גענעראַלען זיינען צוגעלאָפּען אָף פערד אין ליאָדי (ליאַזנע?), וכריזו אשר כל איש אשר יביא אחד מהחפצים של אדמו"ר הזקן, ינתן לו סכום (סכום גדול. ואיני זוכר כמה, כי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר לי גם הסכום. מ"מ), והמרמה — יירה. וכן עמדו: בידם אחת — אַ בייטעל⁷¹, ובשני' רובה.

כשברחו מנאָפּאַלעאָן, הנה בנסעם בדרך, נזכרו אשר שכחו איזה מהחפצים. וישלח אדמו"ר הזקן שליח להביאם, וציוהו שיסע גם ביום הש"ק.

בבית אדמו"ר הזקן הציטו אש (כמובן מדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א — עשו זאת ע"פ ציווי אדמו"ר הזקן. מ"מ) ותיכף נשרף הבית. דער⁷² גאַנצער שטעטיל האָט עס ניט געשאַט.

(66) תהלים לג, ו.

(67) כ"ה בכתי"ק. ואולי צ"ל: אדנ"ע.

(68) = לרבי — צריך להיות נוגע גם נסיעתו של התלמיד

ממנו.

(69) ראה בארוכה לעיל ע' קעה. וש"נ.

(70) = נפוליאון ומפקדי הצבא באו בדהירה על סוסים.

(71) = ארנק (לחלק הכסף).

(72) = (אבל) לכל העיירה לא היוקה (האש).

(59) = אבא (הצ"צ) אומר: אין זה שום דבר.

(60) ראה גם „התמים" חוברת ד ע' פא.

(61) כ"ה בכתי"ק. ואולי צ"ל: אדה"ז.

(62) = הפכה את הסוסים, כדי שלא יהיו עוד סוסים.

(63) ראה גם לקמן ע' שט. וש"נ.

(64) תהלים קלה, ו.

(65) ראה תו"א מקץ מא, ד ואילך. מג"א, ב ואילך.

ובכ"מ. וראה גם שיחת מוצאי ש"פ אחרי תשל"ח. וש"נ.

רשימת היומן תרצ"ב — עם פענוחים רמז

כג. אדמו"ר⁷³ מהר"ש נ"ע, בשנת תר"ו או תר"ז [כי הי' מאורע זה לפני הדפסת הלקו"ת שהי' בשנת תר"ח⁷⁴ — והוא נולד בשנת תקצ"ד⁷⁵], נכנס אל הצ"צ,

— ובכל יום ויום הי' נכנס אדמו"ר מהר"ש אל הצ"צ פעם אחת או פעמים אחדים, כי הי' הצ"צ מחבבו. והי' נכנס אליו אם קודם „יחידות“ או לאחר „יחידות“. בכל אופן, לא הי' אדמו"ר מהר"ש הולך לישון בלי ראות את הצ"צ —

והי' זה בשעה מאוחרת אחרי „יחידות“ שנמשכה זמן רב, יותר מכפי הרגיל. ויתאונן לפניו הצ"צ באמרו: וואָס? וויל מען פון עָם, כמה ביטול תורה נגרם לו עי"ז וכו', ולולא זה הי' יכול לעסוק בתורה וכו'.

מבלי לענות, נגש אדמו"ר מהר"ש נ"ע אל השאָפֶע⁷⁷ שבה היו מונחים הכתבי"ד — הספרים וגם הכתבים הי' עומדים בפאָליצעס⁷⁸ ומכוסים עם פאָרהאַנגען⁷⁹ (ולא בארגזים עם דלתות), צידד המסך הצידה, וימנה את ספרי הכתבים. היו שם הרבה כרכים כתבי"ד, שלושים וכו'. ויאמר אדמו"ר מהר"ש נ"ע להצ"צ: דאָס⁸⁰ וואָלסט אויך אָנגעשרעבען (געהאַט?). ויענהו הצ"צ: ביזט⁸¹ גערעכט.

(שאלתי את כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: הכתבים היו של הצ"צ? ויענני: כך שאלתי ג"כ את כ"ק אדמו"ר נ"ע, וענני: אזויל⁸² איז דאָך משמע. מ"מ).

והוסיף כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: הצ"צ אמר שיש לו ג' סוגים של כתבים: (א) הנחות ממאמרים ששמע ורשמם כאמירתן, (ב) ביאורים על מאמרים שכתב ע"י יגיעה בדברי הרב ווי⁸³ אַ חסיד, (ג) און חסידות פון אַ רביי⁸⁴.

כד. בנו של הצ"צ ר' יעקב — נולד בין רייזין ואדמו"ר מהר"ש נ"ע.

זיווגו הראשון — של אדמו"ר מהר"ש נ"ע — הי' רק ב' או ג' חדשים⁸⁵.

הצ"צ חי ע"ז או ע"ז שנים, כי יש ספק בזה. וכיון שנסתלק בשנת תרכ"ו, א"כ נולד בשנת תקמ"ט או תקנ"ב⁸⁶.

כה. כשהי⁸⁷ הצ"צ בן שלש שנים, והי' יתום, והשתעשע בחדר אדמו"ר הזקן, הניח תפילין עשויים מתפוחי אדמה, ואח"כ סחב אותם על הרצפה. במרוצתו, האָט⁸⁸ זיך פאָרפלאַנטערט ברגל השולחן, ויראו אלו שחיכו בחדר הב' (שעמדו ליכנס לחדרו של אדמו"ר הזקן), אשר אדמו"ר הזקן האָט⁸⁹ זיך אָנגעבעליגען און אָגעצ'עפֿעט.

אח"כ נכנסו המחכים לחדר אדמו"ר הזקן, ואדמו"ר הזקן חזר לפנייהם מאמר

84) בלקו"ש שם מסיים: „ורוב הכרכים שהיו באצטבא זו הי' מסוג הג“.

85) ראה ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 12.

86) ראה לקמן ע' רצה. וש"נ.

87) הבבא לקמן — ראה גם אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ע' תקה ואילך. „התמים“ חוברת ג ע' כב ואילך. לקו"ד ח"ד תרסח, א ואילך. סה"ש תרפ"ז ע' 237 ואילך. תרצ"ו ס"ע 3 ואילך. תרצ"ז ע' 238. קייץ ה'ש"ת ע' 103 ואילך. תשי"א ס"ע 146 ואילך. תש"ז ע' 25 (בשינויים קלים). שיחות: י"ב תמוז תשכ"ו סכ"ט ואילך; ש"פ בלק תשכ"ו ס"ז ואילך (תו"מ חמ"ז ע' 181 ואילך; ע' 208 ואילך).

88) = הסתבר (החוט שהי' קשור להתפוחי אדמה שעשה

מהם תפילין).

89) = התכופף והתיר (את החוט שהסתבר).

73) ראה גם שיחת ש"פ האזינו, י"ג תשרי תשכ"ב בתחלתה (תו"מ חלב"ב ע' 44 ואילך). לקו"ש ח"ד ע' 1361 ואילך (ומשמ נלקחו כמה מהפענוחים כאן). ועיי"ש ביאור הדברים.

74) ראה לעיל ריש ע' רלד. וש"נ.

75) ראה לקמן ריש ע' רפג. וש"נ.

76) = מה רוצים ממנו (ה'עולם', שנכנסים אליו ליחידות).

77) = ארוך.

78) = אצטבאות.

79) = ווילנות.

80) = האם היית כותב (הי' לך?) גם את כל זאת (אילולא

קיבלת אנשים „יחידות“?)

81) = הצדק מעך.

82) = הרי כן היא משמעות הדברים.

83) = כמו חסיד .. וחסידות שכתב בתור רבי.

דא"ח ד"ה "על ג' דברים העולם עומד" — כי אמרו כבר מקודם לזה, און⁹⁰ מ'האָט עם ניט געוואָסט. בתוך הנכנסים הי' ג"כ ר' אייזיק מהאָמיל — שהי' אז צעיר. גם הצ"צ האָט⁹¹ זיך געשטופט בין השומעים. וירכין אליו ר' אייזיק, ויאמר: ר' מענדעלי — כי כן (בתואר, "ר") קרא את הצ"צ גם אז (בהיותו ילד קטן) — ... ויאמר אדמו"ר הזקן — וכדרכו בניגון: לאָז⁹² עם, ער הערט, דו ועסט וויסען אָז ער הערט. וימשיך אדמו"ר הזקן את המאמר.

כעבור שנים רבות, והי' זה אחרי הסתלקותו של אדמו"ר האמצעי, והצ"צ לא חפץ לקבל את הנשיאות⁹³,

— תיכף אחר ההסתלקות גם לא דיבר דא"ח. אח"כ דיבר דא"ח, אבל עדיין לא קיבל את הנשיאות, ניט⁹⁴ צוגענומען וכו' —

והגורם שיקבל את הנשיאות הי' ר' פרץ (חן). ומעשה שהי' כך הי':

הצ"צ שלא חפץ לקבל את הנשיאות, אמר בקשר לקבלת הנשיאות שיחשבו ע"ד בנו של אדמו"ר הזקן — ר' חיים אברהם⁹⁵; בנו של אדמו"ר האמצעי — ר' נחום מניעזשין נ"ע. נכנסו אליו ר' פרץ עם מנין חסידים, וגם ר' אייזיק מהאָמיל הי' בתוך הבאים, אבל נסתתמו טענותיו. ויאמר ר' פרץ: דעם רבי'נס אָן אייניקעל⁹⁶ צריך להיות רבי. ויש לי ראי' מן הכתובים ועפ"י ההלכה שאתם נכד האמיתי: „איש מזריע תחלה יולדת נקבה"⁹⁷ — זהו אמכם. ו„אשה כי תזריע וילדה זכר"⁹⁸, „אשה מזרעת תחלה יולדת זכר"⁹⁷ — זהו אתם.

בשמעו זאת, האָט⁹⁹ דער רבי פאַרוואַרפען די קאָפּ אין קרעסלאָ און זיך פאַרדביקעט¹⁰⁰. נשמטו כולם מן החדר. וכעבור אווילע¹⁰¹ יצא הצ"צ אין¹⁰² אַ וויסע זופעצע און אַ וויסען שטריימעל של אדמו"ר הזקן (איני יודע אם הכובע הי' של אדמו"ר הזקן, או הזופעצע, או שניהם? מ"מ). יצא לבית הכנסת של אדמו"ר האמצעי,

— הביהכנ"ס הי' גדול עד למאד, עד שהיו אומרים: מתחילים „הודו" במזרחו ומסיימים „עלינו" במערבו¹⁰³ —

ישב אל השולחן, והתחיל לומר המאמר "על ג' דברים העולם עומד".

(100) להעיר מאג"ק שם: „בתוך השלושים .. זכה (הצ"צ) לראות את הוד כ"ק זקנו (אדמו"ר הזקן) בחזיון לילה .. אמר לו המאמר על שלשה דברים העולם עומד .. ואחרי המאמר אמר לי כ"ק זקני לאמר, איש מזריע תחלה יולדת נקבה זו היא אמך, אשה מזרעת תחלה יולדת זכר זה הוא אתה". ומסיים שם: „כל העת לא תפצתי לקבל עלי עול הנשיאות .. רק כאשר ר' פרץ אמר לי המאמר הנ"ל אשה כי תזריע כו', ראיתי דיוקנא של כ"ק זקני, וציוה עלי לקבל את הנשיאות ולחזור את המאמר על שלשה דברים העולם עומד כו' (נעתק בקיצור, בהיום יום" כח איר).

(101) = משך זמן.

(102) = בבגד עליון לבן וב„שטריימעל" לבן.

(103) ראה גם סה"ש תש"ג ע' 125. תש"ה ע' 13. רשימת דברי ימי הרבנית רבקה (קה"ת תשע"ד) ס"ע לא. שיחות: ש"פ נצו"י תשט"ז הערה 50 (תו"מ ח"י" ס"ע 199); כ"ט אלול תשל"ט.

(90) = ולא ידעוהו. — וראה גם אג"ק שם: „בפרשת נשא אמר כ"ק אדמו"ר (הזקן) מאמר על שלשה דברים העולם עומד, ואנחנו לא ידענו את המאמר, ופעלו אשר כ"ק אדמו"ר יחזור המאמר שנית ביום השלישי בקר אחר התפלה".

(91) נדחק.

(92) = הגח לו, הוא שומע, עתיד אתה לדעת שהוא שומע. (93) ראה גם שיחת ש"פ ויצא, יו"ד כסלו תשכ"ב בסופה (תו"מ חלב" ע' 245).

(94) = לא קיבל (אנשים „ליחידות").

(95) ראה גם בית רבי ח"א פכ"ד (גו, ב).

(96) = נכדו של הרבי.

(97) ברכות ס. א. וש"ג.

(98) תזריע יב, ב.

(99) = שמת הרבי (הצ"צ) את ראשו על הכורסא, ובא לידי דביקות.

ויאמר ר' אייזיק מהאמיל: ער¹⁰⁴ וויזט א קונץ¹⁰⁵... דער צ"צ האָט זיך אויפגעהייבן, נשען על בוהני ידיו על השולחן, ויאמר: פּע... א חרפה, א בושא שיחשדוני בכך... וואָס¹⁰⁶ בין איך שולדיג אַז דער זיידע איז געקומען וציוני לומר זה המאמר.

מאורע זה הי' בערב חג השבועות תק"ץ — כי מנהג הצ"צ הי' לומר דא"ח בערב חג השבועות¹⁰⁷, ערב ראש השנה¹⁰⁸, וביום ב' דחג השבועות ויום ב' דר"ה. קרה שאמר דא"ח ב' פעמים ביום ב' דראש השנה¹⁰⁹. —

ר' אייזיק מהאמיל הלך לאכסניא שלו, וחלה — לא עלינו — בחולי הקדחת¹¹⁰. לאחר היו"ט הלך הצ"צ לבקר¹¹¹.

כו. הצ"צ אמר לאדמו"ר מהר"ש נ"ע שיש לו עשרים שנה של דא"ח של אדמו"ר הזקן, ומזה משמע שבהסתלקות אדמו"ר הזקן (בשנת תקע"ג) הי' הצ"צ בן כ"ג שנה. וזהו — מעשי הנ"ל (שבהיותו בן ג' שנים שמע המאמר על ג' דברים העולם עומד) — הענין ד, בן ג' שנים הכיר כו"¹¹², ועשרים שנה של דא"ח — הו"ע „ולמכור בנכסי אביו עד שיהא בן כ' שנה"¹¹³.

כז. בהסתלקות אדמו"ר הזקן, הי' בנו בכורו של הצ"צ רב"ש נ"ע — בן ח' שנה¹¹⁴.

כח. זיווג שני של אדמו"ר מהר"ש נ"ע — הי', כמדומני, בשנת תר"ט¹¹⁵, או תר"י.

כט. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר לי:

איני מאמת לך את העובדא (שר' הלל מפאריץ נשא אשה קודם בר מצוה¹¹⁶) גופא, אבל את ר' הלל מפאריץ היו קורים "חול המועד": טלית קודם לתפילין, היינו, שהתעטף בטלית (לנישואין) קודם שהניח תפילין, כמו חול המועד, שמתעטפים בטלית ואין מניחים תפילין¹¹⁷.

ל. כתב-יד הצ"צ משנת תקס"ו — שהי' אז צעיר לימים — ככתב-יד איש בא בשנים¹¹⁸.

לא. ר' אייזיק מוויטעפסק מחסידי אדמו"ר הזקן, הי' בעל נגלה.

לב. אדמו"ר מהר"ש נ"ע — כשנכנסו אליו ל"יחידות" הי' לבוש שלינפע¹¹⁹.

(113) ב"כ קנו, א. וראה גם לקמן ע' רסד. וש"נ.

(114) ראה גם לעיל ע' קצה. וש"נ.

(115) ראה גם סה"ש קי"ח הש"ת ע' 137. ע' 173. ספר התולדות שבהערה 85.

(116) להעיר מלעיל ע' רט: „כמדומה שכך שמעתי שנישואי מהרשנ"ע הי' קודם הב"מ שלו". — ואולי ענין זה בא בהמשך להמוכר לעיל (סכ"ד) ע"ד נישואי אדמו"ר מהר"ש בזיווג ראשון.

(117) הובא ב"ראשי פרקים" מתולדותיו (בעריכת רבינו) — בהקדמת ספרו „פלח הרמון" — הערה 4 „ע"פ ספורי חסידים".

(118) ראה גם לקמן ע' תו.

(119) = מגבעת.

(104) = הוא מראה „קונץ"... ועמד הצ"צ ממקומו.

(105) באג"ק שם — בסיפורו של ר' אייזיק: עבר ברעיוני שזהו באמת קונץ.. קונץ כזה יכול לעשות רק רבי. „וכנראה אשר כ"ק אדמו"ר (הצ"צ) הריגש מה שהרהרתי וכו".

(106) = וכי אשם אני בכך שזקני בא (אלי) וכו'.

(107) ראה גם לעיל ע' רה. וש"נ.

(108) ראה גם סה"ש תש"ה ע' 1. שיחת ער"ה תשכ"ג ס"ט (תר"מ חל"ד ע' 319).

(109) ראה גם לקמן ע' רנו. וש"נ.

(110) באג"ק שם: „מרגיש הוא — הר"א — אשר סיבת מחלתו הפתאומית הוא מקפידת כ"ק אדמו"ר".

(111) וראה סה"ש הש"ת שם, שהצ"צ אמר לו: במאמר חז"ל הב לי ידך, יהיב לי ידי ואוקמי, טמונים שמות הקודש הממונים על הרפואה*, והחל להסביר לו את הדברים.

(112) נדרים לב, סע"א.

(* ראה שער מרז"ל — להארז"ל — בתחלתו.

לג. ישנם¹²⁰ מאמרים דא"ח שגם נכתבו וניתנו להעתקה ופרסום בז'רגון¹²¹ וכמו: מאדמו"ר האמצעי — "פוקח עורים"¹²². מהצמח-צדק: "שמע ישראל"¹²³ — אמרו להקאנטוניסטים¹²⁴. "מזמור שיר ליום השבת"¹²⁵ — "ואחת שאלתי"¹²⁶.

אחד מב' מאמרים אלו (מזמור שיר ליום השבת או "אחת שאלתי") — נאמר בקשור להבלבול שהי' אז על החסידים שהם סעקטע¹²⁷ וכו'.

לד. מקובל אשר אדמו"ר האמצעי לא הי' עולה לתורה כי אם בשמחת-תורה עם כל הנערים¹²⁸. וסיבת הדבר — ער¹²⁹ האָט זיך געשעַמט מגודל קדושת התורה כו¹³⁰.

פעם אמר הפטורה והיתה נדפסה בב' עמודים, ומפני גודל הבושה וההתרגשות כו', אמר ב' השורות לרוחב זה אחר זה.

אומרים, אשר גם בשנת האבילות לא הי' יורד לפני התיבה, ורק אמר קדיש.

לה. ישנו העתק המכתב אשר כתב אדמו"ר האמצעי מקאַרלסבאָד, ע"ד התראותו עם ר' עקיבא איגר¹³¹. במכתב זה כותב לחתנו הצמח-צדק: אשר אמר לר' עקיבא איגר איזה מחידושי הצ"צ¹³², ונהנה. גם ביאר לו ענין כדא"ח¹³³, "ונתפעל"¹³⁴. גם כותב אשר ר' עקיבא איגר מסר לו מחידושי תורתו, ומסיים אדמו"ר האמצעי במכתבו להצ"צ: ובמכתב הבא "אבאר לך".

— קאַרלסבאָד הנזכר כאן, זהו קאַרלסבאָד שבחוץ לארץ (חוץ למדינת רוסיא). כי גם אחת מאחוזות ר' ישעי' ברלין, בטאַראָפּיעצער אויעַזד¹³⁵, נקראת כך (קאַרלסבאָד), ואדמו"ר האמצעי נסע לשם — לקאַרלסבאָד של ר' ישעי' ברלין — משך שנים אחדות.

לו. ישנו מאמר מאדמו"ר האמצעי ד"ה "ואדונירם"¹³⁶ על המס"¹²⁶. ובו מבאר¹³⁷

(127) = כת, סיעה.
 (128) ראה גם שיחת יום שמח"ת תשי"ט ס"ח (תו"מ חכ"ד ע' 146).
 (129) = הוא התבייש.
 (130) ראה גם בית רבי ח"ב פ"ט הערה א. סה"ש תש"א ע'
 134. שיחת שבת חוה"מ תש"ד — הובא ב,ימי מלך" ח"ג ע' 1045.
 (131) ראה גם אג"ק אדמו"ר האמצעי ע' רטו, ע"ד הנסיעה לקאַרלסבאָד, ושם ע' ריט, ע"ד התראותו עם, הגאון הישיש רע"ק .. איגר".
 (132) להעיר גם מאג"ק שם ע' רכט, שכותב להצ"צ: "חביב לפני חריפותך בענין הנ"ל, ואראנו לפני הגאון הנ"ל (הר"מ מניקלשבורג), כי הפלגתי מאד אותך לפניו".
 (133) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"א בתחלתו, בשוה"ג, שהמאמר ד"ה אל תצר את מואב, אמרו אדמו"ר האמצעי, "לפני ר' עקיבא איגר".
 (134) ראה אג"ק שם ע' רפז.
 (135) = בפרוורי העיר טאַראָפּיע.
 (136) מלכ"ים ה, כח.
 (137) ראה גם תו"מ סה"מ כסלו ע' ז: "ואדונירם על המס, אדונירם הוא אדוני רם, אדוני הוא ע"ד שם אד' (בחינת שכינתי), ורם מלשון רוממות הוא אור א"ס שלמעלה מעולמות (קוב"ה). וע"פ המבואר לקמן דענין הביורויים הוא

(120) ראה גם מכתב רבינו (נעתק בהערה באוה"ת דלקמן): "מאז השתמשו האדמו"רים בל' המדוברת — אידית .. אחדים מהמאמרים גם נכתבו וניתנו להעתקה ופרסום באידית דוקא, וכמו פוקח עורים לאדמו"ר האמצעי, שמע ישראל, מזמור שיר ליום השבת, אחת שאלתי להצ"צ [רשימותי רצב, פולין]. שיחת מוצאי ש"פ בשלה, י"א שבט תשכ"ח כ"ב (תו"מ חניב ריש ע' 74)
 (121) = באידית.
 (122) נדפס במאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים ע' תעט ואילך. וש"נ.
 (123) נדפס באוה"ת ואתחנן (כרך ו) ע' בירנו ואילך. וש"נ.
 (124) הם אלו אשר נלקחו בעל-כרחם לעבודת המלך, והעיקר שהיו מכריחים אותם ביטורים קשים ומרים להשתמד, ר"ל, והוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק אדמו"ר צמח צדק וצוקלה"ה נבג"מ ז"ע הי' אחד מראשי המתעסקים נגד החוטפים הידועים, והי' מחזיק את הקאנטאָניסטן בסכומים גדולים, וגם הי' שולח אליהם אנשים לחזקם וללמדם" (הערה במכתב כ"ק אדמו"ר מוהרריי"צ כסה"מ תשי"א ע' 342, ובאג"ק שלו ח"ד ע' קמו). — ראה גם לקמן ע' תנט.
 (125) להעיר ממאמר ד"ה זה — באידית — לאדמו"ר האמצעי (נדפס במאמרי אדמו"ר האמצעי נ"ך ע' תקמא ואילך. וש"נ).
 (126) לא נמצא לע"ע.

רשימת היומן תרצ"ב – עם פענוחים רנא

תיבת „ואדנירם” בב' מלות: „ואדוני” „רם”, שילוב הוי' באדנ' ושילוב אדנ' בהוי' 138, והוא בנוגע לענין הבירור 139 שתלוי בבחירה. אבל זהו בנוגע להמכרה, אבל המתברר – קצוב שיתברר, וזהו מס' 140.

לז. במאמר ד"ה „מים רבים” תרל"ו – ישנם איזה מאמרים שרשום על הגליון בכתב-יד-קודש אדמו"ר מהר"ש נ"ע שאמרם ביחוד לפני ר' זלמן זלאטופולסקע 141.

לח. רשב"ץ הי' לו חריץ בקדקדו, רושם ממכה שהכוהו המתנגדים בקאצעלקע 142 כשמצאו אצלו ספר התניא 143.

הלך 144 ללמוד אצל ר' מיכעלע אָפּאַצ'קער („אָפּאַצ'ק” שעל שמה נקרא ר' מיכעלע – הוא שמה של קרעצ'מע 145, ולא זו היא העיר אָפּאַצ'ק).

– ר' מיכעלע הי' מהחסידים הראשונים של אדמו"ר הזקן. פעמים אחדים הי' אצל אדמו"ר האמצעי, ופעם א' אצל הצמח-צדק. ואמר 146, שעם אדמו"ר האמצעי אינו יכול להיות אונטער 147 איין דאָך. – בתוך ד' אמותיו יכול להיות, אבל לא כשהוא מקורה. ועם הצמח-צדק אינו יכול להיות איין 148 זיינע ד' אמות (עיין רשימותי כסלו תרצ"ג ריגא 149). הי' מתענה משבת לשבת. והי' דר בעליית בית התבן. פעם כשנכנס אליו רשב"ץ, מצאהו יושב בטלית ותפילין, נשמע קול דברים, אבל לא נראה איש. –

והוא למד עם רשב"ץ נגלה ודא"ח.

סיפר לרשב"ץ, שפעם – וזה הי' עוד קודם שנוולד הצמח-צדק, ואדמו"ר האמצעי הי' נער בן ו' ז' שנים, והיו אז אצל אדמו"ר הזקן „גדודים, גדודים של יונגעלייט” 150 לומדים גאונים, ויצא אדמו"ר הזקן אליהם, נשען על ב' אגרופיו (כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א הראה לי באופן של זה על גבי זה. מ"מ), האָט 151 זיך פאַרדיבקות'עט, וירם ראשו ויאמר (בניגון – כדרכו): עס 152 וועט זיין אַ צייט אַז יתבררו ויתלכנו [דניאל יב' י'] וגו' – לשון הכתוב הוא: „יתבררו ויתלכנו ויצרפו רבים והרשיעו רשעים.” מ"מ] וגו' יתבררו ויתלכנו ויצרפו רבים וגו' ויראו נייע

142 = בול עץ.

143 ראה גם „התמים” חוברת א' ע' עא.

144 ראה גם שם ע' עד.

145 = פונדק, בית מרוח.

146 ראה גם שם ע' עו: לליובאוויטש לא הי' נוסע, רק הי' אצל רבנו הגדול .. ומאז לא הי' נוסע לשום רבי. וכה הי' מרגלא בפומי, איני יכול לעמוד עמהם על קורה אחת, הם לא יכולים להגביל את האור, הרבי (אדמו"ר הזקן) הי' מגלה, אבל גם מגביל (את האור).

147 = תחת גג אחד.

148 = בתוך ד' אמותיו.

149 לקמן ע' רצ. וראה גם ריש ע' שעט.

150 = אברכים.

151 = (אדמו"ר הזקן) בא לידי דביקות.

152 = יבוא זמן שיתבררו גו', ויראו רשעים חדשים,

היינו שצדיקים יהיו לרשעים.

ליחידא קוב"ה ושכינתו, יש לומר, דמס הו"ע הבירורים. ונק' בשם מס, שמש הוא דבר שמוכרח לשלם. ובחינת אדונירם הוא המכריח גביית המס, בירור הנצוצות" (וראה לקמן הערה 140).

138 אולי הכוונה: „אדוני” הוא ע"ד שם אדנ', ו„רם” – מלשון רוממות – הוא ע"ד שם הוי'. וחיבורם יכול להיות בב' אופנים: שילוב הוי' באדנ', או שילוב אדנ' בהוי'.

139 ראה סה"מ שם ע' ה: „עבודת הבירורים בשני האופנים, בדרך מלמעה למטה ובדרך מלמטה למעלה” – וזהו גם החילוק בין שילוב הוי' באדנ' ושילוב אדנ' בהוי'.

140 ראה סה"מ שם ע' ז: „כיון שהכוונה בירידת ונפילת הנצוצות היא בכדי שיתבררו .. הרי אין שייך שיהי' איזה מניעה ועיכוב (מצד הנצוצות) להבירור שלהם. דזה שאפשר להיות מניעה ועיכוב הוא רק מצד האדם (המכרה), שיש לו בחירה חפשית, אבל מצד הנצוצות – מוכרח שיתבררו.”

141 ראה הוספות לסה"מ תרל"ו ח"ב ע' תקצ, ובשוה"ג שם. וש"נ.

רנב רשימת היום תרצ"ב — עם פענוחים

רשעים, היינו, צדיקים וועלען זיין רשעים. ונכנס אדמו"ר הזקן לחדרו. והאברכים ששמעו דברים הנ"ל — "חמרים חמרים" האַבען¹⁵³ געח'לש'ט.

לט. אדמו"ר נ"ע אמר במסיבה על פירש"י (ר"ה כט, א) "כל ישראל עריבין זה בזה במצות" — עריבין מלשון מתיקות ועריבות. "א"י¹⁵⁴ איד אַ אידען איז זיס". ודקדק זה בלשון רש"י שמוסיף תיבת "במצות".

[מכתב לזלאטופולסקי. תמוז — דרוסקעניק. — תרצ"ב¹²⁶]

אדמו"ר נ"ע אמר לאולמין¹⁵⁵ — במענה על מה שאמר שעדיין אינו חסיד (?) — "ישראל עריבין זה לזה". אַ איד אַ אידען איז זיס ווי¹⁵⁶ ער איז. איז וואָס (האותיות בספק קצת. מ"מ), איז "סוף הכבוד לבוא"¹⁵⁷.

מ. בשנת תרנ"ד הי' אדמו"ר נ"ע במושבה ראָמאַנאָווקע¹⁵⁸. מ'האַט¹⁵⁹ אויסגעשפּאַנט די פּערד, און דער עולם האָט געפירט המרכבה. גם החסיד רד"ץ ועוד מגדולי החסידים היו אז. ואמר רד"ץ, אַז¹⁶⁰ ער ווינשט זיך ערב יוכ"פ און צו נעילה, אַזאַ צובראַכענקייט ווי אדמו"ר נ"ע איז דעמאָלט געווען צובראַכען.

מא. אצל אדמו"ר מהר"ש נ"ע, אדמו"ר נ"ע ואחיו מ"מ נ"י — קצה השמאלי של הזקן הי' ארוך מעט מהקצה השני (הימני)¹⁶¹.

*

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א הי' בלאַדמיר, והי' על ציון ר' שלמה קאַרלינער. אמר שם — בהזכירו פלוגתו (של ר' שלמה קאַרלינער) עם אדמו"ר הזקן בדבר שהיו מתלמידי המגיד שרצו להטיל חרם וכו' (כנ"ל ברשימות¹⁶² מ"מ), אף שזה (שרצו להטיל כו') הי' רק בגלל ההתנגדות על פנימיות התורה וכו', ואילו עתה בתעלולי הבולשיביקים וכו' (שהתנגדות היא על יהדות בכלל), ואין שמים על לב.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א הי' ג"כ על ציון אבי הט"ז¹⁶³ וחורתנו¹⁶⁴ וגיסו¹⁶⁵ (של אבי הט"ז) שנמצאים שם.

ואמר להנאספים שם:

העבר שלנו נאווה הוא. ג"כ העתיד נאווה הוא — שיקויים היעוד¹⁶⁶, ונגלה כבוד ד' וראו כל בשר וגו'". ורק צריך לתקן את ההווה.

כן הוא ג"כ באדם פרטי: העבר והעתיד טובים. בנוגע להעבר — הרי גם בהתאווה

153 = התעלפו.

154 = יהודי — ערב (מתוק) הוא ליהודי (אחר).

155 הרי שלמה זלמן אולמאן — נזכר כמ"פ באג"ק

אדמו"ר מוהרש"ב ע"פ המובא שם ח"ה ע' רסז.

156 = כמו שהוא (באיזה מצב שבו נמצא). אלא מאי,

(לעת'עתה המצב אינו כדבעי). הרי סוף כו' (היינו, שבסופו

של דבר יבוא להיות במעמד ומצב הראוי).

157 לשון חז"ל — נדרים סב, א.

158 ראה גם קונטרס "חנוך לנער" ע' 13.

159 = התירו את הסוסים (מהמרכבה שבה נסע אדמו"ר

נ"ע), וקהל הנאספים הסיע את המרכבה. ר"ד ליל א' דחג

השבועות תשכ"ט ס"ה (תו"מ חני' ע' 220).

160 = שהוא מתברך בלבבו שיזכה בערב יוכ"פ ובתפלה

נעילה לשברון לב כזה, כפי שהי' שברון לבו של אדמו"ר נ"ע

באותה שעה.

161 ראה גם לקמן ע' שנו. סה"ש תשז ס"ע 64.

162 לעיל ע' קעז.

163 הרב ר' שמואל הלוי.

164 הרב ר' יצחק בצלאליס.

165 הרב ר' אברהם פאָלאַק.

166 ישעי' מ, ה.

רשימת היומן תרצ"ב — עם פענוחים רנג

תאווה, ר"ל, זהו רק לרגע, כי אחר מלוי התאווה, מתחרט. כן בטורח מצווה — רק באותה שעה קשה בעיניו, ואח"כ שבע רצון הוא. וכן העתיד — בא או מקיומה של מצווה, או אחרי התחרטו על עבירה. וכל אחד ואחד — דעת ניתן לו שיתקן את ההוה.

*

אמירת „לדוד אורי” — מיום א' דראש חודש אלול. תקיעת שופר — מיום ב' דראש חודש אלול¹⁶⁷.

בט' באב אמר אדמו"ר נ"ע ב' הפטורות — כיון שעלה לתורה הן בשחרית והן במנחה¹⁶⁸ (בט' באב שנת תרצ"ב בדרוסקעניק — לא עלה כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א לתורה כלל¹⁶⁸. מ"מ).

הפטרת „שמעו”¹⁶⁹ (הפטרה הב' דתלתא דפורענותא): עד „אלקיך יודא”¹⁷⁰, ואח"כ פסוק¹⁷¹ „הלוא ... נעורי אתה”¹⁷².

עפ"י עדות של ר' משה לייב ראדשטיין, וקרוב לודאי של ר' מרדכי חפץ שו"ב: הפטורת ש"פ פקודי תרצ"ב (וכ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א הי' אז בפאָסטאָב. מ"מ) — פקודי היתה אז שבת הפסקה. בין ויקהל שהיתה פ' שקלים, לויקרא שהיתה פ' זכור — „ותשלם כל המלאכה גו” (כמנהג האשכנזים, ולא „ויעש חירום” כמנהג הספרדים והאיטליאנים)¹⁷³.

167) כמנהג האשכנזים. אבל ב„היום יום” כח תמוז, וב„סדר הפטורות שיש בהם חילוקי מנהגים” (בעריכת רבינו). „שמעו דבר ה' גו' — אלקיך יהודה, אם תשוב — ובו יתהללו” (שם ד, א"ב), כמנהג הספרדים.
172) כ"ה גם ב„היום יום” ו „אד"ש, וב„סדר הפטורות כו” הנ"ל.

167) ראה גם „היום יום” ל מנחם אב, ר"ת.
168) ראה לקמן ע' תד. וש"נ.
169) ירמ"ב, ד ואילך.
170) שם, כח.
171) שם ג, ד.

רשימות משנת תרצ"ג

עם פענוחים

תשרי, תרצ"ג. ריגא.

הנוסח דברכת ולמלשינים (בברכת שמו"ע) שהרגילו אותי מילדותי, וכן שמעתי מאדמו"ר נ"ע בעברו לפני התיבה, הוא: „ולמלשינים וכו' וכל אויבי עמך מהרה יכרתו ומלכות הרשעה מהרה וכו'". ואדמו"ר נ"ע בעת התפלה הי' מפסיק בין תיבת „ותמגר" לתיבת „ותכניע", מתאים להכוונה המבוארת בשערי תפלה², כי הג' לשונות „תעקר ותשבר ותמגר" הם נגד ג' קליפות שצריכים העברה לגמרי, ולשון הד', „ותכניע", הוא נגד קליפת נוגה, שצריכה רק הכנעה, ויש בה בירור.

[נוסח מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א לר' ישראל אולמאן³]

*

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

לפני מ"ג שנה (בשנת תר"ן) שמענו מאמר דא"ח מאדמו"ר נ"ע ד"ה „היום הרת עולם"⁴, ופירש, הינט⁵ ציעטערט ד' וועלט⁶.

י"ג מדות הרחמים שאומרים בשעת הוצאת ס"ת – אמר אדמו"ר נ"ע גם כשחל ראש השנה בש"ק, וכחשאי בדיוק (בדיוק – קאי על האמירה בחשאי), ואמרו אדמו"ר נ"ע גם אם המתפללים לא אמרו⁷.

אדמו"ר נ"ע אמר גם ה"יהי רצון" (רכש"ע) (שאחר „ויהי בנסוע"), אלא שבכלל⁸ הי' ה"יהי רצון" שהי' אומרו – בנוסח אחר מהנדפס⁹.

בראש השנה – הי' תמיד (אצל אדמו"ר נ"ע) ב"פ אמירת דא"ח¹⁰. ליתר דיוק: הלשון „תמיד" – אין לומר, כי, הי' זמן שביום א' אמר רז"א, וביום ב' – אדמו"ר נ"ע. במוצאי ראש השנה היו יוצאים במחול¹¹, אבל לא במוצאי יום א', אור ליום ב'.

*

מהנהגות כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א:

לילה א' וגם ב' דראש השנה – לא דיבר מאומה¹².

(קה"ת, תשמ"א) בעריכת רבינו. ובהערת רבינו שם: נזכר בשיחת שמחת תרצ"ג אות ה (לקו"ד ח"א ה, א), והוא „מאמצע המאמר תקעו תר"ן".

(5) = היום מזדעזע העולם.

(6) ראה גם לקו"ד שם.

(7) ראה לעיל ע' קס. וש"נ.

(8) גם כשחל ר"ה בחול, ואולי גם ביו"ט.

(9) להעיר, שנוסח הרבש"ע ש„נמצא בפע"ח שער ר"ה פ"א ובסדרו הארזי"ל" (שער הכולל פכ"ב ס"ה) – הוא נוסח אחר מהנדפס בסידורים שלפניו.

(10) ראה גם לעיל ריש ע' קסו. ע' רמט. לקמן ע' שמג. לקו"ד שם מג, ב: „רבינו הגדול (אדה"י) הי' אומר דא"ח ביום א' וביום ב' דר"ה".

(11) ע"ד מנהג זה – ראה גם לקמן ס"ע שלח. „התמים" חברת ד' ע' פט. סה"ש תש"ח ע' 162. ס' „לשמע אזן" ס"ע קט.

(12) ראה גם לעיל ע' קנט. וש"נ.

(1) ראה גם לקמן ע' תסג. וש"נ. וראה גם קצות השולחן סכ"א סי"ג.

(2) הכוונה לשער הכולל, שנקרא – במהדורה שנדפסה לראשונה בסוף הסידור „תורה אור" (הוצאה ראשונה) ווילנא תרמ"ז – בשם „שערי תפילה", ושם (פ"ט סכ"ג): „נזכרו כאן ד' מיני אבודים, תעקר ותשבר ותמגר ותכניע, שהם לד' קליפות הטמאות. ראשונה קשה משני' ושני' משלישית כו'. ולכן, על הראשונה מבקשים עקירה לגמרי משרשה, ועל השני' שבידה, ועל השלישית רק תמגר ממקומה, ועל הרביעית היינו נוגה שמעורב טוב ורע, אין אנו מבקשים רק הכנעת חלק הרע לחלק הטוב".

(3) נדפס באג"ק שלו ח"י ע' שפח"ט (ללא תאריך. וראה שם ע' שפד בהערה שמכתב זה מופיע במפתח של רבינו לאגרות מהשנים תרפ"ח-תרצ"ב). נעתק גם ב„היום יום" כו טבת „גאולתאין").

(4) נזכר במפתח לסה"מ תר"ן – מ„רשימת מאמרי דא"ח"

נשיאת כפים¹³ ואמירת יגמה"ר⁷ – גם ביום א' שבשנה זו חל להיות בש"ק.
תשליך – ביום ב' אחר מנחה קודם השקיעה, ונער שוליו אחרי האמירה
(כמדומה של הט"ק. מ"מ)⁷.

*

נזכרתי כשהייתי אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א בקיסלאוואדסק¹⁴ בשנת תרפ"ג
בקיץ¹⁵, ישבנו על ספסל ונענעתי ברגלי, ואמר לי שאין כדאי לעשות כזאת, באמרו:
"דאָס¹⁶ איז נוגע טאַטען און מאַמען".

*

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. שמעתי מאדמו"ר נ"ע – פעם בערב ר"ה ופעם בערב יוהכ"פ – אָ:¹⁷
איך איז אָ סלדאַט. אָז מ'דאַרף איז ער פריילעך, אָז מ'דאַרף וויינט ער [אולי
אמר: אָט איז ער פריילעך וכו'] (אָט וויינט ער). מ"מ].

ב. בסוף¹⁸ ספר הוץ עשיר לבעל המחבר ספר משנת חסידים, ישנם תוי נגינה
(נאַטפֿען), וכמעט שלא יכלו לקרותם ולהבינם, אבל כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע קראם.
ואמר, שה"מעלאָדניע"¹⁹ עוררה אצלו ניגון זה [וניגון ניגון הידוע מאז בין החסידים בשם
1, 2, 3, 20⁴ – שלמדתי מאבי אמי, זקני שליט"א²¹. מ"מ], ונקרא גם ניגון "אין
סוף"²².

ג. הסדר שהי' נהוג אצל אדמו"ר נ"ע בערב יוהכ"פ²³:

כפרות בשעה $5\frac{1}{2}$ – $3\frac{3}{4}$, ולא הי' מאריך. לא הי' זורק התנגול תחת השולחן²⁴. הי'
סומך ב' ידיו על התנגול²⁵, ומניחו על הרצפה, או על כסא – כשהי' קשה לו (כנראה
להרכיץ ראשו. מ"מ) להניח על הרצפה. גם הלך אל ה"קין"²⁶ ששם היו שוחטין. בעת
השחיטה – מפנה ראשו הצדה²⁷. אח"כ מכסה הדם, וחוזר לחדרו. כשגמר השו"ב
השחיטה וכו', הי' השו"ב נכנס לחדר אדמו"ר נ"ע, שהי' שואלו: ווי איז געווען די
נאַכט²⁸.

אדמו"ר נ"ע הי' זייער פריילעך²⁹ בערב יוהכ"פ.

(22) יש לציין שרבינו הי' קורא ניגון זה ע"ש אדמו"ר
מהר"ש – „לכתחילה אריבער".
(23) ראה לעיל ע' קסז ואילך. וש"נ.
(24) דלא כהמנהג המובא במטה אפרים או"ח סתר"ד-ה
ס"ה ובקצה המטה שם.
(25) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתר"ה ס"א: „וסומכין עליו
ידיהם דוגמת סמיכה בקרבן .. ויש נמנעין מלסמוך עליו
ידיהם כדי שלא יהא נראה כמקדיש קדשים .. ואין לחוש
לזה כיון שהתנגול הוא דבר שאינו ראוי למזבח".
(26) = המטבח.
(27) ראה גם שיחת ז' אד"ש תשי"א ס"ב (תו"מ ח"ב ריש
ע' 278).
(28) איך הי' (עבר) הלילה (ראה גם לעיל ע' קסז. וש"נ).
(29) = מאוד שמח.

(13) ראה לעיל ע' קסב. וש"נ.
(14) נאות דשא במרחק כמה שעות מרוסטוב.
(15) שם שהה כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ בקיץ תרפ"ג (ראה
אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ס"ע שיו), ורבינו בא לבקרו
שם.
(16) = זהו ענין שנוגע לאב ואם.
(17) = יהודי הוא חייל: כשצריכים לשמוח – ה"ה שמח,
כשצריכים לבכות – ה"ה בוכה (רגע אחד הוא שמח, ורגע
אחד הוא בוכה). וראה גם שיחת מוצאי יוהכ"פ תרפ"ט
(סה"ש תרפ"ט ע' 26). סה"ש קיץ הש"ת ע' 10 ואילך.
(18) קטע זה נעתק (בשניונים) בספר התולדות אדמו"ר
מהר"ש ע' 21.
(19) ניגון הרשום בתוי נגינה.
(20) תוי הניגון – בספר הניגונים ח"א ניגון קפ.
(21) הרה"ג ר' מאיר שלמה הלוי ינובסקי.

רשימת היומן תרצ"ג – עם פענוחים

כשהי' קם בערב יוהכ"פ – הי' אומר כל ברכות השחר, מלבד ברכות התורה, שאמר כשהתחיל להאיר³⁰, ובמילא הי' קודם הכפרות.

ד. אדמו"ר מהר"ש נ"ע³¹ צוה לאדמו"ר נ"ע – על מאמר דא"ח פרטי – א'³² שבת'דיקער מאמר – ער זאל אים חזון 60 מאָל, באמרו: דורך דעם קריגט מען אַ הכרה אין עצמי³³, ואז, ווערט יעדער ענין נתעצם. והוסיף – כשסיפר לי – אדמו"ר נ"ע: און דעמאָלט איז קיין איך ניטאָ, נאָר עס איז אַ אויסגויס (אַ ציאַ?).

ה. בשנת³⁴ תרל"ה – בתחלת השנה – כשנכנס אדמו"ר נ"ע אליו (לאדמו"ר מהר"ש) ל"יחידות"

[בכלל, גם אם לא הי' הכניסה לשם "יחידות" – לא הי' נכנס אליו בלא אבנט] – אין³⁴ אַ פאַרטאָג

[אזוי האָט מען געהערט: "יחידות" של אדמו"ר נ"ע אצל אדמו"ר מהר"ש נ"ע הי' פאַרטאָג] – אמר לו (אדמו"ר מהר"ש) בתוך הדברים:

דער³⁵ וואָס ער איז שייכות צו וויסען סדר ההשתלשלות, ואינו יודע, אינו בסוג "מדבר", כי בכל עת ובכל רגע דאַרף מען וויסען ווא די נשמה איז. ידיעת סדר ההשתלשלות היא מצוה וחובה³⁶.

ו. אמר לי אדמו"ר נ"ע³⁷, כי לפעמים שבע רצון הוא אַז³⁸ דער בויך טוט עם וויי, אָדער אַן אַנדער זאָך, האָטש ס'איז ניט קיין סדר, כי (כשהולך לפנות) איז³⁹ דאָך גרינגער מסלק זיין די מחשבות.

והוסיף⁴⁰: דער⁴¹ טאַטע [אדמו"ר מהר"ש נ"ע. מ"מ] פלעגט דאַרט קוקען ספרי דאָקטאָריע וספרי חשבון – שלא להרהר⁴².

ז. עולם האצילות עד ז"א דאצילות הוא מעולמות הא"ס⁴³.

ח. ווי⁴⁴ טייער דאָס איז [הגוף. מ"מ] – אַז צוליב דעם גיסט מען אזוי פיעל תורה וכו'.

37 ראה גם שיחת ש"פ משפטים תשי"ב ס"ב (תו"מ ח"ד ע' 335).

38 = שבטנו כואבת, או דבר (מיחוש) אחר, אף שאין זה הסדר הראוי.

39 = נקל יותר לסלק המחשבות (בתו"מ שם, שביכלתו אז לפרש לרגע מיגיעתו וטרדתו בעבודת ה', אַפּכאַפּן דעם אָטעם און קומען צו זיך).

40 ראה גם שיחת ש"פ האיגו, י"ג תשרי תשי"ב ס"ז (תו"מ שם ע' 25).

41 = אבי הי' מעיין שם בספרי רפואה כו' (ולהעיר גם מספר התולדות שבהערה 18. ומאג"ק ח"ח ע' רפג – ע"ד ידיעותיו בחכמת הרפואה).

42 ראה שו"ע אדה"ז אור"ח ספ"ה ס"א: "כשנכנס לבה"כ טוב לחשוב חשבונותיו שלא יבא לידי הרהור תורה".

43 ראה תו"א ס"פ תרומה (פא, ב). סהמ"צ להצ"צ ד, ב. פו, ב. המשך תרס"ו ע' רפד ואילך.

44 = עד כמה יקר הוא (הגוף), שבשבילו שופכים (משפיעים) ריבוי תורה וכו' (וראה גם אג"ק ח"ו ע' שכב. ח"י

30 שק"ט בזה – ראה קובץ: "הערות וביאורים" (אהלי תורה) גליון תדש ס"ע 9 ואילך. מגדל דוד" (מגדל העמק) גליון ד ע' 18 ואילך.

31 נעתק (בשינויים) בספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 81.

32 = מאמר שנאמר בשבת – שיחזור עליו 60 פעמים (באמרו): עי"ז מקבלים הכרה ב"עצמי", ואז מתעצם כל ענין.. ואז אין במציאות "אני", אלא זוהי השתכחות הנפש (רצוא?).

33 ראה גם לקמן ע' שפא. אג"ק אדמו"ר מהרי"צ ח"ד ס"ע קעח ואילך. סה"ש תרצ"ו ע' 150. שיחות: ש"פ שמיני הש"ית ס"ב (תו"מ ח"א ע' 29); ש"פ וילך, שבת שובה, וא"ו תשרי תשכ"ה ס"ט (תו"מ חמ"א ע' 38); ש"פ וישלח, י"ג כסלו תשכ"ז ס"ב (תו"מ חמ"ח ס"ע 286); יום ב' דחה"פ תשכ"ז ס"ד (תו"מ חמ"ט ריש ע' 329); ש"פ עקב תשכ"ט הערה 60 (תו"מ חנ"ז ע' 225).

34 = לפנות-בוקר [כך שמענו כו'.

35 = מי ששייך לידע סדר ההשתלשלות.. צריכים לידע היכן נמצאת הנשמה.

36 ראה גם תניא קו"א קנו, ב.

ט. מה שנתאווה וכו' (להיות לו ית' דירה בתחתונים⁴⁵) — איז⁴⁶ דוקא גוט פאַר אונז. ב"ה וואָס נתאווה.

*

בערב יוהכ"פ נתן לי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א לעקאַח, ואמר: "איך⁴⁷ ועל דיר געבען לקח, און דער אויבערשטער זאָל דיר, דיר און דיין ווייב, געבען אַ שנה טובה ומתוקה בגשמיות ורוחניות"⁴⁸.

*

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

י. בשנים תרמ"ז תרמ"ח ותרמ"ט — האָט⁴⁹ מען פאַרבראַכט בני אדמו"ר נ"ע ערב יוהכ"פ שעה 10 בוקר, אַ שעה. אחד מהמשתתפים הי' ר' זלמן סרעבינע⁵⁰ (על שם עירו — שצערבינא. מ"מ), שהי' אדמו"ר נ"ע מיקרו ומחבבו. הי' מחסידי הצ"צ. אדמו"ר נ"ע אמר עליו בשנת תרנ"ד — ואז כבר לא הי' בעלמא דיין: באַ⁵¹ מיר איז צו גלייבען אַז זלמן האָט געהאַט גלוי אלי, און האָט ניט געוואוסט וואָס דאָס איז. הי' ישוב'ניק, בקי בהרבה גמרא וגם דא"ח וקבלה. הי' אומר שקשה עליו המונה של ליובאוויץ.

יא. ר' יהודה לייב האָפּמאַן נעשה שד"ר בשנת תרנ"ח, אחרי הסתלקותו של (השד"ר) ר' גרשון בער פּאָהאַרער, שגם הוא נסתלק בשנת תרנ"ח. דעם⁵² זיידענס (אדמו"ר מהר"ש) אַ איד (הי' ר' לייב האָפּמאַן). הייתי⁵³ אצלו לבקרו בוטעפסק, והי' זה בעת חליו אשר מת בו. אדמו"ר נ"ע זייער⁵⁴ נתפעל געוואָרען כשספרתי לו דבריו של ר' לייב האָפּמאַן, שאמר, אַז⁵⁵ ער פּאַרט אַוועק, שטאַרבט אָפּ מיט עם קבלה. גם אמר: אַף אריכות ימים — בעט ער ניט, וואָרעם ער ווייס כו' (הי' ב' ג' שבועות לפני פטירתו), ער בעט נאָר ער זאָל קאַנען טראַכטען ביז דעמאָלט (עד פטירתו). כשהפצתי לדבר איתו ע"ד ענינים — מיאן, באמר: "אַנעברעה⁵⁶ די צייט". אַ ניגון — יאַ.

(49) = התועדו אצל.

(50) החסיד ר' זלמן שצערבינער. — אודות ביקורו אצל כ"ק אדמו"ר מהרש"ב בערב יוהכ"פ, ראה סה"ש שבהערה 17.
(51) = מתקבל על דעתי להאמין שלמן זכה לגילוי אליהו, ולא ידע מהו (ראה גם שיחת יום א' דחה"ט תרח"ץ (סה"ש) תרח"ץ ע"ע 149); סה"ש תש"ג ע' 105. שיחות: שמחת ביה"ש תשי"ב סכ"ה (תו"מ ח"ד ע' 65); י"ג תמוז תשי"ד ס"ז (תו"מ ח"יב ע' 124).

(52) = יהודי (חסיד) של זקני (אדמו"ר מהר"ש).
(53) בכ"ז — ראה גם סה"ש תרצ"ו ע' 135 ואילך. תרצ"ט ע' 302.

(54) = התפעל מאד.
(55) = כשיסתלק (מן העולם), תמות עמו הקבלה. על אריכות ימים אינו מבקש, בידעו כו', בקשתו היא רק שיוכל לחשוב (שתהא דעתו צלולה) עד אז.
(56) = חבל על הזמן. אבל לנגן ניגון — הסכים.

ע' ר, ובהנסמן שם). וראה גם שיחות: י"ב תמוז ה'ש"ת הערה 60 (תו"מ ח"א ע' 136); תשי"א ס"ח (תו"מ ח"ג ע' 190); יום שמחת תשי"ג ס"יד (תו"מ ח"ו ע' 119); פורים תשי"ג סכ"ב (תו"מ ח"ח ע' 37); כ"ה תמוז תשי"ג (תו"מ ח"ט ע' 74); ש"פ בשלח תשי"ד ס"ו (תו"מ ח"א ע' 55); שמחת ביה"ש תשי"ז סט"ו (תו"מ ח"ח ע' 42); י"ט כסלו תשכ"ג סל"א (תו"מ חל"ה ע' 276); ש"פ מקץ תשכ"ד ס"ג (תו"מ חל"ה ע' 324); ש"פ משפטים תשכ"ו ס"ו (תו"מ חמ"ו ס"ע 109); ש"פ תולדות תשלי"א ס"ד (תו"מ חס"ב); תשמ"ז ס"ד (התועדויות תשמ"ז ח"ב ריש ע' 479).

(45) ראה נתחומא בחוקותי ג. נשא טו. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פ"ג ג. ו. תניא רפ"ל"ו. ובכ"מ.
(46) = הי' זה דוקא טוב לנו. ברוך השם שנתאווה.
(47) = אני אתן לך לקח, והש"ית יתן לך, לך ולזוגתך, שנה טובה כו'.
(48) ראה לעיל ע' קס. וש"נ.

כן כשבאו לבקרו כל פני (חשובי) העיר — קָצָר. אבל עם החסיד ר' מאיר מרדכי מטשערנין — דיבר הרבה.

יב. בשנת תרנ"ט התחילו לנגן — אחר תפלת נעילה קודם התקיעה — נאַפּאַלעָאַנס מַרשׁ⁵⁷. תמיד היו מנגנים ניגון במקום זה (אחר תפלת נעילה קודם התקיעה), אצל אדמו"ר הזקן וכו', גם אצל האחים, אצל כאו"א, אלא שבשנת תרנ"ט צוה אדמו"ר נ"ע שינגנו מַרשׁ זה⁵⁷.

יג. זוכר אני ואדמו"ר נ"ע לא תקע בראש השנה, וביום א' תקע רז"א, וביום ב' — חיים זלמןזאָהן⁵⁸.

יד. גם זכורני — והי' זה בשנת תרמ"ו — שהיתה תפלת נעילה מוקדמת, והי' נשיאת כפים בנעילה⁵⁹, ואז לקחני ר' זלמן פראַדקיין תחת טליתו, כי אדמו"ר נ"ע התפלל ביחידות ועל עמדו כביהכנ"ס, אבל בכלל תמיד היתה תפלת נעילה מאוחרת.

פעם דקדק הש"ץ ואמר (במקום „היום יפנה .. יבוא“) היום פנה ובא — כיון שהיתה השעה מאוחרת ביותר⁶⁰, האָט⁶¹ ער געהאַט דערנאָך אַ נאָז — בשמח"ת — על זה.

טו. כשהי' אדמו"ר מהר"ש נ"ע בן י"ט-כ' שנה, הי' חולה⁶²: היו לו אָסך⁶³ ווייסע שאַרקיגעס בדם — זה הי' תוצאות מחלה קשה שחלה אז — ונתרפא ע"י הרופא הייבענטיל. הצ"צ האָט⁶⁴ אָסך געטאָן. האָט זיך אויסגעערעדט, אָז ער וואָלט געוואָלט שיחי' האָטש ווי' שמואל הנביא שחי' נ"ב שנה⁶⁵. וחולי זה הי' ג"כ סיבת פטירתו (בשנת תרמ"ג), אלא שאז הי' זה מעגמת נפש. כשלושה שבועות לפני ראש השנה, תקפה עליו חליו⁶⁶, אף, שכמעט במשך כל השנה, הי' חולה.

60 ראה שו"ע אדה"ז שם ס"ד: „יזהרו לומר חרוז היום יפנה כו' קודם הערב שמש דאל"כ הוא זוכר שקרים לפני ה'“. אבל ראה, „היום יום“ וספר המנהגים שם: „אומרים היום יפנה, גם אם כבר העריב היום“.

61 = היתה עליו אח"כ תרעומת (מאדנ"ע).

62 ראה גם „התמים“ חוברת ב ע' מו: „בהיותי בן י"ט שנה — התחיל כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש לספר לכ"ק אאמו"ר הרה"ק — נחליתי מאד — ל"ע — ופעמים ושלש הביאו אלי את הרופא מומחה מוויטעבסק הד"ר הייבענטעאל, וכשיצאתי מכלל סכנה הוכרחתי עוד לשכב במטה כשלושה חדשים“ (וראה גם רשימת אדמו"ר מהוריי"צ (חוברת ז) „החסיד ר' שמעון רופא“ (קה"ת, תש"ע) ע' ט).

63 = ריבוי כדוריות לבנות.

64 = עסק רבות (לפעול רפואתו). הוא התבטא שהי' רוצה שיחי' לכלי הפחות כמו שמואל הנביא (ראה גם שיחת ש"פ האזינו, י"ג תשרי תשי"ב ס"ח (ת"מ ח"ד ריש ע' 26)).

65 תענית ה. ב. ושי"ב.

66 ראה גם לקמן ע' רעג. ספר התולדות שבהערה 18. בית רבי ח"ג פ"ח.

57 תוי הניגון — בספר הניגונים ח"א ניגון קע. 58 חיים בן הרלו"צ זלמןזאָהן חתן אדמו"ר הצ"צ (ראה גם אג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"א ע' רנד). — וראה גם שיחת יום ב' דר"ה תש"ה ס"ז „סה"ש תש"ה ע' 10): בשנת תרמ"ח, ביום ב' דר"ה הי' הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מסדר התקיעות. ביום א' סידר התקיעות דודי הרז"א. הבעל תוקע הי' ר' חיים. ליל ב' דר"ה תש"ט (סה"ש תש"ט ע' 272): הנני זוכר ויום א' דר"ה הי' התוקע הרז"א, יום ב' — זלמןזאָן. אח"כ כמדומה משנת תרנ"ד ביום ב' הי' אדנ"ע אומר הפסוקים ומקריא והתוקע הי' ר' זלמן אַרשער.

59 ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתרכ"ג ס"ח: „נושאים כפים בנעילה .. ביום“. אבל „היום יום“ י תשרי, יוהכ"פ ובספר המנהגים ע' 59: „אין נשיאות כפים [בנעילה] אפילו עוד היום גדול“. ובאג"ק ח"ח ע' ע': „בהנוגע לנשיאת כפים בנעילה .. בפירוש שמעתי הוראה ברורה מכ"מ מ"ח אדמו"ר ע"מ להדפיס בלקוטי מנהגי חב"ד לעשיית שה"ל אז, והביא מעשה רב מליובאוויטש בזה“, ומסיים, „שמוה מובן שהשנה אודותה כותב (שהי' נשיאת כפים) היתה בזה הוראת שעה“ (וראה גם אג"ק חט"ז ריש ע' קיז).

סוכות, תרצ"ג.

בליל ב' וכן ביום ב', הי' גשם שוטף, גם יותר משיעור דשו"ע¹ הפוטר משיבה בסוכה, ואמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: „לישב בסוכה" צריך לברך². וכן עשה.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א לא אמר דא"ח ברבים. אבל קראני, וגיסי מנחם מענדל הארענשטיין נ"י, וחזר בפנינו המאמר די"ג תשרי — שלא שמעתי כשאמרו ברבים מפני שנסעתי בשליחותי לקנות לולבים³ — ד"ה „טעמו וראו וגו"⁴, בשטרנימעל ואכנט, אבל בלא מטפחת.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

בשנים שהנני זוכר כבר לא היו שינוים, והסדר הי' שאדמו"ר נ"ע נטל שלשה עשר הדסים בלולבו⁵,

(כן עשה כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א בשנה זו. וכן גם בלולב אמו, זקנתי הרבנית מרת שטערנא שרה שליט"א, שציוני לאגדו. מ"מ),

והי' מחליפם⁶ ביום ג' דחומ"ס — את כל הי"ג, והי' נותנם לי⁷.

רק פעמים אחדים קרה שהחליפם בליל הושענא רבה, אבל נראה הי' שזה שהחליפם אז, שייך יותר לענין הושענא רבה מלענין חילוף ההדסים⁸.

הערבות לא הי' מחליף⁹. ובכלל פלעגט¹⁰ מעץ ניט קוקען אף זיי, והי' מחביאם בתוך ההדסים¹¹ וכו'.

אדמו"ר נ"ע הי' אוגד לולבו בעצמו¹². ביום א' הי' נוטל הלולב, מברך על נטילת לולב, לוקח האתרוג בשמאל, מתחיל „שהחינו", למלת „וקיימנו" מחברו אל הלולב, ולתיבות „לזמן הזה" מביאם אל חזהו (קודם הנענועים). כששאלוהו איך להתנהג, אמר, שברכת „שהחינו" יאמרו כשהלולב בידו א' והאתרוג בשני¹³.

מקום הפיטום של האתרוג הי' מחבר אל הלולב, וא"כ הי' האתרוג בשפוע, והלולב, קצהו הי' על האתרוג¹⁴ — במקום הבליטה (של קאלאברי אתרוגים).

9 ולהעיר שבספר המנהגים וסה"ש הנ"ל — שמחליפין גם הערבות.

10 = לא היו מסתכלים עליהם.

11 ראה ספר המנהגים שם ע' 66: „משתדלים שהערבות לא יראו כל כך".

12 בספר המנהגים שם: „המהדרים מאגדים בעצמם את הלולב", ובהערת רבינו שם: „דעת הרמב"ן והרשב"א (הריטב"א?) (בחיידושו לסוכה מז, א) לאגוד ע"י אחרים לא הובאה בפוסקים. וראה חד"א לסוכה (מה, א) דהוי מצוה כאלו בנה מזבח. ושק"ט בזה בסי' ילקוט אברהם להר"א ליפשיטץ (מונקאטש, תרצ"א) ובהשמטות והוספות שם".

13 בספר המנהגים שם: „מתחילין ברכת שהחינו — כשהלולב בידו אחת והאתרוג בידו השנית. בסיום הברכה — מחברין אותם".

14 ראה גם לעיל ע' קסג. וש"נ.

1 ראה שו"ע (ואדה"ז) או"ח סתרל"ט ס"ה (סכ"א).

2 ראה ברכ"י או"ח שם סק"ח. וראה לקו"ש חכ"ט ע' 211 ובהערה 7 שם.

3 ראה גם שיחת פסח שני הישי"ת סוסי"א (תו"מ ח"א ע' 54).

4 נדפס בסה"מ תרצ"ג ע' תעז ואילך.

5 ראה גם לעיל ע' קסג. וש"נ.

6 ראה גם ספר המנהגים ע' 67: „במשך ימי חוה"מ מחליפין ההדסים והערבות, כולם או חלק מהם" (וראה גם ר"ד לילות חג הסוכות תשכ"ט ס"ב (תו"מ חנ"ד ע' 94).

7 ראה לקמן ע' שפט.

8 ראה גם שיחת ליל א' דחה"ס תש"ד ס"ח (סה"ש תש"ד ריש ע' 14), שאדנ"ע הי' מכויץ שלקראת נטילת לולב דהושענא רבה יהיו ההדסים והערבות חדשים.

בעת הנענועים ה' מוריד את הלולב (ולא כמקודם, שקצהו ה' על האתרוג), למען יגעו שניהם בחזה, ובודק אח"כ אם לא סרט הלולב באתרוג, אשר פעם קרה כן.

*

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א נתן לי בשנה זו גם אתרוג ארץ-ישראל — בשותפות עם גיסי מנחם מענדל נ"י — ואמר שצ"ל בחשאי עד"ז¹⁵¹.

*

מדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א:

אדמו"ר נ"ע סיפר:

דער רבי¹⁶¹ האָט געגאַרט זיין ביים רבי'ן — הרב המגיד נ"ע — סוכות, זען אַצ'יקאַווע זאָן: דער רבי, אַזאַ (?) פנימי, ווי וועט ער זיצען אין אַ מקיף. וכשהי' אדמו"ר הזקן אצל רבו המגיד, אמר: אַזי¹⁷¹ איך בין געווען, האָב איך געזעהן (בסוכתו של המגיד) דעם ענן הקטורת פון יוהכ"פ (כידוע¹⁸¹ שמענן הקטורת דיוהכ"פ נעשה סך הסוכה), איז באַ מיר געוואָרען רעכט (כיצד הרבי, פנימי שכזה, יושב במקיף).

— דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א בביאור הדבר: ענן הקטורת (שממנו נעשה סך הסוכה, בחי המקיף) הרי הוא בין בדי הארון (המשכה בפנימיות) וכו', וכבר מדובר בזה.

עוד סיפר אדמו"ר נ"ע:

דער רבי¹⁹¹ האָט געזאָגט: אַז מ'האָט געזאָגט לישראל, ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו'²⁰¹, האָט מען געשיקט אַ שליח אָף די ענני הכבוד להביא אתרוג מקאַלאַברי¹⁵¹.

והוסיף אדמו"ר נ"ע ע"ד הרה"צ ר' לוי יצחק מבאָרדיטשוב — (הי' מנשק סך הסוכה, ובקפצו, פלעגט²¹¹ ער פסלין די סוכה) על זה — שהוא הי' מברך על אתרוג קורפו²²¹ —

שעצמות א"ס האָט²³¹ אַראָגעוואָרפען אַ גרעין, און אַליין, ניט דורך אַ מלאך, וואָרעם אַ מלאך וואָלט אַגעטאָן אַ שפיצעל, וואָרעם אַ מלאך, אַפּטאָן אַ שפיצעל אַ נשמה, איז דער גרעסטער עונג.

*

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. מעשה הידועה שאדמו"ר נ"ע התעמק במחשבות, בהיותנו בוין (בשנת תרס"ג),

(15) ראה גם לעיל ס"ע קסא. וש"נ.

(16) = אדמו"ר הזקן השתוקק ביותר להיות אצל רבו (המגיד) בחג הסוכות, (כדי) לראות דבר המעורר סקרנות: הרבי, שהוא פנימי כ"כ (?), כיצד ישב במקיף" (ראה גם שיחות: יום א' דחה"ס תרצ"ט ס"ב (סה"ש תרצ"ט ס"ע 295 ואילך); תשי"ד ס"ה (סה"ש תשי"ד ע' 15). ליל שמע"צ תשי"ה ס"ב (סה"ש תשי"ה ס"ע 52)).

(17) = כשהייתי (אצל המגיד), ראיתי את ענן הקטורת של יוהכ"פ, ונתיישב אצלי הדבר.

(18) ראה תוי"מ סה"מ תשרי ע' קסג. וש"נ.

(19) = אדמו"ר הזקן אמר: כשנצטוו ישראל.. שלחו שליח

על גבי ענני הכבוד כו'.

(20) אמור כג, מ.

(21) = הי' פוסל את הסוכה.

(22) ראה גם אג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"ב ריש ע' תתקכו: „ומה שהרב מבא"ד זצ"ל בירך דוקא על אתרוג קורפו*, הנה בשבילו נפל גרעין מאתרוג וצמח אילן ואתרוג והוא שבא לידו“.

(23) = עצמות א"ס השליך גרעין — הוא (העצמות) בעצמו, לא ע"י מלאך, כי מלאך הי' עושה מעשה-קונדס, שכן, עבור מלאך, עשיית מעשה-קונדס לנשמה היא העונג הכי גדול.

וכשהתעורר לא ידע באיזה יום אנו עומדין [עיינן רשימותי ט' י"א סיון. תרצ"א²⁴] – מהלבושים הבין שזהו יום חול, ולא שבת.

אדמו"ר נ"ע כתב אח"כ דא"ח, מאמר ד"ה "לא תירא לביתה משלג"²⁵, און²⁶ איך האָב משער געווען אַז דאָס איז דאָס געווען.

[ויש למאמר זה קשור להמאמר ד"ה "בחודש השביעי" שנאמר בתשרי תרס"ג²⁷.

– רשב"ץ אמר²⁸ על המאמר ד"ה "בחודש השביעי" הנ"ל שרואה הוא בו מוחין גדלות. ואמר, שעד אז הי' אמירת המאמרים בבחינת, "ולמכור בנכסי אביו (אדמו"ר מהר"ש) עשרים שנה"²⁹, און³⁰ פון איצט אָן הייבט זיך אָן אייגענע.

כשספרו זה לאדמו"ר נ"ע – אמר: אַ בלינדער משכיל. כי, צריך להבין ולהשיג, וגם זעהען, אבל זה – שמבין ומשיג אבל אינו רואה – ה"ה אַ בלינדער משכיל].

ב. אז בהיותנו בוויין, היינו נכנסים לביהמ"ד ומבלים שם שעות רצופות, וקרה שגם לנו שם.

פעם נכנסנו לביהכנ"ס, ואדמו"ר נ"ע השתתף ג"כ בשיחה עם אחדים שהיו שם. עם אחד סר הצדה ושח עמו. כשנגשתי, רמז לי שאסור מהם ולא אשמע מה שמדברים.

אדמו"ר נ"ע נתן מעות לקניית מעד³² כשביל הנוכחים בביהכנ"ס. התחילו לדבר מי הוא שילך לקנות, עד שאמר אחד: אפשר³³ וועט עטין גיין? – וילך אדמו"ר נ"ע בעצמו ויביא את המעד.

בינתיים נעשתה השעה מאוחרת ביותר. הצעתי, אולי נסע הביתה, אבל אדמו"ר נ"ע סרב, באמרו: איך³⁴ וועל זיך דאָ צושפאַרען, וישכב על ספסל.

אני ישבתי אל השולחן, וארשום דברי השיחה של אדמו"ר נ"ע, מהם היו געשמאַקע³⁵ רייד, מהם "גולמיות דיקע"³⁶.

לפנות בוקר קם אדמו"ר נ"ע מהספסל אַצובראָכענער³⁷, וכידוע אַז עס איז געווען אַ קנייטש אין די וועש סבל מזה ענויים (וכ"ש לישון על ספסל). ויאמר: ננס על גבי הענק³⁸ – קאָן³⁹ זיין נאָר אין השכלה. אָבער אין עבודה, איז דער ענק

(24) לעיל ריש ע' רי.

(25) לע"ע לא הגיע לדידנא. ולהעיר: בסה"מ תרס"ג ע' קנד נדפס ד"ה הנותן שלג, מחורף תרס"ג. וראה גם רשימת "שלג" – בלי תאריך – שנדפסה בסה"מ תרס"ד ע' צד ואילך.

(26) = ושיערתי שזה היה הענין (שבו הי' משוקע כשהתעמק במחשבות).

(27) נדפס בסה"מ תרס"ג בתחלתו.

(28) ראה גם לקמן ע' שנד. סה"ש תרפ"ג ע' 42. תש"ה ע' 106.

(29) ע"פ ב"ב קנו, א. – נתבאר בלקו"ת במדבר (ב, א) ד"ה מבן עשרים.

(30) = ומעכשיו (מתשרי תרס"ג, שמלאו עשרים שנה

(*) מאמר ע"פ לא תירא לביתה משלג – נדפס בסה"מ תרל"ג

ח"ב ע' שצט.

להסתלקות אביו בתשרי תרמ"ג) מתחיל משלו.

(31) = משכיל עיור .. וגם לראות.

(32) = מ"דבש (תמד).

(33) = אולי תלכו אתם בעצמכם?

(34) = אני אשכב לנוח כאן.

(35) = דברים ערבים.

(36) = גלמיים (שלא נתבארו בארוכה ובטוב טעם

כה) געשמאַקע רייד"ל, כי אם בקיצור, בבחינת חומר גלם שצריך עיבוד).

(37) = כשהוא רצוף איברים .. כשהי' קמט בבגדיו כו'.

(38) בלקו"ש חכ"ו ע' 325 מצוין ע"ז: ראה שבלי הלקט בראש הספר (בשם רבי ישעי' מטראני). הקודמת החוות דעת לפירושו לשו"ע י"ד. המשך תרס"ו ע' ת. וכבר נאספו המ"מ בכמה ספרים.

(39) = (המושג של "ננס על גבי הענק") יכול להיות רק

איז אַ ענק, און דער ננס איז אַ ננס [ואמר: איך האָב טועם געווען — בשינתו על הספסל — וואָס דער רבי (אדמו"ר הזקן) האָט טועם געווען באַם מגיד, אָבער, דער ענק בלייבט אַ ענק].

ג. באותו זמן היותנו אז בוויין, שמענו ג"כ סיפור מאחד ע"ד ר' מאיר פרעמישליאַנער⁴⁰:

ערי⁴¹ איז געווען אַ קליינער, אַ דאַרער, והמקוה במקומו הי' בתחתית הר, אשר לירד ממנו, וכ"ש לעלות עליו, לא הי' באפשרי בחורף, שקרח וכפור על פני הארץ. ודרך אחרת (מסביב להר) — היתה ארוכה ביותר. אבל ר"מ פרעמישליאַנער הי' יורד ועולה בהר זה גם בחורף. כששאלוהו עד"ז (איך ביכלתו לילך בהר בחורף מבלי ליפול), ענה: אַז מ'איז צוגעבונדען אויבען, פאַלט מען נישט אונטען⁴³.

נזדעזעתי בשמעתי הסיפור, ויאמר לי אדמו"ר נ"ע: ווער⁴⁴ נישט נתפעל, דאָס איז נישט רבי, זהו במדריגת החסיד ר' הלל פאַריצער.

*

הבדלתי בסוכה — במוצאי יו"ט — שאלתיו ע"ד ברכת „לישב בסוכה" — ואמר⁴⁵:

ע"ד קדוש — שמענו גלוי (בפירוש) מאדמו"ר נ"ע שצריך לברך לישב וכו', — בפעם הא' הי' זה בשנת תרנ"ט ביום ב' דסוכות, בסוכתי, און מען איז געווען וכו'⁴⁶ —

אבל ע"ד הבדלה — כיון שזהו יין, ואח"כ הרי נאכל מה שחייבים לברך על זה „לישב בסוכה", א"כ צריך שתברך, אבל בחשאי. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר שהיו אוגדים הלולב גם בלילה.

*

עוד סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א:

א. אדמו"ר נ"ע הי' קורא את אדמו"ר הזקן — רבי, את הצ"צ — דער זיידע, ואת אדמו"ר מהר"ש נ"ע — דער טאַטע. ורק פעמים אחדים שמעתי באמרו דער טאַטע דער רבי, או דער רבי דער טאַטע⁴⁷. וזה הי' לחביבות שם רבי. מלבד פאַר⁴⁸ פרעמדע, שבפניהם קרה שהי' אומר „גשמתו עדן"⁴⁹, וכן הי' אומר באשכנז: „דער⁵⁰ זעליגער פאַטער".

ב. וירוצבורג, בהיותנו שם בשנת תרס"ו-ז⁵¹, אמר אדמו"ר נ"ע דא"ח בלשון אשכנז.

(45) ראה לעיל ע' קסב. וש"נ.

(46) = והיו אז כו' (במעמד ומצב מיוחד).

(47) ראה גם סה"ש תש"ו ע' 44.

(48) = במעמד אנשים זרים.

(49) ראה גם שיחת ליל שמח"ת תרצ"א (סה"ש תרצ"א ע' 164).

(50) = אבי המנוח זכרונו לברכה.

(51) ראה גם לקמן לקמן ע' תנב. סה"ש תרפ"א ע' 15. וש"נ

(ושם, שהי' זה בשנת תרס"ז).

בהשכלה, אבל בעבודה — הענק ענק הוא, והננס ננס הוא. (ואמר:) טעמתי (בשינתו על הספסל) מה שהרבי (אדמו"ר הזקן טעם) אצל המגיד; אבל הענק נשאר ענק.

(40) ראה גם לקמן ע' שנט.

(41) = הוא הי' נמוך קומה, וצנום.

(42) = כאשר קשורים למעלה, אין נופלים למטה.

(43) ראה גם סה"ש תרפ"ה ע' 89. תרצ"ו ע' 95 ואילך.

שיחות: כ"ד אייר תשי"א ס"ו (תו"מ ח"ג ע' 105); ש"פ שמיני, מבה"ח אייר תשח"י ס"ב (תו"מ ח"ב ס"ע 295). ועוד.

(44) = אל נתפעל, אין זה (מדריגת) רבי.

ב. איתא⁵²: שכל השנה צריך לכוין בשמונה-עשרה באמרו „ואת כל מיני⁵³ תבואתה לטובה“ — אַחטים למצות ואתרוג, ואז במילא יהיו הכל לטובה. במקום אחר נזכר — מלבד הנ"ל — גם יין לקידוש.

ג. [סיפר כ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א:

כשברכו אותי שימלאו משאלות לבך לטובה, שאינך רוצה בחושי בעלי בתים, יתן לך השי"ת חושים העכערע⁵⁴ פון בעה"ב'טישע — הי' זה אצלי די גרעסטע ברכה⁵⁵. כי, בינינו לבין עצמנו, מדריגת בעה"ב היא מדריגה פחותה, און בא' ⁵⁶ אַ ביסעל משקה קען מען זאָגען שהיא מדריגה מזוהמת⁵⁷. וזהו שאמרו רז"ל⁵⁸ „פסקה זוהמתן“, פירושו, שחדלו מלהיות במדריגת בעה"ב. — האותיות קצת בספק אצלי. מ"מ].

ד. כשנשמה דאצילות משפעת לבי"ע או מקבלת — באופן של העלאה — מבי"ע, זהו ע"י מסך השמחה — דברי כ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א, על זה שאדמו"ר נ"ע כשהיו נכנסים אצלו, הי' פותח בשחוק — שמייכעל.

ה. הסכך היו שורפים במרחץ — אחרי חג הסוכות. לולב והושענות — שורפים אין⁵⁹ אַ מיטען מיטוואך, ולא לשריפת החמץ⁶⁰.

ו. אדמו"ר נ"ע קודם שהי' נכנס לאוהל — בליובאוויטש — הי' דופק על הדלת.

*

בהושענא רבה — נגש אלי כ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א, בעמדי בחדר האכילה, וחבט על שכמי הימינית שלש פעמים, ואמר: גבורות ממותקות⁶¹.

על שאלתי (לפשר הדבר) — ענה: עד גיל י"ב וי"ג שנה⁶² — הי' אדמו"ר נ"ע נותן אין מאַל (יאָהר?) פּרײַער [היינו פעם א' יתירה על השנים⁶³. מ"מ], ואח"כ — ג' פעמים.

כן הי' נוהג תמיד (בכל שנה) — במשך כל היום, אבל בכל אופן אחר התפלה⁶⁴. כ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א מחלק הושענות — היום (הושענא רבה) בוקר, לכאו"א מבני המשפחה.

*

בוקר יום ד' דחול-המועד סיפרתי לכ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א — על-פי שאלתו — ראשי פרקים ממה שאמרתי באולם הישיבה⁶⁵, ולאחרי ססימתי לספר, אמר:

52) נעתק (בשינויים קלים) בהיום יום" יט תשרי — מ„רשימותי“. נתבאר באג"ק ח"ג ע' שען. וראה גם חט"ו ע' שנו. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 587.
53) בלקו"ש שם שצ"ל בהיום יום, „ואת כל מיני תבואתה“ (כמו שהוא בסידור אדה"ז).
54) = חושים נעלים יותר מחושי בעלי-בתים.
55) = הברכה הכי גדולה.
56) = ואחרי (לגימת) מעט משקה, אפשר לומר כו'.
57) ראה גם שיחת ש"פ מקץ תשי"ג ס"ו (ת"מ ח"ז ס"ע 250 ואילך). ש"פ נשא תשכ"ט ס"ט (ת"מ חב"ו ע' 301). אג"ק ח"ט ס"ע תיט ואילך. ח"ב ס"ע קה ואילך.
58) שבת קמו, רע"א. וש"ג.
59) = ביום חול רגיל, באמצע (השנה).
60) דלא כה"ש נוהגין" בשו"ע אדה"ז אר"ח סתמ"ה ס"ב.
61) ראה גם לקמ"ע תעה.
62) כסה"ש שבהערה 64: „18 יאָר“.
63) כלומר: בגיל י"ב — הי' נותן י"ג פעמים.
64) ראה שיחת ליל שמע"צ תש"ה ס"ב (סה"ש תש"ה ע' 52), שכן נהגו נשיאי בית רבי.
65) בהתוועדות שמחת בית השואבה — נדפס ב„רשימות“ חוברת טו.

52) נעתק (בשינויים קלים) בהיום יום" יט תשרי — מ„רשימותי“. נתבאר באג"ק ח"ג ע' שען. וראה גם חט"ו ע' שנו. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 587.
53) בלקו"ש שם שצ"ל בהיום יום, „ואת כל מיני תבואתה“ (כמו שהוא בסידור אדה"ז).
54) = חושים נעלים יותר מחושי בעלי-בתים.
55) = הברכה הכי גדולה.
56) = ואחרי (לגימת) מעט משקה, אפשר לומר כו'.
57) ראה גם שיחת ש"פ מקץ תשי"ג ס"ו (ת"מ ח"ז ס"ע 250 ואילך). ש"פ נשא תשכ"ט ס"ט (ת"מ חב"ו ע' 301). אג"ק ח"ט ס"ע תיט ואילך. ח"ב ס"ע קה ואילך.

לפנים הי' זה⁶⁶ [לפרש מרז"ל וכו'. מ"מ], אלא שאדמו"ר נ"ע לקח לו דרך זו, וילך בנתיב דקיק, נתיב הל"ב, שעליו איתא בזוהר⁶⁷ נתיב דקיק. ואח"כ אמר: היום בלמדי – השיעור וואָס⁶⁸ מ'דארף לערנען – בפלוגתא רבי עקיבא וחכמים [נדרים נד, א] ירק ודלועין שליח מימלך וכו'⁶⁹, ועלה בידי לפרש בדרך זו: שליח – מדות⁷⁰, ההמלכה – המשכה ממוחין, והפלוגתא היא אם הוא בקירוב המדות או בריחוק וכו'⁷¹.

דילועין) לאו מיני' הוא, ורבי עקיבא סבר כל מילתא דמימלך שליחא עלה (דקאמר לי' לא מצאתי אלא דילועין, ולא אמר לא מצאתי אלא קטנית) מיני' הוא.

70) לכאורה הכוונה שענינו של שליח הוא לעשות דבר שמחוץ להמשלה, וזהו המדות, כי המוחין הן לעצמו, ובכדי שתהי' עשי' בפועל מחוץ להאדם הוא דוקא ע"י המדות (ראה המשך תרס"ו ע' רפה. ובכ"מ).

71) אולי הכוונה: תוכן הפלוגתא בהא דשליח מימלך כו' (שנמלך עם המשלח אם רצונו בקיום השליחות באופן מסויים) אם מסקנת ההמלכה כלולה בהשליחות המקורית («מיני' הוא»), או שאינה כלולה בהשליחות המקורית («לאו מיני'»), אלא היא שליחות חדשה. ודוגמתו בנוגע השליחות דמדות מהמוחין, שהפלוגתא היא בנוגע המשכה מהמוחין להמדות ע"י «המלכה» (התבוננות מיוחדת, שעל ידה נעשה שינוי בהמדות), אם המשכה זו היא בריחוק מהמדות, היינו המשכה חדשה ממוחין שלמעלה מהמדות («לאו מיני' הוא»), או שגם המשכה זו היא בקירוב אל המדות, מהמוחין השייכים אל המדות שמהם נולדו המדות מקודם («מיני' הוא»).

66) כלומר: דרך מיוחדת זו – לפרש מאמרי רז"ל בסגנון כזה (ע"ד החסידות והוראות בעבודת ה' וכו') – היתה מלפנים, בדורות שלפנינו.

67) ח"א יג, ב. ח"ב קמו, ב. ח"ג קפו, א. ועוד («שביל דקיק»).

68) = שהוצרכתי ללמוד.

69) ושם – במשנה (ובפרש"י ור"ן): «הנודר מן הירק מותר בדלועין (דלא הוי ירק), ורבי עקיבא אוסר (דקסבר דילועין בכלל ירק). אמרו לו (חכמים) לרבי עקיבא והלא אומר אדם לשלוחו קח לי ירק והוא אומר לא מצאתי אלא דלועין (אלמא לא מיקרו ירק, דאי מיקרו ירק, יקחם), אמר להם (רבי עקיבא) כן הדבר (מזה אני מביא ראי' לאסור דלועין), או שמא הוא אומר לא מצאתי אלא קטנית (בתמי'), אלא שהדלועין בכלל ירק וקטנית אינו בכלל ירק». ובגמרא שם: «במאי קא מיפלגי, רבנן סברי כל מילתא דצריך שליחא לאמלוכי עלה (בגון דילועין, כי אמר לשלוחו קח לי ירק אינו מביא לו דילועין, אלא אומר לו לא מצאתי אלא דילועין, ומימלך עלי, וקאמר לי' רוצה אתה שאביא לך

שמיני עצרת ושמחת תורה, תרצ"ג.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר:

אספר לכם מעשי, כאשר הבטחתי (אור לשמח"ת), ולא תשאלו פרטי העובדא, כי לא אספרם:

ר' שמואל בער באַרְיִסְאָווער הי' בידידות ביותר עם אדמו"ר נ"ע, ואעפ"כ, עד"ז (העובדא דלקמן) לא סיפר לו מעולם, ורק כשהרגיש שקרבו ימיו, סיפרה לאדמו"ר נ"ע.

וזה דבר העובדא: בשנת תרי"ד כליל שמח"ת נרדם ר' שמואל בער בביתו של הצ"צ,

— ובית דירתו של הצ"צ הי' במקום שאח"כ נבנה שם הזאָל, ובצד בית

הצ"צ הי' אַ פּליגנעל, ושם דר אדמו"ר מהר"ש נ"ע —

לאחר זמן הקיץ ר' שמואל בער משינתו, און האָט אַרײַנגעפּוּזעט לחדר הב' בדירת הצ"צ. וירא והנה פתאום נפתחה דלת חדר הצ"צ, ויראהו יוצא במהירות, ויצא וידפוק בחלון דירת אדמו"ר מהר"ש נ"ע, ויכנסו שניהם — הצ"צ ואדמו"ר מהר"ש נ"ע — אל החדר ששם בפינה עמד ר' שמואל בער, און עס האָט עם געטרייסעלט, וישמע את הצ"צ אומר לאדמו"ר מהר"ש נ"ע: דער זיידע האָט צוגעזאָגט קומען אָפּלערנען אַ משנה אין סוכה ווי מען לערנט איהר בגן עדן התחתון. ושניהם נכנסו לחדר הצ"צ. ויגש ר' שמואל בער אל הדלת, וישמע דיבורים אחדים, ויָרְדֵם.

צו' מנחה איז דער רבי געווען צוטראָגען, און האָט געזאָגט: אַ יונגעראַן וואָס הערט אונטער דער טיר, באַקומט אַ שנעל אין נאָז, די קינדער זיינען עמי-הארץ'ים.

כשנכנסתי אל כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א בבוקר אסרו-חג, סיפר לי פרטי הדברים:

המשנה שלמד אדמו"ר הזקן עם הצ"צ ואדמו"ר מהר"ש נ"ע היא: „החליל מכה לפניהם”⁹. ופירשה אדמו"ר הזקן כפי שלומדים אותה בגן עדן התחתון: החליל — היינו אותיות יו"ד ה"א חלל, לפניהם — שיהי' בפנימיות. כי, כל הצמצומים הם מו"ה נגלות, ויו"ד ה' הם הנסתרות¹⁰, משא"כ צמצום הראשון (שעל ידו נעשה חלל ומקום פנוי) הוא מי', הוי'.

(7) ראה סיפור דומה בשיחת ליל שמע"צ תרצ"ו בסופה (סה"ש תרצ"ו ע' 12).

(8) = לעת מנחה הי' הרבי (הצ"צ) מודאג, ואמר: אברך ששומע מאחורי הדלת — מקבל סטירה בחושמו; בניו הם עמי-הארץ.

(9) הלשון „החליל מכה לפניהם” הוא בביכורים פ"ג מ"ג"ד (במביאי ביכורים). — ולהעיר מהשייכות לשמע"צ ש„החליל מכה לפני המזבח... בשמונת ימי החג” (ערכין יו"ד, א — במשנה).

(10) ראה תקו"ז תקון י (כה, ב).

(1) ראה גם לקו"ד ח"א ט, א — „בהקידוש ובהסעודה ביום שמחת תורה” שנה זו (תרצ"ג) סי"ח.

(2) בלקו"ד שם: כי רק במה שהורשתי אספר (וראה לקמן — מה שסיפר לרבינו ביחידות).

(3) = חדר צדדי שנמשך ומסתעף מן הבית כמין כנף.

(4) = הזדחל.

(5) = רועדה אחתו.

(6) = זקני (אדמו"ר הזקן) הבטיח לבוא וללמוד משנה במסכת סוכה, כפי שלומדים אותה בגן-עדן התחתון.

דמלכות דא"ס¹¹, שעז"נ „הוי' הוי'“, פסיק טעמא בגווייהו¹², הוי' שקודם הפסיק. וזה „החליל .. לפניהם“, שגם היר"ד ה"א — שבו הי' צמצום הראשון ועל ידו החלל — יהי' בפנימיות) הי' דוקא בזמן ניסוך המים, שניסוך הוא העלאה, העלאה דמים.

והוסיף כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א:

מה שספרתי לך זה כבר ע"ד דא"ח בענין „החליל מכה לפניהם“ — זהו דבר בפני עצמו.

ואז הי' כשבאו חסידים אליו (לאדמו"ר הזקן) מטערקיש — מוהילוב (עיינן רשימותי סיון תרצ"א ריגא¹³) — שקצתם באו כבר עוד על חג השבועות,

— וזה היו הגידולין (הפירות) מזמן שבילה ושהה שם אדמו"ר הזקן א'¹⁴ פאָר חדשים, כשלוה את רמ"מ מהאַרְאָדאָק, וגם הוא הי' בדעתו לנסוע לארץ ישראל (ובמשך הזמן ששהה אדמו"ר הזקן שם, נתקרבו רבים לתורת החסידות)¹⁵ —

והובילו עמם גם בהמה, א'¹⁶ ציגעלע — מ'טאָר זאָך ניט זאָגען: ע"ד עלי' לרגל בקרבן. באו אָסך¹⁷ בעלי־בתים, מהם לא הסכימו על זה [על הובאת הבהמה]. ואז אמר אדמו"ר הזקן מאמר „החליל מכה לפניהם“.

וסיים כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: המאמר לא ראיתיו, ולכן איני יודע אם הנ"ל (המאמר החליל מכה לפניהם שלמד אדמו"ר הזקן עם הצ"צ ואדמו"ר מהר"ש נ"ע כפי שלומדים בג"ע) זהו ג"כ קוטב מאמר דאז].

*

עוד סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א:

א. ליל שמח"ת דשנת תרס"ו הי' אדמו"ר נ"ע זייער¹⁸ אויפגעלייגט, ואז הי' הריינד¹⁹ „קמתי אני“ (בענין עצמי ושכליי) — כתבי־יד־קודש אינו אצלי, רק הנחה²⁰. — ל"הקפות" כמעט לא הספיקה העת, כי הלכו להקפות בשעה 5¼ לפנות בוקר²¹.

אבל ביום שמח"ת בכה אדמו"ר נ"ע בכי רב. מ'האַט²² פאָר זיך גאָר קיין אָרט ניט געהאַט. יש שתלו הסיכה לזה שבכה — כמה שהעמידו השולחן שעליו היו מסובים, במקום שעליו התפלל (?) אדמו"ר מהר"ש נ"ע, וגם דיבר הרבה אודותיו²³. אמר אז אדמו"ר נ"ע:

(16) = עז — אף שאסור לומר כן.

(17) = הרבה.

(18) = במצב רוח מאוד מרומם.

(19) = השיחה (וראה גם לקמן ס"ע שיח ואילך).

(20) נדפסה בהמשך תרס"ו (הוצאת קה"ת, הנש"א) ע' תקנא ואילך. סה"ש תורת שלום ס"ע 58 ואילך.

(21) בהמשך תרס"ו שם (ע' תקעג): „הדרוש הזה דיבר כ"ק אאמו"ר שליט"א בערך ארבעה שעות, היינו בערך עד שעה הרביעית בקר, ואח"כ הלכנו להקפות בביהכ"נ כו“.

(22) = (עד כדי כך, שהמסובים) לא מצאו מקום לעצמם.

(23) ראה גם ספר „זכרון לבני ישראל“ ע' כב. וש"נ.

(11) אולי הכוונה: מכיון שצמצום הוא בכדי להמשיך להמקבל, הרי הצמצום הוא רק בדרגת האור שנמשך להמקבל. ולכן כל הצמצומים הם רק מו"ה, כי דוקא ו"ה הן „נגלות“ שנמשכות למטה. והחידוש בצמצום הראשון הוא — שהמטכה, ובמילא (גם) הצמצום, מהי, ולא עוד, אלא שההמטכה היא מהי' שבהוי' דמלכות דא"ס, שהוא הוי' (דלעילא) שקודם הפסיק.

(12) ראה זח"ג (באד"ר) קלח, רע"א.

(13) לעיל ע' ריא. וש"נ.

(14) = כמה.

(15) ראה גם סה"ש תרצ"ע ע' 336 ואילך. שיחת ש"פ בלק

תשט"ז סט"ז (תרי"מ חיי"ז ס"ע 91 ואילך). וש"נ.

רכוש והון של ישראל — נעם²⁴ איך ניט אף זיך, נפשות — נעם איך אף זיך, און האָט געחאַלעשט בישבו בשולחן.
 — ובזה נגמרה הסעודה, כי מ'האָט אים²⁵ אריינגעטראָגען לחדרו, השיבו את רוחו, בקש מים לרחוק, ובירך ברכת המזון.
 — כעבור איזה חדשים הבינו כוונת הדברים, כיון שאז התחילו הפרעות, רחמנא ליצלן, ברוסיא²⁶ — .

ב. המשך ד"ה „שמח תשמח“ תרנ"ז²⁷ נכתב בכתב־יד קטן למאד, וכתבו אדמו"ר נ"ע בקייץ תרנ"ז — קודם החתונה²⁸ — שש שעות קודם ארוחת הצהרים ושש שעות אח"ז.

פעם אמר לי: אָ²⁹ שכל עמוק — קאָן מען שרייבען מיט קליינע אותיות (נאָר מיט קליינע וכו'. כמדומני שכך אמר. מ"מ).
 עפ"י רוב, מאמרי דא"ח שכתב אחרי שאמרם — כתב בכתב־יד רגיל, ומאמרי דא"ח שכתב קודם האמירה — כתב בכתב־יד קטן.

ג. עפ"י רוב, בחדרו הי' אדמו"ר נ"ע יושב אין³⁰ אַ היטעל (עם קאָזירעק. מ"מ. של משי), מלבד בימי הקייץ — ביחוד בדאָצע³¹, שהי' מבלה רוב עתותי היום בגן — שאז ישב ביאַרמאָלקע.

אדמו"ר נ"ע לא הי' צריך לסגור דלת חדרו, כי גם בלאה"כ לא הי' נכנסים בלי רשות. גם הרבנית³² שליט"א — אשתו — נזהרה מלהכנס, להכניס טה וכיו"ב — רק עפ"י הקריאה — ע"י פעמון שעמד על השולחן.

אדמו"ר נ"ע הי' מצלצל לי בטילפון ואומר: קאָנסט³³ אַריינגיין, איך וויל פאַרייכערען אַ פּאַפּירוס. הייתי נכנס, מבעיר הגפרורית, ועומד עד שכלה לעשן. לפעמים הי' אז מספר מעשי, או משוחח מעין הענין שהי' עסוק בו. לפעמים הי' שואלני: וואָס³⁴ האָסט עפעס צו זאָגען, ואז הייתי מדבר³⁵. קרה שהושיט לי אחורי כף ידו ואומר: גיב³⁶ אַ קוש.

בין בקייץ בין בחורף, כשפשט תפילין דרש"י, הי' תחתית התפילין נאָס³⁷ פון שוייס. בקייץ — היתה הרטיבות יותר.

השיעורים שלו בתורה — הי' לומד גם בש"ק³⁸ (שיעורי משניות תנ"ך ש"ס פוסקים וכו'³⁹), ואפילו בר"ה. שאלתי: וכיוהכ"פ וט' באב? וענני: גם ביוהכ"פ.

33 = התוכל להכנס, ברצוני לעשן סיגרי.
 34 = מה יש לך לומר.
 35 סיפור זה סיפר רבינו בימי ה"שבעה" להסתלקות כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ (לקר"ש ח"ב ע' 506. ת"מ ח"א ע' 6).
 36 = נשקני.
 37 = רטובה מויעה.
 38 אף שכותב בקונטרס עץ החיים (פכ"ה) שיום הש"ק צ"ל מוקדש כולו לדא"ח.
 39 ע"ד השיעורים של אדני"ע — ראה בפרטיות לעיל ע' קפו ואילך. וש"נ.

24 = רכוש ... אינני מקבל על עצמי; נפשות — מקבל אני על עצמי והתעלה.
 25 = הכניסוהו.
 26 ראה קונטרס „חנוך לנער“ ע' 14. לקר"ד ח"א יח, ב.
 27 נדפס בסה"מ תרנ"ז ע' קעג ואילך.
 28 של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ — י"ג אלול תרנ"ז.
 29 = שכל עמוק אפשר לכתוב (רק באותיות קטנות).
 30 = בכובע (עם מצחי „קאסקעט“).
 31 = בנאות דשא.
 32 מרת שטערנא שרה.

ושאלתי שוב: וט' באב? וענה: פלעגט ער נײַט זאָגען⁴⁰ (המענה הי' בחיוך. ומשמעות דבריו, שגם בט"ב למד, אלא בחשאי. מ"מ)⁴¹.

כשהי' מספר מעשי' — ספֿר קורץ⁴², אָגעהאַקט, ולא מעשה קשורה במעשה. בתחלת השיחה הי' אומר: שמעתי פון טאַטען וכו'.

סיפר גם מה ששמע מחסידים, בהוספה והוראת שמו של בעל השמועה. קרה שאמר אחרי סיפרו מעשי' מפי חסיד: דער⁴³ אינווייניג געפעלט מיר.

ד. בשנת תרמ"ח אמר אדמו"ר נ"ע לאחיו רז"א נ"ע ורמ"מ נ"י, אַז⁴⁴ ער איז זיי מבטיח, שכל ימי חייהם וועלען זיי נײַט האָבען פרנסה פון עסק, באמרו: איך זעה דאָס ווי מיניע 5 פֿינגער. וביאר, שיש כאלו שפרנסתם היא באופן של „לחם מן הארץ“, ויש כאלו שפרנסתם היא באופן של „לחם מן השמים“.

בכלל, משנת תרמ"ח עד תרנ"ד, האָט⁴⁵ מען געהערט פון עם שטריינגע רייד, און פון תרנ"ד איז נתיישב געוואָרען.

44 = שמבטיח להם, שכל ימי חייהם לא יעלה בידם להתפרנס מעסקים (באמרו): הנני רואה זאת (בבירור) כמו (שרואה אני) את חמשת אצבעותי.
45 = שמעו ממנו דיבורים קשים, ומשנת תרנ"ד נעשה באופן של התיישבות.

40 = הוא (אדנ"ע) לא הי' אומר (כיצד הוא מתנהג).
41 = ראה גם לעיל ע' קפו.
42 = בקיצור, דברים מקוטעים .. שמעתי מהאבא וכו'.
43 = התוכן הפנימי (של המעשי') מוצא חן בעיני.

י"ז מרחשון, תרצ"ג.

כ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. הכבוד של אדמו"ר מהר"ש נ"ע לזוגתו הרבנית רבקה נ"ע — הי' במאד מאד. וגם הכבוד ממנה לו — הי' באופן נעלה: לא ישבה לפניו וכו'.

על ההוצאה — הי' אדמו"ר מהר"ש נותן להמשרת ר' יוסף מרדכי, ולא לזוגתו הרבנית, כי היא לא התעסקה בזה. כל הנצרך לקניית עצים תבן וכו' — הכל הי' נותן לו.

שכר המלמדים — הי' אדמו"ר מהר"ש נותן על ידה, והוא האטי געפירט דעם חשבון.

— ואמר כ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א: יש אצלי חשבון ההכנסה והוצאה שלו משנה אחת בכתב יד קדשו. —

כל חצי שנה לפני יו"ט (לפני פסח ולפני היו"ט חודש תשרי) הי' אדמו"ר מהר"ש אויסקויפען² דעם צירונג שהיתה (הרבנית) ממשכנת אותו כדי להשיג מעות עבור פעולות¹ בהכנסת כלה, החזקת תלמידי חכמים, וכיו"ב³. — ס'איז געווען עפעס אין דעם (שהרבנית היתה נוהגת למשכן את התכשיטים), כי יכולה היתה לקחת כסף כמה שרצתה.

ב. ער (אדמו"ר מהר"ש) פלעגט⁵ אריינגיין פארהערען ד? קינדער, שלמדו אין הויף.

ג. הצ"צ פלעגט⁶ אריינרופען ליישוב הדעת די זין, וגם את בתו דבורה לאה נ"ע. אבל אצל אדמו"ר מהר"ש נ"ע — לא היתה הנהגה כזאת. [כ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א הדגיש כל זה. הכותב].

ד. ערב ראש השנה האחרון לחיים חיותו של אדמו"ר מהר"ש בעלמא דין (בשנת תרמ"ג), נכנס אדמו"ר מהר"ש לחדרה של זוגתו הרבנית,

— כי מנהג הי' אצל כל הרביים, מאדמו"ר הזקן, וגם הוא בכלל, שערב ראש השנה אחר המנחה, קודם לכתם לבית הכנסת, היו נכנסים לחדר הרבנית — זוגתם — לברך, וגם לבקש ברכה⁷.

[דרך אגב: המנהג לומר תילים קודם תפלת ערבית דראש השנה, גם הוא מנהג קדמון הוא⁸ —

ואמר לה — בסיום דבריו לאחרי ששוחחו ע"ד הפוגרומין שהיו אז⁹:

(7) ראה גם שיחות: ש"פ ויגש תשי"א ס"י (תו"מ ח"ב ע' 160); יו"ד שבט תשי"ב ס"ג (תו"מ ח"ד ע' 309); ש"פ נצורי תשי"ז ס"י (תו"מ ח"כ ס"ע 270); יום ב' דר"ה תשמ"ח (התוועדות תשמ"ח ח"א ע' 39).
 (8) ראה גם לעיל ע' קנט. לקמן ע' שמג. סה"ש תש"ט ס"ע 274 ואילך.
 (9) ראה גם לקמן ס"ע רפא. ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 17 ואילך.

(1) = ניהל את החשבון.
 (2) = פודה את התכשיטים.
 (3) כ"ה בשיחות: פורים תשט"ו סל"ו (תו"מ ח"ג ע' 337); יום שמחת תשכ"ב סל"ט (תו"מ ח"ב ע' 153); י"ג תשרי תשמ"ד ס"יב (התוועדות תשמ"ד ח"א ריש ע' 155). ועוד.
 (4) = הי' בזה איזה ענין.
 (5) = הי' נוהג להכנס לבחון את הילדים שלמדו בה"חצר.
 (6) = הי' נוהג לקרוא — ליישוב הדעת — את בניו.

אבי (הצ"צ) אמר לי שהגזירה¹⁰ האָט זיך געבראַכען, פוגרוּמין אין גשמיות וועט ניט זיין (אבל ברוחניות... איני זוכר האותיות. מ"מ), וסיים: זאַלסטו היטען די קינדער.

כשהרבנית שמעה דיבורים כאלה שבהם רומז על הסתלקותו — התחילה לבכות, באמרה שבודאי ירפא¹² ויהיו ביחד וכו'. ויענה אדמו"ר מהר"ש: כובד הגזירה — האָב¹³ אין גענומען אָף זיך. והמשיך בנוגע לדברי הרבנית „שיהיו ביחד” — ביחד, אָבער¹⁴ פון באַזונדערע וועלטען. אני אלך 31 טרעפּלעך¹⁵ רוחניות, דו וועסט גיין 31 טרעפּלעך גשמיות. — באמרו לה: לך — הרי הבטיח אבא אריכות ימים.

וסיים כ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א: סיפרה לי כל זה אמי זקנתי נ"ע בשנת תרס"ח. ולא הבנתי הכוונה שבוה. רק בהסתלקותה (בשנת תרד"ע), שהיו 31 שנה מאז, הבנתי הכוונה¹⁶.

ה. בנסיעותיו ה' אדמו"ר מהר"ש נוסע למסילת הברזל לרודניע (הסמוכה לליובאוויטש), והי' מתעכב שם איזה מינוט, רבע שעה, אצל בת אחותו פרומע צוקרמן, והרכבת חיכתה עליו¹⁷.

פעם, בעת שהתעכב שם קודם נסיעת הרכבת, אמר שחפצו לשתות תה, וצוה שיעשו לו תה וכו'. געשיקט¹⁸ די פערד צום באַן, לומר שלא יסע עתה. כן שלח אַ ריטער¹⁹ לביתו בליובאוויטש לומר שלא ידאגו לשלומי, כי ניהם ויסע מחר. הרכבת נסעה בלעדו, וראה זה פלא — שאצל וויטעבסק היתה אַ קרושעניע²⁰.

אבל, אסור הי' להרכות הדיבור במעשיות כמו אלו.

ו. פעם²¹ נסע אדמו"ר מהר"ש נ"ע לחוץ-לארץ דרך דוינסק (ואח"כ עד בירבאלען — ששם הגבול), ומשם (מדווינסק) ליוהו ר' יעקב רשל — למדן וחסיד.

בדעת ר' יעקב רשל הי' לרדת מהרכבת בלילה, כשילך אדמו"ר מהר"ש נ"ע לישון, ולא להמשיך לנסוע עמו כל הלילה עד הבוקר, ולכן גם טלית ותפילין לא לקח איתו, אבל אדמו"ר מהר"ש נ"ע אמר לו: תסע עמי עד הגבול. — גם הגבאים ר' לויק ופיניע לייב נסעו.

אדמו"ר מהר"ש נ"ע הי' מתפלל בבוקר השכּם²². ויקראהו — את ר' יעקב רשל — אַ זייגער 7 לקופע שלו. ר"י רשל נכנס, ואדמו"ר מהר"ש נ"ע יושב בעינים סגורות ושוחק, ור"י רשל עומד. דורכגעפּאַרען²⁴ אַ סטאַניע. ושם נכנס אַ יונגערמאַן, אינטיליגענט וכו'. הקופע שבו ישב אדמו"ר מהר"ש הי' בן שש מיעסטעס²⁵ — וגם הצעיר

(10) = הגזירה נתבטלה. פוגרוּמים בגשמיות — לא יהיו.
 (11) = שמרי על הילדים.
 (12) = ראה לעיל ס"ע רסא (וש"ג), ש,כשלשה שבועות לפני ר"ה (תרמ"ג) תקפה עליו חליו.
 (13) = קבלתי על עצמי (היינו, שמסר נפשו לבטל כובד הגזירה).
 (14) = אבל מעולמות נפרדים.
 (15) = מדרגות רוחניות, ואת, תלכי 31 מדרגות גשמיות.
 (16) = ראה גם תר"מ ח"ב וח"ד שבהערה 7.
 (17) = ראה גם לעיל ריש ע' רג.
 (18) = שלח את (העגלון עם) הסוסים לתחנת הרכבת.
 (19) = רוכב, פרש.
 (20) = תאונת-דרכים.
 (21) = ראה גם סה"ש תש"ה ע' 28. ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 76.
 (22) = ראה גם תר"מ סה"מ שבת ע' רסט: „בזמנים ידועים הנה בשעה השמינית בוקר הי' כבר אחרי התפלה”.
 (23) = בשעה שבע לתא (שלו).
 (24) = עברו בנסיעתם תחנה נוספת, ושם נכנס אדם צעיר, אינטליגענט וכו'.
 (25) = מקומות.

הנ"ל ישב שם. אדמו"ר מהר"ש נ"ע פתח עיניו ויאמר להצעיר הנ"ל: וואָס²⁶ דאַרף מען דאָס האַבען אַ מזיק באַ זיך. וואָס איז באַ אייך אין קעשענע? באַווייזט מיר. בשמעו את דברי אדמו"ר מהר"ש — אזיל סומקא וכו',²⁷ און דער יונגערמאַן האָט אַרױסגענומען אַ רעוואָלוצער. ויזרקוהו אדמו"ר מהר"ש נ"ע דרך החלון.

אח"כ אמר לר"י רשל — שהי' נוכח בשעת מעשה: עדיין לא התפללת. הא לך התפילין שלי והניחם. והוסיף: און²⁸ היט זאך פון אַ מחשבה זרה. דאָס איז נוגע עד יום האחרון. ויצא ר"י רשל — עם התפילין — ויעש כן.

כשנכנס הר"י רשל להחזיר התפילין — אמר אדמו"ר מהר"ש נ"ע להצעיר: אפשר חפץ הוא להתפלל. ויתחיל לבכות, חליפּען²⁹, האָט³⁰ עם אדמו"ר מהר"ש נ"ע אַ קלאַפּ געטאַן אָף דער פלייצע, ויאמר: רשע שלא מדעתו לאו שמי' רשע. ור"י רשל האָט עם דאָקאַשעט³¹ אַ טלית ותפילין וכו'.

כשנכנס הר"י רשל עוד הפעם לקופע, אמר אדמו"ר מהר"ש נ"ע: דוד³² האָט געזאָגט „אם כה יאמר ד' הנני³³“, אָבער צו קבר ישראל דאַרף מען קומען.

[ע"כ — כמדומני — הוא בהמשך להמסופר קודם, אחר שאמר לר"י רשל להזהר ממחשבה זרה, שזה נוגע עד יום "האחרון", ולא עתה, כשנכנס. מ"מ]

וסיים באמרו: תתפלל, און³⁴ אָף דער 1^{ער} סטאַנציע, תרד. — הצעיר הנ"ל כבר ירד מקודם.

— אח"כ אמר אדמו"ר מהר"ש הדא"ח ד"ה "ושננתם"³⁵, מאמר קצר — כרבע שעה.

אח"כ נודע שחפצו לירות באדמו"ר מהר"ש נ"ע — המשכילים, שנלחם במכל עוז.

אצל ר"י רשל — שנסע בשנים הראשונות אחרי הסתלקות אדמו"ר מהר"ש נ"ע לליאדי (כי קאָפּוסט הי' אָגעפרעגט³⁶ באַ חסידים) ואח"כ לליובאַוויטש (לאדמו"ר נ"ע) וגם לליאדי, ובכל אופן נחשב בין המקושרים לליובאַוויץ — היו ירידות ועליות בגשמיות. הי' בעל עסק. נסע לפטרבורג. כשנפטר — רק בעמל רב וביגיעה עלתה להביאו לקבר ישראל.

ז. בזיטומיר הי' איש אחד ושמו בערגמאַן, מהמשכילים הנלהבים. ויסע לפטרבורג, וביחד עם הבאָרון גינזבורג, הגביר וורשאַבסקי והגביר וואַעלבערג, הלכו אל המיניסטור לעניני השכלה הציע ע"ד החדרת שיטת ההשכלה בחוגי בני ישראל. בערגמאַן — הי' המציע. הגבירים וואַרשאַבסקי וואַעלבערג — פּינאַנסיסטען³⁷. והבאָרון

33) שמואליב טו, כו. וראה ביאורי הוזהר לאדמו"ר האמצעי ס"פ פקודי.

34) = ובתחנה הראשונה.

35) ברשימת מאמרי דא"ח של אדמו"ר מהר"ש (בעריכת רבינו) — נזכרו מאמרים ד"ה ושננתם מהשנים תרל"ו (נדפס בסה"מ תרל"ו ח"ב ע' רפד ואילך. ע' תקלב ואילך) ותרל"ט (נדפס בסה"מ תרל"ט ח"ב ע' תפו ואילך).

36) = מופרך בעיני החסידים.

37) = בעלי הון (שמימנו את הפעולות של המשכילים).

26) = למה לך להחזיק ברשותך דבר המזיק, (ושאל אותו): מה בכיסך? הראה לי.

27) = והצעיר הנ"ל הוציא אקדת.

28) = והוזהר ממחשבה זרה, באמרו: זה נוגע כו'.

29) = ליייל.

30) = אדמו"ר מהר"ש טפח על שכמו.

31) = השיג לו.

32) דוד (המלך) אמר „אם כה יאמר (ה') [וגו'] הנני" (כלומר שהי' מוכן לקבל ע"ע גזירתו של הקב"ה, תהי' אשר תהי'), אבל (בכל אופן) לקבר ישראל צריכים לבוא.

רשימת היומן תרצ"ג – עם פענוחים ערה

גינזבורג הי' ג"כ מהתומכים. כשנכנסו להאודיענץ³⁸, פתח בערגמן את פיו, ארויסגעשטעקט³⁹ דעם צונג, ולא יכול להחזירו. עשו לו ניתוח ולא הועיל, וימות. אדמו"ר מהר"ש נ"ע הי' אז על האוהל, ובבואו, צחק מאד, ואמר לרמ"ל חתנו: דיו⁴⁰ מרגלים – נתארך לשונם ביו דעם פופיק. מ'דארף דאס דוקא ביזן פופיק? איבער דער מאַרדע ג"כ מספיק.

אח"כ קרא אדמו"ר מהר"ש את העסקן הגביר החסיד ר' נחמן (נחום?) געֶרמנט – שדר בצאַרסקאיע סעלאַ⁴¹ – לליובאוויטש, וישלחו אל הבאָרון גינזבורג, להזהירו, אַז⁴² ער וועט עם מאַכען פאַר אַ קבצן. ויתן לו אות, אשר כל האַקציעס⁴³ שאינם אצלו, ויקנם עד דעם⁴⁴ 10-ען לחודש הבא, יפסיד בהם. – כי הבאָרון גינזבורג הקציב אז סכום להביא חבורה מהברלינער⁴⁵ לפטרבורג. – הוא (הבאָרון גינזבורג) נפחד, וחזר בו מליתן את הסכום למטרה הנ"ל, וישאל אָף⁴⁶ וואָס איבערביטען את נתינת הסכום שהקציב. ואמר אדמו"ר מהר"ש שיתן סכום זה עבור בנין בית-כנסת, ומזה בנו את הקופעצ'עסקע שול⁴⁷ בפטרבורג. וכיון שנבנה ע"י פעולתו של אדמו"ר מהר"ש, לכן מתפללים שם בנוסח שלנו.

האַראַץ גינזבורג הי' אַ⁴⁸ פּראָסטער, אבל אוהב השכלה. בנו דוד – בילדונגס⁴⁹ מענש. אבי זקנו של האַראַץ – כמדומני יוסף שמו – הי' מחסידי אדמו"ר האמצעי. ואמר לו אדמו"ר האמצעי: אתה חסיד, פאַרשטייסט⁵⁰ אַ חסידישען וואַרט. גבריאל (בנו של יוסף, זקנו של האַראַץ) – וועט געבען אַביסעל משקה חסידים. וכך הוה – שגבריאל חזר אח"כ מכירת היי"ש, ומזה – גם מלחמה שהיתה אז סיעה לזה – נתעשר. דיי⁵¹ גרויסע סלואַססעָע שלו היו מהחסידים.

ה. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר אודות אביו אדמו"ר נ"ע: היו זמנים שבצהרים הייתי אני מציע לו מטתו, שהי' נח וגם ישן לערך – (המנוחה והשינה) ביחד – $\frac{3}{4}$ שעה. כלילה לא הייתי עושה זה. גם ראיתי אַז⁵² ער האַט דאָס ניט גורס געווען.

(44) = העשירי לחודש.
(45) = חבורה מהמשכילים דברלין.
(46) = לאיזו מטרה להמיר.
(47) = בית הכנסת של הסוחרים.
(48) = (אדם) פשוט.
(49) = איש השכלה (תרבות).
(50) = הנך מבין אימרה חסידית. גבריאל (בנך) – יתן מעט משקה לחסידים.
(51) = הרבה מהפועלים במשרד.
(52) = שהוא (אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע) לא הי' גורס זאת.

(38) = ל,ראיון" (עם השר).
(39) = שרכב את לשונו.
(40) = אצל המרגלים – נתארך לשונם עד טבורם (סוטה לה, א. פרש"י שלח יד, לז). האם יש צורך שיתארך עד הטבור דוקא? – עד הסנטר (ע"ד שהי' אצל בערגמאן הנ"ל) ג"כ מספיק.
(41) = עיירה ששמה „כפר המלך“ (בגלל קירבתה לעיר הבירה – פטרבורג).
(42) = שיעשהו לקבצן (אם ימשיך לתמוך בפעולותיהם של המשכילים, כדלקמן).
(43) = מניות.

ב' מרחשון — ש"ק וירא, תרצ"ג.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר:

א. היום — כ' מרחשון — הוא יום הולדת של אדמו"ר נ"ע.
אמירת לחיים וכה"ג ביום הולדתו — לא הי' נהוג, רק אמר מאמר דא"ח.
ב. פעם — והי' ש"ק פ' וירא, והי' יום הולדתו של אדמו"ר נ"ע, או יום שלפ"ז²
או שלאח"ז — הכניסתו אמו הרבנית רבקה נ"ע אל זקנו הצ"צ נ"ע,
— וא"כ הי' זה בהיותו בן ד' או ה'³, כי אדמו"ר נ"ע נולד בשנת תרכ"א, והצ"צ
נסתלק בשנת תרכ"ו. הכניסוהו לחדר — כמדומה בן ג' שנים וחצי —
והתחיל אדמו"ר נ"ע לבכות, באמרו: מפני מה נראה הקב"ה לאברהם אבינו
ע"ה, ואנחנו אין רואים.
ויענהו הצ"צ: אַז אַיִד צו 99 יָאָהר, מחליט, שצריך למול את עצמו, איז
ער ווערט אַז דער אויבערשטער זאָל זיך באַווייזען צו עם.
עוד נוסחא: אַז אַיִד אַ צדיק, צו 99 יָאָהר, מחליט כו' איז ער ווערט וכו'.
— הסיבה לכך שיש ב' נוסחאות במעשי' זו, היא, כי אדמו"ר נ"ע בעצמו לא זכר מעשי'
זאת שאירעה בקטנותו.⁶

ג. אדמו"ר נ"ע רז"א וגם אחותם דבורה לאה, היו נכנסים — בקטנותם — פעמים
ביום אל הצ"צ, אינ' דער פרי, והצ"צ הי' נותן להם כסף.⁸ שאר נכדיו הקטנים של
הצ"צ — היו נכנסים אליו רק ביום ועש"ק, או ביומא דפגרא.
גם בנו אדמו"ר מהר"ש נ"ע — לא הי' דר איתו בבית א', כי אם בבית מיוחד.
בביתו ודירתו הוא (של הצ"צ) — הי' המנין. כן דרו שם ממשרתיו.
אחרי הסתלקות הרבנית⁹ הי' מושקא נ"ע — הי' "משמורת", שאחד מבניו הי'
לן בדירת הצ"צ.⁸

ד. פעם⁸ אמר רז"א לאדמו"ר נ"ע — והם ילדים קטנים — קום¹⁰, אני אהי'

תש"ג (נדפסה בקונטרס "צדיק למלך" ח"ב ע' 3 ואילך); תשי"ג
בתחלתה (תו"מ ח"ו ע' 153 ואילך); תשכ"ה (לקו"ש ח"ה ע'
86 ואילך; ע' 321 ואילך; תו"מ חמ"א ע' 246 ואילך); תשל'
ס"ג ואילך (תו"מ חנ"ח ע' 257 ואילך); תשל"ו ותשל"ז
(לקו"ש חט"ו ע' 129 ואילך); תשמ' (לקו"ש ח"כ ע' 61
ואילך); תשי"ג (התועדויות תשי"ג ח"א ע' 354 ואילך);
תנש"א (התועדויות תנש"א ח"א ע' 279 ואילך); תשנ"ב
(התועדויות תשנ"ב ח"א ע' 267 ואילך). וראה גם אג"ק ח"ה
ס"ע יח ואילך. ח"י ע' נא. ועוד.

(7) = בבוקר.
(8) ראה גם לעיל ע' קצג. וש"נ.
(9) של הצ"צ, ח' טבת תרכ"א.
(10) = בוא (הבה ונשקא).

(1) ראה גם לעיל ע' ריח — פרטי הדברים בסדר אמירת
דא"ח ב' מרחשון.
(2) ראה הערה הבאה.
(3) להעיר מלקו"ש ח"ה ע' 87 הערה 6: "בשנת תרכ"ה —
בהיותו בן ד' שנים — חלה הקביעות דכ' מרחשון בש"פ וירא;
בשנת תרכ"ו — בהיותו בן ה' שנים — ביום ה' פ' חיי". ועפ"ז,
אם הי' זה בהיותו בן זה — נכנס בשבת לפני יום הולדתו,
ואולי, מ"ש לעיל, "או יום שלפ"ז", היינו, יום השבת שלפני
יום ההולדת — ש"פ וירא ("או שלאח"ז" — ש"פ חיי שרה?).
(4) ראה לקו"ש שם ע' 86 ובהערה 4.
(5) = כאשר יהודי, בן 99 שנה, מחליט, שצריך למול את
עצמו, ראוי הוא שהקב"ה יתראה אליו.
(6) סיפור זה (בשינויים קלים) נעתק ב"היום יום" ט חשון
— מ"שיחת כ' ח"ה צג ברשימותיו", ונתבאר בשיחות ש"פ וירא —

רשימת היומן תרצ"ג — עם פענוחים רעז

רבי, ואתה תהי' א גבאי. ויענהו אדמו"ר נ"ע: דו"י וועסט קיין רבי נ'ט זיין, און איך וועל קיין גבאי נ'ט זיין.

ה. אדמו"ר נ"ע נקרא על שם אדמו"ר האמצעי (דובער), וחצי שמו של אבי הצ"צ — ר' שלום שכנא¹².

רז"א — נקרא על שם אדמו"ר הזקן (שניאור זלמן), ואבי של הרבנית רבקה נ"ע (הרה"ג והרה"ח ר' אהרן ב"ר משה אלכסנדראו משקלאו)¹³.

ו. פעם האט¹⁴ אים דבורה לאה פארהאפט אף שפילען אין פערדלאך — ואדמו"ר נ"ע הי' אז בן שבע, או חצי שנה לפ"ז או לאח"ז — ויענה לה: וואָס¹⁵ וילסטו, מדאָרף נ'ט זיין קיין הולך בטל. קבלת עול מלכות שמים דרף זיין פון „מודה אני" ביז „בידך אפקיד".

בכלל איז¹⁶ ער (אדמו"ר נ"ע) געלעגן אין אַזוינע ענינים (כנ"ל (ס"ב) כסיפור בכייתו ע"ד ענין התגלות הקב"ה לאברהם אבינו ע"ה) ועודנו ילד.

ופעם שאל את אביו אדמו"ר מהר"ש נ"ע: כתוב¹⁷ „שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה". נו, און¹⁸ די עָרד?

אדמו"ר מהר"ש נ"ע ענהו כמו שעונין לילד, אבל בהרחב הביאור.

ז. אדמו"ר נ"ע, אני וחנה תי¹⁹ נולדנו ביום ב' בשבוע.

ח. בשנת האבילות על הסתלקות אדמו"ר מהר"ש²⁰ — תרמ"ג — הי' אדמו"ר נ"ע בחדרו של אדמו"ר מהר"ש נ"ע, שם אכל ושתה וישן, וגם המנין שלו הי' שם.

— רז"א התפלל בהמנין (בבית-המדרש). רמ"מ נ"י התפלל אין קאמער²¹ — הסדר הי' שאדמו"ר נ"ע התפלל לפני התיבה בחדרו של אדמו"ר מהר"ש, ותיכף אחר התפלה הי' ר' חנוך הענדל קוגל מוציא את האנשים מן החדר,

— ר' חנוך הענדל אמר על עצמו ששנה זו (שנת האבילות) הי' מבולבל ולא הי' יכול להתפלל בכוונה כו'. ער²² פלעגט טייטלען מיט די פֿינגער בהסידור און אָפּזאָגען תיבות התפלה. והוא לקח על עצמו את השמשות (לשמש את אדמו"ר נ"ע, ולכן הי' הוא מוציא את האנשים מן החדר תיכף אחר התפלה) —

ואדמו"ר נ"ע הי' סוגר את הדלת, ונשאר לבדו בחדרו של אדמו"ר מהר"ש.

בקיין תרמ"ג נחלה אדמו"ר נ"ע, ולכן נסע לאַדעס לרחוץ במי הלימאָן²³.

בחורף תרמ"ד נסע לפאָריז. לי"ג ניסן (יום ההילולא של זקנו אדמו"ר הצ"צ) בא

11) = אתה — רבי לא תהי', ואני — גבאי לא אהי' (ראה גם לקמן ט"ו).
12) ראה גם קונטרס „חנוך לנער" ע' 8.
13) ראה גם ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 22.
14) = תפסתו (את אדני"ע) כדי לשחק במשחק של סוסים.
15) = מה רצונך (ממני), אין להיות הולך בטל. קבלת עול מלכות שמים צריכה להיות (במשך כל היום כולו) מ"מודה אני" עד „בידך אפקיד".
16) = הי' הוא (אדני"ע) מונח בענינים כאלו.
17) ישעי' מ, כו.
18) = והארץ (וכי שם אין רואים „מי ברא אלה"?)...
19) ראה לקמן ע' שית.
20) בהבא לקמן — ראה גם קונטרס „חנוך לנער" ע' 11.
21) = תא, חדר צדדי (חדר-שני דביהמ"ד) — ראה סה"ש תש"ד ע' 160.
22) = הי' מצביע באצבעו (בהסידור), ואומר (בלא הכוונה הראוי' כו' — את תיבות התפלה).
23) ראה גם סה"ש תרפ"א ע' 13; ע' 19.

לליובאוויטש. ותיכף אחר חג הפסח חזר לפאריז, ששהה שם עד אחרי חג השבועות. משם נסע אין²⁴ אַ באַד בורבול — צרפת. והי' בדעה לחזור על ראש השנה לליובאוויטש, אבל נחלה, ובא לליובאוויטש רק אחרי (כל היו"ט. קצת בספק אצלי. הכותב²⁵). וכשבא — לא הכרתיו²⁶, אלא שאמי זקנתי — הרבנית רבקה נ"ע — אמרה לי: אביך בא.

בחורף תרמ"ה²⁷ נסעו הורי ליאַלטע, וגם אותי לקחו עמהם²⁸.

ט. בשנים הראשונות (כנראה גם תרמ"ח — תרמ"ט. הכותב) הי' אדמו"ר נ"ע הולך להתפלל להמנין. וגם למנחה ומעריב. וכן בש"ק ויו"ט הי' הולך להתפלל להמנין. ביו"ט — התפלל עם הציבור. בש"ק — התפלל בבית הכנסת, אבל ביחידות, אָף שהי' משכים לבית הכנסת. — בש"ק, בשעה 8½ כבר הי' שם. — תחלת תפלת הציבור היתה בשעה 8¾, לערך²⁹.

גם בימות החול התפלל בבית הכנסת, אבל ביחידות. — זוכרני, שעמד נשען על שולחן הקריאה, פניו לצפון, טליתו עודנו מקופל על שכמו, והעמיק במחשבתו לפני התפלה — הי' יום של הנחת תפילין — בבית הכנסת התפלל אז מנין א' ואח"כ גם מנין ב', ואמרו ברכו, קדושה וכו', והוא לא הרגיש מאומה. עד שנגש אליו ר' שלום קאַדינער והעיריהו מהתעמקותו במחשבתו.

בימות חול הי' בא מבית הכנסת לאחר התפלה לערך בשעה 2½ אחר הצהריים. אלא שזה כבר הי' אחרי גמרו את שיעורו במשניות (גמרא?) ופרע"ח שהי' לומד בבית הכנסת אחר התפלה³⁰.

י. פעם התאונן אדמו"ר נ"ע על זה שהבאים אליו לוקחים מזמנו — דער עולם נעמט באַ עם אָפּ צייט וכו', אלא, אין³¹ האָב זיך גענומען דעם דרך פון טובה הפרישות עם הבריות, והבדידות בתוך בני אדם³². והוסיף: עטליכע יאָהר האָט געווערט ביז אין בין אַרוף אויף דעם דרך.

יא. אדמו"ר הזקן אמר, אַז³³ לדורותיו דאַרף מען נײַט טראָגען אַ כגד מײַט אַ קעשענע. מ'דאַרף נײַט האַלטען בכיס.

מ'האָט אָנגענומען שפירושו לא לשלול לגמרי לבישת בגד עם כיס, אלא רק אָף נײַט האַלטען אין קעשענע.

ואָף שאדמו"ר נ"ע פלעגט טראָגען בגד עם כיס, אבל לא הי' מחזיק בכיס, אלא הי' אוחז המטפחת בידו וכה"ג. (לפעמים הי' קושר המטפחת על צוארו).

(24) = למעיינות הרפואה.

(25) בקונטרס „חנוך לנער" שם: „וישאר שם עד אחרי חה"ס".

(26) ראה גם לעיל ס"ע קסה. וש"ג.

(27) להעיר מסה"ש שם ע' 13, וראה הערה 11.

(28) ע"ד מסע יאַלטע — ראה בארוכה ברשימת המאסר (סה"ש תרפ"ז ע' 208 ואילך). ועוד.

(29) ראה גם לעיל ע' קצד. וש"ג.

(30) ע"ד השיעורים של אדני"ע — ראה בפרטיות לעיל ע'

קפו ואילך. וש"ג.

(31) לקחתי לעצמי הדרך ד, „טובה הפרישות כו". שנים אחדות נמשך הדבר עד שעלתה בידי דרך זו.

(32) ראה סה"מ תרפ"א ע' רנג בשוה"ג. לקו"ד ח"א קמד, סע"ב. סה"ש תרצ"ט ע' 310. תש"ג ריש ע' 191.

(33) = ש(כל צאצאיו) לדורותיו — אין להם ללבוש בגד בעל כיס. אין להחזיק דבר בכיס. ונתקבל שפירושו הוא (לא לשלול לגמרי לבישת בגד בעל כיס, אלא) רק שלא להחזיק דבר בכיס. ואף שאדני"ע הי' נוהג ללבוש כו'.

רשימת היומן תרצ"ג – עם פענוחים רעט

יב. לרז"א – היתה מינקת. אבל את אדמו"ר נ"ע – ינקה (הניקה) אמו הרבנית רבקה תי'.

רז"א נולד י"ט תמוז³⁴.

יג. ערב יוהכ"פ³⁵ שחרית תרנ"ח אמר לי אדמו"ר נ"ע: אַ 36 חסיד, די ערשטע זאך דאַרף ער קיין שי"ן (איני יודע אם אמר המלה כולה, או רק שי"ן. מ"מ) ניט זיין.

יד. רמ"מ נ"י שאל את אביו אדמו"ר מהר"ש נ"ע – בילדותו – : איפוא השי"ת? ויענהו: „מלא כל הארץ כבודו“³⁷. האָט³⁸ ער עס אָנגענומען.

טו. פעם³⁹ שיחקו רז"א ואדמו"ר נ"ע (ברבי וחסיד), ויגש אדמו"ר נ"ע וישאל את רז"א ע"ד ענין של תיקון.

— השאלה היתה איך לתקן וואָס⁴⁰ ער האָט געקנאַקט 3 ניסלאַך בש"ק⁴¹. – ויאמר לו רז"א תיקון – שיאמר „לכו נרננה“ בסידור. וכן בכלל יתפלל בסידור ולא בעל־פה, וגם ברכה יברך בסידור.

ותשאלהו אמו (הרבנית רבקה) מפני מה אינו עושה כל זה, ויענה אדמו"ר נ"ע: התיקון שנתן – לא יועיל, כי אינו רבי, והראי – ער⁴² האָט קיין קרעכץ ניט געטאַן. (והוסיף לבאר בנוגע ל"תיקון" שנותן „רבי“): עס העלפּט ניט די עצה, עס העלפּט דער קרעכץ.

— כל זה הי' לפני המעשה הקודמת (שאמר אדמו"ר נ"ע לרז"א „אתה לא תהי' רבי וכו'“⁴³. מ"מ). (אדמו"ר נ"ע הי' אז בן 7-5 שנים. כנראה מהמשך השיחה של כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א שבה סיפר מאורעות שאירעו בהיותו בין חמש לשבע שנים. מ"מ).

אדמו"ר נ"ע בכה על שקרה לו המאורע עם האגוזים הנ"ל.

(40) = מה שפיצח 3 אגוזים.
(41) ואח"כ נודע לו, שרבינו הזקן כותב בסידורו (ב"הלכתא רבתא לשבתא"): „טוב למנוע מלאכול אגוזים ולזוים בשבת“ (משיחה הנ"ל).
(42) = הוא לא נאנח. – לא העצה היא שמועלת (אלא) האנחה היא שמועלת.
(43) לעיל ס"ד (ריש ע' רעז).

(34) תרי"ח – ראה לקמן ע' דש. וש"נ.
(35) ראה גם לקמן ע' שנט.
(36) = חסיד, לכל לראש צריך שלא יהי' שי"ן...
(37) ישע' ו, ג.
(38) = ונתקבל אצלו המענה.
(39) ראה גם שיחת פורים תש"כ סכ"ד (תרי"מ חכ"ו ע' 439 ואילך).

חורף, תרצ"ג.

א. הקדמת ה"לקוטי תורה על ג' פרשיות" – מאמר ד"ה, "להבין ענין נפש האלקית" – הוא מאמר דא"ח שאמר אדמו"ר הזקן לפני הצ"צ, וחזרו הצ"צ לפני אדמו"ר הזקן, ויאמר לו אדמו"ר הזקן: נו, הטעמה? ועש הצ"צ הנחה ממאמר אדמו"ר הזקן, וגם הג"ה הוסיף, וכדרך ההגהות – מוקף בחצו"ג (או על הגליון או למטה – איני יודע. הכותב). אדמו"ר הזקן הגיה ההנחה של הצ"צ, ויצוהו להכניס ההגהות שהוסיף – בתוך המאמר.⁵

הלקו"ת הנ"ל (על ג' פרשיות) עצמו – הוא ספר בראשית ב' של הצ"צ, שהוא דרושי אדמו"ר הזקן שבתורה-אור עם הגהות הצ"צ.

– הי' גם דרושי תורה-אור מג' פרשיות בראשית נח לך של תורה-אור שאמרם אדמו"ר מהר"ש נ"ע בשנות תרל"ח-תרמ"א, בהרחב הביאור ובהוספות משלו, וחפצו הי' – כפי שהבינו מדבריו – שידפיסום ויקראום, "לקו"ת של ג' פרשיות". אך לא בא הדבר לידי פועל, בגלל המאורע דלקמן:

בהודע מזה (שעומדים להדפיס "לקו"ת של ג' פרשיות" מדרושי אדמו"ר מהר"ש בהרחב הביאור ובהוספות משלו) בקאָפּוּסֶט – באו בתחבולות, ובעת ההדפסה שלחו אברך מתחפש כאילו חפצו לסייע ולעזור בההדפסה,

– אלה שנסעו להדפיס הלקו"ת של ג"פ של אדמו"ר מהר"ש היו: ר' משולם רייך (חתן רב"ש נ"ע), ור' רפאל מרדכי שניאורסאהן, נכד הר"ר חיים אברהם נ"ע, וחתן הר"ר הלל נ"ע מפאָרִיץ. והתרשלו מאד בזה (וכתוצאה מרשלנותם הצליח האברך המתחפש הנ"ל להערים עליהם, כדלקמן) –

והוא (האברך המתחפש הנ"ל) גנב העתקות הכתבי-יד של דרושי אדמו"ר מהר"ש נ"ע הנ"ל, והחליפם בהגהות הצ"צ על דרושי תורה-אור מפרשיות אלו. וכך אירע שנדפסו בלקו"ת לג' פרשיות דרושים עם הגהות של הצ"צ (שבהם החליפו את דרושי אדמו"ר מהר"ש) – על שמו של אדמו"ר מהר"ש (שהדרושים שלו הוכאו לכתחילה לבית הדפוס).⁵

אח"כ בא אברך לליוּבאָוויטש, וגנב הביכלאָך גוף כתב יד קודש אדמו"ר

בהוספות לשו"ת צ"צ * חא"ח ע' עט (לאחרי שמעתיק מ"ש ב"דף השער" של הלקו"ת על ג' פרשיות ש"ג, נתוספו הרבה ביאורים .. ע"י אדמו"ר .. שמואל כו"י); "ע"פ סיבה, נדפסו בספר זה ביאורים מהצמח צדק, עם הגהות מכנו אדמו"ר מהר"ש נ"ע".

ובספר התולדות שם (לאחרי שמעתיק מ"דף השער" הנ"ל ש"ג, נתוספו הרבה ביאורים ודרושים והגהות .. ע"י אדמו"ר .. שמואל כו"י); "ע"פ סיבה, כמבואר בארוכה במ"א, לא נדפסו ב"ס" זה (לקו"ת לג"פ) אלא הגהות מאדמו"ר מהר"ש והדרושים והביאורים הם מרבינו הזקן ואדמו"ר הצמח צדק".

וראה גם שיחות: יו"ד שבט תשי"ב סי"ג (ת"מ ח"ד ע' 309); כ"ה תשרי תשל"ל סי"ח (ת"מ – מנחם ציון ח"ב ע' 373); ש"פ נח תשמ"ט סכ"א (התוודעויות תשמ"ט ח"א ע' 310).

(1) נדפס (לאח"ז גם) באוה"ת בראשית (כרך ו) בתחלתו.
 (2) כלומר: שהצ"צ יוסיף ויטעים את מאמרו של אדה"ו.
 (3) נעתק גם ב"הויה יום" כ"ט ניסן – מ"חזוף צ"ג" (וראה גם ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 23; "דרוש רבנו הזקן – הנחת אדמו"ר הצ"צ עם הגהותיו. והגהות אדמו"ר מהר"ש שנכתבו בשנת תרמ"ב").
 (4) בוך 1104 (שבספריית אגודת חסידי חב"ד). – וכולל (מלבד המאמרים שנדפסו בלקו"ת על ג"פ) עוד מאמרים על ג' פרשיות אלה.
 (5) ראה גם הערת רבינו באוה"ת בראשית (כרך ג) תע, סעי"ב – למאמר ד"ה להבין שרשי הדברים הנ"ל ע"פ כה אמר ה' השמים כסאי; "המאמר נדפס בלקו"ת לג"פ במקום מאמר ע"ז מאדמו"ר מהר"ש ע"י תחבולות פ' כו' וכידוע סיפור אדמו"ר (מוהרי"צ) צוקלה"ה נבג"מ זי"ע".
 וראה גם מ"ש רבינו ברשימת ספריו ומאמריו של הצ"צ

רשימת היומן תרצ"ג – עם פענוחים רפא

מהר"ש נ"ע מדרושו הנ"ל, והביאם לקאָפּוסט, ולא נשארו בליובאוויטש כי אם אחדים מדרושים הנ"ל,

(מהם: "חייב אדם לברך מאה ברכות" תרל"ח, שהוא – הרחב והוספות וביאור מאדמו"ר מהר"ש – השייך על דרוש להבין ענין הברכות⁶), שהיו נכרכים עם דרושים אחרים משנת תרל"ח.

אלא שהנשארים הם מהדורא קמא, ואדמו"ר מהר"ש נ"ע עבר עליהם עוד פעם, וממה שעבר עוד הפעם, משנה אחרונה, נכרכו בביכעל לבדו כל דרושי התורה-אור לג' פרשיות כמו שאמרם אדמו"ר מהר"ש נ"ע עם הוספות שלו (ולא בתור הגהות לבד⁷).

– בשנת תרס"א קנה כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א ביכלעך כתב יד קודש הצ"צ מישראל-איצ"ע (רודנער? מ"מ)⁸. ויאמר לו כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א שמבקשו כי ימכור לו גם ביכעל אדמו"ר מהר"ש נ"ע הנ"ל (לקו"ת ג' פרשיות), ויתן לו בעדו ש' רובל-כסף. אח"כ אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א שמוכן ליתן עבור ביכעל זה ת"ק רובל-כסף, וגם אלף רובל-כסף. הלה הזדעזע בראותו עד כמה נוגע הדבר לכ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א, ויאמר: מה תועלת בזה? (בהגדלת והפלת הסכום שמוכנים ליתן בעד הביכעל) – הביכעל אינו בנמצא, כי מ'האָט⁹ זיי געברענט. –

אח"כ (לאחרי שהצליחה תחבולת קאָפּוסט בגניבת העתקות הכתבי"ד של דרושי מהר"ש נ"ע הנ"ל, והחלפתם בהגהות הצ"צ על דרושים מפרשיות אלו) טענו והרעישו – מקאָפּוסט – על זה שייחסו הגהות הצ"צ לאדמו"ר מהר"ש נ"ע.

וכמו שעשה הצ"צ הגהות להדרושים שבלקו"ת, כן עשה הגהות גם לדרושי תו"א¹⁰. אלא שהגהות אלו (על דרושי תו"א) אינם מעובדים כל כך ע"י הצ"צ, כמו ההגהות של הלקו"ת.

ויש הגהות על דרושי תו"א על כל ספר בראשית וגם שמות, אבל לא נדפסו כולם, כי אם על ג' פרשיות בלבד. וזהו שנדפס – על ג' פרשיות הנ"ל – בשם לקו"ת על ג' פרשיות. דרוש "להבין ענין נפש האלקית" נבחר להקדמה ללקו"ת על ג' פרשיות (כנ"ל) – עפ"י הצעת אדמו"ר נ"ע¹¹.

ב. בסוף שנת תרמ"ב שלח אדמו"ר מהר"ש נ"ע פדיון-נפש, ע"י אשתו הרבנית רבקה נ"ע, שתקראנו על אוהל הצמח-צדק, ובו הוא מבקש את הצ"צ שיטול – הצ"צ – רשות, ויבוא אליו – אל אדמו"ר מהר"ש נ"ע – ליעצו ע"ד ענינים הציבוריים שהיו אז על הפרק (פוגרומים וכו'¹¹).

אדמו"ר מהר"ש בתור הגהות (שחלקם עכ"פ נדפסו בלקו"ת לג"פ שלפנינו), וישנם גם הדרושים כמו שאמרם בעצמו עם הוספות שלו (שמפני הגניבה הנ"ל לא הגיעו לידינו, מלבד מהנשארים ממהדור"ק, כמו המשך חייב אדם לברך, כנ"ל).

(8) ר' ישראל יצחק מרודניע – ראה בית רבי ח"ג ספ"ח. (9) = שרפו אותם (הביכלאך הנ"ל, בקאָפּוסט).

(10) ראה גם מכתב כ"ק אדמו"ר מהרי"צ שנדפס בסוף התו"א והלקו"ת (נדפס גם באג"ק שלו ח"ד ס"ע תקס ואילך).

(11) ראה גם לעיל ס"ע ערב ואילך. וש"נ.

(6) של אדה"ז – בתו"א (בראשית ו, א ואילך), ועם הגהות הצ"צ – בלקו"ת לג"פ שלפנינו (כה, ב ואילך (ולאח"ז גם באוה"ת בראשית (כרך ג) תקנא, א ואילך)). – וראה גם הערה בתחלת המשך חייב אדם לברך: "המשך זה הוא הרחב הביאור ביותר בעניני ד"ה להבין ענין הברכות שכתו"א ובלקו"ת לג' פרשיות".

(7) להעיר, שגם בלקו"ת לג"פ שלפנינו יש (מלבד הגהות של הצ"צ) גם הגהות של אדמו"ר מהר"ש (כנ"ל הערה 5. וראה בארוכה בקובץ יגדיל תורה נ"י. חכ"ו ס"ז (ע' נב ואילך). חכ"ז סכ"ו (ע' קז)). ונמצא, שיש ענינים שכתב

וביאר אז אדמו"ר מהר"ש נ"ע הטעם שהוצרך לבקש את הצ"צ שיטול רשות כו' — כי, לבוא ללמד תורה, אין נשמה צריכה על זה נטילת רשות. ובפרט רבי ותלמיד, ובפרט כשהרבי הוא האב של התלמיד. אבל בענינים (הקשורים ב)גשמיות, צריך ליטול רשות לבוא כו'.

ג. כ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א דיבר ע"ד שלשלת הנשיאים מדור לדור, ואמר:

שווער¹² צו זאָגען אזוינע ווערטער, אָבער צווישען דעם יונגען און דעם אַלטען, איז אַלעמאַל עפעס דאָ. כמעט אי אפשר להיות אחרת.

כך הי' בין הבעש"ט והרב המגיד נ"ע, בין אדמו"ר הזקן ואדמו"ר האמצעי, ובין אדמו"ר האמצעי והצמח צדק. — וכידוע, שמשך זמן, לא הלך הצמח צדק לשמוע הדא"ח מאדמו"ר האמצעי¹³.

— על שאלתי, כי בשלמא אדמו"ר האמצעי והצמח צדק, הלוא הי' חילוקי שיטות, לפי שהיו שניהם מקבלים מאדמו"ר הזקן (היינו, שגם הצ"צ קיבל מאדמו"ר הזקן בעצמו), ואינו דומה להקודמים וכו' (שכל א' קיבל רק מהרבי שלפניו), ענה כ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א:

אָך, ווי קען מען דאָס זאָגען. אחרי כל העילוי של הצ"צ, הרי בכל זאת וכו'. ועוד, שהרי זהו "רבי"¹⁵, און דאָס איז גאַר אַנאַנדער זאָך. וכפי שאדמו"ר מהר"ש נ"ע אמר פעם: ער¹⁶ האָט זאָך דאָס געזאָגט, ווען ער איז געווען רבי! (כנראה, ביחס להצ"צ. מ"מ).

וסיים כ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א: בנוגע להצ"צ ואדמו"ר מהר"ש נ"ע — איני יודע.

ד. בשנת תקפ"ח היתה חתונת אחד מצאצאיו של החסיד ר' אייזיק מהאָמיל, ונסע הצמח צדק להאָמיל להשתתף בהחתונה¹⁷. — זה הי' אחר הסתלקות אדמו"ר האמצעי (בט' כסלו תקפ"ח).

בחתונת¹⁸ ר' שניאור בן ר' נחום בן אדמו"ר האמצעי חתן הצ"צ, הכריז הצ"צ שיהי' הס, און¹⁹ מען זאָל זיך היטען פון אַ הרהור עבירה. דער זיידע קומט. כעבור איזה משך זמן אמר: "חתן הרכן ראשך. דער זיידע וויל דיר בענשען".

כל זה הי' בעבור "יחידות" — סיים כ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א — כי חתן ר' שניאור נכנס ליחידות אל הצ"צ וויל²⁰ אַ יונגעראַן גייט אַרײַן אָף יחידות. מיט זיינע ווייטאָגען.

תשרי תשל"ט).

(16) = הרי הוא אמר זאת (ענין מסויים) בהיותו "רבי"!
 (17) ראה גם רשימת מאמרי דא"ח של הצ"צ בתחלתה:
 תקפ"ח — זכור את אשר עשה לך עמלק, פ' זכור, האמלי על החתונה.
 (18) ראה גם לקו"ד ח"א קב, ב ואילך.
 (19) = ושיזוהרו מהרהור עבירה — כי — זקני (אדמו"ר הזקן) מגיע .. זקני רוצה לברך אותך.
 (20) = כפי שאברך נכנס ליחידות, עם מכאוביו (סיפור נגעי לבבו).

(12) = קשה לומר תיבות כאלה, אבל (זוהי המציאות — ש)בין הצעיר והזקן (כלומר, בין הצעיר שיהי' בעתיד הרבי שימלא את מקומו של הרבי הזקן) יש תמיד "משהו".
 (13) ראה גם לעיל ע' קצח ואילך.
 (14) = איך אפשר לומר כן (שטעם אי הליכתו של הצ"צ לשמוע הדא"ח מאדמו"ר האמצעי הי' לפי ששניהם היו מקבלים מאדמו"ר הזקן).
 (15) כלומר: בחייו של אדמו"ר האמצעי, הרי הוא ה"רבי", ו"רבי" הוא ענין אחר לגמרי (ראה גם שיחות: ש"פ ויצא תשכ"ה ס"ג (תו"מ חמ"א ע' 313); מוצאי ש"פ האזינו, י"ג

רשימת היומן תרצ"ג — עם פענוחים רפג

ה. אדמו"ר מהר"ש נ"ע נולד בשנת תקצ"ג²¹, כספירת תפארת שבתפארת (ב' אייר²²).

— פעם, והוא בהיות אדמו"ר מהר"ש נ"ע בן שבע שנים, בחנו הצ"צ בלימודו. האָט²³ ער געמאַכט זייער גוט. רבו (פּינשע, כמדומני²⁴. מ"מ) איז נתפעל געוואָרען. ויאמר אל הצ"צ: האָ וואָס זאָגט איהר, ער מאַכט גוט. ויענהו הצ"צ: מהו ההתפעלות שתפארת שבתפארת מאַכט גוט²⁵.

בהיותו כבן עשרה שנים²⁶, ולמדו אז ארבעה ביחד: אדמו"ר מהר"ש נ"ע, ר' שלמה זלמן — בן מהרי"ל — מקאָפּוסט. והוא הי' גדול מאדמו"ר מהר"ש נ"ע 2 יאָהר²⁷ 2½ יאָהר, דאָ אַ ספּק אָף 3 יאָהר — ועוד שנים מנכדי הצ"צ. ויכנס הצ"צ לבחנם. ויקשה אדמו"ר מהר"ש נ"ע, ויתרצו לו חבריו את הקושיא. וידחה את תירוצם. ויתרץ הצ"צ. ויקשה אדמו"ר מהר"ש נ"ע על תירוצ הצ"צ. ויענהו הצ"צ כשתגדל... ויאמר אדמו"ר מהר"ש נ"ע: אַז²⁸ איך וועל גרעסער ווערען, ועל איך פרעגען גרעסערע קשיות. ויאמר הצ"צ: לא לחנם איז²⁹ געווען הסרת הערלה (ברית המילה) בתפארת שבנצח.

ו. אדמו"ר מהר"ש נ"ע אמר דא"ח בחיי הצ"צ, ע"פ ציוויון³⁰.

הצ"צ שלח אַ צעטעל³¹ צום עולם: אליו (לאדמו"ר מהר"ש) תשמעון כאשר שמעתם אלי³⁰.

אח"כ גם צוה הצ"צ את שאר האחים זי³² זאָלען חזרען. (רב"ש האָט ניט געחזרט בכלל, רק דבר מיט די יונגעלייט שהיו נכנסים אליו אין דעם דרוש שאמר הצ"צ). ומהרי"ן מלא את הציווי וחזר דא"ח. דער ליאָדיער האָט ניט געוואָלט. וישנו צעטעל מה שכתב לו הצ"צ על זה שלא רצה...

ומזה נתעורר, שמהרי"ל נסע לנסיעה לקרעמענצוג³³ — בחיי הצ"צ.

בעת הסתלקות הצ"צ לא הי' מהרי"ל בליובאוויטש, ורק אחרי חג הפסח חזר מנסיעתו³⁴.

כשהי' מתפלל מהרי"ל — קבלת שבת — והוא הי' לבוש פאַנטאָפעל³⁵, פלעגן די פאַנטאָפעל פליען ביז דער סטעליע.

(27) = בשנתיים, שנתיים וחצי, וישנו ספק שמה שלש שנים.

(28) = כשאגדל, אשאל קושיות גדולות יותר.

(29) = היתה.

(30) הובא בספר התולדות הנ"ל ס"ע 13. וראה גם שיחות:

ש"פ האוינו, י"ג תשרי תשי"ב ס"ד (תו"מ ח"ד ע' 24); יום ב' דר"ה תשנ"ב בתחלתה (התוועדות תשנ"ב ח"א ע' 24).

(31) = פתקא להעולם.

(32) = שיחורו דא"ח (רב"ש לא חזר דא"ח בכלל, רק דיבר עם האברכים... בהדרוש)... מהרחש"ז מלאדי לא רצה (לחזור דא"ח).

(33) ראה גם בית רבי ח"ג פ"ח.

(34) בית רבי שם. וראה גם שיחת י"ג ניסן תשי"א

בתחלתה (תו"מ ח"ג ע' 6).

(35) = געלייבית, והיו מתעופפים עד התקרה (מרב

התלהבותו בתפלה).

(21) כ"ה גם בשיחת י"ט כסלו שנה זו (תרצ"ג) אות כד

(לקו"ד ח"א ל, א), וב"היום יום" ב אייר. אבל לעיל ע' רמו, וב"ששלשלת היחס" שבהתחלת "היום יום"; ברשימת אדמו"ר מוהריי"צ ("דברי ימי הרבנית רבקה") ובספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 5: תקצ"ו. ובהערה בסה"ת שם, ש"יא אשר נולד בשנת תקצ"ג... ואולי שם הכוונה על העיבור.

(22) ראה גם לקמן ע' שפה. וש"נ.

(23) = והצליח מאד. נתפעל רבו, ויאמר אל הצ"צ: הא, מה תאמרו, הוא מצליח.

(24) ראה גם לעיל ס"ע קפט. וש"נ.

(25) נעתק ב"היום יום" — ב אייר (מחזור צ"ג"), ובספר התולדות הנ"ל ע' 7. וראה גם שיחות: פורים תשי"ב ס"ל (תו"מ ח"ה ע' 49); ש"פ האוינו, י"ג תשרי תשי"ט ס"ז (תו"מ חכ"ד ע' 49). ועוד.

(26) ראה גם לקמן סט"ו (ע' רפו).

בשנת תר"ג נסע מהר"ל עם הצ"צ לפטרבורג. כבואם חזרה אמר הצ"צ להרבנית חי' מושקא נ"ע (זי"ב³⁶) זָאָל מאַכען אַ וואַרמעס. קצת בספק אצלי. מ"מ) "סי צוגעקומען אַ חסיד".

ז. עוד בחיי הצ"צ האָט³⁷ יעדער פון די קינדער געהאַט אַ מנין באַ זיך. ולפניהם חזר הדא"ח.

— הילוכם של בני הצ"צ חי' באבנט, או בלעטניק³⁸ עם אבנט התפור עמו, כנהוג. —

כנסתלק הצ"צ — גם בנו ריי"ץ שעוד בחיי הצ"צ דר באוורוטש, בא ללויבאוויץ לשנת האבלות, רחמנא ליצלן. כל אחד מבני הצ"צ ירד לפני התיבה. וגם אמרו דא"ח.

בליל ש"ק אחד³⁹, אמר אדמו"ר מהר"ש נ"ע מאמר דא"ח ד"ה "אז ישיר וגו' עלי באר"⁴⁰. כשסיפרו זאת לפני מהרי"ל, האָט⁴¹ ער מבטל געווען דעם זאָגען. ויאמר הוא (מהרי"ל) בש"ק בוקר מאמר דא"ח ד"ה "אז ישיר וגו' עלי באר". ויאמר אדמו"ר מהר"ש נ"ע (כמדומה לפני אמירת מהרי"ל את הדא"ח. מ"מ): נו, זאָל⁴² ער זאָגען באַם טאַטען (היינו בדירת הצ"צ). ושם שמעו מהרי"ל ואדמו"ר מהר"ש איש מאחיו.

ויאמר אדמו"ר מהר"ש נ"ע עוד הפעם את המאמר בש"ק בערב (במוצש"ק), ומהרי"ל אמר עוד הפעם ביום א' בוקר (כמובן, היתה האמירה כל פעם בחידוש דבר), אדמו"ר מהר"ש נ"ע — יום א' ערב, מהרי"ל — יום ב' בוקר, אדמו"ר מהר"ש נ"ע — יום ב' ערב. מהרי"ל — יום ג' בוקר, אדמו"ר מהר"ש נ"ע — יום ג' ערב.

ואז נגש אליו מהרי"ל, ויאמר (הראה כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א בידיו כאדם המראה שעתה אינו יכול לעשות עוד דבר): דאָס⁴³ זאָגסט ניט דו, דאָס זאָגט דער טאַטע. ויענהו אדמו"ר מהר"ש נ"ע: הלוא זה כבר אמרתי לך שהנני זקן ממך (בספק קצת. מ"מ) — כי מרגלא חי' בפומי' שמהרי"ל גדול ממנו בשנים שלו, אבל הוא גדול ממהרי"ל בשנים של הצ"צ — מיט⁴⁴ דעם טאַטענס יאָהרען.

ח. הצ"צ נתן פ"נ לאדמו"ר מהר"ש נ"ע.

ט. בצוואת הצ"צ חי' שכל בניו יהיו שוה בשוה.

הבית־דין שהי' אַף פאַרהערען⁴⁵ ע"ד הצוואה: חי' ר' יוסף טומרקין, ר' פרץ חן מצ'רניגוב (והם היו אח"כ על צד אדמו"ר מהר"ש נ"ע), ובעל המחבר ספר תורת חסד⁴⁶.

(36) = (שתכין סעודה (חשובה)), ניתוסף חסיד. — וראה גם בית רבי שם ספ"ד: כבואו לביתו אמר לאשתו הרבנית בפ"ב קניתי איש כו', שניתוסף לי חסיד חדש, בנך רי"ל. כי, הרי"ל חי' תחלה כרוך לזקנו אדמו"ר האמצעי נ"ע, ולאכיו רבינו לא התקשר כ"כ, עד היותו עמו יחד בפ"ב וראה ממנו שם הרבה נפלאות, אז התקשר גם אליו בתוקף עוז כו'.

(37) = חי' לכל אחד מבני הצ"צ — מנין אצלו.

(38) = חלוק (כאַלאַט).

(39) ראה גם ספר התולדות הנ"ל ע' 78. שה"ש תשי"ה ע' 32 (ובהערות רבינו שם: "נתקן קצת ע"פ רשימותי זה מכבר").

(40) נדפס בסה"מ תרכ"ו ע' קנ ואילך.

(41) = ביטל (מהרי"ל) את האמירה (אמירת הדא"ח של אדמו"ר מהר"ש).

(42) = יאמר נא (דא"ח) אצל אבא.

(43) = מאמר זה — לא אתה הוא האומר זאת, אבא (הצ"צ) הוא האומר זאת.

(44) = בשנותיו של האבא. ראה גם ספר התולדות וסה"ש שם. — נתבאר בלקו"ש ח"ו ע' 124 הערה 41.

(45) = לשמוע ולבחון כו' (כיון שהיתה שקלא וטריא וחילוקי דעות בין האחים — ראה ספר התולדות (ס"ע 77) וסה"ש (ס"ע 31) שם).

(46) הרב שניאור זלמן פראדקין.

י. מהר"ל נולד בשנת תקע"א או תקע"ב כמדומה⁴⁷.

יא. לאדמו"ר האמצעי היו בנות כמספר הבנים — שנשואו בחיים — של הצ"צ⁴⁸.

יב. בהוצאה לאור זהדא"ח דשנת תרנ"ב — ד"ה „כל הנהנה" — אמר רש"ז מקאָפּוּסֶט: ער⁴⁹ איז אַ מורכב פון אדמו"ר האמצעי והצמח צדק.

רש"ז נולד בשנת תק"ץ. להברית מילה הי' הצ"צ סנדק. עד אז הי' יאָשע דער מוהל המוהל ב"חצר". ובעת הברית של הרש"ז הי' כבר זקן כבן שבעים, ואמר להצ"צ שהוא כבר זקן וכו'. אבל הצ"צ ציווהו שיהי' הוא המוהל, וברכו באריכות ימים מיט אַנעקעל⁵⁰ — און אַזוי איז אָנגענומען אַז דאָס הייסט אין די 80-ער. וגם הוא חי יותר משמונים שנה.

יג. עוד בימי הצ"צ דר אדמו"ר מהר"ש נ"ע ברחבות, וגם היו בדירתו רהיטים יפים.

יד. חסיד אחד געדארפט⁵¹ נעמען אַ פּאָדריאַד, ולא ידע איפוא יוחלט עד"ז — בנאָווגאַראָד או בפטרבורג. והתאונן לפני הצ"צ שאין לו רחבות, כי מפחד הוא בזה. ויאמר לו הצ"צ שיביא אַשליטען⁵² רחבות מיין ר' שמואלין, ויהי' לו — להחסיד — רחבות. וסיים הצ"צ בנוגע לעצמו: אין דאַרף ניט.

יד. בשטרות סתר אדמו"ר מהר"ש נ"ע בימי הצ"צ. ויש אצלי מעטפה ועלי' כתוב בכתב-יד הצ"צ — שמות השטרות של אדמו"ר מהר"ש נ"ע שהניחם אצל הצ"צ בפקדון, כי אצל הצ"צ הי' אַ קאָסע⁵³ של ברזל. אדמו"ר מהר"ש נ"ע אמר שיש לו ברכה. והוא מוריש לבנים ובנות ויוצאי חלציהם, שיצליחו אין⁵⁴ פּראָצענט און אין פּאַפּירען.

טו. שמעתי עובדא אודות אדמו"ר מהר"ש נ"ע ממורי' ניסן — שלמד עמי — חתנו של פיישע, שהוא (פיישע) למד עם אדמו"ר מהר"ש נ"ע⁵⁴, רש"ז מקאָפּוּסֶט, ושמעון לייב (בערע לייב? לברר⁵⁵. מ"מ) בנו של ר' נחמי' מדובראָוונע, שלמדו כולם ביחד אצל פיישע.

אדמו"ר מהר"ש נ"ע לא חפץ ללמוד איתם יחד, כי הי' קוראם די⁵⁶ שלעפער מיט פּאַרשטאַפּטע קעפּ (מוחות?). — יש לציין שגם רש"ז הי' בעל חושים, וגם בנו

תשי"ד ס"ג (תר"מ ח"יב ע' 140); ש"פ וישב, כ"א כסלו תשי"ח ס"ב (תר"מ חכ"א ע' 274); ליל ב' דחה"פ תשי"ח סוס"ו (תר"מ חכ"ב ע' 224); יום שמח"ת תשכ"ב סכ"ב (תר"מ חל"ב ע' 137); ר"ד אור לייד ניסן תשל"ה; מוצאי ש"פ האזינו, י"ג תשרי תשל"ט; י"ג תשרי תשמ"ג סל"ה (התוועדיות תשמ"ג ח"א ס"ע 150 ואילך); י"ג ניסן תשמ"ז ס"א (התוועדיות תשמ"ז ח"ג ע' 97. ועוד).

(53) = קופה (כספת).
 (54) = באחוזים ובניירות ערך.
 (55) בדף השער ובהקדמה דשו"ת דברי נחמי' דובר יהודה לייב.
 (56) = העלובים בעלי הראשים (המוחות?) הסתומים.

(47) ראה גם לקמן ע' רצט: תקע"א. ובהערת רבינו בלקוד"ח ח"ג תקע"א (בערך).
 (48) ראה „שלשלת היחס" שב,היום יום" בתחלתו, שלאדמו"ר האמצעי היו שבע בנות, וא' מהן נפטרה בנעוריה, ולהצ"צ היו שבעה בנים (וא' מהם נפטר בחיי הצ"צ).
 (49) = הוא (ד"ה כל הנהנה) מורכב (מדרושי) אדמו"ר האמצעי כו'.
 (50) עם „הוספה". ומקובל שהכוונה בזה היא לשנות השמונים (ראה גם אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ב ע' תצה).
 (51) = הוצרך לקבל התחייבות על מכרו של הממשלה.
 (52) = עגלת חורף (מזחלת שלג) רחבה (מהודרת) עבור בני ר' שמואל. .. אני אינני צריך לכך (ראה גם שיחות: ש"פ האזינו, י"ג תשרי תשי"ב ס"ג (תר"מ ח"ד ע' 24); ש"פ מטות

של ר' נחמי' דובראָוונער הי' תפסן וגם עמקן, אבל כשצריכים היו להזכיר מה שלמדו כבר, היו הם נזקקים לעיין, ואדמו"ר מהר"ש נ"ע הי' אומר בעל-פה הגמרא עם לשון רש"י ותוס'.

בזמן העובדא הי' אדמו"ר מהר"ש נ"ע כבן עשר⁵⁷. עמדו באיזה קושיא. אדמו"ר מהר"ש נ"ע ישב מן הצד, פרק את שעונו וחיברו, וחוזר חלילה. אמר שיודע הוא תירוץ על הקושיא שעמדו בה, אבל אינו הפץ לאמר. התחילה טענה ומענה בין הנערים, עד שנמשך הדבר ונכנס מהרי"ל אל החדר, דיבר כבושין עם פיישע המלמד על שתמיד מצדד הוא בזכות אדמו"ר מהר"ש נ"ע וכו', וכו', ואמר לו שידע שרש"ז בנו עלטער⁵⁸ הוא מאדמו"ר מהר"ש נ"ע⁵⁷.

אדמו"ר מהר"ש נ"ע שישב כל הזמן מן הצד, אמר — בניחותא, כמדובר בינו לבין עצמו: דערפאַר⁵⁹ טראָגט ער ליינגערע הויזען. און ווי יעקב לייב דער בעל עגלה זאָגט, וואָס ליינגער דער רוקען און ברייטער (גרעסער?) דער הינטען אַז מער פערד.

כששמע מהרי"ל את דבריו, אמר לו: ביז⁶⁰ גאָר אַ בעל-הענין! ואמר אדמו"ר מהר"ש נ"ע כמדובר בינו לבין עצמו: איך⁶¹ האָב אַפּן „את“ (לרבות אחיך הגדול. כן נראה לי. מ"מ), אָבער דו ברודערעל האָסט אַפּן „את“ דרכי עקיבא (לרבות תלמידי חכמים. כן נראה לי. מ"מ) פאַרגעסען.

ע. עיין כתובות קג, א דמריבין כיבוד אחיו הגדול מוא"ן יתירה ד, (כבד את אביך) ואת אמך⁶². ובי"ד הל' ממרים ספ"ו: "ומדברי סופרים שיהי' אדם חייב בכבוד אחיו הגדול ככבוד אביו", ובכסף משנה שם, דחשיב זה מדברי סופרים כיון דלא מריבין אלא מדרשה דוא"ן יתירה ולא מ, את". אבל בזח"ג פג' ע"א, ספר המצות להרמב"ם שורש ב', רבינו ירוחם נתיב ב' חלק ה' (עיי"ש⁶³) — הגירסא היא: „את אביך לרבות אחיך הגדול“.

ויעויין ג"כ שו"ע יו"ד סי' ר"ם סכ"ב בבאר היטב⁶⁴ ס"ק י"ז (בענין החיוב בכבוד אחיו הגדול): "הגדול, היינו אח הראשון ולא השני, אף שגדול הימנו בשנים. תשו' הלכות קטנות סי' קכ"ג. ותשו' שבות יעקב ח"ג סי' ע"ו" — הובא ג"כ בגליון מהרש"א לשו"ע שם. אבל לא כן הוא דעת החיד"א, כברכי יוסף ושוריו⁶⁵. עיי"ש פלפולו. והביא בשם האריז"ל⁶⁶ דלאו דוקא הבכור, כי אם הגדול ממנו.

ז פסחים כב, ב⁶⁷ וש"נ. ועיין תוד"ה לרבות ב"ק מא, ב, ד, את ה' אלקיך תירא, לרבות תלמידי חכמים קאי ברבו מובהק או ברב מופלג.

אחיך הגדול".
 (63) בזהר: „כתביב כבד את אביך ואוקמה רבנן את לרבות אחיך הגדול“. בספר המצוות: „אמרו כבד את אביך לרבות אחיך הגדול, ואמרו את אביך לרבות בעל אמך וכו'“. וברבינו ירוחם: „כבד את אביך, את לרבות אחיך הגדול, כך פשוט בכתובות“ (וראה גם הנסמן בשערי זהר לכתובות שם).
 (64) של הרב מהרי"ט ז"ל (נדפס בשו"ע יו"ד מהדורת אמשטרדם תקכ"ט).
 (65) ברכי יוסף יו"ד שם ס"ק טו"ב, ובשוריו ברכה אות יג.
 (66) בשער המצוות (ס"פ יתרו).
 (67) ושם: „שמעון העמסוני ואמרי לה נחמי העמסוני הי'

(57) ראה גם לעיל ס"ה (ע' רפג).
 (58) = מבוגר.
 (59) = לכן לובש הוא מכנסים ארוכים יותר. וכפי שאומר יעקב לייב ה, בעל עגלה: „ככל שהגב ארוך יותר, והאחוריים רחבים (גדולים?) יותר — כך הסוס הוא „סוס“ יותר.“
 (60) = לא עוד, אלא שהגב בעל העזה!
 (61) = בנוגע אלי — מדובר על „את“ (לרבות אחיך הגדול), אבל אתה אחי — את ה, את“ דרכי עקיבא (לרבות תלמידי חכמים) שכתח.
 (62) ושם: „כבד את אביך ואת אמך (יתרו כ, יב), את אביך זו אשת אביך, ואת אמך זו בעל אמך, וי"ו יתירה לרבות את

ויקפוץ אדמו"ר מהר"ש נ"ע ממקומו ויאמר: עתה הבנתי מה שהוקשה לי עד עתה — מפני מה סמכו בגמרא⁶⁸ דרשת ד"א את ה' אלקיך וכו'" לדרשת "את הטפל לבשרו". אלא שכנראה שכשדורשין "את הטפל לבשרו"⁶⁹, הרי זה סותר (?) לדרשא ד"א את ה' אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים" דרבי עקיבא.

סוף דבר הי' שקראו את כולם אל הצ"צ.

וישאל הצ"צ את בנו של ר' נחמי' דובראָוונער: וואָס⁷⁰ זאָגסט דו איז דער פשט? ויחל לבכות.

על שאלת הצ"צ מה הוא בוכה, ענה, שרצה שיחונן בשכל וחכמה להבין ללמוד.

הצ"צ סיפר להם — בשבחו את בנו של ר' נחמי' דובראָוונער — ששמע מאדמו"ר הזקן שהרב המגיד נ"ע אמר: וואָס⁷¹ מיין זושיע וועט מאַכען מיט זיינע הייליגע תמימות'דיגע טרערען, וועט ניט מאַכען אַ צדיק אַ גאון מיט זיינע בקיאות און חריפות.

כשאמר הצ"צ המלות "הייליגע תמימות'דיגע", חשב אדמו"ר מהר"ש נ"ע — כך סיפר לאדמו"ר נ"ע — א"כ משמע שיש דמעות שהם הייליגע אבל ניט תמימות'דיגע.

ותיכף (כשאמר הצ"צ המלות "הייליגע תמימות'דיגע", ואדמו"ר מהר"ש נ"ע חשב כנ"ל) הפסיק הצ"צ באמצע דיבורו, ובפנתו אל אדמו"ר מהר"ש נ"ע — כי עד עתה דיבר עם בנו של ר' נחמי' דובראָוונער — אמר (במענה למחשבתו של אדמו"ר מהר"ש נ"ע ע"ד דמעות שהם הייליגע אבל לא תמימות'דיגע): מ"ש "צעקה גדולה ומרה עד מאד" (בראשית כז' לד') — זהו תוהו, אבל תיקון צריך לעשות מ"מ"ר — "רם". ואח"כ סיים דבריו לבנו של ר' נחמי' דובראָוונער (וועט ניט מאַכן אַ צדיק וכו'), כנ"ל.

— וביאר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א על זה, שהרי זה (ומרה עד מאד) צעק עשו, ששרשו מתהו — .

טז. כ"ק אדמו"ר הצמח-צדק הי' נוהג פסקענען⁷² אַ שאלה רק בשלשה. גם בסירות הריאה — שהיו שואלין אותו, אם היתה שאלה חמורה — הי' מצרף אליו עוד שנים כדי לפסוק.

וראה בשו"ת צ"צ (חלק אה"ע סי' 73) ע"ד שומא.

עובדא הוה בנוגע להעגונה שהיתה זמן רב בליובאוויץ, והצ"צ לא נזקק לה (להתירה להנשא), אף שכבר הי' לה היתר מכמה רבנים וגביית עדות וכו'. הרבנית חי' מושקא

(71) = מה שזושיע שלי (הרה"ק ר' זושא מאַניפאָלי, תלמידו של המגיד) יעשה (יפעל) ע"י דמעותיו הקדושות והתמימות, לא יפעל צדיק גאון ע"י בקיאותו וחריפותו (ראה לקמן ע' שנט. וש"נ).

(72) = לפסוק שאלה.

(73) ראה ח"ב סי' שס (סיום התשובה שבח"א סי' עח): „ובתנאי כפול שיסכימו עוד לזה שני רבנים .. ובאם לאו לא יהי' דברינו למעשה כלל“.

דורש כל אתים שבתורה, כיון שהגיע לאת ה' אלקיך תירא (עקב יו"ד, כ), פירש .. עד שבא ר"ע ודרש את ה' אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים“.

(68) פסחים שם.

(69) ובנדו"ד — שמצדד בזכות בנו (הטפל לבשרו).

(70) מה אתה אומר, מה הפירוש (על הקושיא בדברי הגמרא).

נ"ע השתדלה בזה, וסוף דבר הי' שהצ"צ צירף אליו את ר' יוסף טומרקין ור' אברהם המ"ץ דליובאוויטש⁷⁴, והתירוה לינשא.

כעבור אָ⁷⁵ פָּאָר יאהר אחרי נשואי', קיבלה מכתב שעליו הי' חתום בעלה, ובמכתב היו סימנים ודברים שבינו לבינה. כל העיר היתה כמרקחה. ותסע תיכף אל הצ"צ.

הצ"צ ציווה שתענה על המכתב שמבקשת היא אותו לבוא אלי', וגם שתשלח לו 10 רובל אָסִיגְנָאָצִיעֶס⁷⁶ (שהוא שלישי מרובל כסף).

ול[...]. הודיע — (האָראָדִישִׁץ⁷⁷ כמדומה מ"מ) — שיראו שהאיש לא יברח, ויביאוהו לליובאוויץ. וכן עשו. בוויטעפסק, סמוך לליובאוויץ, נשמט האיש, אבל תפשוהו עוד הפעם — ואחד מה[...]. הי' נחמן דער משרת — ויביאוהו לליובאוויץ.

ר' יוסף טומרקין הי' בא לליובאוויץ על חג השבועות, ובמשך החורף פעם א'. והי' נוסע וסר בדרכו לקרוביו בדובראוונע וכו'. וגם עתה הי' כן. וישלחו אחרי ר' יוסף טומרקין שליח מיוחד שיבוא לליובאוויץ.

אז הביאו את האיש אל הצ"צ. ותיכף בהכנסו אמר לו הצ"צ: תן תודה ווען⁷⁸ האָט איהר גערעדט ניבול פה. ואז הודה האיש שהתרועע עם בעלה של האשה הנ"ל עד שסיפר לו גם הדברים הנ"ל וכו'. ועי"ז נודעו ג"כ מקום קבורתו של בעלה.

י. לחתונת כ"ק אדמו"ר נ"ע שנערכה אצל זקנו באוורוטש⁷⁹, נסעו אדמו"ר מהר"ש נ"ע והרכה חסידים ללוותם עד אַחרעמאָוּאָ. אדמו"ר מהר"ש נ"ע דיבר שם ב"ג' פעמים דא"ח⁸⁰. — כשני מנינים נסעו עם אדמו"ר נ"ע להשתתף בהחתונה. — אח"כ חזר אדמו"ר מהר"ש נ"ע לליובאוויץ⁸¹, ובמשך זמן החתונה געפראָוועט דאָרט⁸² סעודות. במשך זמן החתונה⁸³ דיבר אדמו"ר מהר"ש נ"ע ל"ב פעמים דא"ח⁸⁴.

יח. אדמו"ר מהר"ש נ"ע עשה את ר' שמרי' נח לרב בבאָברויסק, — ר' שמרי' נח והרעצ'יצער⁸⁵ ור' שלמה זלמן מקאָפּוּסַט היו בניו של מהרי"ל, אחיו של אדמו"ר מהר"ש —

אנ"ש דבאָברויסק לא הסכימו. ויבוא לשם שליח מאדמו"ר מהר"ש נ"ע שיקחו את רש"ן לרב, ובאם לאו, וועט⁸⁶ ער זיי מאַכען פאָר אויס בעלי-בתיים.

הכריאות לא יכול הוד כ"ק אדמו"ר מהר"ש לנסוע על החתונה לאוורוטש.

(82) = ערך שם (בליובאוויץ).

(83) בסה"ש וספר התולדות שם: „מיום האופרופענס עד אחר שבעת ימי המשתה“.

(84) ראה גם לקו"ד ח"א לב, ב ואילך. וראה סה"ש וספר

התולדות שם בנוגע למספר ל"ב המאמרים — כמנין ל"ב מבין (וראה גם סה"מ תרל"ה ח"ב ע' תכא. וש"נ). — וראה גם לעיל ריש ע' רו. לקמן ס"ע שיג ואילך.

(85) הר' שלום דובער, מרעצ'יצא.

(86) = יעשה שהם לא יהיו עוד בעלי-בתיים.

(74) ר' אברהם ב"ר אביגדור הכהן ועליגסאָן (ולהעיר, שבתשובה הנ"ל מופיעה חתימתו יחד עם חתימת הצ"צ).

(75) = כמה שנים.

(76) = בשטרות.

(77) = שם העיר (שמשם הגיע המכתב).

(78) = מתי דברתם.

(79) בי"א אלול תרל"ה. — ראה גם קונטרס „חנוך לנער“

ע' 10. סה"ש תש"ד ע' 173. ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 72.

(80) ראה גם סה"ש תורת שלום ע' 186.

(81) ראה מכתב כ"ק אדמו"ר מהרי"צ (נדפס ב„התמים“

חוברת ב ע' מה): „מפני סיבות שונות והעיקר לסבת חולשת

אחד מהראשים שם הי' מהמקושרים אל הצ"צ, וכפוף לאדמו"ר מהר"ש נ"ע, ובניו היו אנשים אַלְמִים. בלילה נאספו בואל של ר' הלל מפאריטש⁸⁷ — מאורע זה הי' אחרי הסתלקותו של ר' הלל, כי נסתלק בשנת תרכ"ד, ומאורע זה הי' בשנת תרכ"ח — והבנים הנ"ל לא חפצו להסכים להמינוי של אדמו"ר מהר"ש, ויאמר להם אביהם: הלא הרבי אמר דיבורים קשים וכו'? ויענהו: אַ⁸⁸ רבי איז אַ רבי און חסידים זיינען חסידים.

ובלילה זו או למחרתו פרצה שריפה, רח"ל, בבית הבנים. — וסיפר ר' יעקב קאַפּלאַן מבאָברויסק, והוא הי' אז צעיר לימים — שהבן הבכור, בראותו האש, צעק: אוי רבי ראָטעוועט!⁸⁹ אַז מ'האַט געקאַנט ווערען אַ בעל תשובה.

יט. הצמח צדק גיסו ר' יעקב ישראל מטשערקאס למדו ביחד בעלי' — והי' אצלם איזה זמן קביעות ללמוד בלילה עד חצות לילה נגלה, ומחצות — דא"ח. ר' יעקב ישראל איז⁹⁰ געווען אַ גרויסער שטיפער. פעם לקח ב' מקלות, ויַלביש עליהם חלוק, ויכניס כל זה מלמטה למעלה בעלי' שישב בה הצ"צ, באמרו: אני מבקש תיקון. הצ"צ נגש בלט ויקח את ההאַנד פֿס⁹¹ שעמד שם — ובתוכו מים — וישפוך עליו — על ר' יעקב ישראל העומד למטה — ויאמר: טהור טהור⁹².

(89) = הצילו! (וצעקתו היתה בהתעוררות כוז) שיכול אדם להיעשות עלידיה בעל תשובה.
 (90) = הי' שובב גדול.
 (91) = הכיור.
 (92) ראה גם שיחות ש"פ עקב תשי"א הערה 33 (תו"מ ח"ג ע' 288); יו"ד שבט תשי"ז סכ"ט (תו"מ חי"ט ע' 45).

(87) ששימש רבה של באברויסק, לאחר שנסע משם ר' ברוך מרדכי (ראה ראשי פרקים מתולדותיו בריש ספרו פלח הרמון).
 (88) = (אמנם) רבי הוא רבי, ו(בכל זאת) חסידים הם חסידים.

ט"ו י"ד כסלו, תרצ"ג.

א. ר' מיכעלע אָפּאַצ'קער אמר: ביים רבי'ן בין איך געווען פון „עיילי בלא בר"ם. מיט עם (אדמו"ר האמצעי. מ"מ) קאָן איך אונטער איין דאָך נ'ט זיין. ער זאָל געזונט זיין (הצ"צ. מ"מ), קאָן איך אָף איין ברעט נ'ט זיין [עיין רשימותי סיון — מנ"א תרצ"ב].

(כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר לי:) מה שסיפרתי לך בנוסח ד' אמות וכו"ם — נראה שזה הי' עוד פעם.

ב. כשהלך רשב"ץ ממנו (מר' מיכעלע אָפּאַצ'קער) לליובאוויטש, שלח ר' מיכעלע על ידו פ"נ להצ"צ. רשב"ץ הלך רגלי. בא לליובאוויטש ועש"ק פ' משפטים⁵, עיף ויגע. פעמים אחדים יצא השמש וקרא: מי כאן מר' מיכעלע אָפּאַצ'קער, באמרו שהרבי שואל. אבל רשב"ץ, או שהי' נרדם מטלטול הדרך והקור, או שלא שמע, כי רק אחרי התפלה — ובינתיים השמש חקר עוד הפעם — הרגיש בזה, וצוהו השמש ליכנס אל הצ"צ. הרשב"ץ נכנס ויעמוד "ככול עץ". ויאמר הצ"צ: „אזוי אָ יונגעראַמאָן בריינגט אָ פדיון מר' מיכעלע אָפּאַצ'קער (איני זוכר אם אמר ר' או שהזכיר שמו בלא ר'. מ"מ) געדארפט באַלד אָגעבען". ורשב"ץ עומד בלי נוע, עד אשר רמז או אמר הצ"צ שיכול ללכת, ויצא.

וליכנס ל"יחידות" — הכין אז רשב"ץ את עצמו במשך ג' חדשים.

כשנתן לו ר' מיכעלע אָפּאַצ'קער את הפ"ג הזהירו שבשום אופן לא יקרא אותו. והי' איזה סיבה בזה. געהאַט דערנאָך מיט זיין זוהן, שהי' לו בן יחיד.

הצ"צ אמר לו שיהיו לו קינדער⁶. ויאמר רשב"ץ: אָ בן זכר. ויאמר הצ"צ: קינדער לאריכות ימים. ורשב"ץ אמר: אָ בן זכר.

ג. אירע פעם⁷ — והי' זה כשרחץ אדמו"ר נ"ע ידיו לאכילה, קודם שנגבן,

— ולא הי' אוהב כשהיו מדברים אליו אז, שלא יהי' הפסק — אפילו במחשבתו — בין נטילת ידים לאכילה⁸. גם כשאירע שהפסיק הוא עצמו בקריאה „הם" וכיו"ב, לא הי' מברך, כי אם מנגב ידיו, ונטולן עוד הפעם —

1) = אצל הרבי (אדמו"ר הזקן) הייתי מהנכנסים בלא רשות (ראה הערה הבאה). עמו (עם אדמו"ר האמצעי) — אינני יכול לשהות תחת קורת-גג א'. הוא (הצ"צ) שליט"א — אינני יכול לעמוד עמו על קורה אחת.

2) ראה סנהדרין צז, ב (ובפרש"י): „הא דעיילי בבר (שצריכין ליטול רשות כשנכנסין להסתכל באספקלריא המאירה) הא דעיילי בלא בר" (נכנסים בלא רשות ברוב צדקים).

3) לעיל ע' רנא.

4) ראה גם לקמן ע' שעט. „התמים" חוברת א ע' עו ואילך. סה"ש קיין הש"ת ע' 91. תש"א ע' 96 ואילך. שיחת ש"פ ויצא תשי"ט ס"ד (תו"מ חכ"ד ע' 229 ואילך).

5) ראה גם „היום יום" ל שבט (מאג"ק אדמו"ר מוהרי"צ

ח"ג ע' תה).

6) = כך, אברך מביא פדיון מר' מיכעלע אָפּאַצ'קער .. הי' עליך למטרו מיד.

7) = אח"כ הי' אצלו (תוצאה ממאורע זה) בנוגע לבנו. (וראה לקמן ע' שעט, שר' מיכאל „הזהירו שלא יקראנו, ובאם לאו: נ'ט האַלטען זיך קינדער". וראה גם „התמים" שם ע' עח).

8) = ילדים.

9) ראה גם סה"ש תש"ד ע' 68. אג"ק חיי"ב ס"ע קה ואילך. שיחות: ש"פ מטו"מ תשי"ב ס"ד (לקו"ש ח"ב ע' 364. תו"מ ח"ו ע' 95); יום ב' דחה"ש תשכ"ט ס"ח (תו"מ חנ"ו ס"ע 252); ב' אייר תשל"ו.

10) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סקט"ו.

רשימת היומן תרצ"ג – עם פענוחים רצא

אמר אחיו הר"ר מנחם מענדל נ"י, שקרא ב"נבכא"¹¹, שמצאו „נערוו"¹² חדש מלא נוזל דק, ושהוא הגורם שבשעה שאדם מתאמץ לזכור דבר מה – אזי הוא מרים ראשו, וכשמעיין – מוריד ראשו.

אדמו"ר נ"ע – ששמע את דברי אחיו – נגב ידיו, ברך ואכל המוציא, ציווני שאטול ידי וכו', ויאמר: מענדל קום¹³. נגשו שניהם אל הארון, ויוציא אדמו"ר נ"ע אַ בִּכְעֵל¹⁴ מאדמו"ר האמצעי, ויראהו כתוב שם כנ"ל.

ואמר לו אדמו"ר נ"ע: „וועסט¹⁵ זאך מיניען שאדמו"ר האמצעי הי' רופא – לא, אלא הוא ידע זה מסדר ההשתלשלות באדם העליון שהוא כך, ובמילא צריך להיות כך גם באדם התחתון”.

ד. הצמח-צדק האט¹⁶ בחייו נאך צוגעטיילט עיירות לבניו – מלבד לאדמו"ר מהר"ש נ"ע. – ולמשל, לבנו האדמו"ר ר' חיים שניאור זלמן מליאדי – שישנם מכתבים משנת תרכ"ב (בחי הצ"צ) שמבקשם ר' שניאור זלמן לתומכו וכו' – נתן את העיירה „קרילסלאווקע“, ועוד.

– וענין זה אינו שייך לה „מעמד“ שהיו בני העיירות ממשיכים ליתן להרכי (הצ"צ) כל ימי חייו, אלא שהצ"צ הי' אומר להם (לבני עיירה פלונית) שמבקש לתמוך את ר' זלמן, וכיו"ב.

ה. אדמו"ר נ"ע איז¹⁷ געגאנגען אָנגעבויגען דעם קאָפּ, זמנים – רעכטס, וזמנים – לינקס.

ו. כ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א אמר לענין שאנ"ש אומרים תחנון ביאָרצייט דרכותינו ושיאינו, וכמו כ"ד טבת (יאָרצייט של אדמו"ר הזקן), ט' כסלו (יאָרצייט של אדמו"ר האמצעי).

– כי אמר הצמח-צדק¹⁸: דעמאָלט¹⁹ איז גוט צו בעטען²⁰. אַז אַ אַרְיִמָאָן גײט אַרײַן אָף אַ גרויסע שמחה, דאַרף ער בעטען. וואָס מען גיט, גיט מען, אָבער אַז מ'בעט, גיט מען... (משמעותו: יותר הרבה. מ"מ) –

שניכר הי' באדמו"ר נ"ע, שהי' נוח לו אם לא היו אומרים תחנון ביאָרצייט, וכמו שאין אומרים תחנון בל"ג בעומר²¹ (יאָרצייט של רשב"י) וכה"ג.

ז. כ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א סיפר אודות המאסר של אדמו"ר האמצעי וגאולתו ביו"ד כסלו:

אחרי, שה"ג תשכ"ז (תו"מ חמ"ט ע' 267 הערה 3) ושם: „שאלתי כו"י; ש"פ ויחי תשל"ה (תו"מ חנ"ט).
(19) – אז (בימים אלה) טוב לבקש. כשעני נכנס למקום שחוגגים בו שמחה גדולה – עליו לבקש. מה שנותנים – נותנים (גם ללא בקשה), אבל כשמבקשים, נותנים (יותר הרבה).
(20) במקומות שבהערה 18: „ווען איז נאך אַזאַ צייט (וואו איז נאך דאָ אַ בעסערע צייט)“ אויף אויסצובעטיין”.
(21) סידור אדה"ז לפני למנצח גוי יענך. השלמה לשו"ע אדה"ז אוי"ח סקל"א ס"ח. – ופ"ע המבואר במק"א (ראה שיחת יו"ד שבת תשט"ו בתחלתה (תו"מ ח"ג ע' 217 ואילך)) שזהו מצד שיכותו של רשב"י לפנימיות התורה, אילנא דחיי, הרי כן הוא גם בנוגע לנשיאי חב"ד.

(11) = עיתון רוסי.
(12) = עצב, גיד.
(13) = בוא.
(14) = תכריך כתב-יד.
(15) = בודאי תחשוב.
(16) = חילק עוד בחייו.
(17) = הי' הולך כשראשו מוטה, זמנים – לצד ימין, וזמנים – לצד שמאל.
(18) ראה גם אג"ק ח"ז ס"ע שיא. חי"ט ע' ריד. שיחות: כ"ף מנ"א ה"ש"ת סכ"ד (תו"מ ח"א ע' 172); ש"פ עקב, כ"ף מנ"א תשי"ב ס"יב (תו"מ ח"ט ע' 115); יום שמח"ת תשט"ז ס"ג (תו"מ חט"ו ע' 129); י"א ניסן תשכ"ב ס"ב (תו"מ חל"ג ע' 285); ש"פ

המסור (שבגלל מסירתו אסרו את אדמו"ר האמצעי) — הי' שמו (שמחה?) לְיַטְמָאן, קרוב מצד אם אדמו"ר האמצעי²².

אדמו"ר האמצעי²³ לא ישב בבית-האסורים, כי אם בבית א' — כנראה הי' הבית איזה ממוסדי הממשלה (איזה — איני יודע בשעה זו)²⁴ — ואותו בית קנה אח"כ אדמו"ר מהר"ש נ"ע²⁵.

כשהודיעוהו ע"ד שחרורו, או כשבאו לשחררו — הי' אדמו"ר האמצעי באמצע יְבָרו דא"ח מאמר ד"ה "אתה אחד"²⁶, כי הי' זה בש"ק ט' כסלו לעת המנחה²⁷.

הרופא מומחה היִבְעָנְטָאֵל האָט²⁸ אויסגעפֿירט שלא הושיבוהו בבית-האסורים, ושהרשוהו מאנ"ש לבוא אליו, שיוכל להתפלל במנין ולומר דא"ח.

הגענער־אל-גובערנאָטאָר²⁹ של וויטעפסק — שמו חאָוואַנסקי — סיפר האַדיוטאָנט³⁰ שלו לאביו של יודא קֶרְלִין, שחאָוואַנסקי מענה³¹ את הדיעֶלֶא, כי נעים לו לשוחח עם בתו של אדמו"ר האמצעי — שהיא היתה משתדלת בזה³², והי' קוראה לבאר לו ענין פלוני ופלוני — כי בנותיו של אדמו"ר האמצעי היו יפות. כשנודע עד"ז — חדלה בתו של אדמו"ר האמצעי מללכת לדבר ולהשתדל אצלו.

ה. במנחה ט' כסלו התחילו לאמר תחנון במנין כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א, ואמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א שלא יאמרו תחנון, כיון שזמן המנחה דט' כסלו שייך כבר לחג הגאולה יו"ד כסלו.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר:

כמעט שאיני זוכר שיאמר אדמו"ר נ"ע דא"ח ביו"ד כסלו³³. ובנוגע לאדמו"ר מהר"ש נ"ע — רק ע"ד פעם א' הנני יודע שאמר דא"ח ביו"ד כסלו³⁴, והי' זה בשנת תרל"ו³⁵, בהמשך הידוע בשם "מים רבים"³⁶.

גם בשיחת יו"ד כסלו לא היו מאריכין כלל.

אתה אחד תרס"ב (נזכר ב"יומן" הנדפס ב"מבוא" לקונטרס "ומעין" ע' 14), ד"ה פתח אלי' (ליל יו"ד כסלו) וד"ה פדה בשלום (יום יו"ד כסלו) תרס"ז (נזכרו ב"יומן" הנדפס ב"התמים" שם ע' עז ואילך).
 34) להעיר משיחת יו"ד כסלו תש"ג בתחלתה (סה"ש תש"ג ע' 13) שאדמו"ר מהר"ש הי' מתוועד בליל וביום יו"ד כסלו, ועל הרוב הי' חוזר עוה"פ המאמר חסידות שאמר בלילה, בתוספת ביאור. — אבל ברשימת מאמרי דא"ח של אדמו"ר מהר"ש (בעריכת רבינו) לא נזכרו מאמרי יו"ד כסלו.
 35) ברשימת "היומן" שנדפסה ב"התמים" שם, שבלייל יו"ד כסלו תר"מ, אמר (אדמו"ר מהר"ש) המאמר פתח אליהו כו' אנת הוא חז, ולמחרתו אחר התפלה אמר דרוש פדה בשלום". אבל, ברשימת מאמרי דא"ח של אדמו"ר מהר"ש מביא רבינו מאמרים אלה (שנזכרו ביומן הנ"ל) בתאריך דליל יום י"ט כסלו.
 36) ראה "רשימת מאמרי דא"ח" של אדמו"ר מהר"ש (קה"ת, תשמ"א), שהפקרים ט"כב בהמשך מים רבים הם המאמר דיו"ד כסלו, והתחלתו היתה, "אנת הוא דאפיקת".

22) ראה גם רשימה מיומנו של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ שנדפסה בקונטרס, "בד קודש" (בעריכת רבינו) ע' 5.
 23) ראה רשימה הנ"ל ע' 7 ואילך.
 24) ברשימה הנ"ל: "בחצר בית הפקידות המרכזי".
 25) ראה "יומן" שנדפס ב"התמים" חוברת ב ע' עז (ושם, שהי' זה ע"פ ציווי הצי"צ).
 26) נדפס במאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים בתחלתו (וראה גם שם ע' יד ואילך. ושי"נ).
 27) ראה גם קונטרס הנ"ל ע' 22 בהערה. וראה גם שיחת ש"פ ויצא, יו"ד כסלו תשי"ט בתחלתה (תו"מ חכ"ד ע' 227).
 28) = השתדל ופעל.
 29) = שר הפלך.
 30) = העוור.
 31) = מעקב (את) הטיפול בתיק המשפטי.
 32) ראה גם בית רבי ח"ב ספ"ה. ספר הזכרונות ח"ג ע' 156 ואילך.
 33) להעיר שברשימת מאמרי דא"ח של אדמו"ר מוהרש"ב (בעריכת רבינו) נזכרו רק שלשה מאמרים מיו"ד כסלו: ד"ה

יש ספק אם אדמו"ר האמצעי יצא לחירות בשנת תקפ"ו או בשנת תקפ"ז³⁷.
 אדמו"ר האמצעי נולד ג"כ ט' כסלו – באותו יום שבו נסתלק³⁸.
 כמדומה שאדמו"ר הזקן נתן פ"נ להרב המגיד כשהיתה הרבנית מעוברת³⁹.

האמצעי הי' זה גם בגשמיות (ראה סה"ש תשנ"ב ח"א ע' 150. ועוד).

39) להעיר ממכתב אדה"ז משנת תקל"א לזוגתו הרבנית (אג"ק שלו ח"א ע' קצה): „אדמו"ר הה"מ יח"נ פקד עלי שבכל ימי הריונך כו”.

ולהעיר גם מסה"ש תרצ"ו ע' 113, „אשר בשנת תקל"ג אמר רבינו להרב המגיד: אבל בן אין לי וכו” (וראה גם סה"ש תש"ג ע' 155 ואילך, אודות דברי הה"מ לאדה"ז בשבת פ' וישל"ז תקל"ג ע"ד הולדת בנו).

37) ראה גם שיחת יו"ד כסלו תש"א בתחלתה (סה"ש תש"א ע' 50), שב„בית רבי” איתא שהי' זה בשנת תקפ"ו, ויש אומרים שהיו"ט התחיל לאחרי ההסתלקות. אבל ראה לעיל ע' ריא: „מאסר אדמו"ר האמצעי הי' בשנה האחרונה, תקפ"ו .. ולכן לא נקבע י' כסלו ליו"ט כ"כ, כי כבר לשנה הבאה לא הי' אדמו"ר האמצעי, בהאי עלמא” (וכ"ה בקונטרס הנ"ל ע' 9 בהערה – ע"פ מסורה בבית הרב. „יומן” שנדפס ב„התמים” שם ע' פד). וראה גם שיחת ש"פ ויצא שבהערה 27.

38) להעיר ממארו"ל (ר"ה יא, א. וש"נ) „הקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום” – שאצל אדמו"ר

יום א, י"ב כסלו, תרצ"ג.

[יום א' י"ב כסלו תרצ"ג.]

היום אמר לי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: "פאָר' היינטיגען מיין חלום, וואָלסט געדאַרפט געבען משקה. גיב מיר אַ קוש געבען משקה און אָנהייבען לערנען חסידות".

חפצתי לנשקו על היד, והראה לי על מצחו וכו',² ואח"כ נשקני על הלחי.

וזהו דבר החלום שחלמתי:

"אמר לי אדמו"ר: וואָס³ ביזט דו צובראַכען, באַ דיר אין שטוב איז ליכטיג באַנאַכט".

והמשיך כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א וסיפר: הקיצותי, והנה הלכנה מאירה בחדר. אבל... (אין לזה כונתו של אדמו"ר באמרו: "בא דיר אין שטוב איז ליכטיג באַנאַכט", כן היתה משמעות רמזתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א באמרו "אבל... מ"מ. וסיים כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א:) והלכתי לחדר הספרים ומצאתי אותך מעיין בספר⁴, ואז הבנתי כונת אדמו"ר שבביתי יש אור בלילה...

עוד אמר ע"ד סדר ראייתו את אביו: עפ"י רוב הנני רואה אותו בכגדי שכת, אין יאַרמולקע (ללא כובע).

בלילה.

(4) ראה עדי"ז בסיפורו של הרה"ח וכו' ר' אלכסנדר ריינין (נדפס בספר תולדות ר' אברהם (זעליגסאָהן) הרופא (ברוקלין תש"ג) ע' 48).

(1) = בשביל החלום שחלמתי היום, היית צריך ליתן משקה. נשקני, ניתן משקה ונתחיל ללמוד חסידות.

(2) אולי כונת ה"וכו" — שכן עשה, שנישקו על מצחו.

(3) = מדוע הנך בשברון־לב? (הרי) בביתך מאיר אור גם

כסלו, תרצ"ג.

מהנהגות כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א:

הפטורת ויצא: „ועמי תלואים”¹¹ עד „ובנביא נשמר”². הפטורת וישלח – חזון עובדי³.

*

א. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

ר' חיים אברהם (בנו השני של אדמו"ר הזקן) נקרא ע"ש ר' אברהם המלאך – כי איזה פעמים קרא אדמו"ר הזקן את ר' אברהם המלאך גם כפרהסיא בשם רבי, וכ"ש וכו'⁵ – בהוספת „חיים” מקודם⁶. ותמהו החסידים על שהקדים השם חיים לאברהם. ואמר על זה אדמו"ר הזקן, שזהו כדי שיהי' אברהם של חיים, כי מלאך שאינו שייך לעניני עוה"ז וכו"ז (איני זוכר על ברור האותיות. מ"מ)⁸. אמר עליו אדמו"ר הזקן: א' נשמה פון עולם המחשבה⁹. הי' ממעט בדיבור ביותר¹⁰.

פעם אמר ר' חיים אברהם: „בכלל זינענן”¹¹ מיינע הבטחות אף זכרים. איך וויל עס זאָלען זיין חסידים” – הי' זה מענה על זה ששאל אצלו א' בן זכר דוקא¹².

ב. גם בשנת לידת הצ"צ יש ספק¹³, וכן יש ספק בשנת לידת אדמו"ר הזקן¹⁴.

(שאלתי והלוא אפשר לברר שנת לידת אדמו"ר הזקן ממכתב הבעש"ט הידוע ע"ד עליית הנשמה וכו'¹⁵, וענה) שמעתי מאדמו"ר נ"ע שענינים אלו – מהמשכת נשמה גבוה המדובר במכתב שם – אין זה נוגע ללידה בפועל ממש, ויכול להיות שהמשכת הנשמה תהי' מקודם הלידה בפועל ממש או לאח"ז¹⁶.

(11) = הבטחות – בנוגע ללידת ילדים – היא על בנים זכרים. רצוני שיהיו חסידים.

(12) ראה גם שיחות: ל"ג בעומר השי"ת ס"ח; תשי"א סל"ב (תו"מ ח"א ע' 60; ח"ג ע' 95 ע' 157); ש"פ בשלח תשי"ד סכ"ה (תו"מ ח"יא ע' 70).

(13) ראה „התמים” חוברת ב ע' כה: „הספק הוא אם (נולד) בערב ר"ה של ר"ה תקמ"ט, או בערב ר"ה של ר"ה תק"נ” (וראה גם לעיל ע' רמז. ס"ה תרצ"ו ס"ע 113 ואילך, ובהנסמן בהערה 33). – זב, ראשי פרקים” מתולדותיו שנדפסו ב„היום יום” בתחלתו, וכ"ט אלול, שנולד „בשנת תקמ"ט ערב ר"ה”. (14) אם נולד בשנת תק"ה או בשנת תק"ז – ראה אג"ק חיי"ח ע' רפכ ואילך. לקמן ע' שיג. וש"נ.

(15) כנראה הכוונה למכתב הבעש"ט מערב סוכות תק"ז (נדפס ב„התמים” חוברת ד ע' יב). „בלילה הזה ראיתי מורי ורבי בחלום ואמר לי שבזה השנה תאיר לארץ ותרד נשמה גבוה מעל גבוה כו” – ומכאן, שאל רבינו, אפשר לברר שלידת אדה"ז היתה בשנת תק"ז, ולא בשנת תק"ה.

(16) היינו, שהלידה בפועל ממש היתה בשנת תק"ה, וירידת הנשמה הגבוהה כו' היתה לאח"ז, בשנת תק"ז.

(1) הושע יא, ז.

(2) שם יב, יד. – וראה גם „היום יום” ז כסלו, וב„סדר ההפטורת שיש בהם חילוקי מנהגים” (בעריכת רבינו): „הפטורה: ועמי – תלמי שדי ויברח יעקב – ובאשה שמר. ובנביא העלה – ובנביא נשמר”.

(3) עובדי” א.

(4) ראה גם לקמן ע' שב. וש"נ.

(5) כלומר, כלישכן בנוגע לקריאת שם בנו על שמו – גם אם אינו רבו, אלא חבירו בלבד.

(6) ראה גם סה"מ תש"ט ע' 90, ובהערת רבינו.

(7) ראה גם ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 6: „רבינו הזקן .. קרא שם בנו חיים אברהם – אברהם ע"ש רבו הרה"ק הר"א בן הרב המגיד. אבל אין חפצו במלאכים, הוא חפץ בעבודה של נשמה ולכן קראו חיים אברהם .. חיים אברהם הוא נשמה, חיים של אברהם”.

(8) ראה גם לקמן ע' שכא.

(9) ראה גם ספר התולדות שם: „שמשא דאתכסיא, שמש דעולם המחשבה”.

(10) ספר התולדות שם. לעיל ע' קצט.

[אולי אפשר לתרץ ממ"ש ברשימות לתילים — עה"פ (כ' ז) "אני היום ילידתך" — להצמח-צדק¹⁷: "וי"ל ע"ד בשבת נשמה יתירה כך יומשך בו נשמה עליונה כו', ולכן שייך לידה זו גם אם הוא כבר בגוף"¹⁸. מ"מ].

*

— [למחוק מש"כ לעיל¹⁹ דחותן אדמו"ר האמצעי הי' מלמד. כי כנראה טעיתי אז. והי' כמדומה איש אמיד. מ"מ] —

*

נסבה השיחה ע"ד תפילין דשמושא רבא²⁰. ושלני כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: "יש לך תפילין דשמושא רבא"? עניתי שאין לי.

ושאלתי אם זה ענין בשבילי²¹, וענה: "פאָר²² דִּיר אִיז אַלץ אַ ענין". ואמר, שזה כולל ג"כ תפילין דראב"ד. בשניהם — רק תפילין של ראש, ואילו תפילין של יד — הוא דרש"י (לשמושא רבא) ודר"ת (לראב"ד)²³.

ואח"כ אמר לי²⁴: אני אכתוב עד"ז (להשיג עבורך תפילין דשמו"ר ודראב"ד), כדי שלא יהי' בפירסום וכו'.

והוסיף: אצלי אין תפילין דשמו"ר ודראב"ד מיותרים ליתן לך, כי, הרי את התפילין דאדמו"ר נ"ע שיש לי ויכולני ליתן לך — לא תניח. גם אני אני מניחן, כי ירא אני, ורק לעת מן העתים אני מניחן.

*

עוד סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א:

ג. הריקודים של הצמח צדק יונגעהייט²⁵, האָט קיינער ניט געקאָנט (מיטהאַלטען?), ממש אַ האַלב אַרשין געהייבען זיך וכו'.

פעם האָבען²⁶ זיי פאָרבראַכט — הצמח צדק וגם גיסו ר' יעקב ישראל — במסיבה. הצמח צדק הי' פריילעך²⁷ וכו', רקד, געמאַכט פריער במטפחתו, אח"כ חטף השנירעל — כי אז נשאו זה הרבה, גם מי שלא הוצרכו לכך. ונקרא אַ שנירעל — ועם השנירעל געקלאָפט את ר' יעקב ישראל, באמרו: פולישער בעל מופת, פולישער בעל מופת...

עוד אמר הצ"צ (כנראה ג"כ באותה מסיבה. מ"מ): דער²⁸ זיידע האָט אונז

5 ואילך. „אשכבתא דרבי" ע' 68 הערה מב — בשם רבינו. (24) ראה גם לקו"ש שם, ותו"מ שם (ע' 8). ולהעיר גם ממכתב כ"ק הרלו"צ מי"ט טבת תרצ"ט (לקוטי לוי"צ אג"ק ע' תכב): „הנך כותב שהתחלת להניח תפילין דשמושא רבא כו'".

(25) = בצעירותו — לא הי' אף אחד יכול (לעמוד בקצב ריקודי?). הי' מתרומם (מהרצפה) חצי ארשין ממש („ארשין" — שם מדה בשפה הרוסית — הוא לערך 71 סנטימטר). (26) = התוועדו. (27) = שמח .. וקודם עשה (איזה תנועות) במטפחתו כו' והצליף בה כו'. (28) = סבא (אדמו"ר הזקן) נתן לשנינו.

(17) יהל אור ע' יא.
(18) ועד"ז בנדו"ד, שה"לידה" דשנת תק"ז שאודותה מדובר במכתב הבעש"ט הנ"ל, היתה לאחרי שכבר הי' בגוף (שגולד בשנת תק"ה), כיון שענינה הוא המשכת נשמה עליונה יותר.
(19) לע"ע לא הגיע לידינו.
(20) ראה גם לקמן ס"י (ע' רצט).
(21) כיון שגדלה מעלתו ביותר כו' (ראה המובא בהערת רבינו בלקו"ש ח"ב ע' 507 הערה 40. תו"מ ח"א ע' 7 הערה 22).
(22) = עבורך, כל דבר הוא „ענין".
(23) ראה גם אג"ק ח"ד ע' שפא. „רשימות" חוברת קנו ע'

ביידען געגעבען... אַ פּינג²⁹... לי נתן את הפנימית ולך נתן את החיצונית, און האָט געזונגען: „נוצר תאנה יאכל פרי“³⁰, „נוצר וגו“.

וביאר אדמו"ר מהר"ש סיפור זה: כי, דער³¹ טאַטע האָט דורכגעטאַן מיט זיך אַלע סיגופים (התוכן ברור. האותיות בספק קצת. מ"מ) גלגול שלג אויך,

— כך הי' מתחיל אדמו"ר מהר"ש נ"ע מעשי דלקמן —

זיי³² — הצ"צ ור' יעקב ישראל — זיינען אַריינגעגיין לבית המדרש להתחמם (לאחרי שערכו גלגול שלג). נכנס אדמו"ר הזקן וראם, ויאמר: אַה... הניח ידיו על ראשיהם, ידו הימנית על הצ"צ, וידו השמאלית על ר' יעקב ישראל, וברכם... „יברך את הנערים“ (שאלתי: האם בירכם בנוסח הפסוק³³ „המלאך הגואל גו' יברך את הנערים“? וענני: כך שמעתי, „יברך את הנערים“ מ"מ).

ד. „בערקע“, בנה של דבורה לאה (בתו של אדמו"ר מהר"ש), הי' בעל כשרון.

פעם, לפני ערב פסח, ענה לו אדמו"ר מהר"ש נ"ע על שאלתו: וואָס³⁴ פרעגסטו? מאַרגען באַם „סדר“ וועסטו פרעגען אלי' הנביא. ב"סדר" נרדם בערקע, והקיץ רק לאחר זה. לסדר השני למחרתו עשה הכנות והתאמצות שלא להרדם, ובכל זאת לא הועיל, ונרדם גם אז.

אדמו"ר מהר"ש נ"ע שאלו אח"כ אם שאל את אלי' הנביא, ויענהו כי לא שאל, כי נרדם. ובהמשך הדיבור אמר לאדמו"ר מהר"ש נ"ע, כי חושב הוא, שגם הוא (אדמו"ר מהר"ש) בעצמו, לא ראהו.

נאָך³⁵ פסח קרא אדמו"ר מהר"ש נ"ע את בערקע לחדרו, צבטו בלחיו, ואמר לו: בּיזט אַ שייגעץ. . ויאמר לו כי ילמוד עמו פסוק חומש. וילמוד איתו הפסוק: „כי ימצא חלל (דברים כא' א') וגו“, אלא שאמר אדמו"ר מהר"ש נ"ע „על פני השדה“ (איני יודע אם אמר זה במקום „כי ימצא חלל) באדמה“ או במקום „(נופל) בשדה“ מ"מ). ודיבר אדמו"ר מהר"ש נ"ע ע"ד ענין זה — ניט³⁶ דוקא אַז אנדערע האַרגענען... וכן דיבר ע"ד קבורת ישראל...

וסיים כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: כל זה שמעתי מבערקע. כשהייתי שואלו מה פירוש כל זה, הי' עונה שאינו יודע, און³⁷ פלעגט ווערען ראָזסטראַיייעט.

וזה מה שאירע עמו משך זמן רב לאח"ז — אחרי המהפכה ברוסיה: נחלה, והובילוהו לסמאָלענסק, ומשם למוסקבא. נסע עמו אחיו אהרן יוסף, ורופא. איזה תחנות אחרי סמאָלענסק, תקפה עליו מחלתו, ויאמר הרופא שאין סכנה, אבל צריך להפסיק הנסיעה לעת עתה, וירדו בתחנה קטנה. בערקע אמר: אַז איַצט³⁸ פאַרשטייט ער מה שאמר לו זקנו — היינו דיבורים הנ"ל. ב' ימים האחרונים ביקש

גלגול שלג.

(32) = הם נכנסו.

(33) ויחי מת, טז.

(34) = מדוע אתה שואל (אותי)? — מחר בעת ה"סדר"

תשאל את אליהו הנביא.

(35) = לאחר חג הפסח כו'.

(36) = לאו דוקא (באופן) שנהרג ע"י אחרים.

(37) = והי' נעשה מודאג.

(38) = עכשיו מבין הוא.

(29) ביטי בשפת אידיש שמשמעותו: אפס; דבר חסר ערך (ביחס לגודל מעלתו של אדמו"ר הזקן);* ותרגומו המילולי: תאנה, וכדלקמן, שהצ"צ שר „נוצר תאנה וגו“.

(30) משלי כז, יח. וראה פרשי' פינחס כז, טז.

(31) אאמו"ר (הצ"צ) פעל ועשה בעצמו כל הסיגופים, גם

(* וראה לקמן ע"י שלט, ביאור הנהגת הצ"צ שהי' מראה רמז המורה „פייג“ שלא חפץ לענות.

בערקע שלא לעשות מאומה מעניני הרפואה. ביום האחרון הניח תפילין וכו', ונפטר. קברוהו ג"כ שם, כי לא נתנו רשיון להוליכו משם. (כנראה, לא הי' שם בית החיים יהודי. כן הי' מובן מהמשך השיחה. מ"מ).

וסיים כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: כל זה שמעתי מאחיו אהרן יוסף.

ה. הצ"צ הי' מקדש בלילה על היין, וביום על קאווע³⁹ שווארצע שטארקע, מתוק ע"י פּאַטאַקע⁴⁰ — כי סוכר לא ידעו אם מותר לאכלו — מפני בריאותו. — שאלתי, אם הי' זה בשנים האחרונות, וענני: אבל השנים האחרונות זהו ג"כ צוואנציג יאָהר (כנראה, שלא בדיוק 20 שנה. מ"מ). —

לא הי' לוקח אח"כ מזונות, כי אם כוס ב' של קאווע. ואח"כ אמר: במקום סעודה — יהי' שמונה שורות תניא. והי' לומד שמונה שורות תניא. הצ"צ לא חפץ לפרסם ע"ד הקידוש על קאווע. והי' מקדש בחדרו — אבל הי' ידוע לכל שקידש.

אח"כ הי' יוצא מחדרו אל הקהל, והי' מוכן טס ועליו כמה מינים שהי' מברך עליהם. דעמאַלט⁴¹ הי' שואלים אַ שאלה (בנגלה), מספרים מעשה וכו'. ומעולם לא הי' מתארך יותר משלשה רבעי שעה⁴².

בכל ש"ק הי' סועד עמו אחד מבניו⁴³. הנשארים היו באים בסוף הסעודה, יושבים אל השולחן, טועמים, והיו מברכין בעשרה, ובכוס. הצ"צ בעצמו הי' מברך על הכוס ונותן לאחר לשתות.

ככלל הי' הוא תמיד המברך ברכת המזון.

ידוע מברית מילה וכן משתי חתונות — (והוסיף כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א) ראיתי באדמו"ר נ"ע, שהי' אצלו קצת ספק אפשר הי' עוד חתונה א' — שנתן הצ"צ לאחר לברך, ולא עלה ליפה אח"כ.

ו. לברכת כהנים וכן לתקיעות — הי' אדמו"ר הזקן לוקח את הצ"צ תחת טליתו. לברכת כהנים — הי' לוקחו עד החתונה, ולתקיעת שופר — עד שנת תק"ס, ולא עד בכלל⁴⁴.

ומזה אנו יודעים⁴⁵ איפוא להפסיק באמירת „רבנו של עולם" דברכת כהנים, שאנו מחלקין לג' חלקים: בשעה שאומרים הכהנים מלת „וישם" — חלק א'. מלת „לך" — חלק ב'. מלת „שלוש" — עד גמירא⁴⁶.

והצ"צ אמר איך הי' אומר אדמו"ר הזקן „רבנו של עולם".

וסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: אדמו"ר נ"ע הי' מעמידני על הכסא, ומראה לי באצבעו, איפוא להפסיק⁴⁷.

(44) ראה גם לקמן ע' שה.

(45) ראה גם „היום יום" טו תשרי, א דהגה"ס (מ, רשימותי").

(46) וראה גם „היום יום" ז סיון, ב דחה"ש (מ, רשימותי):

„כשמנגנים ל'וישם" אומרים „רבוש"ע... הצדיק". כשמנגנים

לתיבת „לך" — ואם ... אלישע. ל"שלוש" — וכשם ... לטובה.

כשאומרים „שלוש" — אומרים „ותשמרני ותחנני ותרצני".

(47) ראה גם לקמן ע' שנא.

(39) — קפה שחור חזק (ע"ד קידוש על חמר מדינה — ראה

שו"ע אדה"ו או"ח סער"ב ס"י"א).

(40) = דִּיבְשָׁה — נוזל סמיך הנוצר בעת יצור הסוכר.

(41) = אז.

(42) ראה גם לעיל ע' רה — אודות „רבנישער טיש" שהי'

הצ"צ עושה ביום ב' דחג השבועות בבוקר.

(43) ראה גם לקמן ע' שמו. ע' שעב. סה"ש תרפ"ט ע' 30.

רשימת היומן תרצ"ג – עם פענוחים – רצט

ז. בשמחת תורה הי' הצ"צ מקדש על היין או יין שרף. הי' שותה קאוויט (ספירט).

פעם אמר – לענין מה שהוא מקדש על יין וי"ש, ואינו לפי בריאותו: דער⁴⁸ גוף איז דאָך דאָס ניט מכיל. זהו ענין רוחני. וכמו היין ומצה שמורה שהי' אצל רשב"י במערה⁴⁹, שהי' בלא עדות, וכן הבשר שהיו מביאים לאלי⁵⁰, וואָס מלאכים גייען מיט – לענין בשר שנתעלם מן העינין⁵¹ – נאָר דאָס וועלען מיר פּאַנאָדער קלייבען אין תחתון אח"כ (גם?) בגן עדן העליון.

ח. בשנת תרנ"א שהי' אדמו"ר נ"ע מושכב על ערש דווי כמה שבועות⁵² – שמעתי ממנו הרבה סיפורים.

ט. מהרי"ל בנו של הצ"צ נולד בשנת תקע"א⁵³.

י. אני התחלתי להניח תפילין דשמושא רבא⁵⁴ בשנת תרנ"ז אחר החתונה. קודם לזה – בין התנאים לחתונה – הי' ימים שאדמו"ר נ"ע הי' קוראני ומצוני: היום תניח תפילין דשמושא רבא.

יא. עד שנת תק"ן הי' מהרי"ל מיאנאָוויץ ה"מניח" הדא"ח⁵⁵. אח"כ נתוסף ר' פנחס רייזעס, שהי' ממש מונה מלות.

לפעמים הי' אדמו"ר הזקן קניקלען⁵⁶ זיך בשעת אמירת דא"ח, והי' ר' פנחס מרכיץ עצמו (שוכב על הארץ) לשמוע היוצא מפיו⁵⁷.

מהרי"ל ור"פ היו עומדים אצל אדמו"ר הזקן בשעת אמירתו דא"ח.

יב. לכפר פיענא באו ימים אחדים קודם ההסתלקות של אדמו"ר הזקן (בכ"ד טבת). בר"ה – היו בטראַיצע-סערגעווסק. ביוהכ"פ – כמדומני בואַלדִימיר⁵⁸.

יג. אדמו"ר מהר"ש נ"ע נולד⁵⁹ בכנין החדש⁶⁰ על מטת עץ⁶¹ שהציעו תבן עלי'. כי, אמו הרבנית הי' מושקא נ"ע היתה מטיילת שם, ואחווה שם צירי לידה⁶².

(תו"מ חכ"ב ע' 187); פורים: תש"כ סי"ט (תו"מ חכ"ז ע' 435); תשכ"ג (תו"מ חל"ו ע' 234); תשכ"ז סט"ו (תו"מ חמ"ט ע' 190); ל"ג בעומר תשל"ה; ש"פ נשא תשל"ו.

58 ראה גם אג"ק אדמו"ר האמצעי ח"א ע' מג ואילך.

59 בהבא לקמן – ראה גם ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש בתחלתו.

60 בספר התולדות שם: „אחרי השריפה בשנת תקצ"ב, אם כי ביתו של אדמו"ר הצ"צ לא נגעה בו האש, הוחלט אשר יקנו כבדת ארץ ויבנה עלי' בית גדולה עם ביהמ"ד (וראה גם סה"ש תרצ"ט ע' 326).

61 בספר התולדות שם: „בחדרי הבית, שלא השתמשו בו עדיין, היו מונחים הכלים של פסח, ומהם המטה של עץ שעלי' נפו הקמח של שמורה“.

62 בספר התולדות שם: „אדמו"ר הצ"צ רצה לחנך את ביתו כחג השבועות, אמנם הרבנית אדיר חפצה הי' ללדת בדירה החדשה, וכאשר אחווה חבלה לידה הלכה לשם“.

48 = הרי הגוף אינו מכיל זאת (ולכן אין זה מזיק לבריאותו).

49 להעיר מלקו"ת ר"פ שמיני: „רשב"י כשהי' במערה .. לא הי' יכול לקיים במעשה כמה מצות מעשיות שהרי לא היו ניזונים רק מחרובא ועינא דמיא דאיברי להו, א"כ לא קיים אכילת מצה בפסח וקודש על היין .. המשיך ההמשכות ע"י יחודים ועליות כו“.

50 ראה מלכים"א יו, ו: „והעורבים מביאים לו לחם ובשר“.. וראה חולין ה, א.

51 ראה תוד"ה על פי – חולין שם.

52 ראה גם סה"ש תרפ"ז ע' 243. וש"נ.

53 ראה גם לעיל ריש ע' רפה. וש"נ.

54 ראה לעיל סי"ב (ע' רצו). וש"נ.

55 ראה גם לקמן ע' שסו.

56 = מתגלגל.

57 ראה גם סה"ש תרצ"ו ס"ע 126 ואילך. שיחות: ש"פ ויקהל תשי"א סי"ז (תו"מ ח"ב ע' 270); ש"פ תשא תשח"י סט"ז

שלאו להודיע להצ"צ. בא לשם, והי' כל העת בחדר, ופניו אל הכותל. ציווה לבניו ר' ברוך שלום, מהרי"ל ור' חיים שניאור זלמן, שיאמרו — בחדר אחר⁶³ — קאפיטלעך תהלים: ... ומקאפיטל קי"ט עד גמירא (עוד הרבה קאפיטלעך לפני סי' קי"ט, ולא יכולתי לזכור איזה⁶⁴. מ"מ).

— הרבנית הי' עז חפצה, שיהי' לה עוד בן ודוקא בן זכר. ושלחה פ"ג להאהלים של אדמו"ר הזקן ואדמו"ר האמצעי בהאד"ץ ונעזשין. —

הצ"צ ציווה את המילדת שתטבול מקודם. כן הביא חתיכת בד⁶⁵ לקבל⁶⁶ בו (או לכרוך) את הנולד.

להברית מילה אמר הצמח צדק שיבואו בהקדם. ובשעה העשירית כבר נתאספו כל בני המשפחה, וגם ר' חיים אברהם נ"ע (בן רבנו הזקן). אבל הברית נתאחר.

יד. זה שהי' אדמו"ר מהר"ש נ"ע בעל בשר — בא בסיבת חולי.

אדמו"ר נ"ע לא הי' מרגיש צד גופו האחד. הי' מנענעו, לוקח בידו וכו', אבל לא מרגיש. נודעו מזה — כי פעם בהכנסו לסוכה, ניסה בידו אחת את התנור לראות אם הסיקו אותו, ונדמה לו כי קר הוא, ובנסותו בידו השני', היתה ידו סולדת וכמעט שנכוותה תיכף.

יראו שלא יעבור זה על הצד הב' של גופו, ונסעו לכמה רופאים. — כנראה הי' כל זה בסוף שנות הנו"ן או בתחלת שנות הסמ"ך. מ"מ. — ואמר פרופסור בברלין, שיכול לחיות באופן כזה כמה וכמה שנים.

טו. כשנתיים אחר חתונת אדמו"ר מהר"ש נ"ע אמר לו הצ"צ ער זאָל זיך פאַרהערען⁶⁷ (לקבלת סמיכה. מ"מ), והי' אז בן י"ז, דער 18-ער⁶⁸.

הי' לו סמיכות — שקיבל בזמנים שונים — מר' אייזיק האָמלער, מהר"ש זלמן מפלאָצק בעל המחבר ספר תורת חסד, מר' הלל מפאָריטש, ומר' אייזיק בהאָרד מוויטעפסקער.

אדמו"ר מהר"ש נ"ע נתן⁶⁹ סמיכות בכתב יד קדשו ממש — לשלשה: רד"ץ, ר' יעקב מרדכי בעזפאלאָוו, ור' משה ראָזענבליום.

האחרון (ר"מ ראָזענבליום) נעשה רב בנאָווגאָרָד-סעווערסק בקייץ תרמ"ב. אחר יו"ט תרמ"ג שלח הקאָפוסטער רב אחר לשם. היתה מחלוקת וכו'.

לוועליע — אביו של ר' שמואל נ"י — לעוויטיץ, צוה אדמו"ר מהר"ש נ"ע שיכתבו הסמיכות בשמו⁷⁰. הוא בעצמו בחנם.

ר' פרץ חן הי' רב בכעשענקאָוויץ, ובנו רד"צ — בחייו — רב בנעוועל. אח"כ העתיק ר' פרץ מבעשענקאָוויץ וקיבל הרבנות בנעוועל, ורד"צ עבר לצ'רנגוב.

(67) = שיבתן.

(68) = בשנת ה"ח. — נעתק בספר התולדות שם ס"ע 12 ואילך.

(69) נעתק בספר התולדות שם ע' 81.

(70) אבל לעיל ע' רמה — שנתן לו סמיכה לרבנות בכתב ידו ממש".

(63) בספר התולדות שם: „באחד החדרים בביתו“.

(64) בספר התולדות שם: „יאמרו תהלים קאפ" א, ב, ג, ד, כ, כא, כב, כג, כד, לג, מז, עב, פ, צ, צא, צב, צג, קד, קיב, קיג כו' עד גמירא“.

(65) ראה גם סה"ש תרצ"ו ע' 48.

(66) כן הוא גם בספר התולדות שם.

טז. רשב"ץ הי' מהחשובים אצל אדמו"ר מהר"ש נ"ע.

יז. בשנת תרנ"א סיפר לי אדמו"ר נ"ע, שבחתונת אחותו דבורה לאה⁷¹, והוא הי' אז דער⁷² 10-ער (או 11-ער?) יָאָהַר, ובהדא"ח דאז הי' ע"ד תשובה תתאה, תשובה עילאה, ולא הבין זה,

— ואמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: מיר⁷³ האָט אַ קאַראָבע געטאַן איך זה שהוא לא יבין הענין דתשובה תתאה וכו' —
ושאל את אדמו"ר מהר"ש נ"ע, ואמר לו:

אתה יודע שיש גוף ונפש. וחיות הנפש הוא כמו חיות הגוף. הגוף הי' ע"י התקשרותו בנפש, וגם הנפש הי' ע"י התקשרותה ב(?). תתאה — זה הגוף. עילאה — הנפש. ועפ"ז, תשובה תתאה — ענינה להסיר המניעות להתקשרות הגוף בנפש. ותשובה עילאה — ענינה להסיר המניעות להתקשרות הנפש ב...

יח. אמר לי אדמו"ר נ"ע — בטיולנו: נא⁷⁴ זעה די זאַנג כפופה לצד זה. ושכולת זו לצד זה. השכולת ווייס כלל ניט פון דרום וכו', אלא שההשגחה פרטית גזרה שזו תהי' כפופה לצד דרום וכו'⁷⁵.

(73) = אחזני טלטלה.

(74) = ראה, שכולת זו כו'. השכולת אינה יודעת כלל אודות (צד) דרום וכו'.

(75) ראה גם כתר שם טוב בהוספות סקע"ט ואילך. וש"ג.

(71) עם הרה"ח ר' משה ארי' לייב גינזבורג מוויטעבסק — אסרו חג השבועות תרל"ב (ראה אג"ק אדמו"ר מהר"ש ע' יא).

(72) = בשנה העשירית (או האחת עשרה).

י"ט כסלו, תרצ"ג רינא*.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. ר' אברהם המלאך, נהג נשיאות אחרי הסתלקות אביו הרב המגיד. וכל תלמידי הרב המגיד נתקשרו לוי, אף שלא היו מקושרים אליו כמו שהיו מקושרים להרב המגיד. גם אדמו"ר הזקן הי' בתוכם (של תלמידי הרב המגיד שנתקשרו לר' אברהם המלאך). אדמו"ר הזקן קראו רבי רבי². גם נתן לו פדיון-נפש. וזאת — אף שאדמו"ר הזקן למד עמו (עם ר' אברהם המלאך) נגלה בחיי הרב המגיד³.

ב. קודם שנלקח אדמו"ר הזקן למאסר, שלח פדיון-נפש להרה"צ ר' לוי יצחק מבארדיטשוב ע"י ר' יעקב סמיליאנער — והוא הי' פון די בעלי דעת'ן — בזה הלשון: "לעורר רחמים ולהשתדל אַז אלע זיינע מחשבות זאָלען אַרויס מן הכח אל הפועל בלי היזק גופני ונפשי".

וצוה את ר' יעקב שיקרא את הפ"נ, און⁴ זאָל זיי (התיבות) חוקק זיין. כשבא ר' יעקב לבארדיטשוב, ראה, והנה אבד את הפ"נ. ובא אל ר' לוי יצחק, ואמר לו את הפ"נ כפי שנחקק בזכרונו כציווי אדמו"ר הזקן. וישאלהו ר' לוי יצחק, מה שם אמו (של אדמו"ר הזקן), ולא ידע ר' יעקב סמיליאנער.

וידליק ר' לוי יצחק את הליולקע⁵ — כל זה הי' קודם התפלה — ויאמר: מיט' דער ליולקע וואָלט איך געקאָנט פאַרברענען גאַנץ פטרבורג.

ויענה ר' יעקב סמיליאנער — ולא קראו בשם "רבי" — ויאמר: באַרדיצעווער⁶ רב, דער רבי (אדמו"ר הזקן) איז אַ רייסעשער (ממדינת רייסין) רבי. דער רבי איז חכמה בינה דעת (היינו, שאינו נוהג בדרכי פולין בעניני מופתים כו"ג).

ער⁷ האָט אָף איהם אַ קוק געטאָן, ויאמר: וואָס אַ רייסעשער חסיד איז, עם איז גוט אַ רבי אָן אַ מאַמע. —

הלך ר' לוי יצחק למקוה, ור' יעקב סמיליאנער הולך אחריו. כשיצא ר' לוי יצחק מהמקוה ונטל ידיו, אמר, שעתה יודע הוא: „כי יש שבר במצרים"⁸. שבר הוא במצרים (שב"ר ר"ת שניאור בן רבקה. כנראה זהו הוספת מי שסיפר לכ"ק מו"ח

(4) = שכל מחשבותיו יצאו (יתגלו) מן הכח אל הפועל כו'.
 (5) = ושיחוקק את התיבות (בזכרונו).
 (6) = מקטרת.
 (7) = במקטרת זו הייתי יכול לשרוף את כל פטרבורג.
 (8) = רבה של ברדיצוב: הרבי (אדמו"ר הזקן) — הוא רבי ממדינת רייסין, הרבי הוא חכמה כו'.
 (9) ראה גם לקמן ס"ח (ע' שה): „אין לנו ולדרכי פולין".
 (10) = הוא (רלוי"צ) העיף בו מבט ואמר: (ראה) מהו חסיד מרייסין — טוב לו (גם) רבי ללא אם...
 (11) מקץ מב, א"ב.

* = בצידו הגליון רשם רבינו (בעפרון) לאחר זמן: כמה נכ"ז נדפס (בלקוטי דיבורים ליקוט ב (ח"א יא, ב ואילך) — מ"ליל י"ט וליל כ' כסלו תרצ"ג), והעביר קולמוס על קטעים אחדים — שנדפסו בלקו"ד הנ"ל (אף שעוד כו"כ קטעים נדפסו בלקו"ד). — בהערות דלקמן באו גם קטעים הנ"ל כפי שרשם רבינו.
 (1) ראה גם אג"ק אדה"ז ס"ע תנה ואילך. „התמים" חוברת ב ע' מח.
 (2) ראה גם שיחת ליל א' י"ט כסלו הנ"ל סכ"ה (לקו"ד שם ל, א). לעיל ע' רצה.
 (3) ראה בית רבי ח"א פ"ב.

שג רשימת היומן תרצ"ג – עם פענוחים

אדמו"ר שליט"א – לביאור הדברים. מ"מ. והיינו, שרבינו הזקן – ששמו מרומז בר"ת ד"שבר" (הוא במאסר). אחר התפלה אמר ר' לוי יצחק: יש שבר (היינו, שיש תקוה וכו')¹².

– מען זאָגט אַז למאסר השני¹³ הובא גם ר' לוי יצחק לפטרבורג. ועוד נרשם אצלי: במאסר הב' שמע אדמו"ר הזקן קול אמירת תהלים. בתחלה אמר שזהו ר' לוי יצחק. אַז¹⁴ ער האָט זיך איינגעהערט אין תוכן פנימי ראה שאין זה ר' לוי יצחק – אדמו"ר הזקן שלח ג"כ פדיון-נפש להרה"ק ר' נחום טשערנאָבילער¹⁵.

ג. ספר התניא – הוא מקודם פטרבורג¹⁶. והוא מעצות שענה אדמו"ר הזקן לאנ"ש על "יחידות" בשנות תק"מ-תק"ן¹⁷, ומאמרים דא"ח שלו¹⁸.

ד. החסיד ר' משה ווילענקער הי' גדול מאחיו וועלוועל י"ב או ט"ו שנה. הוא (ר' משה) הי' מחדר א' של אדמו"ר הזקן, ור' וועלוועל – מחדר ג'¹⁹. ועל ר' וועלוועל כותב הצ"צ²⁰ "הותיק המשכיל".

פעם הלך אדמו"ר הזקן, בלילה, מיט²¹ אַ לִבְכַּט, לראות איך ישנים די יונגעלייט. העיר את ר' מאָשקע ווילענקער. ער²² איז געווען מבולבל, וישאל ר' מאָשקע את אדמו"ר הזקן: וואָס איז נשמה. וואָס איז אלקות (או: וואָס איז דער חילוק פון נשמה און אלקות. מ"מ). האָט ער איהם געהייסען זיך לייגען שלאָפען. וישנו מאמר דא"ח מאדמו"ר הזקן בענין זה: נשמה ואלקות²³.

השאלה „מהו עולם" – זהו מאורע מאוחר שהי' אח"כ, עם ר' שמואל מונקעס.

ה. ישנו ביכל מאמרי דא"ח בכתי"ק אדמו"ר האמצעי, וכתוב עליהם בכתי"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע: "הנחות על לשונו ממש" (על לשונו של אדמו"ר הזקן. מ"מ).

[בסעודת הערב²⁴]

ו. [25] ר' חיים אברהם הי' מספר פרשת המעשה דייט כסלו לפני הצ"צ.

24 כנראה שכהנ"ל לא הי' ברבים, ולכן לא נזכר מזה

בלקו"ד הנ"ל.

25 בגוכתי"ק בא כאן הקטע דלהלן:

דודי ר' נחום הי' מספר בכל שנה כל פרשת המעשה דייט כסלו – בלילה, וביום עוד הפעם, כקריאת מגילה. כשהיו נכנסים אנשים נכבדים, הי' מתחיל עוד הפעם.

חפצו – בימי אדמו"ר הזקן – לכתוב מגילה אודות י"ט כסלו, ולא הניח אדמו"ר הזקן, פן ואולי יהי' מזה התפשטות וכו'.

גערעדט אַמאָל וועגען "ח"ו" שבאגה"ק ד"ה קטונתי שכתבה אחר ביאתו מפטרבורג [לבלתי רום לבנם מאחיהם כו' ולא להרחיב עליהם פה או לשרוק עליהם ח"ו". מ"מ], וביארו מענין מבוי המפולש, שענינו בעבודה – פון עבודה ווערט פלשתיים דקדושה. התפשטות דקדושה צריכה להיות כראוי, שלא יהי' אח"כ יניקה וכו'.

12 ראה גם בית רבי ח"א פט"ו (כת, ב) הערה א'.

13 בשנת תקס"א (ראה לקמן ס"ז).

14 = (אבל) כאשר הקשיב (מתוך התבוננות) בתוכן כו'.

15 ראה גם הנדפס בשיחת ליל ב' כ' כסלו בסעודה

ס"א"ד (לקו"ד שם מא, א, מג, א).

16 ראה גם סה"ש תורת שלום ס"ע 55; ע' 114.

17 ראה גם „הקדמת המלקט" לספר התניא.

18 ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' עדר (נעתק

ב,היום יום" ו אד"ש – מ,רשימותי).

19 ראה גם לעיל ע' רמג.

20 ראה המכתב הנדפס באג"ק שלו ח"א ס"ע שלט

(צילום ממנו – „התמים" שם ע' ז).

21 = ונר בידו, לראות איך ישנים האברכים.

22 = הוא הי' מבולבל כו', וישאל כו', מהי נשמה, מהו

אלקות (או מהו החילוק בין נשמה לאלקות). וצויה עליו

(אדה"ז) (לתזור) לשכב לישון.

23 ראה גם מאה פערים – אמרי קודש ס"א.

רז"א שמע פרשת המעשה מר' נחום, והעלה בכתב²⁶. נתן לקרות לי, ולהבדיל בין חיים — לבערקע בן דבורה לאה (בת אדמו"ר מהר"ש נ"ע). ואח"כ שרף מגילה זו²⁷. אדמו"ר נ"ע אמר — ע"ד שיכתבו מגילה — אז²⁸ מהאט ניט געוואָלט, דאַרפן ניט.

אדמו"ר נ"ע ביקש את אחיו רז"א אולי יתן לו מה שכתב מדברי ר' נחום, או שיתן לו העתקה²⁹. כשסיפרתי לאדמו"ר נ"ע שרז"א שרף מה שכתב — אמר: נו... (כאילו: אינו מופרך כל כך מה ששרף. מ"מ).

— רז"א נולד בשנת תרי"ח³⁰ — ור' נחום הי' אז כבר זקן.

כי ר' נחום הי' זקן מהצ"צ³¹, ונפטר בשנת תרל"ו. וכידוע³² ש-102 שנה עברו מהולדת את אדמו"ר האמצעי (בשנת תקל"ד) עד להסתלקות ר' נחום בשנת תרל"ו, וכן היו — הזכירני אדמו"ר נ"ע על זה — 102 שנה בליובאוויטש. כי בשנת תקע"ד נחודש מרחשון באו לשם, ובחשון תרע"ו נסעו משם³². ור' נחום הי' מספר פרשת הדברים: א — מעת ברחם מליאדי³³, והשנית — המלשינות, המאסר וכו'.

ז. לי"ט כסלו הראשון (בשנת תק"ס) הי' אדמו"ר הזקן בליאָזנע. לי"ט כסלו שאחרי זה (בשנת תקס"א) — הי' בתפיסה (במאסר השני). לי"ט כסלו שאחרי זה (בשנת תקס"ב) — הי' בליאָזני, ואח"כ בליאָדי³⁴.

ישנו ביכל דא"ח ורשום עליו שנה א' בליאָדי ואתחנן תקס"ב³⁵. — ואולי באו לליאָדי על ש"ק נחמו³⁶.

קניאָז³⁷ ליובאָמירסקי בנה בית בליאָדי בשביל החסידים וכו'³⁸.

ח. הגאולה³⁹ של אדמו"ר הזקן בי"ט כסלו היתה נאָך⁴⁰ מנחה, מנחה צייט. ובצאתו מהמאסר הי' אדמו"ר הזקן אצל נאָטקיין — המתנגד — ג' שעות.

(ואמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: שמעתי, וגם מאדמו"ר נ"ע שמעתי הא דלקמן, און⁴¹ עס האָט זיך ניט אָפגעלייגט, עד להמאסר שלי בשנת תרפ"ז:

34) ראה גם בית רבי ח"א פי"ט.

35) נזכר גם בכת"יק הצ"צ — נדפס בפס"ד להצ"צ בסופו (צילום ממנו — באג"ק שלו ח"א ע' תב).

36) ראה ספר התולדות אדה"ז (כפ"ח, תשמ"ו) ח"ג ע' 747: „ביום הששי ערב שבת נחמו, ארבעה עשר לחודש מני"א תקס"א, בא (ריבניו הזקן) לעיר ליאָדי”.

37) = גרף-נסיד.

38) ראה לקמן „בסעודת הצהרים יום י"ט" (ס"ב) — לענין ההעתקה מליאָזנא לליאָדי (וראה גם לעיל ע' קעז. וש"ג).

39) בהבא לקמן — ראה גם שיחה הנ"ל ס"ב (כט, א). שיחת ליל ב' כ' כסלו ס"ז (לו, ב ואילך).

40) = לאחר (תפלת) מנחה, לעת המנחה.

41) = ולא הונח (בדעת), עד כו'.

והעביר על זה קולמוס. — תוכן הדברים נדפס בשיחת ליל א' י"ט כסלו ס"א-ב (לקו"ד שם יא, ב ואילך); ס"ט-י (יט, ב ואילך).

26) ראה גם שיחה הנ"ל ס"ו (טז, ב).

27) ראה גם שיחה הנ"ל ס"ח (יח, ב) ע"ד שריפת כתביו.

28) = מאחר שלא רצו בכך, אין צורך (ראה גם שיחה

הנ"ל ס"ח-י (יט, א, כ, ב)).

29) נוסף על מה שהראה לו את הכתבים האלו, כמסופר

בשיחה הנ"ל ס"ו (טז, ב).

30) כ"ה גם בספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 22. אבל

ראה ש"ש תרצ"ז ע' 239. וש"ג.

31) בשיחה הנ"ל ס"ו (טז, א): בשתי שנים ואפשר בשלשה.

32) ראה גם שיחה הנ"ל ס"ח (יט, א).

33) ראה גם שיחה הנ"ל ס"ד (יג, ב ואילך). ס"ו (טז, ב).

רשימת היומן תרצ"ג – עם פענוחים

והוא – שאדמו"ר הזקן הצטער ביותר עם הג' שעות שהי' אצל נאָטקיין המתנגד, יותר מכל מה שהי' תפוס בהמאסר.

– בנוגע להמאסר עצמו, לא הי' איכפת לו אם יהי' עוד משך זמן, ועד כדי כך, שכשבישרוהו שחפשי הוא, האָט⁴² ער ניט געוואָלט גיין, וואָרעם די ג' תפלות פון י"ט כסלו, האָט ער געדאָווענט בהמאסר מיט דעם מגיד און בעל שם טוב, והי' „רעוא דכל רעויין“ במוחש במנחה.

אין לנו ולדרכי פולין (הוראת מופתים כו), אבל ברור הוא, שאם לא הי' אדמו"ר הזקן חפץ – לא היו אוסרים אותו. וא"כ המאסר הרי זה ענין רוחני. וכיין ששחררוהו, הרי מוכח שניצח. וא"כ מאי איכפת לי' אם הי' יוצא אחר יום וכו' – משם.

און⁴³ זייענדיג מיט דעם מגיד און הערענדיג דעם בעל שם טוב – כך שמעתי הלשון: „זייענדיג . . הערענדיק“ – מובן גדול הצער אַוועקגיין אין אַ שטוב און נאָך צו אַ מנגד!

ובהמאסר בשנת תרפ"ז נתיישב זה אצלי – שבבית האסורים אף שאי אפשר להרגיש עצמו חפשי, אבל אפשר שיעמיד עצמו כציור שכמו שלבושים אין תובעים וכו', כך גם הגוף – שעם היותו לבוש המאוחד, הרי הוא עכ"פ לבוש, ג"כ יהי' כך.

ט. הצמח צדק הן הי' יתום, ואדמו"ר הזקן הי' כאב לו⁴⁴.

לברכת כהנים – עד החתונה, ולתקיעת שופר – עד שנת תק"ס, הי' לוקחו אדמו"ר הזקן תחת טליתו⁴⁵.

ואמר הצ"צ: בשנת תקנ"ט (שנת המאסר), בעת התקיעות, ראיתי אַז⁴⁶ דער זיידע וועט האָבען אַ צרה בשנה זו. די ישועה האָט ער ניט געזעהן. אַ הוראה אַז עס איז ניט אַ גאולה שלימה⁴⁷.

י. בחג הגאולה י"ט כסלו תק"ס הי' מאמר דא"ח ד"ה „ברוך שעשה נסים“.

– סיפר אדמו"ר מהר"ש נ"ע ששמע מהצמח צדק שכן שבע שנים התחיל לשמוע דא"ח מאדמו"ר הזקן, אבל בכל זאת לא חפץ להעמיד בזה רק על עצמו – והי' מאמר זה הוראת שעה, כי הי' צורך בהגבחת המוחין און אַראָפּזעצען⁴⁸ התפעלות, לפי שהיו אז מאנ"ש בהתפעלות גדולה מחסד הגלוי אשר עשה ה' בהצלת אדמו"ר הזקן כו'⁴⁹.

[⁵⁰] ישנו ביכעל דא"ח הנקרא – ע"ש המאמר הראשון ד"ה „אתהלך גוי“ – „אתהלך

47) נדפס בשיחת ליל א' י"ט כסלו הנ"ל סכ"ג (כט), ב ואילך.

48) = ולהסיר (להשפיל, לבטל).

49) נדפס בשיחת הנ"ל ס"א (כא, א). וראה גם סה"ש תרפ"ח ע' 9. תרצ"א ס"ע 249 ואילך. תש"ג ע' 13. תש"ז ע' 74. שיחת אחש"פ תשט"ז סכ"א (תו"מ חט"ז ע' 240).

50) בגוכתי"ק בא כאן הקטע דלהלן:

אחר שנת תקס"ז אדה"ז עם הצ"צ למד עמו במשך ג' שנים – תקס"ז-סט – קביעות בנגלה, וקביעות בדא"ח של הרב המגיד והבעש"ט, ומה

42) = לא רצה (אדה"ז) ללכת (משם), כי, את ג' התפלות של י"ט כסלו, התפלל (בהמאסר) עם הרב המגיד והבעל שם טוב). – ראה גם לקמן ע' שצט.

43) = ובהיותו עם המגיד, ובשמעו את הבעש"ט . . . ללכת משם לאיזה בית, ועוד לביתו של מנגד!

44) ראה גם שיחת ליל ב' כ' כסלו הנ"ל ס"י"ד (מג, ב).

45) ראה גם לעיל ע' רחצ.

46) = שזקני (אדה"ז) – תהי' לו צרה (בשנה זו). את הישועה – לא ראיתי. והרי זה הוראה שאין זו גאולה שלימה.

ליאָזנע⁵¹, ובו מאמרים קצרים: ד"ה' מאמרים בעמוד אחד. וכן ישנם ביכלאך דא"ח עם מאמרים קצרים מהשנים תקנ"ד, תקנ"ה וכו'. ולעומת זאת, המאמר דא"ח, ברוך שעשה נסים" הנ"ל (לאחר פטרבורג) — הוא בן ג' עמודים⁵². כל זה — „הנחות“, איני יודע משל מי.

יא. הרב המגיד מסר לתלמידיו „יחודים“ על כל המדינות, לכד מדינת אשכנז. כל תלמיד האָט⁵³ געהאָט זיין פעקעל, ולא מסר את כל המדינות לכא"א מהתלמידים⁵⁴.

יב. [55] לא הי' צריך לעבודה (אולי הכוונה קודם פטרבורג? מ"מ).

החסידי⁵⁷ ר' יקותיאל ליעפלער טיפס על עליית אדמו"ר הזקן, ומשם פנה לאדמו"ר הזקן ואמר: „רבי, האָט⁵⁸ מיר אָפּ דעם לינקען זייט“. אדמו"ר הזקן רמז לו שירד מהעלי'. כעבור איזה משך זמן — התענה ר' יקותיאל וכו' — נכנס אל אדמו"ר הזקן, ואדמו"ר הזקן הי' אז לבוש תפילין דר"ת. האָט⁵⁹ זיך אָנגעשפּאַרט, אח"כ הגבי' ראשו ויאמר (בניגון): רבש"ע, „ואתה מחי' את כולם“ שטייט⁶⁰.

ואמר אדמו"ר מהר"ש נ"ע, שהתקשה במקום עיוני ב„אמרי בינה“ שער הק"ש, וידעו מקו"שע ליעפלער.

אדמו"ר הזקן שיכרך אותו, האָט אדמו"ר הזקן אויסגעריסען אַ פעלעכל פון קאַלנער של מעיל ר' נחום, ואמר לו: איך גיב דיר (בעד זה? מ"מ) אריכות ימים.

ער זאָל זיין אַ האַדיצ'ער (זה הי' כוונת ר' נחום בהיותו בהאדיץ — לפעול שיהי' אַ האַדיצ'ער, היינו, אתו עמו וכו'. כן נראה לי. מ"מ). געהאָט ענינים (על האוהלה?) וכו'. נסע לזיעזשין, ושהה שם אַ יאָהר מיט חדשים, ולא הי' לו עוד אפשרות לנסוע להאדיץ.

והעביר על זה קולמוס. — תוכן הדברים נדפס בשיחה הנ"ל ס"ה (טו, א"ב), ס"ב"ג (יב, ב ואילך). וראה גם שיחות: ש"פ נצבים הש"ית הערה 14 ובושה"ג (תו"מ ח"א ע' 207); אחש"פ תשי"ב סכ"ו (תו"מ ח"ה ע' 155); יו"ד שבט תשט"ו סכ"ו (תו"מ ח"ג ע' 244); מוצש"ק פ' וישב, כ"ף כסלו תשי"ז ס"מ (תו"מ ח"ח ע' 285).

56) בשיחה הנ"ל ס"ח (כו, סע"ב); קודם פטרבורג .. לא הי' עדיין מסודר בכללות אנ"ש סדר העבודה בדרך מלמטה למעלה.

57) הבא לקמן — נדפס בשיחה הנ"ל שם. וראה גם סה"ש תורת שלום ע' 170. סה"מ תרע"ח ריש ע' תסב (מרשימות כ"ק אדמו"ר מהר"ייצ). אג"ק אדמו"ר מוהר"ייצ ח"ד ע' תקמא ואילך. לקו"ד ח"ד תשנה, ריש ע"ב. סה"ש תרפ"ד ס"ע 54 ואילך. תרצ"א ע' 251. קייץ הש"ת ע' 90. תש"ב ס"ע 102. תשי"ד ע' 9.

58) = הסירו ממני את הצד השמאלי (מקום משכן היצה"ר).
59) = וישען (אדמו"ר הזקן); השעין ראשו (וראה לקמן ע' שכא).

60) = כתיב (נחמ"י ט, ו).

שמע — הצ"צ מאדמו"ר הזקן בהיותו קטן בשנים — בנשמה ולא בהבנה.

— הג' (הגהה) מאדמו"ר מהר"ש נ"ע, שסיפר לו הצ"צ, שהיו אז חסידים שלא היו יכולים להתפלל בעיר מפני הצעקות וכו', והתפללו מחוץ לעיר וכנגד העיר בצעקות איומות, והיו תולין את עצמן בין השמים ובין הארץ — (כמדומני שכל זה סיפר לענין כוונת אדה"ז באמירת המאמר ברוך שעשה הנ"ל, מפני שהיו בהתפעלות. מ"מ).

והעביר על זה קולמוס. — תוכן הדברים נדפס בשיחה הנ"ל ס"א-י"ב (כא, ב ואילך). וראה גם סה"ש הנ"ל שם.
51) נדפס במאמרי אדה"ז — אתהלך ליאזנא (קה"ת, תש"י).

52) ראה גם הערה בשיחה הנ"ל ס"א (כא, סע"א).

53) = לכל תלמיד היתה „התבילה“ שלו (תפקידו ושלחותו).

54) ראה גם סה"ש תרצ"ו ע' 219 הערה 8, ובהנסמן שם. נתבאר בשיחות: י"ט כסלו תשי"ד סל"א (תו"מ ח"י ע' 256 ואילך); יום ב' דתג הסוכות תשכ"ג ס"י (תו"מ חל"ה ע' 62); שמחת בית השואבה תשכ"ג סכ"ט (תו"מ שם ע' 95).

55) גבוכתי"ק בא כאן הקטע דלהלן:

ר' נחום ישב משך שנים בהאדיצ' לתקן אַ וואָרט שאמר לו אדמו"ר הזקן. — אדמו"ר הזקן אמר לו אז ער פאַרלינגט אַז די קאָטענקע, זאָל זיין מיט אַ לאָטע. והבטיח לו בעד זה כמה ענינים, ולא נתרצה ר' נחום. ויאמר לו אדמו"ר הזקן שאם יעשה כן — יהי' אתו עמו במחיצתו. שאלו ר' נחום: אם רוצה שיהי' זה מיט אַן אמת, אָדער גלאַט אַזוי. ויענהו אדה"ז: מיט אַן אמת, און אמת פון יחידה. כשנכנס קודם החופה אל

כי אדמו"ר האמצעי — לכל טיפוס מחסידים כתב ספר⁶¹, און⁶², "אמרי בינה" האט ער געשריעבען פאר יקותיאל ליעפלער.

אז⁶³ עם פלעגט א שיין טאָן — הי' מתחיל לרקוד, גם ברחוב, בנגנו התיבות: אטענצעל דארפן גיין, א טענצעל דארפן גיין... ומי שפגשו, מוכרח הי' לרקוד עמו, ובאם לאו, הי' מכהו במקלו.

פעם בבאָריסאָוו פגש את ה"פּאַצטאָר"⁶⁵ — והי' אינו יהודי — והכריחו לרקוד עמו. אח"כ (כש"תפס" שרקד עם אינו יהודי) אמר: אוי⁶⁶, מיט א נבלה.

אמר עליו אדמו"ר מהר"ש נ"ע: עם⁶⁷ האט א שיין געטאָן אור. אדמו"ר נ"ע אמר: אדמו"ר האמצעי (או הצ"צ⁶⁸ מ"מ) התחיל להלבישו (לר' יקותיאל הנ"ל) לבושים, החל מזה שצוה עליו שילמוד קב הישר, חומש ופירושו רש"י. געגיין⁶⁹ גארניט גרינג.

ר' יקותיאל הי' ישובניק. מזמן לזמן הי' בא לבאָריסאָוו. נכנס לר' שמואל בער באָריסאָווער, ושוטו בידו, פלעגט⁷⁰ א שמין טאָן, ואומר: זאָג מי' וואָס איז מי' ניט רעכט.

— לדחתו בלצנות אי אפשר הי'. פעם ענהו איש אחד בלצנות. ויאמר: לצנות?! — איך⁷¹ האָב געהערט פון רבי'ן, אַז דער וואָס לַצ'ט, פּאַרצ'עפעט זיך מיט שדים. שדים וועלען עם (כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א כינה בלשונו. מ"מ) נעמען. וכן הי' לו, שיצא מדעתו, רחמנא ליצלן וכו'. נסעו ללויבאָוויץ לבקש עבורו כו', ולא הועיל —

ר' שמואל בער הי' אומר לו ענין אחד, ור' יקותיאל הי' עונה, לא זה הענין שמוקשה לי, לא זה וכו', עד שסוף-סוף כיון ר' שמואל בער הענין שהי' מוקשה לו.

יג. אצל אדמו"ר הזקן היו ג' חדרים⁷².

הגדול — חדר א'. וכו שנים עשר יונגע⁷³ לייט, מהם מאָשקע וילענקער (כנ"ל ס"ד). חדר א' התקיים משנת תקל"ח — עד שנת תקמ"ג. ואדמו"ר הזקן הי' עמם כרבי עם תלמידים, געלערנט⁷⁴ מיט זיי וכו', כמעט ווי פּאַרשפּאַרט מיט זיי, אַ חוץ די נסיעות שהי' נוסע אז.

חדר ב' — יסדו בשנת תק"ם. וחדר ג' — בשנת תקמ"ב. ר' זלמן זשעסמער — כמדומני שהי' בחדר ב'. ר' וועלוועל ווילענקער — בחדר ג' (כנ"ל ס"ד).

(69) = ולא עלה הדבר בקלות כלל.
 (70) = הי' מצליח בשוטו, ואומר: אמור לי מהו הענין שאינו מחזור אצלי.
 (71) = אני שמעתי מהרבי, שכל הנוהג בליצנות — גורם לעצמו מגע ועסק עם שדים. (והפטיר): שדים יקחוהו.
 (72) ראה גם לעיל ע' רלד. ע' רמג. לקמן ע' שפד. סה"ש תרצ"ו ע' 21 הערה 8. וש"נ.
 (73) = אברכים.
 (74) = למד עמהם וכו', כמעט כמו סגור ומסוגר עמהם, לבד מזמני הנסיעות כו'.

(61) ראה אג"ק אדמו"ר מהררי"צ ח"ג ע' שסז (נעתק בהיום יום" טו אדר שני, שושן פורים).
 (62) = ואת הספר "אמרי בינה" — כתבו (אדמו"ר האמצעי) בשביל (החסיד ר') יקותיאל.
 (63) = כשהי' מאיר אצלו גילוי.
 (64) = צריך לצאת בריקוד...
 (65) = נושא המכתבים (דוור).
 (66) = אוי (לי שרקדתי) עם נבלה.
 (67) = הי' מבויק בו (גילוי) אור.
 (68) כ"ה (הצ"צ) בשיחה הנ"ל (כו, ב).

תנאי אדמו"ר הזקן שיקבל לתלמידי חדר א': בקיאות בש"ס. דורך גיין⁷⁵ כוזרי עקרים. בקי במדרש. בעהאווענט⁷⁶ בזהר⁷⁷.

אדמו"ר הזקן למד אתם נגלה, קבלה, חקירה, חסידות.

יד. על מספר תלמידי הרב המגיד נאמר: „פי שנים ברוחך”⁷⁸, כיון שאצל הבעש"ט היו ששים תלמידים, ואצל הרב המגיד — פי שנים — מאה ועשרים תלמידים⁷⁹.

טו. למאשקע ווילענקער⁸⁰ האָט⁸¹ דער רבי געגעבען אַ שטיקל אַרבעט, ואמר לו שעד שלא יעשנה לא יבוא לליאָזנע. ועבודה זו ארכה אצלו 15 חדשים. ואז „עשה” החסידים בקאַלאַראַש, בעסאַראַביע, החסיד ר' יצחק משה יאַסער.

האַצקעל דרויער בא אל אדמו"ר הזקן אחר ר' משה ווילענקער, אלא שהי' גדול ממנו בשנים. אדמו"ר הזקן אמר עליו (מפני שהי' זקן מר' משה ווילענקער. כן נראה לי. מ"מ): „שווערע⁸² פּעל”, ביז עס האָט דורכגענומען.

טז. ישנו העתק אגה"ק ד"ה „קטונת” — ומסיים „עכ"ל הזהב” — מועתק מגכתי"ק, ועליו ביאור ארוך המשתרע על ג' בויגען⁸³ (כמדומה שאמר שהביאור הוא מהצ"צ. מ"מ).

יז. הרה"צ⁸⁴ ר' לוי יצחק מבאָרדיצוב תבע מאדמו"ר הזקן — בשנת תקס"ט או תקס"ח — היתכן שלקח על עצמו היסורים של כמה יהודים, והיסורים והצער שלמעלה, וגם שריפת השו"ע שלו⁸⁵,

— כי, לענין שריפת השו"ע, כל מנהיג ונשיא בישראל קאָסט⁸⁶ עס. קאָסט בגוף בנפש ובנשמה — והרי הי' יכול לעשות כל זה במקיפים.

ואמר לו ר' לוי יצחק: דער⁸⁷ רבי (הרב המגיד) האָט געוואָלט און געדאַרפט דורכפירען דעם ענין...

— והי' על זה ג' דברים: החרם שרצו להטיל על הגר"א כו' ונמנעו בגלל התנגדותו של אדמו"ר הזקן⁸⁸, עוד ענין (לא חפץ כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א לאמרו), והמאסר — וטען שאדמו"ר הזקן לקח על עצמו נאָך מער ווי דער רבי (הרב המגיד) האָט געמיינט...

(84) ראה גם שיחה הנ"ל סכ"א (כט, א). וראה גם אג"ק אדה"ו ע' שע. שיחת י"ט כסלו תשכ"ד סי"ז (תו"מ חל"ח ע' 266).
(85) ראה „התמים” חוברת ב ע' מו. בית רבי ח"א פכ"א (מב, ב) בהערה.
(86) = עולה לו הדבר. עולה לו בגוף כו'.
(87) = הרבי (הרב המגיד) רצה והוצרך לפעול את הענין... — עוד יותר ממה שנתכוון הרבי.
(88) ראה לעיל ע' קעו ואילך. וש"נ.

(75) = ללמוד (בדרך העברה).
(76) = ידיעה.
(77) נדפס בשיחה הנ"ל סכ"ב (כט, ב).
(78) כמ"ש (מלכ"ים ב, ט) בנוגע לאלהיו ותלמידו אלישע.
(79) ראה גם שיחות: י"ב תמוז תשי"ג סי"ח (תו"מ ח"ט סי"ע 50); יום ב' דחה"ס ושמחת ביה"ש שבהערה 54; ש"פ ויצא, ט' כסלו תשכ"ה סי"ד (תו"מ חמ"א ע' 314 ואילך). וש"נ.
(80) נדפס בשיחה הנ"ל שם.
(81) = נתן הרבי עבודה הגונה.
(82) = „עור" קשה”, עד (שאר החסידות) פעל וחדר בו.
(83) „בויגען” הוא בן שמונה עמודים 8°.

(* להעיד מתו"א משפטים (עו, א), שכללות ענין העבודה נמשל לעיבוד עורות.

רשימת היומן תרצ"ג – עם פענוחים שט

וענהו אדמו"ר הזקן – שהוא פנימי. האם אפשרי אמת וואָס⁸⁹ איז ניט אמת, אמת שהוא דמיון⁹⁰.

ר' לוי יצחק אמר: מיט⁹¹ מקיפים, אפשר באופן זה.

ויענהו אדמו"ר הזקן: נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים⁹², עצמות⁹³ זאָל זיין בתחתונים. און דאָס מאַכט מען מיט פנימים, ניט מיט מקיפים.

יח. מהרי"ל – הרי ידוע שעתים הי' בהתרחכות ועתים בכוון. פעם אמר אל הצ"צ: טאַטע... חסידות, חסידים וואָס (כצער)⁹⁴. ויענהו הצ"צ: איך⁹⁵ ווייס ניט וואָס דו ווילסט. דער זיידע (אדמו"ר הזקן) האָט געוואָלט (שלא יהי') אטימין⁹⁶ לבאין, סטימין עיינין, חמאין ולא ידעין מה חמין. (ועתה איך) אטימין וכו' וידעין מה דחמין⁹⁷.

יט. אדמו"ר הזקן קיבל מהמלאך הסדר דעבודת בירור המדות חג"ת (חסד גבורה תפארת) נגד כל מדה, היינו, כל הג' מדות נגד מדה אחת. ענין זה נמצא בהנחות הצ"צ⁹⁸ למאמר אדמו"ר הזקן משנת תקס"ה⁹⁹ עם ביאור מהצ"צ. המשל מהמלחמה – של ז' השנים – אולי הוא מהצ"צ (שגם במלחמה הנ"ל עשו כן)¹⁰⁰.

כ. מה שאמר המלאך להעגלון במעמד אדמו"ר הזקן ע"ד הכאת הסוסים¹⁰¹ – יש בזה ב' נוסחאות: ווערען¹⁰² אויס פערד. או: דער פערד זאָל וויסען אַז ער איז אַ פערד¹⁰³.

כא. [104] ר' אשר שו"ב מניקאָלייב התענה אז¹⁰⁵ תענית הפסקה (מערב שבת לערב שבת). הוא בא לליובאוויטש ביום ד', ובקש הסכמה מאדמו"ר נ"ע על זה (מלמפרע), וציוהו לסיים התענית. ערב שבת לקידוש הסתכל אדמו"ר נ"ע אפשר כבר מותר

(101) ראה לעיל ע' רמו.

(102) = שלא יהי' עוד סוס. או: שהסוס ידע שסוס הוא.

(103) נדפס בשיחה הנ"ל סכ"ה (ל, א). וראה גם לעיל ע'

רמו. לקמן ע' תנה. אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ריש ע'

תקנו. שה"ש תרפ"ז ע' 152. שיחות: ש"פ וראר תשי"א ס"ה

(תו"מ ח"ב ע' 180); אדר"ח כסלו תשי"ב ס"ד (תו"מ ח"ד ע'

142); אחש"פ תשי"ז סמ"ז (תו"מ ח"ט ע' 320); ש"פ במדבר

תשכ"ד הערה 7 (תו"מ ח"מ ע' 5); י"ט כסלו תשכ"ו ס"יא

בהערה 62 (תו"מ חמ"ה ע' 306).

(104) בגוכתי"ק בא כאן הקטע דלהלן:

בשנה זו (תרצ"ג) נמלאו מאה שנה מעת שקנה

הצ"צ את המקום שבו הי' הזאָל הגדול, ומאה שנה

מלידת אדמו"ר מהר"ש נ"ע.

ביום א' טו' אלול תרנ"ז – היתה התיסדות ישיבת

תומכי תמימים. בחורף תרנ"ח היו 16-17

תלמידים, ונשלחו לזמבין. והיתה רשימתם אצל

אדנ"ע, ובה ג"כ כתוב חוות'דעתו ווי ער שאַצט

זי"י ב"חושם, טבע מדותם, יר"ש וכו' וכו'."

והעביר על זה קולמוס. – תוכן הדברים נדפס בשיחה

הנ"ל סכ"ד סכ"ו (ל, סע"א ואילך).

(105) באלול תרנ"ז.

(89) = שהוא אינו כו'.

(90) = עם מקיפים כו'.

(91) בשיחה הנ"ל: בפנימי, קו האמצעי, מדתו של יעקב,

שוהיה מדריגת אמת – אין אמת דמיוני, אמת היינו: כך ולא

אחרת.

(92) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר

פי"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(93) = שהעצמות יהי' בתחתונים. וזאת עושים ע"י (כחות)

פנימיים, ולא ע"י (כחות) מקיפים.

(94) בשיחה הנ"ל: "כמו הביע צערו, וואָס חסידות, וואָס

עבודה, וואָס השכלה".

(95) אינני יודע מה רצונך (על מה הנך מתאוונן

ומצטרע). זקני (אדמו"ר הזקן) רצה כו'.

(96) לשון הזהר – ח"א כח, א. ח"ב קצו, א. ח"ג רכב, א.

ועוד.

(97) נדפס בשיחה הנ"ל ס"ט (כת, ב).

(98) ראה גם צילום כתיב הצ"צ (בענין זה) הנדפס

ב"התמים" חוברת ג ע' ז.

(99) ראה סה"מ תקס"ה ח"א ס"ע רא ואילך.

(100) בהנה"ל – ראה בארוכה "מגדל עז" (כפ"ח, תשמ')

ע' שפט ואילך. וש"נ.

להתפלל ולקדש. ובבוא הזמן המותר — לא הניחו להתפלל, אלא קראהו לחדרו וציווהו שיאכל שם. עפ"י הוראתו — אכל מיני מזונות, חתיכה קטנה בראשונה¹⁰⁶ — ביום א' ציווהו שטעלען¹⁰⁷ אַ חלף.

בשנת תרנ"ט שלח אדמו"ר נ"ע את החסיד ר' יחיאל היילפערין¹⁰⁸ לאסוף מעות על ישיבת תומכי תמימים, ובלבד מאלו שלא יחוו דעתם בנוגע להנהגת הישיבה כו'¹⁰⁹. [110].

דשמחת-תורה תרנ"ט אמר אדנ"ע — כנהוג כנגון
— "תומך תמימים הושיעא נא". אַ שאלה ווי צו
געבען אַ נאָמען די ישיבה — "תומכי תמימים".
תומך תמימים הושיעא נא. והמשיכו ההקפות.
והעביר על זה קולמוס. — תוכן הדברים נדפס בשיחה
הנ"ל סכ"ו (ל, ב).

106) ראה גם סה"ש תרצ"ט ע' 307. תש"ו ס"ע 54. שיחת
צום גדלי' תשנ"ב (התוועדויות תשנ"ב ח"א ע' 32).
107) = להעמיד חלף (סכין לשחיטה).
108) ראה גם אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ו ע' מת.
109) ראה גם סה"ש תש"ט ס"ע 300.
110) בגוכתי"ק בא כאן הקטע דלהלן:
ע"ד קריאת שם של הישיבה: באמצע הקפות

בסעודת הצהרים יום י"ט כסלו, תרצ"ג.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. ר' ברוך, אביו של אדמו"ר הזקן, גר אצל נהר הרייץ. נולד במדינות ההם (אירופא). נגזרה שם גזירה ללמוד ע"ד צוואנג-שולע¹, וברח למדינת פויזען. הגיעה הגזירה גם לשם, וברח לכפר שהי' מרוחק עטליכע² וויאָרסט מליאָזנע.

האחים ר' מרדכי ור' משה — היו גדולים בשנים מאדמו"ר הזקן. בנוגע למהרי"ל — יש ספק³.

כשנולד אדמו"ר הזקן — יש ספק אם נולד בפוזן, או אצל ליאָזנע⁴ — ולאחר כמה שנים מתה אמו, הלך ר' ברוך (אולי לערוך גלות?)⁵. אין ידוע איפוא הי'. פעמים אחדים בא לליאָזנע, אבל תנאי התנה שלא יָרַדע מזה.

התנהגות אדמו"ר הזקן לאביו — שאלתי אם הי' ע"ד מהר"ם מרטונבורג „שאמרו עליי .. שמיים שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו ולא רצה שאביו יבוא אליו, בגלל השקו"ט „מהו לעמוד מפני אביו" או „לעמוד אביו מפניו"⁶ — אין ידוע, כי בכלל הי' אדמו"ר הזקן וויינג' אין שטוב, וגם זה המעט אין ידוע. אבל ר' ברוך הי' גדול בלימוד, כי כשדיברו ע"ד שלוח לַמִּדְן לאיזה מקום, אמר אדמו"ר הזקן: ווען דער טאַטע וואָלט געפאָרען, וואָלט ער זיי מולל מלילות געווען.

ר' ברוך לא חפץ להתישב בליטא, מפני שהם מנגדים על הבעש"ט.

עסקו של ר' ברוך — הי' עובד אדמה. אַ ישובניק.

כשהלך ר' ברוך, נשאר אדמו"ר הזקן — והוא אז כבן ה' שנים — אצל ר' בער קאַבילניקער⁷, שהי' ג"כ מלמדו, בליאָזנע.

ב. העתיקו מליאָזנע לליאָדי — כי הבטיחו לקניאָז ליובאָמירסקי, עפ"י בקשתו, שידורו באחת מאחוזותיו¹⁰.

ג. שמעתי מאאמו"ר שאדמו"ר הזקן ישב תפוס נ"ג יום, כנגד נ"ג הפרקים שבספר התניא: על כל פרק תניא — יום אחד¹¹.

1) = לימודי חובה (בבתי הספר הממשלתיים).
 2) = וויאָרסט (מדת אורך (בקילומטר)) אחדים.
 3) ובסה"מ תשי"ט (מיומנו של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ) ע'
 87, שאדה"ו הי' מבורר ממהרי"ל בארבע שנים.
 4) ובסה"ש תשי"ה ע' 71 (ועוד) — בליאָזנע.
 5) ראה גם לעיל ע' רמא. בית רבי ח"א רפכ"ד: „כשהי'
 נכנס הרר"ב לרבינו הי' רבינו קם לפניו, ולא הי' יכול הרר"ב
 לסבול זאת .. ע"כ החליט בדעתו לעזוב מקום תחנת רבינו,
 וכן עשה, והרחיק נדוד, והי' גולה מעיר לעיר כו".
 6) רא"ש קידושין ספ"א (סנ"ז).
 7) = מעט בביתו.
 8) = אילו הי' אבי נוסע, הי' מולל אותם מלילות.
 9) ראה גם סה"ש תרצ"א ע' 173, ובהערות שם.
 10) ראה גם לעיל ע' קעז. וש"נ.
 11) ראה גם לקמן ע' שנט. ע' תעת. סה"ש תש"ג ע' 59.
 אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ס"ע רסד.

ליל ב' כסלו, תרצ"ג*.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. [1] במאמר דא"ח² ראש השנה דשנת תרפ"ז (שנת המאסר והגאולה) הובא ע"ד השגחה פרטית* גם על א' שטרייעלע, אף שלא הי' שייך להמאמר⁶. – פארוואס' האב איך דאָס גערעט אין חסידות, ווייס איך ניט. והתחיל לספר ראש השנה באַנאַכט⁸... (ולא סיפר. מ"מ). בקייץ ההוא הרי החלטתי ע"ד ההעתקה לחוץ לארץ, והצטערתי, א' סאָלדאַט אָוועקגיין פון פּראָנאַט, וכשנזכרתי ע"ד איך שמעצמו בא שדברתי מאמר הנ"ל (ע"ד השגחה פרטית) בדא"ח ראש השנה, נח רוחי¹⁰.

ב. במאסר הב' של אדמו"ר הזקן – יש אומרים שנשתחרר י"ט כסלו. יש אומרים נר הג' דחנוכה. ויש אומרים נר ה' דחנוכה¹¹. במאסר הב' ישב לא בפעטראָפּאָולאָווסקי¹², אלא בטאַינע¹³ סאָוועט¹⁴.

(* עיין ילקוט מכתבים תרפ"ו [91]³. ולעיל; קודם רשימת י"ט כסלו שנה זו.

פרט ופרט וכו', אף שלא הי' שייך להמאמר. ולולא זאת – איני יודע אם הייתי יכול דורכטראַגן (לסבול יסוריו ולצאת מן המאסר" וראה גם שיחת ש"פ חוקת, ט' תמוז ה'שי"ת (תו"מ ח"א ע' 120. נתבאר בארוכה בשיחת י"ב תמוז תשי"א סכ"ו ואילך (תו"מ ח"ג ע' 207 ואילך. לקו"ש חכ"ג ע' 157 ואילך); תשכ"ד ס"ב ואילך (תו"מ ח"מ ע' 191 ואילך); שיחת יום ב' דחה"ש תשכ"ז ס"כ (תו"מ ח"נ ע' 47).

(3) נדפס לקמן ע' תנד.

(4) ע' שא.

(5) = גבעול קש (ראה גם כתר שם טוב בהוספות סקע"ט ואילך. ושי"ב).

(6) ראה לקו"ש שם הערה 3: „בסה"מ תרפ"ז (קה"ת תשמ"א – נדפס ע"פ העתקה מוגהת ובהוספות בגכת"י ק) לא נזכר ע"ד ענין הנ"ל בהשגח"פ. ואולי נשמט ע"י בעל המאמר מטעם הנ"ל, כיון שלא הי' שייך (להמשך הענין ב)המאמר, אף שנאמר (ויכידוע בנוגע לכמה מאמרים)“.

(7) = מדוע דברתי בענין זה במאמר החסידות – איני יודע. בליל ר"ה...
(8) = בלילה.

(9) = (היתכן ש)חייל (יסתלק) מהחזית!

(10) לכאורה הכוונה שעובדא זו שמעצמו ומאליו נתדבר בהמאמר ע"ד השגח"פ, מהוה רמז וסימן שהעקתו לחוץ לארץ היא בהשגחה פרטית, ע"פ הכוונה העליונה כו'.

(11) ב„היום יום“ כו כסלו: ג' דחנוכה. ובסה"ש תורת שלום ע' 84: ה' דחנוכה. – ועל זה כותב רבינו (לקו"ש חכ"ה ע' 413 ע' 74): וי"ל דבשניהם היו עניני גאולה (גם כפשוטם).

(12) = במבצר הפטרופבלי.

(13) = מועצה החשאית.

(14) „היום יום“ שם. וראה גם קונטרס לימוד החסידות פ"ו (אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' שמ ואילך)

(* ראה גם שיחת „ליל ב' כ' כסלו תרצ"ג, בסעודה" שנדפסה בלקו"ד לקוט ב (ח"א לא, א ואילך).

(1) בגוכתי"ק בא בראש העמוד הקטע דלהלן:

בשנת תרס"ח הי' אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע בחורף במוסקבא. והי' שם גם ביום ההילולא של אדמו"ר הזקן, כד' טבת, שבו הי' אומר קדיש. והיו צריכים למנין לתפלת המנחה.

כידוע דרו אז במוסקבא על דאָוורענאַסטען (שטר הרשאה), וכל איש יהודי הי' צריך לשמור את עצמו בהילוכו ברחוב שלא יכירו בו, פן יבולע לו, והי' ג"כ יום קצר (בחורף), או שהי' עש"ק, ולכן למנחה נתאספו בקושי.

אדני"ע הי' תמיד מקפיד על זמני התפלה, ולכן הוא כבר התפלל, אלא שהמתין למנין כדי לומר קדיש. ואמר: אַז מ'וואָלט וויסען וואָס אַ אַמן פון אַזאַ קדיש איז, (מועיל) בנפש רוח נשמה חי' יחידה, רוחני וגשמי, בני חיי מזונא, לדורי דורות – וואָלט געווען כמה וכמה מנינים.

אח"כ התחילו להתאסף. האחרון השלים המנין בא ר' ברוך שלום כהן, ועמדו להתפלל. ואמר אדני"ע: פּאַראַן אַ קדיש בשביל הנפטר, ישנו קדיש בשביל האומר, ויש קדיש שלהאומר הוא סולם ולהשומעים הוא צנור. ר"ת מהתיבות הראשונות של קדיש (יתגדל ויתקדש שמי' רבה) הוא יוש"ר...
והעביר על זה קולמוס. – נדפס בשיחה הנ"ל ס"י (מ, א ואילך).

(2) ראה גם הערת רבינו בלקו"ד ח"ד תרכו, ב (סה"ש תרפ"ז ע' 194): „סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר: במאמרי ר"ה שלפני המאסר – שנת תרפ"ז – נדבר בתוך המאמר ענין שיטת הבעש"ט אודות השגחה פרטית שהוא גם בדצ"ח ובכל

רשימת היומן תרצ"ג – עם פענוחים שיג

כשנסע¹⁵ אדמו"ר הזקן – לאחר יציאתו מהמאסר – אל גדולי המתנגדים¹⁶, שאלוהו, מפני מה אוכל הוא בשר עוף? ויענה אדמו"ר הזקן: ווייל¹⁷ עס איז געשמאקער. מפני מה נוסע הוא בעגלה רתומה לשלשה סוסים? ויענה: ווייל עס איז גיכער. מפני מה לבוש הוא אדרת אַ פיקסענע¹⁸? ויענה: ווייל עס איז וואַרעמער און גרינגער.

ג. שמעתי מאדמו"ר נ"ע, בפשיטות, שאי-הלימוד ב"ניתל" אינו שייך ללימוד פנימיות התורה, ללימוד חסידות (לא אמר לי טעם על זה. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א).

אם הי' הצ"צ לומד ב"ניתל" – ווייס¹⁹ ניט דער עולם.

ד. אגה"ק (סימן ב) ד"ה „איהו וחיוהי" שכתבה אדמו"ר הזקן בימים שלפני הסתלקותו בכפר פיענא²⁰ – הוגה ג' פעמים.

מה שכתב אדמו"ר הזקן בכפר פיענא כליל הסתלקותו ונתן להצ"צ – נשרף בשנת תרי"ז, ואינו מאמר דא"ח.

שאלתי: האם הי' זה מענין פ"נ או עניני נשיאות, ענין בית הרב. וענני: מער²¹ דאָס (אאחד מג' הנ"ל. ואיני יודע איזה. מ"מ).

ה. אין לברר הספק ע"ד שנת הולדת אדמו"ר הזקן²² מהקדמת השו"ע (ששם כתב אדמו"ר האמצעי שהי' אדמו"ר הזקן בן ל' שנים וכו'²³. מ"מ), כי אדמו"ר האמצעי לא הי' מדייק בכמו אלה²⁴. [25].

ו. בשנת תר"ס או תרס"א בשמח"ת – והי' יום ד' בשבוע (לברר עי"ז שידועים היום בשבוע – באיזה שנה חל שמח"ת ביום ד', תר"ס או תרס"א²⁶) – אמר אדמו"ר נ"ע:

אידען!²⁷ היינט איז מיטוואָך. לא בכל יום ד' הערט מען דאָס. כשם²⁸ שמצוה להניח תפילין בכל יום, שהוא מדאורייתא – כך מצוה להגביל שעה בכל יום לחשוב ולעשות בענין הדרכת בני הבית, ולהיות בונה בית.

25 בגוכתי"ק בא כאן הקטע דלהלן:
הבעש"ט נולד ביום ח"י אלול. ועפ"י נוסחא אחת – בשנת תנ"ח. – וזכורני הר"ת ג'ת', ח'ת'ן'. (מדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א).
והעביר על זה קולמוס. – ראה גם שיחה הנ"ל ס"א (לא, א"ב). ס"ד (לה, א).
26 עפ"י צ"ל שהי' בשנת תר"ס, שבה חל שמח"ת ביום ד'. וכן הוא (תר"ס) בכמה אגרות של אדמו"ר מוהרי"צ (וראה הנסמן באג"ק שלו ח"יא ע' קפז). – וראה גם לקמן ע' תסב.
27 = יהודים! היום הוא יום רביעי. לא בכל יום רביעי שומעים דברים כאלה.
28 ראה גם „היום יום" כב סבת (מ"מכתב" – ראה הנסמן באג"ק שם). אג"ק חט"ו ע' שנט. וש"נ. שיחות: י"ט כסלו תשט"ז סי"ט (תור"מ חט"ו ע' 271); ש"פ בראשית (התוועדות ב) תשי"ז סי"מ (תור"מ ח"ח ע' 158); י"ט כסלו תשכ"ו סי"ט (תור"מ חמ"ה ס"ע 229 ואילך); כ"ף מנחם-אב תשכ"ח ס"ח (תור"מ חנ"ג ע' 396); ש"פ מקץ תשכ"ט סוסי"ב (תור"מ חנ"ה ע' 105); ש"פ ויקרא תשמ"ו; יום ב' דחה"ש: תשמ"ו; תשמ"ו. ועוד.

15 ראה גם לקמן ע' שסא. סה"ש תש"ב ריש ע' 106.
שיחת ט"ז תמוז תשט"ז בתחלתה (תור"מ ח"י ע' 106).
16 ושם: ר"י צייטליש.
17 = לפי שהוא ערב יותר.. מהיר יותר.. מחמם וקל יותר.
18 = מעור שועל.
19 = ה„עולם" אינו יודע (וראה גם לקמן ריש ע' שסה. וש"נ).
20 דרמ"צ ק. א. וראה גם קיצורים והערות לתניא ע' מ (וע' קמט).
21 = יותר מזה.
22 כני"ל ע' רצה.
23 ראה אג"ק ח"ח ע' רפג: „מקור אחד שממנו משמע התאריך (של הולדת אדה"צ) תק"ז.. הקדמת בני רבינו הזקן להשו"ע שלו, ד"ה ואחר רוב שנים כו', בהיותו בן שלשים שנה וכו' בק"מ מאהילוב" – שהשערה קרובה לודאי שהייתו שם קשורה עם עליית כמה מחסידי הרב המגיד ממעזריטש לאה"ק ת"ו, שהי' בשנת תקל"ז".
24 ראה גם אג"ק שם. שיחת ש"פ שמות תשכ"ו ס"ח (תור"מ חמ"ה ע' 338).

ז. בשבע-ברכות האחרונות של אדמו"ר נ"ע שערך אדמו"ר מהר"ש נ"ע בליובאוויטש, אף שעדיין לא באו אדמו"ר נ"ע ומלויו ממקום החתונה לליובאוויטש²⁹ — אמר אדמו"ר מהר"ש נ"ע דא"ח, ודיבר עד"ז ע"ד ח"י אלול וכו'.

וסיפר³⁰, שהחסידים הזקנים, בשם חסידי הרה"ק ר' מנחם מענדל מהאַרְאָדָק, היו אומרים שזה שעד כ"ו שנה הי' הבעש"ט איש פשוט (כי ביום מלאות לו כ"ו שנה נתגלה אליו מורו אחי השילוני), זהו שם הוי' העצמי כו'³¹.

וע"פ מכתבו של הבעש"ט³² שהתגלות מורו במלאת לו כ"ו שנה היתה ביום ח"י אלול תפ"ד, נמצא, שהבעש"ט נולד בח"י אלול תנ"ח. — וכן הוא ג"כ בא' מהמכתבים שלו³³, שנולד ח"י אלול תנ"ח³⁴.

ח. הרה"ק הר' מנחם מענדל מהאַרְאָדָק — כמעט שלא הי' פעם א' באמירתו דא"ח שלא הי' מדבר ע"ד הבעש"ט, און³⁵ אַ וואָרט פון מגיד. — כנראה, שהי' אצל הבעש"ט.

גם הרה"ק ר' נחום מצ'רנאָבעל הי' אצל הבעש"ט.

ר³⁶ נחום האָט געפּראָוועט אז גלות, והבעש"ט האָט עם געבעטען אף שבת — כאחד העניים. ר' נחום האָט געמאַכט קידוש באַם בעש"ט. קידש אַף אַ גלעזעל. בעת הקידוש האָט דער בעל שם מגלה אור עליו, איז אַראָגעפּאַלען הכוס ונשבר. ליל ש"ק ויום ש"ק תבע אצלו הבעש"ט מה ששיכר הכוס, גרם היזק וכו', עד שהרבנית אמרה לו: וואָס³⁷ ווילסטו פון עם, אַ איד אַ אַרעמאָן וכו'. ויענה הבעש"ט: אַ³⁸ שיינער אַרעמאָן, זיינע קינדער וועלען פּאַרען אַף זילבערנע קאַרְאַטען.

אדמו"ר הזקן האָט אויסגערעדט³⁹ ר' מאָטעל'ען מצ'רנאָבעל (בנו של ר' נחום הנ"ל) בעד ההנהגה בעשירות וכו'.

גם הצ"צ לא הי' שבע רצון ביותר מזה. והי' אומר: וואָס⁴⁰ נעמען זיי זאָך איבער. אַלץ אַפֿן זיידענ'ס חשבון. — הצ"צ אמר זה על הנהגת נכדו של הר"ג מצ'רנאָבעל — ר' יעקב ישראל מטשערקאס וכו'.

ט. כשנפגשו אדמו"ר האמצעי ור' מאָטעל מצ'ערנאָבעל — אמר ר' מאָטעל לאדמו"ר האמצעי: „יוקח נא מעט מים“⁴¹ (היינו, שיאמר אביסעל תורה?)⁴². ויענהו

(29) ראה לעיל ע' רפת. ושי"ב.

(30) ראה גם שיחה הנ"ל ס"ג (לב, ב ואילך): „בשבעת ימי המשתה מחתונת כ"ק אדמו"ר הרה"ק .. אמר כ"ק אדמו"ר הרה"ק וכו'. ובהמשך הענין, בשם אביו (הצ"צ), שחסידי האראדאק היו מספרים ריבוי מעשיות ששמעו מהרמ"מ מהאַרְאָדָק מה שקיבל אודות הבעש"ט קודם שנתגלה ואופן ההתגלות שלו, וקיבוץ התלמידים, וכל מה שעבר עליו.

(31) ראה גם שיחה הנ"ל ס"ד (לה, ב), ששנות חייו של הבעש"ט הם ב"פ כ"ו ופ"א עשר. כ"ו הראשונים — כמספר שם הוי' הנועלם, ולכן הי' נסתר, וכ"ו האחרים — כמספר שם הוי' הגלוי, ולכן הי' בהתגלות. אלא כדי שיוכל להתגלות, הי' צריך לעבור הסדר דעשר ספירות, שזהו עשר השנים שבניתיים.

(32) נדפס ב„התמים“ חוברת ג ע' יד.

(33) נדפס שם ח"א ע' יט.

(34) ראה שיחה הנ"ל ס"א (לא, א).

(35) = וואומר) פתגם-אימרה מהמגיד.

(36) = ר' נחום ערך אז גלות. והבעש"ט הזמינו לשבת — כאחד העניים. ר' נחום קידש אצל הבעש"ט. קידש על כוסית. בעת הקידוש גילה הבעש"ט אור עליו, ונפל הכוס ונשבר.

(37) = מה רצונך ממנו, יהודי עני וכו'.

(38) = עני נאה הוא, עתידים בניו לנסוע במרכבות כסף

(והיינו, שנהגו בעשירות, כדלקמן בפנים).

(39) = הוכיח.

(40) = על מה מתגאים הם. הכל על חשבון זקנם.

(41) וירא ית, ד.

(42) ראה גם סה"מ תשי"א ע' 240, שהר"מ אמר לאדמו"ר

האמצעי: אמרתי לכם „יוקח נא מעט מים“ כו'. ובשיחת

רשימת היומן תרצ"ג – עם פענוחים שטו

אדמו"ר האמצעי: „יוקח נא מעט מים“. דער⁴³ וואָס וויל ניט לערנען, בעט, לכל הפחות, מעט מים.

אפשר שהי' מאורע זה בעת החתונה⁴⁴.

והא דבעת החתונה הי' נוכח גם אדמו"ר הזקן – אין זה סתירה כלל וכלל שיאמר אדמו"ר האמצעי דא"ח⁴⁵.

י. פעמים צריך הי' להזכיר את אדמו"ר האמצעי ע"ד אכילה ושתיה ושינה. אמר אדמו"ר הזקן אַז⁴⁶ דאָס איז ער בטוח שאין צריך להזכיר אותו (את אדמו"ר האמצעי. מ"מ) ליינגען „והוא רחום“ מאַנטאָג און דאָנערשטאָג און „יעלה ויבוא“, וואָרעם אַז ער דאווענט, זעהט ער די ענינים למעלה. אָבער די מתיקות פון תפילות שבת – וואָלט מען געדאַרפט אַ עומד על גביו.

ובשעה שהי' אדמו"ר האמצעי מתפלל לא הי' ניכר כלל תנועות חיצוניות. לפעמים הי' נופל טליתו מראשו על כתפיו.

בין מנחה לנעילה – ביוהכ"פ – הי' אדמו"ר האמצעי יושב בשטריימעל⁴⁷. וזה לא עשו לא אדמו"ר הזקן ולא הצמח צדק. ואם ישאלו פאָרוואָס? – גם על זה ענה אדמו"ר מהר"ש נ"ע אַז⁴⁸ מ'וויל אַלץ ויסען וכו'.

יא. את אדמו"ר הזקן אסרו והובילוהו יום ה' ערב – אור ליום ועש"ק – ובש"ק לא נסעו⁴⁹, כי נשברה די⁵⁰ אַקס, דערנאָך געפאַלען אַ פערד.

ואמר על זה אדמו"ר הזקן⁵¹: „זווחין אף עקתיך“, אַז די אַקסין האָבען געשריען⁵². עכ"ל. בקשוהו – את אדמו"ר הזקן – שיוליכו, לכל הפחות, את העגלה מן הדרך לצדדין – וואָרעם⁵³ דער וואָגען האָט זיך ניט גערירט פון אָרט – והסכים. וזהו א' מהג' פעמים שעל זה כיון אדמו"ר הזקן באמרו: דריי⁵⁴ מאָל אין לעבען איז עם אויסגעקומען למעלה מן הטבע.

בשנת תקע"ב במלחמת נפוליון, כשברחו מלאדי, ובבואם לפרשת דרכים הי' נשען אדמו"ר הזקן על מקלו בדביקות ואחרי כן הי' מורה הדרך⁵⁵ – הי' חילוק אם הי' נשען וידו השמאלית למטה, או להיפך⁵⁶. ולפעמים הי' מורה הדרך פון⁵⁷ וואָגען.

סי"ח (תו"מ חמ"ה ע' 307), שאדמו"ר האמצעי הי' אומר דא"ח בהרחבה (יותר מאדמו"ר הזקן), והר"מ תבע ממנו שיאמר בקיצור.
(43) = מי שאינו רוצה ללמוד, מבקש „נא“, אין נא אלא לשון בקשה כו'.
(44) של צאצאיהם – בתו של אדמו"ר האמצעי, הרבנית דבורה לאה, עם בנו של ר' מרדכי מטשרנוביל, ר' יעקב ישראל מטשערקאָס – ר' שבת תקע"א.
וראה סה"מ תשי"א שם: „אויף דער צווייטער חתונה .. איך האָב אייך געזאָגט יוקח נא מעט מים כו'“.
(45) ראה גם לעיל ס"ע קצת.
(46) = בטוח הוא שאין צריך להזכיר את אדמו"ר האמצעי (בעת דביקותו בתפלתו) ע"ד אמירת „והוא רחום“ הארוך בשני וחמישי, ויעלה ויבוא“ (בר"ח), כי, בעת תפלתו, רואה את הענינים למעלה. אבל (מצד) המתיקות דתפלות שבת – הי' צורך בעומד על גביו (וראה גם שיחת ש"פ שמות תשכ"ו

סי"ח (תו"מ חמ"ה ע' 339)).
(47) ראה לעיל ע' רכו. וש"נ.
(48) = כאשר רוצים לדעת הכל וכו' (ממהרים להזקין). – ראה גם שיחה הנ"ל סי"ג (מג, א).
(49) ראה גם שיחה הנ"ל ס"ו (לת, א).
(50) = אופן (ציר) העגלה, ואח"כ (כשתיקנו את העגלה) מת א' מן הסוסים.
(51) ראה גם הערה בשיחה שם.
(52) ראה גם לקמן ע' שכא.
(53) = כי העגלה לא זזה ממקומה.
(54) = שלש פעמים בחייו נודמן לו (הנהגה) למעלה מן הטבע.
(55) ראה שיחת ליל א' י"ט כסלו תרצ"ג ס"ד (לקר"ד שם יד, ב).
(56) ראה גם לקמן ע' שכא.
(57) = מהמרכבה (בישבו בה).

אחש"פ תשכ"ג סי"ח (תו"מ חל"ו ריש ע' 307), שאדמו"ר האמצעי הי' אומר דא"ח בהרחבה (יותר מאדמו"ר הזקן), והר"מ תבע ממנו שיאמר בקיצור.
(43) = מי שאינו רוצה ללמוד, מבקש „נא“, אין נא אלא לשון בקשה כו'.
(44) של צאצאיהם – בתו של אדמו"ר האמצעי, הרבנית דבורה לאה, עם בנו של ר' מרדכי מטשרנוביל, ר' יעקב ישראל מטשערקאָס – ר' שבת תקע"א.
וראה סה"מ תשי"א שם: „אויף דער צווייטער חתונה .. איך האָב אייך געזאָגט יוקח נא מעט מים כו'“.
(45) ראה גם לעיל ס"ע קצת.
(46) = בטוח הוא שאין צריך להזכיר את אדמו"ר האמצעי (בעת דביקותו בתפלתו) ע"ד אמירת „והוא רחום“ הארוך בשני וחמישי, ויעלה ויבוא“ (בר"ח), כי, בעת תפלתו, רואה את הענינים למעלה. אבל (מצד) המתיקות דתפלות שבת – הי' צורך בעומד על גביו (וראה גם שיחת ש"פ שמות תשכ"ו

יב. הצמח צדק, לסוף ימיו נשא משקפים, אבל לא על עיניו אלא רק על מצחו, כי לא הי' זקוק למשקפיים לצורך הראי', ונשאם רק מפני עין הרע.

יג. המעות שהיו גובים — בימי מאסר הא' של אדמו"ר הזקן לצורך הפדיו⁵⁸ — היו ניתנים לפקדון בידי הנאמן שבכל עיר ועיר, ונתקבץ כסף רב. — ולדוגמא: ר' אהרן מסטאראשעלע, שגם הוא נסע לקבץ כסף, אסף מאה אלף רובל-כסף.

כשיצא אדמו"ר הזקן מהמאסר, ולא הוצרכו לקחת הכסף מידי הנאמנים לצרכי הפדיו' — והכלי כסף וזהב וכן בנדוניא של האברכים (שנתנו עבורם שטרי מכירה ופתקאות שיוכלו לגבותם בעת הצורך) לא באו גם לידי גוביינא — ואז לקח אדמו"ר הזקן כסף המעמד של בית-רבי, וכן כסף המעמד דארץ ישראל, וחלק מכסף הנגבה לצורך הפדיו', ושלח לארץ ישראל [ועל זה הקפיד ר' אברהם מקאליסק על שלא שלח כל כסף הפדיו' לארץ ישראל], וחלק — מכסף הפדיו' — החזירו לנותנים. הועד החליט שבני בית רבינו לא יקחו חלק בכל עבודה זו.

יד. שר בבית הסוהר — בפטרופאָוּלְאָוּסְקִי⁵⁹ קרעפּאָסט — הי' בא מזמן לזמן לראות את שלום אדמו"ר הזקן. שאלהו מה להביא לו לאכול, ויאמר: איינגעמאַכץ⁵⁸. כשהביא השר האינגעמאַכץ, אמר לו אדמו"ר הזקן שחפץ שיהי' משל יהודי. ובהחזירו לו ה"איינגעמאַכץ", נתן לו גם פתקא ועלי' כתוב "שמע ישראל הוי' אלקינו וגו'⁶⁰ — (כך דייק כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א פעמים בדברו. מ"מ) — כשבאה הפתקא לפני הצענזור, הרשה למוסרה. וכן באה ליד ר' מרדכי ליעפלער. זמן רב לא הבינו פירושה. אח"כ אמר ר' מרדכי שמבין הוא כוונת אדמו"ר הזקן בזה. (על שאלתי מה היא הכוונה, לא ענה כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א. מ"מ).

הסידים היו מספרים אודות הזמן שישב אדמו"ר הזקן בהמאסר, אָזיז⁶¹ מ'האָט אריינגעבראַכט אַ קוואַרט, ומים היו תמיד בחדרו, און ברויט, וזה הי' מאכלו. בש"ק הי' ג"כ מביאים לקידוש בייער⁶² או מעד.

*

קודם ברכת המזון ניגנו (ע"פ הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א) ניגון אדמו"ר הזקן. בבא הד' — עשרה פעמים.

אשר באם ח"ו יעבור איזה זמן וכ"ק רבינו יהי' עוד תפוס, מחוייבים כולם להביא כל הנ"ל להיות למשמרת ביד הנאמן, אשר באם יודרש כספים לא יהי' שום מניעה. ג) באותו מעמד יעשו רשימה מכל כספי נדוניא הנמצא אצל אברכי אניש, ויקבלו אצלם פתקאות אשר על ידם יוכל הנאמן לקבל ההשלשות של כספי הנדוניא וכו'".

(59) = ריבה, מרקחת (צנון, דבר חריף, מרוקח בדבש (כתבי הרח"א ביחובסקי ע' 100)). — וראה גם בית רבי ח"א פט"ו.

(60) ואתחנן ו, ד.

(61) = שהכניסו (לחדרו) ספל .. ולחם.

(62) = שכר או מידבש (תמד).

(58) פרטי הדברים בזה — בשיחה הנ"ל ס"ז (יז, ב ואילך) ע"ד החלטות הועד שניהל כל הנוגע להצלת אדמו"ר הזקן: „כל אחד מאנשי ישמור לשלם המעמדות של החזקת בית רבי, וקופת אחינו שבאה"ק ת"ו", „כל אחד מאנשי יעשו רשימה מכלי כסף וזהב ותכשיטין שיש לו", „בכל קיבוץ ומושב מאנשי יבחרו נאמן אשר .. אליו יביאו כספי המעמדות הנ"ל והרשימות הנ"ל"; „פלוגה ב' יסעו בכל המדינה לקבץ כספים לצרכי הפדיו' .. אופן הקיבוץ .. (א) כסף מזומן. (ב) יבקרו את כל הרשימות (מכל כלי כסף וזהב, תכשיטין וכל דבר יקר מהנמצא אצל כל אחד מאנשי) .. ויקחו מעבלי התפצים שטרי מכירה על החפצים, ויודיעו

י"מ וכו' כסלו תרצ"ג. רינא.

מה שלא נדפס בלקוטי דיבורים¹

א. (החסיד ר' יצחק מתמיד הביא בקבוק משקה (זאליוקע. מ"מ) ששלח על ידו לייבל מרוסטוב כדי שיעמיד על שלחן כ"ק אדמו"ר שליט"א. ואמר ששמרו ככל הזהירות, וגם שלא יהי' תחת מטה². ואמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א):
כתיב³ „רגלי חסידיו ישמור“, אַזי מ'היט זיך, היט דער אויבערשטער. אַוודאי מיט הידורים, הידורים פנימיים, אָבער...

ב. [5] בהמסופר⁶ אודות בתו של אדמו"ר הזקן הרבנית דבורה לאה, שמסרה נפשה עבור הצלת אדמו"ר הזקן ותורת החסידות, שבשמעה מאדמו"ר הזקן ע"ד הקטרוג על התפשטות תורת החסידות ומה שנפסק עליו מלמעלה כו', קראה איזה נבחרים ובעלי סוד מתלמידי רבינו וסיפרה וכו' – הי' הסדר שתחילה קראה ג' אנשים, ואח"כ ז' אנשים, ואח"כ מנין – שזהו הסדר ע"פ קבלה – ואמרה לפנייהם: דערי טאַטע בשום אופן ניט, זי נעמט אויף זיך וכו'.

ג. בני כ"ק אדמו"ר הזקן הי' אומרים⁸: זיי וועלען האָבען אַ בעש"ט בגוף, מיר וועלען האָבען אַ זיידען אין נשמה.

ד. בכרית מילה של אחד מבני הצמח צדק, רצה הצ"צ שאדמו"ר הזקן יתן שם לילד, ואמר לו אדמו"ר הזקן שדוקא האב צריך געבענע⁹ דעם נאָמען. ואמר לו: דו' זאָג, און איך וועל טראַכטען.

אדמו"ר הזקן הי' סנדק על ברית מילה של רב"ש, מהרי"ל, ואפשר אצל עוד אחד מבני הצ"צ שלא האריכו ימים.

ה. אדמו"ר נ"ע אמר פעם בפאָרבריינגען¹¹: כתיב¹² „ממני פריך נמצא“. אַזי¹³ פון עצמות

זאַל זיין אַ פרי, איז דאָס נאָר ברצון העצמות, וואָס דאָס איז ע"י צמצום העצמות.

(6) ראה שיחה הנ"ל סי"א (שם מא, א ואילך).

(7) = אבא – בשום אופן (אין להעלות על הדעת שיסתלק מן העולם; היא מקבלת על עצמה להיות תמורתו).

(8) ראה שם סו"ס יא (מא, ב): „מרגלא דפומי' דבני כ"ק רבינו הגדול לקרוא את הרב המגיד נ"ע בשם דער זיידע, ואת הבעש"ט בשם דער עלטער זיידע". וכנראה, שבהמשך לזה היו אומרים: להם (לשאר תלמידי המגיד) יהי' את הבעש"ט בגוף, ולנו יהי' את הסבא בנשמה. – וראה גם שיחת ש"פ תבוא, ח"י אלול תשי"ז (לקו"ש ח"ד ע' 1136 ואילך. תר"מ ח"כ ע' 244 ואילך).

(9) = ליתן השם (וראה גם אג"כ ח"ב ע' שנה, ובהנסמן שם).

(10) = אמור אתה (את השם), ואני אחשוב, אכוין.

(11) ראה גם סה"ש תרפ"ט ע' 25. תר"ץ ע' 104.

(12) הושע יד, ט.

(13) = שמהעצמות יהי' פרי – אפשר רק ברצון העצמות, והוא ע"י צמצום העצמות.

(1) לקוט ב (ח"א יא, ב ואילך).

(2) ראה שו"ע אדה"ז חו"מ הל' שמירת גוף ונפש ס"ז.

(3) שמואל"א ב, ט.

(4) = כשנוהרים – שומר הקב"ה. בודאי צריך להדר, הידורים פנימיים, אבל...

(5) בגוכתי"ק בא כאן הקטע דלהלן:

(אמר ר' יצחק מתמיד שאומרים שהבעש"ט נולד בזמן דמסנ"פ שנות גזרת ת"ח ות"ט. וענה על זה כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א) שאין זה מתאים במספר השנים, כי מהגזירות הנ"ל עד שנולד הבעש"ט ישנו הפרש זמן של חמשים שנה. והרי כל הענינים צריכים להיות בדיוק, שכן מ"ת הי' בזמן ומקום, והכוונה היא שמה שלמעלה מזמן ומקום יורגש דוקא בזמן ומקום... אלא השייכות דלידת הבעש"ט לגזרת ת"ח ות"ט היא ביחס להמקום – שהי' זה במדינה שהיתה נאָס פון איד'שע מסירת נפש בלוט.

והעביר על זה קולמוס. – וראה שיחת ליל ב' כ' כסלו ס"א

(לקו"ד שם לא, א ואילך).

וביאורו — ע"פ מאמר רז"ל¹⁴ צמצם שכינתו בין ב' בדי הארון, והמשל דר' מאיר עם המראות¹⁵, כמבואר בדא"ח¹⁶. נאָר¹⁷ פּאַרשטיין במוחש קאָן מען דאָס פון רבי'ן און תניא.

מ'זאָגט¹⁸ כשם אחד מאדמו"רים הגדולים¹⁹ כשראה בפעם הראשונה את ספר התניא, אמר: אַ פּלא, אַזאָ²⁰ גרויסען רבוננו של עולם אריין שטעלען אין אַזאָ קליין ספר. און איך בין מוסיף — אמר אדמו"ר נ"ע — אַזעלכע ציורים אין מוחין און מדות בני־אדם, הן אלו הדברים וואָס זיינען מצד התולדה, און הן אלו וואָס זיינען געוואָרען מצד הרגילות והעבודה, הן לטב און הן למוטב, מיט די חסרונות און די מעלות אין יעדער סוג, און די עצות הן אויף אַרויס פון רע וגשמי, און הן לעלות בסולם הקודש — האָט דאָס געקאָנט מגלה זיין אין אותיות הכתב נאָר אַ נשמה דאצילות, אַ נשמה כללית, וואָס כמו שהיא למעלה אָט אזוי איז זי געווען בהלכשה. וסיים: תניא איז דער תורה שבכתב פון חסידות.

ו. יום ב' לפנות ערב אחר השקיעה (אור לכ"ה מנחם אב תרנ"ט) נולדה חנה תי"ו²¹. הי' אַ²² רינכער שבת, פּאַרבריינגען וכו'. אמר לי אדמו"ר נ"ע בזמן מנחה: עתה הוא עת רצון וכו'.

בקשתיו²³, שחפצי העריץ²⁴ אַ מאמר ווי דער רבי האָט עם געזאָגט, דער רבי געזאָגט וכו'.

ואמר לי: וואָס²⁵ דו בעטסט, האָב איך געבעטען באַם טאַטען, ואמר לי אַז ער דאַרף הכנה. ואח"כ אמר ווי ער האָט געהערט פון צ"צ וואָס ער האָט געהערט פון אדמו"ר הזקן...

ואח"כ אמר לי אדמו"ר נ"ע מאמר כו', לאחרי ששה בערך 25 מינוט — אדמו"ר נ"ע דיברו אח"כ בשנת תרס"ו — וזהו ששמע ממני חותני בקישינוב²⁶ מאמר ד"ה „קמתי אני לפתוח“²⁷.

שכאלה במוחין ומדות בני־אדם, הן אלו הדברים שמצד התולדה, והן אלו שנעשו מצד הרגילות והעבודה, הן לטב והן למוטב, עם החסרונות והמעלות שבכל סוג, והעצות, הן לצאת מהרע וגשמי, והן לעלות בסולם הקודש — יכול הי' לגלות באותיות הכתב רק (מי שהוא) נשמה דאצילות, נשמה כללית, אשר כמו שהיא למעלה כך היתה (למטה) בהלכשה.
 (21) ראה גם לעיל ע' רעז.
 (22) = שבת של עושר, התוועדות (מיוחדת) וכו'.
 (23) ראה גם שיחות: ש"פ קדושים תשי"ד סי"ח (תר"מ חיי"א ע' 253); ש"פ ראה תשי"ד סי"א (תר"מ חיי"ב ע' 178).
 (24) = לשמוע מאמר כפי שאמרו רבי פלוני, רבי פלוני וכו'.
 (25) = מה שאתה מבקש (ממני) — בקשתי אני מאבי (אדמו"ר מהר"ש), ואמר לי שהוא צריך הכנה. ואח"כ אמר (מאמר) כפי ששמע מהצ"צ ששמע מאדמו"ר הזקן...
 (26) להעיר מהסיפור שבאחד המאמרים שאמר כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע ביחידות לבנו כ"ק מו"ח אדמו"ר אמר ענין .. ואח"כ הי' כ"ק מו"ח אדמו"ר אצל חותנו הרה"ח וכו' ר' אברהם בקעשענוב, ובקשו לחזור דא"ח .. וחזר את מאמר הנ"ל וכו' (תר"מ סה"מ אלול ע' רלו הערה 11).
 (27) נדפס בהמשך תרס"ו (הוצאת קה"ת, תנשי"א) ע' תקנא

(14) ראה תנחומא ויקהל ז. שהש"ר פ"א, יד (ג). ועוד.
 (15) ראה ב"ר פ"ד, ד: „כותי אחד שאל את ר"מ .. אפשר אותו שכתוב בו הלא את השמים ואת הארץ אני מלא, הי' מדבר עם משה מבין שני בדי הארון, א"ל הבא לי מראות גדולות א"ל ראה בבואה שלך בהן, ראה אותה גדולה. א"ל הבא לי מראות קטנות .. ראה בבואה שלך בהן, ראה אותה קטנה. א"ל מה אם אתה שאתה בשר ודם, אתה משנה עצמך בכל מה שתמצא, מי שאמר והי' העולם כרוך הוא עאכ"ו, הוי כשהוא רוצה הלא את השמים ואת הארץ אני מלא, וכשהוא רוצה הי' מדבר עם משה מבין שני בדי הארון“.
 (16) ראה אוה"ת בהר ע' תרכב. המשך תער"ב ח"א ע' שכה. ועוד.
 (17) = אלא שלהבין זאת במוחש — אפשר (ע"י משל) מהרבי (אדמו"ר הזקן) וספר התניא.
 (18) = אומרים.
 (19) בבית רבי פכ"ב (סג, ב) בהערה — הובא בשם הרה"ק רלו"צ מבאָרדיטשוב. וראה גם שיחת י"ט כסלו תשט"ז סט"ו (תר"מ חט"ו ע' 269).
 (20) = „רבוננו של עולם“ גדול שכזה — להכניסו בספר קטן שכזה. ואני מוסיף — אמר אדמו"ר נ"ע — ציורים

שיטת היומן תרצ"ג – עם פענוחים

ז. בנוגע להמסופר ע"ד סדר ההנהגה של אדמו"ר הזקן בראש השנה קודם הסתלקות בתו הרבנית דבורה לאה²⁸ – הוסיף כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א לספר שהיו זמנים שאדמו"ר הזקן אמר דא"ח לפני תקיעות. – שאלו אם ה' זה ביום א' או ביום ב', וענה כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: כך שמעתי "לפני תקיעות" סתם.

... כל הלילה דמוצאי ר"ה היתה הרבנית דבורה לאה באם²⁹ רבי'ן. כבוקר דצום גדלי' געגיינן³⁰ אין וואַסער, און באַטאָג איז זי נסתלק געוואָרען.

בהסיפור שאירע עם הצ"צ לאחר פטירת אמו הרבנית דבורה לאה, שפעם א' התעורר משנתו בחדרו של אדמו"ר הזקן, ובכה ואמר, מאמע³¹, נעם מיר צו צו זיך, ואמו זצ"ל האָט אים צוגיקלאַפּט, ואמרה, ניין ניין, שלאָף רוהיג, דער זיידע איז דאָ, זאָי באַיַן זיידען – הוסיף כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א לספר שאדמו"ר הזקן לא הרגיש בצעקת הילד, ואמר על עצמו: געגעסען³² אַ בייגעל מיט פּוטער³³, און אָף דערופּ ניט געהאַלפּען... מהיום והלאה זאָל זיין אַנדערש... מוח שליט על הלב (התוכן ברור, אבל האותיות מסופקים אצלי. מ"מ).

ח. אדמו"ר נ"ע שאל את אביו אדמו"ר מהר"ש נ"ע אם זה (השמיכעל³⁴) עובר בירושה. ויענהו: אַ נשמה דאצילות, אַ נשמה כללית, אַ נשמה עליונה, האָט³⁵ דעם שמיכעל. וסיים אדמו"ר נ"ע: אַזאַ³⁶ בעל יסורים בגופו ווי דער טאַטע, האָב איך ניט באַגעגענט (ואעפ"כ תמיד הי' שמיכעל על פניו?)³⁷.

ט. בהסיפור³⁸ ע"ד נסיעתו של הצ"צ, שבהיותו בשקלאָו אמר לו בנו הרה"ק מהרי"ן כי הרבה אברכי החסידים בושים לכונוס על יחידות... כשמוע זאת הצ"צ – נפל מלוא קומתו ארצה, והתחיל לבכות "כשור טבוח" וכו'. געזאַלט³⁹ זיין "יחידות" ולא הי'. והתחיל לומר קריאת שמע שעל המטה. כשנגש מהרי"ן אח"כ אל הדלת שמעו אומר "על חטא". ואמר מהרי"ן אַז⁴⁰ דאָס האָט עם מקצר ימים געוען.

י. הביכעל להביין ענין זווג הנשמות⁴¹ – הוא העתקות.

יא. בענין אל תזכור לנו עוונות ראשונים וכו'⁴² – במקום זה הפצתי לומר: אַ פאַלשער חסיד האָט מער האַפּנונג ועושה נח"ר לצדיקים בעולמות עליונים ווי אַן אמת'ער מתנגד". אבל מפני וכו' לא אמרתי.

ער – רבינו הגדול – גיקאנט אַפּקויפּן די וועלט וכו" (המגיד העניק מתנה לאדמו"ר הזקן – חיוך, ובזה הי' רבינו הגדול יכול לקנות את העולם וכו').

(35) = יש לה חיוך זה.

(36) = בבעל יסורים בגופו כמו אבי – לא נתקלתי.

(37) ראה גם שיחות: ש"פ האזינו, י"ג תשרי תשי"ב ס"ב (ת"מ ח"ד ע' 23); יו"ד שבת תשכ"ב סל"ו (ת"מ חל"ג ע' 53).

(38) שיחה הנ"ל סט"ו (מד, ב).

(39) = היתה אמורה להתקיים, "יחידות".

(40) = שמאורע זה (שנגע לו ביותר) קיצר את ימיו.

(41) נזכר בכ"מ במאמרי דא"ח (ראה לדוגמא: סה"מ תר"ן ע' קלו. תרס"ג ע' סז"ח). – בכת"מ מס' 1153 (בספריית אגודת

חסידים חב"ד) מופיע "מפתח" לביכעל זה.

(42) שיחה הנ"ל ס"ב (מו, א).

ואילך. סה"ש תורת שלום ס"ע 58 ואילך. וראה גם לעיל ע' רסט.

(28) שיחה הנ"ל ס"ד (מג, א ואילך).

(29) = אצל הרבי (אדמו"ר הזקן).

(30) = הלכה לטבול במקוה, וביום נסתלקה.

(31) = אמא, קחי אותי אלייך, ואמו זצ"ל טפחה על גבו ואמרה: לא, לא, שוּן במנוחה. סבא כאן, היה אצל סבא.

(32) = אכלתי כעך בחמאה [כדי שלא יבוא למעמד ומצב של כלות הנפש ממש], ולא הועיל בשביל זה (שאשמע צעקת הילד)... מהיום והלאה – צריך שיהי' אחרת.

(33) ראה לקמן ס"ח: "וכידוע המעשה מתקון חצות שמצאו אוכל בייגעל עם פוטער".

(34) ראה שיחה הנ"ל סט"ו (מד, א): "דער מגיד האָט געשיינקט דעם אַלטין רבי'ן אַ שמיכעל, און דערמיט האָט

יב. פעם אמר לי אדמו"ר נ"ע: קול מעורר הכוונה⁴³. איז⁴⁴ דאך דאָס היפך השכלה. אָבער דער אמת איז אַזוי. עם עפענט אויף ניט נאָר פענסטער נאָר טיר און טויער.

[ענין זה נתבאר בשיחת י"ב תמוז. תרצ"ב. בדרוסקעניק:

קול מעורר הכוונה. וצריך להבין השייכות ביניהם, דהא קול הוא התפעלות, משא"כ כוונה ענינה מוחין, מנוחה, היפך ההתפעלות. אלא כוונה מלשון, וכוין פתיחה (פתיחה) ליי"45, שפירושו חלון, והו"ע המשכה מן המוח אל הלב ומן הלב אל המוח. וזהו ג"כ פירוש מאמר רז"ל⁴⁶ „אם כיון לכו יצא“, דלכאורה הוה לי' למימר אם כיון מחשבתו וכו', אלא הפירוש הוא כנ"ל שהמשיך מן המוח וכו'].

יג. בהשכלה, שמיעת דא"ח — צריך לשמוע בהנחת עצמותו והבנתו, ואח"כ לייגע את עצמו ולהבין.

ואינו כן בפארבריינגען, אשר בימים מקדם פלעגט⁴⁷ מען נעמען אפאָר ווערטער און דאָס האָט מספיק געוען אָף אַ גאַנצע נאַכט, ומה שדיברו אח"כ לאַ הי' שייך כבר אליו.

יד. גזירת יון היתה שלקחו בנ"י לאנשי חיל.

טו. במהסופר⁴⁸ אודות דברי כ"ק אדמו"ר נ"ע „אז עם האָט מיר אָנגרירט עד וכו'“ — נאמר הלשון: אָנגערירט⁴⁹ אין דער זיעבטער ריפּ.

טז. חצי שעה התעצמות בענין — הוא יקר מכל יקר.

צריכים פאַרנעמען⁵⁰ זיך מיט זיך, ולא בהבנות והשגות, כמנחש ומעונן וכו'. אמר לא: לומד הוא ר' הלל'ס חסידות⁵¹ ר' אייזל'ס חסידות וכו'. — לך לך: גיי צו זיך, ולא תלך בכרמים אחרים, ללוות חמאה קמח וכו' ולעשות אַ פּיינקאַכען⁵². עם קאַרטאַפּעל מיט ברויט, אָבער דיינע... יש כאלו שזה דרך בשבילם, וכמו מי שהוא איסטניס...

יז. חברי מפלגת „פועלי ציון“ — הפחידו ואיימו. עשו פוגרום בדירת אדמו"ר נ"ע ביום א' ז' מנ"א תרס"ו. ירו בקנה רובה ב' ג' פעמים, שברו כלי בית וכו' — כי חפצו להתערב בהנהגת ישיבת תומכי תמימים⁵³.

שיהיו שלך... (ולהעיר גם מאג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ב ע' שצז: „ההבדל בין דברי החסידות שהם דברי הרב... החסידות שכתבו רבותינו הק' זצ"ל, ובין דברי החסידות שכתבו החסידים תלמידיהם כמו ר"א מהאָמלע ור' הלל מפאָריטש... אפילו במקומות אשר ההבנה של החסידים הגדולים... הנה גם אז המלות האחדות של דברי הרב בהמות הייתי עמך שורפות את החומריות שלנו ומושכות את לבנו כחותינו וחושינו באי ההבנה יותר מההבנה ההיא של דברי התלמידים“.)

53) ראה גם לקמן ע' שנת. אג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"ד ע' קנג ואלך. קונטרס „חנוך לנער“ ע' 14. סה"ש תש"ג ע' 66. תש"ה ע' 12. רשימות הרב"ש ע' נו.

43) נסמן בלקו"ש חל"ה ע' 195 הערה 29.

44) = ולכאורה הרי זה היפך ההשכלה. אבל כן הוא האמת. ולא חלון בלבד פותח הוא (הקול), אלא גם דלת ושער.

45) דניאל ו, יא.

46) ברכות רפ"ב.

47) = היו לוקחים כמה תיבות (מהמדובר בהתוועדות), ותיבות אלו הספיקו למשך כל הלילה.

48) בשיחה הנ"ל סוסי"ג (מג, א).

49) = נגע בצלע השביעית.

50) = להתעסק עם עצמו.

51) = ראה גם לעיל ע' קפב. וש"נ.

52) = מעשה-מחבת. אכול תפוחי אדמה ולחם, ובלבד

רשימת היומן תרצ"ג – עם פענוחים – שכא

יח. ר' חיים אברהם (בנו השני של אדמו"ר הזקן) נקרא ע"ש ר' אברהם המלאך⁵⁴. – ותמהו החסידים על שהקדים אדמו"ר הזקן השם חיים לאברהם, שהרי הי' צ"ל אברהם חיים.

פעם אמר אדמו"ר הזקן: דעם⁵⁵ רבין'ס זוהן איז געווען אַ מלאך. אַ נשמה איז העכער ווי אַ מלאך, ובפרט אַ נשמה אַ מלאך. אָבער מ'דאַרף האָבען אַ שייכות מיט דער וועלט. וכמה יגיעות יגעתי עד שבעזה"י עלה להביאו בחיים (וכידוע⁵⁶ המעשה מתיקון חצות שמצאו אוכל בייגעל עם פוטער). ולכן קראו חיים אברהם: אַ נשמה לעבעדיקער אברהם. און אַ נשמה האָט אַ שייכות צו וועלט, אויף מאַכען פון דער וועלט דעם כלי קיבול לאור ווי דער רצון עליון איז, בדרך אור פנימי. אַ מלאך איז אורות מקיפים. חשבונ'ט זיך ניט מיט דעם כלי קיבול, ער איז מאיר אור. און אַ נשמה איז דער גלוי לפי ערך הכלי, און איז מרחיב את הכלי ומגדילה. אדמו"ר האמצעי הי' שולח לו (לר' חיים אברהם) במופתים, ובפרט בעניני בנים⁵⁷ – (המובדל (במקפים) – העתקתי מנייר בכתב־יד קודש מ"ח אדמו"ר שליט"א).

יט. דער שפּאַלער⁵⁸ זיידע תבע מאדמו"ר הזקן פולישע דרכים (היינו, הנהגה בדרך של מופתים וכו'), ויענהו: אתי היתה ושלחתי⁵⁹. וישאלהו: א"כ, מהו הביאור בהמאורע שהי' בעת הובילו את אדמו"ר הזקן לפטרבורג: די⁶⁰ רעדער זינען דאָך ניט געפּאַרען? ויענהו: אַז „צווחין אף עקתינ" די אַקסען האָבען געשריען (כאילו שלא הוא עשה מאומה בשביל זה, אלא וכו', היינו, שה„אַקסען“ מעצחם ומאליהם לא נסעו. מ"מ).

כ. כשהי' מקבל ל"יחידות", הי' אדמו"ר הזקן – לכל שאלה ושאלה – נשען מקודם על ידו, הימנית או השמאלית⁶¹.

כא. האזהרה במשפחתנו (בכית הרב) בלימוד החקירה⁶² היא עד עשרים שנה. והמדובר הוא על הספרים עיקרים, כוזרי, מורה נבוכים.

אדמו"ר נ"ע למד בתחלה עיקרים, אח"כ כוזרי, ואח"כ מורה נבוכים. הצ"צ אמר לבנו אדמו"ר מהר"ש נ"ע: "קום וועלען מיר אַפּוואַשען דעם רמב"ם" (כשהי' לומד עמו מורה נבוכים ע"ד החסידות. מ"מ)⁶³.

כב. היו הרבה „בעל-שם" קודם הבעש"ט, אבל לו (להבעש"ט) ניתוסף מלת "טוב". ושמענו ביאור כו' בזה (קרוב לודאי מאדמו"ר נ"ע. מ"מ)⁶⁴.

(59) ראה תענית כג, ס"ב. וראה גם לקמן ע' שטו.
(60) = הרי הגלגלים לא נסעו (כנ"ל ע' שטו).
(61) ראה גם לעיל ע' שטו.
(62) ראה גם קונטרס „חנוך לנער" ע' 28. סה"ש תורת שלום בתחלתו.
(63) מובא בשיחת ש"פ בראשית (התוועדות ב) תשכ"ז הערה 82 (תור"מ חמ"ח ע' 192). וראה גם סה"ש קייץ הישית ס"ע 40 ואילך. אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ס"ע תקד ואילך (נעתק ב"היום יום" יט סיון). שיחת פורים תשכ"ב סל"ג (תור"מ חל"ג ע' 207). לקו"ש חכ"ו ע' 39 הערה 19. וש"נ.
(64) ראה סה"ש תורת שלום ע' 45 ואילך. הוספות לסה"מ תרס"ג ח"א ע' רנב (בהוצאת תשני"ד ע' קמג). סה"מ תרפ"א ע' קעז. סה"ש תרפ"ט ע' 27. תרצ"ט ע' 321. קייץ הישית ע' 170. תש"ה ס"ע 92 ואילך. לקו"ש ח"ח ע' 27 הערה 42. לקוטי לוי"צ הערות לזו"ב ע' רמ. ועוד.

(54) ראה גם לעיל ע' רצה. וש"נ.
(55) = בנו של הרבי (המגיד) הי' מלאך. נשמה היא למעלה ממלאך, ובפרט נשמה שהיא (גם) מלאך. אבל, צריכים שתהי' שייכות עם העולם.. (אוכל כעך עם חמאה) .. ולכן קראו חיים אברהם, (כלומר): נשמה, אברהם שבבחי' חיים, ונשמה – יש לה שייכות לעולם, כדי לעשות את העולם כלי קיבול לאור בהתאם לרצון העליון, בדרך אור פנימי. מלאך – הוא אורות מקיפים. אינו מתחשב בהכלי קיבול, הוא מאיר אור. ונשמה – הגילוי הוא לפי ערך הכלי, וגילוי זה כו'.
(56) ראה סה"ש תורת שלום ע' 169. תרפ"ח ע' 20. תרצ"ז ע' 194. לקו"ש חכ"ו ע' 273 ואילך. שיחת ש"פ חיי שרה תשכ"ט ס"י (תור"מ חני"ד ס"ע 274).
(57) ראה גם לעיל ע' קצט. וש"נ.
(58) = הסבא משפולי.

כג. בעת המאסר, כשנכנס אדמו"ר הזקן להקאנצעליארע⁶⁵ – התחילו לשחוק עליו (שזהו מלך וכו'⁶⁶).

הטלית ותפילין הי' בידו של אדמו"ר הזקן, והתחיל להניח תפילין דר"ת. כשהניח תפילין של ראש, והביט אין⁶⁷ א' דעקעל פון א' זילבערנע פושקע אם התש"ר מכוון באמצע הראש, ונטה ראשו לכאן ולכאן, איז⁶⁸ דער וואָס איז געשטאַנען לא' הי' יכול לישב, און דער וואָס איז געזעסען לא' הי' יכול לעמוד. ואמר אדמו"ר הזקן ש, וראו כל עמי הארץ⁶⁹ שקאי על תפילין של ראש⁷⁰ – היינו שנצב כמו נד, מ'וערט⁷¹ פאָרגל'וערט⁷².

*

[חשבוני:

שנת התקנ"ט: סימנה גכ"ז (ר"ה ביום ג', כסדרה, ופסח ביום ז'). שנה יא' למחזור קטן. מעוברת⁷³. ר"ה – בימים ג' ד'. שמחת תורה – ביום ד'⁷⁴.

שנת התקפ"ו: סימנה גכ"ז. שנה י"ט למחזור קטן. מעוברת⁷³. ר"ה – בימים ג' ד'. וכיון שהיא כסדרה, תשרי מלא וחשון חסר, נמצא ר"ח כסלו (שהוא רק יום אחד) – ביום ו'. י' כסלו – ביום א'⁷⁵.

שנת התקפ"ז: סימנה בש"ה (ר"ה ביום ב', שלימה, ופסח ביום ה'). שנה א' למחזור קטן. פשוטה⁷³. וכיון שהיא שלימה, שחשון (וכסלו) מלא, נמצא ר"ח כסלו (שהוא ב' ימים) – בימים ה' ו'. י' כסלו – ביום א'⁷⁶].

עשרה שנה שיהיו מהן שבע שנים מעוברות ושתיים עשרה פשוטות נקרא מחזור (קטן), „השבע שנים המעוברות שבכל מחזור .. הם שנה שלישית מן המחזור וכו' ושנת אחת עשרה .. ושנת י"ט“.

74) אולי שייך חשבון זה להאמור לעיל ע' שטו: „את אדה"ז אסרו והובילוהו יום ה' ערב וכו'“ – כי, מאסר אדמו"ר הזקן הי' באסרו חג הסוכות (תקנ"ט), וע"פ חשבון זה ששמח"ח חל ביום ד', חל אסרו חג ביום ה'.

75) כי: כאשר א' תשרי חל ביום ג', יחול גם כ"ט תשרי (לאחרי מלאת כ"ח יום, ד' שבועות שלמים) ביום ג', ל' תשרי – ביום ד', א' חשון – ביום ה', וכן כ"ט חשון – ביום ה', א' (וכן ח) כסלו – ביום ו', ט' כסלו – ביום ז', וי' כסלו – ביום א'.

76) כי: א' תשרי וכ"ט בו – ביום ב', ל' תשרי – ביום ג', א' חשון וכ"ט בו – ביום ד', ל' חשון (אדר"ח כסלו) – ביום ה', א' כסלו (בדר"ח) וחי' בו – ביום ו', ט' כסלו – ביום ז', וי' כסלו – ביום א'.

ואולי שייך ענין זה למ"ש לעיל ע' רצג, ע"ד הספק אם אדהאמ"צ יצא לחירות בשנת תקפ"ו או תקפ"ז – שלכאורה, ע"פ הידוע (קונטרס, „בד קודש" ע' 22 בהערה) שבשורת הגאולה באה בשבת ט' כסלו, וי' כסלו חל ביום א', הי' אפשר לברר באיזה שנה חל י' כסלו ביום א'. ועל זה בא החשבון שבפנים – שבב' השנים (תקפ"ו ותקפ"ז) חל י' כסלו ביום א'.

(65) = למשרד.

66) ראה קונטרס לימוד החסידות פ"ו (אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ג ע' שמ); „בשנת תקנ"ט הנה ההלשנה היתה בעיקרה על הוד כ"ק רבינו הזקן בעצמו, שהוא חפץ להיות מלך בישראל וכו'“ (וראה גם סה"ש תרפ"ז ע' 111. ע' 120. שיחות: פורים תש"כ סמ"א (תו"מ חכ"ז ע' 452); ח"י אלול תשכ"ב ס"ה (תו"מ חל"ד ע' 267); י"ט כסלו תשכ"ג סכ"א (תו"מ חל"ה ע' 268); מוצש"ק ליל זאת חנוכה תשמ"ו סי"ט (התועדויות תשמ"ו ח"ב ע' 190)).

67) = במכסה קופסת כסף (ראה גם לקמן ע' שלג. וש"ג).

68) מי שעמד – לא (הי' יכול לישב, ומי שישב – לא (הי') יכול לעמוד.

69) תבוא כה, יו"ד.

70) ברכות ו, א. וש"נ.

71) = קופא על מקומו.

72) ראה סה"מ תש"ב ע' 37. אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ע' תצו. סה"ש תרפ"ו ע' 95. תש"ב ע' 126. וראה גם שיחות: י"ט כסלו תש"כ סס"ו (תו"מ חכ"ז ע' 229); תשכ"ג ס"ל (תו"מ חל"ה ע' 275); ש"פ וישב תשכ"ה ס"ג (תו"מ חמ"ב ע' 53); י"ב תמוז תשכ"ו סכ"ט ובהערה 152 (תו"מ ח"נ ע' 178); ש"פ עקב תשכ"ט ס"ח (תו"מ חנ"ז ע' 223); פורים תשל"ל סל"ט. 73) ראה רמב"ם הל' קידוש החודש פ"ו ה"י"א: „כל תשע

חנוכה, תרצ"ג. ריגא.

מהנהגות כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א:

במוצאי שבת חנוכה – תחלה הבדלה, אח"כ הדלקת נר חנוכה, ואח"כ אמירת „ויתן לך”². עש"ק³ – הדלקת נר חנוכה, ואח"כ נר שבת. אחר הדלקת נר חנוכה – יושב אצל הנרות חצי שעה⁵.

וסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א:

אדמו"ר נ"ע הי' מברך נר חנוכה בין מנחה למעריב⁶. יושב בסמוך להם (לנרות חנוכה) חצי שעה, קרה שהי' כותב אז. הי' לומד גמרא בסמוך להם⁷. – זה (לימוד גמרא סמוך לנרות חנוכה) הי' ג"כ, אבל אחר החצי שעה, שגם אז היו הנרות דולקים, כי הי' חפץ שידלקו 50 מינוט⁸, עד שפעם ציוה שיוסיפו שמן כדי שידלקו שיעור זה.

הי' מדליק נר חנוכה בבית אמו הרבנית רבקה נ"ע⁹, כל הח' ימים, אלא שבעש"ק לא הי' מחכה שם החצי שעה, אלא חוזר מיד לביתו. אבל במוצש"ק מתעכב שם החצי שעה.

פארבריינגען – לא הי' בחנוכה בהשתתפותו, אלא שהי' משוחח עם הקינדער, וכן הי' מקציב בשבילי זמן יותר על הרגיל. נותן דמי חנוכה – מעות – בנר הד' או הה'¹⁰.

במוצש"ק – מדליק נר חנוכה אחר הבדלה וקודם אמירת „ויתן לך”. לא הי' מדייק בהעמדת המנורה בפתח החדר שיהי' מדרום לצפון או מזרח ומערב¹¹.

סט"ו (התוועדויות תשמ"ב ח"ב ס"ע 598 ואילך; ס"ע 618).
 (8) ראה פרמ"ג סתער"ב א"א סק"ג. וראה גם אג"ק ח"י ע' קנג.
 (9) ראה גם שיחת שבת חנוכה הנ"ל ס"ה (סה"ש שם ע' 20). אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ס"ע קפ ואילך.
 (10) ראה גם „היום יום” כח כסלו – מ"חנני" צ"ג".
 (11) אף שבבית הכנסת מסדרין כנרות המנורה (רמ"א אר"ח סתרע"א ס"ז)*.

(1) בהבא לקמן – ראה גם ספר המנהגים ע' 70 ואילך.
 (2) ראה גם „היום יום” כו כסלו. ומוסיף: „בביהכ"נ נ"ח קודם הבדלה”.
 (3) מהבא לקמן – נעתק ב„היום יום” כה כסלו, א חנוכה (מ„חנוכה, צ"ג. ריגא”).
 (4) ראה שם: „מנחה, נר חנוכה, נר שבת”.
 (5) ראה גם שיחת שבת חנוכה תש"ו ס"ו (סה"ש תש"ו ע' 21).

* ובהערת רבינו (ט' המנהגים ע' 70 הערה 5): „וצ"ע מפני מה גם בבית אין מהדרין ע"ז אם באפשרי הוא”.

(6) הדעות בזה – ראה טושו"ע סתרע"ב ונ"כ.
 (7) ראה גם שיחת שבת חנוכה הנ"ל שם. נתבאר בשיחות ליל ב' דחנוכה תשמ"ב ס"ט; ש"פ מקץ, שבת חנוכה תשמ"ב

אדמו"ר נ"ע סיפר שאדמו"ר מהר"ש נ"ע חפץ שהם – אדמו"ר נ"ע רז"א וכו' – ידעו הזמירות (שבסידור), וגם על הפולישע זמירות אמר „געשמאָקע׳ ווערטער“.

בהיותו – אדמו"ר מהר"ש נ"ע – במאָנטרעץ, אמר הפולישע זמירות. וכאילו אַזוי אַן עבירה די צייט, אבל בעת המנוחה ודאַצ׳ע׳ אמר אותם.

*

„הבעש״ט ז"ל אמר שביכולתו לעלות השמים כמו אלי, רק שרוצה דורך גיין מ"ש⁵ כי עפר אתה ואל עפר תשוב“.

[המשך בשעה שהקדימו תער"ב ע' קפט⁶]

*

„שמעתי בשם רבינו נ"ע שכל המחברים עד הט"ז וש"ך והם בכלל עשו חבוריהם ברוח הקודש. וענין רוח"ק איתא בקרבן העדה לירושלמי סוף פרק ג דשקלים שזהו שמגלים לו רזי תורה כו' שזהו מבחינת העלם דחכמה“.

[המשך בשעה שהקדימו תער"ב ע' רכא⁷]

*

צריכים ללמוד בכל יום תושב"כ עם פירש"י שזהו תרומות מדרשי רז"ל, ונאם ד' תושבע"פ, כמ"ש בהל' ת"ת ובאגה"ק שלכל הפחות צריך כל אחד ללמוד מסכת גמרא בשנה.

[סד"ה „על חומותיך“. תרל"ח⁸]

*

בכוך תרל"ח ישנו מאמר ד"ה „להבין ענין הנוסח כי באש הצתה וגו'“. ובמפתחות⁹ מובא שמאמר זה שייך למאורע דנפילת הלאָמפּ:

בחדר אדמו"ר מהר"ש נ"ע הי' תלוי לאָמפּ זכוכית – ווענענעיאַני – עם קנים וכו', גדול ויפה. פעם נפל מן התקרה, נשבר מקצתו, ונשפך הקערפּאָסיף¹⁰ שבו,

הערה 76. וש"נ.

(8) נעתק ב„היום יום" יח אד"ש (מ„סד"ה על חומותיך לט").

נדפס לאח"ז בסה"מ תרל"ח ע' רנה. וש"נ.

(9) ראה הערת רבינו ברשימת מאמרי דא"ח של אדמו"ר מהר"ש (בספר התולדות שלו ע' 47): מצאתי רשום על דרוש זה, „מיוסד על הש' רי"ל (השרפה רחמנא יצילנו ?) שהי בסוף קיץ תרל"ח ה"י. ולא נאמר כלל. אח"כ נאמר במוש"ק, אחר ההצלה מהלאָמפּ שנפל“.

(10) = נפט.

(1) = תיבות שיש בהם טעם ועריכות.

(2) ראה אודות נסיעה זו – אג"ק שלו ע' יז ואילך.

(3) = ככלל (בשאר הזמנים) – חבל על הזמן (לבזבזו על אמירת זמירות. – בנוגע לכללות הענין דאמירת הזמירות ראה גם סה"ש תרפ"ט ס"ע 29 ואילך, ובהנסמן שם. רשימות הרב"ש ע' סז. שיחת ש"פ קדושים תשכ"ה סט"ו הערה 56 (תור"מ חמ"ג ע' 284).

(4) = ובנאות-דשא.

(5) בראשית ג, יט.

(6) הכוונה למספרי העמודים בהכתי"ק. – ובהנדפס הוא

כח"ג ע' ארנז. כתר שם טוב בהוספות שש"א-שב. וש"נ.

(7) נדפס שם ע' אישפה. – נעתק ב„היום יום" ו שבט

(מ„רשימותי תער"ב רכ"א“). וראה גם לקו"ש חכ"ג ע' 40

(* ובקונטרס רשימת מאמרי דא"ח הנ"ל הוצאת קה"ת תשמ"א ע' לח מציין המו"ל שהוא „במפתח כתי"ק אדמו"ר מהר"ש“.

רשימת היומן תרצ"ג – עם פענוחים – שכה

ונדלקה אש. אדמו"ר נ"ע – שהי' מכין אז את עצמו להכנס ל"יחידות" – רץ אל החדר, אַרְאָגַעְתָּאֲפֹט¹¹ בגד שעליו, און אַרום געווקעלט על אדמו"ר מהר"ש נ"ע, וכבתה האש. חלק מהרצפה בער ג"כ.

*

אדמו"ר נ"ע ירא מפני שנת תרס"ו, שאז הי' זמן אחד מה"קצים" המובאים בספרים¹².

*

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר: אדמו"ר נ"ע התחיל לכתוב – „להיות לו ית" דירה בתחתונים¹³ – בהוספת תיבת „ית", ע"י חלום¹⁴, אבל גם אח"כ כתב גם לשון המורגל: „לו דירה" (ללא הוספת תיבת „ית"). אבל אני כותב „לו ית וכו'".

*

אדמו"ר נ"ע כותב במכתב לכ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: „טובה פעולה אחת מאלף אנחות. אלקינו חי ותומ"צ נצחיים המה. עזוב את האנחה ושקוד בעבודה בפועל, ויחנך האלקים".

[מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א לריויק. ח' אדר ב' תרפ"ט¹⁵]

*

אדמו"ר נ"ע אמר לבנו כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א בערב יוהכ"פ תרנ"ד קודם הברכה:

צום הכפורים, הצום עצמו מחי' מזין ומפרנס את הגוף, וכמ"ש¹⁶, ולהחיותם ברעב, דהיינו, שהרעב עצמו הוא החיות¹⁷. ובינו"כ הוא בדרך מתנה מלמעלה, א מתנה פון א"ס. יר"כ ענינו „לפני הוי' תטהרו"¹⁸, „תטהרו" מלשון טהירו, בהירות, די¹⁹ קלאַרְקייט וואָס „לפני הוי'" איז – ניט ברעכין גשמי, נאָר אַנטאָן דעם גשמי אין אַ בגד פון אַ רוחני. וע"ד „לחם²⁰ לא אכל ומים לא שתה – ומ"מ איז²¹ ער אין דער הגבלה פון אַ גשמי – ארבעים יום וארבעים לילה²²."

אמנם, זהו ביוהכ"פ, שאז הענין ד„להחיותם ברעב" הוא בדרך מתנה מלמעלה. אבל בכל השנה צריך להיות „ולהחיותם ברעב" בדרך עבודה. כלומר: רעב – ענינו להרעיב את עצמו, שלא לעשות מה שהוא רגיל ומה שהוא חפץ, בין אם באכילה ושתי' ושינה, ובין כדיבור והרהור, ובין במעשה בפועל. ובשעה שמרעיב עצמו ילמוד ויתעסך בבירור וזיכוך המדה.

(16) תהלים לג, יט.

(17) ראה לקו"ת שה"ש יד, ב. ובכ"מ.

(18) אחרי טז, ל.

(19) = ה„בהירות" ש„לפני ה'" היא – לא שבירת הגשמי,

אלא הלבשת הגשמי בבגד של רוחניות.

(20) תשא לד, כח.

(21) = הרי הוא בהגבלה של גשמי.

(22) ססיומם וחומתם של ארבעים יום האחרונים הוא

(11) = הסיר בחפזה כו' ועטף בו כו'.

(12) ראה גם לקמן ע' שלא. וש"נ.

(13) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר

פ"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(14) ראה גם שיחות אחש"פ: תשי"ב סוס"ה (תו"מ ח"ה

ס"ע 122 ואילך); תש"ל סי"ו. לקו"ש ח"ו ע' 17 הערה 42. –

נתבאר בלקו"ש ח"ט ע' 27 ואילך.

(15) נעתק ב„היום יום" ח אד"ש (ממכתב „לריויק. ח' אד"ש

וכמו להעצים עיניו לאטום אזניו, שלא להיות כלי קבול לדברים לא טובים, ומי יאמר ח"ו רעים, ולהזהר בדיבור, לא מבעי דיבור האסור דרכילות, לשון הרע, אחד בפה ואחד בלב, ושקר, אשר כל אלה ואבקייהם אסורים, והמה כצרעת רחמנא ליצלן, אשר מלבד החולי הרע רחמנא ליצלן, הנה מתמאס האיש ההוא במיאוס גמור, עוד הרבה יותר מכמו מוכה שחין רחמנא ליצלן, שעב"פ מרחמין עליו, לא כן המצורע רחמנא ליצלן הלזה, אסור לרחם עליו ולעמוד בד' אמותיו, עד כי ירפא את עצמו.

וכשמרעיב את עצמו, הנה עב"ר זה נעשה אח"כ עב"ב. דער רע"ב, אַז ווערט אַ גוט דורך גטאַנענער²³ עב"ר, אַז ער ערב.

מבואר כדא"ח²⁴ בענין „ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד“²⁵, שקליפת עמלק משתנה מכל הגוים, דהז' אומות אינם יודעים את רבונם. אַז²⁶ מי שטייט צו קאַכט²⁷ אין אַן אהבה זרה וכו' פאַרגעסט מען ח"ו אַף רבון כל העולמים. משא"כ עמלק איז קאַלט, ער פאַרגעסט ניט. ער ווייס אַז דאָס איז אַ מדה רעה, ער איז יודע את רבונו של עולם, און מ"מ איז ער מיט זיין פעלער קאַלט, ומצאן עמלק אי אפשר להביא קרבנות, גם אפילו מיטב הצאן²⁸, דאָס²⁹ בעסטע פון אַ מדה רעה, אי אפשר להפכה להשתמש בה בקדושה.

ובזה הי' טעות ה„שאל מרחובות הנהר“³⁰, שרצה להביא קרבנות מצאן עמלק, לפי שהלך אחר הטעם כו'³¹. דאָס³² איז אַ טעות פון אַ משכיל.

ועל זה אומר לו שמואל הנביא „וימאסך גו“³³: שמואל הנביא הוא בדרגת נצח והוד, כידוע³⁴ שנבואה היא בנצח והוד. וזהו שנצח³⁵ והוד זאָגט דעם משכיל, אַז מיט חכמות אַליין, אַן פועל טוב בבירור המדות, הנה לבד זאת שהוא בזוי, הרי הוא גם נמאס, „כי מאסך“, מי³⁶ ווערט מאוס בעיני הזולת, ורחמנא ליצלן כמצורע הנ"ל. ובצאן עמלק אין בירור כי אם איבוד לגמרי.

[כנראה רק ראשיתו דברי אדמו"ר נ"ע.]

ממכתב כ"ק מו"ר אדמו"ר שליט"א ט' ניסן תר"ץ³⁷

*

ע"פ הגהת אשר"י³⁸ — נטילת ידיים לסעודה ג' פעמים רצופים. כן הי' עושה

(32) = זוהי טעות של „משכיל“.

(33) שמואל-א טו, כג.

(34) ראה שער רוח"ק להאריז"ל דרוש א'. ובכ"מ.

(35) = נצח והוד (שעינים — לא חכמה, אלא פועל) אומר להמשכיל, שע"י חכמות לבד, ללא פועל טוב וכו'.

(36) = נעשים מאוסיים.

(37) נדפס באג"ק שלו ח"ג ע' תקכב ואילך (ללא תאריך).

(38) לחולין קיג, א — הובא בבית יוסף לטור יו"ד סס"ט

קרוב לתחלתו. וראה אג"ק מילואים (מכתב הנעתק

ב„התקשרות“ גליון תרצא ע' 10. ומכתב י"א טבת תשח"י

הנעתק בהוספה לקונטרס ש"פ שמות תשע"א (ע"י ועד

הנחות בלה"ק) ע' 121.

(23) באג"ק: „אַ גוט גישטאַנענער“.

(24) ראה סה"מ תרס"ה ע' ריא ואילך. ועוד.

(25) בלק כד, כ.

(26) = כשאדם להוט אחרי אהבה זרה — שוכח הוא ח"ו את רבון כל העולמים. (משא"כ) עמלק עיניו קרירות, הוא אינו שוכח. הוא יודע שזוהי מדה רעה, הוא יודע את רבונו של עולם, ומ"מ, עומד הוא בחסרונו, קרירות.

(27) באג"ק: „צו נאַנט“.

(28) שמואל-א טו, ט. טו.

(29) = ה„מיטב“ של מדה רעה.

(30) וישלח לו, לו. וראה ע"ח ש"ח פ"ד.

(31) ראה אוה"ת ואתחנן (כרך ו) ע' ב'רעז. סה"מ תר"ל ע' קס.

רשימת היומן תרצ"ג – עם פענוחים שכז

אאמו"ר מהר"ש נ"ע³⁹, ומניח משפיכה הג' מעט מים בכף יד השמאלית, ובזה משפשף ב' ידיו.

[מכתב אדמו"ר נ"ע להרני"ב חורף תרנ"ג⁴⁰]

*

הא דבסעודה שלישית נאמר „היום לא וכו'“⁴¹, היינו שאין צריך פת, אבל צריך לטעום איזה דבר, וא"ר יוסי⁴² יהא חלקי מאוכלי ג' סעודות.

[ד"ה „מהרה ישמע“. תרמ"ח⁴³]

שיהי' זה ניכר בסעודה שלישית עי"ז שאין אוכלים פת (לבוש סרצ"א ס"ה. וראה גם פס"ד להצ"צ (חידושים לרי"ו) שנו, סע"ב).

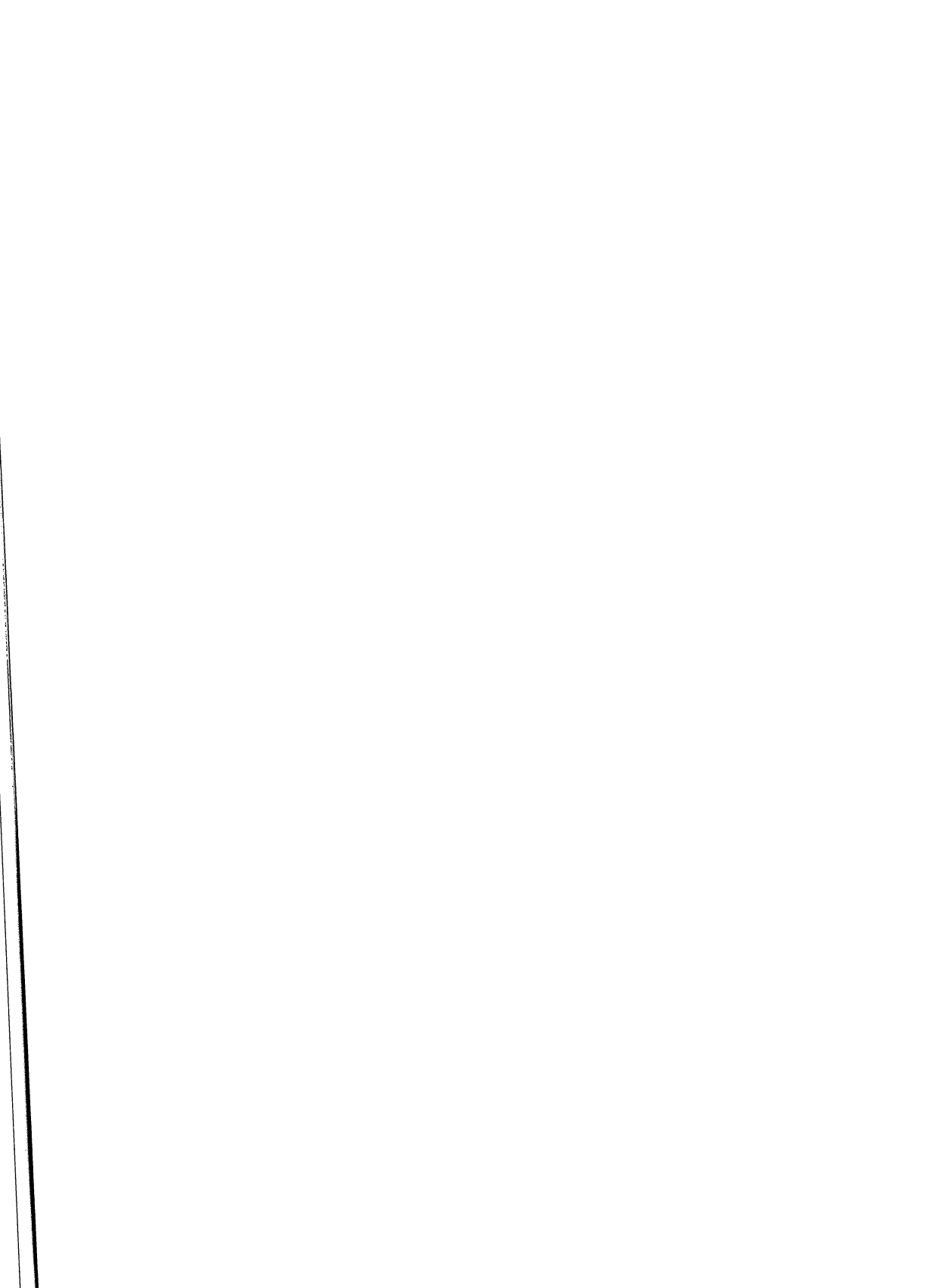
(42) שבת קיח, ב.

(43) נעתק ב„היום יום“ כב אד"א (מ„מהרה ישמע רמ"ח" (וכן צויין באג"ק חט"ז ע' פג). וברשימת מאמרי דא"ח כותב רבינו: „המאמר לא ראיתי, אבל נזכר בד"ה ועשית חג שבועות תרמ"ט" (סה"מ תרמ"ט ס"ע רסד)). – וראה גם לעיל ע' קפו. וש"נ.

(39) ראה גם סה"ש תרצ"ז ע' 98. קייץ ה'ש"ת ע' 82. תש"ד ע' 117. תש"ח ע' 176. שיחות: שמחת ביה"ש תשי"ג סכ"ב (תו"מ ח"ז ע' 42); ש"פ וישלח, י"ד כסלו תשי"ד ס"ט (תו"מ ח"י ע' 197) – בנוגע להנהגת אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע.

(40) לע"ע לא הגיע לידינו. נעתק ב„היום יום“ כ שבת (מ„רשימותי“).

(41) ראה שבת קיז, סע"ב, שממ"ש גבי ה„מן“, ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאוהו בשדה" (בשלח טז, כה), „היום“ ג"פ – למדים החיוב דשלש סעודות בשבת. וכיון שבפעם השלישית נאמר „היום לא“ – מתאים

רשימות משנת תרצ"ד

עם פענוחים

מַאֲרֵיעַנְבֵאָד, תרצ"ד.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. בחודש אלול תרס"ה הי' אדמו"ר נ"ע בד'אצ'ע' אצל ליובאוויטש.
 פעם מצאתיו זייער² פאַרוויינט
 — אף שמרגלא בפומא: הצנועה והחשובה „מרת שחורה" האָב³ איך ניט
 ליעב —

חפצתי לבדחו ולא יכולתי.

ואמר לי אדמו"ר נ"ע: בשנה זו — תרס"ו — יש קץ⁴, ומלבד זה היא גם שנת
 העיבור⁵. — בכלל הי' שנת העיבור ניכרת בהנהגת אדמו"ר נ"ע⁶.
 אח"כ בא ר' שלמה יהודה לייב אליעזרָאָו ודיבר עמו בארוכה.
 וסיים אדמו"ר נ"ע: אלו רק הייתי יכול אויספירען⁷ אַ מנין וָאס זאָל פּאַסטען
 ראש השנה און יוהכ"פ זיין אויף...

ב. [ממכתב אדמו"ר נ"ע ע"ד התמים גדלי נ"י⁸]:

אדמו"ר האמצעי, בהיותו ילד, שהה פעם בתפלה זמן ארוך בפסוק⁹ „שועתי
 אליך ותרפאני". כששאלוהו עד"ז (מה האריך כ"כ בפסוק זה) — ענה: „ותרפאני" — יש
 לפרשו גם מלשון חלישות, וביקש מדי שיחליש כח נפש הבהמית שלו.
 "בהיותו ילד" — שמעתי שזה הי' בהיותו בן ז'־ח' שנים. מדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר
 שליט"א.

ג. לאדמו"ר מהר"ש נ"ע היו עוד ב' בנים: בן א' בין דבורה לאה ורז"א¹⁰, ובן
 א' בין אדמו"ר נ"ע ומ"מ נ"י¹¹.

הבן שבין דבורה לאה (שהיתה בכורה) ורז"א — חי ח' שנים¹².
 בהיותו בן שנה — כבר דיבר שאַרְף¹³. בהיותו בן ג' — אָבגעפירט¹⁴ אין חדר. —
 יראו מעין־הרע, ועשו זה כליל חורף. — וכבר הי' אז בקי בחומש.

ע' 132.)
 (7) = לפעול שיהי' מנין שיתענו בראש השנה, ויהיו
 נייערים ביום הכיפורים...
 (8) נדפס באג"ק שלו ח"א ע' רלד.
 (9) תהלים ל, ג.
 (10) ראה גם סה"ש תש"ו ע' 14. וש"נ.
 (11) ראה גם רשימות הרב"ש ס"ע עו.
 (12) ראה ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 21: בניו: א)
 העילוי הגאון וצדיק ר' אברהם סענדר. ושם, שהי' מופלא
 בחושים ובעל מוחין ומדות, ונפטר בהיותו בן ח' שנים. וראה גם
 „שלשלת היחס" שב„היום יום" בתחלתו: „הר' אברהם סענדער,
 נסתלק בן ח' שנה" (אבל שם נזכר בין אדנ"ע והרמ"מ).
 (13) = (חיתוך הדיבור הי') חד וחריף.
 (14) = הכניסוהו ל„חדר".

1) = נאות־דשא (בציאראנא רוציא, סמוך לליאזנא — ראה
 קונטרס „חנוך לנער" ע' 14. אג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"א ע'
 של).
 (2) = (במצב של) בכי רב.
 (3) = אינני מחבב.
 (4) ראה גם לעיל ע' שכה. שיחות: ש"פ וארא תשי"א ס"ו
 (תו"מ ח"ב ע' 182); ש"פ עקב, כ"ף מנ"א תשי"ג סכ"ב (תו"מ
 ח"ט ע' 122); אחש"פ תשל' (לקו"ש ח"ו ס"ע 209). וראה
 בארוכה „מגדל עז" (כפ"ח, תשמ"ג) ע' תצא ואילך. וש"נ.
 (5) בשיחת אחש"פ הנ"ל: „וגם עם זה .. שהיתה מוצאי
 שנת העיבור". — ואולי גם כאן צ"ל כן.
 (6) ראה גם סה"ש תרצ"ז ע' 157, ובהנמטן שם בהערה 8.
 שיחות: ש"פ בראשית (התוועדות ב) תשי"ד ס"א (תו"מ ח"י
 ע' 121); ש"פ מטו"מ, מבה"ח מנ"א תשכ"ט ס"ג (תו"מ חנ"ז

הי' בעל חושים גאונים. כשלמדו איתו המשנה — אמר מעצמו את הגמרא¹⁵.
 הי' חושב הרבה. כששאלו אביו אדמו"ר מהר"ש נ"ע על זה (מה חושב כל כך הרבה) — ענהו: וואָס¹⁶ צו טראַכטען איז דאָ.
 (הצ"צ אמר עליו: דאָס¹⁷ איז דער זיידע. מסופקני קצת. מ"מ).

ד. אדמו"ר נ"ע הי' אומר — בקידוש ובהבדלה — התינות „סברי מרגן" גם כשאמרו על שכר, או על לחם¹⁸, והי' זה לתשלום סכום התיבות¹⁹.
 מלבד מוצאי יוהכ"פ²⁰ — הי' אדמו"ר נ"ע מבדיל בעצמו לעתים רחוקות ביותר, ובדרך כלל הי' יוצא ע"י אחר.

כשהיו מבדילין על היין — ואדמו"ר נ"ע הי' יוצא ע"י אחר — הי' אומר רק הפסוקים „הנה א-ל ישועתי וגו'". ואם היו מבדילין על שכר — הי' אומר גם ברכת „המבדיל".

הנני זוכר גם הזמן שאמר גם ברכת הריח, אבל אח"כ פסק לומר ברכת הריח, מפני קלקול חוש הריח²¹.

בשעת ברכת הנר: בתחלה — ביד פשוטה, ואח"כ כופף ופושט. וזה כאיזה שנים שמצאתי כן בשו"ת הגאונים — כמדומה רב האי גאון — „כלומר שהותר לעשות מלאכה"²².

ה. הצ"צ הורה לאדמו"ר מהר"ש נ"ע לאמר²³ — קודם שתיית מי המעינות — (לא ברכה, אלא רק) „יהי רצון שיהי' לרפואה".

הי' זה בנוגע למי המעינות דמאָריענבאָד וקאָרלסבד. — אדמו"ר האמצעי הי' ג"כ בקאָרלסבד בשביל מי המעינות²⁴, אבל לאחר זמן מצאו מעיינות בפלך פסקאָוו שהיו ע"ד מעייני קאָרלסבד, ונסע לשם.

(שאלתי: והרי „ברכה" ו„יהי רצון" הם ענינים שונים²⁵ — וענני) ע"פ פשוט איז²⁵ מיזאָל ניט פאָרגעסין.

ו. אדמו"ר מהר"ש נ"ע נסע בפעם הא' לחוץ-לארץ בהיותו בן כ"ה — בשנת תרי"ט²⁶.

20 שאז מדייקין להבדיל בעצמו — ראה גם לקמן ע' שפט. וש"ג.

21 ראה שו"ע אדה"ז או"ח סרצ"ו ס"ז. וראה גם רשימת הרב"ש ע' צה.

22 ראה שו"ת מהר"ם בן ברוך (מרוטנברג) דפוס פראָג סתקל"ח: „בתחלה כופה אצבעותיו, כלומר עד עתה הייתי כאילו ידי אסורות שהייתי אסור בעשיית מלאכה, ואח"כ פושטן, כלומר מעתה ידי מותרות במלאכה".

23 ראה לעיל ע' קצו. וש"ג.
 24 ראה גם אג"ק אדמו"ר האמצעי ע' רטז.

25 = כדי שלא לשכות.

26 להעיר מספר התולדות שם ע' 13: „תרי"ח — נוסע .. לחו"ל .. (ראה גם שם ע' 78) וכן עשה נסיעות כאלו בשנות תרי"ט כו".

15 נעתק בספר התולדות שם ע' 22. וראה גם סה"ש קייץ הי"ת ע' 99 ואילך.

16 = מה לחשוב — (הרי) יש (וראה גם סה"ש תש"ד ע' 16).

17 = זהו זקני (אדמו"ר הזקן). — וראה גם סה"ש וספר התולדות שם ס"ע 21, שהצ"צ אמר, שהילד הצדיק אברהם סענדר הי' נשמתו של אדמו"ר הזקן (וראה גם „התמים" חוברת ה ע' לח. שיחת כ"ף מנ"א תשי"ב ס"י (ת"מ ח"ו ע' 119)).

18 ראה גם „היום יום" טו אד"א: „גם בקדוש על הפת אומרין סברי מרגן".

19 ראה גם הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' ט: „סברי מרגן. כצ"ל .. כי הם משלימין מספר תיבות שבקדוש". וראה שער הכולל פ"יח סוף אות ד' ובהשמטות לשם (נדפסו בסופו). וש"ג. וראה גם „רשימות" חוברת צו בסופה.

רשימת היומן תרצ"ד – עם פענוחים – שלג

ז. לאדמו"ר הזקן הביא אחד מתנה קופסא של טאַבאַק²⁷. ואמר אדמו"ר הזקן: יש²⁸ אבר אחד שאינו מוכרח וגם זה וכו'. ושבר²⁹ את הכסוי – דעקעל – של קופסת הטאַבאַק, ואמר (זהו תיקונו של כלי. בספק קצת האותיות. מ"מ), ובו הי' רואה אם התפילין של ראש מכוון באמצע הראש³⁰.

ח. הנסיעות של אדמו"ר מהר"ש נ"ע לפטרבורג הי' עפ"י רוב ע"ד ענינים ציבוריים, אלא שלא ידעו מזה³¹.

הי' דר שם במלון סעראַפֿינסקי, ברחוב זאַבאַלקאַנסקי. ראיתי שם חתימתו – כי מלפנים היו צריכים לחתום – פּאַט³² פּאַצאַט. גראַש שאַ שניאורסאָהן, ברוסית. התואר ראב"ן – לא נכתב. החתימה – בהתרחבות.

באַניצ'קאָו³³ דואַרעץ הי' חדר להתעמלות. ע"פ ציווי הפרופסור – היו מרשים גם לאנשים פרטיים (ובנדו"ד – אדמו"ר מהר"ש) להשתמש בו. והסדר הי' שהיו מודיעים להפּאַטרוֹל³⁴ שבשעה פלונית יבוא פלוני.

החוק הי' בפטרבורג: כשנסעו באיזוואַשציק³⁵, ונראה מרכבה מהארמון – צריך לעמוד פּוֹרץ³⁶ אַ פּאַסטאַוַאי ביז אַ פּאַסטאַוַאי. אם נסעו בעקפּאַזש³⁷ – צריך לעמוד רק אם נוסע מי מזרע המלוכה. אבל אם נסעו בעגלה שנקראת "אַינאַסטראַנע"³⁸ – המחיר בעד נסיעה בה הי' רובל כסף – הי' הצורך לעמוד עוד קל מזה. ובאחרונה (מרכבה היותר חשובה) הי' אדמו"ר מהר"ש נ"ע נוסע.

פעם נסע עם נחמן (נחום?) הערמאַנט – עשיר וחסיד, ע"ד ר' שמואל גורארי' – למלון אַניצקאָו. כשנכנסו למלון [הסדר הי' שבחדר להתעמלות היו פושטים בגדיהם. ואדמו"ר מהר"ש נ"ע הי' לבוש פּאַריק³⁹] – נשאר נ' הערמאַנט לשוחח עם מכיריו שמצא שם. ובקשוהו שיכירם עם אדמו"ר מהר"ש נ"ע.

אַף⁴⁰ עם – נ' הערמאַנט – איז געווען דער אמת'ער פחד, ולכן ענה שטוב יותר שיבקשו את הפרופסור בערטענסאָן שיכירם עם אדמו"ר מהר"ש נ"ע. וכך הוה.

כשנפגשו עם אדמו"ר מהר"ש נ"ע – היו מביניהם כאלו שאדמו"ר מהר"ש נ"ע געגעבען⁴¹ די האַנד, וכאלו שלא נתן להם ידו.

נ' הערמאַנט סיפר לו מה שהיו מדברים אודותו. ויענהו: אַף⁴² ועמען דען שטייט „ונהרו אליו כל הגוים"⁴³.

(32) = אזרח נכבד לדורותיו. ש. שניאורסאהן.

(33) = בחצר מלון אַניצקאָו.

(34) = לשומר.

(35) = בעגלה רגילה.

(36) = מעמדת שמירה לעמדת שמירה.

(37) = מרכבה חשובה.

(38) = מרכבה חשובה עוד יותר (המשמשת לנסיעות

לחר"ל).

(39) = פאה נכרית.

(40) = (לשמע בקשתם) נפל עליו פחד אמיתי.

(41) = נתן את ידו.

(42) = (מהו הפלא?! אלא על מי נאמר „ונהרו אליו כל

הגוים"?!)

(43) ישע"י ב, ב.

(27) ראה גם הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' ו (משיחות חה"פ תש"ב (סה"ש תשי"ב ע' 90)). סה"ש תרצ"ו 130.

(28) בהגש"פ הנ"ל: „אבר אחד ישנו באדם ואינו בעל תאווה, וגם אותו רוצים להלעיטו (אָן שטאַפּן) תאוה!"

(29) בהגש"פ הנ"ל: „ויפריד את מכסה הקופסא כר"י. – וראה שיחות: ליל ב' דחה"פ תשי"ב ס"ד (לקו"ש ח"ג ע' 854.

תו"מ חכ"ח ע' 25); ש"פ תצוה תשמ"ט הערה 100 בשוה"ג הב' (התוועדיות תשמ"ט ח"ב ע' 349).

(30) ראה גם לעיל ע' שכב. שיחת ש"פ קרח תשכ"ז ס"ט (תו"מ ח"ג ריש ע' 117).

(31) ראה גם ספר התולדות שם: „הטעם אמרו, מפני היראה, שהוא להיטיב בריאותו, אבל באמת היתה הנסיעה לרגלי עניני הכלל".

כעין מעשה לסתור: אחרי שידוך הרמ"מ נ"י, וואָס מ'האַט זיך שטאַרק געקאַכט אין דעם און געטאַן כמה תחבולות — אמר ר' ישעי' ברלין אח"כ לאדמו"ר מהר"ש: נו, פעטער... ויענהו: אָף⁴⁵ וועמען דען שטייט „משיב חמים אהור“⁴⁶, אָף דיר, פתח!...

ט. עד 19-20 שנה הי' אדמו"ר נ"ע אַ גיבור, אבל אח"כ נחלש — מפני תחבולות הפרזיזי⁴⁷, וגם געקראָגען⁴⁸ אַ שטאַרקען קלאָפּ בכיס, ונעשה פיסטעל, משם עבר על כלי השתן וכו', וכאן מצא הטובערקולאָז⁴⁹ מקום לנוח, עד שפרופסור זכראָו אמר להרמ"מ נ"י שאדמו"ר נ"ע יחי' רק שני חדשים⁵⁰.
צוואתו הראשונה — עשה אדמו"ר נ"ע בשנת תרמ"ח⁵¹.

בשנת תרנ"ה סיפר לי ע"ד כל "זיינע" אַיבערלעבונגען, העגמת־נפש מהאחים⁵², סדר לימודו, וגם כל ה"יחידות" אצל אביו אדמו"ר מהר"ש נ"ע (מלבד אחים, שמפני טעמים ידועים לא חפץ לספרם לי), רק ע"ד מצב בריאותו לא אמר לי. אחרי זמן הבינותי שסיפר כל זה כאב המספר לבנו מחמת אַנדערע מחשבות. כשאדמו"ר נ"ע סיפר לי כהנ"ל — האָט⁵⁴ ער גענומען באַ מיהר אַ וואָרט שאיש לא ידע אַז איך ווייס עפעס.

י. פעם אמר לי אדמו"ר נ"ע (על לקחי כתב שלא ברשות): אָף⁵⁵ מיין שרייב טיַש בין איך שוין אויך קיין בעה"ב ניט. האָסט מיהר געמאַכט פאַר אויס בעה"ב. וסיים כ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א: ג' ימים האָב⁵⁶ איך געווינט.
כשהי' אדמו"ר נ"ע נוסע לחוץ־לארץ הי' נותן לי המפתחות של ארונות הכתבים⁵⁷. — אולי הי' אדמו"ר נ"ע לוקח איתו מה שלא חפץ שאראה.

יא. נסיעתי הראשונה לחוץ־לארץ הי' בשנת תר"ס — ע"ד יק"א⁵⁸. וכדי להפריע בעד ההלואה שרצו אז יק"א לתת לממשלת רוסיא עבור הבתי־ספר של „חברת מפיצי השכלה“ (ובמקום זה לעזור במצב הכלכלה של יהודי רוסיא ע"י יסוד בתי־חרושת כו)⁵⁹ — נסעתי לקעניגסבערג, ומשם נסעתי עם ר' אבא פערזאָן לפאַריז⁶⁰. אח"כ הייתי בראָטערדאַם. בשנת תרס"ב הי' הענין עם האיליער⁶¹.

(54) = נטל ממני הבטחה שאיש לא ידע שאני יודע דבר־מה.
(55) = גם על שולחן הכתיבה שלי כבר אינני בעה"ב. עשיתי למי שאינו בעה"ב.
(56) = בכיתי (על זה). — וראה גם שיחת ש"פ בשלה, י"ג שבט תשי"א סי'ג (לקו"ש ח"ב ע' 514. תר"מ ח"ב ע' 221).
(57) ראה גם שיחת ש"פ בשלה שם. לקו"ש שם ע' 505. תר"מ ח"א ע' 5.
(58) = יידישע קאָלאָניזיישן אסוסיאיישן (איגוד יהודי להתיישבות).
(59) ראה בפרטיות ב„מבוא“ לאג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"ג ע' 21 ואילך. וש"נ.
(60) ששם הי' מרכז יק"א.
(61) הכוונה להרב אברהם דוב לעווין, מאיליער (עיר קטנה בפלך ווילנא). נזכר ב„יומן“ אדמו"ר מוהריי"צ מחודש חשוון־כסלו תרס"ב „מבוא“ לקונטרס „ומעין“ ע' 16). וראה רשימות דברים (להר"י חטריק) ח"ב ע' רנד ואילך.

(44) = שעסקו בזה בלהט, ועשו כמה תחבולות.
(45) = אלא על מי נאמר „משיב חמים אהור“ — האם עליך, שוטה שכמותך?!...
(46) ישעי' מד, כה.
(47) = (להנצל מסכנת) גיוס לצבא (ראה גם לעיל ע' ר).
(48) = ספג מכה חזקה, ונעשה סימן כחול.
(49) = מחלת השחפת ל"ע.
(50) ראה גם שיחת: ימי ה„שבעה“ שבט ה'שי"ת תר"מ ח"א ריש ע' 4. לקו"ש ח"א ריש ע' 139; י"ב תמוז תשי"ז סי'ד (תר"מ ח"ב ע' 111).
(51) נדפסה בקונטרס „חנוך לנער“ (ע' 26 ואילך). וברשימת ראשי פרקים מתולדות ימי חייו (שם ע' 11): „תרמ"ח.. בשנה זו כותב צוואתו הראשונה הנדפסת בזה“.
(52) = דברי ימי חייו ותלואותיו.
(53) ראה רשימת המאסר (לקו"ד ח"ד תרפט, ב. סה"ש תרפ"ו ע' 257).

רשימת היומן תרצ"ד – עם פענוחים שלה

בשנת תרס"ח הי' אדמו"ר נ"ע במצב רוח לא טוב. ולפכח מצב רוחו – סדרתי אשר לב' סעודות הש"ק היו נכנסים לחדר הסמוך לחדר האכילה – בחורים ומנגנים, וזה גרם להגבהת רוחו של אדמו"ר נ"ע.

עד אדמו"ר נ"ע לא הי' ענין עבודת התפלה כי אם אצל יחידי סגולה מחסידים הזקנים.

בשנת תרנ"ז, כשהצעת⁶² ע"ד יסוד ישיבה, האב⁶³ איך געהאט אפאָרציע: מתנגדיישע שטיק וכו'. ובסופו של דבר קבלתי זה (יסוד הישיבה) בתור א' מהמתנות שבקשתי לחתונתי. ובבוא אדמו"ר נ"ע מהאוהל נתן הסכמתו ליסוד הישיבה⁶⁴, בהוסיפו: אָבער⁶⁵ ווייס וואָס דו נעמסט אויף זיך...

יב. הצמח-צדק לכל בר-מצוה הי' אומר דרוש מתחיל "נעשה אדם"⁶⁶. בר-מצוה של רד"ץ הי' בלויבאוויטש, ואמר הצ"צ מאמר דא"ח ד"ה "נעשה אדם". וגם בדא"ח ד"ה "תפילין דמרי עלמא" (תרנ"ג, שאמר אדמו"ר נ"ע בבר-מצוה שלי)⁶⁷ – ישנו בכתב התחלה "נעשה אדם".

מהברית הי' הצמח-צדק קובע שם לבניו וכן לנכדיו בר"ת⁶⁸: לבניו – מהרי"ן, מהרי"ל, מהר"ש, ולנכדיו – רז"א וכו', וכן היו נקראים ע"י החסידים.

פעם בדבר ר' שמואל גורארי' לפני אדמו"ר נ"ע, והזכיר "רבי זלמן אהרן", ותיבת "רבי" הי' בהבלעה מפני מהירות דבורו – אדמו"ר נ"ע נרתע, ויאמר: "צי⁶⁹ אַז מ'האַט געלט איז מען אַ מיוחס"... ר' שמואל גורארי' בכה אח"כ וכו'.

מעולם לא ראיתי את רז"א כועס או בעצבות. הי' – רז"א – תקיף בדעתו ביותר.

יג. פעם⁷⁰ אחר ראש השנה נכנס אדמו"ר האמצעי לאביו אדמו"ר הזקן, וישאלהו אדמו"ר הזקן – בניגון (כדרכו) – בערעלע, מיט⁷¹ וואָס האָסטו געדאווענט. והשיב אדמו"ר האמצעי: מיט "וכל קומה לפניך תשתחוה" (קומה המתחיל ממלכות דא"ק, ומתחת זרועות עולם⁷²). ביאור כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א). אדמו"ר הזקן האָט⁷³ זיך פאָרוואָרפען אין אַ דבקות. וישאל אדמו"ר האמצעי: ואתה אבא במה התפללת – והשיב אדמו"ר הזקן: "איך⁷⁴ האָב געדאווענט מיטן שטענדער" (יחוד מלמעלה למטה, "אין עוד מלבדו"⁷⁵). ביאור כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א). [לעיין במכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א לכתו הרבנית שינדעל תי' – באריכות⁷⁶. מ"מ].

(69) = וכי משום שיש לאדם כסף, נעשה מיוחס!...
(70) ראה גם קונטרס תורת החסידות ע' 7. אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' תצא. ח"ד ע' שטו; חט"ו ע' יב ואילך. שיחות: יום ב' דחה"ש השי"ת ס"ז (ת"מ ח"א ע' 93); כ"ט אלול תשכ"ב סט"ז ואילך (ת"מ חל"ד ע' 325 ואילך).
(71) = במה התפללת (בראש השנה).
(72) ברכה לג, כז. וראה המשך תער"ב ח"א ע' קי.
(73) = בא לידי דביקות.
(74) = אני התפללתי עם ה"שטענדער" (עמוד שעליו מונח הסידור בעת התפלה).
(75) ואתחנן ד, לה.
(76) ראה גם, כפר חב"ד גליון 968 ע' 37 ואילך.

(62) ראה גם שיחת ליל נר ה' דחנוכה תשי"ב בהערה (לקו"ש ח"ב ע' 484 הערה 14. ת"מ ח"ד ע' 227 הערה 1). ש"פ מקץ, שבת חנוכה תשכ"ב הערה 18 (ת"מ חכ"ב ע' 344).
(63) = קבלתי "מנה".
(64) ראה גם שיחת ש"פ נצבים תשכ"ד סי"ג (ת"מ ח"מ ס"ע 353).
(65) = אבל דע מה אתה מקבל על עצמך.
(66) ראה גם לקו"ש חט"ו ע' 289. וראה לעיל ע' קפח ואילך, ע"ד הנהגת אדמו"ר מהר"ש.
(67) נדפס בסה"מ תרנ"ג ע' רלג ואילך (וראה במפתח המאמרים שבתחלת הספר).
(68) ראה גם לעיל ע' קצ. וש"נ.

יד. אדמו"ר מהר"ש נ"ע עשה בעצמו מגורה גבוה כקומת איש בעלת 12-13 קנים⁷⁷.

טו. עובדא דבעל המחבר ספר תורת חסד שהציע לפני הצ"צ איזה ענין, ולבסוף אמר לו הצ"צ „זהו משנה⁷⁸” — הי' משנה במסכת כלים⁷⁹. וסיים הצ"צ: אזוי⁸⁰ האט מיט מיהר געלערענט דער זיידע כשהייתי בן ט"ז שנה.

טז. מה שכתב אדמו"ר נ"ע בארמונו של הקיסר ווילהעלם⁸¹ — הרי בפורים האחרון של אדמו"ר נ"ע בחיים חיותו בעלמא דין (בשנת פר"ת) כשגמרו הסעודה ונכנס לחדרו, נכנסתי ג"כ, ולקח אדמו"ר נ"ע פאָרטפעל⁸² מכיסו, הוציא משם גליון, ושאלני: יוסף יצחק, דו⁸³ דערקענסט? והדליק גפרורית ושרפו. נתדעזעתי וצעקתי: טאַטע... וענני: טאַטע⁸⁴. .. ווייס דאָך אַ טאטע וואָס ער טוט. לקח גליון אחר — והוא פתקא מיוחדת אלי⁸⁵ שמלבד הצוואה — והניח במקום שהי' מונח הקודם (בהתיק הנ"ל). ומזה נראה לי שבגליון הנשרף היו ג"כ ענינים מסוג זה.

יז. ישנו הידור להתפלל מנחה בתפילין דר"ת⁸⁶.

אדמו"ר נ"ע — הן בקיין הן בחורף — התפלל מנחה בשעה 2-1¼ אחה"צ. רק פעמים אחדים ידעתי שהתפלל מנחה בתפילין דר"ת.

בראש חודש מניחים כל התפילין קודם מוסף⁸⁷. וכל השיעורים⁸⁸ למד אדמו"ר נ"ע אחרי התפלה בטלית.

בראש חודש הי' אדמו"ר נ"ע מדייק להתפלל מוסף קודם זמן תפלת מנחה. — בראש חודש דוקא.

יח. אדמו"ר הזקן הי' אומר תילים — הן השיעור המחולק לימי החודש, והן השיעור המחולק לימי השבוע⁸⁹.

יט. אביו של התורת חסד דר בליאָזני. הי' בעל גנות ופרדסאות. כשהעתיק אדמו"ר הזקן מקום מושבו מליאָזני לליאָדי⁹⁰ — העתיק גם הוא לשם, והי' בזה מעין מסירת נפש.

כשברחו מפני נאפאָלעאָן⁹¹, נפל לרגלי אדמו"ר הזקן, בשאלו: מה יהי' עמדי.

(83) = האם אתה מכיר גליון זה).

(84) = אבא... הרי אבא יודע מה שהוא עושה.

(85) להעיר גם מה „צעטלי המיוחד” — הנדפס באג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"ב ע' תתק.

(86) ראה פע"ח שער מנחה ומעריב ספ"א.

(87) ראה גם „היום יום” א טבת (מ„רשימות”): „כל התפילין מניחים קודם מוסף, אבל השיעורים לומדים אחר סיום כל התפלה”.

(88) ע"ד השיעורים של אדנו"ע — ראה בפרטיות לעיל ע' קפו ואילך. וש"נ.

(89) ראה גם אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' תעג ואילך — שבזמנים מיוחדים היו הרבנים נוהגים להוסיף באמירת תהלים כפי שנחלק לימי השבוע בתור הוספה על סדר הקבוע של אמירת תהלים כמו שנחלק לימי החודש.

(90) ראה לעיל ע' קעז. וש"נ.

(91) ראה לעיל ע' קעה. וש"נ.

(77) ראה ספר התולדות שבהערה 12: „מפני הבריאות ציוו עליו הרופאים להתעמל ולעסוק במלאכת יד, והיו בבית הרב כמה כלים שנעשו על ידו והם מעשה אומן עד להפליא. מהם מגורה גבוה כו” (וראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תש"כ סי"ד (תור"מ חכ"ח ס"ע 24 ואילך)).

(78) ראה לעיל ע' קפד. וש"נ.

(79) ושם: „כמדומה לי מס' בכורות, כ"ק מו"ח אד"ש”.

(80) = כך לימדני זקני (אדמו"ר הזקן).

(81) ראה הערת רבינו בסה"מ תשי"ד ע' 114: „כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע, באחד מביקוריו באשכנז, השתדל ביותר להכנס בארמון הקיסר, וכשבא לטרקלין ששמש חדר כתיבה להקיסר, ישב ליד שלחן הכתיבה וכתב דא"ח על גליוני הגיר המיוחדים לקיסר שהיו מונחים שם. ואח"כ הפליא פתיחת החושים שנגרם על ידי כל הנ"ל — וכמו שסיפר בנו כ"ק מו"ח אדמו"ר שהי' נוכח אז, בארוכה” (ראה גם סה"מ תר"פ ס"ע 1 ואילך).

(82) = תיק.

רשימת היומן תרצ"ד – עם פענוחים שלז

ויענהו: פאָר⁹² דיין מסירת נפש (הנ"ל) יתן לך דער אויבערשטער אַ בן מאיר. ועוד אמר לו: אַ⁹³ קינד עד שני חדשים, עד ששה חדשים, אַז ער שרייט איז דאָס צו גוטען. והתורת חסד הי' אַ קינד אַ שרייער.

כ. אדמו"ר נ"ע הי' אומר: איך⁹⁴ קוק אָף דער שיינע וואָס אין יעדער זאָך. והי' מבאר שעדיין אין זה חסידות, כי אם אנושיות.

כא. אדמו"ר נ"ע בדא"ח הי' אומר בזה הלשון: „אלמלא ח"ו לא ניתנה תורה לישראל וכו"⁹⁵, אלא שמלת "ח"ו" הי' אומר בקול יותר נמוך מהמלה שלפני ואחרי⁹⁶.

כב. כשישבת⁹⁷ – ל"ע – במאסר בשפאָלערקע ובאו לקחת ממני פוטו, הי' זה בש"ק. והייתי עדיין מתפלל, דעם⁹⁸ טלית איבערן קאָפּ. שמעתי אשר נפתחה הדלת, ומדברים אודות ה"צעטוערטי" (אני הובאתי האסיר הרביעי לקאָמעראַ⁹⁹ מספר 160. והחוק הוא שאסור לקרות אסיר בשמו, ולכן דיברו אודותי בתור ה"רביעי"), אבל לא הפסקתי מתפלתי. תפס בזרועי, השמטתי הטלית על כתפי, וראיתי והנה חיילים עומדים אצלי, ופני שלשת חברי לישיבה בתא חוורים כסיד. רמזתי שאסור לי לדבר, ושילכו להם. וילכו.

כעבור איזה שעות בא הנאצי־אלניק¹⁰⁰ בעצמו. על שאלתי מה זה, אמר, בשביל פוטו. ואומר: הא', צריך לדעת אם מסכים אנכי שיעשו פוטו. והב', בכל אופן – לא בש"ק. התחיל לטעון שאין עלי לעשות דבר וכו'. הפסקתי, ואומר, שכל זה ללא הועיל, ולא אלך. ונדחה עשיית הפוטו לאחר הש"ק.

כשהביאנו לקחת רושם האצבעות. ומתחלה הכל מחכים בפרוזדור. שם התראתי עם מזכירי ר' חיים ליברמן¹⁰¹ (הי' מיצר על שהי' בגלוי ראש), והיו עוד הרבה מבני ישראל. פניתי אליהם ואומר: יהודים! חלק מכם ישחררו, חלק מכם ישלחו לסאָלאָווקי וכיו"ב. בכל מקום בואכם תספרו שראיתם פה את הרבי מליובאוויטש אשר נתפש בעד יסדו חדרים תלמודי-תורה וכו', אשר על כן עתה החובה על כל אחד להתחזק בזה וכו'.

ר' חיים ליברמן תפשני בידי וקרא: רבי...

תורת החסידות בשו"ג (תו"מ חמ"ה ע' 273).
97 ראה גם סה"ש תרפ"ט ע' 69. שיחות י"ב תמוז: תשי"א
סי"ב (תו"מ ח"ג ע' 194 ואילך); תשכ"א סי"ח (תו"מ חל"א ע'
119 ואילך).
98 = כשהטלית מכסה את ראשי.
99 = לתא.
100 = מפקד בית הסוהר.
101 ראה גם סה"ש תשי"א ריש ע' 139.

92 = עבור המסירת נפש שלך יתן לך השי"ת בן מאיר.
93 = ילד .. כשהוא צועק (בוכה) – הרי זה לטובה.
94 = הנני מסתכל על היופי שבכל דבר.
95 עירובין ק, סע"ב.
96 ראה גם שיחות: ש"פ משפטים, מבה"ח אד"ר תשכ"ב
(לקו"ש ח"ג ע' 890 הערה 12. תו"מ חל"ג ע' 101 הערה 16);
יום שמח"ת תשכ"ג סי"כ (תו"מ חל"ה ע' 170). ליל ב' דחה"פ
תשכ"ד סי"ד (תו"מ חל"ט ריש ע' 291. קונטרס ענינה של

אלול תרצ"ד. ווארשא.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. פעם בצאת אדמו"ר הזקן מחדרו, האָט ער אָנגעטראַפֿען² הרבנית ואיזה נשים שוחחות, והרבנית מדברת אודותיו ואומרת: "מיינער זאָגט"³.

ויאמר אדמו"ר הזקן: מיט⁴ איין מצוה בין איך דיינער, מיט מצות וויפעל איז מען דעם אויבערשטענ'ס. און איז געפאַלען אָף דער פריטעלקע און האָט זיך פאַרדבק'עט.

ויאמר (לאחרי שנתעורר מדביקותו⁵): „צאינה וראינה"⁶ — אָף⁷ ארויסגיין פון זיך און זעהען אלקות — ווערט דאָס פון „בנות ציון"⁸. מלכות מעוררת ז"א. לעתיד לבוא וועט⁹ זיין „אשת¹⁰ חיל עטרת בעלה".

וסיים כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: שמעתי סיפור זה מהחסיד ר' אבא פערסאָן.

ב. אדמו"ר הזקן הי' בעצמו הקורא בתורה¹¹. פעם לא הי' בליאָזני בשבת פ' כי תבוא, ושמע בנו אדמו"ר האמצעי את הקריאה מאחר — אדמו"ר האמצעי הי' אז עדיין קודם הבר מצוה — ומהעגמת נפש מהקללות שבתוכחה נעשה לו כאב לב, עד שליוהכ"פ האָט¹² אדמו"ר הזקן געטראַכט צי זאָל ער פאַסטען.

כששאלו את אדמו"ר האמצעי הרי גם בכל שנה קוראים פרשה זו וכו', ענה: כשאבא קורא הערט¹³ זיך ניט קללות¹⁴.

ג. נשואיו של אדמו"ר האמצעי היו כשהי' בן י"ד שנה — דער 15-ער¹⁵.

ד. בערב יוהכ"פ היו אצל הרביים ג' זמנים מחולקים (הי' זמן שבו היו אויפגעלייגט¹⁶, זמן שבו היו במרירות, וכו').

אבל החסידים, הרי גם כליל א' דראש השנה פלעגט¹⁷ מען גיין אַ ריקוד — מעהר אָף די קואַרטירען, וג"כ אחרי סליחות.

— אודות המאמר ד"ה צאינה וראינה שבלקו"ת (שה"ש כד, ד ואילך), שבפעם הראשונה אמרו אדה"ז באופן של „תורה קצרה" — בקשר לסיפור הנ"ל.

(11) ראה לעיל ע' קצה. וש"נ.

(12) = הרהר אם יהי' עליו להתענות.

(13) = אין נשמעים קללות.

(14) נדפס ב„היום יום" יז אלול — מ„רשימותי אלול צד" (נתבאר בלקו"ש ח"ל ע' 18 ואילך). וראה גם שיחות: ש"פ ראה, מבה"ח אלול תשי"ט ס"ג (תו"מ חכ"ו ע' 214); ש"פ תבוא, כ"א אלול תשכ"ד בסופה (תו"מ ח"מ ע' 347); ש"פ נצבים, כ"ח אלול תשכ"ח ס"ג (תו"מ חנ"ג ע' 463).

(15) = בשנת החמש עשרה. — וראה גם תולדות אדמו"ר האמצעי („שלשלת היחס" שב„היום יום" בתחלתו): „גולד ט' כסלו תקל"ד. בשנת תקמ"ח — חתונתו".

(16) ראה גם לעיל ע' קסת. וש"נ.

(17) = היו יוצאים בריקוד — לרוב, במקום אכסנייתם

(ראה גם לעיל ע' רנו. וש"נ).

(1) נדפס ב„היום יום" כג שבט — מ„אלול רצ"ד. ורשא". וראה גם שיחות: ש"פ שמות (ערב כ"ד טבת) תשי"ג ס"ג (תו"מ ח"ו ע' 274) ואילך; י"ט כסלו תשט"ז ס"ז (תו"מ חט"ו ע' 270) ואילך. (2) = פגש (את).

(3) ראה תו"מ ח"ו שם, שאיתא בספרים שמפני כבוד הבעל אין לאשה להזכירו בשמו, ועאכו"כ כשמדובר אודות נשיא בישראל, ולכן קראתו „מיינער" (שלי; בעלי).

(4) = (אם) בגלל מצוה אחת — שלך אני, בכמה מצוות אנו של הקב"ה, ונשען על מוזות הפתח ונתעורר בדביקות.

(5) כן הוא ב„היום יום" ובתו"מ שם.

(6) שה"ש ג, יא.

(7) = כדי שהאדם יצא מעצמו ויראה אלקות — הי"ז נעשה ע"י בנות ציון (ועד"ז במאורע זה — שע"י הרבנית נתעורר רבינו הזקן בדביקות לאלקות כו').

(8) = יהי' (יקויים היעוד).

(9) משלי יב, ד.

(10) ראה תו"מ חט"ו שם — בשם כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ

רשימת היומן תרצ"ד – עם פענוחים שלט

וקרה ג"כ שחסידי התוועדו ולקחו משקה בליל ערב ר"ה קודם סליחות, עד של"זכור ברית" (הסליחות דערב ר"ה) האָט¹⁸ מען זיך געשאַקעלט אָף די פיס.

ה. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר לי בהמשך למש"כ במכתב לאיגוד תלמידי הישיבות¹⁹:

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א פירש אז בתירוץ שאלת הגמרא²⁰ בענין „פלגא דליליא אימת“, מזה ש„משה רבינו לא הוה ידע.. ודוד הוה ידע, דוד סימנא הוה לי.. כנור ה' תלוי למעלה ממטתו של דוד וכו'“, ואמר:

אצל משה רבינו לא ה' כנור, כי משה איז²¹ ניט געשלאַפּען. דהנה, דוד, שעליו נאמר²² „כי דם רב שפכת“, ה' אצלו עבודת הנפש וגם הגוף, כל אחד בענינו. משא"כ משה דכתיב ביי²³ „כי טוב הוא“. וזהו גם החילוק שדוד לא בנה ביהמ"ק, אלא עשה רק הכנה לבנין ביהמ"ק, ובסדר מסודר, „את אשר לזהב לזהב וגו'“²⁴ – כי זהו מגבורה דעתיקא קדישא. משא"כ משה בנה המשכן, אלא שהבנין בפועל ה' ע"י בצלאל (בן אורי בן חור). בחי' הדעת²⁵, ובאמצע ה' צריך להיות חור (ע"כ תוכן המכתב).

שאלתי את כ"ק אדמו"ר נ"ע – דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א – מהו ענינו של חור. והראה רמז (הגודל בזרת ?) המורה „פיג“, להורות שאינו חפץ לענות על השאלה. הוספתי ושאלתי – דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א – מפני מה הרבי – (הצ"צ²⁶) – ה' רומז כזה (רמז המורה „פיג“) כשלא חפץ לענות, ויענני:

אמרו חז"ל²⁷ עץ הדעת תאנה היתה – הנקראת „פיג“. וזהו הרמז המורה „פיג“ כשלא חפץ לענות – שהרי אם היו כמו קודם החטא, לא היו מקשיין (היינו, שלולי ההגשמה שנעשית ע"י חטא עץ הדעת, היו מבינים הענין כו').

ו. אשה²⁸ אחת באה לאדמו"ר הזקן – בהיותו בליאָזני, בשנים הראשונות של נשיאותו – ע"ד בנה שנשתמד.

אדמו"ר הזקן איז²⁹ אַרויסגעגייַן, ויאמר – בניגון: „וואָס ווייס איך, וואָס ווייס איך. באַם רביִן איז געווען אַזאַ מעשה, ואמר: „נפש כי תחטא³⁰, תוהא³¹“

22) ע"פ דברי הימים"א כב, ת.
23) שמות ב, ב.
24) ע"פ דברי הימים"א כט, ביה.
25) ראה לקו"ת ואתחנן ט, א (ועד"ז האיזנו ע, ג); „ארוז"ל (בברכות דנה" ע"ב) גבי בצלאל בצל א"ל היית וידעת .. וזמה נמשך בחי' וידעת היינו וידעת היום".
26) ראה לעיל ס"ע רצו ואילך.
27) ברכות מ, סע"א. וש"נ.
28) ראה גם בית רבי (אידיית) תולדות הרב פ"מ (ע' 85). לקו"ד ח"ב רפג, ב ואילך. סה"ש תרצ"ו ע' 108 ואילך. שיחת ש"פ צו, כ"ף אד"ש תשל"ג. ועוד.
29) = יצא (מחזרו) .. מה יודע אני (כלומר, מה יכולני לעשות). אצל הרבי – הרב המגיד – ה' מעשה כזה (שבאו אליו ע"ד משהו שהשתמד).
30) ויקרא ד, ב. ה, א. יז. כא.
31) ראה זח"ג יג, ריש ע"ב. טז, א.

18) = התנדודו על רגליהם!... – וראה גם שיחות: ח"י אלול תשי"א סל"ג (תו"מ ח"ג ע' 327); ש"פ נצו"י, כ"ה אלול: תשי"ג ס"ד (תו"מ ח"ט ע' 186); תשט"ז בסופה (תו"מ ח"י ע' 218); תשכ"ב ס"ח (תו"מ ח"ז ס"ע 248); כ"ד אלול תנש"א ס"ג (התוועדויות תנש"א ח"ד ס"ע 298 ואילך). ובשיחת ח"י אלול תשמ"א, שענין זה הוא ע"ד מ"ש בגמרא (שבת ל, ב) שאף שלימוד התורה צ"ל באופן ד„שפתותי נוטפות מור“, מ"מ, „רבה מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא ובדחי רבנן, לסוף יתיב באימתא ופתח בשמעתא“, היינו, שה„מילתא דבדיחותא“ מהוה הכנה ללימוד באופן ד„שפתותי נוטפות מור“, ובאופן ש„לבו דואג בקרביו“, שאז „מוסרין לו (מלמעלה) סתרי תורה“ (ראה חגיגה יג, א) – יותר ממה שיכול להגיע בכח עצמו.
19) מיום כ"ב אלול תרצ"ד – נדפס באג"ק שלו ח"ג ע' קלב ואילך.
20) ברכות ג, ב.
21) = לא ה' ישן.

מה לנפש ולחטא. אויך³² האָט געזאָגט נאָכאַמאָל: „ונפש כי תחטא” — אלא, אָז³³ מ'פאַרטראַכט אָף אַנאַנדער זאָך — בא ענין כזה. און האָט געזאָגט נאָכאַמאָל: „ונפש כי תחטא, תוהא”, וא"כ צ"ל „תחטא” — ריין ווערען³⁴, מלשון ״וחטאת את המזבח״³⁵. אויך³⁶ אָף מאָרגען איז דער נפש געקומען״. ולאחרי שסיים סיפור המאורע שאירע אצל המגיד — חזר אדמו״ר הזקן לחדרו.

וכן אירע אצל אדמו״ר הזקן — שלאחרי זה שב הנ״ל (בנה של האשה), וכששב — הי' מהאדוקים לאדמו״ר הזקן. והי' מאלו ששלחם אדמו״ר הזקן לר' משה מייזעלש במלחמת נאַפּאָלעאָן³⁷.

(על שאלתי מהו הפירוש „אַז מען פאַרטראַכט אָף אַנאַנדער זאָך” — ענה כ"ק מו"ח אדמו״ר שליט"א:) היו מפרשים ענין זה על קידוש אב ואם³⁸.

ז. ישנו מאמר דא"ח מאדמו״ר מהר"ש נ"ע שבו מדבר ע"ד ישות. בכתב — הלשון (בנוגע לענין הישות) הוא „איך וויל״, „איך דאַרף”. ובהנחת כ"ק אדמו״ר נ"ע מוסיף: „איך בין”, היינו, שמוסיף ענין הישות בדקות יותר — שהישות היא לא רק בכך שרוצה או צריך דבר מסויים, אלא בעצם הרגשת עצמו.

ח. מפטיר פ' נצבים — בליובאוויטש — מתחיל משביעי³⁹.

ט. סוף אלול. כ"ק מו"ח אדמו״ר שליט"א אמר⁴⁰: „איצט”⁴¹ בין איך אַלעמאָל ווי נאָך אַביסעל משקה. נאָך אַביסעל משקה איז דאָך אַנדערש, אַ ווערשאַק⁴² העכער פון דער ערד״.

(39) ראה גם „היום יום” כה אלול: „כאשר נצבים וילך נפרדות מתחילין למפטיר וכן לשביעי — ש"פ נצבים — ראה נתתי לפניך גו״.

(40) ראה גם אג"ק ח"ז ע' נח.

(41) = עתה, הנני תמיד כמו לאחרי (לגימת) מעט משקה. לאחרי (לגימת) מעט משקה — המצב הוא אחר, מעט למעלה מן הארץ.

(42) שם מדה קטנה בשפה הרוסית הישנה — כ"ד סנטימטר.

(32) = וחזר ואמר.

(33) = כשחושבים על ענין אחר (הפירוש בזה — ראה לקמן בפנים).

(34) = להיטהר.

(35) ע"פ תצוה כט, לו.

(36) = ולמחרת, שבה ה„נפש” (כלומר, שב המשומד).

(37) ע"ד פעולתו של ר"מ מייזעלש במלחמת נאַפּאָלעאָן

— ראה סה"ש תרפ"ז ס"ע 111 ואילך. וש"ג.

(38) ראה תניא ספ"ב.

רשימות משנת תרצ"ה

עם פענוחים

אלול תרצ"ד — השון תרצ"ה. ווארשא.

א. סליחות הראשונות — „במוצאי מנוחה“ — אחר חצות לילה¹.
 בכל יום דשאר ימי הסליחות הי' מנין לסליחות לערך בשעה 5½.
 סליחות דערב ר"ה — „זכור ברית“² — בשעה 4½ לפנות בוקר.
 בשעה 7 נסע כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א לטבול. בבואו מהטבילה — קיבל פ"נ. אחרי
 זה היתה הפסקה, וצוה שיתפללו שחרית. אח"כ — קבלת פ"נ.
 על שולחנו של כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א מונח תילים, וכנראה שבמשך ימי ערב
 ראש השנה וראש השנה אומר תילים כמה פעמים ביום.

ב. צוה, על ידי, שיתפללו ערבית לא יוקדם מ-72 מינוט אחר השקיעה³.
 תפלת ערבית היתה לערך בשעה 7½. מקודם — אמרו תילים, כל אחד בפני
 עצמו, וגם כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר תילים בפני עצמו, בישיבה⁴.
 כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיים תפלת ערבית בשעה 10½.
 תפלת הבוקר — התחילה בשעה 9.
 כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר דא"ח בליל ב' דראש השנה — אחר מעריב, ובמוצאי
 ראש השנה — קודם ערבית⁵.

כל התפלות דראש השנה — התפלל כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א מעומד⁶.
 בסיום תפלת מוסף קודם תתקבל — תקעו ל' קולות⁷. אחר התפלה והתילים (כפי שנחלק
 לימי החודש) — תקעו ל' קולות⁸.

ג. אמירת יהי רצון שעל התפוח — קודם האכילה⁹.
 ברכת המזון — בלי כוס.
 אומרים בברכת המזון: „הרחמן הוא יחדש עלינו את השנה הזאת לטובה
 ולברכה“.

[כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר שאביו אדמו"ר נ"ע הי' אומר בחשאי¹⁰. (הוספה לאחר
 זמן — משנת תרצ"ז).]

פרי חדש לברכת שהחיינו — הי' של בורא פרי האדמה. מלבד זה הי' מונח על
 השולחן גם של פרי העץ חשוב. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א לקח מקודם של פרי העץ
 ואח"כ של פרי האדמה שעליו ברך שהחיינו.

על הצעתי לסלק של פרי העץ כדי לברך תחלה על הפרי חדש שהי' של פרי האדמה —
 אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: אדמו"ר נ"ע הי' מהדר לאכול מכמה מיני פירות

(4) ד"ה מן המיצר, וד"ה ממעמקים קראתיך — נדפסו

בסה"מ קונטרסים ח"ב שכב, א ואילך (וראה גם לעיל ע' רנז).
 וש"נ.

(5) ראה לקמן ע' שמט.

(6) ראה שער הכולל פמ"ג ס"ח.

(7) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תקצו.

(1) ראה גם לעיל ע' קנט. וש"נ.

(2) ראה גם אג"ק חיי"ז ע' ככד. ח"כ ע' שי. תר"מ — מנחם
 ציון ח"ב ס"ע 354 ואילך. סידור רבינו הזקן עם ציונים
 והערות ע' רל ואילך, ובהנסמן בהערות שם.

(3) ראה גם לעיל ע' ערב. וש"נ.

[בליל הב'] – לא רק פרי חדש, אלא אף מאותם שכבר אכל. (הוספה לאחר זמן – משנת תרצ"ז).

ד. בנוגע להתקיעות – צוה כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א להתקוע ר' פייביש זאלמאנאָו שי':

תקיעה⁸ שלפני של תשר"ת – בשיעור כל כך קולות כמו שיעור שברים תרועה, ותקיעה שלאחרי' – ארוכה יותר – כמו שיעור תקיעה שברים תרועה⁹. ועד"ז תקיעה שלפני של תש"ת (תר"ת) – בשיעור כל כך קולות כמו שיעור שברים (תרועה), ותקיעה שלאחרי' – כמו שיעור תקיעה שברים (תקיעה תרועה).

תרועה של תשר"ת – לכל הפחות י"ב קולות. תרועה של תר"ת – כ"ד קולות¹⁰. שברים – לעולם ד' קולות¹⁰, וכל אחד מהם – של ג' קולות¹¹.

ה. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א מסר ע"י ר' יחזקאל פייגין: חפצתי שיהי' משמר – שיאמרו תילים או יחזרו דא"ח וכו' – כל ר"ה ביום ובלילה¹² (וכן נעשה).

ו. ערב יוהכ"פ¹³ ערך כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א כפרות בשעה 4½-5. כיסה הדם. טבל רק פעם אחת – אחר תפלת שחרית.

פתיחת הארון – במשך כל תפלת נעילה¹⁴. „אשרי” – אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א ביארמלקע, והטלית על כתפיו¹⁵, „משא"כ „ובא לציון” וכל שאר התפלות – הטלית על ראשו.

ז. בשבת בראשית¹⁶ אמר לי כ"ק מו"ח אדמו"ר סדר ההפטרות שיש בהם חילוקי מנהגים, ובין הדברים אמר:

הפטורת פ' בראשית – בנוגע לסיומה¹⁷ יש נפק"מ משנה פשוטה (שבה אומרים עד

ימי ראש השנה.
 13) ראה גם לעיל ע' קסח – מערב יוהכ"פ שנה זו (תרצ"ה). וש"נ.
 14) ראה גם לעיל ריש ע' קסא. וש"נ.
 15) ראה שיחת ש"פ בראשית (התוועדות א) תשי"ז ס"ח (תו"מ ח"ח ע' 106) ואילך – החידוש בזה – כיון שמנהג החסידים (ועאכו"כ הנשיאים) להתפלל עם הטלית על הראש, ובפרט בזמני התעוררות דראש השנה ויוהכ"פ, ומכ"ש בתפלת נעילה, והרי ההתעוררות דתפלת נעילה מתחילה כבר ב„אשרי”, שאז פותחים הארון למשך כל תפלת נעילה. ומסיים רבינו שם, שלא הביא מנהג זה במחזור, כיון שלא ידע אם הוא מנהג השייר לרבים.
 16) ראה תו"מ שם.
 17) בשיחה הנ"ל מסיים רבינו, שבעת עריכת „סדר ההפטרות שיש בהם חילוקי מנהגים” להדפיס בסידור, חזר ושאל את כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ עד"ז, והשיב לו, שאין זו הנהגה לרבים (וראה גם שיחות ש"פ בראשית: תשי"ד ס"ג (תו"מ ח"ח ע' 178 ואילך); תשכ"ה ס"ג (תו"מ חמ"א ע' 366 ואילך); תשד"מ (ב) ס"ב (התוועדויות תשד"מ ח"א ע' 366 ואילך)).

8) ראה שו"ע אדה"ז א"ח סתק"צ ס"ד (וס"ו): „שיעור תקיעה האמורה בתורה כשיעור תרועה .. ועכשיו שתקנו חכמים לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת כדי לצאת מכל הספיקות שיש בתרועה, צריך להאריך בתקיעה של תשר"ת כשיעור תרועה של סדר תשר"ת („דהיינו ג' גניחות וג' יבבות ביחד שהם לא פחות מן י"ח טרומיטין”, „שיעור תרועה כג' יבבות שהם ט' טרומיטין .. ושיעור שברים .. ג"כ ט' טרומיטין”, „הכל ביחד הוא תרועה של סדר תשר"ת”), ובסדר תש"ת א"צ להאריך בתקיעותיו אלא כדי שיעור .. תרועה של סדר תש"ת, ובתקיעות של סדר תר"ת .. כדי שיעור .. תרועה של סדר תר"ת”. – והחידוש בפנים כנגד בנוגע לתקיעה שלאחרי', שצ"ל ארוכה יותר, גם כנגד התקיעה שלפני'.
 9) ראה גם שיחת ליל ב' דר"ה בסעודה תש"א ס"י (סה"ש תש"א ע' 28). – נעתק בספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 67.
 10) ראה גם לעיל ע' קסה. וש"נ.
 11) ראה שו"ע אדה"ז שם ס"ו: „שיעור יבבא הוא ג' טרומיטין”.
 12) ראה גם מכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ משנות תרצ"ז-ח אל תלמידי הישיבות (אג"ק שלו ח"ד ע' קלב. ע' תטז) – ע"ד משמרות לאמירת תילים במשך כל המעל"ע דב'

רשימת היומן תרצ"ה – עם פענוחים שמה

„ויאדיר“¹⁸) לשנה מעוברת (שבה מוסיפים ואומרים עד „לא יהי“¹⁹). רק בהפטרה זו יש נפק"מ משנה פשוטה לשנה מעוברת, משא"כ בשאר ההפטרות.

ראש השנה, תרצ"ה. ווארשא.

ראש השנה:

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

כשלקחו את אדמו"ר מהר"ש נ"ע (בהיותו נער) ממלמד הא' ונתנוהו למלמד הב' — הי' סועד עם הצ"צ ב' הסעודות דש"ק. משא"כ שאר הבנים, שבת של מי היתה¹ (שהיו סועדים עם הצ"צ כל א' בשבתו), ורק סעודה אחת².

עוד סיפר, שאדמו"ר מהר"ש נ"ע רושם שכראש השנה תר"ג ליל א' דר"ה סיפר הצ"צ:

ליל א' דראש השנה לא היו מדברים כלל אין טיש. אבל בשנת המאסר הא' של אדמו"ר הזקן — שהיא שנת מות פאָוועל (שע"פ פקודתו נאסר אדמו"ר הזקן) — סיפר אדמו"ר הזקן, שהרב המגיד אמר, אשר נשיא בישראל דאָרף רעדען וועגען מלכים⁵.

וסיים כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: בשנה ההיא — שנת תר"ג — קראו את הצ"צ לפטרבורג. וניקולאי הא' כבר חתם הפקודה שהצ"צ ישאר תושב בפטרבורג, ולא יוכל לשוב לביתו בליובאוויטש. דערנאָך⁶ האָט ער גענומען אַביסעל משקה, כתב איזה מכתב ולא ישר בעיניו, הדליק גפרורית וחפץ לשרפו, ויקח בטעות את הפקודה הנ"ל בנוגע להצ"צ וישרפה⁷. [עיין מכתב תרצ"ב. לויך⁸].

(ליל ב' בסעודה):

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר, שבשנת תקס"ט, בליל ב' דר"ה אחר הסעודה, קרא אדמו"ר הזקן את אדמו"ר האמצעי והצ"צ, ויציע לפניהם מה שפעל במשך השנה: כך וכך (הזכיר רק המספר, ולא שמות האנשים) בעלי תשובה, עובדים, צדיקים וכו'. ומבקש שכר מהשי"ת. והשכר הוא שלפלוני (ואדמו"ר הזקן פירש בשמו) ישלח רפואה שלימה, לפלוני וכו'. וסיים: כתיב⁹, "על פי שנים עדים יקום דבר". אתם — אדמו"ר האמצעי והצ"צ — "שנים עדים", ולכן יהי' "יקום דבר".

גם — כמאמר העולם — שלא מבקשים על מותו של הפריץ הזקן, כיון שלא יודעים אם הפריץ שיקום אחריו יהי' טוב ממנו... ובמילא, יכול להאריך עוד ימים ושנים*;
אבל, מה שצריכים לפעול הוא — שה"פריץ" יהי' טוב יותר לבניי, ובנוגע לכל עניני תומצ' תהי' הרחבה לכל בניי בכל מרחבי תבל, בארץ ישראל ובחוץ לארץ, ושיבוא משיח בעגלא דידן בקרוב ממש.
(8) לע"ע לא הגיע לדינינו.
(9) פ' שופטים יט, טו.

(1) לשון חז"ל — ברכות כח, א. וש"נ.
(2) ראה גם לעיל ע' רחצ. וש"נ.
(3) = אצל השולחן (בסעודה). — וראה גם לעיל ע' קנט. וש"נ.
(4) = צריך לדבר אודות מלכים.
(5) ראה גם סה"ש תורת שלום ע' 79. ע' 260. שיחת ב' דר"ה תר"ץ (סה"ש תר"ץ ע' 83). ליל ב' דר"ה תש"ד ס"ג (סה"ש תש"ד ריש ע' 4).
(6) = אח"כ לקח קצת משקה.
(7) סיפור זה סיפר רבינו בישיבת ש"פ בראשית (התוועדות ב) תשי"ז סייא (ת"מ ח"ח ע' 131 ואילך). — וסיים:
בכלל — אינני מתערב בבעל-הבית'שקייט... ובפרט כשדובר בענין שנוגע להצלת כמה נפשות מישראל. ומה

(* יש לציין שבאותה שנה (תשי"ז) נכשל הנסיון להפיל את הנשיא של רוסיה.

(שאלתי את כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א:

בודאי כאשר סיפר הצ"צ כל זה, הי' ג"כ בסיום תביעה כזו, שמבקש שכר על מה

שפעל – כך וכך כו'.

והבנתי מרושמי הפנים של כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א, שכן הוא).

וסיים כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א:

זה משך איזה שנים שע"פ התקנה שלי נתפשט אמירת התילים אחר התפלה¹⁰.

יכולני לבקש שכר על זה.

איני יודע כמה מיליאָרדען תיבות יש בזה (באמירת תהלים אחר התפלה במשך השנים

מאז שנתפשטה תקנה זו). אבל בכל אופן, השכר צריך להיות שכל כך מיליאָרד פונט זהב

יתן השי"ת לישראל בשנה זו.

ועפ"י דברי המדרש¹¹ בטענת אברהם להערביים במחיר הבשר (כשלא רצו לברך

לה' לאחרי שהאכילם והשקם) שצריכים לשלם מחיר גדול יותר („חד ליטרא דקופר (ליטרא בשר) בי'

פולריין"), שהרי זה במדבר, ומי יתן בשר במדבר וכו') („מאן יהיב לך קופר במדברא") – הרי

השכר (המחיר) שמגיע עבור אמירת תהלים בימינו אלה, בחשכת הגלות, צ"ל הרבה יותר¹².

(יום ב' בסעודה):

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. בשנים תרנ"ח תרנ"ט תר"ס תרס"א – הייתי אני התוקע אצל אדמו"ר נ"ע¹³.

הייתי תוקע מופלא, ואמרו שמימות אדמו"ר מהר"ש נ"ע לא שמעו תקיעות

כאלו.

פעם רצה אדמו"ר נ"ע שאתקע בנשימה אחת, ועשיתי כן בסדר אחד.

לפעמים רצה שאתקע ה' שברים (ולא ד').

והיו בינינו סימנים שעל ידם הבנתי רצונו באופן התקיעות.

כל זמן שלא הי' מסיר אצבעו מן התיבה – בהיותו מקריא התקיעות עי"ז שהי' מורה

באצבעו בסידור על כל תיבה מסדר התקיעות¹⁴ – הייתי מושך (התקיעה או התרועה).

פעמים רצה שתהי' התרועה (של תר"ת) של מ"ב קולות¹⁵. וכן עשיתי. ואז,

התקיעה שלאח"ז הוצרכה להיות ארוכה ביותר – כנגד כל מה שלפניי (תקיעה ותרועה ארוכה

כערכנו), לכאו"א בהמצטרך לו, זרעא חייא וקיימא, בריאת הגוף, פרנסה בהרחבה.

וכיון שנמצאים במעמד של כו"כ בנינים מבני – יהיו הם ה„עדים" שעל פיהם יקום דבר, שהקב"ה יתן לכאו"א מישראל כל המצטרך לו בכל הענינים, שכללותם בני חיי ומזוני ריחח!

13 ראה גם שיחת יום ב' דר"ה בסעודה תש"ה ס"ז (סה"ש תש"ה ע' 10). ר"ד (בעת הסעודה) יום א' דר"ה תשכ"ט ס"ד הערה 16 (תו"מ תנ"ד ע' 4).

14 ראה גם לעיל ריש ע' קס. וש"נ.

15 ראה גם לעיל ריש ע' קסה. וש"נ.

10 ראה בארוכה „קובץ מכתבים אודות גודל ערך אמירת תהלים" – נדפס בסו"ס תהלים אהל יוסף יצחק.

11 ב"ר פמ"ט, ד.

12 סיפור זה סיפר רבינו בשיחת ש"פ בראשית (התורועות ב) תש"י ס"י (תו"מ ח"ח ע' 130 ואילך).

ואח"כ אמר: כל זה הי' בשנת תרצ"ה. – אינני יודע אם כבר שולם השכר על אמירת תהלים עד אז; אבל אפילו אם כבר שולם השכר, הרי, במשך השנים מאז ועד עתה, ניתוסף ריבוי גדול באותיות התורה, ועוד ריבוי ענינים שפעלו בהם, ומגיע על זה הרבה שכר, ובמילא יכולים לדרוש את השכר – בעניניהם הגשמיים של בני" (במכ"ש וק"ו מהנהגת רבותינו נשיאנו שדרשו שכר בענינים גשמיים, ועאכו"כ אנשים

של מ"ב קולות), אבל התקיעה שלפני (שצריכה להיות כנגד התרועה) היתה כנגד תרועה של כ"ד קולות, וכנ"ל¹⁶, אע"פ שבפועל היתה התרועה של מ"ב קולות, כל התקיעה שלפני והתקיעה שלאח"ז, הם ב' עינים.

ב. השופרות שאצלי הם של אדמו"ר נ"ע. אבל השופרות של אדמו"ר מהר"ש נ"ע — נשרפו.

בליובאוויטש הי' שופר¹⁷ שאמר עליו אדמו"ר מהר"ש נ"ע שתקע בו מהר"ל מפראג, והי' ארוך ביותר.

אני ראיתיו כשנחתך קצתו (מפני שנסדק), והי' איזה ווערשאָק פחות מ-1½ אַרשיין¹⁸.

אף ששופר זה הי' קשה לתקיעה — אני הייתי יכול לתקוע בו.

18) „אַרשׁ” הוא לערך 71 סנטימטר. ו„איזה ווערשאָק (כ-4 סנטימטר) פחות מ-1½ אַרשיין” היינו קרוב למטר אחד.

16) ע' שדמ.
17) ע"ד שופר זה — ראה גם סה"ש תרח"ץ ע' 253. תש"ה
ע' 11. תש"ט ס"ע 272.

ערב (ומוצאי) יום הכיפורים, תרצ"ה. ווארשא.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

- א. יש טובלים הרבה פעמים (בערב יום הכיפורים). אבל אדמו"ר נ"ע לא נהג כן¹.
ופעם אמר לי אדמו"ר נ"ע על זה: אל תצדק הרבה², א' ש. צופיל דארפן ניט זיין.
ב. כל התפלות דר"ה ויוהכ"פ – בעמידה³, אבל בלי נדר⁴. ובהתרת נדרים ערב
ר"ה כיונו ביחוד על זה – שמנהג טוב זה לא יהי בתורת נדר.
אדמו"ר נ"ע הי' מפרט ענין זה דיבור, מיט די קליינע ווערטערלאך, אבל חפץ
שתהי' עדת המתירים בריחוק קצת, כדי שלא ישמעו.
ג. סדר הכריעות כשהייתי בריא⁵:

בתחלה⁶ – כורע אני על ברכי וסומך על צפורני גודלי ידי ורגלי, אח"כ – להשתחוואה
– מתקומם מברכי ונשאר עומד רק על צפורני גודלי ידי ורגלי, ובלי נגוע לרצפה במצח.
אם אי אפשר להשאר להתקומם מהברכיים ולהשאר לעמוד רק על צפורני גודלי ידים ורגלים
בלי לנגוע לרצפה במצח – טוב יותר להשען במצח על האגרוף מאשר לעמוד על הברכיים.
בכלל, על-פי קבלה, צריך להיות הפסק בין המצח והרצפה: ע"י הטלית,
האגרוף...

- ד. בשנת תרנ"א⁷, זכורני שאדמו"ר נ"ע עמד כל ליל יוהכ"פ אצל ארון הקדוש,
נשען על ידו, ולא נשמע ממנו כל הגה.
אח"כ במוצאי יוהכ"פ – הי' פארבריינגען עד הבוקר, ומשם הלכו לטבול.
באותה התועדות, אמר אדמו"ר נ"ע מאמר דא"ח⁸ – המשך לד"ה „תקעו” תרנ"א⁹.
והי' גם רייד¹⁰, ובה פירש הנוסח ד„והכהנים והעם וכו'” ב„סדר עבודה” דיוהכ"פ:
„והכהנים והעם וכו' כשהיו שומעים” – „כשהיו (כאשר היו) שומעים”, היינו, אם היו
שומעים, כיון שלא הכל שמעו. אויך¹¹ דער דערהער – איז דא איצט אויך.
„ונופלים על פניהם” – מען¹² פאלט בא זיך אראפ וואס מ'האט א פנים.
הדיבור בענין זה הי' ע"ד שיחה, היינו, שהמסובים נכנסים לתוך דבריו, משייכים
עליהם, ורק די¹³ עלטערע האבען געהאט דרך ארץ.

(10) ההמשך – שנדפס בסה"מ תרנ"א בתחלתו (עד ע' נג)
– כולל ה' מאמרים. שנים מהם (והנהגה כ"ז הוא בחי' פני
המשפיע, וביאור הענין הנה אמרו רז"ל אמרו לפני מלכיות)
– ללא תאריך, וכנראה שא' מהם הוא המאמר שנאמר
במוצאי יוהכ"פ.
(11) = שיחה.
(12) = שמיעה זו, במובנה הרוחני – ישנה גם כיום.
(13) = נופלים ברוחם מזה שיש להם „פנים” (שמרגישים
מציאותם).
(14) = (החסידיים) המבוגרים נהגו בדרך-ארץ (שלא
להכנס לתוך דבריו כו').

(1) ראה לעיל ע' קסז. וש"נ.
(2) ראה קהלת ז, טז: „אל תהי צדיק הרבה”.
(3) = אין להיות „ש.” יתר על המדה (ראה גם לעיל ע'
רעט).
(4) ראה גם לעיל ע' שמג.
(5) ראה שו"ע אדה"ז אר"ח סתרי"ט סט"ז טו.
(6) ראה גם רשימות הרב"ש ע' קיב.
(7) ראה גם לעיל ע' קסא.
(8) ראה גם ר"ד מסעודת מוצאי יוהכ"פ תרפ"ט ס"א
(סה"ש תרפ"ט ע' 25).
(9) ראה גם לקמן ריש ע' שנב. וש"נ.

דודי הרז"א (אחיו של אדמו"ר נ"ע) – לא הי' נוכח אז.

ה. קרה שאדמו"ר נ"ע התפלל נעילה בתוך ארון הקודש, והי' מניח המחזור בתוכו.

קרה גם שאדמו"ר נ"ע האריך בתפלת המוסף דיוהכ"פ, כך שהוא רק כרע, והציבור כבר אמר הסליחות.

ו. עד שנת תרנ"ד (ולא הוא בכלל) הי' אדמו"ר נ"ע נוהג פאָרבריינגען במוצאי יוהכ"פ¹⁵.

בכלל משנת תרנ"ד נשתנה הסדר אצל אדמו"ר נ"ע בכמה ענינים¹⁶.

ז. מוזכר בשנים הראשונות של אדמו"ר נ"ע שכתב כמה קונטרסים: קונטרס הצדקה¹⁷, קונטרס ההשכלה, קונטרס התפלה (ולא זהו קונטרס התפלה שלפנינו שהוא מהשנים שלאח"ז – משנת תר"ס) וקונטרס העבודה¹⁸. ולא ראיתם. הי' זמן אַז¹⁹ ער האָט געברעַנט.

18) ולא זהו קונטרס העבודה שלפנינו, שהוא מהשנים שלאח"ז – משנת תרס"ט-ע.
19) = שהוא (אדמו"ר נ"ע) הי' שורף כתבים כו' (ראה גם לעיל ע' שלו).

15) ראה גם לעיל ס"ד.
16) ראה גם לעיל ע' קע. וש"נ.
17) נזכר גם בהגהות לד"ה פתח אלי' תרנ"ח (ע' יב): „בקונטרס הצדקה ד"ה ויכנעו עמי כו' ויבקשו פני" (וראה הערות המו"ל באג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"א ע' ע"קח).

תרצ"ה. סוכות.

א. הסדר דנשיאת כפים¹:

בשעת נשיאת כפים², כשאומרים הכהנים תיבת „יברכך” – המתברך, ראשו באמצע. כשאומרים תיבת „ד” – מיסב ראשו לימינו שהיא שמאל המברך. „וישמרך” – ראשו באמצע. „יאר” – מיסב ראשו לשמאלו שהיא ימין המברך. וכו’, „שלום” – באמצע. כן הוא ע”פ קבלה.

אמירת „רבנו של עולם” – בשעה שהכהנים מנגנים דוקא, אבל כשאומרים התיבות „וישם וכו’” – צריך לשמוע.

והסדר הוא: כשמנגנים הכהנים לתיבת „וישם” – אומרים „רבש”ע וכו’ הצדיק”. כשמנגנים לתיבת „לך” – אומרים „ואם וכו’ אלישע”. כשמנגנים לתיבת „שלום” – אומרים „וכשם וכו’ לטובה”. כשאומרים הכהנים תיבת „שלום” – צריכים לומר „ותשמרני ותחנני ותרצני”.

– ההפסקות האלו אנו יודעים עי”ז שאדמו”ר הזקן לקח את הצ”צ תחת טליתו לנשיאת כפים עד זמן ידוע. –

„אדיר במרום וכו’” – אומרים כשעדיין הטלית על פניו.

וסיים כ”ק מו”ח אדמו”ר שליט”א: זוכרני שעמדתי לנשיאת כפים תחת טליתו של אדמו”ר נ”ע על כסא.

ב. הי’ פֶּאָרְבֵּיִנְגֶּען שביארו סדר הנענועים³.

ג. במוצאי יוהכ”פ שנת תרנ”ד⁴ סיפר אדמו”ר נ”ע⁵ שבמוצאי יוהכ”פ שנת תקנ”ו אמר אדמו”ר הזקן מאמר:

„כי מי גוי גדול וגו’ קראנו אליו”⁶. הפרד”ס⁷ מפרש „אליו” – אור המתלבש בכלים. הבעש”ט מפרש „אליו” – התפשטות המהוה את הכלים. והוסיף אדמו”ר הזקן ופירש – „אליו” זהו עצמות. עצמות א”ס ועצמות הנשמה.

ביום ג’ פ’ וירא תקס”ו הי’ עוד הפעם מאמר זה בתוספת ביאור⁸.

התחיל בפסוק „כי מי וגו’”, ובהמשך לזה פירש גם הפסוק⁹ „וירא אליו ד” – בכ’ הענינים (פירושים) ד, „אליו”, עצמות א”ס ועצמות הנשמה, שכדי שיהי’ גלוי „אליו”, עצמותו ית, הוא ע”י הוי’. ונקבע זה – „וירא אליו”, אל אברהם – בעצם הנשמה.

(6) ואתחנן ד, ז.

(7) שער לב פ”ב.

(8) ראה גם מאמר ד”ה תניא בספרי מי כה’ אלקינו בכל קראינו אליו, מיום א’ פ’ וירא תקס”ו, שנדפס בשה”מ תקס”ו – מהנחות ר’ משה נ”ע – ע’ כא ואילך (בהוצאה החדשה – ח”א ע’ כו ואילך).

(9) ר”פ וירא.

(1) בהבא לקמן – ראה לעיל ע’ רחצ. וש”נ.

(2) ראה גם „היום יום” ז סיון (מ, רשימות”).

(3) ראה לעיל ריש ע’ קסג (ע”ד סדר הנענועים). וש”נ. וראה גם „רשימות” חוברת טב ע’ 15-16.

(4) ראה גם לעיל ע’ שנ.

(5) ראה גם מכתב כ”ק אדמו”ר מוהרי”צ מיום י”ב תשרי שנה זו (תרצ”ה) – אג”ק שלו ח”ג ס”ע קמד ואילך (נעתק ב„היום יום” יא תשרי) – בכמה שינויים.

שנב רשימת היומן תרצ"ה — עם פענוחים

יש על מאמר זה הנחת ר' משה נ"ע¹⁰.
לא הי' סדר קבוע שיאמר אדמו"ר הזקן דא"ח במוצאי יוהכ"פ¹¹.

(תו"מ חנ"ד ע' 52). וראה „אוצר מנהגי חב"ד" תשרי ס"ע רנב ואילך. וש"נ.

(10) ראה לעיל הערה 8. וראה גם לעיל ע' ריג. וש"נ.
(11) ראה ר"ד מוצאי יוהכ"פ (בעת הסעודה) תשכ"ט ס"ב

ליל שמע"צ ושמח"ת תרצ"ה. ווארשא.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. הפאַרבריינגען של אדמו"ר נ"ע שהיו עד שנת תרנ"ד ועד בכלל – היו חסידישע, משא"כ הפאַרבריינגען בשנים שאח"כ – היו מעהר רבישע¹.

זוכרני פאַרבריינגען שביארו פיוטי ההקפות².

בשנת תרמ"ח הי' פאַרבריינגען קודם הקפות, ודיברו אדמו"ר נ"ע ואחיו הגדול הרז"א.

אדמו"ר נ"ע אמר לו (לרז"א): קום³ פאַרבריינגען מיטן טאַטען, מיטן זיידען. און דאָס קען מען נאָר אין אַ עיגול.

ועשה עיגול, על הרצפה, מאלונתית, וישב על הרצפה.

אמר: כתיב⁵ „כבד את גו'“, את לרבות את אחיך הגדול⁶. און' האָט אָפּגעגעבען צ'עסעט, ויאחזו בזרועו באמרו: „לכו⁸ נא ונוכחה וכו'“⁹ (והי' אריכות הדיבור בזה). ואמר: היינטיגען יאָהר וועט איהר זיך אויסטרייסלען שירים דשירים (וכן הי').

בתחלת הדיבור גרשו את הנאספים מן החדר. נשארו רק אחדים. אמי זקנתי (הרבנית רבקה נ"ע) התחילה לדבר בזה – קראתו "רש"ב" – ויענהו: איך¹⁰ בין אַ שליח.

ב. בשמיני-עצרת היו מייקרים מאד את הזמן¹¹. באמת בשמע"צ הם אותן הכוונות שבראש-השנה¹².

פעם¹³ בשמע"צ (אולי הי' זה בשנת תרע"ה?) נכנסו אחדים וכיניהם ר' שילם ז"ל, אל אדמו"ר נ"ע, ואדמו"ר נ"ע שוחח עמהם 1½ שעה לערך. ואמר לי אח"כ שזהו אצלו ענין של מסירת נפש (מצד גודל יוקר הזמן דשמע"צ), אָבער¹⁴ איך האָב געוואָלט חוקק חקיקה זיין בהם. אַז מען וויל חוקק חקיקה זיין, קאָן מען ניט טראַכטען 2 מחשבות. עכ"ל.

פעם דיבר אדמו"ר נ"ע (אולי בשמע"צ?) עד"ז שלא נכון הוא וואָס¹⁵ מ'מאָנט פון זיך, כי הרי כל תנועה היא וכו', ובפרט וכו'.

11) ראה גם סה"ש תשי"ד ע' 31.	1) ראה גם לעיל ע' קע. וש"נ.
12) ראה גם, היום יום" כב תשרי, שמע"צ – ממאמר „ביהשמע"צ צ"ה כ"ו" (סה"מ קונטרסים ח"ב שלט, א).	2) ראה גם לעיל ע' קעד. וש"נ.
13) ראה גם שיחת י"ט כסלו תשי"א סכ"א (תו"מ ח"ב ע' 130).	3) = בוא ונתוודע עם אבינו (אדמו"ר מהר"ש) ועם זקננו (הצ"צ). והוסיף: וזה אפשר (לעשות) רק ב„עיגול“.
14) ד"ה להבין ענין שמע"צ דשמח"ת תשי"ד בתחלתו (תו"מ ח"י ע' 91).	4) ראה גם לעיל ע' קעה.
15) = אבל (הוצרכתי לעשות זאת, כי) רציתי לחקוק בהם חקיקה, וכשרוצים לחקוק חקיקה, אי אפשר לחשוב שתי מחשבות.	5) יתרו כ. יב.
16) = מה שתובע מעצמו.	6) ראה הערת רבינו לעיל ע' רפו בהערה א. וש"נ.
	7) = הצדיע בפניו.
	8) לשון הכתוב – ישע"י א, יח.
	9) ראה גם שיחת אחש"פ תשי"ג סל"א (תו"מ ח"ח ע' 117).
	10) = הנני (רק) שליח.

חורף תרצ"ה.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. כ"ק אדמו"ר נ"ע הי' כותב פ"נ בנוגע להמאמרים: "שיפעול בי ובהשומעים", והי' רק קורא את הפ"נ.¹

ב. איסור אכילת דגים בחלב מפני הסכנה שנוצר בכ"י² — חושבים לפליטת הקולמוס,³ אבל בכל זאת מערכין עוד מה (חמאה, סמעטענע). — כל זה הוראה מהצמח-צדק.⁴

ג. הצמח-צדק הי' מעביר הסדרה: מתחיל אור ליום ועש"ק, ממשיך ביום ו', ומסיים בבוקר דיום הש"ק.⁵

הי' מאריך בהעברת פרשת בראשית. באמרו: ווי מען שטעלט זיך, אזוי גייט עס.⁶ הי' מעביר: חומש, תרגום אונקלוס, וגם פירוש רש"י ורמב"ן — פסוק אחר פסוק (איני יודע אם נהג כן רק בהעברת פ' בראשית, או גם בכל הפרשיות. ממ"ש)⁷.

ד. עד אדמו"ר נ"ע (וגם בנשיאותו בשנים הראשונות) לא היו מדייקים במלות שבמאמרי החסידות, לבד במאמרי החסידות של אדמו"ר הזקן שבהם היו מדייקים במלות,⁸ וגם זה — לא ברוב מאמרי תורה אור ולקוטי תורה, אלא העיקר בתניא.

אבל אדמו"ר נ"ע הי' מדייק גם בהמלות. ויש בהנחות אדמו"ר נ"ע על מאמר חסידות של אדמו"ר מהר"ש נ"ע: "בפעם הא' אמר ... בחזרת המאמר אמר"⁹.

ה. אדמו"ר נ"ע אמר על אדמו"ר מהר"ש נ"ע שהוא צריך להכנת מאמר 15-20 מינוט.

ו. בשנת¹¹ תרס"ג (עשרים שנה לאחר הסתלקות אדמו"ר מהר"ש) ליל ב' דחג הסוכות, אמר רשב"ץ לאדמו"ר נ"ע: ולמכור בנכסי אביו עד שיהא בן כ"י.¹² ולכן מדובר עתה — בהמאמר דר"ה תרס"ג — ע"ד חי בעצם.¹³ והוסיף רשב"ץ: איך¹⁴ גלייב אז דער טאטע האָט עס אייך געזאָגט.

שמנת, בטלה הסכנה שיש בהחלב (עם דגים) בפני עצמו.
 (6) ראה גם לעיל ע' רכא. וש"נ.
 (7) = כפי שאדם מעמיד עצמו, כך נמשך הדבר (במשך כל השנה).
 (8) ראה גם שיחות ש"פ בראשית: תשי"ב בתחלתה (תור"מ ח"ד ע' 109); תשכ"ה בתחלתה (תור"מ ח"ד ע' 301).
 (9) ראה גם לעיל ע' רמא. וש"נ.
 (10) ראה גם סה"ש תרצ"ט ע' 301.
 (11) ראה גם לעיל ע' רסד. וש"נ.
 (12) ב"ב קנו, א.
 (13) סה"מ תרס"ג בתחלתו — וראה סה"ש תרפ"ג ע' 42: „באותה שנה לפני ר"ה הכין א"ע אאמור" לומר דא"ח ב"ה את הדרוש בלקו"ת מן עשרים שנה וכו'.. ולפועל לא אמר זה, רק אמר את המאמר בחודש השביעי רס"ג, מענין חי בעצם וחי להחיות."
 (14) = מאמין אני שאביכם (אדמו"ר מהר"ש) אמר לכם (מאמר) זה.

(1) ראה גם א"ק ח"א ריש ע' נז. ח"ד ריש ע' קלו. חט"ו ע' קט. ע' רטו. לקו"ש חט"ו ע' 42 הערה 12. חכ"א ע' 254.
 חכ"ה ע' 384. שיחות: ש"פ בשלה, י"א שבת תשכ"ד סוסי"ד (תור"מ חל"ט ס"ע 11); ש"פ נח, ד' מרחשון הערה 70 (תור"מ חמ"א ע' 201); ליל ב' דחה"פ תשכ"ה סייג (תור"מ חמ"ג ס"ע 174 ואילך); אחש"פ תשל"סניא. ועוד.
 (2) לכאורה הכוונה שהי' רק קורא את הפ"נ (בינו לבין עצמו), ולא לקחו ל„אוהל".
 (3) יו"ד ספ"ז (ד"ה דגים).
 (4) ראה ש"ד שם סק"ה, וט"ז שם סק"ג, מג"א או"ח ר"ס קעג, שהוא „טעות סופר".
 (5) ראה פתחי תשובה יו"ד שם סק"ט, בשם חכמי הרופאים, שדוקא דגים המטוגנים עם חמאה מותר לאכול, אבל דגים המבושלים בחלב יש בו סכנת חולי, דדגים מקררים מאד, וגם החלב רע ומויק לגוף, „דגים עם חלב יש סכנה, ובחמאה ושומן הנקלט מע"ג החלב אין סכנה". — ואולי הכוונה בהוראת הצ"צ, שכאשר מערבין בהחלב חמאה או

רשימת היומן תרצ"ה – עם פענוחים – שנה

— [בחג הסוכות הנ"ל בתחלה הי' פֶּאָרבריינגען, ורשב"ץ קידש על יין ישן, ואח"כ שתה אַ 15 גלאָז ראָם, וישב תפוש ברעיונותיו. אמר על המשך ר"ה דשנה ההיא (שבו נתבאר הענין דחי בעצם וחי להחיות, חי (בפתח) וחי (בצירי) וכו') אז16 ער האָט דערפילט רבי. אח"כ קראוהו אל הסעודה, ואמר כנ"ל] —
כאשר שמע אדמו"ר נ"ע את דבריו — אזל סומקא וכו'.

ז. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר לי17:

אין לפרסם, אבל נראה לי החילוק בין אדמו"ר מהר"ש נ"ע ואדמו"ר נ"ע: אדמו"ר מהר"ש נ"ע — ענינו רצון, שפועל בשבירה, דחיפה, אף שלפעמים אין מרגישים זה. משא"כ אדמו"ר נ"ע — ענינו עונג, שמושך אליו [עיין המשך ר"ה סעי' 18. מ"מ"ש].

ואמר: דער19 זיידע האָט ניט געדאַרפט ליגען אין גשמיות. דער טאַטע האָט ניט געוואָלט ליגען אין דעם.

אָודאי האָט ער געליטען, אָבער אַז מ'פלעגט צו עם אַריינגיין פלעגט ווערען פרייליך.

ח. אדמו"ר נ"ע החליף חלק מחלקו בירושה מנכסי אביו אדמו"ר מהר"ש — תמורת הכתבים.

ט. בא' מנסיעותיו של אדמו"ר נ"ע, בבואו חזרה לליובאוויטש קודם חג הפסח תרמ"ח (או תרמ"ט?), הביא לי מתנה. בחול המועד פסח קראני, ואמר לי, שבתוכה זו היא המתנה, אבל רצונו שלא אפתחנה עד אחרי ספירה, וחכשה כפתיל, ואחרי החג הניח ג"כ חותם עלי'. אחרי חג השבועות פתחה, והי' בה סלאָן20. רצתי להראות לזקנתי (הרבנית רבקה) את המתנה שהביא לי אבי. בראותה את המתנה, לקחה ממני, באמרה: צוי21 וואָס דאַרף אַ אינגעל האָבען צאַצקעס, ונתנתה למוסיע בת דבורה לאה22. אדמו"ר נ"ע התאפק, ולא אמר מאומה.

י. בחיי אדמו"ר נ"ע היו זמנים שהי' מצב הגשמי דחוק ביותר23. בשנת תר"נ עד תרנ"א הי' הדוחק קצת בכיון מאנ"ש, בכדי שאדמו"ר נ"ע יסכים לרצונם להעתיק מושבו מליובאוויטש — שהי' בזה ג' סברות אצל אנ"ש: קרמנצוג, פולטבה, צ'רניגוב — ויקבל שם הנשיאות.

באותה תקופה היו ב' מחזות שעשו עלי רושם חזק ביותר:

(א) סעדנו ארוחת הצהריים: ברויט24, קרופניק וכו', בלא בשר (בגלל הדוחק במצב

בגשמיות. אבי (אדמו"ר מוהרש"ב) לא רצה להיות שקוע

בוה. ודאי סבבל (בגשמיות), אבל כאשר היו נכנסים אליו,

הי' נעשה מעמד ומצב של שמחה.

(20) = מין צעצוע.

(21) = לשם מה צריך ילד צעצועים.

(22) בתו של אדמו"ר מהר"ש.

(23) ראה גם שיחת ש"פ וישב תשח"י ס"כ (תר"מ חכ"א ע' 274).

(24) = לחם, דייסת שעורה, מרק גריסים.

(15) = כוס «ראָם» (מין משקה חריף).

(16) = שהרגיש (כהמשך זה) הענין של «רבי».

(17) ראה גם שיחות: ש"פ האזינו, י"ג תשרי תשי"ב ס"ב

(תר"מ ח"ד ס"ע 23 ואילך); ש"פ נצוי, כ"ג אלול תשכ"ב

הערה 34 (תר"מ ח"ד ע' 298).

(18) בהמשך ר"ה שנה זו — תרצ"ה — מצאנו רק הנזכר

בסי"א (סה"מ קונטרסים ח"ב שכו, ב), ע"ד הכרח וכפיית גילוי

העלול מצד העונג וחיות פנימי.

(19) = זקני (אדמו"ר מהר"ש) לא הי' צריך להיות שקוע

הגשמי). נכנס עני. אמי הביטה על אדמו"ר נ"ע, והוא רמז לה שאין אצלו מאומה. ותקח אמי פרוסת לחם ותתן לעני²⁵. והיו שביעי רצון מזה שקיבל העני פרוסת הלחם בלא סירוב.

הייתי אז בקי בספר דברים על-פה — כי הייתי חוזר חומש על-פה — וציוני אדמו"ר נ"ע לומר חומש על-פה מהפסוק²⁶ "ואתם הדבקים וגו'", ועמדתי והתחלתי לאמר לַעֲבֹדֵיג' וכו'.

— לעולם כשהייתי חוזר לפני אדמו"ר נ"ע, הי' זה בעמידה.

(ב) בחורף אח"כ: החסיד ר' יעקב קאָפּיל זעליקסאָן הביא בתור הלואה עשר רובל כסף, ואמר לאדמו"ר נ"ע: איך²⁸ האב אייך דאָקאָזעט, און גלייב אייך אָן אַ צעטיל. על פני אדמו"ר נ"ע אזל סומקא וכו'.

רוסטוב²⁹ האָט אַליין אויסגיבעטין — דערנאָך אַליין חרטה געהאָט — וואָרעם ער האָט געוואָלט אַוועק גיין אין גלות, ואמר: "אַקח תרמיל ואלך לי". בטענתו: וואָס³⁰ ויל מען פון מיר האָבען.

רצון זה (לילך לגלות) הי' בתוקף ביותר. איש לא ידע מסברתו זו, בלעדי. גם אמי לא ידעה. כל טענותי לא הועילו, עד שאמרתי שמי יודע פעולת דבר זה על זקנתי.

פעם — הי' זה עוד לפני הנסיעה לוויין בשנת תרס"ג³¹. ועוד פעם — כשהי' כבר אמירת ההמשך תער"ב הגדול.

יא. בשנים הראשונות אחרי הסתלקות אדמו"ר מהר"ש נ"ע:

יצא קול על אשה אחת בהנהגותי' בענין טהרת המשפחה. ושלח — אדמו"ר נ"ע — ע"י שלמה חיים להזהירה, ולא שמה לב. והוסיף ושלח להודיעה אַז³² ער וועט איהר שיקען די מאַמע — אמה מתה עלי' כשהיתה בת ג' שנים — האָט זי אַ לאַך געטאָן.

באתה אח"כ בכניות אל שלמה חיים כי באה אמה בחלום וכו'.

יב. את שלמה חיים הנ"ל העמיד אדמו"ר מהר"ש נ"ע לשו"ב בליובאוויטש בהיותו בן חמשה עשר שנה, אלא שציווהו ליקח אשה. ועד היותו בן י"ח שנה העמיד על השחיטה עוד אחד איתו, אבל העיקר הי' שלמה חיים.

יג. ר' דוד יעקבסאָן נתקבל להיות המ"ץ בליובאוויטש למרות גילו הצעיר, מפני שהי' חתנו של ר' אברהם הכהן זעליגסאָן המ"ץ. והי' למדן ובעל הוראה ביותר.

— ישנם מכתבים מאדמו"ר נ"ע אליו בחידושי-תורה בנגלה. כשאירע שאלה

(בתקופה הנ"ל שאנ"ש רצו שיעתיק מושבו מליובאוויטש כו') — אלא שאח"כ התחרט — כיון שרצה לילך לערוך גלות.

(30) = מה רוצים ממני.

(31) ראה תורה"ש תרפ"ג ע' 42: "כוונת הנסיעה של אדמו"ר הי' בתור גלות".

(32) = שישלח (אלי) את אמה (שכבר מתה עלי' כו'), וצחקה מזה.

(25) ראה גם שיחת מוצש"ק פ' בשלה, י"א שבט תשכ"ד סל"ז (ת"מ חל"ט ע' 72).

(26) ואתחנן ד, ד.

(27) = בחיות.

(28) = השגתי עבורכם (הלואה), והנני סומך עליכם ללא פתקא.

(29) = (אולי הכוונה ש)רצה בעצמו לילך לרוסטוב

חמורה במקואות, גיטין, ואצ"ל חליצה – הי' אדמו"ר נ"ע קוראו ומפלפל עמו בזה³³.

ובכל זאת, בגלל גילו הצעיר, מעולם לא שאלו אצלו "א שאלה" מבית הרב. אדמו"ר מהר"ש נ"ע אמר עליו: בא³⁴ א יונגערמאן דארפען קיין שאלה ניט פרעגען.

ומעולם לא עשה אדמו"ר נ"ע זה (לשאל אצלו „א שאלה"). הי' זמן שר' ניסן המלמד הי' פוסק השאלות בבית הרב, אלא שהי' אומר החלטתו מקודם לאדמו"ר נ"ע. – כל זה הי' ע"פ הציווי.

יד. הסדר הי' שמכל המסים וקאראבקע³⁵ היינו פטורים, אבל אעפ"כ הי' עולה ביוקר, כי היו משלמים שכירות לר' דוד המ"ץ, כן היו נותנים לשלמה חיים השו"ב 50 רובל כסף בערב יוהכ"פ וכו'³⁶.

טו. לערך בשנת תרל"ח-תרל"ט אירעה בבית הרב שאלה השייכה להל' תערובות. וציוה אדמו"ר מהר"ש נ"ע לאדמו"ר נ"ע שיעיין ויפסוק הדין, בכתבו במכתב: מתחיל "ב"ה", בלא דאטום³⁷, "לבני הרב רש"ב שליט"א", ומסיים "יורה ודין", וחותם "אביך האוהבך בלי גבול ומברכך בכל חותמי ברכות שמואל באאמו"ר הגאון הרמ"מ זצוקל"ה נ"ע זי"ע"³⁸.

טז. בעת ההתוועדות של אדמו"ר נ"ע בשמח"ת תרס"ה או תרס"ו בא אחד – שמו הי' פלישקין – אוי³⁹ האט זיך אַרופגעחאפט אָף אַ בופעט. זקנו הי' מתוקן מיט אַ שפיץ וואַנסען⁴⁰. ויאמר אדמו"ר נ"ע: אַזי⁴¹ עס ציט צו אַ חסידישען פאַרבריינגען און מ'שטופט זיך, נעשה במשך הזמן זקן שלם מיט 2 שפיצען, והעביר אדמו"ר נ"ע בידו על זקנו שלו (זקן אדמו"ר נ"ע הי' 2 שפיצען, ושל שמאל ארוך יותר מעט⁴²). [וכך הוה: עתה בא (פלישקין הנ"ל) הנה, וזקנו מגודל בשני שפיצען, ובאמצע שערות קטנות ביותר].

(38) ראה גם שיחת בדר"ח כסלו תשי"ג ס"ו (ת"מ ח"ז ע' 185).
 (39) = וטיפס על המזנון (מפני דוחק המקום).
 (40) = שפם מחודד.
 (41) = כשאדם נמשך להתוועדות חסידית, ונדחק בו.
 (42) ראה גם לעיל ע' רנב.

(33) ראה גם אג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"א ע' שעא ואילך.
 ע' שעט. ע' שפ ואילך. ע' שפו.
 (34) = אצל אברך (צעיר) אין לשאול שאלה.
 (35) = סוג של מס עיירה.
 (36) ראה גם לעיל ע' קסז. וש"נ.
 (37) = תאריך.

כ"ח מרחשון, תרצ"ה.

א. י"א המאמרים 'דברים — וד' אמר המכסה" (בהמשך תרס"ו) לא כתב אדמו"ר נ"ע ההגהות בלויבאוויטש, כי אם בוירצבורג (מקום נופש באשכנז)².

— שבוע פ' דברים ירו³, והוכרחתו לנסוע מלויבאוויטש וכו'⁴ —

כשהשלימם — והי' זה ווייט⁵ אחרי חנוכה — קראני וציוני להביא בענעדיקטין, ואמר לי: אספר לך מאורע. בשנת תרל"ח כשסיים אדמו"ר מהר"ש נ"ע המשך "וככה", קראני, צוה להמשרת להביא יין טאָקאיער, ציוני לסגור הדלת, ואמר לי בא ונשמח אני ואתה⁶. ודיבר איתי 1¾ שעה (עניני דא"ח) [כנראה הכוונה שאדמו"ר נ"ע דיבר (עניני דא"ח) עם כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א. ממ"ש].

עיקר המאמר (דהמשך תרס"ו) בכתב הי' אָסך⁷ ווייטער מהנאמר. ההגהות (שהיו בגליונות בפ"ע) — נכתבו לאחרי האמירה.

בין ש"פ דברים וש"פ ראה — הי' ג"כ אמירת דא"ח, אבל לא מההמשך. ומאמרים אלה ישנם רק „הנחות"⁸.

ג. אדמו"ר הזקן הי' אצל הרב המגיד י"א שנה⁹ — כנגד י' ספירות עם ספירת הכתר. ל"ב חדשים¹⁰.

ג. ר' חיים חייקא אַמדורער, ר' לוי יצחק מבאָרדיטשוב ור' זושא מהאַניפּאָלי, היו מאוהבי אדמו"ר הזקן עד למסירת־נפש.

— והחידוש בזה, כי "באדמו"ר הזקן הי' ויקנאו¹¹ בו אחיו¹² — לשון אדמו"ר

(„ששלשת היחס" שב„היום יום" בתחלתו; וי"א מנ"א), והסתלקות המגיד היתה בשנת תקל"ג. וראה הערה הבאה. (10) לכאורה הכוונה, שבמשך י"א שנים שהי' אדמו"ר הזקן תלמידו של המגיד, הנה הזמן ששה במחיצתו בפועל הוא ל"ב חדשים.

וראה גם שיחת ליל שמח"ת תשכ"ז סט"ז (תו"מ חמ"ח ע' 139), בביאור דברי כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ (סה"ש תש"ה ע' 52) שרבינו הזקן החליט להיות „משרת" אצל המגיד, שענינו הוא שנמצא יחד עם רבו באופן ד, „לא ימש גוי" — שאף שבמשך כל שנות נשיאותו של המגיד (תקכ"ב — תקל"ג) הי' רבינו אצלו פחות מג' שנים, ל"ב חדשים (כלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר: „לב חדשים"). מ"מ, כיון שגם כאשר נסע ממעורטש הי' עסוק במילוי שליחותו של המגיד, הרי זה חשיב שנמצא יחד עמו, באופן ד, „לא ימש" — ועפ"ז, אולי י"ל, שבחשבוני י"א שנה נכלל גם משך זמן קודם כואו למעורטש (לפני שנת תקכ"ד), כאשר התכוון לכך כו'.

(11) לשון הכתוב — וישב לו, יא.

(12) ראה גם אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ריש ע' רסג.

שרהי שמונה שנים קודם הסתלקות המגיד בא רבינו הזקן למועורטש .. וא"כ הי' בשנת תקכ"ד, או בתחלת שנת ותקכ"ה, ומקצת השנה ככולה. ובסה"ש תשי"ה ע' 132: לאחר י פסח שנת תקכ"ה. אבל באג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ט ע' נג: בשנת תקכ"א.

(* כנראה הכוונה לרשימה זו.

(1) הענין דלקמן — נעתק (בשינוי הסדר) בהוספות להמשך תרס"ו (קטע ר"ד כ"ק מו"ח אדמו"ר (חורף תרצ"ה)), „מרשימותיו של כ"ק אדמו"ר שליט"א). וראה גם סה"ש תש"ג ע' 66.

(2) ע"ד תקופה זו (ווירצבורג, חורף תרס"ז) — ראה גם סה"ש תרצ"ו ע' 175 הערה 29. וש"נ.

(3) ראה לעיל ס"ע שכ. וש"נ.

(4) בהנדפס בהוספות להמשך תרס"ו שם, מוסיף בחצ"ע: „כנראה זה הי' טעם הפסק ההמשך. הרושם" (כדלקמן בפנים שבין דברים וראה — הי' ג"כ דא"ח, אבל לא מההמשך").

(5) = רחוק, זמן מופלג.

(6) ראה גם ר"ד יום ב' דחה"פ תשכ"ז ס"ד (תו"מ חמ"ט ע' 329).

(7) = הרבה יותר.

(8) ראה גם הערת רבינו למפתח המאמרים דהמשך תרס"ו: „דברים — ראה: בין ש"פ דברים וש"פ ראה דשנת תרס"ו היו מאמרי דא"ח ואינם מההמשך, יש רק הנחות המאמרים (שיחת כ"ח מו"ח תרצ"ה). — לא ראיתם. לע"ע, לא יכולתי לברר ההתחלות".

(9) ובלק"ד ח"א יא, ב: הסבא (אדמו"ר הזקן) הי' עשר שנים תלמיד אצל המגיד. — ויש לעיין בחשבון השנים, שהרי הליכתו למעורטש בפעם הראשונה היתה בשנת תקכ"ד.

(* ובסה"ש תשי"ד ט"ע 130: תקכ"ד או תקכ"ה (כך קבלתי),

נ"ע — ואמר אדמו"ר נ"ע: „ואביו¹¹ שמר את הדבר“, שאב צריך ה'טען¹³, העלפט דעם זון, אפילו ווען ער איז אין לאך —

ועשו סימן לשנת תקנ"ט (שבה ה' המאסר והגאולה) — שמספר קנ"ט הוא ג"פ נ"ג, לפי שאדמו"ר הזקן אָחָד גליא וסתים דאוריתא, ג"ן סדרים דאוריתא, ג"ן פרקי תניא, וג"ן יום שהי' תפוס¹⁴.

ד. מרוב ההתפעלות מהדא"ח ששמעו, קפץ פעם אחת ר' אהרן מסטראָשעלע על השלחן, והתחיל זיך¹⁵ דראָפען אָף די בערווענעס. אמר לו ר' משה ווילענקער: אָיַע אָיַע קיך¹⁶ אַיאָפּ, וואָס ביסט נתפעל געוואָרען. (ר' משה ווילענקער אמר „אָיַע“ במקום „אַרע“ (אהרן). כי לא ה' יכול לבטא רי"ש).

ככלל חדר א' ה' עבודתם בהתפעלות, וגם עבודתו של ר' אהרן היתה כן, ועל שלא ה' ניכר באדמו"ר האמצעי ענין של התפעלות, אמר עליו ר' אהרן אָ¹⁷ שווערען וואָרט.

ה. פעם קרא הרב המגיד את רמ"מ מהאַרְאָדאָק, ר' פינחס (בעל ההפלאה) ואדמו"ר הזקן, והציע לפניהם קושיא בנגלה. יצאו ושקלו וטרו ביניהם. ניגש אליהם ר' זושא מהאַניפּאָלי וישאל אותם במה הם מדיינים. הרמ"מ ענהו שאין זה שייך לו. בינתיים נכנס ר' לוי יצחק מברדיטשוב, ויספרו לו כל הענין, ור' זושא שומע. ויפרוש מהם ר' זושא ויחל לבכות: רבש"ע, לזושא אין חלק בתורה, אין זה שייך לו וכו'. לאחר זמן נגש ר' זושא אל אדמו"ר הזקן ואמר לו שהוא מתבייש לומר בפני כולם, אָבער¹⁸ באַ עם לייגט זיך אָזוי, ויציע לפניו כל הענין. ואמר אדמו"ר הזקן שזוהי תורה שלמעלה. אח"כ הציע אדמו"ר הזקן סברה זו לפני הרב המגיד בשם ר' זושא, והרב המגיד קיבלה¹⁹.

בהקשר לסיפור הנ"ל — המשיך כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א לספר:

בהיותנו בוויין, סיפרו לפני אדמו"ר נ"ע ע"ד ר' מאיר מפרמישליאן²⁰, שגאון אחד הציע לפניו קושיא ברמב"ם, ויקבע לו ר' מאיר מועד למחר. למחר האיר ר' מאיר את עיני הגאון בלמדו איתו את הרמב"ם. במענה על תמיהתו של הגאון, אמר לו ר' מאיר: כשמאיר הולך למקוה, גייט²¹ ער דורך דעם הימלעל. ובקשתי שיוליכוני דרך היכל הרמב"ם, והוא למד איתי ענין זה²².

כבואינו לביתנו אמר אדמו"ר נ"ע: *Эту ласку у жида найдешь* (ע"ט) לאַסקו אַ זיַדא נאָיַדאָש²³). מען²⁴ דאַרף האָבען דעם שער, אשר אז בין אם זהו ביאורי

17) ביטוי קשה.
18) אבל בדעתו מתקבל כך וכך.
19) ראה גם לעיל ע' רפז. לקמן ע' תה. שה"ש תורת שלום ע' 84. לקו"ד ח"ג תתכב, א"ב.
20) ראה גם לעיל ע' רסה.
21) = עובר הוא דרך השמים.
22) ראה גם שה"ש תרפ"ה ע' 89.
23) „ליטוף“ שזכה תמצא אצל יהודי.
24) יש צורך ב„שער“, אשר אז, בין אם זהו (הלימוד הוא בענינים עמוקים כמו) ביאורי הוהר או לקוטי תורה או דרך החיים [האמת היא שכל ענינים הנ"ל הם „דרך החיים“]

שיחות: י"ט כסלו תשי"ג ס"ט (תרי"מ ח"ז ע' 212); תשי"ד סל"ד ואילך (תרי"מ ח"י ס"ע 258 ואילך); ש"פ וישב, כ"ף כסלו תשי"ז סי"ב (תרי"מ ח"ח ס"ע 239 ואילך); ש"פ וישלח, י"ד כסלו תשח"י סי"ח (תרי"מ ח"כ"א ע' 192); ש"פ וישב כ"ף כסלו תשכ"ז ס"ה (תרי"מ ח"ח ריש ע' 272). לקו"ש ח"ח ע' 304 הערה 27. חכ"ה ע' 211. ועוד.
13) לשמור, והוא מסייע לבנו אפילו כשהוא נמצא ב„בור“ (בצרה).
14) ראה גם לעיל ס"ע שיא. וש"ב.
15) = לטפס על הקורות.
16) = רד, מה לך כי נתפעלת.

הזהר או לקוטי תורה או דרך החיים, אֵלע זיינען זיי דרך החיים, או משניות או משנה גמרא עם הסוגיא וכו'.

לאחר זמן אמר אדמו"ר נ"ע: קומען²⁵ פון דאָרטען, און ער [נפשט את ידו והראה עלי'. ממ"ש] בלייבט ווי ער איז בגלוי, ווי ביטער דאָס איז [האותיות בספק קצת אצלי. הכותב].

(25) = כאשר באים משם (מהשמים), והוא — היד הגשמי — נשאר כמו שהוא בגלוי, כמה מר הדבר.

או (בענינים פשוטים, כמו) משניות וכו' (היינו, שכאשר ישנו ה"שער", אזי יכולים להגיע למעמד ומצב הנ"ל — ללמוד את הענינים למעלה כו').

חורף תרצ"ה. ויין.

כ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. פעם בליאָזנע, ביוהכ"פ בעת התפלה – והי' זה בשנים הראשונות לנשיאותו של אדמו"ר הזקן – הש"ץ עמד באמצע שמונה עשרה של שחרית, ואדמו"ר הזקן רמז בידו שיקצר בחזרת התפלה. פשט טליתו, וילך ברחוב רודניער (צופאָר?), נכנס לבית יולדת אחת, לקח קינעלאַך², הבעיר אש, ובישל אַ³ קאַשקע. ואמר אדמו"ר הזקן – בניגון: „כל המקיים נפש אחת וכו' כאילו קיים וכו'“, (וחזר שוב: „כל המקיים וכו' כאילו קיים וכו'“, (וחזר והוסיף עוה"פ) „כל המקיים וכו' מישראל קיים עולם מלא“.

אדמו"ר מהר"ש נ"ע הי' מספר סיפור זה ביום ההילולא של אדמו"ר הזקן – כ"ד טבת. אבל אדמו"ר נ"ע לא אהב לספר עד"ז.

המתנגדים הרעישו אז על אדמו"ר הזקן, ויקראוהו: דער מחלל יוהכ"פ. כששאלוהו עד"ז, ענה: בענין חילול שבת לחולה שיש בו סכנה – כתוב מצוה בגדול⁵, ולא מצאתי גדול יותר ממני.

וזהו מעין תשובתו של אדמו"ר הזקן לר"י צייטליש⁶ על הג' שאלות: (א) שהולך לבוש מאַרדערנע פוטער⁷ – מפני שהיא יותר חם וגם קל. (ב) רוכב בעגלה רתומה לג' סוסים – מפני שרצה במהירות יותר. (ג) ואוכל בשר עוף – ווייל⁸ עס איז געשמאַקער.

שאלות רי"צ הנ"ל היו אחרי המאסר, משא"כ מאורע הנ"ל הי' הרבה זמן לפני זה.

כן הי' אז גביית עדות שאדמו"ר הזקן אכל בשר ושתה יין בתשעה באב. וכששאלוהו, הודה על זה, והוסיף: אבל הי' זה בתשעה באב שחל להיות בשבת⁹.

ב. להמעשה דר' שמואל מונקעס [המסופר באריכות במכתב כ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א לבתו הרבנית מרת שיינא תי', מחורף זה¹⁰] שזרק הבשר בכלי השופכין ואח"כ נתברר שהי' בשר טרפה¹¹ – והי' זה בשנים הראשונות לנשיאות אדמו"ר הזקן – אמר ר' שמואל מונקעס:

חסידיים נהגו שקודם שנכנסו לאדמו"ר הזקן ל"יחידות", פעלו בעצמם אַז¹² אַזאַך

(5) ראה יומא פד, ב. רמב"ם הל' שבת פ"ב ה"ג. טושו"ע (ואדה"י) או"ח ששכ"ח סי"ב (סי"ג). – וראה גם ספר שארית ישראל (להרב מווילעדיניק) – ליקוטים שבסוף שער הזמנים.

(6) ראה גם לעיל ריש ע' שיג. וש"נ.

(7) = (מעיל מ)פרוות נמי.

(8) = מפני שהוא ערב יותר.

(9) ראה גם אג"ק ח"ג ע' צא.

(10) העתק המכתב לא הגיע לידינו לע"ע. – ולהעיר גם ממכתב ט"ז שבט תרצ"ה להרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא, שבו כותב כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ (אג"ק שלו ח"ג ע' קנז) שבשבע שבועות כתב מכתב לאחותה מרת שיינא, ובו נזכר מאורע שאירע בהתוועדות חסידית אצל חסידי אדמו"ר הזקן בליאָזנא עם ר' שמואל מונקעס.

(11) ראה גם סה"ש תרצ"א ע' 259. תש"ג ע' 175 ואילך.

(12) = שדכר שהם חושקים בו – לא יעשהו.

(1) ראה גם שיחות: שמחת ביה"ש הישי"ת, (ימי בראשית" ע' 23); ב' אייר הישי"ת סי"א (תו"מ ח"א ע' 44); ליל שמחת תשי"א סס"ג (תו"מ ח"ב ע' 38). ד"ה באתי לגני תשי"א פ"ו (תו"מ שם ע' 199. תו"מ סה"מ שבט ע' רסח). שיחות י"ט כסלו: תש"כ סל"א (תו"מ חכ"ו ס"ע 197 ואילך); תשכ"ג סי"א (תו"מ חל"ה ע' 260); ש"פ בראשית (התוועדות ב) תשכ"ד סי"ד (תו"מ חל"ה ע' 159); י"ט כסלו תשכ"ה ס"ו (תו"מ חמ"ב ע' 15; שם הערה 92 (שם ע' 28); ש"פ פינחס תשל"ד; ש"פ וילך, שבת שובה תשליה; ש"פ נצו"י תשל"ו; י"ט כסלו תשד"מ סל"ז (התוועדות תשד"מ ח"ב ע' 627) ואילך; י"ג ניסן תשמ"ה סוסל"ד (התוועדות תשמ"ה ח"ג ע' 1769). ועוד.

(2) קיסמי עץ דקים.

(3) דייסה.

(4) סנהדרין לו, סע"א (במשנה). וש"נ.

וואָס עס ווילט זיך, זאָל מען ניט טאָן. וכיון שכן, הרי אם הרצון הוא בתוקף ביותר — בדבר גשמי — הרי זה סימן שיש בזה איסור.

והובא זה בדא"ח — בהמשך תרע"ב¹³ — בשם חסידים הישנים וכו'.

ועוד הובא, שחסידים הישנים לא היו מבקשים ע"ד גשמיות (בכואם לביתם לא היו אומרים: גיב¹⁴ עסען, וכיו"ב) [עיי' ג"כ ר"ד דרוסקעניק, י"ב תמוז תרצ"ב¹⁵].

בקשר למעשה הנ"ל, הלשינו על ר' שמואל מונקעס לפני אדמו"ר הזקן: בעל מדריגה וכו'. ויענה אדמו"ר הזקן: „זוטרא דבכו מחי מתים”¹⁶.

הי' באותו מעמד גם ר' מרדכי האַראַדאָקער¹⁷. — לא הי' מבני החדרים של אדמו"ר הזקן. אח"כ נחשב מהמשכילים שבחסידים.

ג. ר' מרדכי האַראַדאָקער — אדמו"ר האמצעי עשהו למשפיע בצאצאניק¹⁸.

פעם בא לשם הרה"צ ר' מאָטיל מטשערנאָביל. ור' מרדכי האַראַדאָקער הלך אליו לקבל שלום, באמרו הטעם שהולך אליו, כיון שאדמו"ר הזקן אמר עליו — על ר' מאָטיל מטשערנאָביל, כשראהו בעת החתונה בזלאַבין — אַ¹⁹ איידעלער יונגעראַן.

ר' מאָטיל טשערנאָבילער הראה מופת. ואמר על זה ר' מרדכי האַרדקער: אַף²⁰ אַנאַנדערען איז קיין מופת ניט. אַ מופת דאַרפען באַווייזען אַף זיך, און דאָס קען ער ניט.

והי' ביניהם אז ויכוח גדול.

ואמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: שמעתי מאדמו"ר נ"ע ששמע מר' שמואל בער באַריסאָוער (שבנערותו ידע את ר' מרדכי האַרדקער) תוכן הויכוח שהי' ביניהם:

ר' מאָטיל טשערנאָבילער אמר, שיש נשמות שאין צריכים איבערמאַכען זיך²¹. ור' מרדכי האַרדקער אמר שאינו כן, כי גם מעלת האבות הי' ע"י עבודה, וכן משה. והוסיף, שאפילו אלקות וואָס אין עולם צריך ג"כ וכו'²².

[באריכות ע"ד ר' מרדכי האַרדקער — במכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א לכתו הרבנית, זוגתי, מרת חי' מושקא תי²³].

כאשר האדם רוצה וכו' (וראה גם סה"ש תרצ"ו ס"ע 2).
 (16) ע"ז יו"ד, ב. — וראה גם סה"ש תש"ג ע' 99.
 (17) ראה גם אג"ק שם: בסיפור הנ"ל (אודות ר' שמואל מונקעס) נזכר גם אברך א' שהי' באותו זמן — מרדכי האַראַדאָקער.
 (18) ראה גם „התמים" חוברת ה' ע' קא.
 (19) = אברך עדין-נפש.
 (20) = (מופת) על אדם אחר — אינו בגדר מופת; (המראה) מופת — צריך להראותו על עצמו, ודבר זה אין ביכולתו.
 (21) = לשנות (לתקן) את עצמם.
 (22) ראה גם שיחת ש"פ בחוקותי תשי"א ס"ה (תו"מ ח"ג ע' 117 ואילך). — ושם מובא הענין ד, אשר ברא אלקים לעשות, „לתקן" (ב"ר פי"א, ו ובפרש"י).
 (23) נדפס באג"ק הנ"ל.

(13) בסה"ש תרפ"ה ע' 85: „עס שטייט אין ע"ב אָדער אין ע"י. ובהש"ש תרצ"ו ע' 4: „כנזכר בדרושי עת"ר". — ראה סה"מ עת"ר ע' 5 (נעתק ב„היום יום" כז שבת); „ומהחסידיים הראשונים היו שעשו הטעם בנפשם שכל דבר המותר אך שיש לו רצון וחמדת הלב לזה, לא יעשה זאת". וראה גם קונטרס העבודה ספ"ב: „כבר ספרתי מא' החסידים הגדולים אשר בהכניסה הראשונה לכ"ק אדמו"ר [הזקן] צוקללה"ה נבג"מ זי"ע פעל בעצמו שכל מה שרוצה מצד הטבעי לא יעשה" (וראה גם סה"מ תרפ"ג ס"ע רנא ואילך. תש"ט ע' 222. סה"ש תרפ"ח ע' 17. וש"נ).
 (14) = תני (הגישו) אוכל.
 (15) בשיחת י"ג תמוז תרצ"ב (נמצא בדפוס): חסידים הראשונים, בכואם לביתם לא ביקשו גשמיות (אוכל), אלא שכאשר הגישו להם, אכלו, כי, האכילה אינה צריכה להיות

רשימת היומן תרצ"ה – עם פענוחים שסג

ד. כאשר אדמו"ר האמצעי הי' אומר דא"ח, לא הי' רוצה אָז²⁴ מזאָל היטען ווערטער. וכן הי' אצל הצ"צ ואדמו"ר מהר"ש נ"ע.

אבל על הווערטער של אדמו"ר הזקן – הקפידו.

אדמו"ר הזקן הי' מקפיד שידייקו בתיבות ג"כ²⁵.

ה. אצל אדמו"ר הזקן הי' חג השבועות מהיו"ט המצויינים, להיותו יום ההילולא דהבעש"ט²⁶.

אצל²⁷ אדמו"ר האמצעי – הי' ל"ג בעומר מהיו"ט המצויינים. היו יוצאים אז אָפֿן פעלד. אדמו"ר האמצעי לא הי' נוטל ידיו לסעודה, אָבער²⁸ ער פלעגט נעמען משקה (אף שהי' אסור בזה מפני בריאותו). ואז ראו כמה מופתים. כל השנה היו מחכים ליום הל"ג בעומר. רוב המופתים היו בנוגע לבנים.

געווען³⁰ אָסך „פסקים“ אויך דעמאָלט – לא בעד אמירת הסבר בדא"ח, אלא בשביל יסודות משל עצמו, באמרו: „מיט³¹ חסידות שפילט מען זיך ניט“.

אצל הצ"צ זיינען³² ביידע זאָכען שלאָפער געוואָרען. אבל בשנת תר"ד³³ לערך – אחרי ביאתו מפטרבורג – בל"ג בעומר, סיפר הצ"צ³⁴ תורת הבעש"ט³⁵ עה"פ³⁶ „כי תהיו אתם לי ארץ חפץ“ [ותוכן התורה: כשם שאי אפשר לחקור עד סופה האוצרות שהטביע הקב"ה בארץ, כך כל איש ישראל הוא אוצר שאי אפשר למצותו. (פרטי הדברים בדיוק – במכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א לכתו הרבנית, זוגתי, מרת חיי מושקא תי"ר)].

וצירף לזה הסיפור: אז³⁸ מ'האָט געבראַכט דעם זיידען אין פטרבורג, האָט מען עם פאָרהערט אין אלע חכמות (נוסחא אחרת שאינה מדויקת כל כך: זיעבען חכמות). הכניסוהו לחדר מלא ציורים (געמעלדען). אדמו"ר הזקן הביט זמן מה על התמונות. לבסוף הראה על אחת מהן שהיא טובה, בביארו: אי אפשר להתהות יש מיש כי אם ע"י „איך“ באמצע³⁹. והצייר הזה – שכח על עצמו בעת הציור.

ו. פעם⁴⁰ צוה אדמו"ר הזקן שיתאספו בעלי בתים – והי' זה בעת שלקחו

(31) = בחסידות – אין משחקים.
(32) = נחלשו ב' הדברים (ההנהגות המיוחדות של אדמו"ר הזקן בחג השבועות, ושל אדמו"ר האמצעי בל"ג בעומר).
(33) ראה לקו"ד ח"ג תקיט, א ואילך – ע"ד חגיגת ל"ג בעומר תר"ד (וראה גם סה"ש תרצ"ט ע' 332. תשי"א ע' 58. תשי"ד ע' 119).
(34) נעתק (בשינויים קלים) ב"היום יום" – יז אייר (מ, חורף צה, וינא").
(35) ראה כתר שם טוב בהוספות סנ"ז. ושי"ג.
(36) מלאכי ג, יב.
(37) אג"כ הגי' ע' קפ.
(38) = כשהביאו את זקני (אדמו"ר הזקן) לפטרבורג, בחנו אותו בכל החכמות (שבע חכמות).
(39) ראה סה"מ תשי"א ע' 6 ואילך. ושי"ג.
(40) ראה גם שיחות אחש"פ: תרח"ץ בסופה (סה"ש תרח"ץ ע' 283); תשחי"י סי"מ (תוי"מ חכ"ב ע' 272).

(24) = שישמרו את (ידייקו ב)התיבות (כשהיו חוזרים על דא"ח שלו). – הובא ונתבאר בשיחת ש"פ נשא תשמ"ג סט"ז (התוועדות תשמ"ג ח"ג ס"ע 1594 ואילך). וראה גם ר"ד חה"ש תשכ"ג סי"ג (תוי"מ חל"ז ס"ע 9).
(25) ראה גם לעיל ע' רמא. ושי"ג.
(26) ראה גם שיחות: יום א' דהגה"ש ה'ש"ת ס"ו (סה"ש קייץ ה'ש"ת ס"ע 117); יום ב' דהגה"ש תש"ה ס"ב (סה"ש תש"ה ס"ע 107); תשי"ג סמ"ד (תוי"מ ח"ח ע' 239); תשחי"י סכ"ו (תוי"מ חכ"ג ע' 53); תשל"ח. ועוד.
(27) נעתק (בשינויים קלים) ב"היום יום" – יח אייר, לג בעומר (מ, חורף צ"ה"). וראה גם שיחות ל"ג בעומר: תשי"ד ס"י (סה"ש תשי"ד ע' 119); ה'ש"ת ס"ח ואילך (תוי"מ ח"א ע' 60 ואילך); תשי"א סל"ב (תוי"מ ח"ג ע' 94); תשכ"ב ס"ג (תוי"מ חל"ג ע' 415).
(28) = לשדה.
(29) = אבל הי' לוקח (שותה).
(30) = הי' אז גם ריבוי „פסקים“ (דברי תוכחה וכיו"ב).

מהיהודים את הבְּרִייהוּיזְעָר⁴¹ — ויצא אליהם, ויאמר: „מכלכל חיים בחסד“ כתיב, ולא בהבְּרִייהוּיזְעָר. וצוה והשתדל שיתעסקו בחכירה וכיו"ב. גם אדמו"ר האמצעי השתדל בזה.

ז. מהרי"ל (אחיו של אדמו"ר הזקן) והצ"צ (והוא אז בן י"ז לערך) ענו שניהם על שאלה אחת. מהרי"ל התאונן שכתב וחזר וכתב את התשובה עד ד' פעמים. ואילו הצ"צ הי' שבע רצון מזה שכתב ושנה וכתב עד ט' פעמים. ואמר הצ"צ למהרי"ל שזהו הנפק"מ בין שטחיות לעומק, שבשטחיות מפעם לפעם מתרחב, ובעומק — מפעם לפעם מתקצר⁴².

ח. הצ"צ במשך ימי חייו עשה שני פעמים השבעת השמות. אפילו בניו לא ידעו מזה, ורק אדמו"ר מהר"ש נ"ע ידע מזה.

אדמו"ר מהר"ש נ"ע אמר: איין⁴³ מאל האב איך ריזיקירט. האב דערנאך געהאט א פאר חדשים צרות (אבל פעל מה שרצה. מדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א). דער טאטע האט מיר איבערגעגעבען די כללים.

אדמו"ר נ"ע אמר: איך⁴⁴ בין א פחדן. זיך זשאַלעווע איך ניט. איך זשאַלעווע חסידות.

מען⁴⁵ דארף האַלטען באַ די כונות בשעת די זאך טוט זיך, ניט נאָר בעת ההשבעה.

בכלל, זהו לא רק שהפעולה הנרצית נעשית, אלא שרואים גם האמצעים. ושייך לחוש הראי', חוש השמיעה, וגם לחוש המישוש, בדרך דמיון.

ואז — א' מב' אלה: או שיהי' איש מופשט לגמרי, או שבשעת מעשה יעסוק באיזה ענין גופני בהמי, כמו אכילת דבר מתוק וערב וכיו"ב מיט⁴⁶ א געשמאק עסען וכו', וגם האַלטען באַ די כונות.

פעם⁴⁷ ספרו לפני אדמו"ר נ"ע — בהא שאדמו"ר האמצעי הי' כותב אותיות קטנות ושורות תכופות למאד, ובכתבו שורה האחרונה היתה שורה הראשונה לחה עדיין מפני מהירות כתיבתו — שהי' כותב בהשבעת הקולמוס.

אדמו"ר נ"ע לא ענה על זה דבר. ואח"כ דיבר ווי⁴⁸ חסידים קאָנען פאָרגרייזען, כי בהשבעה דרפען האַלטען באַ די כונות, ואדמו"ר האמצעי האַט געטראַכט נאָר עצמות און חסידות.

אדמו"ר נ"ע אמר על עצמו שע"י דמעות האַט⁴⁹ ער מער אויפגיטאָן אין חסידות ווי מ'האָט געקאָנט ע"י השבעה.

בפועל, לא רק בעת ההשבעה.
 (46) = להרגיש את הטעם והעריכות שבאכילה וכו', וגם „לאחוז“ בעניני הכוונות.
 (47) ראה גם „התמים“ חוברת ב ס"ע עח ואילך. סה"ש תרפ"ד ריש ע' 52. תש"ב ע' 122.
 (48) = שחסידים יכולים לטעות, כי בהשבעה צריכים לשמור על הכוונות, ואדמו"ר האמצעי חשב רק (על) עצמות וחסידות.
 (49) = פעל בחסידות יותר ממה שהי' אפשר לפעול ע"י השבעה.

(41) „בימים ההם הי' חלק גדול מישראל עוסקים בעשיית יי"ש ושכר ועוד משקאות, והתפרנסו מזה, ובשנים ההם לקחו זה מישראל ואסרו עליהם, וזה הי' נקרא בראיזער, היינו מקום עשיית המשקאות“ (סה"ש שם).
 (42) נתבאר בשיחת ש"פ בראשית תשי"ט בתחלתה (תו"מ תכ"ד ע' 182).
 (43) = פעם אחת סיכנתי עצמי, ואח"כ סבלתי צרות במשך מספר חדשים — צרות .. אבי (הצ"צ) מסר לי את הכללים.
 (44) = אני פחדן. אינני חס על עצמי, אלא „על חסידות“.
 (45) = יש לשמור על הכוונות (גם) כאשר הדבר נעשה

ט. פעם⁵⁰ נכנס המורה־צדק דליובאוויטש אל הצ"צ ב"ניתל", ומצאו לומד⁵¹. ויאמר בתמהון: רבי, ניתל... ויענהו: ווער⁵² האָט דיר געבעטען זאָגען. אבל אעפ"כ סגר הצ"צ את הספר.

מאדמו"ר נ"ע⁵³ שמעתי הטעם שנהגים שלא ללמוד בניתל, שהוא כדי שלא להוסיף חיות.

גם דא"ח לא הי' אדמו"ר נ"ע לומד ב"ניתל", וגם לא למיגרס⁵¹. אם אירע "ניתל" בעש"ק — הי' אדמו"ר נ"ע אומר המאמר למחרת בבוקר, ולא ע"ד הרגיל בליל ש"ק.

המנהג שלא ללמוד ב"ניתל" הוא רק עד חצות לילה⁵³. הי' אדמו"ר נ"ע אומר: די⁵⁴ מתמידים וואָס די 8 שעה איז זיי נוגע בנפש, האָב איך ניט האָלט⁵³.

י. הי' זמן שאדמו"ר נ"ע הי' מכוין ללבוש מקודם נעל שמאל דוקא. לאחר זמן הבנתי טעמו.

יא. אדמו"ר מהר"ש נ"ע סיפר לאדמו"ר נ"ע, שפעם בערב יוהכ"פ ויוהכ"פ ראה ר' לייב שרה"ס קטרוג למעלה. טענת הס"ם הי' מכומר — קסינדז — אחד שלא ראה מימיו וכו'. בראותו שהקטרוג אינו סר, הלך אחרי מוסף אליו, והתחיל לפתותו שישא אשה. כשלא הועיל, התחיל לתאר לפניו באריכות, עד שסוף סוף וכו'⁵⁵.

*

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

יב. בשעת הטיף⁵⁶, ל"ע, ט' כסלו, חפצתי לרדת ממטתי — הי' אז אצלי חום גדול — בצעקי שאדמו"ר האמצעי אומר שבכיכעל פלוני עמוד פלוני חסרים ג' שורות. וצעקתי: יענקעל (לנדא), מפני מה אינך נותן לי הביכעל וכו'. לקחו סוף־סוף הביכעל ומצאו כדברי.

כשהייתי, ל"ע, במאסר בשפּאַלערקע, שמעתי קול מתחננים שלא יהרגום, בקולות משונים, ופתאום נשמע קול ירי' והכל נשתתק. כשהתפללתי אח"כ מעריב, הרי בהגיעי ל"אמת" — לא ידעתי, לפי שעה, אם צריך לאמר "ויציב", או לאמר "ואמונה".

עס האָט זיך אָפּגעלייגט (בשפּאַלערקע) ששמעתי דא"ח מאדמו"ר הזקן. וחסבתי אז: בשלמא בעת הטיף, ל"ע, אפ"ל שלא הי' בדעה צלולה, אבל בשפּאַלערקע... אבל מי אני וכו' שאוכל בדעה צלולה לשמוע דא"ח מאדמו"ר הזקן.

(54) = אלו המתמידים ששמונה שעות אלו (שאינן לומדים

בהם) נוגעים בנפשם — אינני מחבב.

(55) ראה גם שבחי הבעש"ט הוצאת מונדשיין (ירושלים

תשמ"ב) ריש ע' 274. וש"נ.

(56) „בסוף מ"ח תרפ"א נחלה .. במחלת הסיפנאי טיף ..

ובי"ט כסלו התחילה ההטבה וכו'" (אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ

חי"ד ע' קעה).

(50) ראה גם אג"ק ח"ז ריש ע' קסא.

(51) להעיר מהמסופר לעיל ע' שיג.

(52) = מי ביקש ממך לומר.

(53) נעתק ב"היום יום" — יז טבת (מ,חורף, רצ"ה וינא") —

ונתבאר באג"ק ח"ג ע' קכ. חי"ד ע' שנה ואילך. ח"ל ע' עו

ואילך. וראה גם אג"ק ח"ב ריש ע' רכז. ר"ד י"ט מרחשון

תשי"ד ס"ב (תוי"מ ח"י ע' 144 ואילך). שיחת ש"פ וישב תש"ג

(התועדויות תש"ג ח"א ע' 50).

עצמו הוא ארוך⁶⁸, דהיינו הצלחה בזמן. וזה הי' אצל הרשב"א. – כך אמר אדמו"ר מהר"ש נ"ע⁶⁹.

*

יו. בשנת⁷⁰ תקס"א הי' הפירוד הראשון של ר' אהרן סטאַראָשעלער. והי' בעיקרו נגד מהרי"ל מיאַנאָוויטש, על אשר האחרון דייק ביותר בהאותיות. כן הי' ר' אהרן סטאַראָשעלער אומר ג"כ ביאורים משלו. אדמו"ר הזקן האָט⁷¹ עס צוריעבן, וג' שנים לא הרשה לר' אהרן סטאַראָשעלער לבוא לליאָדי.

בשנים הראשונות של אדמו"ר האמצעי האָט⁷² מען זיך גאַר אָפּגעלעבט מהדא"ח, מצד החיות וכו'. אבל אח"ז התחילו ר' משה ווילענקער ור' יחזקאל דרויער לערער על אדמו"ר האמצעי בעד אמרו דא"ח כל כך בשפע, בעד קרבו את הצעירים וכו'. אח"כ נצטרפו עליהם עוד מבעלי השם, והם המליכו את ר' אהרן סטאַראָשעלער.

אדמו"ר האמצעי ענה לר' משה ווילענקער ור' יחזקאל דרויער: דראַבֶּס (קוצים. מ"מ). אבי (אדמו"ר הזקן) הי' יכול לדבר על העצים ועל האבנים⁷³. אַז⁷⁴ ער איז אַ יורש, דאס וואָס דער טאַטע האָט געזאָגט, קען ער צונעמען. הזהירם ג' פעמים, כל פעם ג' חדשים, זיי⁷⁵ זאָלען ניט האַבען קיין עסקים מיט עס. אמר: דאָס (המלכת ר' אהרן סטאַראָשעלער) האַרט⁷⁶ עם ניט, אָבער אָף זיי – ר' משה ווילענקער ור' יחזקאל דרויער – האָט ער קפידא.

ר' משה ווילענקער – נעשה אויס⁷⁷ מהות – בא אח"כ לאדמו"ר האמצעי לבקשו א' מב': או שיחזור לו מהותו שניטל ממנו, או שישתלק מן העולם. וכעבור חצי שנה נסתלק ר' משה ווילענקער.

ר' יחזקאל דרויער לא בא לאדמו"ר האמצעי, אבל געוואָרען⁷⁸ אויס מהות. הי' עומד זמן קודם התפלה וצועק: רבונו של עולם! ווא⁷⁹ איז חאַצקעל.

יש שיחסו התחלת המחלוקת של ר' אהרן סטאַראָשעלער למאורע דלקמן:

פעם⁷⁹ בליל ראש השנה, אחרי הדא"ח, חזרו המאמר ג"כ בחוץ, כי הי' האויר טוב. ישבה חבורת אברכים על קורות וחזרו המאמר. בינתים התחיל לרדת גשם. ראה שיצא גוי מבנין אחד – הי' זה גברילאָ השומר – ונכנסו לשם, והמשיכו

(74) = וכיון שהוא (אדמו"ר האמצעי, באמרו על עצמו) יורש, הרי מה שאביו (אדמו"ר הזקן) אמר (פעל בהם) – יכול הוא ליטלו מהם (היינו, לבטל את מהותם). – ראה גם לקמן ס"ע שפג.

(75) = שלא יהיו להם עסקים עמו (עם ר' אהרן סטאַראָשעלער).

(76) = לא איכפת לו, אבל עליהם יש לו קפידא.

(77) = ניטלה ממנו מהותו.

(78) = היכן הוא (מה אירע לו ל)חאַצקעל?!...

(79) ראה גם שיחת ש"פ ויצא, יו"ד כסלו תשי"ט סו"סח (תו"מ תכ"ד ס"ע 232 ואילך).

(68) ראה גם סה"ש תש"ד ס"ע 38. ע' 56 ואילך. השי"ת ע' 369. אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ז ע' קנג ואילך. שיחות: ג' דחומה"ס תשי"ג סוסלי"א (תו"מ ח"ז ס"ע 86); יום ב' דחה"ש תשכ"א ס"ה (תו"מ חל"א ע' 56). ועוד.

(69) ראה גם סה"ש קיין השי"ת ע' 113 ואילך. אג"ק ח"ח ע' מג. ר"ד ר"ח כסלו תשי"א ס"ג (תו"מ ח"ג ע' 358). שיחת כ' שבט תש"ל.

(70) בהבא לקמן – ראה גם בית רבי ח"א פכ"ו. ח"ב פ"ב.

(71) = שחק (ביטל) אותם.

(72) = נהגו; החי את עצמם.

(73) כלומר, שמהותם אינה אלא בכחו של אדמו"ר הזקן,

והם מצד עצמם אינם אלא בבחינת עצים ואבנים.

החזרה. אח"כ נודע שהי' בית תפלתם. געוואָרען⁸⁰ דערפון אַ שטורם וכו'. גם האברכים זיינען געלאָפּען לאדמו"ר האמצעי.

ער⁸¹ — אדמו"ר האמצעי — האָט געלאַכט, ומוזה היתה התחלת המחלוקת.

יח. אדמו"ר הזקן חשב את נאַפּאָלעאָן למכשף. כשאמר נאַפּאָלעאָן לעשות סנהדרין, אמר אדמו"ר הזקן שרוצה להשתמש בטומאה גם בכחות הקדושה.

ש"ק ומוצש"ק, ווארשא, סתו תרצ"ה

"צוגעקומען⁸² אַ פּערעלע: ניט עבודה איז אַז עבודה זאָל זיין באמת, נאָר אמת אַליין איז אַ עבודה, אַז די נעגעל זיינען אמת. מה אתה משתומם? מדת האמת ראה⁸³ ונפל על פניו"⁸⁴.

באמת, אלא אמת כשלעצמו הוא עבודה, שהצפריים הם אמת.

(83) סנהדרין קיא, א.

(84) נעתק ב"היום יום" — כ אד"א (מ, סתו, צ"ה).

(80) = נעשה מזה רעש וכו'. גם האברכים רצו לאדמו"ר האמצעי (לשואל עצה ותיקון כו').

(81) = הוא צחק (מזה).

(82) ניתוספה פניה: אין הכוונה בעבודה שהעבודה תהי

ברית מילה: אצל קאפלאן².

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א – שהי' הסנדק – לא בירך על הטלית (אף שהטלית שנתעטף בה היתה שלו)³.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר: הסדר⁴ לאחר מתן תורה הוא: הסרת ערלת הגוף, הלשון, הלב – מעשה דיבור ומחשבה. משא"כ אברהם אבינו ע"ה שהי' קודם מ"ת, הרי בתחלה הכיר את בוראו – מחשבה, אח"כ פירסם אלקותו – דבור, ואח"כ מילה – מעשה.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר⁵: הי' ברית מילה אצל נכד הצמח-צדק, והיו אז ב' מוהלים, הא' שהי' שייך לכוונות, ואינו אומן כל כך כהשני שלא הי' שייך לכוונות. וצוה הצ"צ שימול הב', באמרו: עשי' לעילא⁶. ישנו עולם שאין צריך לאדרעסען⁷. והוסיף: אפשר שאז (כמאורע הנ"ל) שאני, שהי' מי שכוון – הצ"צ – כי ישנם ענינים שהמעשה והכוונה אפשר להיות דשני אישים (מעשה של איש אחד וכוונה של איש אחד), אבל בכל אופן, לשון הצ"צ הי' כנ"ל.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר: בברית⁸ מילה אומרים כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים. ונוהגין אצלנו שנותנין דמי קדימה אז⁹ דער אינגעל זאָל לערנען. ואמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: זהו (הניח על השלחן 20 זהובים. ממ"ש) כשביל הישיבה¹⁰.

(7) = כתובת (היינו, שאין צורך בכוונות).
 (8) נעתק ב"היום יום" – כח אד"ש (מ"ב ברית מילה צה ורשא").
 (9) = עבור לימודו של הילד (שכר לימוד).
 (10) ראה גם אג"ק ח"י ע' שלט. ר"ד בעת ברית-מילה: ז' אד"ש תשי"א בסופה (תו"מ ח"ב ע' 281); כ"ד אייר תשי"א בסופה (תו"מ ח"ג ע' 106); א' דר"ח כסלו תשי"ב ס"ז (תו"מ ח"ד ע' 143).

(1) בהבא לקמן – ראה בארוכה ר"ד בעת ברית-מילה, ז' אד"ש תשי"א (תו"מ ח"ב ע' 277 ואילך).
 (2) ר' שבתאי עפעטיל קפלן, חתנו של ר' שמואל שמוטקין.
 (3) ראה גם לעיל ע' ריו.
 (4) נעתק ב"היום יום" – ז' חשוון (מ"ב ברית מילה צ"ה").
 (5) ראה גם שיחות: ש"פ חיי שרה תשי"א ס"י (תו"מ ח"ב ס"ע 88); תשי"ב ס"יב (תו"מ ח"ד ע' 133).
 (6) לשון הזהר – ח"א קטו, א. ח"ג קת, ב.

שלהי חורף, תרצ"ה.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. בשנת האבילות, ל"ע, הי' נחוץ לי למצוא איזה ענין בדא"ה. זכור הייתי שנמצא בכתבי אדמו"ר האמצעי, עלטער זיידען, אבל לא ידעתי איפוא. ופעם — והי' זה פ' לך או פ' וירא — והנני רואה את אדמו"ר נ"ע והוא אמר לי: זה נמצא בביכל פלוני מאמר פלוני ועמוד פלוני. תיכף ומיד ניערותי משנתי. הכתבים היו בחדר אחר, בבית הי' קר, נרות לא היו בנמצא כ"כ, ובכל זאת לבשתי תיכף את בגדי, הדלקתי פתילה בשמן, ומצאתי הענין במקום הנ"ל.

(וסיים כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א):

זה הי' דמיון. אבל כיון שאומרים "דמיונות שוא", מוכרח דישנם וכו'.

ב. נכנס אלי א' ממני שהי' מחסידי נאָוואַמֶינסק. אמרתי לו: נו, מה נשמע (כי כשהי' אצלי לפני ראש השנה אמרתי לו ע"ד סדר בלימוד), והוספתי לומר: ומה כל החלומות הולכין אחר הפה? היינט דער פה אליין, כשהפה אומר... — לא הי' זה ענין בשכל כשאמרתי לו כנ"ל, אָבער... —

ונרתע ונזדעזע. ויענני, שסיבת בואו עתה הוא מפני שחלם והנהו יושב בכנופיא ומוכיחים אותו ביותר — רעדט אויס — : הרי שני דברים עשה והצלחת, ומפני מה פאָלגט ער ניט... —

ובא לומר שעתה קובע הוא ג"כ זמן לימוד בלילה, לבד הקביעות בבוקר.

(3) = א"כ הפה עצמו .. (בודאי צריכים לקיים).

(4) = אבל...

(5) = אינו מציית (להוראתו של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ

ע"ד סדר בלימוד).

(1) כלומר, שישנם דמיונות שאינם שוא; דבר חיובי (וראה גם שיחות: י"ב תמוז תשי"א סוסי"ח (תו"מ ח"ג ס"ע 200); ש"פ בראשית (התוועדות ב) תשי"ד סל"ב (תו"מ ח"י ס"ע 1134)).

(2) ברכות נה, ב.

ניסן, תרצ"ה. ווארשא.

חג המצות.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סידר המצות על טס של כסף.¹
 במענה על שאלתי (אם ענין זה שייך לכל א') – אמר לי:
 פעם שאלתי על זה את אדמו"ר נ"ע, ואמר, ש"זהו – סידור המצות על קערה
 (על טס, ולא על מפה) – שייך לרבי".

וסיים כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א (בנימת התנצלות): הן צריך להתחשב עם חוות-דעת
 אחרים, ולא כדיעת עצמו דידע אינש וכו', ולכן גם אני מסדר על טס.
 אחרי כרפס², נשאר במקרה הבצל הנשאר – על קערת המצות, והסירו כ"ק מו"ח
 אדמו"ר שליט"א מהקערה והניחו על השלחן.

קידוש – בעמידה³. במענה על שאלתי בענין זה³ – אמר: לעולם קידשו בעמידה,⁴
 אבל הנחת תפילין של יד – בישיבה, היינו: אמירת הברכה והידוק הקשר – בעמידה,
 וההמשך אח"כ – בישיבה⁵.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א נוטל סאַלאַט וחרין – הן למרור הן לחזרת (חזרת שעושין
 כורך)¹.

*

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. פעם אמר אדמו"ר נ"ע בסדרו הקערה: „איינגעשפּאַנט⁶ דעם וואָגען".
 והאריך בביאור מעלת הגשמי – שמרכבה שייך רק בגשמי – כי, הנשמה היא
 „חלק אלקה ממעל ממש", היינו, שגם ה"ממש" הוא רוחני⁸, אבל היא „חלק" דוקא,
 ולא כולו, משא"כ מרכבה שבה נמצא הרוכב, היינו (לא רק חלק, אלא) כולו.

ב. אדמו"ר מהר"ש נ"ע הי' אומר „מה נשתנה"⁹ ביחד עם הבן השואל,
 – הסדר הי' שבליל א' שאל רז"א, ובליל ב' שאל אדמו"ר נ"ע. וכשגדל רמ"מ
 נ"י: בליל א' שאלו רז"א ואדמו"ר נ"ע, ובליל ב' שאלו אדמו"ר נ"ע ורמ"מ נ"י –
 ומקודם הי' אדמו"ר מהר"ש אומר בלחש: „טאַטע איך וועל באַ דיר פרעגען פיער
 קשיות". אבל ד' הקושיות עצמם לא הי' מתרגם לז'רגון¹⁰.

(6) = נרתמה המרכבה.

(7) תניא רפ"ב.

(8) להעיר גם מ„ליקוטי פירושים" שב„מ"מ, הגהות
 והערות קצרות לסש"ב" לתניא שם (ע' לד).

(9) ראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תרצ"ט ס"ג (סה"ש

תרצ"ט ע' 324), תשי"ד ס"ד (סה"ש תשי"ד ע' 87).

(10) ולהעיר מהגש"פ הנ"ל ע' יג (לאחרי ההקדמה, טאַטע
 כו"י והעתקת הקושיות באידיש): „לאחר אמירת מה נשתנה
 כנ"ל ע"י הקטן שבמסובים – נהג כ"ק מו"ח אדמו"ר לחזור

(1) ראה גם לעיל ע' קעח. וש"נ.

(2) ראה גם הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' יא.

(3) כנראה בגלל שיש כמה דעות ומנהגים בזה – כפי
 שמציין רבינו בהגש"פ הנ"ל ע' ח: „ועיין שו"ע או"ח סרע"א
 ס"י ונ"כ".

(4) ראה גם הגש"פ שם: „ואנו נוהגין לקדש מעומד הן
 בשויו"ט הן בפסח", ומציין, ש„כ"ה בפע"ח שייח"פ י"ד ושכ"א
 פ"י, ס"י האריז"ל מ"ח".

(5) ראה גם שו"ע אדה"ז או"ח סכ"ה סכ"ו. רשימות

הרב"ש ע' פב. וש"נ. וראה לקמן ע' תכו.

ג. „מגיד” — אף שכתוב בסידור „מגבי הקערה שיש בה המצות”, אין כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א מגבי הקערה¹¹.

לאמירת „והיא שעמדה” בתחלה כיסה כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א הפת, ואח"כ הגבי הכוס¹².

בפיסקא „השתא הכא וכו'” אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: מלפנים הי' די לומר „לשנה הבאה בארעא דישראל”, כי כשהיו בארץ ישראל הי' המצב כדבעי, אבל עתה אין זה מספיק וכו' (ולכן צריך להוסיף גם „בני חורין”¹³).

ד. הניגון¹⁴ של אמירת ההגדה הוא מקובל, וכך היו מנגנים גם אצל אדמו"ר הזקן.

וסיפר: כשהי' הצמח צדק נער בן י"ב שנה, קראהו אדמו"ר הזקן מן השולחן מבין המסובים — בעת הסדר — באמרו: „קום¹⁵ הערעץ ווי דער רבי זאָגט די הגדה”.

כשהי' אדמו"ר מהר"ש נ"ע נער בן י"ב שנה, קראהו הצ"צ וכו' באמרו „קום הערעץ ווי דער זיידע — אדמו"ר הזקן — זאָגט וכו'”.

כשהי' אדמו"ר נ"ע נער בן י"ב שנה, קראהו אדמו"ר מהר"ש נ"ע וכו' באמרו „קום הערעץ ווי דער טאָטע — הצמח צדק — זאָגט די הגדה”.

— על שאלתי אם גם הנערים (הצ"צ, מהר"ש ואדמו"ר נ"ע, שהיו אז נערים בני י"ב שנה) שמעו הקול של הרביים שהיו בעולם העליון, ענה לי: כן. והוסיף: אדמו"ר נ"ע אמר לי, שמאז החל להבחין הרגשות נפלאים.

והוסיף כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א:

המאורע הב' עד"ז הוא בהכאת המקל דאדמו"ר הזקן להצ"צ, הצ"צ למהר"ש, והמהר"ש לאדמו"ר נ"ע, באמרם „נא דיר אהבה, נא דיר יראה” (כמסופר בתשרי תרצ"א¹⁶). ומאורע זה הי' עוד מקודם לכן — בהיות הצ"צ וכו' (מהר"ש ואדמו"ר נ"ע) בני ט' שנים.

ה. אדמו"ר מהר"ש נ"ע, לעריכת הסדר¹⁷ — הי' ביחד עם בנו, וגם איזה מהקרובים, בחדרה של אמי זקנתי הרבנית רבקה נ"ע,

— שבת סעד בחדרו, ורק אחד מבניו עמו¹⁸. אלא שלגמר הסעודה היו נכנסין לחדרו, כדי שיברכו בזימון —

והי' חפץ שכל אחד מהמסובים יאמר ההגדה בקול¹⁹.

ואמר אדמו"ר נ"ע עד"ד הלצה: בה"סדר של אבא (אדמו"ר מהר"ש נ"ע) האָט²⁰ מען געקענט האָבען אַ ציור אין "עונים באימה ואומרים ביראה”.

15) = בא ושמע איך שהרבי (הרב המגיד) אומר את ההגדה.

16) לעיל ע' קעד. וש"נ.

17) ראה גם לעיל ס"ע קפ. וש"נ.

18) ראה גם לעיל ע' רחצ. וש"נ.

19) ראה גם סידור האריז"ל (להר"ש מרשקוב): „אומרים הגדה בקול רם”.

20) = יכולים היו לקבל „ציור” בהענין ד'עונים באימה כו”.

ולאמר — בלחש — מה נשתנה כו' (עם הקדמה הנ"ל) והעתקתה”.

11) ראה גם לעיל ס"ע קעת. וש"נ.

12) ראה גם לעיל ע' קעט. וש"נ.

13) ראה גם שיחות: ליל א' דחה"פ תש"ג ס"ד (סה"ש תש"ג ע' 54); ליל ב' סליב (סה"ש שם ע' 69); תש"ד ס"ג (סה"ש תש"ד ע' 86).

14) ראה גם שיחת ליל א' דחה"פ תש"ט ס"ה (סה"ש תש"ט ע' 315). לקו"ש חכ"ב ע' 179 הערה 40. תו"מ חל"ז ע' 262 בשהו"ג הב'.

רשימת היומן תרצ"ה – עם פענוחים – שג

הי' חפץ – אדמו"ר מהר"ש נ"ע – שילדיו יגנבו אצלו האפיקומן, אבל הם לא הרהיבו עוז. פעם²¹ האָט זיך דבורה לאה (בתו הבכירה) אָטוואָציט²² לגנוב האפיקומן. ער²³ האָט זי געחאָפּט באַ דער האַנד. קבלה בעד זה אָ²⁴ שנירעל פּערל.

ו. עוד סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אודות הסדר אצל אדמו"ר מהר"ש:

פעם²⁵ מזג א' לאדמו"ר מהר"ש נ"ע את הכוס ויאמר: לקיים מה שנאמר מוזגין וכו'. ויענה לו אדמו"ר מהר"ש נ"ע: פאַרשטייט²⁶ ניט דעם פּשט. וביאר: „מוזגין את הכוס". כוס – בגימטריא הטבע²⁷, שרומז על טבע המדות. ומוזגין את הכוס פירושו מזיגת טבע המדות, שיהיו כדבעי, ע"י המשכת למעלה מן הטבע בטבע, שזהו החילוק שבין מוחין ומדות – למעלה מן הטבע וטבע, ונמצא, שמזיגת הכוס זהו המשכת המוחין במדות. המוזג הנ"ל עשה תנועה שפירושה שמילתא זוטרתא היא. וימשיך אדמו"ר מהר"ש נ"ע: אומרים אשר זהו דבר קל. אבל כשאירע בפועל, איז²⁸ אָ 68 יאָהריגער ווערט ווי אָ 23 יאָהריגער. וסיים כ"ק אדמו"ר מהר"ש באמרו להמוזג: הלוואי ויכולת עמוד.

באותה שעה הי' המוזג בן ס"א-ס"ב – (כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר): היתני מכירו אח"כ – וכשנעשה בן ס"ח אירעו נסיון.

שנים אחדות לאח"ז האָט אדמו"ר נ"ע פאַרבּראַכט²⁹ בניאור ענין „מוזגין" הנ"ל. וביאר, שמוחין בפ"ע שאינם שייכים אל המדות שיוכלו לפעול מזיגת טבע המדות, אינם מוחין. אלא, שבשייכות זו (שייכות המוחין אל המדות) יש ב' אופנים, וע"ד משל מגענערעאל³⁰ היושב סגור בחדרו ומחשבותיו נוגעים לטכסיסי מלחמה, או מגענערעאל המנצח את המלחמה. ודוגמתו בנמשל, שהשייכות דהמוחין אל המדות היא בהמשכה וההתבוננות בנוגע להפעולה בהמדות, או יתירה מזה, שהשייכות היא בהפעולה בהמדות בפועל ממש (הנצחון שבהעמידה בנסיון כו').

ז. פעם³² ציוני אדמו"ר נ"ע ללמוד ההגדה עם פירוש האלשיך שנקראת "הגדת בית חורין", ששם מפורשים סימני ההגדה ע"ד המוסר והחקירה, באמרו: ואני אפרשם ע"ד החסידות.

(ראה גם ר"ד ימים ראשונים דחה"פ תשכ"ח בתחלה (ת"מ) חנ"ב ע' 235).

(26) = אינך מבין את הפשט.

(27) ראה גם חז"ל רמה, סע"א: „כוס בגימטריא אלקים". ו„אלקים" בגימטריא „הטבע" (פרדס שער יב (שער הנתיבות) פ"ב. הנסמן בתו"מ סה"מ אלול ע' רסג הערה 76). – וראה גם שיחת ליל א' דחה"פ תש"ד ס"ט (סה"ש תש"ד ע' 80). ליל ב' דחה"פ תש"ח ס"ט (סה"ש תש"ח ע' 206). ר"ד ימים ראשונים דחה"פ תשכ"ח ס"ב (תו"מ חנ"ב ס"ע 235 ואילך); ליל א' דחה"פ תשכ"ט ס"ד (תו"מ חנ"ב ע' 52 ואילך) – לענין הגבחה הכוס לאמירת „והיא שעמדה".

(28) = גם (אדם מבורג) בגיל 68 יכול להיות כמו (צעיר)

בן 23 (שתה"י אצלו התגברות תוקף טבע המדות כו').

(29) = התוועד.

(30) = מפקד הצבא.

(21) להעיר מהגש"פ הנ"ל ע' יא – בהמשך למ"ש ש"ש, ניהגין שהתינוקות „חוטפין" את האפיקומן (ופודין אותו מהם תמורת איוו מתנה): „כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר איך שפעם, חטפה" בתו הבכירה של אדמו"ר מהר"ש האפיקומן שלו, והי' זה בקטנותה. וכנראה שהי' זה מקרה יוצא מן הכלל, ואין נוהגין בחטיפת האפיקומן בבית הרב".

(22) = הרהיבו עוז.

(23) = הוא (אדמו"ר מהר"ש) תפסה בידה. – לכאורה אין הכוונה שלא היתה דעתו נוחה מזה, כי אם, שתפסה בעת מעשה (ולא באופן שהעלים עין). כך, שלא הניחה לילך עם האפיקומן (מצד הזהירות כו'), אלא הבטיח לה מתנה תמורת האפיקומן שהחזירנה מיד.

(24) = מתרוות פנינים.

(25) להעיר מהגש"פ הנ"ל ע' ת: „מנהג בית הרב .. אין מדקדקין שימוזג אחר". – ואולי מטעם זה מדייק, פעם כו"

וישנה אצלי רשימה ממה שאמר והג'י' אדמו"ר נ"ע בפירוש זה — בערב פסח.

ח. עוד סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א ע"ד ה"סדר" אצל אדמו"ר מהר"ש:
אדמו"ר מהר"ש נ"ע ה'י' מחלק כרפס ומרור משלו להנשים, גם להקרובות
שהיו סועדות עמם, אבל לא לאכילת מצה.
לכרפס — היו לוקחים בצל, ורק אח"כ כשנחלשו הדורות, לקחו תפוחי אדמה,
אבל אדמו"ר מהר"ש לא ה'י' שבע רצון מזה.
הנשים — היו סועדות באותו חדר, אבל על שלחן מיוחד.

*

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א ביאר כמה פסקאות בהגדה, כדלהלן:

א. „משועבדים היינו לפרעה במצרים“:

הדיוק „לפרעה במצרים“ הוא — שהשעבוד ה'י' אצל מלך קשה (פרעה), וגם במדינה קשה (מצרים)³¹.

ב. „ואלו לא הוציא וכו' הרי אנו ובנינו ובני בנינו וכו'“³²:

אבותינו — קאי על חב"ד, בנינו ובני בנינו — קאי על חג"ת ונה"י, כי, חב"ד הם כמו
אב ואם שמולידים המדות חג"ת שהם הבנים, ושאר המדות הם תולדות חג"ת³³, וזהו שנה"י נקראים בני
בנים, הבנים של חג"ת [ולהעיר שפע"ז צ"ע הפירוש ד"אנו" ? — הכותב].

ג. „מעשה ברבי אליעזר וכו' והיו מספרים ביציאת מצרים כו' עד שבאו תלמידיהם ואמרו כו'“:
מספרים — מלשון ספירות ובהירות³⁴. וזהו ש"היו מספרים" — שאצלם כבר ה'י' מאיר,
אלא שצריך שהתלמידים יבואו ויאמרו וכו'“³².

ד. „ימי חייך הימים כל ימי חייך להביא הלילות כו' ימי חייך העולם הזה כל ימי חייך להביא לימות
המשיח“:

„ימי חייך הימים וכו' להביא הלילות“ — היינו, שהלילות נכללים בה"ימים, גם הלילה
מאיר, אלא, שמפני (= לגבי) בהירות היום נקרא זה לילה.

ועי"ז נעשה „העולם הזה וכו' להביא לימות המשיח“ — שגם עוה"ז איז אַ
עוה"ב'דיקער (כמו ימות המשיח, „עולם הבא“), אלא, שלגבי ימות המשיח נקרא זה
עוה"ז.

וביאר במעלת ימות המשיח — שבאים ע"י העבודה בעוה"ז בכירור וזיכוך נפש הבהמית
(שזהו תוכן הענין שגם הלילה מאיר), שעי"ז באים לעילוי גדול ביותר, שזהו שנפש האלקית תקבל
לעתיד לבוא מנפש הבהמית³⁵.

ואמר אודות קונטרס „ומעין מבית ה' יצא וכו'“, שבו נתבאר בארוכה הענין דבירור
והפיכת נפש הבהמית, ואמר, שיסודו של קונטרס זה הוא בשיחות של אדמו"ר נ"ע בעת הטיוול
עמו בימי הקייץ³⁶.

35) ראה המשך וככה תרל"ז פפ"ח ואילך. סה"מ תרנ"ט
ע' צו ואילך. המשך תרס"ו ע' תקכח. סה"מ קונטרסים ח"ב
תיג, ב. סה"ש תורת שלום ע' 127 ואילך.
36) ראה ברשימת ה"יומן" דכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ
שנדפסה ב"מבוא" לקונטרס „ומעין" ע' 57-56.

31) ראה גם הגש"פ הנ"ל ע' יד: „לפרעה — מלך קשה —
במצרים — שלא ה'י' עבד יכול לברוח משם (יל"ש רמז רסט)“.
32) ראה גם לעיל ע' רכד. וש"נ.
33) ראה תניא פ"ג. ובכ"מ.
34) ראה זח"ב קלו, ב. פרדס ש"ח פ"ב.

ה. בפיסקא „אחד חכם וכו'” – אמר:

ס'אַרצ³⁷, „אחד” דאָס איז! אַז ער קאָן זיין אַז באַם חכם וכו'.

להחכם, שענינו שכל וטעם – עונים „אין מפטירין וכו'”, שזהו"ע של חוקה בלי טעם³⁸.

מ"ש בנוגע להרשע „הקהה את שניו” – פירושו³⁹ לקחת מה „רשע” את ה"שייך" („שניו”, השייך שלו)⁴⁰, ואז נשאר „רע”, שאין לו קיום מצד עצמו⁴¹, ובמילא בטל.

ו. „מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו וכו'”:

והקשה אדמו"ר נ"ע: איזה שייכות יש לנו לתרח שעבד עבודה זרה, שבגלל זה אומרים

אנו ש„עובדי עבודה זרה היו אבותינו”.

אלא, כשם שגוף הבן תלוי באביו ואמו, כך גם תכונות נפשו נלקחים מאביו

ואמו. ולכן הי' אצל אברהם אבינו ע"ה נטי' בנפשו לעבודה זרה.

ובזה מדויק ג"כ לשון חז"ל⁴², „הכיך אברהם את בוראו” – כיון שמצד תרח אביו היתה

נטי' בנפשו להיפך כו'.

ז. „ואתן וכו' לרשת אותו”:

הפירוש ד „ואתן לעשו את הר שעייר לרשת אותו” הוא (לא שעשו יירש את הר שעייר, אלא אדרבה)

שיירש „הר שעייר” את הניצוצות קדושה שבעשו, ועי"ז יוכל להיות אח"כ „ועלו

מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו”⁴³, שהוא הר שעייר – ליקח הניצוצין מהר

שעייר⁴⁴.

ח. „חשב את הקץ וכו'” – את הקץ שם לחשך⁴⁵ [מסופק קצת. הכותב].

ט. „והיא שעמדה וכו' שלא אחד בלבד וכו'” – וצריך לדעת שאין זה בא

במקרה...

*

עוד ממנהגי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א בה „סדר”:

באמירת „פסח זה וכו'” – לא הביט כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א על הזרוע (שהיא

זכר לקרבן פסח)⁴⁶.

ח"ג תקכה, רע"א); „השייך שהוא את אמת**”, נותן כח בהרע ומוזה הוא קיומו כו'” (אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ג ע' תכ).

(41) אג"ק שם.

(42) נדרים לב, סע"א.

(43) עובדי' בסופו.

(44) ראה גם לעיל ע' רכה. וש"נ.

(45) איוב כח, ג.

(46) אולי גם זה בגלל ההרחקה ושליית הדמיון לקרבן

פסח (ראה בהגש"פ הנ"ל ע' ו).

(37) = כמה גדול „אחד” זה! שביכלתו לשכון הן אצל

החכם והן אצל כו'.

(38) ראה גם שיחות: ליל ב' דחה"פ תרצ"ט ס"ג (סה"ש

תרצ"ט ע' 323). ליל א' דחה"פ תשי"ב ס"ט (סה"ש תשי"ב ע'

88). – ולהעיר גם משיחת ליל ב' דחה"פ תשכ"א (לקו"ש ח"ג

ע' 961 ואילך. תוי"מ ח"ל ע' 225 ואילך).

(39) ראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תרצ"ט ס"ח (סה"ש

תרצ"ט ס"ע 323): „כלומר: קח מאתו את הניצוץ הטוב,

וישאר רק רע”. ובר"ד כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע ליל ב'

דחה"פ תרס"ט (סה"ש תש"ח ע' 417 הערה 54): „לקיחת

השייך ממנו הוא בירור הטוב, ובירור זה צ"ל בדרך קירוב

דוקא וכו'”. ובסה"מ אידיש ע' 109: „דאָס מיינט צונעמען ביי

די רשעים די אידישע מנהגים וואָס זיי ווילן אָפהיטן”.

(40) „שהרע יו לו חיות וקיום מהשייך, כנודע” (לקו"ד

(*) סידור האריו"ל בהגדה פיקסא הקהה את שינוי. קהלת

יעקב מעי' רשנ. ועיי"ג כ חז"א נ, ז (הערת רבינו שם).

(*) ראה הקדמת הזוהר ב, ב.

באמירת „מצה זו וכו' מרור זה וכו'“ — נטילת הפרוסה או הנחת ידו על המרור וחזרת⁴⁷ אינה במשך אמירת כל הפיסקא, אלא רק עד „שלא הספיק“ או „שמררו“⁴⁸.

*

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. בקייץ של התנאים שלי⁴⁹, צוני אדמו"ר נ"ע שאקרא הספר „ספורים נוראים“ [של הבעש"ט, הרב המגיד נ"ע, אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי, הצמח צדק] של ר' יעקב קאדאָנר (מחסידי אדמו"ר האמצעי ואח"כ של הצ"צ. מובא ב"בית רבי"י⁵⁰) — [נדפס במונקאטש תרנ"ד, ועוד] — באמרו כי על ר' יעקב קאדאָנר יש לסמוך.

ב. בימי אדמו"ר מהר"ש נ"ע אכלו מצה („מצה“ סתם, ולא „שמורה“⁵¹) באחרון של פסח — אלא שהי' מריחיים של מים, ולא מריחיים של פאָראָווע⁵² — וגם אדמו"ר מהר"ש נ"ע בעצמו אכל.

גם⁵³ בימי אדמו"ר מהר"ש נ"ע הי' אז (באחרון של פסח) פאָרבריינגען, וגם אמירת מאמר דא"ח.

ג. פעם הי' מחלוקת בין הצמח צדק ור' נחמי' דובראָוונער. הא' אמר שבתחלה צריך להגבי' הכוס ואח"כ לומר „והיא שעמדה“. ור' נחמי' אמר להיפך.

— וזה נוגע בכונות ע"פ קבלה⁵⁴. דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א — וילכו לשאול את אדמו"ר הזקן.

הוא ענה: נשמה פרטית — תחלה „והיא שעמדה“ ואח"כ וכו'. נשמה כללית — תחילה להגבי' הכוס ואח"כ וכו'.

בימי נשיאות הצמח צדק — הזכירו ר' נחמי' (להצ"צ) מאורע זה, באמרו: זכור כי אצל נשמה כללית צריך להיות תחילה הגבהת הכוס וכו'.

ד. בכלל⁵⁵ האָב⁵⁶ איך ניט געהאָרעוועט אין לערנען. אַמאָל האָב איך אָגעלערנט מס' מנחות און גוט אָגעלערנט. דער טאַטע האָט מיר פאָרהערט און געווען

התחילו לדקדק ולאכול „שמורה“ גם באחרון של פסח (וראה גם לעיל ע' קפא).

53 ראה גם שיחת ליל אחש"פ תרצ"ז ס"ב (סה"ש תרצ"ז ע' 236) — במענה לשאלה אם התוועדות זו התחילה רק משיבת תורת.

54 להעיר גם ממ"ש רבינו בהגש"פ הנ"ל ע' כ/, שכל ענין הגבהת הכוס לאמירת „והיא שעמדה“ אינו אלא ע"ד הקבלה. 55 בשיחות ש"פ האזינו י"ג תשרי, וחג הפורים תשי"ב (תו"מ ח"ד ע' 26. ח"ה ע' 49), מספר רבינו סיפור זה אודות אדמו"ר מהר"ש.

56 לא הייתי מתייגע בלימודי, פעם למדתי מס' מנחות, ולמדתי היטב. אבי בחן אותי, והי' מרוצה. אח"כ הראני

(* היינו, שלא הוצרך להתייגע, כיון שהצליח בלימודו גם ללא יגיעה (משיחות הנ"ל).

47 ראה הגש"פ הנ"ל ע' ל: „מנהג בית הרב לאחוז המצות, השני והשלישית (ע"י המפה שעליהם) ולהניח ידיו על המרור כו'“.

48 ושם: „עד על שום השני“ (וראה גם לעיל ע' קעט).

49 תרנ"ו — ראה לעיל ע' רלג. וש"נ.

50 ח"ב פ"ח (קו, א).

51 וראה שיחת ליל אחש"פ תרצ"ו בתחלתה (סה"ש תרצ"ו ע' 135), שגם אז הי' המצה מהודרת, והחילוק משמורה הי' רק אם השמירה משעת קצירה או משעת טחינה.

52 = קיטור. — וראה גם שיחת אחש"פ תרצ"ז בתחלתה (סה"ש תרצ"ז ע' 236). עד שנת תרנ"ט אכלו מצה פשוטה באחש"פ, כי עד אז היו טוחנים בליובאוויטש ברחיים של אבן פשוטים. ובשיחות ליל אחש"פ היש"ת בתחלתה ותשי"ב ס"ב (סה"ש קייץ היש"ת ע' 71; תשי"ב ע' 105), שבמשך השנים, כשהתחילו לטחון את הקמח של „מצה“ בריחיים של ברזל,

צופריעדען. דערנאך באַווייסט ער מיהר אַ אָרט: דאָ האָסטו געהאַרעוועט? ועניתי,
שבכלל האָב איך ניט געהאַרעוועט. האָט דער טאַטע אַ קרעכץ געטאָן ויאמר: ווי
קען מען קענען לערנען אַז מ'האַרעוועט ניט.

דער קרעכץ האָט מיר דורכגענומען ביז צום 12 ריפּ. והחלטתי אָנהייבען
האַרעווען.

אבל, ליינג האָט עס ניט אָנגעהאַלטען, באַמיר זיינען אַרויס פליאַמעס אויפן
שטערן.

און דערנאָך פלעג איך אָנשטעלען דעם כח העיון ווי מ'שטעלט אָן אַ זייגער.

להתחיל להתייגע.

אבל, הלימוד מתוך יגיעה לא החזיק מעמד זמן ארוך, כי
מעוצם היגיעה הופיעו כתמי דם על מצחי,
ואח"כ הייתי מכויין את כח העיון כמו שמכוונים שעון.

מקום מסויים (במסכת) ושאלני: במקום זה יגעת? ועניתי,
שבכלל לא יגעת. אבי נאנח, ויאמר: איך אפשר ללמוד
כאשר אין מתייגעים?
אנחה זו חדרה לתוכי, „עד הצלע ה-12...“ והחלטתי

ש"ק פ' קדושים, ראש־חודש אייר, תרצ"ה.

בש"ק זה — סעד ג"כ ר' חיים מרדכי אייזיק נ"י חֲדָאֲקָאוּי על שולחנו של כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א.

לאחר אמירת „שלום עליכם“, אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א²:

מה שפוטרים המלאכים תיכף ומיד (באמירת „שלום עליכם“ שאומרים תיכף ומיד „צאתכם לשלום“) — כי הרי בשבילם כל אות ואות ענין שלם הוא.

*

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. ר' אברהם דוד נ"י לאוואוט הנהיג מאשין־מצות לאפיית שמורה³, בחשבו כי באופן כזה יהי על צד הכשרות יותר. ולא הי' לו מנוחה לפני הג הפסח. תמיד הי' בבתי־האופים. לוקח ומגעיל את הוואָליקעס⁴, משגיח על האפי' וכו'.

בשנת תרס"ג ראה אדמו"ר נ"ע אפי' ע"י מאשין בווינא, ולא הי' שבע רצון⁵. — אי שביעת הרצון היתה לא מהמכונה גופא, כי אם מהוואָליקעס, הפירוורים וכו'.

אלא, שלאוואוט הי' אָ שטאַרקער גוטער פריינד של אדמו"ר נ"ע, אָבער אַ שוואַכער חסיד, ע"ד בעה"ב חסיד ולא רב חסיד.

כשהי' חיבורו „שער הכולל“ בכתב (קודם הדפסתו), הי' בליובאוויטש, ואדמו"ר נ"ע שראה החיבור, שלח ללאוואוט שני קונטרסים השגות עליו. ר' אברהם דוד לאוואוט התפעל מקונטרסי ההשגות, כי לא שיער אַז א יונגערמאַן וכו'.

ר' אברהם דוד לאוואוט אינו מזכיר זה, אבל אָ האַלבער „שער הכולל“ איז דעם טאַטענס, מלבד ההגהות שרשם אדמו"ר נ"ע על הגליון של שער הכולל הנדפס⁶.

ב. רשב"ץ⁷ הי' תלמיד חסידי אדמו"ר הזקן בשוועניצאן, ור' מיכעלע אַפּאַצ'קער.

— ר' מיכעלע אַפּאַצ'קער הלזה הי', לפי הסיפורים אודותיו, אַי הימעל מענש. ד' שנים נסע לאדמו"ר האמצעי, ואח"כ פסק, באמרו שאינו יכול להיות עמו

(1) כנראה מפני שהי' זקן, וזכה להסתופף עוד אצל הצמח־צדק, ואילו אדמו"ר מוהרש"ב הי' אז אברך צעיר.

(2) שהי' אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע הי' אז — קודם הדפסת „שער הכולל“ (בשנת תרמ"ז) — אברך צעיר (פחות מבן כ"ו שנה).

(3) חצי „שער הכולל“ הוא של אדני"ע (כלומר, שהכניס בחיבורו ממ"ש אדני"ע בהשגות הנ"ל).

(4) נדפסו בסידור תורה אור עם שער הכולל והוספות (הוצאת תשמ"ז) ע' רמג ואילך.

(5) יש לציין, שב„התמים“ חוברת א (ע' 10 ואילך), ש"ל בתמוז דשנה זו (תרצ"ה), נדפסו תולדותיו של הרשב"ץ.

(6) איש שמיימי.

(1) באותה תקופה (תרצ"ה) כיהן כשר הממשלה לחינוך יהודי בלטיביא, ובשליחות הממשלה בא לביקור בווארשא, שבה התגורר אז כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ (ראה גם „ימי מלך“ ח"א ע' 426).

(2) ראה גם ר"ד ליל א' דחה"ס (בעת הסעודה) תשל"ס"א (תר"מ חנ"ח ע' 95); שיחת ש"פ בראשית (התוועדות ב) תשל"א. — ושם, שהי' זה במענה לשאלת א' המסובים.

(3) ראה גם „אוצר מנהגי חב"ד“ ניסן ריש ע' לא.

(4) = המרדדים.

(5) ראה אג"ק שלו ח"א ע' שטז. ח"ד ע' רכו. וראה גם בהנסמן באג"ק ח"א ע' חצר. תר"מ ח"ב ע' 7.

(6) = ידיד טוב (נאמן) ביותר, אבל חסיד — במדה פחותה

רשימת היומן תרצ"ה – עם פענוחים ששט

אונטער¹² איין דאך. להצמח צדק לא נסע, באמרו: איני יכול להיות עמו אף איין ברעט¹³ —

ר' מיכעלע אָפּאַצקער נתן לו (לרשב"ץ) פ"נ ליתנו להצמח צדק, והזהירו שלא יקראנו, ובאם לאו: ניט¹⁴ האַלטען זיך קינדער,

— כן שמע רשב"ץ אזהרת עונש כזה גם מהצ"צ לענין דבר אחר —

הרשב"ץ יצא ללכת לליובאוויטש בשבוע דפ' נח, ובא לשם אור ליום ועש"ק משפטים — שנה לפני הסתלקות ר' ישראל מרוזין נ"ע — תר"ח או תר"ט¹⁵,

בהיותו בדרך, לא התאפק הרשב"ץ והביט בהפ"נ, והי' חלק מב' הצדדים.

— בלילה שלפני זה (ליל ה') לן ברודניא, ולמחרת הלך כעשרים וויאָרסט¹⁶ עד

בואו לליובאוויטש, והי' עייף מאד. נכנס לבית המדרש, שהי' מלא צעירים זקנים וכו' — כי בכלל אור ליום ו' ומוצש"ק היו נעורים¹⁷ — ותיכף ומיד ישן (מרוב עייפות).

נכנס חיים בער — משרת הצ"צ — והכריז: ווער¹⁸ איז געקומען פון ר' מיכעלע אָפּאַצקער? אבל הוא (הרשב"ץ) הי' ישן, וגם איש לא ידעו מאין בא.

כעבור איזה זמן נכנס חיים בער עוד הפעם והכריז — כנ"ל — עד שבפעם הד' נייער הרשב"ץ משנתו, ויגש לחיים בער ויאמר: שהוא הבא מר' מיכעלע אָפּאַצקער. ויגער בו חיים בער בקראו: ש'נגעץ וכו', ויצוהו להכנס אל הצ"צ. ואמר לו רשב"ץ שאינו יכול עדיין ליכנס להצ"צ, כי חפצו לטבול מקודם וכו'. ויקצוף חיים בער וכו', ויכניסו להצ"צ.

כשנכנס הרשב"ץ להצ"צ, עמד כאבן שיש, ולא יכול להניד אבר. הצ"צ נגש אליו

ויאמר: אָ¹⁹ יונגעראַן דאַרף זיין אַ פּאַלגער. ויכניס הצ"צ ידו אין בוזעם²⁰, ויקח משם הפ"נ, ויתחיל לקרות בו!

ורשב"ץ נשאר עומד כאבן שיש עד שחיים בער הוציאו מהחדר²¹.

ג. כשהי' איש הולך לליובאוויטש דרך מקום מושב ר' מיכעלע אָפּאַצקער,

הי' הלזה (רמ"א) מלוהו, ונושא את חפציו פרסאות אחרים. וכשהי' א' הולך מליובאוויטש חזרה דרך מקומו, הי' יוצא לקראתו, תופשו בזקנו ופאותיו, ודורש ממנו שיספר לו מה שמעו. ברוב התפעלות — כשהיו מספרים לו מה שמעו בליובאוויטש — הי' מוחא כף, לפעמים על לחי המספר, מרוב התפעלות.

ד. אצל הצ"צ היתה ישיבה²², ובה יותר ממאה בחורים, מחולקים לד' כתות.

רשב"ץ הי' בכתה היותר גדולה.

את השיעור אמרו: יום א' — בנו מהרי"ן, יום השני — חתנו ר' לוי'ק. מזמן

לזמן יצא הצ"צ איין²³ קליינעם ביהמ"ד און האָט פּאַנאַנדער גערעדט אַ סוגיא, והיו נוכחים הבחורים שבחרו מהרי"ן ור' לוי'ק.

(12) = מי בא מאת ר' מיכעלע אָפּאַצקער.

(13) = אברך צריך להיות צייתן.

(14) = בחיקו (של הרשב"ץ).

(15) = ראה גם לעיל ע' רצ. וש"נ.

(16) = ראה גם לקמן ריש ע' תס. סה"ש תרפ"ז ע' 255. וש"נ.

(17) = לבית המדרש הקטן, והי' מציע ומלבן סוגיא.

(12) = תחת גג אחד.

(13) = על גבי קורה אחת (וראה גם לעיל ע' רנא. וש"נ).

(14) = (ייעוש) שלא יתקימו לו בנים.

(15) = בשה"ש תש"ב ע' 105, שנסתלק ג' חשון תרי"א.

(16) = מדת אורך (כקילומטר אחד).

(17) = ראה גם לעיל ע' קצג. וש"נ.

בהשנה וחצי־שנתיים שלמד רשב"ץ בהישיבה, שמע את הצ"צ ד' פעמים. אבל לפני זה הי' הצ"צ מדבר בפני הבחורים בתדירות יותר. כי בכלל, עד שנת תר"ג הי' הצ"צ משקיע כחותיו בתור מדריך ומלמד, ובשנת תר"ג כשהתחילה עבודת הכלל, נשתנה הסדר.²⁴

בשנת תרי"א הלשינו על הצ"צ שמחנך בישיבתו מרגלים, ואז בטלה הישיבה.

ה. "איך²⁵ האב זיך געמוצ'עט אָף טויט" עד שנעשה חסידו של אדמו"ר מהר"ש נ"ע (מדברי הרשב"ץ).

הרשב"ץ עשה כמה ענינים כדי ליעשות חסידו של אדמו"ר נ"ע — הי' שומע תזרה, והוא בן ס"ה שנה, מהבחורים — ולא עלתה בידו.

פעם נתן לאדמו"ר נ"ע פ"ג. — בנוגע לענין זה ראיתי בעד הדלת שאדמו"ר נ"ע לא רצה לקבל ממנו הפ"ג, ועשה תנועה כאילו נתינת הפ"ג היא בבחינת לועג לרש וכו'. רשב"ץ יצא, נכנס לחדרו ונתעלף. נעשה מהומה, וכששבה נפשו אמר: כי גרשוני מלהסתפח בנחלת ד'²⁶.

ו. ששה שבועות למד הרשב"ץ דא"ח עם אדמו"ר נ"ע.²⁷

אמר אדמו"ר נ"ע אָז²⁸ ער האָט צו פּערדיינקען רשב"ץ.

בעקבות לימודו עם הרשב"ץ התחיל אדמו"ר נ"ע להאריך בתפלתו. ואז אירע ג"כ מה שבתוך התפלה התחיל דם נוזל מחוטמו, עד שנגש אליו אביו אדמו"ר מהר"ש נ"ע, הסיר הטלית מפני אדמו"ר נ"ע, הניח ב' אצבעותיו על החוטם, ופסק הדם. ואדמו"ר נ"ע לא הרגיש בכל המאורע.

ר' זלמן זלאטופולסקי העיר שכל זה הוא כתוצאה מהשפעת רשב"ץ, ולקחוהו מאיתו.

ושנאה כבושה היתה מרשב"ץ לר' זלמן זלאטופולסקי על זה, שבגללו נבצר ממנו להמשיך ללמוד עם אדמו"ר נ"ע.

*

ז. אדמו"ר הזקן הי' אומר: אָ²⁹ ווינטערדיגע נאַכט און אַ זומערדיגער טאָג איז אַ קייליכדיקער יאָהר.³⁰

*

ח. עוד סיפר אודות הרשב"ץ: שינתינו הי' בחדר א'. לפעמים הי' מעירני בשעה 1 אחר חצות הלילה, באמרו: "שטעה³¹ אויף, שטעה אויף, והנה³² ד' נצב עליו"... הי' מקפיד מאד על הסדר.

ובהערה 10 שם.

(28) = יש לו להודות לרשב"ץ.

(29) = לילה של חורף ויום של קיץ — הם שנה שלימה.

(30) ראה גם סה"ש תרצ"ו ע' 199 (נעתק ב"היום יום" יז חשוון).

(31) = עמוד, קום (משנתך).

(32) תניא רפמ"א (מלשון הכתוב — ויצא כח, יג).

(24) ראה גם שיחת אחש"פ שנה זו (תרצ"ה) סי"ג (סה"מ

תשי"א ע' 244).

(25) = התייגעתי עד מוות (ולהעיר ממארו"ל (ברכות סג,

ב. וש"נ) "אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמחית עצמו עליו".

(26) ע"ד לשון הכתוב — שמואל"א כו, יט.

(27) בהבא לקמן — ראה גם קונטרס "חנוך לנער" ע' 10,

רשימת היומן תרצ"ה – עם פענוחים שפא

ט. בשנת תרנ"ה, בש"ק שאחר חג המצות, ביום, אחר הסעודה, קראני אדמו"ר נ"ע ואמר לי: פרק³³ דארפען לערנען אין אַ ווילנער גמרא³⁴. און וואָס מער פירוש אַלץ מעהר ענין. ניט דער פירוש זאָל זיין אַ פירוש אויף זיך, נאָר מיזאָל זיין אַ פירוש אויפן פירוש. און עס זאָל ניט נעמען קיין שעות ארוכות. וסיים: כשתלמוד תכנס אלי.

כשנכנסתי, נתן לי הנחה שלו על מאמר דא"ח אדמו"ר מהר"ש נ"ע ד"ה "משה קבל תורה מסיני" (והוא משנת תר"ם בהמשך מצה זו³⁵). מאמר קטן, בן שני פרקים. כמאמרי זקני שהם בסגנון דמועט המחזיק את המרובה. מדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א) ואמר לי: אַז³⁶ דו וועסט אַפּלערנען און פאַרשטיין, תיכנס אלי.

פאַרשטיין³⁷ איז דאָך אַ ברייטער וואָרט, ומה גם שזמני הי' קבוע להלימוד עם רשב"ץ³⁸, ולכן ביום ג' או ד' עדיין לא גמרתיו. אדמו"ר נ"ע קראני ושאלני: נו... ואמרתי לו שעדיין איני יודעו. ואדמו"ר נ"ע חזר לפני המאמר ג' פעמים. ביום ה' אמר לי אדמו"ר נ"ע: איך³⁹ בין דיר מחזיק טובה. דער טאַטע האָט מיר געהייסען חזר'ען דעם מאמר 36 פעמים. אַז דער טאַטע האָט געהייסען חזר'ען, איז דאָס געווען בדיבור, ניט נאָר במחשבה (הסיבה להחזקת טובה – כי עי"ז נזכר אדמו"ר נ"ע כמה מאורעות מעת ההיא. מדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א).

(36) = כשתסיים ללמוד ותבין.
(37) = (המושג) „להבין” – יש לו משמעות רחבה.
(38) ראה גם שיחת ליל שמח"ת תשכ"ו ס"ה (תו"מ חמ"ה ע' 97).
(39) = הנני מחזיק לך טובה. אבא (אדמו"ר מהר"ש נ"ע) ציווני לחזור המאמר 36 פעמים. כשצויה אבי „לחזור” – (כוונתו היתה) בדיבור, לא רק במחשבה (ראה גם לעיל ע' רנט. וש"נ).

(33) = פרקי אבות – יש ללמוד מתוך גמרא (מדפוס) ווילנא (עם פירוש), וככל שירבה הפירוש ה"ז ענין גדול יותר. ולא באופן שהפירוש יהי פירוש על (מציאותו הנהגתו כו' של) הלומד, אלא שהלומד יהי פירוש על הפירוש (דהיינו שיקיים את תוכן הפירוש). ולימוד זה אינו צריך להימשך שעות ארוכות.
(34) ראה גם שיחת ש"פ שמיני, מבה"ח אייר תשי"ב ס"ח (תו"מ ח"ה ע' 175). וש"נ.
(35) נדפס בסה"מ תר"ם ח"א ע' שמא. וש"נ.

קייץ, תרצ"ה.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. הצמח-צדק הי' שולח אברכים לר' הלל מפאריץ² להיות אצלו משך זמן שיקבע בשבילם ר' הלל מפאריץ.

ר' הלל הי' קובע בשבילם סדר בלימוד הנגלה ג"כ.

כן היו האברכים נוסעים עמו בנסיעותיו.

לפעמים הי' אומר לא' האברכים שיסע לביתו אף אווילע³. והי' קובע מקום שיבואו אליו למקום פלוני, שיהי' שם דרך נסיעתו.

כשלא היו ממלאים שיעור המוטל עליהם — היו אַנקאַרקעווען.

כשהיו נוסעין עמו בעגלה — אם הי' כבר אחרי התפלה, הי' ר' הלל אומר א' שטיקעל גמרא, דיוק בתוס', וכה"ג, כי הי' בקי בש"ס אויסווייניג⁴. וכן הי' בקי ג"כ בכתבי האריז"ל.

את ר' דוב בער (קאָזשוועוויניקאָוו) ג"כ שלח אליו הצמח-צדק⁵. וכן את ר' נחמן מאַריאַסין (המשרת) שלח אליו. אבל אותו (את ר"ג) לא לקח ר' הלל בנסיעותיו.

אבל לר' אייזיק מהאָמיל לא שלח הצמח-צדק אברכים (מלבד מקרים בודדים). כן שלח הצמח-צדק אברכים לר' פסח מאַלאַסטאַיקער.

ב. ר' הלל מפאריץ שמע שאדמו"ר הזקן עובר סמוך למקומו (הי' דר בחוּמְץ⁶. ונקרא העילוי מחומץ), ואף שהי' חלוש, הלך מרחק רב לכפר שדרך שם צריך הי' אדמו"ר הזקן לעבור בדרכו, התגנב דרך חלון להחדר ששם שהכינו בשביל אדמו"ר הזקן, והתחבא שם תחת ספה (והי' לו קושיא במסכת ערכין ורצה לשאול אצל אדמו"ר הזקן).

כשנכנס אדמו"ר הזקן להחדר, אמר*: א' יונגערמאַן האָט אַ קשיא אין ערכין.

* נוסחא אחרת: (כפי שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א בחורף תרצ"ה) אדמו"ר הזקן נכנס לשם להתפלל מעריב, ויאמר — בניגון: אַז? א' יונגערמאַן האָט אַ קושיא אין ערכין, דאַרף ער זיך (אַליין?) מעריך זיין...
ר' הלל — בהיותו בן י"א וחצי, למד כבר רוב הש"ס. בן י"ב וחצי — גמרו.

(6) עיר קטנה בסמיכות רוס' הקטנה (לשון רבינו בפלח הרמון שבהערה 2).

(7) = כאשר יש לאברך קושיא בערכין, צריך הוא להעריך את עצמו....

(8) = יש לאברך קושיא בערכין. אילו הי' יודע שזהו דבר

הי', לא הי' שואל קושיא. אלא שאינו יודע כלל אודות הענין דדבר הי'.

(1) ראה גם לעיל ע' קפב. אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ו ע' קעא. סה"ש תרצ"ו ע' 186.

(2) ראה גם ראשי פרקים מתולדותיו — בעריכת רבינו — שנדפסו בריש ספרו פלח הרמון.

(3) = על משך זמן.

(4) = בעל פה.

(5) ראה גם אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ע' נא. סה"ש

תרצ"ו ע' 233. תש"א ס"ע 53 ואילך. תש"ד ע' 83.

רשימת היומן תרצ"ה – עם פענוחים שפג

אז ער וואָלט וויסען אַז דאָס איז דבר ד', וואָלט ער קיין קשיא ניט געפרעגט. נאָר ער ווייס פון דעם גאַנצען ענין פון דבר ד' ניט.

ר' הלל – בשמעו את דברי אדמו"ר הזקן – התעלף (תחת הספה), וכינתיים נסע אדמו"ר הזקן⁹.

— וזהו הפירוש במה שהתאונן ר' הלל על מדת ההתפעלות שלו, שלולא היא, ראה את אדמו"ר הזקן. —

אחר כך, מפני מלחמת נאפאָליון לא אסתעיא מילתא לר' הלל להיות אצל אדמו"ר הזקן. אבל השתוקק לשמוע דא"ת. ואחרי שר' מאָטיל מטשערנאָביל נסע באותו מחוז – התחיל ר' הלל לנסוע אליו¹⁰.

כשנתפשט שם הנשיאות של אדמו"ר האמצעי, בא ר' הלל לר' מאָטיל מטשערנאָביל לבקש מאיתו רשות¹¹ להעשות חסידו של אדמו"ר האמצעי, אבל לא נתן לו רשות, וגם איים עליו, אַז¹² ער וועט זיך איבערקוליען. ובכל זאת נסע ר' הלל לאדמו"ר האמצעי.

בהליכתו לאדמו"ר האמצעי דרך הר אחד – נפל ר' הלל און¹³ האָט זיך איבערגעקוליעט. האָט ער זיך איבערגעקוליעט עוד פעמים אחדים כדי לקיים דברי ר' מאָטיל מטשערנאָביל¹⁴.

כשבא ר' הלל לאדמו"ר האמצעי, אמר לו אדמו"ר האמצעי: פון¹⁵ מקיף אין פנימי דאַרפען זיך איבערקוליען.

וב"יחידות" הראשונה אצל אדמו"ר האמצעי – התחיל ר' הלל ממאמר אדמו"ר הזקן הנ"ל.

ג. להצמח-צדק נסע ר' הלל במשך ה' שנים במסירת נפש, ביז¹⁶ ער האָט דערפילט רבי¹⁷.

ר' הלל¹⁸ האָט געהאָט מסירת נפש אויף דעם צמח-צדקס אַ וואָרט (לשמרו. הכוונה בנוגע לאמירת דא"ת)¹⁹.

הצמח-צדק הרשה לו גם לקחת פ"ג, ולתת ברכות.

*

ד. ר' שלמה פריידעש הי' מסביר נפלא. הי' מנגד על אדמו"ר האמצעי²⁰. והלזה (אדמו"ר האמצעי) אמר: שמשלמה לא רצה צונעמען²¹ (עיין לעיל חורף תרצ"ה, וויין²². הכותב) עס זאָל זיין די זאָך פון דקות ההסברה.

(15) = (כדי לעבור) ממקיף לפנימי – יש להתגלגל.
(16) = עד שהגיש (הענין של) „רבי“.
(17) ראה גם סה"ש תורת שלום ע' 109. תרצ"ז ע' 237. תרצ"ט ע' 305.
(18) = לר' הלל הי' מסירת נפש על (כל) תיבה של הצ"צ.
(19) ראה גם לעיל ע' קפב. וש"ג.
(20) בבית רבי ח"א פכ"ו: „הי' מאוהביו, רק לא הי' מקושר כ"כ“.
(21) = ליטול (כחו בהסברה כו', כדי) שישאר ענין דקות ההסברה (שהי' מסביר נפלא).
(22) ושם (ע' שסז), שהזהיר את ר"מ ור"י שיכול ליטול מהם „צונעמען“ כו'.

(9) ראה גם סה"ש תרח"ץ ע' 276. תש"א ע' 59. אג"ק ח"ג ע' קלב („שמענו מכ"ח מו"ח אדמו"ר שליט"א לפני איזה שנים“). אג"ק מילואים (מכתב י"א טבת תשח"י הנעתק בהוספה לקונטרס ש"פ יתרו תשע"ב (ע"י ועד הנחות בלה"ק) ע' 27). – נתבאר בלקו"ש ח"ב ס"ע 400 ואילך (תו"מ ח"א ע' 208 ואילך. חכ"ב ס"ע 171 ואילך. ועוד.
(10) ראה גם אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ריש ע' של (מיום ט' אייר תרצ"ה). לקו"ד ח"ג תקדז. א. סה"ש תרח"ץ שם.
(11) ראה גם לעיל ע' רכד.
(12) = (שאם ילך לאדמו"ר האמצעי –) יתגלגל (יתהפך).
(13) = ונתגלגל (מחמת הנפילה), ויגלגל את עצמו עוד כו'.
(14) ראה גם סה"ש שם.

ר' שלמה פריידעש הי' גם מראה מופתים, עד שאדמו"ר האמצעי הי' אומר: ווילסטט²³ אַ מופת — גיי צו שלמה'ן.

ה. אצל אדמו"ר הזקן היו ה' חדרים. אלא שחדר ד' וה' היו מעין מובחרים מהחסידים, ולא כחדר א' ב' ג' שעמהם למד אדמו"ר הזקן וכו'.²⁴

ו. אדמו"ר הזקן הי' גבה קומה, וצבע שערותיו הי' בלאַנד, ולא אדום.

אדמו"ר האמצעי הי' מעט נמוך ממנו, וצבע שערותיו הי' ג"כ בלאַנד.

ר' חיים אברהם הי' עוד יותר גבוה מאדמו"ר הזקן.

הצמח-צדק הי' יותר גבוה מאדמו"ר האמצעי, וצבע שערותיו נוטה לאדמומיות.

בכני הצ"צ היו גם שערות שחורות.

ז. אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי, הצ"צ, ובניו (ממשמעות דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א שכן נהג גם אדמו"ר נ"ע (ללבוש בגדי לבן) אף שמבחוץ הי' לובש בגד שחור) היו לובשים ד' בגדי לבן²⁵ — של פשתן, ובזמן נשיאותם (אבל לא הצמח-צדק בימי אדמו"ר האמצעי, ובניו של הצ"צ בחיי הצ"צ) — היו לובשים ח' בגדי לבן בש"ק ויו"ט, דהיינו שהיו כופלים את הד' בגדים: ב' אבנטים וכו'.

כנראה שבחשבון הח' בגדים נכנסו זופעצע, מכנסים, פוזמקאות ואבנט. טלית קטן — לא נכנס בחשבון, שהרי אינו מפשתן.

גם ר' הלל לבש ד' בגדי לבן, אבל לא ח' וכו', שהרי כהן הדיוט ששימש בח' וכו'.²⁶ (על שאלתי: מה פירוש ח' בגדי לבן — הרי אין ח' בגדי לבן, אלא רק ד'. כן על זה שהי' אצלי קס"ד שטעם בגדי לבן הוא רק מפני שזהו גוון עצמי, לובן העליון וכו'.²⁷ — ענני:) רק בהד' בגדים שניתוספו בש"ק ויו"ט הכוונה היא מפני שזהו גוון עצמי וכו' (כבגדי לבן דכה"ג ביוהכ"פ), אבל בהד' בגדי לבן דכל הימים לא היתה המעלה דגוון עצמי כו', כי אם רק ע"ד כהן הדיוט בד' בגדים.

בבגדי לבן — גם מה שבתוך ההיטעל (פלייגש? ²⁸) הי' לבן.

וסיים כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: אני עוד ראיתי את הבגדים של אדמו"ר הזקן וכו'.

ח. בקייץ תרנ"ח בדאצ'ע²⁹ הי' מאמר דא"ח ד"ה „כל המאריך באחד" ³⁰. ודיברו אדמו"ר נ"ע במשך ז' שבתות, בלי הוספות³¹. ובכל זאת חזרו אותו וכו'.

ט. פרקי אבות — למדו כל שבתות הקייץ³².

*

”הם (אדמו"ר האמצעי והצ"צ) דיברו (דא"ח) בכלל, ובפרט — היו מדברים

(29) = בנאות דשא.

(30) נזכר ברשימת מאמרי דא"ח אדמו"ר מוהרש"ב, ולע"ע לא הגיע לידינו.

(31) נעתק בהערת רבינו שם „משיחות כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א.

(32) ראה גם לעיל ע' קפז. וש"נ.

(23) = רצונך במופת — לך אל ר' שלמה.

(24) ראה לעיל ע' שו. וש"נ.

(25) ראה גם לעיל ריש ע' קסז.

(26) ראה זבחים יח, א. רמב"ם הל' כלי המקדש פ"י ה"ה.

(27) ראה לקרות אחרי כה, סע"ב ואילך. עט"ר שער

יוהכ"פ פ"ה. ובכ"מ.

(28) = ה„קטיפה הפנימית של הכובע.

רשימת היומן תרצ"ה — עם פענוחים שפה

רק על „יחידות“, או בדרוש מה שהי' נוגע להפרט (לאיש הפרטי) שהי' בעת הדרוש ההוא³³.

ורבינו הגדול בתחילת ההתייסדות דתורת החסידות הי' אומר דרושים קצרים למאד, מרעישו הלב ומלהיבים מאד, ונקראו בשם „דרכים“. ואח"כ נקראו הדרושים בשם „אגרות“, והם ארוכים יותר, ואח"כ השתלשל שנקראו „תורות“, והם שרשי הדרושים בלקו"ת ותו"א, ואח"כ היו הדרושים ארוכים מעט יותר, ונקראו „כתבים“. והם כביאור בהשגה רחבה לפי ערך. והם שרשי הדרושים דסידור וביאורי הזהר. — ובסוף ימיו הי' אומר דרושים שהם ערוכים בסדר רחב לפי ערך הזמן ההוא.

[ילקוט מכתבים סיון תרפ"א מכתב י"ב³⁴]

הצמח-צדק אמר לר' חנוך הענדל קוגל ז"ל על יחידות: „זוהר³⁵ איז מרומם דעם נפש, און מדרש איז מעורר דיא האַרץ, און תהלים מיט טרעריין וואַשט אויס די כלי“.

[ילקוט מכתבים דשנת תפא"ר מכתב ק"נ³⁶]

*

י. בזמן לידת אדמו"ר מהר"ש נ"ע — יש ב' סברות: אם ביו"ד³⁷ שבט, או ב' אייר³⁸.

אמי זקנתי הרבנית רבקה נ"ע — לא ידעה.

יא. השיעור להפטר מחיבוט הקבר הוא — שחלק ששי פון³⁹ מעת-לעת זאָגען אותיות התורה, תילים וכו'. און זוכה זיין צו זיכוך הנפש לפטור מכף הקלע השיעור הוא — לחזור בכל משך היום, כמה שיש ביכולתו פנאי: משניות, תניא, תילים — בעל פה⁴⁰.

יב. נוסח הפ"ני⁴¹: „אנא לעורר רחמים רבים ממקור הרחמים והחסדים האמיתים ע"ד מכניסי הרחמים כמ"ש בתשובת מהרי"ב ז"ל עבורי בנו...“.

יג. בנוגע להמאורע מה„יחידות“ שלא מצא אדמו"ר האמצעי בעצמו מעין השאלה גם בדקות דדקות⁴² — השאלה היתה תיקון שחטא עם נכרית מתה. ומצא אח"כ בעצמו מעין זה בדקות דדקות, כי מעולם לא ראה צורת מטבע, וגם לא חשב

.. (39) = מהמעט-לעת (ד' שעות) יאמרו אותיות התורה ..

וכדי לזכות לזיכוך הנפש כו'.

(40) נעתק (בשינויים קלים) ב„היום יום“ ז טבת (מ„רשימותי קייץ צ"ה“). — וראה גם „היום יום“ ה שבט.

(41) ראה גם לקמן ע' תיט. אג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"ד ע' קמה. אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"י ע' תלב. ח"י ע' ד (וראה גם שיחת ב' אייר השי"ת ס"ד (תו"מ ח"א ע' 39 ואילך).

(42) ראה בארוכה מכתב כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ „לאחד מחתניו הרבנים שליט"א מ„סיון תרצ"ה“ (אג"ק שלו ח"ג ס"ע שעט ואילך).

(33) ראה גם לקמן סט"ו (ע' שפו). וש"נ.

(34) נדפס באג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"י ע' יד (נעתק (בשינויים) ב„היום יום“ טו סיון (מ„מכ' סיון פ"א“)).

(35) = זוהר מרומם את הנפש, מדרש מעורר את הלב ואמירת תהלים עם דמעות רוחץ את הכלי.

(36) נדפס באג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"י ע' שצ. ח"י ע' לא (נעתק ב„היום יום“ טז טבת (מ„מכ' קופיר דרא"פ ש"י“)).

(37) כ"ה ברשימת אדמו"ר מוהרי"צ „מבוא לספר תרכ"ו“.

וברשימתו („דברי ימי הרבנית רבקה“): תענית אסתר.

(38) ראה גם לעיל ריש ע' רפג. וש"נ.

בזה, אבל פעם כשנכנס אליו זלמן המשרת בטענה „ניטאָ⁴³ אָף דער הוצאה, גרויסע בעלי-חוב" — התאנח אדמו"ר האמצעי. וזהו בדקות דדקות מענין הנ"ל⁴⁴.

יד. ר' חיים זאָלמאַנסאָן הי' אומר בברכת המזון „אל יחסרנו" בקול, אבל אדמו"ר נ"ע לא הי' עונה אמן, כי אם אחר „ונאמר אמן". פלעגט אָ שמייכעל טאן צו „אל יחסרנו"⁴⁵.

כן הי' ר' חיים זאָלמאַנסאָן אומר „הרחמן הוא יפרנסנו" — בפ"א דגושה, וקיבל זה אדמו"ר נ"ע ממנו.

אדמו"ר נ"ע למד דקדוק, והי' בעל דקדוק.

טו. אצל אדמו"ר מהר"ש נ"ע קרה שבאמצע המאמר הי' אומר מלה או כמה מלות שלא הי' להם קשר לפניהם או לאחריהם⁴⁶. מלות אלו — לא הכל היו שומעים. קרה שאחד שמע מלות אלו, והשני שמע מלות אחרות. פעם אמר בתוך מאמר: „וואָס⁴⁷ איז די פעולה אַז רבות⁴⁸ מחשבות בלב איש — אַז ועצת ד' היא תקום". אדמו"ר נ"ע ביקש ממנו מתנה — שהוא ישמע הכל⁴⁹.

47) = מהי הפעולה (התועלת) ד, רבות מחשבות בלב איש" — כאשר (בפרעל ממש), „עצת ה' היא תקום".

48) משלי יט, כא.

49) ראה גם אג"ק ח"ג ריש ע' רמג: „ידוע שאצל הנשיאים ובפרט שמעתי שאצל אדמו"ר מהר"ש נ"ע הנה בעת אמירת המאמר הי' אומר מילות בודדות שהיו שייכות רק לפרטים מן השומעים וכאוי"א הי' שומע רק השייך אליו. אלא שכ"ק אדנ"ע ביקש את אביו שהוא ישמע גם את כל המילות הנ"ל וניתן לו — כך שמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע הכ"מ" (וראה גם שיחת ש"פ וישב, כ"א כסלו תשח"י סי"ט (תו"מ חכ"א ס"ע 273)). — וראה גם לעיל ס"ט (ריש ע' שפה).

43) = אין (כסף) עבור ההוצאה, והננו בעלי-חוב גדולים. 44) נתבאר בשיחת יו"ד שבט תשכ"ה (תו"מ חמ"ב ע' 226 הערה 303 ובשוה"ג).

45) ראה גם אג"ק ח"ז ע' רכת: „במ"ש אם יש לענות אמן בבהמ"ז אחר אל יחסרנו, הנה שאלתי פעם את כ"ק מו"ח אדמו"ר, וענה שהוא אינו עונה, ולא עוד אלא שאחד ממקורבי כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) הי' עונה בפניו — אמן, אחר אל יחסרנו — בקול רם, ואדמו"ר חייך ולא אמר מאומה. ואולי שסומכים על סוף הברכה, ונאמר אמן, אף שגם בזה לא ראיתי שהשומעים ידייקו לענות אז אמן.

46) ראה גם סה"ש קייץ הי"ש"ת ע' 162.

רשימות משנת תרצ"ז

עם פענוחים

תשרי תרצ"ז, אָמוּוּאַצק.

תפלות דראש השנה ויום הכיפורים – התפלל כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א בעמידה¹.
כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר – כן שמעתי מהר"י יחזקאל פייגין – שחפצו,
שהצריכים לעמוד לפריזיוו², יגמרו ה' פעמים את התהלים במשך ב' ימי ראש
השנה ולמחרתו שבת תשובה³.

בערש"ק שחל להיות ביו"ט⁴ – אומרים „פתח אלי”⁵.

במוצאי יוהכ"פ הבדיל כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א בעצמו⁶, ובדיוק שלא להוציא
אחרים ידי חובתם, ונתן לי שיורי כוס הבדלה שלו, ואמר שאוסיף עליהם, ואבדיל על
זה. על שאלתי הרי אין שותים משיורי כוס הבדלה (לעיין שו"ע או"ח סרצ"ו)⁷ –
השיב: כך ה"י נוהג אדמו"ר מהר"ש נ"ע עם אדמו"ר נ"ע, אלא שמפני קנאת וכו',
ה"י עושה זה בחשאי. וכן נהג אדמו"ר נ"ע עמדי: ה"י נותן לי שיורי כוס הבדלת
יוהכ"פ שלו, והייתי הולך לחדר אחר ומבדיל עליו⁸.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א ציוני שאקח י"ב הדסים. ואמר לי: אני לוקח י"ג הדסים,
אבל זהו ענין אחר, והוסיף: הייתי לוקח ג"כ י"ב הדסים (בחיי אדמו"ר נ"ע.
הכותב)⁹.

על שאלתי – השיב כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: מה שאמרתי לך¹⁰ בשיעור הלולב
י"א טפחים – אינו בגשמיות.

במוצש"ק א' דחול המועד סוכות ציוני כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א להחליף בלולב
שלו את ההדסים (לקח י"ג הדסים), לאו דוקא את כולם. ואמר לי: תוכל לקחתם
ללולב שלך. בהושענא רבה, קודם שבירך על הלולב – ציוני להחליף את ההדסים
עוד הפעם¹¹.

הפטרת שמיני-עצרת – כמדומני ברור שאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א עד
”ולישאל עמו”¹².

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א ה"י חתן בראשית¹³.

*

העובדא ד„היאכל תפל” [עיין ר"ד דמוצאי יוהכ"פ שנה זו¹⁴, שכ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א
סיפר מה שאירע בסעודה המפסקת דערב יוהכ"פ תר"נ, שא' האורחים שהיו מסובים על שולחן אדמו"ר

ס"א (תו"מ חמ"ח ע' 76); יום א' דחה"ס (בעת הסעודה) תשל"ו
ס"ג ע' 99; מוצאי יוהכ"פ (בעת הסעודה) תשל"א „המלך
במסיבו” ח"ב ע' קפב).
9) ראה גם לעיל ע' קסג. וש"נ.
10) בתשרי תרצ"א – לעיל ע' קסב.
11) ראה לעיל ע' רסב. וש"נ.
12) ראה גם „היום יום” כב תשרי, שמע"צ, ובסדר
ההפטרות שיש בהם חילוקי מנהגים” (בעריכת רבינו);
„הפטורה: ויהי ככלות – ולישראל עמו”.
13) ראה גם לעיל ע' קסד. וש"נ.
14) נדפס בסה"ש תרצ"ז ע' 157.

1) ראה גם לעיל ע' שטב.
2) = ללשכת הגיטוס.
3) בשנה זו (תרצ"ז) חל ראש השנה בימים חמישי וששי.
4) כביום ב' דר"ה.
5) ראה גם „היום יום” ב תשרי, ב דר"ה (שחל בעש"ק);
„במנחה א"א הודו, אבל אומרים פתח אלי”.
6) ראה גם לעיל ע' שלב. סה"ש תש"ה ס"ע 20.
7) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סרצ"ו ס"ו: „א"צ להטעים
מכוס של הבדלה להשומעים.. אלא המבדיל רגיל לשתותו
כולו”.
8) ראה גם ר"ד: מוצאי יוהכ"פ (בעת הסעודה) תשכ"ז

נ"ע הוסיף מלח לצלחת המרק, ולאחר זמן אמר לו אדמו"ר נ"ע: הא מניין לך שבערב יוהכ"פ צריך טעם במאכל, וכאשר האורח השיב בפסוק¹⁵ „היאכל תפל מבלי מלח“, אמר לו אדמו"ר נ"ע כוין — הי' זה האורח החסיד מהרי"ם. והוסיף אדמו"ר נ"ע בהמענה אליו: „און¹⁶ ווער האָט עס געזאָגט — אַ בעה"ב'תישער ירא־שמים, און וואו — אין עוץ, עוץ בגימטריא , און וואָס שטייט פאַר דעם¹⁷“.

*

בליובאָוויטש היו פעמים שרצה אדמו"ר נ"ע שיוציאו כל הספרי־תורה לאמירת „כל נדרי“ — לבד שתיים־שלשה ספרי־תורה שישארו בארון הקודש — ויעמדו בחצי עיגול סביב להש"ץ.

נאמר באיוב, שהי' מאריך עוץ, עוץ בגימטריא , (וראה גם) מה נאמר לפני"ז (לפני התיבות „היאכל תפל גו"י“).
 (17) ראה סה"ש שם, שלפנ"ז (שם, ה) נאמר „הינהק פרא עלי דשא“ (וראה הערת המניח שם).

(15) איוב ו, ו.
 (16) = ומי אמר זאת („היאכל תפל מבלי מלח“) — ירא־שמים כדרך בעל־הבית, והיכן — בעוץ (שהרי פסוק זה

ויען קייז תרצ"ו.

כ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א אמר:

א. אצלינו אומרים כ"עלינו" – גם כתפלת מוסף דראש השנה – "שהם משתחווים להכל ולריק", ואח"כ רוקקים.

פעם שאלתי את אדמו"ר נ"ע ע"ד ענין הרקיקה, ואמר לי, דמהדיבור מתהווה רוק, ואין רוצים ליהנות מרוק זה, וישנו בשל"ה² ענין זה.

וכיון שאנו אומרים רק "שהם וכו' לריק", ומדייקים שלא לומר, ומתפללים כו", לכן גם הרקיקה היא קטנה – הסיום (וכיון כו') הוא דברי כ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א –

ב. שמעתי מר' דוב בער קאזעווניקאָו שר' הלל פאָריצער הי' קורא את אדמו"ר הזקן – "דער רבי נ"ע", את אדמו"ר האמצעי – "דער אַלטער רבי", ואת הצמח-צדק – "דער רבי".

אדמו"ר נ"ע סיפר:

פעם ביקש ר' הלל את הצ"צ לאמר דא"ח. על תשובתו של הצ"צ שהלא קשה לו הדיבור³, ענה ר' הלל אשר "דער אַלטער רבי" (אדמו"ר האמצעי) אמר בפירוש המאמר⁴ "אלו קרבנו וכו' ולא נתן לנו את התורה דיינו" – שהכוונה היא אילו לא נתן את התורה בדיבור, נאָר⁵ בהרגש. ער וויל די מחשבה פון חסידות.

גם אדמו"ר מהר"ש נ"ע הי' באותו מעמד.

הצ"צ האָט זיך פאָרטראַכט⁶, אח"כ החליף את הכובע, וישב איזה זמן וידו על עיניו ו,אמר דא"ח" במחשבה.

וסיים אדמו"ר מהר"ש נ"ע: "דערנאָך⁸ האָט ער גיחזרט די חסידות".

ג. לענין מענה הרב המגיד⁹ שאם חפצים להביא סחורה דאָרפען¹⁰ דאָרטען זיין – סיים אדמו"ר נ"ע: דאָס¹¹ האָט אויפגעטאָן חסידות אַז מיט אַ מחשבה עיונית איז מען דאָרט.

(8) = ואח"כ חזר (ר' הלל) את החסידות (שאמר הצ"צ במחשבה).

(9) ראה גנוי נסתרות (אור נעריב) ע' כא. מגיד דבריו ליעקב בהוספות סב. (כ). סה"ש תר"ץ ע' 132. שיחות: ש"פ פינחס תשי"א ס"ז (ת"מ ח"ג ע' 239 ואילך); ש"פ ראה תשי"ז ס"ב (ת"מ ח"כ ס"ע 231 ואילך); פורים תש"כ סנ"ז (ת"מ חכ"ז ע' 464 ואילך). ר"ד כ"ו שבט תשכ"א ס"י (ת"מ ח"ל ע' 326).

(10) = צריכים להיות (נוכחים) שמה.

(11) = זאת חידשה חסידות – שע"י מחשבה עיונית – נמצא (החושב) שם (במקום שאודותיו חושב). – ולהעיר גם מלקו"ד ח"א ד, א: "אז התחיל להתגלות אותו הדרך אשר אח"כ עבד בו רבינו הגדול וסללו, והוא אשר במחשבה זאָל מען זיין מיט יענעם במקומו וואו ער איז, און דאָס איז דער פירוש אז מחשבה עיונית איז אַ יסוד אל הפועל וכו'".

(1) נעתק בתהיה יום"ט טבת – מ"קייז צו, זינא".

(2) לע"ע מצאנו בהגהותיו לעמק ברכה ח"ב ס"מ: "קצת מן ההמונים נוהגין להקיא רוק בעלינו", אלא ששולל מנהג זה מפני אלה ש,אינם מבינים כלל לשון הקודש ומקיאין כשאומרים ואנחנו כורעים.. וגם הוא סכנה גדולה שמא יחשבו האומות שבמונינו שעליהם נאמר כו'" (וראה גם חקרי מנהגים" (אהלי שם, תשנ"ט) ע' צ ואילך).

(3) ראה גם שיחת ש"פ צו תשכ"ו סט"ו (ת"מ חמ"ו ס"ע 254).

(4) נוסח הגש"פ.

(5) = אלא (רק) בהרגש. (וסיים ר' הלל ואמר להצ"צ שהוא רוצה את המחשבה של חסידות.

(6) = שקע במחשבות.

(7) היינו, שחשב את הכובע המיוחד לאמירת דא"ח.

רשימות משנת תרצ"ז

עם פענוחים

פֶּאֲרִיז*, צ"ח (תרח"צ). פורים.

ברכת „שהחיינו” – גם ביום¹.

כפילת המגילה כאגרת – לג' חלקים, ואמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א שכן היו עושים².

כשאומרים „האגרת [הפורים] הזאת”, „אגרת הפורים הזאת השנית” – הגבי' כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א מעט את המגילה³.

ברכה שלאחרי', „הרב את ריבנו” – בשם ומלכות, אף שלא הי' מנין⁴.

מפני חולשתו⁵ שמע כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א קריאת המגילה בישיבה.

במגילה שכתב אדמו"ר מהר"ש נ"ע לא היו כתובים עשרת בני המן בעמוד בפני עצמו⁶.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א נתן לשלשתנו⁷ משלוח מנות.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א הי' לבוש משי. לשלחן – הי' לבוש גם בשטריימיל⁸.

*

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

אדמו"ר מהר"ש נ"ע סיפר לאדמו"ר נ"ע בהיותו על „יחידות”

– בהמשך לשאלתו במאמר זוהר הקדוש פ' ויחי⁹ בענין תיקון הברית, סב חוט וחיט, דלא פגום בשמירת הברית הוא כמו האור החיים –

שבעל האוה"ח על התורה הלך פעם בשיירא, ובקירוב לש"ק לא רצה ללכת הלאה, ונשאר לבדו עם משרתו. כליל ש"ק ראו ארי הולך וקרב. האוה"ח הגבי' הטלית-קטן ופתח את המכנסים וכו', והראה להארי. אז רבץ הארי, ונשאר כך עד

(6) נעתק ב„היום יום” שם, וב„דיני ומנהגי פורים” –

בעריכת רבינו (נדפסו בסה"מ תשי"א ע' 198, ומשם – בספר המנהגים שם). ובהערת רבינו שם: „פאָקסימיליא מעמוד זה בספר התולדות – אדמו"ר מהר"ש ע' 21. וראה שו"ע אר"ח סי' תרצא ס"ד ובבאה"ט ושע"ת וש"נ. שדי חמד אסיפת דינים סוף מערכת פורים” (וראה גם לעיל ע' קצו).

(7) כנראה הכוונה: לרבינו, ולשני גיסיו, הרש"ג והרמ"מ הארענשטיין. – וראה גם ספר המנהגים שם ב„מנהגי האדמו"ר”: „משלוח מנות לשלשה אנשים”.

(8) ראה גם ספר המנהגים שם: „לבוש משי כמו בשבת ויו"ט .. לנט"י, ברכות המוציא והמוזן של סעודת פורים ואמירת הדא"ח, לבוש „סויבלענע היטל” וחגור אבנט”.

(9) אולי הכוונה למאמר זוהר ויחי רטז, א: „כל מאן דאתגזר ועייל בהאי ברית כו' ונטיר להאי ברית עאל ואתדבק בגופא דמלכא ועאל בהאי צדיק כו'”, ומוזה מובן בנוגע לתיקון הברית – כלשון המדרש (כ"ר פי"ט, ו) „קלקלת עובדך סב חוט וחייט” (לתפור את הקרע שנעשה ע"י החטא), שהובא בדרושי חסידות (ד"ה ויחי יעקב תרל"ד. תרמ"ג) בהמשך למאמר זוהר הנ"ל – שהוא ע"י הדביקות בצדיק שלא פגם בשמירת הברית, כמו האוה"ח.

(*) בעת היא (מז' אד"ש עד י"ב ניסן) שהה כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ בפאריז (ראה „מבוא” לאג"ק שלו ח"ב ע' 14. וש"נ).

(1) אף שבסידור כותב אדמו"ר הזקן ש„אין מברכין שהחיינו אלא בלילה ולא ביום” – ראה פסקי דינים להצ"צ בסופו, ובשו"ת שלו אר"ח סק"ד (בהוצאת תשנ"ד). שער הכלל פמ"ז ס"ב.

(2) ראה גם ספר המנהגים ע' 73: „גם השומעים את המגילה כופלים אותה כאגרת והכפילה היא לשלשה חלקים”.

(3) ב„היום יום” יד אדר שני, פורים, ובספר המנהגים שם: מנענעים את המגילה באמירת „האגרת הזאת”, „אגרת הפורים הזאת השנית”.

(4) ראה גם אג"ק ח"ג ע' שלו: „בהנוגע לברכת הרב ריבנו – כן ראיתי כ"ק מו"ח אדמו"ר מברכה ביחיד – בהיותו בפאריז .. אז קראתי המגילה לפניו כו'”. וראה גם ספר המנהגים ע' 74 ב„מנהגי האדמו"ר”: „גם ביחיד מברך לפני המגילה ולאחרי, הן בלילה והן ביום”.

(5) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ שם ע' רפז – שהנטיעה לפאריז היתה „להתייעץ עם הפראָפּעסאָרין דפה במצב בריאותי כו'” (וראה גם שם ע' רפט; ע' שה).

מוצש"ק. במוצש"ק רכב עליו האוה"ח להשיג השיירא. למשרתו נתן האוה"ח כתב-יד, וציוהו שלא להניחו מידו, ושילך רגלי, והוא יחכה לבואו. וביום א' בוקר השיגו את השיירא¹⁰.

ב' ניסן תרח"צ, פאריז.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א הדליק ה' נרות שידלקו כל המעת-לעת. ואמרו: "זהו כנגד ה' שמות שנקראו לה" (לנשמה)². וסיפר שאדמו"ר נ"ע הי' מדליק נר א' – בגלוי, וד' נרות – באופן שלא ידעו.

הקפיד – מו"ח כ"ק אדמו"ר שליט"א – להדליקם בעצמו. מלבד ה' נרות הנ"ל – דלקו ב' נרות על העמוד.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א התפלל כל התפלות לפני העמוד. תפלת ערבית – כחמשים מינוט, וכן תפלת מנחה. תפלת שחרית – שעתיים ומחצה³ – 10¾-13¼. אחר כל תפלה – אמר משניות וקדיש דרבנן.

ה"נשיא" וה"יהי רצון" – אמר קודם השיעור תילים. ומשניות אחרי זה⁴. באמירת "הטוב שמך וכו'" (בתפלת לחש דשחרית ונקול רם דמנחה. השאר איני זוכר): "הטוב שמך" – הרכנת הראש לימינו, "ולך" – הרכנת הראש באמצע, "נאה" – הרכנת הראש לשמאל, "להודות" – הרכנת הראש באמצע. בסיום שמו"ע, אחרי "בשלום" – מפריד רגליו⁵.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר שאומרים גם ה"יהי רצון" (שאחר הנשיא)⁶. בליובאוויטש גם כהנים ולוים אמרו ה"יהי רצון" (אע"פ שאומרים, באם אני עבדך משבט פלוני), וכן צוה אדמו"ר נ"ע לדודי הר' משה הכהן הארענשטיין שי', כי זה שייך לעיבורי (נשמה הבאה בסוד עיבור. הכותב).

אין אומרים הפטרת, וערבה" רק כשחל ערב פסח בש"ק⁷. אבל ביחידות אומרים ב' ההפטרות (הפטרת וערבה, וגם ההפטרה דפרשת השבוע). וכן בשבת ר"ח וכה"ג אומרים ביחידות ב' ההפטרות⁸.

(6) ראה גם אג"ק ח"ב ס"ע קמו ואילך.
 (7) נעתק ב"היום יום" א ניסן – מ"ב' ניסן צ"ח" (נתבאר בלקו"ש חכ"ג ע' 59 הערה 51. חל"ב ע' 21, ובהערות שם. ועוד).
 (8) ראה גם ב"סדר ההפטרות שיש בהם חילוקי מנהגים" (בעריכת רבינו). הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים בתחלתה (פיסקא, שה"ג").
 (9) ראה גם לעיל ע' קצז. וש"נ.

(1) ראה גם אג"ק חט"ז ע' יב. שיחת י"ט כסלו תשי"א ס"ו (תו"מ ח"ב ע' 125).
 (2) ב"ר פי"ד, ט. דב"ר פ"ב, לו.
 (3) ראה גם, "שמועות וסיפורים" (כפ"ח, תש"ג) ח"א ע' 227.
 (4) ראה גם אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' שצ.
 (5) ראה גם סה"ש תש"ד ע' 161. "אשכבתא דרבי" ע' 55, ובהערה לו שם.

פאָריו ויל ד'אָריע.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר¹:

בשנת תר"ג נסע הצ"צ בפעם הראשונה לפטרבורג. המיניסטר² להשכלה הי' שובאלאָוו. [היו ב' משפחות שובאלאָוו: בימי הצ"צ – רשע כהמן. בימי אדמו"ר מוהר"ש – אדם טוב]. סגן המיניסטער הי' פאָפּעלעוו – אשכנזי שזקנו השתמד, מעיר בריון ושמו גרין, וכשבא לרוסיא שינו שמו לפאָפּעלעוו. הי' מן ה"מענדעלזאָניסטען"³ (הוא או זקנו? המעתיק). ושטערן – עשיר, מלומד, מעיר אדעס, מה"מענדעלזאָניסטען" – הי' חברו.

שטערן הציע שיעשו קיצור מחומש (בלא קרבנות וכה"ג). וקיצור מסדר התפלה – בשביל בני הנעורים. וגרין הוסיף מצדו שלא ידפיסו רק קיצורים הנ"ל, ולא חומשים וסידורים, וגם ספרי תורה יכתבו רק בקיצור.

כל הפראָיעקטיב⁴ היו כבר מוכנים, וקראום – את הצ"צ מטעם החסידים, ר' איצעלע מאַמציסלאָוו⁵ מטעם המתנגדים, ושטערן מטעם המשכילים – רק לקחת חתימתם. והי' בדעה שזמן האסיפה יהי' ד' ימים [תמורת זה ארכה האסיפה ט' שבועות, שמהם הי' הצ"צ תפוס ששה שבועות].

כשבאו להאסיפה, אמר הצ"צ⁶, אשר מתפלא הוא על ממלכה אדירה ומלך אדיר כזה, ומתיחסים בלי שימת לב הראוי' לשאלות כאלו. מיר' זינען דאָך עלטער. עס האָט זיך דאָך אָנגעהייבען פון אַ אידען. מילא דאָס וואָס ער איז געווען אַ ממזר, איז דאָ אַ דין אַז „ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ"⁸, אָבער מיר האָבען דאָך דעמאָלט שוין געהאָט צוויי טויזענט יאָהר תורה און סדר החיים. – הצ"צ דיבר באידיט.

באסיפה היו נוכחים הרבה משרי המלוכה. ותיכף אסרוהו להצ"צ על משך עשרה ימים.

הצ"צ אמר אז לשטערן: וואָס⁹ איר האָט עובר געווען, נו... אָבער איצט איז „יש קונה עולמו בשעה אחת"¹⁰. טוט תשובה. ואכן הועילו הדברים, ובכמה פרטים הי' שטערן בדעה אחת עם הצ"צ, עד שתבעו משטערן מה זה הי' לוי¹¹.

1) כהבא לקמן – ראה קונטרס „הצמח-צדק" ותנועת ההשכלה". סה"ש תש"ג ע' 83. ע' 88 ואילך. בית רבי ח"ג פ"ג"ד.

2) = שר ההשכלה.

3) מתלמידיו של מנדלסון, מחולל תנועת ההשכלה.

4) = התכנית.

5) בקונטרס הנ"ל ע' 24: הגאון ר' יצחק בן הגאון ר' חיים מוואָלאָוו.

6) ראה גם קונטרס הנ"ל שם.

7) = הרי אנו (היהודים, האמונה היהודית) מבוגרים יותר (מהנוצרים ואמונתם). הרי הכל התחיל ע"י יהודי (אותו האיש). מילא מה שהוא הי' ממזר – הרי ישנו דין שממזר תלמיד

8) חכם קודם לכהן גדול עם הארץ, אבל הרי אז כבר היו לנו אלפיים שנה של תורה וסדר החיים (לפני שהתחילה האמונה הנוצרית).

8) הוריות יג, א (במשנה).

9) = מה שעברתם עבירות, נו... אבל עתה (יש לכם

הזדמנות, ש)הרי יש קונה עולמו בשעה אחת. (ואמר לו):

עשה תשובה (וראה גם בית רבי ח"ג פ"ד הערה א').

10) ע"י יו"ד, סע"ב. וש"נ.

11) ראה גם קונטרס הנ"ל ע' 25: „שטערן, אף כי הי' מן המלומדים ומיחדי סגולה במשפחת המשכילים המתקדמים, אבל עם זה הי' איש רציני ביותר ובעל רגש, ומבלי התחשב עם דעתו הפרטית... הנה תקיפת דעתו של אדמו"ר (הצ"צ)

רשימת היומן תרח"צ – עם פענוחים

אז אמר שטערן דרך צחות¹²: ר' מענדעלע ור' איצעלע הכינו שניהם מסירת-נפש ותכריכים פון¹³ כשריע לייורענט, אלא שר' מענדעלע האָט מיטגענומען די מס"נ און די תכריכים געלאָזען אין דער היים, און ר' איצעלע האָט מיטגענומען די תכריכים און די מס"נ געלאָזען אין דער היים.

ספר החקירה של הצ"צ נכתב ביחס לאסיפות שהיו אח"כ בהשתתפות המשכיל ד"ר ליליענטאָל¹⁴.

אדמו"ר מהר"ש נ"ע סיפר לאדמו"ר נ"ע שהוא הי' אז (בעת המאורע דנסיעת הצ"צ לפטרבורג) בן תשע, וכשהי' בן י"ב, סיפר לו הצ"צ ע"ד כל הקורות איתו בפטרבורג. וסיים הצ"צ: זקני (אדמו"ר הזקן) כשהי' בפטרבורג והיו איתו הבעש"ט והרב המגיד¹⁵, האָט¹⁶ ער אויסגעגאָסען אַסך בלוטיגע טרערען. ואילו עמי הי' זקני כל העת. ילד קטן ההולך און¹⁷ מען גייט מיט עם, אין צריך דוקא לאחוז בו ממש, כי מספיק זה שהולכים בצדו, ואינו נופל.

וסיים אדמו"ר מהר"ש נ"ע: דאָס איז געזאָגט מפני הענוה.

הצ"צ הביין שפת רוסיא, כי הוא הי' הקורא מכתבי-עת – פראַוויטעל טוועני וועסטניק – לפני אדמו"ר הזקן. אדמו"ר הזקן הי' יודע פולנית רוסית ואשכנזית, אלא שלא רצה להוציא בדיבור. על צרפתית אמר אָז¹⁸ ער וויל אפילו די אותיות ניט קוקען.

בין שרי המלוכה הנוכחים באסיפה הי' גענעראַל אחד שלא השתתף בהויכוחים. פעם יצא הגענעראַל, וכעבור איזה רגעים חזר להחדר. ויקם הצ"צ ממקומו – כל זה סיפר שטערן – ויברך ברכת המלך. השרים שאלו את שטערן מה זה – גם ר' איצעלע נתבלבל – וכשביאר להם שטערן תוכנה של הברכה שנירד הצ"צ, נענו השרים ואמרו: וכי הוא מורד במלכות?! ויאמר הצ"צ אָז¹⁹ ער האָט דערפילט עול מלכות. – אח"כ נתברר שגענעראַל זה הי' המלך ניקולאַי.

בשנת תרנ"ט הי' החסיד ר' אליעזר משה מאַדיעווסקי בפטרבורג, וראה בארכיון הרצאות הגראַדאַנאַצאַלניק²⁰ מפטרבורג ע"ד שניאורסאָהן [כנראה משנת תר"ג. המעתיק], אשר הוא היחידי שעמו מתחשבים לא רק חסידי פולין ורוסיא אלא גם המתנגדים.

16 = שפך הרבה דמעות של דם (והיינו, שאדמו"ר הזקן הי' צריך להתייגע רבות בעצמו, ואילו אצל הצ"צ נעשה הענין כולו בכחו של אדמו"ר הזקן. – ועל זה סיים אדמו"ר מהר"ש, שהצ"צ אמר כן מפני הענוה).

17 = והולכים עמו.

18 = שאינו רוצה אפילו להסתכל על האותיות.

19 = שהרגיש עול מלכות (בפני הגענעראַל הנ"ל).

20 = מפקד הראשי.

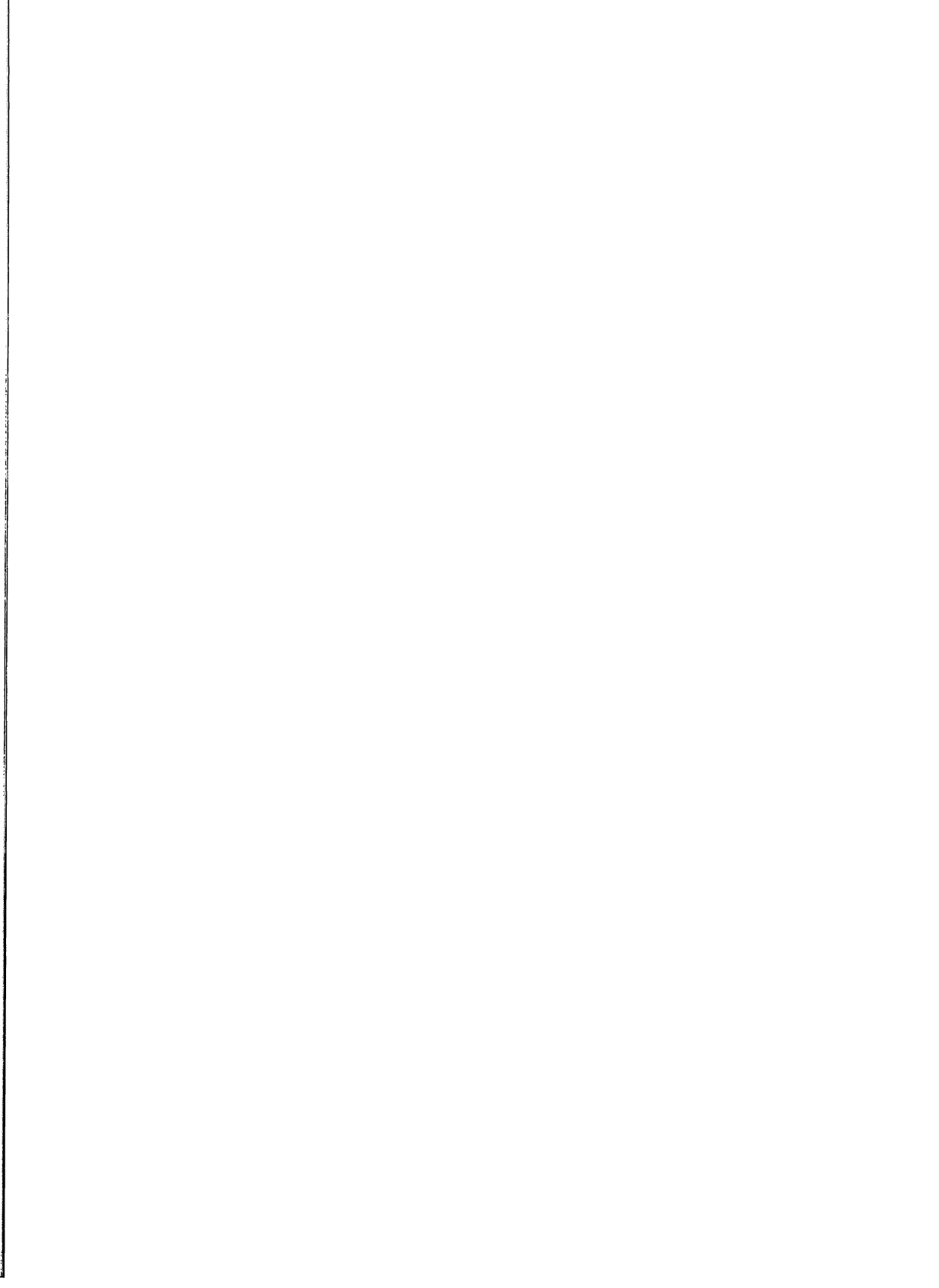
להגן ולשמור על קיומם של כל מנהגי ישראל גם היותר פעוטים, לקח את לבו, ובכמה דברים הסכים עם הוד כ"ק אדמו"ר .. מה שהכאיב את לב הד"ר ליליענטאָל.

12 ראה גם קונטרס הנ"ל ע' 29.

13 = (שנעשו) מבד (אריג) כשר. אלא שר' מענדעלע לקח עמו את המס"נ ואת התכריכים השאיר בביתו, ור' איצעלע לקח עמו את התכריכים ואת המס"נ הניח בביתו.

14 ראה גם לעיל ע' רו.

15 ראה גם לעיל ע' שה.

רשימות משנת תש"א

עם פענוחים

ברוקלין. ד' מנחם-אב תש"א.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר:

„חזק חזק ונתחזק" (בסיום הספר) – אומר גם העולה לתורה¹, ואומרו בין הקריאה והברכה.

הטעם לאמירת „חזק חזק ונתחזק" הוא כדי „לכלול עצמו עם המאמינים הפשוטים". – צריך להיות לשון כזה בב"ח, להתחיל ספר חדש.

(על שאלתי א"כ? הרי אמירת „חזק" אינו שייך להקריאה, ואינו דומה להאומר „אייתי מלח" בין ברכה לאכילה, דכיון שהוא חפץ לאכול ע"י טיבול במלח ה"ז מעניני הסעודה, ולכן לא חשיב הפסק³, משא"כ אמירת חזק אינו שייך להקריאה, וא"כ צ"ל חשוב הפסק בין הקריאה להברכה – ענה כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א:)

כל התורה שמתיו של הקב"ה כו'. הראגאָצאָווער⁴ הי' אומר: כ' ד, בראשית" ול' ד, ישראל" – איין⁵ וואָרט, אַ לאַנגער וואָרט, מעין שופר של משיח⁷. בענין אמירת „חזק חזק ונתחזק" – האָבען⁸ זיך געקאָכט מהרש"ל, רמ"א כו', עלטערע פוסקים.

¹ פ' ואתחנן – בכיאר מאמר התוספתא (סנהדרין פ"ז ה"ה) כל התורה ענין אחד.

² 6 = תיבה אחת, תיבה ארוכה (ראה גם שיחות: י"ג תמוז תשי"ט סכ"ב (תו"מ חכ"ו ע' 113); ש"פ שלח תשכ"ג בתחלתה (תו"מ חל"ז ע' 73); ש"פ פקודי תשכ"ה ס"ב (תו"מ חמ"ב ע' 316); כ"ף מנחם-אב תשכ"ה סל"א (תו"מ חמ"ד ע' 220); יום ב' דחה"ש תשכ"ז סכ"א (תו"מ ח"ג ע' 49); ש"פ בשלח תשכ"ט סט"ו (תו"מ חנ"ה ע' 256); י"ג תמוז תשכ"ט ס"י"ב (תו"מ חנ"ז ע' 67); ש"פ פקודי תש"ל בתחלתה). – ולכאורה, תוכן המענה הוא, שכיון שכל התורה היא תיבה אחת, הרי גם אמירת חזק על התחלת ספר חדש שייכת לסיום הקריאה, ולכן אינה חשובה הפסק.

³ 7 אולי יש להעיר מלקו"ת דרושי ר"ה ס, ג: „ולכן תוקעים ביוהכ"פ אחר נעילה תקיעה אחת והוא מבחי' שופר גדול", היינו, שהשופר גדול דלעתיד לבוא, שופר של משיח, ענינו תקיעה אחת ארוכה.

⁴ 8 = עסקו (שקו"ט כו') בלהט .. הפוסקים הקדומים.

⁵ 9 ראה רמ"א או"ח סוסקל"ט: „ומזה „שנאמר ביהושע לא ימוש ספר התורה הזה מפ"ך חזק ואמץ" נהגו לומר למסיים לקרות התורה בכל פעם חזק" (וראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 474, ובהנשמן שם).

1 ראה גם „היום יום" יח טבת. כג תשרי, שמחת תורה. – ודלא כהדעות שהעולה לתורה אינו אומר חזק, משום הפסק, או משום שאמירת חזק היא להעולה לתורה, ולא שייך שהוא יאמר לעצמו (ראה קצות השולחן ס"ו פ"ד, ובבדי השולחן סכ"ב). – וראה גם אג"ק ח"ד ריש ע' יד: „אמירת העולה לתורה חזק חו"ג – לא חשיב הפסק כי הוא שייך לקריאת הסיום (ראה שו"ע אדה"ז סקס"ז ס"ט*). וגם הוא (העולה לתורה) אומר, כי נוסחא שלנו היא ונתחזק" (משא"כ להדעות שהעולה לתורה אינו אומר חזק, ורק הקהל אומרים לו „חזק" – הי' צ"ל הנוסח „ותתחזק").

2 אולי הכוונה: אם הטעם הוא „לכלול עצמו עם המאמינים הפשוטים", או אם אמירת חזק קשורה עם התחלת ספר חדש, ולא עם קריאת הסיום.

3 שו"ע אדה"ז שם – מברכות מ, רע"א. רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"ח. טושו"ע או"ח שם ס"ו.

4 רמב"ן בהקדמתו עה"ת. יונת אלם פכ"ט. ועד"ז זח"ב פז, א. ובכ"מ.

5 להעיר גם מצפצפ"ג מהד"ת פא, א. צפע"ג עה"ת הפטרת

* ושם, שטיחה בדברים שהם מעניני הדבר שמברך עליו (כגון שאמר הביאו מלח), אינה חשובה הפסק.

מוצאי ט' באב — נדחה — תש"א.

כ"ק אדמו"ר נ"ע הי' לובש הטלית — בתשעה באב בבוקר — ופושטו (מבלי להתפלל בו)¹, ואח"כ לובש התפילין ומתפלל בהם². הי' לובש כל הד' זוגות תפילין גם בבוקר. למנחה הי' לובש הטלית ותפילין כו' על סדר הרגיל.

שחרית — היו מתפללין בשעה ח', לא יאוחר מ-8½, מסיימין לערך בשעה 12½. אח"כ הי' אדמו"ר נ"ע אומר איכה, ונמשכה אמירתו לערך שעה וחצי. ורק אח"כ הי' יושב על הספסל³.

מנחה — היו מתפללין בשעה מאוחרת⁴.

רק פעם אחת קרה שאדמו"ר נ"ע לא עלה לתורה כלל בתשעה באב. בדרך כלל הי'⁵ עולה למפטיר, ולפעמים — שני המפטירים (הן של שחרית והן של מנחה)⁶.

*

הצמח צדק הי' קורא להרוזינאי "דער" הייליגער רוזינער". וסיפר:

דער הייליגער רוזינער הי' מרחק עצבות ואפילו מרירות. איז⁷ באַ חסידים געוואָרען — שטיפעריי. תשעה באב האָט מען זיך געשפּילט אין בערעלאַך. דערנאָך איז געבליבען אַז מ'זאָל עפענען דעם דאָך פון בית המדרש, אַראָפּלאָזען א פּעטליע, ואיש הנכנס יגביהו אותו הגגה. וכן עשו. דערווייל איז אַריין דער רוזינער. די וואָס זיינען געווען אָפּן דאָך האָבען דאָך ניט געזען גענוי, האָט מען אָנגעהייבען אויפהייבען עס. אז מ'האָט דערזעהען — האָט מען אַראָפּגעלאָזען צוריק. האָט דער רוזינער געזאָגט: רבונו של עולם, אם דיינע קינדער האַלטען ניט דיין יום טוב, טאָ נעם עס צו פון זיי⁸.

המאוחרות, למשל, שעה השמינית בשבעה עשר בתמוז, ושעה השביעית בתשעה באב.

(5) נעתק גם בסוף רשימות הצ"צ (ובספר המנהגים) שם, וב"היום יום" ט מג"א — מ"רשימות".

(6) ראה גם לעיל ע' רנג. שיחת יום שמח"ת תשט"ז הערה 58 (תו"מ חט"ו ע' 135); ר"ד מוצאי יוהכ"פ (בעת הסעודה) תשכ"ט בתחלתה (תו"מ חנ"ד ע' 51).

(7) = „הרוזינאי הקדוש" — כ"ק הרה"ק ר' ישראל פרידמאן זצוק"ל ז"ע מרוזין.

(8) = אצל חסידיו נעשה אפוא (כתוצאה מכך) שהיו עושים מעשי-קודם. בתשעה באב שיחקו ב„בערעלאַך" (קוציות). אח"כ הוחלט לפתוח את גג בית-המדרש, הורידו חבל ..

בינתיים נכנס הרוזינאי (אלה שעמדו על הגג — הרי לא יכולים היו לראות היטב), והתחילו להרים אותו, כשהבחינו (מי הוא) — שבו והורידוהו. ואמר הרוזינאי: רבונו של עולם, אם אין בניך שומרים את היום-טוב שלך — טול אותו מהם.

(9) נעתק גם בסוף רשימות הצ"צ (ובספר המנהגים) שם — משיחת כ"ק מו"ח אדמו"ר במוצאי תשעה באב — נדחה — ה'תש"א.

(1) „אולי י"ל הטעם בלבישת הטלית גדול, אף שלא הי' מתפלל בו (ומצות ציצית הרי יוצא כט"ק שעליו) — עפ"י מ"ש בשער הכוונות ענין ציצית דרוש ב' ודרוש ה', שגם ט"ג צריך להניח קודם תפלין. ועיין שו"ע או"ח סכ"ה ס"ב ובב"י שם בשם גדולי מקובלי ספרד. — ומה שבהנחת תפלין לק"ש קטנה אין מקפידין ע"ז, י"ל מפני שאז הנחת תפלין הוא רק בכדי שלא יהי' קורא ק"ש בלי תפלין כו'. משא"כ בשחרית ת"ב שהי' מתפלל בהם כל התפלה" (הערת רבינו ברשימות הצ"צ (וספר המנהגים) שבהערה הבאה).

(2) נעתק גם בסוף רשימות הצ"צ על מגילת איכה — קה"ת תשי"א (ואח"כ גם בספר המנהגים ע' 47) — „משיחת כ"ק מו"ח אדמו"ר". ושם מוסיף: „כל זה בחזרו, שלא ירגישו בדבר. ובעת שהתפללו — אמר תהלים וכי"ב" (וראה גם לעיל ע' קנה).

(3) נעתק גם בסוף רשימות הצ"צ (ובספר המנהגים שם ע' 48) הנ"ל.

(4) בספר המנהגים שם מצייין גם ללקו"ד ח"א קח, ב, שבליובאוויטש ביום התענית היו מתפללים מנחה מאוחר, והי' זה בדיק. ואין הכוונה אחר השקיעה, אלא בשעות

מנחם-אב תש"א.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר:

ישנו מאמר מהבעש"ט: א' נשמה לערנט תורה מפי הקב"ה במתיבתא דרקיע, און הקב"ה שיקט אַראָפּ די נשמה אויף דער וועלט — ניט נאָר צוליב לערנען תורה, נאָר אויך צוליב מאַכען פון „אני“ „אין“. אפילו דער וואָס איז באמת אַן „אני“ פון תומ"צ, בעדאַרף מען פון דעם „אני“ מאַכען „אין“, ווי מען איז באמת גאַרניט לגבי די תמימות־דיקע פשטות פון דעם פשוט'ען אידען.

י"ד מנחם-אב תש"א.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. בעל ההפלאה לא הי' קורא להרב המגיד "רבי", משא"כ שאר התלמידים, וגם הרה"ק ר' שמעלקע בתוכם, שהיו קורין אותו „רבי“.

ב. אדמו"ר הזקן אמר:

”ז' פעמים הי' אצלי התגברות הלב על המוח, וזהו — כשפלפלו בחידושי תורה ונגש ר' זושא מאַניפולי כו"ג — אחד מהם“.

כל כך האָט מען זיך געקאַכט אין דעם ענין.

ג. היום, י"ד מנ"א, נמלאו חמישים שנה מיום שאמר לי אדמו"ר נ"ע שאתחיל לרשום הסיפורים שמספר לי וכו"ג.⁵

בזמן ההוא, הנה לפרקים הי' אדמו"ר נ"ע לומד אתי איזה ענין מענינים שונים: פי' רמב"ן עה"ת, חומש עם פירוש הראב"ע, משנה, תניא וכיו"ב.

— פעם קרה שלמד אתי הזהר⁶ דאדמוני ויפה עינים דשער התפילין שבסידור⁷ —

הטעם בלימוד ענין פלוני או פלוני — איני יודע.

הייתי לומד אז אצל מורי ר' ניסן — חתנו של פעשע לייב מלמד, חסיד של אדמו"ר האמצעי, שהי' חתנו של בנימין מלמד, חסיד של אדמו"ר הזקן — אבל ביום א' דשבעה ההוא נסע מורי ר' ניסן לדוכראָוונע לחתונת בנו, והי' לי זמן פנוי יותר.

מה „אני“ — „אין“, כפי שבאמת הוא „אין“ לגבי תמימות הפשטות של היהודי הפשוט.

(3) ראה לעיל ע' שנט. וש"ג.

(4) = עסקו בלהט בענין זה.

(5) נעתק גם ב„היום יום“ — יד מנ"א.

(6) ח"ג רסב, ב.

(7) עם דא"ח — יג, ד ואילך.

(1) מכאן ואילך (עד סו"ט) נדפס (בשניוויים קלים) בסה"ש תש"א ע' 150 ואילך (י"ד מנחם-אב).

(2) = נשמה לומדת תורה מפי הקב"ה במתיבתא דרקיע, והקב"ה שולח את הנשמה לעולם — לא רק בשביל ללמוד תורה, אלא גם בשביל לעשות מ„אני“, „אין“. אפילו מי שהוא באמת „אני“ (מציאות) של תומ"צ, צריך גם הוא לעשות

אדמו"ר נ"ע למד אתי אז המשנה⁸ ד"עשה לך רב וקנה לך חבר", ויאמר לי:
בעלי המסורה

[על השאלה אם הכוונה בזה לאלה היודעים מה שבא בקבלה ובמסורה, ענה
כ"ק מ"ח אדמו"ר שליט"א: כנראה, כן הוא]

אומרים, דאמיתית המעלה ד"עשה לך רב" הוא, וקנה — וקנה — לך חבר⁹.
והמשיך אדמו"ר נ"ע: כך אמר אדמו"ר הזקן לנכדו הצמח צדק בהיותו בן ח', שאז
החל לכתוב חידושים בנגלה וחסידות, ובן ט' התחיל לכתוב "הנחות" על הדרושים
ששמע מזקנו אדמו"ר הזקן.

— אדמו"ר נ"ע אמר שהכתב — תמונת האותיות — וסגנון הלשון של הצ"צ
אז, הוא כבר כזקן ורגיל בכתיבה¹⁰.

פעם אחת שמענו מאדמו"ר נ"ע בשם אדמו"ר הזקן: וקנה — קולמוס —
לך חבר. ופירש אדמו"ר נ"ע שהכוונה לקולמוס הלב, אז¹¹ יעדער זאך וואס
מ'לערנט, זאל מען איבערלעבען¹².

ד. אאזמו"ר — מהר"ש נ"ע — שהי' אוהב לתת חשבון ומספר בכל דבר,
— פעם¹² שאל כמה פעמים מכים על החזה באמירת "על חטא" ביוהכ"פ.
ומהמענה ע"ד מספר הפעמים, נתברר, שגם באמירת "סלח לנו מחל לנו כו" — מכים
על החזה, כי הי' ספק בזה —

אמר פעם, שמספר הבויגען¹³ שכתב הצ"צ הוא* כדי ג' וחצי בויגען ליום, לכל
ימי חייו, מיום היותו בן ח' עד הסתלקותו, וגם ש"ק ויו"ט בכלל.

ה. הרה"ק ר' לוי יצחק, חתן הצ"צ, הי' מהיר בחשבון. והי' אומר על עצמו שאינו
בערך להצ"צ בענין זה, וסיפר:
ר' יאָסעלע דעם מגיד'ס הי' משולח¹⁵.

הנהוג מלפנים, שהמשולחים היו מביאים אותם המטבעות עצמם שהיו חסידים
נותנים ל"מעמד", ורק שלהוצאות הדרך היו המשולחים לוקחים מהם. והי' אצל ר'
יאָסעלע תיבה שבה הי' מניח המטבעות, אם של נייר או כסף ונחושת, ומצורף
להם רשימות: פלוני נתן כך וכך וכו'.

פעם בבוא ר' יאָסעלע לליובאוויטש עם כספי המעמד והרשימות — מסר הצ"צ לחתנו

(* להשוות עם מ"ש ב"התמים" ניסן בארוכה¹⁴.)

שנה, ואיפוא כתב בערך ששים שנה וחמשה שנים וששה
חדשים, והנה מר"ה תקס"א עד י"ג ניסן תרכ"ו, שהם עשרים
ושלשה אלפים תשע מאות וארבעים ימים, — היינו כל
השבתות והמועדים בכלל — וכתב בערך ששים אלפים בויגן,
מר"ה תקס"א עד י"ג ניסן תרכ"ו, היו בהם ארבעת אלפים
ותשעים יום, שבתות וימים טובים שהכתיבה בהם אסורה,
ואיפוא נשארו רק תשעה עשר אלף שמונה מאות וחמשים
ימי כתיבה, וא"כ כתב יותר מכמו שלשה בויגן ליום".
(15) שוד"ר בשביל מעמד (סה"ש תש"א שם).

(8) אבות פ"א מ"ו.
(9) ראה גם לקמן ע' תס. וש"נ.
(10) ראה גם לעיל ע' רמט. וש"נ.
(11) = שכל דבר שלומדים — צריך (הלומד) לחוות בעצמו.
(12) ראה גם סה"ש תש"א ע' 151. תש"ה ס"ע 9.
(13) ה"בויגן" הוא בן שמונה עמודים⁸.
(14) ושם (חוברת ג — ניסן תרצ"ו) ע' כה — מיומנו של
כ"ק אדמו"ר מוהר"י צ"צ (מוצאי... שה"ג תרס"ב, ליובאוויטש),
שהצ"צ, התחיל לכתוב נגלה ודא"ח מהיותו בן שנים עשרה

רשימת היומן תש"א – עם פענוחים תז

הר' לוי יצחק את הרשימות לעשות החשבון. הר' לוי יצחק רצה להראות להצ"צ אופן הנהלת החשבונות ע"י ר' יאָסעלע, ויכנס לחדר הצ"צ ויתחיל לקרוא הרשימות: פלוני נתן פיאטאָק¹⁶, פלוני נתן חצי פיאטאָק וכו', בזה אחר זה.

הצ"צ נגב אז את ידיו באמרו ברכת „אשר יצר“, ורמז לו נו, נו, היינו שימשיך קריאתו. כשגמר הצ"צ הברכה ונגיבת הידים – ובינתיים קרא הר' לוי יצחק כחמשה עמודים מהרשימות – אמר הצ"צ: הסך־הכל הוא כך וכך.

ו. אביו של הרה"ק ר' אהרן מקאַרלין הי' ר' יעקב שמש, דעם בעל שם טוב'ס אַ איד, מהנסתרים. עובדא דילי' הי' ללכת לבית היולדות העניות להסיק שם התנורים ולתת לאכול לילדיהם.

הפתגם בתורה אור¹⁷ „אהרן אותיות נראה“ – הוא מאמר הבעש"ט לר' יעקב שמש: הבעש"ט אמר על ר' יעקב שמש שהוא רואה אלקות במוחש, וסיים: „פון¹⁸ אַזאַ נראה וואַקסט אויס אהרן“.

הי' זה זמן רב לפני לידת את ר' אהרן מקאַרלין.

ז. אדמו"ר נ"ע לא הרג היתושים (קאַמאַר)¹⁹, כי אם הי' מבריחם ע"י נפיעה.

זו"א אמר פעם להחסיד ר' יעקב קאַפיל זעליגסאָהן – בשמעם פעם תפלת אדמו"ר נ"ע בבכי רבה: אַן²⁰ וואָס וויינט ער, וואָס בשגיאה האָט ער דערהרגעט אַ קאַמאַר.

19) ראה גם נגיד ומצוה ח"ב קרוב לתחלתו (ד"ה ראיתי

למורי).

20) = על מה הוא בוכה – על כך שבשגיאה הרג יתוש.

16) = שם מטבע רוסית.

17) תצוה פב, סע"ב (וראה זח"ג קג, רע"א ובנצו"ז שם.

ספר הערכים־חב"ד (כרך ב) ס"ע תרכט ואילך. וש"נ).

18) = „נראה“ כזה (ראיית אלקות) – גדל „אהרן“.

רשימות משנת תש"ב

עם פענוחים

שבט תש"ב.

אמי זקנתי הרבנית הצדקנית וכו' מרת שטערנא שרה נ"ע, נפטרה ביום י"ג שבט בוקר, ש"פ בשלח, בשעה י' וחצי לערך. הקבורה היתה ביום ב' ט"ו שבט אחר-הצהרים.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א הי' אז בטשיקאגא². נמסר מהפטירה ע"י הטליפון ביום ש"ק. אבל אחרי הישוב שם, לא הגידו לו אלא במוצאי ש"ק. הרבנים שם החליטו, כי בכל זאת יקבל כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אנשים ל"יחידות" במוצש"ק, וכן ביום א', וכן הי'.

כ"ק אדמו"ר שליט"א בא לניו-יאָרק ביום ב' בבוקר.

בגזירת הרבנים – לא הי' כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א מהמלוים לבית-החיים, כי מפני שהתקרב, היתה אסורה עליו היציאה מביתו החוצה.

ביום ש"ק – קודם שהגידו לכ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א כו' – הי' בנוכחותו התועדות ומאמר דא"ח³.

ביום א' וב' הניח כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א תפילין בלא ברכה – כן שמעתי מהרב שמואל לעוויטין.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א צוה: שהארון יהי' מקרשי השלחן שלומדים עליו

1) לשלימות הענין – מועתקת בזה גם רשימת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ (נדפסה בסה"ש תרפ"א ע' 13 הערה 12), וז"ל:

הרבנית הצדקנית מרת שטערנא שרה בת הוד כ"ק אדמו"ר הגאון חסידא ופרישא כבוד קדושת שם תפארתו מרנא ורבנא ר' יוסף יצחק – מהרי"צ בן הוד כ"ק אדמו"ר הגאון המפורסם חסידא ופרישא כבוד קדושת שם תפארתו מרנא ורבנא הר' מנחם מענדל בעל צמח צדק. – ובת הרבנית הצדקנית מרת חנה – בת הוד כ"ק אדמו"ר הגאון חסידא ופרישא כבוד קדושת שם תפארתו מרנא ורבנא הר' יעקב ישראל זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

הרבנית מרת שטערנא שרה נולדה בחמשה עשר לחדש סבת תר"כ בעיר ליובאוויטש. והיא בת השני' להורי' נ"ע. הרבנית שטערנא שרה היא הרבנית החמישית בשלשלת נשיאי חב"ד, בחכמתה הגדולה ובתכונתה הכי רבה ובמדותי' הטובות פעלה ועשתה לטובת משפחת בית רבי, לטובת החסידים, וביחוד התענינה בהחזקת ישיבת תומכי תמימים. יסדה אגודת נשים עולמי' והחזיקה את כל תלמידי המכינות אשר על ידי ישיבת תומכי תמימים. בנוסע הוד כ"ק אישה אדמו"ר הרה"ק מוהרש"ב לחוץ למדינה היתה הרבנית מעתקת את מכתביו ואגרותיו בעניני הכלל ועוזרת על יד קדשו, כמבואר בדברי ימי נשיאי חב"ד. בשתי שנים האחרונות היתה חלושה והיתה תחת

השגחתם של רופאים מומחים, וכשלושה חדשים האחרונים היתה שוכבת במטתה וגם אז שמרה את סדר עבודתה בקדש בתפלה במתינות שלשה פעמים ביום ובאמירת תהלים קודם התפלה ואחרי התפלה ושיעורי לימוד בספרי מדרש ואגדה ודברי חסידות.

בשבת קודש בשלח בשלשה עשר לחדש שבט תש"ב קודם התפלה אמרה: היינט איז שבת שירה בעדארפמען גאָר אַנדערש דאָוונען. ובאמצע התפלה – בפזמון נשמט כל חי – בשלשת רבעי שעה האחת עשרה נסתלקה והשיבה נשמתה אל האלקים כשהסידור פלה ביד, ומ"כ בבית החיים של אגודת חסידים חב"ד בעי"ת נויארק יע"א. עכ"ל.

וראה עוד אודותה – שיחות: ימי ה"שבעה" שבט ה'ש"ת (ת"מ ח"א ע' 3 הערה 2. ע' 4); ש"פ בשלח, י"ג שבט תשי"א ס"ב (ת"מ ח"ב ע' 221); ש"פ האזינו, י"ג תשרי תשי"ב בתחלתה (ת"מ ח"ד ע' 23); גר ה' דחנוכה תשי"ב ס"ב (שם ע' 233); ש"פ בשלח, י"ג שבט תשי"ב ס"ג (שם ס"ע 320); ר"ח אלול תשי"ד הערה 7 (ת"מ ח"ב ע' 189).

2) אודות נסיעה זו – ראה קונטרס „ביקור שיקאגא", ושם נדפסו גם השיחות ומאמרים שנאמרו אז (נדפסו לאח"ז בסה"ש תשי"ב ע' 27 ואילך, ובסה"מ תשי"ב ע' 83 ואילך). ומאמר א' הרבנים אודות הביקור (נדפס לאח"ז בתרגום ללה"ק בספר התולדות אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד פ"ח).
3) ד"ה שחורה אני ונאווה גו' (סה"מ שם ע' 95 ואילך).

בישיבה⁴. עד הקבורה יאמרו יומם ולילה תילים בעשרה בחדרה של הרבנית, אבל לא משניות. בעשית הטהרה — יחכו לביאתם מטשיקאגא.

*

כשנכנסתי אליו בהרכבת לקבל פניו בבואו מטשיקאגא לניו-יארק — לא נתן שלום — אמר: אָף⁵ מסירות נפש דאַרפען אויך האָבען אַ זכות. דאַרט — בטשיקאגא — איז געווען אַ הזזה, וואָס מ'האַט עס גאַרניט משער געווען.
— ולהעיר, שביום א', שבו היתה הנסיעה מכאן לטשיקאגא, התענה כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א⁶. כלילה אמר מאמר דא"ח⁷. במשך כל השבוע לא נטל ידיו לסעודה, רק בש"ק —

אח"כ הוסב הדיבור בנוגע להסתלקות שהיתה באופן פתאומי, וסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: גם אצל אמי זקנתי⁸ — נסתלקה בשנת תרע"ד⁹ — הי' מיתה פתאומית. ביקשה ממני הסידור, ובגמר התפלה לקחתי מידה הסידור, הניחה ידי' על ראשי, ואמרה: אָ¹⁰ יישר כח פאַר דער טרחא. הלכתי להניח הסידור על מקומו — כנראה שם בחדר — ובחזירתו כבר נח נפשה. כשספרתי הדברים במענטאָן לאדמו"ר נ"ע¹¹ בנוכחות אמי, אמרה: איך¹² וינש זיך אַזוי.

*

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א ציוה לקבור ראשה למערב ורגלי' למזרח; הרש"ל יאמר קדיש; עשרה רבנים יבקשו מחילה קודם הורדת הארון לקבר — ע"פ החוק מוכרחים לקבור בארון, ועשו בתחתיתו נקבים כמוציא רמון ויותר¹³ — וגם יודיעו, שרבנים גזרו עליו שמפני זהירות הבריאות לא יהי' ללות לבית-החיים, ומבקש מחילה על זה.

כן ציוה שה"צעטעל" הנמצא, יניחו בידה הימנית — ככתוב בצוואה — ויכפפו האצבעות שלה באופן שלא ישמט. וכן הי'.

אחרי הטהרה נכנס כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א להחדר, ובמעמד כמה אנשים, עשה קריעה — ע"י ר' מענדל שיי' קונין¹⁴, רק ההתחלה, וגמר ע"י עצמו¹⁵ — בהסיורטוק, זשילעט¹⁶ והחלוק. אח"כ ציוה לגלות פני המתה, על איזה רגעים. חזר לחדרו.

(11) בעת פטירת הרבנית הצדקנית מרת רבקה, הי' בנה כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע עם זוגתו הרבנית הצדקנית מרת שטערנא שרה — במענטאן (קונטרס „חנוך לנער" שם), ולאחרי הלוי' נסע כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע למענטאן אל אביו, לנחמו ולספר לו ממהלך הענינים (ראה אג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"ב ע' תשפא).

(12) = הנני מתברכת שגם אצלי יהי' כן. — וראה רשימת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ (שבעה ערה 1) שנסתלקה, באמצע התפלה.. כשהסידור תפלה בידיי'.

(13) ראה ס' דרכי חסד (גי. תשל"ה) ח"א סי"ז ס"א-ב. וש"נ.

(14) מחברי ההנהלה דאגות חסידי חב"ד.

(15) ראה דרכי חסד שם סי"ד ס"ג. וש"נ.

(16) = אפודה.

(4) ראה גם לקו"ש ח"ד ס"ע 1096 ואילך. וש"נ.
(5) = גם כאשר עוסקים במסירות-נפש, צריכים זכות (כדי להצליח). (ואכן) שם — בטשיקאגא — היתה הזזה (אצל השומעים), באופן שלא שיערו מראש.

(6) לכאורה משמע שהתענית (וכן אמירת דא"ח, ומה שלא נטל ידיו לסעודה) היתה כדי שתהי' הזכות כז' (ולהעיר גם מהמסופר בספר „זכרון לבני ישראל" ע' קפא, שכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ הי' מתענה ביום בואו לכל עיר, באמרו פעם: „כבוד דארף מען אויסדארן").

(7) ד"ה בטח בדי' ועשה טוב גוי' (סה"מ שם ע' 83 ואילך).
(8) הרבנית הצדקנית מרת רבקה, אשת כ"ק אדמו"ר

מהר"ש נ"ע.

(9) יו"ד שבט (ראה קונטרס „חנוך לנער" ע' 15. „היום יום" י שבט).

(10) = יישר כחך עבור הטירחא.

רשימת היומן תש"ב — עם פענוחים — תיג

ציוה שיכניסו המטה לבית-הכנסת ויקיפו פעם אחת את שולחן הקריאה. וכשיוציאו המטה מהחדר, ילכו לאט לאט, והוא ילוה עד המדריגות — הרבה יותר מד' אמות —

בחזרה מבית-החיים קרע כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א עוד הפעם — ע"י המזכיר ר' חיים ליברמן — אבל איני יודע אם מפני שהקריעה הא' לא היתה כדין, או מטעם אחר.

סעודת הבראה¹⁷ — כמדומה, קודם מנחה — בייגעל וביצה צלוי', כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אכל משניהם, בנטילת ידים וברכת המזון. ציוה שלא יאכלו השירים.

*

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א התפלל מנחה. צוה ש"פטום הקטורת" יאמר אחר בקול רם, כי ברכים אין האבל אומר זה¹⁸.

אחר התפלה — אמרו קאָפּיטל מ"ט, וכן אחר תפלת שחרית¹⁹. בקדיש אומר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א „תתקבל”²⁰. אינו אומר ברכת כהנים בשחרית²¹. מניח גם תפילין דרבינו-תם²² ושימוש-רבה.

אחר התפלה ציוה כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א שיצאו מחדרו, ויכנסו חזרה, ישבו, ואח"כ יהי' סדר ניהום אבלים. — הי' איזה פעמים שציוה שלא יחכו עד שיפתח הוא.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א צוה שכל משנה גמרא וברייתא שבסדר התפלה, יאמר אחר — אמרם וויילער²³ והרש"ל — כי ברכים אין האבל אומרם, אבל בפני עצמו אומרם. — וכן הי' בנוגע לאמירת „ר' ישמעאל” ו„תנא דבי אליהו כו' אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא” — וה"ה לשיעור תילים שבכל יום, ופסוק „ואני זאת בריתי”²⁰, וקאָפּיטל מ"ט — אחר שחרית ומנחה — גם ביום ועש"ק, אבל לא בש"ק — שאחר יאמרם.

בש"ק אמרו „אב הרחמים” ו„צדקתך צדק”²⁴.

בימי ה„שבעה” עלה כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א לתורה²⁵ ביום ה', בש"ק שחרית ומנחה — שלישי, אבל אמר שיעלה מעצמו, ולא שיקראוהו לעלות.

בליל ש"ק לא אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א הקדיש שלפני „ברכו” הב'. אמר הקדיש שלפני „כגונא” ושאחר „עלינו”.

מפני החלישות של כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א, הי' פעם שהתפלל הרש"ל — שחרית — לפני התיבה, וכ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר קדיש שלפני „ברכו”, „ברכו”, ו„שמונה-עשרה” בקול רם עד גמירא. וביום א' לא אמר — מפני חלישותו — אלא הקדישים, מתחיל מקדיש „תתקבל” שאחר „ובא לציון גואל”.

בכל יום אחר אמירת קאָפּיטל מ"ט — אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א קדיש. אח"כ

וש"ב.

23 הרב אלעזר פנחס וויילער, מבאיכח מרכז הישיבות תומכית-תמימים ליובאוויטש.
24 ראה פרמ"ג אור"ח סקלי"א (בא"א סק"י).
25 ראה מהרי"ל הל' קריה"ת. הובא בשו"ת חת"ס חיו"ד שג"ב. וראה גם אג"ק חיו"ד ע' קד.

17 ראה שו"ע יו"ד סשע"ח.

18 ראה פתחי תשובה ליו"ד ששפ"ד סק"ב.

19 ראה באר הגולה יו"ד ששצ"ג ס"ג.

20 ראה דרכי חסד הנ"ל ח"ב ע' קסב. וש"נ.

21 ראה באר היטב אור"ח סקכ"א סק"ב.

22 ראה נתיב החיים (לבעמח"ס שער הכולל) סרמ"ז ס"ה.

למד — הרש"ל — ד' משניות שמתחילות באותיות נ'ש'מ'ה', ובקול רם, וכ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר אח"כ קדיש „דרבנן“.

בשבת לבש כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א כל בגדי שבת, גם השטריימעל²⁶.

למעריב מוצש"ק הי' כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א לבוש בגדי חול, ובנעלים שאינם של עור, כמו כל ימי האבלות²⁷.

אחר קבלת שבת, כשאמרתני לו שבתא טבא, לא ענה. אמר: דער²⁸ רבי וויל ניט ליידען שאילת שלום מאיזה סוג שיהי', אַ חוץ אַ חולה, פרעגען וואָס ער מאַכט. שאלתי: והלא באיזה קהלות הולך הרב עם כמה בעלי-בתים חשוכים בביהכ"נ אל מקום ישיבת האבל. ענה: אומרים רק בשבת תתנחם²⁹, ובעיר גדולה יש לו דין אין לו מנחמים, כיון שהקרובים אי אפשר להם לבוא מפני ריחוק המקום.

*

ביום א' אחר התפלה הי' סדר ניחום אבלים הרגיל, ויצאו.

אח"כ מסר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א על ידי, שיכנסו איזה פון די עלטערע³⁰, הרש"ל ועוד ב' — ואין צריך מנין — ישבו, ינחמו בנוסח הרגיל, אח"כ יאמרו „המקום יגדור פרצות עמו ישראל“, ויגערו בו חבריו אַף³¹ אויפשטיין פון „שבעה“, ויסיימו בכרכה לאריכות ימים.

אחר שיצא הוא מן החדר, זאָל³² מען אַריינקלאַפען אַ צוועקעל — במקום שישב „שבעה“ — מיט אַ שטיין, ניט מיט אַן אייזען. וכן עשו³³.

שאלתי, שאומרים אַז³⁴ מען גיט משקה, והסכים כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א על זה.

*

ביום א' (אחר הקימה מה„שבעה“) למנחה — התפלל הרש"ל³⁵ — אמרו תחנון. לא אמרו קאַפּיטל מ"ט. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א למד בעצמו המשניות שבסידור — ד' המשניות שמתחילות באותיות נ'ש'מ'ה' או כל הפרק שבסידור? — בלחש, ואמר קדיש „דרבנן“ אח"ז. וכן בתפלת מעריב. ביקש שיתנו לו עין-יעקב. כן מונה אצלו משניות.

— עוד בתחלת ימי האבלות ציוה כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א שילמדו בהישיבה בכל יום פרק משניות מסכת טהרות, אחד ילמוד והשאר ישמעו —

29) ולא שאילת שלום (הדעות בנוגע לנוסח ניחום אבלים בשבת — ראה טושו"ע ואדה"ז או"ח שם, ובנ"כ).

30) = (אחדים) מוקני החסידים.

31) = לעמוד משבעת ימי האבלות.

32) = יעצו מסמר .. ע"י אבן, ולא ע"י ברזל.

33) ראה גם ספר המנהגים ע' 77. דרכי חסד הנ"ל ח"א ע' 3.

34) = שנותנים משקה (כאשר עומדים משבעת ימי האבלות).

35) וגם במשך כל שנת האבילות (וראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ו ע' תה, שהורה לו להשאר „על אתר, ולא לנסוע למקומות אחרים בכדי שלא יבטל את שלש התפלות“). כנראה, מפני חלישות הבריאות של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.

26) הדעות בזה — ראה בספרים שנשמנו בס', „פני ברוך“ — אבלות בהלכה (ירושלים תשמ"ז) ס"כ ע"ד.

27) פרטי הדינים בזה — ראה בספרים שנשמנו בס', „נטעי גבריאלי“ ה' אבלות ח"א פק"ח ס"ב.

28) = הרבי (אדמו"ר הזקן) אינו רוצה לסבול שאילת שלום (אצל אבל) .. חוץ מחולה, לשאול למצבו. — ואולי הכוונה לדברי אדה"ז בו"שע (או"ח סרפ"ז) בדין ניחום אבלים וביקור חולים בשבת, שבביקור חולים מזכיר גם שאילת שלום („שבת היא מלועזק כו' ושבתו בשלום“). משא"כ בניחום אבלים מדייק „מותר לומר כדרך שאומרים בחול המקום ינחמד“, ואינו מזכיר ע"ד שאילת שלום (דלא כבו"שע יו"ד סו"ס שפה: „מקום שנהגו להיות שואלים בשלום אבלים בשבת שואלים. וכתב הרמב"ם שהאבל נתון שלום לכל אדם בשבת שהוא מכלל דברים שבפרהסיא“).

ביום ב' כ"ב שבט, לא עלה כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א לתורה, וכנראה הוא מפני חלישות הבריאות. וכ"ה גם בימי הקריאה שלאח"ז לא עלה לתורה. וציוה שהרש"ל יעלה לוי, כדי שהקדיש (שלאחר קרה"ת) יאמר (הרש"ל) לאחר שכבר עלה לתורה.

— "בשלשים הנני אומר "אמן יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי לעלמיא" בלחש, אבל אחר שלושים — גם זה בקול רם. הרכנות הראש ב"עושה שלום", אינם שוים בקדיש ושמונה-עשרה³⁶: בשמונה-עשרה — לשמאלו אמצע ימינו. בקדיש — לימינו אמצע ושמאלו, "הוא" — באמצע". [מדברי הרש"ל — בשם כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א].

"והעלה ארוכה" שבברכת רפאנו שבתפלת שמונה-עשרה — הכ"ף ד"ארוכה", אומר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א בדגש³⁷.

*

בהפטרת ש"פ החודש, אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א גם הפסוקים, "כל העם — מאחזותו", ואמר לי: "אבל אין זה אלא ענין פרטי, או, אם תרצה, ענין כללי, ואינו שייך לאחרים, שצריכים לומר רק "כה — תמיד"³⁸ (ולא מ, כל העם" שלפנ"ז עד "מאחזותו" שלאח"ז).

והוסיף לספר: אדמו"ר נ"ע אמר "כל — מאחזותו", ואילו רו"א אמר "כה — תמיד". ושאל רו"א את אדמו"ר נ"ע מפני מה אומר כנ"ל. על המענה של אדמו"ר נ"ע שגם אדמו"ר מהר"ש נ"ע אמר כנ"ל, ענה רו"א, דאס³⁹ איז דאך דער טאטע. ויענהו אדמו"ר נ"ע: וואס⁴⁰ מיינסטו, דער טאטע האָט געזאָגט און געמיינט זיין טאטען (הצ"צ. הכותב), איך זאָג און מייך מייך טאטען.

— על שאלתי מדוע אמרו אדמו"ר נ"ע והרו"א הפטרת פרשת החודש, מה היא שייכות פרשת החודש (ששייכת לחודש ניסן) ל"ג תשרי, שאז הוא היאָרצייט של אדמו"ר מהר"ש נ"ע (ולפני היאָרצייט צריך לעלות למפטיר⁴¹), ענה כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א, שגם יאָרצייט של הצ"צ (בי"ג ניסן) הי' נוהג⁴² אדמו"ר נ"ע (וכן הרז"א?) כיאָרצייט של אדמו"ר מהר"ש נ"ע, הן לירד לפני התיבה וכו' (כולל גם עלי' למפטיר),

ועפ"ז יל"פ מ"ש שוהו, ענין פרטי, או, אם תרצה, ענין כללי" — ענין פרטי של הרבי, או (אם תרצה) ענין כללי, היינו, שאין זה ענין פרטי של הרבי, כי אם, להיותו ה"נשיא", שהנשיא הוא הכ"ז, הרי זה ענין כללי.

(39) = הרי הי' זה אבא (ואין זה שייך אלינו).

(40) = מה סבור אתה? אבא אמר זאת ונתכוון לאביו, ואני אומר זאת ומתכוון לאבי.

(41) ראה ספר המנהגים ע' 79.

(42) אולי מדובר באותם שנים שאדנ"ע הי' עולה למפטיר רק אחת לג' שבועות (כיון שהמפטיר הי' מתחלק בין הרז"א, אדנ"ע והרמ"מ — סה"ש תש"ד ע' 160), וכאשר עלה בגורלו של אדנ"ע המפטיר דשבת פרשת החודש (שאו לא הי' עולה למפטיר בשבת שלפני היאצ"ט של זקנו הצ"צ*), הי' מכיון

(36) ראה גם רשימת מנהגים (בעריכת רבינו) שנדפסו בסה"מ תש"ח ע' 147 (ומשמ בספר המנהגים ע' 6, ע' 12): "הטיית והרכנת הראש בעת אמירת עושה שלום: א) של תפלת לחש, בעת אמירת עושה שלום במרומי — הטי' והרכנה לשמאל המתפלל. הוא — באמצע. יעשה שלום עלינו — לימין המתפלל. ועל... אמן — באמצע. ב) של קדיש. עושה שלום במרומי — לימין המתפלל. הוא — באמצע. יעשה ש"ע — לשמאל. ועל... אמן — באמצע", ובהערת רבינו שם: "ראה בי' או"ח סני' ושו"ע ר"ס ככג ונ"ב. וצ"ע".

(37) ראה גם "אשכבת דרבי" ע' 54.

(38) וכן הוא ב"סדר ההפטרות שיש בהם חילוקי מנהגים" (בעריכת רבינו). ואילו ההוספה, "כל העם — מאחזותו" הו"ע השייך לרבי, נשיא (כדלקמן בפנים, שכך נהג אדנ"ע ואדמו"ר מהר"ש*).

(* ואולי בשביל היאצ"ט דזקנו לא רצה להסריח שיעשור מין מיוחד עבורו (כבשנת האבלות על אביו שהיו ג' מנינים — סה"ש שם).

(* ולהעיר שכך נהג גם רבינו החזל משנת תשי"א — לאחר קבלת הנשיאות (ראה "ימי בראשית" ע' 410).

וסיפר פרטי הנהגות היאָרצייט של הרביים, כמ"ש במכתב שבקונטרס ב' ניסן צ"ח⁴³.

וכן סיפר שבמשך כל הי"א חודש היו אומרים — לבד הפרק משניות שאחרי התפלות — גם תניא אז בעל־פה. אם פרק א', ב' פרקים, או קטע מפרק, אבל בכל אופן אמרו תניא בעל־פה⁴⁴ —.

וסיים כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א בנוגע להפטרה דפרשת החודש: מלבד שמוסיפים כנ"ל בהפטרה, הרי במלת „נשיא“, או בתיבות המדברים בפעולותיו, אומרים בטרָאָפּ מיוחד, ודלא בטעמי ההפטרה כפי שנדפס.

*

מדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א:

הקדיש שאחר קריאת התורה במנחת שבת, מתחילים לומר בעת הגלילה, ומאריכים בו קצת, כדי שלא יצטרך מכניס הס"ת להיכל לעבור בד' אמות המתפללים שמונה־עשרה. ועיין בשער הכולל⁴⁵.

וסיפר: כן היו נוהגים כשהתפלל מנין בחדר אדמו"ר נ"ע, או כשיצא הוא להמנין. ואם קצרו בקדיש, היו ממתנינים, אלו העומדים בדרך המכניס הס"ת להיכל, להתחיל תפלתם עד שיכניס הס"ת.

[פלפול בזה בקצות השלחן⁴⁶ — או בפיסקי הסידור⁴⁷ — להרא"ח נאה, ומסיים בצע"ג בדברי שער הכולל, ושככ"מ מתחילים הקדיש תיכף אחר אמירת יהללו, ומסיימו עם ההכנסה להיכל. הכותב].

*

בשבת י"א טבת תש"ג, בסוף י"א חודש, אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א קדיש, ואמר שמפסיק אמירת הקדיש ביום זה⁴⁸.

היאָרצייט — ע"פ יום המיתה — י"ג שבט תשג"ה (ולא ע"פ יום הקבורה — ט"ו שבט)⁴⁹.

שבת, מתי יתחילו? עיין בשער הכולל פכ"ט. אבל מנהגנו ע"פ הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר להתחיל לומר ח"ק קודם וקרוב לסוף הגלילה, ולמהר בהגלילה ואמירת יהללו באופן שייסימו הח"ק אחר הכניסה, ועכ"פ להסמיכו לתפלה בכל האפשרי.⁴⁶ ושם (סצ"א ס"א סק"ד), לאחר שמביא דברי שער הכולל: „וכמה תמיהות בדבר .. דבריו נפלאו ממני, ולא יתכן שכן הי' מנהג אדמו"ר כו", עיי"ש בארוכה.⁴⁷ ושם (הערה קלד): „ואדמו"ר ז"ל הנהיג לומר הח"ק קודם הכנסת ס"ת להיכל .. דהיינו אחרי שהש"ץ אומר יהללו, ומגיע עם הס"ת סמוך להיכל אז אומרים הקדיש וגומרים קודם סגירת היכל .. דלא כמ"ש בשער הכולל.“⁴⁸ ראה גם אג"ק ח"ד ע' קו ואילך. שיחות: ש"פ ויגש, ז' טבת תשי"א ס"ט (תרי"מ ח"ב ע' 159 ואילך); ט' טבת תשי"א בתחלתה (תו"מ שם ע' 166 ואילך).

⁴⁹ הובא גם ב„היום יום“ יג שבט. וראה השקו"ט בכ"ז — אג"ק ח"ג ע' קצט ואילך. ח"ו ע' קד. ח"ג ע' תי. ח"ט ע' מה, ובספרים שנשמנו שם.

שהמפטיר של פרשת החודש יחשב גם למפטיר הסמוך להיאצ"ט דהצ"צ**.
 (43) נדפס בסה"מ קונטרסים ח"ב תג, ב ואילך. ולאח"ז באג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' רלו ואילך.
 (44) ראה גם תו"מ ח"א ע' 6.
 (45) ושם (פכ"ט סק"ד): „למעשה הנהיג אדמו"ר בשבת במנחה תיכף אחר הקריאה בס"ת, כשהש"ץ הולך להתיבה להתחיל קדיש, מגביהין הס"ת, והש"ץ בבואו אל התיבה מתחיל מיד קדיש, ובסיום הקדיש עומדין כל הצבור תיכף להתפלל, לבד השמש והגולל מחזיקין הס"ת על הבימה עד כדי שהמכניס הס"ת להיכל לא יצטרך לעבור על האיסור שאסור לעבור נגד המתפללים, עיי"ש בארוכה.
 ובאג"ק ח"ג ע' קלה: „אמירת ח"ק שאחר קריאת מנחת

** ואולי יש להעיר ע"ד השייכות המיוחדת ומפטיר זה להצ"צ — ע"פ מ"ש לפנ"ז אודות דברי אדנינו: „דער טאַטע האָט געזאָגט און געמיינט זיין טאַטען (הצ"צ), איד זאָג און מיין מיין טאַטען.“

ליל ש"ק פ' ויקהל-פקודי, פרשת החודש, כ"ה אדר, תש"ב.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

א. הצ"צ אמר לאדמו"ר מהר"ש נ"ע: חסידותי דארף האבען אָן וואָס אָנצוהאַלטען זיך. וזהו יראת שמים און מדות טובות.

פעם אמר הצ"צ להחסידי ר' אייזיק מהאָמיל: ד"ה השכלה פון חסידות אָן עבודה – איז „כל באי" לא ישובוץ".³ און' האָט זיך שטאַרק פּאַנאַנדערגעוויינט.

ב. אמירת „מודה אני" – לא אירע שאשמע מאדמו"ר נ"ע, משא"כ ברכות השחר. ע"פ רוב אמרם בלא חגירת אבנט. בשעת האמירה הי' מביט בחלון,⁵ אין⁶ דער הויך.

אח"כ הי' שותה כוס חלב. ואח"כ הי' אומר „מה טובו".

לק"ש שבה (ק"ש שבהמשך ל„מה טובו כו", ק"ש קטנה), הי' לובש תפילין? בברכה, אבל לא טלית, ואומר כל הג' פרשיות.

הי' מתפלל שחרית בהפסק שעה, שעה וחצי, ויותר, ואז מברך עוד הפעם על התפילין, כי הי' שותה איזה כוסות חלב, חלב עם מים, בינתיים, נפנה וכו'.

ג. בשנים הראשונים היו סועדים אצל אדמו"ר נ"ע בליל ש"ק בחורף תיכף אחר התפלה. ובשעה י"א הי' אדמו"ר נ"ע קם משנתו כבר. – אם הי' ישן אח"כ עוד הפעם, איני זוכר משנים ההמה. בשנים שאח"כ היו סועדים לא קודם מאחר שעה ז' (משך זמן רב אחר התפלה).⁸

אדמו"ר נ"ע הי' מקבל שבת (באמירת „לכו נרננה" עד אחרי „לכה דודי") תיכף אחר הדלקת הנרות. ומ"מזמור שיר ליום השבת" הי' אומר בשעה שהתפלל המנין.⁹

ד. בההתוועדות אדמו"ר נ"ע שמשנות תרמ"ו-תר"ס או תרס"א, איני זוכר שיהי' אָן¹⁰ טרערען, של מרירות ותביעה, אם פון זיך אָדער פון אַנדערען.

ד"ה¹¹ ברייטקייט פון די ערשטע יאָרען איז געווען מעהר בעל'ש'סקע, אין אַ דחי'. כי היו משפחות וואָס זיינען געווען ווי עלוקות אין הויף נאָך הסתלקות. אָבער דערנאָך, האָט זיך איינער געפעלט, דער געוואָרען אַ קבצן, יענער אַוועקגעפּאַרען. ער האָט מיט זיי געמאַכט אַ טאַלק.

(8) ראה גם לקו"ש חט"ז ע' 576 בהערה.

(9) ראה גם לעיל ע' קצד. וש"נ.

(10) = ללא דמעות, של מרירות ותביעה – אם מעצמו או מאחר.

(11) = הרחבות של השנים הראשונות (לנשיאותו של אדני"ע) היתה יותר „בעל'ש'סקע" – באופן של דחי'. כי, לאחרי הסתלקות אדמו"ר מהר"ש, היו בה„חצר" משפחות שהתנהגו כעלוקות, אבל לאח"ז, הנה אחד נעדר, פלוני נעשה קבצן, אחר נסע. הוא (אדני"ע) עשה בהם „סדר".

(1) = חסידות צריכה דבר להאחו בו.

(2) ה„השכלה" של חסידות ללא „עבודה".

(3) משלי ב, יט.

(4) ופרץ בבכי חזק.

(5) הובא ונתבאר בשיחת ש"ק פ' ויקהל-פקודי, פרשת החודש, כ"ה אדר תשי"ב ס"ט (תומ"ח ע' 83) ואילך.

(6) = למעלה (בגובה החלון).

(7) הובא ונתבאר בשיחת ש"פ שלח תשי"ב ס"ה (תומ"ח ע' 15) ואילך.

ה. די¹² באָבע — אשת אדמו"ר מהר"ש נ"ע — פלעגט לייענען שבת „צאינה וראינה“, „שארית ישראל“, „יוסיפון“ — כל זה באידית — לפני כמה נשים שהיו באים אלי' לשמוע.

ליל ב' רחג המצות קודם הסדר, תש"ב.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר לי:

אדמו"ר נ"ע אמר לי פעם: "יוסף יצחק מ'דארף טראכטען – במשך הסדר – אף זיין א מענש, וועט דער אויבערשטער העלפען. ובפרט בעת פתיחת הדלת. ניט בעט קיין גשמיות, בעט רוחניות".²

וסיים כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א לומר לי: אבל איני רוצה שידעו שסיפרתי לך זה.

בסוף הלל: כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אינו אומר "כל" מעשיך.

אחרון של פסח תש"ב. ביום.

א. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר – על זה ששאלו בנוגע לאמירת „אב הרחמים“ לאחר הזכרת נשמות, אם יאמרו גם אלו שאין מזכירים נשמות – איז' ווי ווילען. דאָס איז הזכרת נשמות פון אַ כלל. ולכן אין אומרים „אב הרחמים“ ביום שאין אומרים תחנון.⁵ אבל ביום שמזכירים נשמות פרטיות – גם זה („אב הרחמים“, שענינו הזכרת נשמות של הכלל) יוכלו לומר.

ב. ראיתי נוסח פ"נ ברשימות כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א שמתחיל "אנא לעורר רחמים רבים ממקור הרחמים והחסדים האמיתיים ע"ד מכניסי רחמים כמ"ש בתשובת מהרי"ב ז"ל עבור...".⁶

ג. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א התחיל להניח תפילין, בברכה בשם ומלכות, מיום א' יג' תמוז תרנ"א (בהיותו בן י"א).⁷

ד. (ספרתי שיש מדקדקין, שכל מאמרי אדמו"ר נ"ע מסיימים בתיבת "כו"ם".⁸ ואמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א על זה:)

סיפור או פתגם של אדמו"ר מהר"ש נ"ע, הצ"צ, או מה שמסרו החסידים בני סמכא בשמם – הי' לאדמו"ר נ"ע לחוק. פעם נתן הצ"צ מאמר להעתיק. בסוף ההעתקה כתב המעתיק "סליק"⁹. ואמר על זה הצ"צ: אצלו כבר סליק! פתח, עס זיינען אָפּען שערי חכמה.¹⁰

(תהלים קמה, י) יודוך ד' כל מעשיך (אבודרהם).
 4) - כרצונם (ראה גם ר"ד יום שמע"צ (בעת הסעודה תש"ל ס"ב (תו"מ חנ"ח ע' 136)). - אמירת „אב הרחמים“ ענינו הזכרת נשמות של הכלל.
 5) ראה אנציק' תלמודית ערך הזכרת נשמות ס"ב (כרך ח ע' תרו ואילך). וש"נ.
 6) ראה גם לעיל ע' שפה. וש"נ.
 7) ראה גם לעיל ע' קפט. וש"נ.
 8) נתבאר בשיחת מוצש"ק פ' בא, יר"ד שבט תשל"ז סמ"ח.
 9) נתבאר באג"ק ח"ב ס"ע שכט ואילך.
 10) = שוטה, הרי שערי חכמה פתוחים הם (ובמילא לא שייך „סליק“).

1) = צריכים לחשוב – במשך הסדר – להיות „אדם“, ואז יעזור השי"ת .. אל תבקש גשמיות, בקש רוחניות.
 2) נעתק גם בהגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים בתחלתה (ע' ה) – מ„שיחות זה"פ תשי"ב“. וראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תשכ"ג ס"א (תו"מ חל"ו ע' 276).
 3) כ"ה „(כל"י) בכתי"ק. ואולי צ"ל: „על“. וראה „היום יום א טבת, ר"ח (מ'רשימות"'): הנוסח שאומרים הוא: יהלוך ה"א כל מעשיך, בהשמטת תיבת „על“ (וראה גם אג"ק ח"ב ס"ע קמו ואילך. חכ"ד ס"ע קיט). וראה גם הגש"פ הנ"ל (ע' מו): „כל מעשיך, ולא: ע"ל כל מעשיך (וכהגהת אדמו"ר הצ"צ על הסידור שלו) – וכ"ה בסי' רע"ג, רס"ג, רמב"ם הל' מגילה וחוכה פ"ג ה", אבודרהם, סי' יעבץ ועוד. והוא ע"פ הכתוב

ה. על מש"כ באגה"ק סימן כ"א מקרא מלא דבר הכתוב "פעולת צדקה לחיים", אף שנאמר (משלי י' טז) "צדיק" ולא צדקה¹¹ — אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: זכורני שזה מכבר העירו על זה.

הצ"צ אמר: א"צ צדיק אָן צדקה איז קיין צדיק ניט.

ו. אדמו"ר נ"ע אמר פרקי אבות כל שבתות הקיץ¹³.

ז. כ"ק אדמו"ר שליט"א מביט על הש"ץ כשאומר ברכת כהנים¹⁴.

(14) ראה גם ספר המנהגים ע' 13: „בעת אמירת הש"צ ברכת כהנים היו האדמו"רים .. נוטים פניהם אל הש"צ (הדעות בזה — ראה כף החיים אור"ח סקכ"ז סקט"ז). רשימות הרב"ש ע' מה. שיחת ש"פ מקץ תשכ"ז ס"ז (תו"מ חמ"ח ע' 389).

(11) ב"מ"מ, הגהות והערות קצרות לסש"ב" כאן, כותב רבינו: „משלי י' טז' פעולת צדיק לחיים!! ושם יא' יט': כן צדקה לחיים”.

(12) = צדיק ללא צדקה — אינו צדיק.

(13) ראה גם לעיל ע' קפז. וש"נ.

מוצאי ש"ק י"ב תמוז, תש"ב.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

בהאסיפה של הרבנים בשנת תרס"ח בוויילנא, שאז היתה דרישת המלכות לעשות שינויים בחינוך, במצב הרבנים והרבנות – אמר אדמו"ר נ"ע מאמר הידוע „רק הגופות ניתנו בגלות כו"ל¹.

בשנת עת"ר בהאסיפה בפטרבורג², אמר אדמו"ר נ"ע – והרמ"מ (חן³?) הי' מעתיק כלשונו – „איך גיב איבער וואָס איך האָב געהערט פון טאַטען וואָס ער האָט געהערט פון זיין טאַטען, אַז דער רבי האָט געזאָגט, אַז התחלת הנפילה פון דער ממשלה וועט זיין אז מ'וועט מיצר זיין לתשב"ר. דאַרפען וויסען (איבערגעבען?) אַז דעם טאַג וואָס עס וועט אַרויס די גזירה איז די נפילה פון די ממשלה“. ובגלל זה כבדוהו ב"ישיבה" (במאסר)⁵.

אני לא הייתי נוכח באסיפה זו. בשעה 2 אחר הצות לילה, כשראיתי שאדמו"ר נ"ע לא בא מהאסיפה, טלפנתי. וענו לי „ראוין⁶ שניאורסאָהן אַרעסטאַנאָן“. – רק למחרת לפנות ערב שחררוהו – הביאו לו הטלית ותפילין, ונתנו לו מקום לנוח. חברי הנשיאות של האסיפה, צריכים היו להתייצב לפני ראש הממשלה סטאַליפּין⁷, האָט⁸ זיי פאַרגעשטעלט באַראָן גינזבורג: באַברוסקי⁹ ראָוין שניאורסאָהן, ליובאַוויטשסקי ראָוין שניאורסאָהן. וענה סטאַליפּין: „רעוואָליוציאָנער¹⁰ שניאורסאָהן“. וציוו אז שיקחו מאדמו"ר נ"ע ה„גובערנאַטאַר¹¹ פאַס“ – ורק בקושי השיגו אדמו"ר נ"ע בחזרה בשנת תרע"א – כן ציוו להגובערנאַטאַר¹² דמאָהילוב שישגיח על אדמו"ר נ"ע¹³

(6) = רבי שניאורסאָהן (הוא) אסיר.
 (7) תיאור הפגישה עם סטאַליפּין – ראה אג"ק אדמו"ר מהרש"ב ח"ב ע' תקית ואילך.
 (8) = הציגם (לפני סטאַליפּין).
 (9) = הרב שניאורסאָהן (מהרש"ג) מבאָברויסק, הרב שניאורסאָהן מליובאַוויטש.
 (10) = „המהפכן שניאורסאָהן“.
 (11) = פאַספאַרט מחוזי ממושל הפלך (לצורך נסיעה מעיר לעיר).
 (12) = מושל פלך מאהילוב (שבתחום שלטונו היתה גם העיירה ליובאוויטש).
 (13) כאן מסתיים העמוד בגכת"ק.

(1) ראה גם לקמן ריש ע' תנת. שיחת סעודת יום אחש"פ תש"ב ס"ה (סה"ש תש"ב ע' 111 ואילך), ובהנסמן שם.
 (2) ראה אודותה – גם לעיל ס"ע קצו. וש"נ.
 (3) הרב ר' מנחם מענדל חן מניעזין (מהרבנים שהשתתפו באסיפה הנ"ל) – ראה לעיל ריש ע' קצו. וש"נ.
 (4) = הנני מוסר לכם מה שמעתי מאבי (אדמו"ר מהר"ש) ששמע מאביו (אדמו"ר הצ"צ) שהרבי (אדמו"ר הזקן) אמר שהתחלת נפילת ממשלה זו תהי' כשיצירו לתינוקות של בית רבן. – יש לדעת (למסור?) שבאותו יום שתצא הגזירה, תהי' הנפילה של הממשלה.
 (5) ראה גם שיחת י"ב תמוז תשי"א ס"ל (תו"מ ח"ג ע' 210).

תשעה באב תש"ב.

מפני החולשה של כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר ר' שמואל הלוי לעוויטין (שהתפלל לפני העמוד במשך שנת האבלות אחר פטירת אמו הרבנית הצדקנית נ"ע¹) גם הקדישים בשביל כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר לרש"ל שלא ילמוד המשניות ד"סדר הלימוד לאבל" בתשעה באב אחר התפלה ערבית ושחרית. [במנחה — איני יודע]. — בכלל הסדר הוא שאומרים תחלה תהלים ואח"כ המשניות.

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א צוה לרש"ל שיאמר בשבילו קדיש גם אחרי קידוש לבנה במוצאי תשעה באב.

*

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

הצ"צ ה' ירא מפני רעמים² — אבל לא מפני ברק³ — ואמר: „והאלקים עשה שייראו מפניו“⁴.

ומעולם לא שמע קול רעם² — דאף שהיו רעמים בליובאוויטש, לא ה' שומעם — כי לא ה' מברך, רק על הברק, עד שלפעמים ה' מסתפק אפשר זהו „א“⁵ היץ-בליץ“ שאין צריך לברך עליו⁶.

רק פעם אחת אירע ששמע קול רעם, וה' זה בשעה שהתפלל שמו"ע בחדרו,

— סיפרה כל זה כלתו הרבנית רבקה נ"ע — וזוגתו הרבנית מוסיא נ"ע, שהיתה חלושה אז, ישבה בחדרו של הצ"צ אצל החלון שה' פתוח לשאוף אויר — אצל החלון צמח עץ —

ונשמע קול רעם גדול, האט' דער צ"צ אַ קרעכץ געטאן, והניע בידו לרַמז שיסגרו החלון.

דער⁸ דונער איז אַראָפגעפאלען בריחוק מקום און האָט אָנגעצונדען הייזער וכו'. ואמרו אז, אַז⁹ מיט'ן קרעכץ האָט ער מציל געווען די הויז.

1) מלפניו" (וראה גם תו"מ סה"מ באתי לגני ח"ב ס"ע תקעו. וש"ג).

2) = ברק הבא מחמת החום (שאיין עמו רעם).

3) = ראה שו"ע הקצר פפ"ו סוס"ה (ח"ב ריש ע' 477). וש"ג.

4) = גאנח הצ"צ.

5) = הרעם נפל בריחוק מקום, וגרם לדליקת בתים וכו'.

6) = שבאנחה זו הציל (הצ"צ) את הבית (מפני הרעם).

1) ראה גם לעיל ע' תיג ואילך.

2) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"ב ע' תתקכו (עד"ז בנוגע להה"מ). וראה גם סה"ש תרצ"ט ע' 322. קייץ הי"ש ע' 147.

3) ראה גם אג"ק ח"ח ריש ע' כד.

4) ראה ברכות נט, א: „לא נבראו רעמים אלא לפשט עקמומית שבלב, שנאמר (קהלת ג, יד) והאלקים עשה שיראו

תש"ב. זמנים שונים.

זרקתי המלח על הלחם, והעירני כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א שאטבול הלחם במלח:¹
 וסיפר, שפעם בעשות רז"א באופן כזה (שזרק המלח על הלחם), שאלו אחיו כ"ק
 אדמו"ר נ"ע: האינך זוכר איך הי' אבא (אדמו"ר מהר"ש) עושה (שלא הי' זורק המלח על
 הלחם, אלא טובל הלחם במלח)?

– תוכן מענה רז"א הי': אַז מ'האַלט דערביי איז אַנדערש.

*

מייחסים סיפור זה (דלקמן) לאדמו"ר הזקן:

בהיותו אצל הגאון ר' יהושע צייטליש משקלאוו, אחרי שניסהו עם ה"מעד"ם³ –
 שאלו רי"צ אם משיח יהי' חסיד או מתנגד. אדמו"ר הזקן ענה:⁴ מתנגד, וואָרעם⁵
 חסידים זיינען דאָך מאמינים אָבער מתנגדים זיינען דאָך בלתי מאמינים. אָבער אַז
 ער וועט זיין אַ מתנגד – וועלען זיי גלייבען. זיי גלייבען דאָך מער אַ מתנגדשען
 ציג ווי אַ חסידישען גאון.

וישאלו רי"צ מה ראה לדבר בסגנון כזה, וראי' שאין זה כך – כגון אנא, אַזאַ⁶
 מתנגד, און אעפ"כ יש אצלי "תורה וגדולה במקום אחד",⁷ און אויך גענומען איידימס
 תלמידי חכמים כו', ויענהו אדמו"ר הזקן: פון⁸ תורה שלא לשמה האָט מען אַנ'איידיים
 אַ משומד. וכן הי' לו.

*

לא שמו לב לאופן אכילת אדמו"ר נ"ע קומפוט מעורב מאיזה מינים, בש"ק:
 כדי שלא יהא חשש בורר – הי' עוצם עיניו בשעת לקיחת הפירות ע"י הכף.
 כאמור, בדרך כלל לא שמו לב לזה, ורק במקרה הכרתי בזה, כי פעם ראיתי כי הכף
 ריקה, ואעפ"כ הוא מגישה לפיו! ואז התבוננתי וראיתי כנ"ל.

הרי הם בלתי-מאמינים. אבל אם הוא (משיח) יהי' מתנגד –
 יאמינו. הרי הם מאמינים למתנגד שבבחינת "עז" יותר מאשר
 לגאון חסידי.
 (6) = מתנגד (גדול) שכזה, ובכל זאת יש אצלי תורה
 וגדולה כו', וגם לקחתי חתנים (תלמידי חכמים) כו'.
 (7) לשון חז"ל – גיטין נט, א.
 (8) = (לימוד) תורה שלא לשמה – מקבלים חתן
 משומד.

(1) ראה, היום יום"י אייר. וראה גם שיחת ש"פ קדושים
 תשמ"א.
 (2) = כאשר "אוחזים" (עומדים בדרגא השייכת) לענין זה,
 שאני.
 (3) ראה לעיל ע' רד. וש"נ.
 (4) ראה בית רבי ח"א ספכ"ה. וראה גם שיחת שמחת
 ביה"ש תשי"ב סי"ב (תו"מ ח"ד ע' 53).
 (5) = כי, חסידים – הרי מאמינים הם, אבל מתנגדים –

רשימות משנת תש"ג

עם פענוחים

תשג"ה. זמנים שונים.

- א. לא נהגינן להריח מעשן נר הבדלה במוצאי ש"ק¹.
- ב. לא נהגינן להבהב נר של שבת קודם ההדלקה².
- ג. גם פסוק שמע כופלין שנים מקרא ואחד תרגום³.
אין כופלים פסוק מקרא בסוף הסדרה כשקורין שנים מקרא ואחד תרגום⁴.
- ד. אין מקפידין במ"ש בשער הכוונות⁵ שיסיר תפילין של ראש ויניחנו בכיס, אח"כ יסיר תפילין של יד ויניחנו בכיס, ואח"כ יסיר הטלית.
- ה. לענין ברכת הודאה (בארבעה שצריכים להודות) – לא שמעתי שיאמרו גם פרשיות קרבן תודה ונסכים (אע"פ שכן כתוב בשו"ע אדמו"ר הזקן או"ח מהדורא בתרא ס"א ס"ט ומהדורא קמא שם ס"א א⁶).
- ו. בעטיפת הטלית גדול מכסים גם העינים – בחלק העליון של הטלית⁷.
- ז. סדר הנחת תפילין של יד – הוראה לרבים⁸ – הכל בעמידה: אמירת הברכה, ההנחה, והחליצה.

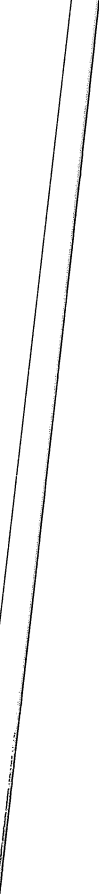
עולה ושלמים ותודה .. ופ' נסכים .. לקיים מ"ש ונשלמה פרים שפתינו .. ואם יודע שנתחייב באיזה קרבן, כגון .. תודה לארבעה הצריכים להודות, יאמר פ' הקרבן מיד שנתחייב בו". ובמהד"ק: „טוב לומר בכל יום פ' העולה ומנחה ושלמים ותודה .. ולפי שכל קרבן הבא בנדבה טעון נסכים, לפיכך אחר עולה ושלמים ותודה יאמר פרשת נסכים".
וראה אג"ק חכ"ד ע' רסת: „וצע"ג שלא ראיתי נוהגין כן, ואולי מפני שלא הביאו אדה"ז בסי' בסדר ברה"ג – אבל וכי מפני קושיא זו יבטלו המפורש בשו"ע אדה"ז".
(7) ראה גם „היום יום" ז אייר. אג"ק חי"ג ע' רכה ואילך.
(8) ולהעיר מהמסופר לעיל ע' שעא: „במענה על שאלתי .. הנחת תשי"י בישיבה, היינו: ברכה והדוק הקשר בעמידה, אח"כ בישיבה".

(1) ע"ד מנהג זה – ראה המובא בלקוטי מהרי"ח ח"ב פה, א.
(2) אף שבשו"ע אדה"ז (או"ח סרס"ד סי"ד) איתא ש,מנהג יפה הוא „כדי שתהי' מחורכת ותדליק יפה".
(3) דאף שפסוק שמע בפ"ע אסור לאמרו ב"פ משום דמחזי כמקבל עליו ב' רשויות ח"ו (שו"ע או"ח ס"א ס"ט. אדה"ז שם ס"ח), מ"מ, באמירת כל הפרשה שמו"ת, שאני (ראה קצות השולחן סו"ס עב בבדי השולחן סק"י. המובא ב,אוצר שמו"ת" (אה"ק תשי"ג) ע' צ).
(4) אף שבשו"ע אדה"ז (או"ח סרפ"ה ס"ג) איתא ש,פסוק האחרון טוב לכופלו ולחזור ולאמרו כדי לסיים בתורה".
(5) סוף ענין תפלת שחרי"ת.
(6) במהדורי"ב: „בכל יום .. טוב מאד לומר פ' הקרבנות שהן

רשימות משנת תש"ד

עם פענוחים

תש"ד, ב' ניסן.

היאָרצייט של כ"ק אדמו"ר נ"ע — חל ביום א'. ובליל היאָרצייט, מוצאי ש"ק, הנה היאָרצייט־נר הדליקו קודם „ברכו", וה' הנרות שעל העמוד — הדליקו אחר „ברכו". כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר: "אאמו"ר אמר לי — כי הי' מבליע שלא ירגישו השומעים — שביום היאָרצייט אומר "והמרחם" (ב„מודים") בתוספת וא"ו (אף שבכל יום, מלבד שבת ויו"ט, אומרים „המרחם" בלא וא"ו¹). וגם זה שייך רק למנהגי בית רבינו (הנשיאים?).

עוד סיפר: פעם שאל אדמו"ר מהר"ש נ"ע את הצ"צ למה (על מה) שמשנה ביחסו לאדמו"ר נ"ע ולהרו"א. ויענהו הצ"צ: אָבער² אַז זיי זיינען זיך אַליין מתחלק³.

(3) להעיר גם מהמסופר לעיל ע' קפט.

(1) ראה שער הכולל פ"ט סל"ב.
(2) = אבל (מה אעשה) כשהם עצמם מתחלקים.

הוספות

רשימה קצרה מהיות כק"ש נוארשא – אטואצק

שלהי חורף תפר"ת.

– מהרשימות שאצל רמ"פ כץ קצור.

יום א' פ' תרומה קבלת פני כק"ש על גבול פולין ולטביא שעה ד' ערב. הרכבת מתעכבת כשעה ומחצה שתית לחיים בבית התחנות.

מדברי כק"ש: כן בקדש חזיתך ומפרשים הלואי בקדש חזיתך והשי"ת יעזור מ'זאל לערנען תורה דא ואס מ'לאזט לערנען מיט אזא מס"נ ווי מ'לערנט תורה דארט ווא מ'לאזט ניט לערנען.

על כל תחנה שעוברת הרכבת במסעה – הרבה מאנ"ש ומהם הנוסעים לורשא. וכק"ש נשקף בעד החלון ומנענע בראשו לאות ברכה. עם רב בתחנת ורשא. אכסניא – נאלעוקי ז'.

כק"ש אמר שמפני חולשתו משעה ד' אחה"צ יקבל שלום. מתחלה סרב בזה וא"ל א' מאנ"ש שבעת המאסר – ל"ע – אמרו תילים בביהכנ"ס. ואמר כק"ש א"כ וויל איך קיין בע"ח ניט בלייבען בא זיי איז דאך דאס א ענין.

וסדר ג"י הראשונים: עד חצות היום – כק"ש בחדרו ואין איש עמדו. חצות היום – עד שעה ד' נכנסים אליו הרביים והרבנים שליט"א. משעה ד' מקבל שלום שעות אחדות. לא' מאנ"ש שנכנס ליחידות ענה כק"ש: לאחה"ש. מע'דארף זיך פירען ווי אלטע חסידים האבען זיך געפירט. פריער חסידות דערנאך יחידות. והמשל פיצ'יא. וארעמע פ. איז וארעם און קלעפיק קאלטע פ. איז געשמאקער, אבער ס'איז קאלט און ניט קלעפיק. יום ה' ועש"ק לא קבל שום איש. לעצמו בחדרו. אמר זאגען חסידות קען איך כד' שעה, אבער זאגען חסידות ווי דער טאטע האט געואלט דארף איך האבען הכנה.

כחצי שעה לפני הדה"נ בא כק"ש לחדר מיוחד בצד אולם הישיבה. אחר שעה קלה נכנס להאולם ישב אצל שלחן המוקף מד' רוחותיו. מאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם כשתי שעות ומחצה. קבלת שבת. חזרה. אחרי התפלה הלך כק"ש לביתו בלוית אלפי ישראל. סעודת ש"ק לעצמו. ש"ק בקר נכנסו כעשר איש מאנ"ש לחזרה. בחדר השני התפללו תפלת שחרית. לקרה"ת יצא כק"ש שמע הקריאה מתוך החומש. עלי' למפטיר וכל תנועה ונגון ממש ככ"ק אדנ"ע. אחרי התפלה מרכיז ראשו לכאו"א בברכת שבתא טבא. סעודת היום – לעצמו.

ממוצש"ק עד יום ה' תצוה בכל ערב יחידות ד"ה' שעות. עד חצות היום בחדרו לעצמו. מחצות — הרביים, הרבנים, אסיפות וכה"ג.

יום ה' לעת ערב בקור בהישיבה ומראש בהקאנטאר שהתענין בכל פרט ופרט אח"כ התיצבו לפניו הרא"י המשגיחים והמשפיעים ושאלם לכל פרט ופרט. אח"כ נכנס למחלקה הא' ממנה להב' וכו' וגמר באולם ויאמר — באולם — למשגיח הראשי: א' שיינער אייגענס. משם לדיוטא העליונה מקום הלינה ויאמר „זיי זיינען וערט אסך מעהר". משם לבית התבשיל והאוכל. טרם צאתו בירך ברכת שהחינו וענו אחריו אמן. ואמר: עס איז דאך א בנין עדי עד נאר דאס איז אין פנימיות. השי"ת יעזור אז אויך אין חצוניות זאל דאס זיין איין אייגענער. הכרת תודה לכל המתעסקים וכו'. בכואו הביתה אמר לא' מאנ"ש כי ניוזו למאד ממראה הישיבה. איהר ווייסט ניט ואס איהר האט אויפגעטאן. איך בין דאך געווען א מנהל פועל אין תו"ת, וען איך ואלט צוגעשטעלט דעם טאטען אזא זאך ואלט איך געקראגען א אויסצייכנונג. רק אחרי בקור זה הורשו תלמידי הישיבה ליכנס ליחידות.

עש"ק לעצמו. בקש להתפלל גם קבלת ש"ק לעצמו וטען א' מאנ"ש: אידען האבען שוין יג' יאהר ניט געזעהען דעם רבי'ן ומשתוקקים לראות מלכנו. עס איז א טענה ענה כק"ש. ויצא להתפלל. סעודת הלילה לעצמו. למחרתו — כמו ש"ק העבר. סעודת היום במעמד אנ"ש בתוך הסעודה מאמר זכור את גו' עמלק. במוצש"ק יחידות.

יום א' ויום תענית אסתר לא קבל שום איש ולא נכנסו אליו. יצא לקריאת המגלה. סעודת ליל פורים עם אנ"ש הנקובים בשם עד אחר חצות הלילה. בתוך הסעודה — שיחה. למחרתו שעה ד' הסעודה באולם הישיבה בתוך הסעודה שיחה ודא"ח. ברהמ"ז שעה ב' אחר חצות לילה.

כק"ש נכנס להקונטאר להנפש מעט. קרא להועד ואמר: לא שערתי שהישיבה במצב נעלה כזה, עס איז דעם טאטענס א שטיקעל ארבעט.

בשו"פ נסע לאטואצק. על ש"ק תשא באו לשם הרבה מאנ"ש ונבחרו התלמידים. בסעודת ליל ש"ק ויום ש"ק שיחות. במוצש"ק דבר בארוכה עם הא' מאנ"ש ע"ד הישיבה ועתידה הבהיר. כל יום המחרת — יחידות. לעת ערב נסיעה לורשא. למחרת ביום יחידות כשתי שעות.

כחצות הלילה נסע לבית התחנות. שם הרהיב א' מאנ"ש לשאול אם שבע רצון הוא מביאתו. וענה כק"ש במעמד אנ"ש: איך בין ת"ל זייער צופרידען מוארשא מאנ"ש ובראשם הישיבה. נתן כסף לא' מהתלמידים באמרו: דאס גיב איך אויף מאכען שבת א קדוש אין דער ישיבה. ויסעו לוילנא ע"מ להתעכב שם עד אחרי השבת.

רשימה קצרה מהיות כ"ק אדמו"ר שליט"א נווארשא – אָטוואָאָצק שלהי חורף תפר"ח.

— מהרשימות שאצל ר' משה פינחס כץ. קיצור.**

ביום א' פ' תרומה נערכה קבלת פני כ"ק אדמו"ר שליט"א ע"י נכבדי אנ"ש דווארשא שנסעו לקראתו לקבל פניו על גבול פולין ולטביא, בשעה ד' ערב. הרכבת שצריכה לנסוע לווארשא מתעכבת כשעה ומחצה, ובינתיים – שתיית לחיים בבית התחנות.

מדברי כ"ק אדמו"ר שליט"א בבית התחנות¹: כתיב² „כֵּן בַּקֹּדֶשׁ חֲזִיתֶיךָ” ומפרשים הלואי בקדש חזיתך³. והשי"ת יעזור מ'זאָל⁴ לערנען תורה דאָ, וואָס מ'לאָזט לערנען, מיט אַזאַ מסירת נפש ווי מ'לערנט תורה דאָרט וואו מ'לאָזט ניט לערנען.

על כל תחנה שעוברת הרכבת במסעה – ממתינים הרבה מאנ"ש, ומהם העולים על הרכבת ונוסעים לווארשא. וכ"ק אדמו"ר שליט"א נשקף בעד החלון, ומנענע בראשו אליהם לאות ברכה.

עם רב ממתין בתחנת ווארשא.

האכסניא של כ"ק אדמו"ר שליט"א – ברחוב נאַלעווקי מספר ז'⁵.

כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר – במענה לבקשת בני ווארשא לקבל שלום (כמנהג חסידי פולין לקבל שלום מהאדמו"ר) – שמפני חולשתו מעמל הדרך הנה רק משעה ד' אחר הצהריים⁶ יקבל שלום?

מתחלה סרב כ"ק אדמו"ר שליט"א בזה, ואמר לו אחד מאנ"ש שבעת המאסר – ל"ע – אמרו תילים בבתי-הכנסת בפולין. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: אם כן, וויל⁸ איך קיין בעלי-חוב ניט בלייבען. באַ זיי איז דאָך דאָס אַ ענין.

וכך ה' סדר ג' ימים הראשונים: עד חצות היום – כ"ק אדמו"ר שליט"א נמצא בחדרו, ואין איש עמדו. מחצות היום – עד שעה ד', נכנסים אליו הרבנים והרבנים שליט"א. ומשעה ד' מקבל שלום מכל הקהל במשך שעות אחדות.

לאחד מאנ"ש שנכנס ליחידות – ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א: שיכנס (עוה"פ) לאחר

(1) ראה גם מכתב ה' י"א שבת תרפ"ח (אג"ק אדמו"ר

(2) תהלים סג, ג.

(3) נסמן בסה"ש שם הערה 3.

(4) = שילמדו תורה כאן, שמנתיים ללמוד – באותה מס' כמו שלומדים תורה היכן שלא מנתיים ללמוד.

(5) „במעון רש"פ שי זאלמאָנאוּר” (יומן הנ"ל).

(6) אף ש, בשעה 8 בקר באנו לווארשא” (יומן הנ"ל).

(7) ביומן הנ"ל: „בשעה 4 קבלת אנשי' עד שעה 11 לילה. ההמון רב בלא ע"ה. רובם בני פולין. והעבודה תכבד עלי ביותר. (בשעה עוברים יותר על ר"ן איש בזה אחר זה).”

(8) = אינני רוצה להשאר בעלי-חוב. אצלם (אצל חסידי פולין) הרי זה (קבלת שלום) ענין.

(*) ראה גם מכתב ה' י"א שבת תרפ"ח (אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ב ע' כג): „ע"ד נסיעתי צלחה למחנם הט', אם כי בריאותי חלושה .. כבדה לי הנסיעה בזמן הזה, אמנם לגודל תשוקתי להתראות עם ידידינו אנ"ש התמימים ולבקר את ישיבת תומכי תמימים דליובאוויטש יצ"ו אשר בעי"ת ווארשא יע"א, החלטתי להבליג על הכל ובעזרתו ית' לעשות נסיעתי צלחה על משך כשני שבועות למלאות חפץ אנ"ש והתמימים יחי". וראה גם חלק מיומנו של אדמו"ר מוהרי"צ שכתב בעת ביקורו זה – שנדפס „מבוא” לסה"ש תרפ"ח תרצ"א ע' יא.

(**) ראה גם ספר התולדות אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' 5 ואילך.

הש"ק. והוסיף לומר: מע'דארף זיך פירען ווי אלטע חסידים האָבען זיך געפירט. פריער חסידות דענואָך יחידות. והמשל פּיצ'אַ. וואַרעמע פּיצ'אַ איז וואַרעם און קלעפיק, קאַלטע פּיצ'אַ איז געשמאַקער, אָבער ס'איז קאַלט און ניט קלעפיק.

יום ה' ויום ו' ערב ש"ק — לאַ קיבל כ"ק אדמו"ר שליט"א שום איש, והי לעצמו בחדרו. אמר: זאָגען¹⁰ חסידות קען איך כ"ד שעה, אָבער זאָגען חסידות ווי דער טאַטע האָט געוואָלט, דאַרף איך האָבען הכנה.

ביום ועש"ק, כחצי שעה לפני הדלקת הנרות, באַ כ"ק אדמו"ר שליט"א לחדר מיוחד בצד אולם הישיבה. אחר שעה קלה נכנס להאולם, יושב אצל שולחן המוקף מד' רוחותיו, ואמר מאמר ד"ה ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם¹¹, במשך כשתי שעות ומחצה. אחרי אמירת המאמר התפללו קבלת שבת. ואח"כ נערכה „חזרה" על המאמר.

אחרי התפלה הלך כ"ק אדמו"ר שליט"א לביתו אלפי ישראל. סעודת ש"ק ערך כ"ק אדמו"ר שליט"א לעצמו.

ביום הש"ק בוקר, נכנסו כעשר איש מאנ"ש ל„חזרה". בחדר השני התפללו תפלת שחרית. לקריאת התורה יצא כ"ק אדמו"ר שליט"א, שמע הקריאה מתוך החומש. עלי' למפטיר, וכל תנועה וניגון ממש כאביו כ"ק אדמו"ר נ"ע. אחרי התפלה מרכיז כ"ק אדמו"ר שליט"א ראשו לכאו"א בכרכת שבתא טבא. סעודת היום — ערך כ"ק אדמו"ר שליט"א לעצמו.

ממוצאי ש"ק עד יום ה' פ' תצוה התקיימה בכל ערב „יחידות" במשך ד"ה שעות. עד חצות היום שהה כ"ק אדמו"ר שליט"א בחדרו לעצמו. מחצות — נכנסו אליו הרבנים, נערכו אסיפות וכה"ג.

ביום ה' לעת ערב ערך כ"ק אדמו"ר שליט"א ביקור בהישיבה, ומראש — בהקאנטאָר (משרד) שהתעניין בכל פרט ופרט. אח"כ התייצבו לפניו הראשיישיבה המשגיחים והמשפיעים, ושאלם לכל פרט ופרט. אח"כ נכנס למחלקה הראשונה, ממנה למחלקה השני' וכו', וגמר באולם, ויאמר — באולם — למשגיח הראשי: „אַ" שיינער אייגענס". משם הלך לדיוטא העליונה, מקום הלינה, ויאמר: „זיי" זיינען ווערט אַסך מעהר". משם הלך לבית התבשיל והאוכל. טרם צאתו בירך ברכת „שהחיינו", וענו אחריו אמן. ואמר: עס¹⁴ איז דאָך אַ בנין עדי עד, נאָך דאָס איז אין פנימיות. השי"ת יעזור אז אויך אין חצוניות זאָל דאָס זיין איין אייגענער. וסיים בהכרת תודה לכל המתעסקים וכו'.

בבואו הביתה אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א לאחד מאנ"ש כי ניזון למאד ממראה הישיבה. והוסיף לאמר: איהר¹⁵ וויסט ניט וואָס איהר האָט אויפגעטאָן. איך בין דאָך

הר"ש זאָלמאַנאָו), שאדמו"ר מוהרי"צ אמר: עם המאמר ועשו לי מקדש „קניתי" את ווארשא. — לע"ע לא הגיע מאמר זה ללידונו.

(12) = רכוש נאה.

(13) = הם (התלמידים) ראויים להרבה יותר.

(14) = הרי זה בנין עדי עד, אלא שזהו בפנימיות. השי"ת יעזור שגם בחיצוניות יהי כן.

(15) = אינכם יודעים מה פעלתם. אני הרי הייתי מנהל פועל בתומכי תמימים, אילו הייתי מגיש לאבי דבר כזה, הייתי מקבל אות הצטיינות.

(9) = צריכים להתנהג כמו שהחסידים הזקנים התנהגו. תחילה (שמעו) חסידות, ואח"כ (נכנסו) ליחידות. והמשל לזה — מהמאכל הנקרא „פיצ'אַ" (רגל קרושה). „פיצ'אַ" חמה — היא חמה ודביקה, „פיצ'אַ" קרה, היא טעימה יותר, אבל היא קרה ולא דביקה.

(10) = לומר חסידות — יכול אני עשרים וארבע שעות, אבל לומר חסידות כפי שאדמו"ר רצה — צריך אני הכנה.

(11) = נזכר גם ב„מפתח ספרי מאמרי ודרושי אדמו"ר (מוהרי"צ) נ"ע" (קה"ת תשכ"ח) בעריכת רבינו. ושם (מסיפורי

רשימת היומן – הוספות – עם פענוחים – תלט

געווען א מנהל פועל אין תומכי תמימים, ווען איך וואָלט צוגעשטעלט דעם טאַטען אַזאַ זאַך וואָלט איך געקראָגען אַ אויסצייכנונג.

רק אחרי ביקור זה הורשו תלמידי הישיבה ליכנס אל כ"ק אדמו"ר שליט"א ל"יחידות".
ערב ש"ק – הי' כ"ק אדמו"ר שליט"א לעצמו. ביקש להתפלל גם קבלת ש"ק לעצמו,
וטען א' מאנ"ש: אידען¹⁶ האָבען שוין י"ג יאָהר ניט געזעהען דעם רבי'ן,
ומשתוקקים לראות מלכנו. „עס איז אַ טענה“¹⁷ – ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א, ויצא
להתפלל עם הציבור. סעודת הלילה ערך כ"ק אדמו"ר שליט"א לעצמו. הסדר למחרתו –
הי' כמו בש"ק העבר. סעודת היום ערך כ"ק אדמו"ר שליט"א במעמד אנ"ש. בתוך
הסעודה אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א מאמר ד"ה זכור את גו' עמלק¹⁸. במוצאי ש"ק – קיבל
כ"ק אדמו"ר שליט"א ל"יחידות".

יום א' ויום ב' תענית אסתר – לא קיבל כ"ק אדמו"ר שליט"א שום איש, ולא נכנסו
אליו. בליל פורים – יצא כ"ק אדמו"ר שליט"א לקריאת המגילה. סעודת ליל פורים ערך כ"ק
אדמו"ר שליט"א עם אנ"ש הנקובים בשם, ונמשכה עד אחר חצות הלילה. בתוך הסעודה
– שיחה¹⁹.

למחרתו בשעה ד' נערכה הסעודה במעמד כ"ק אדמו"ר שליט"א באולם הישיבה. בתוך
הסעודה אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שיחה²⁰ ומאמר דא"ח²¹. ברכת המזון – שעה ב' אחר
חצות לילה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א נכנס אחר הסעודה להקונטאָר (למשרד הישיבה) להנפש מעט.
קרא להוועד של הישיבה, ואמר: לא שערתי שהישיבה במצב נעלה כזה, עס²² איז
דעם טאַטענס אַ שטיקעל אַרבעט.

בשושן פורים נסע כ"ק אדמו"ר שליט"א לאַטוואָצק. על ש"ק פ' תשא באו לשם
הרבה מאנ"ש ונבחרו התלמידים. בסעודת ליל ש"ק ויום ש"ק – דיבר כ"ק אדמו"ר
שליט"א שיחות²³. במוצאי ש"ק דבר בארוכה עם הא' מאנ"ש ע"ד הישיבה ועתידה
הבהיר. כל יום המחרת – קיבל כ"ק אדמו"ר שליט"א ל"יחידות". לעת ערב – נסיעה
לורשא. למחרת ביום – „יחידות“ כשתי שעות.

כחצות הלילה נסע כ"ק אדמו"ר שליט"א לבית התחנות. שם הרהיב א' מאנ"ש
לשאול אם שבע רצון הוא מביאתו לווארשא. וענה כ"ק אדמו"ר שליט"א במעמד
אנ"ש: איך²⁴ בין, תודה לא-ל, זייער צופרידען מווארשא, מאנ"ש ובראשם הישיבה.
כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן כסף לא' מהתלמידים, באמרו: דאָס²⁵ גיב איך אויף
מאַכען שבת אַ קידוש אין דער ישיבה.

ויסעו כ"ק אדמו"ר שליט"א ומלויו לווילנא על מנת להתעכב שם עד אחרי השבת.

(22) זהו „נתח“ מעבודתו של אדמו"ר.
(23) ראה גם סה"ש שם ע' 18 ואילך: „ליל ש"ק פ' תשא,
י"ח אדר תרפ"ח – בתוך הסעודה, בבית דודו הר"מ
האַרענשטיין באַטוואָצק.“
(24) = הנני, תודה לא-ל, מרוצה מאד כו'.
(25) = (סכום) זה גותן הנני בשביל לערוך בשבת „קידוש“
בהישיבה.

(16) = יהודים לא ראו את הרבי במשך י"ג שנה!
(17) = זוהי אכן טענה (צודקת).
(18) נזכר ב„מפתח“ הנ"ל. – לע"ע לא הגיע לידנו.
(19) נדפסה בסה"ש תרפ"ח ע' 8 ואילך.
(20) נדפסה שם ע' 11 ואילך.
(21) ב„מפתח“ הנ"ל: „ריבוא עמלק (תו"ת ווארשא) פורים,
בסעודה“ – נדפס בסה"מ תרפ"ח ע' נב ואילך.

רשימה קצרה מהחתונה י"ד כסלו פ"ג ורשא.

קצור מרשימת רש"ו שי' (?) שאצל רמ"פ שי' כין.

בשעה ז' בקר יום ב' י"ג כסלו בא כ"ק אד"ש עם כב"ב שי' – לבד הרבנית והכלה שי' שהיו מקודם בורשא – וגם החתן שי' לורשא. בין האורחים היו ג"כ חותן כ"ק אד"ש הרה"ח הר"א שי' ומחו' הרמ"מ שי' גו"א.

בשעה הח' בערב סעודת „חתן מאהל” בשביל תלמידי תו"ת ביחוד במעון הישיבה. נוכחים: כק"ש, חותנו, החתן, דוד כק"ש הרמה"כ שי' הארענשטיין וכו'. בתוך הסעודה מאמר וכל בניך גו' – [נדפס קונ' ב'. ועיין בשיחת יט"כ פ"ט מה שנתחדש על הנאמר בש"פ ויצא] – אחר המאמר נגונים עד אח"צ לילה. אחר ברהמ"ז אמר כק"ש שברצונו גיין א טאנץ עם תלמידי הקבוץ עשו עיגול גדול וכק"ש רקד עם המקורבים והתמימים יחיו. אח"כ הכריז יו"ר ועד הישיבה רש"פ זאלמאנאו בשם כל התמימים משגיחים מנהלים של הישיבה מז"ט מז"ט לכק"ש לכל המחוננים וכו'.

למחרתו י"ד כסלו שעה ה' ערב התחלת קבלת פנים במעון הישיבה. בראש השלחן – ע"פ ציווי כק"ש ולמרות בקשת החתן – החתן, מימינו כק"ש ובשטררימעל, משמאלו הרה"ח הר"א ש"ס. אחרי שעה קלה פתח כק"ש: ידוע ומפורסם אז בעת כו' ואמר המאמר לכה דודי [כ"ז בקונ' ב']. אחרי הדא"ח הלך כק"ש עם החתן לחדר מיוחד שהו שם שעה קלה. משם ל„באדעקענס” ומשם להחופה בחצר הישיבה תחת כיפת השמים. בעת ההליכה להחופה צויה כק"ש לנגן ניגון אדה"ז דד' בבות וגם כק"ש בעצמו שר. סידור קידושין וכל הז' ברכות – כק"ש. אחרי החופה – כק"ש חו"כ וכל המחוננים טרו למעון הישיבה לנוח מעט. וכל הקרואים לאולם גדול – במק"א – ששם הוכנה הסעודה, כרצון כק"ש שרק חלק הרוחני יהי' במעון הישיבה.

כעבור שעה ויותר באו גם כק"ש חו"כ וכו' לשם. משקה ומזונות. כק"ש הלך סביב השולחנות ויחלק משקה לכאו"א בברכה. בגשתו למקום עמידת תלמידי הישיבה צויה להמשגיח ר"א שימחאוויץ לחלק משקה לכ"א מהתלמידים ויאמר: תמימים אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עלי', קיום התורה בא ע"י היגיעה דוקא. לימוד התורה בכלל הוא ע"י היגיעה דמי שמתגעע בא על עומק הדבר, דגם מי שיש לו שכל טוב שכל דק ובהשקפה ראשונה לוקח הענין בטוב, מ"מ מי שאין שכלו טוב כ"כ אבל מתיגע על השכל בא על העומק יותר, לפי שהתורה היא חכ' פי' אלקות, דגם שכל הנגלה שבתורה הוא אלקות. ובשביל זה הוא מה שבאים בגלות. הגלות הוא בישראל בכלל ולומדי תורה

בפרט ואתם תמימים בפרט, יש בזה אריכות דברים נאר ניט דא איז דער ארט פון דעם און ניט יעצט איז דער זמן דערפון, ועיקר קיום התורה הוא במי שממית עצמו עלי', תדעו תמימים שעליכם לבטל עצמכם מכל וכל און אויף דעם גייט איהר, תלמדו תורה ביגיעה, גם בנגלה, וכן תלמדו חסידות ולא שתשאר רק ההשכלה לבדה רק תבוא לידי פועל, הפי' במדות טובות ואז הנני מברך אתכם, איהר זאלט גיהאלפען וערען בכל הענינים הנצרכים לכם ותאריכו ימים ושנים כו'. אחרי הפסקה דא"ח אשר ברא ששון [קונ' ב'] ונמשך עד חצות לילה. נט"י לסעודה. באמצע הסעודה ציוה כק"ש לא' התמימים לחלק משמו תשורה לכאו"א מהנאספים פוטו ממכ' גכתי"ק אדה"ז בצירוף מכ' מכק"ש. ניגונים בכלי זמר. גמר הסעודה אחר שעה ו' בקר.

ביום ד' שעה ו' ערב סעודת ז' ברכות באולם זה. בסעודה זו נוכחים הרבה מאדמו"רי פולין ושלחן מיוחד עבורם ובראש השלחן כק"ש הרה"ח ר"א ש"ס והחתן. באמצע הסעודה ציוה כק"ש לנגן הניגון דד' בבית במתינות וגם כק"ש והרביים שוררו. אחר ברהמ"ז ריקוד כק"ש עם הרביים והרבנים. אחרי שעה קלה המאמר כל הנהנה [קונ' ב'].

למחר שעה העשירית בקר נסע כק"ש עם כב"ב שי' לביתו ריגא.

רשימה: קצרה מהחתונה – י"ד כסלו תרפ"ט ורשא.

קצור מרשימת ר' שמואל זלמנוב שי' (?) שאצל ר' משה פינחס שי' כץ.

בשעה ז' בוקר יום ב' י"ג כסלו, בא כ"ק אדמו"ר שליט"א עם כל בני ביתו שיחיו – לבד הרבנית והכלה שי' שהיו מקודם בורשא – וגם החתן שי' לורשא. בין האורחים היו ג"כ חותן כ"ק אדמו"ר שליט"א, הרה"ח הרב אברהם שי' שניאורסאהן², ומחותנו הרב מנחם מענדל שי' גורארי³.

בשעה הח' בערב נערכה סעודת "חתן מאהל"⁴ בשביל תלמידי תומכי תמימים ביחוד, במעון הישיבה. בסעודה היו נוכחים: כ"ק אדמו"ר שליט"א, חותנו, החתן, דוד כ"ק אדמו"ר שליט"א הרב משה הכהן שי' הארענשטיין⁵ וכו'.

בתוך הסעודה אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א מאמר דא"ח ד"ה וכל בניך גו' – [נדפס בקונטרס ב'⁶. ועיין בשיחת י"ט כסלו תרפ"ט] מה שנתחדש במאמר זה על הנאמר במאמר דש"פ ויצא⁷] – אחר המאמר ניגנו ניגונים עד אחר חצות הלילה.

אחר ברכת המזון אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שברצונו גיין⁸ א טאנץ עם תלמידי הקיבוץ. עשו עיגול גדול, וכ"ק אדמו"ר שליט"א רקד עם המקורבים והתמימים יחיו.

אח"כ הכריז יושב-ראש ועד הישיבה, ר' שרגא פייביש זאלמאנאוו, בשם כל התמימים, משגיחים מנהלים של הישיבה: מזל-טוב מזל-טוב לכ"ק אדמו"ר שליט"א ולכל המחותנים וכו'.

למחרתו, י"ד כסלו שעה ה' ערב – התחלת קבלת פנים במעון הישיבה.

מי הערט זיין דעה ניט וכו' (אמר כ"ק אד"ש: ער איז געווען א משכיל, א משיג) – והשיב לו: ואס דארפסט זיך שפרייטען איבערען גאנצן שטיבעל, אָ ווא מי טרעט, טרעט מען אָף דיר.

ואמר אדמו"ר הצ"צ: יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו. כשם שיעזוב רשע, רשע ממש צריך לעזוב את דרכו הרעה שלא יהי' עוד רשע, כן איש און א שטארקער מענש – ער האָט געטייטשט אָן ל' און שטארקייט – דער ואָס איז שטארק באַ זיך, אָ זיין דעה איז אַ דעה זיין השגה איז אַ השגה זיין איך איז אַ איך, יעזוב מחשבותיו. ער דאַרף אַוועקלאָזען זיינע מחשבות, אויס איך, אָ איך בין גאַרניט, ער דאַרף זיך צוברעכין אָ ער זאָל זיין בפועל ממש ונפשי כעפר לכל תהי'.

(8) מאמר זה נאמר ב' פעמים: פעם הא' – בש"פ ויצא, בריגא, ופעם הב' – בורשא, בסעודת החתן-מאָל. המאמר הנדפס – כותרתו: "ש"פ ויצא קריאת החתן שי' לתורה, וביום ב' וישלח לילה על החתן-מאָל בישיבת "תומכי-תמימים" בווארשא", והוא כולל, מה שנתחדש על הנאמר בש"פ ויצא".

(9) = לצאת בריקוד.

(1) נדפסה בספר התולדות אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ע' 13 ואילך. וראה גם, ימי מלך" ח"א ע' 258 ואילך.

(2) מקישינוב. בנו של כ"ק אדמו"ר ר' ישראל נח מניעזשין, בנו של כ"ק אדמו"ר הצ"צ (ראה אודותו – סה"ש תרפ"ה ע' 81 הערה 55).

(3) אביו של חב"צ הרש"ג.

(4) ע"ד מנהג זה – ראה ס' הנשואין כהלכתם (ירושלים תשד"מ) פ"ו סכ"ג ואילך. וש"נ.

(5) בעלה של בת כ"ק אדמו"ר מוהר"ש (אביו של הרב מנחם מענדל הכהן הארענשטיין הי"ד) חתנו השלישי של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ.

(6) קונטרס דרושי חתונה תרפ"ט (נדפס בסה"מ קונטרסים ח"א טז, ב ואילך. סה"מ תרפ"ט ע' 71 ואילך. תו"מ – דרושי חתונה ע' ג).

(7) בסעודת השבע ברכות של רבינו. השיחה נדפסה בסה"ש תרפ"ט ע' 55 ואילך – ושם: "כ"ק אדמו"ר [מוהריי"צ] אמר מה שנתחדש בדרוש וכל בניך בורשא יותר מהנאמר פה שאמר אדמו"ר שיאמר כן, שפעם בא אחד לאדמו"ר הצ"צ וא"ל: מי טרעט אָף מיר די גאנצע שטיבעל,

רשימת היומן – הוספות – עם פענוחים תמג

בראש השלחן – ע"פ ציווי כ"ק אדמו"ר שליט"א ולמרות בקשת החתן¹⁰ – החתן, מימינו כ"ק אדמו"ר שליט"א ובשטררימצל, משמאלו הרה"ח הרב אברהם שניאורסאהן.

אחרי שעה קלה פתח כ"ק אדמו"ר שליט"א ואמר: ידוע ומפורסם אַז בעת כו"י¹¹, ואמר המאמר ד"ה לכה דודי [כל זה נדפס בקונטרס ב'¹²].

אחרי הדא"ח הלך כ"ק אדמו"ר שליט"א עם החתן לחדר מיוחד, שהו שם שעה קלה¹³. משם הלכו ל"באדעקענס"¹⁴, ומשם להחופה, שנערכה בחצר הישיבה תחת כיפת השמים¹⁵.

בעת ההליכה להחופה ציוה כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן ניגון אדמו"ר הזקן דד' בבות, וגם כ"ק אדמו"ר שליט"א בעצמו שר.

סידור קידושין וכל הז' ברכות – היו ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א.

אחרי החופה – כ"ק אדמו"ר שליט"א, חתן וכלה וכל המתונים, סרו למעון הישיבה לנוח מעט¹⁶. וכל הקרואים הלכו לאולם גדול – במקום אחר – ששם הוכנה הסעודה, כרצון כ"ק אדמו"ר שליט"א, שרק חלק הרוחני יהי' במעון הישיבה¹⁶.

כעבור שעה ויותר באו גם כ"ק אדמו"ר שליט"א חתן וכלה וכו' לשם. היו שם משקה ומזונות¹⁷. כ"ק אדמו"ר שליט"א הלך סביב השולחנות, ויחלק משקה לכל אחד ואחד בברכה.

בגשתו למקום עמידת תלמידי הישיבה, ציוה להמשגיח ר' אתר שימחאָוויץ לחלק משקה לכל אחד מהתלמידים, ויאמר:

„תמימים: „אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עלי“¹⁸, קיום התורה בא עליידי היגיעה דוקא. לימוד התורה בכלל הוא עליידי היגיעה, דמי שמתייגע בא על עומק הדבר, דגם מי שיש לו שכל טוב, שכל דק, ובהשקפה ראשונה לוקח הענין בטוב, מ"מ, מי שאין שכלו טוב כל-כך, אבל מתייגע על השכל, בא על העומק יותר, לפי שהתורה היא חכמה, פי' אלקות, דגם שכל הנגלה שבתורה הוא אלקות. ובשביל זה הוא מה שבאים בגלות. הגלות הוא בישראל בכלל, ולומדי תורה בפרט, ואתם תמימים בפרט, (והוסיף לומר:) יש בזה אריכות דברים, נאָר¹⁹ ניט

12) סה"מ קונטרסים שם כ, א ואילך. סה"מ תרפ"ט ע' 81 ואילך. תו"מ שם ע' טז ואילך.

13) (ע"פ סיפורי חסידים): כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ חגר את החתן באבנט, באמרו, שכאשר בירך בבוקר „אוזר ישראל בגבורה“, היתה כוונתו גם לחגירת החתן בהאבנט („ימי מלך" ח"א ע' 272).

14) = פריסת הצעיף על ראש הכלה.

15) ראה גם תו"מ ח"ב ע' 246. וש"נ.

16) ראה ישיחת ש"פ וישלח, י"ד כסלו תשי"ד (תו"מ ח"י ע' 198).

17) ע"ד הסעודה – ראה לקמן בהמשך הרשימה.

18) זח"ג קנט, ב. וראה ברכות סג, ב. ועוד.

19) = אלא שלא כאן המקום ולא עתה הזמן לזה (לדבר על זה).

10) להעיר גם מהתועדויות תשמ"ז ח"ג ע' 464; „ובדידי הוה עובדא: בעת סעודת הנישואין שלי, עמד כ"ק מו"ח אדמו"ר ממקומו והלך בין המסובים לחלק להם משקה לומר לחיים. בראותי זאת, לא הייתי יכול להשאר לשבת במקומי כשכ"ק מו"ח אדמו"ר עומד ומחלק משקה, ועמדתי במקומי כדי לנסות לסייע עכ"פ, לאחוז את המשקה או להגיש את הכוסית כו'. מיד פנה אלי כ"ק מו"ח אדמו"ר ורמז שאשאר לישב במקומי. וכנסתי להתעקש בכל זאת (יהודי הרי הוא עקשן...) – רמז שוב באופן ברור שלא אקום ממקומי, כך, שבילתי ברירה נשארתי לשבת במקומי, „אויף שפילקעס"... כמובן, עד שחזר כ"ק מו"ח אדמו"ר וישב במקומו להמשיך בסעודת הנישואין“.

11) סה"מ קונטרסים ח"א לח, ב. סה"מ תרפ"ט ע' 80. סה"ש תרפ"ט ע' 53 ואילך. תו"מ – דרושי חתונה ע' טו.

דאָ איז דער אָרט פון דעם, און ניט יעצט איז דער זמן דערפון, ועיקר קיום התורה הוא במי שממית עצמו עלי', תדעו תמימים, שעליכם לבטל עצמכם מכל וכל, און אויף דעם גייט איהר, תלמדו תורה ביגיעה, גם בנגלה, וכן תלמדו חסידות, ולא שתשאר רק ההשכלה לבדה, רק תבוא לידי פועל, הפי' במדות טובות, ואז הנני מברך אתכם, איהר²⁰ זאלט גיהאָלפּען ווערען בכל הענינים הנצרכים לכם, ותאריכו ימים ושנים כו'".

אחרי הפסקה אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א מאמר דא"ח ד"ה אשר ברא ששון [נדפס בקונטרס ב'²¹], ונמשך עד חצות לילה.

אח"כ – נטילת ידים לסעודה.

באמצע הסעודה ציוה כ"ק אדמו"ר שליט"א לאחד התמימים לחלק משמו תשורה לכל אחד ואחד מהנאספים – פוטו ממכתב גוף כתביד קודש אדמו"ר הזקן, בצירוף מכתב מכ"ק אדמו"ר שליט"א²².

במהלך הסעודה ניגנו ניגונים בכלי זמר. גמר הסעודה – אחר שעה ו' בקר.

ביום ד' שעה ו' ערב, נערכה סעודת ז' ברכות באולם זה. בסעודה זו היו נוכחים הרבה מאדמו"רי פולין, ושלחן מיוחד עבורם, ובראש השלחן ישב כ"ק אדמו"ר שליט"א, הרה"ח ר' אברהם שניאורסאהן והחתן. באמצע הסעודה ציוה כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון דד' בבות במתינות, וגם כ"ק אדמו"ר שליט"א והרביים שוררו. אחר ברכת המזון – ריקוד כ"ק אדמו"ר שליט"א עם הרביים והרבנים. אחרי שעה קלה אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א המאמר ד"ה כל הנהנה [נדפס בקונטרס ב'²³].

למחר, שעה העשירית בקר, נסע כ"ק אדמו"ר שליט"א עם כל בני ביתו שיחיו לביתו בריגא.

(22) נדפס גם בתו"מ שם ע' שכח ואילך. ועוד.

(23) סה"מ קונטרסים ח"א כא, ב ואילך. סה"מ תרפ"ט ס"ע

94 ואילך. תו"מ שם ע' לד ואילך.

(20) = שתושעו.

(21) סה"מ קונטרסים ח"א כא, ב ואילך. סה"מ תרפ"ט ע'

86 ואילך. תו"מ – דרושי חתונה ע' כג ואילך.

רשימה קצרה מהיות כק"ש בוארשא תמוז רצ"א דרך מסעו למאריענבאד.

ביום ה' י' תמוז פ' חו"ב שעה ז' בקר בא כק"ש צלחה לורשא בלויית חתנו רש"ג שי' ומזכירו הרי"ף שי'. האכסניא: נאלעוקי ז'.

ביום ה' נכנסו רק איזה מאנ"ש להתדבר ע"ד סדר חגיגת יב"יג' תמוז.

ועש"ק לפני קבלת שבת במעון תו"ת מלאוסקי ז' המאמר ע"כ יאמרו [קונ' טו]. וכו גם המאמרים והשיחה דלקמן]. אחרי המאמר קבלת שבת ות"ע. חזרה.

ש"ק בקר שעה יו"ד בא כק"ש להשיבה להתפלל. התחלת התפלה לערך שעה יו"ד וחצי. כק"ש מתפלל בחדר מיוחד עד שעה ד' אחה"צ ורק יצא לקרה"ת ועלה לתורה – מפטיר.

אחר התפלה קדוש, בעת הקידוש שיחה והמאמר בואו חשבון. הפסקה קטנה, מנחה, נט"י לסעודה, שיחה בתוך הסעודה עד שעה מאוחרת בלילה.

יום א' יג' תמוז שעה ה' ערב סעודת הודאה במעון הישיבה. בתוך הסעודה שיחה, ואמירה ביחוד להתמימים. גמר הסעודה אחר חצות לילה.

יום ב' ג' – „יחידות" של תמימים במעון הישיבה. ביום ד' – באכסניא. בערב נסע לאטואצק ושהה שם עד יום ב' ערב.

לש"ק זו – פ' פנחס – באו לאטואצק הרבה מהתמימים ואנ"ש. אחר תפלת המנחה יצא כק"ש להסעודה. בתוך הסעודה מאמר מעין גנים. יום א' ב' – יחידות. יום ב' ערב – חזרה לורשא.

יום ד' שעה ג' אחה"צ מאמר יה"א זהיר בתפלת המנחה – במעון הישיבה.

אחרי המאמר נכנסו תלמידי תו"ת והכיתות הקטנות שלא הספיקו ליכנס ע"ע יחידות כולם יחד וכק"ש הזהירם בשמירת זמני הלימוד וברכם.

שעה ז' ערב נסע למ"ב.

רשימה קצרה מהיות כ"ק אדמו"ר שליט"א בווארשא – תמוז תרצ"א דרך מסעו למאריענבאד*.

ביום ה' י' תמוז פ' חוקת-בלק, שעה ז' בוקר – בא כ"ק אדמו"ר שליט"א צלחה לורשא, בלויית חתנו ר' שמריהו גורארי' שי', ומזכירו הר' יחזקאל פייגין שי'. האכסניא: ברחוב נאלעווקי מספר ז'.

ביום ה' נכנסו אל כ"ק אדמו"ר שליט"א רק איזה מאנ"ש, להתדבר ע"ד סדר הגיגת י"ב-י"ג תמוז.

ביום ו' ערב ש"ק לפני קבלת שבת, במעון ישיבת תומכי תמימים, ברחוב מלאווסקי מספר ז' – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א המאמר ד"ה על כן יאמרו [נדפס בקונטרס טו']. ובו גם המאמרים והשיחה דלקמן]. אחרי המאמר – קבלת שבת ותפלת ערבית. אח"כ נערכה „חזרה" על המאמר.

ביום ש"ק בוקר, בשעה יו"ד – בא כ"ק אדמו"ר שליט"א להישיבה להתפלל. התחלת התפלה היתה לערך בשעה יו"ד וחצי. כ"ק אדמו"ר שליט"א מתפלל בחדר מיוחד עד שעה ד' אחר הצהריים, ורק יצא לקריאת התורה, ועלה לתורה – מפטיר. אחר התפלה נערך קידוש, בעת הקידוש אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שיחה², והמאמר ד"ה בואו חשבוני³. לאחר הקידוש היתה הפסקה קטנה, תפלת מנחה, נט"י לסעודה, שיחה בתוך הסעודה⁴ שנמשכה עד שעה מאוחרת בלילה.

יום א' י"ג תמוז שעה ה' ערב נערכה סעודת הודאה דחג הגאולה במעמד כ"ק אדמו"ר שליט"א, במעון הישיבה. בתוך הסעודה דיבר כ"ק אדמו"ר שליט"א שיחה⁵, ואמירה ביחוד להתמימים⁶. גמר הסעודה – אחר הצות לילה.

ביום ב' ג' – נערכה „יחידות" של תמימים במעון הישיבה. ביום ד' – באכסניא. בערב נסע כ"ק אדמו"ר שליט"א לאָטוואָצק, ושהה שם עד יום ב' ערב. לש"ק זו – פ' פינחס – באו לאָטוואָצק הרבה מהתמימים ואנ"ש. אחר תפלת המנחה יצא כ"ק אדמו"ר שליט"א להסעודה. בתוך הסעודה אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א מאמר ד"ה מעין גנים⁷. ביום א' וב' – קיבל כ"ק אדמו"ר שליט"א „יחידות". ביום ב' ערב – חזרה לווארשא.

(3) סה"מ קונטרסים שם קצו, א ואילך (סה"מ תרצ"א ע' של ואילך).

(4) שיחה זו – לא מופיעה בלקו"ד שם.

(5) לקו"ד שם תשמב, א ואילך: „ר"ד מה שדבר .. בסעודת י"ג תמוז תרצ"א, בישיבת תומכי תמימים דליובאוויטש בווארשא".

(6) ראה שם תשמט, א: „אח"כ עמד כ"ק אדמו"ר שליט"א על רגליו ואמר להתמימים וכו'".

(7) סה"מ קונטרסים ר, סע"א ואילך (סה"מ תרצ"א ע' שלח ואילך).

(*) ע"ד נסיעה זו – ראה ב„מבוא" לסה"ש תרפ"ח-תרצ"א ע' עו.

(1) כולל ד' מאמרים שנאמרו בהיותו בעיר ווארשא ואטוואצק בדרך מסעו צלחה למאריענבאד, ורשימת שיחותיו .. ריגא, תרצ"א (לאח"ז נדפסו המאמרים – בסה"מ קונטרסים ח"א קצא, ב ואילך (ולאח"ז גם בסה"מ תרצ"א ע' שיז ואילך), והשיחות – בהוספה ללקוטי דיבורים ח"ד תשלז, ב ואילך (ולאח"ז גם בסה"ש תרצ"א ס"ע 247 ואילך)).

(2) בלקו"ד שם: „ר"ד מה שדיבר .. בעת הקידוש ש"ק פ' חוקת-בלק, י"ב תמוז תרצ"א, בישיבת „תומכי תמימים" דליובאוויטש בווארשא".

רשימת היומן — הוספות — עם פענוחים תמו

ביום ד', שעה ג' אחר הצהריים אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א מאמר ד"ה לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה⁸ — במעון הישיבה.

אחרי המאמר, נכנסו תלמידי תומכי תמימים והכיתות הקטנות שלא הספיקו ליכנס עד עתה ל"יחידות", כולם יחד, וכ"ק אדמו"ר שליט"א הזהירם בשמירת זמני הלימוד, וברכם.

שעה ז' ערב נסע כ"ק אדמו"ר שליט"א למאריענבאָד.

והנה רבקה ג'ו' וכדה על שכמה – כלי, והכלי הוא מקיף השורה על אחורי הכתף. ותרד העינה – שירדה לפנימית דהע' פנים לתורה.

ותמלא כדה ותעל – שהמשיכה כח הפנימי במקיף, שעשתה המקיף לפנימי, העלאת הגשמי, גילוי מעלת הגשמי.

עבודת אברהם היתה א"ל עולם, אשר כביכול אל היינו עולם ועולם היינו א"ל. מעלת הגשמי.

אמר אאזמו"ר מאוורוטש: היום למדנו פרשה הראשונה שבתורה. בראשית ב"א אהוה"א. יש שני עבודות בנשמות דבני תורה:

שמים – שא מים, טעון מים, זו תורה. המים נושאים אותו והוא נושא המים, נתעצם עם המים. כל מה שמחדש אינו מרגיש ישות כלל ואינו אלא מקבל.

ארץ – א' רץ. א' אולפנא ולמוד, רץ שנעשה רץ עי"ז מבוהל, אינו בהתישבות, וכל מה שמחדש איז דאס ער.

ויאמר אאזמו"ר – בחיור: יוסף יצחק, דאס איז א חסיד און א מתנגד.

והארץ היתה תוהו ובוהו – שעושים תוהו ובוהו בקשרם תוס' רמב"ם וכו'. ולא די בזה אלא ש"חושך על פני תהום", שרוצים לכסות בחושך – פינסטערניש – על כח המשכיל.

הוא א"ל עולם, כולא חד, ולא א"ל העולם, שהעולם הוא יש ודבר בפ"ע והוא המח' אותם, אינו כן אלא .. שם הוי' ב"ה הוא מתלבש תוך כ"ע והם רק לבושים וטפלים אליו ית' וכולא חד ממש".

ב"א אהוה"א: ברא אלקים את השמים ואת הארץ (בראשית א, א).

שמים שא מים טעון מים: ב"ר פ"ד, ז (שא מים, ופירושו טעון מים, על המים העליונים, או על העבים שטעונים מים – פי' מהרז"ו).

ארץ .. רץ: ראה ב"ר פ"ה, ת, ובפי' מהרז"ו. תו"א בראשית א, סע"ג.

א' אולפנא ולמוד: ראה ספר הערכים חב"ד מע' אותיות התורה אות אל"ף. וש"נ.

חסיד .. מתנגד: כלומר, לימודו של חסיד הוא באופן ד"שמים", שמתעצם עם התורה ואינו מרגיש ישות כו', ולימודו של מתנגד הוא באופן ד"ארץ" כו'. – ולהעיר ממכתב רבינו (אג"ק ח"ט ע' ז) „אשר כ"ק מו"ח אדמו"ר .. מדבר ע"ד איש שתוארו מתנגד ולא עולמ'שער וכיו"ב", עיי"ש בארוכה.

והארץ היתה תוהו ובוהו: בראשית שם, ב. עושים תוהו ובוהו בקשרם תוס' רמב"ם וכו': ראה גם סה"ש תשי"ב ע' 28.

וחושך על פני תהום: בראשית שם. תהום .. כח המשכיל: ראה גם רשימות הצ"צ לתהלים (יהל אור) ע' קלא.

והנה רבקה .. שכמה: חיי שרה שם, טו. הכלי הוא מקיף השורה על אחורי הכתף: וזהו „כדה על שכמה", שהכד (הכלי) הוא בחי' המקיף ששורה על אחורי הכתף („שכמה").

ותרד העינה .. ותעל: חיי שרה שם, טז. ותמלא כדה .. המקיף לפנימי: כי, „כדה" (ש"על שכמה") הוא המקיף (השורה על אחורי הכתף), וענין „ותמלא כדה" הוא שהמשיכה בו את כח הפנימי ועשתה אותו לפנימי.

העלאת הגשמי: ראה גם תו"א תולדות ית, א"ב: „ותמלא כדה היינו כ"ד ספרין דאורייתא .. כל התורה נתלבשה בענינים גשמיים .. וע"י המצות מתבררים ונמשך עי"ז גילוי א"ס ב"ה אשר אנכי מצוך. וזהו הנה אנכי נצב על עין המים, דהיינו בבחי' ותרד העינה ותמלא כדה נמשך ממש בחי' אנכי שהוא סדכ"ס שממנו נמשך המעיין .. גילוי בחי' ותרד העינה ותמלא כדה לא נמשך .. כ"א למטה דוקא".

גילוי מעלת הגשמי: אולי הכוונה למעלת הגשמי ששרשו מסוכ"ע (ראה תו"א מג"א צב, ב ואילך. ובכ"מ), אלא שזהו בהעלם, והגילוי הוא עשייתו לפנימי.

עבודת אברהם .. א"ל עולם: כמ"ש (וירא כא, לג) „ויקרא שם בשם ה' א"ל עולם", ודרשו חז"ל (סוטה יו"ד, סע"א ואילך) „אל תיקרי ויקרא אלא ויקרא, מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה פה כל עובר ושכ וכו'". אל היינו עולם ועולם היינו א"ל: ראה לקו"ת תבוא מג, ג: „אברהם .. ה' עומד וצוח בשם ה' א"ל עולם, פי' שהשם הוי'

אבל שם — ורוח אלקים מע"פ המים, זו רוחו של משיח.

בסמי רפואה ישנם ב' מינים: א) מהולים במים, רב הכמות ואיכות מעוטה. ב) מעט הכמות ורובי האיכות. וזהו רוחו של משיח, אתפשטותא דמשה בכל דרא.

א פשוטער ישובניק, אז ער דערלאנגט א הארלאציק מילך א חסיד, און גיט א קרעכץ פארוואס איז ער ניט אזוי, איז דער קרעכץ פארווייסט כמה וכמה בני תורה.

אאמו"ר לא הי' בחדר ועתה נכנס. ויברכוני — אאזמו"ר ואאזמו"ר מאוורוטש — בהנחת הידים על ראשי בברכת יברכך גו', ואען אמן.

מע"פ: מרחפת על פני (בראשית שם).
 ורוח אלקים... זו רוחו של משיח: ב"ר פ"ב, ד. פ"ח, א.
 בסמי רפואה: שיש צורך בהם כדי לרפא התוהו ובוהו
 והחושך כו' של אלה שלימודם באופן של „ארץ“.

משיח, אתפשטותא דמשה: כי, נשיא הדור, אתפשטותא
 דמשה, הוא משיח שבדור (ראה סה"ש תשנ"ב ח"ב ע' 407.
 ועוד).
 אתפשטותא דמשה בכל דרא: תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד,
 רע"א).
 א הארלאציק מילך: כלי (כד) קטן של חלב.
 פארווייסט: פועל חיזורון (הלבנת פנים).
 יברכך גו': נשא ה, כד ואילך.

מע"פ: מרחפת על פני (בראשית שם).
 ורוח אלקים... זו רוחו של משיח: ב"ר פ"ב, ד. פ"ח, א.
 בסמי רפואה: שיש צורך בהם כדי לרפא התוהו ובוהו
 והחושך כו' של אלה שלימודם באופן של „ארץ“.

זהו רוחו של משיח: כלומר, סמי הרפואה שאינם מהולים
 במים, מעט הכמות, אבל ריבוי האיכות — זהו ענין „רוחו של
 משיח“ שעל ידו שוללים את התוהו ובוהו כו'. — וראה לקמן
 בפנים שזהו אתפשטותא דמשה בכל דרא, ולכאורה הכוונה
 שהרפואה היא ע"י הרבי (אתפשטותא דמשה).

ילקוט דרשימותי

תרפ"ה.

דער שפאלער זיידע הי' איש נלהב במאד, ביתר שאת ויתר עז על שאר חבריו תלמידי המגיד. בהיותו בליאדי אצל רבינו הזקן (בשנת תקס"ט או תק"ע) סיפר, אשר בהיותו בן ג' שנה ראה את כ' הבעש"ט, און ער האט מיר ארוף געלייגט די הייליקע האנט אפן הארצען, און פון יעמולט אן איז מיר וארעם, כי תנועת הצדיק, ומכ"ש רא' ושמיעת קול, צריך לפעול שלא ישכח לעד.

[עמוד 11]²

אדנ"ע אמר בשם הצ"צ: „שאחד ממקורביו הגדולים חפץ לנסוע לאה"ק, א"ל אדמו"ר, עד עת בוא דברו בב"א, בגאולה שלמה לקבץ נדחי ישראל מארבע כנפות ישראל, נשלחו איש איש אל המקום אשר גזרה חכ' והשגחתו ית' לעשות שמה א"י³. וידעת מהו א"י. א"י הוא גילוי אלקות ע"י עסק התורה והעבודה שבלב.

[35.]

אדנ"ע אמר: דער טאָטע – מהרשנ"ע – האט געענטפערט איינעם אָף א טיפע געשמאָקע יחידות בזה"ל צי גוט איז גוט איז בעסער ניט בעסער⁴. און מיט דעם האט ער אין עם מעורר געווען און מגלה געווען די נקודה פנימית. ער האט איהם גיעפענט די רייכקייט פון אמת. ע"פ השכלה האט ער אים געדארפט ענטפערען אָף זיינע יחידות גאר אנדערש, געבען אים או"פ⁵, אַ הבנת ענין, ואס דאס ואלט יענעם זיין אן ענטפער אײַף זיינע יחידות, נאר א רבי איז ניט נאר א רבי. רב ותלמיד איז השפעה, ואס אין השפעה גיט עם א מהות דבר מה. א רבי וחסיד איז אור וחיות. א רבי גיט דאס ואס אליין קען מען ניט נעמען, אָף צו גיין צו די רייכקייט פון אמתית הענין, ואס יעמאלט פארגעסט

בשני העמודים האחרונים (מהשנים תרפ"ח-תרצ"ד), מציינ רבינו תאריך [בחצאיריבוע] – [ט"ז מ"ח] [ח' ניסן] וכן הלאה – תאריך המכתב.

(2) ממכתב כ"ז מר"ח תרפ"ה (נדפס באג"ק כ"ק אדמו"ר מוהררי"צ ח"א ע' תמז). – נעתק ב„היום יום" יד טבת (מ,תרפ"ה, רשימותי").

(3) ראה גם לקמן ע' תנג.

(4) ראה גם סה"ש תש"ז ע' 62. וש"ב.

(5) = אור פנימי.

(1) והוא „ילקוט" (פתגמים וסיפורים) מכתמישים מכתבים של כ"ק אדמו"ר מוהררי"צ מהשנים תרפ"ה-תרצ"ד, שהעתיק רבינו (בקיצור לשון כו') לרשימותיו (נדפסו לאח"ז באג"ק ח"י"ד במקומם).

בגכת"ק ארבעה עמודים – בשני העמודים הראשונים (מהשנים תרפ"ה-תרפ"ז), מציינ רבינו בסיום כל קטע מספר [בחצאיריבוע] – [עמוד 11] [35]. וכן הלאה – והוא (כנראה) מספר העמוד במחברת („ילקוט") המכתבים של כ"ק אדמו"ר מוהררי"צ (מכתבי כל שנה במחברת בפ"ע), ואילו

זיך אויף זיך, ד.ה. אף ציור אדם, ואס ציור אדם איז דאך שכל ומדות. יעמאלט איז דערהערט זיך דער אמת פון דעם ענין, און אמת פון דעם ענין איז אמת ממש (ואז ביאר לי בהפרש משפיע ומקבל ורבי וחסיד⁶ בביאור ענין כח ויכולת. ואכ"מ לבאר הענין).

[56]

חורף תרע"ג הי' אדנ"ע במענטאן, „ונסעתי אז לשם לבקרו, ושהיתי כשני שבועות בערך, וכמעט אשר כה"י זכיתי להיות אתו עמו (דבר אשר בביתנו לא הי' אפשר מכמה טעמים, אם כי הי' מאציל עבורי זמן נכון גם בביתנו, אבל א"ז⁸ כלל ממהות הזמנים אשר הייתי עמו בזמני המנוחה בחו"ל. כל הזמנים, כמובן, רשומים בעניניהם וחוקקים, וביותר זמני המנוחה אשר ב' הם. זמני הדאָצע, שהתחלתן הי' בשנת תרנ"ה (אחר חגה"ש, שאמר אז המאמר וכה"ע רואים הידוע⁹, ולמדו אתי במשך הקיץ (נוסף על הזמן הקבוע שהי' לו ללמוד אתי סידור וכו') שעה קבועה ביום), אשר ברוב הזמנים הי' מטייל עמי כשעה ויותר כמעט בכ"י. והשני, בזמני הנסיעה לחו"ל, אשר ראשון הי' בשנת תרס"ג (בנסיעתו לווען. חנוכה עד ר"ח ניסן). תרס"ז וירצבורג (בייערין) מחדש מ"ח עד ניסן. בשנה ההיא מחצי סיון עד אלול. בשנת תרס"ח תמוז עד אלול (מארינבאד). תרע"ב מענטאן, כשלשה שבועות. תרע"ג כשלשה שבועות. תרד"ע כו'¹⁰ שבועות. ומאז עד היום האחרון בעלמא דין¹¹). והי' הסדר שהיינו הולכים על שפת הים, הרחק מאדם, יושבים בחול אשר על שפת הים, מדברים בענינים היותר עיונים¹². שם שמה הראני הדירה אשר גר שם בשנות תרמ"ה מ"ו מ"ז (ג' שנים בזא"ז¹³ גר בדירה אחת), והמקום אשר הי' יושב בכ"י ולומד. (כי ענין הרפואה של מענטאן הוא רק האויר הצח וחום השמש). וסיפר לי אשר שמה בקרו החסיד ר' זלמן ז"ל זלאטופ', והענינים אשר דברו בדא"ח ששמעו מהוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"ם זי"ע. והגיד לי כי שפת הים הוא מסוגל לענינים עיונים ביותר, והאריך לבאר מאה"ז¹⁴ (בענין שמ"ע¹⁵ בהקדמת הזוהר בתחלתו¹⁶) רזא דא לא אתגליא בר יומא חד דהוינא על כיה ימא וכו'¹⁷.

[58]

אדנ"ע הגיד לי כי הדר בעיר כא' מאזרחי העדה מחויב הנהו לשאת בעול הקהלה ובחזוק העומדים בראשה. לענין שלוח לרב.

[60]

6) ראה גם לקו"ד ח"א נ, א. סה"מ תרפ"א ע' קמה. סה"ש תרצ"ו ע' 116.	לא נסע לחו"ל.
7) = כל היום.	12) ראה גם אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' רצג.
8) = אין זה.	13) = בזה אחר זה.
9) נדפס בסה"מ תרנ"ה ע' קפז ואילך.	14) = מאמר הזוהר.
10) = כששה (ר').	15) = שאו מרום עיניכם.
11) כ"ה בכתיב, ואוצ"ל: עד היום האחרון בעלמא דין	16) א, סע"ב.
	17) ראה גם לעיל ע' קנו. וש"נ.

רשימת היומן – הוספות – ילקוט תנ

בשנת תר"ח שאל מהרי"ל את הצ"צ הלא על ש"ז¹⁸ היו רמזים בגלוי משיח, והשיבו: דו ויסט ואס איז משיח, משיח יגלה עומק פנימיות התורה, און אלע ועלען דערהערען די ליכטיקייט, איז איצטער נתגלה געווארען דער לקו"ת. דברי רבינו ז"ל איז גלוי או"פ¹⁹ וסגולה לגלוי הנפש. – ומענין לענין נתגלגלה השיחה ע"ד א"י: ואמר: יעקב י' עקב. ישראל ישר אל. ארץ הוא רצון. וא"י הוא הרצון העצמי שיש בכל נשמה. והישיבה בא"י, אשר בכל הישובים אשר בני' נשלחו שמה עד עת בוא הגאולה, ע"י הבירורים יגלו את הרצון העצמי שמתגלה במס"נ. והכלי לזה תורה, דכ"א יש לו כח ע"ז, דישראל ר"ת יש ס"ר או' לת¹⁹, כמספר קומת נש"י.

בשנת תרי"ז שאל א' החסידים הגדולים את הצ"צ ע"ד נסיעה לא"י, כי נכסף במאד לשקוד שם על התו"ע²⁰. ויענהו: רבי הלל-ן פעלט ניט א"י, און דו וילסט א"י. מי דארף מאכען דא א"י, מאך דא א"י.

²¹[162]

ש"ת²² תרמ"ח אאדנ"ע דא"ח בביהכנ"ס בליוב' אין הק' בא בטרוניא²³, וסוף דבריו „גם האנשים בעלי מוחין הנמצאים עתה צריכים להניח שכלם ולא לילך אחרי הטו"ד כי יכולים להטות ע"פ שכלם כו' עד כי ח"ו מרה תהי' באחרונה כו' וזה העיקר בזמה"ז בעקבות דמשיחא שלא לילך אחרי השכל והטו"ד כ"א לקיים התומ"צ בתמימות ואמונה פשוטה באלקי ישראל".

²⁴[164]

תרפ"ו.

אדה"ז אמר: בדק אלישני' ואטופרי (חולין²⁵). אלישני', ואס פֿאַר אַ צונג דער שוחט האט, אטופרי, ואס פאר א נעגעל דער שוחט האט. ואמר אדנ"ע: א שוחט דארף האבען נעגעל, נאר צי ער ניצט דאס פאר זיך, אדער ער שטעכט נאר דעם אנדערען²⁶.

[5]

כשיצא הגזירה שלא ישאו כובע עגולה, אאדה"ז: קליפה מאַכט א הסתר, אָף שאו

23 נדפס בסה"מ תרמ"ח ע' קפו ואילך (וראה גם לעיל ע' קפג. וש"ג).

24 ממכתב הנ"ל (נדפס באג"ק הנ"ל ריש ע' תפח). – נעתק ב"היום יום" יב טבת (מ"תרפ"ה, רשימותי").

25 יז, ב: „בדק לה בריש לישני כו' ואטופרא".

26 ראה גם שיחת יום שמח"ת תשי"ב ס"ו (תור"מ ח"ד ע' 93).

18 = שנה זו (תר"ח).

19 ראה מגלה עמוקות אופן קפו (ישראל ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה). וראה סה"מ תש"ו ע' 46. תש"ט ע' 41.

20 = התורה ועבודה.

21 ממכתב כ' מג"א תרפ"ה (נדפס באג"ק ח"א ע' תפח).

22 = שמחת תורה.

מרום עיניכם²⁷. וכידוע, שההסתכלות בשמים, הוא סגולה ליר"ש, איצטער ועט צוקומען אַ עבודה, אפקערין דעם קאזיראק (כי רבים מהחסידים היו נושאים הקאזירעק בצד העורף)²⁸.

[37]

אאדנ"ע: חסידות דארף מען זאגען זיך. איז ממילא, אויב עס איז מיט אַ אמת, דערהערט דער אנדערער אויך. ואמר: חסידות וערט ריין קלאר, דורך דמעות של תפלה. ואמר: די ואס זוכען געשמאק און תענוג אין רעדען חסידות, און עס וערט ח"ו בא זיך אַ צופריעדענקייט מההשפעה, ולא מגלוי האלקות וההתעוררות במח ולב, צריכים תשובה גמורה. היודע ומתבונן, יוכל לצייר את הגיהנם שלהם. ואמר: ריידען חסידות, דארף מען מיט מס"נ. והאומר דבר בשם אומרו וכו' כאלו בעל השמועה עומד לפניו²⁹, ולדבר בדברי רבו, ואז יזכה להתדבק בהאמת.

[87]

שני אברכים בליאדי — בזמן אדה"ז — היו מהלכים ומדברים בדא"ח. בחזירתם, שאלם אדהאמ"צ — שהוא הי' המצביא של האברכים היושבים, ור' אהרן מסטאראשעלי של החסידים הישנים — במה דברתם, ויענוהו, במה שאמר הבעש"ט, דגם עלה נובלת המתגלגלת ע"פ חוץ, הוא בהשגחה פרטית, כדין ומשפט על הזמן והמקום שעלי להתגלגל.

כעבור איזה ימים, סיפר להם אדהאמ"צ, אשר סיפר כל הנ"ל לפני אדה"ז, ויענהו: דלא מיבעי שההשגח"פ היא על העלה המתגלגלת, כ"א גם על אופני סיבת גלגולה, אם ע"י אדם או על ידי נשיבת רוח וכדומה³⁰.

[91]

המתפללין בארבע זוגות תפילין כך נהיגין:

א) מניחין תש"י ותש"ר דרש"י, קודם אמירת פרק איזהו. מתפללים עד אחרי אך צדיקים וגו'. ומסירים רק הש"ר דרש"י.

29) ירושלמי שבת פ"א ה"ב. שקלים ספ"ב. קידושין פ"א ה"ז.
30) נעתק במכתב רבינו מח' כסלו תשי"ב (אג"ק ח"ה ס"ע סה ואילך). ונתבאר בשיחת ש"פ ויצא תשי"ב (תו"מ ח"ה ס"ע 156 ואילך).

לו בשיחת שמח"ת תרפ"ו בגזירת הכובעים והרה"ק .. מבארדיטשוב, שאין השנים מתאימות — הנה שמעתי מעין זה, אבל על ר"ה מפאריטש (וכנראה טעה המניח).

27) ישע"י מ, כו.
28) ראה עד"ז בשיחת שמח"ת תרפ"ו ס"י (סה"ש תרפ"ו ע' 96 ואילך), שהרב מבארדיטשוב צוה לתלמידים שלא ילבשו כובע עם קאזיראק (מצחי), מפני שכשמביטים השמימה הוא סגולה ליר"ש, וקאזיראק מונע מזה (כי, המצחי מסתירה ומונעת ההבטה השמימה). וממשיך שם, שפעם יצאה גזירה מהמלך ניקלאי כו' (וראה גם תו"מ ח"י ע' 70 ואילך).

* ולהעיר ממכתב רבינו (אג"ק חכ"א ע' קיג): „מה שהוקשה

רשימת היומן – הוספות – ילקוט תנה

(ב) מניחים תש"ד דשמושא רבא, בלא ברכה, וקורין שמע וכו' עד אמת. ואומרים המזמורים דתהילים כפי סדה"י (לימי החודש). והמהדרין היו לומדים זה עם פירש"י ומצודות.
(ג) אח"כ מניחים תפלין דר"ת – ש"י וש"ר – בלא ברכה. אומרים שמע וכו' עד אמת. פ' קדש והזכירות שנדפסו בסידור. ולומדים פרק משניות כ"א לפי הבנתו. אח"כ מסירים רק הש"ר דר"ת.

(ד) מניחין הש"ר דראב"ד, בלא ברכה. שמע וכו' כנ"ל. פ' חומש עם פירש"י (פרשת השבוע. ביום א' פרשה א' ביום ב' פרשה ב' וכו')³¹.

[120]

אדה"ז בנסעו בפעם הב' ממעזריטש, וכבר הי' מוכן לנסיעה, ורק חכה עד בוא ר' אברהם המלאך לקבל ממנו ברכת הפרידה. בבואו וקבל ברכת הפרידה מכל החברים, נכנס אדה"ז בעגלה. פנה ר"א אל העגלון ויאמר: מי דארף שמייסען די פערד, ביז זיי זאלען פארגעסען אז זיי זיינען פערד.

כשמוע זה אדה"ז, יצא מהעגלה ואמר: דרך זה חדש הוא, ועוד לא שמעו מרבו – הה"מ – איך האב געמיינט אז א פערד בלייבט א פערד. ויבאלד אז די עבודה איז אז דער פערד זאל פארגעסען אז ער איז א פערד, און יעמאלט טוט ער אוף ואס ער דארף אויפטאן, צריכים לקבל סדר והנהגה בעבודה זו. ונתעכב במעז' עוד יותר על ג' חדשים³².

[166]

בהיותי נער קטן הסביר לי מלמדי ר' שמשון מהלך רוחו של פרעה, שהבטיח וחזר בו וכו', ולא נתישבה דעתי. עד שא"ל: „מרע"ה הי' חסיד (ודוקא חסיד חב"ד"י, שלא רצה במופתים, כי אם שיתנו לו התורה, וכשיביא לישראל את התורה, ידעו ששלחו ד'), ופרעה מתנגד. ומתנגד בשעה שנעשה הרוחה חוזר לסורו³³.

[180]

הצ"צ ציוה לכל המלמדים שלמדו עם נכדיו הקטנים שמלבד למודים הרגילים ילמדו אתם פיה"מ של התפלה (פי' הפשוט). ופעם בחודש היו באים אל הצ"צ להבחן בזה³⁴.

[194]

הצ"צ אמר על רד"ץ – כך סיפר מהרשנ"ע – שהוא עובד אלקים.

[210]

33) ראה גם תו"מ ח"ב ע' 86.
34) נעתק ב"היום יום" ח טבת (מ"ילקוט תרפ"ו רשימותי").

31) נעתק ב"היום יום" יט מנ"א (מ"ילקוט דרשימותי").
וראה גם לעיל ע' קצב.
32) ראה גם לעיל ע' שט. וש"נ.
33)

התפלה – כחוט השדרה³⁵. אמונה – עצם הנפש שאינו בכלל כחות הנפש.

[247]

רשב"ץ ור' הענידיל אמרו: נשיאים ורוח³⁶ – השכלה און התפעלות, ובגשם³⁶, און אין בפו"מ³⁷, הוא אין³⁶, א גאר נישט און א נישט ח"ו³⁸.

[338]

בדרך צחות אפ"ל³⁹ ששרשם משור של אדה"ר שקרנותיו קודמות לפרסותיו⁴⁰, שטרם יוכל לעמוד על רגליו כבר קרני ראם לו.

[481]

תרפ"ו.

בבית עקד הספרים של מהרשנ"ע היו 1013 נומערים – תרמ"ג. אדנ"ע בשנת תרע"ה 5400 בערך⁴¹.

[151]

אדהאמ"צ יסד המושבות בפלך חערסאן⁴² בשנות תקעט"פ"ב. הצ"צ מושבה שצעדרין בפלך מינסק⁴³. והי' חבר אסיפת הרבנים אשר קראה הממשלה בשנות 56-1848⁴⁴. אשר בגלל אלה נתכבד בתואר אזרח נכבד לדורותיו בחותם יד המלך (שיהי' בחותם יד המלך זכו רק ג' אנשים) ניקולאי הא'.

[149]

מסנ"פ: נפש ענינו רצון, מסירה – סלוק ושעבוד. – סלוק הרצון ושעבוד הרצון ... אדנ"ע אמר: איך פעלט הרגש (געפיל און דער הער), פארשטיין חסידות איז נאר מיט

נבראו, שור עם קרניו מגודלין, וכיון שיצא ראשו תחלה, נמצאו קרנותיו קודמות לפרסותיו – פרש"י.
 (41) אודות אוסף הספרים של אדמו"ר מהר"ש ואדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע – ראה ס' ספריית ליובאוויטש (קה"ת, תשנ"ג) פ"ד"ה (ע' לו ואילך).
 (42) ראה גם לעיל ע' רבי. וש"נ.
 (43) ראה אודות יסוד מושבות אלו (חערסאן ושצעדרין) – רשימת המאסר (סה"ש תרפ"ז ס"ע 235 ואילך. וש"נ).
 (44) = תר"ח"ט"ז (וראה אודות אסיפת הרבנים זו – קונטרס ה"צ"צ ותנועת ה"השכלה" ע' 35 ואילך. ספר התולדות אדמו"ר הצ"צ ע' 155 ואילך).

(35) ראה לקו"ת בלק ע, ד ואילך. ובכ"מ.
 (36) משלי כה, יד («נשיאים ורוח וגשם אין»).
 (37) = בפועל ממש.
 (38) ראה גם אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' רסב. אג"ק רבינו ח"ג ע' קנ.
 (39) בהמשך למ"ש לפניו בענין «נשיאים ורוח וגשם אין» – ש"ע"ד הצחות אפ"ל ששרשם (של אלה שהם בעלי השכלה והתפעלות בלבד, ללא פועל ממש) משור של אדה"ר כו' (וכנראה, שבמכתב זה נזכר עוה"פ פתגם הנ"ל, בתוספת הצחות).
 (40) ראה ע"ז ת, א (וש"נ): «אדה"ר .. הקריב שור שקרניו קודמין לפרסותיו» (דאמר מר כל מעשה בראשית בקומתו

רשימת היומן – הוספות – ילקוט תנז

הרגש, ובפרט עבודה איז נאר הרגש, דער געפיל און העכער פון דעם הער. דער ענין איז פשוט: חסידות איז שכל. עס איז טאקי שכל אלקי, אבער עס איז דאך אין שכל אנושי. איז מיט דער הער קאן מען פארשטיין. אבער עבודה איז מער ניט ווי געפיל אליין. ואשרי האישי (כן סיים) שהוא עובד אלקים.

[167] כט' טבת פז/45

אדנ"ע סיפר: הצ"צ זש"פ בעת הקידוש דבר הרבה במעלת ישראל בעת קי"ס, וסוף דברי קדשו הי' (כן הי' ל' הספור) דישראל בעת קי"ס היו במדר' משה רבינו, דאז ישרי משה ובנ"י כאחד⁴⁶, דאז ישרי, י"שיר, דער יו"ד ואס בא יעדער אידען האט געזונגען, און אז דער יו"ד זינגט, איז במילא משה ובנ"י במדר' אחת. ושאל א' מבניו: ומה עשה משה רבינו אז. פרעגסט ואס מ"ר האט געטאן, מ"ר האט געהאט קאלטען ברען*.

[174]48

ללמוד יחד עם חברו ולדבר בעניני תקון המדות וג' לבושי הנפש שזהו גמ"ח בנפשו. לקבל פני חברו בספ"י ובמדות מאירות – גמ"ח בכחות הנפש. וההפרש יובן בהבנת ההפרש בין ענין הנפש (שהיא ההארה כללית ולא עצם הנפש) וכחות הנפש. וכללות המענה שענה אדהאמ"צ על יחידות חסיד א': „אז איינער רעדט מיט דעם אנדערען בעניני עבודה ולומדים יחדיו, אז איז 2 נפה"א אף איין נפה"ט⁴⁹.

[249]

בשנת תקל"ה יסד אדה"ז החדר הראשון שהיו בו רק טו' תלמידים. ישבו אצלו שלשה שנים רצופים. כאשר נסע הרמ"מ מהאראדאק לא"י, ושאלו אותו הרבה מאנ"ש מה יהי' עמהם, השיב להם ע"ד אדה"ז, ואמר הוא אילנא דחייא אשר פריו בו. ער האט שוין געמאכט 15 גוטע אידען. בשנת תק"מ (אחר ה' שנים למוד והדרכה, שלחם למקומות שונים... נסעו על כל המדינה לעורר ע"ד עבודה פנימית, פעמים בגלוי ופ' בסתר. וכה עברו כמשך עשר שנים עד תק"ן.

[285]

(*) ברען דוקא. עיין בקונ' אטואצק⁴⁷.

48 ממכתב ו' שבט תרפ"ז (נדפס באג"ק ח"א ע' תקנט).

49 המענה של אדמו"ר האמצעי – נעתק ב„היום יום" כ טבת (מ„תרפ"ז, רשימותי"). וראה גם אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ב ע' עג. לקר"ד ח"ב שג, ריש ע"ב. סה"ש תרצ"ז ע' 210 וש"ג.

45 נדפס באג"ק ח"א ע' תקנו ואילך.

46 ראה סוטה ל, ב (וראה בארוכה לקו"ש חל"א ע' 69 ואילך).

47 ראה גם לקר"ד ח"ד תשלט, ב (סה"ש תרצ"א ע' 251). סה"ש תרצ"ז ע' 233.

באסיפת הרבנים — קייץ תרס"ח. ווילנא — אאדנ"ע: „האלק' נתן אותנו בגולה, אבל רק את גופינו נתן האלקים בגולה ולא את נשמתינו תורתנו ומצותינו. כולנו בני" היושבים בגולה בכל מרחבי תבל מקצה הארץ ועד קצהו, הנה בכל הנוגע לדתינו תורתנו ומצותינו חפשים אנחנו לקיימם בלי שום הפרעה ומורך לב. יהודים אנחנו כולנו, ואת מצות אלקינו עלינו לקיים באותה המס"נ אשר קיימום אבותינו ואבות אבותינו מאז ומקדם"⁵⁰.

[257]

תרפ"ח

אדנ"ע סיפר שמהרשנ"ע אמר: די ועלט זאגט אז מ'קאן ניט ארונטער דארף מען אריבער, און איך האלט אז מי דארף לכתחילה אריבער. מי דארף לכתחילה נעמען מיט שטארקייט, ניט נתפעל וערען פאר קיין זאך, און דורך פירען דאס ואס מיא דארף. און אז מען נעמט זיך, העלפט דער אויב'.

[ט"ז מ"ח⁵¹]

אדנ"ע אמר: אמת ומדת הענוה אפשר ללמוד מחותנך הרב שליט"א⁵².

[ח' ניסן]

האנשים⁵³ אשר גרו שלא לרצוננו ולרצון אנ"ש בהבית הסמוך להאהל, ולא פנו גם אחרי ההתראה, לא האריכו ימים שם. השמש הא, נפטר לפתע פתאום בלי סיבה ידועה. בבוקר נחלה ובלילה נפטר. הב, ה' רב מליטא כבן ארבעים. על האזהרה ענה שאינו ירא. בזמן קצר נחלה. בקשוהו עוד הפעם, וענה שהנהו מתנגד ואין פחד כבוד הרביים של החסידים עליו. עודנו מדבר כמו בדעה צלולה ובמשך כאיזה שעות נפטר, ר"ל⁵⁴.

[כ"ד אייר]

עגונה עם בנה בן יא"יב' שנה, אלם, וגם שמיעתו כבדה, באה אל הצ"צ. עברו כמה שבועות ומפני רוב הבאים לא בא עדיין תורה (כי ה' זמן אשר העגונות עמדו בחדר השני, ופתח חדרו ה' פתוח, והצ"צ שמע דברי, ומשיב להמשרת ר' חיים דוב אמור לה כי תסע למקום פ' או תשאל את רב פ'). פעם הושיבה את בנה תחת השולחן במנין הקטן אשר שם ה' יחידות, והזהירתו שכאשר יהי יחידות יצא וימסור הצעטיל.

53 ראה מכתבי אדמו"ר מוהרי"צ מיום כ"ד שבט וכ"ה אייר תרפ"ח (אג"ק שלו ח"ד ע' רצא ואילך).
54 ראה גם שיחת ט"ו בשבט תשל"ז. אשכנזא דרבי ע' 120. „שמועות וסיפורים" (כפ"ח, תשל"ז) ח"ג ע' 286 ואילך.

50 ראה גם לעיל ריש ע' תכא. שיחת ג' תמוז תרפ"ז (סה"ש תרפ"ז ע' 169), ובהנסמן שם.
51 נדפס באג"ק ח"א ע' תריו.
52 כ"ק הרה"ח ר' אברהם שניאורסאהן.

רשימת היומן – הוספות – ילקוט תנט

הסדר ה' שהמשרת עמד אצל השלחן, והמשרת ר' אלי' ליב ה' המסדר מי יגש לראשונה. פתאום יצא הנער. המשרת התקצף וקרא לו שייגעץ. אמר הצ"צ: אמונה פשוטה מאכט ליכטיג אין די אויגען. כלום ניתן גדולה אלא בשביל ישראל⁵⁵. ופנה אל הנער ואמר בלשונו הק' גיי זאג דער מאמען אז דער טאטע לעבט. זי זאל פארען אין דענבורג.

העגונה ישבה אצל הר' רבקה נ"ע⁵⁶, והתאוננה שזה ז' שנים אבד בעלה, ויש לה היתרים מרבנים, באם שיסכים אדמו"ר. ופתאום נכנס בנה ויקרא: דער רבי האט געזאגט גיי זאג – דענבורג. והתעלפה העגונה.

המופת הכפול הרעיש במאד. ותאמר חמותי⁵⁷ – ז"ל⁵⁸ הר' רבקה נ"ע – אט פון ואס מען וערט נתפעל. באם טאטען באם זיידען⁵⁹ האבען זיך געוואלגערט מופתים, און קיינער האט ניט געואלט אויפהייבען. זע זע ואס דא טוט זיך. פון ואס מען איז נתפעל געווארען. דער זיידע האט געזאגט אז ער וויל מען זאל פארשטיין חסידות, און התפעלות של מופתים שייך לוואהלין⁶⁰.

[ב' מנ"א⁶¹]

סוף ת"ר נקרא הצ"צ לפ"ב. קאנטאניסטען מקראנשטאדט בקשו מפקידיהם רשיון ללכת אליו על ת"ב. כש' איש באו. הצ"צ יצא אל החצר, והגיד לפניהם ממדרש איכה, ויבאר בשפה המדוברת, והדגיש גבורת נערי בני"י ומס"נ על הדת. ויסיים כי חוב כ"א להתפלל בשלום ארץ גלותו ומנהיגיו.

כ"ז עשה רושם גדול בין הקאנטאני.

קרוב לאלול דרשו (לא בקשו) הקאנט' עוד הפעם רשיון. גם מרעועל ועוד מקומות בקשו זה. כ"ז הורשה. ופקיד בא אל הצ"צ ויודיעהו כי נעשה שערורי' בקרב האנ"ח⁶², וכי שרי המלוכה שמו עיניהם עליו, וידע מה שלפניו. עוד אמר שבכוואם יתקבצו בהכרח שבפעטראפאולאוסקי קרעפאסט, ולשם יבוא גם הצ"צ.

ג' או ה' אלול ה' זה. ה' יותר ממש מאות איש. והגיד לפנייהם (בחצר הראשון של פעטראפאולוסקי קרעפאסט) המאמר שמע ישראל, בז'רגון⁶³. – ישנו בכת"י. ניתן ע"פ הצואה⁶⁴ הרבנית תי' – ר' יצחק רובאשאו שמש את הצ"צ אז. „וברכני בעד זה: זאלסט האבען אריכות ימים און דיר זאל קיינמאל גארנישט פעלען. ות"ל נתקיימו, כי בן פ"ט אני ולא חסר לי דבר”.

(55) לשון חז"ל – ברכות לב, א.

(56) בלתו של הצ"צ (אשת אדמו"ר מהר"ש).

(57) הרבנית חיי מושקא (אשת אדמו"ר הצ"צ), חמותה של

הרבנית רבקה.

(58) = זה לשון.

(59) אדמו"ר האמצעי ואדמו"ר הזקן.

(60) ראה גם תר"מ ח"א ע' 43.

(61) נדפס באג"ק ח"ב ע' צג ואילך.

(62) = האנשי-חיל.

(63) נדפס באוה"ת ואתחנן (כרך 1) ע' בירנו ואילך (וראה

גם לעיל ע' רנ).

(64) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"ב ע' תקן.

בשנת תר"א יסד הישיבה, ומנה מהרי"ן לר"י, וחתנו רל"י מנהל הישיבה⁶⁵. הי מפלגת תלמידים ויושבים.

בשנת תרנ"ד הי קבוצה של טז'יז' בחורים, "יושבים"⁶⁶ אבל סו"ס לא התאימו אל המטרה.

[ז' מנ"א⁶⁷]

תר"ץ

אדנ"ע בשם אדה"ז⁶⁸: וקנה לך חבר⁶⁹, וקנה לך חבר*.

[כא' שבט]

אדנ"ע במכ': כשמעמידים פנס מתקבצים החפצים באור⁷⁰, כי אור ממשוך. ליכטיקייט ציט צוי⁷¹.

[כג' ניסן⁷²]

חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם⁷³. עולם פי' (1 זמן 2) מקום 3) כח. עלם עלמה [עילומים. הכותב] 4) העלם. ופי' שההעלם וההסתר הוא בשבילי, כדי שאסירו ע"י כח שניתן לי — משביעין ל' שובע⁷⁴ — ובזמן ומקום האלו.

[ב' סיון⁷⁵]

תרצ"א

אומרים בשם הבעש"ט⁷⁶: וען אַ אידען ציט די האַרץ אַז ער וויל עסען, זהו התעוררות בהנשמה, שהנשמה מתגעגעת למקורה, כמו שהנר בטבעו וכו', אבל האדם

(* ראיתי מובא מס' אור הישר לר"מ פאפרוש, "וקנה ל"ח הוא הקולמוס שנק' קנה שע"י שיכתוב הדברים בזה יהא עיקר זכירתם".

(71) נעתק ב"היום יום" יג טבת (מ"ת"ג, רשימותי").

(72) ראה אג"ק ח"ג ע' רי.

(73) סנהדרין לו, א (במשנה).

(74) ראה קיצורים והערות לתניא ס"ע נז ואילך.

(75) ראה כתר שם טוב סקצ"ד.

(76) נדפס באג"ק ח"ב ע' רמח ואילך.

(65) ראה גם לעיל ס"ע שעט. וש"נ.

(66) ראה גם לעיל ס"ע רלד. וש"נ.

(67) נדפס באג"ק ח"ב ס"ע קד ואילך.

(68) ראה גם לעיל ע' תו. וש"נ.

(69) אבות פ"א מ"ו.

(70) נתבאר במכתב רבינו — אג"ק ח"ב ע' רצט.

רשימת היומן – הוספות – ילקוט תסא

אינו מרגיש וסובר שרוצה לאכול. ובזה פי' אדה"ז ענין שהיו מרעיבים עצמם ב' שעות וכו',⁷⁷ שרעבון שלהם היו ממלאים במזון דתורה, ואח"כ רעבון הגוף.

[ר' טבת]

מאדה"ז: אידישע גשמיות איז רוחניות. דער אויב' גיט אונז גשמיות, מיר זאלען דערפון מאכען רוחניות. אמאל אז עס איז לרגע ניט אזוי, דארף מען געבען דעם אויב' אפילו מנחת עני, גיט ער אפולע.

[ז' מ"ח⁷⁸]

תו"א ד"ה מי שם פה⁷⁹: „ב' נשמות וכו' חנוך ולמך וכו'“, רבינו חושב רק אלו שתקנו את העולם.

[ד' שבט⁸⁰]

ק"ש הי' עם אדנ"ע בוארמס בשנת תרס"ז, ושם ס"ת המיוחסת למהר"ם מרוטנברג, וראה בה כתוב כפסק אדה"ז דכא באל"ף. כן בשנת רס"ח בפראג ס"ת שקבלה בידם שעזרא הסופר הגייה"ה, וראו שגם שם כתוב באל"ף⁸¹.

[ה' אייר]

מלאכים אין בהם יצה"ר, פי' אינם בעלי בחירה. מכל מקום שייך בהם חטא, פי' חסרון. כי בעלי שכל הנשענים על בינתם עלולים יותר לטעות מהעושים בקבלת עול.

[כ' אדר⁸²]

רמ"ט אחר חה"ש אאדנ"ע לי: מי דארף זיך רייבען ארום חסידים אלטע. זעהסט איך בין עלטער פאר דיר, איז אז שמואל בער און חיים בער האבען פארבראכט אין ליובאוויטש אפאר ואכען, האב איך $\frac{3}{4}$ יאהר געטאהן אין די ענינים, ואס האט זיך דאן גערעדט.

[ב' אייר⁸³]

הענין אמר רבינו נ"ע רק שתי נשמות, הנה הענין פשוט דרבינו נ"ע חושב רק אלו שתקנו את העולם והם רק חנוך ומשה" – נעתק גם בהערת רבינו לתו"א שם.

(81) ראה גם לעיל ע' קצה ואילך. וש"נ.

(82) נדפס באג"ק ח"ב ע' שלו (במענה לשאלה „בענין עונש המלאכים, הלא אין להם יצה"ר, ואיך שייך בהם חטא ועוין“).

(83) ראה אג"ק ח"ב ע' שלא.

(77) ראה שבת יו"ד, א: „שעה רביעית מאכל כל אדם כו' ששית מאכל תלמידי חכמים“ ובתניא פכ"ז (לד, ב): „והיו מרעיבים עצמם שתי שעות כו'“.

(78) נדפס באג"ק ח"ב ע' רסה (נעתק ב„היום יום“ כז טבת).

(79) שמות נא, ד.

(80) נדפס באג"ק ח"ב ס"ע שיט. – מענה על „מה ששואלים בביאור האמור בתו"א .. עם משה הוי ג', ובתחלת

לחסידות צריכים הכשרה עצמיית בקיום התומ"צ. אמרו על ר' הלל שהי' זהיר מאד בדקדוקי מצות (לא ישב על כסא רך מפני חשש שעטנז וכיו"ב). כששאלוהו, אמר, שעושה הכל בשביל להבין יותר טוב דא"ת.

והאבן⁸⁴ הזאת נאמר רנ"ד, ולנ"ג בכתב.

[כ' אייר⁸⁵]

תרצ"ב

הצ"צ אמר: מלה הבאה בדבור הוא ברכים, שבכתב – לפני העולם, שבדפוס – לדורי דורות⁸⁶. ואם על החכם באמת ארוז"ל⁸⁷ הזהרו בדבריכם, בינונים כו' לא כ"ש.

[ר' שבט⁸⁸]

הצדיק האמור בתניא הוא ג"כ מדריגה בבינונים, שהרי נקרא סש"ב ולא צדיקים⁸⁹.

[כד' כסלו]

בשיחת שמח"ת תר"ס אאדנ"ע⁹⁰: כשם שחובה על כל איש ישראל להניח תפלין בכ"י, ככה הוא מצוה וחובה עכא"י⁹¹, כ"א לפי ערכו במעמדו ומצבו בהשגה, לקבוע חצי שעה לכה"פ פעם בב' וג' ימים, לשקוד בטובת הדרכת בניו וביתו. אַז איינער בויט אַ שטוב לייגט ער אַריין אין דעם די האַרץ די קאַפּ מיט אַלע כחות, ביז ער פאַרמשכונט זיך נאך מער פאַר זיינע כחות, וכידוע שכל העוסק בבנין מתמסכן⁹². והדבר מוכרח להיות כן, כי בנין בלי כחות אינו בנין. ופי' אַז מען פאַרמשכונט זיך, כלומר שלוקחים לא לבד מה שיש בגלוי, רק גם וואס מען פאַרמאַגט אין בטוחות, דאס לייגט מען אויך אַריין אין בנין. וזהו בבנין גשמי אשר גם בזה יש מצוה, כי אצל ישראל איז ניטא קיין גשמיות. גשמיות איז אַ כלי צו רוחניות. אז ער בויט אַ שטוב יקבע מזווה, ובאיזה מהחדרים ילמדו או יתפללו, שלא ימלט בלאה"כ, ואפשר שלפעמים ועט מען דארט נעמען אַ חסידישע ביסעל משקה. ואמר אַז די ביסעל משקה ועלכע אַ אידישע האַרץ דערוואַרעמט זיך בא איהר, הויבט אויף את התורה ואת התפלה שפרחא לעילא. וכש"כ בבנין עדי עד, שע"ז נותנים כחות מיוחדים, וכאן הבטוחות של איש ישראל הוא גאר אַ גרויסע.

[כ' שבט⁹³]

89) ראה גם ר"ד ליל אחש"פ תשכ"ט ס"ג (תומ"חנו" ס"ע

90 ואילך). שיחת ש"פ ויקרא תשל.

90) ראה גם לעיל ע' שיג. וש"נ.

91) = על כל איש ישראל.

92) יבמות סג, א. וש"נ.

93) נדפס באג"ק ח"ב ע' שפה ואילך (חלקו – נעתק

ב,היום יום" כב טבת).

84) המאמר ד"ה והאבן הזאת נאמר בשנת תרנ"ד (נדפס

בסה"מ תרנ"ד ס"ע עב ואילך), ולא נגמר בכתב.

85) נדפס באג"ק ח"ב ע' שמב.

86) נתבאר במכתב רבינו – אג"ק ח"ב ע' ריט.

87) אבות פ"א מ"א.

88) נדפס באג"ק ח"ב ע' שפב.

רשימת היומן – הוספות – ילקוט תסג

מצות וגו' מאירת עינים⁹⁴, העינים דעיני ד' משוטטים⁹⁵, מקבלים התפעלות מהתחתונים. ויומתק הילקוט⁹⁶ זה ס' קדשים וכו' לקדושים יע"ש.

[כ"ד מ"ח⁹⁷]

נוסח עלינו „שהם משתחיים להבל ולריק ואנחנו כורעים וכו'". בברכת המינים „וכל אויבי עמך".

[טז' שבט⁹⁸]

תרצ"ג

אדה"ז אמר: רצוני (או רצונך?) לעשות עמך (עמי?) חליפין מצוה במצוה. אתה יש לך מצוה לפרנס ב"ב, ואני יש לי מצוה ללמד את בני אותיות נקודות וטעמים. הבה ונחליף מצוה במצוה. אתה תלמד את בני ואני אתן לך חלק צרכי פרנסת ב"ב.

ביאר לו: אלף הוא יו"ד וכו'. וביאר „אָקִינד מוּז וְסֵעַן אֶז דַּעַר אֶלֶף פּוֹן תּוֹרָה אִיז דַּעַר יו"ד פּוֹן אוֹיבֵעֶן, דַּעַר אִיד פּוֹן אוֹנֵטֶען, מִיט דַּעַם קוּ פּוֹן אַמוֹנָה וַאֲס בַּאֶהֶפֶט זײ.

[ד' ניסן⁹⁹]

קודם ציווי הוכח תוכיח כתיב¹⁰⁰ ולא תשנא את אחיך, כי זהו תנאי מוקדם להוכחה. ואח"כ כתיב ולא תשא עליו חטא, שאם לא פעלה ההוכחה, בודאי אתה האשם, שלא היו דברים היוצאים מן הלב.

[בדר"ח כסלו¹⁰¹]

תרצ"ד

חסיד משקלאו התאונן לפני אדה"ז שצריך לשלם חובות להשיא בנותיו ולמצוא לחם חוקן. ויענהו – בנגון, לפי דרכו – דו זארגסט אַלץ אויף דעם ואס דו בעדאַרפסט, אויף דעם ואס מען דאַרף דיך זארגסטו גארניט.

[טז' סיון¹⁰²]

98) נדפס באג"ק ח"ב ע' שפד.

99) נדפס באג"ק ח"ב ע' תצא (נעתק ב„היום יום" ח אד"א).

100) קדושים יט, יז („לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא").

101) נדפס באג"ק ח"ב ע' תעה. – נעתק ב„היום יום" כו אייר (מ„ילקוט א' כסלו צג").

102) נדפס באג"ק ח"ג ס"ע קכ ואילך.

94) תהלים יט, ט.

95) זכרי' ד, יו"ד. – נתבאר בתו"א וירא יד, ד.

96) יל"ש תהלים ע"ה (רמו תרדע).

97) נדפס באג"ק ח"ב ע' שנה. – ושם: „מ"ש בסוף מכתבו בנדון האמור בתו"א פ' וירא ע"פ עיני ה' משוטטים אם אפשר לפרש בזה הפסוק מצות ה' ברה כו, שהיא מאירה אותן העיניים, היינו שמקבלים התפעלות ממעשה התחתונים, הענין הוא כן, ויומתק בזה מ"ש בילקוט ע"פ זה, מאירת עינים זה סדר קדשים שהיא מאירת עינים לקדושים כו'".

ר' בינוש (מלמד) בן ר' אברהם מליעפלא, מחסידי אדה"ז, שלקחו למלמד לאדהאמ"צ בילדותו.

אדה"ז בירך את ר"א שיראה ניניו ונכדיו של תלמידו. חי יותר ממאה שנים. הי' הולך רגלי לליוב'. רק בסוף ימיו הוכרח לנסוע בעגלה. בפעם האחרונה הי' בליוב' בחגה"ש תרל"ב. — תר"ן סיפר ר"ב בלשון שקיבל מאביו: כאשר למדתי עמו מרז"ל (שבת קיח): א"ל אנוך במאי הוי זהיר טפי א"ל בציצית, ופירשתי כפשוטו, התחיל לשחוק, ואמר, האפשר שרבה לא הי' זהיר בתפלין וכו'. א"כ — שאלתיו — מהו פי' השאלה „במהז"ט" ¹⁰³ והתשובה „במצות ציצית". הדבר פשוט — השיב הנער — השאלה באיזה מצוה האיר לו יותר אור נשמתו (זהיר מל' זוהר), דכתיב ¹⁰⁴ רחבה מצותך מאד, שהמצות הם כלים רחבים שע"י מתגלה אור הנשמה דנר ד' נשמת אדם ¹⁰⁵ ונשמת אדם תלמדנו, וכל מצוה היא שער מיוחד אשר ע"י מתגלה אור נשמתו. והתשובה „בציצית", שע"י האיר לו אור נשמתו, והיא הוסיפה לו חיות בכל המצות שקיים.

וכך אני לומד אגדה זו: אר"נ ¹⁰⁶ וכו' ג"ס בשבת. סעודה ל' תמיכה, הוספת כח בג' כחות מחדו"מ. כי שבת מינה מתברכאן כולי יומין ¹⁰⁷, ובש"ק עשה סעד על מחדו"מ של הו' ימים. אבל ר"י לא הסתפק בזה, ועבודתו בעיני תפלה, כונת הלב, ולא לבושיין לבד.

בהתחברות תמידי עם הדברי תורה שלמד, וזה עוד מעלה גבוהה יותר מכמו כיסוי הראש. דשכל ומוח עם היותם אור וכלי, מ"מ הם חומר וצורה, אבל עיני התפליין הוא התקשרות עצמי, וזה מדריגה גבוהה יותר מכיסוי הראש שהוא רק כלי לקבלה בלבד.

ור"נ אמר תיתי לי דקיימית מצות ציצית, ציצית הוא דבר היוצא לחוץ, וכו' וע"י אפשר לקשר גם דבר שחוץ ממנו, דמעלת עבודתה גבוהה יותר מכמו העבודה דהתחברות תמידי שכיוון ר"ש באמרו דקיימית מצות תפילין, דההתקשרות בדוגמת תפילין, עם היותה עבודה גבוהה, עם כל זה הוא רק לעצמו, ובעצמו גופא הוא רק לטובתו של הנפש, ולכן אמר חדאי נפשאי לך קראי לך תנאי. וזוהי יובן הדיוק דרב ששת אמר זה בעמדו בעברא דדשא, דשא הוא מפתן, היינו המפתן שבין הגוף והנפש, דכל כוונת עבודתו הוא לטובת נפשו, וזהו תירוץ הגמרא כי קעביד אדעתא דנפשי קעביד.

אמנם ר"נ אמר קיימית מצות ציצית, דענינה בעבודה הוא ההתחברות עם עיני עולם, לעשות את עיני העולם כלים לאלקות, וזוהי מעלה גבוהה יותר מכמו לטובת עצמו וטובת נפשו.

וזהו תשובתו של ר"י ברי' דרבה שאביו הי' זהיר במצות ציצית, היינו שעבודתו היתה לעשות את הגשמי כלי לאלקות. דעבודה זו היא תכלית הכוונה דבריאת העולם וירידת הנשמה למטה.

(103) = במאי הוי זהיר טפי.

(104) תהלים קט"ז, צו.

(105) משלי כ, כז.

(106) להבנת קטע זה — מועתק בזה מגוף המכתב, וז"ל: אמר ר"נ תיתי לי דקיימית שלש סעודות בשבת, סעודה ענינה סעד ותמיכה, כמו חסדין ה' יסעדני, וקיימית שלש סעודות בשבת ענינו הוספת כח ועוז בהג' כחות דמעשה דבור ומחשבה, כי מעבודת שבת מתברכין כולהו יומין, ולכן בשבת עשה סעד ותמיכה על המחשבה דבור ומעשה דכל ששת ימי החול.

אבל ר' יהודה לא הסתפק בזה, ועבודתו היתה בעיני תפלה, פי' כוונת הלב, דמחדו"מ הם רק לבושי הנפש משא"כ המדות שהן מעקרי גוף האדם, והיא עבודה גבוה יותר מהחיזוק והוספת כח בלבושי הנפש.

ור' הונא ברי' דרב יהושע אמר תיתי לי דלא סגינא ד' אמות בגילוי הראש, דהראש הוא כלי לשכל, ובשעה שאור השכל מאיר במוחו או הוא כיסוי הראש, בדוגמת דבר כמו הכלי הממולא מהדבר שמונה בתוכו, ובשעה שמוחו פנוי מאיר השכל ואינו עוסק במושכלות הוא גילוי הראש, בדוגמת כלי ריקן, ואמר ר"ה ברי' דר"י דלא סגינא ד' אמות בגילוי הראש, הכוונה דעבודתו היתה עבודת המוח שלמעלה מעבודת כוונת הלב.

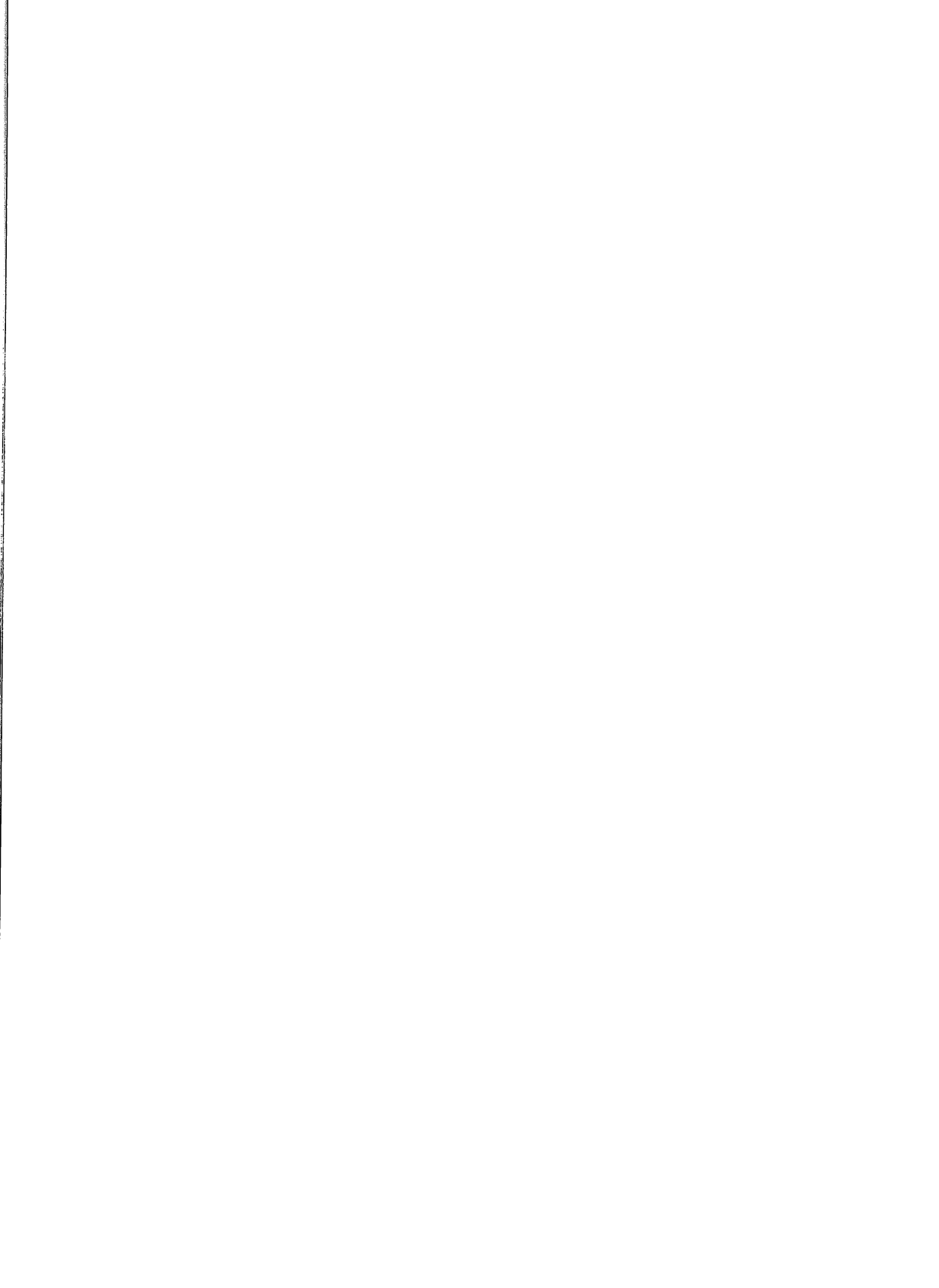
ורב ששת אמר תיתי לי דקיימית מצות תפילין. תפילין הו"ע התחברות, דלא זו בלבד שלא הלך ד"א בגילוי הראש, פי' בלא עבודה דמוח והתעמקות בדברי תורה, אל שהי'

רשימת היומן – הוספות – ילקוט תסה

רהב"י ד"א בגלוי ראש. ראש כלי לשכל. כשאור השכל מאיר במחו, אז הוא כסוי הראש, כלי מלא, דהיינו עבודת המח, שלמע' מעבודת הלב. ר"ש תפלין. התחברות. התקשרות עצמי עם הד"ת, ולא כמו או"כ, חומר וצורה, שכל ומוח, שזהו כסוי הראש. רנ"א ציצית. דבר היוצא לחוץ, ואפשר לקשר גם דבר שמבחוץ, ולא כמו תפלין שהוא לעצמו – ורש"א וכו' תנאי, ודוקא בעברא דדשא, מפתן שבין גוף ונפש. אדעתי' דנפשי קא עביד – לעשות עניני העולם כלים לאלקות, שזהו תכלית כונת ברה"ע וירידת הנשמה למטה.

[כ' אלול¹⁰⁸]

היום יום...

– חלק שני –

ממכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א יט כסלו תרפ"א:

הזקנים הצעירים גם הנערים עבדו את ה' וקבלו עליכם עול מלכותו ית'. דעו כי ביום הזה כל אבותינו – מהבעש"ט – יהיו בעזרכם. קבלו עליכם ללמוד דא"ח באמת וחיו. הזהרו מאד ביום הזה כי קדוש הוא לחיים ולברכה.

דבר ברור אשר בעת חזרת דא"ח מאיר בבחי' מקיף הארת נשמת בעל השמועה. ואשרי האיש הזוכה לחזור דברי קודש אלו בהרגש פנימי ע"י הקדמת עבודה שבלב זו תפלה.

ממכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א ליום ב' ניסן:

עלי להעיר ולהודיע, כי כל הספד ותהלה וכן עשית זכר בדבר חיצוני של כבוד לא אבה (כ"ק אדמו"ר נ"ע). ולא פעם ענה לשואליו על דבר העזבונות שחפצים להניח אחריהם לזכר עולם, שיהיו בדבר החזקת תורה ברכים: חדר, ישיבה, אגודת לומדים, תפארת בחורים, שומרי שבת כו'. וקביעות שיעורי לימוד וצדקה יחלקו תיכף ולקרן קיימת יחלקו בתייהם כו'.

בפרנסת הגוף וברכך ד"א בכל אשר תעשה כתיב וברכת ד' היא תעשיר, דאינו צריך אלא עשיית כלי בלבד. אבל פרנסת הנפש באה בעבודה ויגיעה והכנה מרובה, בבירור וזיכוך כל מדה ומדה ולבושי הנפש שהם מחשבה דבור ומעשה, ואז דוקא הנה טל תורה מחייהו.

זה היום עשה ד' גו'. יום הוא אור וגילוי וכמ"ש ויקרא אלקים לאור יום. ובמד"ר איתא יהי אור אלו מעשיהם של צדיקים דהיינו תומ"צ, שבהם ועל ידם מאיר גילוי אלקות בעולם ובשביל זה נק' בשם יום .. זה היום — אור וגילוי של ישועה לעוסקי תורה — עשה הוי' — גילוי דשם הוי' למעלה מן הטבע בטבע הנה ביום זה אנו אומרים אנא ד' הושיעה נא אנא ד' הצליחה נא לכל העוסקים בתורה כי יושעו ויצליחו בעבודתם להשלים הכונה האמתית להיות ונגלה כבוד ד' בעולם זה שיהי' מכוון לשבתו ית'.

עיקר גדול בלימוד החסידות הוא, אשר באותו הענין שלמד יתבונן בו פעם שתיים ושלש ויתעכב בו איזה משך זמן, עד אשר הענין ההוא נקלט היטב במוחו ונרגש בלבבו. וזה נקרא: דער שכל בערוהיגט די קאָפּ, און רייסט די הארץ. והרגש זה גורם לשנות טבעו ורגילותו, ונותן טעם וחיות פנימי בלימוד התורה וקיום המצות.

משיחות אאמו"ר: אז א חסיד'ישער אייניקעל פארפארט אפילו אין א ארץ רחוקה, לעבט ער אויף דעם ארט: עס ווערט א מקוה, א חדר, א מנין מי לערנט א ווארט חסידות — מי מאכט א הכנה לביאת משיח צדקנו בב"א.

לימוד החסידות צריך להיות לימוד מסודר סוגיא בגליא שבתורה. ותחלה צריך ללמוד המאמרים שהם מובנים גם למתחילים, ואחר שלומדים פרק אחד — לחזור עליו פעם ושתיים שיהי' בקי בו. ובגמר כל המאמר — לחזור עליו איזה פעמים עד אשר השכלת הענין של המאמר יהי' נקלט היטב במוחו.

ווי ניט גוט עס איז דער מצב אין וועלכען יענער שטייט ח"ו — דארפן געפינען די גוטע וואס בא אים איז פאראן, דזה כלל מוחלט דבכל איש ישראל יש בו טוב גלוי.

דער בעש"ט האט געזאגט: לב ישראל חי. מען דארף גראבען אין זיך, אזוי ווי א באר.

לימוד החסידות .. היטב במוחו: מכ' (אג"ק ח"ח ע' שעט).
ווי ניט .. טוב גלוי: מכתב (אג"ק ח"י ע' תט).
דער בעש"ט .. די וואסער: בבואו לליקוואד (סה"ש קיץ
ה'ש"ת ע' 34).

זה היום .. לשבתו ית': זה היום תרפ"ח (סה"מ תרפ"ח ע'
קנג).
עיקר גדול .. וקיום המצות: מכ' (אג"ק ח"י ע' שעט"פ).
משיחות אאמו"ר .. צדקנו בב"א: מכ' (אג"ק ח"ג ט"ע כבו.
ח"י ט"ע תיט).

פראן אזא וואס די וואסער איז אויבען אויף. עס איז אבער פראן אזא וואס מען דארף גראבען אסך, אראפ נעמען עפר ביז עס ווערט נתגלה ווערען די וואסער.

עס זיינען געווען צוויי חסידים בעלי הפכים: איינער איז געווען א בעל בכי, דער צווייטער א בעל שמחה. האט ר' אברהם בער באברויסקער מבאר געווען: דער ערשטער טראכט פון וואנען די נשמה איז געקומען און ווי זי איז איצט – פאלט ער אריין אין מרירות. דער צווייטער באטראכט ווי די נשמה איז איצטער און ווי זי וועט זיין און אז אלעס איז תלוי אין דעם איצט – ווערט ער ממילא אין שמחה. און האט מסיים געווען – רא"ב: דער בעל שמחה איז גרעסער.

אין דער תורה אז עס איז דא א הפסק אין א אות, דארף מען אין דער ספר תורה ניט לייענען, ווייל בא אידען דארף זיין אחדות.

אז עס מאכט זיך עפעס אין דער תורה, דארף מען פרעגען א תינוק דלא חכים ודלא טיפש. אזוי ווי עס טויג ניט א טיפש, אזוי טויג ניט א חכים. צופיל קלוג – טויג אויך ניט, עס דארף זיין ערענסטקייט, און דאס איז א כלי צו תורה.

דער אלטער רבי האט געמאנט עבודת הלב, דער מיטעלער רבי האט געמאנט עבודת המוחין, פון מיטעל'ן רבי'ס חסידים איז געווען יונגעלייט וואס פלעגען טראכטען חסידות זיבן – אכט שעה נאכאנאנד.

דער אלטער רבי האט אסך חסידים געהייסען חזר'ן בעל פה מדרש און זוהר לרובא דרובא אבער – משניות בעל פה.

אין מדרש (ויק"ר פכ"א) זאגט ער: עמוד ברזל משנה. – ברזל בגימטריא (עם הכולל) ספק ובגימטריא עמלק, דער עמוד פון משנה צוברעכט דעם ספק פון עמלק.

סה"ש תש"ג ע' 13 ואילך).
 דער אלטער רבי .. בעל פה: הגרלת תשנה (סה"ש תש"ג ע' 134).
 אין מדרש .. פון עמלק: הגרלת תשנ"ה (סה"ש תש"ג ע' 134).

עס זיינען .. איז גרעסער: בלק ש"ת (סה"ש קי"ז הש"ת ע' 155).
 אין דער .. צו תורה: בבואו ללייקוואד (סה"ש קי"ז הש"ת ע' 25).
 דער אלטער רבי .. שעה נאכאנאנד: ר' כסלו תשנ"ה (ראה

איין מאל תיקון (ליל שבועות) דארפן זאגען. ר' הלל פאריטשער פלעגט זאגען ביידע נעכט שבועות. דער טאטע פלעגט זאגען דעם צווייטען מאל תיקון — פארענדיג אויף דאטשע.

תורת רבינו הזקן:

משכני — איז יציאת מצרים, אחריו נרוצה — די מסירת נפש פון קריעת ים סוף האט געמאכט דעם נרוצה, הביאני המלך חזריו — איז מתן תורה, וואס אין תורה איז דא אסך מדריגות. וואס האבען געטאן די פשוטע אידען — נגילה ונשמחה ב"ך — מיט די כב אותיות התורה.

דער אלטער רבי רעדט ארום דעם ענין פון איתן שבנשמה, וואס איתן האט דריי טייטשען. אלט הארט שטארק, די אלטע הארטע שטארקייט וואס איז פאראן בא א אידען אויף תורה ומצות.

אין דעם ענין פון אחדות און איחוד איז דא צוויי אופנים: התקשרות און דביקות. התקשרות — אז מ'איז מקשר צוויי זאכען, הגם זיי ווערען מקושר, מכל מקום איז ניכר דער ארט פון קשר. — דביקות — הגם עס איז צוויי זאכען אבער עס איז ניט ניכר דער מקום הדביקות.

התקשרות איז מדות, דביקות איז מוחין. התקשרות איז תפלה, דביקות איז מוחין. אין תורה גופא איז גליא שבתורה — התקשרות און פנימיות התורה — דבקות.

דער אלטער רבי זאגט אין תניא (פ"ג) אז די עשר כחות הנפש זיינען כנגד עשר ספירות העליונות שנשתלשלו מהן.

אין דעם .. מקום הדביקות: יב תמוז תשג"ה (סה"ש תש"ג ע' 136).

התקשרות איז .. דבקות: יב' תמוז תשג"ה (סה"ש תש"ג ע' 137).

דער אלטער .. שלמעלה מהאצילות: יב תמוז תשג"ה (סה"ש תש"ג ע' 137).

איין מאל .. אויף דאטשע: חה"ש תשג"ה (סה"ש תש"ג ע' 118).

תורת רבינו .. אותיות התורה: חה"ש תשג"ה (סה"ש תש"ג ע' 118).

דער אלטער .. תורה ומצות: יב תמוז תשג"ה (סה"ש תש"ג ע' 135).

רעותא דלבא – איז כנגד אור א"ס שלמעלה מהאצילות.

פעם בקריאת יום ב' או ה' – בשנת האבילות אחר אמו – קם אאמו"ר ממקומו ללכת אל הבימה לאמר הקדיש שאחר קריאת התורה. בינתיים התחיל אחר לאמר הקדיש, כי לא ראה שאאמו"ר הולך אל הבימה. אבל תיכף בראותו – הפסיק ונסוג אחר. אאמו"ר רמז לו שישאר במקומו, אמר – אאמו"ר – הקדיש ואח"כ ציווה לו שגם הוא יאמר הקדיש.

תורת הרב המגיד – ממעזריטש – שבת פ' וישלח תקל"ג: וישלח יעקב מלאכים, זאגט רש"י מלאכים ממש. דעם ממש פון די מלאכים האטי יעקב געשיקט צו עשו'ן, אבער די רוחניות פון די מלאכים איז געבליבען מיט יעקב'ן.

הבעש"ט פירש מארז"ל שלשה סימנים יש באומה זו הרחמנים והביישנים וגומלי חסדים. רחמנים – שמרחמים על הנשמה שירדה מרום מעלתה בעמדה לפני ה' בגן ה' וירדה בסתר המדריגות להתלבש בגוף אשר מעפר יסודו וסופו לעפר. ביישנים – שהם מתביישים מנר אלקים אשר על ראשם ומטיבים מעשיהם בקיום המצות. גומלי חסדים – דנשמת אדם העליון אשר על דמות הכסא תלמדם להעלות את גופם וכל צרכיו, נוסף על חלקם בעולם, כפי גזירת ההשגחה העליונה במקום וזמן, לזככם ולהאירם באור תורה ועבודה.

כל ישראל אשר התורה והמצוה הם נחלתם אינם חומריים, וגם הגשמיות שלהם הוא רוחניות.

פעם אמר אאמו"ר: באמת וואלט מען געקאנט פטור ווערען פון דעם מיצר לישראל, נאר וואס זאל מען טאן אז אידען ווילען די ביטערע רפואה. אין רפואות איז דא צוויי מינים: א זיסע רפואה, אבער אז מ'גיט עס א קינד וויל ער נאך, ווייל ער האט דאך ניט קיין דעת ווייס ער ניט אז ער איז א חולה און דאס איז א רפואה. אז מ'גיט אבער א ביטערע רפואה, ווייס ער אז ער איז א חולה.

הבעש"ט פירש .. תורה ועבודה: חי אלול תשג"ה (סה"ש תש"ג ע' 161).
 כל ישראל .. הוא רוחניות: מכתב (אג"ק ח"י ע' תיא).
 פעם אמר .. א חולה: שיחת ליל ב' דר"ה תש"ד (סה"ש תש"ד ע' 4).

פעם בקריאת .. יאמר הקדיש: רשימותי (נעתק גם בספר המנהגים – חב"ד ע' 77).
 תורת הרב המגיד .. מיט יעקב'ן: שיחת חי אלול תש"ג (סה"ש תש"ג ע' 155).

הבעש"ט אמר: דער קרעכץ וואס א איד גיט אויף דעם צער ח"ו פון א צווייטען אידען — צוברעכט אלע מחיצות של ברזל פון די מקטרגים, און די שמחה און ברכה וואס א איד פרייט זיך מיט דער שמחה פון נאך א אידען און בענשט אים — איז מקובל בא השי"ת ווי תפלתו של ר' ישמעאל כהן גדול אין קדש הקדשים.

אאמור"ר, זייענדיג אלט פיר פינף יאר, האט געפרעגט דעם צ"צ: וואס איז שבת תשובה? ער האט עם געענטפערט: א שבת'דיקע תשובה, דער פירוש איז, אין דער וואכען איז דאס וואס מען טאר ניט דאך גאר אין שטוב ניט פראן שבת איז דאס יא דא אין שטוב, איז יעדער זאך וואס מען דארף, דארפן פריער וויסען צי מען מעג דאס.

די אלע ענינים פון אברהם אבינו אן, וואס פון דאמאלס האט זיך אנגעהייבען דער ענין התיקון, איז למעלה מעשרה טפחים איז אלץ קיים. און דאס איז למעלה מעשרה טפחים בסמוך צו די עשרה טפחים. במילא גיט עס א כח בדרך מקיף אין די ע"ט. על דרך ווי א קליין קינד וואס דער פאטער היט עם בדרך מקיף ער זאל ניט פאלען, דורך דעם וואס ער האלט זיינע הענט ארום עם.

אאמור"ר האט — ר"ה תר"ם — איבערגעגעבען חסידים דורך ר' לויק הגבאי: דאס וואס עס רעט זיך () אז דער ענין פון תקיעת שופר איז „צועק אבא אבא" איז דער עיקר ניט דער אבא, נאר דער צועק.

איז יענער ר"ה געווען א שטורעמדיגער.

אאמור"ר האט געזאגט: הונדערטער מלאכים ווארטען ר"ה אז א איד זאל זאגען א שבח אויף דעם צווייטען, ווייל זיי ווייסען אז הקב"ה מתאוה לשבחן של ישראל נאך מער ווי לתפלתן של צדיקים.

אאמור"ר האט .. א שטורעמדיגער: ב' דר"ה ה'תש"ד (סה"ש תש"ד ע' 4).

אאמור"ר האט .. של צדיקים: ב' דר"ה ה'תש"ד (סה"ש תש"ד ע' 5).

הבעש"ט אמר .. קדש הקדשים: שיחת חיי אלול תשי"ג (סה"ש תשי"ג ע' 161).

אאמור"ר, זייענדיג .. מעג דאס: ר"ה תש"ד (סה"ש תש"ד ע' 8).

די אלע .. ארום עם: ר"ה תש"ד (סה"ש תש"ד ע' 9).

אין ליובאוויטש פלעגט מען ניט מאכען קיינע נויי סוכה, ניט אונטערן סכך און ניט אף די דפנות.

בני אדמו"ר הצ"צ – ולדורותם אחריהם – כשהיו מזמנין בנוכחיות אביהם היו אומרים "ברשות אדוננו [אבינו?] מורנו ורבנו הרב בעל הבית" ולא היו מזכירים את המסובים.

אמרו: גדול תלמוד שמביא לידי מעשה ולא המדרש הוא העיקר אלא המעשה בפועל. וכתוב ותורה אור, שהתורה צריכים להאיר במעשה המצות בפועל, אז מען זאל מקיים זיין א מצוה מיט א יראת שמים געשמאק ואז נקראת התורה תורת חיים.

צום גדלי' פלעגט דער צמח צדק פראווען יארצייט נאך זיין מוטער, אויך זאגען חסידות. תוכן הענין פלעגט זיין וועגען ספירת המלכות, ווי זי וועט זיין לעתיד לבוא, וועגען דער מעלה פון ספירת המל' לע"ל.

ארז"ל אני חומה זו תורה. ומה גם ת"ת ברבים שהוא חומה בטוחה נגד כל פגעים רעים המתרגשים כו'.

יעדער טריט וואס א איד מאכט איז דאס צוליב א געוויסע שליחות פון הימעל, אז ער דארף דארטן עטוואס אויפטאן אין אידישקייט, מאכען א ברכה אדער טאן א אידען א טובה אין גשמיות ובפרט אין רוחניות אפהיטען אים פון אן עבירה אדער מעורר זיין צו טאן א מצוה.

צום גדלי' .. המל' לע"ל: יג שבט תשד (סה"ש תש"ד ע' 63).
ארז"ל אני חומה .. המתרגשים כו': מכ' ביהכ"נ תיא (אג"ק ח"ח ע' קיד).
יעדער טריט .. א מצוה: מאנהאט, תש"ג (אג"ק שם ע' קנב).

אין ליובאוויטש .. די דפנות: חגה"ס תדש"ה (סה"ש תש"ד ע' 12).
בני אדמו"ר .. את המסובים: חגה"ס תדש"ה (סה"ש תש"ד ע' 20).
אמרו .. תורת חיים: מכ' רייכמאן תש"ג (אג"ק ח"ח ע' קמז (ושם תש"ד)).

משיחות הצ"צ: יעקב – יו"ד עקב, ישראל – ישר אל, ארץ היא רצון (עי' ב"ר

סד"ה תחת אשר לא עבדת (לקו"ת פ' תבוא) בהכת"י הוספה בזה"ל: **ובשם הבעש"ט ז"ל נתפזרו ישראל בכל מקומות הארץ באיים רחוקים, וגם מה שתועים בדרך להתהלך בעיירות, הוא כדי לטהר ארץ העמים שאוירה טמא וישראל באמונתם הפשוטה בלב כאר"א מישראל אף שהוא בכחי' שינה אפ"ה מטרתה טומאת האויר מפני שהוא עטרת בעלה וכו'.**

בשבעה באדר – וכן במנחה שלפניו – לא היו נשיאי חב"ד אומרים תחנון. קשעהמ"ט ליל ז' באדר – כמו בליל שויו"ט.

כל זה דוקא לאחר שעלו לנשיאות אבל לא לפני זה.

מהגהות אאמור"ר על ה"תורת חיים". ד"ה והנה אנחנו מאלמים סוף סי"ד (דף ע ע"א) שכתוב שם „כ"א ע"י שיעלה תחלה הנמוך לגבוה מלמטה למעלה" ובשולי הגליון „מגוכ"י – התיבות" על כ"ז העביר קולמוס וכתב מן הצד „מן המשפיע אל המקבל אם לא בהקדם תחלה הביטל וההשתחואה מלמטלמ"ע ושניהם כאחד באים כנ"ל ושניהם ענין א' הוא ממש בלתי מתחלק לב' ענינים כלל: וכך הוא."

מהגהות אאמור"ר על שו"ת צ"צ: יו"ד ס' כח (דף כט, א) פיסקא ולכן פי' הל"ח: ע' בפס"ד סעי' ג' סק"ב וע' בביאורו על השו"ע ס"ק כח' בהמוסגר שם. וע"ש בסוף הס"ק. ונראה דתשובה זו בתראי היא.

טובלין פרוסת המוציא בדבש: בר"ה, ערב יוהכ"פ, מוצאי יוהכ"פ, שני יו"ט דחה"ס והושענא רבה. אבל בחול המועד סוכות – מהיכא תיתי.

מהגהות אאמור"ר .. וכך הוא: (נדפס בתורת חיים בראשית בתחלתו).

מהגהות אאמור"ר .. בתראי היא: (נעתקו בשו"ת הצ"צ שער המילואים ח"ד ע' קמב).

טובלין פרוסת .. מהיכא תיתי: רשימותי () .

משיחות הצ"צ .. ע"י ב"ר: (אג"ק ח"א ע' תפה).

סד"ה תחת .. בעלה וכו': [ס' להבין ע' הברכות עב: [מלקו"ת אדני"ע] (נדפס בלקו"ת הוספות יח, ד).

בשבעה באדר .. לפני זה: רשימותי (נעתק גם בספר המנהגים – חב"ד ע' 72. וראה לקו"ש חט"ז ע' 351 הערה 79.

תרי"מ חמ"ט ע' 110).

בשנת האבילות אין מקיפין (הבימה בד' מינים). אאמו"ר הי' מקיף אבל זהו מהנהגות נשיא ואינו שייך לאחרים. זוכר הנני שאחד הקיף והקיפידו על זה. וכן להקפות בשמע"צ ושח"ת – גייט מען ניט אליין נאר נאך מיט איימצען.

ענין חביטת הערבה – גבורות ממותקות, המשכה מרב חסד, ווי עס קומט אראפ אין א טוב הנראה והנגלה.

מנהג בית הרב: האדמו"ר הוא המתחיל – בקול רם – באמירת למנצה, הפסוקים קר"ע שט"ן עלה אלקים, מברך ותוקע, ג' הפסוקים שאחרי התקיעות. – אשרי יושבי ביתך גו' מתחילין אדמו"ר וכל הקהל ביחד.

אם מאיזה טעם אין אדמו"ר התוקע אזי הוא ה„מקריא“, אבל לא בדיבור, כי אם ע"י הוראה באצבע בסידור.

דער אלטער רבי האט דערציילט זיין זון ר' משה: איך האב געהערט פון רבי"ן – (דער מעזריטשער מגיד) – אז יעדער זאך דארף האבען א הקדמה. די הקדמה צו תורה שבכתב איז דער לובן פון די ארבע שיטין, אן אור פון העלם העצמי וואס קען ניט נתגלה ווערען אין אותיות.

צ"ע שזהו רק בין ספר לספר משא"כ בתחלת הס"ת, ואולי צ"ל הגליונות שלמע' ושלמטה?

(המשך): די הקדמה צו תורה שבעל פה איז מאימתי קורין את שמע. מאימתי – אימה ופחד דורך דעם קען זיין קורין את שמע, די אימה ופחד רופען ארויס דעם שמע ישראל. בערבין – לשון ערב ולילה ולשון ערב ומתיקות, וואס עס דארף זיין אתהפכא מרירו למיתקא. ווי אזוי מאכט מען דאס – משעה – פון דעם קער, לשון וישע אל הבל. שהכהנים – וואס זיינען משרתי קדש. נכנסים לאכול בתרומתן – אכילה איז פנימיות, תרומתן דאס וואס עס איז מרומם ומובדל פון זיי אט דאס אריינצוטראגען אין א פנימיות.

דער אלטער .. אין אותיות: פורים תש"ד (סה"ש תש"ד ע' 66).
צ"ע .. ושלמטה: (הערת רבינו עה"ג).
(המשך): די הקדמה .. אין א פנימיות: פורים תש"ד (סה"ש תש"ד ע' 66).

בשנת האבילות .. מיט איימצען: חוהמ"ס תשד"ה (סה"ש תש"ד ע' 30).
ענין חביטת .. הנראה והנגלה: חוהמ"ס תשד"ה (סה"ש תש"ד ע' 30).

כללות ענין העבודה של נשמות ישראל הוא להיות מקבלי עול מלכות שמים. וכידוע בקבלה מאמרי חסידים הישנים:
א איד איז א קבלת-עול'ניק, א קבלת-עול'ניק, איז א איד.

מען דארף דאך ווערען אנדערש, מען דארף געבען א מחאה. א מחאה איז אחת לשלש שנים, דער ענין המחאה איז דער הפסק.

השכלה – עניות, אלקות – עשירות.
פארשטאנד איז ארים, ג-טליכקייט איז רייך.

אתה הבדלת אנוש מראש – דו רבנונו של עולם, האָסט אָפגעשיידט דעם מענשען פון אָנהויב אָן. ותכירוהו לעמוד לפניך – און דו, רבש"ע, האָסט עם געגעבען די הכרה, פֿאַרשטאַנד, ווי ער זאָל קענען שטיין פֿאַר דיר.

קבלת עול הוא כח כללי.

בכל השנה הוא מה שמקבל עול מלכותו לקיים רצונו ית' בכל העינים ופרטיהם.
קבעומ"ש דראש השנה הוא קבלת עצם מלכותו בבחי' עצמות א"ס כמו שהוא למעלה מעלה מבחי' גילוי הרצון, והוא ענין הביטול והנחת כל עצמותו לגמרי ער גיט זיך אינגאנצען אוועק צו אלקות.

קוב"ה אסתכל באורייתא וברא עלמא.

די גמרא זאגט אז ערב שבת בין השמשות היילט מען זיך.
איצט, עקבתא ממש דמשיחא, סוף אלף הששי, ואס יומו של הקב"ה אלף שנים, איז דער

אתה הבדלת .. פֿאַר דיר: אתה הבדלת, תשי"ב (סה"מ תש"ב ע' 19).

קבלת עול .. צו אלקות: עלה אלקים תשי"ד (סה"מ תש"ד ע' 10).

כללות ענין .. איז א איד: זה היום תשי"ד (סה"מ תש"ד ע' 5).

מען דארף .. דער הפסק: בבואו ללייקואד () .
השכלה .. רייך: זה היום תשי"ד (סה"מ תש"ד ע' 6).

ערב שבת בין השמשות פון דער גאנצער ועלט. מען בעדארף מייקר זיין יעדע רגע און אנפילען איר מיט אור תשובה תורה ומצות. ומי שטרח בערב שבת יאכל ביום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים.

אין צריך לעמוד באמירת שפוך חמתך.

מביאורי אאזמור׳ר לאאמור׳ר:

עין רואה ואוזן שומעת. אוזן שומעת – שמיעת הדבור דאנכי ד' אלקיך. וואס מאותה הרגע אין מ"ת וואס הקב"ה האט געזאגט אנכי ד' אלקיך, שטייט דער דבור אין אויר העולמות, בעדארף מען דעם אוזן שומעת הערען דאס אין די כחות הנפש. עין רואה – זעט דעם דבר ד' ובמוחש.

עיקר העבודה הוא – מוחין, האָרעווען בשכלו אויף א השגה אלקית ביז דער ענין ווערט בא אים דערהערט און דער דעהער בריינגט עבודה בפועל.

עבודת המוח היא תחית המתים. ניטא קיין קעלטערע זאך ווי אַ מת. מוחין הן קרירות, משום זה הן ענין מתינות התיישבות וסדר, אשר זהו הוראה על קרירות. וכשמאיר אור אלקי במוח – זהו תחית המתים.

מען בעדארף אלעמאל און בא יעדער זאך וויסען ווער איז דער זאגער: דער נפש אלקית, צי דער נפש השכלית, דער נפש הטבעית, אדער גאר דער נפש הבהמית; צי דער יצר טוב אדער דער יצר הרע.

ימי חייו – הימים, אריינבריינגען חיות אין די טעג זיי זאלען זיין אידישע טעג. כל ימי

ע' 65. מען בעדארף .. יצר הרע: חה"פ תשג"ה (סה"ש תש"ג ע' 69).

ימי חייו .. ימות המשיח: חה"פ תשג"ה (סה"ש תש"ג ע' 72).

מביאורי אאזמור׳ר .. ובמוחש: חה"פ תשג"ה (סה"ש תש"ג ע' 63).

עיקר העבודה .. עבודה בפועל: חה"פ תשג"ה (סה"ש תש"ג ע' 65).

עבודת המוח .. תחית המתים: חה"פ תשג"ה (סה"ש תש"ג ע' 65).

חייך – להביא הלילות, אריינבריינגען חיות אין די נעכט, זיי זאלען זיין אידישע נעכט. וחכמים אומרים ימי חייך – העולם הזה, ניט נאר אין די טעג און נעכט דארפן אריינבריינגען חיות, מען בעדארף אריינבריינגען חיות אין אלע ענינים פון עולם הזה, אז עס זאל זיין אידישע עוה"ז.

כל ימי חייך – להביא לימות המשיח, אין דעם זיינען פאראן צוויי פירושים: א) אז יעדע זאך וואס איז דא אין עוה"ז, בעדארף מען בעטראכטען, ווי וועט די זאך זיין אז משיח וועט קומען. ב) אז די כונה אין אלע עבודות פון ימי הגלות בעדארף זיין, אז די עבודה זאל בריינגען ימות המשיח.

דעם משכן האבען געקענט אויפבויען דריי אדער פינף מענשען. האט השי"ת געזאגט צו משה רבינו דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה, אז כל ישראל האנשים והנשים בעדארפן זיך משתתף זיין אין דעם בנין פון משכן ה' צבאות.

משיחת הצ"צ יט כסלו תקצב:

זקני (רבינו הזקן) סבל יסורי מות נג ימים נגד נג פרקים שבספר התניא ובעבודתו הקדושה זכה כי תניא, שהוא אותיות איתן, יעורר את האיתן שבנשמה בכל מי שהוא לומד את ספרו הקדוש ויפעול בו התחזקות בעבודת השי"ת.

דער טאטע פלעגט ספעציעל מזהיר זיין, אז במשך פון די צוויי מעת לעת פון ר"ה זאל מען מתפלל זיין אויף מדות טובות.

מתורת רבינו הזקן כד טבת תקעב: עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות. עכה"ע – אור שבא בסדר ההשתלשלות, סכה"ס – אור שלמעלה מסדר ההשתלשלות. – בענין הפרנסה: עכה"ע – פרנסה בסדר הרגיל דזריעה וצמיחה, סכה"ס – פרנסה הבאה בטורח בנסיעות למרחוק וכדומה. עכה"ע – ימים, סכה"ס – אריכות ימים.

דער טאטע .. מדות טובות: ר"ה תש"ד (סה"ש תש"ד ע' 53).
 (11). מתורת רבינו הזקן .. אריכות ימים: חה"ס תש"ד (סה"ש תש"ד ע' 30).

דעם משכן .. ה' צבאות: יט"כ תש"ד (סה"ש תש"ד ע' 53).
 משיחת הצ"צ .. בעבודת השי"ת: חה"פ תשג"ה (סה"ש תש"ג ע' 59).

מאמר הבעש"ט: טוב עין הוא יבורך – א טוב עין בענטשט דעם הוא. הוא איז עצמות א"ס הנעלם און דער טוב עין איז דאס מגלה.

עלטערע חסידים – בא א פארבריינגען אין אלטען רבינ'ס צייטען – האבען געטייטשט: רשות הגבוה בכסף – אז מען וויל זיך אויפהויבען איז דורך כסף, אהבה (ל' נכסוף נכספת). רשות ההדיוט בחזקה – אז מען וויל ארויסגיין פון רשות הדיוט איז דורך חזקה, תוקף, מיט א שטארקייט.

משיחת אאמו"ר יב תמוז תרנג:

הגס לבו בהוראה – שוטה רשע וגס הרוח. אור וחשך – ווען עס איז חשך באמערקט מען ניט קיין מכשול. וואס מער ליכטיג – אלס מער באמערקט מען. ביז בא א אור גדול קען מען דערקענען אַ כתם לבן.

– תורה איז אור. אין תורה גופא איז פראן פנימיות התורה, וואס לגבי' איז דער פאריגער אור אויך חשך. – הגס לבו בהוראה אז אין אור איז ער א גס לב – הרי הוא שוטה במוחין רשע במדות וגס הרוח אין לבושי הנפש.

(מענה אאמו"ר על השאלה, וואס איז געלערנט): געלערנט איז – אז וואס מען לערנט, הן אין נגלה הן אין חסידות איז מען דארט.

יעדער האט זיך זיין סידור און פארבייגט עם ווא ער האלט: איינער האלט בא פסוקי דזמרא איינער האלט בא ק"ש אדער קשעה"מ, איינער האלט בא על חטא אדער אתה נותן יד לפושעים – דארפן מאכען א קנייטש אין בלעטל.

אחד ה' אברהם – אברהם האט זיך מוסר נפש געווען אף מפרסם זיין „אחד“ בעולם.

מענה אאמו"ר .. מען דארט: יב תמוז תשג"ה (סה"ש תש"ג ע' 139).

יעדער האט .. אין בלעטל: חז"ט תש"ב ().
אחד ה' אברהם .. „אחד“ בעולם: ה' חנוכה תשג"ה (סה"ש תש"ג ע' 21).

מאמר הבעש"ט .. דאס מגלה: שמחת תש"ד (סה"ש תש"ד ע' 32).

עלטערע חסידים .. מיט א שטארקייט: ו' מ"ח תש"ד (סה"ש תש"ד ע' 45).

משיחת אאמו"ר .. לבושי הנפש: יב תמוז תשג"ה (סה"ש תש"ג ע' 138).

רבינו הזקן אמר: אמרוז"ל שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה עשרתם ערבתם הדליקו את הנר. ג' דברים אלו הם הכנות לשבת הבא בטרחות כל השבוע. וכה יאמר לבני ביתו: עשרתם – איזה עושר רוחני בקנין מדות טובות והרחקת מדות לא טובות רכשתם במשך ימי העבודה דששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך, דמלאכות האדם הם בירור וזיכוך מדותיו והנהגותיו. ערבתם – בכל עבודתכם הגשמית במשך ימי השבוע האם ערבתם בה הכונה האמיתית מה שהוא רצון הבורא ית' בבריאת האדם. ואז הדליקו את הנר – שיאיר לכם הנר ה' נשמת אדם, המאיר בגילוי בשבת הבא אחרי עבודת ימי השבוע, דמי שטרח בע"ש יאכל בשבת להתענג על ה'.

רבינו הזקן אמר: הלשון הוא קולמוס הלב, השיר הוא קולמוס הנפש.

מאחד הזקנים שקבל מחסידי רבינו הגדול שמעתי, אשר רבינו הגדול בתחילת נשיאותו – בערך שנת תקמה או תקמו – סדרו ה' לדבר ברבים בעניני הנהגת איש עם בני ביתו, אשר ידוע שהקפיד הן על אלו שדאגו רק אודות עצמם ללמוד ולהתפלל ועזבו הדרכת בני ביתם, והן על אלו שנהגו בני ביתם ברמה היינו בציווים ופקודות מבלי הגד טעם וסברא. וחפצו ה' כי ידריכו ב"ב וההדרכה תהי' בקירוב ככל האפשרי, אם לא לעתים רחוקים שצריכים להשתמש גם בצד שמאל.

ווען משה רבינו האט אנגעזאגט די אידען אז דער אויבערשטער גייט זיי געבען די תורה זיינען זיי געווען בשמחה. משה איז אבער געוועזען אין גרויס פחד. דער פחד איז געווען צי וועט ער האבען צו קבלת התורה דעם קבלת עול פון א איש פשוט.

היינט איז דאך עקבות דמשיחא, מיר זיינען דאך די רגליים וואס דאס איז דער תוקף האמונה. עס איז ניט אזוי נוגע די גרויסקייט פון מוחין און מדות, נאר מען דארף שטיין

ווען משה .. איש פשוט: זה"ש תש"ב (סה"ש תש"ב ע' 119).
היינט איז .. צו זיך: בבואו ללייקוואד (סה"ש קייץ הי"ש"ת ע' 36).

רבינו הזקן .. על ה': מכתב (אג"ק ח"י ע' תיב).
רבינו הזקן .. קולמוס הנפש: זה"ש תש"ב (סה"ש תש"ב ע' 122).
מאחד הזקנים .. בצד שמאל: מכתב (אג"ק ח"י ע' תיא).

שטארק אויף די פיס, גאר ניט אפטרעטען, ניט נאכגעבען, קיין זאך ניט. מען דארף טאקע יענעם מקרב זיין, אבער ניט אפטרעטען, נאר אויפהייבען עם צו זיך.

רצון און מחשבה איז ניט מספיק, עס דארף אראפקומען אין עבודה און אין מדות בפועל.

מאמר הצ"צ בפטרבורג שנת ה'תר"ג על הפסוק הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל: ישרש יעקב, ווען א איד איז מקיים מצות בתמימות, ווייל ער איז א איד, א יעקב, י עקב אז דער י לייכט בא אים אפילו אין עקב, איז דאן זיכער אז יציץ ופרח ישראל, מאי פרי מצות ומאי פרי ישראל, וואס א איד איז די פרי שלמעלה כמ"ש ממני פריך נמצא, דערפאר ווערען בנים ובנות אנגערופען פרי.

בא דעם זיידען פלעגט מען בלאזען א תרועה פערציג צוויי טרומיטין. בא דעם אלטען רבי'ן – זעכציג דריי טרומיטין. – די תקיעה וואס נאכדעם פלעגט דויערן ווי די שברים תרועה ותקיעה שלפניהם.

קבלת עול פון שבועות איז בחי' יחידה, פון עצם הנשמה. און דורך דעם דערהערט מען דעם אור התורה. ווארעם מען קען לערנען תורה און די תורה לערנט עם ניט, אדער אפילו אז די תורה לערנט עם אבער דער אור התורה איז ממנו והלאה.

א חסיד איז א פנימי – אלעס דארף זיין דורך עבודה ויגיעה.

אמרז"ל על מראות הצובאות שהעמידו צבאות הרבה. וכאשר הביאום נדבה לצורך המשכן ונמנע משה מלקבלם באמרו כי עשויים הם לקישוט א"ל הקב"ה קבל, כי אלו חביבים עלי מכולם.

קבלת עול .. ממנו והלאה: חז"ש תש"ב (סה"ש תש"ב ע' 123).

א חסיד .. עבודה ויגיעה: חז"ש תש"ב (ראה גם סה"ש שם ע' 119).

אמרז"ל .. עשי' לעילא: מכתב (אג"ק ח"י ע' ת).

רצון און מחשבה .. בפועל: שיחת בלק ש"ת (סה"ש קיין הי"ת ע' 154).

מאמר הצ"צ .. אנגערופען פרי: מכ' רובינשטיין סיון תש"ג (אג"ק ח"ז ע' רצט).

בא דעם .. ותקיעה שלפניהם: ר"ה תש"א (סה"ש תש"א ע' 28).

ומבואר בדא"ח כי משה הוא בחי' דעת ולא הי' רוצה לקבל מראות הצובאות שהם הבריורים מעניני העולם. א"ל הקב"ה, שהוא בחי' ז"א, קבל כי אלו חביבים, שזהו עיקר כונת יסוד הבריאה לברר כל הענינים הגשמיים ולעשותם כלי לאלקות, אשר בזה יתרון המעשה על ההשגות היותר נעלות, להיות כי עשי' לעילא.

כל הדרכה אם כי פעולתה היא על ידי המדות, אבל שרשה ומקורה בחכמה. ומוכרח הדבר שתהי' התגברות המוח על הלב. וכמה פעמים צריכים להבליג על רגשות הלב ולהגביר פעולת המוח על הלב.

מה שחושב אשר ההתעוררות היא רק לשעה – האמת אינו כן. ההתעוררות הוא ע"ד מי שנתעלף, ר"ל, ומקיצים אותו. הנה לאחר שמקיצים אותו – מכלל התעלפות יצא, ת"ל. ע"י חזרת דא"ח ברבים און א גוטן חסידישן פארבריינגען – מעוררים מהתעלפות, ואח"כ צריכים התעוררות מזמן לזמן.

התקשרות פנימית היא בקביעות עתים לתורה ועבודה, בשמירת התקנות הידועות בהלימודים המבוארים בילקוט „היום יום – מורה שיעור“, ובהתועדות רעים אשר איש את רעהו יעוררו בהתעוררות טובה באהבת ריעים בסוד אהבת ישראל.

משיחות אאמו"ר: ר' בנימין קלעצקער – (מחסידי רבינו הזקן) – שטייענדיג אמאל בא די קלעצער אויפ'ן ברעג אין ריגא האט ער זיך פארטראכט אין א ענין פון חסידות און איז אזוי אפגעשטאנען פארטראכטערהייט פינף שעה. קומענדיג צו זיך און זעהענדיג די התפעלות פון די ארומיגע, האט ער זיי געזאגט: וואס וואנדערט איר זיך? מיר איז אואנדער ווי זאגט מען אחד אין ק"ש און מען טראכט וועגען קלעצער אויפ'ן ריגער ברעג.

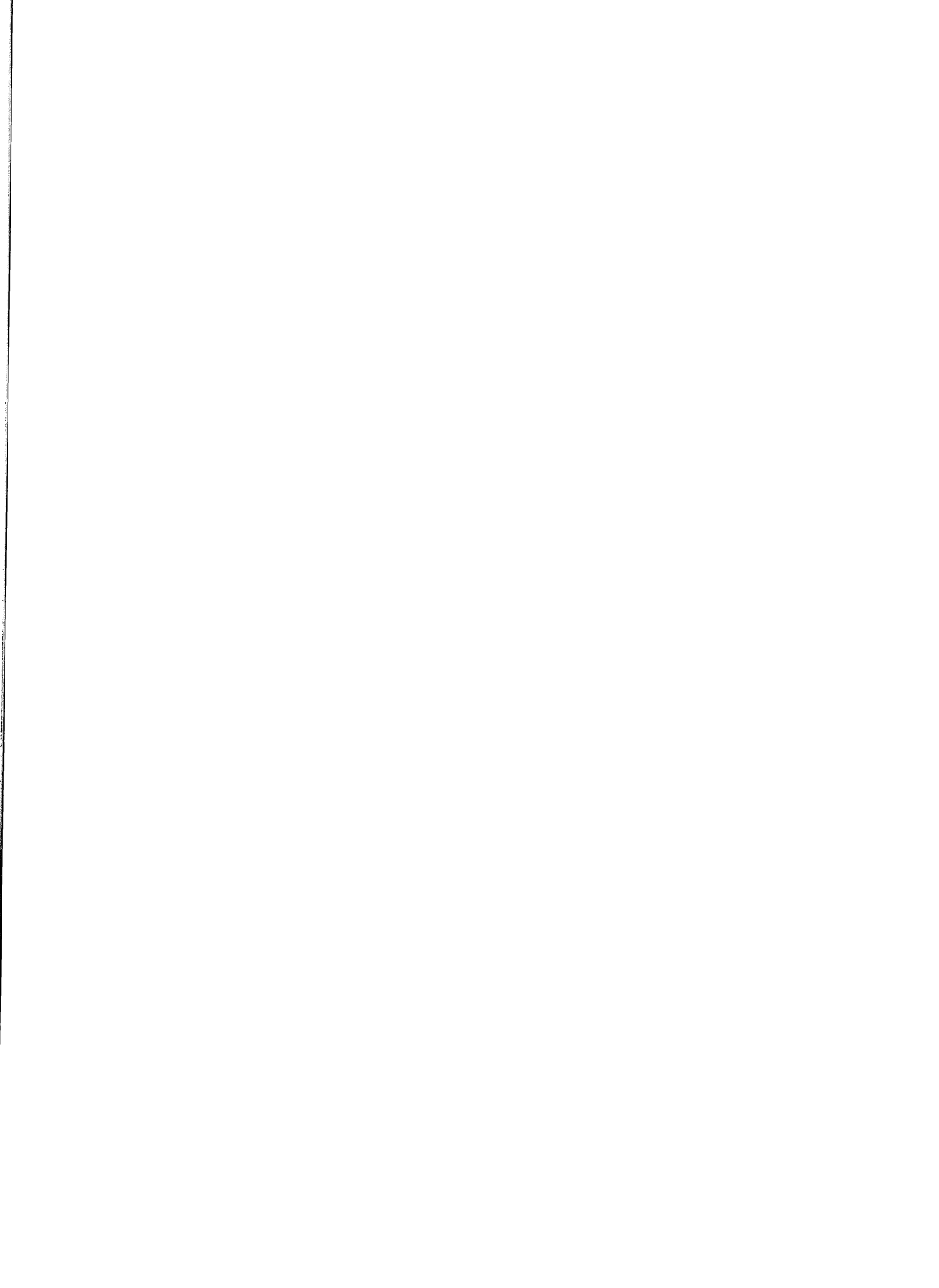
האמת הגמור הוא כי כל אחד מישראל הוא נר אלקים להאיר מחשכי ארץ הלזו הגשמית, אשר אותה איוה הוא ית' למושב לו כמאמר נתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים.

משיחות אאמו"ר .. ריגער ברעג: פורים תר"ס? א? (ספר השיחות תורת שלום ע' 6).
האמת הגמור .. דירה בתחתונים: מכ' טובי' בעלקין?
(אג"ק ח"ב ע' קכג).

כל הדרכה .. המוח על הלב: מכתב (אג"ק ח"י ע' תח).
מה שחושב .. מזמן לזמן: מכ' י"ד מ"ח פ"ט (אג"ק ח"ב ע' קכו).
התקשרות פנימית .. אהבת ישראל: מכ' גרליצקי שבט תש"ד (אג"ק ח"ח ע' קנה).

ממכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א: נא בכל לשון של בקשה ותחנונים מאת כל תלמידי התמימים ובחורי אנ"ש שי' להוסיף אומץ בעבודתם דלימוד דא"ח ברבים, אשר מלבד גודל הקורת רוח הנעשה מלימוד זה לנשמות קדש הקדשים הם כ"ק אבותינו רבותינו הק' זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע אשר בזה מתרחבת ומתפשטת הכונה העליונה בגילוי אור אלקי בעולם זה, הנה מלבד זה בכל לימוד ולימוד מקרבים את הגאולה, כמיועד למורנו הבעש"ט נ"ע זי"ע במאמר לכשיפוצו מעיונותיך חוצה.

בכדי להבין חכמת התורה צריכים לקיים המצות בקבלת עול מלכות שמים, כי ההקדמה לקבלת התורה שהיא קבלת החכמה – הוא הקדמת נעשה לנשמע.

מפתחות

מפתח ענינים

הנהגת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב: דוקא שרוי, אמר דא"ח (קצר). שעו הנהגת כ"ק אדמו"ר מהר"ש: אכל גם מצה סתם כו', התוועד וגם אמר דא"ח.

את"ה (איגוד תלמידי הישיבות): שלט (מכ' אליהם).

איתן:

תע (ג' פירושים).

אכילה ושתיו:

תס (כשם הבעש"ט: כשיהודי רוצה לאכול היו התעוררות בהנשמה כו').

אלול:

רגג (אמירת "לדוד אורי" מיום אדר"ח, ותק"ש מיום בדר"ח).

אמונה:

תנו (עצם הנפש). תפ (תוקף האמונה בעקבות דמשיחא).

אמת:

שסח (אין הכוונה שהעבודה תהי' באמת, אלא אמת כשלעצמו הוא עבודה). ע"ע אברהם שניאורסאָהן. יעקב מזאָה.

אנחה:

שכה («טובה פעולה א' מאלף אנחות כו'»).

אפיקומן:

קעט (לוקח האפיקומן של כ"ב ביחד עם שלו). קפ (ביאור הנהגה הנ"ל, והנהגה בזה אצל הרב המגיד, כ"ק אדה"ז, כ"ק אדמו"ר האמצעי, כ"ק אדמו"ר הצ"צ וכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב). רגג (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הי' מעשן אחר אכילת האפיקומן). שעג (כ"ק אדמו"ר מהר"ש חפץ שילדי יגנבו אצלו האפיקומן כו'). ע"ע דבורה לאה, בת כ"ק אדמו"ר מהר"ש. נחמן מריאַסין. פסח, חה"פ.

ארון:

תיא (ארון לקבורה מקרשי השלחן שלומדים עליו). תיב (כשמוכרחים לקבור בארון, צ"ל נקבים כמוציא רמון ויותר).

אריכות ימים:

רפה (עם הוספה — הכוונה לשנות השמונים). שסו (פי' שכל יום בפ"ע ארוך). ע"ע שלמה זלמן (בן מהרי"ל) מקאָפּוסט.

א

אבילות:

תיא (הנחת תפילין בלי ברכה). תיב (אמירת תהלים. קריעה). תיג (קריעה (ב"פ). סעודת הבראה. «פטום הקטורת». קאָפּיטל מ"ט. «תתקבל». ברכת כהנים. תפילין דר"ת ושמו"ר. ניחום אבלים. «ר' ישמעאל». «תנא דבי אליהו כו' אר"א אר"ח». «ואני זאת בריתי». «אב הרחמים». «צדקתך צדק». «עלי' לתורה». תיד (בגדי שבת, ושטריימל. שאילת שלום בשבת. קימה מה"שבעה, נתינת משקה. לימוד משניות). תכב (בתשעה באב). תעה (הקפת הבימה בד' מינים, ובהקפות דשמע"צ ושמח"ת). ע"ע יאַרצייט.

אבנט:

רכו. רנט. רסב.

ע"ע בר מצוה. הושענא רבה. יוסף יצחק, כ"ק אדמו"ר מהררי"צ. מנחם מענדל, כ"ק אדמו"ר הצ"צ. ניסן מלמד. פסח מלמד. שנים מקרא ואחד תרגום.

אדר:

ז' אדר

תעד (הנהגת רבותינו נשיאינו באמירת תחנון).

אוהל:

רמה (זמני ההליכה לאוהל אצל כ"ק אדמו"ר מהר"ש וכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב). רסו (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הי' דופק על הדלת קודם שנכנס). תנח (האנשים שגרו בהבית הסמוך לאוהל כו' לא האריכו ימים שם). ע"ע חיי מושקא, הרבנית של כ"ק אדמו"ר הצ"צ. ליובאָוויטש. שמואל, כ"ק אדמו"ר מהר"ש.

אור:

תס (פתגם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב: כשמעמידים פנס מתקבצים החפצים באור כו').

אותיות:

תסג (ביאור אות אל"ף). ע"ע ספר תורה.

אחרון של פסח:

קפא (הנהגת כ"ק אדמו"ר מהררי"צ: אוכל גם במזלג, וגם מרק, רק «שמורה», בלי סוכר). רכג

אתכפיא:

רח (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב אמר לכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ (בנוגע למנהג לשותות תה חם כשמיוזעים): אם הנך רוצה, תצרף זאת ל"אתכפיא").

אתרוג:

קסא (מקאלאברי ומא"י (רסג)). קע (מקורפו (רסג)). רסב (מקאלאברי). רסג (כ"ק אדה"ז אמר: כשנצטוו ישראל „ולקחתם לכם ביום הראשון וגו'" שלחו שליח ע"ג עניי הכבוד להביא אתרוג מקאלאברי). ע"ע לוי יצחק מבארדיטשוב. סוכות, ד' מינים.

ב**בגדי משי (לבן), ופשתן:**

קסב (כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ לבש משי גם בחוהמ"ס). קסו (מתחיל מהבר מצוה היו לובשים משי בשבת). קסז (זמני הנהגת כ"ק אדמו"ר מהר"ש בלבישת משי לבן). קסח (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב וכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ בעיהכ"פ). רכא (הנהגת כ"ק אדמו"ר מהר"ש בלבישת משי על רגליו כו'). שפד (הנהגת רבותינו נשיאינו: ד' וחי' בגדים, בגדי לבן של פשתן כו'). ע"ע בר מצוה. פורים. שנים מקרא ואחד תרגום.

בגדים:

רעח (מ"ש כ"ק אדה"ז ע"ד לבישת בגד בעל כיס כו', והנהגת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב בזה).

ביאורי הזהר:

עיין לקמן במפתח ספרי דא"ח.

ביטול:

רד (כל הגדול יותר — מרגיש הביטול יותר: ביטול דאברהם, משה ואהרן, דוד). ע"ע דובער, כ"ק אדהאמ"צ.

בירור, בירורים:

ע"ע מאמרי דא"ח.

בית:

רמב (כשהוסיפו בבנין חדרים כשביל כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ, העתיקו לשם בתחלה תלמוד-תורה כו').

ע"ע מנחם מענדל, כ"ק אדמו"ר הצ"צ. שלום דובער, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב. שמואל, כ"ק אדמו"ר מהר"ש.

בני תמורה:

קצא.

בעה"ב:

רסו (כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ — מדריגת בעה"ב

היא מדריגת פחותה, הברכה הכי גדולה לחדול מלהיות במדריגת בעה"ב כו').

בר מצוה:

קפח (המאמרים של הבר מצוה אצל נכ"ק אדמו"ר הצ"צ (שלה) [כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב, הרז"א וכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ (קצב)]. קפט (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב והרז"א לבשו בבר מצוה בגדי משי וכובעים. סיפור נתינת האבנט לבר מצוה אצל כ"ק אדמו"ר מהר"ש, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב וכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ). קצ (הבר מצוה של רז"א היתה ברוב פאר, חגגו ימים אחדים, הסעודה ערכו בגן וכו'). קצב (כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ למד „למדות" בנגלה, אבל לא אמרו בבר מצוה).

ע"ע בגדי משי. דוד צבי חן.

בריון:

שצח.

ברכה:

קצו (החילוק בין ברכה לתפלה). שלב (כנ"ל). ע"ע רפואה.

ברכת הודאה:

תכו (א"א גם פרשיות קרבן תודה ונסכים, אף שכתוב בשו"ע כ"ק אדה"ז).

ברכת המזון:

קנט (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הי' אומר „הרחמן הוא יחדש כו"ו בלחש (שמג)). קסב (כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ הי' מתרומם קצת באמרו „אלקיננו" שאכלנו משלו כו', אוחד הכוס עד אחרי „בונה ירושלים"). קפה (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב שתה יין בתוך הסעודה בברכה, וכיון שלא לצאת בברהמ"ז יד"ח ברכה אחרונה כו'). רחצ (כ"ק אדמו"ר הצ"צ הי' מברך בעצמו ברהמ"ז ועל הכוס כו', הי' ברית מילה ובי' חתונות שנתן לאחר לברך, ולא עלה ליפה כו'). שפו (ר"ח זאלמאנסאן הי' אומר „אל יחסרנו" בקול, אבל כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב לא הי' עונה אמן כו'. כן הי' אומר „יפרנסנו" (בפ"א דגושה), וכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב קיבל זאת). תעג (בני הצ"צ כשהיו מזמנים בנוכחות אביהם היו אומרים: „ברשות אדונינו [אבינו?] מורינו ורבינו הרב בעל הבית"). ע"ע יום הכיפורים. סוכות, חג הסוכות. ראש השנה.

ברכת כהנים:

תכ (המנהג להביט על הש"ץ כשאומר ברכת כהנים).

ע"ע נשיאת כפים.

בשר:

קעד (פתגם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב לבנו: וכי סבור אתה שצריך אני לבשר שבך? בשר טרי יכולני להשיג בכל שבוע). רצט (בשר שנתעלם מן העיץ כו').

דקדוק:

שפו (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב למד דקדוק, והי בעל דקדוק).

ה**הבדלה:**

שלב (הנהגת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב: הי' אומר „סברי מרנן” גם על שכו (לתשלום סכום התיבות), הי' מבדיל בעצמו לעתים רחוקות (מלבד מוצאי יוהכ"פ (שפט)), כשהי' יוצא ע"י אחר שהבדיל על היין, הי' אומר רק הפסוקים, ואם הבדיל על השכו הי' אומר גם ברכת „המבדיל”, הי' זמן שאמר גם ברכת הריח, אבל אח"כ פסק מפני קלקול חוש הריח, ההנהגה בשעת ברכת הנר). שפט (במוצאי יוהכ"פ נתן כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ שיורי הכוס לכ"ק אדמו"ר להבדיל ע"ז, (וכן נהגו כל רבותינו נשיאינו)). תכו (לא נהגינן להריח מעשן נר הבדלה). ע"ע סוכות, חג הסוכות.

הדסים:

קסג (מספר י"ג הדסים). רסב (כנ"ל). שפט (כנ"ל). מספר י"ב). ע"ע סוכות, ד' מינים.

הושענא רבה:

קסג (אמירת תהלים עם אבנט). רסו (בחדר האכילה אחרי התפלה: נגש כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ אל כ"ק אדמו"ר, וחבט (עם ההושענות) על שכמו הימנית ג"פ, ואמר: גבורות ממותקות (כ"ה אצל כל רבותינו נשיאינו). כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מחלק הושענות לכאו"א (מהמשפחה)). תעה (ענין חביטת הערבה — גבורות ממותקות כו'). ע"ע סוכות, ד' מינים.

הזכרת נשמות:

תיט (אמירת „אב הרחמים”).

הכנסה לחדר:

ע"ע אברהם סענדער, בן כ"ק אדמו"ר מהר"ש. יוסף יצחק, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ.

הלל:

קצט (היו זמנים שכ"ק אדמו"ר הצ"צ הי' אומר ביו"ט לפני העמוד, במקום הש"ץ). רי (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב אמר תמיד בברכה, באמרו: אצלנו הדברים הם אחרת כו'). תיט (בהנוסח „כל” מעשיך).

העברת הסדרה:

ע"ע שנים מקרא ואחד תרגום.

העלם ונעלם:

רמג (ענינים חלוקים).

ג**גוי:**

ע"ע לוי'.

גוף:

נט (יוקר הגוף — שבשבילו שופכים ריבוי תורה וכו').

גוף ונפש:

תכא (פתגם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב: רק הגופות ניתנו בגלות כו'). תנח (כנ"ל). ע"ע תשובה.

גורל:

ע"ע מנחם מענדל, כ"ק אדמו"ר הצ"צ.

גילוי אליהו:

רס (בלי לדעת).

גמילות חסדים:

תנו (גמ"ח בנפש — ללמוד יחד עם חברו ולדבר בעניני תיקון המדות וג' הלבושים, גמ"ח בכחות הנפש — לקבל פני חברו בספ"י ובמדות מאירות).

גשמיות ורוחניות:

שנה (החילוק שבין כ"ק אדמו"ר מהר"ש שלא הי' צ"ל שקוע בגשמיות, לכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב שלא רצה להיות שקוע בגשמיות). תס (פתגם כ"ק אדה"ז: גשמיות של יהודי הוא רוחניות). תסב (בענין הנ"ל). תעא (כנ"ל). ע"ע חסידים.

ד**דיבקות והתקשרות:**

תע.

ע"ע מוח ולב.

דבש:

תעד (זמני טבילת „המוציא” בדבש).

דגים וחלב:

שנד (אע"פ שהאיסור הוא פליטת הקולמוס, בכ"ז הוראת כ"ק אדמו"ר הצ"צ לערב עוד מה כו').

דמינות שוא:

שע.

דפוס:

תסב (פתגם כ"ק אדמו"ר הצ"צ: דיבור — ברבים, שבכתב — לפני העולם, שבדפוס — לדורי דורות).

הפטרה:

קנה (הנהגת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב באמירת הפטרה בשבת ר"ח מני"א). קצו (כשב' פרשיות מחוברות, או שבת ור"ח וכיו"ב — אומרים ב' הפטרות אחרי שמו"ת (שצו)). רג (כ"ק אדהאמ"צ אמר פעם ב' השורות (בב' עמודים) לרוחב זאי"ו כו'). רגג (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב אמר בת"ב ב' הפטרות (תד). מנהגי הפטרות: "שמעו" (הפטרה הב' דג' דפרענותא), "ותשלם" (הפטרות פקודי, הפסקה בין שקלים לזכור)). רצה (הנהגת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ בהפטרות ויצא ווישלה). שרמ (רק בהפטרות בראשית בסיומה יש נפק"מ בין שנה פשוטה לשנה מעוברת). שפט (הפטרות שמע"צ עד "ולישאל עמו"). שצו (הפטרות "וערבה" רק כשחל ער"פ בש"ק). תטו (בהפטרות ש"פ החדוש יש חילוק בין הנשיא (שאומו גם "כל העם — מאחזותו") לכ"א (שאוברים רק "כה — תמיד")). תטז (בהפטרות הנ"ל — במלת "נשיא", או בתיבות המדברים בפעולותיו, אומרים בטראפ מיוחד).

התועדות:

שכ (בימים מקדם היו לוקחים כמה תיבות, והספיק למשך כל הלילה, משא"כ בהשכלה, שמיעת דא"ח כו'). תיז (אצל כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב בשנים הראשונות, עם דמעות של מרירות ותביעה כו'). תפכ (מעלת התועדות חסידית). ע"ע פלישקין.

התקשרות:

תפכ.
ע"ע דביקות.

ז

זכרון והעמקה:

רצא (הגיד ש"מצאו" שמועיל לזכרון והעמקה כו').

זמירות:

שכד (כ"ק אדמו"ר מהר"ש חפץ שכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ורז"א ידעו הזמירות שבסידור, וגם על הפולישע זמירות אמר: תיבות שיש בהם טעם ועריכות, ובנאות דשא אמר אותם).

זמן:

שסז (אצל הרשב"א הי' הצלחה בזמן).
ע"ע שבועות, חג השבועות. שמיני עצרת ושמחת תורה.

זקן:

רנב (אצל כ"ק אדמו"ר מהר"ש, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב (שנו) ורמ"מ הי' קצה השמאלי ארוך מעט מהשני).
ע"ע פלישקין.

ח

חדר, חדרים:

רלד (אצל כ"ק אדה"ז — חדר א' וב' וכו'). רמג (כנ"ל — א' וג'). שז (כנ"ל — א' וב' וג'). שנט (חדר א' — עבודתם בהתפעלות). שפד (החילוק שבין חדר א' ב' וג' לדי' וה' כו'). תנו (בשנת תקל"ה יסד כ"ק אדה"ז חדר א' ובו ט"ו תלמידים, ובשנת תק"מ שלחם למקומות שונים כו').

חול המועד:

קפא (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הי' כותב דא"ח בחוה"מ גם בדיו).
ע"ע בגדי משי. שבת.

חומר וצורה:

רמו (המבואר בדא"ח החילוק שבין "כל אשר חפץ ד' עשה" ו"בדבר ד' שמים נעשו").

חותן:

רכו (מכ' כ"ק אדמו"ר מהר"ש לחתנו ר' משה ליב גינזבורג: אף שכיבוד חותן הוא דרבנן כו').

הקב"ה:

תעב (מתאוה לשבחן של ישראל יותר מתפלתן של צדיקים).

הקפות:

קסד (סדר אמירת "אתה הראת" והקפות בשמע"צ ושמח"ת). קעד (אמירת ג' פסוקים הראשונים ע"י רז"א, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ורמ"מ, ומפרשים אותם ע"פ חסידות). שנג (כנ"ל).
ע"ע אבילות. שמיני עצרת ושמחת תורה.

השבעת השמות (הקולמוס):

שסד (ההנהגה בזה אצל כ"ק אדהאמ"צ, כ"ק אדמו"ר הצ"צ, כ"ק אדמו"ר מהר"ש וכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב).

השגחה פרטית:

שא (מ"ש כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב לכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ (בטילול): השבולת שכפופה לצד זה בהשגח"פ, אף שאינה יודעת כו'). שיב (מ"ש כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ בדא"ח דר"ה תרפ"ז, שעזר לו לעבור את המאסר כו'). תנד (הסיפור עם שני האברכים ופתגם כ"ק אדה"ז — כשיטת הבעש"ט שהשגח"פ היא גם על עלה המתגלגל ואופני סיבת גלגולה כו').

השכלה:

תנו (פתגם הרשב"ץ ור' הענדל: "נשיאים ורוח" — השכלה והתפעלות, "וגשם" — בפור"מ, "איץ"). תעו.
ע"ע התועדות. חסידות. קול.

משחקים). תיז (פתגמי כ"ק אדמו"ר הצ"צ: חסידות צריכה דבר להאחו בו, יר"ש ומדות טובות. ההשכלה של חסידות ללא העבודה, "כל באי לא ישובין" כו'). תנד (פתגם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב: ע"ד אופן אמירת חסידות — לעצמו ומתוך מסנ"פ כו'). תסח (אופן לימוד החסידות — להתבונן בהענין שלמד פעם שתיים ושלש, ויתעכב בו איזה משך זמן כו'. צ"ל לימוד מסודר כלימוד סוגיא בגליא שבתורה כו'). תגג (מעלת לימוד דא"ח ברבים). ע"ע חסידים. תפילין.

חסידים:

רעט (מ"ש כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב: חסיד, לכל לראש אצ"ל שייך... (שמט)). שכ (שלילת לימוד חסידות של חסידים כו'). שסא (קודם שנכנסו ליחידות לכ"ק אדה"ז פעלו בעצמם שדבר שהם חושקים בו לא יעשוהו כו', לא היו מבקשים ע"ד גשמיות כו'). תסא (מ"ש כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב לכ"ק אדמו"ר מוהר"י"צ שצריכים רייבען זיך אָרום אַלטע חסידים כו'). תסט (ב' סוגים: בעל כפי ובעל שמחה — וחילוקם). תפא (חסיד הוא פנימי — שצ"ל הכל בעבודה ויגיעה). ע"ע הלל מפאָריץ. כתבים. מתנגדים. תפלה.

חקירה:

שכא (האזהרה בלימוד החקירה עד עשרים שנה כו', כ"ק אדמו"ר הצ"צ למד עם מהר"ש מו"נ ע"ד החסידות).

חרם:

קעז (כ"ק אדה"ז: כשמטילין חרם, כורתין את הגשמה כו'). ע"ע אליהו, הגר"א.

חשבון:

תו (הסיפור עם כ"ק אדמו"ר הצ"צ שקראו לפניו רשימות ה"מעמד" כמה נתן כ"א, ואח"כ אמר: הסך הכל הוא כך וכך). ע"ע לוי יצחק, חתן כ"ק אדמו"ר הצ"צ. שמואל, כ"ק אדמו"ר מהר"ש.

חתונה:

קעד (בחתונת מושקא (בת כ"ק אדמו"ר מהר"ש), וחתונת כ"ק אדמו"ר מוהר"י"צ — שתה הרוז"א הרבה כו'). קצא (בחתונת מושקא הנ"ל — הי' כ"ק אדמו"ר מוהר"י"צ (בן 12) ער כל הלילה לשמוע חסידות כו'). רה (בחתונת כ"ק אדמו"ר מוהר"י"צ (או מושקא הנ"ל) אמר כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ט"ז פעמים דא"ח, ורצה לומר י"ח פעמים, שכן אמר כ"ק אדמו"ר מהר"ש בחתונתו, פעם באמצע האמירה נתעלם ממנו, ולקח הכתב לעיין בו). רלט (סדר החתונה של שיינא: כ"ק

חזיונות:

קנ (ב' הפעמים שראה כ"ק אדמו"ר מוהר"י"צ את כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב אחרי החתונה (של כ"ק אדמו"ר)). רלה (בחה"ש תרצ"ב — מענה של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב על התאונות: כתיב "ובהנשא החיות מעל הארץ גו'"). רצד (בכסלו תרצ"ג — מענה של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב: מדוע הנך בשברון לב? בביתך מאיר אור גם בלילה, והלך לחדר הספרים ומצא כ"ק אדמו"ר מעיין בספר כו'). שסה (כ"ק אדמו"ר מוהר"י"צ בשעת הטיף שמע מכ"ק אדהאמ"צ כו', ובהיותו בשפאלערקע שמע דא"ח מכ"ק אדה"ז כו'). שע (כ"ק אדמו"ר מוהר"י"צ בשנת האבילות חיפש איזה ענין בדא"ח, וראה את אביו וא"ל: זה נמצא בכיכעל פלוני כו'). תתח (בכסלו תש"ה — מה ששמע מכ"ק אדמו"ר מהר"ש עה"פ, ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדוניו גו', ומה ששמע מהר"י"צ מאוורוטש עה"פ, בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ גו'). ע"ע ישראל ארי' ליב, אחי כ"ק אדמו"ר.

חיבוט הקבר:

שפה (הדרך להפטור מזה).

חידושים:

רכד (פתגם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב: שבעים פנים לתורה, ויש ג"כ וכו').

חייל:

רנח (פתגם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב (בער"ה וערויהו כ"פ): יהודי הוא חייל, כשצריכים לשמוח (רגע א') — ה"ה שמח, כשצריכים לבכות (ורגע א') — ה"ה בוכה).

חינוך:

שיג (פתגם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב: כשם שמצוה להניח תפילין בכ"י כו'). תסב (כנ"ל).

חלב:

ע"ע דגים וחלב.

חלום:

שכה (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב התחיל לכתוב "להיות לו ית' דירה כו'", ע"י חלום כו'). שסו. שע (הסיפור בא' מחסידי נאָוואָמינסק שבא לכ"ק אדמו"ר מוהר"י"צ בעקבות חלום שחלם כו'). ע"ע חזיונות. שלום דובער, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב.

חנוכה:

שכג (מנהגים: שבת חנוכה, ישיבה אצל הנרות, זמן ההדלקה, דמי חנוכה, מקום עמידת המנורה).

חסידות:

שסג (שלילת אמירת הסבר בדא"ח, בחסידות אין

יום הולדת:

ריח (הסדר אצל כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב באמירת דא"ח ביום הולדתו כ"ף מ"ח כו' (רעו)). רמב (מ"ש כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ביום הולדתו האחרון לכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ: ביום הולדת צ"ל חסידות, אלא שיהי' בחסד וברחמים כו'. ביום הולדת של חנה הי' נוהג כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב להכנס לשתות משהו ולומר כמה מילים).

יום הכיפורים:

קס (מנהגים: רק בנעילה — „לעילא ולעילא“. מנהג בקשת ואכילת לעקאח בעיוהכ"פ (קסו. רס). לפני „תתקבל“ האחרון דנעילה, אחרי אמירת „ד' הוא האלקים — ניגון „מאַרש“ של נאַפּאַלעאַנס (רסא)). פתיחת הארון דנעילה — מאשרי עד אחרי התפלה (שדמ) [מעשה ע"ז מכ"ק אדה"ז (קסט)]. התקיעה צ"ל בדוקא לפני „תתקבל“. הסדר בכריעות כו' (שמט). קידוש לבנה בסידור עם אבנט. מעריב עם כובע. ברהמ"ז במוצאי יוהכ"פ עם כוס. ברכת „שעשה לי כל צרכי“ למחרתו וולא במוצאי יוהכ"פ (אמר לכ"ק אדמו"ר): לייג אָפּ אָף מאַרגען (כ"ה אצל כל רבותינו נשיאינו) — קסט]. במוצאי יוהכ"פ מדברים ע"ד הסוכה). קסב (אומרים יגמה"ר (לפני קריה"ת) גם כשחל בשבת). קסז (הסדר בליובאוויטש אצל כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב בעיוהכ"פ: כפרות [„בנ"א וכו' ולשלום" ג"פ, לפדותם, לזרוק הבני מעים], לימוד פע"ח וע"ח [גמרא וקבלה], הליכה למקוה פ"א (שדמ. שמט), שמחה, תהלים, מלקות, מנחה, וידוי [ללבוש דבר חדש, לאכול ביד ממש (לא בב' ידיים)]. קסח (הסדר אצל כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב בליל יוהכ"פ: הי' שמח, מחייך לתנועות החזונים וכו"ב, התפלה וקשעהמ"ט (בלי על חטא) בלי אריכות, ישן בחדרו, נט"י עד קשרי האצבעות, הלימוד בלילה בלי טלית). קסט (הצום 26 שעה, כנגד שם ד'. בערוהכ"פ — חרטה על העבר, ביהכ"פ — קבלה על להבא). רנח (הסדר אצל כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב בעיוהכ"פ: כפרות [בבלי אריכות], לא הי' זורק תחת השולחן, סומך ב' ידיו, מניחו על הרצפה (או על כסא), בעת השחיטה מפנה ראשו הצדה, מכסה הדם (שדמ)], שמח מאד, כשקם אמר כל ברכות השחר (מלבד ברכות התורה). רס (התוועדות אצל כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב בעיוהכ"פ [ובמוצאי יוהכ"פ (שנ)]. רסא (זמני תפלת נעילה). שלח (בעיוהכ"פ ג' זמנים מחולקים כו'). שדמ „אשרי“ ביאַרמולקע, והטלית על כתפיו, „ובא לציון“ (וכל שאר התפלות), הטלית על ראשו). שנב (הסדר אצל כ"ק אדה"ז באמירת

אדמו"ר מוהרי"צ לא התענה, מסר לכלה שתאמר תילים, נוסח ההזמנות כו', קבלת פנים, קריאת הכתובה, קבלת קנין, חתימת העדים, באדעקעניש, ניגון כ"ק אדה"ז, חופה (תחת כפת השמים), טבעת של זהב (שיגררו החותמת), החתן בלי שעון וקשרים כו', שושבינין, סיבוב, ברכות כו', שבירת הכוס כו', חדר יחוד, שבע ברכות כו'). רפב (בשנת תקפ"ח נסע כ"ק אדמו"ר הצ"צ להאָמיל להשתתף בחתונה של א' מצאצאיו של רי"א מהאָמיל). רפח (לחתונת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נסע כ"ק אדמו"ר מהר"ש עד אַחרעמאָוּץ וחזר לליובאוויטש, במשך זמן החתונה דיבר ל"ב פעמים דא"ח (שיג)). שא (בחתונת דבורה לאה בת כ"ק אדמו"ר מהר"ש כו'). שסב (החתונה בזלָאָבין כו'). תמב (רשימה קצרה מחתונת כ"ק אדמו"ר — י"ד כסלו תרפ"ט בוואַרשא).

ע"ע ברכת המזון. מרדכי מצ'רנאָבעל. שניאור, נכד כ"ק אדהאמ"צ. תומכי תמימים.

חתן בראשית:

קסד (כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ הי' חתן בראשית). שפט (כנ"ל).

ט**טוב:**

תנא (פתגם כ"ק אדמו"ר מהר"ש לא' ביחידות: צי גוט איז גוט איז בעסער ניט בעסער כו').

טלית:

קס (מנהג ליובאוויטש: החזן למנחה ומעריב (לבד מעריב דיוהכ"פ) בלי טלית). תכו (בעטיפת ה"ט"ג מכסים גם העינים כו'). ע"ע מילה, ברית מילה. מתנגד. תפלין.

י**יאָרצייט:**

רצא (מ"ש כ"ק אדמו"ר הצ"צ לענין שאנ"ש אומרים תחנון ביאַרצייט של רבותינו נשיאינו כו', וכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הי' נוח לו אם לא היו אומרים כו'). שצז (כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ הקפיד להדליק בעצמו הי' נרות (מלבד ב' הנרות), כנגד הי' שמות שנק' כו'. כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הי' מדליק נר א' בגלוי, וד' נרות באופן שלא ידעו). תטו. תטז (פרטי הנהגות היאַרצייט של הרביים. ע"פ יום המיתה, ולא ע"פ יום הקבורה). תכו (אופן הדלקת הנרות במוצש"ק. אמירת „והמרחם“ בתוספת וא"ו).

יגיעה:

תמג (קיום התורה בא ע"י יגיעה דוקא). ע"ע חסידים. שמואל, כ"ק אדמו"ר מהר"ש.

דא"ח במוצאי יוהכ"פ). שפט (כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ התפלל מעומד). שצ (היו פעמים שכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב רצה שיוציאו כל הס"ת (לבד ב"ג) לאמירת "כל נדרי" ויעמדו בחצו"ג סביב להש"ץ). תו (כ"ק אדמו"ר מהר"ש שאל כמ"פ מכים על החזה ביוהכ"פ, ומהמענה נתברר שגם באמירת "סלח לנו מחל לנו כו"י" מכים כו"). ע"ע בגדי משי. הבדלה. מתנגדים. נשיאת כפים. שלום דובער, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב. תענית.

יום טוב:

קסב (כשחל בשבת א"א יגמה"ר (לפני קריה"ת)). רנו (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב אמר את ה"יהי רצון" (רבש"ע) שאחר "ויהי בנסוע" בנוסח אחר מהנדפס). ע"ע נשיאת כפים. שבת.

יחידות:

רמו. רצ (הרשב"ץ הכין את עצמו ליכנס ליחידות במשך ג' חדשים). תלח (מנהג החסידים לשמוע תחילה חסידות ואח"כ ליכנס ליחידות). ע"ע גשמיות. דובער, כ"ק אדהאמ"צ. הלל מפאריץ. חנוך הענדל קוגל. כובע. מנחם מאַניש מאַנענדאָהן. מנחם מענדל, כ"ק אדמו"ר הצ"צ. שלום דובער, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב. שמואל, כ"ק אדמו"ר מהר"ש. שניאור, נכד כ"ק אדהאמ"צ. שניאור זלמן, כ"ק אדה"ז.

יק"א (איגוד יהודי להתיישבות): שלד.

ישות:

שמ (הלשון במאמר דא"ח של כ"ק אדמו"ר מהר"ש: "איך וויל", "איך דאַרף", "איך בין").

ישיבה:

רלד (אצל רבותינו נשיאינו (תס)). שעט (תיאור אודות הישיבה שהיתה אצל כ"ק אדמו"ר הצ"צ). תס (כנ"ל). ע"ע מילה, ברית מילה. תומכי תמימים.

ישראל, בני ישראל:

רנב (פי' כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב: "כל ישראל עריבין כו"י" — מלשון מתיקות ועריבות כו"). תסח (בכל איש ישראל יש בו טוב גלוי. לב ישראל חי, וצריך לחפור כדי לגלות כו"). ע"ע הקב"ה. חייל.

כ

כבוד אה הגדול:

רפו (השקוט בזה — הבכור דוקא, או הגדול ממנו כו). שנג.

כבוד חותן:

ע"ע חותן.

כהן:

ע"ע הלל מפאריץ.

כובע:

קנ (של כ"ק אדמו"ר מהר"ש וכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב). קסו (מהחתונה היו הולכים בכובע עגול). קפט (בני כ"ק אדמו"ר הצ"צ — כובעים עגולים, כ"ק אדמו"ר הצ"צ וכ"ק אדמו"ר מהר"ש — שטריימלעך). קצט. רכא. רכו. רמח (שטריימל לכן של כ"ק אדה"ז). רמט (כ"ק אדמו"ר מהר"ש ל"יחידות" הי' לבוש מגבעת). רסב. ער (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הי' יושב בחדרו בכובע עם מצחי, בימי הקייץ בנאות דשא ביאַרמאָלקע). תנג (פתגם כ"ק אדה"ז — בקשר לגזירה שלא ישאו כובע עגולה כו').

ע"ע בר מצוה. דובער, כ"ק אדהאמ"צ. הלל מפאריץ. לוי. שנים מקרא ואחד תרגום.

כוונה:

ע"ע קול.

כוס:

שעג (בגימטריא הטבע כו'). ע"ע פסח, חג הפסח.

כוס של ברכה:

קסא (כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ אמר שבברכתו בפה"ג אין יוצאים השומעים יד"ח).

כישוף:

רו.

ע"ע נאַפּאָליען. שמואל מונקעס.

כסלו:

יו"ד כסלו

רצב (הנהגת כ"ק אדמו"ר מהר"ש וכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב וכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ — באמירת תחנון, ואמירת דא"ח, ושיחות). י"ט כסלו

רכט (תרס"ג).

כף הקלע:

שפה (הדרך להפטר מזה).

כתבים:

קצח (זהירות כ"ק אדמו"ר מהר"ש בכתי"ק של כ"ק אדמו"ר הצ"צ, כ"ק אדמו"ר הצ"צ בכתי"ק כ"ק אדהאמ"צ, משא"כ בקאָפּוסט כו'). רמג (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הי' משתמט מלדבר ע"ד הביכלעך הישנים (כת"י חסידים וכו'), באמרו: כיון שעמדו בארון כ"ק אדמו"ר מהר"ש יש לסמוך עליהם). רמו (ג' סוגי כתבים אצל כ"ק אדמו"ר הצ"צ). ער (ד"ה שמוח תשמח תרנ"ז — נכתב בכת"י קטן מאד, י"ב שעות, שכל עמוק אפ"ל באותיות קטנות. דא"ח שכתב אחרי אמרם —

לכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב לחזור על מאמר (פרטי) 60 [שפא] פעמים (כו). שנו (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב על כ"ק אדמו"ר מהר"ש: הכנה למאמר 15-20 מינוט). שפו (אצל כ"ק אדמו"ר מהר"ש קרה שבאמצע המאמר הי' אומר כמה מלות שלא כולם שמעו כו', וכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ביקש ממנו מתנה שישמע הכל). תיט (כל מאמרי כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב מסיימים בתיבת „כו"). הצ"צ שלל כתיבת סליק בסיום המאמר. תלח (כ"ק אדמו"ר מוהר"צ אמר: לומר חסידות — יכולני כ"ד שעות, אבל לומר חסידות כמו שאבא רצה — צריך אני הכנה). תסז (בעת חזרת דא"ח — מאיר בבחי' מקיף נשמת בעל השמועה). תפב (מעלת חזרת דא"ח ברבים).

ע"ע אחרון של פסת. הלל מפאריץ. ווירצבערג. זלמן ניימארק. חסידות. חסידים. חתונה. יום הולדת. כתבים. ל"ג בעומר. לקוטי תורה לג' פרשיות. ראש השנה. שבועות, חג השבועות. שמואל, כ"ק אדמו"ר מהר"ש. שניאור זלמן, כ"ק אדה"ז. תנאים. תשעה באב.

כ"ק אדמו"ר הזקן

ד"ה החליל מכה לפניהם לכ"ק אדה"ז — החלל ומק"פ כו' [י"ה חלל (רסח)]: ריא. ד"ה על ג' דברים העולם עומד — של כ"ק אדה"ז וכ"ק אדמו"ר הצ"צ: רמז. דא"ח מכ"ק אדה"ז — נשמה ואלקות: שג.

תקנ"ו

ד"ה כי מי גוי גדול וגו' דמוצאי יוהכ"פ — אמרו עוה"פ בתוס' ביאור ביום ג' פ' וירא תקס"ו: שנא.

תק"ס

ד"ה ברוך שעשה נסים, יט"כ — ג' עמודים, הגבתה המוחין כו': שה.

כ"ק אדמו"ר האמצעי

ד"ה ואדוניים על המס — שילוב הוי' באדנ' ושילוב אדנ' בהוי' כו': רנ. ד"ה אתה אחד — בש"ק, באמצע דברו, הודיעוהו על השחרור כו': רצב.

כ"ק אדמו"ר הצ"צ

„שמע ישראל“ (להקאנטוניסטים (תנט)), „מזמור שיר ליום השבת“, „אחת שאלתי“ — באידית: רנ.

כ"ק אדמו"ר מהר"ש

ד"ה ושנתם — מאמר קצר, כרבע שעה: עדר.

תרכ"ו

ד"ה אז ישיר וגו' עלי באר — הסיפור עם כ"ק אדמו"ר מהר"ש ומהר"ל שחזרו כ"א (עם חידושים) כמ"פ כו': רפד.

בכת"י רגיל, קודם האמירה — כת"י קטן). רפא (כ"ק אדמו"ר מוהר"צ קנה ביכלעך כתי"ק כ"ק אדמו"ר הצ"צ, מישראל יצחק רודנער, וגם רצה שימכור לו ביכלע של כ"ק אדמו"ר מהר"ש (לקו"ת לג' פרשיות) בהרבה כסף, וא"ל שאין תועלת, כי שרפו (בקאפוטסט)). שג (דא"ח בכת"י כ"ק אדהאמ"צ שכתוב עליהם בכת"י כ"ק אדמו"ר מהר"ש: „הנחות על לשונו ממש“). שה (ביכעל „אתהלך ליאזנע“ כו'). שיח (ביכעל לה"ע זווג הנשמות כו'). ע"ע שלום דובער, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב.

ל

לב:

ע"ע מוח ולב. שיר.

ל"ג בעומר:

רלג (הנהגת כ"ק אדמו"ר הצ"צ, כ"ק אדמו"ר מהר"ש וכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב — באמירת דא"ח). סג (אופן חגיגתו אצל כ"ק אדהאמ"צ וכ"ק אדמו"ר הצ"צ).

לו':

רמג (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הגבי' מעט את כובעו בהלווייתו של גוי, מפני כבודו של מת).

לולב:

קסב (מהדרים שיהי' לכל הפחות י"א טפחים [אינו בגשמיות (שפט)]). ע"ע מאמרי דא"ח. סוכות, ד' מינים.

לחש:

רו (היו מלמדים הילדים הלחש „חד חד נחית וכו'“, כשהי' עומד עצם בגרון כו', ובמהר"ל: שגם עתה משתמשים בו).

לכתחילה אריבער:

תנח.

לצנות:

שו (ר"י ליעפלער שמע מהרבי שכל הנוהג בלצנות גורם לעצמו מגע ועסק עם שדים כו').

לקוטי תורה:

עיין לקמן במפתח ספרי דא"ח.

לקוטי תורה לג' פרשיות:

עיין לקמן במפתח ספרי דא"ח.

מ

מאמרי דא"ח:

רמא (הנהגת כ"ק אדה"ז וכ"ק אדהאמ"צ (שסג) וכן כ"ק אדמו"ר הצ"צ וכ"ק אדמו"ר מהר"ש (שסג) וכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב (שנד)) בשמירת האותיות כו'). רנט (כ"ק אדמו"ר מהר"ש צוה

תרל"ד

ד"ה איחא במדרש תילים תרל"ד, תרנ"ג — בכת"י כ"ק אדמו"ר מהר"ש וכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב. ד"ה הוא הי' אומר בן ה' למקרא תרל"ד — על הבר מצוה של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב: קפח.

תרל"ו

בד"ה מים רבים — איזה מאמרים שאמרם ביחוד לפני ר"ז זלָטופולסקי: רנא.

תרל"ז

כשסיים אדמו"ר מהר"ש המשך „וככה" תרל"ז ציוה להביא יין טָקָאָיער כו': שנח.

תרל"ח

ד"ה חייב אדם לברך מאה ברכות — הרחב והוספות וביאור השייך לד"ה לה"ע הברכות לכ"ק אדה"ז בתו"א: רפא.

ד"ה לה"ע הנוסח כי באש הצתה — שייך למאורע דנפילת הלאָמפ כו': שכד.

תר"ם

ד"ה משה קבל תורה מסיני — בהמשך מצה זו, מאמר קטן, בן שני פרקים: שפא.

כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב

ד"ה „שחורה אני ונאווה" — ירידת עצם הנשמה בגוף, הרא"י באור דמל' ורדל"א, הסתירה ממאמר דשנת תקס"ו (או תקס"ב), החילוק שבין נסיון וביור כו': קמט.

תרמ"ג

ד"ה כתר יתנו לך — מדבר במעלת הנשמות בעלייתן אחרי היותן בגוף בעלמא דין: רלז. ד"ה ת"ר נ"ח — כת"י ר"ש כותב, עם הגהות כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב: קצא.

תרמ"ד

ד"ה מה רבו מעשיך — כת"י כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב, נשיקה חסידיית: קצא.

תרמ"ח

ד"ה אין הקב"ה בא בטרוניא [שמח"ת (תנג)] — בביהמ"ד אצל העמוד, בעמידה: קפג.

תרמ"ט

ד"ה אחרי מות — תהו ותיקון, ביום חול, ביחוד לפני (זלמן זלָטופולסקי ו)חיים בער וילענסקי (רכז): קע.

ד"ה שמע ישראל, מהיכן זכו ישראל לק"ש — כ"ה דקות, של כ"ק אדמו"ר מהר"ש, בהשתדלות חנוך הענדל ואהרן דוקשיצער, ג"פ: רמג.

תר"ן

ד"ה היום הרת עולם — היינט ציטערט די וועלט: רנז.

תרנ"ב

ד"ה כל הנהנה — מ"ש הרש"ז מקָאָפּוסט שהוא מורכב מכ"ק אדהאמ"צ וכ"ק אדמו"ר הצ"צ: רפה.

תרנ"ד

ד"ה והאבן הזאת — לא נגמר בכתב: תסב.

תרנ"ה

ד"ה וכל העם רואים הידוע: תנב.

תרנ"ח

ד"ה כל המאריך באחד — דיברו במשך ז' שבתות, בלי הוספות כו': שפד.

תרנ"ט

ד"ה החלצו — פי' „גולל אור מפני חושך כו'": קפב.

תרס"א

ד"ה תקעו ומן המיצר דר"ה — כתב כ"ק אדמו"ר מוהר"י"צ הנחות ע"פ ציווי אביו: קסו.

תרס"ג

ד"ה בחודש השביעי (וד"ה לא תירא לביתה משלג) — רשב"ץ אמר ע"ז: מוחין דגדלות כו' [מאמר מהאבא, הרגיש רבי (שנד): רסד].

תרס"ו

ד"ה קמתי אני לפתוח — מאמר כפי שאמרו אותו כל רבותינו נשיאינו כו': שיח.

י"א המאמרים בהמשך תרס"ו „דברים (בין דברים לראה הי' ג"כ דא"ח אבל לא מה„המשך") — וד' אמר המכסה", כתב ההגהות בוורצבורג, כשהשלימים אחרי חנוכה, ציוה להביא בענעדיקטין כו': שנח.

תרע"ה

ד"ה עמד וימודד ארץ — כעשרים דקות, אצל העמוד בעמידה, בסיום ש"ס משנה, בסוף י"א חודש באבילות שעל אמו: קפו.

פר"ת

ד"ה נתת נס ליראיך להתנוסס מפני קושט סלה — ביום הולדת האחרון כו': רמב.

כ"ק אדמו"ר מוהר"י"צ

תרפ"ח

ד"ה ועשו לי מקדש: תלח. ד"ה זכור את אשר עשה לך עמלק וד"ה ויבוא עמלק: תלט.

תרפ"ט

ד"ה וכל בניך: תמב. ד"ה לכה דודי: תמג. ד"ה אשר ברא וד"ה כל הנהנה: תמד.

„שלום עליכם“ — כי בשבילם כל אות ואות הוא ענין שלם. תסא (אינן בהם יצה"ר כו' ומ"מ שייך בהם חטא כו').
ע"ע נשמות ומלאכים.

מלח:

תכנ (המנהג לטבול הלחם במלח, ולא לזרוק המלח על הלחם).

מסירת נפש:

קנ (אצל כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ: לפנ"ז הי' מסנ"פ על יהדות (נגד הג"פ"ו), ואח"כ על הקב"ה...). תיב (פתגם כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ: גם כאשר עוסקים במסנ"פ צריכים זכות כו'). תנו (סילוק הרצון ושיעבוד הרצון).
ע"ע שמיני עצרת ושמחת תורה.

מעמד:

ריב (בזמן כ"ק אדה"ז).
ע"ע חשבון.

מצה:

שעח (ע"ד מצות מכונה).
ע"ע אחרון של פסח. פסח, חג הפסח.

מקוה:

רלה.
ע"ע זלמן ניימאָרק. יוהכ"פ. מאיר פרעמישליאָנער.

מראות הצובאות:

תפא (העמידו צבאות הרבה, חביבים מהכל כו').

מרה"שחורה:

קע (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הי' בטבעו מרה"שחורה ביותר, אבל שינה טבעו בזה). שלא (מרגלא בפומא דכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב: הצנועה והחשובה „מרת שחורה" אינני מחבב).

משיח:

תכנ (מענה כ"ק אדה"ז שיהי' מתנגד כו'). תנג (מענה כ"ק אדמו"ר הצ"צ על שאלת מהרי"ל בנוגע לשנת תר"ח שהיו רמזים לגילוי המשיח כו').
ע"ע לוי יצחק מבאָרדיטשוב. לקוטי תורה. קץ.

משכילים:

עדר (כ"ק אדמו"ר מהר"ש נלחם בם בכל עוז כו').
ע"ע בערגמאָן.

משקה:

קעד (רָאם (שנה)). שיז (זאָליווקע). שמ (פתגם כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ: עתה, הנני תמיד כמו לאחרי מעט משקה כו'). שנח (בענעדיקטיין).
ע"ע אבילות. יצחק מתמיד. שניאור זלמן אהרן, הרז"א.

תרצ"א

ד"ה בסוכות תשבו — הטעם לב' המשלים לענין יש ואין כו': קעב.

ד"ה צהר תעשה — פי' מג"ע (התחתון) עה"פ: קעו.

ד"ה על כן יאמרו, ד"ה באו חשבון וד"ה מעין גנים: תמו.

ד"ה לעולם יהא אדם זהיר: תמוז.

תרצ"ב

ד"ה כי נר מצוה — יום הולדת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב: ריח.

ד"ה שיר המעלות לדוד הנה מה טוב — תנאים של שיינא: רלד.

תרצ"ג

ד"ה טעמו וראו — חזר (עוה"פ) עבור רמ"מ האָרענשטיין וכ"ק אדמו"ר (שנסע לקנות לולבים): רסב.

מוהל:

שסט (הסיפור בברית מילה אצל נכד כ"ק אדמו"ר הצ"צ שהיו ב' מוהלים כו').
ע"ע שלמה זלמן (בן מהרי"ל) מקאָפּוסט.

מוח ולב:

רלו (פירוש המלות של השבח: פעולת המוח ולב כא'). תה (מ"ש כ"ק אדה"ז: ז"פ הי' אצלי התגברות הלב על המוח כו'). תסט (כ"ק אדה"ז תבע עבודת הלב, וכ"ק אדהאמ"צ תבע עבודת המוחין). תע (התקשרות — מדות, דביקות — מוחין). תעז (עיקר העבודה — עבודת המוחין. עבודת המוח הוא תחיית המתים כו'). תפב (התגברות המוח על הלב).

מופתים:

תנט.

מזווה:

רי (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הי' קובע מזווה במלון לימים אחדים, בנאות דשא — למחרת בואם כו', באמרו: אצלנו הדברים הם אחרת כו').

מילה, ברית מילה:

רזו (הנהגות: סנדקאות, לבישת הטלית וברכות כו'). שסט (כנ"ל. הסדר לאחרי מ"ת: הסרת ערלת הגוף הלשון והלב — מעשה דיבור מחשבה, משא"כ קודם מ"ת אצל אאע"ה כו'. המנהג לתת דמי קדימה בשביל הישיבה).
ע"ע מוהל. סנדק. שם, שמות.

מים:

רלה (הבעש"ט: סימן ברכה כו').

מלאכים:

שעח (מה שפוטרים אותם תיכף ומיד (באמירת

מתנגדים:

קע (פתגם כ"ק אדמו"ר מהר"ש: לקחת המתנגד, בטלית מכונה, לשפוך י"ש של פסח...). קצו (פתגם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב: מתנגד — מתנגדי). ריא (המתנגדים השתדלו למעט הצורה (למשפחתנו): בעיני בני — דרכים חדשות, קירוב למלכות, ובעיני הממשלה — שילוח כסף להשולטן וכו'). שיט (חסיד לא-אמיתי יש לו יותר תקוה כו' ממתנגד אמיתי). שסו (כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ שאלם על מה בכו ביוהכ"פ, א' ענה: הרי אפשר שבמשך השנים חסרתי טעם בק"ש, וא' ענה: מסופקני בקיום מצות הפגע). שסו (א' שבא לביהכ"נס ובירך שהחיינו, באמרו: מדאמר „ברוך" ולא „ר' ברוך" ש"מ אלי' הוא). שצח. שצט. תמט. תנה. תנח. ע"ע ברוך, אבי כ"ק אדה"ז. משיח. שמואל בצלאל, רשב"ץ. שניאור זלמן, כ"ק אדה"ז.

נשיאת כפים:

קסב (ביו"ט גם כשחל בשבת). רנח (כנ"ל — בר"ה). רסא (כנ"ל — בנעילה). רחצ (כ"ק אדה"ז ה' לוקח את כ"ק אדמו"ר הצ"צ תחת טליתו עד החתונה (שה), ומזה יודעים כל המנהגים כו' (שנא). כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ה' מעמיד את כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ על כסא (שנא), ומראה לו באצבעו איפוא להפסיק). ע"ע ברכת כהנים.

נשיקה:

קצא (סיפור הנשיקה החסידית עם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב וכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ כו'). רצד (סיפור הנשיקה בין כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ וכ"ק אדמו"ר כו'). ע"ע שלום דובער, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב.

נשמה, נשמות:

תה (פתגם הבעש"ט: נשמה לומדת תורה מפי הקב"ה במתיבתא דרקיע, והקב"ה שולח אותה לעולם, לא רק בשביל ללמוד תורה, אלא גם בשביל לעשות מ"אני" „איך" כו'). ע"ע הזכרת נשמות. מאמרי דא"ח.

נשמות ומלאכים:

רסג (עבור מלאך עשיית מעשה-קונדס לנשמה היא העונג הכי גדול).

נ

נטילת ידים:

שכו (ג"פ רצופים כו').

ניבא:

ע"ע שלום דובער, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב.

ניגונים:

רנח (ניגון 1, 2, 3, 4, ניגון א"ס). שטז (ניגון כ"ק אדה"ז (בבא הג' — י"פ)). ע"ע יום הכיפורים. מאיר שלמה ינובסקי.

ניסן:

שצז (אמירת ה„נשיא" קודם השיעור תהלים. ה„יה"ר" גם כהנים ולוים אומרים).

ניתל:

שיג (איהלימוד אינו שייך ללימוד פניה"ת. הנהגת כ"ק אדמו"ר הצ"צ כו'). שסה (כנ"ל). הטעם שלא להוסיף חיות. רק עד חצות. כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב גם דא"ח לא למד. אמר שאינו מחבב המתמידים ששעות אלו שלא לומדים נוגעים בנפשם).

נסיון, נסיונות:

שעג. ע"ע מאמרי דא"ח.

נפש האלקית ונפש הבהמית:

תנו (פתגם כ"ק אדהאמ"צ: ב' נפש האלקית על נפש הטבעית אחת). תעז (בכל דבר צריך לדעת מי הוא האומר: נפש האלקית או נפש השכלית, נפש הטבעית או נפש הבהמית).

ס

סוכה:

תעג (בלויבאוויטש לא נהגו בנוי סוכה). רסב (ברכת „לישב בסוכה" גם כשהי' גשם שוטף). רסג (כ"ק אדה"ז השתוקק ביותר לראות איך הרב המגיד שהוא פנימי ישב בסוכה (מקיף) כו'). ע"ע לוי יצחק, הרה"צ וכו' מבאָרדיטשױב.

סוכות, חג הסוכות:

קסב (מנהגים: ליל ב' „שהחיינו" ואח"כ „לישב בסוכה". ברכת „לישב בסוכה" בקידוש היום, ובהבדלה על היין (רסה) [משא"כ על השכר]. ברהמ"ז עם כוס. אינו שותה חוץ לסוכה). רסו (הסכך היו שורפים במרחץ אחרי חה"ס, הלולב והושענות ביום חול רגיל (לא לשריפת חמץ)). ע"ע יום הכיפורים.

סוכות, ד' מינים:

קסב (מנהגים: כשנותנים לאחר צ"ל מתנה ע"מ להחזיר, ובפרט ביום א', והוא תועלת לנותן ולמקבל. אגידת הלולב בסוכה, בעיו"ט דוקא. ה' כריכות — ב' על הלולב, וג' ביחד עם ההדסים וערבות. ב' הכריכות שעל הלולב מכוסים במעט עכ"פ בהדסים וערבות. סדר הנוערים כו' (שנא).

עולם, עולמות:

רנט (עולם האצי' הוא מעולמות הא"ס). תס (ד' פירושים: זמן, מקום, כח, העלם).

עונג:

ע"ע רצון ועונג.

עניו:

רמא (ושפל).

ע"ע אברהם שניאורסאָהן. דובער, כ"ק אדמו"ר האמצעי.

ערבות:

ע"ע סוכות, ד' מינים.

עשרת ימי תשובה:

ע"ע סליחות.

פ**פדיון נפש:**

שנד (של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב (בנוגע להמאמים): "שיפעול בי ובהשומעים"). שפה (הנוסח: "אנא לעורר ר"ר ממקור הרחמים כו"). תיט (כנ"ל).

ע"ע אברהם המלאך. הלל מפאריץ. חי' מושקא, הרבנית של כ"ק אדמו"ר הצ"צ. לוי"צ מבאָרדיטשוב. נחום טשערנאָבילער. סטערנא, הרבנית של כ"ק אדה"ז.

פועלי ציון:

שכ (הפחידו ואיימו, עשו פוגרום כו', ירו בקנה רובה כו' (שנח), שברו כלי בית וכו', חפצו להתערב בהנהגת תו"ת).

פורים:

קצו (במגילה כ"ק כ"ק אדמו"ר מהר"ש — עשרת בני המן אינם בעמוד לבדן). שצה (כנ"ל). מנהגי כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ: "שהחיינו גם ביום. כפילת המגילה לג' חלקים. באמירת "האגרת" מגבי' מעט המגילה. ברכה שלאחרי' בשם ומלכות גם בלי מנין. מפני החולשה שמע בישיבה. משלוח מנות לג'. לבוש משי, עם שטריימל).

פסח, חג הפסח:

קע (י"ש של פסח). קעח (ערחה"פ: כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ הלך ל"מים שלנו" לאפיית שמורת ע"פ. כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הי' גם נוכח, ואמר הלל, והי' מפסיק באמצע להורות איך לאפות כו'. אמירת ק"פ. מנהגי הסדר: המצות על טס של כסף (רכב) [שייך לרבי (שעא)], למרוך וחזרת — חריין וסאַלאַט (שעא), המצות בין כפלי אלונתית,

הלולב מחברו לשליש העליון של האתרוג (רסב), אף שבאמת הי' צ"ל על האתרוג כו'). קסג (בהושע"ר מסירין ב' האגודות שעל הלולב). רסב (החלפת ההדסים ולא הערבות, שלא היו מסתכלים עליהם, מוחבאים בתוך ההדסים), בחוה"מ והושע"ר (שפט). הנהגת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב: אוגד הלולב בעצמו, אופן נטילתו וברכתו ביום א'. רסה (אגידת הלולב גם בלילה). ע"ע אבילות. אתרוג. הדסים. לולב. סוכות, חג הסוכות.

סליחות:

קנט ("במוצאי מנוחה" — במוצש"ק אחרי חצות, "זכור ברית" — באשמורת הבוקר (שמגג)). קס ("א"א בעשי"ת). קסה (הנהגת כ"ק אדמו"ר הצ"צ, הרבנית רבקה וכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב באמירת סליחות בעשי"ת). שלח (ריקוד ושמחה אחרי ולפני סליחות).

סניק:

ע"ע ברוך שלום, בן כ"ק אדמו"ר הצ"צ. יהודה לייב, מהרי"ל מקאָפּוסט. מילה, ברית מילה. שלמה זלמן (בן מהרי"ל) מקאָפּוסט.

ספירת העומר:

קצ (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הי' מאריך הרבה בברכה ובספירה).

ספר החקירה:

עיין לקמן במפתח ספרי דא"ח.

ספר תורה:

קצה (הסיפור עם הס"ת שכתב מהר"ם מרוטנברק כו', אינו כתב אומן, אותיות מלופפות, "פצוע דכא" כהוראת כ"ק אדה"ז. הס"ת כפראג שהגי' עזרא הסופר, כעדות המהר"ל, קורין בה בשמח"ת בלא ברכה, גם אותיות מלופפות, ו"דכא" באלף). תסא (בענין הנ"ל). תסט (הפסק באות פוסל הס"ת, כי צ"ל אחדות. והשאלה צ"ל לתינוק דלא חכים ולא טיפש כו'). תעה (ההקדמה דתושב"כ בלובן ארבע שיטין כו').

ספרי':

תנו (מספר הספרים אצל כ"ק אדמו"ר מהר"ש (בשנת תרמ"ג), וכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב (בשנת תרע"ה)).

ע**עבודה:**

ע"ע אמת. צדיקים.

עגונה:

ע"ע מנחם מענדל, כ"ק אדמו"ר הצ"צ.

לרז"א ורמ"מ שמבטיח להם שכל ימי חייהם לא יהי' להם פרנסה מעסק כו', יש כאלו שפרנסתם לחם מן הארץ, וכאלו — לחם מן השמים). שסג (מ"ש כ"ק אדה"ו כשלקחו מהיהודים את הברייהויוזער: "מכלכל חיים בחסד" כו'). תסז (פרנסת הגוף ופרנסת הנפש כו'). תעח (פרנסה בסדר הרגיל ופרנסה הבאה בטורח כו').

פרקי אבות:

עיין לקמן במפתח ספרים ומחז"ל.

פשתן:

ע"ע בגדי משי כו'.

צ

צבא:

ע"ע חייל. מאמרי דא"ת. ראש השנה.

צדיקים:

תכ (פתגם כ"ק אדמו"ר הצ"צ: צדיק ללא צדקה אינו צדיק). תנא (תנועת הצדיק ומכ"ש ראי' ושמיעת קולו צריך לפעול שלא יישכח לעד). ע"ע הקב"ה. מרדכי האַרְאָדאָקער. תניא.

צוואה:

תסז (צדקה יחלקו תיכף, ולקרן קיימת יחלקו בתיהם כו'). ע"ע מנחם מענדל, כ"ק אדמו"ר הצ"צ. שלום דובער, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב.

ציורים:

שסג (הסיפור כשהביאו את כ"ק אדה"ו לפטרבורג, הכניסוהו לחדר מלא ציורים, והראה על אחת מהן שהיא טובה, כי הצייר שכח ע"ע בעת הציור).

ציצית:

קג (נתיב הל"ב, הסיפור שטפחו לו ציציותיו). קסו (הסיפור שכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב צוה לכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ לברך על הציצית כו'). ריב.

ק

קאַנטאַניסטען:

רנ. תנט (הסיפור שבאו אל כ"ק אדמו"ר הצ"צ ואמר בפניהם מאמר כו').

קבורה, קבר ישראל:

ע"ע ארון. דובער, נכד כ"ק אדמו"ר מהר"ש. יאַרצייט. יעקב רשל.

קבלת עול:

תעו (א איז איז אַ קבלת-עולניק כו'. קב"ע הוא כח כללי. החילוק שבין הקב"ע דר"ה להקב"ע דכל השנה). תפא (קב"ע דחג השבועות). תפג (הקדמה לתומ"צ). ע"ע משה רבינו.

קידוש בעמידה, "הא לחמא" — בציירי, פריסת המצה ליחץ בלי ראות, לא מגבי' הקערה רק מגלה מקצת הפת (שעב), אינו מקפיד תחילה להעמיד הכוס ואח"כ לגלות הפת (שעב), אוחז בידו המצה והמרור עד "על שום" הב' (שעו), ל"הללוי" — למעינו מים" מעמיד הכוס, ל"שפוך חמתך" הולך לדלת, בליל א' אכילת האפיקומן לפני חצות ולא בליל ב' (רכב), ליל ב' מבאר בהגדה (וליל א' בחצי הב' (רכג)). קפא (הנהגות: כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ (וכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב) אוכל רק בכף (רכב), המצות מכוסים תמיד, כמעט שאינו אוכל מרק). רכב (ערוחה"פ: כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ עשה סיום (עמ"ס סנהדרין), מכירת חמץ: ליהודי ובערב קבלן, התאריך בשטר י"ג, אף שהי' ליל י"ד כו'. הנהגת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב וכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ ביום א' לגמור שחרית לפני חצות כו'. כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב אמר שאין לנהוג בהידורים כו', לא כל שנותיו אכל שמורה הנאפית בע"פ, לא הי' בפיו עוד מאכל בכ"א עם השמורה (לבד יין), לכורך חריין שלא שרוהו במים כו'. לא להפסיק בין הט"ו דיינו. הכוונה בברכת "בורא פרי האדמה". שעא (אחרי הכרפס לא נשאר בקערה [הבצל] (שעד)). פתגם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב בסדרו הקערה: נרתמה המרכבה. סדר אמירת "מה נשתנה" אצל כ"ק אדמו"ר מהר"ש [ועריכת הסדר (שעב, שעד)]. שעב (הניגון המקובל של אמירת ההגדה (בקול) אצל רבותינו נשיאינו). שנג (פי' כ"ק אדמו"ר מהר"ש וכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב "מוזגין את הכוס"). שעה (באמירת "פסח זה" לא הביט כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ על הזרוע). שעו (מחלוקת בין כ"ק אדמו"ר הצ"צ ור"ג דובראָוונער — שבתחילה צריך להגבי' הכוס ואח"כ לומר "והיא שעמדה" או להיפך כו'). תיט (מ"ש כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב לכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ: במשך הסדר צריכים לחשוב להיות "אדם", ובעת פתיחת הדלת לא לבקש גשמיות אלא רוחניות כו'). תעז (אי"צ לעמוד באמירת "שפוך חמתך").

ע"ע אחרון של פסח. אפיקומן. רבקה, הרבנית של כ"ק אדמו"ר מהר"ש. שביעי של פסח.

פרו ורבו:

ע"ע תורה.

פרנסה:

רלז (מה שענה כ"ק אדמו"ר מהר"ש לר' יצחק יואל ראַפּאָלאָוויץ, שהתאונן שאין לו פרנסה: פרנסה? מלכות מבקשת פרנסה מז"א כו'). רעא (בשנת תרמ"ח אמר כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב

ר

קדיש:

ע"ע דובער, כ"ק אדהאמ"צ. קריאת התורה. תפלת מנחה.

קול:

שכ (מעורר הכוונה, אף שלכאורה ה"ז היפך ההשכלה כו').

קוף:

רד.

קידוש:

רחצ (כ"ק אדמו"ר הצ"צ הי' מקדש בלילה על יין, וביום על קפה (בלי פירסום) כו', ובמקום סעודה: שמונה שורות תניא). רצט (בשמח"ת הי' כ"ק אדמו"ר הצ"צ מקדש על היין או י"ש, וביאר את הענין, אף שאינו לפי בריאותו כו'). שלב (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הי' אומר "סברי מרנן" גם על לחם (לתשלום סכום התיבות)). שעא (בעמידה).

קידוש אב ואם:

קפד (גודל כח קידוש בשעת תשמיש). שמ. ע"ע משה, הרמב"ם.

קץ:

שכה (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ירא משנת תרס"ו, שהי' זמן א' ה"קצים" כו'). שלא (כנ"ל).

קריאת התורה:

קסד (מנהג כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ: מורה ונוגע בטליתו, בתחילת הפרשה שיקראו, וגם בסופה). קפד (מנהג כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב: עומד ופניו הצדה, בעת קריאת השירה ועשה"ד — פניו אל הס"ת, בשעת קריאת שירת מרים — פניו אל ארון הקודש). רכא (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הי' מקפיד שלא ישמיטו איזה טרָאָפּ). רנ (כ"ק אדהאמ"צ הי' עולה לתורה רק בשמח"ת עם כל הנערים, כי התבייש כו'). שלח (הסיפור ופתגם כ"ק אדהאמ"צ: כשאבא קורא אין נשמעים קלות כו'). שמ (מפטיר פ' נצבים מתחיל משביעי). תג (פרטי מנהג אמירת "חזק חזק ונתחזק"). תעא (הסיפור עם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב שקם ממקומו לומר קדיש שלאחרי קריאת, ובינתיים התחיל אחר לומר כו'). ע"ע אברהם בעל מגי'. ברוך שלום, בן כ"ק אדמו"ר הצ"צ. חתן בראשית. יו"ט. ראש השנה. שניאור זלמן, כ"ק אדה"ו. תפלת מנחה.

קריעת ים סוף:

תנו (דברי כ"ק אדמו"ר הצ"צ במעלת בני" בעת קרי"ס שהיו במדרגת משה רבינו כו').

קנט (בער"ה אין נופלים על פניהם. מנהגים: אמירת ה"יה"ר" בין הברכה לאכילה (שמג), ברכת "בורא פרי העץ" בכוונה להוציא גם ה"קאָמפּאָט", ברהמ"ז בלא כוס (שמג), כליל א' בלי דיבורים (רנו. שמר), אמירת תהלים קודם תפלת ערבית (שמג) [מנהג קדמון (ערב)], אחר תפלת שחרית ואמירת תהלים (החדשי) תק"ש הסדר דמיושב (שמג)). קס (אמירת יגמה"ר (לפני קריה"ת) גם כשחל בשבת (קסב. רנח) [בחשאי (רנו)], תשליך (כשחל בשבת) ביום ב' (אחר מנחה קודם השקיעה) ואח"כ ניעור שוליו (רנח)). רמט (כ"ק אדמו"ר הצ"צ הי' אומר דא"ח ער"ה ויום ב' (ב"פ)). רנו (כנ"ל — הנהגת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב (ורו"א) [וכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ (שמג)]. במוציא ר"ה היו יוצאים במחול [גם כליל א' דר"ה (שלח)]. ערב (מנהג רבותינו נשיאינו: ער"ה אחר מנחה קודם לכתם לביהכנ"ס, היו נכנסים לחדר הרבנית זוגתם, לברך ולהתברך). שמג (כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ התפלל כל התפלות מעומד (שפט) [בל"נ (שמט)]. הפרי חדש לשהחינו הי' של בורא פרי האדמה, ומלבד זה הי' גם פרי חשוב של בורא פרי העץ כו'). שדמ (משמר לאמירת תהלים או חזרת דא"ח ביום ובלילה). שמו (הנהגת רבותינו נשיאינו לדבר אודות מלכים כו'. הסיפור עם כ"ק אדמו"ר הצ"צ ר"ה תר"ג כו'). שפט (כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ חפץ שהצריכים לעמוד ללשכת הגיוס יגמרו ה"פ את התהלים כו'). תעח (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הזהיר שבמשך המעל"ע דר"ה יתפללו על מדות טובות). ע"ע נשיאת כפיים. קבלת עול. שופר, תקיעת שופר.

ראש חודש:

שלו (מניחים כל התפלין קודם מוסף, הנהגת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב בזמן לימוד השיעורים ותפלת מוסף).

ראשי תיבות:

ע"ע שם, שמות.

רבותינו נשיאינו:

רפב (ע"ד שלשלת הנשיאים מדור לדור — בין הצעיר והזקן יש תמיד "משהו" כו'). שיט (מ"ש כ"ק אדמו"ר מהר"ש (אודות החיך האם עובר בירושה): נשמה דאצילות, נשמה כללית, נשמה עליונה, יש לה חיך זה). תטו. ע"ע אדר, ז' אדר. בגדי משי. הושענא רבה. הפטרה. יאָרצייט. יום הכיפורים. ישיבה. מאמרי

מהר"ש הי' עורך רק "קידוש" כו' — והיו מדברים בנגלה כו'. כ"ק אדמו"ר הצ"צ הי' אומר דא"ח ערחה"ש בבוקר [וביום ב' (רמט)]. רלה ("תיקון" לא התחיל עדיין. כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב אמר דא"ח ביום ב'). חסג (מהיו"ט המצויינים אצל כ"ק אדה"ז להיותו הילולא דהבעש"ט). ע"ע קבלת עול.

שביעי של פסח:

קפא (א"א "תיקון", כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הי' נייער כל הלילה). רכג (כנ"ל, והי' אומר דא"ח).

שבת:

קסג (מנהג אמירת: "ויתן לך", "שלום עליכם" (רכג), "אשת חיל", "מזמור לדוד", "דא היא סעודתא" — בשבת ויו"ט, ושבת חוה"מ). קעג (בענין הנ"ל — הנהגת כ"ק אדמו"ר מהר"ש וכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב). קפז (הנהגת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב: מפ' ויקרא עד נצבים הי' אומר שה"ש. [סעודת ליל ש"ק (תיז) הי' מקדש, טועם מזונות, לומר, מנחה, הסעודה, כדי להשלים ג' סעודות שלא אכל (שכז), והעיק לו). רמא (הנהגת כ"ק אדה"ז וכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב להתנמנם בע"ש לפני הדלקת הנרות). רמב (זהירות בנתינת כסף במוצש"ק). שפט (בעש"ק שחל להיות כיו"ט אומרים "פתח אליהו"). חגב (אופן אכילת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב קומפוט מעורב מאיזה מינים שלא יהא חשש בורר כו'). תכז (לא נהגינן להבהב נר של שבת קודם ההדלקה). ע"ע פרקי אבות. שלום דובער, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב.

שבת תשובה:

תעב (א' שבת'דיקע תשובה).

שוחט:

תנג (פתגם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב אודות שימוש ציפורניו כו').

שופר, תקיעת שופר:

קנט (ר' שרגא פייביש זאלמאנאָוו תקע (שדמ), וכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ אמר הפוסקים והברכות, ומראה באצבע בסידור (תעה)). קסה (מספר הקולות בתרועה ושברים אצל [כ"ק אדה"ז (תפא)] כ"ק אדמו"ר מהר"ש [כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב וכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ (שדמ. שמז)]. רסא (ביום א' תקע רז"א, וביום ב' — חיים זלמנוֹאָהן). רחצ (כ"ק אדה"ז הי' לוקח את כ"ק אדמו"ר הצ"צ תחת טליתו עד שנת תק"ס). שה

דא"ח. מנחם מענדל, כ"ק אדמו"ר הצ"צ. פסח, חג הפסח. ראש השנה. שופר, תקיעת שופר.

רבי וחסיד:

קצג (הסיפור עם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ורז"א, ופתגם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב: אני רבי [גבאי (רעו)] לא אהי' כו' [התיקון לא יועיל, כי לא נאנח כו' (רעט)]. רמו (לרבי צ"ל נוגע גם נסיעתו של התלמיד ממנו). תנא (ההפרש בין רבי וחסיד שהוא אור וחיות, לרב ותלמיד שהוא משפיע ומקבל).

רבנים:

קצו (האסיפה בפרטבורג ע"ד "צענוז" לרבנים (תכא)). תכא (אסיפת הרבנים בוילנא בשנת תרס"ח (תנח)). תנב (פתגם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב בנוגע לרב — שהדר בעיר מחוייב לשאת בעול הקהילה ובחזיון העומדים בראשה). תנו (כ"ק אדמו"ר הצ"צ הי' חבר באסיפת הרבנים אשר קרא הממשלה בשנת תרי"ח-תרט"ז).

רגלים:

ע"ע מנחם מענדל, כ"ק אדמו"ר.

רוח הקודש:

שכד (כל המחברים עד הט"ז וש"ך והם כלל עשו חיבוריהם ברוח"ק כו'). ע"ע גילוי אליהו.

רעמים:

תכב (כ"ק אדמו"ר הצ"צ הי' ירא מפני רעמים כו').

רפואה:

קצו (הוראת כ"ק אדמו"ר הצ"צ — ע"ד ברכה על שתית מים ממעיני הרפואה כו'). שלב (כנ"ל). תג (בסמי רפואה ישנם ב' מינים כו'). תעא (בענין הנ"ל).

רצון ועונג:

שנה (החילוק בין כ"ק אדמו"ר מהר"ש וכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב — רצון שפועל בשבירה, ועונג שמושך אליו כו').

ש

שבועות, חג השבועות:

קפב (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הי' אומר "תיקון" בדרך לנאות דשא (תע), לפעמים אמר ב"פ, כדעת הלל (מפאָרין), שהי' אומר "תיקון" בב' הלילות). רה (מנהגים: נייער כל הלילה. א"א "אקדמות". מאכלי חלב. לפני עצרת — מייקק הזמן. כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הי' נייער בלילה הא', ובלילה הב' הי' אומר שלא צריך. כ"ק אדמו"ר הצ"צ הי' "עושה" טיש עבור הרבנים כו', כ"ק אדמו"ר

אדמו"ר מוהרי"צ התייחס לדרך הלימוד המיוחד הזה (כו').

שמיני עצרת ושמחת תורה:

קסג (הסדר של הנאספים כו'). קעג (הסדר בליובאוויטש אצל כ"ק אדמו"ר הצ"צ וכ"ק אדמו"ר מהר"ש כו'). רסט (ליל שמחת תרס"ו הי' כ"ק אדמו"ר מוהר"ש"ב במצב רוח מרומם כו', ל"הקפות" כמעט לא הספיקה העת כו', אבל ביום בכה בכי רב כו'). שנג (בשמע"צ היו מייקרים מאד את הזמן, אותן הכוונות שבר"ה. המסנ"פ של כ"ק אדמו"ר מוהר"ש"ב ששוחח אז עם חסידים כו').

ע"ע אבילות. הפטרה. הקפות. חתן בראשית. קידוש. קריאת התורה.

שנה:

שפ (פתגם כ"ק אדה"ז: לילה של חורף ויום של קיץ — הם שנה שלימה).

שנים מקרא ואחד תרגום:

קצד (הנהגת כ"ק אדמו"ר מוהר"ש"ב: בע"ש אחר חצות, פסוק פסוק (שנד)). רכא (ב"פ שמע כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ את אביו "מעביר הסדרה" לך לך וירא) וזה עשאו ל"בעל תשובה". הי' מתחיל ביום ה' ומסיים בש"ק (שנד). בלא אבנט, כובע עגול ובגדי משי כו'). שנד (כ"ק אדמו"ר הצ"צ הי' מאריך בפ' בראשית, מעביר: חומש, ת"א, רש"י ורמב"ן). תכו (גם פסוק שמע כופלין. אין כופלים פסוק מקרא בסוף הסדרה).

ע"ע הפטרה.

שנת העיבור:

שלא (הי' ניכר בהנהגת כ"ק אדמו"ר מוהר"ש"ב). ע"ע הפטרה.

ת

תאווה:

רס (מה שנתאווה וכו' — הי"ז דוקא טוב לנו, ב"ה שנתאווה).

תאנה:

רצו. שלט (כ"ק אדמו"ר הצ"צ כשלא הי' חפץ לענות, הי' רומז רמז המורה על תאנה כו').

תהלים:

עיין לקמן במפתח פסוקים.

תומכי תמימים:

רמה (כ"ק אדמו"ר מוהר"ש"ב אמר שכוונתו שיזכרו את נותן התורה. עד תרס"א הי' לימוד הנגלה בלא השגחה). שלה (בשנת תרנ"ז כשכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ הציע ע"ד יסוד הישיבה קיבל "מנה", אבל אח"כ קיבל זה בתור א' המתנות

(כנ"ל). שיט (כ"ק אדה"ז הי' אומר דא"ח לפני תקיעות). שדמ (שיעור אורך התקיעה כו') (שמח. תפא). שמז (כמה שנים תקע כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ אצל כ"ק אדמו"ר מוהר"ש"ב, הי' תוקע נפלא, ועשה הכל כפי רצונו כו'). שמח (השופרות של כ"ק אדמו"ר מהר"ש וכ"ק אדמו"ר מוהר"ש"ב, בליובאוויטש הי' שופר שכ"ק אדמו"ר מהר"ש אמר שתקע בו מהר"ל מפראג כו'). תעב (פתגם כ"ק אדמו"ר מהר"ש: "צועק אבא אבא" — שהעיקר הוא ה"צועק" ולא ה"אבא"). תעה (מנהגי בית הרב באמירת הפסוקים כו').

שחמט:

קעד (המשחק בין כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ עם ר' האנ"ע מרוזב, ועזרת וביאור כ"ק אדמו"ר מוהר"ש"ב).

שטרייבל:

ע"ע אבילות. כובע. פורים.

שיחות:

רכז (ש"פ אחרי תרמ"ט — כאו"א יש לו מקדש שלו כו', יהי שם ד' מבורך כו', חסידות דורשת שיהי "ורחץ גו'" כו', מחו"ד חסידות והנהגות כו', החטא דבני אהרן הי' "בקרבתם גו'" כו'). רסט (ליל שמחת תרס"ו — "קמתי אני", עצמי ושכלי). שכ (י"ב תמוז תרצ"ב, דרוסקעניק (שטב)). שמת (מוצאי יוה"כ תרנ"א — פי' "והכהנים והעם וכו' כשהיו שומעים").

שינה:

שפ.

ע"ע שלום דובער, כ"ק אדמו"ר מוהר"ש"ב. שניאור זלמן, כ"ק אדה"ז.

שיר:

תפ (פתגם אדה"ז: הלשון קולמוס הלב, השיר קולמוס הנפש).

שם, שמות:

קצ (כ"ק אדמו"ר מהר"ש הי' מקפיד (מהבר מצוה) שיקראו את בניו וחתנו בר"ת, הסיפור שפ"א שמע את רד"ץ קורא לכ"ק אדמו"ר מוהר"ש"ב בשמו כו'). רכו (כ"ק אדמו"ר הצ"צ — כנ"ל [בברית מילה, הסיפור שפ"א שמע את רש"ג קורא לרד"א בשמו כו' (שלה)].) שיו (מ"ש כ"ק אדה"ז (בברית מילה של א' מבני כ"ק אדמו"ר הצ"צ) שדוקא האב צריך ליתן השם).

שמחת בית השואבה:

קע (הסדר אצל כ"ק אדמו"ר מוהר"ש"ב עד שנת תרנ"ה). רסו (כ"ק אדמו"ר סיפר לכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ (ע"פ שאלתו) ר"פ ממה שאמר באולם הישיבה (בהתועדות שמחת ביה"ש), וכ"ק

בוזה). שעא (ההנחה בישיבה, והברכה והידוק הקשר בעמידה נהוראה לרבים: הכל בעמידה (תכו)). תכו (אין מקפידין להסיר תש"ר ולשים בכיס, ואח"כ להסיר תש"י ולשים בכיס, ואח"כ להסיר הטלית).

ע"ע אבלות. יוסף יצחק, כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ. ראש חודש. שלום דובער, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב. תשעה באב.

תפלה:

רכ (ע"ד התבוננות שקודם התפלה, ובפרט שיכולים לנגן כו', וגם בתוך התפלה כו'. חסידים שהיו מציינים ורושמים המקום שבו הפסיקו כו' (תעט). שאלת כ"ק אדמו"ר והרז"א ע"ד השייכות דהתבוננות לתפלה כו'). שלה (עד כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הי' ענין עבודת התפלה רק אצל יחידי סגולה מזקני החסידים). תנו (חוט השדרה).

ע"ע ברכה. מנחם מענדל, כ"ק אדמו"ר הצ"צ. שניאור זלמן, כ"ק אדה"ו.

תפלת הדרך:

ריט (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הי' אומר בכ"י אחר התפלה כו').

תפלת מנחה:

תטו (זמן התחלת אמירת הקדיש, ואמירת "יהללו", אחר קריה"ת במנחת שבת). ע"ע תפילין.

תפלת ערבית:

שמג (לא יוקדם מ-72 מינוט אחר השקיעה).

תשובה:

שא (ביאור כ"ק אדמו"ר מהר"ש לכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב (והוא בן 10-11): תשו"ע ותשו"ת — חיות הגוף וחיות הנפש כו').

תשלוח:

קסה (כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ בתר"צ בני. הלך לתשלוח לפני ר"ה, במוצאי ר"ה וביג"מ). ע"ע ישראל, הרה"צ וכו' מרוזין. ראש השנה.

תשמיש:

ע"ע קידוש אב ואם.

תשעה באב:

קנה (הנהגת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב (תד) וכ"ק אדמו"ר בהנחת תפילין בבוקר בצנעה כו'. הנהגת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב בלימוד דא"ח, ואמירת מאמר כו'. כמעט שלא ישן כל הלילה). שסא (גביית עדות שכ"ק אדה"ו אכל בשר ושתה יין בת"ב (שחל להיות בשבת)). תד (מנחה בשעה מאוחרת).

ע"ע אבלות. הפטרה. ישראל, הרה"צ וכו' מרוזין.

לחתונה כו'). תלח (ביקור כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ בישיבה בווארשא, התפעלותו מהישיבה). ע"ע זאב וואַלף לעוויטין. יחיאל היילפערין. פועלי ציון. שמואל גרונם אסתרמאן.

תורה:

רלו (תורת כ"ק אדה"ו: התחלת התורה במצות פו"ר כו'). ע"ע חידושים.

תורה, פנימיות התורה:

ע"ע חסידות. מאמרי דא"ח.

תורה שבכתב ושבעל פה:

קפו (לא היו נזהרין מלומר "דברים שבכתב" בע"פ).

תחיית המתים:

ע"ע מוח ולב.

תחנון:

ע"ע אדר, ז' אדר. יאָרצייט. כסלו, יו"ד כסלו.

תנאים:

רלא (נוסח התנאים של שיינא ומנחם מענדל האָרענשטיין, מועתק מהתנאים של חנה, אלא ששם הי' כתוב שמקום החתונה "בירושלים תובכ"א", כתבנאים של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב). רלב (ע"ד הנוסח "המגיד מראשית אחרית", ומאמרי דא"ח בהתחלה זו כו'). רלג (של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ). שעו (כנ"ל).

תניא:

עיין לקמן במפתח ספרי דא"ח.

תענית:

רכו (כ"ק אדמו"ר מהר"ש הי' קורא לכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב לפני סוף היום וא"ל לאכול כו'). שכה (כיוה"כ"פ הצום עצמו מחי' מזין ומפרנס את הגוף, "להחיותם ברעב" כו'). תיב (כיום הנסיעה התענה כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ כו'). ע"ע אשר שו"ב מניקאָלייעב.

תפילין:

קצב (רז"א הי' מניח רק דרש"י ור"ת. כ"ק אדמו"ר מהר"ש הי' זמן שהניחם בכ"א. סדר הנחת ד' הזוגות (תנד) — אצל כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב). רלז (כאשר מניחים תפילין ומתפללים מנחה אזי יכולים להבין חסידות). רצו (כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ אומר לכ"ק אדמו"ר שיתחיל להניח תפילין דשמו"ר ודראב"ד, ושהוא יזמינם עבורו שלא יהי' בפירסום כו'). רצט (כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ התחיל להניח תפילין דשמו"ר אחר החתונה כו'). שלו (ההידור להתפלל מנחה בתפילין דר"ת, והנהגת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב

מפתח שמות

א

אביגדור:

רד.

אברהם אבא פערסאָן¹:

שלד. שלה.

ע"ע זאב וואָלף ווילענקער.

אברהם אבינו:

קנ (אברם) — שכל הנעלם, אינו מוליד, אברהם — עם ה"א, רמז למחשבה דיבור ומעשה, אז יש (תולדות).

ע"ע ביטול. מילה, ברית מילה. שלום דובער, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב.

אברהם, הרה"צ וכו' ר"א המלאך:

רמו (הסיפור עם כ"ק אדה"ז שהרב המגיד צוה שיסע בעגלה, ור"א המלאך יצא ללותו ואמר לעגלון: הכה את הסוסים כו' (תנה) [ב' נוסחאות (שט)].) שב (נהג נשיאות אחרי הרב המגיד, גם כ"ק אדה"ז קראו רבי ברבי, ונתן לו פ"נ, אף שלמד עמו נגלה בחיי הרב המגיד). שט (כ"ק אדה"ז קיבל ממנו הסדר דבירו המדות חג"ת, כל חג" נגד א', בהנחות כ"ק אדמו"ר הצ"צ עם המשל ממלחמת ז' השנים כו').

ע"ע חיים אברהם, בן כ"ק אדה"ז.

אברהם בעל מגי':

קצה (כ"ק אדה"ז לימדו קריאה בתורה ודקדוק).

אברהם הכהן זעליגסאָן, המ"ץ דליובאוויטש:

רפח. שנו. ששה.

אברהם לנדא (זשעבינער)²:

רמה.

אברהם מליעפלא:

חסד (מלמד כ"ק אדהאמ"צ בילדותו. כ"ק אדה"ז בירכו שיראה ניניו ונכדיו של תלמידו).

אברהם, הרה"ק מקאליסק³:

שטז.

אברהם פאָלאַק:

ע"ע לאָדמיר.

אברהם שניאורסאָהן⁴:

רלג. שיט. תמב. תנח (אמת ומדת הענוה שלו).

אברהם בער באַברויסקער⁵:

חסט.

אברהם דוב לעווין, איליער⁶:

שלד.

אברהם זלמן גינזבורג⁷:

רא. רמה.

אברהם סענדער, בן כ"ק אדמו"ר מהר"ש⁸:

שלא (חי ח' שנים, בן שנה כבר דיבר, בן ג' כבר חי' בקי בחומש, הכנסתו לחדר בליל חורף (כי יראו מעין הרע), חי' בעל חושים גאונים, כשלמדו איתו משנה אמר את הגמרא, חי' חושב הרבה, כ"ק אדמו"ר הצ"צ אמר עליו: זהו זקני).

אברהם דוד לאוואוט⁹:

שעה (הנהיג מצות מכוונה, וכ"ק אדמו"ר

תרפ"א ע' 14. קיץ ה'ש"ת ע' 154. תש"ב ע' 55 ואילך. וראה גם סה"ש תש"ד ע' 96. ע' 102. ע' 105. ע' 140.

(6) ראה "רשימת הרב"ש" ע' קנז, "זכרון לבני ישראל" ע' קצב ואילך.

(7) "המופל" הגביר המפורסם ו"ח מו"ה אברהם זלמן" (גינזבורג), שבנו, "המופל" האברך מו"ה משה ארי' ליב, נשא את בתו של אדמו"ר מהר"ש, מרת דבורה לאה (ראה אג"ק אדמו"ר מהר"ש ע' יא — מכתב הזמנה לחתונה).

(8) ראה אודותו — רשימת הימנן של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ מיום ה', כ"ח תשרי תרנ"ח — "התמים" חוברת ה ע' לח (רלא, ב). סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 99. תש"ז ע' 14.

(9) זקנו של כ"ק אדמו"ר. — ראשי פרקים מתולדותיו נדפסו בהקדמת כ"ק אדמו"ר לספרו "קב נקי" (הוצאת קה"ת), ובספר "תולדות לוי יצחק" (קה"ת תשנ"ה) ח"א ע' 81 ואילך, וספר "ימי מלך" ח"א ע' 39 ואילך. וראה גם

ב"פתח דבר" לספרו "פסקי פרי מגדים" (קה"ת תשמ"ה).

(1) ראה אודותו — "התמים" חוברת ו ע' ח [רעא, ב] ואילך. סה"ש תרפ"ז ע' 248. תרצ"ז ע' 2. קיץ ה'ש"ת ע' 23. ע' 42. תש"ז ע' 109. ע' 207. ע' 230. ע' 419.

(2) נזכר באג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ב ע' ק. ועוד.

(3) ראה דברי ימי החזורים ספ"ג ואילך (ס"ע 2 ואילך).

(4) בן כ"ק אדמו"ר ר' ישראל נח מניעזשין בן כ"ק אדמו"ר הצ"צ. חתונה של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ. נולד י"א סיון תר"ך בליובאוויטש. בקיץ תרצ"ז נחלה, ואחר חג הסוכות גברה מחלתו, ובאור ליום ה', ב' מרחשון תרצ"ז נסתלק, ומ"כ בעיר קישניוב "הקריאה והקדושה" חשון תש"ג ע' ה. ובאג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ו ע' קכט, שנסתלק בשנת תרצ"ט). וראה גם סה"ש תרפ"ה ע' 81. תש"ז ע' 82. ע' 132.

(5) נולד בשנת תקפ"ו. ידוע בשם ר' בער ירמיס. ראה אודותו — "התמים" חוברת ב ע' קכ [קז, ב] ואילך. סה"ש

אהרן יוסף (בן דבורה לאה), נכד כ"ק אדמו"ר מהר"ש:

רצו. רחצ.

אהרן ארי' ליב (ב"ר אלי' שאול) חפץ:

רלא.

איוואן:

ר. רט. רמה.

ע"ע שמואל, כ"ק אדמו"ר מהר"ש.

איזיק (בְּהַאָרְד) מוויטעפסק¹³:

רמט (מחסידי כ"ק אדה"ז. בעל נגלה). ש.

אלחנן דובער מרזוב¹⁴:

קעד.

ע"ע שחמט.

אליהו הנביא:

רצט (הבשר שהיו מביאים לו כו').

ע"ע דובער, נכד כ"ק אדמו"ר מהר"ש.

אליהו, הגר"א:

קעו (הסיפור עם תלמידי הרב המגיד שרצו

להטיל חרם על הגר"א, וכ"ק אדה"ז לא הסכים

כו'). רנב (כנ"ל). שח (כנ"ל).

אליהו ליב, משרת (אצל כ"ק אדמו"ר הצ"צ):

תנט.

אליעזר, ר"א בן עזרי':

רכה.

אליעזר משה מאדעווסקי¹⁵:

שצט.

אלכסנדר, קיסר רוסיה:

קעו. ריא. ריב.

ע"ע דובער, כ"ק אדהאמ"צ. שלמה, הרה"ק

מקרלין.

מוהרש"ב לא הי' שבע רצון מזה, אלא שהוא הי' ידיד טוב ביותר, אבל לא כ"כ חסיד כו'. השתתפות כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ב"שער הכולל" שלו כו').

אהרן:

רכח (אותיות נראה).

ע"ע יעקב שמש.

אהרן אלכסנדראָוו, אבי הרבנית רבקה:

רעו.

אהרן, הרה"ק מסטאַראָשעלע¹⁰:

קעו (התחנך בבית כ"ק אדה"ז, ולמד עם כ"ק

אדהאמ"צ, ואולי הי' גם יחס משפחתי ביניהם).

רלו. שטז. שנט (מרוב התפעלות מהדא"ח ששמע

קפץ פ"א על השלחן כו', וא"ל ר"מ ווילענקער:

רד, מה לך כי נתפעלת. על שלא הי' ניכר בכ"ק

אדהאמ"צ ענין של התפעלות, אמר עליו ביטוי

קשה). שסז (הי' אומר ג"כ ביאורים משלו, וכ"ק

אדה"ז שחק אותם, וג' שנים לא הרשהו לבוא

לליאָד. התחלת המחלוקת שלו על כ"ק

אדהאמ"צ כו'). תנד.

אהרן, הרה"צ וכו' מקאַרלין:

תז.

ע"ע יעקב שמש.

אהרן בעליניצער¹¹:

רמד (כ"ק אדמו"ר הצ"צ הי' שולח אנשים להיות

"יושבים" אצלו, אמר עליו: בעל הוראה, למדן

וחכם, וכל אלו שהיו אצלו, לא היו...).

אהרן קוגל (דוקשיצער)¹²:

ע"ע מאמרי דא"ח.

13 ראה אודותו — סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 78 ובהערה 56 שם. רשימת, ויכוח הגדול במינסק — תקמ"ג" ס"ע יז. וש"נ. 14 נולד ביזוואקוע ע"י טשערקאס בשנת תרל"ז-תרל"ח לערך. בשנת תרנ"ו בא לליובאוויטש. מהתלמידים הראשונים של ישיבת תומכי-תמימים בליובאוויטש. מהגבאים המכניסים ל"יחידות" אצל אדמו"ר מהורש"ב נ"ע (משנת עדר"ת לערך). מזכיר כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ (תרפ"ב-תרפ"ז). באדר-ראשון תרפ"ז נאסר בעד עבודתו בחיזוק התורה והיהדות ונשלח לסיביר (ראה סה"ש תרפ"ז ע' 157. אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"א ע' תרלד. ח"ד ע' יז). נאסר שוב בב' אדר-ראשון תרח"ץ ונרצח ע"י הג.פ.א. — הי"ד. ראה אודותו — שבועון "כפר-חב"ד" ח' מרחשון תשנ"ב (גליון 495) ע' 22 ואילך. 15 רב בעיר חאראל. התעסק במלחמת הדת מטעם כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע — ראה אג"ק שלו ח"ג ע' מז. ושם ע' נה. וש"נ.

10 בן הרה"ח ר' משה הלוי (תקכ"ו — תקפ"ט). ראה אודותו בארוכה בית רבי חלק א רפכ"ו. סה"ש תרפ"ז ע' 111. 11 כנראה ממכתב אחד הי' שם משפחתו ליפשיץ. מהרי"ל — בן הצ"צ — כותב עליו: מחזות" (הערת כ"ק אדמו"ר ב"פפת דבר" להמשך והחרים תרל"א ע' 7). וראה "שער" ספר כרם חמד (ווילנא, תרל"א) שמחבר הספר הוא: ר' שלמה בן ר' יוסף אליעזר בן ר' שלמה פריידעש משקלאָב [חותן מהרי"ל בן הצ"צ] נכד הרב המאוה"ג אהרן ליפשיץ אב"ד דק"ק בעליניץ. ראה אודותו — "התמים" חוברת ו ע' ט [ערב, א]. חוברת ח ע' ה [שעט, א] ואילך. ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 64 ואילך. 12 מלמד בדאָקשיץ. ראה אודותו — סה"ש תש"ח ע' 167. וראה גם שיחת י"ט סכלו תרצ"ד סי"א (לקו"ד ח"א צא, ב). חה"פ תרצ"ד סי"ז (שם קיח, ב). סה"ש תרצ"ז ע' 185. קיץ ה'ש"ת ע' 29. תש"ז ע' 113. תש"ח ע' 247. ה'שי"ת ע' 351. ע' 374.

אלעזר פינחס וויילער:

תיג.

אלתר שימחאוויץ¹⁶:

תמג.

ארי' לייב (שרה'ס), הסבא משפולי:

שכא (תבע מכ"ק אדה"ז פולישע דרכים כו').
 ססה (הסיפור שביוהכ"פ ראה קטרוג למעלה,
 שהס"ס טען שהי' כומר א' שלא ראה מימיו וכו').
 תנא (הי' איש נלהב במאד, בהיותו בן ג' שנה
 ראה את הבעש"ט, והניח עליו את ידו הקדושה
 כו').

אשר גראָסמאַן, שו"ב מניקאָלייעב¹⁷:

שט (הסיפור עם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב שלא נתן
 לו לגמור התענית כו'. ביום א' ציוהו להעמיד
 חלף לשחיטה).

ב**בנימין מלמד:**

תה (חסיד כ"ק אדה"ז). תסד.

בנימין קלעצקער¹⁸:

רמד (מחסידי כ"ק אדה"ז, ובעיקר כ"ק
 אדהאמ"צ. הי' עמקן, הסיפור שהתעמק
 במחשבתו בשוק והניח הטו"ת שלו על עגלה
 והרים רגלו ע"ג ציר הגלגל כו' ורק כשהגיע זמן
 תפלת מנחה נתעורר כו'). תפב (בענין הנ"ל).

בנציון, משרת (אצל כ"ק אדמו"ר מהר"ש)¹⁹:

רמה.

בערגמאַן:

עדר (מהמשכילים הנלהבים).

בערטענסאָן:

רב (א' מג' הפרופסורים שנתנו תעודה לפטור של
 כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב מעבודת הצבא). שלג.

בצלאל אַזאַריצער²⁰:

קפב (כ"ק אדמו"ר הצ"צ הי' שולח אנשים להיות
 "יושבים" אצלו). רלז.

בצלאל שטערן:

רו. שצח (עשיר, מלומד). שצט.

ברוך, אבי כ"ק אדה"ז²¹:

רמא (ערך גלות). שיא (כנ"ל. הי' למדן גדול. לא
 חפץ להתישב בליטא מפני שהם מתנגדים כו'. הי'
 עובד אדמה, ישובניק. אין ידוע התנהגות כ"ק
 אדה"ז לאביו, כי הי' מעט בביתו כו', כשהלך
 מביתו הי' כ"ק אדה"ז בן ה', ונשאר אצל ר"ב
 קאָבילניקער).

ברוך:

ע"ע מתנגדים.

ברוך שלום, רב"ש בן כ"ק אדמו"ר הצ"צ:

קצה (כ"ק אדה"ז לימדו קריה"ת, והי' קורא
 במנינו של כ"ק אדה"ז, גם לימדו קריאת כתובים.
 בשעת הסתלקות כ"ק אדה"ז הי' בן ח' (רמט), ח'
 וחצי-י"ט (שנה). רט (כנ"ל — בערך ט' שנים). רכו
 (כ"ק אדמו"ר הצ"צ למד אתו ע"ח ופע"ח, והי'
 קורא לו "בעה"ב שלי"). רפג (לא חזר דא"ח, רק
 דיבר עם האברכים כו'). ש. שיז (כ"ק אדה"ז הי'
 סנדק אצלו).

ג**גברילאָ השומר:**

שסז.

18 ראה אודותו — סה"ש תורת שלום ס"ע 6 ואילך.
 שיחת חג הפסח תרצ"ד סל"א ואילך. סה"ש תשי"ג ע' 124.
 ע' 127. תשי"ד ע' 97. ע' 127. תשי"ח ע' 258. אג"ק כ"ק
 אדמו"ר מהוריי"צ ח"ב ע' שע. ח"ו ע' שלג. אג"ק כ"ק
 אדמו"ר ח"ו ע' רלז. חט"ו ע' שנ. לקו"ש ח"י ע' 105. בית רבי
 ח"א פכ"ו (עא, א). ועוד.
 19 ראה אודותו — אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ע'
 תעה. ח"ד ס"ע רצה ואילך. ח"ו ע' עב"ג. סה"ש תרצ"ו ע'
 139. תשי"ב ע' 87. תשי"ג ע' 72 ואילך. תשי"ד ע' 121. תשי"ז
 ע' 83. ע' 108. השי"ת ע' 384. ע' 395.
 20 מחסידי אדמו"ר הצ"צ. רב אב"ד אַזאַריטש. ראה
 אודותו — בית רבי ח"ג פ"י (יט, א [קכו, א]). סה"ש תרפ"ה ע'
 72. שיחת חג הפסח תרצ"ד סט"ו. סה"ש קיץ השי"ת ע' 44. ע'
 5-104. תשי"ב ע' 54. ועוד. קובץ "אהלי שם" שנה ג (תנשא) א'
 גליון ה ע' עג (ושם שנפטר יום ב/ו, כח ניסן תרט"ו).
 21 ראה אודותו — ספר התולדות אדה"ז (כפ"ח, תשמ"ו)
 ח"א בתחלתו (פ"א — ע' 3 ואילך).

16 נולד בפאָטשעפ שנת תרנ"ה (לערך). למד בתומכי-
 תמימים עד שנת תרע"א. מהזו תלמידים שנשלחו
 מליובאוויטש לחברון לייסד שם הישיבה, תורת אמת
 בתחלת שנת תער"ב. בשהלי אותה שנה חזר לליובאוויטש
 עד שנת עזר"ת. בקיץ עזר"ת התמנה לנהל מחלקת הישיבה
 תומכי-תמימים בשצערדון. בחורף תרפ"א משפיע בתומכי-
 תמימים ברוסטוב, ובקיץ אותה שנה משפיע בוואַרשא.
 משנת תרפ"ז (לערך) ב"תורת אמת" ירושלים. נפטר ז' ניסן
 תרצ"ט (ראה תולדות חב"ד באה"ק ע' רכד ואילך. וש"נ).
 וראה גם אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"א ע' צה ואילך
 ובהערת המו"ל שם. סה"ש תרפ"א ע' 24. תרפ"ט ע' 54. ע'
 77. "ימי מלך" ח"א ע' 255 הערה 65.
 17 ממחובני ר' הלל מפאָריטש ומחסידי אדמו"ר מהר"ש
 נ"ע וא"ח כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע. התעסק בהגהת התיא
 דהוצאת ווילנא תר"ס. נפטר מרחשון ה'תרפ"ב (?) (סה"ש קיץ
 השי"ת ע' 28 בהערות). ראה אודותו — סה"ש תשי"ז ע' 34. ע'
 54.

גדלי':

שלא (מכ' כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב אודותו).

גדלי' ווילענסקי:

רלט.

גינזבורג, בארון:

עדר (אדם פשוט, אוהב השכלה. בנו דוד - איש השכלה ותרבות. אבי זקנו יוסף - מחסידי כ"ק אדהאמ"צ, שא"ל: אתה חסיד, הנך מבין אימרה חסידית. גבריאלי (בנך) יתן מעט משקה לחסידים. חכר אח"כ מכירת הי"ש, ונתעשר כו'). תכא.

גרינ:

שצח.

גרשון בער פאהאָרער²²:

קפג (הי' עומד בעת שמיעת המאמר בעינים סגורות ואצבעו בין שיניו). רלו (הי' תלמיד מובהק של ר"ה מפאָרין, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הפליא אותו שאצלו פועלים מוח ולב כא', הי' כבד פה). רס (נסתלק בתרנ"ח).

ד

דבורה לאה, בת כ"ק אדה"ז:

שיז. שיט.

דבורה לאה, בת כ"ק אדמו"ר הצ"צ:

ערב.

דבורה לאה גינזבורג,

בת כ"ק אדמו"ר מהר"ש²³:

קצג. ערב. רעו. רעז. רעז. שא. שלא (היתה בכורה). שנה. שעג (פעם גנבה האפיקומן וקבלה בעד זה מחזרות פנינים). ע"ע שמואל, כ"ק אדמו"ר מהר"ש. שניאור זלמן אהרן, הרז"א.

דוב בער קאָזשוועווינקאָוו²⁴:

שפב. שצא.

דובער, הרב המגיד:

קפ (הי' מחלק תלמידיו לג' כתות לליל הסדר). שו (מסר לתלמידיו "יהודים" על כל המדינות, לבד מדינת אשכנז). שח (מספר תלמידיו ק"כ פי שנים מאצל הבעש"ט שהי' ס'). שצא (מענתו שאם חפצים להביא סחורה צ"ל שמה כו').

ע"ע אברהם המלאך. דובער, כ"ק אדמו"ר האמצעי. זושא, הרה"צ וכו' מאַניפאָל.

דובער, כ"ק אדמו"ר האמצעי:

קעא. קעו (נק' ע"ש הרב המגיד). קעז (נתעלף בשמעו הקללה מר' שלמה קאָרלינער). קצח (ברצון כ"ק אדה"ז הי' אומר דא"ח ברבים כו' (שטו), מאמרי כ"ק אדה"ז עם הוספות כו', היו שבתות ששניהם אמרו, לא בב"א כו', אירע גם שכ"ק אדה"ז שמע כו', בתחלה מאמרים קצרים, ואח"כ גם ארוכים כו', קרה שאמר דא"ח ג"פ בשבת א'). ריא (הסיפור שפגש בבאָניאָוויץ את הקיסר אלכסנדר הא' כו'. י' כסלו תקפ"ז [או תקפ"ו (רצג. שכב)] לא נקבע ליר"ט כ"כ, כי כבר לשנה הבאה לא הי' כ"ק אדהאמ"צ בהאי עלמא).

ריב (מצב הגשמי בימיו הי' ברע, המושבות בחרסון שיסד, העתק המכ' שלו ע"ד התועלת בעבודת האדמה (שסד. תנו)). רכה (ה"קאָפעלע" שלו). רכו (ביוהכ"פ בין מנחה לנעילה הי' מוריד טליתו (שטו), והי' נוטף טפות זיעה מהקטיפה (של הכובע) מרוב ועומק מחשבותיו). רלד (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב אמר על אופן ביטולו: איבערגעברענטע היי כו'). רמא (כ"ק אדה"ז כתב עליו: "העניו באמת"). רמח (גודל הביהכנ"ס שלו: מתחילים "הודו" במזרחו ומסיימים "עלינו" במערבו). רנ (בשנת האבילות לא הי' יורד לפני התיבה, ורק אמר קדיש). רפה (היו לו בנות כמספר הבנים של כ"ק אדמו"ר הצ"צ). רצב (כהשתדלות הרופא היִבענטאָל לא ישב בבית האסורים, כ"א בבית א', שלאח"ז קנה אותו כ"ק אדמו"ר מהר"ש, והרשו לאנ"ש לבוא אליו כו'. חאָוואַנסקי הי' מעכב הטיפול בתקן המשפטי כי נעים לו לשוחח עם בתו של כ"ק אדהאמ"צ שהיתה משתדלת בזה כו'). רצג (נולד ונסתלק באותו יום - ט' כסלו).

שטו (לפעמים היו צריכים להזכיר לו ע"ד אכו"ש כו', משא"כ "והוא רחום" ו"יעלה ויבוא". בתפלתו לא הי' ניכר כלל תנועות חיצוניות). שלא (בהיותו ילד (בן ז"ח) שהה פעם בתפלה זמן ארוך בפסוק "שועתי אליך ותרפאני", ופי' "ותרפאני" להחליש הנה"ב כו'). שלה (הסיפור שכ"ק אדה"ז שלאו אחר ר"ה במה התפלל כו'). שלח (נשואיו

מהר"ש ס"ע 22 (ותמונתה שם מול ע' 23). סה"ש תרצ"ו ע' 57 ואילך. ע' 139. קיץ הש"ת ע' 71 ואילך. 24 רב ביעקאָטרינאָסלאָוו. ראה אודותו - שיחת י"ט כסלו תרצ"ב (לקו"ד ח"ד תשנב, ב). כ' כסלו תרצ"ג ס"ג (לקו"ד ח"א לב, סע"ב ואילך). קיץ הש"ת ע' 231. קיץ הש"ת ע' 32 ואילך. תש"א ע' 54. תש"ד ע' 83. תש"ח ע' 174. אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ד ע' נא. ע' רסה. ספר תולדות לוי יצחק (קה"ת, אה"ק, תשד"מ) ע' 67 ואילך. ועוד.

22 תקפ"ה (לערך) - תרנ"ח. ראה אודותו - מאמר אבות החסידות ב"התמים" חוברת ה ע' לח [רלא, ב] ואילך. חוברת ח ע' לו [שצח, א] ואילך. סה"ש תרפ"ה ס"ע 81 ואילך. תרצ"ו ע' 24 ואילך. קיץ הש"ת ע' 26. תש"א ע' 54 ואילך. תש"ו ע' 5. ע' 9. 253. 23 בעלה - הרה"ח ר' משה ארי' ליב גינזבורג מוויטעפסק. ראה אודותה - בספר התולדות אדמו"ר

שלו הי' בליובאוויטש, וכ"ק אדמו"ר הצ"צ אמר אז דא"ח.
ע"ע שלום דובער, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב. שם, שמות.

ה

הייבענטייל²⁸:

ע"ע דובער, כ"ק אדהאמ"צ. שמואל, כ"ק אדמו"ר מהר"ש.

הלל מפארץ²⁹:

קפב (הי' אומר "תיקון" בב' הלילות של שבועות (תע). כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב [וכ"ק אדמו"ר מהר"ש (קפח)] הי' קורוהו "ר' הלל" במעמד הרשב"ץ, ובפני כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ "הלל". גם הנהגותיו ללמוד רק דא"ח של "רבי" (שכ), היו מקילים ללמוד דא"ח שלו, כי הי' שומר ביותר דברי הרב (שפג). כ"ק אדמו"ר הצ"צ הי' שולח אנשים להיות "יושבים" אצלו [והי' קובע להם סדר בלימוד הנגלה ג"כ, והיו נוסעים עמו בנסיעותיו כו' (שפג)]. התחיל לנסוע לליובאוויטש ע"י ר' זלמן זשעזמער). רכד (הי' חסיד של ר' מרדכי מצ'רנאבעל, וקודם נסעו לליובאוויטש בקש ממנו רשות כו' (שפג)). רלב (הסיפור בהתוועדות עם כ"ק אדמו"ר הצ"צ בין מנחה למעריב כו'). רלז. רמא (הי' נזהר במאד מלהשתמש בכהן). רמג (כובעו הי' בלא מצחי כו'). רמט (היו קורין אותו "חול המועד": טלית קודם לתפילין). רסה. רפט (נסתלק בשנת תרכ"ד). ש. שפב (הי' בקי בש"ס [בן י"ב וחצי], ובכתבי האריז"ל. נק' העילוי מחומ"ץ. הסיפור עם כ"ק אדה"ו עם הקושיא במס' ערכין כו'). שפג (ה"יחידות" הראשונה אצל כ"ק אדהאמ"צ, ונסיעותיו לכ"ק אדמו"ר הצ"צ כו'. כ"ק אדמו"ר הצ"צ הרשה לו לקחת פ"ג, ולתת ברכות). שפד (לכש ד' בגדי לבן כו'). שצא (הי' קורא את כ"ק אדה"ו "דער רבי נ"ע", כ"ק אדהאמ"צ "דער

כשהי' בן י"ד שנה כו'). שסד (אופן כתיבתו כו'). שסז (הסיפור שפעם חזרו דא"ח בחוץ והתחיל גשם ונכנסו לבנין, ואח"כ נתברר שהי' בית תפלהם כו'). שפד (הי' מעט נמוך מכ"ק אדה"ז, צבע שערותיו בלאַנד). שפה (המאורע שהפסיק באמצע "יחידות" שלא מצא בעצמו מעין השאלה גם בדקות דדקות כו').

ע"ע ביאורי הזהר. הפטרה. ל"ג בעומר. מאמרי דא"ח. עקיבא, הגרע"ק איגר. קריאת התורה. שלום דובער, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב. שמחה ליטמאן. שניאור זלמן, כ"ק אדה"ו.

דובער (בן דבורה לאה),

נכד כ"ק אדמו"ר מהר"ש³⁰:

רצו (הי' בעל כשרון. הסיפור עם מהר"ש שא"ל: מדוע אתה שואל? — מחר בעת ה"סדר" תשאל את אליהו הנביא כו', ואמר לכ"ק אדמו"ר מהר"ש כי חושב שגם הוא לא ראהו כו', ע"ד קבורת ישראל כו', ימיו האחרונים כו'). דש. ע"ע שניאור זלמן אהרן, הרנ"א.

דובער יהודה לייב, בן ר' נחמי' מדובראָוונע²⁵:

רפה (תפסן וגם עמקן, הסיפור עם כ"ק אדמו"ר מהר"ש וכ"ק אדמו"ר הצ"צ כשלמדו אצל ר"פ מלמד כו').

דוד המלך:

ע"ע ביטול. משה ודוד.

דוד יעקבסאָן²⁶:

שנו (למדן ובעל הוראה ביותר, ישנם מכ' מכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב אליו בחידו"ת בנגלה, והי' מפלפל עמו בשאלות חמורות כו'). שנו.

דוד צבי, רד"צ חן²⁷:

קצ. רו (כ"ק אדמו"ר הצ"צ אמר עליו שמעולם לא הי' אַ אינגל [שהוא עובד אלקים (תנה)].) ש (קיבל סמיכה בכת"י כ"ק אדמו"ר מהר"ש, הי' רב בנעוועל, ואח"כ בצ'רנאָב. שלה (הבר מצוה

(25 ראה אודותו — בית רבי בסופו (קכט, א).

(26 המ"ץ דליובאוויטש. נתקבל לרב על מקום חותנו הר"ר אברהם זעליגסאָהן, למרות גילו הצעיר. ראה אודותו — אג"ק כ"ק אדמו"ר מהרש"ב ח"ג ע' ט. סה"ש תרפ"ז ע' 253.

(27 בן הרה"ח ר' פרץ חן. רב בטשערניגוב, מחסידי אדמו"ר מהר"ש ואדמו"ר מהרש"ב נ"ע. נפטר כד כסלו, תרפ"ו בירושלים ת"ו. ראה אודותו — סה"ש תרצ"ט ע' 298. קיי היש"ת ע' 49. תשי"ב ע' 92. תשי"ג ע' 143. רשימת היומן של כ"ק אדמו"ר מהרש"ב מיום כ' אייר תרנ"ו (לקו"ד ח"ד תקל, ב. סה"ש תשי"ה"ש"ת ע' 425). ח' תמוז תרנ"ח — "התמים" ח"ג ע' כא [קכו, א]. ועוד.

(28 הי' מקורב לרבותינו נשיאנו — ראה יומן כ"ק

אדמו"ר מהרש"ב כ טבת תרנ"ו ("התמים" חוברת ח ע' ו [שעט, ב]). ח"א כסלו תרס"ו ("התמים" חוברת ב ע' עז. ע' פג [פז, א. פט, א]). רשימות המאטר (סה"ש תרפ"ז ע' 244). סה"ש תרצ"ז ע' 163. ע' 208. רשימת אדמו"ר מהרש"ב (חוברת ז) "החסיד ר' שמעון רופא" (קה"ת, תש"ע).

(29 ר"פ מתולדותיו (בעריכת כ"ק אדמו"ר) בתחילת ספרו פלה הרמון בראשית ושמות (הוצאת קה"ת) וראה גם סה"ש תורת שלום ע' 13. ע' 109. סה"ש תרפ"ד ע' 52. תרפ"ח ע' 10. תרפ"ט ע' 30. ע' 60. תרצ"א ע' 215. ע' 245. ע' 260. תרצ"ז ע' 221. ע' 231 ואילך. ע' 236 ואילך. ע' 240 ואילך. תרח"ץ ע' 276. תרצ"ט ע' 351 ואילך. תשי"ז ע' 29. ע' 259. ע' 410 ואילך. אג"ק כ"ק אדמו"ר מהרש"ב ח"ג ע' קלב. ע' שכט ואילך. לקו"ש ח"ב ע' 507. לקו"ד ח"ד תשמה, א.

ע"י דמעותיו הק' והתמימות, לא יפעל צד"ג ע"י בקיאותו וחריפותו). שנח (הי' מאוהבי כ"ק אדה"ז עד למסנ"פ). שנט (הסיפור עם הרב המגיד ותלמידיו ששקו"ט בקושיא בנגלה, ור"ז התחיל לבכות כו' (תה)).

זלמן, משרת (אצל כ"ק אדהאמ"צ):³²
שפה.

זלמן זשעזמער:³³
קפב (פירושו על „גולל אור מפני חושך כו'"). שז (הי' בחדר ב').
ע"ע הלל מפאריץ.

זלמן ניימארק:
רו (רב בסטראָדוב, כשהעלילו על כ"ק אדמו"ר מהר"ש, עם העלילת דם, לקח כל האשמה ע"ע, ישב ח' שנים. בשמעו ד"ה „כל הנהנה" מכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב אמר: „עמך לא חפצתי וגו'", איני צריך למשיח... אמר על כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב שאינו זקוק למקוה, המקוה זקוקה לו).

זלמן סרעבינע (שצערבינער):³⁴
רס (מחסידו כ"ק אדמו"ר הצ"צ. כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הי' מיקרו ומחבבו, אמר עליו שהי' לו גילוי אלי' (ולא ידע מהו). ישוב'ניק, בקי בגמרא, דא"ח וקבלה. אמר שקשה עליו המונה של ליובאוויטש).

זלמן פראדקין:³⁵
רסא (לקח את כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ תחת טליתו (לנשיאת כפים)).

ח

חאָוואַנסקי:
ע"ע דובער, כ"ק אדהאמ"צ.

אלטער רבי", כ"ק אדמו"ר הצ"צ „דער רבי". הסיפור שביקש מכ"ק אדמו"ר הצ"צ לומר דא"ח, ואמר דא"ח במחשבה, ואח"כ חזר ע"ז). תנג. תנו. תסב (זהירותו בדקדוקי מצוות בשביל להבין יותר טוב דא"ח).
ע"ע גרשון בער פאָהאַרער. רפאל מרדכי שניאורסאָהן. שבועות, חג השבועות.

הלל זלטפולסקי:
רכח (מכ' אליו). רלו (כנ"ל). רנב (כנ"ל).

ו

וואַעלבערג:
עדר.

ווילהעלם, קיסר:
ע"ע שלום דובער, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב.

ויערעווקין:
ר.

וורשאַבסקי:
עדר.

ז

זאב וואַלף ווילענקער:³⁰
רמג (הי' בחדר ג' (שג. שז). הי' זקנו של אשת ר"א פערסאָן. בסוף ימיו של כ"ק אדמו"ר הצ"צ הי' בריחוק כו'). (כ"ק אדמו"ר הצ"צ כתב עליו „הותיק המשכיל").

זאב וואַלף לעוויטין:³¹
רמה (משגיח בתו"ת, הי' למדן, קבל סמיכה בכת"י כ"ק אדמו"ר מהר"ש [צוה שיכתבו בשמו (ש)].

זושא, הרה"צ וכו' מאַניפאָלי:
רפו (מ"ש הרב המגיד: מה שזושיע שלי יעשה

סה"ש תש"ט ע' 313. ס"ע 314. ובמכתב הרה"ח ר' הלל מפאריטש (מגדל עז' תרלז) כותב אודותו: „לפניו לא הי' כמוהו ואחריי לא ראיתי עדיין עובד ה' במוח ולב, לבו כלב הארי ודעת רחבה בעומק אור האלקי".
34) בעל מדריגה הן במוחין והן במדות טובות. בקי בש"ס בבלי, בעל ידיעה בירושלמי וד' טורים, בקי בוהר, כתבי האריז"ל וספרי חסידות הנדפסים. בעל צדקה מפורסם. בשדותיו היו קוצרים חטים למצה שמורה עבור כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב. ראה אודותו – שיחת חג הפסח תרצ"ד סניף ו ואילך. סה"ש תרפ"ט ע' 25 ואילך. קיץ הי"ש"ת ע' 10 ואילך. תש"ד ע' 119.

35) נזכר ברשימת המאסר (סה"ש תרפ"ז ע' 242): „בן אחות אמי זקנתי, זלמן פראדקין" (אמו היתה מרת שטערנא, אחות הרבנית הצדקנית מרת רבקה אשת אדמו"ר מהר"ש).

30) ראה אודותו – „התמים" חוכרת ו ע' ח [רעא, ב] ואילך. סה"ש תש"ח ע' 207.

31) ב"ר משה אברהם. תר"ח – תר"ע. חתנו של הרה"ח ר' גרשון דובער מפאָהאַר. ראה אודותו – קונטרס עץ החיים ע' 52. אג"ק כ"ק אדמו"ר מהרש"ב ח"א ע' רכט. אדמו"ר מהוריי"צ ח"א ע' שב. סה"ש תרצ"ו ע' 205. ועוד.
32) נזכר בשיחת י"ג תמוז תרצ"א (לקו"ד ח"ד תשמה, ב). כ"ה שבט תרצ"ו ס"ג (סה"ש תרצ"ו ע' 59). סה"ש תרצ"ו ע' 209. תש"ב ע' 22. אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ע' תמ.
33) מגדולי תלמידי אדה"ז ואח"כ של אדמו"ר האמצעי. רב בדענענבורג וגם בקריסלאַוויץ, ושם מ"כ. ראה אודותו – בית רבי ח"א פכ"ו. אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ד ע' רסה. סה"מ הי"ש"ת ע' 88. סה"ש תרצ"א ע' 216. ע' 244. ע' 260. תרצ"ז ע' 169. ע' 196. קיץ הי"ש"ת ע' 104. תש"א ע' 34.

חור:

שלט.

חיי מושקא, הרבנית של כ"ק אדמו"ר הצ"צ:

קפט. קצג. קצט. רעו. רפד. רפז. רצט. ש (הי' עז חפצה שיהי' לה עוד בן זכר, ושלחה פ"ג להאהלים של כ"ק אדה"ז וכ"ק אדהאמ"צ כו'). תכב. תנט.

חיי מושקא, בת כ"ק אדמו"ר מהר"ש:

רמא.

ע"ע חתונה.

חיי מושקא, הרבנית הצדקנית,

רלט. שסב (מכ' כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ אלי'). שסג (כנ"ל).

חיים, הרה"ק וכו' ר"ח בן עטר**(ה"אור החיים):**

שצה (הסיפור שהלך בשיירה, ובש"ק נשאר לבר, ובא ארי', והראה אות הברית כו').

חיים זלמנזאָהן³⁶:

ע"ע ברכת המזון. שופר, תקיעת שופר.

חיים ליברמן:

שלז (הסיפור שנפגש עם כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ בשפאלערקע כו'). תיג.

חיים אברהם, בן כ"ק אדה"ז³⁷:

קצט (הי' בעה"ב, פיקח, יפה, לא דיבר (רצה), התפלל ולמד. כ"ק אדהאמ"צ הי' שולח אליו בנוגע למופתים (שכא)). רמת. רצה (נק' ע"ש ר"א המלאך, בהוספת "חיים" מקודם, שיהי' אברהם של חיים כו' (שכא). כ"ק אדה"ז אמר עליו: נשמה מעולם המחשבה. הבטחותיו על בני זכרים חסידים כו'). ש. שג (הי' מספר פרשת המאסר דיט"כ לפני כ"ק אדמו"ר הצ"צ). שפד (הי' יותר גבוה מכ"ק אדה"ז).

ע"ע רפאל מרדכי שניאורסאָהן. שניאור זלמן, כ"ק אדה"ז.

חיים בער,

משרת (אצל כ"ק אדמו"ר הצ"צ)³⁸:

שעט. תנח.

חיים בער וילנסקי³⁹:

רלו. תסא.

חיים חייקא, הרה"צ וכו' מאמדורא:

שנח (הי' מאוהבי כ"ק אדה"ז עד למסנ"פ).

ע"ע מאמרי דא"ח.

חיים, הגר"ח מבריסק:

קצו (הי' איש חכם מאד. הי' מספר סיפורי

צדיקים כו').

חיים עוזר, הגר"ע גראָדזענסקי:

רלט.

חיים שניאור זלמן מליאדי,**בן כ"ק אדמו"ר הצ"צ⁴⁰:**

רב. רפג (לא רצה לחזור דא"ח כו'). רצא (כ"ק אדמו"ר הצ"צ נתן לו את העיירה "קריסלאווקע" כו'). ש.

חיים יצחק בונין:

רלו (מכ' אליו).

חיים שייגאץ:

שסו (שו"ב, למדן, חסידישער הוליאקע).

חיים מרדכי אייזיק חאָדאָקאָוו⁴¹:

שעה.

חנה גורארי:

רעז (נולדה ביום ב'). שיח (כנ"ל, בהמשך לזה הי' בשבת התועדות וכו', עת רצון וכו'). ע"ע יום הולדת. תנאים.

חנה שניאורסאהן, הרבנית הצדקנית,

קפו.

חנוך הענדל קוגל⁴²:

רעז (בשנת האבילות על כ"ק אדמו"ר מהר"ש הי' מבובל ולא יכול להתפלל כו', ולקח ע"ע את

38) ראה אודותו – לקו"ד ח"ג תלה, ב.

39) מגדולי החסידים בקרעמענשטאט. ראה אודותו – סה"ש תרפ"ד ע' 52. תרפ"ה ע' 81. שיחת שמחת תרצה"ה סי"ב. אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ב ע' שלא.

40) תקע"ד (בערך) – ד' טבת תר"ם. ראה אודותו – בית רבי ח"ג פ"ח.

41) מנהל "מחנה ישראל" והמרכז לעניני חינוך, ראש מזכירות כ"ק אדמו"ר, ויו"ר, ועד אגודת חסידי חב"ד העולמית (נפטר ליל ש"ק ג' אייר תשנ"ג).

42) המשפיע החסיד והעובד, מפלעשענין. בא לליובאוויטש ה' אלול תר"ג (אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ע' תה), ונפטר שם יט טבת תר"ס (סה"ש תשי"ב ע' 100). ראה אודותו – אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ שם. התמים

36) בן הרלו"צ חתן אדמו"ר הצ"צ (ראה גם אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"א ע' רנד). נזכר גם בסה"ש תשי"ז ע' 63. תשי"ט ע' 272.

37) נולד באלול תקל"ז או תקל"ח (רשימת היומן של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ מיום ג' מ"ח תרנ"ו – נדפס בסה"מ תשי"ט ע' 90). נפטר בשנת תר"ח ומ"ב בליובאוויטש (סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 52 בעה"ב. בית רבי ח"א פכ"ד נו, ב). ראה אודותו – רשימת היומן בסה"מ תשי"ט שם. רשימת היומן של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ב"התמים" חוברת ח ע' ח [שפ, ב] וילך. ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 6. סה"ש תרפ"ט ע' 33. ע' 68. ע' 231. סה"ש תרצ"ו ע' 92. ע' 113. תרח"ץ ע' 263. שיחת לי"ג בעומר וש"פ נצבים תשי" (ת"מ התועדות וש"פ ע' 212). בית רבי שם. ועוד.

שכשיסתלק תמות עמו הקבלה (וכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נתפעל מזה) כו'. דיבר הרבה עם רמ"מ מטשערנין).

יהודה קענקער:

רמה.

יהושע, ר"י:

רכה.

יהושע צייטליש:

רד (הסיפור עם כ"ק אדה"ז, שחפץ לנסותו אם הוא צדיק כו' (תכג), "לא יאונה לצדיק כל און"). שסא (ג' השאלות ששאל את כ"ק אדה"ז כו').

יוסף יצחק מאוורוטש,

בן כ"ק אדמו"ר הצ"צ:

רמז. רפד (לשנת האבלות על כ"ק אדמו"ר הצ"צ בא לליובאוויטש כו'). ע"ע חזיונות.

יוסף יצחק, כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ:

קנו (אחרי טיול עם אביו — קרא בזהר ר"י ור"ח הו אולי באורחא, ונתמוגג בדמעות). קסה (בן ח' ה' בקי בסדרי זרעים ומועד, תורה (שנו), נביאים ראשונים וישעי, יחזקאל — ה' קשה, ירמי' — ה' ממעט. הכנסה לחדר — בן ג'. כשבא אביו מנסיעה לחורל — לא הכירו (רעח)). קפב (סדר הלימוד עם אביו המשך תרס"ו). קפג (התענוג שהי' לו בשעת שמיעת מאמר דא"ח מאביו). קפט (זמני התחלת לבישת אבנט, והנחת תפילין (תיט)). קצ (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ה' קורא אותו: יושף (כאילו בשי"ץ), ולפעמים (בשעתא דבדיחותא): ר' איציל). רו (ה' "חזור" דא"ח של אביו כו'). רכד (תרנ"ז ה' במוסקבא לניתוח, וסבל יסורים גדולים, ובתור פיוס אמר אביו דא"ח בשבילן). ערה (בצהרים ה' מציע מטתו של אביו, ולא בלילה כו'). רעז (נולד ביום ב'). שלד (פעם א"ל כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב: גם על שולחן הכתיבה שלי אינני בעה"ב כו', כשהי' נוסע (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב) לחורל ה' נותן לו המפתחות כו'. נסיעתו הראשונה (של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ) לחורל בשנת תר"ס ע"ד יק"א (איגוד יהודי להתיישבות) כו'). שלו (הסיפור בשפאלערקע שבאו לעשות תמונה באמצע התפלה בש"ק כו').

השמשות כו'). שפה (כ"ק אדמו"ר הצ"צ א"ל על יחידות: זוהר מרומם את הנפש כו'). תנו. ע"ע מאמרי דא"ח.

ט

טרפון, ר"ט:

רכה.

י

יאָשע המוהל:

ע"ע שלמה זלמן (בן מהרי"ל) מקאָפּוסט.

יהודה קערלין (ואביו):

רצב.

יהודה ליב, מהר"ל מפראָג:

ע"ע ס"ת. שופר, תקיעת שופר.

יהודה ליב, מהרי"ל מיאַנאָוויטש,

אחי כ"ק אדה"ז⁴³:

רצט (עד שנת תק"ן ה' "מניח" דא"ח [דייק ביותר בהאותיות (שסז)]). שיא. ססד (הסיפור עם כ"ק אדמו"ר הצ"צ בכתבם תשובה, שמהרי"ל כתב ד"פ וכ"ק אדמו"ר הצ"צ כתב ט"פ, הנפק"מ בין שטחיות לעומק כו'). ע"ע שניאור זלמן, כ"ק אדה"ז. תניא.

יהודה ליב, מהרי"ל מקאָפּוסט,

בן כ"ק אדמו"ר הצ"צ⁴⁴:

קפה. קצח. רפג (נסע לקרעמענצוג, ובעת הסתלקות כ"ק אדמו"ר הצ"צ לא ה' בליובאוויטש. אופן תפלתו (קבלת שבת). בשנת תר"ג נסע עם כ"ק אדמו"ר הצ"צ לפטרבורג, בבואם חזרה אמר כ"ק אדמו"ר הצ"צ שניתוסף חסיד). רפה (נולד בשנת תקע"א (רצט) או תקע"ב). ש. שט (עתים שהי' בהתרחבות ועתים בכוץ, פעם התאונן לכ"ק אדמו"ר הצ"צ כו'). שיז (כ"ק אדה"ז ה' סנדק אצלן). שלה. תנג. ע"ע מאמרי דא"ח. שלמה זלמן (בן מהרי"ל) מקאָפּוסט. שמואל, כ"ק אדמו"ר מהר"ש.

יהודה ליב האָפּמאַן⁴⁵:

רס (נעשה שד"ר בשנת תרנ"ה. חסיד של כ"ק אדמו"ר מהר"ש. כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ביקרו בוויטעפסק והי' בחליו אשר מת בו, ואמר

44) נולד בשנת תקע"א (בערך). חתונתו — י"ד מ"ח תקפ"ה. לאחר הסתלקות אביו כ"ק אדמו"ר הצ"צ (י"ג ניסן תרכ"ו) עזב את עיר ליובאוויטש (ג' אלול תרכ"ו) ויעתיק את מושבו לעיר קאפּוסט פּלך מאהליב. נתסלק ליל עש"ק, ג' מרחשון תרכ"ז. ראה אודותו — בית רבי ח"ג פ"ח. סה"ש תרפ"ו ע' 100. תרפ"ו ע' 161. תשי"ה-שי"ת ע' 413. ועוד. וראה ג"כ המשך וככה תרל"ז פמ"ו.

45) הרה"ח המקובל מחסידי אדמו"ר מהר"ש ומהורש"ב.

חוברת א ע' עט [מא, א] ואילך. לקו"ד ח"א מה, סע"א ואילך. ח"ד תרפ, רע"א. סה"ש תרפ"ב ע' 29. תרפ"ט ע' 32. תר"ץ ע' 97. תרצ"ו ע' 16. תרצ"ז סע"ע 180 ואילך. ע' 184 ואילך. ע' 196. ה"ש"ע ע' 42 ואילך. תשי"ד ע' 140. תשי"ז ע' 17. וראה הקדמת כ"ק אדמו"ר מהרי"צ לקונטרס התפלה. 43) ראה אודותו — בית רבי חלק א פרק כד. רשימת כ"ק אדמו"ר בהוספות לספר שארית יהודה — הוצאת קה"ת צח, א — ושי"ג. סה"ש תרפ"ט ע' 68.

שפעל וחדר בו). שסו (ערער על כ"ק אדהאמ"צ בעד אמרו דא"ח כ"כ בשפע כו', וניטלה ממנו מהותו מקפידת כ"ק אדהאמ"צ כו').

יחזקאל פייגין⁵⁰:

שדמ. שפט. תמו.

יחיאל היילפערין:

שי (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב שלחו לאסוף מעות לתו"ת, ובלבד שלא יחוו דעתם כו').

יעקב:

תעד (י"ד עקב).

יעקב, שמש:

תז (איש של הבעש"ט, מהנסתרים. הי' הולך לבית היולדת להסיק התנור כו'. הבעש"ט אמר עליו שהוא רואה אלקות במוחש, מ"נראה" כזה גדל "אהרן", ואח"כ נולד אצלו ר"א מקארלין).

יעקב סמיליאנער⁵¹:

ע"ע לוי יצחק מבארדיטשוב.

יעקב, בן כ"ק אדמו"ר הצ"צ:

רמז.

יעקב רשל⁵²:

רעג (למדן וחסיד. הסיפור שנסע עם כ"ק אדמו"ר מהר"ש, ובדרך נכנס אחד המשכילים עם אקדח כו'. הי' בעל עסק. ע"ד קבר ישראל כו').

יעקב קאדאניר:

שעו (מחסידי כ"ק אדהאמ"צ וכ"ק אדמו"ר הצ"צ, יש לסמוך עליו).

יעקב לנדא⁵³:

שסה.

יעקב קאָפּעל זעליקסאָהן⁵⁴:

קצז (פתגם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב: קאָפּעל אָן אַ

שנה (הסיפור שאביו הביא לו מתנה כו', וזקנתו לקחה ממנו באמרה: לשם מה צריך ילד צעצועים כו'). שסה (בהיותו בשפאלערקע שמע קול מתחננים שלא יהרגו כו'). שסו (בהיותו בירושלים קרא לא' וא"ל: לעניני מופתים אין לנו שייכות, אבל במשפחתנו אין מתגרים, שאל"כ אפשר להיעשות "שליח" לעוה"ב כו'). שפא (הסיפור שכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב א"ל ללמוד ולהבין מאמר, ואח"כ לבוא אליו כו'). תלז (בשעת מאסרו אמרו תהלים בבתי הכנסת בפולין, ואמר ע"ז שאינו רוצה להישאר בע"ח כו'). תלח (אמר שיכול לומר חסידות כ"ד שעות, אבל לומר חסידות כפי שאביו רצה — צריך הכנה).

ע"ע בית. ברית מילה. בשר. חזיונות. חיים ליברמן. חתונה. חתן בראשית. תשיקאגאָ. מאמרי דא"ח. מסירת נפש. משקה. נשיקה. פסח, חג הפסח. ציצית. קריאת התורה. שופר, תקיעת שופר. שחמט. שלום דובער, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב. תנאים. תענית. תפילין.

יוסף טומרקין⁴⁶:

קפח. רלו. רפד. רפח.

יוסף, יאָסעלע דעם מגיד'ס⁴⁷:

תז (הי' משולח).

יוסף ראזין, הגאון מראַגאַצאָוו:

תג (פתגמו: ב' ד' בראשית" ול' ד' ישראל" תיבה אחת ארוכה כו').

יוסף מרדכי,

משרת (אצל כ"ק אדמו"ר מהר"ש)⁴⁸:

רמה. ערב.

יחזקאל דרויער⁴⁹:

שח (כ"ק אדה"ז אמר עליו: "עור קשה" עד

חארקאָוו, ונעוועל. משנת תרפ"ז ואילך מוכירו של כ"ק אדמו"ר מהר"י"צ. בשנת ת"ש ניצל מוואַרשא לריגא. בשנת תש"א"ב נהרג על קידוש השם — הי"ד. נזכר גם בסה"ש תרפ"ד ע' 51.

51) שד"ר לגביית מעות אה"ק, ראה אודותו — אג"ק אדמו"ר הזקן (קה"ת, תשמ"ג) ע' ה ובמקורות והערות שם. וש"ג. סה"ש תרצ"ו ע' 76. תרצ"ז ע' 212.

52) ראה אודותו — ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 76. נזכר בשיחת חג השבועות תרצ"ד ס"כ. אג"ק כ"ק אדמו"ר מהר"ש"ב, כ"ק אדמו"ר מהר"י"צ; כ"ק אדמו"ר — נכנסם במפתח שמות אנשים.

53) נולד בקורעניץ תרנ"ג. למד בתומכי תמימים בליובאוויטש (תרס"ח-תרע"ו). שד"ר כ"ק אדמו"ר מהר"ש"ב נ"ע לייסד מקוואות במקומות הפלטים ורב החצר (תרע"ו-תרע"ט). משנת תרצ"ו ראב"ד בני ברק, נפטר כ"ו שבט תשמ"ו. ראה אודותו — סה"ש תרפ"ז ע' 151.

54) הי' החזור בשנת תרנ"ב-תרנ"ג. ראה אודותו — סה"ש תרפ"א ע' 17. תרצ"א ע' 229. תש"ז ע' 101. היש"ת ע' 399. ע' 419 ואילך. כנראה גם נזכר בק' עה"ח ע' 52

ראה אודותו — לקו"ד ח"א לה, סע"ב ואילך. ככו, א. קעט, א. סה"ש תרצ"ו ע' 135 ואילך. תרצ"ט ע' 302. תש"ג ע' 104. 46) מקרעמענטשוו. רב בסוראָ ווא"כ בקרעמענטשוו, מחסידי אדמו"ר הצ"צ ואדמו"ר מהר"ש. ראה אודותו — בית רבי ח"ג פ"י.

47) בן הח' הרב וכו' ר' ישכר דוב — מתלמידי אדה"ז ואח"כ מחסידי אדאמ"צ ואדמו"ר הצ"צ — חתנו של הרה"ח וכו' ר' נח אבי אביו של הצ"צ (לקו"ד ח"ג תקכג, א). 48) ראה אודותו — סה"ש קיץ היש"ת ע' 74. תש"ב ע' 87. תש"ד ע' 12. תש"ח ע' 233. תש"ט ע' 288. ע' 330. היש"ת ע' 384. רשימת היומין של כ"ק אדמו"ר מהר"י"צ: כ' אייר תרנ"ו (שם ע' 419). מיום ג', ה' טבת, תרנ"ב (סה"מ תשי"א ע' 302). רשימת המאסר (סה"ש תרפ"ז ע' 242. ע' 246). רשימת חורף היש"ת (סה"ש היש"ת ע' 393).

49) ראה אודותו — בית רבי ח"א פכ"ו (עו, ב). 50) נולד בלוקימא שנת תרנ"ה (לערך). למד בישיבת תומכי-תמימים בליובאוויטש ע' תרע"א. בתורת אמת" בחברון תער"ב-ד. ושוב בתומכי-תמימים בליובאוויטש. ועוד. משפיע בתומכי-תמימים בהאָמיל, פּאַלטאָווע,

יצחק בצלאליס:

ע"ע לאָדמיר.

יצחק מאַמציסלאָוו:

שצח. שצט.

יצחק רובאַשאָוו,

משרת (אצל כ"ק אדמו"ר הצ"צ):

תנט.

יצחק אייזיק עפשטיין (האָמלער):⁵⁷

קעב. קפח. רמד (כ"ק אדמו"ר הצ"צ ה"י שולח אנשים להיות "יושבים" אצלן). רמח. ש. שכ. ע"ע חתונה. מנחם מענדל, כ"ק אדמו"ר הצ"צ.

יצחק יואל ראַפלאָוויץ:⁵⁸

קצו. רלו (חתן ר' יוסף טומרקין, והוא צעיר לימים, כעבור שנים נתכהן לרב, ושכר הרבנות לא הספיק לו). ע"ע פרנסה.

יצחק משה יאַסער:⁵⁹

שח.

יצחק הורוויץ (מתמיד):⁶⁰

שיז (הביא בקבוק משקה ששלח על ידו לייבל מרוסטוב, ואמר ששמרו בכל הזהירות לו).

יקותיאל ליעפלער:⁶¹

שו (הסיפור שאמר לכ"ק אדה"ז: הסירו ממני את הצד השמאלי כו'. כ"ק אדהאמ"צ כתב עבורו את האמרי בינה, והוא הסבירו לכ"ק אדמו"ר מהר"ש. כשהי' מאיר אצלו גילוי ה' מתחיל לרקוד כו'. כ"ק אדהאמ"צ צוה עליו ללמוד קב הישר וחומש ופרש"י. ה' ישובניק, ה' מגיע

קפעל! בנוגע לאופן ניקוד אמירת "נה"י"). שנו (סיפור הגמ"ח שהשיג לכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב). תז.

יעקב קאפלאָן:⁵⁵

רפט.

יעקב ישראל, הרה"צ וכו' מטשערקאָס:

קצט (כ"ק אדהאמ"צ אמר שבדעתו למסור לו ענין המופתים כו'). רפט (ה' שובב גדול, הסיפור בלמדו עם כ"ק אדמו"ר הצ"צ בעלי כו'). רצו (הסיפור שהתועד עם כ"ק אדמו"ר הצ"צ כו', וכ"ק אדמו"ר הצ"צ א"ל: פולישער בעל מופת... כ"ק אדה"ז נתן לשנינו אַ ייג... לי הפנימיות ולך החיצונית כו'. ערכו לגלגול שלג ונכנסו לביהמדר' להתחמם, וכ"ק אדה"ז ברכם כו'). שיד (כ"ק אדמו"ר הצ"צ לא ה' שבע רצון שמתנהג בעשירות וכו').

יעקב לייב הבעל עגלה:

רפו (אמר: ככל שהגב ארוך יותר, והאחוריים רחבים (גדולים) יותר – כך הסוס הוא "סוס" יותר).

יעקב מרדכי בעזפאָלאָוו:⁵⁶

קצא (הסיפור בעת שלמד עם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב, וכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ישן שם כו'). ש (קיבל סמיכה בכתי"י כ"ק אדמו"ר מהר"ש). שצ.

יעקב מַזָּה:

רמג (ה' מסוד לכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב, אמר: כל דבר יכולני לסתור חוץ מאמת).

תרח"ץ. בספר אהלי שם ע' 190 שנוולד בשנת תרי"ח. עלה לארה"ק בשנת תרצ"ב, ונפטר שם ט"ו תמוז תרצ"ו ומ"כ בחלקת חב"ד בהר הזיתים. נזכר גם בסה"ש תרפ"א ע' 9. תרפ"ד ע' 52.

59 מצעירי חסידי רבינו הזקן ואח"כ מחסידי אדמו"ר האמצעי והצ"צ. – ראה שיחת י"ט כסלו תרצ"ג סכ"ב. אג"ק כ"ק אדמו"ר מהורי"צ ח"ב ע' רסו. רסו. ח"ו ע' קעא. בית רבי חלק ב פרק ח (טו, טז), וראה סה"ש תרצ"א ע' 245. תרצ"ו ע' 211. 337.

60 נולד בשנת תרמ"ב (לערך). משנת תרצ"ג ואילך שד"ר כ"ק אדמו"ר מהורי"צ לארה"ב ולאירופא. הניח ד' זוגות תפילין (לקו"ש ח"ב ע' 507). נהרג על קידוש השם בריגא יו"ד כסלו תש"ב. הי"ד. נזכר בסה"ש תרפ"א ע' 37.

61 ראה אודותו – רשימת כ"ק אדמו"ר מהורי"צ מיום כ"ו ניסן תרע"ח (סה"מ תרע"ח ריש ע' תסב [בהוצאה החדשה – ע' תפן]). אג"ק כ"ק אדמו"ר מהורי"צ ח"ג ע' שסד ואילך. ח"ד ע' תקמ ואילך. ח"ו ע' שלד. שיחת י"ט כסלו תרצ"ב. י"ט כסלו תרצ"ג טי"ח. סה"ש תרפ"ד ע' 54. תרצ"א ע' 244. ע' 251. הי"ש ע' 90 ואילך. תש"ב ע' 102 ואילך. תש"ד ע' 9. ע' 163. תש"ו ע' 84. ועוד.

בתור מגשיח בישיבת תורת. ובהערת כ"ק אדמו"ר: ר' יק"ז בן הרב ר' אברהם – הנק' דער מ"ץ – שה' רב בליובאוויטש בימי הצ"צ.

55 מבאָברויסק. מחסידי הצ"צ, אדמו"ר מהר"ש ואדמו"ר מהורש"ב. ה' ר"מ בישיבתו של ר' שמרי' נח מבאברויסק, והי' חוזר לפניו המאמרים ששמע בליובאוויטש.

56 רב בפאָלסאָווע. מחסידי אדמו"ר מהר"ש ואח"כ אדמו"ר מהורש"ב נ"ע. י"ב אייר תרט"ו – ל' תשרי תרע"ו. ראה אודותו – סה"ש תר"ץ ע' 92. ע' 104 ואילך. תרצ"א ע' 224. ע' 272. ע' 276. שיחת כ' כסלו תרצ"ג סעיף ו. תרצ"ז ע' 179. תרצ"ט ע' 349. קיץ הי"ש ע' 26. תש"ו ע' 11. ע' 13. ע' 15. תש"ז ע' 107. תש"ח ע' 161. ע' 403. ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 81.

57 מחסידי אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי ואדמו"ר הצ"צ. ראה אודותו – ספר "תולדות הרה"ח ר' יצחק אייזיק" (קה"ת, תשמ"ו). וראה גם סה"ש תרצ"ו ע' 54. ע' 125. תרצ"ז ע' 198. ע' 237 ואילך. תש"ו ע' 25. תש"ז ע' 132. תש"ט ע' 313. ע' 410 ואילך.

58 הרב דקרעמענטשג. מחסידי כ"ק אדמו"ר מהר"ש ואח"כ מחסידי כ"ק אדמו"ר מהורש"ב וכ"ק אדמו"ר מהורי"צ. נולד בשנת תרי"ד (קובץ שערי ציון תמוז-אלול

מאשתו כו'). רלג. רפג (חזר דא"ח כו'). שלה. שעט (אמר שיעור בישיבתו של כ"ק אדמו"ר הצ"צ). תס (כנ"ל).

ע"ע מנחם מענדל, כ"ק אדמו"ר הצ"צ.

ישראל ארי' ליב, אחי כ"ק אדמו"ר⁶⁵:

קמט (הסיפור של החזיון של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ששמעו ביחד מאמר דא"ח מכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב).

ישראל וישניאק⁶⁶:

רא.

ל

לוי יצחק, הרה"צ וכו' מנאָרדיטשוב:

קצו (שמיעת "כתר" ממנו בימים הנוראים הי' פוקד עקרות, ויש לזה מקור בשי"ס). רלד (הי' מרבה לספר ולדבר אודות ביאת המשיח כו'). רסג (הי' מנשק סכך הסוכה, ובקפצו הי' פוסל את הסוכה. הי' מברך על אתרוג קורפו כו'). שב (הסיפור שכ"ק אדה"ז קודם המאסר שלח פ"ג אליו ע"י ר"י סמיליאנער כו'). שג (במאסר הב' של כ"ק אדה"ז הי' שם גם רלווי"צ, כ"ק אדה"ז שמע קול אמירת תהלים, בתחלה חשב שזהו רלווי"צ כו'). שח (תבע מכ"ק אדה"ז מדוע אינו מסדר ענינים במקיפים כו'). שנח (הי' מאוהבי כ"ק אדה"ז עד למסנ"פ). שנט.

לוי יצחק, חתן כ"ק אדמו"ר הצ"צ:

שעט (אמר שיעור בישיבתו של כ"ק אדמו"ר הצ"צ (תס)). תו (הי' מהיר בחשבון).

לוי יצחק אידלעוויץ,

משרת (אצל כ"ק אדמו"ר מהר"ש)⁶⁷:

רג (דער מילכיגער, הי' מעתיק דא"ח בשביל כ"ק אדמו"ר מהר"ש). רמה. רעג. תעב.

ליובאָמירסקי, גרף:

קצו. דש. שיא.

לרש"ב באַריסאָווער ומצליף בשוטו, ואומר: אמור לי מהו הענין שאינו מחזור אצלי כו'). ע"ע לצנות.

ישכר דוב קאָבילניקער⁶²:

ע"ע ברוך, אבי כ"ק אדה"ז.

ישעי' ברלין⁶³:

רנ. שלד.

ישראל:

תעד (ישר א-ל).

ישראל, כ"ק הבעש"ט:

רד. שיד (נולד ח"י אלול תנ"ח. כ"ו שנה הי' איש פשוט, זהו"ע שם הוי' העצמי כו'). שיז (בני כ"ק אדה"ז אמרו: להם יהי בעש"ט בגוף, ולנו יהי סבא בנשמה). שכב (היו הרבה "בעל-שם" קודם הבעש"ט, אבל לו ניתוסף מלת "טוב"). שכד (אמר שביכולתו לעלות השמימה כמו אלי' כו'). ע"ע דובער, הרב המגיד. יעקב שמש. מנחם מענדל, הרה"צ וכו' מהאַרְאָדאַק. נחום, הרה"צ וכו' מצ'רנאָבעל. שבועות, חג השבועות.

ישראל אולמאן:

רנז (מכתב אליו).

ישראל פּאָלאַצקער:

קעו (נסיעתו לכ"ק אדה"ז בקשר לחרם על הגר"א כו').

ישראל, הרה"צ וכו' מרוזין:

קסה (הי' הולך לתשלך ביי"ג מדות (ד' דעשי"ת), ולא ברה"י). תד (כ"ק אדמו"ר הצ"צ הי' קורא לו "הרוזינאי הקדוש". הסיפור בת"ב, ופתגמו: רבוש"ע, אם אין בניך שומרים את היו"ט שלך, טול אותו מהם).

ישראל יצחק רודנער:

ע"ע כתבים.

ישראל נח, מהרי"ן בן כ"ק אדמו"ר הצ"צ⁶⁴:

קצח. רו (הי' תמים, הסיפור עם א' שרצה להפטר

(ושם, שנולד בשנת תקע"ו). וראה גם סה"ש תרפ"ז ע' 255.

65) נולד כ"א אייר תרס"ו (ראה "רשימות הרב"ש" ע' סח) בעיר ניקאלאיעווע. תקופה מסוימת שהה בלענינגראד.

התחבב מאד על כ"ק אדמו"ר מהור"י צ"צ שהי' מקרב אותו. בשנת תר"ץ עזב את רוסיה והתיישב באירופא (ברלין), אח"כ עלה לאה"ק — שם התחתן. בשנותיו האחרונות שהה בעיר ליווערפול שבאנגלי. נפטר בדמי ימיו ביום י"ג אייר תשי"ב, וע"פ בקשת כ"ק אדמו"ר הועלה ארונו לאה"ק ומנ"כ בעיה"ק צפת ת"ו. ראה אודותו — קובץ י"ג אייר ארבעים שנה (קה"ת תשנ"ב) ע' 7 ואילך.

66) הי' בנקאי ועסקן ציבורי בוויטעפסק. — נזכר באג"ק אדמו"ר מהור"ש ח"ד ע' ב (בהערה), ע' לט.

67) "דער מילכיגער". הגבאי ראשון של כ"ק אדמו"ר מהר"ש. ראה אודותו — ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ריש ע' 15. אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"צ ח"ד ע' מב. לקר"ד ח"א לו, א.

62) ראה אודותו — ספר הזכרונות ח"א פ"ז ואילך. סה"ש תרצ"א ע' 173. שיחת חג הפסח תרצ"ד ס"ג. סה"ש תש"ח ע' 230. הוספת לסה"ש תשרי-שי"ת ע' 414. ועוד.

63) מריגא. חתנה של הרבנית ראדע פרידע — אחותו של כ"ק אדמו"ר מהר"ש. נפטר בקיץ תרס"ח. ראה אודותו — אג"ק כ"ק אדמו"ר מהור"ש ח"ב ע' תשא"ב. ובהגסמן במפתח שמות אנשים לאג"ק שם ח"ה. סה"ש תש"ב ע' 98. ס"ע 117. תש"ח ע' 24. ע' 28. ע' 30 ואילך. ע' 41. תש"ח ע' 177. ועוד.

64) נולד בשנת תקע"ה בעיר ליובאָוויטש. לאחר הסתלקות אביו כ"ק אדמו"ר הצ"צ (יג ניסן תרכ"ו) התנהג כשתי שנים בנשיאות בעיר ליובאָוויטש, ובסוף שנת תרכ"ח העתיק ומשבו לעיר ניעזשין, פלך ששערניגוב. נסתלק א' דחול המועד פסח, יז ניסן תרמ"ג, ומ"כ בעיר ניעזשין באהל כ"ק זקנו אדמו"ר האמצעי ("הקריאה והקדושה" ניסן תש"ג ע' ד). ראה אודותו — בית רבי ח"ג פ"ח (יד, ב [קכב, ב]) ואילך

לייב שינין:

רלט.

לייבל מרוסטוב:

שיז.

ע"ע יצחק מתמיד.

ליליענטאָל:

שצט.

מ

מאיר, מהר"ם מרוטנברק:

שיא.

ע"ע ס"ת.

מאיר, הרה"צ וכו' מפרעמישלאן:

רסה (הסיפור בהליכתו למקוה, ופתגמו: כאשר קשורים למעלה אין נופלים למטה). שנט (הסיפור שגאון א' הציע לו קושיא ברמב"ם כו').

מאיר מרדכי מטשערנין⁶⁸:

ע"ע יהודה לייב האפמאן.

מאיר שלמה הלוי ינובסקי⁶⁹:

רנח (כ"ק אדמו"ר למד ממנו הניגון „לכתחילה אריבער").

מיכל אַפּאַצ'קער⁷⁰:

רנא (מחסידי כ"ק אדה"ז, כ"ק אדהאמ"צ וכ"ק אדמו"ר הצ"צ, פתגמו שעם כ"ק אדהאמ"צ אינו יכול להיות תחת גג א', ועם כ"ק אדמו"ר הצ"צ אינו יכול להיות בתוך ד' אמותיו [לעמוד עמו על קורה א' (רצ. שעח)]. ה"י מתענה משבת לשבת. ה"י דר בעליית בית התבן). שעח (ה"י איש שמיימי). שעט (כשה"י איש הולך לליובאוויטש ה"י מלווה ונושא חפציו כו', וכשה"י חוזר ה"י יוצא לקראתו ודורש ממנו שיספר מה ששמע כו'). ע"ע שמואל בצלאל, רשב"ץ.

מימון, אביו של הרמב"ם:

ע"ע משה, הרמב"ם.

מנחם מאַנשי מאַנעסזאָהן⁷¹:

רג (הסיפור עם כ"ק אדמו"ר מהר"ש ע"ד זכרון

המחשבות באמירת „זכר רב טובך" כו', וע"ד ידיעת המחשבות כו'). רז. רמד (הסיפור איך שהגיע לבר מצוה שלו ליחידות אצל כ"ק אדמו"ר הצ"צ כו'). שטו.

מנחם מענדל, הרה"צ וכו' מהאַרְאָדאַק:

שיד (כנראה שה"י אצל הבעש"ט. ה"י מדבר בדא"ח כל פעם ע"ד הבעש"ט והרב המגיד). שנט. תנו (נסיעתו לארץ ישראל). ע"ע שניאור זלמן, כ"ק אדה"ז.

מנחם מענדל, כ"ק אדמו"ר הצ"צ:

קנו (כשה"י נער בכה פ"א — שכל עשיותיו יהיו לש"ש). קעד (הסיפור בהיותו ילד נכנס פ"א לכ"ק אדה"ז, וא"ל כ"ק אדה"ז: צריכים ללמוד כו', ויכה על שכמו באמרו: בזה הנני ממשיך בך אהוי"ר כו' [וכ"ה אצל כל רבותינו נשיאינו (שעב)].) קפ (חילוקי הזמנים אפוא שה"י עורך את ליל הסדר). קפא (הסיפור שפעם כלו הנרות בש"ק וקרא לאינר-יהודי וא"ל שיתן לו כוס יי"ש כו'). קפה (אמר שיהודי צ"ל בקי בש"ס כמו הרמב"ם, וישאלהו הרי"ל אודותו, וענה: כמה מסכתות, והתחיל למנותן כו'. צעטיל כ"י"ק שהחליט ללמוד בכ"י ו' שעות בלילה בעמידה נגלה כו'). קצג (בכ"י באו אליו ילדי כ"ק אדמו"ר מהר"ש לומר „שמע ישראל גו"ו וברוך שם כו"ו", וה"י נותן להם כסף (רעו). אחרי הסתלקות הרבנית שלו היו דרים עמו [„משמרות" (רעו)].) קצח (לא ה"י כ"כ חסידיג לכ"ק אדהאמ"צ (רפב), ובפרט כשהתחיל לומר מאמרים ארוכים כו'). ר (קנה אגרות-חוב ממשלתיות בשביל כל נכדיו שבזה היו נפטרים מעבודת הצבא). רד (פתקא בכת"י שלו — סיפורים אודות כ"ק אדה"ז). רו (ה"י חוזר לפני כ"ק אדמו"ר מהר"ש המאמרים ששמע מכ"ק אדה"ז). רט (נשואיו בהיות לו י"ב ב"י"ג שנה). ריג (קנה כרטיסי הגרלה בשבילו ובשביל כ"ק אדמו"ר מהר"ש כו', כתי"ק: יה"ר שיוכה בגורל כו'). רמז (הסיפור שהתאונן לפני כ"ק אדמו"ר מהר"ש: מה

ס"ע 147. חנ"ב ע' 153. התועודיות תשמ"ב ח"א ע' 341. תשמ"ו ח"ד ע' 438 ואילך. תשמ"ט ח"ד ע' 350. ע' 354 ואילך.
70) ראה אודותו — „התמים" חוברת א ע' עד [לח, ב] ואילך. סה"ש קיץ הש"ת ע' 91. תש"א ע' 96 ואילך. תשי"ו ע' 29. תשי"ז ע' 137.
71) ראה אודותו — אג"ק אדמו"ר מהר"י"צ ח"ד ע' קפ. מבוא לקונטרס ומעין ע' 12. ע' 19. ע' 25. סה"ש תרצ"א ע' 278. קיץ הש"ת ע' 17. תש"ה ע' 30 ואילך. תשי"ז ע' 109. ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 71. ע' 77. תו"מ ח"ה ע' 207.

68) ראה אודותו — „התמים" חוברת ז ע' קב [שסט, ב] ואילך. וראה גם „התמים" חוברת ג ע' כז [קל, א]. חוברת ה ע' ח [רטז, ב] ואילך. ע' קא [רסג, א]. לקו"ד ח"א ית. ב. קה, א ואילך. קכה. ב. קפ, א. ח"ג תקטט, ב. שיחת חג הפסח תרצ"ד סט"ו. סה"ש קיץ הש"ת ע' 29. ע' 136. ע' 152. תש"א ע' 103. תש"ה ע' 17. תשי"ז ע' 89. ע' 101. ע' 109. ועוד. נזכר כמ"פ באג"ק אדמו"ר מהורש"ב ומהור"י"צ (כנסמן במפתח להב"ל).
69) א"ז של כ"ק אדמו"ר, אב"י של הרבנית הצדקנית מרת חנה. ראה אודותו — תו"מ חט"ו ס"ע 322 ואילך. חכ"ח

ע"ע ברכת המזון. דובער, כ"ק אדהאמ"צ. הלל. הלל מפאריץ. חשבוך. יהודה ליב, מהרי"ל, אחי כ"ק אדה"ז. יעקב ישראל, הרה"צ וכו' מטשערקאָס. כתבים. ל"ג בעומר. מוהל. ניתל. סליחות. פסח, חג הפסח. קאַנטאַניסטען. קידוש. ר"ה. רבנים. רעמים. שלום דובער, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב. שמואל, כ"ק אדמו"ר מהר"ש. שמואל בער באַריסאָווער.

מנחם מענדל, בן כ"ק אדמו"ר מהרי"ש⁷²:

רעו. רעט (בילדותו שאל את אביו: איפוא השי"ת? ויענהו: «מלא כל הארץ כבודו», ונתקבל אצלו המענה). שלא. שלד (השידוך שלו). שעא. ע"ע הקפות. זקן. פרנסה. שלום דובער, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב.

מנחם מענדל גורארי:

תמב.

מנחם מענדל חן:

קצו. תכא.

מנחם מענדל, כ"ק אדמו"ר:

רנה (כשהי' אצל כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ בקיסלאָוואַדסק, ונענע ברגליו, א"ל כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ שאין כדאי לעשות כן, זהו ענין שנוגע לאב ואם). שצה.

ע"ע הבדלה. הושענא רבה. חזיונות. יום הכיפורים. מאיר שלמה ינובסקי. מאמרי דא"ח. נשיקה. שמחת בית השואבה. תפילין. תפלה. תשעה באב.

מנחם מענדל הכהן האַרענשטיין⁷³:

רסג. שצה.

ע"ע מאמרי דא"ח. תנאים.

מנחם מענדל קונין:

תיב.

מנחם מענדל קופערשטאָד:

רלט.

מרדכי, אחי כ"ק אדה"ז:

שיא.

מרדכי חפץ, שו"ב⁷⁴:

רנג.

רוצים ממנו כו', ומענה כ"ק אדמו"ר מהר"ש האם היית כותב גם כל זאת כו'. חי ע"ז או ע"ז שנים, א"כ נולד בשנת תקמ"ט או תקנ"ג (רצה). הסיפור כשהי' בן ג' שנים והשתעשע בחדר כ"ק אדה"ז עם התפילין, ושמע המאמר «על ג' דברים העולם עומד», וחזר עליו אח"כ בתחלת נשיאתו כו' — עם ר"א המאמיל ור"פ חן). רמט (אמר שיש לו עשרים שנה של דא"ח של כ"ק אדה"ז כו'. הכת"י שלו משנת תקס"ו — ככת"י איש בא בשנים (תו)). רסח (ציור ביתו). ערב (הי' נוהג לקרוא את בניו, וגם את בתו דבורה לאה, ליישוב הדעת). רפג (צוה לבניו לחזור דא"ח עוד בחייו, כ"א במנין שלו [נחילק להם עיירות (רצא)]. אופן הילוכם עם אבנט כו'). רפד (צוואתו שכל בניו יהיו שוה בשוה, והב"ד שדן עד"ז). רפו (הי' נוהג לפסוק שאלה רק בשלשה כו'. הסיפור עם העגונה שהתירוה לינשא, ולאח"ז קיבלה מכ' חתום מבעלה כו'). רצו (הפלאת הריקודים שלו בצעירותו כו'). רחצ (בכל ש"ק הי' סועד עמו א' מבניו [רק סעודה א', משא"כ כ"ק אדמו"ר מהר"ש כו' (שמו)].) שה (בהיותו בן שבע התחיל לשמוע דא"ח מכ"ק אדה"ז). שטז (לסוף ימיו נשא משקפים מפני עין הרע). שיט (הסיפור שא"ל מהרי"ן שהרכה בושים לכונוס ליחידות, ונפל ארצה, והתחיל לבכות כו', ואמר מהרי"ן שמאורע זה קיצר את ימיו). שכא (הי' לומד עם אדמו"ר מהר"ש מו"נ כו'). שפד (הי' יותר גבוה מכ"ק אדהאמ"צ, צבע שערותיו נוטה לאדמומית, בבניו היו גם שערות שחורות). שצה (הנסיעה לפטרבורג בשנת תרי"ג כו', כ"ק אדה"ז הי' עמו כל העת). תו (בן ח' החל לכתוב חידושים כו', בן ט' התחיל לכתוב הנחות כו', מספר הבויגען שכתב הוא כדי ג' וחצי בויגען ליום כו'). תנה (ציוה למלמדים שלמדו עם נכדיו שילמדו אתם פירוש המלות של התפלה, ופעם בחודש הי' בוחנם ע"ז). תנו (יסד המושבה שצעדין. נתכבד בתואר «אזרח נכבד לדורותיו» בחותם יד המלך). תנח (הסיפור עם העגונה ובנה האלם כו'). תעג (בצום גדלי' ערך יאַרצייט אחרי אמו, באמירת חסידות במעלת ספירת המלכות לעת"ל).

72) נולד וא"ו אדר תרכ"ז. נפטר בצרפת. בהשתדלות כ"ק אדמו"ר (ראה אג"ק ח"י ע' ריד), הועלתה גופו — בשנת תשט"ז — לארה"ק, ומ"כ בצפת עיה"ק. ראה אודותו — ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 22. סה"ש תר"ץ ע' 96. לקר"ש ח"ג ע' 180. ועוד. וראה גם אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ע' טז ובהערות המו"ל שם.
73) חתנו הצעיר של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ וגיסו של כ"ק אדמו"ר. ראה אודותו — סה"מ תשי"א ע' 106.

74) מדיסנא. שו"ב בריגא. מהשלשה רועים (משפיעים ומדריכים) של «אחות התמימים» בריגא (ראה «מבוא» לאג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ד ע' 13-10. סה"ש חורף הש"ת ע' 357 הערה 1). שד"ר כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ בארה"ב באביב תר"ץ (תולדות חב"ד בארה"ב ע' קנו ואילך). נהרג על קידוש ה' בריגא קיץ תש"א. הי"ד. ראה אודותו — סה"ש תרפ"א ע' 18. תרפ"ט ע' 41. ע' 68. תרצ"א ע' 168. ע' 206. תש"ט ע' 319.

מרדכי ליעפלער⁷⁵:

שטז.

מרדכי, הרה"צ וכו' מצ'רנאבעל:

ריא (השיריון עם כ"ק אדהאמ"צ [החחונה (שטו)], למרות ההתנגדות). שיד (כ"ק אדה"ז הוכיחו שמתנהג בעשירות וכו'. הסיפור בפגישתו עם כ"ק אדהאמ"צ בחחונה — "יוקה נא מעט מים").

ע"ע הלל מפאריץ. מרדכי האַראַדאָקער.

מרדכי האַראַדאָקער:

ססב (מהמשכילים שבחסידים. כ"ק אדהאמ"צ עשהו למשפיע בצ'אסניק, הסיפור עם ר"מ מצ'ערנאבעל והויכוח שביניהם אם גם צדיקים צריכים עבודה כו').

משה רבינו:

תפ (פחדו בעת מ"ת — היה' לו קב"ע דאיש פשוט).

ע"ע קריעת ים סוף. שמשון המלמד.

משה ואהרן:

ע"ע ביטול.

משה ודוד:

שלט (החילוק שביניהם).

משה איסרוליש, הרמ"א:

תג.

משה, הרמב"ם:

קפד (אף שלא הי' נשמה דאצילות, השיג עד עולם הבריאה, ע"י קידוש אביו בשעת תשמיש). ע"ע מנחם מענדל, כ"ק אדמו"ר הצ"צ.

משה, אחי כ"ק אדה"ז:

שיא.

משה, בן כ"ק אדה"ז⁷⁶:

רו. ריב (ידע שפות, והיו לו ידיעות, חושיו היו נפלאים, אומן כו'. כ"ק אדה"ז א"ל: במי בוטח אתה, בי? כו'). ריג (הסיפור עם הויכוח עם הכמרים כו'. משפחתו נסעו לא"י, פ"א בא לליובאוויטש, כשברחו מנאפאליען — נשאר מצד זה. כתי"י שלו). שנב. תעה. ע"ע ביאורי הזהר.

משה מייזעלש:

שמ.

משה הכהן (ב"ר זלמן שאול) האַרינשטיין:

רלא. שצז. תמב.

משה ווילענקער⁷⁷:

רמג (הי' בחדר א' שג. שז). שג (פעם העיר אותו כ"ק אדה"ז בלילה, וישאל את כ"ק אדה"ז: מהי נשמה כו'). שח (הרבי נתן לו עבודה הגונה, וא"ל שעד שלא יעשנה לא יבוא לליאָנזע כו'). שנט (לא הי' יכול לבטא אות רי"ש). שסז (ערעד על כ"ק אדהאמ"צ בעד אמרו דא"ח כ"כ בשפע כו', וניטלה ממנו מהותו מקפידת כ"ק אדהאמ"צ כו').

ע"ע אהרן מסטאַראָשעלע.

משה ראָזענבלום⁷⁸:

ש (קיבל סמיכה בכת"י כ"ק אדמו"ר מהר"ש. נעשה רב בנאָווגאָרד־סעווערסק כו').

משה אהרן:

רמ.

משה ארי' ליב גינזבורג,

חתנו של כ"ק אדמו"ר מהר"ש:

קצ. ערה.

ע"ע חותן. חתונה.

משה לייב ראָדשטיין:

רנג.

משה פינחס הכהן כץ:

תלז. תמב.

משולם רייך,

חתן הרב"ש בנו של כ"ק אדמו"ר הצ"צ⁷⁹:

רפ.

נ

נאָטקיין:

דש (ג' השעות שכ"ק אדה"ז הי' אצלו כו').

נאָפאָליען:

קעה (הסיפור שחיפש חפצים של כ"ק אדה"ז

ואילך. סה"ש תש"ח ע' 207.

78) ראה אודותו — סה"ש תרצ"ו ע' 40. כרם חב"ד גליון 3 ע' 4 ואילך.

79) מוואַרשא, ודר כמה שנים בליובאוויטש (ראה סה"ש תורת שלום ע' 2 ובהערה 4. אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ו ע' ער. סה"ש תש"ח ע' 46). אשתו: מרת רבקה. בנם: חיים משה דובער (אגרת הרב"ש — מגדל עז ע' תרד. הערות המו"ל באג"ק אדמו"ר הצ"צ ע' תקיא). וראה גם סה"ש תרפ"ט ע' 31.

75) ראה אודותו — בית רבי ח"א פכ"ו.

76) ראה אודותו — אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ו ע' טו ואילך. ח"יד ע' קסד ואילך. רשימת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ — "דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן". רשימה בספר התולדות אדמו"ר הזקן (קה"ת — אה"ק — תשמ"ו) ח"ד ע' 1192 ואילך. סה"ש תרצ"ו ע' 54. ע' 81 ואילך. ע' 113. ע' 126. תרח"ץ ע' 250. תש"ד ע' 150. תש"ט ע' 315. בית רבי ח"א פכ"ד (נ, א).

77) ראה אודותו — "התמים" חוברת ו ע' ח [רעא, ב]

סטערנא, הרבנית של כ"ק אדמו"ר הזקן:
קנא (כשבאו לאסור את בעלה, הכוה על הלחי, והיפילו שן אחת). קעב (כנ"ל). רצג (כ"ק אדה"ז נתן פ"נ להרב המגיד כשהיתה מעוברת). שלח (הסיפור עם כ"ק אדה"ז שאמרה: "מיינער זאָגט" (כ"ר)).

ע

עזרא הסופר:
ע"ע ס"ת.

עקיבא, ר"ע:
רכה.

עקיבא, הגרע"ק איגר:

רנ (מכ' כ"ק אדהאמ"צ ע"ד פגישתו עם רעק"א בקאַרלסבאד, שנהנה מחידושי כ"ק אדמו"ר הצ"צ, ונתפעל מביאור ברא"ח כו', ושמסר לו מחידו"ת שלו).

פ

פאָוועל:
שמו.

פאָפעלעוו:
שצח.

פינחס, הרה"צ וכו' בעל ההפלאה:
שנט. תה (לא הי' קורא להרב המגיד "רבי").

פינחס רייזעס⁸³:
קעב. רצט (הי' "מניח" דא"ח, ממש מונה מלות, לפעמים הי' מתגלגל אחרי כ"ק אדה"ז לשמוע היוצא מפיו).
ע"ע ביאווה"ז.

פינחס ארי' לייב מאַגידסאָן⁸⁴:
רמה. רעג.

פלישקין:

שנז (הסיפור שנדחק להתוועדות אצל כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב, וא"ל: כשאדם נמשך להתוועדות חסידית, נעשה במשך הזמן זקן שלם כו').

כו'). רמו (כנ"ל). שלו. שמ. שסח (כ"ק אדה"ז חישובו למכשף, כשרצה לעשות סנהדרין, אמר כ"ק אדה"ז שרצה להשתמש בטומאה גם בכחות הקדושה). שפג.
ע"ע יום הכיפורים. משה, בן כ"ק אדה"ז. שלמה, הרה"ק מקרלין.

נחום מניעזשין, בן כ"ק אדהאמ"צ:

קעה (בבריחת כ"ק אדה"ז מגפליין הי' הוא העגלון). רמח. דש (סיפר פרשת המאסר דיט"כ כו'. נפטר בשנת תרל"ו).

נחום, הרה"צ וכו' מטשערנאָביל:

שג (כ"ק אדה"ז קודם המאסר שלח אליו פ"נ). שיד (הסיפור כשהי' אצל הבעש"ט ושיבר כוס כו').

נחמה דינה,

הרבנית של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ:

רמב (הסיפור ברוסטוב שהלכו לראות חדר שרצפתו היתה משוחה, ועדיין לא נתייבשה כו'). תמה. תנט.

נחמי' דובראָוונער:

ע"ע פסח, חג הפסח.

נחמן (נחום?) גערמנט (הערמאנט)⁸⁰:

ערה. שלג (עשיר וחסיד).

נחמן מריאַסין⁸¹:

קפ (הסיפור עם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב שלא לקח את האפיקומן שלו). רפח. שפב.

ניסן המלמד⁸²:

קפט (מלמד כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ (תה). מלמד טוב. הי' מלמד ב' מסכות: א' בעיון עם כל התוס', וב' למיגרס לא עם כל התוס'. הסיפור בבר מצוה של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ עם האבנט כו'). שנו (הי' זמן שהי' פוסק שאלות כו'). תה (נסע להתנות בנו כו').

ניקולאי:

שמו. שצט. תנו.

ס

סטאַליפין:

תכא.

240. ע' 254. היש"ת ע' 422.
83) ראה אודותו — מאמרי אדה"ז הנחות הר"פ ע' קצא. ושי"נ. סה"ש תרצ"ו ע' 55. ע' 126. תש"ז ע' 4. תש"ז ע' 154.
תש"ח ע' 245 ואילך. ע' 258. ועוד.
84) הגבאי השני של כ"ק אדמו"ר מהר"ש. ראה אודותו — ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ריש ע' 15. סה"ש תרפ"ג ע' 41. שיחת ליל כ' כסלו תרצ"ד סעיף ז. אג"ק כ"ק אדמו"ר מהרי"צ ע' תח. ע' תצא. ח"ד ע' מב.

80) העסקן הגביר החסיד — נזכר באג"ק אדמו"ר מהרי"צ ח"ג ע' תסה. ע' תעד. ח"ד ע' תצב ואילך.
81) ראה אודותו בהערות כ"ק אדמו"ר בסה"ש תורת שלום ע' 16.
82) ראה אודותו — רשימת כ"ק אדמו"ר מהרי"צ חורף היש"ת (סה"מ תשי"א ע' 170). סה"ש תרצ"ו ע' 120. תרצ"ז ע' 158. קיץ היש"ת ע' 29. ע' 69. ע' 149. תש"ז ע' 41. ע' 43. תש"ז ע' 65 ואילך. ע' 89. ע' 113. ע' 128. תש"ח ע' 161. ע'

את התכשיטים שהיתה ממשכנת כו). רעו. רעו. רעו.
רעז. רעט. רפא. שכג. שנג. שנה. שעב. שפה.
תיב (אופן הסתלקותה כו). תיח (היתה נוהגת
לקרוא בשבת לפני הנשים (באידיש): „צאינה
וראינה“, „שארית ישראל“, „יוסיפון“). תכב.
תנט.
ע״ע סליחות.

ריזיק:

שכה (מכ' אליו).

רפאל מרדכי שניאורסאהן⁹⁰:

(נכד ר' חיים אברהם, וחתן ר' הלל מפאריץ).

ש

שבתי שעפטיל קאפלאן:

שסט (כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ בברית מילה
אצלו).

שובאלאוו:

שצח (ב' משפחות).

שטערנא שרה,

הרבנית של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב:

קס. רה. רסב. ער. שנו. תיא (פטירתה, והקבורה).
תיב.

שיינא האַרענשטיין:

רלט (בשני יו"דין). שלה. שסא (מכ' כ"ק אדמו"ר
מוהריי"צ אלי").
ע״ע חתונה. תנאים.

שילם קוראַטין⁹¹:

שנג.

שלום קאַדינער⁹²:

רעה.

פסח מאַלאַסטאָיקער⁸⁵:

קפב (כ"ק אדמו"ר הצ"צ ה' שולח אנשים להיות
„יושבים" אצלו). שפב (כנ"ל).

פסח לייב, מלמד⁸⁶:

קפט (מלמד בניו של כ"ק אדמו"ר הצ"צ וכ"ק
אדמו"ר מהר"ש (רפג. רפה). הסיפור בבר מצוה
של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב עם האבנט כו). תה
(חסיד של כ"ק אדהאמ"צ).

פרומע צוקרמן⁸⁷:

רעג.

פרייד:

רכט.

פרעה:

ע״ע שמשון המלמד.

פרץ חן⁸⁸:

קפח. רמח. רפד. ש (ה' רב בבעשענקאָוויץ,
ואח"כ בנעוועל).
ע״ע מנחם מענדל, כ"ק אדמו"ר הצ"צ.

ך

ראובן וואַראַבאַיצי:

ר.

רבקה, אם כ"ק אדה"ז:

שיא.

רבקה, הרבנית של כ"ק אדמו"ר מהר"ש⁸⁹:

קפו. קפט. קצד. קצט. רמא (היתה עושה חלוטה
בפסח — כפי שלימדה כ"ק אדמו"ר הצ"צ,
שאותו לימד כ"ק אדה"ז). ערב (הכיבוד של כ"ק
אדמו"ר מהר"ש אלי' ה' במאד מאד, וכן הכיבוד
ממנה אליו כו). שכר המלמדים ה' נותן על ידה,
והוא ניהל את החשבון. כל חצי שנה ה' פודה

89) נולדה בשנת תקצ"ג בעיר לייבאָוויטש. נסתלקה יו"ד
שבת תרע"ד. ומכ' בעיר לייבאָוויטש באוהל מיוחד סמוך
להכילי ציון כ"ק חתונה אדמו"ר הצ"צ וכ"ק אישה אדמו"ר
מהר"ש (ראה סה"ש תורת שלום ע' 189. ספר התולדות
אדמו"ר מהר"ש ע' 12. „הקריאה והקדושה" שבט תש"ד ע'
ה). וראה גם סה"ש תרפ"ט ע' 26. ע' 144. תש"ו ע' 14.
90) נוכר בראשי פרקים מתולדות הרב המחבר ז"ל
(בעריכת כ"ק אדמו"ר) שבראש ספר פלח הרמון.
91) מדיסנא. מתלמידי תומכיי-תמימים בליובאָוויטש.
ואח"כ מראשי המשפיעים בתומכיי-תמימים. נפטר בדמי חייו
— בן ל"ד שנים — במוצש"ק שופטים אור ליום א', ה' אלול
עטר"ר. ראה אודותו — סה"ש תורת שלום ע' 70 הערה 1.
וראה גם סה"ש תרפ"א ע' 18. תרפ"ח ע' 13. סה"ש תש"ט ע'
319.
92) מלמד של אדמו"ר מהורש"ב נ"ע והרוא"ז — ראה
חנוך לנער ע' 10. סה"ש תרצ"ו ע' 226. ע' 239. תרח"ץ ע'
272. תש"ו ע' 56. תש"ז ע' 82. השי"ת ס"ע 353.

85) מצעירי חסידי רבינו הזקן ואח"כ מחסידי אדמו"ר
האמצעי והצ"צ. מכתב ממנו נדפס ב„התמים" חוברתו ע' סב
[רחצ, ב] ואילך. ראה אודותו — אג"ק כ"ק אדמו"ר
מהוריי"צ ח"ו ע' קעא. סה"ש תרצ"א ע' 244. תרצ"ו ע' 221.
תש"ז ע' 130.
86) ראה אודותו — רשימת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ה'
טבת תרנ"ב (סה"מ תשי"א ס"ע 301 ואילך). חורף השי"ת
(סה"מ שם ע' 168). סה"ש תרצ"ו ע' 120. תרצ"ו ע' 160. קיץ
השי"ת ע' 29. ע' 161. תש"ז ע' 43. תש"ח ע' 161. ע' 422.
87) בתה של הרבנית ראדע פרייד (אחותו של אדמו"ר
מהר"ש), והרב שניאור בן הרה"ק ר' מנחם נחום, בן אדמו"ר
האמצעי. — נזכרה באג"ק: אדמו"ר מהר"ש ע' יט. אדמו"ר
מהורש"ב ח"ד ע' רמב. ועוד.
88) מחסידי אדמו"ר האמצעי ואח"כ אדמו"ר הצ"צ. ראה
אודותו — רשימת היומן של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ מיום ח'
תמוז תרנ"ח („התמים" ח"ג ע' כא [כזו, א]). סה"ש תורת
שלום ע' 83. סה"ש קיץ השי"ת ע' 137. תשי"א ע' 54. ועוד.

שלום שכנא, אבי כ"ק אדמו"ר הצ"צ:

רעז.

שלום דובער, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב:

קסו (הי' לומד לפרקים עם כ"ק אדמו"ר מהר"ש, באופן שלא ירגישו בדבר, מפני קנאת אחים, הסיפור שפ"א בחורף במוצש"ק א"ל אביו שיכנס קצת מאוחר יותר, וחיכה שם כל הלילה). קע (התחיל נשיאותו לגמרי מר"ה תרנ"ד (רלו. שנ. שנג), דיבר דא"ח עוד בשנת תרמ"ג (לא כולם כתב), הי' מיצר ודואג על שאין אנו דרין בפולין כו). קפב (במענה לשאלת א': איך אפשר להרגיש אלקות, ענה שהשאלה היא: איך אפשר שלא להרגיש אלקות). קפו (אמר "הדרן" בגמרו הש"ס בפעם הג', בשנת האבילות סיים כל הש"ס ליצי"ט, ושע"מ משנה לב"א חודש. הי' חוזר משניות בע"פ, גם בשנת הסתלקותו. פרטי השיעורים שלו, לעיוני ולמיגרס (קצב. רעה), למד גם ביוהכ"פ (וגם בת"ב) [גם בש"ק ור"ה ויוהכ"פ (ות"ב) — ערן. חו"מ למד בעונג, ואו"ח יו"ד ואה"ע — בקב"ע. בח"ב למד מדרש איכה, וסוגיית ר"י בגיטין, מסיים מדי"ר כל שנה, בכ"י חומש ופרש"י, וכל שנה עם פ"י נוסף, תנ"ך בע"פ, זהר, טיול בין הספרים, הי' אומר זהר). קצא (ציור ביתו). קצג (גם בקטנותו הצטיין ביר"ש, רז"א הי' יורד לחייו, והוא הקפיד על כבוד אחיו הגדול, הי' נזהר גם מלתת יד לאחותו. בקטנותו הי' אומר י' במקום ר'. הסיפור עם היחידות אצל כ"ק אדמו"ר הצ"צ שא"ל: סרק את זקני כו'. הנהגות: הי' נייער ליל ה' ומוצש"ק (שע"ט). בע"ש: רוחץ בחמין כו', ישן כו' (רמא), נוטל צפרניו כו', אינו טובל (רק בשבת), בין מנחה למערב מייקר כל רגע. סדר התפלה בימות החול ובש"ק (רעה. תיז)). ר (הסיפור איך שנפטר מעבודת הצבא כו'). רב (דא"ח שכתב בפטרבורג במרתף שבו התחבא כו'). רי (הסיפור בוויין עם כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ — בדוגמת הענין דכלות הנפש כו' (רכט. רסג)). ריג (לא הי' סורק זקנו במסרק כו', לא צמחו אצלו פאות כו'). ריח (הי' מייקר כל רגע. הסדר בנסיעותיו ברכבת כו'). ריט (לפעמים הי' מספר בכ"ף מ"ח מהקורות אותו בימי נעוריו). רכו (אמר שבמשך שנה התפלל עם כ"ק אדמו"ר מהר"ש אחר הסתלקותו. תיאור כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ איך שראה אביו נכנס ליחידות לכ"ק אדמו"ר מהר"ש בחורף תרמ"ד כו'). רכט (הביקור בתרס"ג אצל פרייד, והסיפור שהשיא ב' יתומות כו'). רלד (חורף א' הי' לומד בביהכ"ס עם הציבור לקו"ת, תניא ותו"א). רמב (הנהגתו כשהי' נופל משהו (אוכל), לא הי' לוקחו אח"כ,

באמרו פעם (בחיך): הוא עדיין אינו רוצה כו'). רנב (הסיפור עם הרד"ץ בראמאנאוקע שהתירו את הסוסים וקהל הנאספים הסיע את המרכבה כו'). רנט (אמר שלפעמים שבע רצון הוא שבטנו כולאבת כו'). רסד (הסיפור בוויין שביקר בביהכ"ס ולן שם כו'). רסה (הי' קורא: לכ"ק אדה"י — רבי, לכ"ק אדמו"ר הצ"צ — סבא, לכ"ק אדמו"ר מהר"ש — אבא ורבי, ובמעמד אנשים זרים — נ"ע כו'). רסו (כשנכנסו אצלו הי' פותח בשחוק — ביאור כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ע"ז כו'). רסז (דרך לימודו כו'). רעד (לא הי' צריך לסגור דלת חדרו, כי לא הי' נכנסים בלי רשות כו'. הי' מצלצל להרי"צ להכנס אליו, והי' משוחח עמו כו', קרה שהושיט לו אחורי כף היד ואומר: נשקני. כשפשט תפילין דרש"י הי' התחתית רטובה מזיעה). רעא (הי' מספר מעש"י בקיצור כו', הי' מקדים: שמעתי מאבא. סיפר גם מה ששמע מחסידים כו'. משנת תרמ"ח שמעו ממנו דיבורים קשים, ומשנת תרנ"ד נעשה באופן של התיישבות). רעז (הסיפור בקטנותו שנכנס לצ"צ והתחיל לבכות, באמרו: מפני מה נראה הקב"ה לאאע"ה, ואנחנו אין רואים כו'). רעז (נק ע"ש כ"ק אדהאמ"צ, וחצי שמו של אבי כ"ק אדמו"ר הצ"צ. בקטנותו: לא רצה לשחק, באמרו: אין צ"ל הולך בטל כו'. שאל את אביו: "שאו מרום עיניכם גו", והארץ? כו'. נולד ביום ב'. בשנת האבלות (תרמ"ג) התפלל, אכו"ש וישן בחדר אביו כו'. בקיץ תרמ"ג נסע לרחוק במי הלימאן. בחורף תרמ"ד נסע לפאריז כו' מעיינות הרפואה בורבול — צרפת, בחורף תרמ"ה נסעו ליאלטע כו'). רעח (פעם התאונן ע"ז שבאים אליו כו', אלא שלקח ע"ע הדרך ד"טובה הפרישות עם הבריות כו'"). רעט (אמו הרבנית רבקה הניקתו הסיפור שבכה על מה שפיצה 3 אגוזים בש"ק כו'). רצ (לא אהב כשמדברים אליו בשעת נט"י, הסיפור שאחיו הרמ"מ סיפר שקרא ב"גיבא" שמצאו עצב (גיד) חדש כו', ואח"כ הראהו בביכעל של כ"ק אדהאמ"צ כו'). רצא (הי' הולך כשראשו מוטה על הצד כו'). רצט (בשנת תרנ"א [תרנ"ה (שלד)] הי' חולה כמה שבועות, ואז סיפר לכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ הרבה סיפורים). ש (לא הי' מרגיש צד גופו הא' כו'). שלד (עד 19-20 הי' גיבור, אח"כ נחלש מפני תחבולות גיוס לצבא כו'. צוותאו הראשונה עשה בשנת תרמ"ח). שלה (בשנת תרס"ח הי' במצב רוח לא טוב, וסידרו שבעת הסעודות בש"ק ינגנו בחורים בחדר סמוך כו'). שלו (הסיפור בפורים האחרון (פר"ת) ששרף הגליון שכתב בארמונו של ווילעלם כו'). שלו

(אמר שמשתכל על היופי שבכל דבר כו'. הי' אומר „אלמלא ח"ו לא ניתנה תורה כו"). שמוט (ביוהכ"פ שנת תרנ"א עמד כל הלילה אצל ארון הק' כו', ואח"כ במוצאי יוהכ"פ התוועד כל הלילה כו', קרה שהתפלל נעילה בתוך ארון הק' כו'). שו (קונטרסים שלו: הצדקה, ההשכלה, התפלה, העבודה כו' נומעין — יסודו בשיחות בעת הטיול בקייץ (שעד)). שג (פעם דיבר עד"ז שלא נכון הוא מה שתובע מעצמו כו'). שנה (סבל בגשמיות, אבל כאשר נכנסו אצלו נעשה שמת. החליף חלק מחלקו בירושה תמורת הכתבים. הזמנים שהי' המצב הגשמי דחוק ביותר, וב' מחזות (סיפורים) עד"ז כו'). שנו (הסיפור עם אשה א' שיצא עלי' קול בהנהגותי' בענין טהרת המשפחה, והזהירה שישלח לה את אמה שכבר מתה שתבוא אלי' בחלום כו'). שנו (מכ' כ"ק אדמו"ר מהר"ש אליו: „לכני הרב רש"ב שליט"א כו' יורה וידין"). שסה (הי' זמן שהי' מכוין ללבוש מקודם נעל שמאל כו'). תז (לא הרג היתושים, אלא הי' מבריהם ע"י נפיחה כו'). תז (הנהגתו ב: אמירת „מודה אני“, ברכות השחר, „מה טובו“, ק"ש קטנה, תפלה. בשנים הראשונות התנהג בהתרחבות יותר „בעל"ש"סקע" באופן של דהוי כו'). תכא (השתתפותו בהאסיפה בפטרבורג בשנת עת"ז כו'). תנב (פרטי נסיעותיו במשך השנים תרנ"ה — תרד"ע).

ע"ע אברהם דוד לאָוואוט. בר מצוה. ברכת המזון. בשר. גשמיות. דקדוק. הבדלה. הושענא רבה. הלל. הפטרה. התוועדות. זמן ניימאָרק. זמירות. זקן. חזיונות. חינוך. יום הולדת. יוסף יצחק, כ"ק אדמו"ר מהר"ש"צ. כובע. מאמרי דא"ח. מזוזה. מרה שחורה. ניתל. סליחות. ספירת העומר. פסח. חג הפסח. פרנסה. פרקי אבות. קץ. קריאת התורה. ראש השנה. ראש חודש. רבי וחסיד. רצון ועונג. שבת. שחמט. שלמה זלמן אולמן. שם, שמות. שמואל בער באָריסאָווער. שמואל בצלאל, רשב"ץ. שמחת בית השואבה. שמיני עצרת ושמחת תורה. שניאור זלמן אהרן, הרד"א. תנאים. תפילין. תפלת הדרך. תשעה באב.

שלום זובער מרעציצא:

רפח.

שלמה, הרשב"א:

ע"ע זמן.

שלמה לוריא, המהרש"ל:

תג.

שלמה פריידעש⁹³:

שפג (הי' מסביר נפלא. הי' מנגד על כ"ק אדהאמ"צ. הי' מראה מופתים כו').

שלמה, הרה"ק מקרלין:

קעו (ההתחרות בר"ה (בתק"ש) בינו לכ"ק אדה"ז — מי ינצח במלחמה, אלכסנדר או נאַפאָליען. נסיעתו לכ"ק אדה"ז בקשר לחרם על הגר"א כו'). ע"ע לאָדמיר.

שלמה זלמן (בן מהרי"ל) מקאָפּוסט⁹⁴:

רפג. רפה (נולד בשנת תק"ץ, כ"ק אדמו"ר הצ"צ הי' סנדק, המוהל הי' יאָשע, זקן כבן שבעים, וכ"ק אדמו"ר הצ"צ ברכו באריכות ימים כו'. הסיפור עם כ"ק אדמו"ר מהר"ש וכ"ק אדמו"ר הצ"צ והמהרי"ל כשלמדו אצל ר"פ מלמד כו'). רפח.

ע"ע מאמרי דא"ח.

שלמה זלמן אולמן:

רנב (מענה כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב אליו על מ"ש שעדיין אינו חסיד כו').

שלמה שניאור זלמן זלאָטפּולסקי⁹⁵:

תנב.

ע"ע מאמרי דא"ח. שמואל בצלאל, רשב"ץ.

שלמה חיים קיטאין, שו"ב בליובאַוויטש⁹⁶:

שנו (מהר"ש העמידו לשו"ב בהיותו בן ט"ו שנו, וציווהו ליקח אשה כו'). שנו.

שלמה יהודה לייב אליעזראָו, שיל"א⁹⁷:

שלא.

שמואל הנביא:

רסא.

שמואל הלוי, אבי הט"ז:

ע"ע לאָדמיר.

שמואל, כ"ק אדמו"ר מהר"ש:

קפג (סדר אמירת דא"ח: בעינים סגורות, באמצע פותחן, וחוזר וסוגרן, מולו עמד כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב, הרד"א לא יכול מפני בריאותו, סגרו

96 ראה אודותו — יומן כ"ק אדמו"ר מהר"ש"צ כב כסלו תרנ"ב (סה"מ תשי"א ע' 300). כ"ג אייר תרנ"ג. כ' אייר תרנ"ז (סה"ש תשי"ה-ש"י ע' 419. ע' 426). סה"ש הש"ת ע' 152. תשי"ז ע' 101. רשימת המאסר (סה"ש תרפ"ז ע' 253). אג"ק כ"ק אדמו"ר מהר"ש"צ ח"ג ע' שצג. ח"ד ע' קפא. ובכ"מ. 97 הרב התב"די בחברון. ראה אודותו — ע"פ הגוסמן באג"ק מהורש"ב ח"ה ע' רסח.

93 ראה אודותו — בית רבי ח"א פכו". 94 בעמח"ס מגן אבות עה"ת. ראה אודותו — בית רבי ח"ג פ"ח. אג"ק ח"ח ע' קבח. 95 מחסידי כ"ק אדמו"ר מהר"ש וכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע. ראה אודותו — סה"ש קיץ הש"ת ע' 162. תשי"ז ע' 69. ע' 107. אג"ק כ"ק אדמו"ר מהר"ש"צ ח"ב ע' רס.

ש(יטול רשות ו)יבוא אליו ליעזב ע"ד ענינים הציבוריים (כו'). רפג (הסיפורים) עם כ"ק אדמו"ר הצ"צ) בקטנותו בלמדו (יחד עם עוד נכדי כ"ק אדמו"ר הצ"צ) עם פסח מלמד כו' (רפה). מ"ש כ"ק אדמו"ר הצ"צ: אליו תשמעון (כו'). רפד (פתגמו שהוא גדול ממהרי"ל בשנותיו של האבא. כ"ק אדמו"ר הצ"צ נתן לו פ"צ). רפה (דר ברחבות, רהיטים יפים. הסיפור עם החסיד שהביא עגלת חורף רחבה כו'. סחר בשטרות בימי כ"ק אדמו"ר הצ"צ, ואמר שיש לו ברכה שיצליח (כו'). רצט (סיפור לידתו בבנין החדש, אמירת תהלים כו', והברית מילה שלו כו'). ש (הי בעל בשר בסיבת חולי. כשנתיים אחרי חתונתו א"ל כ"ק אדמו"ר הצ"צ שיקבל סמיכה, הסמיכות שקיבל כו', הסמיכות שנתן כו'). שיט (בעל יסורים בגופו, ותמיד הי' חיוך על פניו). שלב (נסע בפעם הא' לחו"ל בשנת תרי"ט בהיותו בן כ"ה). שלג (נסיעותיו לפטרבורג: המלונות שהי' דר שם, המרכבות שהשתמש בהם כו'. הי' לבוש פאה נכרית). שלו (עשה בעצמו מנורה גבוה כו'). שעב (שבת סעד בחדרו, ורק א' מבניו עמו). שעו (הסיפור אודות יגיעתו בלימוד התורה עד שהופיעו כתמי דם על מצחו כו'). תו (הי' אוהב לתת חשבון ומספר בכל דבר כו').

ע"ע בר מצוה. גשמיות. זלמן ניימאָרק. זמירות. זקן. חזיונות. יקותיאל ליעפלער. מאמרי דא"ח. מאַניש מאַנעסזאָהן. מנחם מענדל, כ"ק אדמו"ר הצ"צ. פסח, חג הפסח. רבקה, הרבנית של כ"ק אדמו"ר מהר"ש. רצון ועונג. שופר, תקיעת שופר. שם, שמות. שמואל בער באַריסאָווער. תפילין.

שמואל מונקעס⁹⁸:

קנא (הסיפור שהגיע לכ"ק אדה"ז בלילה לפני המאסר, וא"ל: אם "רבי" אתם כו' (קעב)). קעא (נק' ע"ש אביו, הסיפור בקיץ עם ב' המכשפים כו', ברי"ה ונכדו (ל'יוהכ"פ אצל כ"ק אדה"ז כו'). שג (השאלה "מהו עולם" כו'). שסא (הסיפור שזרק הבשר בכלי השופכין כו').

שמואל גורארי⁹⁹:

שלג. שלה.

ע"ע שם, שמות.

שמואל זאלמאנאָו:

תמב.

הדלתות, מי שישן הוציאוהו, וגם נתנו לו צעמערעצ להריח, היו מאמרים שאמרם מקודם לבנים [רק ד"פ (ר)], עד יום א' לפנות בוקר ניתנה רשות לכנוס אליו ולשאל בהמאמר (כו'). קפח (בחי כ"ק אדמו"ר הצ"צ "ע"פ ציוויו (רפג)) — הי' חוזר המאמר לפני הרשב"ץ, בהראותו על אוסף המקטרות שלו, ומכנס בשמות של חסידים (כו'). רב (הי' אומר בתוך הדא"ח תיבות שלא היו שייכות אל המאמר. הסיפור שהביט בחלון וראה א' מאנשיו של הליאדיער שנופף באגרופו למולו כו'. הי' לו מכתב מהממשלה שכל הפוליצי תשמע לפקודתו. הסיפור עם חסידי קאָפּוסט — אמירת דא"ח בתחנת הרכבת כו'. הסיפור עם האכרים — אמירת דא"ח "ברוך תהי' מכל העמים" כו'). רג (הסיפור שפ"א לא חיכתה לו הרכבת כו'. ציור ביתו). רו (אמר על א': אַ פּשטן... אַ פּערד כו', ברוך המקום...!). רט (הנהגתו שונה מאחיו, איש שמח אבל בדרך שובבות, לא חזר דא"ח ברבים. התנהג ברוממות גם נגד החסידים הזקנים, וגם עם בניו. נשואיו קודם הבר מצוה. נוסע לטייל בכ"י, הסיפור עם הרכב איוואָן שסיפר מה שראה כו'. הי' יושב ומספר מעשיות). רמה (הסיפור שהגיע ידיעה ע"ד מאורע חשוב כו', נוסע לאוהל, ובחזרתו אמר: פטור, אבא אומר שאי"ז שום דבר). רמז (נולד שנת תקצ"ד [תקצ"ג, ת"ת שבת"ת (רפג), חודש שבט (שפה)]. לא הי' הולך לישון בלי ראות את כ"ק אדמו"ר הצ"צ. זיווגו הראשון הי' רק ב' או ג' (חדשים). רמט (זיווגו השני הי' בשנת תרי"ט או תרי"י). רנט (מ"ש לכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב (ב"יהדות" לפנות בוקר): מי ששייך לידע סדר ההשתלשלות, ואינו יודע, אינו בסוג "מדבר" כו'. הי' מעיין (בביה"כ) בספרי רפואה וספרי חשבון — שלא להרהר). רסא (בהיותו בן י"ט-כ' שנה הי' חולה מאד, ונתרפא ע"י הרופא הייבענטייל, כ"ק אדמו"ר הצ"צ עסק רבות לפעול רפואתו, וחולי זה הי' סיבת פטירתו כו'). ערב (הי' נוהג להכנס לבחון את הילדים שלמדו בה"חצר". הסיפור בער"ה האחרון שנכנס לזוגתו הרבנית ושוחחו ע"ד הפוגרומין (רפא) כו', 31 מדרגות בגוי"ר כו'). רעג (הסיפור שפ"א ניחם ולא נסע עם הרכבת, ולאח"ז הי' תאונת-דרכים). רפא (הסיפור ששלח פ"נ לאוהל כ"ק אדמו"ר הצ"צ, וביקשו

99) מה"ישיבים" אצל אדמו"ר מהר"ש, ואח"כ נצטווה ממנו להתעסק במסחר. מחסידי אדמו"ר מהורש"ב ואדמו"ר מהורי"צ. נפטר בחודש אדר"ת רפ"א. ראה אודותו — אג"ק כ"ק אדמו"ר מהורי"צ חיד" ע' קעה. וראה גם אג"ק שם ח"א ע' שכו. סה"ש תשי" ע' 317.

98) ראה אודותו — "כפר חב"ד" כ"ג אלויל תשנ"ג (גליון 587) ע' 80 ואילך. סה"ש תרפ"ט ע' 67. תרצ"א ע' 149. ע' 259. שיחת י"ט-כ' כסלו תרצ"ב (לקו"ד חיד תשנ. א. תשסא, סע"א ואילך). סה"ש תרצ"ז ע' 6. ע' 80. תש"ג ע' 175. אג"ק כ"ק אדמו"ר מהורי"צ ח"ה ע' תלו ואילך. תומ"ח ע' 93.

שמואל סופר:

קצא.

שמואל לעוויטין¹⁰⁰:

תיא. תיב. תיג. תיד. תטו. תכב.

שמואל בער באַריסאָווער¹⁰¹:

רלו. רמה. רסח (הי' בידידות ביותר לכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב, הסיפור שסיפר לו כשהרגיש שקרבו ימיו, עם כ"ק אדמו"ר הצ"צ וכ"ק אדמו"ר מהר"ש ששמעו בליל שמח"ת תרי"ד מכ"ק אדה"ז, איך שלומדים משנה בסוכה בגעה"ת כו'). תסא.

ע"ע יקותיאל ליעפלער.

שמואל בצלאל, הרשב"ץ¹⁰²:

קפד (הי' מוכר ספרים). רנא (הי' לו חריץ בקדקדו ממכה שהכוהו המתנגדים כו'. למד נגלה ודא"ח אצל ר"מ אַפּאַצקער (שעה), פעם נכנס אליו ומצאהו יושב בטו"ת, נשמע קול דברים אבל לא נראה איש). רצ (הסיפור כשהלך לליובאוויטש, והביא עמו פ"נ מר"מ אַפּאַצקער כו' (שע"ט)). שא (הי' מהחשובים אצל כ"ק אדמו"ר מהר"ש). שפ (למד בשיבתו של כ"ק אדמו"ר הצ"צ. התייגע עד מוות (ועשה כמה ענינים) עד שנעשה חסידו של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב. פעם נתן פ"נ, וכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב עשה תנועה כאילו לועג לרש וכו', ורשב"ץ נכנס לחדרו והתעלף כו'. ששה שבועות למד דא"ח עם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב, ואמר שיש לו להודות לרשב"ץ ע"ז, ואז התחיל כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב להאריך בתפלה, ואירע שהתחיל דם נוזל מחוטמו ולא הרגיש, ור"ז זלאַטופולסקי העיר שכ"ז מהשפעת הרשב"ץ, ולקחווה מאיתו, ושנאה כבושה מרשב"ץ לר"ז זלאַטופולסקי ע"ז. ישן עם אדמו"ר מוהר"ש"צ בחדר א', ולפעמים הי' מעירו אחר חצות הלילה באמרו: „עמוד, והנה ה' נצב

עליו... הי' מקפיד מאוד על הסדר). שפא (למד עם כ"ק אדמו"ר מוהר"ש"צ). ע"ע הלל מפאָריץ. יחידות. מאמרי דא"ח. שמואל, כ"ק אדמו"ר מהר"ש. שניאור זלמן (ליובלינער) פראַדקין.

שמואל גרונוס אסתראַמאָן¹⁰³:

רמה (מחסידי כ"ק אדמו"ר הצ"צ, איש מסודר ובעל פעולה, עבודתו בתו"ת, התוועדויות שלו).

שמחה ליטמאָן:

רצב (קרוב כ"ק אדהאמ"צ, והוא הי' המסור שבגללו אסרו את כ"ק אדהאמ"צ).

שמעון (ב"ר הלל) בלינער:

רלא.

שמעלקע, הרה"צ וכו' מניקלשבורג:

תה (הי' קורא להרב המגיד „רבי").

שמרי' נח (בן מהר"ל) מבאַברויסק¹⁰⁴:

רפח (הסיפור איך שכ"ק אדמו"ר מהר"ש עשה אותו לרב בבאַברויסק כו'). תכא.

שמרי' גורארי' (רש"ג)¹⁰⁵:

רמ. שצה. תמו.

שמשון המלמד¹⁰⁶:

תנה (פתגמו: משה רבינו הי' חסיד ופרעה מתנגד כו').

שניאור, נכד כ"ק אדהאמ"צ,

חתן כ"ק אדמו"ר הצ"צ:

רפב (בחתונתו הכריז כ"ק אדמו"ר הצ"צ שיהי' הס, כי כ"ק אדה"ז מגיע לברך כו', וכ"ז הי' בעבור „יחידות" כו').

שניאור זלמן, כ"ק אדמו"ר הזקן:

קנא (לפני המאסר התחבא בבית החיים, וביום של המאסר טבל בבוקר, וצוה לאחיו המהר"ל, ולבניו כ"ק אדהאמ"צ ורח"א שיצומו, והתפלל

וראה גם סה"ש תר"ץ ע' 95. קיץ ה'ש"ת ע' 91 ואילך. תש"ז ע' 12. ע' 29 ואילך. תש"ז ע' 136 ואילך. תש"ח ע' 161. ע' 163. ע' 215. ע' 246. תש"ט ע' 332. ה'ש"ת ע' 350. 103 ראה אודותו — סה"ש תש"ג ע' 180. תש"ה ע' 39. ועוד.

104 ראה אג"ק ח"ח ע' קכח. 105 נולד בקרעמענטשג ר"ח כסלו תרנ"ח. חתנו של כ"ק אדמו"ר מהור"ש"צ, וגיטו של כ"ק אדמו"ר יו"ר ועד הפועל דמרכו הישיבות תומכ"תמימים ליובאוויטש. נפטר ש"פ תרומה, ו' אדר ראשון תשמ"ט. ומנ"כ בבית החיים של אגודת חסידי חב"ד בעי"ת ניו יארק יע"א. 106 ראה אודותו — רשימת הימנן של כ"ק אדמו"ר מהור"ש"צ מיום ה' טבת תרנ"ב (סה"מ תשי"א ס"ע 301 ואילך). חורף ה'ש"ת (סה"ש ה'ש"ת ע' 394). סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 29. ע' 161. תש"ז ע' 66. ע' 89. ע' 109. תש"ח ע' 239.

100 נולד בפאָהאַר שנת תרמ"ד. למד בתומכ"תמימים בליובאוויטש. רב בראַקשק (תס"ה-תרע"ה) וקירסאָנוב (תרע"ה-ז'). מנהל ביהמ"ד לרבנים בנעוועל (תרפ"ה-ט). בשנת תרפ"ט נאסר ונשלח לגלות. בשנת תרצ"ז יצא מרוסיה והתקבל שוב לרב בראַקשק. משנת תרצ"ט שד"ר בארה"ב. משנת ת"ש משפיע בתומכ"תמימים בניו יאָרק. נפטר יא אלוול תשל"ד. ראה אודותו — שיחת ח"י אלוול תשל"ד (תו"מ מנחם ציון ח"ב ע' 417).

101 ראה אודותו — „התמים" חוברת ה ע' צט [רסב, א] ואילך (רשמ ע' קג [רסד, א]: „נולד בשנת תקס"ח לערך ונפטר בשנת תרמ"ט"). אג"ק כ"ק אדמו"ר מהור"ש"צ ח"ג ע' קנו ואילך. סה"ש תרצ"ו ע' 123. ע' 150. תרצ"ז ע' 208. תרצ"ט ע' 305. קיץ ה'ש"ת ע' 137 ואילך. סה"ש תש"ו ע' 9. ועוד. 102 נפטר מוצש"ק נשא, אור ליום א' טו סיון תרס"ה. ראה תולדותיו — „בהממים" חוברת א ע' סז [לה, א] ואילך.

מנחה (ונסעו). קצה (הסיפור בעת בריחתו במלחמת נפליין כו'). קצו (הי' בריא אולם, נסתלק שלא לפ"ע שנותיו כו'. ציור דירתו). קצו (סיבת העתק מושבו מליאזני לליאדי (שיא)). קפא (תפלתו (בחול) נמשכה שעה וחצי, הי' נק' "דער ליטוואק", פעם א"ל הרב המגיד דבר בשם אליהו, ויבקשהו כ"ק אדה"ז שיתגלה אליו). קצה (הי' קורא בתורה (שלח), ועמד מצד ימין כו'). קצו (שלח לחולה חצי כוס מים ופרוסת שמורה). קצח (משנת תקס"ו הי' אומר דא"ח ברבים פעמיים בחודש כו', משנת תקס"ט לא הי' מקבל אנשים, והי' שולחם לכ"ק אדהאמ"צ כו'). קצט (אודות הגביע שעליו קידש בשבת האחרונה בכפר פיענא כו'). רד (במאסר: המסירה עליו שמעורר אף וחימה על המלוכה כו'. אמר: חפצתי שעכ"פ דור רביעי לא יצטרכו לבריות כו'). ריא (הסיפור שהגיעו 1300 חסידים לנחה"ש, והביאו עמם גם בהמה כו' (רסט)). רמא (הי' מתמנמם בע"ש). רנא (פעם יצא ואמר עה"פ "יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים והרשיעו רשעים" כו', וחרמים חמרים התעלפו). רסט (כשולה את הרמ"מ מהאָרְאָדָק לא", וגם בדתו הי' לנסוע כו'). רצה (הספק בשנת לידתו — א"א לברר ממכ' הבעש"ט כו' [ומהקדמת השו"ע (שיג)], כי שם אי"ז נוגע ללידה בפומ"י כ"ק אדהאמ"צ לא דייק בזה כו' (שיג)). שה (לא רצה לצאת מהמאסר בגלל התפלות שהתפלל שם עם הבעש"ט והרב המגיד כו' (שצט)). שיב (ממאסר הב' נשתחרר: י"ט כסלו, נר ג' ה' דחנוכה). שיג (נסיעתו לאחר המאסר אל גדולי המתנגדים, והשאלות ששאלוהו כו' (שסא). מש"כ בכפר פיענא לבילי הסתלקותו ונתן לכ"ק אדמו"ר הצ"צ נשרף כו'). שטו (הסיפור כשהובילוהו למאסר יום ה' ערב (שכב) אור ליום ועש"ק, צווחין אף עקתיין" (שכא). הי' נשען על מקלו והי' מורה הדרך כו'). שטז (אודות הכסף שנאסף בימי המאסר הא' כו'. האינגענעמאָץ שהביאו לו במאסר, והפתקא שלשל "שמע ישראל ה"א וגו'". הביאו לו ספל ומים ולחם כו'). שיט (הסיפור שהתאונן שלא הרגיש בצעקת הילד (כ"ק אדמו"ר הצ"צ) כו'). שכא (המעשה מתיקון חצות שמצאו אוכל בייגעל עם פוטער. ב"יחידות" הי' נשען על ידו כו'). שכב (הסיפור במאסר שהתחילו לשחוק

עליו (שזהו מלך וכו'), והתחיל להניח תש"ר כו', והביט במכסה קופסת כסף כו' (שלג)). שלט (הסיפור שבאה אשה א' ע"ד בנה שנשמתד כו'). שמו (הסיפור שבר"ה תקס"ט קרא לכ"ק אדהאמ"צ וכ"ק אדמו"ר הצ"צ ויציע לפנייהם מה שפעל במשך השנה, ומבקש שכר מהשי"ת שלפלוני ישלח רפו"ש כו'). שנה (הי' אצל הרב המגיד י"א שנה כו' ל"ב חדשים. "בכ"ק אדה"ז הי' ויקנאו בו אחיו" כו'). שנט (סימן לשנת תקנ"ט (המאסר והגאולה) — (קנ"ט) ג"פ נ"ג, כ"ק אדה"ז איחד גליא וסתים דאורייתא, ג"ן סדרים דאורייתא, ג"ן פרקי תניא, וג"ן יום שהי' תפוס (שיא. תעח)). שסא (הסיפור שביהכ"פ באמצע התפלה הלך לעזור לילודות כו'). שפד (הי' גבה קומה, צבע שערותיו בלאַנד). שפה (סדר אמירת דא"ח של: "דרכים" (דרושים קצרים), "אגרות" (ארוכים יותר), "תורות" (שרשי הדרושים בתו"א ולקנ"ת), "כתבים" (שרשי הדרושים דסידור וביאוה"ז) כו'). תסג (מ"ש למלמד בנו: רצוני לעשות עמך חליפין מצוה במצוה כו'. מ"ש לא' שהתאונן — אתה דואג רק לצרכיך, אך למה שצריכים אותך אינך דואג). ע"ע אברהם המלאך. אליהו, הגר"א. ארי' לייב, הסבא משפולי. ברוך שלום, בן כ"ק אדמו"ר הצ"צ. דובער, כ"ק אדהאמ"צ. חדר, חדרים. יהושע צייטליש. יום הכיפורים. יקותיאל ליעפלער. לוי יצחק מבאָרְדִיטְשׁוב. מוח ולב. נאָטקיין. נחום טשערנאָבילער. סטערנא, הרבנית של כ"ק אדה"ז. פרנסה. ציורים. צרפת. שברעות, חג השבועות. שמואל מונקעס. שנה. תשעה באב.

שניאור זלמן (ליובלינער) פראַדקיין¹⁰⁷:

קפד (הסיפור שסיפר לרשב"ץ עם כ"ק אדמו"ר הצ"צ, שנעלם ממנו משנה כו' (שלו), וסיים: זהו תורה לשמה). קפח. רפד. ש. שלו (הסיפור עם אביו (הי' בעל גנות ופרדסאות) שכ"ק אדה"ז א"ל: עבור המסנ"פ שלך יתן לך השי"ת בן מאיר כו', הי' ילד שצועק ובוכה כו').

שניאור זלמן אהרן, הרו"א, בן כ"ק אדמו"ר מהר"ש¹⁰⁸:

קעד (הקידוש אצלו לבילי שמח"ת תרמ"ט, שתה הרבה (בכלל לא הי' שותה), וכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב א"ל בוא ונשמע חסידות מאבינו,

ואילך. סה"ש תרפ"ג ע' 41. תרצ"א ע' 7. תרצ"ו ע' 55 ואילך. ע' 113. תרצ"ו ע' 239. תשי"ו ע' 5. ע' 14. תשי"ז ע' 3-82. ס"ע 107 ואילך. תשי"ח ע' 168. ע' 193. ע' 218. ע' 254. תשי"ט ע' 272. קונטרס בר מצוה תרנ"ג (קה"ת תש"ט) ע' 10. ע' 10.

107 (107 בעהמ"ח שו"ת "תורת חסד". ראה אודותו — ספר "הגאון מלובלין" (ירושלים, תשל"ז).
108 ראה אודותו — ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 22. ישיבת יט כסלו תרצ"א ס"ג ואילך (לקו"ד ח"א טו, ב

פעם (בשמעו את כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב בוכה בתפלתו): על מה הוא בוכה, על כך שבשגיאיה הרג יתוש). תטו. תכג. תלא (כ"ק אדמו"ר מהר"ש שאל את כ"ק אדמו"ר הצ"צ על מה שמשנה ביחסו לכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ולהרו"א כו').

ע"ע בר מצוה. הקפות. זמירות. חתונה. פרנסה. ראש השנה. רבי וחסיד. שופר, תקיעת שופר. שלום דובער, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב. שם, שמות. שמואל, כ"ק אדמו"ר מהר"ש. תפילין. תפלה.

שרגא פייביש זאלמאנאָו¹⁰⁹:

תמב.

ע"ע שופר, תקיעת שופר.

ויאמר: אַ ליטוואַק גלייבט ניט כו'. קצג (הי' רב עם אחרותו דבורה לאה, תופסה בשערותי'). ר (יצא חפשי מעבודת הצבא מפני שהי' בעל בשר). רעו. רעז (נק' ע"ש כ"ק אדה"ז, ואבי הרבנית רבקה). רעט (היתה לו מינקת. נולד י"ט תמוז [תרי"ח (דש)]). דש (שמע פרשת המאסר דיט"כ מר' נחום והעלה בכתב, נתן לקרות לכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ולבערקע בן דבורה לאה, ואח"כ שרף מגילה זו, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ביקש ממנו שיתן לו כו'). שלא. שלה (תקיף בדעתו, לא הי' כועס או בעצבות). שנ. שנג (הסיפור עם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב שא"ל: בוא ונתוועד עם אבינו ועם זקננו, «לכו נא ונוכחה וכו'»). שעא. תז (אמר

הי"ד. ראה אודותו — סה"ש תרפ"א ע' 17. תרפ"ט ע' 33. תרצ"א ע' 139.

109) אחד החוזרים של כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע. נולד בקלימאָוויטש תרל"ט. תרנ"ו-תר"ס בליובאָוויטש. תר"ס-תש"ב בוואַרשא. נהרג על קידוש ה' בוואַרשא אלול תש"ב.

מפתח מקומות

א

בעסאַראַביע:

שח.

בעשענקאָוויץ:

ע"ע פרץ חן.

ברלין:

ש.

ד

דובראָוונע:

רפח. תה.

דווינסק:

רב (עיר בצורה). רעג.

דענבורג:

תנט.

דרוסקעניק:

רנב. רנג.

ע"ע שיחות.

ה

האַדיץ:

ש

האַמיל:

ע"ע חתונה.

האַראַדישץ:

רפח.

הוסיין:

ר.

ו

וואהלין:

תנט.

וואַלדימיר:

רצט.

וואַרמס:

קצה. תסא.

וואַרשא:

תלז (רשימה קצרה מביקור כ"ק אדמו"ר מוהררי"צ שלהי חורף תפר"ח). תמב. תמו (רשימה קצרה מביקור כ"ק אדמו"ר מוהררי"צ תמוז תרצ"א).

אַחרעמאַוואַ:

ע"ע חתונה.

אַטוואַצק:

תלז (רשימה קצרה מביקור כ"ק אדמו"ר מוהררי"צ שלהי חורף תפר"ח). תמו (רשימה קצרה מביקור כ"ק אדמו"ר מוהררי"צ תמוז תרצ"א).

ארץ ישראל:

רא. ריג. תנא (פתגם כ"ק אדמו"ר הצ"צ לא' שחפץ לנסוע לאה"ק — שעד עת בא דברו כב"א נשלחו כאו"א אל המקום אשר גזרה השגחתו ית' לעשות שם ארץ ישראל). תנג (בענין הנ"ל). ע"ע אתרוג.

אשכנז:

רסה (כשכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הזכיר שם את אביו אמר: „דער זעליגער פאַטער“). שצח. שצט. ע"ע דובער, הרב המגיד.

ב

באַבינאַוויץ:

ריא.

ע"ע דובער, כ"ק אדהאמ"צ.

באַברויסק:

ע"ע שמרי' נח מבאַברויסק.

באַלעווקי:

קנו.

באַרדיטשוב:

שב.

באַריסאַו:

שז.

בורבול:

ע"ע שלום דובער, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב.

בייערין:

תנב.

בירבאַלען:

רעג.

ל

וויאזמע:

ריג.

ווינד:

רב.

וויטעפסק:

ר. ריא. ריב. רעג. רפח. רצב.

ע"ע יהודה לייב האָפּמאַן.

וויילנא:

תלט.

ע"ע פרקי אבות. רבנים.

וויין:

רי. רכט. רסג. שנו. שנט. שעח. תנב.

ע"ע שלום דובער, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב.

ווייצבערג:

ריט. רסה (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב אמר שם דא"ח

בלשון אשכנז). שנח. תנב.

לאַדמיר:

רנב (כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ הי" שם על ציון ר"ש

קאַרלינער, וגם על ציון אבי הט"ז (ר' שמואל

הלוי) וחותרו (ר"י בצלאליס) וגיסו (ר"א פּאַלאַק).

ודיבר לנאספים שם כו').

לאַנדוואַרוב:

רלה. רלט.

לטבי:

תלו.

ליאַזני:

קעא. קעה. קעז. רלד. רמו. דש. שיא. שלו. שלח.

שלט. שסא.

ע"ע משה ווילענקער. שניאור זלמן, כ"ק אדה"ז.

ליאַזי:

קעא. קעה. קעז. רלד. רמו. עדר. דש. שיא. שלו.

שסז. תנא. תנד.

ע"ע שמואל, כ"ק אדמו"ר מהר"ש. שניאור זלמן,

כ"ק אדה"ז.

ליובאַוויטש:

קעז (כ"ק אדה"ז נסע דרך ליובאוויטש כו'). ר.

רב. ריג. ריח. רכד. רכו. רלד. רסו (האוהל). רעג.

עדר. ערה. רעה. רפ. רפז. דש (היו 102 שנה

בליובאוויטש כו'). שלא. שמ. שנה. שנו. שנח.

שעח. שעט. שצ. שצז. תכב. תנג. תסד.

ע"ע דוד צבי חן. זלמן סרעבינע. חתונה. טלית.

יהודה לייב, מהרי"ל מקאָפּוסט. יוהכ"פ. יוסף

יצחק, מאָוורוטש. משה, בן כ"ק אדה"ז. שופר,

תקיעת שופר. תהלים.

ליטא:

שיא. תנח.

לימאַן:

ע"ע שלום דובער, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב.

ז

זיטומיר:

עדר.

זלאַבין:

ע"ע חתונה.

ח

חרסון:

ריב. תנו.

ע"ע דובער, כ"ק אדהאמ"צ.

ט

טאַראָפיץ:

ע"ע קאַרלסבאַד.

טראַיצע-סערגעווסקר:

רצט.

טרוקי:

רלה.

טשיקאַגאַ:

תיא (ביקור כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ שם, והידיעה

שאמו נפטרה כו'). תיב (היתה הזזה כו').

י

יאַלטע:

ע"ע שלום דובער, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב.

יאַנאַוויץ:

רלז.

יאַרצענו:

ריג.

יון:

שכ (לקחו בני לאנשי חיל).

מ

מאַלאַראָסיע:

ריג.

מאַנטרע:

שכד.

מאַריענבאַד:

שלב. תמו. תנב.

מוהילעב:

ר. ריא (טערקישע). רסט (כנ"ל). תכא.

ע"ע זמירות. יעקב ישראל מטשערקאָס. שלום דובער, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב.

פטרבורג:

קעז. קצו. ריח. עדר. ערה (ביהכנ"ס שמתפללים בנוסח שלנו). רפה. שב. שו. שלב. שמו. שסג. שצט. תכא.

ע"ע יהודה לייב, מהרי"ל מקאָפּוסט. מנחם מענדל, כ"ק אדמו"ר הצ"צ. ספר החקירה. רבנים. תניא.

פיענא:

רצט. שיג.

ע"ע שניאור זלמן, כ"ק אדה"ז.

פעטראָפּאָולאָוסקי קרעפּאָסט:

שיב. שטז. תנט.

פסקאָוו:

שלב.

פראַג:

ע"ע ספר תורה.

פרעסבורג:

רל.

צ

צ'אַסניק:

ע"ע מרדכי האָרדאָקער.

צאָרסקאיע סעלאַ:

ערה.

צ'רניגוב:

שנה.

ע"ע דוד צבי חן.

צרפת:

שצט (כ"ק אדה"ז אמר שעל צרפתית אינו רוצה אפי' להסתכל האותיות).

ע"ע שלום דובער, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב.

ק

קאַלאַברי:

ע"ע אתרוג.

קאַלאַראַש:

שח.

קאָפּוסט:

עדר (הי' מופרך אצל החסידים). ש.

ע"ע כתבים. לקוטי תורה לג' פרשיות. שמואל, כ"ק אדמו"ר מהר"ש.

קארלסבאָד:

רנ (א' בחור'ל, וא' בפרורי העיר טאָראָפּיק).

שלב.

ע"ע עקיבא, הגרע"ק איגר.

מוסקבא:

קעה. ריג. רכד. רצו.

מינסק:

תנו.

מעזריטש:

תנה.

מענטאָן:

תיב. תנב.

נ

נאָוואַמינסק:

ע"ע חלום.

נאָוואַראַד:

רפה.

נאָוואַראַד־סעווערסק:

ע"ע משה ראָזענבליום.

ניו יאָרק:

תיא.

ע"ע תשליך.

נעוועל:

ע"ע דוד צבי חן. פרץ חן.

נעזשין:

ש.

ס

סאַלאָוקי:

שלו.

סטאַראָדוב:

ע"ע זלמן ניימאָרק.

סמאַלענסק:

קעה. ר. רצו.

פ

פּאַלאַצק:

קעא.

פּאַסטאָב:

רנג.

פּאַריז:

שלד.

ע"ע שלום דובער, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב.

פּוּזן:

שיא.

פּוּלטבא:

קעו. שנה.

פּוּלין:

רמא. שה. שכא. שצט. תלז. תמד.

רודניע:	קורסק:
רעג. שעט.	קעו.
רוסטוב־דון:	קורפו:
שנר.	ע"ע אתרוג.
ע"ע נחמה דינה.	קיוב:
רוסיא:	ריג.
ער (הפרעות ר"ל, בשנת תרס"ו). שלד. שצח.	קיסלאָוואַדסק:
שצט.	ע"ע מנחם מענדל, כ"ק אדמו"ר.
ריגא:	קישנינוב:
רלב. תמד. תפב.	שיט.
רײן (נהר):	קעניגסבערג:
שיא.	שלד.
רייסין:	קראַנשטאַדט:
ריא. שב.	תנט.
רעועל:	קראַסנאַווע:
תנט.	קעה.
	קריסלאָווקע:
	ע"ע חיים שניאור זלמן מליאַדי.
	קרעמנצוג:
	קע. שנה.
	ע"ע יהודה לייב, מהרי"ל מקאַפּוסט.
שווענציאַן:	
שעח.	
שצעדרין:	
תנו.	
שצערבינא:	ראַטערדאַם:
רס.	שלד.
שקלאָוו:	ראַמאַנאַווקע:
שסו. תסג.	ע"ע שלום דובער, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב.

ש

ך

מפתח פסוקים

בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ גו' ורוח אלקים מרחפת על פני המים :
תמט.
כי עפר אתה ואל עפר תשוב: שכד.

צוהר תעשה לתיבה ואל אמה תכלינה מלמעלה: קעז.

ויאמר ד' וגו' ומבית אביך: רכא.

וירא אליו ד': שנא.
יוקח נא מעט מים: שיד.
ואנכי עפר ואפר: רד.

ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדוניו גו' ותרד העינה ותמלא כדה ותעל: תמח.

ומרה עד מאד: רפז.

ורחל באה וגו' באה: קפ.

וישלח יעקב מלאכים (ובפרש"י): תעא.
שאול מרחובות הנהר: שכו.

ויקנאו בו אחיו, ואביו שמר את הדבר: שנח.

כי יש שבר במצרים: שב.

המלאך הגואל גו' יברך את הנערים: רעז.

כי טוב הוא: שלט.

תכוסו על השה: קפ.
ועברתי בארמ"צ גו': רכג.

בראשית

א, א-ב

ג, יט

נח

ו, טז

לך לך

ר"פ

וירא

ר"פ

יח, ד

יח, כז

חיי שרה

כד, י"טז

תולדות

כז, לד

ויצא

כט, ר"ט

וישלח

ר"פ

לו, לז

וישב

לז, יא

מקץ

מב, א-ב

ויחי

מח, טז

שמות

ב, ב

בא

יב, ד

יב, יב

	בשלח
ונחנונו מה: רד.	טו, זח
	תרומה
ושכנתי בתוכם: רכז.	כה, ח
	תצוה
וחטאת את המזבח: שמ.	כט, לו
	תשא
לחם לא אכל גו' וארבעים לילה: שכה.	לד, כח
	ויקרא
נפש כי תחטא: שלט.	ד, ב
	תזריע
אשה כי תזריע וילדה זכר: רמת.	יב, ב
	אחרי
בקרבכם לפני ד' וימותו: רכח.	ר"פ
ואל יבוא בכל עת אל הקודש גו' כי בענן אראה על הכפורת: רכח.	טז, ב
ורחץ את בשרו במים ולבשם: רכז.	טז, ד
לפני ד' תטהרו: רכח. שכה.	טז, ל
	קדושים
לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא: תסג.	יט, יז
	אמור
ולקחתם לכם ביום הראשון וגו': רסג.	כג, מ
	בלק
ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד: שכו.	כד, כ
	ואתחנן
ואתם הדבקים וגו': שנו.	ד, ד
כי מי גוי גדול וגו' קראנו אליו: שנא.	ד, ז
שמע ישראל ה"א וגו': שטז.	ו, ד
	שופטים
ע"פ שנים עדים יקום דבר: שמו.	יט, טו
כי ימצא חלל וגו': רצז.	כא, א
	תבוא
וראו כל עמי הארץ: שכב.	כח, י
	ברכה
ומתחת זרועות עולם: שלה.	לג, כז
	שמואל-א
וחזקת והיית לאיש: רמד.	ב, ב
רגלי חסידיו ישמור: שיז.	ב, ט

מפתח פסוקים

תקלב

שמואל-ב

טו, כו אם כה יאמר ד' הנני: עדר.

מלכים-א

ה, ח ואדונירם על המס: רנ.

מלכים-ב

ב, ט פי שנים ברוחך: שח.

יחזקאל

א, יט ובהנשא החיות מעל הארץ ינשאו האופנים: רלה.
לג, כד אחד הי' אברהם: תעט.

ישעי'

ב, ב ונהרו אליו כל הגוים: שלג.
ו, ג מלא כל הארץ כבודו: רעט.
כו, ו הבאים ישרש יעקב ופרח ישראל: תפא.
ה, ה ונגלה כבוד ד' וראו כל בשר וגו': רנב.
מ, מ שאו מרום עיניכם: רמג. רעז.
מד, כה משיב חכמים אחור: שלד.

הושע

ט, יד ממני פריך נמצא: שיז.

עובדי'

בסופו ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו: שעה.

מלאכי

ג, יב כי תהיו אתם לי ארץ חפץ: שסג.

תהלים

קסג (בליובאזויטש היו מסיימין במשך שעה ורבע, וכ"ק אדמו"ר מהורש"ב הי' מסיים כל קאפיטל קודם הש"ץ). שלו (כ"ק אדה"ז הי' אומר המחולק לימי החודש ולימי השבוע). שמוז (בקשת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ מהשי"ת שכר על התפשטות תקנת אמירת תהלים, שעבור מיליארדען תיבות שיש בזה יתן מיליארדען פונט זהב כו). תלז (כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ אמר שאינו רוצה להשאר בעל-חוב על התהלים שאמרו בבתי כנסיות בעת מאסרו).

ע"ע הושענא רבה. ראש השנה.

אני היום ילידתיך: רצו.

כי אראה שמ"ך מעשה אצבעותיך: רמג.

ה' צדיק יבחן: קמט.

מצות וגו' מאירת עינים: תסג.

ואנכי תולעת וגו': רד.

שועתי אליך ותרפאני: שלא.

בדבר ד' שמים נעשו: רמו.

ולהחיותם ברעב: שכה.

כן בקודש חזיתך: תלז.

עמך לא חפצתי וגו': רז.

רחבה מצותך מאד: תסד.

כל אשר חפץ ד' עשה: רמו.

ב, ז

ח, ד

יא, ה

יט, ט

כב, ז

ל, ג

לג, ו

לג, יט

סג, ג

עג, כה

קלט, צו

קלה, ו

איוב

קץ שם לחשך: שעה.
נתיב לא ידעו עיט: קג.

כח, ג
כח, ז

משלי

כל באי' לא ישובון: תיז.
פעולת צדיק לחיים: תכ.
אשת חיל עטרת בעלה: שלח.
לא יאונה לצדיק כל און: רד.
רבות מחשבות בלב איש ועצת ד' היא תקום: שפו.
טוב עין הוא יבורך: תעט.
נשיאים ורוח וגשם אין: תנו.
נוצר תאנה יאכל פרי': רצו.

ב, יט
י, טז
יב, ד
יב, כא
יט, כא
כב, ט
כה, יד
כו, יח

קהלת

והאלקים עשה שייראו מפניו: תכב.

ג, יד

שיר השירים

צאינה וראינה גו': שלח.

ג, יא

דניאל

וכוין פתיחן לי': שכ.
יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים והרשיעו רשעים: רנא.

ו, יא
יב, י

נחמי'

ואתה מחי' את כולם: שו.

ט, ו

דברי הימים-א

כי דם רב שפכת: שלט.
את אשר לזהב לזהב וגו': שלט.

כב, ח
כט, ביה

מפתח מאמרי חז"ל

ברכות

בתחלתו

ג, ב

יב, ב

יג, א

ס, א

מאימתי קורין את שמע בערבין כו': תעה.

משה רבינו לא הוה ידע כו' ודוד הוה ידע וכו': שלט.

ימי חייך הימים כל ימי חייך להביא הלילות כו': תעז.

אם כיון לכו יצא: שכ.

איש מזריע תחלה יולדת נקבה כו': רמת.

ביכורים

פ"ג מ"ג"ד

החליל מכה לפניהם: ריא. רסח.

שבת

לד, א

סז, א

קיה, ב

קמו, א

קנו, א

שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה כו': תפ.

חד חד נחית וכו': רז.

אר"נ תיתי לי דקיימית שלש סעודות בשבת כו' אבוך במאי הוה זהיר טפי א"ל

בציצית כו': תסד.

פסקה זוהמתן: רסו.

צא מאיצטגנינות שלך: קנ.

עירובין

ק, ב

אלמלא (ח"ו) לא ניתנה תורה כו': שלז.

פסחים

כב, ב

עז, א

את הטפל לבשרו כו' ר"ע דרש את ה"א תירא לרבות ת"ח: רפו.

אני חומה זו תורה: תעג.

ראש השנה

כט, א

בפרש"י: כל ישראל עריבין זב"ז במצות: רנב.

יבמות

סג, א

עט, א

כל העוסק בבנין מתמסכן: תסב.

שלשה סימנים יש באומה זו רחמנים ביישנים וגומלי חסדים: תעא.

כתובות

קג, א

וי"ו יתירה לרבות את אחיך הגדול: רפו.

נדרים

לב, א

נד, א

בן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו: רמט. שעה.

פלוגתת רע"ק וחכמים — ירק ודלועין שליח מימלך וכו': רסז.

סוטה

ח, א

אין יצה"ר שולט אלא במה שעניו רואות: רמג.

קידושין

כח, ב

רשות הגבוה בכסף רשות ההדיוט בחזקה: תעט.

תהלך

גדול תלמוד שמביא לידי מעשה: תעג.	מ, ב
ולמכור בנכסי אביו עד שיהא בן כ': רמט. רסד. שנד.	בבא בתרא קנו, א
כל המקיים נפש אחת וכו' כאילו קיים וכו': שסא. חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם: תס.	סנהדרין לז, א
זוטרא דבכו מחי' מתים: שסב. יש קונה עולמו בשעה אחת: שצח.	עבודה זרה י, ב
ממזר ת"ת קודם לכה"ג ע"ה: שצח.	הוריות יג, א
קפו (הנהגת כ"ק אדמו"ר מהורש"ב ללמוד פרקי אבות כל שבתות הקיץ (שפד. תכ), ב"ג משניות בשבת). שפא (בש"ק שאחר חה"פ קרא כ"ק אדמו"ר מהורש"ב לכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ וא"ל: פרקי אבות יש ללמוד מתוך גמרא ווילנא כו'). עשה לך רב וקנה לך חבר: תו. תס. חכמים הזהרו בדבריכם: ריג. עין רואה ואוזן שומעת: תעז. הגס לבו בהוראה שוטה רשע וגס רוח: תעט. אין לך ב"ח אלא מי שעוסק בת"ת: קפ.	אבות פ"א מ"ו פ"א מ"א רפ"ב פ"ד מ"ז פ"ו מ"ב
בדק אלישני' ואטופרי': תנג.	חולין יז, ב

מדרשים

טענת אברהם להערביים במחיר הבשר כו': שמוז.	בראשית רבה פמ"ט, ד
עמוד ברזל משנה: תסט.	ויקרא רבה פכ"א, ה
להיות לו (ית') דירה בתחתונים: שכה.	תנחומא נשא טז

זוהר

רזא דא לא אתגליא בר יומא חד דהוינא על כיף ימא וכו': תנב. כל מאן דאתגזר ועייל בהאי ברית כו': שצה.	חלק א א, ב טז, א
---	-------------------------------

חלק ג

צג, ב קנח, ב ר"י ור"ח הוו אזלי באורחא : קנו.
אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עלי' : תמג.

רמב"ם

הלכות מקוואות

בסופן דבר ברור שהטומאות והטהרות גזיה"כ כו' : רז.

טור ושולחן ערוך

יורה דעה

סקע"ט ס"ג מוצ"ש הוא כו' : רמב.

סידור אדמו"ר הזקן

סוף הלי' ציצית

לבישת הטלית וברכתו כו' : ריז.

כתבי האריז"ל

שער הכוונות

סוף ענין תפלת שחרית

הסדר בהסרת התפילין והטלית כו' : תכו.

מפתח ספרים – ע"פ סדר הא"ב

רשימה חלקית

אור הישר (לר"מ פאפרוש)

פי' „וקנה לך חבר“: תס.

הון עשיר (לבעהמח"ס משנת חסידים)

בסופו תוי נגינה: רנח.

הגדת מעלה בית חורין

עם פי' האלשיך ביאור הסימנים — קדש ורחץ וכו': קעט. שעג.

סיפורים נוראים

מונקאטש, תרנ"ד קריאת הספר לפני החתונה: שעו.

פרדס

של"ב פ"ב „אליו גוי“ — אור המתלבש בכלים: שנא.

צמח צדק (שו"ת)

יר"ד סכ"ט הגהת אדמו"ר מוהרש"ב ע"ז: תעד.

ראשית חכמה

שער האהבה ספ"ד מרוב פרישותו מכל מורגש לקשירת מחשבת שכלו בדבר אחד תמיד כו': שסו.

של"ה

בהגהותיו לעמק ברכה ח"ב ס"מ

ע"ד הרקיקה ב„עלינו“: שצא.

שער הכולל

השתתפות כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב בעריכתו כו': שעח.

פ"ט סכ"ג בנוסח ברכת „ולמלשינים כו“: רנו.

נוסח התפלה

עושה שלום כו' הוא כו' (הרכנות הראש): תטו.
והעלה ארוכה: תטו.
ואת כל מיני תבואתה לטובה: רטו.
ולמלשינים וכו' וכל אויבי עמך מהרה יכרתו ומלכות הרשעה מהרה וכו':
רנז. תסג.
הטוב שמך ולך נאה להודות (הרכנת הראש לימין אמצע שמאל אמצע):
שצז.
בשלום (הפרדת הרגלים): שצז.
עושה שלום כו' הוא כו' (הרכנות הראש): תטו.
שהם משתחווים להבל ולריק (ע"ד ענין הרקיקה): שצא. תסג.
גולל אור מפני חושך כו': קפב.
אתה הבדלת אנוש מראש ותכירהו לעמוד לפניך כו': תעו.
כל דצריך ייתי ויפסח: רכד.
לשנה הבאה כו' — מלעיל ומלרע: קעט.
לשנה הבאה בארעא דישראל: שעב.
אלו לא הוציא וכו' ובנינו וב"ב וכו' לפרעה במצרים: רכד. שעד.
משועבדים היינו לפרעה במצרים: שעד.
מעשה בר"א וכו' מספרים כו' ק"ש של שחרית: רכד. שעד.
ימי חיך הימים וכו' להביא הלילות וכו' לימות המשיח: רכה. שעד. תעז.
אחד חכם וכו' אין מפטירין וכו': שעה.
הקהה את שיניו: שעה.
מתחילה עוע"ז וכו': שעה.
וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק: רכה.
ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אותו: רכה. שעה.
חשב את הקץ וכו': שעה.
והיא שעמדה וכו' שלא אחד בלבד וכו': שעה.
אלו קרבנו וכו' ולא נתן לנו את התורה: שצא.

קדיש
תפלת שמו"ע

נוסח „עלינו”
תפלת ערבית
תפלת נעילה
הגדה של פסח

מפתח ספרי חסידות

כ"ק הרב המגיד

אור תורה

תצוה פב, ב אהרן אותיות נראה: תז.

כ"ק אדמו"ר הזקן

תניא

קסז (בדפוסים הישנים נדפס אגה"ת מהדו"ק, כתי"ק המהרי"ל עם הגהות כ"ק אדה"ז על מהדו"ק או מהדו"ת, הוצאת תר"ס — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר מהורש"ב). רלו (הסיפור שמהרי"ל מצא כ"ק אדה"ז מתעמק על גליוני התניא, וא"ל כ"ק אדה"ז שכבר שבוע הג' שמתבונן בכתיבת תיבה עם ו' החיבור או בלי כו'). שג (מקודם פטרבורג, עצות שענה, ומאמרי דא"ח). שח (אגה"ק ד"ה קטונתי מועתק מגכתי"ק, ומסיים „עכ"ל הזהב", ועליו ביאור ג' בויגען מכ"ק אדמו"ר הצ"צ). שיג (אגה"ק ד"ה איהו וחיהי הוגה ג"פ). שיח (הפתגם: פלא, רבוש"ע גדול שכזה, להכניסו בספר קטן שכזה. תושב"כ של חסידות). תסב (הצדיק האמור בתניא הוא ג"כ מדרי' בבינונים — שהרי נק' סש"ב). ע"ע קידוש. שניאור זלמן, כ"ק אדה"ז.

לקוטי אמרים

רפ"ב

רפ"ג

חלק אלקה ממעל ממש: שעא.

עשר כחות הנפש כנגד עשר ספירות העליונות שנשתלשלו מהן: תע.

אגרת הקודש

סכ"א

„פעולת צדקה לחיים“: תכ.

תורה אור

שמות נא, ד

ב' נשמות וכו' חנוך ולמך וכו': תסא.

לקוטי תורה

רכא (פתגם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב: כשיושבים עם לקו"ת פתוח מרגישים עצמות א"ס). רלד (דברי כ"ק אדמו"ר הצ"צ שהדפסתו (תר"ג או תר"ח) גילוי מביאת המשיח כו'). רמז (כנ"ל — תר"ח). תנג (כנ"ל).

תבוא סד"ה תחת אשר לא עבדת

בהכתי" הוספה בזה"ל: ובשם הבעש"ט ז"ל נתפזרו ישראל בכל מקומות הארץ באיים רחוקים כו': תעד.

כ"ק אדמו"ר האמצעי

ביאורי הזהר

רו (הנחות: מכ"ק אדהאמ"צ, ר' משה ור' פנחס משקלאָוו). ריג (כנ"ל — ר' משה).

ע"ע שניאור זלמן, כ"ק אדה"ז.

תורת חיים
תולדות

ד"ה והנה אנחנו מאלמים סוסי"ד — הגהת אדמו"ר מוהרש"ב ע"ז: תעד.

פוקח עורים

הנ (באידיש).

כ"ק אדמו"ר הצמח-צדק

ספר החקירה

רו (בהנדפס חסר הרבה הגהות. כ"ק אדמו"ר הצ"צ חיברו ביחס לנסיעותיו
לפטרבורג (שצט)).

לקו"ת לג"פ (אוה"ת)

רפ (פרטי השתלשלות הדברים אודות הספר, ותחבולות קאפוסט כו'. ד"ה לה"ע
נפה"א, הקדמה ללקו"ת לג"פ (ע"פ הצעת כ"ק אדמו"ר מהורש"ב) — מ"ש
כ"ק אדה"ז לכ"ק אדמו"ר הצ"צ, וכ"ק אדמו"ר הצ"צ לכ"ק אדה"ז כו').

בראשית

מז, ב (ח"ג תקפח, ב)

ע"י הנגינה נתעורר ההתפעלות ע"י ההתכוונות כו': רכ.

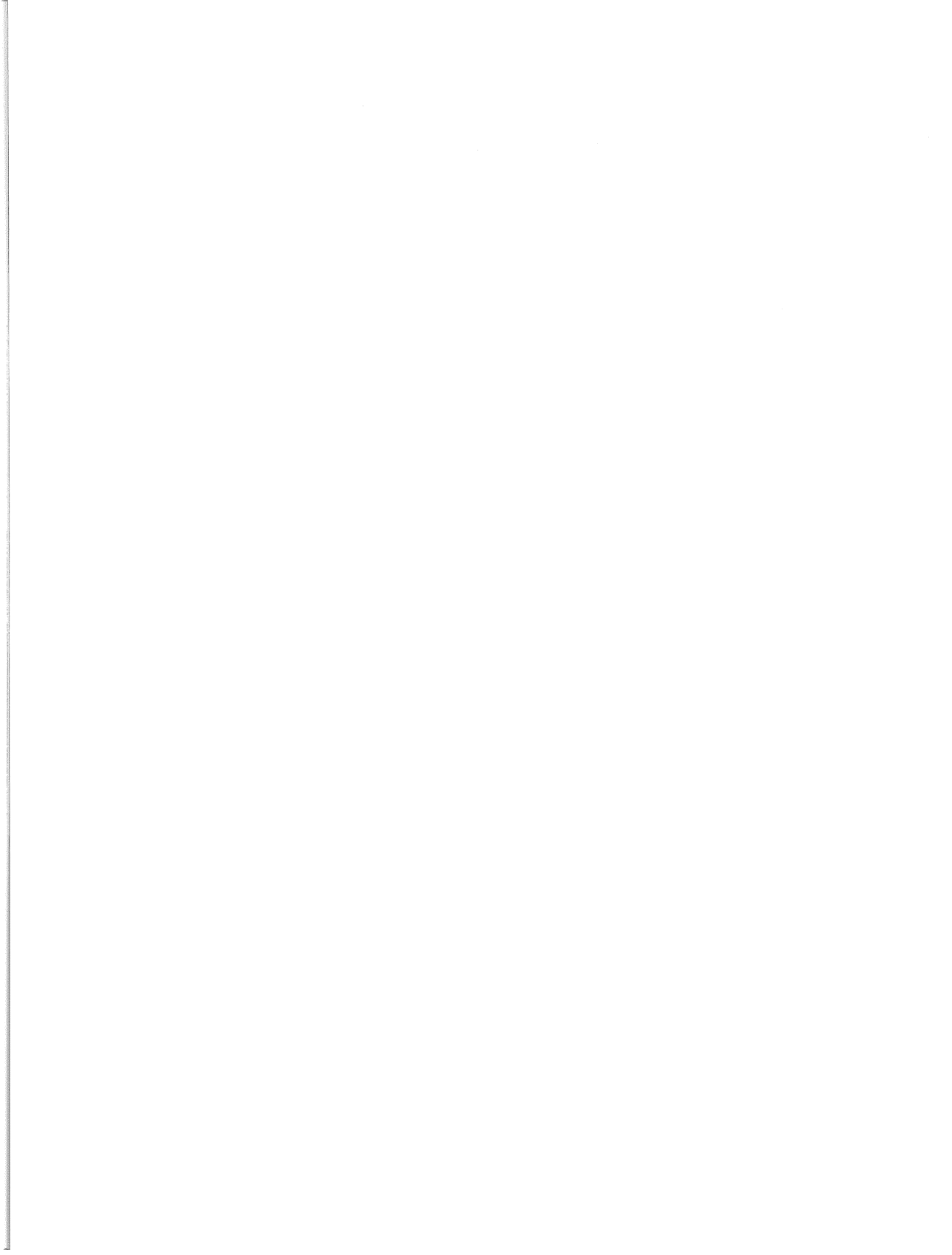
יהל אור

ע' יא

וי"ל ע"ד בשבת נשמה יתירה כו': רצו.

לוח השוואה

לוח השוואה לחוברות הרשימות

הוצאה החדשה	חוברת	הוצאה החדשה	חוברת	הוצאה החדשה	חוברת
רב	12 ח	תטו	8 ה	תמב־ג	3 א
רג־ד	13 ח	תטז	9 ה	תמד	4 א
רד־ה	14 ח	תטז	10 ה	*	
רה	15 ח	קעח	18 ה	קמט	3 ד
רו	16 ח	קעט	19 ה	קנ	4 ד
רז	17 ח	קפ	20 ה	קנא	5 ד
רו־ח	18 ח	קפ־פא	21 ה	קנה	6 ד
רט	19 ח	קפא	22 ה	קנו	7 ד
רי	20 ח	קפב	23 ה	קנט	8 ד
ריא	21 ח	קפג	24 ה	קס	9 ד
ריא־ב	22 ח	קפד	25 ה	קסא	10 ד
ריג	23 ח	קפה	26 ה	קסב	11 ד
*		קפו	27 ה	קסג	12 ד
תנא	3 ט	קפז	28 ה	קסד	13 ד
תנב	4 ט	קפח	29 ה	קסה	14 ד
תנב־ג	5 ט	קפט	30 ה	קסו	15 ד
תנג	6 ט	קצ־צא	31 ה	קסז	16 ד
תנד	7 ט	קצא	32 ה	קסח	17 ד
תנה	8 ט	קצא־ב	33 ה	קסח־ט	18 ד
תנו	9 ט	קצב	34 ה	קע	19 ד
תנו־ז	10 ט	קצג	35 ה	קעא	20 ד
תנו־ח	11 ט	קצג	36 ה	קעב	21 ד
תנח	12 ט	*		קעג	22 ד
תנט	13 ט	קצה	3 ח	קעד	23 ד
תס	14 ט	קצו	4 ח	קעה	24 ד
תס־א	15 ט	קצו־ז	5 ח	קעז	25 ד
תסא	16 ט	קצח	6 ח	*	
תסב	17 ט	קצח־ט	7 ח	תיא	3 ה
תסג	18 ט	קצט	8 ח	תיא־ב	4 ה
תסג־ד	19 ט	ר	9 ח	תיב־ג	5 ה
תסה	20 ט	רא	10 ח	תיג־ד	6 ה
*		רא־ב	11 ח	תיד	7 ה

לוח השוואה

תקומב

הוצאה החדשה	חוברת	הוצאה החדשה	חוברת	הוצאה החדשה	חוברת
שלט	ק"ב 9	*		רנז	י"ד 12
שמ	ק"ב 10	ריז"ח	סה 7	רנז"ח	י"ד 13
שמ	ק"ב 11	ריח"ט	סה 8	רנח"ט	י"ד 14
*		ריט"כ	סה 9	רנט	י"ד 15
שמג	ק"ג 15	רכ"כא	סה 10	רס	י"ד 16
שמג	ק"ג 16	רכא	סה 11	רסא	י"ד 17
שדמ	ק"ג 17	*		רסא"ב	י"ד 18
שמו	ק"ג 18	תמח	סז 4	רסב"ג	י"ד 19
שמו"ז	ק"ג 19	תמט	סז 5	רסג	י"ד 20
שמז	ק"ג 20	תמט	סז 6	רסד	י"ד 21
שמח	ק"ג 21	תנ	סז 7	רסה	י"ד 22
*		*		רסו	י"ד 23
שמט	ק"ד 24	רצ"א	סט 8	רסו"ז	י"ד 24
שמט, שנ	ק"ד 25	רצא	סט 9	רסח	י"ד 25
שנא	ק"ד 26	רצב	סט 10	רסח"ט	י"ד 26
שנא"ב"ג	ק"ד 27	רצב"ג"ד	סט 11	רסט, ער	י"ד 27
שנג	ק"ד 28	רצד"ה	סט 12	ער"א	י"ד 28
*		רצה"ו	סט 13	רעא	י"ד 29
רעט	ק"ח 7	רצו	סט 14	*	
רפ	ק"ח 8	*		רכב	ל"ח 8
רפ	ק"ח 9	שעא	צ 9	רכב"ג	ל"ח 9
רפא	ק"ח 10	שעא"ב	צ 10	רכג	ל"ח 10
*		שעב	צ 11	רכד	ל"ח 11
רעו	ק"ט 7	שעב"ג	צ 12	רכד"ה	ל"ח 12
רעו"ז	ק"ט 8	שעג	צ 13	רכה	ל"ח 13
רעז	ק"ט 9	שעד	צ 14	*	
רעח	ק"ט 10	שעה	צ 15	רלא	נ"ו 11
רעח	ק"ט 11	שעה"ו	צ 16	רלא"ב	נ"ו 12
*		שעו	צ 17	רלב	נ"ו 13
רנ	קכ"ב 6	שעז	צ 18	רלג"ד	נ"ו 14
רנ	קכ"ב 7	*		רלד"ה	נ"ו 15
רנא	קכ"ב 8	רכט	צ"ד 4	רלה"ו	נ"ו 16
רנב	קכ"ב 9	רכט, רל	צ"ד 5	רלו	נ"ו 17
רנב"ג	קכ"ב 10	רל	צ"ד 6	רלז	נ"ו 18
רנג	קכ"ב 11	*		רלח"ט	נ"ו 19
*		שלח	ק"ב 7	רלט, רמ	נ"ו 20
ערב	קל"א 6	שלח	ק"ב 8	רמ	נ"ו 21

לוח השוואה

תקומג

הוצאה החדשה	חוברת
שיח־ט	קעב 9
שיט	קעב 10
שיט־כ	קעב 11
שכ־א	קעב 12
שכא־ב	קעב 13
שכב	קעב 14
שכב	קעב 15
*	
רמז	קעה 5
רמז־ח	קעה 6
רמח	קעה 7
רמט	קעה 8
רמט	קעה 9
*	
שצה־ו	קעז 4
שצו	קעז 5
*	
שסא	קעט 9
שסא־ב	קעט 10
שסב	קעט 11
שסג	קעט 12
שסג־ד	קעט 13
שסד	קעט 14
שסה	קעט 15
*	
רמא	קפ 7
רמא־ב	קפ 8
רמב־ג	קפ 9
רמג	קפ 10
רמג־ד	קפ 11
רמד	קפ 12
רמה	קפ 13
רמה־ו	קפ 14
רמו	קפ 15
*	
שלא	קפא 9
שלא־ב	קפא 10
שלב	קפא 11

הוצאה החדשה	חוברת
*	
תכג	קנו 7
תכג, תכב	קנו 8
תכב, תכז	קנו 9
תכז, תלא	קנו 10
תיז	קנו 11
תיז־ח־ט	קנו 12
טיט	קנו 13
תכ־א	קנו 14
תכא	קנו 15
*	
שב	קסב 11
שב־ג	קסב 12
שג	קסב 13
דש	קסב 14
שה	קסב 15
שה	קסב 16
שו	קסב 17
שז	קסב 18
שז־ח	קסב 19
שח	קסב 20
שט	קסב 21
שט־י־יא	קסב 22
שיא	קסב 23
שיא, שטז	קסב 24
*	
שיב	קעא 7
שיב־ג	קעא 8
שיג	קעא 9
שיד	קעא 10
שיד־טו	קעא 11
שטו־ז	קעא 12
שטז	קעא 13
רצה, שכג	קעא 14
שכג	קעא 15
*	
שיז	קעב 7
שיז־ח	קעב 8

הוצאה החדשה	חוברת
ערב־ג	קלא 7
רעג	קלא 8
עדר	קלא 9
עדר־ה	קלא 10
ערה	קלא 11
*	
רפא־ב	קמ 7
רפב	קמ 8
רפג	קמ 9
רפד	קמ 10
רפד־ה	קמ 11
רפה	קמ 12
רפה־ו	קמ 13
רפו	קמ 14
רפז	קמ 15
*	
שעה	קמוג 6
שעה	קמוג 7
שעט	קמוג 8
שפ	קמוג 9
שפ־א	קמוג 10
שפא	קמוג 11
*	
תלז	קנב 16
תלז־ח	קנב 17
תלח	קנב 18
תלט	קנב 19
תלט	קנב 20
תמו	קנב 22
תמו־ז	קנב 23
*	
תג	קנה 6
תג־ד	קנה 7
תד־ה	קנה 8
תה	קנה 9
תו	קנה 10
תו־ז	קנה 11
תז	קנה 12

לוח השוואה

תקמד

הוצאה החדשה	חוברת	הוצאה החדשה	חוברת	הוצאה החדשה	חוברת
*		שצח	קפג 13	ש לג	קפא 12
שסה"ו	קפז 8	שצט	קפג 14	שלג"ד	קפא 13
שסו	קפז 9	שצט	קפג 15	שלד	קפא 14
שסז	קפז 10	*		שלה	קפא 15
שסז"ח, שנח	קפז 11	רכה"ו	קפד 7	שלה"ו	קפא 16
שנט	קפז 12	רכז"ז	קפד 8	שלו	קפא 17
שנט"ס, שסח	קפז 13	רכז	קפד 9	שלז	קפא 18
שסט"שע	קפז 14	רכז"ח	קפד 10	שלז	קפא 19
שע	קפז 15	רכת, שכד	קפד 11	*	
*		שכד"ה	קפד 12	שפב	קפב 17
רפז"ח	קפז 9	שכה	קפד 13	שפב"ג	קפב 18
רפח	קפז 10	שכו	קפד 14	שפג"ד	קפב 19
רפט	קפז 11	שכז"ז	קפד 15	שפד	קפב 20
רצ	קפז 12	*		שפה	קפב 21
רצו"ז	קפז 13	שנד	קפה 8	שפה"ו	קפב 22
רצז	קפז 14	שנד"ה	קפה 9	שפו	קפב 23
רחצ	קפז 15	שנה	קפה 10	*	
רחצ"ט	קפז 16	שנו	קפה 11	שפט	קפג 8
רצט	קפז 17	שנז"ז	קפה 12	שפט, שצ	קפג 9
ש	קפז 18	שנז	קפה 13	שצא	קפג 10
ש"א	קפז 19	שנח, שנג	קפה 14	שצא, שצז	קפג 11
שא	קפז 20	שנג	קפה 15	שצז"ח	קפג 12

נסרק לזכות
מ' בת ד"ל
מ"מ בן ד"ל
א' בן ד"ל
מ"ב בן ד"ל
טבת תשע"ט

לעילוי נשמת

אבינו הרה"ח הרה"ת ר' יהושע ע"ה

בי"ר מרדכי שמואל ע"ה

נלבי"ע ב' טבת, זאת חנוכה, היתשע"ה

אמנו מרת רחל לאה ע"ה

בת הרה"ח הרה"ת ר' דוד ע"ה

נלבי"ע ערב ש"ק פ"י עקב, בעלות המנחה

כ"א מנחם-אב, ה'תשס"ה

מונדשיין

ת' נ' צ' ב' ה'

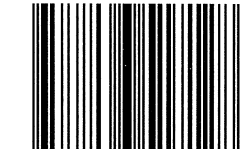

נדפס על ידי ולזכות משפחתם

שיחיו לאורך ימים ושנים טובות ובריאות

ISBN 0-8266-5171-2

9 788266 517128